



**T.C.**  
**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**KISSA-İ HURÛC-KERDEN-İ MÂLİK ECDÂR B.**  
**HÂRİS (İNCELEME-METİN)**

Doktora Tezi

Mustafa HAN

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir  
Ağustos 2023





**T.C.**  
**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**KISSA-İ HURÛC-KERDEN-İ MÂLİK ECDÂR B.**  
**HÂRİS (İNCELEME-METİN)**

Doktora Tezi

Mustafa HAN

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir  
Ağustos 2023

## BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

**Tezi Hazırlayan**

Mustafa HAN



## TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris (İnceleme-Metin)” adlı Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Mustafa HAN

Danışman

Prof. Dr. Filiz KILIÇ



## KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Filiz KILIÇ danışmanlığında Mustafa HAN tarafından hazırlanan “Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris (İnceleme-Metin)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

28/08/2023

JÜRİ

İMZA

Danışman : Prof. Dr. Filiz KILIÇ .....

Üye : Prof. Dr. Ozan YILMAZ .....

Üye : Prof. Dr. Ahmet DOĞAN .....

Üye : Doç. Dr. Volkan KARAGÖZLÜ .....

Üye : Doç. Dr. Hakan YALAP .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... /..... / ..... tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... / .....

.....  
Enstitü Müdürü



## TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve yürütülmesinde başta danışman hocam Prof. Dr. Filiz KILIÇ olmak üzere Tez İzleme Komitesi üyeleri Doç. Dr. Volkan KARAGÖZLÜ ve Doç. Dr. Hakan YALAP'a, tez savunma jüri üyeleri Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ozan YILMAZ ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet DOĞAN hocalarıma teklif ve düzeltmeleriyle verdikleri katkılardan dolayı teşekkürü borç bilirim. Ayrıca çalıőmam boyunca önemli katkılarını gördüğüm yüksek lisans tez danışmanım, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Hakan YEKBAŞ'a, kıymetli dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Serhat Sabri YILMAZ ve Dr. Ahmet UĞUR'a teşekkür ediyorum.

Çalıőmamın her aşamasında manevi desteğini hiç esirgemeyen eşim Ümmüğülsüm HAN'a teşekkür ediyorum. Lisansüstü eğitimim sürecinde kaybettiğim kıymetli annem ve babamı saygıyla anıyor, çalıőmamı onların aziz ruhlarına ithaf ediyorum.

Mustafa HAN

Nevşehir 2023

**KISSA-İ HURÛC-KERDEN-İ MÂLİK ECDÂR B. HÂRİS  
(İNCELEME-METİN)**

**Mustafa HAN**

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü  
Türk dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora, Ağustos 2023**

**Danışman: Prof. Dr. Filiz KILIÇ**

**ÖZET**

Bu çalışma, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan destanların, toplumun İslamiyet'e geçişiyle birlikte evrilip tip, motif yapısı ve mitolojik özelliklerini büyük ölçüde muhafaza ederek vücuda getirdiği menâkıb-nâmelerden *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris*'in transkripsiyonunu ve incelemesini ihtiva etmektedir.

Destanların devamı mahiyetindeki menâkıb-nâmeler üsluplarının benzerliği ve birbirini haber vermeleri açısından sahanın bilim adamları tarafından bir silsileye tabi tutulmuşlardır. Genel kabul gören bu silsilenin birer unsuru olan menâkıb-nâmeler; *Hz. Ali Cenk-nâmeleri*, *Hamza-nâme*, *Müseyyeb-nâme*, *Ebâ Müslim-nâme*, *Battal-nâme*, *Danışmend-nâme* ve *Saltık-nâme* şeklinde sıralanmaktadır. Bu silsilenin bazı halkalarının eksik olduğu bilim adamlarınca dile getirilmiştir. Çalışmamızda *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris*, söz konusu menâkıb-nâmelerle kıyaslanarak yeri ve önemi belirlenmiş, menâkıb-nâmeler işledikleri konu ve yapı olarak yeniden ele alınmış netice olarak tez konumuz olan eserin bu halkanın önemli bir boşluğunu dolduran mühim bir menâkıb-nâme olduğu ortaya çıkmıştır.

Üç bölüm halinde tertiplenen bu çalışmanın birinci bölümünde eserin müellifi, alt bölümleri, kaynakları ve ravilerinden bahsedilmektedir. Eser hakkında en önemli meselelerden birisi müellifinin kim olduğu hakkındadır. Yazma eserin bulunduğu kütüphanenin katalog kaydında müellif olarak 1809 ölüm tarihli Şevkî b. Abdullâh geçmektedir. Eserde yer alan manzum kısımlarda da yine Şevkî mahlası düşülmüştür. Araştırmalar neticesinde Şevkî ve bu eseri hakkında kayda değer bir bilgi bulunamamıştır. Biyografik ve bibliyografik kaynaklarda geçen aynı mahlaslı şairler/nasirler derlenerek incelenmiş, verilen bilgilerden hareketle müellifin kimliği tespit edilmeye çalışılmışsa net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Aynı mahlası kullanan şairlerin/nasirlerin eserlerinin özellikleri ve bu eserlerin dil ve üslup özellikleri *Kıssa-i Mâlik Ecdâr b. Hâris* ile kıyaslanarak tezimize konu olan Şevkî hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde eserin tahlili yapılmış, dil ve anlatım özellikleri örneklerle açıklanmıştır. Son bölümde ise eserin nüsha tavsifi ve nüsha özellikleri yanında metinde dikkat çeken yazılış hususiyetleri ile metnin kuruluşunda izlenen yöntemler sıralanıp eserin transkripsiyonlu metni hazırlanmıştır. Son olarak elde edilen çıkarımlar açıklanıp özel isimler diziniyle çalışmamız tamamlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Destan, Menakıp-nâme, Menakıp-nâme Silsilesi, Şevkî, Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris.



**KISSA-I HURÛC-KORDAN-I MÂLİK AJDÂR BIN AL-HÂRITH  
(EXAMINATION-TEXT)**

**Mustafa HAN**

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences,  
Department of Turkish Language and Literature,**

**Doctoral Degree, August 2023**

**Supervisor: Prof. Dr. Filiz KILIÇ**

**ABSTRACT**

This study contains transcription and examination of Kissa-i Hurûc Kordan-i Mâlik Ajdâr bin Al-Hârith, one of hagiographies, generated by legends which have an important place in Turkish culture, evolving with transition of the society to Islam, and maintaining greatly their types, motif structures and mythological features.

Hagiographies, in the nature of continuation of legends, were subjected to a sequence by scientists of the field in terms of similarity of their styles and of informing each other. Hagiographies, an element of commonly-held this sequence, are put in order as *Hz. Ali cenknâme's*, *Hamza-nâme*, *Müseyyeb-nâme*, *Ebâ Müslim-nâme*, *Battal-nâme*, *Danişmend-nâme* and *Saltık-nâme*. Lack of some rings of this sequence was mentioned by scientists. In our study, we determined place and importance of Kissa-i Hurûc Kordan-i Mâlik Ajdâr bin Al-Hârith by comparing it with the said hagiographies; readdressed hagiographies in terms of the subject they treated and the structure; and eventually we revealed the work, subject of our thesis, is an important hagiography that fills a significant gap of this ring.

In first chapter of this study which were arranged in three chapters, we mentioned author, sub-chapters, sources and narrators of the work. One of the most important issues on the work is about who is author of the work. As author, the nâme of Şevkî b. Abdullâh with date of death of 1809 is mentioned in catalogue record of library at which the manuscript is present. Again, pen nâme of Şevkî was written down in verse sections in the work, as well. As a result of researches, no considerable information on Şevki and this work was founded. Poets/prosists with same pen nâme whom were mentioned in biographic and bibliographic sources were examined. However author's identity was tried to determine based on the given information, no clear information was yet reached. We made inferences on Şevkî, who is subject of our thesis, by comparing features of works by poets/prosists who used the same pen nâme, and linguistic and stylistic features of these works with Kissa-i Hurûc Kordan-i Mâlik Ajdâr bin Al-Hârith.

In the second chapter of our study, we made an analysis of the work, and explained its linguistic and expressive features with examples. In the final section of the study, we prepared the transcribed text of the work, by rhyming off the wording features which draw attention in the text, and methods which were followed in formation of the text as well as the copy description and copy characteristics. Ultimately, inferences obtained were explained, and our study was completed by index of proper nâmes.

**Keywords:** Legend, Hagiography, Hagiography's Sequence, Şevkî, Kissa-i Hurûc Kordan-i Mâlik Ajdâr bin Al-Hârith.



## İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK .....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK .....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI .....	vi
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET .....	vvii
ABSTRACT.....	vix
İÇİNDEKİLER .....	xiii
KISALTMALAR .....	xvi

<b>GİRİŞ .....</b>	<b>1</b>
--------------------	----------

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### KISSA-İ HURUC-KERDEN-İ MÂLİK ECDÂR B. HÂRİS MÜELLİFİ, BÖLÜMLERİ, KAYNAKLARI, RAVİLERİ

1.1. ŞEVKÎ .....	15
1.2. BÖLÜMLERİ.....	27
1.2.1. Mâlik Ecdâr Bölümü.....	27
1.2.2. Kerb Gâzi Bölümü .....	29
1.2.3. Muhammed Hanefî Bölümü .....	30
1.2.4. Müseyyeb Gâzi Bölümü .....	32
1.2.5. Cüneyd Gâzi Bölümü.....	34
1.3. KAYNAKLARI .....	36
1.4. RAVİLERİ .....	37

### İKİNCİ BÖLÜM

#### KISSA-İ HURUC-KERDEN-İ MÂLİK ECDÂR B. HÂRİS İNCELEME

2.1. TAHLİL .....	39
2.1.1. ÖZET .....	39
2.1.2.KAHRAMANLAR .....	76
2.1.2.1. Ana Kahramanlar .....	76
2.1.2.2. Yardımcı Kahramanlar.....	86
2.1.2.3. Düşman Kahramanlar .....	89
2.1.2.4. Kadın Kahramanlar .....	93
2.1.2.5. Mitolojik ve Efsanevî Kahramanlar .....	96

2.1.2.6. Masalsı Kahramanlar .....	101
2.1.3. COĞRAFYA.....	104
2.1.3.1. Şehirler.....	105
2.1.3.1.1. Arap Şehirleri.....	105
2.1.3.1.2. Anadolu Şehirleri .....	110
2.1.3.1.3. İnan Şehirleri .....	112
2.1.3.2. Ülkeler/Bölgeler.....	113
2.1.3.2.1. Irak.....	113
2.1.3.2.2. Hicaz .....	114
2.1.3.2.3. Mağrip.....	114
2.1.3.2.4. Rûm.....	115
2.1.3.2.5. Yemen .....	115
2.1.3.3. Hayâlî Mekânlar.....	117
2.1.3.4. Diğer Mekânlar .....	119
2.1.4. ZAMAN.....	119
2.2. MUHTEVA.....	121
2.2.1. MOTİF YAPISI .....	121
2.2.1.1. Destanî Motifler .....	121
2.2.1.1.1. At Motifi .....	121
2.2.1.1.2. Geyik Motifi.....	123
2.2.1.1.3. Arslan Motifi.....	123
2.2.1.1.4. Av/Şikâr Motifi.....	125
2.2.1.1.5. Mağara Motifi .....	126
2.2.1.1.6. Savaş ve Savaş Aletleri Motifi.....	127
2.2.1.1.7. Pençik Çıkarma Motifi.....	129
2.2.1.1.8. Kız Kaçırma ve Evlenme Motifi.....	130
2.2.1.1.9. Ad Koyma Motifi.....	131
2.2.1.2. İnançla Alakalı Motifler.....	133
2.2.1.2.1. Rüya Motifi.....	133
2.2.1.2.2. Sihir Motifi.....	134
2.2.1.2.3. Din Değiştirme Motifi.....	137
2.2.1.3. Masal Motifleri .....	138
2.2.1.3.1. Şekil (Kıyâfet) Değiştirme Motifi.....	138
2.2.1.3.2. Kuyuya Atılma Motifi.....	140
2.2.1.3.3. Kaf Dağı Motifi.....	141
2.2.1.3.4. Dev/İfrit/Peri/Câzû Motifi.....	142

2.2.1.3.5. Formulistik Sayı: 40 Motifi.....	144
2.2.2. DİNÎ KAVRAMLAR .....	145
2.2.2.1. Allâh.....	145
2.2.2.2. Peygamberler .....	148
2.2.2.3. Melekler .....	151
2.2.2.4. Kutsal Kitaplar .....	153
2.2.2.5. Çehâr Yâr-ı Güzîn.....	155
2.2.2.6. Ayet, Hadis, Duâ ve İnançsal Söz Kalıpları.....	157
2.2.3. SOSYAL HAYAT .....	160
2.2.3.1. Ziyafet Verme .....	160
2.2.3.2. Okçuluk ve Ok Sanatı .....	161
2.2.3.3. Talih'e Bakma/Eşkal Dökme .....	162
2.2.3.4. Güreş ve Basma .....	163
2.2.3.5. Hil'at Giydirme, Saçı Saçma, Armağan Verme.....	165
2.2.3.6. Ağıt Yakma .....	167
2.2.3.7. Mektup Yazma.....	168
2.2.3.8. Musiki İlmi ve Aletleri.....	169
2.3. DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ .....	170

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### NÜSHA HUSUSİYETLERİ VE METİN

3.1. NÜSHA TAVSİFİ.....	189
3.2. METNİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR .....	190
3.3. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ .....	193
3.4. METİN .....	194
<b>SONUÇ.....</b>	<b>563</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>567</b>
<b>ÖZEL ADLAR DİZİNİ .....</b>	<b>575</b>
<b>ÖZ GEÇMİŞ.....</b>	<b>589</b>





## KISALTMALAR

<b>AKM</b>	:	Atatürk Kültür Merkezi
<b>b.</b>	:	bin
<b>bk.</b>	:	bakınız
<b>C.</b>	:	cilt
<b>çev.</b>	:	çeviren
<b>ESM</b>	:	Emir Sultan Menâkıb-nâmesi
<b>H.</b>	:	Hicrî
<b>haz.</b>	:	hazırlayan
<b>Hz.</b>	:	Hazreti
<b>KHM</b>	:	Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris
<b>M.</b>	:	miladi
<b>MEB</b>	:	Millî Eğitim Bakanlığı
<b>MEK</b>	:	Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûnî
<b>nu.</b>	:	numara
<b>öl.</b>	:	ölüm
<b>s.</b>	:	sayı
<b>ss.</b>	:	sayfa sayısı
<b>T.C.</b>	:	Türkiye Cumhuriyeti
<b>TDK</b>	:	Türk Dil Kurumu
<b>TDV</b>	:	Türkiye Diyanet Vakfı
<b>TTK</b>	:	Türk Tarih Kurumu
<b>vb.</b>	:	ve benzeri
<b>vd.</b>	:	ve diğerleri

## GİRİŞ

Destanlar dönemi de dâhil olmak üzere epik anlatı Türklerde kadim bir gelenektir. “Türk milletinin geçirdiği muhtelif destan devirleri ve o devirlerin verimi olan birçok destan parçalarını yahut onların bazı kalıntılarını; kısmen şifahî (ağızdan) halk şiirlerinde, kısmen de eski kitaplara geçmiş olarak buluyoruz.” (Sakaoğlu ve Duymaz, 2006: 14) İslamiyet’in kabulünden sonra dahi üretilen bu gibi anlatıların kökenlerini, tip ve motif yapılarını başlangıcı tespit edilemeyen Türkçenin kadim tarihinde, Türk milletinin tarihsel bilinç mekanizmalarında aramak gerekir.

Türklerin İslam ile tanışmaları neticesinde bu kadim kültürün ögesi olan anlatılar, terkedilmemiş aksine İslamiyet’le birlikte olgunlaşıp orijinal bir zenginliğe erişmiştir. Toplum hayatında bir silsile hâlinde cereyan eden ve toplumda kalıcı izler bırakan olaylar, anlatı hayatının canlı kalmasını ve yeni destansı kahramanlar ile ürünler oluşturulmasını sağlamaktadır. İslamiyet sonrasında da Türkler kendilerine bu daire içerisinde yeni toplumsal olgularla birlikte yeni kahramanlar bulmuşlardır. *Müseyyeb-nâme* kahramanı Müseyyeb Gâzi, *Ebâ Müslim-nâme* kahramanı Ebâ Müslim, *Danişmend-nâme* kahramanı Danişmend Ahmed Gâzi, *Saltuk-nâme* kahramanı Sarı Saltuk, İslamiyet’in etkisiyle gaza ve cihat ruhunu yansıtan Türk kökenli destansı kahramanlardır. Bu kahramanlardan Müseyyeb Gâzi etrafında şekillenen *Müseyyeb-nâme* Arap coğrafyasında teşekkül etmekle birlikte Emevî hanedanına başkaldırı ve Kerbela hadisesinin intikamını almaya yöneliktir. Kahramanı Türk olan bir diğer menakıp-nâme olan *Ebâ Müslim-nâme* ise coğrafi olarak büyük bir kısmı Türklerin yaşadığı Horasan bölgesinde teşekkül etmekle birlikte ihtiva ettiği olaylar ve destanlaşan mücadeleler Emevî hilafetini ve politikalarını ortadan kaldırma ile İslamî hoşgörüyü yeniden tesis etme rolündedir. Bir diğer menâkıp, kahramanının Türk olduğu hiç şüphe götürmeyen Danişmend Ahmed Gâzi şahsında destanlaşan *Danişmend-nâme*’dir. Coğrafi olarak Anadolu’da geçen bu menkıbe İslam’ın

Anadolu'da sağlamlaşması ve yayılması aynı zamanda Anadolu'nun tam anlamıyla Türkleşmesi amacıyla çoğu Anadolu Rumları ile yapılan mücadeleleri anlatmaktadır. Kahramanı Türk olan ve coğrafi olarak Anadolu'da ve Rumeli'de geçen gaza ve cihat anlayışı ile destanlaşan son menkıbe Sarı Saltuk Gâzi etrafında oluşturulan *Saltuk-nâme*'dir.

Türkler İslamiyet'le birlikte bazen de farklı milletlerde kendilerine yakın buldukları kahramanları Türkleştirmişler ve onların hayatları etrafında anlatılar oluşturup kendi tarihsel şuuru altında yeni kahramanlar ve destansı edebî ürünler meydana getirmişlerdir. Bu eserlerin kahramanları ve olayların çekirdeği her ne kadar daha çok Arap kökenli olsalar da olayların anlatılış şekli, eserdeki olaylara bakış açısı, gösterilen tavırlar Türkçedir ve Türk'ün kültürel tahayyülüyle yerlileştirilmiştir. Bu eserlerde bahsedilen veya anlatılan kahramanlar tarih kitaplarında farklı bir millete ait olsalar da destana konu olan şahısların tamamı Türk'tür.

Kahramanı Arap kökenli olan ilk destansı menkıbe *Hamza-nâme* olup Uhud Savaş'ında şehit edilen Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza'nın şahsında şekillenmiştir. Türkler onun savaşçı, cesaret veren karakterini kendilerine yakın bulup şahsının etrafında destansı anlatılar oluşturmuştur. Kahramanı Arap kökenli olan bir diğer destansı anlatı *Hz. Ali Cenk-nâmeleri*'dir. Hz. Ali, Hz. Peygamber'in damadı olup Türklerin hayatında en büyük tesirlerden birini oluşturan Kerbela hadisesinin mazlum şehidi Hz. Hüseyin'in ve yine Hz. Peygamber tarafından Ehl-i beyt olarak ümmete sunulan dört kişiden biri olan Hz. Hasan'ın babasıdır. Hz. Ali, Türkler arasında Hz. Muhammed'den sonra en çok muhabbet duyulan ve savaşlardaki kahramanlıkları dolayısıyla en çok anlatılan, destanlaştırılan kişidir. Kahramanı Arap kökenli olup Türk'ün donuyla millîleştirilen bir diğer kahraman Battal Gâzi olup onun şahsında anlatılan olaylar birçok İslam bölgesinde geçmekle birlikte daha çok Anadolu'da Bizans ile yapılan destansı mücadelelerden müteşekkildir.

### **Menkıbevî Destan Geleneği ve Bu Geleneğin Unsurları**

İslamiyet'ten sonra halk arasında teşekkül etmiş bu eserler üslup ve muhteva açısından birbirine benzerlikleri, birbirini haber vermeleri, işledikleri olayların tarihî ve

menkıbevî ele alınış tarzları ile ortak kahramanlar barındırmaları açısından ayrılmaz bir bütün ve bu bütünün birer halkası olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Burhan Paçacıoğlu, bu tür eserlerin birbiriyle ilişkisini ve içeriklerinde birbirinden haber verme durumları hakkında geniş bir malumat verdikten sonra bu eserleri 1) Hz. Ali Cengleri, 2) Hamza-nâme, 3) Müseyyeb-nâme, 4) Ebû Müslim-nâme, 5) Battal-nâme, 6) Danişmend-nâme, 7) Saltuk-nâme. (1995) şeklinde silsilelendirmiştir.

Necati Demir ise *Müseyyeb Gâzi Destanı* çalışmasında menkıbevî destan zincirine vurgu yaptıktan sonra destanlar içinde Müseyyeb Gâzi'nin yeri bahsinde *Hamza-nâme* ve *Hz. Ali Cenk-nâmeleri*'nden sonra *Müseyyeb-nâme*'nin geldiğini, bu menakıp-nâmenin devamında *Ebâ Müslim-nâme* ve eğer bu boşluğu dolduracak bir eser tespit edilmezse hemen sonra *Battal-nâme*, *Danişmend-nâme* ve son halka olarak *Saltuk-nâme* ile geleneğin son bulduğunu belirtmektedir (2007; 25-26).

Müjgan Cunbur, İslamî destan kahramanlarını ve bu kahramanların edebiyatımızdaki etkisini dört başlık altında değerlendirmiştir:

1. İslam dinini yayma dönemi.
2. Yurt edinme, devlet kurma, geliştirme dönemi.
3. Durgunlaşma, bir bakıma idealde güçsüzleşme dönemi.
4. Kurtarma ve koruma dönemi. (1987:780)

Onun tasnifine göre menkıbevî destanlardan *Hz. Ali Cenk-nâmeleri*, *Hamza-nâme*, *Müseyyeb-nâme* ve *Ebâ Müslim-nâme* birinci evrenin mahsulleri, *Battal-nâme*, *Danişmend-nâme* ve *Saltuk-nâme* ise ikinci evrenin mahsulleridir.

Söz konusu eserler dikkatli bir şekilde incelendiğinde kahramanların muhatapları ve amaçları doğrultusunda yaptıkları mücadeleler ile eserlerin konuları *Hz. Ali Cenk-nâmeleri* ve *Hamza-nâme*'yi *Müseyyeb-nâme* ve *Ebâ Müslim-nâme*'den ayırdığı mutlak bir şekilde görülür. Zira *Hz. Ali Cenk-nâmeleri* ve *Hamza-nâme* daha çok peygamber döneminde yapılan fetihlerle birlikte amaç İslamiyeti daha çok masalsı düşmanlar ve putperestler içinde tesis etmeye yöneliktir. Oysa *Müseyyeb-nâme* ve *Ebâ*

*Müslim-nâme*’de amaç İslamiyeti yaymaktan çok Kербela hadisesinin intikamını alma ve Emevî hilafetini devirip İslam’ın hoşgörüsünü Ehl-i beyt kanalıyla temin etmektir. Dolayısıyla Hz. *Ali Cenk-nâmeleri* ve *Hamza-nâme*’yi bir evrenin, *Müseyyeb-nâme* ve *Ebâ Müslim-nâme* başka bir evrenin eserleri olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Daha sonraları gelecek olan *Battal-nâme*, *Danışmend-nâme* ve *Saltuk-nâme* ise yine konuları açısından Anadolu özelinde yurt edinme, dini yayma, devleti kurup geliştirme amaçlarına yönelik olarak son evrenin eserleri olarak değerlendirmek gerekir.

### **Menkıbevî Destan Geleneği İçerisinde *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*’ın Yeri**

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* kahramanı Arap olup Türk’ün tavır ve duruşunu yansıtan, Kербela faciasından duyulan derin teessürün destanıdır. Hz. Hüseyin’in şehadetinden sonra Emevî hanedanına başkaldırıcıyı anlatan, Kербela hadisesinin intikamını alıp yeryüzünde huzuru ve sükûneti yeniden tesis etme maksadını ortaya koyma amacıyla işlenen *Müseyyeb-nâme* ve *Ebâ Müslim-nâme* ile konu ve içerik olarak aynı kategori içinde değerlendirilebilecek, menkıbevî destan silsilesinin boşluğunu tamamlayan önemli bir eserdir.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*’ın en önemli kahramanlarından biri olan Useyyd ibn-i Munzır asıl kahraman olmamasına rağmen müellifçe menkıbenin devamlılığı ve bölümler arası bütünlüğün sağlanması açısından önemli ve kilit bir role büründürülmüştür. Useyyd Gâzi henüz on altı yaşında olmasına rağmen intikam kalkışmasına ilk destek veren ve kıssanın sonuna kadar kahramanlıklarıyla olayların akışında etkili olan bir şahıstır. Müellif bu kahramanın şahsında eserden önce ve sonraki menkıbe kahramanları arasında telmihler yaparak soy bağı neticesinde bir bütüne temas ederek eserini oluşturmuştur.

Şevkî, henüz eserin başında Useyyd Gâzi’yi Hz. Hamza ile aynı soya dayandırmaktadır.

Meger Medine’de ‘Abdumuttalib neslinden bir yigit var idi. Adına Useyyd ibn-i Munzır ibn-i Nevfel ibn-i Hâris ibn-i ‘Abdumuttalib dirler idi. Şecâ’atda salâbetde

‘adîmü’l-misâl idi. Sûretde vü sûretde Hamza ibn-i ‘Abdumuttalib’e müşâbih idi. Bu seyidün [adına] Hamza-i sânj dirler idi. [5/6-9]

Bir başka yerde yine Useyyd sual edildiğinde soyuna vurgu yapılarak şöyle enmektedir;

Andan soñra Useyyd’i görünce Mûsâ su’ûâl itdi. Aytıldar: bu yigit ÓAbdumuttalib oğlanlarından adı Useyyd’dür. Merdânluğda Êamza’ya beñzer ve heybetde şalâbetde ‘Alî’ye ve dilîrlükde Hâlid ibn-i Velîd’e beñzer didiler. [117/4-6]

*Kıssa-i Huruc-kerden-i Mâlik Ecdâr* her ne kadar Mâlik Ecdâr ismiyle başlıklandırılrsa da hikâyenin ortalarında bu kahraman ölür. Onun vasiyetiyle sırasıyla Kerb Gâzi, Muhammed Hanefî, Müseyyeb Gâzi ve Cüneyd Gâzi ile anlatı son bulur. Bu kahramanların liderliğinde devam eden olaylar zincirinde Useyyd Gâzi yardımcı kahraman olarak hep vardır. Onun soyunun devam ettiği Cüneyd Gâzi’de de aynı Useyyd Gâzi’de olduğu gibi soy ve karakter vurgusu sürekli yapılmaktadır.

Cüneyd’ün böyle şecâ’atın ve şehâvetin görüp yanına getirüp Óizzet ü hürmet idüp aytdı: ey yigit bu seniñ bize itdigiñ iyilügi Benî-hâşim içinde ancak Êamza oğlı ider didi. Cüneyd aytdı: anlar benim Óammucamdur. [436/11-12].

Useyyd Gâzi savaş meydanında bir nara attığında düşman askerlerini perişan edebilen bir kahramandır. Onun bu özelliği de sürekli Hz. Hamza’ya benzetilmektedir. Onu gören dost ve düşmanları Hamza’nın dünyaya yeniden geldiğini sanırlar.

Hemân mü’ominlerden Useyyd-i cihân-gîr ejderhâ gibi gelüp Mâlik Ecdâr’dan izin alup meydâna girdi. Ra’ód-vâr na’Óra urup haykurdı. Yer gök gürlendi. Ve cihân ırğalandı. Şandılar ki Êamza ibn-i ÓAbdumuttalib gine dünyâya geldi. [87/8-11]

Andan Useyyd gelüp ÓAmr ibn-i Ümeyye’nün elin öpüp Amr ibn-i Ümeyye, Useyyd’ün yüzine bakup Êamza’yı añup ağladı [50/5-6]

On iki âdem yir sıçrayup Êamza-vâr atına süvâroldı. Görenler âferîñ didiler. [12/17]

Yine Useyyd meydâna geldi. Er talep itdi. Ayruğ kimse gelmedi. Useyyd gördi ki meydâna kimse gelmez Êamza gibi na’Óra urdı. [16/8-10]

Useyyd Gâzi metin içinde bazı vasıfları dolayısıyla Hz. Hamza ile birlikte bazen de Hz. Ali'ye benzetilmektedir.

Useyyd Aryos'ün üç okunu men'itdi. Kerb, Useyyd'ün pehlevânlığın görüp insâf idüp pehlevânluğ ise ancağ olır didi. Yezîd Mervân'a aytdı: Bu oğlan heybetde ÓAlî'ye beñzer. Sêlâbetde Hâmza'ya beñzer. [237/1-3]

Menakıp-nâme içinde devamlılığı ve akıcılığı sağlayan Useyyd Gâzi, Hoca Amr ile yer altında ve mağaralarda devler, cadular ve cinler ile mücadele ettiği acayip ve garayip olayların anlatıldığı bölümde bir sandığın içinden Hz. Hüseyin'in şehit edildiği sırada giydiği cübbesi, üzerinde Fetih Sûresi, kelime-i tevhid ve Hacı Bektaş Veli adının olduğu sancağın yanı sıra Hz. Ali'nin siperi ile Hz. Hamza'nın kılıcını bulur. Bu emanetler intikam hareketinde müminlerin cesaretini ve güvenini kazanmasında sürekli birer sembol olarak kullanılır.

Nâgâh bir büyük şanduk gördiler. Kağının bozup gördiler ki bir dülbend var kana garğ olmuş. Ve bir kara cübbe var. Hoca ÓAmr cübbeyi görünce bildi. İşte bu cübbe İmâm Hüseyn'in didi. Ol cübbeye nazâr itdiler. Gördiler ki oğ zahmından nize zahmından cübbe kalbûra dönmiş. Ve şanduk kağında bir hatt gördiler. Yazılmış: Bu şandukda olan esbâb Hâzret-i İmâm Hüseyn'in didi. Temâm i'otikâdları muhkem oldı. Bu esbâb Hüseyn'ün imiş. Andan soñra bir Óalem baş yapraklar ile buldılar. Bu Óalemün başında yazmışlar müşebbek hattıyla: Lâileheillallâh Muhammedu'r-Resûlullâh ÓAlîyyi'l-veliyullâh vaşî-i Resûlullâh mürşid-i kâmil Hâzret-i Hünkâr Hacı Bekdâş-ı Velîyullâhu kuddisallâhu sırri'l-Óazîz bayraklar kızıl atlasdan halilullâhe *nasrun minallâhu ve fet'hün karîbün ve beşiri'l-mü'öminîn*. Yâ Allâh yâ Muhammed yâ ÓAlî yâ Hünkâr Hacı Bekdâş-ı Velî kuddisallâhu sırri'l-azîz yazmışlar. Andan soñra bir kılıc çıktı. Balcıgından yazılmış: Sâhib Hâmza ibn-i ÓAbdumuttalib. Andan soñra bir siper çıktı. Kenârında şahib ÓAlî ibn-i Ebî Fâlib ve dahî bir cübbe çıktı. Yağasında yazılmış: Hüseyn ibn-i ÓAlî. [81/8-17. 82/1-4]

Eserdeki ilk evre menkıbevî destanlarının izlerinden biri de Hz. Hüseyin'i şehit edenlerden birinin daha önce Hz. Ali'nin Van Irmağı'nda yaptığı mücadelelere telmihen Hz. Ali'ye karşı savaşan kişilerden biri olduğu şu ifadelerle anlatılmaktadır:

ÓÖmer Nahs'ün bir kara kulı var idi. Adına Nu'Ömân ibn-i Erdşir dirlerdi. Hâzret-i ÓAlî ile Van Irmağı'nda muhârebe idenlerin biri idi. Dört oğlu var idi. Birinin adına Beşir ve birinin adı ÓAmîr digeri Keşir sağiri Dāvūd idi. [12/6-9]

Meger bir hâricî var idi. Adına Esed-i Kıttâl dirler idi. Gürbüz la'Öin idi. İmâm ÓAlî ile Van'da ceng idenlerden idi. [196/14-16]



Eserin Müseyyeb Gâzi'nin harekete liderlik yaptığı bölümündeki mücadeleler anlatılırken Müseyyeb Gâzi'nin şeceresi şu ifadelerle Hz. Ali ile ilişkilendirilmektedir.

Ebū Minḥef ve Ḥasan-ı Kübrā şöyle rivāyet ve böyle ḥikāyet iderler ki emirü'l-mü'ominin Ḥazret-i ŐAlī ibn-i Ebī Fālib kerremullāhu vechehu ve raziya'l-lāhu Őanhu ḥazretleri Van Irmaḫı'nda cenge űurūŐ idünce ḤuzāŐa Őabilesi'nün seyyidi ŐaŐkaŐ ibn-i ŐAmreviyeh iki oḫlu var idi. Ḥazret-i ŐAlī'ye yardım itmege gelmiű idi. Ol cengde ŐaŐkaŐa ile büyük oḫlu Ḥasan űehid oldılar. Küççük oḫlu Müseyyeb ᱔aldı. Ḥazret-i ŐAlī Müseyyeb['i] yanına aldı. [341/6-11].

Eserden alınan yukarıdaki örnekler, *Kıssa-i Hurūc-kerden-i Mālik Ecdār* adlı menkıbevî destanın kendisinden önce teşekkül edip yayılım gösteren birinci evre eserleri olan *Hamza-nāme* ve *Hz. Ali Cenk-nāmeleri*'nden sonra ortaya çıktığını ve onlar ile bağlantılı olduğunu, onların devamı mahiyetinde kendi devrinin olaylarını yansıttığını göstermektedir.

Eser kendisinden önceki eserlerle konu ve muhteva açısından benzerlikleri yanında kendisi ile aynı devri ve konuları işleyen *Müseyyeb-nāme* ve *Ebā Müslim-nāme* ile de çok büyük benzerlikler göstermekte olup Kerbela'nın intikamını konu edinen menakıp-nāmelerin de ilkidir.

Yukarıda belirtildiği gibi bir silsile hâlinde teşekkül etmiű olan bu eserler *Müseyyeb-nāme*'nin tespit edilmesiyle kısmen tamamlanmıűtır. Demir'in dediği gibi *Müseyyeb-nāme*'nin tespitiyle birlikte *Ebā Müslim-nāme*'den sonra bir veya birkaç destan tespit edilmezse hemen ardından *Battalnāme* teşekkül etmiűtir. (Demir, 2007). Bu konuda kendisiyle aynı kanaati taşımaktayız. Fakat *Müseyyeb-nāme*'den önce bir destanın varlığını muhakkaktır. Nitekim tespit edilmiű olan *Müseyyeb-nāme* nüshası şu ifadelerle başlamaktadır:

İmdi ey Őazizler, bir űirin ḥabere başlayup rāvi dilinden size ḥikāyet idelim. İnűāŐallāhu teŐālā. Yukarıda bir rivāyet kıldı ki Ḥazret-i ŐĀyiűe anı fetvası ile yazdı idi. Ḥalāya düűürüp, oḫlu MuŐāviye'yi ᱔atlı idüp yerine ol Őavratın oḫlu ŐAbdü'l-mālik'i ḥaliűe kıldılar. Andan sonra iḫvā-y-ıla MuŐāviye űehid olup ŐAbdü'l-mālik ḥaliűe olmiű idi. Andan Müseyyeb Gâzi ol zamān çıkmıű idi. (Erdem, 2007;121)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Müseyyeb Gâzi'nin huruç hareketi Emevî hilafetinin Abdülmelik zamanına denk gelmektedir. Bahsedilen Abdülmelik (öl. H. 86/M. 705), Babası Mervân b. Hakem, annesi Âişe bint Muâviye b. Mugîre'dir. (Yıldız, 1988). Kerbela hadisesi (H. 61/M.680) ile Onun hilafeti (H. 65/M. 685) arasında yaklaşık beş yıl bulunmaktadır. Bu beş yıllık boşluğa denk gelebilecek bir menkıbevî destanın olması gayet olağandır.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*, Kerbela hadisesinden hemen sonra Mâlik Ecdâr'ın intikam amacıyla huruca başladığı henüz eserin başında şöyle anlatılmaktadır:

Râviyân-ı aḥbâr ve nâqılân-ı âsâr ve muḥaddisân-ı rûzgâr şöyle rivâyet ve böyle ḥikâyet ider ki çün Yezîd-i Pelîd, İmam Ḥüseyn'i şehîd itdüğü Öâleme münteşir oldu. Her taraftan dilâverleri bu hâlden haberdâr olup muḫtarâbü'l-ahvâl oldılar. Yemen'de Neçḫî kabilesinüñ seyyidi Mâlik Ecdâr ibn-i Hâriş bu hâli istimaÖ idüp perişân oldu. Zirâ İmâm Ḥüseyn ile mâbeyninde ziyâde maḥabbet-i [ü] meveddet var idi. Mâlik Ecdâr, Ḥüseyn'ün Kûfe'ye gitdigin işidünce Öasker cemÖ idüp müsâdesinde(?) idi. İttifaḫ bu asl-ı haber-nâk[i] işidünce ziyâde ğam-nâk oldu. Figân u nâle kıilup şînesini çâk itdi. Aḫşam olucaḫ ḥâba vardı. İmâm Ḥüseyn'i düşünce gördi. Mâlik'e aytdı: Yâ Mâlik-i tûr yûri yuḫarı leşkeriñi al. Var benim ḫanum ÖÖmer ibn-i SaÖîd ile Şimr-i Zilcevşen'den al. İşde saña ihtiyâc için benim dest-i hattım diyüp Mâlik'in eline bir mektûb virdi. Mâlik belinledi uyandı. Elinde bir mektûb buldı. Oḫudu yazılmış ki:

Hazâ Kitâb-ı Mâlik Ecdâr Cengi

Bismi'l-lâhi'r-raḫmani'r-raḫîm

Ben ki Ḥüseyn ibn-i ÖAlî'yem. Saña Mâlik içâzet virdüm ki varup benim ḫanum ÖÖmer'den ve bâĝi ḫavâriçden alasin. Her kim ki ehl-i sünnî ve ehl-i imân ola saña tâbiÖ olalar. Ḥavâriçi ḫatlı idesiz. [1/17. 2/1-16]

Metinden alınan yukarıdaki parçada Hz. Hüseyin'in şehâdetinden hemen sonra olay Mâlik Ecdâr tarafından duyulmuş ve intikam hareketi İmam Hüseyin'in rüya yoluyla bir mektup yazıp taraftarlarına ulaştırılmak suretiyle derhal başlatılmıştır.

Mâlik bu mektûbu oḫıyup şâd oldu. İki oĝlı ve bir kıızı var idi. Büyük oĝlınun adı İbrâḫîm ve küçük oĝlınun adı Şaffân ve kızınınun adı Şafîyye idi. Bunları yanına cemÖ idüp gice olan düşüni taḫrîr itdi. Ḥüseyn'ün nâmesini iÖlâm itdi. İbrâḫîm ve Şaffân aytdı: Ey baba lâzım geldi ki yaraḫ görüp MaÖdî oĝullarına haber idüp MaÖdî ve Esed'e iÖlâm eylediler. VâḫiÖ olan ḫaberi bildirdiler ve kendisi cemÖ olan Öaskeri ḫesâb idüp kırḫ biñ er defteri aldı. Ḥicret târiḫi altmış bir yıl RebîÖüöl-evvelin ğurresinde göç itdi. [2/16-17. 3/1-6]

Esere göre Mâlik Ecdâr'ın harekete geçmesi hicrî 61 yılı, Rebi'ü'l-evvel ayının ilk günüdür. Kerbela hadisesi aynı yılın Muharrem ayının 10'unda gerçekleştiği düşünülürse arada sadece 50 günlük bir süre olduğu görülür.

Tarihî kaynaklara göre Kerbela faciasından sonra Hz. Hüseyin'in şehadetini dava eden birtakım hadiseler yaşanmıştır. Bunların ilki ve en önemlisi Muhtar Sekkâfi ve İbrahim b. Mâlik el-Eşter'in birlikte bir isyan hareketi başlatmaları ve devamında Kerbela hadisesine adı karışan bazı kişiler öldürülmüşlerdir. (Yiğit, 2020: 54-55)

Eserde Mâlik Ecdâr ile oğlu İbrahim, anlatıcılar tarafından birbirine karıştırılması ihtimali oldukça yüksek olup destanlaştırılan olaylar tarihî kaynaklarda kaydedilen Muhtar es-Sekkâfi ile İbrahim b. Mâlik el-Eşter'in başlattığı intikam hareketinin olabileceğini düşündürmektedir. Bu ihtimal benzer konuları anlatan ikinci evre menkıbevî destan geleneğinin ilk halkasının *Müseyyeb-nâme*'nin hemen öncesinde yer alan *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* olduğunu göstermektedir.

Eserde intikam hareketi başladıktan sonra casuslar aracılığıyla Yezit'in zindanında mahbus olan Zeynelabidin'e nihayet ulaşılmıştır. Kurtarılmasına henüz muvaffak olunamasa bile onun harekete destek amaçlı mesajları nihayet Müslümanlara ulaştırılmış ve devamında güç kaybeden intikam ordusuna destek amaçlı Muhammed Hanefî, Müseyyeb Gâzi ve Kerb Gâzi'ye harekete geçmeleri talimatı verilmiştir. Bu talimatın devamında mezkûr kahramanların harekete katılım sağlamaları da *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'ın *Müseyyeb-nâme*'den önce geldiğini kanıtlamaktadır.

Andan Hoca ÓAmr'a aytdı: ey peyk-i Nebî benden müóminlere selâm eyleñ. Er gibi olup gayreti elden kıomasunlar. Ve andan soñra Mâlik Ecdâr ile Mûsâ-yı EşÓari'ye selâm idesin. Vaqtları yaqındur. Er gibi olalar. Ve hem işitdim ki Kerb, Mağrib'den gelür imiş. Saña bir mektüb vireyim. Ol dañı gelsün Müslimánlara yardım itsün. Ve andan Muhammed Óanefi'yi bulasın. Ol dañı gelüp müóminlere arqa ve yardım ide. Ve andan soñra HuzáÓa Qabilesi'nde Müseyyeb nâm bir yigit vardır. Aña dañı haber idesin diyüp ol dañı müóminlere muÓayyen ola. [170/12-17]

Diğer taraftan eserdeki kilit ve bağlayıcı rolündeki Useyyd Gâzi'nin bir rüyası eserin *Ebâ Müslim-nâme*'ye varan destan halkalarının haritasını şu şekilde ortaya koymaktadır:

Useyyd ibn-i Munzır yirinden alup Malik'e dua itdi. Ey pehlevn-ı cihn ve ey aib-ırn-ı zamn bu gice ruymda grdim ki nemde bir aa ıdı. Dal budaq virp gyet byk olur. Bir zamndan ora ol aa urud. Gine iki fidn ıdı. hir olup iki fidn daı urud. Ol iki fidnu birisinin dibinden bir fidn daı ıdı. Evvel ki aalardan byk oldu. Andan ora leme nazr iderim. Dny ser-be-ser cef ile tolmi. ora grdm ki ol aacın ortasından bir b adı. Varduca bu lemede ne deli cef var ise giderp ser-be-ser cihn pk ider. Belileyp uyandum didi. Malik Ecdr Useyyd'den bunu iidp taaccb idp ba kaldırup Hoca Amr'uu yzine badı. Aytđ: Bu dinn tabiri ne buyurursın didi. Amr ibn-i meyye aytđ: Ya Malik bu ruynın tabiri oldur ki evvel bir aa uhr oldu. Useyyd'n slbinden bir evld vcda gele. Gyet pehlevn ola. lemi ser--ser seyr ide. Andan ora iki fidn hir oldu. Ol pehlevnu slbinden iki evld gele. Ol evldın birisinden bir evld daı hir ola kim anu sebebinden cihndan havric tofesini dnydan gidere. Zır lem ser--ser tutmaq havrice devlet ider. Ol u aa ortasından adı ki anu uvvetidr ki havric ifsım giderp dnyy pk ide. [71/16-17. 72/1-14]

Metinde geen bu blmdeki ryanın tabirine gre Useyyd Gzi'nin bir evlad olacak. Bu evladından iki kii daha doacak daha sonra bu iki kiiden birinin bir evlad daha olacak ve zulm yeryznden pak edecektir. Ryada Eb Muslim'in adı gememekle birlikte bir ima sz konusudur.

Useyyd Gzi ile Hoca Amr'ın Yezit'in zindanında Zeynelabidin ile grmesinde de Zeynelabidin keramet gstererek gelecek hakkında Useyyd'e unları sylemektedir:

zeye'l-bidin Useyyd'e aytđ: Ey pehlevn greyim sizi er gibi olın. Bizi dmn hpsinden ıaru. Bizim ddımz hricilerden sen ve seni evldu alıserdr. [170/10-12]

Burada da intikam hareketinin tamamlanma mjdesi verilmekte, bunun ilerde Useyyd'in slbnden gelecek bir yiit tarafından gerekletirilecei vurgulanmakla birlikte Eb Muslim'in adı yine kullanılmamaktadır.

Menakıp-nmenin devamında Useyyd'in Abdullh b. Abbas'ın cariyelerinden biriyle niklanması neticesinde doan Cneyd Gzi'nin kıssası anlatılırken yine gelecekten haber verilir. Fakat burada artık Eb Muslim ismi aık bir ekilde vurgulanmaktadır:

imden-ora gm yime hi kimse saa muazzarat idemez. Haylı acyib seyr itse gerekdr. Ve daı seni neslinden bir evld gelse ve benim hnednımu dmnların

helāk itse gerekdür. Adı ÖAbdullāh lakabı Ebu'l-Müslim olsa gerekdür. Cüneyd aytdı: sizler kimlersiñiz? Ol zāt-ı şerif aytdı: Ben Muhammed ibn-i ÖAbdullāh Öaleyhi's-selām'am didi. [449/8-11]

Şaķın ķorķma. Ben cāzū degülim. Melāóikeyem. Ĥaķķ TeÓālā melāóike şeklinden dönderüp dördünci ķat gökden indirüp aytdı: Saña Cüneyd ibn-i Useyyd cedd-i Ebu'l-Müslim gelse gerek. Bir duÓā oķıyup ol duÓā sebebiyle sen anı gözleyüp bu çeşme-i sāra getüresiñ. [467/2-4]

*Kıssa-i Huruc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da geķen yukarıdaki bölümlerden anlaşıldığına göre Ebâ Müslim'in tarihsel şeceresi ne olursa olsun menkıbevî şeceresi Hz. Muhammed ve Hz. Hamza gibi Hz. Abdulmuttalib'e dayandırılmaktadır. Ebâ Müslim'e varan soy silsilesi sırasıyla Abdulmuttalib, Haris, Nevfel, Munzır, Useyyd, Cüneyd olarak zikredilmektedir. Cüneyd'den sonra ise yine yukarıda metinden verilen örneklerden hareketle iki babanın daha var olduğu söylenebilir.

*Ebâ Müslim-nâme*'de Ebâ Müslim'in şeceresi hakkında şöyle ifadeler geçmektedir:

Esed oğlu Ebā Müslim bu oğlan  
Ebu'l-Ĥayr eşidüp çün oldı ĥayrān

Ebu'l-Ĥayr eytdi n'oldı şimdi Esed  
Mekānı ķanda ne yerde müóebbed

Kelīme didi şehr-i İsfihān'da  
Şehid eyledi Haccāc ol mekānda (Demir vd., 2007; 44-45)

Atamın adı Esed'dür añlađıl  
Esed dağı Cüneyd oğlı şöyle bil

Çün bu sözlere ķulaķ ur ya ĥabīb  
Dedemiz adıdır 'Abdu'l-muttalib

Eşidüp bu sözi Āĥı anladı  
Cān gönülden yüregini tağladı

Ĥanı Esed eşitdim İsfihān'da  
Yüsuf-ı Haccāc şehid itmişdi anda (Demir vd., 2007: 62)

Didi külhāncı Cüneyd oğlı SaÓıđ  
Baśra'dadur bilür misiñ ey yigit

Ebâ Müslim didi Öemmimdür benim  
Nür-ı Óaynim ciger-güşemdür benim (Demir vd., 2007: 149)

*Ebâ Müslim-nâme*'den alınan yukarıdaki beyitlere göre Cüneyd'in iki evladı olmuştur. Bunlardan biri Ebâ Müslim'in amcası Sa'id olup Yûsuf-ı Haccâc tarafından öldürülmüştür. Diğeri ise Ebâ Müslim'in babası Esed'dir. Bu bilgiler *Ebâ Müslim-nâme* ile çalışma konumuz olan *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'ın birbiriyle mutlak bir şekilde bütünleştiğini ve birbirinin devamı olan menkıbevî destanlar olduğunu göstermektedir. *Müseyyeb-nâme* ise kahramanı Müseyyeb Gâzi'nin hareketi harlandığı, duraklama dönemine yeniden ivme kazandırdığı ve soy olarak olmasa da efsanevî bir kahraman olarak bu vasfı dolayısıyla menkıbevî destan silsilesinde ikisinin ortasında yer aldığı sonucu çıkarılabilir. Soy silsilesi olarak menkıbe kahramanlarının bir halkasını teşkil eden Cüneyd Gâzi'nin müstakil bir hikâyesi olmakla birlikte bu hikâye *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ayrı bir bölüm olarak menkıbenin devamı şeklinde cereyan etmektedir. Lakin bu bölüm menakıp-nâmenin kurgusuna uygun olan Kerbela'nın intikamı ve Emevîlere başkaldırısı anlatmadığı için menkıbevî destanlar silsilesinin bir halkası olarak değerlendirilmeyip sadece soy olarak Ebâ Müslim'in atasının bir hikâyesi olarak görmek yeterli olacaktır.

Çalışmamıza konu olan *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*, kahramanı Arap olup Türk'ün tavır ve duruşunu yansıtan, Kerbela faciasından duyulan derin teessür neticesinde halkın şuurunun edebi açıdan dışı vurumu olan önemli bir menkıbevî destandır. Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra Emevî hanedanına başkaldırısı anlatan, Kerbela hadisesinin intikamını alıp yeryüzünde huzuru ve sükûneti yeniden tesis etme maksadını ortaya koyma amacıyla işlenen *Müseyyeb-nâme* ve *Ebâ Müslim-nâme* ile konu ve içerik olarak aynı kategori içinde değerlendirilecek, menkıbevî destan silsilesinin boşluğunu tamamlayan önemli bir eserdir.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak menkıbevî destanların kendi içinde birbirinin devamı niteliğinde, silsilenin birer halkası olarak teşekkül edip yayıldığını söylenebilir. Bu silsilenin halkaları olan ürünleri teşekkül ettikleri tarihe ve işledikleri konulara göre tasnifini de aşağıdaki gibi güncellemek mümkündür:

- I. Evre
1. Hamza-nâme

2. Hz. Ali Cenk-nâmeleri

II. Evre

1. Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr

2. Müseyyeb-nâme

3. Ebâ Müslim-nâme

III. Evre

1. Battal-nâme

2. Danişmend-nâme

3. Saltuk-nâme.







## BİRİNCİ BÖLÜM

### KISSA-İ HURUC-KERDEN-İ MÂLİK ECDÂR B. HÂRİS MÜELLİFİ, BÖLÜMLERİ, KAYNAKLARI, RAVİLERİ

#### 1.1. ŞEVKÎ

Eserin müellifi hakkında söz konusu yazmanın herhangi bir yerinde kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız eserin manzum kısımlarda on bir beyitte Şevkî mahlası geçmektedir.

Söz öküştür Şevkiyâ eyle Óayân  
Çıl meÓânî şekkerin bize beyân [1/12]

Eyâ Şevki bugün devrân seniñdür  
Feśâhat túbun ur meydân seniñdür [73/8]

Recâsı Şevki'nüñ sizden duÓâdur  
DuÓâ ile dâóim anı aña dur [76/14]

Tükenmez bu devr-i hâli zamânuñ  
Bize şerh eyle Şevki dâstânuñ [108/14]

Gel imdi Şevki şerh it dastânı  
Şafa kesb eylesün işiden anı [119/14]

Ayrıca Şevkî'nin bu esere eklemeler yapan bir müstensih mi yoksa menkâkıb-nâmenin mütercimi mi olduğu hakkında;

Kimi ÓArabî kimi Fârsiydi evvel  
Düzetdim Türkîden kıldım mükemmel [76/13]

Fârsiydi Türkî'ye kıldım anı  
Tâ añasıñ hayr ile dâóim beni [206/11]

Beyitlerinden Şevkî'nin Arapça ve Farsça kaynaklarından derlemek suretiyle eserini Türkçe telif ettiğini anlıyoruz.

Metinden alınan yukarıdaki örneklerden hareketle *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'ın Şevkî mahlasını kullanan bir zat tarafından telif edildiğini söyleyebiliriz.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* adlı yazma eserin müellifi, kayıtlı kütüphanenin katalogunda Ahmed Şevkî b. Abdullâh (öl. 1224/1809) olarak geçmektedir. Kütüphane kaydında geçen künyeye ve belirtilen ölüm tarihli Şevkî adı veya mahlasıyla tanınmış/kaynaklara<sup>1</sup> geçmiş bir müellife sadece *Osmanlı Müellifleri*'nde tesadüf edilebilmiştir.

<sup>1</sup> Bu konuda incelenen biyografik ve bibliyografik kaynaklar:

Kemal Eraslan, **Alî Şir Nevâyî-Mecalisü'n-Nefâ'is**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015. Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, Turgut Karabey, **Heşt Bihişt-Şehî Beg**, Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017. Rıdvan Canım, **Latîfî-Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000. Süleyman Solmaz, **Ahdî-Gülşen-i Şuarâ**, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219145/h/agm.pdf>, 18.05.2023, Aysun Sungurhan, **Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü's-Şu'arâ**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>, 18.05.2023. Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi-Meşâi'rü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)**. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2010. Aysun Sungurhan, **Beyânî-Tezkiresi (Tezkiretü's-Şu'arâ)**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>, 18.05.2023., Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**. Ankara: AKM Yayınları, 1994 M. Oğuzhan Kuşoğlu, **Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâs Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)**. İstanbul: Sone Yayınları, 2016. Namık Açıkgoz, **Riyâzü's-Şu'arâ-Riyâzî Muhammed Efendi**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>, 18.05.2023. Bekir Kayabaşı Bekir, **Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı**, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1997. Gencay Zavotçu, **Rıza Tezkiresi**, İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı, 2009. Sadık Erdem, **Tezkire-i Şu'arâ-i Yümnî (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeksli Tıpkıbasım)**. Ankara: TTK Yayınları, 2013. Ali Osman Coşkun, **Seyrek-zâde Mehmet Âsım-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67153,zeyl-i-zubdetu39l-esarpdf.pdf?0>, 18.05.2023. Kâşif Yılmaz, **Güftî ve Teşrifâtü's-Şu'arâ'sı**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2001. Kudret Altun, **Tezkire-i Mûcib**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1997, Pervin Çapan, **Mustafa Safayî Efendi-Tezkire-i Safayî**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005. Adnan İnce, **Tezkiretü's-Şu'arâ-Salim Efendi**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, **İsmail Belîğ-Nuhbetü'l-âsâr li-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999. Bilal Güzel, **Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa: Nuhbetü'l-Âsâr Fî-Ferâ'idü'l-Eş'âr**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018. Sadık Erdem, **Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1985. Furkan Öztürk, **Silâhdâr-zâde Mehmed Emîn-Tezkire-i Silâhdâr-zâde**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58902,tezkire-i-silahdar-zadepdf.pdf?0>, 18.05.2023. İlhan Genç, **Esrar Dede-Tezkire-i Şuara-yı Mevleviyye**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000. Mehmet Arslan, **Enderunlu Âkif-Mir'ât-ı Şi'r**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018. Filiz Kılıç, **Şefkat-Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55753,sefkatezkiresipdf.pdf?0>, 18.05.2023. Rıza Oğraş, **Esad Mehmed Efendi-Bâğçe-i Safâ-endûz**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59393,esad-mehmed-efendi-bagce-i-safa-enduzpdf.pdf?0>, 18.05.2023. Mehmet Nuri Çınarcı, **Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey-Tezkiretü's-Şu'arâ (inceleme - metin)**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64059,seyhulislam-arif-hikmet-bey-tezkiresipdf.pdf?0>, 18.05.2023. Ömer Çiftçi, **Fatîn Davud-Hâtîmetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>, 18.05.2023. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Hanife Koncu, Müjgan Çakır, **Kâfile-i Şu'arâ-Mehmed Tevfik**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0>, 18.05.2023. Emrah Aydemir, Fatih Özer, **Faik Reşâd-Eslâf**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64564,eslafpdf.pdf?0>, 18.05.2023. Mehmet Arslan, **Mehmed Serâceddin-Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ**, Sivas: Dilek Matbaası, 1994. İdris Kadioğlu, **Ali Emîrî Efendi-Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58689,ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yi-amidpdf.pdf?0>, 18.05.2023. Müjgan Cunbur, **Son Asır Türk Şairleri (Kemâlû's-Şu'arâ)-İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal**,

Fazilet sahiplerinden bir zat olup künyesi Ahmed Şevki ibn-i Abdullâh'dır. 1224 H. tarihinde vefat etti.

Eserlerinden:

(Haşiye ale'l-Fenârî) ile fıkıhtan Türkçe (Necatü'l-Musallî), matbu; âdab (ahlâk) dan telif ettiği metinle şerhi matbu değildir. (Yavuz ve Özen, 1972).

Bahsedilen bu Şevkî'nin *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* isimli veya bu eserin türünde ele aldığı benzer bir eserine rastlayamadık. Hakkında yeteri kadar malumat verilmeyen Ahmed Şevkî'ye isnad edilen eserlerin her ikisinin de tıpkıbasımı yapılmıştır. Bunlardan *Haşiye ale'l-Fenârî* Arapça mantıkla ilgili bir eser olup Ankara Milli Kütüphane, Yazma Eserler Koleksiyonunda, 06 Mil Yz A 10355/1, *Hâşiye alâ Fevâ'idü'l-Fenârîye* olarak kayıtlıdır. *Necatü'l-Musallî* ise Türkçe ele alınmış yine fıkıhla alakalı olup Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde, 22 Sel 1679 demirbaş numarası ve *Necat el Musalli* ismiyle kayıtlıdır. Müellifle alakalı olarak Necmettin Pehlivan yaptığı bir çalışmada *Osmanlı Müellifleri*'nden hareketle yukarıdaki bilgileri tekrarlamakla birlikte devamında söz konusu iki eser dışında *Risâle fî Âdâbi'l-Münazara*, *Şerhu'l-Müteallaka fî Halki'l-Ef'âl*, *Şerhu'l-Makasid fî Muglata Cezaru'l-Usum*, *Nesayih-i Şevkiyye*, *Risale fî Halli Meseleti'l-Mekûle min Hizaneti'l-Müftiyyîn* gibi farklı eserlerinin olduğunu ifade etmektedir. (Pehlivan, 2015). *Osmanlı Müellifleri*'nde bahsedilen iki eser dâhil olmak üzere söz konusu eserlerin tamamı İslamî ilimlerle alakalı olduğu ve *Necatü'l-Musallî* dışında tamamının dilinin Arapça olduğu görülür. Ayrıca Ahmed Şevkî b. Abdullâh'a isnad edilen eserlerin tamamı mensurdur. Bu da müellifin şairlik yönünün olmadığını göstermektedir. *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ise eserin üslup özellikleri bahsinde detaylı anlatılacağı üzere geleneksel bir anlatımla, ilmî yönü zayıf, edebî ve kültürel açıdan kuvvetli olduğundan ve eserin nazım-nesir karışık olarak

---

Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, **Mehmet Nâil Tuman-Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001. Ramazan Ekinci, **Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî-Vefeyât-ı Ayvansarâyî (İnceleme-Tenkitledir Metin)**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55730,vefeyat-i-ayvansarayipdf.pdf?0>, 18.05.2023. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul: Meral Yayınevi, 1972. Nuri Akbayar, **Mehmed Süreyya-Sicill-i Osmanî**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996. Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zunûn an Esâmî'l-Kütübi ve'l-Funûn**, Rüştü Balcı (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007. Bağdatlı İsmail Paşa, **İzahu'l-Meknûn fi'z-Zeyli ala Keşfi'z-Zunûn an Esâmî'l-Kütüb ve'l-Funûn**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972. Abdulkadir Özcan, **Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri**, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

oluşturulduğundan hareketle Ahmed Şevkî b. Abdullâh'a ait olmayacağı fikrini kuvvetlendirmektedir.

Kütüphane kaydında belirtilen 1809 ölüm tarihli Şevkî mahlasını kullanan bir diğer müellif de Başeski Molla Mustafa'dır. Kaynaklarda kendisi hakkında malumat verilmeyen bu zat ile ilgili bilgileri yaşadığı dönemde Saraybosna'daki günlük olayları mensur olarak ele aldığı *Rûz-nâme* adlı eserinden öğreniyoruz. Bu eser üzerine doktora tezi hazırlayan Kerima Filan, *Rûz-nâme*'nin müellif nüshasında Şevkî'nin kendi hayatı hakkında detaylı bilgiler verdiğini ve tezinde bu bilgilerden hareketle Molla Mustafa Şevkî'nin biyografisini oluşturduğunu söylemektedir. (Filan, 1999)

Söz konusu çalışmadan hareketle aslen Boşnak olan Molla Mustafa 1731 veya 1732 yılında Saraybosna'da doğmuştur. İyi bir eğitim alan müellif henüz erken yaşlarda Yeniçeri ocağına girmiş, önce “*baş*a” daha sonra “*başeski*” ünvanını almıştır. İmamlık, hatiplik ve kâtiplik vazifelerinde bulunmuş olan Molla Mustafa 1809 yılında yine Saraybosna'da vefat etmiştir. (1999)

Başeski Molla Mustafa'nın *Rûz-nâmesi*'nde yer alan dört ilahi, bir gazel ve iki kaside olmak üzere yedi manzume Filan'ın çalışmasında okunmamıştır. Fakat bu şiirler, Edibali Karabıyık ve Ali İhsan Akçay tarafından yayımlanmıştır.

Şevkîyâ ol nuş u pende ibtidâ sen 'amil ol  
Tâ yanup kalmayınca naħl okurlar yâ Şabûr

Şevkîyâ sen iste tevfiķ ü hidâyet Rabbîden  
'İşk ile dâim olasin hem daħi yoldaşları

Şevkîyâ sen ol muvaħħid baķma ħalkıñ cehline  
Bilinür zıddıyla her şey' zehri biraķ yi balı

Gel ey Şevkî cemâli sev ki 'ışķdan bir nişândır bu  
Ta'aşşuķdan dan benim beñzim şolalı sevdiğim sensin (Karabıyık ve Ali

Akçay, 2022)

Molla Mustafa'nın eserinden alınan yukarıdaki mahlas beyitleri, müellifin şiirlerinde Şevkî mahlasını kullandığını göstermektedir.

Molla Mustafa Şevkî'nin en önemli üslup özelliklerinden birisi, bazı kelimeleri anadili olan Boşnakça anlamlarıyla birlikte metin içinde sık sık kullanılmasıdır. (Fidan, 1999)

Hudi Siyedi bilmez âdamlar, dedi ki aḥşama karşı teyerân iden kebjr pervâne Bosnaca prndely derler, narod halk çok, miftah kluc demekle ma'Ŗrŭf, sene-i mezbŭrede çilek yaŖni yaĝoda ol ḡadar toĝurmiṡdur ki..., mezâristânda dikŭlen tılamur aĝacı yaŖni lipa dedikleri Bosnaca, CaŖfer Baṡa ihtiyâr an mahalle-i Ḳâđi opankar çarıkçı..., CaŖfer Baṡa zlatar kuyumcı, Ħarba đarba cesur yunak..., şıṡman, buĝelast Bosnaca derler. (Fidan, 1999)

*Ruznâme*'de yer alan manzum parçalar, *Kıssa-i Hurŭc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ile kıyaslandığında hiçbir benzerlik göze çarpmamaktadır. Ayrıca Molla Mustafa Şevkî'nin yukarıda bahsedilen nesir kısımlarındaki üslup özelliği olan anadilinde kelimelerin Türkçe eṡ anlamlı kelimelerle birlikte kullanma šekli *Kıssa-i Hurŭc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da hiĝ olmaması iki Şevkî'nin aynı kiši olma ihtimalini oldukça zayıflatmaktadır.

Yukarıda zikredilen Şevkî mahlaslı iki šair/nasir dıšında tezkire ve biyografi kaynaklarında šairlik ve nasirlik yönü olan on dört aynı mahlaslı šair/nasir tespit edilmištir.

### 1. Kâtip Şevkî

Kâtip Şevkî hakkında en geniš malumatı Sehî Beg'in *Hešt Behišt* isimli tezkiresinden öğrenmekteyiz. Söz konusu tezkireye göre šairin asıl adı Yŭsuf olmakla birlikte Edirneli yašlı bir kadının hizmetkârıdır. İyi bir eĝitim almıš, ŭç dilde šiirler söylemištir. Hatt sanatında mahir olduđu ve bu marifeti dolayısıyla Sultan II. Bayezid Han'dan kendisine ulŭfe baĝlandığı kaydedilmektedir. Sehî Bey, šairin İstanbul Darŭ'š-šifasında vefat ettiđini ve mezarının Galata civarlarında olduđunu söylemektedir. Ayrıca *Tevârih-i Âl-i Osman* namında bir eserinin olduđundan bahsetmektedir. Aynı bilgi Riyâzi'nin tezkiresinde de tekrar edilmekle birlikte kendisinin Sultan Bayezid'in šehzadelerinden olan šehzade Mahmud'un divan kâtipi olduđu bilgisi Riyâzi'nin bu šairi Edirneli Şevkî ile karıštırdığını göstermektedir. Kâtip Şevkî'den bahseden diđer kaynaklar ašađı yukarı aynı bilgileri tekrar etmektedir. Bu bilgilerden farklı olarak Latifi, babasının adının Abdullâh olduđunu ve mürettep bir

divanının, Bursalı Mehmet Tahir ise *Evâmil-i Farsî* isminde bir risalesinin olduğunu söylemektedir.

## 2. Edirneli Şevkî

Edirneli Şevkî olarak bilinir. Şair hakkında kaynaklarda çok az bilgi mevcuttur. *Meşa'irü's-Şu'arâ*'da Sultan Bayezid Han'ın şehzadelerinden Sultan Mahmut'un Manisa'daki kâtiplerinden biri olduğu, Necâtî, Sun'î ve Tâli'î ile aynı asrın şairlerinden olduğu ve şairlik kudretinde bunlardan çok aşağıda olduğu kayıtlıdır. Ayrıca halk arasında sünnetsizliği dolayısıyla tanındığı da vurgulanmaktadır.

## 3. Şevkî Çelebi

Aynı mahlaslı bir başka şair veya müellif ise Şevkî Çelebi'dir. Onun hakkındaki bilgiler sadece *Gülşen-i Şu'arâ* ve *Tuhfe-i Nâ'ilî*'de kayıtlıdır. Sahipzade Ahmet Çelebi olarak bilindiği ve üç dilde de hünerli olduğu dışında kayda değer bir bilgi yoktur.

## 4. Mısırlı Şevkî

Varlığından haberdar olduğumuz bir başka Şevkî de yine *Gülşen-i Şu'arâ* ve *Tuhfe-i Nâ'ilî*'de bahsedilen Mısırlı Şevkî'dir. Kendisi hakkında, babasının adının Abdullâh olduğu, Danişmend taifesinden, Rind meşrepli ve âşıkâne şiirler söyleyen bir şair olduğu dışında başka bir bilgi verilmemektedir.

## 5. Bursalı Şevkî

Biyografik eserlerde kendine yer bulmuş bir başka şair de Bursalı Şevkî'dir. Ondan bahseden eserler *Meşa'irü's-Şu'arâ*, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, *Riyâzü's-Şu'arâ*, *Osmanlı Müellifleri*, *Tuhfe-i Nâ'ilî* ve *Sicill-i Osmanî*'dir. Bu eserlerden en detaylı malumatları *Meşa'irü's-Şu'arâ*'dan öğreniyoruz. Âşık Çelebi'nin kaydettiğine göre Sultan I. Selim Trabzon'da şehzade iken onun lalası Şems-i Fenârî'nin hizmetinde bulunmuş, daha sonra memleketi Bursa'ya dönmüş, burada Osman Gâzi ve Orhan Gâzi'nin türbedarlığını yapmıştır. Tezkirede kaydedildiğine göre uzun bir ömür sürmüş olan Şevkî, ömrünün sonlarına doğru Firdevsî'nin üç yüz altmış ciltlik *Süleymannâme*'sini telhise başlamasına rağmen ömrü bu eseri tamamlamaya yetmemiştir. Bu bilgiler dışında *Osmanlı Müellifleri*'nde; "962 (1555) tarihinde yazdığı (*Menâkıb-ı Emîr*

*Sultan) ismindeki eserinin kendi el yazısı ile yazılı nüshası Üsküdar'da Selimiye Kütüphanesinde.*” bilgileri kayıtlıdır. Ayrıca şairin *Menâkıb-ı Ebû İshak-ı Kâzerûni* adında nazım-nesir karışık bir eseri de mevcuttur. (Bayram, 2016)

## 6. Şevkî Mehmed Efendi

Varlığından haberdar olduğumuz bir başka Şevkî mahlaslı şair de sadece *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*'de yer alan Şevkî Mehmed Efendi'dir. Babasının adı Ahmed olup tahmini H. 1100/M. 1688-1689'da İstanbul'da vefat etmiştir. Başka eserlerinin de olduğu bilgisi yanında yirmi yedi beyitlik na't-ı şerifinin olduğu kaydedilmektedir.

## 7. Mevlânâ Şevkî

Adına sadece Güftî'nin *Teşrifatü 'ş-Şu'arâ*'sında rastladığımız Şevkî mahlaslı bir şair de Mevlânâ Şevkî'dir. Güftî, kendisi hakkında İstanbul'da yaşadığı, divan kâtibi olduğu ve meclislerde bulunup nükteleriyle meşhur bir şair olduğu dışında kayda değer bir bilgi vermemektedir.

## 8. Çömez-zâde Mehmed Efendi

Çömez-zâde Şevkî hakkında ilk bilgileri Sâlim Tezkiresi'nden alıyoruz. Söz konusu tezkirede şairin Bursalı olduğu ve yaşadığı dönemde Çömez-zâde Mehmed Efendi olarak bilindiği söylenmektedir. Belîğ'in *Nuhbetü'l-Âsâr-li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr*'ında şairin vefatına Abdülhadi Efendi'nin “*Cân-ı Şevki cennete 'azm eyledi*” şeklinde H. 1100/M. 1688 tarihini düştüğü kayıtlıdır. Çömez-zâde Şevkî hakkında en detaylı bilgiler Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*'inde geçmektedir. Söz konusu esere göre şair faziletli bir zat olup Kadı Ahmed Efendi'nin oğludur. H. 1100/M. 1688 tarihinde henüz genç bir yaşta vefat etmiş olup memleketi Bursa'da Kaygan Camii mihrabı önünde babasının yanında medfundur. Eserleri ahlak ve tasavvufa dair olup huruf-ı hecâ harfleri üzerine tertip edilmiş hadis, darb-ı mesel ve kelâm-ı kibârlardan mürekkep *Zübdetül Makâl li Erba'il Akli ve'l-Kemâl*, fıkıh üzerine *Hâce-i Kuzat*, tarih konulu *Evveliyat*, *Şerhu Mahsûsat* ve hal tercemelerinden *Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûni*'dir.

### 9. Şevkî Seyyid Mehmed Efendi

Sivrihisar müftüsünün oğludur. Kaynaklarda kendisi hakkındaki bilgiler sınırlı olmakla birlikte H. 1189/M. 1775 tarihinde vefat ettiği söylenmektedir. *Sicill-i Osmanî*'de bu bilgilerden farklı olarak sadece şair olduğu zikredilmiştir.

### 10. Şevkî Mehmed Efendi

Şair hakkında Esad'ın *Bağçe-i Safâ-endûz* adlı tezkiresi ile *Tuhfe-i Nâ'ili*'de birbirine mukallit birkaç bilgi dışında kayda değer bir malumat yoktur. Şair Koca Ragıp Paşa'nın kâtibi olup Sultan III. Ahmed devrinin şairidir.

### 11. Ahmed Şevkî Efendi

Fatin Dâvûd'un *Hatimetü'l-Eş'âr*'ında belirtildiğine göre H. 1249/M. 1833 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Sultan Süleyman Han Camii yanında bulunan bir mektebe devam ederek burada Arapça ve Farsça tahsili alıp bâb-ı ser-askeri mektupçuluğu memuriyetine atanmıştır. Bazı şiirlerinin olduğu belirtilse de herhangi bir eserinin mevcudiyeti hakkında bir malumat verilmemiştir. *Sicill-i Osmanî*'de 1860'lı yıllarında vefat ettiği bilgisi vardır.

### 12. Hasan Şevkî Beg

Hakkındaki bilgiler, Fatin Dâvûd'un *Hatimetü'l-Eş'âr* ve Mehmed Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî* isimli eserlerinde yer almaktadır. Şair, Sultan II. Mahmut rikabdarlarından Abdurrahman Beg namında bir zatın oğludur. H. 1248/M. 1832 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. H. 1321/M. 1903 tarihinde vefat etmiştir.

### 13. Diyarbakırlı Şevkî

*Tuhfe-i Nâilî*'de belirtildiğine göre Aziz İmam-zade Osman Efendi olarak bilinir. Vüzera divan kâtiplerinden olup H. 1255/M. 1829'da Şam'da vefat etmiş ve buraya defn edilmiştir.

### 14. Ömer Şevkî

Mardinli olup burada müftülük görevlerinde bulunmuştur. H. 1267/M. 1851'de vefat etmiştir. İyi bir eğitim almış olan Ömer Şevkî'nin üç dilde söylediği şiirleri ihtivâ eden *Divân-ı se-zeban*, müftülüğü sırasında kendisine sorulan sorulara verdiği fikhî



cevapların toplandığı *Mecmû'a-i Fetâvâ*, fıkıhla alâkalı fetvaları içine alan Muhammed b. Muhammed el-Kâşgarî'nin (ö. 705/1306) *Münyetü'l-Musallî ve Gunyeti'l-Mübtedî* adlı kitabının çevirisi mahiyetinde olan *Münyetü'l-Musallî Tercümesi*, Molla Câmî'nin Oğlu Ziyâüddîn Yûsuf için yazdığı *El-Fevâ'idü'z-Ziyâiyye fi Şerhi'l-Kâfiyye* adlı Arabça gramer kitabının çevirisi olan *Şerhü'l Kâfiyye fi'l-Arûz* adlı eserleri vardır. (Çalka, 2010; 52, Kanmaz, 2010;20)

Tespit edebildiğimiz Şevkî mahlaslı şair/nasirlerin hiç birinde tez konumuz olan Şevkî'nin *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* isimli eserinden bir ipucuya rastlayamadık. Esasen çalışmamızın dil ve üslup bahsinde detaylı inceleneceği üzerine eserin Eski Anadolu Türkçesi hususiyetlerini göstermesinden hareketle *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'ın en geç XVII. Asırda telif edildiğini söylemek daha tutarlı olacaktır. Bu açıdan bakarak eseri XVII. Asırdan önce yaşamış, menâkıp-nâme türünde eserler yazmış ve şiirlerinde Şevkî mahlasını kullanmış, münşilik yönü de olan şairlerin eserleri ile kıyaslayıp çıkarımlarda bulunmak bizi *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'a ve müellifi olan Şevkî'ye daha çok yaklaştıracaktır.

Tezimize konu olan esere yakın türde eserler veren ve Eski Anadolu Türkçesine mahsus özellikler barındıran iki müellife ait iki eser tespit edilebilmektedir. Bunlardan ilki XVI. Asır şairlerinden Bursalı Şevkî'nin *Emir Sultan Menâkıb-nâme*'si diğeri ise Çömez-zâde Mehmed Efendi'nin *Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûni* adlı eserlerdir.

Bursalı Şevkî'nin *Emir Sultan Menâkıb-nâmesi* adlı eseri adından da anlaşılacağı üzere halk arasında Emir Seyyid ve daha çok Emir Sultan adıyla tanınan Seyyid Şemseddin Muhammed Buharî (öl. 1469)'nin menkıbelerini konu edinip 1553 tarihinde Şehzâde Bâyezid adına te'lif edilmiş olmasına rağmen Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuştur. (Baba, 1991; XIX). Yazma eser kütüphanelerinde sekiz nüshası bulunan bu eser üzerine Mustafa Okan Baba 1991 yılında doktora tezi hazırlamıştır.

*Emir Sultan Menâkıb-nâmesi*'sinde geçen; *Fasl-ı bahâr-ı 'ömrüm hazâna irişdi. Zâd-ı âhiretün tedâriküne mukayyed olmadum, bî-kût u kuvvet kaldum.* (Baba, 1991;5) ifadelerinden Şevkî'nin ihtiyar denebilecek yaşlarda bu eseri kaleme aldığını

söyleyebiliriz. Ayrıca kaynaklarda bahsedilen Firdevsî'ye ait olan meşhur *Süleymannâme*'yi telhis etmeye giriştiği ve bu eserini tamamlayamadan vefat ettiği ifadesi de bilinen çalışmalarının ömrünün sonlarına doğru telif edildiğini gösterir. Âşık Çelebi'nin; *bā-vücūd ki pîrlük kâmetin iki kat itmiş idi*. (Kılıç, 2010) ifadesi de Şevkî'nin oldukça yaşlı olduğunu ve uzun bir ömür sürdüğünü göstermektedir. Bursalı Şevkî'nin bu iki eserini uzun ömrünün sonlarına doğru kaleme aldığını düşünürsek ömrünün erken dönemlerinde de benzer eserler vermiş olması kuvvetle muhtemeldir. *Emir Sultan Menâkıb-nâmesi*'nin manzum kısımlarını incelediğimizde *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ile aynı vezin, benzer kafiye ve yakın anlamlı birçok beyit tespit ettik.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Sana vâsıl ola dirsen du'Âyı  
Şalāvāt vir ki şād it Muştafâ'yı  
(ESM; 3-b)

Velâkin üşenme gel ey birâder  
Şalāvāt vir ki şād olsun Peyember  
(KHM; 51-9)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Du'Â idüp ana Şevkî müdâmî  
Resûle âline gönder selâmı  
(ESM; 8-a)

Diliñden gitmesin lâkin müdâmî  
Nebî'ye vir şalāvātla selâmı  
(KHM; 6-14)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ger dilersen el vire sana murād  
Vir şalāvāt Ahmed'e ey hûb-nihād  
(ESM; 27-b)

İrişmek dilerseñ zevk ü şafāya  
Şalāvāt vir Muḥammed Muştafâ'ya  
(KHM; 65-14)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Buyurmuşdur Resûl-ı fâhr-ı Óālem  
Kim oldur zübde-i evlād-ı âdem  
(ESM; 29-a)

Mu'Öciz-i irād-ı Óālem Muştafâ  
Zübde-i evlād-ı âdem Muştafâ  
(KHM; 113-1)

Şevkî mahlasını kullanıp menakıp-nâme türünde eser veren diğer müellif de Çömez-zâde Mehmed Efendi'dir. Onun *Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûnî* adlı eseri Ebû İshak İbrahim b. Şehriyâr el-Kâzerûnî'nin menkıbelerini konu alan H. 728/M. 1327 yılında Mahmud b. Osman el-Hâkî tarafından tamamlanmış olan *Firdevsü'l-Mürşidiyye* isimli XVI. yüzyılın ilk yarısında yapılmış Osmanlıca tercümesidir. (Bayram, 2016;17)

İki nüshası tespit edilebilmiş olan bu eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Ömer Faruk Aköz Koleksiyonu, nu.17, diğer nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, nu. 2429 olarak kayıtlıdır. Eser, Fatih Bayram tarafından *Ebû İshâk İbrâhîm Kâzerûnî'nin Menâkıbı (inceleme-metin-tıpkıbasım)* ismiyle çalışılmıştır.

*Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûnî'nin* dilinin sadeliği, kullanılan arkeik kelimelerin fazlalığı ve Eski Anadolu Türkçesine mahsus kelime ve söz gruplarının çokluğu ile eserin üslup özellikleri *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ile büyük oranda benzeşmektedir. Ayrıca her iki eserin manzum kısımlarını incelediğimizde *Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûnî* ile *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'ın aynı vezin, benzer kafiye ve yakın anlamlı birçok beyit tespit edilmektedir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Hudâyâ Özzetün hâkkı meded kıl  
Bize tevfiğe lutfunu sened kıl

(MEK; 1-b)

Yâ İlâhî kıl Öinâyet it meded  
Bizi rahmetüñden eyleme redd

(KHM; 502-8)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Egerçi Şevki 'yem çokdur günâhum  
Kulunam rahm kıl iy Pâdişâhum

(MEK; 3-a)

Şevki'nün çokdur günâhı yâ Ğanî  
Rahmetüñle yarlıgağıl sen anı

(KHM; 197-13)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

İşit imdi rivâyet eyleyeyin  
Sana birbir hikâyet eyleyeyin

(MEK; 6-a)

Eşâh yirden rivâyet eyleyeyim  
Saña nâzik hikâyet söyleyeyim

(KHM; 275-12)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Duyun var ise ger hikmet sözinden  
Sana şerh ideyim hikmet sözünden

(MEK; 7-b)

Gel imdi diñle benden bir hikâyet  
Saña şerh ideyim n'oldı rivâyet

(KHM; 53-11)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Sana bir bir beyân idem ben anı  
Dutarsan bana bir dem güş-ı cânı

Tutar iseñ bir dem kulağ-ı cânı  
Diyeyim ben saña bu dâstânı

(KHM; 53-13)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Zebân-ı Fârisî'den tedvîn itdüm  
Lisâân-ı Türkî'de ta'Öyün itdüm

Kimi ÓArab kimi Farsiydi evvel  
Düzetdim Türkiden kıldım mükemmel

(KHM; 76-13)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Huŕŕsâ çâr-ı yâr erkân-ı dîndür  
Hâkıkat her biri sultân-ı dîndür  
(MEK; 4-a)

Cihâr erkân-ı dîndür cihâr yâri  
Çün İslâmîñ bulardur Őhriyâri  
(KHM; 9-12)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kim duŕâ ile beni Şâd eyleye  
Rahmetiyle Hakk anı yâd eyleye  
(MEK; 5-a)

Recâsı Őevķi'nün sizden duŕâdur  
Duŕâ ile dâŕim anı aña dur  
(KHM; 76-14)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ger dilersen bulasın bŕy-ı Şafâ  
Vir Őâlâvât ber-cemâl-i Muŕafâ  
(MEK; 5-a)

Ger dilerseñ niŕmetiñ ola müdâm  
ŕIŐk ile di esselâtü vesselâm  
(KHM; 150-16)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dinle imdi ideyim sana haber  
Bu haberdür 'âlem içre mu'teber  
(MEK; 9-b)

Diñle benden bir ŕacâyib hoş haber  
Kim ne dimiş râviyân-ı muŕteber  
(KHM; 242-13)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Őöz öküşdür ŕâlemün ahbâr çoķ  
İllâ bunun gibi bir âşâr yok  
(MEK; 9-b)

Őöz öküş[dür] Őevķiyâ ahbâr çoķ  
Ne diyeyim ben Őaña güftâr çoķ  
(KHM; 301-10)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Velîkin gel üşenme iy bŕrâzer  
Őâlâvât vir ki Şâd olsun Peyember  
(MEK; 17;a)

Velâkin üşenme gel ey birâder  
Őâlâvât vir ki Şâd olsun Peyember  
(KHM; 51-9)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Gel imdi istimâŕ eyle hîkâyet  
Sana Şerh ideyim n'oldı rivâyet  
(MEK; 20-a)

Gel imdi diñle benden bir hîkâyet  
Őaña Şerh ideyim n'oldı rivâyet  
(KHM; 217-1)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dinle bu yüzden dañi bir hoş kelâm  
Bu kelâm ile durur ŕâlem nizâm  
(MEK; 24-a)

Gel imdi diñle bu yüzden hîkâyet  
Selefden böyle olmuşdur rivâyet  
(KHM; 123-11)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Őevķi'nün budur recâsı dâyimâ  
Himmetün ire ana iy reh-nümâ  
(MEK; 43-b)

Recâsı Őevķi'nün sizden duŕâdur  
Duŕâ ile dâŕim anı aña dur  
(KHM; 76-14)

Her iki eserden alınan ve *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ile kıyaslanan örneklerden görüldüğü üzere manzum parçalar birbiri ile benzer özellikler hatta birbiri ile aynı diyebileceğimiz birçok beyit ihtiva etmektedir. Özellikle Çömez-zâde Mehmed Efendi'nin *Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûnî* ile tez konumuz olan eserden aldığımız örnekler neredeyse birebir uyuşmaktadır. Bu tür eserler her ne kadar dil özellikleri bakımından geleneğe uygun olarak birbirine yakın olsalar da bu kadar benzerlik şaşırtıcıdır. Yukarıdaki kıyaslamalardan hareketle *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'ın müellifi olan Şevkî ile *Emir Sultan Menâkıb-nâmesi*'nin müellifi olan Bursalı Şevkî veya *Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûnî*'nin mütercimi olan Çömez-zâde Mehmed Şevkî Efendi ile aynı kişi olma ihtimali kanaatimizce mümkündür.

## 1.2. BÖLÜMLERİ

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* birbirinin devamı olacak şekilde beş ayrı kahramanın liderliğinde Cüneyd Gâzi bölümü hariç tamamı aynı gayenin nihayete erdirilme çabası ile yani Kerbela'nın intikamını alıp hilafeti ehl-i beyte tevdi edilmesine, Yezit özelinde Emevî hanedanını yıkma ve Hâricîleri mağlup ederek ehl-i beyti yeryüzünün hüküm sahibi yapmasına hizmet etmektedir. Her bir bölümün kahramanı etrafında müstakil menkıbeler teşekkül etse de Şevkî bu kahramanları, birbirinin devamı olan çerçeve menâkıp-nâmesinin birer lideri ve kahramanı olarak ele almıştır. Eser, müstakil bir menkıbeyi temsil etmeyip bölümlerin tamamı Mâlik Ecdâr'ın başlattığı hurûc harekâtını devam ettirmek gayesiyle oluşturulan mücadelenin birer parçalarıdır.

### 1.2.1. Mâlik Ecdâr Bölümü

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*, Kerbela hadisesi sonrası Mâlik Ecdâr'ın ant içerek Kerbela'nın intikamını Yezit ve taraftarlarından almak amacıyla başkaldırması ile başlamaktadır. Toplamı 257 varak olan eserin 1-126 varakları arası Mâlik Ecdâr'ın liderliğinde Yezit'e karşı mücadeleleri ihtiva etmektedir. Bu harekâtı başlattığı için eserin tamamına müellif tarafından *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ismi verilmiştir. Mâlik Ecdâr'ın liderliğindeki bu bölümün en önemli kahramanları Amr İbn-i Ümeyye, evlatları İbrahim, Saffân ve Safiyye, Useyyd Gâzi, Yezit, Mervân-ı Hakem ve Amr ibn-i As'tır. Bölüm şu ifadelerle başlamaktadır:

Rāviyān-ı aḥbār ve nāqılān-ı āsār ve muḥaddiṣān-ı rūzgār şöyle rivāyet ve böyle ḥikāyet ider ki çün Yezîd-i Pelîd, İmam Ḥüseyñ'i şehîd itdüğü Óāleme münteşir oldu. Her tarafdan dilāverleri bu ḥālden haberdār olup muḫtarābü'l-ahvāl oldılar. Yemen'de Neçî kabilesinüñ seyyidi Mālik Ecdār ibn-i Hārîs bu ḥālî istimaÓ idüp perişān oldu. Zîrā İmām Ḥüseyñ ile mābeyninde ziyāde maḥabbet-i [ü] meveddet var idi. Mālik Ecdār, Ḥüseyñ'ün Kûfe'ye gitdigin işidünce Óasker cemÓ idüp sadesinde(?) idi. İttifaḫ bu asl-ı haber-nāk[i] işidünce ziyāde ğam-nāk oldu. Fiġān u nāle kı lup şinesini çāk itdi. Aḫşam olucaḫ ḥāba vardı. İmām Ḥüseyñ'i düşünce gördi. Mālik'e aytdı: Yā Mālik-i tūr! yürî yukarı leşkeriñi al. Var benim ḫanım ÓÖmer ibn-i SaÓîd ile Şimr-i Zilcevşen'den al. İşde saña ihtiyāc için benim dest-i hattım diyüp Mālik'in eline bir mektüb virdi. Mālik belinledi uyandı. Elinde bir mektüb buldı. Oġudı yazılmış ki: [1/17. 2/1-11]

Bu bölümde Kербela hadisesinde rolü olan Kûfe valisi Ömer Nahs, Şît ibn-i Refî' ve Şimr Zi'l-cevşen öldürülerek Kûfe'deki Yezit ordusu darmadaġın edilmiş, kaçan Hāricîler önce Basra'ya oradan da Bağdat'a sığınmış, savaşlar farklı şehirlere taşmıştır.

Birçok zaferin ardından zayıflatılan Hāricîler ile bir savaş sırasında Mālik Ecdār'a rüya yoluyla şehit olacaġı söylenmiştir.

Bir pāre yatup uyudu. Düş gördi. Belinleyüp uyandı. Tiz ḥizmetkārların uyardı. İki oġlunu bir kızın yanına çağırdı. Ve bir ādem daḫı gönderüp Kerb Ġāzi'yi ve ḫarındaşı MaÓdî'yi ve Esed'i ve Useyyd'i ve ÓAmr ibn-i Ümeyye'yi ve oġlu Ümeyye'yi çağırıp bunları yanına cemÓ itdi. Ḥāzret-i İmām Ḥüseyñ'ün Óālemin ve cübbesin bunlarıñ öġine ḫodı. Bu pehlevānlar Óālemi ve cübbeyi ḫana ġarḫ olmuş görüp ağlaşdılar. Andan sonra Ḥāzret-i İmām Ḥüseyñ'ün Mālik Ecdār'a virdiği mektübü çıkarup yanında ḫodı. Aytdı: ey āl-i Resül'ün muḫibbleri ve ey ehl-i beytiñ yolına cān ve baş terk idenler. Bu gece düşünce didiler ki yarın şehîd olırsıñ didiler. [243/1-7]

Mālik Ecdār, devamında Kerb Ġāzi'ye kendisinden sonra intikam ateşinin sönmemesini ve harekete kendisinin liderlik etmesini şu şekilde vasiyet eder:

Sizi cemÓ itmege sebeb budur ki vaşiiyet itmek isterim. Yarın ben şehîd olunca beni tábūta ḫoyup Lübbān Taġı'nda bir yire defn idesiñiz. Ve Ḥāzret-i İmām Ḥüseyñ'ün virdiği mektübü benim ile bile defn idesiñiz. Ve daḫı ey Kerb benim yirimde sen ḫarār eyle. Ḥāzret-i İmām Ḥüseyñ'ün cübbesi Óālemi seniñ yanuñda tursıñ. Ve cümle ehl-i İslām saña tābiÓ ideler. [243/7-10]

Son olarak bölüm Mālik Ecdār'ın ölümüyle şu şekilde son bulmaktadır:

Ebū Hānefī Kūfī şöyle rivāyet ider ki tārīh-i hicretin altmış iki senesiniñ Muħarrem’iñ ibtidāsında Mālik Ecdār’ı defn itdiler. Raħmetullāhi Óaleyhim ecmaÓın. Mālik Ecdār ibn-i Hāriş-i Neçî’nüñ buraya kadar hıkāye olundu. Bundan böyle Óacāyib ü ğarāyip hıkāyetini isterseñüz ve Hāzret-i İmām Zeyne’l-Óābidin’i Yezid’ün zindānından halās ideni işitmek isterseñiz Kerb Ğāzi’niñ kıssasını mütālāÓa idesiñiz.

Her ki {m} diler raħmet-i Hāķķ’ı ğazana  
Fātiħa oğuya bunu yazana

Āl ü evlādı çün. Şehid ü şühedā ve bāķi ğāziler ervāhı-çün. Allāh rızāsı-çün el-Fātiħa.  
[251/11-17]

### 1.2.2. Kerb Ğāzi Bölümü

Mālik Ecdār’ın vasiyeti üzerine onun ölümünden hemen sonra hurūc harekātına liderlik yapan Kerb Ğāzi’nin Yezidî ve haricîler yanında Rum diyarının küffar ordusuyla da yaptığı menkıbevî mücadeleler bu bölümün muhtevisiyatını oluşturmaktadır. Bir önceki bölümde Kerbela katilleri öldürölüp İmam Hüseyin’in intikamı alınırken bu bölümde Yezit tarafından zindana atılan Zeynelabidin kurtarılmıştır. Bölüm, Kerb Ğāzi’nin harekete öncülük etmesiyle başlayıp, yine onun vefatıyla sona ermesinin anlatıldığı 252-304. Sayfaları arasında geçmektedir. İlk bölümde başlıklar fazla tercih edilmese de bu bölümde müellif her olay için farklı bir başlık kullanmıştır.

Kıssa-i Kerb Ğāzi Şücün-kerden Bā-Óasker-i Yezid-i Pelid  
Ez-İn Cānib haber-dār-ı Yezid Feth-i CaÓberiyeye Ez-dest-i MaÓdi İle Esed.  
Şeb-hün-ı ÓAsker-i Yezid be-Ķaşd-ı ÓAsker-i Ehl-i İslām  
Bu Kıssa Hāzret-i İmām Zeyne’l-Óābidin’üñ Zindāndan Halās Oldığun Beyān İder.  
Bu Kıssa Kerb’üñ CaÓberiyeye ĶalÓası’na Gitdidür.

Bölüm; “*Kıssa-i Kerb Ğāzi Şücün-kerden Bā-Óasker-i Yezid-i Pelid.*” şeklinde Farsça bir başlıkla başlamaktadır. Başlıktan hemen sonra kıssanın başlayacağını haber veren dört beyitlik manzum bir parça yer almaktadır.

Diñle gine bir Óacāyib hoş haber  
Kim ne dimiş rāviyān-ı muÓteber

Futar iseñ bana bir dem ğuş-ı cān  
Şerh ideyim saña bir hoş dāstān

Saña bir nāzik hıkāyet ideyim  
Ehl-i tārīhden hıkāyet ideyim

Sen daħı turmağıl her dem şubh u şām  
ÓAşķ ile di eśsalātu ve’s-selām [252/2-5]

Bu beyitlerden sonra mensur bir şekilde Kerb Gâzi, Mâlik Ecdâr'ın bıraktığı yerden intikam hareketine liderlik ettiği vurgulanmaktadır.

Ebū Hânefî Kūfî ibn-i Hārūnu'r-Reşîd rivâyet ider ki Mâlik Ecdâr'ın emri temâm oldu. Üç gündün sonra Melik Neccâşî tahta geçüp karar itdi. Kerb Gâzi, Mâlik Ecdâr'ın yirinde karar itdi. Cümle mü'min pehlevânları yirinde karar itdiler.. [252/6-8]

Yezidî, hâricî ve Rum kâfirleriyle birçok başarılı mücadelelerin yapıldığı bu bölümün en önemli olayı ise Zeynelâbidin ve ehl-i beyt yanlısı birçok müminin Yezit'in zindanından kurtarılmasıdır.

Şafîyye, Şaffan ve Hüsne ve Hâbūr oğulları ile şehre geldiler. Fıgrı Yezid'ün sarâyına gelüp çok kimse helâk itdiler. Andan zindâna geldiler. Kapusın yıkdılar. İçeri girüp Zeyne'l-Öâbidin'i ve Hâzret-i İmâm Hüseyn'ün cemâ'atından kim var ise zindandan halâs itdiler. [289/8-11]

Bir savaş sırasında Yezit'in adamlarından Amr ibn-i As komutasındaki büyük düşman ordusu Kerb Gâzi tarafından bozguna uğratılması sonucu Amr ibn-i As kaçar. Kerb Gâzi onu kovalarken bir hile ile zehirleterek şehit edilir ve bölüm bu şekilde sona erer:

...ey oğul benden Muḥammed Hânefî'ye ve Muḥammed ibn-i Zeyd'e selâm it. Beni hayr du'âdan unutmaları. Ve Ma'ûdî ve ÖAmr'a ve Şaffân'a benden selâm it. Benim dâdımı hâriciden alsınlar. Âl-i Resûl'in kanı hâricilere amân virmesiñler. Ve daḥı Şafîyye'ye benden selâm idüp diyesin ki ḥasret kıyâmete ḳaldı. Yigitlik zamânidur. Hâricüñ ḥaḳḳından gelesiñ. İnşâ'allâhu Te'âlâ kıyâmetde görüşürüz diyüp şehâdet kelimesin söyledi. Andan Sûre-i Yâsin[e] başlayup hatm idünce rûh-ı şerîfi Ḥaḳḳ'a teslim itdi. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi raci'ün. Allâh rızası-çün cümle şehitlerün rûhı-çün Fâtihâ. [300/8-14]

Bölümün en önemli kahramanları Kerb Gâzi, Amr ibn-i Ümeyye, Esed, Ma'dî, Şaffan, Safîyye, İbrahim, Yezit, Mervan Hakem, Amr ibn-i As, Kahtan ve Selima'dır.

### 1.2.3. Muhammed Hanefi Bölümü

Kerb Gâzi'nin ölümünden sonra Müslümanlar başsız kalıp Yezit ordusu karşısında mukâvemetini yitirmiş, mümin askerinden kimisi şehit olmuş, kimi dağılmış, birçoğu da toparlanmak üzere geri çekilmiştir. Başlarda hasta olduğu için harekâta katılmayan Muhammed Hanefî asker toplayarak hurûc hareketini yeniden başlatır. Bölüm



Muhammed Hanefî'nin bu hamlesi ile başlar ve zor durumda kalan Yezit'in müminlerin bütün şartlarını kabul edip zulmü terkedeceğini garanti vermesiyle ve her iki tarafın sulh etmesiyle son bulur.

Bölüm, eserde 304-337. sayfaları arasında anlatılmaktadır. Kerb Gâzi bölümünde olduğu gibi bu bölümde de her bir olay için ayrı ayrı başlıklar kullanılmıştır. Önceki bölümlerden farklı olarak bazı başlıklar mensur kısımlar içinde metnin bir parçası olacak şekilde verilmiştir.

Bu Meclis Muḥammed Ḥanefî'nün Ya'Öñî Ḥâzret-i ÓAlî Oğlıdur. Ḥurüc İdüp Yezid İle Şulḥ Oldığıdur.

Biz gelem Şâm'da Yezid ile ceng iden müöminlerün kıssasına.

Biz gelem Ma'Öği ve Esed ve İbrâḥim bu üçinün kıssasına.

Bizim ḥikâyetimiz Yezid'e geldi..

Bu Meclis Yezid-i Peñid'ün Ḥacc Bahânesiyle Mekke'ye Varup Andan Medîne'ye Gidüp ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e Qaşd İtdigin Beyân İder.

Bölüm “*Bu Meclis Muḥammed Ḥanefî'nün Ya'Öñî Ḥâzret-i ÓAlî Oğlıdur. Ḥurüc İdüp Yezid İle Şulḥ Oldığıdur.*” Başlığıyla başlar. Başlıktan sonra kıssaya girizgâh mahiyetinde 14 beyitlik bir manzume ile giriş yapılmıştır.

Bize söyle nedür âşâr-ı Óâlem  
Elâ ey Óâlem-i aḥbâr-ı Óâlem

Bize esrâr-ı Óâlemden haber vir  
Gine evlâd-ı Ādem'den haber vir

Bugün sensiñ cihânuñ nüktedâni  
Bize şerḥ eyle gel hoş dâstâni

Ḥaḫîḫatde söziñ kuvvet-i devrândur  
Müferreh ḥâtır-ı ārâm-ı cândur  
... [304/14-17]

Manzum kısımdan sonra Muhammed Hanefî hakkında bazı bilgiler verilerek hurüc ettiği belirtilmiştir.

Rivâyet iderler ki ÓAlî el-Murtezâ'nun ikinci oğlı ve üçüncü imâm Ḥüseyn ibn-i ÓAlî Kerbelâ'da şehid olunca ḥâzret-i ÓAlî efendimizün Qayser-i Rüm'un kızı Ḥanife'den bir oğlı olup adını Muḥammed Ḥanefî kodılar idi. Ḥâzret-i İmâm Ḥüseyn'nun baba bir anası ayrı qarındaşı idi. Ḥâzret-i İmâm Ḥüseyn ile Kerbelâ'ya cenge gitmiş idi. Kerbelâ'ya varunca naẓar isâbetiyle marîz olup Beni-naẓire Qabile'si'ne göndermişler

idi. Soñra Hâzret-i İmâm Hüseyn'nün şehid olduğunu işidüp marîz-i şiddet olmuş idi. Āhir bir yıl marîzi çekdi. Soñra Őināyet-i ezeli ve himāyet-i lem-yezili irişüp vücūd sîhhat buldı. Ol cānibden olan qabileden beş biñ müómin cem'itdi. ŐAlem ve sancaq qaldırup evvelā Ka'be'ye geldi. [305/14-17. 306/1-4]

Bu bölümde Muhammed Hanefi Yezit ordusuna karşı çetin ve başarılı gazâlar yaparak düşmanı sindirir ve Yezit tek çâre olarak mü'minlerin bütün şartlarını kabul ederek sulh teklif eder. Bu arada Müslümanlar da çok kayıp vermiştir. Başta Mâlik Ecdâr'ın oğlu Saffân ve kızı Safiyye olmak üzere birçok İslam pehlivanı şehit olmuştur. Araya hatırlı kişilerin girmesiyle birlikte bu denli çok kayıp verilmesi sonucu Muhammed Hanefi de sulhe razı olur. Nihayetinde savaşlar sona erer. İslam askerleri memleketlerine geri dönerler. Bölüm bu şekilde sona erer.

Bölümün en önemli kahramanları; Muhammed Hanefi, Useyyd Gâzi, Hoca Amr, Esed, Ma'dî, İbrahim, Saffan, Safiyye, Yezit, Mervan Hakem ve Amr ibn-i As, Selima ve Kahtan'dır.

Eserin son bölümü olan Cüneyd Gâzi'nin menkıbesine bu bölümde giriş yapılmasına rağmen müellif "*Yeri gelünce zikr olunur.*" diyerek bu anlatıyı ertelemiştir.

#### **1.2.4. Müseyyeb Gâzi Bölümü**

Bölüm, Yezit'in razı olduğu sulhe kâil olmayıp bir zaman sonra biat toplamak kastıyla ve haccı irad etme bahanesiyle Medine'ye gitmesiyle başlar. Medine'de herkesin Abdullâh ibn-i Zübeyr'e biat ettiğini ve kendisine kimsenin itibar etmediğini görüp Abdullâh ibn-i Zübeyr'i öldürmek maksadıyla Mekke'ye gitmesi ve burada Kâbe'ye sığınan Abdullâh ibn-i Zübeyr'i öldürmek için Ka'be'ye saldırması ile başlar. Başta Useyyd Gâzi olmak üzere Müslümanlar, Yezit ordusuna saldırarak Şam'a kaçırlar. Şam'a kaçan Yezit sulh esaslarını bozarak tekrar müminlere zulmeder. Gâzi bunu duyar ve Kerbela'nın da intikamını almak maksadıyla Yezit'e karşı başkaldırır.

Bölümün en önemli olayı Yezit'in ölümüdür. Mervan bir hile ile halifeliğini ilan eder. Rum ve Bulgar krallıklarının desteği ile hâricîler ile Müslümanlar çetin savaşlar yaparlar. Bu savaşlardan birinde Müseyyeb Gâzi ölür ve bölüm sona erer.

Eserde 338-393. Sayfalar arasında anlatılan Müseyyeb Gâzi'nin menkıbesi “*Bu Meclis Yezîd-i Pelîd'ün Hacc Bahānesiyle Mekke'ye Varup Andan Medîne'ye Gidüp ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e Kaşd İtdigin Beyān İder.*” Başlığı ile başlayıp “*Rūh-ı pāk hāzret-i Muḥammed Muştafā'ya salāvāt*” dendikten sonra kalıp bir dua beyitiyle girizgâh yapılmıştır.

Her ki {m} diler rahmet-i Hâkḳ kazana  
Fātiha oḳıya bunı yazana

Bölümde bir önceki bölümde olduğu gibi her bir vaka için ayrı bir başlık kullanılmıştır.

Bu Meclis Yezîd-i Pelîd'ün Hacc Bahānesiyle Mekke'ye Varup Andan Medîne'ye Gidüp ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e Kaşd İtdigin Beyān İder

Bu Meclis Müseyyeb Gâzi'nün Huruc İdüp Şehid Oldığın Beyān İder.

Bu Meclis Müseyyeb Gâzi'nün Muşul'a Varup ÓUbeyd ile ÓAmr ibn-i ÓĀs'ı Naşbin Şehrine Kaçurduğudur:

Bu Meclis Müseyyeb Gâzi'nün Naşbin'de Yezîd ile Ceng İdüp Yezîd'i Şām'a Kaçurduğın Beyān İder.

Biz gelelim Müseyyeb Gâzi'nün hikāyesine

Bu Meclis Müseyyeb Gâzi'nün ÓAḳbe ile Ceng İdüp ÓAḳbe'yi Helāk İtdigin Beyān İder.

Bu Meclis Yezîd ibn-i MuÓāviyye'niñ Helāk Oldığın Beyān İder.

Bu Ḳıśsa LaÓnet Söylemesinün Ahvālini Beyān İder.

“*Bu Meclis Müseyyeb Gâzi'nün Huruc İdüp Şehid Oldığın Beyān İder.*” Başlığından sonra Müseyyeb Gâzi'nin kim olduğu ve soyu hakkında bilgiler verilmektedir.

Emîrū'l-müóminin hāzret-i ÓAlî ibn-i Ebî Fālib kerremullāhu vecchhu ve rażiyu'l-lāhu Óanhu hāzretleri Van Irmaḳı'nda cenge şurūÓ idünce HuzāÓa Ḳabilesi'nün seyyidi ḲaÓḲaÓ ibn-i ÓAmreviyeh iki oḳlu var idi. Hāzret-i ÓAlî'ye yardım itmege gelmiş idi. Ol cengde ḲaÓḲaÓa ile büyük oḳlu ḲāḲān şehid oldılar. Küççük oḳlu Müseyyeb Ḳaldı. Hāzret-i ÓAlî Müseyyeb[‘i] yanına aldı. Óİlm öğretti. Silah-şorluḳda māhir idi. Eline hücet virüp gine HuzāÓa Ḳabilesi'ne emir dikdi. [341/6-12]

Bu bilgilerden sonra Müseyyeb Gâzi'nin Kerbela vakası yaşanırken ne durumda olduğu ve ne surette huruc edip Hz. Hüseyin'in intikamına kalkıştığı zikredilmiştir.

Müseyyeb, Hüseyin'ün şehid olduğunu işidüp ol ḳadar āh u fiḡān itdi ki vücūdına hasta olup iki ay miḳdārı yatdı. Andan soñra śihhat bulup bir gün HuzāÓa Ḳabilesinün büyüklerini cemÓ idüp ziyāfet itdi. Ešnā-i kelāmda hāzret-i ÓAlî'nün hücetin bunlara gösterüp aytdı: dilerem ki Óasker cemÓ idüp Hāzret-i İmām Hüseyin'nün ḳanın Yezîdilerden isteyim didi. [341/15-17. 342/1]

Bu bölümde olaylar Kûfe'den başlayarak genellikle Bağdat, Musul, Şam, Nasbin, Halep ve Samiriyye gibi şehirlerde geçmektedir. Bölümün en önemli olayı ise Yezit'in sarayında bir eğlence meclisinde içki içtikten sonra sarhoş olmak suretiyle merdivenlerden düşüp yuvarlanarak ölmesidir.

Yezid-i Pelîd Öiş u nüş germiyyetinden gâh mest gâh medhoş gâh bi-hoş-i serhoş iken cüş u hurüş-ı rakşa girüp kudret-i Rabbânî ve hikmet-i Yezdânî ve kazâ-i âsmânî irişüp Yezid-i Pelîd'ün ayaqları kayup yüz bedâl nerdivândan aşağı yüklü merkeb gibi yuvarlandı. Aşağı düşünce cânı ardından çıkup cehenneme Öacele gitdi. [376/2-5]

Yezit öldükten sonra hilafeti Yezit gibi hile ile ele geçiren Mervân'ın Bulgar askerleriyle birlikte azınlık olan Müslümanlara saldırımları sonucu Bulgar askerleri tarafından Müseyyeb Gâzi'nin şehit edilmesiyle birlikte bölüm sonra erer.

Bu vechle şaflar söke söke kelleler döke döke Bulgar Öaskerinün içine girdi. Nicesini helâk itdi. Nâgehân kazâ-yı âsmân irişüp etraftan havâric Öaskeri oğ atup atını şehîd itdiler. Müseyyeb dahı çok zaım-dâr olup ceng itmege mecâli şalmadı. Etrafdan kılic urup Müseyyeb'i şehîd itdiler. [387/10-14]

Bölümün en önemli kahramanları Müseyyeb Gâzi, Yezit, Mervan Hakem, Ubeydullâh ibn-i Ziyâd, Kâdı-yı 'Alkama, 'Amr ibn-i As, Zeyd ibn-i Ali'dir.

### 1.2.5. Cüneyd Gâzi Bölümü

Menakıp-nâme türünde müstakil bir anlatı olarak da karşımıza çıkan *Cüneyd-nâme*'nin Şevkî tarafından *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'a eserin başından sonuna kadar yer alan Useyyd Gâzi'nin şahsında, onun oğlu Cüneyd Gâzi kahramanlığında, eserin bir bölümü olarak döşenen, diğer bölümlerden farklı olarak Kerbela'nın intikamı değil de Cüneyd ile Reşide Bânû'nun çift kahramanlı bir aşk hikâyesi şeklinde esere eklenen ilginç bir anlatıyı teşkil etmektedir. Eser, bu bölümle birlikte tamamlanmaktadır.

Diğer bölümlere göre bu bölümde acâyib ü garâyib olay, mekân, şahıs ve zamân unsurları ile birlikte masalsı öğeler daha çok yer almaktadır. Bölüm eser içinde 393-513. Sayfaları arasında geçmekte olup ana olaylar yine başlıklar halinde verilmektedir.

Bu Meclis Useyyd ibn-i Munzır'ın Oğlu Cüneyd Hikâyesin Beyân İder.  
Biz gelelim Selîmâ bint-i Kahtân'ın hikâyesine  
Bu Meclis Reşide Bânû'nun Kıssasın Beyân İder  
Bu Kıssa Reşide'nün Çekdiği Ğurbeti ve Cüneyd'ün Çekdiği Zahmeti Beyân İder.

Cüneyd ve Muhtâr ve Kağı, Reşide’yi Arayı Gittigini Beyân İder.  
Der-beyân-ı Dâstân-ı Şuyüb ve Muhtâr Cüneyd:  
Biz gelelim Reşide’nün Hîkâyesine.  
Hîkâye-i Cüneyd ibn-i Useyyd  
Biz gelelim Şuyüb ile Kayser’ün Kızınıñ Hîkâyesine.  
Hîkâye-i Reşide:  
Hîkâye-i Kağı ile Muhtâr:

“ *Bu Meclis Useyyd ibn-i Munzır’uñ Oğlı Cüneyd Hîkâyesin Beyân İder.*” başlığı ile verilen bu bölüm, devamında “*Rûh-ı pâk hazret-i Muhammed Mustafâ’ya şalâvât*” şeklinde kalıp bir salve cümlesinden sonra Useyyd Gâzi’nin evlenmesi ve oğlu Cüneyd’in doğması anlatılmaktadır.

Rivâyet iderler ki ol zamân Useyyd ibn-i Munzır ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs’uñ câriyesini nikâh olunca hâmile olmuş idi. Ol hatundan Hâkık TeÓâlâ ay pâresi gibi Useyyd’e bir oğlan ihsân eyledi. Dâyeler gelüp Useyyd’e bir ođluñ [oldı] diyü müjde itdiler. Useyyd buña şâd olup Mekke (3) ve Medîne fuqarâsına bi-hesâb mâl ve niÓmet ve esbâb ihsân eyledi. [393/16-17. 394/1-2]

Hikâye, Cüneyd’in büyüyüp ava gitmesi ve burada yine mü’min olan Beni-şeybân kabilesinin reisinin oğlunu öldürmesi sonucu Beni-şeybân ile Beni-Hâşim kabileleri arasındaki mücadele ile başlar. Beni-şeybân kabilesinin reisinin kızı olan Reşide’nin babasına yardıma gelmesi ile ve Cüneyd ile savaşta karşılaşması sonucu ikisinin birbirine âşık olması, Reşide’nin tutsak olması ve kendisi de bir peri olan annesi tarafından bir ifrit aracılığı ile kaçırılması, kaçırılan Reşide’nin yine annesi ve teyzesi tarafından bir ifrit aracılığı ile Kaf Dağı’na gönderilirken kaybolması neticesinde Reşide ile Cüneyd’in birbirlerini ararken yaşadıkları olağanüstü maceralar ve devamında birbirlerini bulmaları bu bölümün olay örgüsüdür.

Eser içindeki bu bölümün en önemli özelliği Ebâ Müslim’in menkıbevî şeceresinin *Ebâ Müslim-nâme* ile uyuşacak biçimde zikredilmesidir. Bu hikâyede Cüneyd Gâzi’nin iki oğlu olacağı, bu iki oğlundan birinin öldürüleceği diğer oğlundan da Ebâ Müslim diye birinin olup cihânı huzura kavuşturacağı vurgulanmaktadır. Yukarıda *Ebâ Müslim-nâme*’den verilen metin parçalarından da anlaşılacağı üzere Ebâ Müslim’in dedesi Cüneyd, babası Esed ve amcası da Yûsuf-ı Haccâc tarafından öldürülen Sa’id’dir.

Bölüm, birçok acâyip ü garâyip maceradan sonra Cüneyd ile Reşide'nin birbirlerini bulmaları ve kavuşup Medine'ye gelip babası Useyyd Gâzi ve kabilesi ile kavuşmaları ile son bulmaktadır.

Anda bir kaç gün eğlenüp ganimet māl ve nice hediyeler ile Medîne'ye revān oldılar. Şuyüb, Useyyd'e müjdeye geldi. Useyyd dañı gam-gın iken Şuyüb Useyyd'e müjde itdi. Andan Cüneyd'ün anasına geldi. Müjdeledi. Andan Muhtār'ün evine müjdeledi. Andan Kağı'nuñ evine müjdeledi. Andan soñra Useyyd, Şuyüb'a çok māl ihsān itdi. Andan soñra karşı varup bir mahallda rāst geldiler. Cüneyd babasını görünce atdan inüp babasının rikābın būs itdi. Useyyd dañı oğlu Cüneyd'ün gözlerinden öpüp bağına bağdı. Hāl hatır sordı. Andan soñra Muhtār ile Kağı gelüp görüşdiler. Andan soñra Reşide, Useyyd'ün elin öpüp Óözrin dileyüp Useyyd, Reşide['nüñ] hālını hatırını sordı. Andan soñra herkes hānesine gidüp Cüneyd'ün anası oğlu ile görüşdiler. Andan soñra Cüneyd başına gelen ser-encāmı naql idüp cümlesi taħşin itdiler. [513/2-11]

Cüneyd Gâzi bölümünün en önemli kahramanları Cüneyd Gâzi, Reşide, Useyyd Gâzi, Şuyüb, Kadı, Muhtar, Amreviye, Zühre Peri, Kayser-i Rûm; olayların geçtiğı coğrafya Medine, Tartus, Sinop, Antakya, Antep, Saklabiyye Adası, Samiriyye ve Mısır gibi mekânlardır.

### 1.3. KAYNAKLARI

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* müellifi Şevkî, eserine inandırıcılık katmak amacıyla; *bu gerçektür, rāvîler eśāh rivāyet iderler ki, şerh itdigim olmış haberdür, Söziñ aslına irdik* gibi kalıp ifādeleri sık sık kullanmaktadır.

Hikāyet bir nāzik söz muÓteberdür  
Saña şerh itdigim olmış haberdür [53/12]

Söziñ aslına irdik kıldık ābād  
İt imdi kıśśa-ı Bağdād'a bünyād [74/1]

ÓAcāyib kıśśadur [bu] hoş hikāyet  
Aśāh yirden bulup kıldım rivāyet [442/14]

Rāvîler eśāh rivāyet iderler ki Mâlik Ecdâr Óasker çeküp Óazm-ı Kûfe itdigi Óālemde meşhūr oldı. [6/15-16]

Şevkî, eserini oluştururken anlattığı olay ve kahramanları Arap ve Fars kaynaklarından aldığı ve Türk dilinde yeniden inşâ ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

Kimi ÓArabj kimi Fārsiydi evvel  
Düzetdim Türkjden kıldım mükemmel [76/13]

Fārsiydi Türkj'ye kıldım anı  
Tā añasıñ hayr ile dāóim beni [208/11]

Müellif, kaynak olarak faydalandığı eserleri de yer yer zikretmiştir. Bu kaynakların bazıları unutulmuş veya varlığı tespit edilemeyen kaynaklar olup bazıları ise günümüze ulaşmış önemli eserlerdir.

Faberıyye'de meşhürdür ki Mervān ibn-i Hākem Óāleme hākim olunca ÓAmr ibn-i Saód Mervān ile bıÓat itmeyüp... [384/2-3]

CāmjÓü'l-Hıkāye-i Šāhib'de rivāyet iderler ki tārıh-i hicretün altmış dört yılınıñ Šafer ayınıñ dördüncü günü Yezjd helāk oldu. [377/6-7]

Ammā Šāhıh-i Āsār yaÓnj Tevārıh-i Asāhibi'l-Edeb'de aytdur: altmış dördiñ RebjÓü'l-evvelinde helāk oldu. [377/9-10]

Sādıku'l-Akvāl'da mervjdür ki Yezjd ibn-i MuÓaviyye'nün bir ođlu var idi. ŠāÓir, kāmil, Óālim ve Óāmil ve fāzıl kimse idi. [377/11-12]

MesÓüd T`arıhi'nde ve Šāhib-i Miróat-ı Zamān kitabında rivāyet iderler ki Seljmā bint-i Őahtān, Esed ile MaÓdj'yi uğurlayunca gelüp Yezjd'e söylemiş idi. [233/4-5]

Šāhibü't-Tuhfeti'l-Ādāb-ı Tevārıh-i Esānj'de zıkr olınur. Muhammed Hanefı ile Yezjd sulh olunca Óālem rāhat oldu. Yezjd diledi ki hacca gide. [238/4-5]

#### 1.4. RAVİLERİ

Eserde genelde rivāyetçi bir anlatım tarzı esas tutulmuştur. Olaylar anlatılırken çoğul bir dille; “*rāvıler rivāyet ider ki*”, “*rāvıler böyle rivāyet şöyle hıkāyet iderler ki*”, “*ki rāvı böyle kılmışdur rivāyet*”, “*rāvıler ešah rivāyet iderler ki*”, “*rāvıyān-ı ahbār ve nākılān-ı āsār ve muhaddisān-ı rüzgār şöyle rivāyet ve böyle hıkāyet ider ki*”, “*kim ne dimiş rāvıyān-ı muÓteber*”, “*böyle dimiş rāvıyān-ı muÓteber*”, “*rāvıler bunda rivāyet itdiler*”, “*Ehl-i t`arıhden rivāyet ideyim.*” şeklinde olaylar belirgin olmayan râvılere dayandırılarak tahkiye edilmiştir.

Bazı yerlerde ise müellif muhtemelen tercüme ettiği kaynaklardan yola çıkarak bazı râvilerin adını zikrederek dinleyici veya okurlarına olayların gerçek olduğu izlenimi verme gayreti göstermiştir.

İmām-ı Fahr-ı Rāzî rahmetullāh  
Kitābetde rivāyet itdi ol şāh [378/8]

YaŖnî Ebā Hafz-ı Kūfî'den rivāyet iderler ki Ümeyye MuŖariyye'ye gelüp havāriç Ŗaskerinüñ ğalabalugın bir bir söyledi. [222/17]

Ebū Hānefî Kūfî şöyle rivāyet ider ki tārîh-i hicretin altmış iki senesiniñ Muħarrem'in ibtidāsında Mālik Ecdār'ı defn itdiler. [251/11-12]

Ebū Hānefî Kūfî ibn-i Hārūnu'r-Reşid rivāyet ider ki Mālik Ecdār'ın emri temām oldu. [252/6-7]

Ebā Hānefî Kūfî Hārūnu'r-Reşid o günde rivāyet itdi ki Yezid'ün bir ođlı var idi. Adına Ebū Leyl-i MuŖāviyye diler idi. [257/11]

Ebū Minħef ve Hāsan-ı Kübrā şöyle rivāyet ve böyle ĥikāyet iderler ki emîrü'l-müŖminin Hāzret-i ŖAlî ibn-i Ebî Fālib kerremullāhu vechehu ve rażiyu'l-lāhu Ŗanhu ĥazretleri Van Irmađı'nda cenge şurūŖ idünce HuzāŖa Ŗabîlesi'nün seyyidi ŖaŖkaŖ ibn-i ŖAmreviyeh iki ođlı var idi. [341/6-8]



## İKİNCİ BÖLÜM

### KISSA-İ HURUC-KERDEN-İ MÂLİK ECDÂR B. HÂRİS

### İNCELEME

#### 2.1.TAHLİL

##### 2.1.1. ÖZET

Yezit ordusunun, Hz. Hüseyin ve yol arkadaşlarını Kербela'da vahşice şehit etmesi etrafa yayılmıştır. Bunu duyan müminler çok üzölmüşlerdir. Yemen'de Nechî kabilesinin reisi olan Mâlik Ecdâr, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gittiğini haber almış ve ona destek için asker toplamaya niyet etmiş fakat hazırlıklarını tamamlayana kadar kara haberi duymuş perişan olmuştur. Ertesi akşam uykuya varınca rüyasında İmam Hüseyin'i görmüş, Hüseyin ona sakın hazırlıklarını yarıda kesmemesini ve asker toplayarak kendisini şehit eden Ömer ibn-i Said'den ve Şimr-i Zilcevşen'den intikamını almasını istemiştir. Kendi el yazısıyla yazdığı mektubu da Mâlik Ecdâr'a vermiştir. Mektupta; sana izin verdim ki benim intikamımı Ömer'den ve isyancı haricîlerden alasın. Her kim ki ben Müslüman'ım ve ehl-i sünnet erbabıyım derse sana tabi olsunlar, yazmaktadır.

Mâlik Ecdâr uykusundan uyanıp hemen oğulları İbrahim ve Saffan'ı yanına alarak harekete geçer. Bir yandan da Kerb'in oğulları Ma'dî ve Esed'den destek istemiştir. Topladıkları kırk bin askerle hicretin altmış birinde Mekke'ye hareket ederler. Ma'dî ve Esed de buldukları yerde otuz bin asker toplayarak Kûfe'ye doğru yola çıkarlar. Mâlik Ecdâr, Mekke'ye varınca Abdullâh ibn-i Abbas ile görüşür, durumu bildirir ve duasını alır. O zamanın Mekke şerifi Abdussamed, Mâlik Ecdâr'ın geliş niyetini öğrenir ve etrafa haber salarak asker toplayıp kıyama destek olur. Mâlik Ecdâr'a siz sancak kaldırın biz arkanızca asker göndeririz der. Ardından Mâlik Ecdâr'ı Medine'ye yolcu eder.

Mâlik Ecdâr, Medine'ye varınca burada Abdullâh ibn-i Zübeyr ile görüşür ve rüyasını anlatıp İmam Hüseyin'in mektubunu gösterir. Zübeyr, Mâlik'e dua eder. Burada Hz. Hamza soyundan genç bir pehlivan vardır. Adı Useyyd ibn-i Munzır'dır. Derhal Mâlik Ecdâr'a tabi olur ve intikam yemini eder. Mâlik Ecdâr buradan topladığı askerlerle beraber Kûfe'ye doğru yola çıkar.

Mâlik Ecdâr'ın Kûfe'ye doğru yola çıktığı haberi Yezit'in Kûfe valisi olan Ömer Nahs ibn-i Sa'd-ı Vakkas'a ulaşır. Ömer Nahs'ın Muhtar ve İbrahim adlı iki oğlu vardır. Muhtar babasının hata yaptığını söyleyerek Şüreyh Kadı'nın evine gidip onunla kalır. İbrahim ise babasıyla Mâlik Ecdâr'a karşı mücadele etmeye karar verir. Ömer Nahs, Yezit, Şimr, Şit ve Ubeyd'e haber göndererek durumu bildirir.

Mâlik Ecdâr nihayet Kûfe'ye gelip uygun bir yerde karargâhını kurar. Yeğeni Asım'a bir mektup vererek Ömer Nahs'a gönderir ve Ömer Nahs'ı günahına tövbe edip kendi saflarına katılmaya davet eder. Ömer Nahs bunu reddedince iki taraf da savaş hazırlıklarına başlarlar. Hâricî saflarına daha önce haber gönderilen Şimr ve Şit Bağdat ve Basra tarafından seksen bin askerle katılırlar. Müslüman saflarına ise Mekke sultanı Abdussamed ile oğlu Rak'a ve haberi alan Amr Ma'd ve oğlu Ma'd otuz bin askerle katılırlar. Teke tek şeklinde başlayan çetin savaşta müminler kazanırlar. Ömer Nahs'ın küçük oğlu İbrahim öldürülür ve ordusu dağıtılır. Ömer Nahs ise esir alınır. Bunu gören Şimr ve Şit kalan askerlerine emir vererek Basra tarafına kaçarlar. Mâlik Ecdâr ise ordusuyla beraber Kûfe'ye hâkim olup Yezit taraftarlarını şehirden temizlerler. Şüreyh Kadı ve Ömer Nahs'ın büyük oğlu Muhtar, Mâlik Ecdâr'a tabi olurlar. Burada Ömer Nahs dine davet edilir ve İmam Hüseyin'in oğlu Zeynel Abidin'in Yezit zindanından kurtarılması için beraber mücadele etmesi teklif edilir. Ömer Nahs ikna olmayınca yargılanıp idam edilir ve mal varlığı da oğlu Muhtar'a verilir. Şüreyh Kadı, Mâlik Ecdâr'a dua eder ve keşke Amr ibn-i Ümeyye de bizimle olsaydı der. Bunun üzerine Mâlik Ecdâr Amr ibn-i Ümeyye'yi sorar. Mekke şerifi Abdussamed, Ümeyye ile oğlunun Mekke'de ziyarette olduğunu ve eğer ihtiyaç olursa mümin ordularına desteğe gelebileceğini söylediğini Mâlik Ecdâr'a bildirir. Bunun üzerine Amr ibn-i Ümeyye ile oğlu Ümeyye'ye mektup gönderip İslam askerine destek vermesi için davet ederler. Amr ibn-i Ümeyye ile oğlu Ümeyye derhal davete icabet edip Kûfe'ye gelirler. Burada Mâlik Ecdâr ve İslam pehlivanları ile görüşüp durumu istişare ederler.

Şüreyh Kadı, İslam ordusuna dua edip Medine'ye göçer. Mâlik Ecdâr ise ordusunu toparlayıp Şimr ve Şit'in ardından ordusuyla Basra'ya sefere çıkar.

### **Basra Hikâyesi:**

Hâricî ordusu Kûfe'de bozulup tarumar olunca Şimr ve Şit kalan askerleriyle Basra'ya kaçarlar. Burada meşveret edip Mâlik Ecdâr'ın durmayacağını ve ordusuyla arkalarından geleceğini düşünüp bir yandan çevre illerden asker toplarlar bir yandan da Yezit'e mektup yazarak durumu bildirirler ve destek için asker isterler. Mektup Şam'a ulaşınca Yezit, Mervan ibn-i Hakem ve Amr ibn-i As'a danışır. Nihayet Basra'ya asker göndermeye karar verirler. Yezit'in amcasının oğlu Ziyad ibn-i Ebû Süfyan komutasında yüz bin askeri Basra'ya Şimr ile Şit'in yardımına gönderirler. Ziyad ordusuyla Basra'ya gelir. Burada karargâh kurar ve topladığı askerlerle birlikte yüz seksen bin kişilik ordu kurar.

### **Amr ibn-i Ümeyye'nin Casusluğu Hikâyesi:**

Mâlik Ecdâr, Amr ibn-i Ümeyye'yi huzuruna çağırır ve Basra'ya varıp hâricî ordusu ve Basra'nın durumu hakkında istihbarî bilgi edinmesi için vazife verir. Amr ibn-i Ümeyye derhal vazife için hazırlık yapıp kılık değiştirerek Basra'ya gider. Burada yüz seksen bin kişilik ordu kurulduğunu görür. Bir şekilde karargâha girer ve tahtta Ziyad'ın geçtiğini ve hâricî beylerinin mümin askerleri ve pehlivanları hakkında yalan dolan sözler söylediğine şahit olur. Gece yarısını bekler ve her bir beyin kendi çadırlarına çekildiğini görünce aniden bir gürültü kopararak her bir köşeden bir mümin pehlivanın adını söyleyerek savaş çıktığı yapar. Bunu duyan hâricî askerleri savaş zannederek karanlıkta birbirlerini düşman diye kırarlar. Sabah olunca yabancı kimsenin olmadığını ve kendi kendilerini kırdıklarını anlarlar. Amr ibn-i Ümeyye derhal Basra'dan Kûfe'ye gelir ve düşman hakkında bilgiler verir. Mâlik Ecdâr dualar ederek sefer hazırlıkları yapar ve tedbir alarak Basra'ya gelir. Bir yerde karargâh kurar. Ziyad'a bir mektup yazıp bir elçi ile kendisini dine davet edip Yezit'e karşı savaşarak İmam Hüseyin'in intikamını alıp Zeynelabidin'i zindandan birlikte kurtarmayı teklif eder. Ziyad bunu reddedince ordusuna savaş için emir verir. Teke tek yapılan savaşta mümin pehlivanları hâricî rakiplerini yenerler. Bunun üzerine Ziyad ordusuna emr eder. Hâricî alayları mümin saflarına saldırır. İki ordu arasında büyük bir savaş başlar.

### **Baba Amr İle Useyyd'in Basra Câmî'i Hikâyesi:**

İki ordu savaşa ara verince Amr ibn-i Ümeyye, oğlu Ümeyye'yi de yanına alarak Useyyd'in çadırına gelirler. Baba Amr, Useyyd'e yarın Cuma günü Basra'da Cuma namazı eda edelim der. Useyyd, Basra'da bizi tanırlar diyince Amr kılık değiştiririz der. Zırhlarını giyip kılıçlarını kuşanıp üzerine de cübbe giyerek Basra'nın içine girerler. Burada yemek yemek üzere bir aşhaneye uğrarlar. Aşçıdan kelle paça isterler. Aşçı size güzel bir kelle yapayım ki Ebû Turabîlerin başından bile güzel olsun diyince Useyyd kendini tutamaz ve aşçıyı öldürür. Baba Amr, Useyyd'i de alarak derhal aşhaneden çıkıp Basra Camiine varırlar. Hutbede imam Ebubekir, Ömer ve Osman'ın isimlerini methederek söyler fakat sıra Ali'ye gelince hakaretler eder ve Hasan ile Hüseyin'e küfürler eder. Bunu duyan Useyyd hutbeye çıkar ve hatipi öldürür. Cemaat, Useyyd, Baba Amr ve Ümeyye'ye saldırırsa da cami cemaatinin tamamını öldürürler. Ardından karargâhlarına varıp durumu Mâlik Ecdâr'a söylerler. Bunun üzerine Mâlik Ecdâr tekrar savaş için orduya emir verir. Diğer taraftan olay Ziyad'ın da kulağına gider ve o da hâricî beylerine emir vererek savaş düzeni alır. Yine savaş teke tek mücadele ile başlar ve nihayet ordular cenge girerler. Yapılan savaşta müminler, doksan bin kişilik orduyla yüz seksen bin kişilik hâricî ordusunu bozguna uğratır. Şimr Taif'e, Şit ve Ziyad'da Bağdat'a kaçarlar. İslam ordusu büyük ganimetler kazanıp ganimetlerin bir kısmı müminler arasında paylaşılır bir kısmı da Medine'ye gönderilir. Esir olan hâricîler hak yola davet edilir. Kabul edenler affedilir, etmeyenler ise idam edilir.

Savaştan sonra Useyyd, Mâlik Ecdâr'ın huzuruna varır. Bir rüya gördüğünü söyler. O rüya şöyledir. Useyyd'in göğsünden bir ağaç çıkmıştır. Dal ve budak vererek gayet büyük bir ağaca dönüşmüş ve bu ağaç bir zaman sonra kurumuş, yerinden iki fidan çıkmış bu iki fidan da kuruyunca yerine bir fidan daha çıkmış ve bu evvelki ağaçlardan daha büyük ve ihtişamlı olmuştur. Bu haldeyken Useyyd etrafı seyredince etrafı cefa kaplamıştır. Göğsündeki ağaçtan bir nehir akmaktadır. Ve bu nehir yeryüzünü saran cefâyı temizleyip ak ve pak etmiştir. Mâlik Ecdâr bu düşü derhal yanındaki Amr'a sorar. Amr, ilk ağaç bu gencin sülbünden bir yiğittir. Bu yiğit dünyayı zulmlerden kurtaracak ama ömrü yetmeyecek. Ardından iki yiğit daha doğacak. Bu yiğitlerden bir evlat daha doğacak işte o evladın sülbünden olacak yiğit dünyayı hâricîlerin zulmünden kurtaracaktır der.

Bağdat'a kaçan Ziyad ve Şit burada kalan askerleri toplarlar ve istişare ederler. Mâlik Ecdâr'ın durmayacağını ve üzerlerine geleceğini anlayıp çevre illerden asker toplarlar. Bir yandan da durumu Yezit'e bildirmek üzere bir mektup yazıp Şam'a gönderirler. Mektup Şam'a ulaşınca Yezit, Mervan ve Amr ibn-i As durumu anlayıp perişan olurlar ve derhal Bağdat'a bir destek kuvvet göndermeye karar verirler. Yüz elli bin kişilik kuvvet toplayıp başlarına da Yezit'in oğlu Ömer'i tayin ederek Bağdat'a gönderirler. Ordu Bağdat'a ulaşınca kalan otuz bin asker ve Bağdat'tan topladıkları yirmi bin askerle beraber iki yüz bin kişilik hâricî ordusu kurulur.

### **Baba Amr'ın Basra'dan Bağdat'a Câsûs Olarak Gitme Hikâyesi:**

Mümin ordusu Basra'da Yezit ordusunu bozguna uğrattınca Mâlik Ecdâr şehri kontrol altına alır. Sünni olanları ordusuna dâhil eder ve hâricî olanları öldürür. Kalan askeri hesaplar ve doksan bin kişiden yetmiş bin asker kalmıştır. Derhal Basra'dan asker toplar ve ordusu yüz bin kişiye ulaşır. Hazırlıklar tamamlanınca Amr ibn-i Ümeyye'yi casusluk yapmak üzere Bağdat'a gönderir. Baba Amr derhal tedbil-i kıyafet edip Bağdat'a varır. hâricî askerlerini ve karargâhlarını görür. Bir hâricî kılığında divana varır. Yezit'in oğlu Ömer'i tahtta görür ve diğer hâricî beylerinin de Ömer'e tabi olduklarına şahitlik eder. Burada her bir Yezit beyi mümin beylerini nasıl alt ettiklerini ve kendi yiğitliklerinden bahsederler. Semak adlı Ömer'in bir ayyarı and içerek Amr ibn-i Ümeyye'nin başını keseceğini söyler. Bunun üzerine Baba Amr akşam olmasını bekler. Akşam olunca Semak'ın çadırına yaklaşır ve yüksek sesle nâmeler okur. Ses Semak'a hoş gelir. Kullarına emr eder. Kulları Amr'ı Semak'ın huzuruna getirirler. Amr, koynundan ilaçlı bir elma çıkarıp Semak'a ikram eder ve bir yandan da nâmeler söyleyerek Semak'ın ve adamlarının aklını başından alır. Daha sonra Semak'ı bağlar ve Basra'ya kaçıtır. Burada aklı başına gelir ve Mâlik Ecdâr'ın huzuruna çıkarılır. Mâlik Ecdâr, Semak'ı kendi yoluna davet eder. Semak öldürüleceğini anlayınca yalandan kendisinin de mümin olduğunu ehl-i beyt âşığı olduğunu söyler. Hoca Amr dışında herkes Semak'a inanır ve serbest bırakırlar. Kendisine bir çadır ve hizmetkârlar verirler. Mâlik Ecdâr pehlivanlarına Bağdat'a göç için emir verir fakat Amr adamlarının toplanması için biraz daha süre ister. Ordu hazırlanana kadar Şimr'in karargâhına varıp mallarına el koymak isterler. Karargâha varınca bir sandık bulurlar. Sandığı açarlar ve kana gark olmuş bir tülbent ile bir ok ve kılıç darbeleriyle

paramparça olmuş bir cübbe bulurlar. Hoca Amr, cübbeyi görünce İmam Hüseyin'in şehit edilirken giydiği cübbe olduğunu anlar. Pehlivanlar hep birlikte burada Hüseyin'i anıp ağlaşırlar. Bir müddet sonra sandıkta bir hat görürler. Bu hat İmam Hüseyin'e aittir ve şöyle yazmaktadır;

Lâileheillallâh Muhammedu'r-Resûlullâh Aliyyi'l-veliyullâh vâsî-i Resûlullâh mürşid-i kâmil hâzret-i hünkâr Hâcî Bekdâş-ı Velîyullâhu uddise Allâhu sırrı'l-'azîz hâlilullâhe nâsara minallâhu ve fethûn arîbûn ve beşiri'l-müömünîn yâ Allâh yâ Muhammed yâ 'Alî yâ hünkâr Hâcî Bekdâş-ı Velî uddisellâhu sırru'l-'azîz.

Daha sonra Hz. Hamza'nın kılıcını ve Hz. Ali'nin siperini bulurlar. Mâlik Ecdâr'ın emriyle İmam Hüseyin'in kana gark, paramparça olmuş cübbesini sancak yaparlar. Diğer harp aletlerini de Useyyd'e verirler. Ordu hazır olunca da Bağdat'a giderler. Casuslar mümin ordusunun Bağdat'a gelip karargâh kurduğunu Ömer'e ve Ziyad'a söylerler. Hâricî beyleri bir tepeye çıkıp Mâlik Ecdâr'ın pehlivanlarını ve ordusunu izlerler. Mümin pehlivanlarının heybetinden korkarak geri dönüp ordusunu savaşa hazırlarlar.

Mâlik Ecdâr, Bağdat'a varınca Ziyad'ı ve Ömer'i kendi yoluna davet ederek İmam Hüseyin'in intikamını alıp birlikte Zeynelabidin'i zindandan kurtarmayı teklif eden bir mektup yazarak Baba Amr'a verip Ömer'e gönderir. Ömer teklifi reddeder ve cenk teklif eder. Bunun üzerine iki ordu savaş için hazırlıklara başlar. Ertesi gün meydan yerine gelen iki ordu teke tek savaşırlar. Mümin pehlivanları Ömer'in beylerini mağlup eder. Ardından iki ordu birbirine girerek günlerce savaşırlar. Savaşa ara verildiği bir vakit daha önce yalandan Müslümanım diyerek idamdan kurtulan Semak hâricî ordusuna gelip güvendiği beş ayyarını yanına alarak İslam ordusuna döner. Useyyd'in çadırına gelip ilaç vererek bayıltır ve Useyyd'i yorgana sararak ordugâhtan uzaklaştırır ve geri gelir. Hile ile Ümeyye'yi de bayıltarak ve bağlayarak Useyyd ile birlikte kaçıtır. Diğer beş ayyar da her biri bir İslam pehlivanının aklını alarak bağlayıp kaçıtır. Sabah olunca Baba Amr pehlivanların olmadığını öğrenince derhal Semak'ın çadırına varır ve Semak'ı bulamayınca olanları anlar. Hemen kılık değiştirerek Ömer'in divanına gelir. Bakar ki darağacı dikmişler ve esirleri asmak üzereler. Derhal Mâlik Ecdâr'ın huzuruna gelir ve durumu söyler. Mâlik Ecdâr, Baba

Amr, oğulları İbrahim ve Saffan ile Amr ibn-i Kerb İslam pehlivanlarını kurtarmak üzere hâricî ordusuna gelirler. Mâlik Ecdâr'ın adamlarının asılmak üzere olduklarını görünce dayanamayıp saldırıya geçer. Bunun üzerine diğer pehlivanlar da saldırırlar. Burada çok sert çarpışmalar olur. Esirler kurtarılınca savaşa ara verilir. Bu arada Amr ibn-i Ümeyye ile oğlu Ümeyye kılık değiştirerek Ömer'in divanına gelirler. Burada kendi aralarında kılık değiştirerek mümin beylerinin kaçırılması konuşulmaktadır. Amr bunu duyunca derhal kendi çadırına gelir. Hâricî ayyarlarının gelmesini bekler ve nihayet bir hâricî çadırına gelir. Amr uyuma numarası yapar ve bu adamı gafil iken yakalar. Daha sonra Mâlik Ecdâr'ın çadırında nöbet bekler. Nihayet Semak buraya gelince gafil avlanır ve yakalanır. Velhasılı gelen bütün hâricî casusları teker teker yakalanır ve yüklü altın karşılığı serbest bırakılacağı söylenir. İçlerinden birini salarlar. Giden ayyar bir zaman sonra konuşulan altın miktarını getirir. Bunlar salıverilirken Useyyd gizlice yol tutar. Salıverilen Yezidîleri pusuya düşürerek tek tek öldürür.

Ertesi gün iki ordu tekrar karşılaşır. Teke tek şeklinde başlayan savaş, orduların çarpışmasına dönüşür. Yüz bin kişilik İslam ordusu, iki yüz bin kişilik hâricî ordusunu bozguna uğratar. Ömer, Ziyad ve Şit ise kalan askerlerini de alarak Muarra'ya kaçarlar. Müminler büyük bir zaferle ve büyük ganimetlerle zengin olurlar. Esirlerden ve Bağdat halkından mümin olanları affederler. Hâricî olanları ise kılıçtan geçirirler.

**Mûsâ-yı Eş'ârî ve Mu'âviye'nin Kardeşi Ziyâd ile Onun Oğlu 'Ubeyd Hikâyesi:** Zamanında Hz. Hüseyin Kerbela'da şehit edilince ehli beytin sağ kalanları ile imamın mübarek başı Şam'a getirilmiş, bunun üzerine Yezit oldukça keyiflenmiştir. Hadimlerinden Zehir adlı mümin biri vardır. Kerbela fâciasından habersizdir. Gelen esirlerden birini Yezit'ten ister. Yezit hangisini beğenirsen al deyince Zehir Ümmügülsüm'e meyledip onu ister. Ümmügülsüm kendisine yaklaşan Zehir'e kendisinin Hz. Peygamber'in torunu İmam Ali'nin ise kızı olduğunu söyler. Zehir bunu duyunca af diler ve Ümmügülsüm'e yaklaştırdığı elini keser. Ağlayarak bir dağa çekilir. Burada günahına tevbe ederek günlerce ibadet eder. Nihayet bir gece rüyasında İmam Ali'yi görür. İmam Ali ona Horasan'a gitmesini ve burada Musa-yı Eş'ârî'yi bulup Mâlik Ecdâr'a yardıma gelmesini söyler. Zehir uykudan uyanır ve kesik elinin iyileştiğini görür. Derhal Horasan'a gider ve Musa-yı Eş'ârî'ye olanları söyler. Musa

bunun üzerine asker toplamaya başlar. Bu arada Yezit komutanı Ubeyd ile de savaş halindedir. Yapılan savaşta esir düşer ordusu bozguna uğrar. Musa-yı Eş'arî ordusuyla zaman kaybetmeden Bağdat'a Mâlik Ecdâr'ın yardımına yetişir. Ubeyd'i ise Mâlik Ecdâr'ın huzuruna çıkarır. Ubeyd, Mâlik Ecdâr'dan Zeynelabidin'i zindandan kurtarma karşılığı özgürlüğünü ister. Mâlik Ecdâr buna razı olarak Ubeyd'i salıverir. Fakat Ubeyd ahbine sadık kalmayacaktır.

### **Mu'arra Hikâyesi:**

Mâlik Ecdâr'ın ordusuna yenilerek Bağdat'a kaçan Ömer, Ziyad ve Şit ne yapacaklarına karar vermek üzere bir araya gelirler. Mâlik'in peşlerinden buraya da geleceğini tahmin ederek kalan askerlerini hesaplatıp çevreden asker toplatırlar. Bir yandan da hem durumu bildirmek hem de destek kuvvet için Yezit'e haber gönderirler. Derken Ziyad'ın oğlu Ubeyd gelir. Başından geçenleri anlatır. Mûsâ-yı Eş'arî'nin de Mâlik Ecdâr'a katıldığını öğrenince kalplerine korku düşer. Kerb, Müseyyeb ve Muhammed Hanefi'nin de müminlere desteğe geleceğini düşünerek beter olurlar. Bu arada haber Şam'a ulaşır. Yezit perişan bir şekilde Mervan ile Amr ibn-i As'a danışır. Üç yüz bin asker ile birlikte Amr ibn-i As ve iki oğlunu baş tayin ederek Mu'arra'ya gönderirler. Ardından Mervan da üç yüz bin askerle Mu'arra'ya doğru yola çıkar.

### **Halep Meliki, Musul Sultanı Ammâr ibn-i Velîd ve Nasbin Meliki Gaffân'ın Bağdat'a Gelerek Mâlik Ecdâr ile Görüşmesi Hikâyesi:**

Mâlik Ecdâr, Bağdat'ta Musa ile sohbet ederken bir anda kapıda bir gürültü kopar. Sebebi sorulunca Halep beyinden elçi geldiği söylenir. Derhal elçi huzura getirilir. Elçi Mâlik Ecdâr'a bir mektup uzatır. Mektupta Musul beyi ve Nasbin beyi ile uzlaşp kendisine muavenet ederek İmam Hüseyin'in intikamını almak istedikleri yazmaktadır. Mâlik Ecdâr bunu memnuniyetle karşılayıp kendilerini desteğe davet eder. Bu üç bey kısa zaman içinde ordularıyla birlikte mümin ordusuna katılırlar.

### **Melik Necâşî Hikâyesi:**

Zamanında İmam Hasan zehirleterek şehit edildiğinde İmam Hüseyin Habeş vilayetindedir. Habeş sultanı Hüseyin'e ikramlarda ve ihsanlarda bulunmuştur. Daha sonra İmam Hüseyin Kerbela'da şehit edilince çok üzümüştür. Kısa zamanda yüz bin asker ile iki yüz pehlivanı toplayarak Kâbe'ye göç etmiştir. Burada Abdullâh ibn-i



Abbas ile görüşerek Mâlik'in kıyama kalktığını haber alıp derhal Bağdat'a Mâlik Ecdâr'a muavenet için yola çıkar. Mâlik, Melik Necâşî'yi karşılar ve geldiğine çok mutlu olur. Birlikte Hüseyin'in intikamını almaya ve ehl-i beyti zindandan kurtarmaya and içerler.

### **Useyyd ibn-i Munzır'ın İskender Kılıcını Bulması Hikâyesi:**

Mâlik Ecdâr, Melik Necâşî ile Bağdat'ta haremğâhında musahabe ederken kapıda bir gürültü kopar. Mâlik durumu soruşturunca on kişinin perişan bir vaziyette huzura çıkmak istediklerini söylerler. Mâlik emriyle içeri alınırlar ve kendilerinin bezirgân olduklarını ve yolda gelirken bin zengi haramînin yollarını kesip mallarını yağma ettiklerini söyleyip yardım isterler. Bunun üzerine Useyyd ibn-i Munzır ileri atılarak vazife ister. Yanına da yüz adam ile Baba Amr'ı alarak vakit kaybetmeden söylenen yere gider. Haramîlerin casusları yüz çeri ile iki pehlivanın geldiğini beylerine iletirler. Zengiler kılıç kuşanıp atlarına binip Useyyd'e karşı varırlar. Useyyd ise hazırlıklıdır. Zengilerin beyi Gam-hâr-ı Zengi, Useyyd'e elçi göndererek teslim olmasını ister. Useyyd bunu reddedince derhal teke tek Useyyd'e karşı gelir. Karşılıklı hamleler sonucu Useyyd, Gam-hâr'ı yener ve dine davet eder. Gam-hâr bunu kabul ederek bin askeriyle birlikte Useyyd'e tabi olur. Amr Gam-hâr'a burada acayıpten garayıpten ne vardır diye sorunca Gam-hâr bir mağara gösterir. Mağarada demir bir kapı olduğunu ve kimsenin oraya ulaşamadığını, ulaşanların ise çıkan şiddetli gürültüden ödlerinin koptuğunu söyler. Bunu duyan Useyyd, Amr'a buraya gitmek istediğini söyler. Birlikte mağaraya gelirler. İçeri girip biraz yürüyünce önce soğuk yeller eser daha sonra şiddetli bir gürültü kopar. Daha fazla ileri varamazlar. Soğuk yel esen yeri kazmaya karar verirler. Kazınca bir delik açılır. O delikten ileri varınca bir çark görürler. Sesin çarklardan çıktığını anlayan Useyyd bir kılıç darbesiyle çarkı kırar. Daha sonra delikten geri dönüp kapıya doğru tekrar hareket ederler. Kapının üzerinde bir yazı görürler. Bu kapıyı açan kişinin nice fetihler yapacağı yazmaktadır. Bir anahtar bulup kapıyı açarlar. Biraz ilerleyince açık bir kapı daha görürler. Bu kapının sağında ve solunda iki arslan ve az ötesinde iki ejderha vardır. Kapıya yaklaştırmazlar. Bunların tılsım olduklarını anlarlar. Biraz sonra yaşlı biri çıkagelir. Ejderhanın kuyruğundan girer başından çıkar. Useyyd ile Amr'ın yanına gelerek selam verir. Useyyd bu makam ne makamıdır diye sorunca yaşlı adam bu makam Zülkarneyn türbesidir ve İskender beni buraya bekçi koydu der. Hoca Amr bu makamı seyrettir

deyince yaşlı adam bana secde ederseniz seyrettiririm der. Bunun üzerine bu yaşlı adamın şeytan olduğunu anlayarak ayetler okurlar ve ihtiyar aniden kaybolur. Aslan ve ejderha yüzünden kapıdan içeri giremezler. Kapı önünde yeri kazarlar. Çıkan çarkları kırınca aslan ve ejderha hareket edemez olurlar. Kapıdan içeri girip ilerleyince bir kapıya daha rastlarlar. Kapıdan içeriye girince iki adam burada dövüşüklerini görürler. Bu iki adam Useyyd ile Amr'ı görünce dövüşü bırakıp bunlara saldırırlar. Useyyd her iki adamı da zor bela öldürür. İki kapıdan içeri girerler. Biraz ilerleyince gayet güzel ve ihtişamlı bir saray görürler. Bu sarayın kapısını açıp içeri girerler. İlerde ellerinde altın değnekten iki cansız kişi görürler. Biraz daha ilerlerince taht üstünde ve divanda altından ve gümüşten cansız adamlar otururlar. Taht üzerindeki adamın yanında bir levha görürler. Levha İskender'e aittir ve şöyle yazmaktadır: Ey insanoğlu buraya gelip beni bulursan ne kadar ihtişamlı bir devlet ve saray yaptığımı göreceksin. Bu sarayı ahir zamanda görececek kimse var mıdır diye Eflatun'a sordum. Eflatun eline kitabı alarak Muhammed devrinden ve ümmetinden bir adam buraya gelecek ve görececek adı Useyyd olacak ve peygamber soyundan olacak yanında ise Muhammed'in elçisi Amr ibn-i Ümeyye olacak dedi. Şimdi ey Useyyd buraya geldiğinde binlerce kalkan, gürz kılıç, mızrak, altın başlı sancak, kızıl atlastan bayrak ile sana özel kendi kılıcımı bulacaksın. Bunlar senindir. Ey peyk-i Nebi sen de bana çokça dua edesin, yazmaktadır.

İki bu levhayı okuyunca İskender'e dua ederler. Daha sonra saraya varırlar. Levhada yazılanları sarayda bulurlar. Bunları nasıl taşıyacaklarını düşünürken az ötede bir çığlık duyarlar. Buraya vardıklarında iki kişi görürler. Üzerlerinde değirmen taşı ve birinin belden aşağısı taş kesilmiştir. Bunları bir ifrit tutsak etmiştir. Useyyd ifritin gelmesini bekler. Eline aldığı İskender kılıcı ile ifriti öldürür. İfritin tılsımı bozularak zindanda tuttuğu kırk güzel kız da özgür olur. Bunlar Useyyd'e tabi olarak hizmetine girerler. İskender'in sarayında buldukları ganimetleri Gam-hâr'ın zengileriyle birlikte Mâlik Ecdâr'ın huzuruna getirirler. Çokça dua ve ihsan alırlar. Kız cariyeleri Medine'ye gönderirler. Burada her birini bir Müslümân'a vererek nikâh ederler.

Useyyd ve Amr tılsımlı mağaradan dönünce Mâlik Ecdâr askerini yoklatıp yüz on bin askerden seksen bin askerinin kaldığını görür. Hâricî esirlerden mümin olanları ile Bağdat'tan topladıkları askerlerle birlikte yüz bin askere ulaşırlar. Çevre beylerden ve

Useyyd'in çabalarıyla askerler daha da artınca Mâlik Ecdâr, Hoca Amr'ı huzura çağırıp Mu'arra'ya düşmandan haber getirmesi için vazifelendirir. Amr, bir Şamlı şekline girerek derhal Muarra'ya varır. Burada bir yolunu bularak karargâha girer. Görür ki Mervan, Ömer, Ziyâd ve nice Yezit pehlivanları toplanmış kendilerini överek mümin pehlivanlarına küfür ederler. Amr akşam olunca Mervan'ın hizmetkârları kılığına girerek Mervan'ın çadırına gelir. Mervan uyuyunca Amr ilaçlı yiyeceklerle hizmetkârlarını uyutur. Mervan'ın yüzünü çeşit çeşit renklerle boyar ve onu çadır direğine bağlayarak çıkar. Giderken bazı askerlere rastlayıp nefit ile yakar. Hemen vakit kaybetmeden Bağdat'a gelir ve durumu Mâlik Ecdâr'a bildirir. Sabah olunca Mervan rüsva bir şekilde uyanır ve derhal savaş hazırlıkları yapılmasını emr eder. Mâlik Ecdâr ise askerleriyle toplanıp Mu'arra'ya gelir. Burada bir elçi ile Mervan'ı kendi yoluna davet eder. Kabul görülmeyince iki ordu savaş düzeni alır. Teke tek yapılan savaşı müminler kazanır. Bunun üzerine Mervan ordusuna hücum için emir verir. İki ordu şiddetli bir savaşa girişirler. Savaşa ara verilir. Müslümanlar ve hâricîler ölen askerlerini toplayıp defn ederler. Tekrar savaşa başlarlar. Mervan askerinin bozulduğunu ve Şit'in esir edildiğini görünce geri çekilme emri verir. O zamana kadar yüz bin hâricî yirmi bin de mümin askeri ölmüştür. Bu arada Mâlik Ecdâr da yaralanmıştır.

Şit ve tutsak hâricî beyleri hak yola davet edilir fakat onlar Yezit'ten feragat etmezler. Bunun üzerine tamamı idam edilir. Şit ise derisi yüzülerek öldürülür.

### **Useyyd ile Baba Amr'ın Şit'in Postu Hikâyesi:**

Mâlik Ecdâr bir gün beylerine hitaben bu Şit'in postunu Şam'da Yezit'e kim götürmek ister diye sorar. Useyyd bu vazifeye talip olur. Baba Amr da kendisine eşlik eder. İkisi Şit'in postunu alarak Şam'da Yezit'in sarayının kapısına asarlar. Ertesi gün kapıcılar Şit'in leşini görerek Yezit'e getirirler. Yezit, Amr ibn-i As'a danışarak olayın vahametine kapılır. Beyleriyle istişare ederek bir milyon asker devşirir. Elli bin askeri Ubeyd ibn-i Ziyâd ile Kûfe'ye, yüz bin askeri Yûsuf Haccâc ile Bağdat ve Basra'ya, yüz bin askeri Seyyar ile Medâyin ve Horasan'a gönderip Mâlik'in çevre illerle bağlantısını kesmeye ve çaresiz bırakmaya karar verirler. Yüz bin askeri Şam'da bırakıp beş yüz bin askeri de Amr ibn-i As ile birlikte Mu'arra'ya Mervan'a yardıma gönderirler. Bu arada Useyyd ile Baba Amr Şit'in postunu bırakıp Şam'da mahpus

olan Zeynelabidin'le görüşmek üzere çare ararlar. Meğer Şam'da Said isimli bir mümin vardır. Bu zat Zeynelabidin ile rahatça görüşebilen bir konumdadır. Bir gün Zeynelabidin bu ikisinin Şam'da olduğunu öğrenerek Said'e ikisiyle görüşmek istediğini söyler. Said bunu duyunca zindan dairesinin önüne gelir iki kişi görür. Bunlar içeriye gayret etmekte ve içeri girememektedir. Bunların Zeynelabidin'in bahsettiği kişiler olduğunu anlar ve Zeynelabidin'e getirir. Useyyd ve Baba Amr zindanda Zeynelabidin ile görüşürler. Zeynelabidin bunlara birer mektup verir. Birini Mağrip diyarının beyi Kerb'e birini Muhammed Hanefi'ye ve birini de Müseyyeb'e vermek üzere Useyyd ile Amr'ı gönderir. Mektuplar derhal sahiplerine iletilir. Müseyyeb, Muhammed Hanefi ve Kerb emir üzerine Mâlik Ecdâr'a muavenet ederler. Bu arada Useyyd ve Amr Mu'arra yolunda Amr ibn-i As'ın ordusuna uğrar. Hile ile her bir köşeden bir mümin pehlivanın adını söylerler. Hâricîler düşman diye birbirine saldırır kendi kendini kırarlar. Bu şekilde Amr ibn-i As'ın ordusuna büyük bir darbe vurarak Mu'ara'ya varırlar. Mâlik Ecdâr'a olan macerayı anlatırlar. Mâlik düşman askerinin çokluğuna üzülürken Zeynelabidin'in emriyle Kerb, Muhammed Hanefi ve Müseyyeb'in kendine muavenet edeceğine mutlu olur. Ve savaş hazırlıklarına başlar. Mervan, Amr ibn-i As'ın büyük bir orduyla kendisine yardıma geldiğini duyunca mutlu olup As'ı karşılamaya gider. Birlikte divan ederler ve bir mektup yazarak Antakya beyi İmran'a vererek Mâlik Ecdâr'a gönderirler. Mektupta savaşı bırakmasını aksi takdirde bütün müminleri kılıçtan geçireceğini söylerler. Mâlik Ecdâr bunu reddedince savaş hazırlıklarına başlarlar. İki ordu karşılaşır. Teke tek başlayan savaşı müminler kazanır. Bunun üzerine hâricî askerleri mümin askerlerine hücum ederler. Çetin bir savaşa girilir. Savaşta Mûsâ-yı Eş'arî şehit olur. İslam ordusu tam yenilmek üzereyken Melik Necâşî münacat eder. Tam o esnada kible tarafından bir sert bir rüzgâr eser. Tozdan göz gözü görmez olur. Müminler cesaretleterek Hâricîlere şiddetle karşı gelirler. Hâricîler tam kaybetmek üzereyken As emir vererek askerini geri çeker. Savaşa ara verilir. İki ordu da ölülerini toplayıp defn ederler.

### **Mâlik Ecdâr'ın Kızı Safiye'nin Başkaldırması Hikâyesi:**

Mâlik Ecdâr, iki oğlunu yanına alıp İmam Hüseyin'in intikamı için başkaldırınca kızı Safiye memlekette kalmıştır. Kerbela faciasından sonra matem tutmaktadır. Bir gün sabrı kalmayınca kabilenin ulularını yanına toplayıp ziyafet verip kendisi de başkaldırıya destek için harekete katılmaya karar verir. Beyleriyle beraber hazırlıklara

başlar. Zaman kaybetmeden Şam tarafına yola çıkarlar. Yol üstünde bir kaleye uğrarlar. Bu kalenin beyi Cabir, Yezit karşıtıdır. Kendisi de Safiye'ye tabi olur ve yakında Heza'a kabilesinin mümin bir reisi olan Müseyyeb'i söyler. Cabir'in on bin askeriyle birlikte yirmi beş bin askerle Müseyyeb'in kabilesine ulaşırlar. Müseyyeb'le görüşünce Müseyyeb onlara hasta olduğunu ve kendilerine sıhhat bulunca muavenet edeceğini söyler. Bunun üzerine Safiye ile Cabir, Medine'ye doğru yola çıkarlar. Medine'ye varınca burada Ümeyye'yi görürler. Ümeyye, İslam ordusunun durumunu Safiye'ye söyler. Bunun üzerine Safiye derhal Ümeyye'yi de yanına alarak Mu'arra'ya doğru yola çıkar. Yolda Amr ibn-i As'ın oğullarına rastlar. Çetin bir savaşa girerler. Yapılan savaşta Safiye As'ın oğullarını yener ve bir oğlunu esir alarak babasının ordusuna yetiştir. Macerayı işiten Mâlik Ecdâr gayet mutlu olup kızını karşılar. Dua edip ağır hil'atlar verir.

Amr ibn-i As oğlunun esir olduğunu duyunca bir elçi aracılığıyla oğlunun teslimi karşılığında yüklü mal teklif eder. Mâlik Ecdâr bu teklifi kabul eder. Fakat pehlivanlar bu alışverişe razı olmazlar. Takas gerçekleşince Useyyd yolda pusu kurarak As'ın oğlunu yolda baskın ile öldürür. Bunun üzerine Amr ibn-i As savaş için hazırlıklara başlar. Mâlik Ecdâr da ordusunu savaşa hazırlar. İki ordu nihayet karşılaşır. Yapılan teke tek savaşta müminler hâricîlere galip gelir. İki ordu birbirine girer. Mervan ile As bozguna uğrayınca Şam'a kaçarlar. Müminler çokça ganimet elde edip Allâh'a şükrederler.

Savaş bitince üç adam yakalarını yırtarak Mâlik Ecdâr'ın huzuruna çıkarlar. Adamlardan biri Ubeyd ibn-i Ziyad'ın Kûfe'yi işgal ettiğini ve Müslümanları katlettiğini haber verir. Diğer adam ise Seyyar'ın yüz bin asker ile Horasan'ı işgal ettiğini ve müminleri şehit ettiğini söyler. Diğer bir adam ise Yûsuf-ı Haccâc'ın yüz bin askerle Bağdat'a girdiğini ve Müslümanları katlettiğini söyler. Mâlik Ecdâr, Hoca Amr ile görüşerek fikrini sorar. Amr eğer ordumuzu üçe bölersek Yezidilere karşı mücadele edemeyeceklerini söyleyerek evvelce Zeynelabidin'i kurtarıp sonra Müslümanlara yardım etmeyi teklif eder. Beyler bu fikri kabul ederler. Amr zaman kaybetmeden Zeynelabidin'in mektubunu Müseyyeb, Kerb ve Muhammed Hanefi'ye ulaştırmak üzere yola çıkar.

**Kerb Hikâyesi:**

Hız. Ali hilafetinde vazifelendirilen Kerb, Yemen, Hicaz ve Aksa'yı Mağrip'te ise Endülüs'ü fethedip buralara hâkim olmuştur. Muaviye halife olunca Kerb'i biata davet eder. Kerb buna razı olmayınca Muaviye, Kerb'in üzerine asker gönderir. Uzun bir süre savaşan Kerb, İmam Hasan'ın şehit edilmesiyle Muaviye'ye biat eder. Muaviye ölüp Yezit halife olunca Mağrip'ten feragat eder. İki bin askeriyle gemilere binip Kâbe'yi ziyaret için yola çıkarlar. Yol üstünde İskenderiye'ye uğrarlar. Bu esnada Kerbela faciası olmuş İmam Hüseyin'in başı Şam'a götürülmüştür. Mağrip diyarı ise Numan'a verilmiştir. Numan on bin askerle İskenderiye'de Kerb'in üzerine saldırır. Kerb burada Numan'ı yaralayıp askerlerini kılıçtan geçirir. Daha sonra Medine'ye, varır. Burada Abdullâh ibn-i Zübeyr ile görüşür. Kendisini halife ilan ederek biat eder. Oradan kalkıp Mekke'ye gelir ve burada da Abdullâh ibn-i Zübeyr'e biat toplar. Bu arada Hoca Amr da Mekke'dedir. Kerb ile görüşür ve Zeynelabidin'in mektubunu iletir. Mektubu okuyan Kerb zaman kaybetmeden Şam yoluna revan olur.

**Kerb Gâzi ile Yûsuf-ı Haccâc'ın Karşılaşması Hikâyesi:**

Yûsuf-ı Haccâc, Basra ve Bağdat'ı zapt edip buradaki tüm müminleri kılıçtan geçirir. Bunla da yetinmeyip Mekke, Medine ve Yemen'e de casuslar gönderip buralarda ne kadar Yezit taraftarı var ise kendi tarafına çekmeye karar verir. Yûsuf-ı Haccâc Basra'da iken Yemen'e gönderdiği casus gelir. Kerb'in Mekke ve Medine'de Abdullâh ibn-i Zübeyr'e biat topladığını ve savaş için yola çıktığını haber verir. Bunun üzerine Yûsuf-ı Haccâc askerini de toplayıp Kerb'i basmak üzere Yemen'e doğru yola çıkar. Yemen yakınlarında bir köyde Kerb ile karşılaşır. Kerb, Hoca Amr'ı Bağdat halkından birinin şekline koyarak gizlice Yûsuf'un karargâhına gönderir. Amr buraya gelince karanlığın çökmesini bekler. Daha sonra kendini hizmetkârlarından birinin kılığına sokarak Yûsuf'un çadırına gelir. Yemeğe ilaç katarak onun ve adamlarının akıllarını alır. Ayyar torbasından boya çıkararak her birini bir renge boyar. Çadırdan çıkarken askerler tarafından görülür. Bir kısmını nefit ile yakar. Daha sonra karanlıkta her bir köşeden bir pehlivan adını haykırır. Düşman geldi sanan Hâricîler birbirlerini sabaha kadar tarumar ederler. Elli bin askerden on bini sağ kalır. Bunun üzerine Yûsuf-ı Haccâc derhal askerlerini savaş düzenine koyarak meydana gelir. Durumdan haberdar olan Kerb de askerlerine emir verir. İki asker karşılaşır. Teke tek başlayan savaşta mümin pehlivanları rakiplerini öldürürler. Bunun üzerine Yûsuf emr ederek

hücuma geçer. İki ordu savaşa başlarlar. Kerb'in ordusu Yûsuf'un ordusunu bozguna uğratar. Kerb savaştan sonra Hoca Amr'ı destek için Muhammed Hanefî'ye gönderir. Amr Muhammed Hanefî'ye ulaşır Zeynelabidin'in davet mektubunu iletir. Muhammed, hasta olduğunu sıhhat bulur bulmaz davete icabet edeceğini söyleyerek Amr'ı gönderir. Kerb ve Amr Yûsuf'un ordusunu bertaraf edince Mâlik Ecdâr'a muavenet için Mu'arra yolunu tutarlar.

### **Mâlik Ecdâr'ın Yezid ile Karşılaşması Hikâyesi:**

Hoca Amr, Kerb'i davet etmeye gidince oğlu Ümeyye Mâlik Ecdâr'ın yanında kalmıştır. Mâlik, Ümeyye'yi huzuruna çağırıp kendisini Yezit'in sarayına haber getirmesi için vazifelendirir. Ümeyye bir Rûmî şekline tedbil olarak Şam'a gitmek üzere yola çıkar. Şam'a vardığında görür ki atasını Kerb'in öldürdüğü Fatruk intikam için beş yüz bin askerle Yezit'e yardıma gelmiş. Kayser ise Nastur-ı Frenk komutasında üç yüz bin asker göndermiştir. Yezit'in etraftan topladığı yedi yüz bin asker ile birlikte toplamda bir buçuk milyon asker Şam'da toplanmıştır. Ümeyye zaman kaybetmeden Mu'arra'ya dönerek durumu Mâlik Ecdâr'a bildirir.

### **Mâlik Ecdâr ile Yezit'in Karşılaşmasından Önce Kerb Hikâyesi:**

Ümeyye Mu'arra'ya gelip Şam'da olanları bir bir söyleyince müminler duraksarlar. İçlerinden Useyyd Hâricî askerleri isterse yüz bin kere yüz bin olsun Allâh bizimledir. Batıl onlardır diyerek Müslümanlara cesaret verir. Bunun üzerine Mâlik Ecdâr emir vererek sefer hazırlıklarına başlarlar. Bu arada casuslardan biri Mâlik Ecdâr'a gelerek Kerb Gâzi'nin yirmi beş bin askerle gelmek üzere olduğunu haber verir. Mâlik, Kerb'i karşılayarak görüşürler. Askerlerini hesaplarlar. Kerb'in askeriyle birlikte dört yüz bin kişilik bir ordu olurlar. Casuslar durumu Yezit'e bildirince o da hazırlıklarını yaparak Mâlik Ecdâr'ın gelmesini bekler.

Mâlik Ecdâr'ın Şam'a ulaşınca bir yerde karargâh kurup Yezit'e bir mektup gönderirler. Mektupta ehl-i beyte tabi olmasını hilafeti bırakması ve Zeynelabidin'i salıvermesi istenir. Yezit bunu şiddetle reddeder. İki taraf da savaş için hazırlık yapmaya başlar. Teke tek yapılan savaş Müslümanlar kazanır. Bunun üzerine iki ordu çarpışmaya başlar. Günlerce süren savaşta taraflar birbirine üstünlük kuramaz ve savaşa ara verirler. İki taraf da ölen askerlerini defn edip dinlenirler.

### **Mâlik Ecdâr'ın Vefat Etmesi:**

Savaşa ara verilince Mâlik Ecdâr uykuya varır. Bir rüya görür. Uyanınca iki oğlu ve kızını, Kerb Gâzi'yi, Useyyd'i, Baba Amr ve oğlu Ümeyye'yi yanına çağırıp İmam Hüseyin'in sancağını ve cübbesi ile imamın kendisine eliyle yazdığı mektubu önüne koyarak düşünde şehit olduğunu ve kendisinden sonra hareketi devam ettirmelerini vasiyet eder. Kendi yerine ise Kerb Gâzi'yi tayin eder. Tüm emanetleri Kerb'e verir. Müminler bunları duyunca perişan olup sabaha kadar dualar edip Kur'an-ı Kerim okurlar. Sabah olunca Mâlik Ecdâr'ın çadırında sabah namazı kılıp saf bağlayıp savaşa hazır olurlar. İki taraf tekrar savaşa başlarlar. Bir ara düşman ortasında kalan Mâlik Ecdâr büyük yaralar alır. Savaş esnasında iki oğlu ve kızı Mâlik Ecdâr'ı alarak çadırına getirir. Burada ağır yaralı olan Mâlik Ecdâr kelime-i şehâdet getirerek şehit olur. Beyler, düşman sevinmesin, müminler bozulmasın diye bu haberi gizleyerek savaşa devam ederler. Müslümanlar savaşı kaybetmek üzereyken Melik Necâşî yüzünü kıbleye dönerek Allâh'a tazarru ederek yardım ister. Duası tamamlanınca kıble tarafından bir fırtına kopar. Mavi bir bulut hâricî askerlerinin üzerine çökerek aman vermez. Hâricîler savaşa ara vermek zorunda kalır. Müslümanlar şehitlerini defn ederler. Mâlik Ecdâr'ın cenazesi kaldırılır. Dua edilerek defn edilir.

### **Yezit Askerleriyle Kerb Gâzi'nin Cengi Hikâyesi:**

Mâlik Ecdâr vefat ettikten üç gün sonra divan toplanır. Melik Necâşî tahta geçirilir. Orduların başına ise Mâlik'in vasiyeti üzerine Kerb geçer. Bir müddet sonra Ümeyye mümin askerinden çıkıp hâricî askeri tarafına gider. Bakar ki cümle Yezidîler Mâlik Ecdâr'ın vefatından dolayı eğlenip içki içip kendilerinden geçmişlerdir. Ümeyye bunların kendilerinden geçmiş olduklarını bir fırsat olarak görüp gelip durumu Kerb'e söyler. Kerb, Amr'ı çağırıp danışır. Askeri birkaç gruba bölerler ve her bir grubun başına bir pehlivan geçerek gece baskını yapmaya karar verirler. Güzel bir planla aniden baskın yiyen hâricîler perişan olurlar. Yezit ise önemli komutanlarıyla birlikte şehrin içine kaçarlar. Geriye kalan beyleri sabah olunca az düşmana karşı kendi kendilerini kırdıklarını anlayınca geri kalan askerlerini toparlarlar ve Yezit'e haber vererek tekrar tahtına getirtip oturturlar. Bu baskında üç yüz elli bin hâricî askeri ölmüştür. Yezit birkaç gün askerini dinlendirdikten sonra tekrar savaş için askerini düzene sokar.



### **Kahtân ibn-i Süryân ve Selima bint-i Kahtân Hikâyesi:**

Yezit bu bozgunundan sonra ümitsizliğe kapılarak Mervan ile Amr ibn-i As'a danışır. Yezit'in Ebû Leyl adında bir oğlu vardır. Gayet güzel ve mümin biridir. Yezit'in ehl-i beyte yaptıklarına karşı olduğundan inzivaya çekilip ibadete meşguldür. Şam'a yakın Caberiye adında bir kale vardır. Buranın kumandanı hâricî biridir. Adı Kahtan'dır. Kahtan'ın gayet güzel ve pehlivan Selima adında bir kızı vardır. Selima, Ebû Leyl'e kulaktan duyarak âşıktır. Bunu bilen Mervan, Yezit'e Kahtân'dan yardım isteyip kendisine Mısır beyliğini, kızına ise Ebû Leyl ile evlenmeyi teklif eder. Yezit bunu münasip bularak bir elçi gönderir. Elçi Caberiye kalesine vararak Kahtân ve kızı Selima'ya bunu bildirir. Kahtân ve kızı teklifi uygun bularak on bin askerle Yezit'in sarayına gelirler. Yezit ile görüşüp kızı Selima yanına iki ayyarını alarak müminlerin karargâhına gece vakti gizlice varırlar. Ayyarlar Ma'dî ile Esed'in çadırına, Selima ise Useyyd'in çadırına gelir. Bir hile ile ilaç verip bunları kaçırmaya niyet ederler. Ayyarlar Ma'dî ile Esed'i yorgana sararak çıkarırlar. Selima ise Useyyd'i görüp âşık olur ve ona kıyamaz. Sabaha doğru Ma'dî ile Esed'i de alarak Yezit'in huzuruna çıkarlar. Kaçırdıkları beyleri Caberiye kalesine gönderip burada zindana atarlar. Mümin askerleri sabah olunca beylerinin olmadığını Kerb'e bildirirler. Kerb, Amr'ı çağırıp olanları söyler. Amr Yezit'in ordusunda bunu yapacak ayyar yoktur diyerek durumu öğrenmek için kılık değiştirip Yezit'in sarayına gider. Burada bir iz bulamaz. Tekrar Kerb'in huzuruna gelerek bir iz bulmadığını söyler. Gece olunca Selima tekrar iki ayyarını alıp müminlerin çadırlarına gelir. İki ayyarını gözcü yapıp Useyyd'in çadırına girer. Güzelliğini seyr edip parmağındaki yüzüğü çıkarıp Useyyd'in parmağına takar ve tekrar geri döner. Useyyd sabah uyanınca parmağında yüzüğü görür. Yüzüğün üzerinde Selima bint-i Kahtân yazmaktadır. Hayretler içerisinde kalarak Ümeyye'nin yanına gelir. Selima'yı sorar. Ümeyye, Selima'yı Useyyd'e anlatır. Diğer taraftan Yezit beylerini toplar ve savaş kararı alır. Askere emr ederek savaş hazırlıkları yapar. Casuslar bunu Kerb'e söylerler. Kerb de askerine emr eder ve savaş için hazırlık yaptırır. Günlerden bir gün iki ordu cenk için karşılaşır. Teke tek yapılan savaşta Mâlik Ecdâr'ın kızı Safiye meydana çıkar ve er talep eder. Selima cenk için Safiye'nin karşısına çıkar. Çetin bir mücadeleye girişirler. Uzun süren mücadelede birbirlerine üstünlük sağlayamazlar. Bir ara Selima'nın tülbenti yüzünden düşer. Selima'nın yüzünü gören Ümeyye, âşık olur. Safiye, Selima'yı alt etmek üzereyken

Ümeyye, Safiye'ye yalvararak onun bağışlanmasını ister. Bunun üzerine Selima'yı bırakır. Kahtân bu durumu görünce askerine emr eder. Askerler Safiye'yi ortaya alırlar. Bunu gören müminler de hücum ederler. Savaşa ara verilince Ümeyye dayanamaz kılık değiştirerek maşûku Selima'nın çadırına gelir. Selima uykudayken kendisini seyr eder. Aniden Selima uyanınca kaçır. Selima, Ümeyye'yi Useyyd zanneder. Derhal mümin tarafına gider. Useyyd'in çadırına varır. Ümeyye onu görür. Tam yakalayacakken Selima erken davranır ve hâricîlere doğru kaçır.

Melik Necâşî, Kerb ve diğer pehlivanlarla görüşüp tekrar savaş düzeni aldırır. Diğer taraftan Yezit ordusu da savaş için meydana gelmiştir. Ordular cenge girişirler. Yapılan bu savaşta Mervan yaralanır ve askerleriyle kaçır. Müminlerden ise Melik Necâşî şehit olmuştur.

Esir düşen Ma'dî ile Esed Caberiye kalesine getirilip zindana atılırlar. Bu kalenin Sa'd isimli mümin bir beyi vardır. Bu bey bir gece uyurken düşünde kıyamet gününü görür. Cehennemde ateşinde zebânîler kendisini zincirlere takmışlardır. Sa'd bir anda yâ Muhammed diye haykırır. Zebânîler ey Sa'd dünyada peygamber evlatlarına buğz edip evlatlarını zindana atıp nice işkenceler ettin. Şimdi Muhammed'den yardım mı dilenirsin derler ve ateşine ateş eklerler. Aniden İmam Hüseyin, Sa'd'ın gözüne rast gelir. Sa'd hemen Hüseyin'in ayaklarına kapanıp özürler diler. Bunun üzerine Sa'd uyanır uyanmaz hizmetkârlarına zindanda olan Ma'dî ile Esed'in serbest bırakılmasını emreder. Onlara türlü ikramlarda bulunur. Daha sonra kale kapılarını kapatıp ne kadar Hâricî var ise kılıçtan geçirir ve kaleyi mümin kalesi yapar.

### **Yezit'in Caberiye Kalesinin Ma'dî ve Esed Tarafından Fethini Haber Alması Hikâyesi:**

Caberiye kalesinin Müslümanların eline geçmesi haberi Yezit'e ulaşır. Mervan ve As ile istişare edip Kahtân'a elli bin asker vererek Caberiye'yi yeniden almak için gönderirler. Kahtân, Selima'yı da alarak Caberiye kalesine doğru yola çıkar.

Bu arada Yezit ise tekrar askerlerini toparlayarak savaş düzeni alır. Bunu haber alan müminler de hazırlıklarını yaparak meydana gelirler. Savaş adet üzerine teke tek başlar. Mümin pehlivanları rakiplerini yener. Bunun üzerine ordular arası savaş başlar. Akşam olunca iki asker birbirinden ayrılıp dinlenirler. Müminler askerlerinin

azaldığını görünce Caberiye kalesine Ma'dî ile Esed'e bir mektup göndererek kalede zindanda olan Muhtar ile birlikte desteğe davet ederler. Mektubu Naim'e verip gönderirler. Naim yolunu kaybedip günlerce çöllerde aç ve susuz dolaşmaktadır. Bir aslan görür ve onu takip eder. En sonunda Caberiye'ye ulaşır. Uzaktan bakar ki elli bin askere karşı Ma'dî ile Esed savaşırlar. Hemen koşarak savaşa girer. Bu üç pehlivan elli bin hâricî askerini tarumar ederler. Naim mektubu Ma'dî ile Esed'e verir. Muhtar'ın kalelerinde zindanda olduğunu öğrenince onu çıkarırlar. Muhtar vakit kaybetmeden Ta'if tarafına doğru yola çıkar. İki pehlivan ise kale nimetlerini bırakmak olmaz diyerek bir mektup yazıp Naim'e verip gönderirler.

### **Yezit Askerinin İslam Askerine Baskın Yapması Hikâyesi:**

Naim'i Caberiye kalesine gönderen Kerb Gâzi Ümeyye'yi de Yezit'in askerine casus olarak gönderir. Ümeyye tedbil-i kıyafet Şam'a varır. Hâricî ve küffar askerinin İslam ordusuna bir baskın hazırlığında olduğunu görür. Vakıt kaybetmeden gelip Kerb'e durumu bildirir. Kerb orduyu düzene sokup tedbir alır. Fatruk saldırıya geçince Kerb, Useyyd, İbrahim, Saffan ve Safiye haykırarak küffar askerine karşılık verirler. Cenk esnasında Safiye, Fatruk'a rastlar. İki bire bir savaşa başlarlar. Fatruk yaralanır ve yere düşer. Saffan, Fatruk'un öldüğünü düşünüp bırakır. Bunlar gidince hizmetkârları yaralı Fatruk'u savaş meydanından kaçırlar. Safiye ve Saffan bunların peşi sıra giderler. Bu arada Naim savaşta Yezit'e esir düşer. Üzerini arayıp Ma'dî ve Esed'in Kerb'e yazdıkları mektubu bulurlar. Mektubu alırlar ve değiştirerek Kerb'e isyan bildiren bir mektubu Kerb'e gönderirler. Kerb, mektubu okuyup Ma'dî ve Esed'i cezalandırmak üzere Caberiye kalesine doğru yola çıkar. Bu arada Yezit'in adamları Fatruk'u yaralı bulurlar. Yaralarını iyileştirirler ve savaş için saf tutarlar. Mümin askerleri de savaş düzeni alınca iki ordu birbirine saldırırlar. Sayıca az olan müminler mağlup olup sarp bir dağa çekilirler. Hâricî ve küffar askerleri müminlerin çekildiği dağı kuşatırlar.

### **İmam Zeynelabidin'in Zindandan Kurtulması Hikâyesi:**

Saffan ile Safiye Fatruk'ı ararken uzaktan bir atlı görürler. Bunu fatruk sanıp yaklaşınca Fatruk olmadığını anlarlar. Atlı Saffan'a evlad-ı Resul'u sever misin diye sorar. Evet, yanıtını alınca hiç bir şey demeden yoluna devam eder. Saffan ve Safiye atlıyı takip ederler. Atlı bir yerde dinlenip yemeğe meşgul olunca yanına varırlar.

Yiğide kim olduğunu sorarlar. Yiğit ileri varın ilerde kızıl atlastan bir çadır var. İçeri girin bizi Hüsne gönderdi deyin der. Bunlar o yiğidin dediğini yaparlar. Çadıra yaklaşır içeri girerler. Dört yüz hizmetkâr ve tahtın üzerinde bir genç görürler. Yaklaşarak kendilerini Hüsne'nin gönderdiğini söylerler. Kim oldukları sorulunca kendilerini söylerler. Safiye ile Saffan, Hüsne'nin kim olduğunu sorunca o genç biz müminiz. Ben Yezit'in oğlu Hur, Hüsne de benim karımdır der. Meğer babası Yezit bunun ehl-i beyt muhiplerinden olduğunu öğrenince öldürtmek istemiş o genç de kaçır saklanmıştı. Hur bunlara niyetlerini sorunca imam Hüseyin'in kanını dava edip İmam Zeynelabidin'i zindandan kurtarmak için savaştıklarını söylerler. Bunun üzerine Hüsne, Saffan ve Safiye'yi de yanına alarak Şam tarafına yola çıkarlar. Yezit ve ordusu savaşta iken ıssız kalan sarayına girip kalan hâricîleri öldürüp Zeynelabidin ve cümle tutsak Müslümanları zindandan çıkarıp kaçarlar. Ümeyye, Zeynelabidin'in kurtarıldığını öğrenince hâricî askerlere coşkuyla atılır ve nice hâricî askerlerini kırar.

### **Kerb'in Caberiye Kalesine Gitmesi Hikâyesi:**

Kerb, Ma'd ile Esed'i cezalandırmak üzere Caberiye kalesine varır. Bakar ki kalenin etrafını Kahtân'ın askeri kuşatmış. Kerb Gâzi bunun üzerine nara atarak düşman askerlerine saldırır. Bunu gören Ma'dî ile Esed gayrete gelerek hâricîleri tarumar ederler. Kerb cenk ortasında Kahtân'a denk gelir ve onu öldürür. Bunun üzerine hâricî askerleri bozguna uğrayıp kaçarlar. Selima ise babasının öldüğünü ve askerinin bozulduğunu görünce mümin olur. Kerb, Ma'dî ile Esed'le görüşür. Mektubu sorar. Hile olduğunu ve bunların isyan etmediğini anlayarak Selima'yı kale komutanı yaparak birlikte Şam'a dönerler. Bakarlar ki Saffan ve Safiye, Zeynelabidin'i zindandan kurtarmışlar. Bunlarla bir olup Müslümanları kuşatan hâricî ve küffar askerine saldırırlar. Düşmanı perişan ederler. Bunu gören Yezit askerini geri çeker ve savaşa ara verilir. Cenazeler kaldırılıp ordular biraz dinlenince savaş tekrar başlar. Savaş esnasında bir yel eser ve Safiye'nin tülbenti açılır. Kerb, Safiye'yi görünce âşık olur. Savaşa ara verilince Kerb, Safiye'nin abisi İbrahim'den Safiye'yi ister. Safiye düğün dernek yapmaya değil İmam Hüseyin'in intikamını almaya geldim diyerek kızar. Gece olunca düşünde Hz. Muhammed'i görür. Peygamber kendisine helalinin Kerb olduğunu söyler. Sabah olunca Safiye bu izdivaca rıza gösterir. Bu arada Yezid, Zeynelabidin'in Medine'ye gittiğini haber alır. Amr ibn-i As'a üç yüz asker vererek Zeynelabidin'in peşi sıra gönderir ve Zeynelabidin'in yakalanması ve Abdullâh ibn-i

Zübeyr'in öldürülmesi vazifesini verir. Kerb ise As'ın Medine'ye gittiğini duyunca o da yola çıkar. Kerb gidince Safiye hâricî askeriyile cenge başlar. Bir gün büyük bir cenktheyken Safiyye yaralanır. Askerden çıkar ve aklı başında olmadan gider. Bunun üzerine kardeşleri Saffan ve İbrahim, Safiye'yi aramak için yola koyulurlar. Safiye epey gittikten sonra deveye binmiş bir adama rastlar. Adam Safiye'yi yaralı görünce devesine bindirip evine götürür. Yaralarını sarıp tedavi eder. Safiye iyileşince başından geçenleri anlatır. Bu arada As, Medine'ye varana kadar çok mümin şehit eder. Medine'ye varınca Abdullâh ibn-i Zübeyr, Abdullâh ibn-i Abbas, Zeynelabidin ve Useyyd'in hacc için Mekke'ye gittiğini ve Medine'de yalnız Muhammed ibn-i Zeyd'in kaldığını görür. Burada Zeyd ile savaşır ve Medine'yi topa tutarak şehri yağma ederler. Kerb, müminlerin imdadına yetişir ve As'ın ordusunu tarumar eder. As ve kalan askerleri Şam'a doğru kaçarlar. Kerb, As'ın ardından gitmeye ve As'ı öldürmeye karar verir. Çöllere düşünce susuzluktan perişan olur. Bunu bilen As bir tasa biraz su koyup içine de zehir ekleyip yol üstüne bırakır. Kerb biraz ilerleyince içinde su dolu tası görür ve içindeki suyu içip kendinden geçer. Oğulları Kerb'i ararken baygın bir vaziyette bulurlar. Daha sonra Kerb orada şehit olur. Oğulları ise babalarını defn edip biraz yas tuttuktan sonra Şam tarafına yola çıkarlar. Şam'a varıp savaş hâlinde olan Müslümanlara muavenet ederler.

### **Hazret-i Ali'nin Oğlu Muhammed Hanefi'nin Baş Kaldırıp Ardından Yezit ile Anlaşma Yapması Hikâyesi:**

İmam Hüseyin'in şehadeti sonrası Muhammed Hanefi üzüntüden hasta olmuştur. Hastalığı sıhhat bulunca çevresinden beş bin mümin askeri toplayıp önce Kâbe'ye varır. Burada Zeynelabidin, Useyyd, Zübeyr, Abbas ile görüşür. Useyyd ise bunlara hizmet eder. Abbas'ın bir cariyesi vardır. Useyyd bu cariyeye âşık olur. Haşimoğullarının büyükleri durumu haber alıp Abdullâh ibn-i Abbas'tan cariyeyi isterler. Abbas, cariyeyi kimseye vermeyeceğine ahd ettiğini söyleyerek rıza göstermez. Bunun üzerine cariyeyi önce azad ederler ardından Useyyd'e nikâh ederler. Useyyd'in bu cariyeden bir evladı olacak ve adı Cüneyd olacaktır.

Düğün bitince Medine'den bir mektup gelir ve As'ın Medine'ye saldırdığı yazmaktadır. Bunun üzerine Muhammed Hanefi askerlerini toplayarak Medine'ye

gelir. Kerb'in As'ı zebun ettiğini ve ardından giderken şehit olduğunu öğrenir. Zaman kaybetmeden Şam'a gitmek üzere yola çıkar.

Şam'da Yezit ordusuyla savaş halinde olan mümin askeri günden güne azalmaktadır. Yezit ordusuna ile katılımlar olunca Müslümanlar ise çok kayıp vererek dağılmaya başlarlar. Zeyd ibn-i Ali yaralanıp yanındaki iki hizmetkârı ile birlikte at üzerinde beş gün gider. Bir su kenarına gelip dinlenirler. Bu esnada İmam Ali muhibbi atlılar gelip bunları görüp kalelerine götürürler. Hekimler çağırıp yaralarını sarar ve iyileştirirler. Meğer bu kalenin beyi Muhammed Hanefi'nin Yezit'e başkaldırıldığını duyup ona yardım için yola çıkmıştır. Derken kapıcılar bir yiğidin kaleye doğru yaklaşmakta olduğunu söylerler. İçeri alınca Saffan olduğunu öğrenirler. Onun da yaralarını iyileştirirler. Hep beraber kaleden çıkıp Medine tarafına yola çıkarlar. Diğer taraftan İbrahim, Ma'dî ve Esed savaştan yara alıp askerden çıkıp at üzerinde bir tarafa doğru giderler. Ümeyye bunları görüp ardlarından gider. Bunlara tehta bir yerde yetişip yaralarını sarar. İyileştirip müminlerin durumunu söyler. Muhammed Hanefi'nin başkaldırıldığını ve Müslümanlara yardım için yola çıktığını haber verir. Bunu duyan pehlivanlar zaman kaybetmeden Muhammed Hanefi'yi karşılamak üzere yola çıkarlar. Yolda giderken Ümeyye ah eder ve efkârlanır. Sebebi sorulunca Selima'ya âşık olduğunu söyler. Pehlivanlar Muhammed Hanefi ile görüşünce Selima'yı kendine isteyeceklerine söz verirler. Nice gün gittikten sonra Muhammed Hanefi ile karşılaşır. Birlikte Caberiye kalesine giderler. Selima'ya varıp onu Ümeyye'ye isterler. İkisinin nikâhını kıyarlar. Selima ile Ümeyye'den Şuyûb adında bir erkek evlat olacaktır.

Türkistan tarafında İmam Ali'ye zamanında çok hizmet etmiş Yakan Türk adında bir yiğit vardır. Daha önce Hz. Ali tarafından Türkistan'a irşat için gönderilmiştir. Bir gün hacc farızasını yerine getirmek için otuz bin askerini de yanına alıp Ka'be tarafına yola çıkar. Yol üstünde Caberiye kalesine uğrar. Burada Muhammed Hanefi ile karşılaşır. Müminlerin durumunu öğrenince askerlerini de toplayıp Muhammed Hanefi ile birlikte Şam yoluna düşerler. Şam'a ulaşınca müminlerin yenildiğini Yezit'in ziyafetler verdiğini görürler. Derhal yeni gelen askerlerle birlikte Muhammed Hanefi komutasında yeniden savaş düzeni alırlar. Bir mektup yazıp Ümeyye'ye verip Yezit'in divanına gönderirler. Yezit'e hak yolu teklif edip Müslümanlara eziyet

etmemesini teklif ederler. Yezit bunu reddedince savaş için meydana toplanıp saf tutarlar. Bunun üzerine Yezit de askerlerine savaş için emir verir. Teke tek başlayan savaşta mümin pehlivanları rakiplerini yenerler. Adamlarının öldüğünü gören Yezit orduya hücum emri verir. İki ordu etin bir savaşa başlarlar. Savaş esnasında Saffan, Safiye ve ‘Amr ibn-i Kerb yaralanır ve sonra Şehit olurlar. Derken savaşa ara verilir. Müminler Şehitlerini defn edip yasını tutarken Ümeyye kılık değiştirip Yezit’in divanına varır. Bakar ki cümle hricler içip kendilerinden geçmişler. Bunun baskın yapmak için iyi bir fırsat olacağı düşüncesiyle Muhammed Hanefi’ye gelir. Durumu bildirir. Yakan Türk benim yanımda neft vardır çadırlarını yakalım der. Muhammed Hanefi bu fikri beğenir ve gece ani bir baskınla kendilerinden geçen hricleri ve çadırlarını yakarlar. Sabaha kadar da savaşarak Yezit’in askerlerini ve kararghını yerle yeksan ederler. Yezit, Mervan, As ve diğer hric beyleri kaçarlar. Müminler büyük bir zafer ile büyük ganimetler elde ederler. Diğer taraftan kaçan Yezit, Mervan’a danışarak Muhammed Hanefi ile başa çıkmayacaklarını ve barış teklif etmek niyetinde olduğunu söyler. Ulu bir kişi bularak Muhammed Hanefi’nin Şartlarını kabul edeceğini bildirir. Muhammed Hanefi Yezit’ten emin olunca askerini dağıtıp kendisi de Taif’e gitmek üzere yola çıkar.

### **Yezit’in Hacc Bahnesi ile Mekke’ye Gidip Burada Abdullh ibn-i Zübeyr’i öldürmeye Kast Etmesi Hikyesi:**

Yezit, Muhammed Hanefi ile sulh olunca Müslümanlar rahat olurlar. Herhangi bir karışıklık olmayınca Yezit hacca gitmeye niyetlenir. Elli bin askerle birlikte önce Medine’ye varır. Useyyd de Medine’dedir. Cümle Medine halkı Abdullh ibn-i Zübeyr’e biat etmiştir. Bunu gören Yezit sinirlenip Medine’yi yağmalamak ister. Adamları buna engel olup Mekke’ye gidip Zübeyr’i öldürmeyi daha münasip görürler. Birkaç gün sonra Mekke’ye ulaşırlar. Mekke’den hiç kimse Yezit’e itibar etmez. Bunun zerine Zübeyr’i öldürmeye kast eder. Bu arada Zübeyr Kbe’nin içinde ibadet etmektedir. Hizmetkrlarından birisi gizlice gelerek Yezit’in niyetini söyler. Bunun zerine Zübeyr Kbe’den dışarı çıkmaz. Yezit, Zübeyr’in çıkmayacağını anlayınca askerine emr eder. Kbe kuşatılır ve mancınık ile duvarları taşlanır. Bu arada Useyyd Medine’de iken Yezit’in peşinden Mekke’ye gelir. Bakar ki hricler Kbe’yi kuşatmış, duvarlarını yıkmış ve Abdullh ibn-i Zübeyr’i sıkıştırmıştır. Hemen nara atarak kendini Yezit’in askerine vurur. Yezit Useyyd’in haykırmasını duyunca başa

çıkamayacağını anlayıp askerine emr eder ve Şam tarafına kaçar. Useyyd ise Mekke sokaklarında olan hâricîleri kılıçtan geçirip Mekke'yi temizler. Yezit ise Şam'a gelince içkiye meşgul olup eğlenceye dalar. Bir yandan da etrafa adamlar göndererek asker toplar. Nerede bir Müslüman görse katl eder. Muhammed Hanefi'ye verdiği sözlerin hepsini terk edip Müslümanlara zulmetmeye kaldığı yerden devam eder.

### **Müseyyeb Gâzi'nin Başkaldırıp Şehit olması Hikâyesi:**

Hazret-i Ali Van'da kâfirlerle savaşmaya başlayınca Huza'a kabilesinin efendisi Ka'ka'a ibn-i Amr oğulları Hasan ve Müseyyeb ile birlikte İmam Ali'ye yardım gitmişlerdir. Yapılan savaşta Ka'ka'a ile büyük oğlu Hasan şehit olmuş geriye küçük oğlu Müseyyeb kalmıştır. İmam Ali, Müseyyeb'i yanına alarak ilim ve pehlivanlık öğretip Huza'a kabilesinin başı yapmıştır. Kerbela faciası olunca Müseyyeb üzüntüden hasta olup iki ay kadar yatar. Sağlığı yerine gelince kabilesinin ulularını toplayarak intikam için kıyam etmeye karar verir. Beylerinden destek alınca askerlerini toplayıp Kûfe'ye gelip nerede bir hâricî gördüyse kılıçtan geçirir. Müseyyeb bir gün avda iken bir adam yakasını yırtarak figan ederek Müseyyeb'in yanına gelir. Müseyyeb halini sorunca üç yüz kişilik bir ticaret kervanıydık. Beyimizin adı Alkama'dır. Mümin şeklinde bir kadın ve yanında askerler yanımıza geldiler. Kendilerini mümin olarak tanıtip bizi kandırıp malımızı yağma edip efendimiz Alkama'yı esir ettiler, der. Müseyyeb adama şu dağın ardında askerlerim var. Ben vakit kaybetmeden haramilerin peşinden giderim askerime var söyle peşimden gelsinler diyerek Şam yoluna düşer. Bir çeşme başında askerleri görür. Dikkatlice bakınca kadının Yezit'in halası Selma olduğunu anlar. Derhal nara atarak selma'nın askerine dalar. Tüm askerini zebun eder. Alkama'yı kurtarır. Selma'nın ise burnunu ve kulaklarını keserek Yezit'e gönderir. Kendisi de kabilesine geri döner. Selma Yezit'e varınca durumu söyler. Yezit üzülür ve Mervan'a söyler. Mervan Abdullâh ibn-i Zeyd'e bir mektup yazarak Müseyyeb'in üzerine gidip öldürmesini emr ederler. Mektubu alan Ubeyd yani Ubeydullâh ibn-i Ziyad zaman kaybetmeden çevre illere mektuplar göndererek asker toplar. Toplamda altmış bin askere ulaşınca Huza'a kabilesine varır. Bu arada Müseyyeb, Ubeyd'in kendisine doğru yola çıktığını öğrenir. Askerini toplar ve savaş hazırlıklarına başlar. İki asker savaşır. Müseyyeb'in ordusu Ubeyd'in ordusunu bozguna uğratar. Ubeyd'in oğlu Tahir esir düşer, Ubeyd ise kalan askerleriyle birlikte Kûfe'ye kaçar. Müseyyeb Tahir'i idam ederek başını bir süngüye takar. Casuslar Ubeyd'e



Müseyyeb'in Kûfe'ye geldiğini haber verirler. Bunun üzerine Ubeyd oradan da Bağdat'a kaçar. Burada da casuslar Müseyyeb'in geldiğini söyleyince Bağdat beyi Ebû Süfyân'ı çağırıp fikrini sorar. Ebû Süfyân, Samiriye'ye Tavk'ın yanına kaçmayı teklif eder. Ubeyd buna razı olur ve Tavk'ın yanına varıp macerayı anlatırlar. Tavk derhal çevreden asker toplamaya başlar. Hazırlıklar tamamlanır ve Müseyyeb'in meydana gelmesi beklenir. Müseyyeb ise savaş için hazırlıklıdır. O da Samiriye'ye gelir divan toplar ve bir mektup yazarak Ubeyd'i ve çevresindekileri hak yola davet eder. Davet reddedilince savaş başlar. Yapılan savaşı Müslümanlar kazanır. Ubeyd ise kalan askerini de toplayıp Musul'a kaçar.

### **Müseyyeb Gâzi'nin Musul'a Varıp Ubeyd ile Amr ibn-i As'ı Nasbin Şehrine Kaçırması Hikâyesi:**

Ubeyd, Samiriye'den kaçıp Musul'a gelince Musul beyi Halid, Ubeyd'i karşılayıp izzet-i ikramda bulunur. Birlikte bir mektup yazıp Şam'a gönderirler. Durumu haber vererek yardım isterler. Bunun üzerine Yezit, Mervan ve As ile görüşüp dokuz yüz bin asker toplayıp As'a ısmarlayıp Musul'a gönderirler. Musul'a gelen As ordusuna karargâh kurup savaş hazırlıklarına başlar. Bu taraftan Müseyyeb casuslar tarafından As'ın geldiğini öğrenir. Vakit kaybetmeden elli bin askeriyle birlikte Musul'a doğru yola çıkar. Musul'a varınca divan tertip edip bir mektup yazarlar. Mektubu Alkama'ya verip As'a gönderirler. Mektupta As, kendi yollarına davet edilmektedir. Reddedilince askerler savaş meydanına gelirler. Yapılan çetin savaşta kahramanlıklar gösteren Müslüman pehlivanları Amr ibn-i As'ın kalabalık ordusunu bozguna uğratırlar. As bakar ki askeri kırılıyor kalan askerlerini ve beylerini de yanına alarak Nasbin'e kaçar.

### **Müseyyeb Gâzi'nin Nasbin'de Yezit ile Cengi ve Yezit'in Şam'a Kaçması Hikâyesi:**

Amr ibn-i As Musul'da yenilip Nasbin'e kaçarken yolda Yezit'e durumu bildiren ve yardım talep eden bir mektup yazar. Mektup Yezit'e ulaşır. Okuyup durumdan haberdar olan Yezit etraftan askerler toplar. Bir yandan da Kayser-i Rûm'dan yardım isteyerek bir milyon askere ulaşıp Mervan ile birlikte Amr bin-i As'a gelirler. Divan kurup hazırlık yapıp Müseyyeb'i beklerler. Müseyyeb Gâzi ise Musul'da asker toplayıp yüz bin askere ulaştınca Nasbin tarafına yola çıkar. Nasbin'e varınca bir yerde konup divan ederler. Yezit, Müseyyeb'e mektup yazarak hareketi sonlandırmasını ve

kendisine biat edilmesini ister. Müseyyeb bunu reddedince savaşımaya karar verirler. Yapılan cenkte mümin pehlivanları büyük bir zafer kazanırlar. Yezit yanına adamlarını da alarak Şam tarafına kaçarlar. Müslümanlar ise büyük bir zafer ve çokça ganimet kazanırlar. Ardından Sanvir kalesine gitmek üzere yola çıkarlar.

### **Müseyyeb Gâzi'nin Akbe ile Savaşması ve Akbe'yi Öldürmesi Hikâyesi:**

Müseyyeb Gâzi, Sanvir kalesine varıp burada ibadete meşgul iken kale halkı ağlayarak Müseyyeb'e gelirler. Akbe ile Süheyl ibn-i Muğire'nin üç yüz bin askerle köylerini basıp halkı kılıçtan geçirdiğini söylerler. Bunun üzerine Müseyyeb askerine hazır olmalarını emr eder. Birkaç gün sonra Şam tarafından üç yüz bin kişilik hâricî ordusu gelir. Sanvir'e yakın bir yerde konup bir elçi aracılığı ile Müseyyeb'e bir mektupla savaşı bırakıp Yezit'e biat etmesini isterler. Müseyyeb bu talebi reddeder. İki taraf da savaş için meydanda saf tutarlar. Teke tek yapılan savaşı mümin pehlivanları kazanır. Akbe ordusuna saldırı emri verir. İki asker arasında büyük bir savaş başlar. Akşama kadar yapılan büyük çarpışmalar olur. İki ordu da savaşa ara verir. Süheyl çadırına çekilip eğer Müseyyeb'in davası hak olmasa az bir orduyla bu kadar büyük bir orduyla başa çıkamazdı şeklinde düşünerek gizlice Müseyyeb'e bir mektup yazarak Yezit'ten feragat edip müminlere tabi olduğunu bildirir. Savaş başlayınca saf değiştirerek hâricîlere saldırır. Savaşı Müslümanlar kazanır. Süheyl ise hâricîlerin kumandanı Akbe'nin başını keserek Müseyyeb'e getirir. Bunun üzerine Müseyyeb, Kûfe'nin beyliğini Süheyl'e verir.

### **Yezit ibn-i Muaviye'nin Ölmesi Hikâyesi:**

Yezit'in Şam'da yüz basamaklı merdivenle çıkılabilen bir sarayı vardır. Yezit şarap içeceği zaman eğlence için bu sarayı kullanmaktadır. Bir gün beyleriyle çalgıya ve içmeye meşgul olup iyice sarhoş olmuştur. Ayakta zor duran Yezit bu merdivenlerden çıkarken kendinden geçerek ayakları tutmayıp Hicrî Safer ayının dördüncü günü altmış dört yılında bu merdivenlerden düşerek yuvarlanır ve ölür. Öldüğünde otuz altı yaşında olup üç buçuk yıl halifelik yapmıştır. Yezit ölünce Mervan ibn-i Hakem hilafete talip olur. Bir yandan etrafa mektuplar göndererek biat toplar diğer yandan Samiriye'de oturan Müseyyeb'i ve Mekke'de bulunan Abdullâh ibn-i Zübeyr'i asker toplayarak öldürmeye niyet eder. Mervan iki ay içinde dokuz yüz bin asker toplar. Bir mektup gönderip Müseyyeb'i biata çağırır. Müseyyeb bunu reddedince savaşa hazırlık

yapıp Samiriye tarafına revan olur. Müseyyeb ise yüz elli bin kişilik ordusuyla Şam'a gitmek üzere yola çıkar. İki asker Nasbin çölünde karşılaşır. Büyük bir cenk başlar. Bulgar beyi'nin de Mervan'a katılmasıyla hâricîler Müslümanları yenerler. Müseyyeb Gâzi bu harpta şehit olur. Bulgar beyi Müseyyeb'in kim olduğunu sorunca hikâyesini anlatırlar. Yaptığına pişman olarak Müseyyeb'in naaşını da alarak Bulgaristan'a götürür. Bir türbe yaptırarak Müseyyeb'i defn eder. Mervan ise büyük bir sevinçle askerlerini de alarak Şam'a geri döner. Burada oğlu Abdulmelik'i veliahd tayin edip bir müddet sonra ölür.

### **Muhtar'ın Kûfe'ye Varıp Ubeydullâh ibn-i Ziyad'ı Öldürmesi Hikâyesi:**

Yezit'in ölümünden sonra Hicaz ve Yemen halkı Abdullâh ibn-i Zübeyr'e biat ederler. Bir zaman sonra Zübeyr, Mervan'ın Müslümanları katledip asker topladığını haber alır. Mekke ve Medine büyüklerine danışarak Muhtar, Mâlik Ecdâr'ın oğlu İbrahim ve İbrahim'in oğlu Hâris'e mektuplar göndererek mücadele için yardım ister. Caberiye kalesindeki zindandan kurtulan Muhtar, Tâ'if'e çekilir. Basra'daki savaştan kaçan Şimr de buradadır. Şimr'in iki karısı vardır. Bunlardan biri Muhtar'ın kız kardeşidir. Şimr bu karısına mümin olduğu için çok eziyet etmektedir. Bu kadın bir gün Şimr'in yaptıklarını kardeşi Muhtar'a şikâyet eder. Muhtar gazaba gelerek Şimr'in evine gelir. Şimr'i ve oğlunu öldürür. Bu olaydan sonra Tâ'if halkı Muhtar'a tabi olur. Zübeyr'in mektubu kendisine ulaştınca zaman kaybetmeden üç bin askeriyle Mekke'ye gelip Zübeyr ile görüşür. Zübeyr kendisine biat edip ordusuna serasker olmayı teklif eder. Muhtar bunu kabul eder. Bir zaman sonra İbrahim ve oğlu Haris de beş bin kişilik askeriyle Mekke'ye ulaşırlar. Burada Zübeyr'e biat ederler. Bunların biatıyla güçlenen Zübeyr'e etraf vilayetlerden de katılım çok olur. Üç ayda elli bin kişilik ordu kurarlar. Mervan ölüp yerine oğlu Abdulmelik geçince Zübeyr kardeşi Mus'ab'ı Horasan'ı, Muhtar'ı ise Basra'yı zapt etmeye gönderir. Muhtar yola çıkıp yol üstünde Kûfe'ye uğrar. Bu esnada Kûfe'de Ubeydullâh ibn-i Ziyad beydir. İki ordu burada savaşır. Muhtar, Ziyad'ı öldürüp askerlerini kılıçtan geçirerek Kûfe'yi hâricîlerden temizler. Bağdat ve Basra halkı bu olayı duyup Muhtar'a tabi olup Zübeyr'e biat ederler.

### **Abdullâh ibn-i Zübeyr'in Kardeşi Mus'ab'ın Horasan'a Bey Olması Hikâyesi:**

Mus'ab otuz bin kişilik orduyla Horasan'a ulaşır. O esnada Horasan beyliğinde Mervan'ın oğlu Abdulmelik'in tayin ettiği Seyyar vardır. Mus'ab'ın geldiğini işitince

askerlerini hazırlayıp Mus'ab'a karşı varır. İki ordu bir zaman sonra karşılaşır. Yapılan savaşı Mus'ab kazanır. Horasan'ı kendine tabi edip halkını Zübeyr'e biat ettirir. Oradan askerlerini toplayarak Şam'ı fethetmeğe niyet eder. Abdülmelik ise askerine güvenemeyip Mus'ab ile anlaşma yoluna gider. Mus'ab bunu kabul etmez ve savaş başlar. Yapılan savaşta Mus'ab yenilip şehit edilir. Mus'ab şehit olunca Horasan'a Mâlik Ecdâr'ın oğlu İbrahim hüküm eder.

### **Useyyd ibn-i Munzır'ın Oğlu Cüneyd'in Hikâyesi:**

Useyyd, Abdullâh ibn-i Abbas'ın cariyesiyle olan evliliğinden bir erkek evladı olur. Mekke ve Medine fukarasına hadsiz ikramlarda bulunup çokça sadaka verir. Adını Cüneyd koyar. Medine'de ilm-i nücûmda şöhretli bir zata oğlunun talihine baktırır. Remmal, Useyyd'e evladının ömrünün uzun talihinin açık olacağını ve nice kralları, padişahları dize getireceğini haber eder. Diğer tarafta Caberiye kalesinde nikâhlanan Ümeyye ile Selima bint-i Kahtân'ın da erkek bir evlatları olur. Onun da adını Şuyûb koyarlar. Her ikisini de sütannelere verip hocalar tutarak yetiştirirler. Cüneyd silahşörlükte mahir iken Şuyûb tıpkı ataları gibi ayyarlıkta mahir olur. Bu iki genç bir gün birlikte ava çıkarlar. Biraz gidince yaralı bir geyiğe rastlarlar. Cüneyd bir ok atarak geyiği avlar. Derken bir atlı çıkagelir. Bu gelen kişi Şeybanoğulları'nın reisi Amreviye'nin oğlu Hanzala'dır. Kendisinin yaralandığı geyiği bir başkasının avlayıp boğazladığını görür. Kan başına sıçrar vaziyette Cüneyd'e gelir ve avı ister. Cüneyd birlikte ziyafet çekmeyi teklif etse de kabul etmez. Bunun üzerine Cüneyd ile Hanzala birbirlerine kılıç çalarlar. Cüneyd, Hanzala'yı öldürür. Şuyûb ile birlikte geyiği de terkisine bindirip Medine'ye giderler. Yakınlarda Cüneyd'in Hanzala'yı öldürdüğünü gören bir deve çobanı Amreviye'nin adamlarına olayı anlatır. Adamlar zaman kaybetmeden Hanzala'nın cenazesini babası Amreviye'ye getirirler ve olanları söylerler. Amreviye oğlunun yasını tutup defn ettikten sonra etraf kabilelerden de asker toplayarak Medine yoluna düşer. Diğer taraftan Cüneyd Medine'ye gelince babasına başından geçenleri anlatır. Useyyd Medine'nin ulularını toplayarak durumu istişare eder. Öncelikle savaş için asker toplayıp daha sonra bir elçi aracılığıyla Amreviye'yi savaşmamak için ikna etmek üzere gönderirler. Medine yakınlarına kadar gelen Amreviye oğluna karşılık Cüneyd'i ister. Useyyd bunu reddedince savaş hazırlıklarına başlarlar. İki ordu savaş meydanında saf tutarlar. Teke tek yapılan cenkte Haşimoğulları'nın pehlivanları Şeybanoğulları'nın savaşçılarını öldürürler. Bunun

üzerine iki ordu birbirlerine hamle ederler. Bir müddet devam eden savaşa akşama doğru ara verirler. Ertesi gün savaş tekrar başlar. Savaş günlerce sürer. Savaş esnasında bir ara Useyyd ile Amreviye karşılaşılır. Birbirlerine çok hamle yaparlar. Her ikisi de yaralanır. Bunun üzerine iki taraf da savaşa ara vermek üzere geri çekilirler.

### **Reşide Bânû'nun Hikâyesi:**

Mümin perilerin Keynas adlı padişahı her yıl Hz. Peygamber'in türbe-i mutahasına ziyarete gelmektedir. Bir gün Keynas yine oğlu ve kızı ile ziyaret için Medine'ye giderken Şeybanoğulları'nın kalesine uğrar. Keynas'ın kızı Zehra Peri etrafa nazar ederken gözüne Amr ilişir. Amr'ın güzelliğinden etkilenip âşık olur. Anasına durumunu söyler. Keynas, Zehra'ya acıyarak Amreviye'yi babası Şeyban'dan isterler. Karşılıklı rızalaşır Zehra ile Amreviye'yi nikâh ederler. Bu evlilikten Hanzala ve Gazanfer isiminde iki erkek ve Reşide adında bir kız dünyaya gelir. Yani Reşide'nin anası peri babası insandır. Aradan yıllar geçer ve Amreviye'nin evlatları büyür. Hanzala bir av esnasında öldürülür. Babası ise intikam için Medine'ye harbe gider. Reşide bundan habersizdir ve haberi olunca da derhal beş bin asker toplayarak babasına yardıma, Cüneyd'i öldürmeye niyet ederek yola çıkar. Günler sonra babasının ordusuna ulaşır. Yanında getirdiği Umame ayyarı Cüneyd'i öldürüp Şuyûb'u yakalayıp getirmeye vazifelendirir. Casuslar bu durumu Useyyd'e bildirir. Şuyûb da bunu öğrenince Umame harekete geçmeden onu yakalamak üzere kılık değiştirip Amr'ın ordusuna varır. Reşide'nin çadırına girip onu görünce güzelliğine hayran olur. Bir adamın kendisini kaçırmak istediğini duyar. Hemen oradan ayrılarak yol üstünde bir yere ilaçlı hurma satar. Umame kendisine ulaşınca bu hurmalardan yedirir. Aklını alıp çadırına getirip bağlar. Umame'nin aklı başına gelince bir şekilde kendini çözerek Cüneyd'in çadırına gelir. İlaç vererek onu bayıltır ve kaçırmaya niyet edip bağlar. Etrafı gözetlemek için oradan ayrılır. Şuyûb, Cüneyd'i bu şekilde görür. İplerini çözerek onun yerine bir Habeş zencisini koyarak bırakır. Umame az sonra geri döner ve bu adamı sırtlayarak Şeybanilerin karargâhına varıp Cüneyd'i getirdiğini söyler. Amr ve adamları sevinerek adamı çözerler. Habeş zencisi ortaya çıkınca herkes Umame ile dalga geçer. Reşide bunu Şuyûb'un yaptığını anlayarak Şuyûb'dan intikam almaya yemin eder. O esnada kılıp değiştiren Şuyûb ortaya çıkarak ve Umame'nin ensesine bir sille vurarak kakkahayla oradan kaçır ve mekânına geri döner. Rencide olan Reşide ve babası Amreviye cenk için askerlerine emr ederler. Casuslar bunu

Useyyd'e haber verince Useyyd de ordusuna savaş emri verir. İki ordu meydanda karşılaşır. Büyük bir savaşa girişirler. Savaş esnasında Cüneyd, Reşide ile karşılaşır. İkisi savaşırken Reşide'nin peçesi açılır. Cüneyd, Reşide'nin yüzünü görünce âşık olur. Eli ayağı tutmaz olur. Reşide tam Cüneyd'e kılıç savuracak iken merhamete gelir ve Cüneyd'i bırakır. Aslında o da Cüneyd'e âşık olmuştur. Derken savaşa ara verilince babası Cüneyd'in aklının gittiğine şaşırır. Diğer taraftan yaralanan Amreviye bir zaman sonra ölür. Reşide babasının yasını tutup onu defnedince daha da hiddetlenerek Useyyd'in ordusuna saldırır. Günlerce süren savaş sonunda Reşide'nin ordusu bozguna uğrar ve kendisi de esir düşer.

Medine'ye dönen Hâşimî beyleri Reşide'ye âşık olurlar ve onun için kavgaya girişirler. Useyyd bu durumu Abdullâh ibn-i Abbas'a söyler. Abbas, Reşide'nin güvenliği için Kadı'nın evinde kalmasını münasip bulur. Kadı da Reşide'yi görünce güzelliğine hayran kalıp ona âşık olur. Bu arada Reşide'ye âşık olan Medine pehlivanları teker teker Useyyd'e gelip Reşide'yi isterler. Ne edeceğini bilemeyen Useyyd çareyi Reşide'yi talipleriyle vuruşmada bulur. Her kim Reşide'yi yenerse ona vereceğini söyler. Reşide meydanda tek tek bütün rakiplerini yener.

### **Reşide'nin Gurbeti ve Cüneyd'in Zahmeti Hikâyesi:**

Reşide'nin anası Zühre'nin Cinâne adında bir kız kardeşi vardır. Altı ayda bir emrindeki ifritlerle beraber Zühre'yi ziyarete gelmektedir. Yine bir gün bacısını ziyarete gelince onu çok üzgün görür. Cinâne sebebini sorunca Zühre başından geçenleri anlatır ve kızının Medine'de tutsak olduğunu söyler. Bunun üzerine Cinâne bir ifrit görevlendirerek Medine'yi harap edip Reşide'yi getirmesini emr eder. Zühre mümin olduğundan buna gönlü razı olmaz ve Cinâne'den Müslümanlara ilişmemesini sadece kızını getirmesini rica eder. Bunun üzerine Cinâne'nin emriyle o ifrit bir ejderha suretinde Medine'ye varır. Ağzında ateşler saçarak Medine'nin semâlarında biraz dolaşıp Kadı'nın bacasına varıp bir darbeye duvarını yıkar ve Reşide'yi pençeleriyle karayarak anası Zühre'ye getirir. Medine halkı korkudan günlerce evlerinden çıkamaz olmuşlardır. Reşide'nin âşıkları ise başta Cüneyd olmak üzere üzüntülerinden perişan olurlar. Diğer taraftan Reşide anasına kavuştuğu için çok mutlu olur. Bir zaman böyle geçer. Bir gün Cinâne peri kardeşine Reşide'nin orada çok âşığı olduğunu ve birkaç gün Kaf dağına akrabalarının yanına gönderilmesinin münasip

olacağını söyler. Zühre buna razı olup bir ifrite bindirirler. İfrit yükselip Kaf dağına doğru uçarken Reşide yıldızların ve gökyüzünün azametinden etkilenip Allâh'ın ismini zikredince ifritin kanatları tutmaz olur. Anasından epey uzaklaşmış olan Reşide ifritle beraber yere düşerler ve ifrit ölür. Dört bir tarafa bakan Reşide ne yapacağını ve nereye gideceğini bilemez halde ağlamaya ve Allâh'a yakarmaya başlar. Epey bir zaman ağlayıp bir zaman sonra kendine gelir. Kible tarafını hesaplar ve o tarafa doğru yol alır. Gece gündüz aylarca bazen ağlayıp bazen tevekkül edip ara ara ibadet ederek günlerce yol yürür. Bir zaman sonra bir denize rastlar. Deniz kenarından üç gün daha gidince balıkçılık yapan bir zenciye rastlar. Zenci kim olduğunu sorunca tüccar olduğunu ve haramilerin saldırısına uğrayıp uzun zamandır sahralarda yürüyüp buralara kadar geldiğini söyler. Zenci, Reşide'ye memleketini sorunca Medine'den geldiğini söyler. Zenci, Medine'den buraya bir kişi yetmiş yıl gece gündüz yürüse ancak gelir oysa sen henüz yirmi yaşındasın deyince Reşide başından geçenleri tek tek anlatır fakat kız olduğunu gizleyip kendini erkek olarak tanıtır. Zenci, Reşide'ye kendisiyle kalmasını ve balık avlamayı öğretip birlikte bu işi yapmayı teklif eder. Ayrıca dört kızı olduğunu ve hangisini beğenirse onu vereceğini söyler. Reşide çaresizlikten kabul eder. Biraz kaldıktan sonra zenci Reşide'yi de yanına alarak şehre evine getirir. Balıkçı zencinin dört çirkin kızı da Reşide'yi görünce âşık olurlar.

### **Cüneyd, Muhtar ve Kadı'nın Reşide'yi Aramaya Çıkması Hikâyesi:**

Teyzesi, Reşide'yi Kaf dağına gönderirken ifrite yirmi gün kalmasını ve daha sonra Reşide'yi geri getirmesini söylemiştir. Fakat aradan iki ay geçmesine rağmen Reşide'den haber alamazlar. Bunun üzerine Zühre ve Cinâne ifritin gittiği tarafa uçarlar ama Reşide'den bir iz bulamayıp perişan olurlar. Diğer taraftan Useyyd, Cüneyd, Kadı ve Muhtar, Reşide'nin kaybolduğunu görüp çok üzülürler. Cüneyd ise daha beter üzülmüştür. Bir gün Şuyûb, Cüneyd'in bu halini görüp Cüneyd'e gelip Acem ve Arap şehirlerini gezeceğini ve Reşide'yi bulmadan geri gelmeyeceğini söyleyerek bir remmal kılığına girerek Şeyban kabilesine gitmek üzere yola çıkar. Şeyban kabilesine varınca çığırarak burçlardan anladığını, talihe bakabildiğini ve kayıpları bulabildiğini söyler. Bunu duyan Zühre derhal Şuyûb'u huzuruna çağırarak Reşide'nin Kaf dağına gönderilmek üzere bir ifrite bindirildiğini ve kaybolduğunu söyler. Bunu öğrenen Şuyûb vakit kaybetmeden Medine'ye gelir ve cümle pehlivanlara Reşide'nin hikâyesini söyler. Cüneyd, Kadı'yı yanına alarak fikrini sorar.

Sonunda ikisi anlaşarak Reşide'yi aramak üzere Medine'den çıkarlar. Üç gün üç gece at sırtında giderler. Bir zaman sonra karşıda bir virane görürler. Bu viranede biraz dinlendikten sonra bir kervanın gelmekte olduğunu görürler. Cüneyd ile Kadı bunları görünce mutlu olurlar ve yanlarına giderler. Tüccar olduklarını ve haramilerin mallarını yağma ettiklerini söylerler. Kervanbaşı bunlara merhamet ederek yanına alır. Biraz gidince haramiler bunların önlerini keserler ve mallarını yağma etmek isterler. Cüneyd nara atarak haramilerin içine dalar. Tamamını öldürür. Kervanbaşı Cüneyd'e dua ederek mallarının yarısını kendisine vermek istese de Cüneyd kabul etmez. Bunun üzerine Tarsus şehrinden olduğunu söyleyerek bir kızının olduğunu ve bu kızını kendisine vermek istediğini söyleyerek birlikte Tarsus'a varırlar. Burada kervanbaşının evine gelirler. Kervanbaşının kızı Cüneyd'e âşık olur. Günlerce aşkıdan perişan olur ve durumunu anasına söyler. Anası kızını süsleyerek Cüneyd'e vermek ister fakat Cüneyd kabul etmez. Bir gün Cüneyd ile Kadı, Tarsus'u seyr ederken bir gürültü kopar. Şehrin sultanı şehirde değildir. Cüneyd bu kalabalığı sorunca düşman askerleri olduğunu ve savaşa geldiğini söylerler. Cüneyd bunun üzerine cenk etmek üzere düşman askerlerine atılır. Düşman askerlerini bozguna uğratar. Bunun üzerine Tarsus beyi Cüneyd ile Kadı'ya ikramlarda bulunup onlara sarayında özel bir oda tahsis eder. Böyle birkaç gün geçince casuslar gelip Tarsus beyine Kayser-i Rum'un büyük bir orduyla kendilerine doğru yola çıktığını söylerler. Bunu duyan Cüneyd beyden savaş aletleri ile at ister. Derhal istedikleri yerine getirilir. Yüz bin kişilik ordusuyla Kayser-i Rûm savaş meydanına gelir. Buna karşılık az sayıdaki Tarsus beyinin askerleri ile Cüneyd de meydana gelir. İki ordu çetin bir savaşa başlarlar. Cüneyd de düşman askerlerine hamle eder.

### **Cüneyd, Muhtar ve Şuyûb'un Hikâyesi:**

Cüneyd Medine'den çıkıp Reşide'yi aramaya çıkınca babası Useyyd oğlunun ava gittiğini düşünür. Birkaç gün sonra Cüneyd dönmeyince babası etrafa adamlar gönderip aramaya başlarlar. Aramalar netice vermez ve çaresizce dönerler. Medine halkının feryatlarını duyan Şuyûb Useyyd'den müsaade alarak ayyar torbasını hazırlayarak yollara revan olur. Biraz yol gidince Muhtar'a rastlar. Böylece iki yoldaş birlikte Cüneyd'i aramaya koyulurlar. Yolda karşılarına çıkan musibetleri tek tek aşarak ilerlerken yağmalanıp perişan olmuş bir kervana rast gelirler. Bu kervanı yağmalayan haramileri tek tek kılıçtan geçirirler. Bezirgânların mallarını kurtarıp



onlarla beraber yola devam ederek Tarsus'a ulaşırlar. Şehre vardıklarında büyük bir savaşın olduğunu ve Kayser'in ordusuyla Tarsus'u kuşattığını ve Müslümanlarla cenk ettiğini görürler. Ayrıca Arap diyarından Cüneyd isimli bir pehlivanın Kayser ordusunu perişan ettiğini öğrenirler. Şuyûb ile Muhtar Cüneyd'in yaşadığına ve onu bulduklarına çok sevinirler. Birlikte kâfir ordusuyla büyük bir cenge girerler. Kayser'in askerleri bir hile ile Cüneyd'i esir alıp Antep şehrinde zindana atarlar. Şuyûb ile Muhtar derhal Rûmî kılığına girip Antep'e varırlar.

Kayser, Cüneyd'in yiğitliğinden etkilenerek eğer dinini değiştirirse kendisine kızını vereceğini ve zindandan çıkararak veziri yapacağını söyler. Cüneyd bunu reddedince işkenceler ederek tekrar zindana atar. Şuyûb ve Muhtar ise kılık değiştirerek Kayser'in sarayına girmeyi başarmışlardır. Cüneyd ise zindanda aklı başına gelince Reşide'ye kavuşamayacağını düşünüp feryat ederek uykuya dalar. Rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Hz. Peygamber ona zindandan kurtulması ve her türlü sıkıntı ile başa çıkabilmesi için bir dua öğreterek soyundan Ebâ Müslim isminde birinin geleceğini ve zulmü ortadan kaldıracığını müjdelir. Cüneyd rüyadan uyanır ve Sultan-ı Enbiya'nın kendisine öğrettiği duayı okur. Bendler aniden çözülür aynı duayı okuyarak diğer Müslümanları da bendlerden kurtararak saraydan kaçarlar. Şuyûb ile Muhtar ise Kayser'e hile ile ulaşıp ilaçlı içki vererek aklını alıp kellesini keserek saraydan ayrılırken bir kuyuya rastlarlar. Şuyûb merak eder kuyuya dalar fakat dengesini kaybedip kuyunun dibine düşer. Kuyudan çıkmaya umudu kalmayınca karanlıkta ilerler ve büyük bir denize ulaşır. Biraz bekleyince bir sandalın kıyıya doğru yaklaşmakta olduğunu görür. Kıyıya yanaşan sandaldan genç bir kız, yaşlıca bir kadın ve hadimler iner. Şuyûb papaz kılığına girerek bunları karşılar ve kızın Kayser'in kızı olduğunu öğrenip ona âşık olur. Hadimlerin ve kadının başını keser lakin kıza dokunmaz. Kızı da yanına alarak sandala biner ve yola revan olup kırk gün boyunca giderler.

Reşide ise karadan çıkarak zenci balıkçının evine gelir. Altı ay burada balıkçı ile kalır. Hiç konuşmaz ve yüzünü de kimseye göstermez. Balıkçının kızları ise Reşide'ye âşıktırlar. Balıkçının padişah bir hasmı vardır. Casuslarından biri Reşide'yi padişahına anlatınca bu padişah Reşide'ye görmeden âşık olur. Padişah adamlar göndererek Reşide ve balıkçıyı huzuruna çağırır. Balıkçıyı öldürür ve Reşide'yi hizmetine alır.

Sarayının yüksekçe bir yerinden halkı seyretmesi için Reşide'yi haftada bir kere burada oturtur. Reşide her gelen kızıdan bin bir bela ile nasiplenmekten kurtulmaktadır. Bir gün Reşide padişahın yalvarı izin alarak bazı hadimlerle saraydan bir gemiye binerek gezintiye çıkar. Birkaç gün geçtikten sonra hadimlerin tamamını öldürerek tek başına kırk gün kırk gece yol gider. Bir zaman sonra bir adaya ulaşır. Burada dinleniyim derken cinlerden bir kalabalık görür. Bir ağacın tepesine çıkarak saklanır. Ağacın dibine gelen periler Cüneyd'in hikâyesini anlatırlar. Reşide bunu duyunca ah eder. Periler Reşide'yi görüp yakalarlar. İçlerinden biri Reşide'yi tanır ve bir devin arkasına bindirerek birlikte bu perinin memleketine gelirler. Bu memleketin padişahı Reşide'yi oğluna önlerindeki peri bayramında nikâh yapmak ister. Reşide çaresizce zaman kazanmak için beklemeye razı olur.

#### **Cüneyd ibn-i Useyyd Hikâyesi:**

Cüneyd, Kayser'in zindanından kurtulup yola revan olur. Günlerce yolculuk yapıp bitkin düşer. Hz. Resul'dan öğrendiği duayı da unutunca tamamen çaresiz kalıp Allâh'a münacat eder. Nihayet duası kabul olur ve duayı tekrar hatırlar. Duayı okur ve ansızın bir geyik gözüne görünür. Bu geyiği takip eder ve bir çeşmeye ulaşır. Bu çeşmenin etrafında türlü türlü meyveler vardır. Bunlardan yer, içer. Cüneyd biraz daha ilerleyince bir gence rastlar. Genç Cüneyd'e ismiyle hitap edince Cüneyd gence kendisini nereden tanıdığını sorar. Genç kendisinin az önceki geyik olduğunu Allâh tarafından gönderilen bir melek olduğunu söyler. Genç Cüneyd'e bir nar verip bu narın tanelerinden yiyip öğrendiği duayı okudukça kuvvetinin tükenmeyeceğini söyleyerek kaybolur. Cüneyd gencin dediğini yaparak tekrar yola revan olur. Yolda türlü türlü sıkıntılar çektikten sonra bir deniz kenarına varır. Birkaç gün burada bekler fakat ne bir insan ne de bir gemi görür. Kıyıda birkaç geyik avlar ve derisinden bir sandal yapar. Erzak olarak da meyvelerden ve avladığı geyiklerden alıp denizde yoluna devam eder. Bu arada Cüneyd'i aramaya çıkan Kadı ile Muhtar da epey yol gittikten sonra birkaç atlıya rast gelip onları öldürerek atlarına binerek Cüneyd'i aramaya devam ederler. Günlerce yolculuk yaptıktan sonra Sinop şehrine ulaşırlar. Burada birkaç gün dinlendikten sonra bir gemi bulup denize açılırlar. Aniden bir kasırga çıkar ve gemilerini sürükleyip bir limana atar. Kadı ile Muhtar türlü türlü acayiplikler ve tılsımlı tuzaklarla karşılaşır her seferinde Kur'an okuyarak karaya doğru yola devam ederler. Biraz daha ilerleyince bir derya kenarına ulaşır Mağrip'ten gelip ticaret için

Mısır'a giden bir ticaret gemisine rastlarlar. Gemi reisine başlarından geçeni anlatırlar. Bunun üzerine reis merhamet eder ve Kadı ile Muhtar gemiye binip yollarına devam ederler.

### **Şuyûb ile Kayser'in Kızının Hikâyesinin Devamı:**

Şuyûb daha önce yanına aldığı Kayser'in kızıyla denizde kırk gün yol gitmişlerdir. Yirmi gün daha gidince bir adaya rast gelirler. Derhal dümeni çevirip adaya çıkarlar. Adada biraz dinlendikten sonra bir zenci görürler. Yanına gidip nerede olduklarını sorarlar. Zenci burada beyaz adam olmaz burası Cumhur diye bir zencinin memleketidir der. Bunun üzerine Şuyûb kendini siyaha boyayarak zenci kılığına girer. Kendisi bir saz kıza da bir def alarak Dumhur'un kalesine giderler. Burada kapıcılara kendisini Cumhur'un saz çalmak için gönderdiğini söylerler. Birkaç gün Dumhur'un sarayında eğlence yaptırdıktan sonra Dumhur'un düşmanı olan Tul Zengi'nin Dumhur'un köylerini bastığı haberi gelir. Dumhur, Şuyûb'u da yanına alarak cenge giderler. Birkaç gün cenk ederken Şuyûb kızın geldikleri taraftan geri kaçtığını öğrenir. Derhal izini takip eder ve kızı bulup öldürür. Ardından Reşide ile Cüneyd'i hatırlayıp onları nasıl bulabilirim diye düşüncelere dalar.

### **Reşide'nin Hikâyesi:**

Reşide, Çaşub'ın yanında bulunup bir yandan da Allâh'a kurtulması için her gün dua eder. Her gün civardan genç kızlar onu erkek sanıp kendisine âşık olup evlenme talep ederlerdi. Reşide ise türlü bahanelerle bu istekleri geri çevirir. Bir gün Çaşub Şah'ın düşmanlarının şehri yağma ettiği haberi gelir. Çaşub Şah derhal ordusunu toplar ve savaşmaya karar verir. Reşide bu kargaşadan faydalanarak deniz kenarına gelerek bir gemi bulup oradan kaçar. Mağrip tarafına revan olur. Günlerce yolculuk yaptıktan sonra nihayet Mağrip'e ulaşır. Karaya çıkan Reşide'yi putperest olan Mağrip şahı Mansur'un huzuruna çıkarırlar. Kendisini yolunu, malını ve hizmetkârlarını kaybetmiş erkek bir tüccar olarak tanıtır. Mansur Reşide'ye acıyıp ikramda bulunup onu himaye eder. Bir gün Mansur'un adamları gelir ve düşmanı olan Müslüman Abdülmümin'in ülkesine gaza ettiğini ve birçok yeri yağmaladığını haber verirler. Mansur derhal Reşide'yi ordusuna baş ederek savaşmaya karar verir. Yapılan savaşta Mansur'un ordusu Müslümanları mağlup eder. Bir müddet sonra Müslüman ordusu toplanıp tekrar savaş düzeni alır. Mansur ise Reşide'yi ordusuna serasker yaparak savaş düzeni alır.

### **Cüneyd ile Şuyûb'un Hikâyesi:**

Cüneyt sandalla yolculuğunu bin bir zorlularla devam ettirmektedir. Biraz daha ilerleyince bir ada görür. Derhal adaya doğru kürek çekerek kıyıya ulaşır. Ok ve yayını eline alıp birkaç geyik avlayıp açlığını giderdikten sonra uzaktan bir geminin karaya yanaştığını ve gemi halkının dinlenmekte olduğunu görür. Yanlarına varıp başından geçenleri bir bir anlatır. Gemi halkı Cüneyd'e acıyıp yanlarına alırlar ve birlikte Mağrip diyarına gitmek üzere yola revan olurlar. On gün gittikten sonra korsan haramilere rastlarlar. Herkes korkuya kapılmışken Cüneyd hamle ederek haramileri kılıçtan geçirir. Gemi halkı Cüneyd'e dua edip yollarına devam ederler. Bir aylık yolculuktan sonra bir adaya ulaşırlar. Bu ada Dumhur'un memleketidir. Dumhur'un zenci askerleri gemi halkına yağma için saldırırlar. Cüneyd hamle ederek tüm zencileri tarumar eder. Askerlerden biri kaçarak Dumhur'a olanları anlatır. Bu arada Dumhur'un yanında bulunan Şuyûb Dumhur'dan önce gelip Cüneyd'i bulur ve şükür namazları kılar. Sonra ikisi arka bir edip Dumhur'a saldırırlar. Onu ve askerlerini kılıçtan geçirirler. Daha sonra Cüneyd Şuyûb'u da yanına alarak gemilerine binerler. Yolculuklarına devam ederler. Bir ay yolculuk yaptıktan sonra Mağrip diyarına varırlar. Burada putperestlerin yaşadığı Beyaz kalesine girerler. Buranın hükümdarı Mansûr'dur. Kaleyi ve şehri ararlar fakat kimseyi hulamazlar. Meğer Mansûr ordusuyla Abdulmümin ile cenk etmeye gitmiştir. Bu arada şehir halkının dilinde Reşide'nin kahramanlıkları ve hikâyesi anlatılmaktadır. Cüneyd bu kişinin ahvalini anlayıp Reşide olabileceğini düşünür. Şuyûb ile birlikte atlarına binip cenk meydanına varırlar. Savaş meydanına nara atarak girip kâfir ordusuna hamle eder. Önüne kim gelse helak eder. Cüneyd'in narasını duyan Reşide onu tanır. Akşam olup askerler birbirinden ayrılınca Cüneyd ile Şuyûb kılık değiştirerek Mansur'un ordusuna karışıp Reşide'nin olduğu çadıra varırlar. Bakarlar ki bir delikanlı oturuyor Cüneyd'in gönlü tutuşur. Reşide erkek kılığında olduğundan Cüneyd hayal kırıklığıyla ve mahubunu bulamamanın üzüntüsünü yaşar. Fakat ayyarlıkta mahir olan Şuyûb Reşide'yi tanır ama Cüneyd'e söylemez. İkisi sabaha doğru yine İslam askerine gelirler. İki asker tekrar savaşa meşgul olurlar. Cüneyd cenk meydanına çıkıp er diler. O gün meydanına hangi kâfir girse helak eder. İki askere de hücum emri verilince akşama kadar savaş yapılır. Akşam olunca borular çalınır ve ki ordu da birbirine üstünlük kuramadan bir birinden ayrılırlar. Karanlık çökünce Cüneyd ile Şuyûb tekrar kılık değiştirerek Mansûr'un

ordugâhına varırlar. Yine aynı çadıra girip Reşide'ye selam verirler. Bu sefer iki mahbup birbirini tanırlar. Sabaha kadar hasret giderdikten sonra hiç kimseye durumu belli etmeden yerlerine dönerler. Sabah olunca yine savaş boruları çalınır. İki asker saf tutarlar. Bu sefer Reşide küffar askeri saflarından çıkar ve bir önceki gün meydanı titreten Cüneyd'i davet eder. Cüneyd derhal meydanına çıkar. İki sevgili birkaç savaş hüneri gösterdikten sonra kılıçlarını bırakırlar. Abdülmümin şaşkınlıkla onlara bakarken Şuyûb gelip kendisine iki mahbubun hikâyesini anlatır. Bunun üzerine Abdülmümin ordusuna emir vererek askerini çeker ve iki ordu birbirinden ayrılınca Reşide ve Cüneyd'e birer çadır kurarlar. İki sevgili sabaha kadar muhabbet edip hasret giderirler. Sabah Abdülmümin'in emriye hep bir uğurdan Mansur'a hücum ederler. Bütün kâfir askerini helak ederler. Mansur savaş meydanından kaçarak canını zor kurtarır. Savaş sona erince Reşide ve Cüneyd'in düğün hazırlıkları yapılır. Savaştan kaçan Mansûr Beyaz kaleye varınca burada yeni bir ordu kurar ve civardaki Müslümanları katl eder. Bunun haberini alan Abdülmümin düğünü iptal ederek ordusunu toplayıp Beyaz kalesine varır. Bir elçi gönderip Mansur'u dine davet eder. Kabul görmeyince ordusuna saldırı emri verir.

#### **Kadı ile Muhtar'ın Hikâyesi:**

Kadı ile Muhtar bir gemiye binip yola revan olmuşlardır. Bir müddet yol aldıktan sonra büyük ve çirkin kuşların saldırısına maruz kalırlar. Gemi halkı ve Kadı korkudan ambarlara sığınmışken Muhtar okuyla kuşları helak eder. Gemidekiler Muhtar'a dua ettikten sonra yollarına devam ederler. Birkaç gün daha gittikten sonra yolları bir adaya düşer. Gemi ahali ile birlikte her biri bir tarafa dağılır. Kadı ile Muhtar ise biraz ilerleyince bir saraya rast gelirler. Meğer burası Şeytanların yeridir. Bir yere saklanıp şeytanların konuşmalarını dinlerler. Her biri yaptığı kötülüklerden bahsederken içlerinden biri Mansur'u yoldan çıkartıp müminlere zulüm ettirdiğini ve sonunda Reşide ile Cüneyd'in Mansur'u yenilgiye uğrattığını söyler. Bunu duyan Kadı ile Muhtar Cüneyd'i bulmak için tekrar gemiye binip yola devam ederler. Bir hafta yol gittikten sonra bir ada görürler. Dümeni adaya çevirip adaya çıkarlar. Meğer bu ada Saklabiye adasıdır. Adanın hükümdarı ise Sadân-ı Merdümhor'dur. Sadân Mansûr'a yardıma gitmiş kalede sadece kırk bekçi bırakmıştır. Bekçiler Kadı ile Muhtar uykudayken Kadı'yı tutsak ederler. Muhtar uykudan uyanınca gemi halkını ve Kadı'yı cenk ederek kurtarır. Kırk bekçiyi de helak eder. Tekrar gemiye binerek yollarına

devam ederler. Bir müddet yol aldıktan sonra bir karaya ulaşırlar. Bakarlar ki iki ordu savaş halindedir. Bu ordulardan biri Abdülmümin'in İslam ordusu diğeri Mansur'un kâfir ordusudur. Birinden sual ederek Cüneyd, Reşide ve Şuyûb'un İslam ordusuyla cenk ettiğini öğrenirler. Derhal orduya katılarak birbirlerini görürler. Bir araya gelip merhabalaştıktan sonra cenge girerler. Mansur'un ordusunu bozguna uğratarak İslam'ı kabul edenleri affedip etmeyenleri kılıçtan geçirirler. Abdülmümin, Reşide ile Cüneyd'i nikâh edip günlerce düğün yaptırır. Cüneyd, Reşide, Şuyûb, Kadı ve Muhtar burada birkaç gün eğlenip Medine tarafına revan olurlar. Şuyûb onlardan daha önce Medine'ye varıp Useyyd ile görüşüp müjdeyi verir. Useyyd bunu duyunca hemen Cüneyd'e karşı gelir. Yolda buluşup sarılıp hasret giderirler. Birlikte Medine'ye gelirler. Cüneyd başından geçenleri Medine halkına anlatır. Cümle halk olanları öğrenince Allâh'a şükredip Cüneyd'e dualar ederler.

## **2.1.2. KAHRAMANLAR**

### **2.1.2.1. Ana Kahramanlar**

#### **Mâlik Ecdâr**

H. Osman ve H. Ali'nin hilafetinde önemli komutan ve devlet adamlarından biridir. Yemen sınırlarındaki Mezhic kabilesinin Nehâî kolundan olup Künyesi, Mâlik b. el-Hâris b. Abdüyağûs b. Mesleme b. Rebî'a b. el-Hâris b. Cezîme b. Sa'd b. Mâlik b. en-Neha'dır. (Ekici, 2001; 267) Doğum tarihi bilinmemekle birlikte bi'setten önce doğduğu fakat Resulullâh'ı görmediği (Bozali, 2002) bilinmektedir. H. Osman'ın evinde muhasara edenler arasında Eşter de vardı, hatta bazı kaynaklar onu katiller arasında gösterir. (Özaydın, 1995, 486-7) H. Ali halife olunca onun sadık komutanlarından biri olmuş, onunla beraber Cemel'de, Sıffin'de ve diğer bütün savaşlarında bulunmuştur. (2001; 267) Anadolu, Şam ve Mısır'da fütuhatta birçok kahramanlıklar göstermiş ve nihayet Mısır valiliğine atanmıştır. Muaviye'nin Şam'da güçlenmesiyle birlikte H. 37/M. 657 yılında Kulzüm yakınlarında Muaviye taraftarlarınca bal şerbeti verilmek suretiyle zehirletilerek öldürülmüştür.

Kaynaklarda adı Mâlik en-Nehâî, el-Eşter, Mâlik el-Eşter vb. şeklinde geçmektedir. Yermük Savaşı'nda (15/636) bir gözünü kaybettiği için "Eşter" (göz kapakları ters çevrilmiş) lakabıyla meşhur olmuştur. (1995; 487) H. Ali'ye yakınlığından olsa gerek Türkler arasında çok sevilmiş, *Müseyyeb-nâme*, *Kerb-nâme* gibi menakıp-nâmelerde

yardımcı kahraman ve kendi adına müstakil kıssada kendisine Kerbela'nın intikamı layık görülüş ve ismi de Türkçeleştirilerek Mâlik Ejder/Mâlik Ecdâr şeklinde destanlaştırılmıştır. Yazılı ve muteber kaynaklar onun Kulzüm'de öldüğünde hem fikir olsalar da Anadolu insanı kendisine sahip çıkıp Kahramanmaraş'ta ve Diyarbakır'da kendisine ait türbeler yaptırıp adı etrafında menkıbeler oluşturarak yaşatmaktadırlar. Eserde iki oğlu ve bir kızı olup isyan ateşini üç evladıyla birlikte *hicret târihi altmış bir yıl rebî'ü'l-evvelü'n gurrasinde* [3/5-6] başlatmıştır. Büyük oğlunun adı İbrahim küçük oğlunun adı Saffan ve kızının adı Safiyye olarak geçmektedir.

İki oğlu ve bir kızı var idi. Büyük oğlunuñ adı İbrâhîm ve küççük oğlunuñ adı Şaffân ve kızınıñ adı Şafiyye idi. [2/17]

Mâlik Ecdâr'ın hikâyesi eserde 1-252. Sayfalar arasında anlatılmaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinden sonra Yezit'e karşı Kûfe'de başlayan intikam ayaklanmasının lideri konumundadır. Hz. Hüseyin'in Kerbela'ya gideceğini bilmekte ama kendisine yetişmeden şehit olduğunu öğrenmiştir. Mâlik Ecdâr bu durumundan hayli perişan olmuştur.

Yemen'de Neçhî kabilesinüñ seyyidi Mâlik Ecdâr ibn-i Hâriş bu hâli istima' idüp perişân oldu. Zîrâ İmâm Hüseyin ile mâbeyninde ziyâde mahabbet-i [ü] meveddet var idi. Mâlik Ecdâr, Hüseyin'ün Kûfe'ye gitdiğin işidünce Öasker cem' idüp müsâdesinde(?) idi. İttifâk bu aşl-ı haber-nâk[i] işidünce ziyâde ğam-nâk oldu. Figân u nâle kıllup şînesini çâk itdi. [2/3-7]

Rüyasında İmam Hüseyin'i görür. İmam, düşünde ona kendi el yazısıyla bir mektup bırakır ve intikamının Yezit'ten alınmasını ister. Uyandığında mektubu elinde görür, ehl-i beyte muhabbeti olanlara durumu mektupla bildirerek asker toplayıp ayaklanmayı başlatır. Harekâтта asıl amacı Kerbela katliamının faillerini yakalayıp öldürmek, Yezit'ten bu olayın hesabını sormak, başta Zeynelabidin olmak üzere ehl-i beytten olan tutsakları Yezit'in zindanından kurtarmak ve nihayet Kerbela'nın intikamını almaktır.

Oğullarıyla birlikte intikam yemini eden Mâlik Ecdâr etrafa mektuplar göndererek ehl-i beyt taraftarlarını yanına alıp önce Mekke'ye gider. Burada Mekke ulularıyla istişareler yapıp onlardan destek alarak Medine'ye varır. Medine'de Türbe-i

Mutahhara'yı ziyaret edip dua eder. Medine ulularından da icazet alarak topladığı askerlerle birlikte Kûfe'ye varır. Burada Yezit'in Kûfe valisi Ömer Nahs ile savaşarak Yezit ordusunu ve Kerbela katliamının failerinden Ömer Nahs'ı öldürür. Diğer failer Şit ve Şimr canlarını zor kurtararak Basra'ya kaçarlar. Kûfe'yi hâricîlerden temizleyen Mâlik Ecdâr bu sefer yönünü Basra'ya çevirir. Ordusuyla birlikte Basra'ya varınca Yezit'in takviye ordularıyla birlikte toparlanan Şit ve Şimr ile çetin bir savaşa girer. Burada yapılan savaşta Yezit ordusu bozguna uğratılır. Şimr Tâ'if'e, Şit ise Bağdat'a kaçar. Basra'yı zapt eden Mâlik Ecdâr burada da fazla durmayıp Yezit ordusunun peşinden Bağdat'a varır. Burada da Yezit ordusu münhezim olup Şit öldürülür. Ve sırasıyla Muarra, Samarra şehirlerini hâricîlerden temizledikten sonra rüyasında öleceğini görüp beylerini ve evlatlarını yanına alarak durumu anlatır. Kendisinden sonra İslam ordularının komutanı olarak Kerb Gâzi'yi tayin eder ve intikamın tamamlanmasını vasiyet eder. Nihayet ertesi gün Yezit komutasındaki düşmanla yapılan bir savaşta ağır yaralanıp *târîh-i hicretün altmış iki senesiniñ Muharrem'ün ibtidâsında* [251/11-12] vefat eder. Kendisinin vasiyeti üzerine Lübban Dağı'nda yüksekçe bir yere defn edilir. Onun başlattığı isyan bayrağını Kerb Gâzi devr alır.

### **Kerb Gâzi**

Tarihî kimliği hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte asr-ı saadette yaşamış olan Ma'd ibn-i Kerb (öl. 21/641-42)'in halk arasında bir menakıp-nâme kahramanına dönüştürülmüş olabileceği ihtimali yüksektir. Asr-ı saadet ve dört halife döneminin önemli bir devlet adamı olmasının yanı sıra yine dört halife döneminde birçok beldenin fethinde önemli rol oynaması ve şairlik yönünün de çok güçlü olması (Sezikli, 1991;88) halk tarafından çok sevilmesine ve şahsının etrafında menkıbeler üretilmesine imkân vermiştir. Diğer taraftan Ma'd-ı ibn-i Kerb'in, Kerb Gâzi olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. (Okuyucu, 1994; 181)

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* kahramanı olarak Kerb Gâzi, Mâlik Ecdâr'ın başlattığı intikam hareketinin o öldükten sonraki başkahramanıdır. Mâlik Ecdâr ölmeden hemen önce vasiyeti üzerine harekete liderlik yapmıştır. Mücadelelerinde kendisiyle birlikte Amr adında bir kardeşi ve Esed ve Ma'd adında iki oğlu vardır.



Kerb Gâzi karındaşı Ma'ûdî ile iki oğlu ile Esed ve 'Amr na'ûra urup dört tarafından 'azm itdiler. [253/12-13]

Eserde belirtildiğine göre İmam Ali'nin hilafetinde Mağrip diyarının padişahı olan Ham'ın kumandanı Kays'ı mağlup edip Yemen, Hicâz, Aksâ ve Endülüs'ü fethetmiş ve buraların tahtına oturmuş bir İslam mücahididir.

Rivâyet ider Emîrû'l-Mü'minin Leyşü'l-Gâlib 'Alî ibn-i Ebî Fâlib'ün evvel hilâfetinde Kerb Gâzi ve ol şîr Yemen'i ve Hicâz'ı, Akşâ'yı, Mağrib'de Endülüs'i feth idüp Hâm ki Mağrib zemînün padişahı idi. Anun pehlevânı Kays'ı helâk idüp râhat olunca Hâm üzerine gelüp iki bin küffâr ile ceng idüp âhir şâhı, Kerb qatlı idüp 'askerini bozunca çok şehrini qal'asını ve diyarını feth itdi. [203/1-5]

Mu'âviye halife olunca Kerb'i bi'ata davet etmiş, Kerb buna razı olmayınca Muaviye Kerb'in üzerine asker göndermiştir. Uzun bir süre savaşan Kerb, İmam Hasan'ın şehit edilmesiyle Mu'âviye'ye bi'ât etmiştir. Yezit halife olunca Kerb de Mağrip'ten ferâgat etmiş ve Kâbe ziyâreti için Mekke'ye doğru yola çıkmıştır.

Mu'âviyye zamânına gelünce Mu'âviyye, Kerb'i bi'ata da'vet itdi. Ammâ Kerb, Mu'âviyye'nün hilâfetine râzı olmadı. Âhir Kerb'ün üzerine Mu'âviyye 'asker gönderdi. Çok muhârebe itdiler. Âhirü'l-emîr Hâzret-i İmâm Hâsan şehîd olunca Mu'âviyye ile şalîh olup Mu'âviyye'ye bi'at itdi. Andan sonra Mu'âviyye köpek ulumayana murdârca öldi. Andan tahta la'net Yezîd geçdi. Dünyâ aña yüz tutdı. Ve Kerb, Mağrib'den ferâgat itdi. Kendinün aşhâbıyla iki bin miqdârı kimse idi. Gemilere girüp Ka'be seferine niyyet itdi. [203/6-10]

Kerbela faciası olmuş İmam Hüseyin'in başı Şam'a götürülmüştür. Bunun haberini alan Kerb Gâzi önce Medine'ye gelir, burada Abdullâh ibn-i Zübeyr ile görüştüktan sonra Abdullâh ibn-i Zübeyr'i halife ilan ederek ona biat eder. Oradan kalkıp Mekke'ye gelir ve burada da Abdullâh ibn-i Zübeyr'e biat toplar. Bu arada Hoca Amr da Mekke'dedir. Kerb ile görüşür ve Zeynelabidin'in mektubunu iletir. Mektubu okuyan Kerb zaman kaybetmeden Şam yoluna revan olur. Böylece intikam hareketine katılmış olur.

...bize dahı lâzım geldi ki varup Yezîd'den Hâzret-i İmâm Hüseyin'ün qanın da'vâ idelim. Ammâ mü'minlere bir halife gerekdür. Aña bi'at idüp andan izin ile gidelim diyüp Kerb ayak üzre qaldı. 'Abdullâh ibn-i Zübeyr'e aytdı: yâ 'Abdullâh şimdi ki zamânda sen hilâfete lâyıkıñ. Ben saña bi'at iderim diyüp Kerb, 'Abdullâh ibn-i Zübeyr'e bi'at itdi. Andan sonra Medîne'de ne kadar mü'min var ise cümlesi gelüp

ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bîÓat itdiler. Andan soñra Medíne'den alup Mekke-i Múkerreme'ye geldiler. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās ile buluşdılar. Kerb, ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bîÓat itdigin haber virdi. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās dahı ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bîÓat itdi. Cümle Mekke avmi gelüp büyük küççük ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bîÓat itdiler. Kerb Ğāzi, ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr ile ve ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās ile vedāÓlařup Yemen'e geldi. Ciblí abilesi'nde onup Yemen'ün etrafındaki tãóifesine nãmeler pãrekendı idüp yigirmi beř bın müómin müslimãn cemÓ itdi. Kerb bu ešnãda iken ÓAmr ibn-i Ümeyye ıageldi. Gördi ki tağ ve řahrã çadır māl-ã-māl tolmuş. Ve Yemen tãóifesi cemÓ olmuş. Hemãn Hoca ÓAmr kendini eski şekline oyup toğrı Kerb'ün çadırına girdi. Kerb, Hoca ÓAmr'ı bildi. Yirinden alup ÓAmr'ı istibãl itdi. Görüřdiler. Andan yanına oturdu. Óñine tãÓam odılar. Yidi. BaÓde Hãzret-i İmãm Hüseyn'i añup ağlaşdılar. Andan soñra Kerb, Žeyne'l-Óãbidin'i añup ahvãlin sordı. ÓAmr ibn-i Ümeyye başından ıarup Žeyne'l-Óãbidin'ün nãmesin Kerb'e virdi. Kerb dahı nãmeyi eline alup öpdı. Başına odı mührin giderüp açdı. Gördi ki yazılmış: Bismillãhirrahmanirrahım. BaÓde ez-hãmdı Hüdã ve naÓt-ı seyyidü'l-enbiyã ve medh-i çihãr yãr-i bã-řafã ve İmãm Hãsan hulk-ı rızã ve İmãm Hüseyn řãh-ı şehid-i Kerbelã. Ben ki ÓAlı Ařkar'am. İbn-i Hüseyn yaÓñı Žeyne'l-Óãbidin'im. Sen ki Kerb ibn-i ÓAmr MaÓdı'siñ. Mektübım saña vãsil olunca eglenmeyüp gelesiñ. Müóminlere muÓãvenet idesiñ. Zırã müómin ü müslimãn olana lãzımdur ki peygamberün ãli ve evlãdunı düřmãniñ zindãnundan halãs itmek dimiş. Kerb nãmeyi okuyunca cemãÓat cümlesi ağlaşdılar. Kerb nãmeyi okuyunca eglenmeyüp emr itdi. alup Óazm-ı řãm diyüp revãn oldılar. [205/2-17. 206/1-8]

Müslümanların Yezit ordusuna karşı yaptığı mücadelelerde büyük kahramanlıklar gösteren Kerb Ğãzi önemli beldelerin hãricilerden alınmasında büyük pay sahibi olmuştur. Onun bu şecaati Mãlik Ecdãr'ın kendisinden sonra harekete liderlik etmesi için onun adını vasiyet etmesini sağlamıştır.

Bu gice düşimde didiler ki yarın şehid olırsıñ didiler. Sizi cemÓ itmege sebeb budur ki vaşiyet itmek isterim. Yarın ben şehid olunca beni tãbüta oyup Lübbãn Fağı'nda bir yire defn idesiñiz. Ve Hãzret-i İmãm Hüseyn'ün virdigi mektübı benim ile bile defn idesiñiz. Ve dahı ey Kerb benim yirimde sen arãr eyle. Hãzret-i İmãm Hüseyn'ün cübbesi Óalemi seniñ yanuñda tursıñ. Ve cümle ehl-i İslãm saña tãbiÓ ideler. [243/6-10]

Yezit ordusuna karşı başarılı mücadeleler veren Kerb Ğãzi düşmanı dize getirmiş, hãricileri ãdetã tarumar etmiştir. Yine bir savaş sırasında Yezit'in en önemli komutanlarından Amr ibn-i As'ı mağlup etmiş ve elinden açırmıştır. İntikam ateşiyle yanan Kerb Ğãzi savaş meydanından açan As'ı takip ederken As'ın hilesiyle zehirleterek şehit olmuştur.

Hâzret-i ÓAlî ibn-i Ebî Fâlib ne didi ise başıma geldi. Dimiş idi ki seni ÓAmr ibn-i ÓĀs zehir ile şehid itse gerek kimse yanunda olmasa gerek didi. Aytdı: başıma geldi ey oğul saña vaşiyetim budur ki:... Ve aytdı: ey oğul benden Muĥammed Ĥanefî'ye ve Muĥammed ibn-i Zeyd'e selâm it. Beni ĥayr duÓâdan unutmasiñlar. Ve MaÓdî ve ÓAmr'a ve Šaffân'a benden selâm it. Benim dâdımı ĥâriciden alsıñlar. Āl-i Resûl'in ĥanı ĥâriclere amân virmesiñler. Ve daĥı Šâfiyye'ye benden selâm idüp diyesin ki ĥâzret kıyâmete ĥaldı. Yigitlik zamânıdır. Ĥâricüñ ĥâĥkıñdan gelesiñ. İnšâóallâhu TeÓâlâ kıyâmetde görüñirüz diyüp şehâdet kelimesin söyledi. Andan Süre-i Yâsin[e] başlayup ĥatm idünce rûĥ-ı şerîfi Ĥâĥĥ'a teslîm itdi. [299/17. 300/1-14]

### **Muhammed Hanefî**

H. 16/M. 637 yılında Medine'de doğmuştur. Hz. Ali'nin oğlu olup İmam Hasan ile İmam Hüseyin'in babası bir annesi farklı kardeşidir. Annesi Havle bt. Ca'fer b. Kays b. Mesleme b. Sa'lebe b. Yerbû b. Sa'lebe b. ed-Devl b. Hanife b. Lüceym b. Sa'b b. Ali b. Bekir b. Vâil'dir. (Demircan, 2001;11) Hz. Muhammed'in tavsiyesi üzerine ismi Muhammed, künyesi Ebu'l-Kâsım olarak konulmuştur. (Öz, 2020; 534) Muhammed Hanefî, Muhammed b. Hanefiyye, Muhammed-i Hanefiyye, El-Hanefiyye, İbnü'l Hanefiyye ve Ebu'l-Kâsım isimleriyle anılmıştır. Hz. Ali'nin hilafetinde Sıffin ve Cemel savaşlarına ve babasının sancağını taşımıştır. (Ünlüer, 2010; 13) Babasının şehâhedinden sonra siyâsetten daima uzak durmasına rağmen halk arasında şecaati ve kahramanlıkları dolayısıyla şöhret bulmuştur. Mu'âviye'nin ölümünden sonra Yezit'e biat etmiş, onun bu tavrı Yezit tarafından memnûniyetle karşılanıp taltiflendirilmiştir. İmam Hüseyin'in Kerbela'ya gitmesine karşı çıkmış fakat ikna çabaları sonuç vermemiştir.

“Hüseyn Medine'ye haber gönderdi; Abdülmuttaliboğulları'ndan kendisiyle birlikte olacaklardan 19 adam, kardeşlerinden, kızlarından ve kadınlarından bazıları da geldiler. Muhammed b. el-Hanefiyye [b. Ali] onların peşine düştü; Mekke'de Hüseyn'e yetişti ve çıkışının bugünkü görüşüne uygun omadığını söyledi. Hüseyn kabul etmedi.” (Demircan, 2001; 483)

Ömrü boyunca siyasetten ve dünyalık işlerden uzak durmaya, züht ve takvâ dairesinde bir hayat sürdürmeye çalışan Muhammed Hanefî H. 81/M. 700 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* kahramanı olarak Muhammed Hanefî, Kerb Gâzi'nin şehit edilmesiyle birlikte zebun düşen müminlerin karşısında Yezit'in

yeryüzünde zulmünü şiddetlendirmesi neticesinde başkaldıran ve harekete öncülük eden üçüncü ana kahramandır. Eserde Muhammed Hanefî'nin kimliği hakkında verilen bilgiler Muhammed Hanefî'nin tarihî kimliğiyle hemen hemen aynıdır.

Rivāyet iderler ki ÓAlî el-Murtezā'nun ikinci oğlu ve üçüncü İmām Hüseyn ibn-i ÓAlî Kerbelā'da şehid olunca Hazret-i ÓAlî efendimizün Kayser-i Rüm'un kızı Hānife'den bir oğlu olup adını Muhammed Hānefî kodular idi. Hazret-i İmām Hüseyn'nün baba bir anası ayrı karındaşı idi. [305/14-16]

Kaynaklar onun İmām Hüseyin ile birlikte Kerbela'ya gitmediğinde mutlak bir kanaat taşısa da esere göre Muhammed Hanefî, İmām Hüseyin ile birlikte Kerbela'ya gelmiş ve hastalandığı için Beni-nazîre Kabilesi'ne gönderilmiştir. Kerbela hadisesi yaşanadıktan sonra ise sağlığına kavuşmuştur.

Hazret-i İmām Hüseyn ile Kerbelā'ya cenge gitmiş idi. Kerbelā'ya varunca nazar isābetiyle marîz olup Beni-naẓire Kabilesi'ne göndermişler idi. Soñra Hazret-i İmām Hüseyn'nün şehid olduğunu işidüp marîz-i şiddet olmuş idi. Āhir bir yıl marîzi çekdi. Soñra Óināyet-i ezeli ve himāyet-i lem-yezili irişüp vücūd şihhat buldı. [306/1-3]

Kerbela hadisesi gerçekleşince ve sağlığına kavuşur ve zaman kaybetmeden yanındaki adamlarını toplayarak önce Ka'be'ye gider. Mekke büyüklerinin desteğini de alarak intikam ateşini yakar.

Ol cānibden olan kabileden beş biñ müómin cemÓ itdi. ÓAlem ve sancağ kaldırıp evvelā KaÓbe'ye geldi. Şol vaqt ki Zeyne'l-Óābidin ile Useyyd, KaÓbe'ye varmış idi. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās ve ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr bunlar dañı KaÓbe'de idiler. Muhammed Hānefî'nün geldiğini işidüp KaÓbe ahālisi cemÓ [olup] karşı gitdiler. Bir mahalde buluşdılar. Cümle görüşdiler. Hazret-i İmām Hüseyn'i añup ağlaşdılar. [306/3-7]

Onun liderliğinde müminler hāricilere karşı büyük mücadeleler verip Yezit ve adamlarını perişan ederler. Bozgunu gören Yezit araya hatırı sayılır Müslümanları koyarak işlediği bütün günahlarına tevbe ettiğini ve müminlere artık zulmetmeyeceğini taahhüt ederek sulh teklif eder. Muhammed Hanefî onun bu teklifini araya giren hatırlı kişilerin de etkisiyle kabul eder ve ordu dağıtılarak hareket son bulur.

Şām'da bir kimse var idi. Aşhāb-ı Resül'den idi. Adına ÓAbdurrahman dirler idi. Yezid ÓAbdurrahman'ı yanına getirüp aytdı: ey ÓAbdurrahman ben şimdiye kadar itdigim

günāha tevbe idüp peşimān oldım. Lutf eyle var Muḥammed Ḥānefī ile bizi barışdur. Her ne diler ise öyle olsıñ. Bundan soñra anlar ile Óadāvet itmeme diyüp yemīn itdi. ÓAbdurrahman'ı inandurdi. Ve aytdı: sen benim vekīlüm ol. Ben seniñ qavline rāzıyam diyüp armağanlar düzüp ÓAbdurrahman'ı Muḥammed Ḥānefī'ye gönderdi. ÓAbdurrahman gelüp Muḥammed Ḥānefī ile buluşdı. Elin öpdı. Yezid'ün selāmin Óarz itdi. Armağanların virdi. Yezid'ün günāhına tevbe itdigin söyledi. Ve aytdı: ey pehlivān-ı cihān benim iÓtikādım öyle ki Yezid cān u gönülden size muḥibb olup buğzı terk itdi. Siz de anuñ günāhın Óavf idesiñüz. Bu diyārdan qalqup gidesiñüz didi. Muḥammed Ḥānefī ÓAbdurrahman'dan ḥicāb idüp aytdı: ey mübārek pīr seniñ emriñ başım üstüne. Ammā şağın Yezid bize Ḥīle itmeye. Zira şindi zebündür yarın bir gün Óasker cemÓ idüp müÓminlere cezā itmeyesiñ didi. ÓAbdurrahman aytdı: ey sülāle-i emīrū'l-müÓminīn eger Yezid öyle idecek olur ise ben saña haber iderim didi. Andan soñra Muḥammed Ḥānefī göçüp gitmege rāzı oldı. [336/15-17. 337/1-11]

### Müseyyeb Gāzi

Tarihi kimliğı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı kaynaklar onun Müseyyeb b. Necebe el Ferāzī olabileceğini (Erdem, 2007) belirtirler de bunun menakıp-nāme kahramanı olan meşhur Müseyyeb Gāzi olduğuna dair bir ipucu bulunmamaktadır. Kerbela olayı 680'de vuku bulmuştur. Müseyyeb Gāzi bu tarihte ya doğmamıştır ya da çok küçüktür. Dolayısıyla onun doğumunu bu tarihe yakın zamanlarda düşünmek gerekmektedir. (Demir; 2007; 39) Onun adına müstakil menkıbeler teşekkül etmiştir. Bu menkıbelerde künyesi iki şekilde verilmektedir. Erdem'in neşrettiğı müstakil *Müseyyebnāme*'de adı Bahtiyār olup lakabı ise Müseyyeb Han'dır. Babası ise Muhtar Gāzi olarak geçmektedir.

“Muhtāz Gāzī'nün bir oğlu var idi, adına Bahtiyār dirler idi. Laqabına Müseyyeb Hān dimişler idi.” (Erdem, 2007; 121)

Fuzūlī'nin *Hadikatü's-Sü'eda* eserinde ise adı Müsayyib babasının adı Ka'ka' ve kabilesi Huzā'î olarak geçmektedir.

“Muhtār bin Ebū 'Ubeyde-i Şāfī ve Müseyyib bin QaÓqāÓ HuzāÓī ve İbrāhīm bin Mālik Eşter NehāÓī ve Ebū Müslim-i Mervezī biri birine müteÓākib hurūc idüp şafha-ri rüzgārdan ekser-i aÓdā-yı Resūl'ı maḥv itdiler.” (Güngör, 1987;80-81)

“Ebū SaÓid-i Dimişki'den naqlıdır ki dimiş: “ben ol cemāÓatle Şām yolında refik idüm. Ḥavālī-i Dimişki'a yetdükde bu haber şāyiÓ oldı ki Müseyyib-i QaÓqāÓ-i HuzāÓī bir leşker müretteb idüp, şebḥūn urup başları almak tedārükindedür.” (1987; 454)

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da *Hadikatü's-Sü'eda*'da olduğu gibi Huzâ'a Kabilesi'nden Ka'kâ'a'nın oğlu olarak geçmekte olup menkıbevî kimliği hakkında ilginç bilgiler verilmektedir. Bu bilgilere göre dedesinin adı 'Amreviyeh'tir. Hasan adındaki kardeşi ve babası Hz. Ali'nin Van'da yaptığı mücadelelere katılmış olup babası ve kardeşi bu cenklerde vefat etmişlerdir. Hz. Ali kendisini Huzâ'a kabilesine reis olarak tayin etmiştir.

Emîrî'l-mü'mininin Hâzret-i ÖAlî ibn-i Ebî Fâlib kerremullâhu vechehu ve râziyu'l-lahu Öanhu hâzretleri Van Irmağı'nda cenge şurû' idünce Huzâ'â Kabilesi'nün seyyidi Ka'kâ'â ibn-i ÖAmreviyeh iki oğlu var idi. Hâzret-i ÖAlî'ye yardım itmege gelmiş idi. Ol cengde Ka'kâ'â ile büyük oğlu Hâsan şehîd oldılar. Küççük oğlu Müseyyeb kaldı. Hâzret-i ÖAlî Müseyyeb['i] yanına aldı. Öİlm öğretti. Silâh-şorluğda mâhir idi. Eline hüccet virüp gine Huzâ'â Kabilesi'ne emîr dikdi. On hizmet-kâra Öalem ve sancağ virüp pend ü naşîhat idüp gönderdi. [341/6-13]

Müseyyeb Gâzi, İmam Hüseyin'in şehadetini duyunca üzüntüden hastalanmış ve sıhhat bulunca da zaman kaybetmeden dilâverlerini toplayarak intikam ateşiyle Yezit'e karşı ayaklanmıştı.

Müseyyeb, Hüseyin'ün şehîd olduğunu işidüp ol kadar âh u figân itdi ki vücûdına hasta olup iki ay miqdârı yatdı. Andan soñra sıhhat bulup bir gün Huzâ'â kabilesinin büyüklerini cem' idüp ziyâfet itdi. Esnâ-i kelâmda hâzret-i ÖAlî'nün hüccetin bunlara gösterüp aytdı: dilerem ki Öasker cem' idüp Hâzret-i İmâm Hüseyin'ün kanın Yezidîlerden isteyim didi. Huzâ'â halkı aytdılar: ey pehlevân biz seniñ emriñe mutî'üz didiler. [341/14-17. 342/1-2]

Yezit ve Rumlarla amansız mücadeleler veren Müseyyeb kendisinden kat kat üstün ve kalabalık olan düşman ordularını defalarca mağlup etmiştir. Onun hurûcunda Yezit sarayında bir eğlence sırasında sarhoş olup yuvarlanıp ölmüştür. Yezit'in ölümünden sonra hilafeti hile ile ele geçirmiş olan Mervân Hakem ve 'Amr ibn-i As'ı da zebun etmiştir. Yine bir savaş sırasında Bulgar askerleri tarafından savaş meydanında şehit edilmiştir.

Müseyyeb Gâzi genç arslan gibi gıçgırup bād-ı sar sar gibi havârîc içine girdi. Her kime çalsa helâk ider idi. Bu vechle şaflar söke söke kelleler döke döke Bulgar Öaskerinin içine girdi. Nicesini helâk itdi. Nâgehân kaçâ-yı âsmân irişüp etraftan havârîc Öaskeri oğ atup atını şehîd itdiler. Müseyyeb dañı çok zañm-dâr olup ceng itmege mecâli kalmadı. Etrafdan kılic urup Müseyyeb'i şehîd itdiler. [387/9-14]

## Cüneyd Gâzi

Tarihî kimliği hakkında kaynaklarda bilgi bulunmayan Cüneyd Gâzi *Kıssa-i Hurûkerden-i Mâlik Ecdâr*'ın önemli kahramanlarından Useyyd Gâzi'nin oğludur. Annesi ise Abdullâh ibn-i Abbâs'ın cariyelerinden biridir. Menakıp-nâmede sadece babasının adı zikredilirken Useyyd bahsinde soyu Hz. Muhammed'in dedesi Hz. Abdumuttalib'e dayandırılmaktadır.

Meger Medîne'de ÓAbdumuttalib neslinden bir yigit var idi. Adına Useyyd ibn-i Munzır ibn-i Nevfel ibn-i Hâriş ibn-i ÓAbdumuttalib dirler idi. Şecâ'atda şalâbetde Óadîmü'l-mişâl idi. Sûretde vü şiretde Hâmza ibn-i ÓAbdumuttalib'e müşâbih idi. [5/5-8]

Kendi hikâyesinin anlatıldığı bölümde ise iki oğlu olacağı, bunlardan birinden bir erkek evladın daha olacağı ve bu evlâdının yeryüzünden zulmü giderip sükûneti sağlayacağından bahsedilmektedir. Bu kişinin ise adının Abdullâh lakabının ise Ebâ Müslim olacağı belirtilmektedir.

Şimden-şoñra ğam yime hiç kimse saña muÓazzarat idemez. Hâyli Óacâyib seyr itseñ gerekdür. Ve dahı senüñ neslinden bir evlâd gelse ve benim hânedânımuñ düşmânların helâk itse gerekdür. Adı ÓAbdullâh laqabı Ebu'l-Müslim olsa gerekdür. Cüneyd aytdı: sizler kimlersiñiz? Ol zât-ı şerif aytdı: ben Muhammed ibn-i ÓAbdullâh Óaleyhi's-selâm'am didi. [449/8-11]

*Ebâ Müslimnâme*'de bu bilgiler teyit edilmekte ve Ebâ Müslim'in menkıbevî soyu vurgulanırken babasının adı Esed, amcasının adı Sa'id, dedesinin adı ise Cüneyd olarak verilmektedir.

Esed oğlu Ebâ Müslim bu oğlan  
Ebu'l-Hayr eşidüp çün oldu hâyran

Ebu'l-Hayr eytdi n'oldı şimdi Esed  
Mekanı kanda ne yerde mü'ebbed

Kelime didi şehri İsfihan'da  
Şehid eyledi Haccac ol mekânda (Demir, Erdem ve Üst, 2007; 44-45)

Atamın adı Esed'dir añağıl  
Esed dahı Cüneyd oğlu şöyle bil

Çün bu sözlere kulağ ur ya habîb  
Dedemiz adıdır Abdu'l-muttalib

Eşidüp bu sözi Âhî anladı  
Cân gönülden yüregini tağladı

Çanı Esed eşitdim İsfihân'da  
Yüsuf-ı Haccâc şehîd etmişdi anda (Demir, Erdem ve Üst, 2007; 62)

Didi külhâncı Cüneyd oğlu Sa'îd  
Başra'dadır bilür misiñ ey yigit

Ebâ Müslim didi Öemmimdir benim  
Nür-ı Öaynim ciger-güşemdir benim (Demir, Erdem ve Üst, 2007; 149)

*Ebâ Müslim-nâme ve Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr'dan alınan yukarıdaki bilgilerden hareketle Cüneyd Gâzi'nin üst soy şeceresi sırayla; Useyyd, Munzır, Nevfel, Hâris ve Abdulmuttalip olup oğulları Esed ve Sa'îd, torunu ise Esed'den olma Ebâ Müslim'dir.*

Cüneyd Gâzi, menakıp-nâmede Reşide Bânû ile birlikte çift kahramanlı aşk hikâyesinin erkek kahramanıdır. Onun kıssası doğumu ile başlar ve maşuku Reşide Bânû'nun kaybolması sonucu her ikisinin de birbirini bulmak maksadıyla yaşadıkları türlü acâyip ve garâyip mâcerâları ihtiva etmektedir. Her ikisinin de birbirlerini bulması ve birlikte Medine'ye dönmesiyle hem Cüneyd Gâzi'nin kıssası hem de eser son bulmaktadır.

#### **2.1.2.2. Yardımcı Kahramanlar**

##### **Hoca/Baba Amr**

Künyesi, Ebû Ümeyye Amr b. Ümeyye b. Huveylid ed-Damrî olarak bilinmektedir. Hz. Peygamber'in elçilerinden olup doğum ve ölüm tarihleri net değildir. Ölümünün H. 80/M. 679-80 tarihinden önce veya bu tarihe yakın zamanlarda olduğu tahmin edilmektedir. Huneyn Gazvesi, Tâif muhasarası ve Tebük seferine de katılan Amr, Muaviye zamanında Medine'nin Harrâtîn mahallesindeki evinde vefat etmiştir. (Fayda, 1991; 94-95)



Tarihi kimliğindeki elçilik vazifesi dolayısıyla menakıp-nâmelerde de yer edinmiş olan bu zat vasfedilirken sürekli peyk-i Nebî şeklinde nitelendirilir. *Kıssa-i Hurûkerden-i Mâlik Ecdâr*'da gâzilere rehberlik etme, yol gösterme, nasihat etme, rüya yorumlama, elçilik etme, düşman askerleri içinde kılık değiştirerek casusluk yapma, çeşitli oyunlarla düşmanı yıpratma gibi birçok yönüyle gâzilerin en büyük yardımcısıdır. Baba 'Amr, Hoca 'Amr, 'Amr-ı Ümeyye ve 'Amr ibn-i Ümeyye olarak menakıp-nâmede yer alan kahramanın Ümeyye adında bir oğlu ve Ümeyye'den olma Şuyûb adında bir torunu da yaşadıkları zamanda aynı vasıflarla menakıp-nâmede yer alırlar.

### **Useyyd Gâzi**

Tarihî bir kimlik olarak kaynaklarda yer almayan Useyyd Gâzi, soy olarak Hz. Peygamber'in amcası Hâris üzerinden soyu Abdulmuttalib'e dayandırıldığından Hâşimoğulları'nın kahraman bir neferi olarak hurûc hareketine henüz on altı yaşındayken düşünmeden katılmıştır. Kerbela'nın intikamı uğruna büyük kahramanlıklar gösteren ve menakıp-nâmede başından sonuna kadar yer alan tek kahramandır. Ebâ Müslim'in atası olup menakıp-nâmenin son bölümünün de ana kahramanı olan Cüneyd'in babasıdır.

### **İbrahim b. Mâlik Ecdâr**

Hz. Ali'nin önemli kumandanlarından olan tarihte Eşter en-Nehâî (ö. 37/657)'nin büyük oğludur. Menakıp-nâmede Saffan ve Safiyye adında iki kardeşi olsa da kaynaklarda böyle bir bilgiye rastlanılamamaktadır. Doğum tarihi bilinmese de ölümü H.72/M. 691 olarak kaydedilmektedir. Bazı eserlerde, genç yaşta babasıyla birlikte Hz. Ali'nin tarafında Sıffin Savaşı'na katıldığı kaydedilmektedir. İbrâhim b. Eşter'e kaynaklarda, Kerbela'nın intikamını almak isteyen Muhtâr es-Sekafi'nin faaliyetleriyle ilişkisi dolayısıyla yer verilmiştir. (Onat, 2000;301) Kerbela olaylarının intikam hareketlerinde adının yer alması menakıp-nâmelerde önemli bir kahraman olarak bulunmasını sağlamıştır. Kanâatimizce menakıp-nâmede babası ile karıştırılarak intikâm hareketi babasına mâl edilmiştir.

Hz. Hüseyin'in şehâdet haberini alan Mâlik Ecdâr zamân kaybetmeden evvelâ oğulları İbrahim ve Saffan'ı yanına alarak taraftar toplamak suretiyle intikam ateşini yakmıştır.

Sürekli babasının yanında önemli kahramanlıklar gösteren İbrahim, babasının şehit olmasından sonra da gâzilerin yanında olmuş, savaşlarda hâricîlere kök söktürmüştür. Muhammed Hanefî'nin Yezit ile sulh olmasından sonra bütün gâziler gibi o da ordudan ayrılmış ve Yemen'e gitmiştir.

Birkaç gün Şām'ın önünde karar itdiler. Andan sonra her kişiye izin verip memleketine gönderdiler. Muhammed Hanefî Fāoif tarafına revân oldu. İbrâhîm, Ma'ôdî, Esed, Yemen'e gitdiler. Yağan Türk hacc itdikden sonra Türkistan'a gitd[i]. [337/14-16]

### **Melik Neccâşî**

Habeş diyarının hükümdarı olan Melik Neccâşî menakıp-nâmede verilen bilgilere göre İmam Hasan şehit edildiğinde İmam Hüseyin Habeş diyârına gitmiştir. Burada Melik Neccâşî ile dost olmuştur. Bir zamân sonra İmam Hüseyin şehit edilince ziyadesiyle üzülmüş ve zaman kaybetmeden intikam amacıyla asker toplayıp Mâlik Ecdâr'a yardım için yola çıkmaya karar vermiştir.

Hzret-i İmâm Hâsan'ı zehr ile şehid idünce Hzret-i İmâm Hüseyin Habeş vilâyetine varmış idi. Sultân-ı Habeş Hüseyin'e hayli Özzet ü hürmet idüp cân u gönülden muhibb olmuş idi. Soñra Mu'âviye, Hzret-i İmâm Hâsan'ı da'övet idüp Mekke'ye götürmüş idi. Soñra İmâm Hüseyin Kerbelâ'da şehid olunca bu haberi sultân-ı Habeşî işidüp hayli mahzûn olup nice gün yas u mâtem olmuş idi. Bir gün erbâb-ı devlet ve erkân-ı saltanatın yanına cem' idüp emr idüp az zamânda yüz biñ mü'ömin iki yüz bahadır pehlevân cem' idüp Öazm-ı Ka'öbe itdi. [123/15-17. 124/1-4]

Kâbe'ye varan Melik Neccâşî burada Mâlik Ecdâr'a bir mektup yazarak İslam ordularına katılmak üzere yola çıkar.

Ba'öde ez-hâmd-i Hüdâ ve na'öt-ı seyidü'l-enbiyâ ve medh-i cihâr yâri bâ-şafâ ve menâkıb-ı Hâsan-ı hulq-ı rızâ Hüseyin-i şah-ı şehid-i deşt-i Kerbelâ. Ben ki Melik Necâşî ve sultân-ı Habeşî ve sen ki sultân-ı Yemen pehlevânı şarq-ı ÖArab Mâlik Ecdâr'sın. İşitdim ki la'önet Yezid'den Hzret-i Hüseyin'ün kanın taleb ider imişsin. Bize dahî lâzım oldu ki saña mu'âvenet ideriz. Bu resîden Öasker cem' idüp bunda geldim. Seniñle el bir idüp Hüseyin'ün intikâmın Yezid'den alavuz. [124/15-17. 125/1-2]

Ordusuyla birlikte mümin saflarına katılan Melik Neccâşî her savaşta Mâlik Ecdâr'a rehberlik yaparak ona yol gösterir. Ayrıca bir hoca gibi hem ona hem İslam ordularına cesaret vererek sürekli du'alar eder. Mâlik Ecdâr şehit olduktan sonra aynı itibarla

Kerb Gâzi'nin yanında yer almıştır onun döneminde ise savaş meydanında hâricîler tarafından şehit edilmiştir.

Yezîd, Mervân'ın Óaqlını begenüp emr itdi. İki yüz biñ havâriç Óaskeri müóminlerün ordusına revân oldı. Bunlar gelüp Melik Neccâşî'yi gâfil iken Melik Neccâşî'nün üstüne hâmlerle kıldılar. Meger Melik Neccâşî'yle on biñ âdem var idi. ÓAlem ve sancağ beklerler idi. Havâriç Óaskerinün hücümün görüp kılıçların Óüryân idüp havâriç Óaskerine hâmlerle kıldılar. İki yüz biñ âdeme on biñ müómin nasıl cevâb virsiñ. Havâriç müóminleri anı da târmâr itdi. Melik Neccâşî'nün üzerine gelüp kılıc üşürdiler. Melik Neccâşî'yi şehid itdiler. [271/14-17. 272/1-3]

### **Şuyûb Ayyar**

Cüneyd Gâzi bölümünde Cüneyd'in en yakın arkadaşı ve beraber büyüdükleri dostudur. Kendisi gibi oyun kurmada ve casusluk yapmada mahir olan Hoca 'Amr'ın torunudur. Babası Ümeyye olup annesi sonradan Müslüman olan Selima bint-i Kahtan'dır.

Çün ki ol gece Ümeyye, Selîmâ ile ber-murâd oldı. Hâkık TeÓâlâ ol gece Ümeyye'nün sülbünden Selîmâ'nuñ rahmine bir oğlan düşürdi. Adı Şuyûb olup nice Óacâyib ü garâyib göre. [316/4-5]

Bir ejderhanın Cüneyd'in yavuklusu Reşide'yi kaçırıp Kaf dağına götürürken düşürüp kaybetmesi sonucu Cüneyd'in yollara revan olmasıyla ve türlü marifetlerle ona rehber ve yardımcı olmuştur. Yeri gelir bir hâricî kılığında, yeri gelir rakkas kılığında yeri gelir remmal kılığında Cüneyd'in macerasında ona büyük yardımlar yapar. Reşide ile Cüneyd'in birbirini bulmalarını sağlayarak Useyyd Gâzi'ye verdiği sözleri tutarak ikisini de Medine'ye baba ocağına getirir.

### **2.1.2.3. Düşman Kahramanlar**

#### **Yezit/Yezid-i Pelid**

Emevî hanedanının babası Muâviye'den sonraki ikinci halifesidir. H. 26/M. 648 yılında Şam'da doğmuştur. Künyesi Ebû Hâlid Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Kureyşî el-Ümevî olan Yezîd H. 64/M. 683 tarihinde Şam'da ölmüştür. Hilafeti üç yıl altı ay olarak kabul edilmektedir. (Kılıç, 2013) *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da bu tarihler kaynak gösterilerek farklı rivayetlerle birlikte ortaya konmaktadır.

Cami'ü'l-Hikāye-i Şāhib'de rivāyet iderler ki tārīh-i hicretin altmış dört yılını Şāfer ayını dördüncü günü Yezid helāk oldu. Şām'da defn itdiler. Fārīh-i hicretin altmış birinde Receb ayında bî'at olundu. Üç yıl beş ay idi. Ömri otuz altı yıl dört ay idi. Ammā Şāhīh-i Āsār ya'ni Tevārīh-i Asāhibi'l-Edeb'de aytdur: altmış dördün Rebī'ü'l-evvelinde helāk oldu. Müddet-i velāyeti üç yıl on aydur. [377/6-11]

Menakıp-nāme onun emriyle Kûfe valisi Ömer Nahs'ın adamları Şit ve Şimr'in İmam Hüseyin ve hanedanını katl edip Zeynelabidin'in tutsak edilip Yezit'e göndermesi üzerine kuruludur. Şevkî onu hep tel'in ederek *la'net Yezid, Yezid-i pelid, Yezid-i rusiyah, Yezid-i bi-din, Yezid-i mel'un* gibi ifādelerle vasıflandırmıştır. Eserde on beş evladının olduğu ve bunlardan ikisinin âlim, fazıl ve ehl-i iman olup isimleri Ebû Leyl ve Hâlid'dir. Diğerlerinden birinin adı Ömer olup hepsinin babalarının yolunda kişiler olduğu belirtilmektedir.

Rāviler rivāyet [iderler kim] Yezid-i mel'ün[un] la'net on beş nazār evlādı var idi. İki Öālim ve fāzıl ve şā'ir idi. Ve hem mü'min idi. Bunun adına Ebū Leylā Mu'āviye dirler idi. Ve birinün adına Hâlid dirler idi. Bunlar mu'hibb-i āl-i nebī idi. Ammā sā'irleri atalarının sırrı idi. Hu'sūsen bu Ömer atalarının hās oğlu idi. [75/1-5]

Hem kendisi hem de adamları Rum ve ateşperestlerin büyük destekleriyle sayıca kendilerinden kat kat az olan İslam ordularına karşı büyük yenilgiler yaşamış, çoğu zaman hile ile canını zor kurtararak kaçmak suretiyle ayakta kalmayı başarmıştır. Bulduğu her fırsatta Şam'daki büyük sarayında kendini musikiye vererek içki meclisi düzenlemektedir. Yine bir içkili eğlence ortamında iyice sarhoş olmuş, sarayının merdivenlerinden düşerek helak olmuştur.

Rāviler şöyle rivāyet ve böyle hikāyet iderler ki Yezid ibn-i Mu'āviyye, Akbe ibn-i Şureyh[i] Müseyyeb'ün üzerine gönderünce Şām'da kendinün bir sarāyı var idi. Yüz bedāl nerdibān ile çıkılır idi. Yezid şarāb içeceği zamān ol kās-ı a'lāya çıkup ōiş u nūş ider idi. Bir gün gine musāhiblerin cem' idüp şarāb ālātını alup ol sarāya çıkıdı. Otağı kurup şarāb içmeğe meşgūl oldılar. Bir zamāndan sonra serhoş olup kelleleri germ hatırları nerm ak yüzli kara gözli mu'anniler gelüp kânūnları mücibince tanburin kulağın def'ün yüzine tabıncılar urup nāle-i nāya āheng itdiler. Gāh seyr-i isfahānī gāh hicāzide karār itdiler. Yezid-i Pelid ōiş u nūş germiyetinden gāh mest gāh medhoş gāh bi-hoş-i serhoş iken cūş u hurūş-ı rakşa girüp kudret-i Rabbānī ve hikmet-i Yezdānī ve kazzā-i āsmānī irişüp Yezid-i Pelid'ün ayakları kayup yüz bedāl nerdivāndan aşağı yüklü merkeb gibi yuvarlandı. Aşağı düşünce cānı ardından çıkup cehenneme ōacele gitdi. [375/12-17. 376/1-5]

## Mervân Hakem

Dördüncü Emevî halifesi ve Mervânî kolunun kurucusu olup H. 2/M. 623 yılında Mekke’de doğmuş, künyesi Ebû Abdilmelik Mervân b. el-Hakem b. Ebi’l-Âs b. Ümeyye el-Ümevî’dir. H. 65/M. 685 yılında ölen I. Mervân on ay gibi kısa bir süre halifelik yapmıştır. (Aycan, 2004; 225-227) I. Mu’âviye, I. Yezit ve II. Mu’âviye’nin hilafetlerine biat etmiş, onların yanında önemli görevlerde bulunmuştur. II. Mu’âviye’nin ölümünden sonra halifeliğini ilan etmiş ve Emevî saltanatının Mervânî hanedanına geçmesini sağlamıştır.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*’da sürekli Yezit’in yanında olup onu kışkırtan, yönlendiren ve türlü hilelerle Müslümanları durdurmaya, yıldırmaya çalışan bir karakterdedir. Eserde ismi Mervân, Mervân Hakem, Mervân-ı Hakem ve Mervân ibn-i Hakem şeklinde geçmektedir. Şevkî onu vasfederken sürekli alaycı, tahkir edici ifâdelerle nitelendirir.

Mervân’uñ Óaqlı başına geldi. Gözin açdı bedenin gördi. Bir tuhaf reng[e] bulanmış bir bir kırmızı, âl, yeşil, aq, şarı, gök, elvân elvân benekler zâhir olmuş Mervân bu hâli görüp düşünürken ÓÖmer ve Ziyâd ve Şît çıkageldiler. Mervân’ı bu heybetde görünce her birisi gülüşüp Mervân’ı masharalığa aldılar. Mervân bu hâline incinüp şu getirdüp bedenini yuya. Ammâ yüzünüñ qarısından haberi yoq. ÓÖmer işâret itdi. Bir âyine getirüp Mervân’uñ eline virdiler. Mervân nażar idüp laÓnet yüzünü gördi ki olmuş. [146/9-15]

Yâ Mervân-ı merdûd haqqâsın  
Qara yüzün dahı mażrûr-ı Hâqqısın [147/2]

Mervân bunu görüp mahzûn oldu. Qudurmuş köpek gibi yalanup dört yanına baqdı. [157/3-4]

Eserde Mervân Hakem’in Hz. Muhammed’in vahiy kâtipliğini yaptığı, işlediği hatalardan dolayı kovulduğu, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer döneminde de kendisine itibar edilmediği ve nihâyet akrabalık bağlarından dolayı Hz. Osman döneminde affedilip önemli görevler verildiği ayrıca Hz. Ali’ye şikâyet edildiğinde Hz. Peygamber’in vasiyeti üzerine bunu dava etmeyeceği bilgisi verilmektedir.

Sen ki Mervân ibn-i Hâkem'sin. Hâzret-i Resûl huzûrında bir zamân kâtib-i vahîy olmuşdın. Âhir hatâ itdiñ. Hâzret-i Resûl seni redd itdi. Medîne'den sordı. Soñra Ebubekr seni kabûl itmedi. ÖÖmer dahı kabûl itmedi. Âhir şol ÖÖsmân saña hâsım olmağla seni ve Yezid laÖnetüñ babası MuÖâviyye ÖÖsmân'ıñ damadı olduğundan yanına getirüp size çok ikrâm idüp MuÖâviyye laÖneti Şâm-ı şüma vâli idüp ÖAbdullâh ibn-i Ebubekr'üñ elinden aldı. Mañlûk bu işe râzı olmadı. İmâm ÖAlî el-Murtażâ'ya gelüp şikâyet itdiler. Yâ ÖAlî biz buña râzı degüliz zırâ âhir zamân peygamberi buña laÖnet itdi didiler. Şâh-ı merdân aytdı: ben daÖvâ etmegi hoşlanmam baña kayınatam vaşiiyet itdi didi. [152/6-13]

Eserde Mervân, Yezit'in ölümünden sonra türlü hilelerle halife olmak istese de buna muvaffak olamamış, Yezit'in oğlu II. Mu'âviye'ye biat etmek zorunda kalmıştır. O da ölünce Abdullâh ibn-i Zübeyr'le olan mücadeleyi kazanarak nihayet halife olmuştur. Bir müddet sonra da oğlu 'Abdumelik'i veliaht bırakarak ölmüştür. Eserde de ölüm tarihi net olarak belirtilmiş ve tarihî kaynaklarla menakıp-nâmedeki tarih bire bir uyuşmaktadır.

Mervân ibn-i Hâkem Müseyyeb'üñ şehid olduğına müöminlerin münhezim olduğına şâd oldı. Naşbin'den geçüp Şâm'a geldi. Bir kaç günden soñra ziyâde haste oldı. Yirine oğlu ÖAbdumelik'i veliÖahdı itdi. İmâreti aña ısmarladı. Havârîc büyüklerinden kim var ise ÖAbdumelik'e biÖat itdiler. Mervân helâk oldı. Şâm'da defn itdiler. Târîh-i hicretin altmış dördüncü yılınıñ Cemâziye'l-evvelinüñ evvelinde Mervân'a biÖat olundu. Altmış Ramazan'da helâk oldı. Şâm diyârını ÖAbdumelik'e teslim kıldı. [388/6-11]

### **Amr ibn-i As**

Tarihî bir şahsiyet olarak Kureyş kabilesine mensup olup Mekke'de doğmuştur. Mısır fatihi ve önemli bir devlet adamıdır. Künyesi Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed) Amr b. el-Âs (el-Âsî) b. Vâil es-Sehmî el-Kureyşî'dir. Hicretin sekizinci yılında Müslüman olmuş sahabîlerdendir. Önceki yıllarda ticaretle ve siyasetle meşgul olmuş, çevre ülkelere ticarî seyahatlerde bulunmuştur. Müslüman olduktan sonra elçilik vazifelerinde de bulunmuş önemli bir devlet adamıdır. Hz Osman'ın şehit edilmesinden sonra Mu'aviye'nin tarafında yer almış, ömrünün sonuna kadar Emevî hilafetine bağlı kalmıştır. H. 43/M. 664 yılında Mısır'da doksanı aşkın bir yaşta bir Ramazan bayramında ölmüştür. (Önkal, 1991; 79-81)

Birçok menakıp-nâmede de adı geçen As, karşıt bir kahraman olarak Yezit'i kışkırtan, kurnazlığı sayesinde her türlü zorluğun altından bir hile ile çıkmayı başaran ve Mervân

ile birlikte Yezit'in en büyük yardımcısı ve yönlendiricisidir. *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr'da* da bu vasıfları dolayısıyla yer alır.

Sa'd ve Sa'id adında iki oğlu vardır. Yezit'e muhalefet eden ehl-i beyt muhiblerini öldürmek ve Medine'den Yezit'e biat toplamak amacıyla Amr ibn-i As tarafından tertiplenen hâricî ordusuna kumandanlık eden As'ın oğulları, Medine yolunda Mâlik Ecdâr'ın kızı Safiyye ile karşılaşır. Yapılan savaşta As'ın oğullarından birisi öldürülür, diğeri esir edilir. Esir edilen oğlu ise Useyyd Gâzi tarafından öldürülür.

#### 2.1.2.4. Kadın Kahramanlar

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr'da* kadın kahramanlar sayıları az olmakla birlikte erkek kahramanlar gibi savaşçı özellikleri ile birlikte ata biner, güreş tutar, savaş meydanında mübariz rolüyle bire bir çarpışır, iyi ata biner, kılıç kuşanır, ok atar ve türlü türlü hünerleriyle tam bir pehlivan gibi etkin bir rol üstlenirler. Menakıp-nâmenin en önemli kadın kahramanları Safiyye, Selima ve Reşide Bânû'dur.

#### Safiyye

Mâlik Ecdâr'ın kızıdır. Babası ve ağabeyleri İbrahim ve Saffan, Kerbela'nın intikamını almak için Kûfe'ye gittikten sonra kabilesinin reisliğini yapmıştır. Bir zaman sonra Müslümanlar hâricîler karşısında zor duruma düşünce dayanamamış kabilesinin ulularını toplayarak Yezit'e karşı savaşmak için yola düşmüştür.

Rivâyet iderler ki Mâlik Ecdâr'ın iki oğlu ve bir kızı var idi. Büyük oğlunun adı İbrâhîm idi ve küçük oğlunun adı Şaffân idi ve kızının adı Şafiyye idi. Ammâ Mâlik Ecdâr hurûc idüp Kûfe üzerine gittiği vakt oğlunun ikisi yanında bile götürdü. Kızı Şafiyye memleketde kalmış idi. Lakin bu Şafiyye gâyet gürbüz pehlevân idi. Ve hem bekâr idi. Heybetde şalâbetde mişli yok. Hûsn-i cemâlde nazîri yok. Hâzret-i İmâm Hüseyn'ün haberin işideliden beri yas u mâteminden efgânı figânından hâlî olmaz. Bu kerre atası Mâlik Ecdâr cenge gidünce kararî kalmadı. Bir gün çokca ni'omet büşirüp kabilesinin ulularını cem' idüp ziyâfet eyledi. Ešnâ-yı kelâmda kendisinin hâlinden bunlara söyledi. Qabile halkı cümlesi aytdılar: yâ Şafiyye sen bize baş ol. Biz dañı varalım. Yezid'den imam Hüseyn'nün kanını alalım didi. Şafiyye bunu işidüp şâd oldu. [181/8-17]

Medine yoluna revan olan Safiyye yolda Medine'yi istila etmek amacıyla gönderilen Amr ibn-i As'ın oğulları Sa'id ve Sa'd komutasındaki Yezit ordusuyla karşılaşır ve er

meydanında amansızca çarpışarak hâricîleri tarumar edip As'ın bir oğlunu öldürüp diğerini esir alarak babasına ulaştır.

Müómin Óaskeri havârîcün üstüne hamle kıldılar. Şafîyye'nün üzerinden havârîc Óaskerini tağıtdılar. Şafîyye Óalem dibine SaÓd'ı yire urup bağıladı. Ümeyye[‘ye] ísmarladı. Gine atına binüp havârîc[e] daldı. Ve havârîci birbirine urdı. Ve müómin pehlevânları arslan gibi havârîci katl idüp târmâr ider idi. Böylece ikinci olana kadar ceng itdiler. Hâvârîciñ çoğın helâk iderler. Şafîyye kendini SaÓid'ün qalbine urup Óalem dibine irişdi. ÓAlemi ve Óalemdârı çalup dört pâre kıldı. Óalem yıqıldı. Hâvârîc yüzün dönderüp bâr-gâhların bıraşup kaçdılar. [187/13-17. 188/1-2]

Babasının yanında menakıp-nâme boyunca haricîlere karşı tıpkı bir pehlivan gibi düşman ordularına karşı kahramanca bir mücadele içinde olan Safiyye hem güzelliğıyle hem cengâverliğıyle mümin ordusunun en önemli savaşılarından biri olmuştur.

Bir cânibden Şafîyye ecderhâ gibi merdâne ceng idüp nice hâricîyi depeleyüp bî-cân iderdi. Müómin Óaskeri Şafîyye'nün pehlevânlığın görüp taşşın iderler idi.

Gelse meydâna ol bânü-yı hûb

Hâricînün başım iderdi tûb

Her kaçan alsa ele kılic u kım

Hâricîyi târmâr iderdi tın [247/13-16]

Muhammed Hanefî'nin hurúcunda da bulunan Safiyye hâricî ve Rum askerleriyle yapılan bir savaşı birçok düşman askerini helak ettikten sonra küçük kardeşi Saffan ile birlikte ağır yaralanır intikam vasiyetini abisine bildirerek şehadet şerbetini içer.

Şaffân mescide vardı. Mihrâb içine girdi. Qalқанını yaşdıq idüp yatdı. Zahmlarından qan çok ağıdı. Ol gicebî-hoş olup yatdı. İrtesi gün rûhunu Hâqq'a teslim itdi. İnnallâhe ve innâ ileyhi râciÓun. Bu cânibden Şafîyye'nün qulları Şafîyye'yi çadırına getirüp atından indirdiler. İbrâhîm ile Muhammed Hânefi'ye haber virdiler. İbrâhîm, Muhammed Hânefi, Şafîyye'nün çadırına gelüp ağladılar. Bunlaruñ sesinden Şafîyye gözün açup âh itdi. İbrâhîm'e ve Muhammed'e Şafîyye vaşiyet idüp aytdı: ey qarındaş benim qanıma hâriclerden almayunca turma diyüp şehadet kelimesin Óarz idüp rûhunu Hâqq'a teslim eyledi. İnnallâhe ve innâ ileyhi râciÓun. Muhammed Hânefi ile İbrâhîm ağladılar. Müómin Óaskeri bunu görüp Şafîyye için yas u mâtem giydiler. [332/7-15]

**Selima**



Menakıp-nâmede adı Şam yakınlarındaki sarp bir kale olan Caberiyye Kalesi'nin sahibi Kahtan'ın kızıdır. Yezit'in Ehl-i beyt muhibbi olan oğlu Ebû Leyl'e âşık'tır.

Yezîd'ün bir oğlu var idi. Adına Ebu Leyl-i Mu'âviyye dirler idi. Hüsni halk içinde nazîri yok idi. Mü'min müslimân idi. Babası Yezîd'ün işlediği Óamelden incinüp dâ'îm zîkr ü tesbîhe meşgûl idi. Aslâ babasını ve anasını hoşlanmazdı. Şâm'a yakın bir yerde bir kâl'â var idi. Adına Ca'beriyeye dirler idi. Kara taşdan yapılmış bir sarp kâl'â idi. Bir meliki var idi. Adına Kahtân ibn-i Süryân dirler idi. Ziyâde gürbüz pehlevân idi. Velâkin katı havâricî idi. On biñ ere hükm iderdi. Bu Kahtân'ın bir cemile kıızı var idi. Adına Selîmâ dirler idi. Dahî bekar idi. Ebû Leylî'nün güzelliğın işidüp kulağdan Óâşık olmış idi. [257/11-17. 285/1]

Yezit, mümin pehlivanları karşısında zor duruma düşünce Mervân'ın tavsiyesiyle oğlu Ebû Leyl'i Selima ile nikâh etmek taahhüdü ile Caberiyye'ye elçi göndererek kendi saflarında savaşmak için Selima ile babasını ikna etmiştir. Hâricî ordusuna katılan Selima, mümin pehlivanlarına karşı çetin savaflara girmiş, büyük kayıplar vermiştir. Casusları ile birlikte İslam pehlivanlarını hile ile bayılarak çadırlarından kaçırmaya niyet etmiş, kendisi de Useyyd Gâzi'nin çadırına gelip uyur vaziyetteki Useyyd'i görüp âşık olmuştur. İlerleyen zamanlarda aşkı şiddetlenmiş, bunun verdiği tesirle saf değiştirip Müslüman olmuştur. Useyyd, Abdullâh ibn-i Abbas'ın cariyelerinden birine âşık olup onunla nikâhlanması sonucu Selima, Câberiyye Kalesi'ne geri dönmüş, burada kendini züht ve takvaya vermiştir. Baba 'Amr'ın oğlu Ümeyye kendisine âşık olunca araya giren hatırlı kişilerin sâyesinde Ümeyye ile evlenmeye razı olmuştur. Bu evlilikten ilerde Cüneyd Gâzi'nin en yakın dostu ve yardımcısı Şuyûb adında bir oğlu olmuştur.

### **Reşide Bânû**

Cüneyd Gâzi bölümünde çift kahramanlı aşk hikâyesinin kadın kahramanıdır. Hem güzelliği hem cengâverliği ile dillere destan olmuş, savaş meydânındaki hünerleriyle ve silahşorluğu ile kendisine hayran bırakan bir kahramandır. Babası Beni-şeybân kabilesinin reisi Amreviyeh, annesi aynı zamanda bir peri olan Zühre Peri'dir. Hanzala ve Gazanfer adında iki ağabeyi vardır. Bunlardan Hanzala bir av sırasında Cüneyd Gâzi tarafından öldürülmüştür. Babası ile birlikte Hâşimoğullarından intikam almak ve Cüneyd'i öldürmek maksadıyla Medine'ye sefere çıkmıştır. Burada bir pehlivan gibi kora kor çarpışmış, Medine'nin pehlivanlarını kendine âşık etmiştir. Bir savaş meydanında Cüneyd ile kapışırken yüzünden tülbenti düşer ve Cüneyd kendisine âşık

olur. Hareketsiz kalan Cüneyd'i öldürmek maksadıyla yaklaşır ve Cüneyd'i yakından görünce o da Cüneyd'e âşık olur.

Reşide yire mu'âllağ yıktı. Nikâb yüzinden gitdi. Cemâli gün gibi görindi. Cüneyd, Reşide cemâlini görünce bayılıp atından aşağı düştü. Reşide bakdı ki Cüneyd kendi güzelliğini görüp atından düştü. Hemân hançer çıkarup kaçdı itdi ki Cüneyd'ün başını kese. Nâgâh Cüneyd'ün cemâline Óâşık olup bî-mecâl oldı. [417/1-5]

Yapılan mücadeleler sonucu Reşide'nin babası ölür, ordusu bozguna uğrar, kendisi de esir olur. Aynı zamanda bir peri olan Reşide'nin annesi bir ejderha ile Reşide'yi kaçıır. Reşide'nin mâşukları bir zarar verir kaygısıyla bir ifritin arkasına bağlayarak Kaf dağına gönderir. İfrit yola çıkıp Reşide'yi epey götürdükten sonra Reşide Allâh'ın azameti karşısında kendini tutamayıp Allâh'ı zikredince ifritin kanatları çözülür ve yere düşerler. Cüneyd ise Reşide'nin aşkıyla Şuyûb ile birlikte yollara düşer Reşide'yi aramaya başlar. Bu arayışlar neticesinde birçok acayip ve garayip olaylar yaşar, kâfir, putperest, cin, cadı, peri gibi birçok varlık ve orduyla gazalar ederler. Nice maceradan sonra birbirlerini bulup kavuşur ve Medine'ye baba evine dönerler.

#### **2.1.2.5. Mitolojik ve Efsanevî Kahramanlar**

Eserde *Şeh-nâme*'nin mitolojik kahramanlarının yanında tarihte yaşadığı bilinen ve mitolojik birer şahsiyete evrilmiş farklı milletlere ait kahramanlar da yer almaktadır. Eserde Gâziler ve pehlivanlar vasıfları ve savaşçı özellikleri dolayısıyla bu kahramanlara benzetilerek ve bir teşbih unsuru olarak kullanılmaktadır.

#### **İskender/Zülkarneyn**

Eski kültürümüzde iki İskender bulunmaktadır. Bunlardan biri İskender-i Zülkarneyn, diğeri de İskender-i Yunanî (Makedonyalı Filip'in oğlu İskender)'dir. (Pala, 2015; 236) Zülkarneyn'le Makedonyalı Büyük İskender'in karışımı olan İskender, (Tökel, 2000; 18) *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da en çok üzerinde durulan ve en ilginç şekilde ele alınan efsanevî-mitolojik kahramandır. Eserde çoğu yerde İskender olarak zikredilmekle birlikte yer yer İskender-i Zülkarneyn olarak da geçmektedir.

Menakıp-nâmede Useyyd ile Baba 'Amr tılsımlı bir mağaranın olduğu ve burada insanlara zulm eden acayip ve garayip varlıkların olduğu haberini alırlar. Mâlik

Ecdâr'dan müsade alıp bu mağaraya gelirler. Mağaraya gelip türlü maceralar ve tılsımlı varlıklarla mücadele ettikten sonra bir makama ererler. Burada pîr-i nûranî birini görürler. Makamı sual ettiklerinde yaşlı adam buranın İskender makamı olduğunu söyler. Burada bir levha görürler ve üzerinde İskender adına söylenmiş yazılar bulurlar.

Çizil altundan ve gümüşden şandaliler üstünde vezirler ve pehlevânlar oturmuşlar. Hoca ÓAmr saydı. Yüz yigirmi sağ yanında kızıl altundan ve yüz yigirmi şandalî dağı sol yanında ham gümüşden her birini toz bürümüş. Useyyd ileri varup bağıdı ki ol taht üstündeki herifün bu yanunda bir levh var. Eline alup tozun sildi. Ol levhde biraz hatt yazılmış.

Beyân-ı levhdeki yazı:

Bil ey âdem ki sen bunda gelesin  
Beni bunda bu levh ile bulasın

Benem İskender-i devr-i zamâne  
Ser-â-ser hükm ider iken cihana [133/1-7]

Burada İskender'e ait birçok kıymetli eşya ve savaş aletleri bulurlar. Özellikle İskender'in kılıcı Useyyd'in en yakın dostu ve savaşlarda efsanevî kahramanlıklar yaptığı, yanından ayırmadığı bir sembol olarak sürekli yer alır.

Her ne ki levhde yazılmış ise sarâyda buldılar. On iki bin cübbe, on bin uşşak, on iki bin kılıç, on iki bin kalkan, on iki bin gürz, on iki bin yay ve terkeşiyle tolu oğ on iki bin altun başlı kızıl bayraklar Óalem ve bir gürz uşşak kalkan, bir cübbe, bir kılıç gılıfıyla dürr ü simle zeyn itmışler. Ve kalkan-ı mücellâ bolatdan on iki ayinesi cümlesini alup zabt itdi. Andan sonra ÓAmr ibn-i Ümeyye için konulan yâdgârları buldılar ve bir tãc buldılar. Cevher ile ziynet virmişler. Ve bir kemer buldılar. Ol dağı müzeyyen olmuş. Ve bir tîr-i mücellâ ve bir hançer-i muşaffâ andan sonra iki yüz kızıl altundan kôs taşları bolattan ve kırık küp altun buldılar. [135/1-8]

Useyyd Gâzi mağaradan bu emanetleri alıp Mâlik Ecdâr'ın yanına vardıktan sonra Mâlik Ecdâr hediyeleri müminlere taksim eder ve İskender kılıcını da Useyyd Gâzi'ye verir. Menakıp-nâmede Useyyd'in kahramanlıkları ve savaş meydanındaki hünelerinden bahsedildiğinde sürekli tîğ-i İskenderî, İskender kılıcı gibi ifadelerle adeta ölümsüzleştirilmiştir.

Useyyd Âyet el-Kürşî'yi okuyup İskender kılıcını eline alup Óüryân itdi. Hemân Óifrite bir kılıc öyle urdı ki karnına rãst gelüp bağırsağların toğradı. Cãnı çıkup gözi arduca bağıkağdı. [141/12-14]

Useyyd ibn-i Munzır asrlan gibi İskender-i Zülkarneyn kılıcı Öürÿân idüp havâriç albine toınup her kime râst gelse iki pâre iderdi. Gâh bir hâriciyi apup havâya atardı. İnerken altına ılıç tutup iki pâre iderdi. Ve gâh bir hâriciyi atından alup havâriçin kûmesine atardı. Beş on kâfiri helâk iderdi. Hâriciler öninden gürûh gürûh açarlardı. [162/1-4]

### **Aristoteles**

Milattan önce 384 yılında Makedonya şehirlerinden Selanik yakınlarındaki Stageria kasabasında doğmuş, klasik felsefenin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Edebiyatta ilim, akıl, isâbetli görüşe sahip olma, mantık ve hizmet sembolü olarak karşımıza çıkmakla birlikte Melikü'l-Hükemâ lakabıyla bilinir. (Pala, 2015; Kurnaz, 2007, Tökel, 2000)

Eserde bir yerde karşımıza çıkan Aristoteles, Cüneyd Gâzi'nin casusu Şuyûb'un hekim kılığında Kayser-i Rûm'un sarayına girmesi ve kendini kabul ettirmek amacıyla Aristoteles soyundan geldiğini söylemesi sırasında geçmektedir.

Vüzerâ ve erbâb-ı devlet hâyran olup aysêr'ün sarâyına geldiler. Şuyûb vezîrûn ögine varup selâm virdi. Vezîr, Şuyûb'ün yüzine badı ki bir pîr-i nûrânî dîn ulusıdır. Elin öpüp aytdı: sen kimsin didi. Şuyûb aytdı: merd-i hekîmem. Seng-i Yunân'dan gelmişem. Aristoteles neslindenem. Geldim ki aysêr'ün yüzün görem ammâ bu cânibden bir kimse gelmiş aysêr'i ve oğlunu atlıtmiş dirler didi. Vezîr aytdı: ey hekîm Öilm-i nücûmile bilir misin ki aysêr'i kim atlıtmiş ve helâk idenler nereye gitdi didi. Şuyûb aytdı: baalım didi. [453/14-17. 454/1-2]

### **Eflatun**

Aristo'nun hocası, Sokrat'ın talebesi olan meşhur Yunanlı filozoftur. Milattan önce 430 senesinde Ekine adasında doğmuştur. Asıl adı platon olmakla birlikte İslam coğrafyasında Eflatun olarak bilinir. Edebiyatımızda akıl, rey ve iyi tedbir sembolü olarak zikredilir. (Pala, 2015: 135; Kurnaz, 2007: 129; Tökel, 2000: 424)

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da Useyyd Gâzi'nin tılsımlı mağaraya girip İskender'in bıraktığı hazineleri ve İskender kılıcını ele geçirdiği yerdeki levhada İskender ağzıyla söylenen beyitlerde Eflatun'un bu mağaraya Ahmed Peygamber ümmetinden birinin geleceğini ve emanetleri alacağını söylediği bahiste adı geçmektedir.

Ki benden soñra bu ola nişâne  
Dura bunda ola āhir zamāna

Getürdim didim Eflātūn'a kıl yād  
ÓAceb bunda gelür mi ādem-i zād

Eline aldı Eflātūn kitābı  
Baña bu vechile virdi cevābı

Gelürdi devr-i Aĥmed'e bir ādem  
Olur bu cāy-gāhda anuñla har sem

Useyyd ola adı ve aslı Hāşim  
ŞecāÓat zātı ile ola kãÓim [134/13-17]

### **Dârâ**

*Şeh-nâme* kahramanlarından olan Dârâ Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu hükümdarı olup Pers kralı olarak Büyük İskender ile yapılan savaşta ölmüştür. (2015; 106) Edebiyatımızda savaşçı ve heybetli yönüyle işlenmiş olup şairler muhataplarını genelde heybetleri yönüyle Dârâ ile kıyaslamışlardır. *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da ismi bir yerde geçer. Ümeyye'nin Yezit'in sarayına casusluk amacıyla girdiğinde buradaki kalabalığı ve azameti Dârâ'ya benzeterek tasvir ettiği bölümde adı geçmektedir.

Ümeyye bu Óaskeri enbüh enbüh seyr idünce başınuñ şacı dik tırdı aytdı: yā Allāhü'l-Óālemjñ müóminleri sen bu źālimlerüñ şerrinden şakla diyüp Óāsker içine girdi. Seyr ide ide Yezid'üñ dıvānına geldi. Gördi ki kãt kãt ādem cemÓ olmuş. Bir ğalabaluk gördi ki dārāt-ı Dārā'dan nişān virir. Biñ belā ile yitine yitine içeri girüp gördi ki bir taĥt-ı Óālĭ kurulmuş. Taĥtıñ her ğüşesine dürr ü cevāhir ile müzeyyen itmişler. Ve taĥtıñ ayakları altun ğümüş ile kãblanmış. Ve taĥtıñ üstüne Yezid-i Pelĭd geçip kãrār itmiş. [219/5-11]

### **Rüstem**

İran mitolojisinde Neriman'ın torunu, Zal'in oğludur. Sührab ve Feramurz'un ise babasıdır. Eski şiirimizde kahramanlık, acı, kuvvet ve yenilmezlik sembolü olup genellikle bir teşbih unsuru olarak kullanılmaktadır. (Pala, 2015; Kurnaz, 2007; Tökel, 2000)

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da ismi dört yerde; Rüstem, Rüstem ibn-i Zâl ve Rüstem-i Zâl şeklinde zikredilmekle birlikte pehlivanlar ve Gâziler kahramanlık ve cengâverlik yönünden kendisine benzetilmiş, bir yerde ise Kayser'in Herakl adındaki bir pehlivanının Rüstem'in neslinden olduğu belirtilmiştir.

Duymaz iken đarbiña Rüstem ü Afrasiyâb  
Eyledi miskin saña dünyâ-yı dün zırâ turâb [301/17]

Müseyyeb'ün pehlevânluğı ve saĥâveti Óİraq ve Óİraqiyye'de meşhûr oldu. İşiden müóminler Müseyyeb'ün yanına cemÓ oldılar. Az vağtda müómin Óaskeri elli biñ oldu. Ammâ her biri ceng içinde Rüstem ibn-i Zâl'a berâber idi. [352/7-9]

Reşide, Şuyüb'ün sözün işidüp diđđatle bağdı ki söyliyem Şuyüb yanındaki Cüneyd'dür. Bı-ĥoş olayazdı. Diledi ki sırrını aşikâr ide. Gine şabr itdi. Şuyüb'a aytdı: ey civân gâóib olmış cevheriñizi kúşürsüz bilürsiñiz. Müjde virür misiñiz? Şuyüb aytdı: müjdesine bir kúł viririm ki ĥasebde nesebde Hâşimî. Pehlevânluđda Rüstem ibn-i Zâl'dan ziyâde güzellikte Yûsuf'dan nişân virür didi. [493/13-17]

**Bu tarafdán** Kayşer, Cüneyd'ün heybetinden kórđup derdine dermân istedi. Meger Kayşer'ün pehlevânı var idi. Rüstem-i Zâl neslinden idi. Adına Herağlı dirler idi. [439/6-7]

### **Kahraman**

İran mitolojisinde adı geçen Kahraman Pişdâdiyân sülalesinden olup Acem hurafâtında Tahmûrs'un oğlu olarak geçmesine rağmen *Şeh-nâme*'de kendisi hakkında böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır. Rivayete göre henüz üç yaşındayken devler tarafından Kaf Dağı'na kaçırılmış ve devlerle büyümüştür. Ergenlik yaşlarına geldiğinde suda kendi aksini görmüş ve dev olmadığını anlayarak bir gergedana binerek insanların yanına gelmiştir. Kahraman-ı Katil ismiyle meşhur olmuş, pehlivanlığı ile nam salmıştır. Divân şiirinde bahadırlığı ve pehlivanlığı dolayısıyla anılmış ve ismi çoğu zaman Kaf Dağı ile alakalandırılarak kullanılmıştır. (Pala, 2015; Kurnaz, 2007; Tökel, 2000)

Menakıp-nâmede adı üç yerde geçen Kahraman heybeti ve bahadırlığı yanında ismi Kaf Dağı ile birlikte telmih ve teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

Ceng içinde ĥârici görse kaçan

Ḳāfdan gelmiş şanurdı Ḳahramān [248/2]

Cüneyd baḳdı ki meydān kenārında bir kimse var ammā ḳadd [ü] ḳametde file beñzer ve selābetde Ḳahramān'a ādem dimez. Her kim ki meydāna girse zebūn ider. Cüneyd bunu görünce cūş [u] hurūş idüp bî-ihtiyār ileri varup meydāna girmek için izin istedi. [436/14-16]

Anı görünce Cüneyd şād olup ol tarafa revān oldu. Giderken bir geyik şikār idüp boğazlayup gemi halkınuñ yanına vardı. Gemi halkı bunu görüp ḳarşu gelüp baḳdılar ki bir nev-civān ammā bir Ḳahramān-ı Nerimān'dur. [486/16-17. 487/1]

### **Feridūn**

Pişdādiye sülālesinin altıncı hükümdarı olan ünlü *Şeh-nāme* karakteridir. Cemşit'in sülbünden olup Gāve'nin Dahhak'ı öldürmesi sonucu 500 yıl sürecek İnan tahtına geçmiştir. Şiirlerde zulmü ortadan kaldırması ve adaletli olması dolayısıyla telmih ve teşbih unsuru olarak kullanılmıştır. (Pala, 2015; Kurnaz, 2007; Tökel, 2000)

*Kıssa-i Hurūc-kerden-i Mālik Ecdār*'da ismi iki yerde geçen Feridūn'un bir yerde Cemşit'in oğlu olarak geçmekte olup Şemā'il adında bir hükümdar tarafından inşā edilen kulenin İllāhî bir emirle yerle yeksan olduğu dönemde yaşadığı ve bahsedilen bölgede Bakırhan adında bir kimsenin malik olduğu söylenmektedir. Bir yerde de Cüneyd'in Feridūn'un tacına mâlik olduğu ve bu tacı Tarsus şahına sunduğu bahsinde zikredilmiştir.

Āhir Ĥaḳḳ TeŖālā, CebrāŖil'e emr itdi. Ol daḳı ŞemāŖil'ün taḥt-gāhını ol mîl ḳanadı ile ḳoparup altını üstüne dönderdi. İşte yiri bu deryā oldu. Ben daḳı cenūb cānibine sefer itdim idi. Geldim baḳdım ki ne şehir var ne mîl var. TaŖaccüb [itdim]. Andan Ādem-i safî gelüp evlādı Ŗālemi tutdı. Andan soñra Nuḥ tūfānında beni Ĥaḳḳ TeŖālā hıfz itdi. Feridūn ibn-i Cemşid zamānına gelünce Feridūn zamānında buralara Baḳırhān adlu bir kimse mâlik oldu. [475/15-17. 476/1-2]

Cüneyd tacı şāh-ı Farsus'ün öñine getirüp zemīn-būs itdi. Tacı şāhuñ öğine ḳodı. Şāh tacı gördi. Ve Zehrā öğine vezīr nażar itdi. Gördi dört künküresi var. Her künkürede kebūter yumırtası ḳadar elmās oturtmışlar. Bir hatt var. Oḳudı. Gördi. Aytdı: ey şāh-ı Ŗālem bu tāca hiç kimse bahā getürmeye. Zīrā Feridūn tāclarındandır. [441/3-8]

### **2.1.2.6. Masalsı Kahramanlar**

Eserde özellikle acayip ve garayip olayların daha yoğun yaşandığı Useyyd Gāzi ile Baba 'Amr'ın tılsımlı mağaradaki maceraları ve Cüneyd-nāme Bölümü'nde masalsı

öğeler ve buna bağlı olarak masalsı kahramanların çokça geçtiği görülmektedir. Zengî, Peri, câzû, dev, ifrit, ejderha gibi varlıklar menakıp-nâmede geçen masalsı unsurlardır.

### **Gamhâr-ı Zengî**

Menakıp-nâme'de Useyyd Gâzi'nin en sadık dostu ve yardımcısıdır. Olağanüstü özellikleri yanında zengilerin şahıdır. Useyyd'in vardığı tılsımlı mağaranın civarında haramîlik etmektedir. Useyyd zulmü ortadan kaldırmak ve haramîleri yok etmek için buraya gelmiş ve Gamhâr ile savaşmıştır. Useyyd onu mağlup edip tam öldürmek üzereyken kendisinin Müslüman ve İmam Ali'nin muhibbi olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine bağışlanmıştır. Bu olaydan sonra Useyyd'in en yakın dostu olmuş, her savaşa Useyyd ile birlikte katılmıştır.

Ġam-h'âr-ı Zengî bunu işidüp kaçayıp eline gürz alup Useyyd'e havâle kıldı. Useyyd Ġam-h'âr'ı üç hâmlerin men'û eyledi. Nevbet Useyyd'e gelünce Ġam-h'âr'ı kemerine yapışup kuvvet idüp eli üstüne alup yire urdu. Hemân şahin gibi şıçrayup göğsi üstüne çıktı. Ġam-h'âr-ı Zengî gözin açup nazar itdi. Gördi ki dünyâdan yüz döndürmüş. Ecel gelüp başına çökmüş. Bu hâli görüp aytdı: yigit sen kimsin? Mü'Ömin misin? Yâhüd yezidi misin? Didi. Useyyd aytdı: la'Önet Yezid'e mü'Öminem didi. Useyyd böyle diyünce Ġam-h'âr aytdı: hâzret-i İmâm ÖAlî el-Murtezâ'yı severseñ. Sen kimsin? Hem beni koyiver Öömrüm oldıkça saña hizmet ideyim didi. Useyyd aytdı: sen ÖAlî el-Murtezâ'yı neden bildiñ? Ġam-h'âr aytdı: ben mü'Ömin müselmânım ve İmâm ÖAlî'niñ muhibbi ve hânedân-ı Resül'üñ düstiyam. Bu sebebden buraya gelen havârçei helâk iderim didi. Useyyd dañı Ġam-h'âr'a kendini bildürdi. Ġam-h'âr, Useyyd'e cân u gönülden muhibb oldı. Ve aytdı: ey yigit tevbe olsun. Bir dañı hâramîlik ideyim. Bâkî Öömrümi seniñ hizmetinde geçüreyim didi. [128/1-12]

### **Zühre/Zehrâ Peri**

Cüneyd Gâzi menkıbesinin anlatıldığı bölümündeki çift kahramanlı aşk hikâyesinin kadın kahramanı olan Reşide Bânû'nun peri olan annesidir. Müslüman ve muhibb-i âl-i Nebî ve perilerin şahı Kenyâs Peri'nin kızıdır. Keynâs Peri bir gün ahaliysiyle birlikte Hz. Peygamber'in ravza-i mutahharasını ziyaret ederken yolu Beni-şeybân Kabilesi'ne uğrar. Kızı Zehrâ Peri burada kabile reisinin oğlu 'Amreviyeh'i görür ve âşık olur. Muradı hâsıl olur ve evlenirler.

Rivâyet iderler ki Sultân-ı Enbiyâ'ya imân getüren perilerün padişâhı dâ'Öim Hâzret-i Resül'üñ ravza-i mutahharasını ziyâret itmek için gelür idi. Adına Keynâs Perî'dirler idi. Bir gün yine Keynâs oğlı ve kıızı ve etbâ'Öıyla ziyârete giderken nâgâh Beni-şeybân Kabilesi'ne uğradı. ÖAskerini kondurdu. Keynâs'un bir kıızı var idi. Adına Zehrâ Perî



dirler idi. Seyrān ider iken nāgāh gözine ÓAmreviye raós gelüp cān u dilden Óāşık oldu. Anasına varup kendinüñ hālinden haber virdi. Zehrā’nuñ anası merhamet idüp bu hāli Keynās Perī’ye söyledi. Keynās Óāķıl-dāna ve umūrı bilür kimse idi. Emr itdi. Bir kaç periler ile peşkeş ü armağan virüp ÓAmreviye’nüñ atası ol zamān śihhatda idi. Aña gönderdi. Periler, Şeybān’uñ sarāyına varup içeri girüp Şeybān’a kendilerin gösterdiler. Şeybān bunları görünce korķdı. Periler bildiler ki Şeybān kendilerinden korķdı. İçlerinden biri ÓArabca Şeybān’a selām virdi ve aytdı: ey seyyid-i ÓArab korķma. Biz de müömin müslimānük. Pādişāhımız Ĥāzret-i Resūl’uñ ravza-i mutahharasına giderken ittifāk yolumuz seniñ kabileñe uğradı. Ve haber aldı ki sen bir śāhibü’l-hayr ve śādiķu’l-kavl itmişsiñ. Seniñle āşināluķ itmek için saña armağan gönderdi diyüp getürdikleri armağanları Şeybān’uñ ögine kodılar. Şeybān dañı kabül idüp bunlara ziyāde Óizzet ü hürmet itdi. ĤiÓatlar virüp bunları gönderdi. Bunlar gidünce Şeybān aytdı: bize dañı lāzım oldu ki Keynās ve Óaskerini varup seyr idelim. Ve qademiñiz hayrlı olsun diyelim diyüp ümerāsını cemÓ itdi. Armağanlar ile Keynās Perī’nüñ qonduğı yire varıp turdı. Periler bunları görüp Keynās’a haber virdiler. Keynās dañı qarşu ādem gönderüp Şeybān’ı ümerāsıyla Óizzet [ü] ikrām ile Keynās’uñ çadırına getürdiler. Keynās bunları görüp qarşu varup görüşdiler. Şeybān, ÓAmreviye’ye işāret itdi. Ol dañı gelüp Keynās’uñ elin öpdü. Keynās ÓAmreviye’yi görünce aytdı: Bu n’ēñdür? Şeybān aytdı: oğlımdur. Keynās aytdı: everdiñ mi? Şeybān yok [didi]. Keynās aytdı: bunıñ gibi pehlevān şimdiye qadar evermemek hayfdur. Şeybān aytdı: münāsib kimse yok. Anuñ için qaldı. Keynās ġayrı śaklamayup aytdı: eger begenürseñiz benim bir kıızım var vireyim. Seniñ oğlıñ olduğı gibi benim dañı oğlım oluñ didi. Şeybān bunı işidüp şād olup aytdı: seniñ gibi bir sultān ben faķiri kabül idünce biz cān u dilden rāzı olmaq mı diyüp ÓAmreviye’ye işāret itdi. Ol dañı gelüp Keynās’uñ elin öpdü. Yidi gün yidi gice düğün idüp qağıya nikāh itdirüp Zehrā Perī ile ÓAmreviye’yi hālvet itdiler. [409/15-17. 410/1-17. 411/1-7]

Bu evlilikten yarı peri yarı insan Reşide doğar. Kocası ‘Amreviyeh’in ve oğulları Gazanfer ve Hanzala’nın haşimilerce öldürülmesi ve kıızı Reşide’nin tutsak edilmesinden sonra ablası Cināne Peri ile bir ifrit aracılığıyla kaçırır ve Kāf Dağı’na gönderir. Böylece Reşide ile Cüneyd’in birbirlerini arama macerası başlar.

Rivāyet iderler ki Reşide’nüñ anası Zühre Perī’dür anuñ bir kıız qarındaşı var idi. Adına Cināne Perī dirler idi. Altı ayda bir defÓa yanında nice Óifritler ile qarındaşı Zühre’yi görmege gelür idi. Bir gün yine Cināne Peri, Zühre’yi görmege geldi. Baqdı ki Zühre melül u mahzūn. Ĥālını sordı. Ol dañı başına geleni bir bir söyledi. Cināne Perī, Reşide hāliline vāķıf olunca bir Óifrit çağırup aytdı: benim kıız qarındaşımuñ kıızını Medīne’de hābs itmişler. Var anı hālās eyle. Benim yanıma getür. Ve Medīne şehrini harāb eyle. Useyyd’i tut baña getür didi. Zühre Perī bunı işidüp izin virmeyüp aytdı: bu cāoiz degüldür. Zırā biz müslimānız. Hemān bu yeter ki Reşide baña getüresiñ didi. Cināne Perī, Zühre’nüñ sözünü işidüp Óifrite aytdı: hemān varup Reşide’yi hālās eyle getür kimseye ziyān itme didi. [424/16-17. 425/1-7]

## Cināne Peri

Reşide'nin teyzesi Zehrâ Peri'nin kızkardeşidir. Zehrâ Peri ile birlikte Reşide Bânû'nun bir ifrit aracılığı ile Medine'den kaçırılıp Kâf Dağı'na gönderilmesini sağlamıştır.

### **Kelîbe Câzû**

Cüneyd Gâzi bölümünde Müslüman ordusuna karşı savaştan Mansûr'un zor durumda kalması sonucu yardım talebi üzerine yardımına gelen hilekâr ve sihirbaz bir kadındır olup Cezire-i Neşât'ta yaşamaktadır.

Mansûr vüzerâsına aytdı: bu Muhammedîlerüñ elinden Óâciz kaldım. Bilmezem ki ne tedbîr ideyim didi. Vüzerâsından birisi aytdı: ey şâh ğam yime. Cezîre-i Neşât'a haber gönderüp Hilâl şâkirdleriyle gelsüñ. Sihr ile cümle Muhammedîler[i] helâk itsüñ. Reşide-i ÓArabî saña getürsiñ. Ber-murâd ol. Mansûr' uñ bir halası var idi. Adına Kelîbe Câzû di[r]ler idi. Ğâyet sehâre idi. [510/11-15]

Mümin ordusuna sihir ve tılsım ile çok zarar verdirdikten sonra Cüneyd tarafından Hz. Peygamber'in öğrettiği dua ile etkisizleştirilmek sûretiyle öldürülmüştür.

Hemân Kelîbe Câzû küffâr Óaskerine emr itdi. İslâma kılcı urup hayli müómin şehîd itdiler. İslâm Óaskeri münhezim olmağa başladı. Andan soñra Cüneyd gine hâzret-i Resûl' uñ duÓâsını okıyup üfürdi. Câzûnuñ sihri bâtıl oldu. Hemân Cüneyd, Kelîbe Câzû'ya irişüp bir kılcı urup iki pâre itdi. Andan soñra İslâm Óaskeri kuvvetlenüp küffâr Óaskerini târmâr itdi. [512/13-17]

### **2.1.3. COĞRAFYA**

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da anlatılan olaylar coğrafi açıdan oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Olaylar güneyde Yemen ve Habeşistan, kuzeyde Sinop, batıda Mısır, Cezayir ve Endülüs, doğuda Türkistan'a kadar kalabalık ve büyük bir coğrafyada geçmektedir. Bunun yanında konumu ve gerçekliği tespit edilemeyen denizler, ırmaklar, dağlar ve adalar da eserde çoğunluktadır. Ayrıca dar mekân olarak da meydan, harem, haremğâh, câygâh, çayırgâh, bargâh, saray, köşk, kale vb. mekânlar da eserde sıkça geçmektedir.

Eserde çekirdek olay İmam Hüseyin'in şehit edilmesine sahne olan Kerbela'da başladığından burası menakıp-nâme boyunca sürekli anılmıştır. Bunun yanında hurûc hareketini başlatanlar Kûfe'deki Ehl-i beyt yanlıları olduğundan mümin ordusuna yardıma ve desteğe gelenler önce Kûfe'ye oradan Medine'ye geçer sonra İslam

orduları hangi mekânda ise oraya yönelirler. Bu yüzden eserde Kûfe ve Medine kutsal merkez mekânlar olarak dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Şâm ve Dimeşk Yezit ve hâricîlerin mekânları olduğu için küfür mekânları gibi aksettirilmiştir.

### 2.1.3.1.Şehirler

#### 2.1.3.1.1. Arap Şehirleri

Menakıp-nâme'nin başlangıç noktası Kербela hadisesidir. Burada İmam Hüseyin ve ona tabi olan taraftarlarının birçoğu şehit edilmiş, onun evlatlarından Zeynelabidin tutsak edilerek zindana atılmıştır. Bu olaya itiraz eden başta Mâlik Ecdâr olmak üzere Kербela'nın intikamını almak ve Zeynelabidin'i zindandan kurtarmak, hilafeti Yezit'ten alıp hak olan tarafa yani ehl-i beyte emanet etmek için mücadele verilmiştir. Bu ana kurgu çerçevesinde Kербela ismi gelişen olayların merkezi olmasa da mazlumların ismiyle birlikte sürekli anılmıştır.

Mâlik baş kaldırıp aytdı: ey Hicr ve ey Öayyârlar: Mekkârî hîle-kârlar gelüñ Allâhu Te'Öâlâ'nuñ vañdâniyetüne ve Hâzret-i Resül'üñ nübüvvetüne kâ'oil oluñ ve ÖAlî el-Murtażâ'nuñ ve imâm Hâsan-ı hulq-ı rızâ ve şâh Hüseyn deşt-i şehîd-i Kербelâ'nuñ halîfeligine râzî olup ve hem hânedânına muhibb oluñ. [102/2-5]

Hani n'eylediñ Hüseyn ibn-i ÖAlî  
Kербelâ'da žulmı gördi ol velj

N'itdiñiz bilmez misiz mažlûmlara  
Kербelâ'da ol şusız ma'Öşümlara [27/15-16]

Zirâ efzâl-i enbiyânuñ evlâdlarını Yezîd-i bî-dîñ Kербelâ'da şusız şehîd itmiş ve bunca ma'Öşümlar ile ehl-i beyti esîr idüp Şam'Öa baş açık yalın ayak götürmiş ve imâm Hüseyn efendimizüñ oğlı Žeyne'l-Öâbidin'i zindânda mañpüs itmiş. Ben fağire bir gice rüöyâmda imâm Hüseyn efendimiz aytdı: Yâ Mâlik Ecdâr ne durursun? Beni evlâd u Öiyâlimle Yezîd-i mel'Öün Kербelâ'da şehîd eyledi. Oğlum imâm Žeyne'l-Öâbidin'i Şam'da mañpüs eyledi. Eger sen ecdâdimdan şefâ'Öat isterseñ var Kûfe'den ÖÖmer Nañs'dan şanım al. [49/7-13]

Menakıp-nâmede Medine şehirlerin sultanı ve harekâtın kutsal mekânı olarak eserin başından sonuna kadar hep vardır. Hâşimîlerin merkezi ve ravza-i mutahharanın burada olmasından dolayı intikam hareketine destek veren bütün beyler önce buraya gelir Medine'nin ulularıyla istişâre eder, desteklerini alır, ravza-i mutahharada Hz. Peygamber'in ruhaniyetinden dua ve mücadele alıp İslam ordularına katılırlar.

Ol gice Mālik karar idüp yārında gün Óazm-ı Medîne eyledi. Bir nice müddetden soñra Medîne'ye geldi. Medîne halkı Mālik'e istikbāl itdiler. Bir yirde kondurdılar. Mālik atından inmeyüp toğrı Sultān-ı Enbiyā'nuñ türbe-i mutahharasına geldi. Aşitāne-i sa'ādet-me'ābına yüz sürüp aytdı: [4/9-13]

Kerb Ğāzi, İskenderiyye'de biraz diñlenüp andan soñra hāzır olup Óazm-ı Medîne itdi. Günlerde bir gün Medîne'ye geldi. Ğāzret-i Resūl'uñ ravza-yı mutahharasına gelüp ziyāret idüp yüz sürdi. Ağladı. Andan soñra ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr ile buluşdı. Ğāzret-i İmām Ğüseyn'i añup ağladılar. [204/14-17]

Muĥammed Ğānefi mektübüñ cevābın işidüp göç yarağın gördi. Ka'be'den kalkıp Óazm-ı Medîne itdi. Günlerde bir gün Medîne'ye geldi. Medîne halkı Muĥammed Ğānefi'nüñ geldigini işidüp karşı gitdiler. Muĥammed şol ešnāda [iken haber] geldi ki Kerb'üñ hūkūĥ haberi gelüp Medîne halkı siyāh-püş olmuşlar idi. Esed ibn-i Kerb Medîne'de idi. Muĥammed Ğānefi'yi ol dağı istikbāl itmiş idi. Muĥammed Ğānefi, Medîne halkınuñ yas u mātemiñ görünce Muĥammed ibn-i Zeyd'den su'āl itdi. Muĥammed ibn-i Zeyd, Kerb'üñ şehid oldıđıñ söyledi. Muĥammed Ğānefi bunu işidüp çok ağladı. Andan soñra ÓAmr ibn-i Kerb geldi. Muĥammed Ğānefi ile görüşdiler. Andan Muĥammed Ğānefi Ğāzret-i Resūl'ıñ ravzasını ziyāret idüp yardım ve isti'ānet istedi. Bir kaç gün Medîne'de diñlenüp andan kalkıp Şām yolına revān oldı. [309/1-8]

Yezit ordusu ve hāriciler zulümlerinde o kadar ileri gitmişlerdir ki kendilerine biat etmeyen Medine halkına ve buradaki kutsallara saldırmış, şehir yağmalayacak kadar ileri gitmişlerdir.

ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu görüp Ğam-đın oldı. Emr etdi. Ğavāriĥ Óaskeri cümlesi atlarına binüp Medîne'yi harāb itmek niyyetiyle Óazm-ı Medîne itdiler. Muĥammed ibn-i Zeyd bu hāli görüp aşhāb-zādelerden yedi yüz kişi cem' itdi. Anlarıñla Medîne soĥaĥların berikidüp tamlarıñ üstüne çığup ceng itdiler. ÓAmr ibn-i ÓĀs'uñ tübcıları var idi. Şehre túb atdılar. Şehrüñ birazın yıkdılar. Mü'ominler zebün oldılar. Sultān-ı Enbiyā'nuñ türbesine gelüp ağlaşup münācāt itdiler. [295/14-17. 296/1-2]

Müslümanlar ne zaman cenklerde zor duruma düşseler gözleri Medine tarafına döner ve yardım beklentisi oluşur. Kutsal şehir Medine tarafından genellikle bir toz bulutu zahir olur ve içinden Hızır gibi yetişen iman ehli beyler belirir, bunların yardımıyla Müslümanlar zafer kazanırlar.

Yezid kuvvet bulup mü'ominleri zebün itdiler. Andan İbrāhım, Şaffān, Ma'ōđi münācāt idüp Ğāĥĥ Te'ōālā'dan yardım istediler. Anı gördiler ki Medîne yolından toz zāhir oldı. Yağın gelünce on Óālem on biñ eriñ nişānesi belli oldı. Meger bu gelen Zeyd ibn-i ÓAlı ve ÓAffān ibn-i Zübeyr ve Aĥmed-i Şāmi imiş. Mü'ominlere yardıma gelmişler. Mü'ominler bunu görüp şād oldılar. [303/5-9]

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da geçen kutsallık atfedilen bir şehir de Mekke'dir. Mâlik Ecdâr intikam hareketini başlatmadan Medine'den sonra Mekke'ye gelir. Burada Kâbe'yi ziyâret eder ve Mekke ulularından himmet ve dua ister.

Mâlik Ecdâr kırk biñ er ile Mekke'ye geldi. Faşrasında kondı. Hârem'e geldi. Eşrefü'n-nâs ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs'ıla buluşdı. Musâfâha itdiler. ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs aytdı: Ey pehlevân-ı ÓArab bunca Óaskerile çanķı cânibe gidersin? Mâlik Ecdâr düşünde İmâm Hüseyni görüp dest-i hattın virdigini bir bir hikâyet itdi. Çıkar[up] Hüseyn'in nâmesin gösterdi. İbn-i ÓAbbâs oğudı. Hâķķ TeÓâlâ Óinâyet idüp düşmânı helâk idesin diyüp duÓâ eyledi. [3/11-17]

Mâlik Ecdâr'ın şehit olmasından sonra onun yerine geçen Kerb Gâzi de Mâlik Ecdâr gibi önce Medine'ye oradan Mekke'ye geçmiş. Burada Kâbe'yi ziyâret ettikten sonra Hâşimî büyüklerinden dua ve yardım istemiştir.

Ben saña biÓat iderim diyüp Kerb, ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e biÓat itdi. Andan soñra Medine'de ne kadar müómin var ise cümlesi gelüp ÓAbdullâh İbn-i Zübeyr'e biÓat itdiler. Andan soñra Medine'den çalkup Mekke-i Mükerrime'ye geldiler. ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs ile buluşdılar. Kerb, ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e biÓat itdigin haber virdi. ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs dañı ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e biÓat itdi. Cümle Mekke kavmi gelüp büyük küççük ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e biÓat itdiler. Kerb Gâzi, ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr ile ve ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs ile vedâÓlaşup Yemen'e geldi. [205/5-11]

Mekke ile alakalı olarak en ilginç olaylardan biri de Yezid'in hac bahanesi ile Mekke'ye gelmesi ve burada kendine itibar edilmediği, Mekke halkının Abdullâh ibn-i Zübeyr'e biat etmesi üzerine Kâbe'ye sığınan Abdullâh ibn-i Zübeyr'i ortadan kaldırmak niyetiyle bu kutsal mekâna saldırıp zarar vermesidir.

Yezid emr itdi. Biñ kişi onar yigirmişer KaÓbe'nün soķaķların seyr itmek mahânesiyle ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr[i] görünce bağlayup Yezid'e getüreler. Bir gün hâriciler seyr iderken baķdılar ki ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr hâremde namâz kılar. Őoşup hemân Yezid'e haber virdiler. Yezid emr itdi. Elli biñ havâriç atlarına binüp hâreme geldiler. Ammâ Mekkelilerden birisi Yezid'ün fikrini işidüp ÓAbdullâh'a haber itdi. ÓAbdullâh baķdı ki hâremiñ etrâfin havâriç tutmuş. Çıkmağa mecâl yok. KaÓbe'nün içine girüp kapusını muhkem kapadı. Hâķķ TeÓâlâ'ya münâcat idüp karar itdi. Yezid baķdı ki ÓAbdullâh KaÓbe'nün içine girdi. Yezid emr itdi. KaÓbe-i Şerife mancınıķ ile ol kadar taş atdılar ki KaÓbe'nün kubbesini yardılar. Atdıķları taş içine düşerdi. [339/1-8]

Eserde geçen önemli şehirlerden biri de Kûfe'dir. Bilindiği üzere burası İmam Ali döneminden beri ehl-i beyt taraftarlarının merkezi konumundadır. Yemen'den Kerbela hadiselerini öğrenen Mâlik Ecdâr zaman kaybetmeden önce Medine'ye sonra Mekke'ye varıp destek ve dualar aldıktan sonra Kûfe'ye gelir ve zulme karşı ilk başkaldırıcıyı başlatarak burayı haricîlerden temizler.

Mâlik Ecdâr, Hüseyn'ün Kûfe'ye gitdiğin işidünce Óasker cemÓ idüp sâdesinde idi. İttifâk bu asl-ı haber-nâk[i] işidünce ziyâde ğam-nâk oldu. Figân u nâle kılp şinesini çâk itdi. Aşşam olucağ hâba vardı. İmâm Hüseyn'i düşünce gördi. Mâlik'e aytdı: Yâ Mâlik-i tûr yûri yuğarı leşkeriñi al. Var benim kıanıñ ÓÖmer ibn-i SaÓid ile Şimr-i Zilcevşen'den al. İşde saña ihtiyâc için benim dest-i hattım diyüp Mâlik'in eline bir mektûb virdi. Mâlik belinledi uyandı. Elinde bir mektûb buldı. [2/5-11]

Havâriç leşkeri bu hâli görüp bozulup kaçmağa yüz tutdılar. Şimr ve Şit bu hâli görüp cân başlarına şıçrayup kıandasın Basra diyüp kuşkıuna kuvvet kıamçıya bereket diyüp Óâzm-ı Basra itdiler. Mâlik Ecdâr gördi kim kâfir leşkeri sınıp kaçmağa yüz tutdılar yüz yire kıoyup hâmd ü şükür eyledi. Müóminler havâriçleri serüp târmâr itdiler. Mâlik Ecdâr gelüp ÓÖmer Naşs'ün çadırına girüp tahtın kıılıçlayup geçdi oturdu. Müóminleri bı-kuşûrsuz gelüp ğanımet mâl ne var ise taqşim itdiler. Kıalanın Mekke fuğarasına gönderdi. Andan kıalkup Kûfe'nün içine girdi. Şehir halkı Mâlik'e istikbâl itdiler. [41/11-17. 42/1]

Kûfe'den sonra olayların yaşandığı Yezit'in adamlarının kaçtığı ikinci durak Basra'dır. Kûfe'de Mâlik Ecdâr, İmam Hüseyn'in katilleri olan Ömer Naşs'ı öldürtmüş, Şit ve Şimr ise Basra'ya kaçmıştır. Kûfe'de biraz eğlenen Mâlik bunları yakalamak ve öldürmek üzere zaman kaybetmeden Basra'ya gelir.

Şöyle rivâyet ve böyle hikâyet iderler ki çün havâriç Óaskeri Kûfe'de bozulup kimi helâk oldu ve kimi esir olup giriftâr oldu ve kimi zahm-dâr ve kimi kaçdı. Basra'ya gitdi ammâ giriftâr olan ÓÖmer Naşs ile çok melÓün idi. Kıaçıp Basra'ya giden Şimr ve Şit melÓün idi. Bunlar Basra'da biraz diñlendi. Andan soñra cümlesi bir yire cemÓ olup meşveret itdiler. Şimr aytdı: Tahkığ bilürem ki Mâlik Ecdâr elden kıomaz. Elbetde bunda gelür ammâ şavâb Óaskeri hesâb idiñ. Bağıalım ne kıadar Óasker kalmış. Aña göre Yezid'e haber gönderelüm. Tâ ki imdâda Óasker göndersin. [51/10-17]

Mâlik hemân óazm idüp gitmege niyyet itdi. Ve kendi Óaskerini hesâb idüp gördi ki seksan biñ âdemiñ on biñi cengde şehid olmuş idi. Yigirmi biñ dahı Kûfe tarafından cemÓ itdi. Cümlesi toqşan biñ oldu. Andan soñra Mâlik Ecdâr Óazm-ı Basra idüp yol[a] revân oldu. Hicretiñ altmış birinci yılınıñ cemâziye'l-evvelinüñ yigirmisinde pencşembe ğünü Basra'ya geldi. [56/5-10]

Basra'da yapılan çetin savaşta Mâlik Ecdâr ve İslam ordusu Yezit'in adamlarını tarumar eder. Bu cenkte hâricî ordusu dağılır. Şimr Tâif'e, Şît ve Ziyâd ise Bağdat'a kaçarlar.

Mâlik Ecdâr arslân mişâli hâricî'nün şafların bozup Ziyâd'ün Óalemine irişdi. Bir nacağ urup Óalemin Óalemdârın dört pâre itdi. Bir cânibden Useyyd, Şît'ün Óalemin yağdı. Yezidîler bu hâli görüp târmâr oldılar. Ziyâd'ün cân başına sıçradı. Şît'e aytdı: nice idelüm? Şît aytdı: Bağdâd'a kaçmağ gerek didi. Hemân birer yügrek atlara binüp kuşğuna kuvvet kaççıya bereket diyüp kaçdılar. Mâlik Ecdâr gördi kim havâric leşkeri sındı. Şükr-i Yezdân idüp Ziyâd'ün bârgâhına gelüp pehlevânlar cemÓ oldu. Ziyâd'ün tahtın kıılıclayup geçüp oturdu. Bu cânibden Şimr Zî'l-cevşen Şaffân'ün elinden halâs olup çadırına geldi. Hâs kulları ile Basra'ya gelüp yükde yeñik bahâda ağır her nesi var ise alup Fâoif yolunu tutup gitdi. [70/8-16]

Basra'dan bozularak kaçan eli kanlı Yezit ordusunun kumandanları Şît ve Ziyâd, Mâlik Ecdâr'ın kendilerini takip edip harbe devam edeceğini düşünerek burada toparlanıp asker toplar, bir yandan da Yezit'ten destek isterler. Hazırlıklarını tamamlayarak Mâlik Ecdâr'ı beklerler. Mâlik Ecdâr ise hem Bağdat'ı hâricîlerden temizlemek hem de Kerbela'nın intikamını almak için Basra'da eğlenmeyip Bağdat'a gelir.

Râvîler böyle rivâyet şöyle hikâyet iderler ki Ziyâd ile Şît Basra'da zebün olup kaçdılar. Havâric Óaskerinün kimi helâk ve kimisi öldi ve kimi Ziyâd ile Şît Bağdâd'a gelince müşâvere idüp didiler. Elbette Mâlik Ecdâr bizi çomaz. Üstümize gelür. ÓAsker hâzır itmek gerekdür diyüp kendi yanlarında olan Óasker yoğlayup gördiler ki yüz seksan biñ hâricî Óaskerinden otuz biñ hâricî anca çalmış. Andan soñra Şît Bağdâd'ün etrafından yigirmi biñ dahı cemÓ itdi. Cümlesi elli biñ hâricî oldu. Andan-soñra Ziyâd emr itdi. Yezid'e bir nâme yazup ahvâllerin beyân itdiler. [74/3-10]

Burada yapılan çetin savaşlarda mümin ordusu hâricîleri bozguna uğratar. Ordusu dağılan Yezit'in adamları bu sefer de Muarra'ya kaçarlar.

Pehlevânlar bunu görüp gayrete gelüp her cânibden yezidlerün Óalemlerin yıkdılar. Havâric bunu görüp kaçmağa yüz tutdılar. LaÓnet Yezid'ün oğlı ÓÖmer ve Óemmisi Ziyâd ibn-i Ebî Süfyân ve laÓnet Şît bu hâli görüp bir birlerine danışup aytdılar: nice idelim didiler. Süfyân'ün oğlı Ziyâd laÓnet aytdı: ıslâhı budur ki MuÓariyye'ye kaçmalı. Bundan ıslâhı olmaz didi. Üçü dahı bununı aqlını begendiler. Hemân bir bir yügrek atlara çadırı ve hazıneyi yükledüp çandasın MuÓariyye diyüp kaçdılar. [107/9-15]

Menakıp-nâmenin en önemli mekânlarından biri de Şâm'dır. Burası Yezit hilafetinin merkezi olup Yezit'e biat eden ehl-i beyt düşmanları ile Yezit'in sadık dostları olan Rûm diyarının kâfir ordusunun komuta merkezidir. Diğer taraftan Kербela'da tutsak edilen başta Zeynelabidin ve kalan İmam Hüseyin evlatları burada tutsaktılar. Mâlik Ecdâr'ın amacı Şâm'ı ele geçirmek, Yezit'i ve onun fitnelerini ortadan kaldırmak nihayet Zeynelabidin'i zindandan kurtararak halifeliliği Ehl-i beyt'e emanet etmektir. Eserde dikkat çeken diğer Arap şehirleri; Muarra, Halep, Humus, Nasbin, Vasita, İskenderiye ve Aden'dir.

#### 2.1.3.1.2. Anadolu Şehirleri

Eserde diyâr-ı Rûm olarak bilinen Anadolu şehirleri merkez olmasa da olayların geçtiği farklı mekânlardandır. Ahalisi ekseriyetle kâfir olan bu şehirler menakıp-nâmede bazen bizzat olaylara sahne olmuş bazen de bu şehirlerin beyleri Arap coğrafyasında Yezit'in yanında müminlere karşı savaşan düşman karakterler olarak zikredilmişlerdir. Eserde Kayser-i Rûm, Anadolu coğrafyasındaki bütün şehirlerin hükümdarı olarak geçmektedir.

Cüneyd Gâzi'nin kıssasının anlatıldığı bölümde Kayser-i Rûm'un Antep'te bir sarayı vardır. Cüneyd'i tutsak edip bu sarayına koymuştur. Bu kısım metinde şu şekilde anlatılmaktadır:

Bunu görüp Qaysır emr itdi. Biñ kemendân Cüneyd'ün üstüne gelüp kemend ile keşân-ber-keşân hendeğden çıkardılar. Bağlayup Qaysır'e getürdiler. Qaysır bunu görüp şâd oldu. Andan soñran Qaysır, Cüneyd'e aytdı: ey yigit sen qandansın? Cüneyd aytdı: Beni-hâşim'denem. Qaysır emr itdi. ÓAnteb'de kendi sarâyında hâbs itdiler. Ammâ Cüneyd Óaşkıyla medhoş idi. Eline ayağına ağır bend urup ÓAnteb tarafına revân oldılar. Şuyüb, Muhtar, Qadı bunu görüp Rûmiyâne libaslar giyüp Qaysır'ün arduca revân oldılar. Bu cânibden bâzircânın kıızı Cüneyd'ün Óaşkı idi. Kendini gulâm şekline koyup Óasker tarafına göz kulağ tutmuş idi. Nâgâh işitdi ki Cüneyd'i Qaysır giriftâr itmiş. Āh idüp cân virdi. Atası anası bunu görüp āh [u] figân itdiler. Bu taraftan Qaysır, ÓAnteb'e gelüp emr itdi. Sarâyındaki zindāna Cüneyd'i hâbs itdiler. [446/16-17. 447/1-7]

Eserde ismi geçen bir başka Anadolu şehri Amasya'dır. Sadece bir yerde ismi geçen bu şehir eski ismiyle birlikte zikredilmiştir. Amasya'nın Şemmâs adındaki melikinin Müslümanlara karşı yaptığı savaş kısmında bu şehrin adı anılmıştır.



Ḥaracna meliki yaŖni Amasya begi idi. Adına Ŗemmās dirler idi. Ėāyet gŖrbŖz kāfir idi. Anı gönderdi. Ŗemmās iki yŖz biñ kŖffār ile NaŖbin tarafına revān oldu. Yolda mŖŖminlerden kimi buldı ise Ŗehid ider idi. Ki ŖArablar birbirine dŖŖdi. ŖĖsā Ŗmmeti ile NaŖarj milletiniñ devleti ziyāde oldu diyŖ bu sebebden kŖffār hezalehumullāhi fi'd-dāreyn<sup>2</sup> ehl-i Ėlām'ı bulunca Ŗehid iderler idi. [467/1-5]

Eserde ismi geçen bir diğer Anadolu Ŗehri de Antakya'dır. Bu Ŗehrin meliki bir hāricidir. İsmi Ėmran ibn-i Abdulmelik olup MŖslŖmanlara karŖı Yezit saflarında bulunup daha çok elçi vazifesi gŖrmŖŖtŖr.

ŖAmr ibn-i ŖĖs baş aldırıp emr itdi. Nāme yazdılar. MŖhr urup. ŖAntakya begi bile gelmiŖ idi. Adına ŖĖmrān ibn-i ŖAbdŖ'l-melik dirler idi. ŖAmr ibn-i ŖĖs, ŖĖmrān'a baup aytdı: ey ŖĖmrān umŖr-dide ādemsin. Var bu nāmeyi Mālik'e ilet ve hem naŖihat eyle. Ŗāyed bu fitneden ferāęat eyle didi. [172/10-13]

Menakıp-nāmede olayların cereyan ettiği Anadolu Ŗehirlerinden biri de Sinop'tur. CŖneyd Ėāzi, ReŖide'yi aramaya çıkınca o da kaybolur. CŖneyd'i aramaya çıkan Kadı ile Muhtar'ın yolu buraya dŖŖmŖŖtŖr. Burada bir hafta dinlenip gemilere binerek yollarına devam etmiŖlerdir.

Ėādı ile Muhtār bir aç atluya rāst gelŖp ŖāhiblerŖ[ni] helāķ idŖp atlarına bindiler. CŖneyd anķı tarafa gitdi ola diyŖp bir tarafa revān oldılar. Bir nice gŖn gitdikden ŖŖnra bir gŖn Ŗehr-i Sinob'a iriŖdiler. GelŖp bir yirde ķondılar. Bir hafta diñlenŖp deryā kenārına geldiler. Baķdılar ki bir gemi hāzır olmiŖ Ŗzerinde turur. Hemān bunlar atların Ŗatup gemiye bindiler. KŖfe taraf[un]a revān oldılar. [471/10-14]

*Kıssa-i HurŖc-kerden-i Mālik Ecdār*'da en dikkat çekici mekānlardan biri de Van'dır. İsmi, Hz. Ali'nin burada yaptığđ cenklere telmihen kullanılır. Metinde Van gŖlŖ/ırmaęđ olarak geçmekte olup MŖseyyeb Ėāzi'nin hurŖcunda ismi geçmektedir. GŖya Hz. Ali burada kāfirlerle cenk ederken MŖseyyeb Ėāzi, babası ve kardeŖi de bu cenkte Hz. Ali ile birlikte savaŖmıŖtır.

ŖAlj ibn-i Ebj Fālib kerremullāhu vechehu ve rażiyu'l-lahu Ŗanhu hāzretleri Van ırmaķı'nda cenge ŖurŖ idŖnce ḤuzāŖa Ėabilesi'nŖñ seyyidi ĖaŖķaŖ ibn-i ŖAmreviyeh iki oğlı var idi. Ḥāzret-i ŖAlj'ye yardım itmege gelmiŖ idi. Ol cengde ĖaŖķaŖ ile bŖyŖk oğlı Ḥasan Ŗehid oldılar. KŖŖk oğlı MŖseyyeb aldı. Ḥāzret-i ŖAlj MŖseyyeb['] yanına aldı. ŖĖlm öğretti. Silāh-Ŗorluķda māhir idi. Eline ḤŖccet virŖp gine ḤuzāŖa Ėabilesi'ne emir dikdi. [341/7-12]

<sup>2</sup> Allah onları iki dŖnyada da yŖz ŖstŖ bıraksın anlamında Arapça kalıp beddua ifadesi.

ÖÖmer Naḥs' uñ bir qara qulı var idi. Adına NuÖmān ibn-i Erdşir dirlerdi. Ḥāzret-i ÖAlı ile Van ırmağında muḥārebe idenleriñ biri idi. [12/6-8]

ÖAmr ibn-i ÖĀs, Mervān ibn-i Ḥakem, MaÖdj' nūñ sözini işidüp etrāfına baqdı. Meger bir ḥārici var idi. Adına Esed-i Qıttāl dirler idi. Gürbüz laÖjn idi. İmām ÖAlı ile Van' da ceng idenlerden idi. [196/14-16]

### 2.1.3.1.3. İnan Şehirleri

Eserde ismi geçen en önemli şehirlerden biri de İnan coğrafyasında bulunan ve ahalisinin ekseriyeti Türklerden oluşan Horasan'dır. Bu şehirden gelen savaşçılar genelde Ehl-i beyt muhipleri olup ḥāricilere karşı etkin rol üstlenmişlerdir. Şehir olarak da çokça önem verilmiş olup müminlerin önemli kalelerindenidir.

Mûsâ-yı Eş'ârî Horasan' da iken Zehir adlı bir müminin rüyasına İmam Ali gelir ve Zehir'e Horasan'a gidip Mûsâ-yı Eş'ârî'yi Müslümanlara yardım etmesini emreder.

Ve laÖnet Yezid' uñ yüzine tükirüp ve saña laÖnet olsun diyüp taşra çıkup ağlayı ağlayı Lübbān Fağı'na vardı. Bir hafta Ḥaqq TeÖālā'ya Öibādet itdi. Gündüz sāōim gice kāōim olup güḥāhına tevbe iderdi. Bir gice uyqı galebe idüp yatdı. Ḥāba vardı. Düşinde Ḥāzret-i İmām ÖAlı ibn-i Ebū Fālib'i gördi. Varup ayağına baş qodı. Emjri' l-müōminjñ aytdı: yā Zehir-i tür bu aradan Ḥorasan'a var. Mûsâ-yı Eş'ārî'ye benim selāmım irsāl eyle. Gelsün Mālik Ecdār'a muÖāvenet itsün didi. [110/4-9]

Mûsâ, Horasan'dan ayrılınca yezidiler fırsat bulup burayı tekrar ele geçirmişlerdir. Metnin ilerleyen bölümlerinde Abdullāh ibn-i Zübeyr'in yeğeni Mus'ab tarafından yeniden fethedilerek zulümden kurtarılmıştır. Mus'ab'ın vefatından sonra da Mālik Ecdār'ın oğlu İbrahim buraya hüküm etmiştir.

Rivāyet iderler ki MuşÖab ibn-i Zübeyr otuz biñ müōmin ile Ḥorasān'a Öazm itdi. Günlerde bir gün Ḥorasān'a geldi. Meger ol zamān Ḥorasān' uñ meliki Mervān' uñ oğlu ÖAbdullāh tarafından Seyyār idi. MuşÖab' uñ geldigin işidünce Öasker çeküp MuşÖab'a karşı varup ceng itdiler. Āḥir MuşÖab, Seyyār'ı helāk itdi. Ḥorasān'ı zabt itdi. Ḥorasān ḥalkı müōmin olup ÖAbdullāh ibn-i Zübeyr'e biÖat itdiler. On yıl MuşÖab, Ḥorasān'a hüküm itdi. Āḥir Şām'a qaşdı itdi. ÖAbdulmelik Öaskerine iÖtimād itmeyüp şulḥa kāōil oldu. Ammā MuşÖab rāzı olmadı. Āḥir ceng itdiler. MuşÖab' uñ Öaskeri zebün oldu. MuşÖab'ı tutup şehid itdiler. İnnallāhe ve innā ileyhi raciÖün. Andan soñra Ḥorasān diyārını Mālik Ecdār' uñ büyük oğlu İbrahim hüküm itdi. [393/7-15]

### 2.1.3.2. Ülkeler/Bölgeler

Menakıp-nâmede şehirlerin yanı sıra bunları içerisinde barındıran ülkeler/bölgeler de önemli yer tutar. Anlatının teşekkül ettiği dönemde coğrafi olarak sınırlarının tam olarak belirlenemediği, içerisinde birden çok yerleşim yeri barındıran mekânlar bu bölümde ortaya konacaktır.

#### 2.1.3.2.1. Irak

Eserde Irak ve Irakiyye olarak zikredilen bu bölge günümüzde kuzeyde Türkiye, batıda Suriye ve Ürdün, doğuda İran, güneyde ise Arabistan ve Kuveyt ile çevrilidir. Menakıp-nâme’de sınırları tam belirgin olmayan bu coğrafya Müseyyeb’in hurûcunda çokça zikredilir. Müseyyeb’in mücadele ettiği saha dikkate alınırsa bahsedilen Irak’ın, Kûfe, Kerbela, Bağdat ve civarlarını içine alan daha dar bir bölge olduğu tahmin edilebilir. Ayrıca Irak ismi aynı zamanda musikide bir makam olduğu için Hicaz ve İsfahan ile birlikte de kullanılmıştır.

Müseyyeb’ün pehlevânluğı ve sahâveti ÓIrâķ ve ÓIrâķiyye’de meşhûr oldu. İşiden müóminler Müseyyeb’ün yanına cemÓ oldılar. Az vaķtda müómin Óaskeri elli biñ oldu. [352-7-9]

Ser-âgâz it Sifehân’ı ÓIrâķ’ı  
Cihânı tutsun anuñ turturaķı [50/15]

Ser-âgâz it Hicâzıla ÓIrâķı  
Şifahân’a ire ki turturaķı [73/11]

Yezîd, Müseyyeb’ün sözünü işidünce Mervân’a aytdı: bu ÓArab’uñ sözi baña zehir-i helâldür. Ve semm-i ķâtildür. Bir kimse yoķ mıdır ki şunuñ meydânına gire. Her kim Müseyyeb’uñ başını baña getirür ise ÓIrâķ’ı ve ÓIrâķ’ıñ beglüğini aña vireyim. [363/16-17. 364/1]

Fazl, Müseyyeb’uñ dıvânına gelüp içeri girdi. Yir gösterdiler. Geçüp oturdu. Ögine taÓâm getürdiler. Yidi. İt gibi gegürdi. Andan soñra kalkup nâmesini Óarz itdi. Müseyyeb nâmeyi alup baķdı ki yazılmış: sen ki Müseyyeb’siñ. Nâmem saña vâsıl olunca maÓlüm ola ki eyi ziyâde serkeşlük eylediñ. İnsâf eyle. Gel beri ğayri halkı helâk itmekden fâriğ ol. Yezîd’e biÓat eyle. ÓIrâķ’ı saña vireyim. Eger râzı olmazsañ ķanuñ boynına. Saña bir haber iderim ki cihânda dâstân olur. [371/1-5]

ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr Mekke'de idi. Mervān'a bîÓat olunca aytdı: hilāfet benimdür. Zırā benim atam kātib-i Resūlullāh'dur. Vālidem tarafından ceddım Ebūbekr-i Sıddıķ'dur. Ve anam anası Şafıyye bint-i ÓAbdulmuttalib'dür. Bu seyyid ehl-i Hicāz ve ÓIrāķ ve Hōrasān ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bîÓat itdiler. [384/8-11]

#### 2.1.3.2.2. Hicaz

Hicaz, Kızıldeniz'in doğusunda, kuzeyde Ürdün'ün liman şehri Eyle'den (Akabe) güneyde Yemen sınırındaki Asîr'e ve doğuda Necid çöllerinden Irak'a kadar uzanan bölgeye verilen addır. (Küçükkaşcı, 1998) Menakıp-nâmede sınırları belirgin olmamakla birlikte bir hüküm alanı olarak bazen de aynı zamanda bir musiki terimi olarak ismi Irak ve İsfahan ile birlikte tevriyeli kullanılmıştır.

Rivāyet ider Emīrū'l-Müóminin Leysü'l-Gālib ÓAlī ibn-i Ebī Fālib'ün evvel hilāfetinde Kerb Gāzī ve ol şır Yemen'i ve Hicāz'ı, Akşā'yı, Mağrib'de Endülüs'i fetħ idüp Hām ki Mağrib zemīnün pādīşāhı idi. [203/1-2]

Rivāyet iderler ki Yezīd ibn-i MuÓāviyye helāk olunca ehl-i Hicāz ve Yemen ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bîÓat idüp emrine mutıÓ oldılar. Bir zamāndan soñra ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr işitdi ki Mervān ibn-i Hākem ehl-i İslām'a kaçd idüp hārici cemÓ ider imiş. [388/14-17]

ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr Mekke'de idi. Mervān'a bîÓat olunca aytdı: hilāfet benimdür. Zırā benim atam kātib-i Resūlullāh'dur. Vālidem tarafından ceddım Ebūbekr-i Sıddıķ'dur. Ve anam anası Şafıyye bint-i ÓAbdulmuttalib'dür. Bu seyyid ehl-i Hicāz ve ÓIrāķ ve Hōrasān ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bîÓat itdiler. Ehl-i Şām ve Mısır ve Ermeniyeye Mervān ibn-i Hākem'e bîÓat itdiler. [384/8-11]

Yezid emr itdi. Meydān şarāb ile bezendi. Biraz içüp kelleleri germ hatırları nerm olunca aķ yüzli gök gözli muÓanniler gelüp kendi řanūnlarunca tabnūnıñ kulağın bürüp defÓūñ süretine tabınlar urup gāh seyr-i Hicāzı ve gāh İsfahānı itdiler. Ol gün ahşama kadar yidiler içdiler. Cümlesi serhoş olup çadırlarına gıtdiler. [361/5-8]

...defÓūñ yüzine tabınlar urup nāle-i nāya āheng itdiler. Gāh seyr-i isfahānı gāh hicāzıde karār itdiler. Yezīd-i Pelīd Óış u nūş germiyetinden gāh mest gāh medhoş gāh bi-hoş-i serhoş iken cūş u hurūş-ı rakşā girüp kudret-i Rabbānı ve hikmet-i Yezdānı ve kaçā-i āsmānı irişıp Yezīd-i Pelīd'ün ayakları kayup yüz bedāl nerdivāndan aşāğı yüklü merkeb gibi yuvarlandı. Aşāğı düşünce cānı ardından çıkup cehenneme Óacele gıtdi. [376/1-5]

#### 2.1.3.2.3. Mağrip

*Kıssa-i Hurūc-kerden-i Mālik Ecdār*'da sınırları diğere bölgelere göre biraz daha belirgin bir şekilde geçen bölge Mağrip'tir. Sözlük anlamı batı olan bu kelime Kızıldeniz'in doğusunda kalan coğrafyalar için kullanılmıştır. İçinde Mısır, Cezayir,

hatta Endülüs'ü bile barındıran bölge olarak aksettirilir. Mâlik Ecdâr'dan sonra harekete liderlik yapan Kerb Gâzi bu bölgenin melikidir. Yezit iktidar olunca ona biat etmemeinden dolayı bu bölge Numan adında birine verilmiştir. Kerb Gâzi bir müddet Numan ile cenk ettikten sonra Mâlik Ecdâr saflarında savaşmak için buradan ayrılır.

Kerb Gâzi ve ol şır Yemen'i ve Hicâz'ı, Akşâ'yı, Mağrib'de Endülüs'i feth idüp Hâm ki Mağrib zemînün pâdişâhı idi. Anuñ pehlevânı Qays'ı helâk idüp râhat olunca Hâm üzerine gelüp iki biñ küffâr ile ceng idüp âhir şâhı, Kerb qatl idüp Óaskerini bozunca çok şehrini qalÓasını ve diyârını feth itdi. MuÓâviyye zamânına gelünce MuÓâviyye, Kerb'i biÓata daÓvet itdi. Ammâ Kerb, MuÓâviyye'nün hilâfetine râzı olmadı. Âhir Kerb'ün üzerine MuÓâviyye Óasker gönderdi. Çok muhârebe itdiler. Âhirü'l-emîr Hâzret-i İmâm Hâsan şehîd olunca MuÓâviyye ile şalîh olup MuÓâviyye'ye biÓat itdi. Andan soñra MuÓâviyye köpek ulumayana murdârca öldi. Andan tahta laÓnet Yezîd geçdi. Dünyâ aña yüz tutdı. Ve Kerb, Mağrib'den ferâgat itdi. [203/1-9]

Rivâyet iderler ki Kerb İskenderiyye'ye geldiği zamân laÓnet Yezîd, Kerbelâ'da Hâzret-i Hüseyn'i şehîd itdirüp mübârek başını Şâm'a götürmüşler idi. Zeyne'l-Óâbidin'i hâps idüp havâriç beglerinün her birin bir diyâra beg göndermiş idi. NuÓmân ibn-i Munzır'a Mağrib diyârını virmiş idi. Kerb Gâzi bunu işidüp mâtem [u] yas oldu. İmâm Hüseyn için çok ağladı. Âh u figân itdi. [203/12-16]

#### 2.1.3.2.4. Rûm

Anadolu coğrafyası için kullanılan bu tabir eserde Kayser-i Rûm'un mülkü olarak geçmektedir. Eserin ortalarında Yezit'e desteğe gelen Kayser-i Rûm menakıp-nâmenin sonlarına kadar Müslümanların mücadele ettiği düşman tiplerindedir. Yukarıda Anadolu/Rûm şehirleri bahsinde detaylı bilgi verildiğinden örneklendirmelere gerek duyulmamıştır.

#### 2.1.3.2.5. Yemen

Yemen, eserde önemli bölgelerden biridir. Menakıp-nâmenin en mühim kahramanı olan Mâlik Ecdâr buranın malikidir. Kerbela hadisesi yaşandığında Yemen'de bulunan Mâlik Ecdâr zaman kaybetmeden oğullarını yanına alarak buranın ulularıyla durumu istişare ederek kendisine tabi olanlarla birlikte yollara revan olmuştur.

...çün Yezîd-i Pelîd, İmâm Hüseyn'i şehîd itdüğü Óâleme münteşir oldu. Her taraftan dilâverleri bu hâlden haberdâr olup muztarâbü'l-ahvâl oldılar. Yemen'de Neçî kabilesinün seyyidi Mâlik Ecdâr ibn-i Hâriş bu hâli istimaÓ idüp perişân oldu. Zîrâ İmâm Hüseyn ile mâbeyninde ziyâde mahabbet-i [ü] meveddet var idi. Mâlik Ecdâr, Hüseyn'ün Kûfe'ye gitdigin işidünce Óasker cemÓ idüp sadesinde(?) idi. İttifâk bu asl-ı haber-nâk[i] işidünce ziyâde gam-nâk oldu. [2/1-7]

Habeş diyarının sultanı ve İmam Hüseyin'in muhibbi Melik Neccâşî harekete destek vereceği zaman Mâlik Ecdâr'a yazdığı bir mektupta kendisine Yemen diyarının sultanı olarak hitap etmektedir.

Ba'Öde ez-hâmd-i Hüdâ ve na'Öt-1 seyyidü'l-enbiyâ ve medh-i cihâr yâri bâ-şafâ ve menâkıb-1 Âsan-1 hulq-1 rızâ Hüseyin-i şâh-1 şehîd-i deşt-i Kerbelâ. Ben ki Melik Neccâşî ve sultân-1 Âbeşî ve sen ki sultân-1 Yemen pehlevân-1 şarq-1 ÖArab Mâlik Ecdâr'sın. [124/15-17]

Mâlik Ecdâr, iki oğluyla birlikte Kûfe'ye İmam Hüseyin'in intikamını almak için gittiğinde yerine kızı Safiyye'yi bırakmıştır. Yemen'de kabilesinin başında bekleyen Safiyye dayanamayıp kendisine tâbi olanlarla babasına destek için yola revan olur. Yolda rastladıkları Hüzrec kalesinin kumandanı Câbir kendisine hatun-1 Yemen olarak seslenmektedir.

Günlerde bir gün yolları bir çalÖaya räs geldi. Meger ol hisâruñ adına Hüzrec dirler idi. Bir meliki var idi. Adına Câbir dirler idi. MüÖmin müslimân idi. Şafiyye'nün geldiğın işidüp Şafiyye'yi istikbâl idüp götürüp çalÖasında kondurdu. ÖAskerine çok niÖmet gönderdi. Şafiyye'ye aytdı: ey bânü-yı devrân ve ey hatun-1 Yemen devletle ne tarafa Öazm idersin didi. Şafiyye aytdı: Şâm'a giderem tâ ki varup Yezid'den imâm Hüseyin'ün çanıını daÖvâ idem didi. [182/3-7]

Esere göre Hicaz, Aksa, Endülüs ile birlikte Yemen'i Kerb Gâzi fethetmiştir.

Rivâyet ider Emjü'l-Müöminin Leyşü'l-Gâlib ÖAlî ibn-i Ebî Fâlib'ün evvel hilâfetinde Kerb Gâzi ve ol şir Yemen'i ve Hicâz'ı, Akşâ'yı, Mağrib'de Endülüs'i feth idüp Hâm ki Mağrib zemînüñ pâdişâhı idi. Anuñ pehlevânı Çays'ı helâk idüp râhat olunca Hâm üzerine gelüp iki biñ küffâr ile ceng idüp âhir şâhı, Kerb çatl idüp Öaskerini bozunca çok şehrinin çalÖasını ve diyârını feth itdi. [203/1-5]

Muhammed Hanefî'nin kıssasının anlatıldığı bölümde Yezit ile sulh edilmiş olup Yemen mülkünden gelen Mâlik Ecdâr'ın oğlu İbrâhim, Ma'dî ve Esed memleketleri olan Yemen'e geri dönmüşlerdir.

Yezid şâd olup emr itdi. Biraz niÖmet ve armağan Muhammed Hanefî'ye gönderdi. Muhammed Hanefî, Yezid'den gelen esbâbdan bir cübbesin çabül itmedi. İbrâhim alup müöminlere taqsım itdi. Bir kaç gün Şâm'ın öñinde çarâr itdiler. Andan soñra her kişiye izn virüp memleketine gönderdiler. Muhammed Hanefî Fâöif tarafına revân oldı.

İbrāhîm, Ma'ûdî, Esed, Yemen'e gitdiler. Yağan Türk hacc itdikden soñra Türkistan'a gitd[i]. [337/12-16]

Eserde ismi geçen diğerk ülke veya bölgeler ise Mısır, Ermenistan, Türkistan, Bulgaristan ve Çin'dir.

### 2.1.3.3.Hayâlî Mekânlar

Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr mekân açısından oldukça zengindir. Olayların teşekkül ettiği ve dolaylı olarak zikredilen gerçek mekânlar dışında varlığı kanıtlanamayan özellikle acayip ve garayip olayların yaşandığı kısımlarda masalsı unsurlar yanında hayâlî mekân isimleri de yer yer geçmektedir.

Bu mekânların en dikkat çekeni Mâlik Ecdâr'ın vasiyeti üzerine defnedildiği Lübbân Dağı'dır. Kaynaklarda varlığı hakkında bir bilgiye rastlayamadığımız bu mekân yüksek olması yanında kutsallık atfedilmesi açısından da önem arz etmektedir.

Aytdı: ey âl-i Resûl'ün muhîbbleri ve ey ehl-i beytiñ yolına cân ve baş terk idenler. Bu gice düşimde didiler ki yarın şehîd olırsıñ didiler. Sizi cem' itmege sebep budur ki vaşiyyet itmek isterim. Yarın ben şehîd olunca beni tâbûta koyup Lübbân Tağı'nda bir yire defn idesiñiz. Ve Hâzret-i İmâm Hüseyn'ün virdiği mektûbı benim ile bile defn idesiñiz. Ve dañı ey Kerb benim yirimde sen qarâr eyle. [243/6-9]

Mâlik Ecdâr'ün kayyın görüp namâzın kıldılar. Andan soñra tabuta koyup iki oğlı ve bir kıızı ile bir kaç pehlevânlar ile alup Lübbân Tağı'nda bir hoşca yirde defn itdiler. Birer hatim idüp ravzına hibe itdiler. Dönüp Öaskere geldiler. [251/8-10]

İmâm Hüseyn'in kanını almak için Habeş diyarından gelen Melik Neccâşî de şehit olunca buraya, Mâlik Ecdâr'ın yanına defnedilmiştir.

Tabl-ı arâm çaldılar. İki Öasker dönüp yirli yirine kondılar. İslâm Öaskeri gelüp orduların harâb görünce melûl u mahzûn oldılar. Kerb Gâzi'ye Melik Neccâşî'nün şehîd oldığın söylediler. Kerb Gâzi bunu işidüp melûl oldu. Emr itdi. Ol gice techîz ü tekfîn idüp namâzın kıilup Lübbân tağında Mâlik Ecdâr'ün yanına defn itdiler. Bâķi şühedânuñ dañı namâzın kıilup her birin birer yire defn itdiler. [272/14-17. 273/1-2]

Yezit'in sarayında bulunan Zehir isimli bir mü'min zindanda tutulan İmâm Ali'nin kıızı Ümmügülsüm'ü istemesi üzerine Ümmügülsüm kendini tanıtır. Bunun üzerine Zehir yaptığı hatayı farkına varır. Kendi cezasını yine kendisi vererek bir kolunu keser ve Lübbân Dağı'na giderek burada münacat ederek günahına tövbe eder.

Yā Zehîr sen bunlardan utanmayup nasıl baña böyle dirsin didi. Zehîr bu hâlden haberdâr olup taşra çıķup bir elin kesüp Ümmi Gülşüm'ün önünde koyup aytdı: estağfirullâh yâ Ümmi Gülşüm. Bilmezlikle size degeñ elin cezâsı budır dimiş idi. Ve la'net Yezîd'ün yüzine tükirüp ve saña la'net olsun diyüp taşra çıķup ağlayı ağlayı Lübbân Fağı'na vardı. Bir hafta Hâķķ Te'âlâ'ya Öibâdet itdi. Gündüz şâ'im gice ķâ'im olup gühâhına tevbe iderdi. [110/1-6]

Eserde dikkat çeken önemli hayalî mekânlardan biri de Kaf Dağı'dır. Menakıp-nâmede Kulle-i Kâf, Kûh-ı Kâf, Kâf Dağı ve Kâf olarak geçen bu masalsı mekân bir yerde *Şeh-nâme*'nin ünlü mitolojik şahıslarından olan Kahraman ile birlikte telmih ve teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

Ceng içinde hârici görse kaçan  
Kâf'dan gelmiş şanurdı Kâhramân [248/2]

Menakıp-nâmenin anlatı kurgusunda önemli bir yere sahip olan kalıp ifadeler eserde önemli bir üslup özelliğidir. Eserde cenkler genellikle sabahları güneşin doğmasıyla beraber orduların meydanda saf tutmalarıyla başlar. Bu sahne kalıp bir ifadeyle ve içinde Kaf Dağı'nın da olduğu bir tasvirle anlatılır.

İki cānibden Öaskerlerine ceng nidâsı idüp mü'omin-i müslimān havāric-i ehl-i tuğyān esbāblarını giyüp hāzır itdiler. Ol gice geçüp şabāh oldı. Güneş kulle-i kâfdan baş kaldırup Öālemi nūr ile [münevver] eyledi. [391/1-3]

Nidā itdiler. Ol gice geçüp şabāh oldı. Güneş kulle-i kâfdan baş kaldırup Öālem[i] nūr ile münevver itdi. İki cānibden Öālem ve sancaķ kaldırup iki deryā gibi Öasker aķup meydān yirine geldi. Şaf bağlayup nażar-ı ber-meydān itdiler. [416/1-3]

Kaf Dağı, bazen de bir benzetme unsuru olarak kullanılır. Cenk meydânında mübarizler teke tek savaşıırken Useyyd'in rakibine yaptığı hamlesi Kaf Dağı ile ilişkilendirilmiştir.

Bir đarb öyle urdı ki Hîcîr ibn-i Hîcîr kalkan karşı tutdı. Useyyd'ün hāmesin savdı. Useyyd bunı görüp. Bu kerre Useyyd kuvvet idüp cān u gönülden öyle bir gürz urdı ki güyā Kâf Fağı'na ursa idi tağıdurdı. [96/13-16]

Cüneyd Gâzi ile Reşide Bânû'nun hikâyesinde bir ifrit tarafından kaçırılan Reşide devlerin mekânı olan Kaf Dağı'na yine bir ifritin sırtına bindirilerek gönderilmiştir.



Andan libâslar getirüp Reşide[‘yi] giydürdiler ve hatrın sordılar. Bir kaç gün diñlendiler. Andan soñra bir gün Cinâne Perî, Zühre Perî’ye aytdı: ey Zühre işitdim ki buralarda Reşide’nünñ Óâşığı gâyet çok imiş. Şavâb budır ki Reşide[‘yi] küh-ı Kâf’a gönderürim. Bir kaç gün orada tursiñ. Ve kavm u akrabamız anda çoğdur. Reşide’yi görüp hürrem olalar. [426/6-10]

Rivâyet iderler ki ol zamân Reşide’yi halası küh-ı Kâf’a gönderdikleri zamân Óifrite şöyle tenbih itmişler idi. Yigirmi güne kadar Reşide’yi koyup gine gelesiñ dimişler idi. İki ay oldu haber gelmedi. Zühre ile Cinâne bir tarafa pervâz idüp aradılar. Aslâ Reşide’den nâm u nişân bulmadılar. Çâr-ı nâçâr girü gelüp ol zende qarâr itdiler. [431/10-13]

#### **2.1.3.4. Diğer Mekânlar**

Eserde ismi geçen diğer mekânlar; Bahr-ı Sefîd, Ceyhûn Irmağı, Cezire-i Saklabiyye, Kâbe, Ravza-i Mutahhara, Câberiyye Kalesi, Hazrec Kalesi, Hilvân Kalesi, Sanvîr Kalesi, Cezire-i Neşât, Kayser-i Rûm’un Sarayı, Tılsımlı Mağara, câygâh, çayırğâh, hayme, harem, haremgâh, köşk, taht, bârgâh, karargâh, meydân ve divânhâne vb. şeklindedir.

#### **2.1.4. ZAMAN**

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*’da anlatılan olaylar Kerbela hadisesinin yaşandığı tarihte başlar. Ebâ Müslim’in dedesi Cüneyd’in evliliği ile son bulur. Menakıp-nâmeğe göre Cüneyd’in iki oğlu olacak ve bu oğullarından birinden Ebâ Müslim doğacak. Ebâ Müslim’in tarih sahnesine çıkması H. 120’li tarihlerdir. (Yıldız, 1994) Bu bilgilerden yola çıkarak anlatılan olayları Hz. Hüseyin’in şehit edildiği tarih olan H. 61/M. 680 ile bu tarihten sonraki Emevî saltanatının ilk yarısındaki dönemdir. Menakıp-nâmede zaman mefhumuyla alakalı en dikkat çekici unsur Şevkî’nin belli başlı tarihler için kaynak göstererek net tarihler vermesidir. Klasik menakıp-nâmelerde olmayan bu özellik eseri bir tarih kitabına yaklaştırmıştır.

Mâlik bu mektûbu okıyup şâd oldu. İki oğlu ve bir kızı var idi. Büyük oğlunuñ adı İbrâhîm ve küççük oğlunuñ adı Şaffân ve kızınıñ adı Şafıyye idi. Bunları yanına cem' idüp gice olan düşüni taqrîr itdi. Hüseyñ'ün nâmesini i'ölâm itdi. İbrâhîm ve Şaffân aytdı: Ey baba lâzım geldi ki yarağ görüp Ma'Odî oğullarına haber idüp Ma'Odî ve Esed'e i'ölâm eylediler. Vâkı'olan haberi bildirdiler ve kendisi cem' olan 'askeri hêsâb idüp kırk biñ er defteri aldı. Hicret târihi altmış bir yıl rebj'üöl-evvelin guresinde göç itdi. [2/16-17. 3/1-6]

Hemân 'askeri cem' idüp otuz biñ 'asker cem' itdiler. Altmış bir rebj'üöl-evvelin onunda Kûfe tarafına revâne oldılar. [3/9-10]

Yigirmi biñ dahı Kûfe tarafından cem' itdi. Cümlesi toksan biñ oldu. Andan soñra Mâlik Ecdâr 'azm-ı Baśra idüp yol[a] revân oldu. Hicretin altmış birinci yılınıñ cemâziye'l-evvelinün yigirmisinde pençembe günü Baśra'ya geldi. [56/7-10]

mü'min 'askeri ve havârîjden müslimân olan ve Kerb'ün 'askeri ile dört kerre yüz biñ 'askerin hêsâbın aldılar. Andan soñra bir eşref sâ'atde ihsân vaqtda târih-i hicretin altmış yılında Zi'l-ka'denün guresinde Mâlik Ecdâr emr itdi. [224/1-3]

Ebü Hânefi Kûfi şöyle rivâyet ider ki târih-i hicretin altmış iki senesinin Muharrem'in ibtidâsında Mâlik Ecdâr'ı defn itdiler. Rahmetullâhi 'aleyhim ecma'ın. [251/11-12]

Cami'ü'l-Hikâye-i Şâhib'de rivâyet iderler ki târih-i hicretin altmış dört yılınıñ Şafer ayının dördüncü günü Yezid helâk oldu. Şâm'da defn itdiler. Fârih-i hicretin altmış birinde Receb ayında bi'at olundu. Üç yıl beş ay idi. 'Ömri otuz altı yıl dört ay idi. Ammâ Şâhîh-i Âsâr ya'ni Tevârih-i Asâhibi'l-Edeb'de aytdur: altmış dördün Rebj'ü'l-evvelinde helâk oldu. Müddet-i velâyeti üç yıl on aydur. [377/6-11]

Târih-i hicretin altmış dördüncü yılınıñ Cemâziye'l-evvelinün evvelinde Mervân'a bi'at olundu. Altmış Ramazan'da helâk oldu. [388/9-11]

Bu mektübün cevâbını 'acele gönder dimiş. Favk bunı işidünce biraz düşünüp aytdı: 'Alî fevt olalı yigirmi yıldan ziyâde oldu. Şimdi ki zamânun halîfesi Yezid'dür. Ben Yezid'e 'âşî olmam. [350/5-7]

Eserde zaman ile alakalı geçen diğerk terkipler ve kullanımlar şu şekildedir: Ol zamân ki, ol zamân, ...zamânında, bunca zamândur, bir zamandan sonra, şimdiki zamân, devr ü zamân, çok zamândur, haylî zamândur, âhir zamân, her zamân, bir zamân, kuşluk zamânı, az zamânda, nice zamân, şol zamâna kadar, şol zamâna dek, evvel zamânda, ne zamandan berü, sabâh vakti, akşam vakti, hacc vakti, gece vakti, ol vakt, ezan vakti, şol vakt, zevâl vakti, kuşluk vakti, ihsân vakti, seher vakti, az vaktte, yatsu vatki, çok vaktten beri, ol vakta kadar, sabâh, sabâh olunca, sabâha kadar, yarın sabah, sabâh

olana kadar, ale's-sabâh, gice, gicenin bir nısfı, ol gice, bir gice, gicenin bir vakti, bu gice, üç gün üç gice, giceye degin, gice gündüz, tâ giceye kadar, ahşam, ahşam olana kadar, ahşam olucak, ahşam vakti, ahşama dek, ahşam ile yatsu arasında, ahşam olmadan, sâ'at, sâ'atde, sâ'atdan sonra, bir sâ'at, bir şîrîn günde mübârek sâ'atde, mübârek günde eşref sâ'atde, her sâ'at, anı sâ'atte, bir sâ'at geçünce, yarındası, yarındası gün.

## 2.2.MUHTEVA

### 2.2.1. MOTİF YAPISI<sup>3</sup>

Motif, edebiyat başta olmak üzere güzel sanatların birçok şubesinde bulunan kendisini gelenekte koruyabilme gücüne sahip olabilen, dinleyiciyi etkileme gücü olan ve milletler arasında ortak yönler barındıran ürünün en küçük unsuru olarak tanımlanabilmektedir. (Sakaoğlu, 2003; Ekici, 2013; Köksal, 1984; Yalçınkaya, 2018) Edebiyatımızda menakıp-nâme, destan, efsane ve masal gibi tahkiyeye dayalı ürünlerde ortak bir öge olarak yer alan, dinleyici tarafından üzerine aynı anlamlar ve imgeler yüklenebilen bazen bir kalıp, bazen bir kelime etrafında dinleyicide ortak hisler oluşturup anlatıyı süsleyen, zenginleştiren mitik bir olguyu temsil eder.

Çalışmamızın bu bölümünde *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da yer alan motifler ve bu motiflerin özellikleri ele alınacaktır.

#### 2.2.1.1.Destanî Motifler

##### 2.2.1.1.1. At Motifi

Halk anlatılarında atın önemli bir yeri vardır. Özellikle destanlar ve destansı özellikler gösteren menakıp-nâmelerde at ile kahraman arasında bir mesafe kalmamış, sılasından ve candan kişilerden uzak olan kahramanlar atlarıyla müşterek bir kaderi yaşamışlardır. (Köksal, 1984)

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da at karşımıza önemli bir figür olarak çıkmakla birlikte bir kahramana özgü olarak pek yer almaz. Buna rağmen her kahramanın bir atı vardır. Düşman kahramanlar genellikle atıyla birlikte meydanlarda yer alır, atıyla birlikte öldürülürler.

<sup>3</sup> Çalışmamızın bu bölümü Hasan Köksal'ın *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı* adlı çalışmasından faydalanılarak ve onun yöntemiyle ele alınmıştır.

Hemân Mâlik Ecdâr eline tığını alup Fârîm'e şöyle çaldı ki gûyâ bir tağa çalsa idi iki pâre iderdi. Hemân Fârîm, Mâlik'in tığıne kalkan berâber virdi. Mâlik'ün tığı Fârîm'ün kalkanını kesdi. Başına başından kaşına andan baba çıkasica dişine andan eger kaşından yarup Fârîm'i atıyla dört pâre itdi. [28/10-14]

Kemendârlar Ma'ûdî'yi araya aldılar. Mâlik Ecdâr bunu görüp emr itdi. Beş biñ sünniyi Ma'ûdî'ye imdâda gönderdi. Hemân beş biñ kişi hârice hâmler kıldı. Kân seyl mişâli ağıdı. Ma'ûdî ve Şaffân hâricileriñ kimini aşığıdan çaldılar. Başıyla bir kolu havâyâ perrân olurdu. Kimini yuğarıdan çalup atıyla kendini dört pâre iderdi. [33/13-17]

Menakıp-nâmenin bir yerinde Mâlik Ecdâr'ın kızı Safiyye cenk ederken atından ayrı kalır. Meydandaki pehlivanlar onun atını tanırlar ve Safiyye'yi atın üzerinde görmeyince başına bir şey geldiğini düşünerek telaşlanırlar.

Şafiyye bağı ki eger atdan inmezse at helâk olur hemân şıçrayup atından indi. Bir elinde Sa'ûd ve bir elinde kılıc çalup kemencileri kesdi. Nâgâh Şafiyye'nün atı Öalem dibine çıkageldi. Ümeyye ile Câbir, Şafiyye'nün atın görüp âh itdiler. Birbirine aytdılar: Şafiyye'yi giriftâr itdiler yâhüd helâk itdiler. [187/9-11]

Mâlik Ecdâr'ın küçük oğlu Saffân, küffar ile cenk ederken yaralanır. Atına binerek ordudan uzaklaşır. Mümin pehlivanları kendisinden haber alamayınca aramaya başlarlar. Hiçbir yerde ona dair bir ipucu bulamazlar. Bir yerde Saffân'ın atına rastlarlar. At bunları görünce onlara rehberlik ederek Saffân'a götürür. Böylece atının yardımıyla Saffân'ın cenazesine ulaşırlar.

Meger Ümeyye ol vâkt Yezîd'ün dîvânında idi. Bunu işidüp koşup Muhammed Hânefî'nün çadırına geldi. Şaffân'ın şehîd olduğunu Muhammed Hânefî ile İbrâhîm'e söyledi. Muhammed Hânefî bunu işidüp etrafı aramağa âdemler gönderdi. Arayı arayı bir yerde Şaffân'ın atını buldılar. At bunları görünce Şaffân'ın yatdığı yere revân oldu. Bunlar da atın ardına düşüp gitdiler. Ol köyün kapısına varunca at turdu. Atlarından inüp mescidün içine girüp bağıdılar ki Şaffân mihrâbın içinde kalkanını yasdı idüp hâyâtdaki gibi yatar. Yanına vardılar. Bağıdılar ki cânını Hâkîk'a teslim itmiş. [333/2-8]

Eserde at motifî üzerine en ilginç tespit Müseyyeb Gâzi'nin şehit edilmesinin anlatıldığı bölümde kendinden hemen önce atının öldürülmesidir. Burada Müseyyeb Gâzi'nin atı tıpkı bir insan gibi düşünülerek ve kutsallık addedilerek şehit olduğu vurgulanmıştır.

Müseyyeb Ğâzi genç arslan gibi gıçgırup bād-ı şar şar gibi havâriç içine girdi. Her kime çalsa helâk ider idi. Bu vechle şaflar söke söke kelleler döke döke Bulgar Óaskerinüñ içine girdi. Nicesini helâk itdi. Nāgehān қаzā-yı āsmān irişüp etraftan havâriç Óaskeri oқ atup atını şehid itdiler. Müseyyeb dañı çok zañm-dār olup ceng itmege mecālî қалmadı. Etrafdan қılıс urup Müseyyeb’i şehid itdiler. [337/9-14]

#### 2.2.1.1.2. Geyik Motifi

Geyik bir hayvan olarak eserde sık sık karşımıza çıkmaktadır. Genellikle bir av hayvanı olarak ele alınan bu hayvan motif olarak da yol gösterici rolüyle eserde yer alır. Ayrıca bir yerde de geyik kutsallaştırılarak insan gibi konuşturulmuştur. Cüneyd Ğâzi kıssasının anlatıldığı bölümde kendisine Hz. Peygamber tarafından öğretilen duayı unuttur. Ne yapacağını bilemez haldeyken Allâh’a münacatta bulunur. Bunun üzerine duayı hatırlayıp okur okumaz önünden bir geyik geçer. Kahraman bu geyiği takip ederek yolunu bulur.

Cüneyd şāh-ı Rūm’uñ zindānıñdan halās olup revān olmış idi. Birkaç gün gidüp yolu bir berriyelüğe düşdi. Bir kaç gün dañı gitdi. Ekmegi tükendi yolu tükenmedi. Ne şehre rāst geldi ne köye ve ne şuya. Üç gün üç gice dañı gitdi. Aç şusuzlıқdan қувveti tükendi. Ğayret idüp biraz dañı gitdi. Bı-mecāl olup yire düşdi. Ğāzret-i Resūl’den öğrendiği duÓāyı unuttı. Her ne kadar ceñd itse de hatırına gelmedi. Açlıқdan şusuzlıқdan қувveti қалmadı. Ğh [u] fiğān idüp Ğāққ TeÓālā’ya münācāt itdi. Ğāққ TeÓālā duÓāsını қабül idüp ol duÓā hatırına gelüp Cüneyd ol duÓāyı oқudı. Hemān bir geyik gelüp Cüneyd’uñ öğinden geçdi. Bildi ki duÓāsı kabül oldı. Hemān қалқup ol geyigin arduñca gitdi. Bir çeşmeye yitişdi. Cüneyd baқdı ki bir çeşme ve bir nār ağacı ammā nārları bı-ğadd bitmiş. Her biri ādem başı kadar var. [466/7-16]

Hikāyenin bir yerinde de Allâh bir meleği geyik kıllığında Cüneyd’e yardım etmesi için göndermiştir. Bu kısımda geyiğin konuşması ilgi çekicidir.

Cüneyd aytdı: sen kimsiñ ve beni neden bildiñ? Ol yigit aytdı: ben ol geyigem. Seni buraya getürdim. Şaқın қorқma. Ben cāzū degülim. Melāóikeyim. Ğāққ TeÓālā melāóike şeklinden döñderüp dördüñci қат gökden indirüp aytdı: saña Cüneyd ibn-i Useyyd cedd-i Ebu’l-Müslim gelse gerek. Bir duÓā oқıyup ol duÓā sebebiyle sen anı gözleyüp bu çeşme-i sāra getüresiñ. Tā ki ben de saña rahmet ideyim diyü emr itdi. [467/1-15]

#### 2.2.1.1.3. Arslan Motifi

Arslan İslam sanat eserlerinde özellikle de İslamiyet sonrası Türk eserlerinde sıkça karşımıza çıkan, bazı Türk-İslam devletlerinde bir sembol olarak bayraklara ve madeni paralara işlenmiş, geyikle birlikte barışın ve birlikteliğin sembolü olarak kullanılmıştır.

Diğer taraftan eserlerde gücün, kudretin, büyüklüğün ve adaletin sembolü olarak bir teşbih unsurudur. (Köksal, 1984)

Hz. Ali gücü, kuvveti ve cengâverliği dolayısıyla Esedullâh yani Allâh'ın Arslanı olarak vasıflandırılmıştır. Menakıp-nâmede pehlivanlar da şecaatte, salabette heybette ve cihangirlikte arslana benzetilmişlerdir.

Mâlik nacağının döndüsi ÓÖmer Naḥs'uñ arḩasına raós gelüp ÓÖmer Naḥs'uñ dem-i nefesi şinesinden bağlanup ve gözleri ḩararup ayakları üzengiden yüzi üzerine düşip zır zır oldu. Mâlik Ecdâr hemân arslan gibi şıçrayup ÓÖmer Naḥs'ı devrendirmeyüp muḩkem tutdı. Bağladı Óâlem dibine gönderdi. [39/14-17]

Ve bir taraftan Useyyd ibn-i Munzır genc arslan gibi ḩayḩırup raÓd-vâr naÓra urup eline tiğ-i bürrân alup cân u gönülden havâriç leşkerine girüp gâḩ gürziyle gâḩ tiğ-i bürrânıyla ḩâricileruñ kelle-i bî-devletüni hurd iderdi. [41/4-6]

İslamiyet öncesi Türklerin mitolojik kurt motifi İslamiyetin kabulüyle Arslan motifine evrildiği/dönüştüğü görülmektedir. *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da bir yerde kurttaki yol gösterici rol arslana yüklenmiştir.

NaÓım böyle giderken yañıldı. Başḩa tarafa gitdi. ḩayli zahmet çeküp temâm beş gün taÓâm yimedi. Ve su içmedi. Aç şusuzluḩdan Óâciz ḩaldı. Āḩir bir taş dibinde ḩarâr itdi. ḩaḩḩ TeÓâlâ'ya münâcât idüp meded istedi. Nâgâḩ bir aslân NaÓım'uñ ögine gelüp geçdi. NaÓım aslanı görünce ḩorḩdı. Bu aslan biraz öte varunca giri dönüp NaÓım'uñ yüzine baḩdı. NaÓım aslanuñ baḩdıḩunu görünce gönline geldi ki arslanuñ ardına düşe. Hemân NaÓım yirinden ḩalkdı. Arslanuñ ardına düşdi. Arslan gitdi NaÓım de anuñ ardı sıra gitdi. Nâgâḩ bir depe dibine iriḩdi. Depenuñ üstüne ḩıḩdı. Baḩdı ki aḩaḩısında bir muḩkem ḩalÓa ki dıvler feth idemezler. [281/4-12]

Eserde arslan bazen de düşman olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyede tılsımlı mağaraya giden Useyyd ile Baba 'Amr burada mağaranın kapısını bekleyen saldırgan iki tılsımlı arslan görürler.

Bir meydân ḩıḩdı ammâ bu meydânuñ öte cânibinde bir ḩapu gördiler. Açuk ammâ iki tarafında iki arslan. Arslanuñ öte yanında iki ecederhâ aḩız açup tururlar. Görüp taÓaccüb idünce arslanlar hareket itmege başladılar. Bunlar yaḩın varduḩca arslanlar daḩı yaḩın gelürdi. Arslanlar ḩayḩırup bunlaruñ üstüne hücum itdiler. Useyyd diledi ki arslanlara tiri bārân ide. Baba ÓAmr aytdı: ey ciger-güşem bu arslanlar tılsımdur. Bunlara oḩ ve ḩılıç fâóide itmez diyüp bunlar gine giri çekildiler. Arslanlar gine yirlerine geldiler. Nâgâḩ anı gördiler ki bir pır. ḩâs libâslar giymiş ve boynına tesbiḩ

tağmış. Elinde Óasā kapudan çıktı. Ecderhānuñ kuyruğundan girüp ağızından çıktı. Arslanlara karşı tırdı. Ol arslanlar bu pıre tevazúú itdiler. [130/9-17]

#### 2.2.1.1.4. Av/Şikâr Motifi

Av ve avcılık Türk kültüründe günümüzde dahi çok önemli bir yeri vardır. Moğol, Selçuklu ve Osmanlı toplumlarında av ve avcılık bir müessese hâlini almış hatta kanunlarla çerçevesi çizilmiştir. (Köprülü, 1966) Temelini Orta Asya coğrafyasından alan konargöçer topluluklar avcılıkla ve toplayıcılıkla geçimlerini temin etmişlerdir. Bu yüzden bu toplumlarda ata binmek, silahşorluk öğrenmek ve avcılık yapmak çok küçük yaşlardan itibaren benimsenip bir hüner vesilesi olarak kabul edilmiştir. Av törenleri bir festival havasında düzenlenmiş, avcılık adeta her yiğidin doğuştan getirdiği bir hüner gibi zaruri görülmüştür.

Halk hikâyeleri, menakıp-nâme, destan ve masal gibi anlatı ürünlerin çoğunda av motifi karşımıza çıkabilmektedir. *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da da bu motif sıkça tekrarlanmaktadır.

Menakıp-nâmenin kahramanlarından Habur, Müslüman olduktan sonra Safiyye, Saffan, Hüsne ve oğullarıyla birlikte av bahanesiyle Dimeşk'e gider burada cenk ederek Yezit'e çok zaiyat veririler.

Hemân Hâbûr bunu görüp derûn-ı dilden ve cân-ı gönülden müselmân olup evlâd-ı Resûl'a muhibb oldu. Hüsne bunu görüp Şafiyye'ye taşşin itdi. Ol gice geçdi irtesi gün şikâr mahânesiyle Hür'dan izin alup Şafiyye, Saffan ve Hüsne ve Hâbûr on oğlu ile Dimeşk tarafına revân oldılar. Şâm'a gelünce gördiler ki müóminler tağlara çıkmışlar. Yezid'ün Óaskeri müóminlerin etrafını çevürmüşler. Şâm tenhâ kalmış. Hiç kimse yok. Şafiyye, Saffan ve Hüsne ve Hâbûr oğulları ile şehre geldiler. Toğrı Yezid'ün sarâyına gelüp çok kimse helâk itdiler. [289/3-9]

Menakıp-nâmenin ana kahramanlarından Müseyyeb Gâzi de sürekli ava gitmektedir. Bir gün yine ava gittiği bir sırada genç bir tüccar haramîler tarafından yağmaya uğradığını söyleyerek şikâyet eder. Avını yanında bırakan Müseyyeb haramilerin hakkından gelmek üzere onları takip edip cenk eder.

Müseyyeb biñ müómin cemÓ idüp Óazm-ı Kûfe itdi. Her nerede havârîc buldı ise helâk idüp mâlını ve esbâbını yağma itdi. Bir kaç ay bunıñ üzerine geçdi. MüseyyebÓün adını Kûfe'de be-şıra işitdiler. Bir iki ayda on sekiz biñ hâriciyyi katl itdi. Nâgâh günlerde bir gün Müseyyeb tağda şikâr iderken bir civân bir deveye binmiş ağlayup gelür. Müseyyeb

ol civānuñ yanına varup hâlin suóâl itdi. Ol civān aytdı: ey birāder biz bāzırgān idük. Āl-i Resūl'in muhibblerinden idük. Kūfe'ye ticārete giderken bir yirde qonduq. Ulumuzuñ adına Qādi-yi ÓAlqama dirler. [342/2-8]

Cüneyd Gāzi de Türk'ün töresi gereği ava meraklı ve bu konuda mahir bir delikanlıdır. Onun kıssası Şuyüb ile ava çıkması ve yaralı bir geyiği avlaması sonucu avın sahibi ve ilk yaralayan Şeybanoğulları reisinin oğlu ve Reşide'nin kardeşi Hanzala ile vuruşması ile başlar. Cüneyd'e göre at binenin, silah kuşananın, av ise kapanındır. Burada ava o kadar önem verilmiştir ki at-avrat-silah, at-avrat-av şeklinde tekâmül edilmiştir. Cüneyd'in Hanzala'yı öldürmesi ile birlikte bu hikâye başlar.

Şuyüb dañı Óayyārlıqā havās idüp babasınıñ yirini tutdı. ÓAyyārlıqā gāyet hünerli qopdı. Dāóim Cüneyd ile şikār iderler idi. Bir gün ikisi şikāra taqlarda şikār iderken nāgāh bir zahm-dār geyige rāst geldiler. Bir oq urulmuş ammā kār itmemiş. [395/6-9] Meger ol civān Beni-şeybān Qabilesi'nün seyyidi ÓAmreviye'nün oğlu Hānzala imiş. Gāyet gürbüz pehlevān imiş. Yigitligine maqrūr imiş. ŞecāÓatde benim gibi yoqdur dir imiş. Heybet-i şalabetle Cüneyd'i görünce hiç göze göstermedi. Ógin baqlayup aytdı: ey nā-bekār seniñ ne haddiñdür ki benim zahm-dār şikārimi tutup başını kesesiñ. Benim heybetimden qorqmaz mısıñ ki baña qarşu turursiñ. Şimdi seniñ başını kesünce ne olur? Benim seniñ gibi qlullarımıñ qlulı vardır ki babañ seniñ civāniñ işin temām ider didi. Cüneyd bunı işidüp sükūt itdi. Lutf-ı melāmetle aytdı: ey civān öykelenme at bineniñdür kılıc kuşananuñdur. Av kapanuñdur. Eger murādiñ şikār ise işte şikār. Gel atıñdan in. Āteş yaqalım. Kebāb idelim. Ve hem siziñle ekmek yiyelim. Bir beg-zādesiñ. Böyle hırşlanmaqlıñ maÓānesi yoqdur didi. Hānzala, Cüneyd'ün sözünü işidünce dañı pek qāzaba geldi. Āhir buñı görünce Cüneyd de qāzab idüp aytdı: ey āslı nesli belürsiz nā-bekār nice lāf idersiñ? Erlikde neñ var getür görelim didi. [395/12-17. 396/1-6]

Metinde av sadece erkeklerin uğraşı alanı değildir. Cüneyd Gāzi kıssasının kadın kahramanı Reşide de tıpkı bir erkek gibi ava meraklı ve bu konuda maharetlidir. Kardeşi Hanzala öldürüldüğünde ve babası cenge gittiğinde avdadır. Döndüğünde vaziyeti öğrenir ve intikam için yemin eder.

Reşide idi. Gāyet güzel idi. Ve gāyet gürbüz pehlevān idi. Dāóim şikāra giderdi. Qarındaşı Hānzala'nun helāk olduğundan haberi yoq idi. Babasınıñ Medjine'ye cenge gitdiğini bilmez idi. Bir gün şikārdan geldi. Baqldı ki anası qara elbise giymiş ve babası yoq. Suóâl idüp haber aldı. Qāzaba gelüp yemin itdi ki gide Cüneyd'i ve Useyyd'i qomaya. [411/10-13]

#### 2.2.1.1.5. Mağara Motifi

Mağara Türk mitolojisinde sığınılacak yer, saklanılacak mekân olmasının yanında ana rahmi olarak da destanlarda karşımıza çıkar. Ayrıca mağara gizli saklı dünya ile



yaşadığımız âlem arasındaki bir geçit görevi üstlenmektedir. Diğer taraftan biçimsiz yapısı itibariyle karanlık güçlerin gizemli varlıkların da mekânı olarak algılanmıştır. İlk insanların mağaralarda varlıklarını sürdürmesi inançsal kutsiyet açısından da kurban gibi törenlerin mağaralarda yapılmasını sağlamıştır. (Bayat, 2007; Köksal, 1984)

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da mağara sığınılacak bir mekân olmasının yanı sıra Hz. Muhammed'in Medine'ye hicreti sırasında Hz. Ebubekir ile mağara arkadaşı tabiriyle bir telmih unsuru olarak kullanılmıştır. Ayrıca Useyyd'in İskender kılıcını ve onun diğer hazinelerini ele geçirdiği tılsımlı mağara, karanlık güçlerin mekânı olarak tasvir edilmiştir. Useyyd Gâzi ile Baba 'Amr burada acayip ve garayip varlıklarla mücadeleler vermişlerdir.

Hoca ÖAmr aytdı: ey pehlevân buralara Öacâyibden garâyibden ne vardur? Ğam-h'âr aytdı: ey peyk-i Nebî burada yakın bir mağara var. İçinde bir temür kapu var. Bir kimse ol kapınuñ yanına varamaz. Şāyet bir kimse varsa tarrāka vü šāÖika žāhir olur. Ol ādemiñ zehresi çāk olur. Yakın varamaz didi. Useyyd bunı işidüp aytdı: ey peyk-i nebî lutf eyle ol mağaraya varup temāšā idelim. Baba ÖAmr rāžî oldu. FāÖam geldi yidiler. Şükriñ diyüp atlarına binüp ol mağaraya geldiler. İçeri girüp biraz gitdiler. Nāgāh anı gördiler ki soğuk yıllar esdi. Bunları üşüttdi. Biraz dañı öte vardılar. Farrāka žāhir oldu. [129/4-11]

Ķapuyı açup kırk fersah miqdârı içeri gitdi. Işığa irişmedi. Çakmak çakup şemÖe yakdı ki kendini bir zer zeminde buldı. Seng-i siyāhdan bünyād olmuş vüsÖatî yüksekliğinde atlu qarĝu oynup gezebilir. Dört gün gece gündüz gitdi. Āhir bir mağaraya bakdı ki cihānuñ yüzini deryā tutmuş. Āfitāb rüşenliğini görüp Ħaĝĝ'a şükr [idüp] biraz taÖām yidi. Ve şü için gönli ferah olup istirāhat eyledi. [457/5-9]

#### **2.2.1.1.6. Savaş ve Savaş Aletleri Motifi**

Türk destanlarının ana teması savaştır. Türkler, coğrafi şartları ve yapıları itibariyle at üstünde yetişen, küçük yaşlardan itibaren av avlayan, silahşorluk eğitimi alan, düşmanı sindiren ve bu yolda ad alan, nam salan bir millettir. Hal böyle olunca kahramanlık temalı anlatılarda savaşlar hep ön planda olmuştur. Bu tür eserler İslamiyetin yayılmasından sonra dahi kısmen evrilmiş olmasına rağmen bu yönünü korumuş, savaş aletlerinin çeşitliliği açısından da oldukça zenginleşmiştir. Türkler'in vücuda getirdiği bu gelenekte harp düğün veya bayram olarak tabir edilmiştir. Köroğlu destanında "Kaçga bir bayram, döğüş bir düşündür." şeklinde ifade edilen bu düşünüş adeta bir töreye dönüşmüştür. (Köksal, 1984)

İslamiyet sonrası kahramanlık temalı eserlerden olan *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* aşk temasıyla oluşturulan Cüneyd Gâzi bölümü dâhil baştan sona savaşların anlatıldığı, kahramanlıkların ortaya konduğu ve nihayet mucizevî zaferlerin anlatıldığı önemli bir eserdir.

Ordular sürekli saf saf bölük bölük meydana genellikle sabah vaktinde güneşin doğmasıyla hazır bulunurlar. Taraflar münadilerin nidasıyla sabahleyin saf tutar, tabli âsâyişlerle güneşin doğmasıyla birbirinden ayrılırlar. Bu sahne müellifçe kalıp ifadeler ve seçili cümle yapılarıyla tasvir edilmektedir.

Ol gün iki taraftan münâdiler nidâ itdiler. İki leşker halkı ol gün âlât-ı harblerin müheyyâ itdiler. Ol gice geçüp şabâh oldu. Güneş kulle-i kıafdan baş kaldırıp Öalem nür ile münevver eyledi. İki cânibden müómin ehl-i imân ve havâriç ehl-i küfrân cümlesi atına binüp meydân yirine geldiler. [114/6-10]

Her savaştan önce bir yiğit izin alarak meydana çıkar kendini bildirir ve vuruşacak birini meydana davet eder. Bu vuruşmada genellikle ehl-i iman safındaki pehlivan ehl-i tuğyan safındaki mübarizi türlü hünerlerle mağlup eder. Bu sahneden sonra ise taraflar birbirine saldırır ve savaş başlar. Vuruşma anlarındaki hamleler ve hünerler ile alakalı tasvirler dikkat çekicidir.

İki cânibden cümlesi at üzerine gelüp meydân kenârına geldiler. Anı gördiler kim müómin Öaskerinden Mâlik Ecdâr at sürüp Öazm-ı meydân itdi.

Kelâm-ı Manžûm:

NaÖra urdı haykırdı ol pehlevân

NaÖrasından ditredi kevn ü mekân

Haykırup çağırdı didi nerre şır

Şanasın âsmân yıkıldı yire geçdi yir

Kim beni bilmezse bilsün aşikâr

Mâlik ibn-i Hâriş'em ben nâm-dâr

Ey havâriç Öaskeri [ey] kavm-i dün

Geliñüz ceng idelim bu gün ki gün [103/3-8]

Hemân Dāvūd adlı bir melÓün var idi. At depüp meydâna girüp Mâlik'e karşı turdı. Mâlik aytdı: ey melÓün sen kimsün didi. Dāvūd aytdı: ben Dāvūd'am ki Kerbelâ'da Hâzret-i İmâm Hüseyn'e şu vormeyüp süsüz şehid iden benem didi. Mâlik aytdı: di imdi hamle kıl saña göstereyim âl-i Resül'e düşmân olmağı didi. Ol dem Dāvūd eline nize

alup Mâlik'e havâle kıldı. Mâlik kalkanıyla kaçı virdi. Üçüncü hamlesin dañı men'Ö eyledi. Nevbet Mâlik'e geldi. Mâlik eline nacağ alup Dâvüd'a hamle kıldı. Dâvüd cân acısından kalkanı karşı virdi. Mâlik Ecdâr'ın nacağına kalkan dayanamayup iki şâk oldu. Nacağ Dâvüd'un başına tokinup tâ eyer kaşına varuncaya kadar iki pâre itdi. Ve cânı cehenneme Öacele kuş gibi uçarak gitdi. [103-15-17. 104/1-7]

Müselmânlardan bunı görüp Allâh Allâh âvâzı göge çıkdı. Hâricilerden feryâd figân cihânı tutdı. Yezid'ın oğlu ÖÖmer bunı görüp aytdı: bu kocaya bir âdem varunca garım olmaz diyüp Öalemlerin depredüp iki yüz biñ kâfirden eşedd hâriciler deryâ gibi Mâlik Ecdâr'ın üzerine hamle kıldılar. Mâlik bunı görüp elinde nacağ yalnız idüp havâriçe hamle kıldı. Bunı görüp yüz biñ müömin havâriçe hücum itdiler. [105/12-17]

Eserde *âlât-ı harb u darb* şeklinde ifade edilen savaş aletleri; Kılıç, İskender Kılıcı, gürz, gürz-i girân, tiğ, tiğ-i bürrân, tiğ-i âbdâr, ok, yay, deste-cüb, zırh, cebe vü cevşen, kalkan, mızrak, keman, tîr, kemend, hançer, şemşîr, nîze vb. şeklindedir.

#### 2.2.1.1.7. Pençik Çıkarma Motifi

Pençik çıkarma özellikle Türklerin İslamiyet'i benimsemelerinden sonra yaygınlaşmış, edebî eserlerde de çokça işlenmiştir. Yeni fethedilen kale, şehir veya beldelerde elde edilen ganimetlerin beylere ya da merkezlere genellikle beşte bir oranında gönderilen değerli mal ve eşyalardır.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da bu gelenek birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen ganimetlerin beşte biri Medine'ye veya Mekke'ye Abdullah ibn-i Zübeyr, Muhammed Hanefi ve Zeynelabidin'e, geri kalanı ise fakir fukaraya üleştirilmek maksadıyla gönderilmiştir.

Andan sonra Müseyyeb Gâzi emr itdi. Küffârın mâlını esbâbını bir yire cem'Ö idüp beşte birini Medîne ve Mekke'de olan evvelâ Hâzret-i İmâm Zeyne'l-Öâbidîn'e andan Muhammed Hanefî'ye andan Abdullâh ibn-i Zübeyr'e gönderüp bakişini müöminlere taqşim itdiler. Müöminler ganî olup hayr du'âlar Müseyyeb'e itdiler. [370/1-4]

Müseyyeb bunı görüp Süheyl'e hayr du'âlar itdi. Hâricler tarmâr oldu. Müöminler bunı görüp secde-i şükr itdiler. Müseyyeb dañı secde-i şükr idüp toğrı ÖAğbe'nün çadırına geldi. Tahtını kılıçlayup geçüp oturdu. Emr itdi. Müöminler hâriciñ mâlını esbâbını cem'Ö idüp beşte birin Zeyne'l-âbidin Muhammed Hanefî ve ÖAbdullâh ibn-i Zübeyr için koyup kalanını müöminlere taqşim itdi. [374/13-17]

Mâlik Ecdâr gördi kim kâfir leşkeri sınıp kaçmağa yüz tutdılar yüz yire koyup hamd ü şükür eyledi. Müöminler havâriçleri serüp tarmâr itdiler. Mâlik Ecdâr gelüp ÖÖmer

Naḥs'ün çadırına girüp tahtın kılıçlayup geçdi oturdu. Müóminleri bi-kušürsuz gelüp ğanîmet mâl ne var ise taqşim itdiler. Qalanın Mekke fuqarâsına gönderdi. [41/13-17]

Bir taraftan Müseyyeb dört biñ pehlevân [ile] hâricinüñ şaflarını söke söke başlarını döke döke Favq'ün Óalemi dibine çıkageldi. Bir kılıc urup Óalemi ve Óalemdârı dört pâre kıldı. ÓUbeyd bunı görüp cân başına şıçrayup qandasıñ Muşul diyüp qaçdı. Qalan havâriç Óaskeri perişân olup kimisi qaçdı. Kimisini helâk itdiler. Ve kimisini eşir itdiler. Müseyyeb bunı görünce Hâkq'a şükrler idüp Favq'ün çadırına geldi. Tahtını kılıçlayup geçüp qarâr itdi. Andan müómin pehlevânları bir bir ellerinde eşirleri ile geldiler. Müseyyeb emr itdi. Hâricinüñ esbâbını cemÓ idüp müóminlere taqşim itdiler. Andan soñra emr itdi. Eşirleri getürdiler. Müómin olanları âzâd itdiler. Olmayanı helâk itdiler. [351/16-17. 352/1-6]

ÓAmr ibn-i ÓĀs'ün çadırına gelüp tahtını kılıçlayup genç arslan gibi turdu. Pehlevânların cümlesi gelüp görüñüp fethiñ mübârek olsuñ didiler. Melik Neccâşî gelüp tahta geçdi. ÓAmr ibn-i ÓĀs'ıñ ne qadar hazînesi ve ne qadar sekiz kerre yüz biñ Óaskeriñ hazînesi ve esbâbı var ise müóminlere taqşim idüp müómin Óaskeri ğanî olup Hâkq TeÓâlâ'ya şükrler kıldılar. [201/1-4]

Şafiyye Ümeyye'nüñ cevâbını maqbûl görüp buyurdu. SaÓd'a ağır bend urdılar. Andan soñra havâriç Óaskerinüñ mâlını cemÓ idüp müómin âskerine taqşim itdiler. Şafiyye kendi bir cübbesin qabûl itmedi. [188/12-14]

#### **2.2.1.1.8. Kız Kaçırma ve Evlenme Motifi**

Eserde kız kaçırma eylemine rastlanılmamaktadır. Fakat evlenme yaygın olarak geçmektedir. Baba Amr'ın oğlu Ümeyye'nin Caberiyye Kalesi'nin kadın reisi Selima ile Useyyd Gâzi'nin Abdullah ibn-i Abbas'ın cariyesiyle, Cüneyd Gâzi'nin Reşide Bânû ile evlenmeleri hikâyenin en önemli evlenme hadiseleridir. Zira bu evliliklerden doğanlar menâkıp-nâmenin seyrine etki eden önemli kahramanlardır.

Useyyd Gâzi, Abdullah ibn-i Abbas'ın cariyelerinden birine âşık olmuştur. Abdullah ibn-i Abbas cariyei kendi oğluna ahd ettiğini söyleyerek Useyyd'e vermez. Medine ulularının araya girmesiyle rıza gösterir. Bunun neticesinde âlî ziyafetler verilerek bu evlilik gerçekleşir.

ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs'a dañı âdem gönderüp hâreme getürdiler. Useyyd'ün hâlini ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs'a diyüp Useyyd için cāriyei istediler. ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs bunların sözünden çıkup muhâlefet itmeyüp aytdı: şart etmişim söziñizi saymazdım diyüp cevâb itdi. Zeyne'l-Óâbidin bunı işidüp aytdı: gel cāriyei âzâd idelim. Andan soñra Useyyd'e nikâh idelim didi. ÓAbdullâh ibn-i ÓAbbâs bunı işidünce ğayrı söylemege mecâli qalmayup çar-ı nâçar cāriyei âzâd itdi. Andan Beni-

hâşimûñ büyükleri bunu işidüp şād oldılar. Varup cāriyeyi Useyyd'e nikāh itdiler. ÓĀlî ziyāfetler idüp Useyyd'i gerdege koyup oldılar. [307/16-17. 308/1-6]

Ümeyye ile Selima'nın evliliğinde ise Selima'ya âşık olan Ümeyye için kendisini isterler. Selima bu evliliğe sıcak bakmayarak reddeder. Rüyasına İmam Ali gelir ve dünyada helalinin Ümeyye olduğunu söyler. İrkilerek uyanan Selima evliliğe râzı olur ve türlü ziyafetler verilerek nikâhları kıyılır.

Selīmā uyķıya yattı. Düşinde Ĥazret-i ÓĀlî efendimizi gördi. ÓĀlî el-Murtażā efendimiz Ümeyye'yi almış Selīmā'nuñ yanına geldi. Aytđı: yā Selīmā seniñ dünyāda āhiretde ĥelāliñ Ümeyye'dür. Yarın Ümeyye'ye rızā vir. Yoħsa Ĥaķķ TeÓālā'nuñ ġazabına uğrarsıñ didi. Selīmā'nuñ gözinden ġāÓib oldu. Selīmā belinleyüp uyandı. Hemān ādem gönderüp SaÓd-ı CaÓberiyye'yi yanına getürdi. İki ādem ĥuzürında SaÓd'a vekāletini viridi. Šabāħ olunca ārām itdi. Šabāħ olunca SaÓd-ı CaÓberiyye yanına iki ĥādim ve nice kimseler ile ġalÓadan çıkup Muħammed Ĥānefi'nüñ ĥuzür-ı şeriflerine gelüp Selīmā'nuñ rızāsın söyledi. Muħammed Ĥānefi bunu işidüp şād olup pehlevānları bir yire cemÓ idüp Ümeyye'den rızā alup Muħammed Ĥānefi nikāh itdi. Bir hafta Óurūs idüp ziyāfetler alup yidiler içdiler. Andan soñra Ümeyye'yi gerdek-hāneye koydılar. Selīmā ile ber-murād oldılar. [315/4-13]

Useyyd Ġāzi'nin ođlu Cüneyd ile Reşide Bānū birbirlerine âşık olmuş, Reşide'nin kaybolmasıyla her ikisi de türlü maceralar ve cefalar çekerek birbirlerini bulurlar. Menakıp-nāmenin sonuna denk gelen bu buluşmalarında arka bir vererek kâfir ordusunu yenerler. Müslüman ordusunun komutanı Abdülmümin her ikisinin ahvalini öğrenir. Savaş sonunda ziyafetler vererek düğünlerini yapar. Bir birinden ayrı olarak Medine'den ayrılan âşıkların, vuslatı yaşayarak birlikte Medine'ye dönmeleriyle hem Cüneyd Ġāzi bölümü hem de menkıbnāme sona erer.

Andan soñra İslām Óaskeri kuvvetlenüp küffār Óaskerini tārmar itdi. Bunu görüp Mansūr kaçup islām Óaskeri sağ selāmet memleketlerine ÓAbdülmuómin Óaskeri tađıtmaķsızın bir Óālî düğün idüp Cüneyd ile Reşide'yi gerdege koyup ber-murād oldılar. Anda bir kaç gün eġlenüp ġanimet māl ve nice hediyeler ile Medine'ye revān oldılar. [512/16-17. 513/1-3]

#### **2.2.1.1.9. Ad Koyma Motifi**

Ad koyma motifi menakıp-nāmenin son bölümü olan Cüneyd Ġāzi kıssasının anlatıldığı bölümde karşımıza çıkmaktadır. Useyyd Ġāzi'nin Abdullah ibn-i Abbās'ın cariyelerinden biriyle evliliğinden erkek bir evladı olur. Mekke ve Medine fukarasına birçok ihsanda bulunur. Satih Hikem adında bir bilgeye evladının talihine baktırır.

Bilge, oğlanın ömrünün uzun olacağını, nice padişahları dize getireceğini, çok gürbüz bir pehlivan olacağını ve çok garip hadiseler yaşayacağını söyledikten sonra adını Cüneyd koyar.

Rivāyet iderler ki ol zamān Useyyd ibn-i Munzır ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'ın cāriyesini nikāh olunca hāmile olmuş idi. Ol hatundan Hāḫḫ TeÓālā ay pāresi gibi Useyyd'e bir oğlan ihsān eyledi. Dāyeler gelüp Useyyd'e bir oğlın [oldı] diyü müjde itdiler. Useyyd buña şād olup Mekke ve Medīne fuḫarāsına bi-hesāb māl ve niÓmet ve esbāb ihsān eyledi. Meger ol zamān Medīne[de] Saṭīh Hīkem adlı bir dāne Óilm-i nücūmda māhir kimse var idi. Useyyd, Saṭīh Hīkem'i daÓvet idüp oğlı tāliÓine bakdı. Hāḫim tahte-i remli alup noḫta dökdi. Eşḫāl ḫodı. Evvel altı hāneye naḫar itdi. Eşḫālın saÓdın taḫşin fark edüp tāliÓin gördi. Andan soñra aytdı: ÓÓmri ḡāyet uzun ola. Nice pādişāhlar bunın elinden helāk ola. Ḡāyet gürbüz pehlevān ola. Çoḫ gurbet çeküp bi-hesāb Óacāyib u ḡarāyib göre didi. Ve aytdı: bunın adı Cüneyd olsun didi. [394/16-17. 395/1-9]

Menakıp-nāmede ad koyma motifinin yer aldığı bir başka yer de Hoca 'Amr'ın kendisi gibi ayyarlıkta mahir olan oğlu Ümeyye ile sonradan Müslüman olan Selima'dan olma evladı içindir. Cüneyd ile aynı gün doğan bu oğlana da Şuyüb adını koyarlar. Onu da Cüneyd gibi dayeye verirler. Belli bir yaşa gelince etraftan ne kadar ulular var ise davet edip ziyafet verirler. Sünnet merasimleri tamamlandıktan sonra ilim ve irfan tahsili görür. Dört kitaba da vakıf olan bu iki delikanlıdan Cüneyd silahşorluḡa, Şuyüb ise babası gibi ayyarlıḡa heves eder.

Rivāyet iderler ki Selīmā CaÓberiyye ḲalÓası'nun sultānı idi. Ümeyye'nün hatunı idi. Selīmā günlerdebir gün Medīne'ye türbe-i mutaharayı ziyāret itmege gelüp hikmet-i Hūdā meger hāmile idi. İttifāḫ hāmli temām olup Cüneyd'ün toḡduḡı gün Selīmā daḫı bir oğlan zuhūra getürdi. Adını Şuyüb ḫoydılar. Anı daḫı Cüneyd gibi dāyeye virdiler. Cüneyd ile Şuyüb büyüyüp dörder yaşına ḫadem başdı. Ammā Cüneyd güzellikde ve boyda emsāli yoḫ idi. Hemān Hāmzā pehlevāna beñzer dirler idi. Ve ammā Şuyüb ḫısa boylı ve ḫara yağız zıve gibi hāreket ider idi. Beşer yaşlarına girünce Useyyd diledi ki ikisini bile sünnet ide. Etraf-ı Óāleme ādemler gönderüp Mekke'de ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr ve Muḫammed Hānefi'yi ve Fāóif'de ibn-i ÓAbbās'ı ve Kūfe'de Muḫtār'ı her nerede büyük müómin var ise ādem gönderüp daÓvet eyledi. Sünnet emrini temām idüp ÓArab'ın büyüklerine dürli dürli ziyāfet [itdi]. Andan soñra Cüneyd ile Şuyüb'ı bir ehl-i kāmil ve Óālim ve fāzıl kimseye Óilm öğrenmege virdi. Cüneyd ile Şuyüb onar yaşına girinceye ḫadar dört kitābı oḫudılar. Andan soñra Cüneyd silāhşorluḡa havās itdi. Oḫ atmaḡa ḫılıc ḫalmaḡa at ḫullanmaḡa her gün ḫalışurdu. Ḡāyet gürbüz pehlevān oldı. Şuyüb daḫı Óayyārlıḡa havās idüp babasının yirini tutdı. [394/10-17. 395/1-6]

## 2.2.1.2. İnançla Alakalı Motifler

### 2.2.1.2.1. Rüya Motifi

Menakıp-nâmedeki önemli motiflerden biri de rüya motifidir. Menakıp-nâmenin başlaması rüya yoluyla İmam Hüseyin'in Mâlik Ecdâr'a intikamının alınması ve hâricîleri yeryüzünden temizlenmesi için talimat vermesiyle başlamaktadır. Mâlik Ecdâr'ın kendisinden bir işaret bırakmasını istemesi üzerine İmam Hüseyin kendisine kendi eliyle yazmış olduğu hattı verir. Mâlik uyandığında bu hattı elinde bulur ve derhal harekete geçer.

Ahşam olucağ hâba vardı. İmâm Hüseyn'i düşünde gördi. Mâlik'e aytdı: Yâ Mâlik-i tûr yûri yuğarı leşkeriñi al. Var benim çanım ÓÖmer ibn-i SaÓid ile Şimr-i Zilcevşen'den al. İşde saña ihtiyâc için benim dest-i hattım diyüp Mâlik'in eline bir mektûb virdi. Mâlik belinledi uyandı. Elinde bir mektûb buldı. [2/7-11]

Menakıp-nâmenin bir yerinde ise İmam Ali, Zehir adında bir müminin rüyasına gelir. Kendisine yol gösterdikten sonra kesik olan elini iyileştirir. Zehir uyandığında elinin iyileştiğini görür.

Bir hafta Hâkğ TeÓâlâ'ya Óibâdet itdi. Gündüz sâóim gice kâóim olup gühâhına tevbe iderdı. Bir gice uyğı galebe idüp yatdı. Hâba vardı. Düşinde Hâzret-i İmâm ÓAlı ibn-i Ebû Fâlib'i gördi. Varup ayağına baş çodı. Emürü'l-müóminin aytdı: yâ Zehir-i tûr bu aradan Horasan'a var. Mûsâ-yı EşÓari'ye benim selâmım irsâl eyle. Gelsün Mâlik Ecdâr'a muÓâvenet itsün didi. Zehir, Hâzret-i ÓAlı'den bunu işidüp aytdı: yâ emürü'l-müóminin benim elime bir duÓâ itseñ. Ben dañı Yezid'den İmâm Hüseyn'ün çanım alsam didi. Ol dem Hâzret-i ÓAlı, Zehir'ün elini sığadı. Evvelkine döndi. Bi-iznillâhu TeÓâlâ Zehir uyanı geldi. Gördi ki eli sağ olmuş. [110/5-12]

Useyyd Gâzi'nin gördüğü bir başka rüya ise çok ilginçtir. Osman Gâzi'nin meşhur göğsünden çıkan çınar ağacını andıran Useyyd'in rüyası onun Ebâ Müslim'e varan menkıbevî soy ağacının haritalarını ortaya çıkarmaktadır.

Ey pehlevân-ı cihân ve ey sâhib-çırân-ı zamân bu gice ruóyâmda gördüm ki şnemde bir ağaç çıktı. Dal budağ virüp gâyet büyük olur. Bir zamândan soñra ol ağaç çurudı. Gine iki fidân çıktı. Žâhir olup iki fidân dañı çurudı. Ol iki fidânun birisinin dibinden bir fidân dañı çıktı. Evvel ki ağaçlardan büyük oldu. Andan soñra Óâleme nazâr iderüm. Dünyâ ser-be-ser cefâ ile tölmiş. Soñra gördüm ki ol ağacın ortasından bir âb ağıdı. Varduğca bu Óâlemde ne deñlü cefâ var ise giderüp ser-be-ser cihânı pâk ider. Belinleyüp uyandum didi. Mâlik Ecdâr Useyyd'den bunu işidüp taÓaccüb idüp baş kalkdırup Hoca ÓAmr'ün yüzine bağıdı. Aytdı: bu düşünün taÓbjirine ne buyurursın didi. ÓAmr ibn-i Ümeyye aytdı: Ya Mâlik bu ruóyânın taÓbjiri oldur ki evvelâ bir ağaç

žuhūr oldu. Useyyd'ũn űlbinden bir evlād vűcűda gele. Ğāyet pehlevān ola. ŐĀlemi ser-ā-ser seyr ide. Andan űoűra iki fidān žāhir oldu. Ol pehlevānuű űlbinden iki evlād gele. Ol evlādın birisinden bir evlād dađı žāhir ola kim anuű sebebinden cihāndan havāriĉ tādifesini dűnyādan gidere. Zjřā ŐĀlem ser-ā-ser tutmađ havāriĉe devlet ider. Ol űu ađaĉ ortasından ađdı ki anuű űuvvetidűr ki havāriĉ cġfāsını giderűp dűnyāyı pāk ide. ŐAmr'ũn taŐbřrűn iűidűp taŐaccűb itdiler. [72/1-14]

Cűneyd Ğāzi de kıssasının bir yerinde Kayser-i Rűm'un sarayında kuyuya atılınca műnacatta bulunur. Bunun űzerine rűyasına Hz. Peygamber gelir. Baűına gelecekleri anlattıktan sonra soyuna vurgu yapılarak neslinden Ebā Műslim'in geleceđini haber verir. Kendisine bir dua űğretir ve ne zaman baűı dara dűűűe sıkıntılardan kurtulmak iĉin űğrettiđi duayı okuması gerektiđini sűyler.

űimden-űoűra ğam yime hiĉ kimse saűna muŐazžarat idemez. Ğayli Őacāyib seyr itseűn gerekdűr. Ve dađı senũn neslinden bir evlād gelse ve benim hānedānımuű dűűmānların helāk itse gerekdűr. Adı ŐAbdullāh lađabı Ebu'l-Műslim olsa gerekdűr. Cűneyd aytdı: sizler kimlersiűiz? Ol zāt-ı űerif aytdı: ben MuĞammed ibn-i ŐAbdullāh Őaleyhi's-selām'am didi. Cűneyd, MuĞammed'ũn ism-i űeriflerin iűidũnce aytdı: yā Resűlullāh bu bend-i zindāndan hālās olmađa bir ĉāre itseűiz didi. Sultān-ı Enbiyā bir duŐā űzerine ođıyup űfűrdi. Derhāl elinũn ayađınuű bendleri dűkildi. AŐzāsına űihhāt gelűp eski űuvveti yirine gelűp anadan tāze tođmıűa dűndi. Ğāzret-i Resűl Őaleyhi's-selām bir duŐā dađı űğretti. Aytdı: her kim bu duŐā[yı] ođırsa cűmle mažarratdan ve yaramaz iűlerden emin ola ve sen dađı ođı ki bend-i zindāndan hālās olasıű. Ol duŐā budur: *Īlahi ıatretűn min bihāri cűdike tekifni ve žerratűn min niyāzi Őafvike teŐfini*.<sup>4</sup> Sultān-ı Enbiyā bu duŐāyı Cűneyd'e űğretti. [449/8-17. 450/1]

#### 2.2.1.2.2. Sihar Motifi

Bir kimseye hile etmek ve batıl űeyi hak suretinde gűstermek olup Tűrkĉesi bűyűdűr. Eski Tűrk destanlarında da gűrűlen bu motif Tűrklerin semavî dinlere girmesinden sonra eserlerde daha fazla gűrűnmeye baűlamıűtır. (Kurnaz, 2007; Kűksal, 1984)

Edebiyatımızda menakıp-nāme, masal ve efsane gibi inanĉ temelli ve insanűstű varlıkların ve olayların anlatıldıđı űrűnlerde karűımıza ĉıkmaktadır. Yaygın bir inanĉa gűre cadı ve peri gibi hayal űrűnűne dayalı varlıklar tarafından yapılmakta olup kahramanlar tarafından belli sembolik hareketler veya ayet ve dualarla batıl olurlar. Bu űekilde batıl olan sihir sonucu sehhar űldűrűlűr ve kahramanlar dűűmanlarını yenerler.

<sup>4</sup> Allahım! Cűmertlik denizlerinden bir damla bana yeter. Senin af nehirlerinden bir zerre bana kāfi gelir.



*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da bu motif, Useyyd ile Baba 'Amr'ın tılsımlı mağaraya girerken ve Cüneyd Gâzi kıssasında Cüneyd'in acayip ve garayip olay ve şahıslarla yaptığı mücadelelerde karşımıza çıkmaktadır.

Çün Useyyd bu hattı okudu. Hoca ÓAmr'a haber virdi. Ayağı altındaki toprağı karıştırdılar. Bir ana[h]tar buldılar. Anuñla kapuyu açdılar. Bir delik âşkâr oldu. Hemân şem'öe yaqdılar. İçeri girüp biraz gitdiler. Bir merdivâna rast geldiler. Nerdibândan aşağı indiler. Bir meydân çıktı ammâ bu meydânun öte cānibinde bir kapu gördiler. Açuk ammâ iki tarafında iki arslan. Arslanuñ öte yanında iki ecderhâ ağız açup tururlar. Görüp ta'ccüb idünce arslanlar hareket itmege başladılar. Bunlar yakın varduķca arslanlar dañı yakın gelürdi. Arslanlar haykırup bunlaruñ üstüne hücum itdiler. Useyyd diledi ki arslanlara tiri bārān ide. Baba ÓAmr aytdı: ey ciger-güşem bu arslanlar tılsımdur. Bunlara oķ ve kılıç fā'ide itmez diyüp bunlar gine giri çekildiler. Arslanlar gine yirlerine geldiler. Nāgāh anı gördiler ki bir pīr. Hās libāslar giymiş ve boynına tesbīh takmış. Elinde Óasā kapudan çıktı. Ecderhānuñ kuyruğundan girüp ağızından çıktı. Arslanlara karşı turdı. Ol arslanlar bu pīre tevazzu' itdiler. Andan geçüp Useyyd ile Hoca ÓAmr'ın yanına geldi. Aytdı: ey Useyyd ve ÓAmr hoş geldiñüz didi. Ve selām virdi. Hoca ÓAmr pīrün selāmın aldı. Ve aytdı: ey pīr sen ne kişisin? Ve bu maķām niredir? Didi. Ol pīr aytdı: bu maķām Zülkarneyn dahmesidür. İskender beni bu maķāma ķodi. Hāķķ Te'ālā'ya du'ālar itdi ki kıyāmete ķadar bu maķāmda olayım didi. Hoca ÓAmr aytdı: imdi ey pīr bize bu maķāmı seyr itdür didi. Ol pīr aytdı: bu maķāmı seyr itmek isterseñüz baña secde itmek gerek didi. Hoca ÓAmr bunu işidüp bildi ki bu pīr süretinde olan Şeytān-ı La'şindür. [130/6-17. 131/1-7]

Useyyd ile Hoca ÓAmr merhāmet idüp Useyyd yemīn itdi ki bunları bu belādan halās itmeyünce gitmezem didi. Ol gün aħşam[a] dek ol arada sābr itdiler. Aħşama yakın bir tarraķa peydāh oldu. Ne ola dirken gördi kim ķaddi mināreye benzer, ağızı mağaraya benzer, kolları çınar şāhına benzer, dişleri sābr taşına benzer, başı at başına beñzer bir Óifrit çıķageldi. Useyyd'e aytdı: ey ÓArab bunda niye geldiñ diyüp elinde bir Óamūdu var imiş. Useyyd'e havāle ķıldı. Useyyd Āyet el-Kürşī'yi okıyup İskender kılıcın eline alup Öüryān itdi. Hemân Óifrite bir kılıc öyle urdı ki karnına rāst gelüp baķırsaķların toğradı. Cānı çıķup gözi arduñca baķaķaldı. Hoca ÓAmr Useyyd'e du'ā itdi. Anı gördi ki yarısı taş olan yigit śihhate irüp bayaķı gibi oldu. Yirinden ķalkup Useyyd'ün elin öpdü. Ayağına düşdi ve ÓAmr'ın dañı elin öpdü. Öteki yigit ki boynında degirmen taşı var idi Óifritüñ helāk olduğım bilünce gördi ki iki keçe pāresi boynına geçürmişler tururken çıķarup yabāna atdı. Gelüp oldu. Useyyd'in ayağına düşdi. Elin öpdü ve aytdı: Hızır mısın ey civān bizi bu belādan halās itdiñ didi. Šuffelerüñ öte cānibinde bir muķaffel sarāy var idi. Meger Óifritüñ maħpūs-hānesi idi. Useyyd ile Hoca ÓAmr varup ol kapunuñ tılsımın bozdılar. Kapı açıldı. [141/7-17. 142/1-1-5]

Muhtār ile Ķadı ol tarafā revān oldılar. İki günde ol ķubbeye irişüp baķdılar ki aķ mermerden yapılmış. Bir kapusu var. Üzerinde bir herif elinde yay hendegin üstünde bir köpri bir başında iki aslān yol gözler. Muhtār Ķadı köpriye yakın gelünce ol aslānlar hareket itmege başladı. Biraz dañı ileri vardılar. Ammā aslānlar atlamağā başladılar. Ķadı, Muhtār'a aytdı: bu ķaya ve bu eřķāl tılsım diyüp Óazāyime meşğul olup okıya

oğıya ağlanlaruğ yanına vardı. Ol ağlanlar itmekde. adı elindeki tağı ağlanlara atdı. Hemān ağlanlaruğ kellesi yire dūđdiler. [472/7-12]

Kelıbe Cāzū sihr idūp cūmle ehl-i islāmi hāzın itdi. Andan sođra řakirdlerine emr itdi. Kimi ecederhā kimi arslan kimi aplan her birisi bir heybetde mūōminlere hāmler ıldılar. Mūslimānlar bunu gōrūp ceng itmege mecālleri almadı. Cāzūlar mūōminlerden hayli ādem řehid itdiler. Cūneyd bunu gōrūp diledi ki kendi cenge gire. Ammā uvveti kesilūp bı-mecāl oldu. Taōaccūb idūp kendi kendine aytdı: Őaceb řu bađa n'oldı dıdı. adı hısse idūp bildi ki bunlara sihr kār itmiř. Hemān Őazāyime meřgūl olup bunlara ođurdı. Sihr bātıl oldu. cūmlesinūđ uvveti yerine gelūp Cūneyd ile Muhtār ellerine gūrz alup elli nefer cāzūya hāmler ıldılar. Ammā cāzūlara đarbları kār itmezdi. Ammā cāzūlar mūōminleri helāk iderdi. Cūneyd ile Muhtār Őāciz aldılar. Āhir birbiriyle mūřāvere itdiler. Cūneyd'ūđ fikrine Sultān-ı Enbiyā'dan Őğrendiđi duōā-i řerif hatrına gelūp hemān ođıyup cāzūlara arřu ūfūrdı. Cāzūlaruđ sihri bātıl oldu. Hemān Cūneyd ile Muhtār cāzūlaruđ ellisini de helāk itdiler. Kelıbe Cāzū bunu gōrūp gāzabla eline bir řiře alup iđini řu ile toldırup efsūn ođıyup havāya serpdı. Hemān gōgden yiller esūp řimřekler řađıyup islām Őaskeriniđ ūstūne yađmurlar yađup seller ađdı. Ne adar adır var ise seyl alup giderek ehl-i islāmuđ ūstūne bir źulūmāt ōkdi. Gōz gōzi gōrmez oldu. Hemān Kelıbe Cāzū kūffār Őaskerine emr itdi. Islāma ılıc urup hayli mūōmin řehid itdiler. Islām Őaskeri mūnhezim olmađa bařladı. Andan sođra Cūneyd gine hāzret-i Resūl'ūđ duōāsını ođıyup ūfūrdı. Cāzūnuđ sihri bātıl oldu. Hemān Cūneyd, Kelıbe Cāzū'ya iriřūp bir ılıc urup iki pāre itdi. [511/16-17. 512/1-16]

...biraz ileri sarāyuđ apusına gelūp bađdı ki Reřide sarāyuđ apusunda turur. Yađın varup diđđatle bađdı. Reřide[‘ye] beđzer ammā kōtū ōkar. Bildi ki hatā itmiř. Ammā ne āre bildi ki zenni cāzūdur. Ammā o degūl gibi. Anuđla sōyleřmege bařladı. Aytdı: ey Reřide buraya nerden geldiđ? Beni unuttıđ mı? Ne zamāndan berū buradasıđ dıdı. Cāzū sandı ki Cūneyd kendini bilmedi ammā Cūneyd cāzūniđ yanına varunca bađdı ki řahıh zenni cāzūdır. Kendini azdurmak ister ammā Cūneyd hācesinden iřitmiř idi ki bir kimse sehhāra rāst gelse boz[mađ] iđin ol kimse sehhāriđ řađından tuta. Cūneyd ol cāzūya gāfil iken řađından tutup aytdı: ey mekkāre sen cāzūsiđ. Tıđ kendi řekliđe gir yođsa seni helāk iderim dıdı. Cāzū ađlayup aytdı: ey Cūneyd bađa eđiyet itme. Ben Reřide'yem. Seniđ Őařđından ser-te-ser Őālemi seyr itdim. Seni aradım buldım. řimdi seni buldım. Ben sanırdım ki řimden-sođra rāhat olam. Sen dađı beni helāk itmek istersiđ. Kiři dūstına vefā yerine cefā mı ider dıdı. Cūneyd bunu iřidūnce cāzūnuđ bařına bir muřta urdı ki ađzından burnından an revān oldu. Aytdı: ey sehhāre řekliđe gir cāniđı cezādan urtar dıdı. Cāzū, Cūneyd'ūđ elinden hāyrān alup ne ideceđini bilmedi. Cūneyd'e mūlāyemetle sōyledi. āre bulmadı. Āhir bađdı ki halās olmađa āre yođ hemān bir ecederhā olup ađzından āteř řađmađa bařladı. Cūneyd bunu gōrūp ađla orđmadı. Cāzūnuđ řađına muhkem yapıřup aytdı: ey melōūn sūretine gir yođsa seni helāk iderim. Sen bađa āre idemezsiđ. Ben seniđ gibi mekkāreden orđım yođdur diyūp bir ađ muřta dađı urdı. Cāzū, Cūneyd'den bunu iřidūnce kendini ađlan řekline girūp ūyle hāyđırdı ki cihān yanđlandı. Ammā Cūneyd elinden řađını řalmadı. Aytdı: ey cāzū kendi sūretiđe gir ben bilūrem sen cāzūsiđ. Cāzū bunu iřidūp hemān bir fil olup hortumından āteř řađmađa bařladı. Ammā Cūneyd'ūđ ūzerine atmađa ādir olamadı. Cūneyd aytdı: ey melōūn elimden halās olmazsiđ. Kendi sūretine gir dıdı. Cāzū Őāciz olup bu kerre bir mahbūbe Őavrat oldu. Cūneyd aytdı: ey cāzū sanma ki bōyle hıle ile

beni aldatasın. Cāzū aytdı: ey Cüneyd ben Reşide'yem seniñ için bunca zamāndur āvāre oldım. Baña zahmet itme. Soñra peşimān olursın. Beni eliñden bırak didi. Cüneyd cāzūnuñ şaçını muhkem tutup Sūre-i *İnnā feteħnā leke* ve bir kaç āyet okıyunca cāzūnuñ şekli tebdil oldu. Cüneyd bağı ki bir Óavrat. Cüneyd cāzūnuñ kötü yüzini görünce kılıc ile çalup iki pāre kıldı. Hemān saray, bāğ gāóib oldu. [468/13-17. 469/1-17. 470/1-2]

### 2.2.1.2.3. Din Değıştirme Motifi

Menakıp-nāmede savaş meydanlarında veya mektup gönderilmek suretiyle hāriciler ve Yezit taraftarları muhibb-i āl-i Nebî olmaya, kāfirler ise İslamiyet'e mutlaka davet edilirler. Düşman karakterler bunu reddettikten sonra cezalandırılırlar.

Mālik aytdı: Ey NuÓmān Óömrin āhir olmuş gel beri ÓAlı'ye muhibb ol. Āl-i resūlden buğz gider. Yezid'den ferāgat it benim yār-i vefā-dārum ol. Seni başım üstünde gezdürem. Pehlevān ideyim. Kūfe'yi saña vireyim. NuÓmān aytdı: Ben ÓAlı'ye kāóil olmazam. Bu kıanda kıaldı oğullarına şimdi Yezid halifedür. ÓAşı olanuñ hāli maÓlūmdur. Mālik gördi ki islāhı kıabul degül bu kez ÓĀmir'i dañı daÓvet itdi. Bu dañı islāhı kıabul degül Mālik emr itdi. Havāriç leşkerine kıarşı dārağacı dikdiler. Sünni dilāverleri atına süvār olup NuÓmān ile ÓĀmir'i asdılar. [25/8-15]

Useyyd ileri gelüp Hişām'ın kemerine yapışup yā Allāh yā Muħammed yā ÓAlı diyüp kıuvvet itdi. Hişām'ı eli üstüne aldı. Dine daÓvet itdi. Fāóide virmedi. Hemān meydān ortasında bir taş var idi. Useyyd Hişām'ı getirüp ol taşā öyle çaldı ki kıafası tārmar oldu. Cāni cehennem gitdi. [235/11-14]

Kerb, Nastūr'un kıılıcın bir luÓbla menÓ itdi. Nevbet Kerb'e gelünce Nastūr'ı dine daÓvet itdi. Gel müslimān ol cāniñ cehennemden hālās it didi. Nastūr-ı Frenk, Kerb'un sözün işidünce herze söyledi. Kerb dañı gāzaba gelüp Nastūr'a kıılıcı öyle çaldı ki atıyla kendini dört pāre kıldı. [271/7-10]

Düşman kahramanlar birçok yerde de davete icābet ederek Müslüman olurlar. Müseyyeb Gāzi'nin azılı düşmanı Cuhūd cenkte yenilince dine davet edilir. Neticede kalesineki adamlarıyla birlikte Müslüman olur. Kendisine hil'at giydirilir ve İslam saflarında düşmana kıarşı savaşıır. Benzer bir durum bir kāfir olan Gerdūs'un Müslüman olmasında da yaşanır.

Cuhūd, Müseyyeb'e niÓmet gönderüp irtesi gün kendi Müseyyeb'un yanına geldi. Müseyyeb yir gösterüp oturdu. Ešnā-i kelāmda Müseyyeb ol Cuhūd'ı dine daÓvet itdi. Cuhūd, İslām dīnini kıabul idüp müslimān oldu. Müseyyeb buna şād olup hilÓat giydürdi. Ve adını ÓAbdurrafıÓ kıodı. Ve kıalÓada kim var ise gelüp Müseyyeb öğinde müslimān oldılar. [346/3-7]

Ammā siz kimsiñiz ve beni niçün giriftār itdiñüz. Yoħsa Müseyyeb siz misiñüz didi. Müseyyeb aytdı: belı benem didi. Gerdūs ile filān kāfirler baş aşağı idüp turdılar. Müseyyeb aytdı: ey Gerdūs gel Müslimān ol. Cāniñ cehennemden hālās it. Yoħsa

cümleñizi helāk iderim. Gerdūs bir zamān fikr itdi. Āhiri Ħaqq TeŖālā Ħidāyet idüp müómin ve Müslimān oldı. Ol kırk kâfir dañı müslümān oldı. [368/12-16]

Sanvir Kalesinin kumandanı Şemmas cenkte mağlup edilib öldürölür. Onun ölümünü gören adamları ise toplu olarak Müslüman olur.

Müseyyeb bunı görünce secde-i şükr idüp Şemmās'ıñ çadırına geldi. Tahtını kılıclayup geçüp oturdı. MuĦammed[‘i] ĶalŖa-i Şanvir’e gönderdi. ĶalŖa halkı MuĦammed ibn-i Zeyd’e karşı gelüp taŖzim itdiler. ĶalŖanuñ miftāhın getirüp MuĦammed ibn-i Zeyd’e teslim itdiler. ĶalŖa halkı gelüp cümlesi MuĦammed ibn-i Zeyd’in öginde müómin ve müslimān oldılar. Müseyyeb Ķāzi’ye niŖmet gönderdiler. [369/13-17]

Caberiyte Kalesi’nin kumandanı Kahtan ve kızı Selima, Müslümanlara karşı savaşan düşmanlardır. Kerb Ķāzi bu kaleyi fethetmek için kaleye saldırır. Ordusunu tarumar edip Kahtan’ı öldürür. Bunu gören Selima, Kerb’in ayaklarına kapanarak Müslüman olur ve canını kurtarır.

ĶaĦtān bu Ħāli görüp naŖra urup Kerb’üñ ögin bağladı. Bı-ıhtiyār Kerb’e Ħamle kıldı. Kerb, ĶaĦtān’ıñ Ħamlesin menŖ idüp bir kılıc urup ĶaĦtān’ı iki pāre itdi. Ħavāriç bunı görüp yüz dönderüp kaçdılar. Selimā bunı görüp āmān diledi. Kerb’üñ ayağına düşdi. Müómin oldı. [290/7-11]

### 2.2.1.3.Masal Motifleri

#### 2.2.1.3.1. Şekil (Kıyāfet) Değiştirme Motifi

Eserde bu motif ayyarların şahsında tecelli etmektedir. Hoca ‘Amr, oğlu Ümeyye ve onun da oğlu Şuyüb menakıp-nāmede başta elçilik vazifesi olmak üzere sürekli kılık değiştirerek düşman karargāhlarına vararak hile ile komutanlarına ilaç vererek uyutup istihbari bilgi toplar, ordularını birbirine kırdırıp türlü ziyanlar vererek geri dönerler. Bunun neticesinde kendilerine dua edilir. Düşman ordularının morali kırılır, İşlam ordularının coşkusu artar.

Mālik Ecdār esbāb-ı Ħarba müheyyā idüp ŖAmr ibn-i Ümeyye yüzine bağup aytdı: ey peyk-i nebı lutf eyle Bařra’ya var. Ħavāriç Ŗaskerinden bize bir Ħaber getir didi. ŖAmr ibn-i Ümeyye esbābın tebdil idüp Ŗazm-ı Bařra kıldı. Günlerde bir gün Bařra’ya geldi. Gördi kibār-gāh ve Ħaymeler ve Ħarem-gāh cihānı tutmuş. Yüz seksan biñ Ħāriç Ŗonup itmişler. Sorup Şimr-i laŖnün dıvānına geldi. Gördi kim Ziyād ibn-i Ebū Sufyān taĦt üstünde qarār itmiş. Sağ tarafında Şimr sol tarafında Şit meclis Ŗurıp Ŗiř u nüş iderler. Her birisi mestle lā-yaŖkıl olup kimi aytdur: ben Mālik’i iki biçdim kimi aytdur: ben Useyyd[‘i] helāk iderem. Her biri bir pehlevān adını yād ider ki ŖAmr ibn-i Ümeyye ol gün řabr idüp aĦşam oldı. Cümlesi çadırına varup qarar itdiler. Bunlar uyđıya varunca

ÓAmr ibn-i Ümeyye yirinden turup Allāhu Ekber Kebiren itdi. Benim Mālik Ecdār diyüp hāyķurdi. Dağlara ūed urup ve bir taraftan aytdı: Benem Useyyd ibn-i Munzır ve bir taraftan aytdı: Benem İbrāhīm ibn-i Mālik Ecdār ve bir taraftan aytdı: Benem Šaffān ve bir taraftan aytdı: benem MaÓdj diyüp her cānibden bir pehlevān adını yād itdi. Hemān Yezīdler gice vaķtinde ķudurmuş köpek gibi birbirini bilmeyüp el ķılıca urup tā ūabāha ķadar birbirini ķırdılar. Ve ķatır ile develeri ūrkidüp atlar ayađı altında pāy-māl olup. Hāricīler ise kimi mest kimi lā-yaÓķıl ve kimi ayuķ ķadır bađına yıķılunca cān hāvlınden ķılıç ķapup tađra ķıķdılar. Gördiler kim bir ādem gelür. Düşmān ūanup dalķılıç ūzerine sūrūp birbirin helāk idūp kendilerin bilmeyüp helāk iderler. Ve gice içinde uyķudan beliñleyüp ton diye gömleđiñ ķoluna ayađını ūoķar uçķurunu bulmazdı. Ve baÓzısı gömlek diye tonın paçasına ķolların ūoķup bulmazdı. Ve kimi atını ters eyerleyüp ķolanun çekmege tāÓat getüremeyüp ūzerine gelince eyer ile atıñ ķarnı altına gelüp at dađı beliñleyüp çifte ūalup ūāhibini helāk iderdi. Ķaranlık gicede herkes bađı ķuyusu alup birbirin ķarārlardı. Hoca ÓAmr ise dem-be-dem bir cānibden bir pehlevān adın añup çağırurdi. Kendi bir cānibde turup ūapan tađıyla ol gice hāricīleri helāk iderdi. Šabāh olunca bađdılar ki hemān birbirin ķırmıđlar. [53/16-17. 54/1-17. 55/1-10]

Ahūam olunca Ümeyye tebdīl olup Yezīd’ün Óaskerine vardı. Gördi ki küffār Óaskeri İslām Óaskerine ūeb-hūn itmek ķađındalar. Hemān Ümeyye gelüp Kerb[‘e] haber virdi. [281/12-14]

Şuyüb, Useyyd’den izin alup sūret-i tebdīl ve cāme ve tađayyūr idūp Óazm-ı Beni-ūeybān itdi. Bir maħalde Beni-ūeybān seyyidi ÓAmreviye’nün Óaskerine iriūdi. Suóāl idūp haber aldı. İrtesi gün koūup Useyyd’e geldi. CemÓ-i ahvāli iÓlām idūp aytdı: ÓAmreviye’nün gāyet ođlı çūn acısı var. Ķađı ol durur ki seniñ ođlıñ Cüneyd’i helāk idūp hānedānıñ harāb ide. Yigirmi biñ Óaskeri var. Ve Merd-i Cerrār ile Ķıttāl Tıĳ-zen dađı yardım itmege gelūrler imiū didi. [399/9-14]

Menakıp-nāmede bu kahramanlar bir hekim suretine girip hasta tedavi eder, bazen bir bilge suretinde talihe bakar, bazen de bir ruhbān suretinde İncil okuyarak düşmanı etkileyip casusluk yapabilecek kadar mahirdirler.

Şuyüb tekrār taħta-i remīli alup noķta dökdi. Eūķāli iħrāc itdi. On altı ahķāmını temāūā itdi. Nefs evini gördi ki hārīc münķalib tāliÓi gördi. SaÓd u Naħs’ı teūehhūs edip istiħrāc u zāmīr ķıldı. Ķađı remīle nażar itdi. Şādlar gördi. Kitābı eline alup zennāñ tariķünce hūkm idūp aytdı: siziñ bir ķızıñuz var imiū. Bir Óifrit ile gitmiū. Óifrit helāk olmuū. Ķız yabāna ķalmıū. Ser-gerdān olup ūimdi bir deryā kenārında ūākindūr didi. [433/1-5]

Bu cānibden Şuyüb tađra çıķup bir ruhbān ūüretine girdi. Eline İncil alup yanına Óilm-i nūcūmdan bir kitāb koyup elinde bir Óaūā hūb āvāz ile İncil āyetlerinden oķıyarak ūehre girdi. Küffār, Şuyüb’uñ āvāzın iūidūp Şuyüb’uñ yanına cemÓ oldılar. [453/9-12]

Hemān Şuyüb āvāz-ı būlend ile İncil oķumağa meūĳūl oldu ki her kim iūitse ađlar idi. Ol ķız Şuyüb’uñ āvāzını iūidūp ve kendi kendine Óaceb kim ola bu İncil oķuyan? Dāye

aytdı: bu āvāz Şemmās rāhibūndür. Bu ol Şemmās'dur ki kūh-ı ruhbānda kırk yıldur turur. Qaysēr bunca def'ā da'væt itdi gelmedi idi. ÓAceb buraya nerden geldi ola. Ve anı kim getürdi ola. Rāhib burayı kerāmetle buldı. [458/1-5]

### 2.2.1.3.2. Kuyuya Atılma Motifi

Destan, menakıp-nāme, efsane ve masal gibi olağanüstü unsurların yer aldığı anlatılarda kuyuya atılma motifi karşımıza çıkmaktadır. Kuyu, zulmet mekânı olarak tahayyül edilmekle birlikte dev, peri, cadı, ifrit hatta İblis gibi doğaüstü varlıkların bulunduğu sıradışı yerlerdir. Kahramanlar macera dolu serüvenlerinde düşmanlarla mücadele ederken beklenmedik bir şekilde bir kuyuya düşer yahut düşmanlar tarafından bir tuzakla yakalanıp kuyuya atılırlar. Bu durum kahramanlar açısından tıkanma/çaresiz kalma durumudur. Neticede münacatta bulunurlar. Ansızın ya yer altında bir delik belirir, o delikten geçerek kurtulurlar ya da kendilerine rüya yoluyla öğretilen bir dua ile veya Kur'an okuyarak hayalî bir bilge aracılığı ile kurtulurlar. Kuyu, anlatılarda kahraman için genellikle dinlenme, nefsinin sorguya çekme ve Allah'a yönelerek zikir etmek suretiyle iman tazeleme rolü üstlenir.

Menakıp-nāmede kuyuya atılma motifine en çok Cüneyd Gâzi kıssasının anlatıldığı bölümde rastlanmaktadır. Cüneyd, hikâyenin bir yerinde cadılarla savaşmaktadır. Cadıyı öldürür öldürmez kendini bir kuyuda bulur. Kendisine Hz. Peygamber tarafından rüya yoluyla öğretilen duayı hatırlayamaz ve yorgun düşerek uyur. Rüyasına babası gelir. Çaresizce durmaktansa Kuran okumasını tavsiye eder. Bunun üzerine Cüneyd, kırk gün boyunca ibadetle meşgul olur. Kırk günün sonunda İmam Ali rüyasına gelir ve Cüneyd'i kuyudan kurtarır.

Cüneyd cāzūnuñ kötü yüzini görünce kılıc ile çalup iki pāre kıldı. Hemān saray, bāğ gā'ōib oldı. Ammā Cüneyd kendini bir kuyuda görüp çıqmağa çāre idemeyüp Óāciz qalup aytdı: yā Rabb kendi ayağımla qabre düşdim. Ol du'ā ki Sultān-ı Enbiyā'dan öğrenmiş idi. ÓAqlına gelmedi. Biraz ağladı. Gözine uyku gelüp uyudu. Düşinde babası Useyyd'i gördi. Babası, Cüneyd'e aytdı: ey oğul eger sen yüz yıl bu kuyuda ağlarsañ aslā necāt yokdur. Hemān Qur'ān-ı Óažimü's-şān oqu[mağa] meşgūl ol ki halās olasıñ didi. Gāyib oldı. Andan Cüneyd uyqudan uyanup Qur'ān oqumağa meşgūl oldı. Ammā Cüneyd ol kuyuda kırk gün qaldı. Her gün bir hatim ider idi. Acıqursa ol nārdan yiyüp açlığı şusuzluğu gider idi. Kırk gün temām olunca uyquya varup düşinde Hāzret-i ÓAlī'yi gördi. Hāzret-i ÓAlī gelüp Cüneyd'e selām virüp aytdı: ey ibn-i Óemmī bunca zahmetler içinde Hāqq Te'ālā'nuñ tātātından hāli olmadıñ ve Qaysēr kāfirūñ söziyle Hāqq Te'ālā'nuñ dīnini terk itmediñ didi. Cüneyd bunu işidüp ayağına düşüp aytdı: ey

emirü'l-mü'minin benî bu kuyudan halâs eyle didi. Hâzret-i ÓAlî, Cüneyd'ün eline yapışup kuyudan taşra çıkardı. [470/1-13]

Menakıp-nâmenin ayyar kahramanlarından ve Cüneyd'in en yakın dostu ve yardımcısı Şuyûb da içinde merdiven olan bir kuyu görür. Merak ederek kuyuya iner. Ansızın merdiven dönünce kuyuya düşer ve çıkamaz. Allah'a münacat ederken bir kapı görür. Kapının kilidini keser ve içeri girer. Uzun bir süre ilerledikten sonra bir ışık görür ve ışığı takip ederek kurtulur.

Şuyûb halkaya yapışup taşı kaldırıp gördiler ki bir kuyı içinde merdivân kurulmuş. Muhtâr aytdı: ey Şuyûb bizim burada ne işimiz var. Gel gidelim. Şuyûb aytdı: ben kuyunuñ içine girem. Ne var ise görem. Eger bir sâ'atde çıkar isem hoş. Çıkmazsam Cüneyd'e benden selâm idin diyüp kuyuya revân oldı. Ol tokuz yüz merdivândan düzilmiş idi. Şuyûb merdivâna ayağın basdı. Hemân merdivân çarh mişâlinde döndi. Şuyûb'ün ayağı dayanmayup kuyunuñ dibine kadar gitdi. Bî-hoş olup bir yire düşdi. Bir nice zamândan soñra Óaqlı başına gelüp ayak üzerine geldi. Bu cânibden Kağı ile Muhtâr, Şuyûb'ün kuyuya düşdigin görüp ta'acüb itdiler. Şabâh yakın olunca orada turdılar. Şuyûb'dân nâm u nişân zâhir olmadı. Ümidlerin kesüp Şuyûb'ün ve kendilerinin ne nesi var ise aldılar. Kayser'ün sarâyından çıkup sahrâya revân oldılar. [455/12-17. 456/1-4]

Bu cânibden Şuyûb'ün Óaqlı başına gelince bağdı ki bir karanlık yir ki mağaraya beñzer. Aslâ ışık yok. Āh idüp aytdı: ey Yâ Rabb kendi ayağımla dūzaha düşdim diyüp ağladı. Kuyunuñ divârlarına yapışarak bir kapuya geldi. Bağdı ki bir büyük kilid ile kapuyı muhkem bağlamışlar. Hemân Öayyâr torbasından bir bıçağ çıkarp kilidi kesdi. Kapuyı açup kırk fersah miqdârı içeri gitdi. Işığa irişmedi. Çakmak çakup şem'öe yakdı ki kendini bir zer zeminde buldı. Seng-i siyâhdan bünyâd olmuş vüs'atî yüksekliğinde atlu qarğı oynup gezebilir. Dört gün gece gündüz gitdi. Āhir bir mağaraya bağdı ki cihânun yüzini deryâ tutmuş. Āfitâb rüşenliğini görüp Hâkğ'a şükr [idüp] biraz ta'âm yidi. [457/2-9]

### 2.2.1.3.3. Kaf Dağı Motifi

Bu motif daha çok masallarda görülmekle birlikte destan, efsane ve menakıp-nâme gibi halk anlatılarında sık sık karşımıza çıkmaktadır. Orta doğu milletlerine özgü olan Kaf Dağı bilinmezlik diyarı olarak ve daha çok dev, ifrit ve cadı gibi olağandışı varlıkların mekânı olarak tahayyül edilir. Buralara ancak doğaüstü olan bu mahlûklarla mücadele edebilen yarı insan kahramanlar varabilirler.

Menakıp-nâmede kalıp ifadelerde sık sık ismi geçen bu hayalimsi mekân, sabah vakti güneşin doğuşuyla saf tutulan savaş meydanlarının tasvirinde kullanılmaktadır. Tasvir edilen mekân güneşin arkasından doğduğu en uzak dağ olarak geçmektedir. Eserde, Kâf, Kaf Dağı, Kûh-ı Kâf ve Kulle-i Kâf gibi farklı şekillerde adlandırılır.

Ol gün ol gice iki cânibden esbâb-ı harb ve âlât-ı darbların müheyyâ itdiler. Ol gice geçüp şabâh oldu. Güneş Kulle-i Kâf dan baş kaldırdı. ÓÁlem nür ile münevver oldu. İki cânibden kôs-i harbîler çalındı. Sünnî-i ehl-i îmân havârîc-i ehl-i tuğyân ümlesi atlu atına bindiler. Bu cânibden Şît ve Şimr âlât-ı harblerin ârâste kılpup Óalem ve sancağ kaldırıp atlara bindiler. [26/8-12]

Müómînleriñ içinde dellâllar çağırıp aytdılar: Yarın cengdir didiler. Ol gün ol gice iki taraftan yaraqların müheyyâ idüp ve esbâbların müretteb idüp şabâha kadar ârâm itdiler. Şabâh olup güneş Kulle-i Kâf dan baş kaldırdı Óalem nür ile münevver oldu. İki cânibden Óâsker at üstüne gelüp meydân kenârına geldiler. [36/11-15]

Menakıp-nâmede yarı insan yarı peri olan Reşide Bânû, Medine’de Hâşimîler tarafından tutsak edilmiştir. Peri olan annesi ve teyzesi tarafından bir ifrit aracılığı ile kaçırılarak kurtarılır. Âşıkları çok olan Reşide’nin bunlardan zarar görmemesi için bir ifritin sırtına bağlanarak Kaf Dağı’na gönderilir.

Bir kaç gün diñlendiler. Andan soñra bir gün Cinâne Perî, Zühre Perî’ye aytdı: ey Zühre işitdim ki buralarda Reşide’nün Óâşığı gâyet çok imiş. Şavâb budır ki Reşide[‘yi] Kûh-ı Kâf a gönderürim. Bir kaç gün orada tursiñ. Ve kavm u akrabamız anda çokdur. Reşide’yi görüp hürrem olalar. Ve hem anam baña tenbîh itdi ki Reşide[‘yi] getir de göreyim diyü. Ve hem Reşide için cihânda gavgâ vardır. Belki sâkin ola. Eger râzı olmazsañız orada bir münâsib kimseye virelim. Ve ne vaqtın Reşide’yi isterseñiz getürelim didi. Reşide’nün anası Zühre Perî buña râzı olup Cinâne’nün sözin kabûl idüp izn virdi. Ammâ Reşide, Cüneyd’ün Óaşkından perîşân idi. Kaza-i âsmân irişüp Kâf seferi dañı vâkiÓ oldu. Reşide’nün hâli dañı perîşân oldu. [426/7-16]

#### 2.2.1.3.4. Dev/İfrit/Peri/Câzû Motifi

Masal, destan, menakıp-nâme gibi anlatılarda Kaf Dağı motifiyle birlikte dev, ifrit, peri ve cadı gibi hayale dayanan varlıklara da rastlanır. Bu varlıklar genellikle zulmetin sembolü olan yeraltında ve mağaralarda bulunurlar. Özellikle dev ve ifritlerin memleketi Kaf Dağı’dır. Kahramanlar bu varlıklarla karşılaştıklarında ya Kuran’dan ayetlerle ya da çeşitli sembolik hareketlerle sihirlerini bâtil edip sonra öldürürler.



Bu motif, *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da Useyyd'in tılsımlı mağaraya girdiği ve Cüneyd Gâzi kıssasının anlatıldığı bölümde ağırlıklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Useyyd Gâzi tılsımlı mağaraya girip İskender kılıcını bulduğu hikâyede bir ifritle karşılaşır. Önce Ayet el-Kürsi suresini okuyup ifritin sihrini bozar sonra da İskender kılıcı ile öldürür.

Ahşama yakın bir tarrağa peydâh oldu. Ne ola dirken gördi kim kıddi minâreye benzer, ağzı mağaraya benzer, kolları çınar şâhına benzer, dişleri şabr taşına benzer, başı at başına beñzer bir Óifrit çıkageldi. Useyyd'e aytdı: ey ÓArab bunda niye geldiñ diyüp elinde bir Óamüdu var imiş. Useyyd'e havâle kıldı. Useyyd Āyet el-Kürsi'yi okuyup İskender kılıcın eline alup Óüryân itdi. Hemân Óifrite bir kılıc öyle urdı ki karnına râst gelüp bakırsaqların toğradı. Cāni çıķup gözi arduñca baķaķaldı. [141/8-14]

Reşide'nin aynı zamanda peri olan annesi ile teyzesi Reşide'yi bir ifrit aracılığı ile Useyyd'in elinden kurtarırlar.

Rivâyet iderler ki Reşide'nün anası Zühre Perî'dür anuñ bir kıız ķarıñdaşı var idi. Adına Cinâne Perî dirler idi. Altı ayda bir defÓa yanında nice Óifritler ile ķarıñdaşı Zühre'yi görmege gelür idi. Bir gün yine Cinâne Peri, Zühre'yi görmege geldi. Baķdı ki Zühre melül u maħzün. Ĥâlini sordı. Ol dañı başına geleni bir bir söyledi. Cinâne Perî, Reşide ĥâline vâķıf olunca bir Óifrit çağırıp aytdı: benim kıız ķarıñdaşımuñ kıızını Medîne'de ĥabs itmişler. Var anı ĥalâs eyle. Benim yanıma getür. Ve Medîne şehrini ĥarâb eyle. Useyyd'i tut baña getür didi. Zühre Perî bunu işidüp izin virmeyüp aytdı: bu cāóiz degüldür. Zırâ biz müslimānız. Hemân bu yeter ki Reşide baña getüresiñ didi. Cinâne Perî, Zühre'nün sözünü işidüp Óifrite aytdı: hemân varup Reşide'yi ĥalâs eyle getür kimseye ziyân itme didi. Óİfrit hemân kendini bir zâğ şekline ķoyup Medîne tarafına revân oldu. Medîne'ye gelüp raÓd-vâr naÓra urup ağzında âteşler şaçdı. Medîne ĥalkı bunu görüp ķorķdılar. Baķdılar ki gök yüzünü bir ecderhâ tutmuş. Ağzından burnundan âteşler yağar. Bu ulu heybeti görüp herkes evine ķaçdı. Ammâ ol Óifrit kimseye ziyân itmedi. Foğrı Kağı'nuñ evine vardı. Bir heybet ile Reşide'nün olduğı eve yöneldi. Kağı bunu görünce ķorķup ķaçdı. Bir evin içine girüp ķapusını berkitdi. Yarığından seyr ider idi. Gördi ki ol ecderhâ ağzını açup Reşide'nün bendlerin kırup Reşide'yi arķasına alup revân oldu. Reşide'nün bekcileri bunu görüp orduları yarıldı. Helâk oldılar. Medîne ĥalkı ol Óifritüñ sadâsından bı-ħoş olup bir gün bir gice evlerinden taşra çıķmadılar. [425/1-17]

Periler, menakıp-nâmede insanlara âşık olup onlarla evlenebilmektedirler. Bir insanla bir perinin evliliğinden Reşide doğmuştur. Bu olay şu şekilde anlatılmaktadır:

Rivāyet iderler ki Sultān-ı Enbiyā'ya imān getüren perçilerün padişāhı dāōim Ħāzret-i Resūl'uñ ravza-i mutahharasını ziyāret itmek için gelür idi. Adına Keynās Peri dirler idi. Bir gün yine Keynās oğlı ve kıızı ve etbā'ıyla ziyārete giderken nāgāh Beni-şeybān Ķabilesi'ne uğradı. ÓAskerini şondurdu. Keynās'un bir kıızı var idi. Adına Zehrā Peri dirler idi. Seyrān ider iken nāgāh gözine ÓAmreviye raós gelüp cān u dilden Óāşık oldu. [409/15-17. 410/1-3]

Reşide ile Cüneyd birbirlerini bulurlar. Arka bir edip kâfir ordusuna karşı cenk edip onları sindirirler. Durumun kötüye vardığını gören kâfirlerin hükümdarı Mansur, Cezire-i Neşāt'ta bulunan halası Kelibe Cāzū'dan yardım ister. Kelibe Cāzū yardıma gelerek sihirle çok mümini şehit eder. Bunu gören Cüneyd, Hz. Peygamber'in kendisine öğrettiği duayı okuyarak Kelibe Cāzū'nun sihrini bozar ve önce onu öldürür sonra kâfir ordusunu yener.

Cezire-i Neşāt'a haber gönderüp Hilāl şākirdleriyle gelsün. Sihr ile cümle Muĥammediler[i] helāk itsün. Reşide-i ÓArabı saña getürsiñ. Ber-murād ol. Mansūr'uñ bir halası var idi. Adına Kelibe Cāzū di[r]ler idi. Ķāyet sehħāre idi. Mağrib diyarı anuñ şerrinden řorşarlar idi. Mansūr bunı işidüp begendi. Emr idüp bir mektüb yazdılar. Bir kâfirün eline virüp Cezire-i Neşāt'a gönderdiler. Bir elçi ÓAbdümümin'e gönderüp yigirmi gün mühlet istediler. Ol dađı virüp iki cānibden rāhat oldılar. Cāzūya giden ādem günlerde bir gün Cezire-i Neşāt'a gelüp Kelibe Cāzū ile buluşup Mansūr'uñ mektübünü virdi. Kelibe mektübü ođıyup ġāzaba geldi. Hemān yedi şākirdi var idi. Emr itdi. Her birisi bir sihr idüp Kelibe Cāzū dađı havāya perrān olup gitdiler. Bir gün bir gece Mansūr'uñ şehrine gelüp iki Óasker ġāfil iken bir ġürülti peydāh olup iki Óasker bı-ĥoş oldılar. Mansūr bu ġürültiyi işidüp havā yüzine bařup gördi ki halası Kelibe Cāzū'dur. [510/13-17. 511/1-6]

Cüneyd gine Ħāzret-i Resūl'uñ duÓāsını ođıyup üfürdi. Cāzūnuñ sihri bātıl oldu. Hemān Cüneyd, Kelibe Cāzū'ya irişüp bir kılıc urup iki pāre itdi. [512/15-16]

#### **2.2.1.3.5. Formulistik Sayı: 40 Motifi**

Menakıp-nāmede bu sayı motifi çok sık karşıımıza çıkmaktadır. Düğün ve ziyafetler genelde kırk gün kırk gece yapılır. Dara düşen kahraman kırk gün kırk gece ibadet eder. Yola çıkan bir kahraman kırk gün kırk gece yol gider. Bir mağarada kalan kahraman kırk fersah yol aldıktan sonra ışığa ulaşır. Savaş meydanına gelen kırk bin

kişilik bir orduyu kırk alem ve sancak temsil eder. Düşman kalelerinin genellikle kırk bekçisi vardır. Mümin mübarizler genellikle rakiplerini yendikten sonra onun arkasından kırk hâricî daha öldürürler. Kırk motifinin geçtiği bazı örnekler şöyledir:

Şuffelerüñ öte cânibinde bir muḳaffel sarāy var idi. Meger Óifritüñ maḥpūs-hānesi idi. Useyyd ile Ḥoca ÓAmr varup ol ḳapunuñ tılısımñ bozdılar. Ḳapı açıldı. İçinden kırk kız oğlan çıktı. Her birisi ay pāresine beñzer. Bu kızlar Useyyd'i görüp aytdılar: ey yigit ne ādemsin? Ḳanına śusadıñ mı bu makām bir dıv maḳāmıdır. Şimdi gelür ne seni ḳor ve ne bizi ḳor. Cümlemüzi helāk ider didiler. Useyyd bunlaruñ sözlerin işidüp güldi, aytdı: ey nigārlar müjde-gān olsun bu dıvi ben helāk itdim. Sizi bendden ve gamdan halās itdim didi. Kızlar bunu işidüp şād olup Useyyd'iñ ile ÓAmr'iñ ayağına düşdiler. [42/3-11]

On iki biñ cübbe, on bin uşşak, on iki biñ kılıç, on iki biñ ḳalḳan, on iki biñ gürz, on iki biñ yay ve terkeşiyle tolı oḳ on iki biñ altun başlı kızıl bayraklar Óalem ve bir gürz uşşak ḳalḳan, bir cübbe, bir kılıç gılıfıyla dürr ü simle zeyn itmişler. Ve kalḳan-ı mücellā bolatdan on iki ayinesi cümlesini alup zābt itdi. Andan soñra ÓAmr ibn-i Ümeyye için ḳonılan yādgārları buldılar ve bir tāc buldılar. Cevher ile ziynet virmişler. Ve bir kemer buldılar. Ol dañı müzeyyen olmuş. Ve bir tır-i mücellā ve bir ḥançer-i muşaffā andan soñra iki yüz kızıl altundan kös taşları boladdan ve kırk küp altun buldılar. [135/1-8] Nāgāh MuÓariyye yolından bir toz peydāh oldu. Toza yil ḳarşu varup tozi iki şakḳ itdi. Gördiler ki kırk Óalem ve kırk sancak peydāh oldu. Kırk biñ erüñ nişānesi zāhir oldu. Tabl u nefır āvāzından Óālem velvele ile toldı. ÓAlem dibinde iki genc arslan gibi yigit gelür. [124/11-14]

Ḥikmet-i Ḥüdā yavşan mişālinden bir ot bulup yidi. Śusuzluğı gitdi. Biraz mjevden ve biraz ol otdan aldı. Yolına revān oldu. Yolda giderken fikrine memleketi ve Cüneyd'üñ Óaşḳı gelüp zārī zārī ağladı. Kırk gün ol yabānda gezdi. Yiyecegi ḳalmayup cizmesi dañı pāre pāre oldu. Bir iki gün bu ḥāl ile gitdi. Ğāyet haste oldu. Biraz taḥammül idüp diñlendi. [429/8-12]

Ḳuróān oḳumağa meşğül oldu. Ammā Cüneyd ol ḳuyuda kırk gün ḳaldı. Her gün bir ḥatim ider idi. Acıḳursa ol nārdan yiyüp açlığı śusuzluğı gider idi. Kırk gün temām olunca uyḳıya varup düşinde Ḥāzret-i ÓAlī'yi gördi. [470/7-9]

## 2.2.2. DÎNÎ KAVRAMLAR

### 2.2.2.1. Allâh

Menakıp-nâmede İslamî bir perspektif ile zikredilen Allâh, kâinâtı yaratan, rahmet ve kudretiyle varlıkları kuşatan, esirgeyen ve bağışlayan, duaları kabul eden, ezeliyetin ve ebediyetin sahibi, zahiri ve batını bilen, mutlak bir varlığı temsil eden vahdaniyetin merkezidir. Allâh, Tanrı, Gök Tanrısı, Yaradıcı, Onarıcı, Rabb, İlâh, Yezdan, Rahmân,

Rahîm, Hakk, Mevlâ, Hüdâ, Perverdigâr, Rabbü'l-enâm, Hayy, Kakhâr, Alîm, Gaffâr, Settâr ve Ganî gibi isimlerle anılmıştır.

Eserde Allâh'ın varlığı ve birliği şu ifadelerle anlatılmıştır:

Hüdâ birdir anuñ yoǵdur naǵiri  
Yaradılmadı olmaz hiç veziri

Zamânı kudretinden kıldı içâd  
Zemîni hikmetinden kıldı bünyâd [56/17. 57/1]

Hüdâvend-i aǵzım ki oldu celîl  
Anuñ varlığına bu ǒâlem {oldı} delîl

Hüdâ medhî maǵdûr-ı âdem degül  
Yaradıcı olmaǵlık âsân degül [86/5-6]

Ĥamd-ı bî-ĥadd Hüdâ-yı bî-ĥaddine  
Ki ol binâ eyledi bu gerdûna

Yoǵ iken kâoinâta virdi vücûd  
Kıldı cümle cihânı anda mevcûd

Kudret-i hikmetinden kıldı temâm  
Eyledi Muştafâ'yı bize imâm

Taĥt-gâh-ı risâlet[üñ] şâhı ol  
Âsmâna nübüvvete mâhı ol

Her kim aña cihânda münkir olur  
Cümle maĥlûǵ içind[e] kâfir olur [319/15-17. 320/1-2]

Eserde hemen hemen her bölüm kalıp bir ifadeyle Allâh'ın adı ile başlamaktadır. Elçiler öncelikle Allâh adıyla söze başlar, yazılan mektuplar evvela yine onun adıyla başlar.

Mâlik Ecdâr'uñ nâmesini çıkarup ǒAmr ibn-i Ümeyye'nüñ eline virdi. ǒAmr ibn-i Ümeyye nâmenüñ mührin götürüp mütâlaǒaya meşgûl oldu. Gördi yazmış ki evvelâ be-nâm-ı Hüdâ be-düstem Muhammed Muştafâ ez-ĥamd-ı Rabbu'l-ǒâlemîñ ve medĥ-i

Ĥabĭbi'l-murselĭn ve menāķıb-ı Āl ü evlād-ı tāhirĭn. Ben ki Mālik Ecdār ibn-i Ĥārĭs'em.  
Sen ki ŐAmr ibn-i Ūmeyye'sin. [49/3-6]

Özellikle manzum kısımlarda Allāh'ın izniyle intikam alınacağını ve eğer murat hāsıl olmazsa yevm-i mahşerde zaten Allāh'ın kendisi bu intikamı alacağı sık sık geçmektedir.

Ĥaķķ TeŐālā lutf Őaziz-i źi'l-intiķām  
Dādımız ala senden Rabbü'l-enām [93/9]

Eserde Müslümanlar sıkıntıya düştüklerinde veya cenk meydanında aciz kaldıklarında Allāh'a münacatta bulunurlar. Allāh bu mücahit kullarının duasını kabul eder ve pehlivanlar Allāh'ın yardımıyla düşmanlarını dize getirmeyi başarırılar.

Mālik Ecdār bu ĥāli görüp yüzini göge tutup münācāt idüp aytdı:

Kelām-ı manżüm:

İlahĭ birliđiñ ĥaķķı-çün olsun

Ya Rabbĭ varlığın ĥaķķı-çün olsun

Risālet çarĥınıñ māhi ĥaķķı-çün

Nübüvvet tahtınıñ şāhi ĥaķķı-çün

ŐAlĭ Ĥasan ĥulķ-ı rızā ĥaķķı-çün

Şāh Ĥüseyn şehĭd-i Kerbelā ĥaķķı-çün

Cümle şehĭd gözi yaşı ĥaķķı-çün

Bulaşmış ķanlara başı ĥaķķı-çün

Ĥavārĭç Öaskerini tärmār it

Belā vü miĥneti derdile zār it

Çün bunu diyüp elin yüzine sürdi. Gine cenge āheng eyledi. Hemān Allāhu TeŐālā'nuñ Őināyeti, Muĥammed Muştafā'nuñ muŐcizāti ve ŐAlĭ el-Murtezā'nuñ keremetinden ķible tarafından bir yıl çıķup tozi toprağı ĥavārĭcüñ gözlerine ķodı. [179/8-16]

Menakıp-nāmede Allāh ile alakalı en ilginç vasıflandırma Gök Tanrı ifadesidir. Bu da eserin Eski Anadolu Türkçesi dönemi veya bu döneme yakın bir zamanda telif edildiği izlenimi vermektedir. Şeytanın Cebrail suretine girerek Mehmâyil'e Gök Tanrı'nın kendisine yeryüzünün tanrılığını verdiğini söyleyip yoldan çıkarır. Azrâil, Mehmâyil'in canını alınca da oğluna vasiyette bulunarak Gök Tanrı'dan intikam

alınmasını ister. Bu bölüm, Dede Korkut Hikâyeleri'nden Deli Dumrul hikâyesini andırmaktadır.

İblis gibi bir gün kendini bir melek sûretine koyup aytdı: ben Cebrâóil. Gök Tañrısı'ndan gelirim. Hâķķ Teóālā yir yüzünüñ tañrılığını saña virdi diyüp Mehmāyil'i azdurdı. Farıķ-i müstaķimden çıkarup bu söz ile Mehmāyil tañrılık daóvāsın itdi. [476/1-4]

Mehmāyil'ün cemó-i Óömri biñ yıl idi. Temām olunca ÓAzrāóil gelüp rûh-ı kabz idecek zamān oğlını yanına çağırup aytdı: ey oğul işte beni Gök Tañrısı helāk itdi. İmdi sen benim yirime tañrı ol. Mıli temām it. Gök Tañrısı'ndan benim hâķķımı almayunca ölmeyesiñ. Mehmāyil böyle diyüp helāk oldu. Yirine oğlı Hemvāóil pādişāh oldu. Ben tañrıyım diyüp mıli yapmağa başladı. Anuñ Óömri dahı biñ [yıl] idi. Temām oldu. Mıli ol kadar oldu ki gökdeki meleklerin āvāzı işidilür idi. Hemvāóil'ün Óömri temām olunca oğlunu yanına getirüp aytdı: ey oğul işte beni Gök Tañrısı helāk itdi. Sen benim yirime tañrı ol. Mıli yap. Gök Tañrısı'ndan benim hâķķımı almayunca ölmeyesiñ diyüp ol dahı helāk oldu. [476/7-14]

Menakıp-nâmede bölüm sonlarında müellif “ okyana, dinleyene, yazana ve yazdırana Ganî sıfatıyla bağışlaması için Eski Anadolu Türkçesine mahsus kalıp bir ifâdeyle Allāh'a dua eder.

Bir kaç gün Şām'ün öninde qarār itdiler. Andan soñra her kişiye izn virüp memleketine gönderdiler. Muħammed Hānefī Fāóif tarafına revān oldu. İbrāhım, Maódj, Esed, Yemen'e gitdiler. Yaķan Türk hacc itdikden soñra Türkistan'a gitd[i]. Oķıyanı diñleyeni yazanı yazduranı rahmetünle yarlıgağıl yā Ğañi. [337/14-17]

### 2.2.2.2. Peygamberler

Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr, Kerbela hadisesi dolayısıyla İmam Hüseyin'n itikamını Yezit ve adamlarından alma ve hilafeti gerçek sahibi olan Ehl-i beyt'e geçirmek üzere verilen mücadeleleri konu edinen menakıp-nâme türünde bir eserdir. Dolayısı ile eserde dînî düşünceler ve gayeler ön plandadır. Hâl böyle olunca başta İslam peygamberi Hz. Muhammed olmak üzere Hz. Âdem, Hz. Yûsuf, Hz. Süleymân ve peygamber olduğu tartışmalı olan, Kuran'da ismi de geçen Zülkarneyn eserde yer almaktadır. Özellikle Hz. Muhammed, İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in dedesi olduğundan ve ümmetin peygamberi olması dolayısıyla müellifçe eserde aktif olarak yer almıştır. Adının geçtiği her yerde salavatla kendisine methiyeler dizilmiş, bölümlerin tamamlandığı sırada mevlit türünü andıracak şekilde kendisine nazımla salavat getirilmesi istenmiştir.

İrişmek dilerseñ zevk ü şafāya  
Şalāvāt vir Muḥammed Muştafā'ya [65/14]

Dil ü cāndan irişdiñse şafāya  
Şalāvāt vir Muḥammed Muştafā'ya [109/13]

Bölüm başlarında kalıp ifadelerle Allāh'a hamd edildikten sonra Hz. Muhammed'in ismi zikredilmektedir.

Ba'Óde ez-ḥamd-i Hüdā ve na'Ót-ı seyyidü'l-enbiyā ve medḥ-i cihār yāri bā-şafā ve menākıb-ı Ḥasan-ı hulq-ı rızā Ḥüseyn-i şāh-ı şehid-i deşt-i Kerbelā. [124/15-16]

Mâlik Ecdâr isyan hareketini başlatmadan önce Medine'ye Hz. Muhammed'in ravza-i mutahharasına vararak kendisine bir naat okuyarak dua ve mücade ister.

Mâlik atından inmeyüp toğrı Sultān-ı Enbiyā'nuñ türbe-i mutahharasına geldi. Aşitāne-i sa'Óadet-me'óabına yüz sürüp aytdı:

Kelām-ı naẓm:

Yā nebıyullāh ki sensin eşref-i halk-ı ilāh  
Ḥātemisin cümle peygamberlerüñ bı-iştibāh

Āliñe evlādına kıldı tazallum bı-kıyās  
Ḥāriciler ebteri ya'Óñı Yezid-i rü-siyāh

Umaram senden bana Óavn [u] Óināyet idesin  
Dādıñı tā kim alam anlardan ey lutf-ı ilāh

Öldürürsem ğāzi olam ger ölem olam şehid  
Bu sebebden sa'Óyıla cem'Ó eyledim ḥaylı sipāh

Umaram baña kıyāmetde şefā'at idesin  
Tā bulam cennet içinde devlet ile Óizz ü cān [4/11-17]

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da ismi zikredilen peygamberlerden biri de ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'dir. Onun yaratılışı sırasında şeytanın kendisine itaat etmemesi, nefesine uyararak Allāh'a karşı gelmesi, bir hile ile Âdem'i ve Havvâ'yı kandırarak yasak meyveden yedirmesi ve her ikisinin de cennetten kovulması daha sonrasında Âdem'in, Allāh'tan af dileyerek affedilmesi şu şekilde anlatılmaktadır:

Ḥaqq Te'Óālā Âdem'e rûh virüp ihyā itdi. Emr idüp cem'Ó-i melâ'ike Âdem'e secde itdiler. Cümlesi secde itdiler. İblis itmedi. Ḥaqq Te'Óālā İblis'e niçün secde itmediñ? Emrimle ve ḥükmim ile maḥküm olmadıñ? İblis-i la'Óın da'Óvā idüp aytdı: ben

Ādem'den hayrlıyam. Beni nārdan anı toprağdan halk itdiñ didi. Ħaqq TeĖālā bu sebebden İblis'i redd itdi. Yedi biñ yıllık Őibādet hebāya gitdi. Merdūd-ı ebedi ħaldı. [501/12-16]

İblis'i Ħaqq TeĖālā redd idünce İblis münācāt idüp aytdı: yā Rabb beni yevm-i bağşadek bāķi kııl didi. Ħaqq TeĖālā ol vaktā kadar bāķi kııldı. Andan İblis aytdı: Őizzetiñ ħaqqı-çün seniñ sırāt-ı müstaķimiñden ħullarını ğvā idüp tür iderem didi. Ħaqq TeĖālā aytdı: seniñle saña tābiĖ olanlar ile cehennem memlū iderim didi. Andan soñra Ādem'i cennete ħoydı. MāşāĖAllāh miķdārı cennetde sākin oldı. Şeytān yol bulup yılan sebebiyle cennete girüp evvelā Havvā ile buluşdı. Yılanuñ ağzından feryād idüp zārī zārī ağlayup aytdı: ħayflar olsun size ki cennetden çıķup yirüzine inüp anda dürli zahmet ve meşāķkat görseñiz gerekdür. Bu niğmet şafāları dimāğıñızda ħala. Andan soñra ecel irişüp helāk olasıñız. Ammā geliñ size şecere-i ħuld ve mülk-i lā-yebılāya delālet ideyim. Ol şecere-i ħuldeden yiyiñ bāķi ħalıñ didi. Havvā yılan ağzından şeytānuñ sözün işidünce meyl idüp Ādem'e söyledi. Ādem inanmadı aytdı: Ħaqq TeĖālā bizi andan menĖ itdi. Ben Ħaqq'ıñ emrini terk itmezem didi. Şeytān gelüp Ādem'e ğva itdi. Havvā'ya itdigi gibi Ħaqq TeĖālā'nuñ ismine yemiñ itdi. Ādem şeytānuñ sözine ve yemiğine inanmadı. Āhir Havvā, Ādem'e şarāb içirüp ser-ħoş itdi. Şeytān gelüp vesvese idüp Ādem ser-ħoş iken şecere-i ħuldeden yidi. Hemān başından tāc ve ħülle gitdi. Ādem ve Havvā Őüryān ħalup ħazā-i ħācātları geldi. Tenhā yir bulmadılar. Andan Ħaqq TeĖālā Ādem'e Őitāb idüp aytdı: yā Ādem ben saña dimedim mi ki şecere-i ħulddan yime. Şeytān senüñ Őaduvvuñdır. Ādem aytdı: yā Rabbı nefsimize źulm itdik. Eger sen bize mağfired itmezseñ ħüsrandan ölüriz diyüp ağladı. Aytdı: yā Rabbı benim şecere-i ħuldeden yiyüp günāh idecegim levħde mestür mıdır? Ħaqq TeĖālā aytdı: mestürdür. Ādem aytdı: baña mağfired itmeñ daħı mektüb mıdır? Ħaqq TeĖālā aytdı: mektübdür. Aytdı: yā Rabb beni yarlıga. Ħaqq TeĖālā Ādem'i mağfür kııldı. [502/13-17. 503/1-14]

Menakıp-nāmede ismi geķen bir peygamber de Hz. Süleyman'dır. Süleyman peygamberin devlerle olan münasebetleri ve yüzüğündeki herşeye ħükmetmesini sağlayan ism-i azam duası dolayısıyla eserde ismi çoğu kez bir telmih ve teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

...bir āhūyı ħovalarken sen taşla urup helāk itdiñ. Ben daħı seni anuñ yerine ħatlı itsem gerek didi. Ben bu cevābı işidüp Süleymān ħāteminde olan ism-i aĖzāmı yemin virdim. Beni helāk itme didim. Ol Őifrit ism-i aĖzāmı didigimde ħazān yaprağı gibi ditredi. Hemān bir efsün oķıyup üfürdi. Anı gördim ki bilimden aşāğısı taş olmış. İşte beş yıldur burada giriftār oldım didi. [140/1-5]

Ħışmı ve kiniyle ŐAvķ'ıñ ögin bağladı. Kerb'üñ nağrasından ŐAvķ'ıñ atı beliñledi. Biñ belā ile atınuñ başını zabt itdi. Gördi ki nağra uran bir pirdür ki gerçi kim şuretde pır ammā maĖnāde civān idi. Erlükde Süleymān dıvlerine ādem dimezdi. [213/7-9]

Eserde kāfir Rum ve Mağrip diyarları Nasturī milleti ve İśā ümmeti olarak geķmektedir. Müslümanların buraların halkını kendilerine ram etmelerinden ve



kiliselerinin itibarsızlaştırmalarından dolayı Yezit'e katılmışlar ve ehl-i beyt muhiblerine karşı hâricî saflarında savaşmışlardır.

Bunu Magrib şâhı işidüp mü'ömin pehlevânlarına dil uzadup aytdı: ey halîfe velî nâ-şâdıñ ğam-ğın olmasiñ. ÓArablar, Óİsâ ümmetinüñ ve Naştürî milletinüñ yüzi şuyını yire dökmüşlerdür. Ve kiliselerümüzi rağbet kıomamışlardır. Seniñ himmetüñle cümlesini helâk idelim diyüp nice bunıñ emsâli mühmelât sözler söyledi. Yezid bu mel'öünüñ sözün işidüp şâd oldı. [220/7-11]

Menakıp-nâmenin bir yerinde Şevkî söz kudretine fahriye yaptığı bir bölümde Hz. İsâ'nın ölüyü diriltmesini telmihen sözünün bu kudrette olduğunu vurgulamıştır.

Söziñ lezzet virür kıand-ı nebâta  
Kelâmıñ ta'Ön ider âb-ı hâyâta

Söziñ enfâs-ı Óİsâ'dur nişâna  
İrer andan hâyât-ı câvidâna [305/1-2]

Eserde ismi zikredilen bir peygamber de Hz. Yûsuf'tur. Cüneyd'in vasıfları sıralanırken soy olarak Hâşimî, pehlivanlıkta Zal oğlu Rüstem ve güzellikte Hz. Yûsuf'a benzetilmiştir.

Reşide, Şuyüb'ün sözün işidüp diqqatle bağdı ki söyliyem Şuyüb yanındaki Cüneyd'dür. Bî-hoş olayazdı. Diledi ki sırrını âşikâr ide. Gine şabr itdi. Şuyüb'a aytdı: ey civân ğâ'öib olmuş cevheriñizi kıuşürsüz bilürsiñiz. Müjde virür misiñiz? Şuyüb aytdı: müjdesine bir kıul viririm ki hâsebe nesebe Hâşimî. Pehlevânluğda Rüstem ibn-i Zâl'dan ziyâde güzellikte Yûsuf'dan nişân virür didi. [493/13-17]

### 2.2.2.3. Melekler

Eserde dört büyük melekten sadece Cebrâil ve Azrâil ismi geçmektedir. Cebrâil peygamberlere Allâh tarafından vahiy ve emirleri getirmekle görevli melektir. Bu melek, Rûhü'l-Emîn ve Rûhü'l-Kuds isimleriyle de anılır. (Kurnaz, 2007; 329)

Menakıp-nâmede Cebrâil, Hz. Peygamber'in dostu ve karındaşı olarak geçmektedir. Özellikle Hz. Resûl çok üzüldüğünde Allâh tarafından gökten indirilerek müjdeler verir ve Allâh'ın habibinin gönlünü ferahlatır.

Yâ resûlullâh cānımız saña fedâ olsun. Ğarķ-ı zeyn olmağa sebeb nedür? Didük. Hâzret-i Resûl aytdı: Yâ Mâlik ibn-i Hâris ve yâ Sa'Öd ibn-i Vaqqâs bilmiş oluñ kim kendim bunda otururken Hâsanla Hüseyn melûl u maħzûn içeri girdiler. Aytdım: Ey ciger-güşem gözlerimüñ nûrı kıuzıların gine niçün maħzûn oldıñuz? Didüm. Anlar

aytdılar: Ey dede bugün Yahūdilerün bayrāmıdır. Güzel libaslar tonanup bayrām iderler. Bizim de olsa didiler. Bunlardan bu cevābı işidünce benim de göñlim melül oldu. Nāgāh qarındaşum Cebrāóil gelüp bir elinde bir yeşil hülle ve bir elinde bir kırmızı hülle baña aytdı: Yā Muhammed Rabb'ın selām itdi. İşte saña iki hülle bu hülleleri Hāsan'a ve Hüseyn'e giydüresin. Hābıbm melül olmasın didi. Bunı işidüp mübārek hatr-ı şerifi rüşen olup o hülleleri alup birini Hāsan'a biri imām Hüseyn'e giydürdi. Andan soñra Hāsan ve Hüseyn aytdılar: Ey dede Yahūdiler oğullarınun develeri vardur. Bizim develerimiz yoğdur didiler. Resül Óaleyhisselām aytdı: Ben siziñ deveñiz olayım dedim. Anlar aytdılar hoş ola diyüp biri bir omzıma ve biri bir omzıma bindiler. Biraz götürdim. Aytdılar: ey dede anlarun develerininun yuları vardur seniñ yoğ didiler. Ben aytdım: Oğullarum benim de yularım şakalımdur didim. İmām Hāsan şakalımunun nısfından yapışup [bir] nısfından Hāzret-i İmām Hüseyn yapışup aytdılar: ey dede anlar develerininun yularını çekince Óaf ider dediler. Ben aytdım: oğlum siz şakalımı çekün didüm. Çekdiler evvel sağ yanımdan İmām Hāsan çekdi. Óuf didüm. Sol yanımdan imām Hüseyn çekdi Óaf didüm. Hemān-dem ben böyle didükde Cebrāóil geldi. Aytdı: Yā Resülullāh Rabbiñ saña selām ider. Eger hābıbum Muhammed bir dañı Óaf dirse Óizzetüm hāğğı-çün himmetim boş kalur didi. [44/10-17. 45/1-15]

Cüneyd aytdı: ol duÓā ki ben oğudım aslı nedür? Baña bildür didi. Ol ferişte ol vağt ki İblis-i melóun cümle melāóikenün üstadı idi. Bu duÓāyı bilüp baña taólım idüp aytdı: eger ben bir ulı günāh idersem bu duÓāyı oğurım günāhımÓavf olur didi. Bu duÓānun sebebiyle ādeme secde itmedi. Bu gün Muhammed Muştafa efendimize gelüp aytdı: yā Resulullāh ben yārın kıyāmet günü bu duÓāyı oğurım. Allāhu TeÓālā günāhımı Óavf ider didi. Hāzret-i Resül aytdı: ey bār-ı Hüdā hayfdur ki nice biñ [ādem] benim ümmetimden azdurdı. Āhir kendisi bu duÓā sebebiyle halās ola diyüp ümmetinun için ağladı. Anı da Cebrāóil Óaleyhisselām gelüp aytdı: yā Muhammed Hāğğ cell e ve Óālā hāzretleri saña selām idüp aytdı: hābıbum mañzün olmasın. Ol vağt ben İblis'e unutturiram didi. [467/7-14]

Eserde adı geçen diğerk melek Azrāil'dir. Aslı görevi, vadesi gelen kulların canını almaktır. Eserde, yeryüzü tanrılığı davası güden ve Gök Tanrı'ya ulaşmak için bir kule inşa eden Mehmāyil'in canını alır. Mehmāyil ise oğluna Gök Tanrı'dan intikamını alması için vasiyet eder.

Mehmāyil'un cemÓ-i Óömri biñ yıl idi. Temām olunca ÓAzrāóil gelüp rüh-ı kabz idecek zamān oğlını yanına çağırup aytdı: ey oğul işte beni Gök Tañrısı helāk itdi. İmdi sen benim yirime tañrı ol. Mıli temām it. Gök tañrısından benim hāğğımı almayunca ölmeyesiñ. Mehmāyil böyle diyüp helāk oldu. Yirine oğlı Hemvāóil pādişāh oldu. Ben tañrıyı diyüp mıli yapmağa başladı. Anun Óömri dañı biñ [yıl] idi. Temām oldu. Mıl ol kadar oldu ki gökdeki meleklerin āvāzı işidilür idi. Hemvāóil'un Óömri temām olunca oğlunu yanına getirüp aytdı: ey oğul işte beni Gök Tañrısı helāk itdi. Sen benim yirime tañrı ol. Mıli yap. Gök Tañrısı'ndan benim hāğğımı almayunca ölmeyesin. [475/7-14]

Eserde dikkat çeken üslup özelliklerinden biri Arapça ve Farsça olarak dilimize giren dînî kavram ve terimlerin Türkçe karşılıklarına yer verilmesidir. Menakıp-nâmede bazen Azrâil için “Cân Alıcısı” ismi tercih edilmiştir.

ÓUmmâme’nün gelüp kafasına bir muşta urdı. Āmān virmeyüp bağladı. Bağıdı ki Óağılı gitmiş. Acı bādem yağı getirüp biraz sirke ile burnına tamlatdı. ÓAğılı başına gelünce gözün açdı. Bağıdı ki kıra yağız bir kimse kendini bağlamış. Kıraşusunda turur. Elinde nacağ cân alıcısına beñzer. [413/6-9]

#### 2.2.2.4.Kutsal Kitaplar

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*’da ismi geçen kutsal kitaplar Hz. Muhammed’e indirilen Kur’ân-ı Kerim ve Hz. İsa’ya indirilen İncil’dir. Eserde ismi en çok anılan doğal olarak Kur’an’dır. Kahramanlar aciz kaldıklarında rüyalarına gelen bir ulu zatın tavsiyesiyle Kur’ân-ı azîmü’ş-şân okuyarak, günahlarına tevbe ederek ve salih ameller işleyerek kurtuluşa ererler. Yapılan toylar, ziyafetler, seferler, fetihlerden önce ve biri şehit olduğunda Kur’an tilaveti yapılır.

Ahmed’ün gözle tarîkin dâoimā  
Eyle Kıurōān-ı mübîn[i] reh-nümā [148/7]

Zehîr gelüp Mâlik Ecdâr’uñ elin öpüp cümlesiyle görüşdi. Mâlik bu kimdür diyü suōāl itdi. Mūsā dañı Zehîr’uñ ahvālin söyledi. Aña dañı Ümeyye altından yir gösterdiler. Geçüp oturdı. Andan taÓām geldi cümlesi yidiler. Şükürin didiler. Kıurōān-ı Óağılı okundı. Andan Mâlik emr itdi. Bir sandığ getürdiler. İçinden imām Hüseyin’uñ nâmesin alup cümlesi ayak üzerine gelüp. Mâlik Ecdâr kıatı āvāzıla okudı. Orada olanuñ cümlesi ağıladı. [117/12-17]

Useyyd ileri gelüp olan mâcerāyı taqrîr eyledi. Mâlik bunu işidüp mahzûn oldu. Cümlesi çadırına geldiler. Pehlevānlar cebbe vü cevşenlerin eridüp Mūsā’nuñ çadırına geldiler. Ol gice şabāñ olana kıadar Mūsā’nuñ rûhı-çün Kıurōān-ı Kerîm okıyup tesbîh ü tehîle meşgûl oldılar. Şabāñ oldu. Evvelce techîz ü tekfîn idüp namāzın kııldılar. Bir yüksek yirde defn itdiler. [180/2-6]

Esed bunu söyleyüp āh u figān itdi. Çāre olmadı. Āhiri Kerb’uñ meyyitini ğusl idüp kııldılar. Yakında bir kıarye var idi. Getirüp anda emāneten defn itdiler. Silāhın başı ucına asa kıodılar. Rûhı-çün hatm-ı Kıurōān itdiler. [302/3-5]

Eserde iktibas yapılan ayetler dışında yolunu kaybedenler veya bir sihir veya tılsımı bozmak için Āyet el-Kürsî, ölen birisi için Yasin Suresi, seferdeyken Fetih Suresi yerine “*İnna fetehna leke Sûresi*”, Mülk Suresi yerine de “*Sûre-i Tebâreke*” adları

geçmektedir. Eserin önemli bir üslup özelliği olan dinî terimlerin Türkçe karşılıkları ile verilmesi özelliği burada da geçmekte Büyük ve Küçük Kılavuz Sureleri tercih edilmiştir. Kılavuz surelerinden kastedilenin Felak ve Nas Sureleri olduğu tahmin edilmektedir.

Şeytân-ı la'Ûin diledi ki şaneme girüp Mansûr'a igvâ ide. Reşide Büyük Kılavuz ve Küçük Kılavuz Sûresi'ni okuyup Âyete'l-Kürsî'ye meşgûl oldu. Şeytân-ı racim kahr oldu. Ne kadar Mansûr puta secde itdi ise de aslâ putdân âvâz gelmedi. Mansûr şerm-sâr olup aytdı: ey benim ma'Ûbûdım niçün baña söylemezsiñ küsdik mi didi. Aslâ cevâb gelmedi. Böylece her gün geldiler. Reşide Büyük ve Küçük Kılavuzları ve Âyet'l-Kürsî'ye meşgûl olur idi. [486/1-5]

Mekke cânib[in]den tozlar zâhir oldu. Yıl toza karşı varup iki şâk idüp toz içinden ol Óâlem zâhir oldu. Ammâ her â'Ûlemde İnnâ fetehnâ eke Sûresi'n yazmışlar. Âl ü evlâd Hâsan ve Hüseyn isimlerin yazmışlar. [34/7-10]

Andan soñra bir Óâlem baş yapraklar ile buldılar. Bu Óâlemüñ başında yazmışlar: müşebbeğ hattıyla Lâileheillallah Muhammedu'r-Resûlullâh ÓAlîyyi'l-veliyullâh vaşî-i Resûlullâh mürşid-i kâmil hâzret-i hünkâr Hacı Bekdaş-ı Velîyullâhu quddisAllâhu sırri'l-Óazîz bayraklar kızıl atlasdan Hâlilullâhe naşara minallâhu ve fethün qarîbün ve beşiri'l-mü'ömunün yâ Allâh yâ Muhammed yâ ÓAlî yâ hünkâr Hacı Bekdâş-ı Velî quddisAllâhu sırri'l-âzîz yazmışlar. [81/14/17. 8/1-2]

Günlerde bir gün Bâgdâd'a irişdi. Gördi kim Şâd kenârında havâriç çadırları kurup bi-hadd Óasker ile oturur. Ol dem Ümeye Sûre-i Tebareke'yi okuyup kendine üfürdi. [77/9-11]

Ey oğul benden Muhammed Hânefi'ye ve Muhammed ibn-i Zeyd'e selâm it. Beni hayr du'âdan unutmasıñlar. Ve Ma'Ûdî ve ÓAmr'a ve Şaffân'a benden selâm it. Benim dâdımı hâriciden alsıñlar. Âl-i Resûl'îñ kamî hâricilere amân virmesiñler. Ve dañı Şafîyye'ye benden selâm idüp diyesin ki hâsret kıyâmete kaldı. Yigitlik zamânidur. Hâricüñ haqqından gelesiñ. İnşâóallâhu Te'Óâlâ kıyâmetde görüşürüz diyüp şehâdet kelimesin söyledi. Andan Sûre-i Yâsin['e] başlayup hatm idünce rûh-ı şerîfi Hâkk'a teslim itdi. [300/8-14]

Menakıp-nâmede ismi geçen bir diğerkutsal kitap olan İncil, ismi iki yerde geçmektedir. Kayser'in sarayına ruhban kılığında giren Şuyûb, güzel sesiyle İncil okuyarak herkesi kendisine hem inandırır hem de hayran bırakır.

Muhtâr silâh-hânenen yüz dâne oğ iki Óaded yay ve bir Mısır kılıcı ve bir zırh aldı. Kayser'üñ sarâyından çıkup ol virâneye gelüp karar itdiler. Bu cânibden Şuyûb taşra çıkup bir ruhban sûretine girdi. Eline İncil alup yañına Óilm-i nücûmdan bir kitâb koyup

elinde bir Óasā hūb āvāz ile İncil āyetlerinden okuyarak şehre girdi. Küffār, Şuyüb'ün āvāzın işidüp Şuyüb'ün yanına cem'oldılar. [453/7-12]

Ol kıuyuyı ol merdivānı sihr ile düzmişler idi. Hemān Şuyüb āvāz-ı bülend ile İncil okumağa meşgūl oldu ki her kim işitse ağlar idi. Ol kız Şuyüb'ün āvāzını işidüp ve kendi kendine Óaceb kim ola bu İncil okuyan? Dāye aytdı: bu āvāz Şemmās rāhibūndür. Bu ol Şemmās'dur ki kūh-ı ruhbānda kırk yıldur tırur. Qayser bunca def'Öa da'Övet itdi gelmedi idi. ÓAceb buraya nerden geldi ola. Ve anı kim getürdi ola. Rāhib burayı kerāmetle buldı. Ben burayı sihr ile düzmişimdür. Yaradılmış buraya yol bulmaz. Ammā dāyenün sözlerün Şuyüb işidüp İncil okımasını dañı ziyāde itdi. Şöyle ki kız hādimler diñlediler. Gelüp Şuyüb'ün qademine baş koyup yüzlerin sürdiler. Ammā Şuyüb anlara iltifāt itmedi. İncil okımağa meşgūl oldu. [458/1-8]

### 2.2.2.5.Çehār Yār-ı Güzîn

Dört halife olarak bilinen çehar yar-ı güzîn sırasıyla Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Menakıp-nâmede çehār yar olarak dördü de kastedilerek aynı anda vasıflandırılmaktadır. Metinde bölüm başlarında kalıp ifadelerle Allāh'a hamd, Hz. Peygamber'e övgüden sonra çehār yār ismi zikredilmektedir.

Bismillāhirrahmanirrahīm. Ba'Óde ez-hāmdı Hūdā ve na'Ót-ı seyyidü'l-enbiyā ve medh-i çehār yār-i bā-şafā ve İmām Hāsan hulq-ı rızā ve İmām Hüseyn şāh-ı şehid-i Kerbelā. [206/2-4]

Şevkî'ye göre iman etmenin şartları Allāh'ın varlığına ve birliğine inanmak, Hz. Muhammed'in peygamberliğine tabi olmak, dört halifeyi sevmek ve Ehl-i beyt'e muhibb olmaktır.

Hoca ÓAmr selām virüp aytdı: benim selāmım ol kimseye olsun ki Hākk Te'Óālā'nuñ vañdāniyetine ve Muhammed Muştafā'nuñ risāletine taşdıq idüp çihār yārini seve. Ve āl ü evlāduna muhibb ola. [228/3-6]

Manzum kısımlarda da çehār yār sürekli vurgulanmakla birlikte bunlar müellife göre dīnin kanıtları, bir hadise telmihen karanıkları aydınlatan gökteki yıldızlar ve Hakk yolu gösteren İslam'ın erkānlarıdır.

Çehār-ı yāri[dür] erkān-ı yaqın  
Her biridür şekksizün bürhān-ı dīn [348/12]

Cehār yārı cihānda encüm-i dīn

Oldı her birisi çerāğ-ı yaqın

Biri Şıddıq biri[si] oldı ÓÖmer  
Biri ÓOsmān biri Hāydār-ı Kerrār

Cānını her biri[si] nişār itdi  
Dın yolın bunlar āşkār itdi [228/16-17. 229/1]

Eserde üzerinde en çok durulan halife Hz. Ali'dir. Kerbela şehidi İmam Hüseyin, zehirlenmek suretiyle şehit edilen İmam Hasan ve cenk-nâmelerde adı çok geçen Muhammed Hanefi'nin babası olan İmam Ali eserde daha çok rüya yoluyla oldukça aktiftir. İmam Ali, Hz. Ali, Aliye'l-mürtezâ, İmam Ali, İmam Aliye'l-mürteza, Ali ibn-i Ebî Tâlib, Haydâr, Haydâr-ı Kerrâr, Ebû Tûrâb isimleriyle zikredilmektedir.

Selîmā uykıya yatdı. Düşinde Hāzret-i ÓAlî efendimizi gördi. ÓAlî el-Murtażā efendimiz Ümeyye'yi almış Selîmā'nuñ yanına geldi. Aytdı: yā Selîmā seniñ dünyāda āhıretde hēlāliñ Ümeyye'dür. Yarın Ümeyye'ye rızā vir. Yoħsa Hāqıq TeÓālā'nuñ gāzabına uğrarsıñ didi. Selîmā'nuñ gözinden gāÓib oldı. [315/4-8]

Qırq gün temām olunca uykıya varup düşinde Hāzret-i ÓAlî'yi gördi. Hāzret-i ÓAlî gelüp Cüneyd'e selām virüp aytdı: ey ibn-i Óemmî bunca zahmetler içinde Hāqıq TeÓālā'nuñ tēÓatından hāli olmadıñ ve Qaysır kāfirün söziyle Hāqıq TeÓālā'nuñ dınını terk itmediñ didi. Cüneyd bunu işidüp ayağına düşüp aytdı: ey emirü'l-müóminin beni bu kıyudan halās eyle didi. Hāzret-i ÓAlî, Cüneyd'ün eline yapışup kıyudan taşra çıkardı. Gāóib oldı. [470/8-13]

Bir gice uykı galebe idüp yatdı. Hāba vardı. Düşinde Hāzret-i İmām ÓAlî ibn-i Ebü Tâlib'i gördi. Varup ayağına baş qodı. Emirü'l-müóminin aytdı: yā Zehır-i tūr bu aradan Hōrasan'a var. Mūsā-yı EşÓari'ye benim selāmım irsāl eyle. Gelsün Mālik Ecdār'a muÓāvenet itsün didi. Zehır Hāzret-i ÓAlî'den bunu işidüp aytdı: yā emirü'l-müóminin benim elime bir duÓā itseñ. Ben daħı Yezid'den İmām Hūseyin'ün kınını alsam didi. Ol dem Hāzret-i ÓAlî, Zehır'ün elini sıgadı. Evvelkine döndi. Bi-iznillāhu TeÓālā Zehır yanını geldi. [110/6-12]

Menakıp-nâmede çok aktif rol almayan dört halifeden Hz. Ebûbekir ve Hz. Osman'ın ismi üç, Hz. Ömer'in ismi iki yerde geçmektedir.

Hāfiz Kuróān-ı Óazîmü's-şānı kıráóat itdi. Ezān vaqti olup müóezzinler ezān okudılar. Sünneti kırup gene müóezzin hutbe ezānun okudılar. Andan hatıb yirinden qalqup hutbeye āgāz itdi. Ebûbekr'i ÓÖmer ÓOsmān'ı hayr ile yād imām ÓAlî'ye gelince nā-sezā sözler söyledi. Hāsan ve Hūseyin hāqkında bühtānlar itdi. Useyyd ibn-i Munzır hutbeden bu sözleri işidünce sabr idemeyüp Óaqreb mişāli yirinden sıçrayup minbere

çıktı. Cübbesi altından kılıcını Óüryân idüp aytdı: Mescidde olanlar Óacabâ n'eyler ola diye turırken hâtibi çalup iki pâre kıldı. [67/1-6]

ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr Mekke'de idi. Mervân'a bîÓat olunca aytdı: hilâfet benimdür. Zîrâ benim atam kâtib-i Resülullâh'dur. Vâlidem tarafından ceddîm Ebübekr-i Síddîk'dur. Ve anam anası Óafiyye bint-i ÓAbdulmuttalib'dür. [384/8-10]

Sen ki Mervân ibn-i Hâkem'sin. Hâzret-i Resül huzûrında bir zamân kâtib-i vaHy olmuşdın. Âhir hatâ itdiñ. Hâzret-i Resül seni redd itdi. Medîne'den sordı. Soñra Ebubekr seni kabûl itmedi. ÓÖmer dahı kabûl itmedi. Âhir şol ÓOsmân saña hâsım olmağla seni ve Yezîd laÓnetüñ babası MuÓâviyye ÓOsmân'ıñ damadı olduğundan yanına getirüp size çok ikrâm idüp MuÓâviyye laÓneti Şâm-ı şüma vâli idüp ÓAbdullâh ibn-i Ebubekr'üñ elinden aldı. Mañlûk bu işe râzı olmadı. İmâm ÓAlî el-Murtaẓâ'ya gelüp şikâyet itdiler. Yâ ÓAlî biz buña râzı degüliz zîrâ âhir zamân peygamberi buña laÓnet itdi didiler. Şâh-ı merdân aytdı: ben daÓvâ etmegi hoşlanmam baña kayınatam vaşıyyet itdi didi. Âhir Bekr'üñ oğlı ÓAbdullâh Óasker çeküp ÓOsmân ile cenk itdi. Ol harbde ÓOsmân merdleşdi. [152/6-14]

#### 2.2.2.6. Ayet, Hadis, Duâ ve İnançsal Söz Kalıpları

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* dînî-didaktik bir kahramanlık destanıdır. Eserde yer alan kahramanlar daima Allâh yolunda ve ehl-i beyt aşkıyla merdane cenk eden pehlivanlardır. Dolayısıyla cenk edileceği zaman sancaklarında ayetler ve inançsal söz kalıpları oldukça fazladır. Savaş meydanına çıkan mübarizler veya düşmana saldıran mücahitler birçok ayet ve hadiste de geçen “*tevekkel teÓâlallâh*” ve “*Yâ Allâh yâ Muhammed, yâ ÓAlî*” narasıyla hamle ederler.

ÓÖmer Nañs anı görüp on biñ âdeme emr itdi. Hemân on biñ âdem Mâlik'üñ üstüne bir uğurdan hâmler itdiler. Mâlik bunları görüp nacağı yalnızcağ idüp *tevekkel teÓâlâ 'l-lâhi*<sup>5</sup> diyüp ol deryâ mişâli Óaskeriñ içine taldı. [28/15-17]

Hemân sekiz kerre yüz biñ havâriç Óaskeri bir uğurdan seyl-i Óazîm gibi MaÓdî'nüñ üstüne at depdiler. MaÓdî bunu görüp *yâ Allâh yâ Muhammed yâ ÓAlî* diyüp kendini deryâ gibi gelen Óaskere urdı. [198/3-4]

Şehit olan her İslam kahramanı için “*Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciÓün*” ayeti söylenmektedir.

Mâlik Ecdâr'ı atından yıktı. Diledi ki başını kese. Nâgâh Óafiyye ile İbrâhîm çıkageldi. Babalarını görüp hemân etrafındaki hâriciyyi tağıdup gördiler ki sağdır. Bir ata bindirüp

<sup>5</sup> Allah'a dayandım ve güvendim.

on biñ müómin ortaya alup taşra çıkarup çadırına getürdiler. Yatırunca rûhunu Hâkķ'a teslim eyledi. Raĥmetullāhi Óaleyhi bismillāhirraĥmānirraĥīm. *Innā lillāhi ve innā ileyhi rāciÓūn*<sup>6</sup>. [249/9-12]

Hâricî ve kâfir ordularıyla gazaya giden İslam ordularının sancağında kelime-i şehadet sonra sırasıyla peygamber vârisi İmam Ali ve mürşid-i kâmil Hünkâr Hacı Bektaş'ın isminden sonra Kur'an'dan zaferi müjdeleyen bir ayet bulunur.

Bu Óalemüñ başında yazmışlar: müşebbeķ hattıyla Lāileheillallāh Muĥammedu'r-Resūlullāh ÓAlıyyi'l-veliyullāh vaşî-i Resūlullāh mürşid-i kâmil ĥazret-i ĥünkâr Ĥacı Bekdaş-ı Velıyullāhu ĥuddisAllāhu sırrı'l-Óaziz bayraķlar kıızıl atlaşdan ĥalilullāhe *naşrun minallāhu ve fethūn ĥaribūn ve Beşiri'l-müóminin*<sup>7</sup> yâ Allāh yâ Muĥammed yâ ÓAlı yâ ĥünkâr Ĥacı Bekdāş-ı Velı ĥuddisAllāhu sırrı'l-āziz yazmışlar. [81/14-17. 82/1-2]

Güneş ĥulle-i ĥāfdan baş kaldırıp Óālem nūr ile münevver oldu. Ammā Mekke cānib[in]den tozlar zāhir oldu. Yıl toza ĥarşu varup iki şāk idüp toz içinden ol Óālem zāhir oldu. Ammā her āÓlemde *innā fetehnā leke*<sup>8</sup> süresin yazmışlar. Āl ü evlād Ĥasan ve Ĥüseyn isimlerin yazmışlar. [34/6-10]

Yer yer nasihat havasında geĥen menākıb-nāmede söz arasında ayet ve hadisler birĥok yerde anlatımı pekiştirmek için iktibas edilmiştir.

Hâkķ TeÓālā'niñ emrine ÓitāÓat itmemiş olur. Zırrā kelām-ı ĥadiminde buyurır: *yâ eyyühellezine āmenu ve etiÓullāhe ve etiÓu'r-resūle ve uli'l-emri münkim*.<sup>9</sup> [229/14-15]

*Mine'l-muóminin ektetelū fe aslıhū beynehumā, fe in beĥat ihdāhuma Óale'l-uhrā fe kātılletti tebĥi ĥattā tefiőe ilā emrillāh, fe in faóet fe aslıhū beynehumā bi'l-Óadlı ve aĥsitū, innallāhe yuĥıbbu'l-muķsitin. Şadaķu'l-lāhü'l-kerim*<sup>10</sup> diyünce Mervān baş ĥaldırıp aytdı: ey ÓAmr Hâkķ sözi ĥo. Ĥāsılı siziñle bizim aramızı ĥılıc ĥırad ider. [230/8-11]

Cüneyd oĥlumu ĥatlıtımış. İmdi siz de Muĥammed ümmeti biz de ümmetiyiz. *İnne'n-nefsi bi'n-nefs*<sup>11</sup> āyet-i kerimesi ĥükmünce Óāmil olup oĥlını gönderesiñ. Oĥlumuñ

<sup>6</sup> Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz. Bakara: 2/156.

<sup>7</sup> Allah'ın yardımı ve yakın bir fetih! Haydi müminleri müjdele. Saff: 61/13.

<sup>8</sup> Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Fetih: 48/1. Ayetin kısaltması.

<sup>9</sup> Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de. Nisâ: 4/59

<sup>10</sup> müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin; ikisinden biri diğeri hakkına tecavüz etmiş olursa -Allah'ın emrine geri dönünceye kadar- haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki anlaşmazlığı adaletle çözüme bağlayın ve herkese hakkını verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever. Hucûrat: 49/9.

<sup>11</sup> Cana karşı can. Mâide: 5/45.



yirine katlı idüp aramızda müslimānlar şehid olmaya. Eger rāzı olmazsañ nice gürbüz pehlevānlarım ve nice Óaskerim vardur. Ne seni ve ne ođlıñı şoram. [400/12-15]

Eserde acayip ve garayip kavram, olay ve şahıslar da yer almaktadır. Kahramanlar cadı, ifrit, dev ve peri gibi varlıklar ve tılsımlı mekānlarda aciz kaldıklarında genellikle Hz. Muhammed ve Hz. Ali rüya yoluyla bu kahramanlara ve dualar öğreterek onlara yol göstererek kurtulmalarına vesile olurlar.

Ħāzret-i Resül Óaleyhi's-selām bir duÓā dağı öğretdi. Aytdı: her kim bu duÓā[yı] okırsa cümle mazarratdan ve yaramaz işlerden emin ola ve sen dağı okı ki bend-i zindāndan Ħalās olasıñ. Ol duÓā budur: *İlahi şatretün min biĦāri cūdike tekifñi ve zerratiün min niyāzi Óafvike teÓfni*.<sup>12</sup> Sultān-ı enbiyā bu duÓāyı Cüneyd'e öğretdi. [449/15-17. 451/1]

*Kıssa-i Hurūc-kerden-i Mālik Ecdār* içerisinde birçok Hadis-i Şerif ihtiva etmektedir. Bu hadisler bazen Arapça şekliyle iktibas edilmişken çođu zaman da dinleyicilere direk Türkçe manasıyla aktarılmıştır.

Andan İblis melÓün-ı aÓlā-yı Óaleynde iken derk-i esfelin kıldı. Merdūdđ aytdı: *neÓüzbillāhi min şururı enfusinā ve min seyyiÓāti aÓmālina*.<sup>13</sup> [503/15-17]

Zıřā Sultān-ı Enbiyā şallallāhu teÓālā Óaleyhi vesellem buyurmışdur ki hilāfet benden soñra otuz yıldur<sup>14</sup>. [38/15-17]

Cihār yarı cihānda encüm-i dđn  
Oldı her birisi çerāđ-ı yağın<sup>15</sup> [229/16]

Ħubb-ı dünyādur ruÓūs-ı seyyiÓāt  
Böyle didi faĦr-ı cümle kāóināt<sup>16</sup> [376/15]

Hz. Muhammed'in sözlerini ihtiva eden Hadis-i Şerif'ler eserde bazen de Türkçe karşılığıyla ve ravileriyle birlikte geçmektedir.

<sup>12</sup> Allahım! Cömertlik denizlerinden bir damla bana yeter. Senin af nehirlerinden bir zerre bana kâfi gelir: Bu dua eserde Cüneyd'in düştüğu kuyudan ve sıkıntılardan kurtulması için rüya yoluyla Hz. Muhammed tarafından Cüneyd'e öğretilmiştir. Yaptığımız araştırmada herhangi bir hadis kaynağında böyle bir duaya rastlanmamıştır.

<sup>13</sup> Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O'na sığımız. İbn-i Māce: 1548., Nesā'i: 3277.

<sup>14</sup> Benden sonra hilāfet otuz yıldır. Tirmizî: 48.

<sup>15</sup> Benim ashabım gök yüzünde yıldızlar gibidir. Beyhakî: 1002.

<sup>16</sup> Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır. Beyhakî: 10501.

İmām-ı Fahr-ı Rāzî rahmetullāhi Őaleyh rivāyet ider ki cānı olmayana ve hāyvān olana laŐnet itmek ğıybet itmekdūr. Nitekim Sultān-ı Enbiyā buyurmuş ki el-mū'minune bi'l-liŐān<sup>17</sup> lāyık degūldir ki mū'ömine laŐnet idici ola. O sādıķu'r-rivāyet yaŐni Őİmrān ibn-i Hūsayn radiyallāhu Őanhu aytdur: bir zamān hāzret-i R[es]ūlullāh Őaleyhisselām atına binüp bir cānibe Őazm itmiş idi. İttifāk bir hatun devesinden düşüp laŐnet itdi. Hāzret-i Resūl aytdı: deveniñ üstündekini alıñ. Ķurb-ı Hāķķ'dan ıraķ oldu didi. Ol deve ol zamāndan Őüryān yürüdi. Hiç kimseyi incitmedi didi. Enes ibn-i Mālik radiyallāhu Őanhu: Resūlullāh ile bir kimse deve[ye] binüp seyr iderken ol şahs devesine laŐnet itdi. Hāzret-i Resūl Őaleyhisselām aytdı: yā ŐAbdullāh bizim seyrānımızda laŐnet olunmuş deve ile laŐnet Őibādetde Hāķķ TeŐālā'dan ıraķ olmaķdūr. Bu cāŐiz degūldür. [378/1-17. 379/1-7]

### 2.2.3. SOSYAL HAYAT

*Kıssa-i Hurūc-kerden-i Mālik Ecdār*, köy evlerinde ve kahvehanelerde anlatıla gelen dinî-kahramanlık konulu kıssaların bir araya getirilerek ve birbirine bağlanılarak oluşturulan bir menkıbe külliyatıdır. Bu tür eserler genellikle İslamiyet'in tanınma ve yayılma dönemlerinde dinleyicilere cihat ruhunu kazandırmak ve bu ruhu canlı tutmak amacıyla söylenmiş/yazıya geçirilmiştir. Burada muhatap olan dinleyici sıradan halktan bireyler olduğundan toplumun yaşantısında var olan örf, adet, gelenekler, çeşitli sanat ve meslekler, müzik ve müzik aletleri çoğu zaman yerel söylemlerle eserde geçmektedir.

#### 2.2.3.1.Ziyafet Verme

Menākıb-nāmede savaşlardan önce ve sonra, düğünlerde, kavuşmalarda sık sık āli ziyafetler verilir. Müslüman kahramanlar genellikle Kur'an tilaveti yapar, İmam Hüseyin'i anarak ve şerbet içerek ziyafetlerini eder, ardından şükr edip ibadetler yaparken Yezidî ve Hāricîler şaraba meylederek rakkaslar eşiğinde türlü türlü makamlarda müzikler çaldırarak ve sarhoş olup kendilerinden geçerek ziyafetler verirler.

Mālik Ecdār dıvān idip erkān-ı devlet ve erbāb-ı saltanat yanına cemŐ oldılar. Emr itdi. Bir taht ķurdılar. Ādem gönderüp Mekke şerifi sultān ŐAbduşşamed oğlı RākŐle getirdiler. Tahta tekellüf idüp ķarār itdiler. Mālik emr itdi. ŐAbduşşamed ziyāfet için envāŐi taŐmlar ile ziyāfet eylediler. Šalādur diyüp yidiler řükr şerbetleri içdiler. Hāfiz-ı kelāmlar tilāvet-i KurŐān oķıyup hāzret-i Resūl'uñ rūh-ı şerifine hıbe itdiler. Medh-i ařhāb ve menākıb-ı āl-i ařbāb zikr itdiler. [34/15-17. 35/1-4]

<sup>17</sup> "Kāmil bir insan sövmez, la'net etmez, fāhiş harekette bulunmaz, çirkin söz kullanmaz." şeklindeki Hadis-i Şerif'in kısaltması. Tirmizî: 1977.

ayser'den elçi geldi didiler. Yezid emr itdi. arşu varup getirüp ondurdılar. Ol gice geçüp irtesi gün elçiyi Yezid yanına getirüp ziyâfet itdi. Andan Yezid emr itdi. Meydân şarâb ile bezendi. Biraz içüp kelleleri germ hatırları nerm olunca a yüzli gök gözli muanniler gelüp kendi annlarunca tanbrın ulağın brp defn sretine tabınlar urup gâh seyr-i Hicâzi ve gâh İsfahâni itdiler. Ol gün aşama adar yidiler içdiler. Cümlesi serhoş olup adırlarına gitdiler. [361/3-8]

gönderünce Şâm'da kendinün bir sarâyı var idi. Yüz bedâl nerdibân ile ıılıur idi. Yezid şarâb içeceği zamân ol aşr-ı alâya ıup iş u nş ıder idi. Bir gün gine musâhiblerin cem idüp şarâb âlâtını alup ol sarâyaya ıdı. Otagı urup şarâb içmege meşgl oldılar. Bir zamândan soñra serhoş olup kelleleri germ hatırları nerm a yüzli ara gözli muanniler gelüp annları mcibince tanbrın ulağın defn yüzine tabınlar urup nâle-i nâya âheng itdiler. Gâh seyr-i isfahâni gâh hicâzide karâr itdiler. Yezid-i Pelid iş u nş germiyyetinden gâh mest gâh medhoş gâh bi-hoş-i serhoş iken cş u hurş-ı rakşa girüp udret-i Rabbâni ve hikmet-i Yezdâni ve azâ-i âsmâni irişüp Yezid-i Pelid'n ayakları kayup yüz bedâl nerdıvândan aşağı yükli merkebi gibi yuvarlandı. Aşağı düşünce cânı ardından ıup cehenneme acele gitdi. [375/12-17. 376/1-5]

#### 2.2.3.2. Okçuluk ve Ok Sanatı

Ok ve okçuluk tarihten günümüze bozkır kültürünün de etkisiyle avcılık ve göçebe hayat tarzının benimseyen uzak Asya topluluklarının ve özellikle Türklerin hayatında önemli bir aktivite olarak karşımıza ıkmaktadır. “Türkler, Orta Asya'dan dünyanın değışik bölgelerine göç ederek hayvanlarına yeni otlak ve sulak alanlar bulmak ile kendileri için bağımsız yaşayabilecekleri yeni yerleri yurt edinmek amacıyla sürekli hareket hâlinde olmuşlardır. Rakiplerine karşı başarılı olmak için atı birden fazla değışik amaçlarla kullanmış olup at üzerinde hareket hâlinde geriye dönerek oku kullandıkları bilinmektedir.” (Polatcan, 2022; 1347)

Menâkıb-nâmede av aracı olarak görülen okçuluk henüz küçük yaşlarda silahşorluğın önemli bir zelliğiyi olarak öğretilmektedir. Eserde tr-keş, tr-endâz, tr-zen, kemân-keş gibi olarak bu sanatta mahir olanlar için kullanılır. Özellikle Mâlik Ecdâr, Useyyd, Cüneyd, hikâyenin kadın kahramanı Reşide, tir-endazlığı ile meşhur olmuş Sa'd-ı Vakkas'ın oğlu Muhtar, ok ve yay kullanmalarındaki ustalıklarıyla eserde yer alırlar. Bu kahramanlar ok ve yay kullanmalarındaki ustalıklarının yanı sıra kendilerine gelen oktandan sakınmaları yönüyle de dikkat çekicidirler.

Mâlik Ecdâr ibn-i Hârîs ey ÓÖmer-i tur işte vardım er iseñ kaçma didi. Meydân yüzine oğ yirine gelünce ÓÖmer Naħs terkîşinden üç dâne oğ çıkardı. İkisini tırnağında berikidüp birin kirişe rāstlayup göz kulağ temür tırnağ idüp Mâlik[‘üñ] şinesin gözedüp ĥavāle kıldı. Mâlik gördi ki oğ şinesine toğrı gelür hemān atınuñ sağrısına yatup oğ gelürken kıalkın göbekle kıağı virdi. Oğ yabāna gitdi. ÓÖmer bir oğ dağı ĥavāle itdi. Bu kez boğazını gözetdi. Hemān Mâlik oğ gelürken sol cānibe meyl idüp menÓ itdi. Bir oğ dağı ĥavāle itdi. Mâlik anı dağı menÓ [itdi.] [37/9-16]

Useyyd’e oğ atımı yire gelünce İbrāhîm ibn-i Mâlik’e aytdı: siz Óalem dibinde turuñ. Ben buña ne göstereyim. İbrāhîm ibn-i ÓÖmer dağı kemānın alup elüne üç dâne oğ alup birin Useyyd’e ĥavāle itdi. Useyyd gördi kim oğ şinesine rāst gelür atınuñ sağrısına yatdı. Oğı muħkem tutdı. İki pāre itdi. Sünnîler ĥavārîçler Useyyd’üñ bu hünerine ĥayrān kıaldı. İbrāhîm bir oğ dağı atdı. Useyyd bağıdı ki yüregi üstüne gelür tınmadı. Evvel degül gibi oğ yağıın gelünce eli arkasıyla şöyle urdı ki oğ pāre pāre oldı. İki Óasker bu hüneri temāşā idüp bārekallāh didiler. İbrāhîm ibn-i ÓÖmer üçünci oğunu eline alup pertāb itdi. Useyyd nağar itdi gördi ki çāk-ı ĥulķümuna gözedir Useyyd yine ol oğı iki barmağıyla tutdı. Pāre pāre idüp yabāna atdı. [20/8-17]

Cüneyd ile Şuyüb onar yaşına girinceye kıadar dört kitābı oğudılar. Andan soñra Cüneyd silāħşörlüğe ĥavās itdi. Oğ atmağı kıılıç çalmağı at kıullanmağı her gün çalışurdı. Ėāyet gürbüz pehlevān oldı. Şuyüb dağı Óayyārılığa ĥavās idüp babasınıñ yirini tutdı. Óayyārılığda Ėāyet hünerli kıopdı. Dāóim Cüneyd ile şikār iderler idi. Bir gün ikisi şikāra tağlarda şikār iderken nāğāh bir zaħm-dār geyige rāst geldiler. Bir oğ urulmuş ammā kār itmemiş. Cüneyd bunu görünce bir oğ urup geyigi tutdı. [395/4-9]

Gine bir gün şikār ider iken iki aslana rāst geldiler. Şuyüb bunu görünce kıorķup kaçmağı yüz tutdı. Muħtār aytdı: ey Şuyüb kıorķma anlaruñ her birisini bir oğ ile helāk iderim. Şuyüb aytdı: āmān sen bilürsiñ. Hemān Muħtār eline yayını alup aslanlaruñ her birisini bir oğ ile helāk itdi. [443/10-13]

Reşide yalıñuz kıalup cezirenüñ cezireye bağıdı ki cennet mişālî bir şāhrādur. Eline yay alup seyr itmege başladı. Seyr iderken bir geyige rāst geldi. Bir oğ atup urdı. Ėteşe kıoyup büşirüp yidi. Bāķisini gemiye kıoyup geyiğñ derisini şu ile toldırup gemiye kıoydı. Yelken açup Mağrib tarafına revān oldı. [481/9-12]

### 2.2.3.3. Talih’e Bakma/Eşkal Dökme

Menākıb-nāmede iki yerde kıarşımıza çıkın talihe bakma reml tahtasına nokta dökme kısuretiyle ve ilm-i nücüm aracılığıyla gelecekte haber verilir veya kıaybolan biri hakkında bilgi sahibi olunur.

Abdullah ibn-i Abbas’ın cariyelerinden biriyle evlenen Useyyd Ėāzi’nin bu hatundan ay paresi gibi bir oğlu olur. Birçok ihsanda bulunduktan sonra Satih Hikem adında bir bilge aracılığı ile oğlunun talihine baktırır. Satih Hikem, bu oğlanın ömrünün uzun

olacağını birçok padişahı alt edeceğini, gurbete çıkıp maceralar yaşayacağını haber verdikten sonra adını Cüneyd koyar.

Rivāyet iderler ki ol zamān Useyyd ibn-i Munzır ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'ũn cāriyesini nikāh olunca hāmile olmuş idi. Ol hatundan Hāḫḫ TeÓālā ay pāresi gibi Useyyd'e bir oğlan ihsān eyledi. Dāyeler gelüp Useyyd'e bir oğlũn [oldı] diyü müjde itdiler. Useyyd buña şād olup Mekke ve Medīne fuḫarāsına bi-hesāb māl ve niÓmet ve esbāb ihsān eyledi. Meger ol zamān Medīne[‘de] Saṭīh Hīkem adlı bir dāne Óilm-i nücūmda māhir kimse var idi. Useyyd, Saṭīh Hīkem'i daÓvet idüp oğlı tāliÓine bakdı. Hāḫīm tahte-i remli alup noḫta dökdi. Eşkāl ḫodı. Evvel altı hāneye nażar itdi. Eşkālĩn saÓdın taḫşin farḫ edüp tāliÓin gördi. Andan soñra aytdı: ÓÖmri ḡāyet uzun ola. Nice pādişāhlar bunĩn elinden helāk ola. Ḡāyet ḡurbüz pehlevān ola. Çoḫ ḡurbet çeküp bĩ-hesāb Óacāyib u ḡarāyib göre didi. Ve aytdı: bunĩn adı Cüneyd olsuñ didi. [393/16-17. 394/1-9]

Aynı zamanda babası gibi ayyarlıkta mahir olan Şuyüb, kaybolan Reşide hakkında bilgi toplamak maksadıyla bir müneccim kılığına girerek Reşide'nin annesi Zühre Peri'nin yanına gelir. İlk önce periyi konuşturduktan sonra Reşide'nin bir ifritin sırtında Kaf Dağı'na gönderildiğini anlar. Reml tahtasına nokta dökerek Reşide'nin başına gelenleri anlar.

Şuyüb tekrār tahta-i remli alup noḫta dökdi. Eşkālĩ iḫrāc itdi. On altı aḥkāmını temāşā itdi. Nefs evini gördi ki hāriç münḫalib tāliÓi gördi. SaÓd u Naḫs'ı teşehhūs edip istiḫrāc u zamīr ḫıldı. Ḳadı remle nażar itdi. Şādlar gördi. Kitābı eline alup zennānĩ tariḫünce ḥūkm idüp aytdı: siziñ bir ḫızınuz var imiş. Bir Óifrit ile gitmiş. Óİfrit helāk olmuş. Ḳız yabāna ḫalmış. Ser-gerdān olup şimdi bir deryā kenārında sākındür didi. [433/1-5]

#### 2.2.3.4. Güreş ve Basma

Geçmiş çok eskilere dayanan ve ata sporu olarak bilinen güreş menākıb-nāmede pehlivanlar tarafından savaş meydanlarında rakip mibarizlerine ve saf tutan düşman ordularına korku salmak için veya eş seçiminde kadın kahramanların kendilerine layık olanı bulmak amacıyla bir hüner unsuru olarak geçmektedir. Güreş tutan kişilere pehlivan, rakibini alt etme için de basma kavramı kullanılmıştır.

Menākıb-nāmede Useyyd Gāzi pehlivanlık yönüyle Hamza'ya benzetilmektedir. İki ordu saf tuttuğuna nara atarak er talep eder. Karşısına çıkmaya çoḫ zaman kimse cesaret edemez. Çıkan hārici mibarizi güreş sanatıyla önce alt eder sonra öldürür.

Useyyd bunıñ gürzin menŎ idüp kemerine yapışdı. Eli üstüne alup yire çarpdı. Şahin mişâli üzerine indi. Bir ayağın ayağına basup ve bir ayağın eline alup Öaskeri havârıçe hırsân şalmağ-ıçün kuvvet idüp Mühlük laöneti boğazına varuncaya qadar eski bez gibi çeküp yırtdı. Parçalarını havârıçe qarşu atdı. [88/6-10]

Useyyd hâricinüñ gürzine eli ayasın qarşu tutdı. Gürz gelürken kavrayup tutdı. Elinden alup yabâna atdı. Hâricinüñ yanına yanaşup çeküp kucağına aldı. Bir eliyle omzuna basup ve bir elin boynundan tutup qoparup havârıç alayına atdı. Bir dahı girdi. Hâmle kıldı. Useyyd anuñ hâmlenin menŎ idüp anuñ dahı kemerinden yapışup eli üstüne alup meydân meyânunda bir dâş var idi. Ol taşa öyle urdı kim ol hâricinüñ atı kemigüne yapışdı. Bir hârici dahı girüp Useyyd'e hâmle kıldı. Useyyd anuñ hâmlenin dahı redd itdi. Bunıñ kemerüne yapışup bir alma gibi eline alup havâya atdı. [88/13-17. 89/1-4/1-5]

Menâkıb-nâmenin kadın kahramanı Reşide Bânû, Medineliler tarafından tutsak edilir. Onu gören herkes gül cemaline âşık olur. Buna bir çare bulamayan Useyyd, Reşide'nin âşıklarına, güreş meydanında kim bu kızı basarsa ona vereceğini söyler. Bunun üzerine Reşide tüm âşıklarıyla tek tek güreşir ve hepsini alt eder.

Her kim Reşide'yi meydân yirinde başarsa anuñ olsun didi. Anlar da bu qavle râzı olup. Ol gün hâzır olup irtesi gün Reşide'nüñ Őâşıkları cemö olup meydân kenârına geldiler. Bu cânibden Useyyd, Reşide'yi alup meydân[a] getürdi. Reşide, Useyyd'e aytdı: beni meydâna niçün getirürsiñ? Useyyd aytdı: her kim meydânda seni başarsa seni aña nikâh iderim didi. [423/3-7]

Reşide ile Muhtâr tutuşup zür itdiler. Hemân Reşide kuvvet idüp Muhtâr'ı eli üstüne aldı. Andan soñra Reşide'ye Őâşık olanlar bir bir gelüp. Reşide cümlesini birer hüner ile başdı. Medîne büyükleri Reşide'ye âferin itdi. Ğayri kimse meydâna girmedi. [423/10-13]

Useyyd Gâzi'nin Beni-şeybân kabilesi ile cenk ettiğini öğrenen ve aynı zamanda Reşide'ye âşık olan Kerb Gâzi'nin oğlu Esed, Mağrip'ten Medine'ye gelir. Burada Reşide'yi almak için güreş tutmak ister. Useyyd buna razı olmaz ve Esed ile kendisi güreş tutar. Esed, Useyyd'e basılınca da utanarak Mağrip'e geri döner.

Ey Useyyd erlikde sende kemter degülem. Beni-şeybân Qabilesi'yle ceng idesiñ baña haber itmeyesiñ. Ve hem ben Reşide'nüñ Őâşığıyam. İşitdim ki Reşide'yi giriftâr itmişsiñ. Gelesiñ öğimde baş qoyasıñ. Ve hem Reşide'yi baña teslim idesiñ. Eger râzı olmazsañ cihâmı başına tar iderim didi. Reşide bunu işidüp Useyyd'e aytdı: ey seyyidü'l-ÖArab baña silâh vir ki bu nâ-bekâr ile biraz ceng ideyim didi. Useyyd aytdı: ey Reşide sen yiriñde tur. Baña duŐâ eyle diyüp Öazm-ı meydân eyledi. Naöra urup aytdı: ey nâ-bekâr seniñ ne haddiñdür meydâna gelüp lâf idüp bende Reşide'yi isteyesiñ. Eger er

iseñ h amle kıl diyüp birbirine h amle kıldılar. H aylı ceng itdiler.  ahir Useyyd el uzadup Esed' n kemerine yapışdı.  uvvet idüp eli üzerine aldı. Gine yire koydu. Esed h acil oldu. Atına binüp gine geldiği tarafa rev n oldu. Medine halkı Useyyd'e du a itdiler. [424/2-12]

### 2.2.3.5. Hil'at Giydirme, Saçı Saçma, Armağan Verme

Men k b-n medeki lider kahramanlar oldukça varlıklı ve tebasındakilere karşı son derece cömert kişilerdir. Cenklerden önce pehlivanları yanlarına toplar, makamlarına göre oturtur, ziyafet verir, vazifeler dağıtırılar. Vazife alan yiğitlere zerrin zırhlar ve altın taçlar yanında değerli hil'atlar giydirir ve dualar eşliğinde vazifeye gönderirler.

M lik Ecd r  Amr ibn-i Ümeyye'ye aytdı: Y   Amr lutf eyle  l-i Mu ammed'i severseñ Bađd d'a var. Hav ricden bize bir haber getür didi. M lik Ecd r böyle diyünce Ümeyye yirinden kalkdı. Aytdı: ey pehlev n atam şimdi ihtiy r oldu. Bu hişmeti ben k l na buyur didi. M lik Ecd r, Ümeyye'den bunu işidüp Ümeyye'ye du a itdi. Buyurdu. Ümeyye'ye altun hil at virdiler. [77/4-8]

Birinün adına Gaşanferi H aleb  dirler. Ve birinün adına   mer ibn-i H aleb  ve Maşatlı Muşul  ve Beşir-i Kel b ibn-i   mir. Eger izni n z olur ise biz dağı hişmeti n zden yüz d nd rmeziz dimişler. M lik bunu okıyup şad oldu. Emr itdi. Gelen  demlere ağır bahalı hil atlar virüp bir n me yazup gönderdi. [122/1-15]

Eserde vefat eden liderlerden sonra görevi devr alan kahramanlar için de ziyafetler verilir, görevi tebliğ edilir ve ardından kendisine dualar ve methiyeler okunarak değerli eşyalar yanında tac ve hil'at giydirilir.

Eb  H anef  K f  ibn-i H r nu'r-Reřid riv yet ider ki M lik Ecd r' n emri tem n oldu.    günden so ra Melik Necc ř tahta ge up kar r itdi. Kerb G zi, M lik Ecd r' n yirinde kar r itdi. Cümle m  min pehlev nları yirinde kar r itdiler. Melik Necc ř cümle pehlev nlara hil at virdi. Herkes lib sların giydiler. Ta am geldi yidiler. řükrin didiler. Andan so ra Ümeyye yirinden kałkup hav ric  askerine rev n oldu. [152/6-10]

Men k b-n mede din değiştirerek Müslüman olan kahramanlara da armağanlar ve hil'atlar giydirilir, kendisine dua edilerek ad konulur.

Meger şağir 'nuñ meliki var idi. Amm  C h d idi. Amm   l-i Res l'a muhibb idi. Müseyyeb' n geldiğini işidüp istiķb l itdi. Müseyyeb gelüp bir yire konda. Ol Cu h d, Müseyyeb'e ni met gönderüp irtesi gün kendi Müseyyeb' n yanına geldi. Müseyyeb yir gösterüp oturdu. Eřn -i kel mda Müseyyeb ol C h d'ı d ne da vet itdi. C h d,

İslâm dînini kabûl idüp müslimân oldu. Müseyyeb buna şâd olup hil'at giydürdi. Ve adını ÓAbdurrafî'ye kodı. [346/1-6]

Müseyyeb aytdı: ey Gerdûs gel Müslimân ol. Cānıñı cehennemden halās it. Yoħsa cümleñizi helāk iderim. Gerdûs bir zamān fikr itdi. Āhiri Ħaqq Te'ālā Ħidāyet idüp mü'omin ve müslimân oldu. Ol kırk kâfir daħı müslümân oldu. Müseyyeb bunlaruñ müslümân olduklarına şâd olup her birine birer hil'at virdi. Andan soñra Gerdûs aytdı: ey pehlevān gel benim sözimi kabûl eyle. [368/14-17]

Armağan vermenin bir şekli de esir sunmaktır. Mâlik Ecdâr'ın kızı Safiyye, yapılan bir cenkte babasının düşmanlarından Amr ibn-i As'ın oğlunu tutsak ederek babasına armağan olarak sunar.

Gel sen daħı Yezîd'e la'net eyle. Āl-i Resûl'e muħibb ol. Seni qarındaş idelim ve hem saña babamdan bir memleket alayım didi. Sa'ød aytdı: ey Şafiyye şimdi zamānuñ halîfesi Yezîd'dür. Seniñ Óaqlıñ var ise gel Yezîd'e bi'at eyle didi. Şafiyye bunu işidüp emr itdi. Cellādlar gelüp helāk idecek[leri] vaqt Ümeyye aytdı: ey hemşire bunu helāk itme. Bunu Mâlik Ecdâr'a armağan götürelim. Zîrā bu mel'ün pederiñizüñ gāyet düşmāndır didi. Şafiyye Ümeyye'nüñ cevābını maqbûl görüp buyurdi. Sa'ød'a ağır bend urdılar. Andan soñra havāriç Óaskeriniñ mālını cem' idüp mü'omin āskerine taqşim itdiler. Şafiyye kendi bir cübbesin kabûl itmedi. [188/8-14]

Eserde kahramanlık gösteren pehlivanlara da çok miktarda ihsanlarda bulunulur. Cüneyd Gāzi kâfirlere karşı cenk meydanında büyük mücadeleler vererek düşman ordusunu tarumar eder. Bunun karşılığında müminlerin kumandanı Abdülmümin Cüneyd'e birçok değerli ganimetler yanında dualar ederek üstüne saçı saçar.

Cüneyd kâfirün üç Ħamlesin men' idüp nevbet Cüneyd'e gelünce dîne da'vet itdi. Şikem-hor kabûl itmedi. Cüneyd kılc Ħavāle kıldı. Zengî korqısundan qalkān qarşu tutdı. Kılc qalkāndan qayup kâfirün butına uğradı. Eyce zahm urup Şikem-hor'ı bi-mecāl itdi. Bunu görüp qulları qapdılar. Aħşam olmuş idi. Tabl-ı ārām çalınup kâfir ve müslimân dönüp qondılar. ÓAbdümü'omin, Cüneyd'e qarşu varup üstüne saçı saçdılar. Andan çadırlarına varup qarār itdiler. Bu cānibden küffār Óaskeri melül [u] maħzün dönüp qondılar. Muħtār ile Qadı, Cüneyd'üñ pehlevānlıgım görüp du'ā itdiler. [506/11-17]

Bir cānibden ÓAbdümü'omin'üñ Óaskeri Ħaqq Te'ālā'ya sığınup kâfiri helāk iderler idi. Aħşam[a] kadar ceng idüp aħşam olunca iki cānibden tabl-ı āsāyiş çalınup iki Óasker birbirinden ayrılup qondılar. Muħtār ile Cüneyd, ÓAbdümü'omin'üñ Ħuzūrına gelünce Muħtār, ÓAbdümü'omin'üñ elin öpüp ÓAbdümü'omin, Cüneyd ile Muħtār'üñ üstüne saçı saçdı. Hil'at, tāc, Ħayme ve Ħizmet-kār iħsān idüp Cüneyd'üñ yanına qondurdi. [508/17. 509/1-4]



### 2.2.3.6.Ağıt Yakma

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'da birçok sosyal özellikler yanında ağıt yakma çok nâdir görülür. Yakını ölen kahramanlar yakalarını çâk etmek ve feryad u figan etmek isterler. Genellikle büyüklerden biri ortaya çıkar ve düşmanı sevindirmemek için sakın kalmasını ve yalnızca dua etmesini tavsiye eder. Tavsiyeye uyan kahraman düşman saflarına girer ve intikam alırcasına birçok askeri helak eder. Cenk tamamlanınca da karalar giyerek cenazeyi yıkar, namazını kılar duasını okur ve defn eder.

İbrâhîm ile Şafîyye babaların böyle görünce feryâd u figân itmek istediler. Etrâfdan işidüp kimseler kıomadılar. Zîrâ havâriç Óaskeri sizi duyup Mâlik helâk olmuş diyüp yüreklenürler. Şâyet müóminlere bir ziyân ideler. Cevâb budur ki bu hâli kimse duymaya ve siz dañı ceng idesinüz. Cengden dönünce ne fikriñiz var ise öyle idesinüz. İbrâhîm, Şafîyye bunu işidüp cenge meşgûl oldılar. [250/7-11]

Kerb Gâzi şehit edilince oğlu Esed feryad figan edip eline iki taş alarak göğsüne vurur. Bu hâlini görenler engel olurlar. Bunun üzerine Esed ağlayarak şu şekilde ağıt yakar:

Esed babasının hâlini görünce figân idüp eline iki taş alup döğündi. Az kaldı ki kendini helâk ide. Ammâ yanında olanlar kıomadılar. Bu kerre zârluğda bunu söyledi.

Terk-i dünyâ eylediñ ey şâhib-kırân şarķen ğarben  
Muştafâ evlâdı için eylediñ nice ħarben đarben

Duymaz iken đarbiña Rüstem ü Afrasiyâb  
Eyledi miskin saña dünyâ-yı dün zîrâ turâb

İtmiş iken Óâlemiñ halkını đarbiñla zebûn  
Gör ne itdi saña bu demde Óayyâr-ı gerdûñ

Âl-i Ahmed dâdını kim aliser şimden-girü  
Ħâricîler yir yüzini tutalar şimden-girü

Esed bunu söyleyüp âh u figân itdi. Çäre olmadı. Ahiri Kerb'ün meyyitini ğusl idüp kıldılar. Yaķında bir ķaryye var idi. Getirüp anda emâneten defn itdiler. Silâhın başı ucına aśa kıodılar. [301/14-17. 302/1-2]

Mâlik Ecdâr'ın küçük oğlu Saffan ve kızı Safîyye aynı gün şehit olurlar. Her ikisinin cenazesini de abileri İbrahim'e ve Muhammed Hanefi'ye getirirler. Cenazeleri gören müminler karalar giyerek yas tutarlar. Ardından kefenleyip defn ederler.

Şaffān mescide vardı. Mihrāb içine girdi. Kalkanını yaşıdık idüp yatdı. Zahmlarından kan çok ağıdı. Ol gece bi-hoş olup yatdı. İrtesi gün rûhunu Hâkık'a teslim itdi. *Innā lillāhi ve innā ileyhi rāciŪun*. Bu cānibden Şafiyeye'nün kulları Şafiyeye'yi çadırına getirüp atından indirdiler. İbrāhīm ile Muḥammed Ḥanefī'ye haber virdiler. İbrāhīm, Muḥammed Ḥanefī, Şafiyeye'nün çadırına gelüp ağladılar. Bunlaruñ sesinden Şafiyeye gözün açup āh itdi. İbrāhīm'e ve Muḥammed'e Şafiyeye vaşiyet idüp aytdı: ey qarındaş benim kanımı hāriclerden almayunca turma diyüp şehādet kelimesin Ūarz idüp rûhunu Hâkık'a teslim eyledi. *Innā lilāhi ve innā ileyhi rāciŪun*. Muḥammed Ḥanefī ile İbrāhīm ağlaşdılar. Muómin Ūaskeri bunu görüp Şafiyeye için yas u mâtem giydiler. Āhiri bakdılar ki ağlamağla olmaz. Muḥammed Ḥanefī emr itdi. Şafiyeye'nün techiz ü tekfın görüp defn itdiler. [332/7-16]

### 2.2.3.7.Mektup Yazma

Bir haberleşme aracı olarak mektup menākıb-nâmede birçok işlevde kullanılmıştır. Eserde kahramanlar mektubu, biat topama, asker devşirme, beylerden destek alma, dîne davet etme, bir olaydan veya bir durumdan haberdar etme gibi maksatlarla bir elçiye vermek suretiyle iletişim aracı olarak kullanmışlardır. Eserde mektup için, nâme, nâme gönderme, nâme parekendi etme, mektub yazma gibi ifâdeler kullanılmaktadır.

Menākıb-nâme adeta bir mektupla başlar. Kerbela hadisesi olunca İmam Hüseyin, Mâlik Ecdâr'ın rüyasına gelerek hurûcu emreder. Eline de kendi el yazısıyla bir mektup bırakır. Mâlik, irkilerek uyanır ve gerçekten de elinde İmam Hüseyin'in verdiği mektubu bulur. Zaman kaybetmeden evlatlarını ve kabilesinin büyüklerini yanına çağırarak durumu arzeder. Orada bulunanlar İmam Hüseyin'i anarak ağlar ve etrafa nâmeler yazarak harekete geçerler.

Bismi'l-lāhi'r-raḥmani'r-raḥīm. Ben ki Ḥüseyn ibn-i ŪAlī'yem. Saña Mâlik içāzet virdüm ki varup benim kanum ŪŪmer'den ve bāğī havārıçden alasin. Her kim ki ehl-i sünni ve ehl-i imān ola saña tābiŪ olalar. Havārıçı qatl idesiz. Mâlik bu mektubu oқыup şād oldı. İki oğlı ve bir kıızı var idi. Büyük oğlınuñ adı İbrāhīm ve küçük oğlınuñ adı Şaffān ve kıızınıñ adı Şafiyeye idi. Bunları yanına cemŪ idüp gece olan düşüni taqrir itdi. Ḥüseyn'ün nâmesini iŪlām itdi. [2/13-17. 3/1-13]

Mâlik Ecdār kırk biñ er ile Mekke'ye geldi. Faşrasında qondı. Ḥarem'e geldi. Eşrefü'n-nās ŪAbdullāh ibn-i ŪAbbās'ıla buluşdı. Muşāfaḥa itdiler. ŪAbdullāh ibn-i ŪAbbās aytdı: Ey pehlevān-ı ŪArab bunca Ūaskerile qanqı cānibe gidersin? Mâlik Ecdār

düşinde İmâm Hüseyni görüp dest-i hattın virdigini bir bir hikâyet itdi. Çıkar[up] Hüseyn'in nâmesin gösterdi. İbn-i Abbâs okudu. Hakk Teâlâ Öinâyet idüp düşmânı helâk idesin diyüp duâ eyledi. Ol zamân Mekke'nün şerifi var idi. Hâşimîlerden [3/11-17]

Eserde yer alan özellikle harekete öncülük eden kahramanların yazdığı mektuplarda bir tertip gözetilir. Mektubun başında kalıp bir ifadeyle Allâh'a hamd, Hz. Peygamber'e na't, evladına ve ashabına medh dendikten sonra konuya girilir.

Ba'de ez-hâmî kibriyâ ve na'ât-ı seyyid-i enbiyâ ve medh-i aşhâbî ve evlâd-ı bâ-sâfâ oldur kim benim yanımda Mâlik Ecdâr Hârîs Neçhî. Sen ki Ömer ibn-i Sa'd Vaqqâs'sın müslimân oğlusun. Müselmân geçinürsiñ. Revâ midur ki Sultân-ı Enbiyânun evlâdını kılıçdan geçirüp helâk idesin? İmdi düşimde Hâzret-i Hüseyn baña dest-i hatt virmişdür ki atañ Sa'd ile büyüdüñ. Gel günâhıña tevbe eyle. Baña mutî ol. Yezid'den ferâgat eyle. Seniñle el bir idüp Öâlemi havâricden pâk idelim. Eger kıâbil olmazsañ ne seni ve ne Öaskeriñi koram. Cümleñizi helâk iderem. Soñ peşimânlık fâide itmez. [9/16-17. 10/1-6]

#### 2.2.3.8. Musiki İlmî ve Aletleri

Musiki ilmi eserde çok fazla çeşitlilik arzetmemekle birlikte özellikle düşman karakterlerin kazanılan savaşlardan sonra genellikle Yezit'in sarayında hâricî ve kâfir beylerinin de yer aldığı ortamda içki ve eğlenceyle birlikte tasvir edilmektedir. Menâkıb-nâmede geçen musiki ilmîne dair alet, kavram ve terimler; tef, ney, tanbur, kös, kös-i harbî, nefir, tabl, tabl-ı âsâyîş, muannî, sâzende, tabinc urmak; musiki makamları ise İsfahanî, Irakî, hicâzîdir.

Hâricî beyleri ve cehennem segleri yerli yerince oturur, yemekler yenir, şaraplar sunulur, ak yüzlü, gök gözlü sazandeler ve rakkaslar eşliğinde tanbur ve tef çalınarak gâh isfahanî gâh hicâzî makamlarıyla kendilerinden geçerler.

Yezid dîvân itdi. Havâric begleri ve cehennem segleri gelüp yirli yirinde karar itdiler. Andan soñra ta'âm gelüp yidiler. Şarâb getirüp içdiler. Birazdan serhoş oldılar. Tanburun kulağın bürüp def'in süretine tabıncılar urup zevke başladılar. Bu esnâda Ümeyye dîvân-hâneye gelüp gördi ki hâriciler serhoş giceyi gündüzi farq itmezler her çadır meyhâne olmuş. Havâricler fişk u fücûra ve lehv-i tanbûra meşgûl olmuşlar. Ümeyye bunu görünce aytdı: havâric Öaskeri bizlerden gâfil. Gideyim Muhammed Hânefi'ye haber ideyim şeb-hün ideyim diyüp revân oldı. [333/15-17. 334/1-4]

Çayser'den elçi geldi didiler. Yezid emr itdi. Çarşu varup getirüp kondurdılar. Ol gice geçüp irtesi gün elçiyi Yezid yanına getirüp ziyâfet itdi. Andan Yezid emr itdi. Meydân

şarāb ile bezendi. Biraz içüp kelleleri germ hatırları nerm olunca aķ yüzli gök gözli muŖanniler gelüp kendi řanūnlarunca tanbūrīñ řulađın bürüp defŖūñ ŗüretine tabıncılar urup gāh seyr-i Ħicāzī ve gāh ĩsfahāñi itdiler. Ol gün aĥşama řadar yidiler içdiler. Cümlesi serĥoş olup řadırlarına gıtdiler. [361/3-7]

Esere göre Yezit'in büyük bir sarayı vardır. Bu saraya yüz pedal merdivenle çıkılmaktadır. Yezit bu sarayında eğlence tertip etmiş, sazendeler ve rakkaslar eşliğinde şarap içerek kendinden geçmiştir. Sarhoş bir vaziyette bu merdivenlerden çıkarken dengesini kaybederek ve merdivenlerden yuvarlanarak ölmüştür.

Yezid şarāb içeceği zamān ol řaśr-ı aŖlāya çıķup Ŗiş u nūş ider idi. Bir gün gine muşāĥiblerin cemŖ idüp şarāb ālātını alup ol sarāya çıķdı. Otađı řurup şarāb içmege meşđūl oldılar. Bir zamāndan ŗoñra serĥoş olup kelleleri germ hatırları nerm aķ yüzli řara gözli muŖanniler gelüp řanūnları mūcibince tanbūrīñ řulađın defŖūñ yüzine tabıncılar urup nāle-i nāya āheng itdiler. Gāh seyr-i isfahāñi gāh ĥicāzīde karār itdiler. Yezid-i Pelīd Ŗiş u nūş germiyyetinden gāh mest gāh medĥoş gāh bi-ĥoş-i serĥoş iken cūş u ĥurūş-ı raķsa girüp řudret-i Rabbāñi ve ĥikmet-i Yezdāñi ve řazā-i āsmāñi irişüp Yezid-i Pelīd'ūñ ayakları kayup yüz bedāl nerdivāndan aşadı yüklü merkebi gibi yuvarlandı. Aşadı düşünce cānı ardından çıķup cehenneme Ŗacele gitdi. [375/14-17. 376/1-5]

Menākıb-nāmede bazen manzum kısımlarda musiki makamları birer manzum olarak tevriyeli bir şekilde kullanılmıştır.

Ser-āgāz it Ħicāzıla Ŗİrāķı  
Şifahān'a ire ki tumturāķı [74/11]

Eserde savaşlar genellikle muanniler tarafından kōs-i harbi çalındığında başlar, tabl-ı asayiş çalındığında ordular birbirinden ayrılırlar.

Meger Yemen'ūñ řarbunda bir köy var idi. Adına řarye-i řari dirlerdi. Ve hem anda bir Ŗaşim baraķa var idi. İttifāķ Kerb ol yire gelüp řonmuş idi. Yūsuf-ı Ħaccāc dahı kōs ü nefirler çalarak ol araya geldi. [207/6-8]

Kellelerden ölüşlerden geçilmez oldu. Aĥşam oldu. Tabl-ı āsāyiş çalınup iki leşker birbirinden ayrılıp yirli yerine şondılar. Ol gece rāĥat oldılar. Şabāĥ oldu. Güneş şulle-i řāfdan baş kaldırup Ŗālem nūr ile mūnevver oldu. [34/5-7]

### 2.3.DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Kıssa-i Hurūc-kerden-i Mālik Ecdār, birbiriyle bağlantılı beş bölümden müteşekkil olup her bir bölüm keskin çizgilerle birbirinden ayrılmamış, lider kahramanların vefat

etmesiyle hareketi başka bir liderin sürdürdüğü son bölümde konunun çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olan Cüneyd Gâzi kıssasıyla son bulduğu bir menakıp-nâme külliyyatıdır. Eserde her bir bölüm ayrı başlıklarla oluşturulmuştur.

Eserin ilk bölümü; “*Hazā Kitāb-ı Mālik Ecdār Cengi*”, ikinci bölümü; “*Ḳıssa-i Kerb Gāzi Şücūn-kerden Bā-Ŗasker-i Yezid-i Pelîd*”, üçüncü bölümü; “*Bu Meclis Muḥammed Ḥaneḫî'nün YaŖnî Ḥāzret-i ŖAlî Oğlıdur. Hurūc İdüp Yezid İle Şulḥ Oldıgıdur*”, dördüncü bölüm; “*Bu Meclis Müseyyeb Gāzi'nün Hurūc İdüp Şehid Oldıgın Beyān İder*” ve son bölüm; “*Bu Meclis Useyyd ibn-i Munzır'uñ Oğlı Cüneyd Ḥikāyesin Beyān İder*” şeklindedir.

Menākıb-nâmede her bir bölüm de kendi içerisinde alt başlıklarla verilmiştir. Bu başlıkların yer aldığı kısımlar ise yine menākıb-nâmenin tamamında olduğu gibi birbiriyle bağlantılı ve birbirinin devamı olacak şekildedir. Başlıkların bazıları Farsça “*Ez-İn Cānib Ḥaber-dār-ı Yezid Fetḥ-i CaŖberiyye Ez-dest-i MaŖdî İle Esed*” iken bazıları Türkçe “*Bu meclis Müseyyeb Gāzi'nün ŖAḫbe ile ceng idüp ŖAḫbe'yi helāk itdigini beyān ider*” şeklinde oluşturulmuştur. Eserde, “*bu taraftan*”, “*bu yanadan*”, “*bu cānibden*”, “*ez-İN cānib*” gibi girişlerle konudan konuya geçilirken ana başlıklar altında olaylar bazen yarıda bırakılarak; “*Bu ḫikāyetimiz burada tursuñ, biz gelelim Müseyyeb Gāzi'nün ḫikāyesine*”, “*Bunlar gelmekte olsun. Bizim ḫikāyetimiz Yezid'e geldi*” gibi ifadelerle aynı başlık altında konu geçişleri yapılmaktadır.

Eserde girişler genellikle “*BaŖde ez-ḥamd-i Ḥüdā ve naŖt-ı seyyidü'l-enbiyā ve medḥ-i cihār yāri bā-şafā ve menākıb-ı Ḥasan-ı ḫulḫ-ı rızā Ḥüseyn-i şāḥ-ı şehid-i deşt-i Kerbelā*”, “*Rāviyān-ı aḫbār ve nāḫilān-ı āşār ve muḥaddişān-ı rüzgār şöyle rivāyet ve böyle ḫikāyet ider ki*” şeklinde kalıp ifâdelerle yapılırken bazen de; “*rāviler rivāyet ider ki*”, “*rāviler böyle rivāyet şöyle ḫikāyet iderler ki*”, “*ki rāvî böyle kulmuşdur rivāyet*”, “*rāviler eśāḥ rivāyet iderler ki*”, “*kim ne dimiş rāviyān-ı muŖteber*”, “*böyle dimiş rāviyān-ı muŖteber*”, “*rāviler bunda rivāyet itdiler*”, “*Ehl-i t'arīḫden rivāyet ideyim.*” şeklinde kıssalara giriş yapılmaktadır.

Eserde yer alan nesir, nazım, mektup, levha yazısı gibi farklı tekniklerle anlatılan bölüm ve türler başlarken “*beyān-ı naẓm, naẓm, kelam-ı naẓm, kelam-ı manzūm, neşr,*

*kelam-ı manşûr, beyân-ı nâme, beyân-ı şatır, beyân-ı levhede ki yazı, beyân-ı kâğıd, beyân-ı mektûb, münacat-ı İlâhî* gibi alt başlıklarla giriş yapılmaktadır.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* nazım-nesir karışık şekilde telif edilen bir eserdir. Klasik menâkıb-nâmelerde amaç dini halk arasında yaymak, din ulularının hayatlarını halkın dikkatini çekebilecek şekilde keramet veya destanî öğelerle cazip kılarak benimsetmektir. Bu yüzden eserler, yalın, açık, anlaşılır ve duru bir Türkçe ile ele alınmaktadır. *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* da benzer amaçlarla telif edildiğinden, dili türdeşleri gibi son derece arıdır. Eserde savaş sahneleri gibi olaya dayalı hareketli kısımlar olabildiğince fiil ve fiilimsilerin yoğunluğuyla sade bir dille ve kısa cümlelerle anlatılmıştır.

Mâlik Ecdâr men'Ö itdi. Kendisi at depüp meydâna geldi. Na'Öra urup aytdı: Benem Mâlik Ecdâr ibn-i Hâriş ey ÖÖmer-i tur işte vardım er iseñ kaçma didi. Meydân yüzine oğ yirine gelünce ÖÖmer Nahs terkışinden üç dâne oğ çıkardı. İkisini tırnağında berikidüp birin kirişe râstlayup göz kulağ temür tırnağ idüp Mâlik[‘ün] şinesin gözedüp havâle kıldı. Mâlik gördi ki oğ şinesine toğrı gelür hemân atınıñ sağrısına yatup oğ gelürken kalkan göbekte kağı virdi. Oğ yabâna gitdi. ÖÖmer bir oğ dağı havâle itdi. Bu kez boğazını gözetdi. Hemân Mâlik oğ gelürken sol cânibe meyl idüp men'Ö itdi. Bir oğ dağı havâle itdi. [37/8-16]

Mekân ve durum tasvirleri yapılan kısımlar yer yer süslü ve secili ifadelerle zenginleştirilmiştir. Eserde dikkat çeken en önemli hususlardan biri sanat unsuru olarak kullanılan seci ve aliterasyonların daha çok Türkçe kelime ve kelime gruplarıyla yapıldığıdır.

Ahşama yakın bir tarrağa peydâh oldı. Ne ola dirken gördi kim kıddi minâreye benzer, ağzı mağaraya benzer, kolları çınar şâhına benzer, dişleri şabr taşına benzer, başı at başına benzer bir Öifrit çıkageldi. [141/8-11]

Başından kaşına, kaşından baba çıkasica ağzında dişine dışından tâ atınıñ eyer kaşına varıncaya kadar mel'Öün atıyla berâber dört pâre eyledi. [105/10-12]

Kerb Gâzi ecderhâ gibi alaylar yarup şaflar söke söke ve küffâr kellesin yire döke döke Fatrük'ün Öalemi dibine irişdi. [291/12-13]

Bir kaç gün dağı gitdi. Ekmegi tükendi yolu tükenmedi. Ne şehre râst geldi ne köye ve ne suya. [466/8-9]

Reşide uykuya vardı. Bir zamāndan soñra gözün açup bağıdı ki sâzendeler gelüp tanburın kulağın bürüp defÖüñ yüzine tabınclar urup zevk iderler. [464/10-11]

Qara degül ki yürüyerek gidem. Gemi yoğıdur ki binem. Ekmek yoğıdur ki yyem. Şu yoğı ki içem. [429/16-17]

Bir zamāndan soñra serhoş olup kelleleri germ hatırları nerm ağı yüzli kara gözli muÖanniler gelüp qānūnları mücibince tanburın kulağın bürüp defÖüñ yüzine tabınclar urup nāle-i nāya āheng itdiler. [375/16-17. 376/1]

Eser, her ne kadar geç bir dönemde istinsah edilse de bol miktarda Eski Anadolu Türkçesine mahsus kelime ve kelime grupları ile yazılış özelliklerini ihtiva etmektedir. Eserde geçen Eski Anadolu Türkçesine mahsus bazı kelime ve kelime yapıları şu şekildedir:

“ay-/ey-/ayt-/eyt-, öküş, olıcağ, qanğı, idevüz, düriş-, düzet-, qaqı virmek, ayruğ, qaçmağıl, ko-, birle, olavuz, ur-, didükde, -durur, arqurı çal-, buñar, idücek, olısar, alıserdür, öyke, olıben, sanç-, imdi, temür, alavuz, qaçan kim, bulupdur, yarlığa-, bırağagidevüz, tonuz, bilmezün, şimden-girü, üşir-, üzigin-, olıncağ, belinle-, sekiz kerre yüz biñ, seksān.

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* dil özellikleri yanında anlatım ve üslup özellikleri açısından da oldukça zengindir. Şevkî, dinleyicilerin veya okuyucuların sıkılmaması için eserde farklı anlatım tarzları ile birlikte bir meddah havasıyla ve okuyucuyu eğlendirmek maksadıyla mizahî unsurları okuyucuyu kendi tavrına çekmek için özellikle düşman kahramanları tahkir edici ifâdeleri, halkın dilinden ve onların gelenekleriyle yerel unsurları, deyim ve atasözleriyle de süsleyerek zengin bir eser meydana getirmiştir.

Menâkıb-nâmede yer alan bazı dil ve üslup özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

#### **a. Mizahî ve Alay Edici Üslup**

Eserde ayyarlar elçilik vasfı yanında casusluk da yaparlar. Bu ayyarlar şekil değiştirip casusluk vazifesiyle düşman karargâhlarına veya ordularının arasına sızar, düşman komutanlarına ilaç içirerek bayıltır, ardından bedenlerini boyayarak gülünç duruma düşürür ve itibarlarını yerle yeksan ederler.

Mervān'ın Őaqlı başına geldi. Gözin açdı bedenin gördi. Bir tuhaf reng[e] bulanmış bir kırmızı, āl, yeşil, aq, sarı, gök, elvān elvān benekler zāhir olmuş Mervān bu hāli görüp düşünürken ÖÖmer ve Ziyād ve Şit çıkageldiler. Mervān'ı bu heybetde görünce her birisi gülüşüp Mervān'ı masharalığa aldılar. Mervān bu hāline incinüp su getirdüp bedenini yuya. Ammā yüzünü karasından haberi yok. [146/9-13]

Menākıb-nāmede ayyarlar kılık değiştirip düşman karargāhında buldukları sırada karanlıkta yezidilerin içip sarhoş olmasını beklerler. Ardından dışarı çıkıp her bir taraftan bir mümin pehlivanın adını çığırarak baskın varmış havasında gürültüler çıkarırlar. Bunu duyan askerler şaşkınlık içinde dışarı çıkar birbirini kırarlar. Müellif bu sahneleri oldukça mizahî bir dille ifade etmiştir.

Yüz bin müömin Öaskeri gece vaktinde havāriç Öaskerini içine girdiler. Bir bir havāriç tavlalarından atları şalup ürkütdiler. Andan sonra bir bir naöra urup taşra [çıkup] hārici helāk itdiler. Allāhu Ekber Kebiren karanlık giyünce havāriç Öaskeri belinleyüp cümlesi serhoş uykudan uyanup bir şaşkınlık düşdi ki kıyasını Allāh bilir. Kimisi tonun gömlek şanup kir kollarını paçasına sokup yakasını bulmaz. Şaşa çıplak kılıc çeküp taşra çıkar düşmān şanup yoldaşını helāk ider. Āhiri kendi de helāk [olur]. Kimi de gömleğin zann idüp bacağını gömleğin koluna sokup uçkurum bulmaz. Şaşup şallaq kılıc elinde taşra çıkar yoldaşını helāk ider. [361/12-17. 362/1-2]

## b. Tahkir Edici Üslup

Eserde ana kahramanlar ne kadar övölüp üstün niteliklerle vasfedilirse düşman karakterler de bir o kadar aşağılık, tahkir edici vasıflarla ve lakaplarla anılır.

Bir zamān bir karanlık yirde taħammül itdiler. Nāgāh kapucınıñ biri ayak yolına gitdi. Hoca ÖAmr bunu görüp ardından varup işerken boğazından muhkem tutup şıkdı. Hāriciniñ cāni necāsetiyle çıkdı. [167/7-9]

Ol gün iki cānibden dıvān-ı şāhî kurulup tertib-i pādişāhî müretteb itdiler. ÖÖmer Naħs tahta çıkup karar itdi. Şimr-i Zī'l-cevşen ve Şit ibn-i RebiŐ gelüp karar itdi. Bāęi havāriç segler yirli yirinde oturdılar. [34/12-14]

Yezid nāmenüñ mefhūmın aňlayınca gāzabından endāmına zelzele düşüp toñuz gibi ditredi. Merkep gibi ağırdı. Kelb gibi ürdi. [52/13-14]

Baędād begi, Ebî Sufyān'ı yanna çağırup aytdı: nice idelim? Sufyān aytdı: gel Sāmiriyye Favk'ın yanına kaçalım. Favk-ı boq Müseyyeb'ün haqqından gelür didi. [348/14-15]

ÖUbeyd'ün zebün olduğunu ve Müseyyeb'ün erlüğini bir bir söylemişler. Yezid bunu işdünce kudurmuş it gibi yalanup hınzır gibi turlayup Mervān ile ÖAmr ibn-i ŐĀs'ün yüzüne bakup aytdı: ne Őaqlı düşünürsünüz? Nice idelüm didi. [353/2-4]



### c. Yerel Söyleyişler

*Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*, yerel söyleyişler açısından da oldukça zengindir. Meddah tarzı bir anlatım tekniğiyle ele alınan eser, hikâye içerisinde halk ağzına mahsus kelimeler, söz öbekleri, benzetmeler, nükteler ve kalıp ifadelerle okuyucu metne dâhil edilmiştir.

Bir kişi girdi. Anı da şehid eyledi. Hâsıl-ı kelâm ol gün öylen olunca kadar sünnilerden yigirmi kişi ve bir ben bu oğlanla bile büyüdüm. [19/16-17. 20/1]

Hoca ÓAmr ol Óayyârları çadırına getürdi. Her birinün tabanına kırkar hayva çıbığı urdı. [101/3-4]

Hoca ÓAmr'ün oğlu Ümeyye çıka geldi. Bir âdemiñ boğazına bir ip takmış yaÓnı davara gitmiyen it gibi baÓzı yirde süriyerek melik çadırından içeri girdi. [100/5-7]

Hoca ÓAmr aytdı: ne tekellüf ey pehlevân hizmet idelim diyüp Şafıyye'nün gelinceki yolına revân oldı. [199/6-7]

Kerb Ğâzi'ye hezâren taĥşin itdiler. Ve ol iki Haleb yigitlerinün namâzın kılup bir yüksek yirde defn etdiler. [242/8-9]

Eserde dikkat çeken hususlardan biri de Türkçe kökenli kelimelerin metin içerisinde şeddeli bir şekilde yazılmasıdır.

Büyük oğlunuñ adı İbrâhîm ve küççük oğlunuñ adı Şaffân ve kızınıñ adı Şafıyye idi. [3/1]

Useyyd'[i] görüp başlarına haber virdi. Aytdı: aşağıya yüz miğdâr âdem gelmiş dururlar didi. [127/3-4]

ÓAmr'ün bu sözün işidüp gönünden aytdı: sen demesseñ de idecegim odur diyüp sükût itdi. [193/3-4]

Hemân yirin değışdirdi. Bir âdemiñ arkasına şaĥlanup aytdı: benim adım ÓAmr olmasiñ bu gice saña bir nâzik nezâket çekmessem diyüp aĥşam oluncaya kadar şabr itdi. [208/7-9]

### d. Bazı Dînî Terimlerin Türkçe Karşılıkları ile Söylenmesi

Eserin en dikkat çekici üslup özelliklerinden biri dînî kavram ve terimlerin Türkçe kelimelerle verilmesidir. Allâh kelimesi için "Oñarıcı" ve "Gök Tañrısı", Azrail için

“cān alıcısı”, amel kelimesi için “işleg” ve kastedilenin Kur’an’daki Felak ve Nas sureleri olduğu düşünülen sureler için “*Büyük ve Küçük Kılağuz*” tabirleri kullanılmıştır.

Eger Yezid bize gâlib olursa anlar dañı kendilerin Yezid Óaskerine ursuñlar. Oñarıcı Allāhu TeÓālā’dur. [253/8-10]

Bağdı ki kara yağız bir kimse kendini bağlamış. Karşusunda turur. Elinde nacağ cān alıcısına beñzer. [413/8-9]

İblis gibi bir gün kendini bir melek sûretine koyup aytdı: ben Cebrāóil. Gök Tañrısı’ndan gelirim. Hâğğ TeÓālā yir yüzünüñ tañrılığını saña virdi diyüp Mehmāyil’i azdurdı. [475/1-3]

Ey oğul işte beni Gök Tañrısı helāk itdi. İmdi sen benim yirime tañrı ol. Mjli temām it. Gök tañrısından benim hâğğımı almayunca ölmeyesiñ. [475/8-10]

Reşide Büyük Kılağuz ve Küçük Kılağuz süresini okıyup Āyete’l-Kürşî’ye meşğul oldı. Şeytān-ı racim kahr oldı. Ne kadar Mansūr puta secde itdi ise de aslā putdān āvāz gelmedi. Mansūr şerm-sār olup aytdı: ey benim maÓbūdım niçün baña söylemeziñ küsdik mi didi. Aslā cevāb gelmedi. Böylece her gün geldiler. Reşide Büyük ve Küçük Kılağuzları ve Āyet’l-Kürşî’ye meşğul olur idi. [486/1-5]

İkincisi işlegine laÓnet cāóizdür. Ehl-i bidÓatıñ işlegine laÓnet itmekde tehlike ve şibh vardur. Kötü işlegi kimler işlediği maÓlüm degüldür. Lāyık ve münāsib budur ki insānı ehl-i bidÓatıñ envāÓına laÓnet itmekden menÓ olına. Zırā ehl-i bidÓatıñ işlegi maÓlüm olmakda nizāÓ olup insānuñ arasında fesād olur. [283/10-14]

### e. Deyim ve Atasözlerinin Kullanımı

Eser, deyim, atasözü ve kalıplaşmış atasözü mahiyetinde birçok söz unsuru içermektedir. Bağlam odaklı kullanılan bu kalıpsal sözler anlatımı kolaylaştırmak, pekiştirmek ve anlatıma canlılık katmak gayesiyle okuyucu/dinleyiciye sunulmuştur. Eserde yer alan deyim, atasözü ve atasözü mahiyetindeki kalıp ifadeler şu şekilde geçmektedir:

Seniñle el bir idüp Óālemi havārıcden pāk idelim. Eger kāóil olmazsañ ne seni ve ne Óaskeriniñ koram. Cümleñizi helāk iderem. *Soñ peşimānlık fāóide itmez.* [10/4-6]

Ey ÓĀsım mürdeler için zindelere huşümet devlete lāyık degüldür. [10/7-8]

MaÓdı aytdı: imdi hāmle kııl. görelim ne cenberde hāllācsın. [62/9-10]

gelün sizi kendinize satayum. Alur mısıñuz didi. Bunlar aytdılar: yâ Hoca ÓAmr şimdi bizim bir pula kurı dutumuz yitmez. Ne ile kendimizi alalım didiler. [101/4-6]

Keşke söylemiye idim de bu belāya giriftār olmya idim. Ammā ne çāre olacak olur imiş. [138/11-112]

Ne deñlü çoksa çapınuñ sürisi  
Yiter biñine kaçabuñ birisi

Ne deñlü çok olsa ördegi ğaz  
Tağılır çünki şahin ide pervāz [172/2-3]

Mālik kaçd itdi kim Óİmrān'ı kaçtl ide. Melik Neccāşı kaçmadı. Kānūn-ı şahide elçiye kaçtl yokdur, didi. [173/10-11]

İkiniz de biririñüzden kaçır degülsiñüz. Düşmān öginde şavaş itmek devlete laýık degüldür. [40/8-9]

Öğlen oluncaya kaçadar hāylı ceng itdiler. Küffār Óaskeri kaçdılar ki baş gidünce ayak dayanmaz imiş. [269/11-12]

Māl ü mülke Óazze oldı kaçtabān  
Az tamaÓ aña itdi kaçca ziyān [376/9]

Cüneyd bunu işidüp sükūt itdi. Lutf-ı melāmetle aytdı: ey civān öykelenme at bineniñdür, kaçılıc kaçşananuñdur, av kapanuñdur. [369/1-2]

Kaçıtāl aytdı: seni gökde arar iken yirde buldım. [403/14-15]

Cüneyd hemān hēriñüñ başın kesüp aytdı: kesük başdan sırr kaçkmaz. [451/9-10]

Her ne kaçadar zengiler de islāmları şehid iderse de baş gidünce ayak pāyidār olmaz. [510/8-9]

Eser, deyim çeşitliliği ve miktarı açısından da oldukça zengindir. Menākıb-nāmeden alınan bazı deyimler şu şekildedir:

Uyur ecderhānuñ kaçyruğına bas-, kaçulağ tut-, herze yi-, and iç-, biñ belā ile sav-, at dep-, ğayreti cāhiline tur-, yüregi üstüne gel-, el kaçılıca ur-, yolını bağla-, baş açuğ yalın ayak, kaçuşkuna kaçuvvet kaçamçıya bereket, baş kaçaldur-, tamarını cihāndan kes-, kaçılıç kaçal-, ğazaba gel-, elem kaçek-, cān başına sıçra-, başında devlet ol-, hāğkaçından gel-, kaçatı kaçol-, küpeyi kaçulağından gider-, yüzi ağ ol-, kaçabān kaçaldur-, yüzi şuyın yire saç-, Gözi

ardunca baĥa ĥal-, Óaĥlı bařına gel-, el bir it-, dűřmānuń řaĥalına gűl-, cānıńa ur-, gűzi almamak, ĭmān getűr-, anadan tāze toĥmıřa dűn-, yir ile yeksān it-, gűz gűzi gűrmez ol-.

### **Manzum Kısımların Değerlendirilmesi**

Eserde, “*beyān-ı nařm, nařm, kelam-ı nařm, kelam-ı manřűm, neřr, kelam-ı manřűr, beyān-ı nāme, beyān-ı řatır, beyān-ı levĥdeki yazı, beyān-ı kāĥıd, beyān-ı mektűb, műnācāt-ı ĭlāĥı* gibi giriřlerle 1-27 beyit arasında deęiřen tamamı Tűrkçe 157 řiir yer almaktadır. řiirler genellikle mesnevĭ nazım řekliyle ve aruzun “fā’ilātűn fā’ilātűn fā’ilűn” ve “mefā’ilűn mefā’ilűn fe’űlűn” gibi kısa kalıplarıyla oluřturulsa da dűrt manzume “fā’ilātűn fā’ilātűn fā’ilűn” ve bir manzume de “mef’űlű fā’ilātű mefā’ilű fe’űlűn” kalıplarıyla sűylenmiřtir. Manzumelerin birçoęunda aruz ve kafiyeye kusurları bulunmaktadır. Bu durum Eski Anadolu Tűrkçesi eserlerinin tipik bir uezellięinden mi yoksa műstensihlerin dikkatsizlięinden mi kaynaklandıęı net deęildir. Menākıb-nāmede manzum kısımlar tekdűzelięi ortadan kaldırma ve metni ilginç kılarak ezberlenmesini kolaylařtırdıęı ařıkārdır. Manzum kısımların metindeki iřlevlerini řu řekilde sıralamak műmkűndűr:

#### **a. Műellifin Sanat Kudretini uezmek Gayesiyle Sűyledięi Manzumeler:**

Belāęat bezmidűr devrān senińdir  
Feřāhat devridűr meydān senińdir

Feraĥ ider kelāmıńdan cihāna  
Sűziń ziynet virűr devr-i zamāna [50/12-13]

Gel ey bāę u bulağın Óandelibi  
Vefā gűlzārınuń murę-ı ĥarĭbi

Buęűn sen tűtű-i řiřin-zebānsın  
Feřāhat bilenden tercemānsın

Yine bűlbűl gibi āvāzı eyle  
Gűńűl āferde oldu tāze eyle

Sűzińden yir yűzi rűřen olsun

Kelāmiñdan zemāne hoş dem olsun

Söz olur pes ādemün yādgārı  
Bilürsin fāñdūr bu rüzgārı [118/14-17. 119/1]

Söziñ Óālem cemālin hürrem ider  
Cihān yüzün kelāmiñ hoş-dem ider

Şekerden tatlıdur şırın zebānuñ  
Cihānı zeyn ider şırın lisānuñ

Söziñ gāyet laţif-i pür-Óiberdūr  
Kelāmiñ ālem içre muÓteberdūr [144/2-4]

**b. Sözüñ Kudretini Beyan ve Muhataba Nasihat Verme Gayesiyle Söylenen  
Manzumeler:**

Söze gel kim halk-ı ālem cūş ide  
Gūş-ı cānla sözüñi hem gūş ide

Sözleriñden kıtredür āb-ı hāyāt  
Sözleriñden cān bulur Óaţım memāt

Söziñ idrāk idemez zenbūr [u] zāğ  
Bülbüliñ kıadrin ne bilsün her kilāğ

Söziñi Óarz eyle ehli olana  
Söziñ issi ider ceh[li olana]

Söz durur kıalan kışiden yādgār  
Cānı gibi şaqlar anı rüzgār

Fāñı durur andan gelmez vefā  
Bı-vefādan sehl olur ummağ vefā

ÓĀlemiñ sittedür bād {ı} ü fenā  
Nūş u Óişret ü Óayn u Óanā

Ğırre olma sen bu dünyā cāhına  
Tā ki nāgāh düşmeyesin çāhına [1/3-10]

Fānıdır dūnyāda olan çün zāt  
İtme dehre ey birāder iltifāt

Ki Şağın aldanma cihān gencine  
DūŐmeyesin tā kim anuñ rencine

Tutalım mülkiñ ola dūnyā-yı dūn  
ŐĀķıbet yüz dönderür sende bir gün

Şu ferahlık kim Őoñu ola nedem  
Yek durur anuñ vücūdunda Őādem

Dūnyāyı terk it taleb kııl āhrete  
ŐĀhiriñ hayr ola tā kim Őāķbete

Āhmed'ūñ gözle tariğın dāōimā  
Eyle Őurōān-ı mübın[i] reh-nümā [48/2-7]

**c. Allah'ın Varlığını ve Birliğini, Peygamberin ve Diğer Dîn Büyüklerinin Vasıflarını Anlatmak Gayesiyle Söylenen Manzumeler:**

Hüdā birdir anuñ yoğdur nağiri  
Yaradılmadı olmaz hiç veziri

Zamānı kudretinden kıldı içād  
Zemini ĥikmetinden kıldı bünyād

Muĥammed eşref-i ĥalk-ı cihāndur  
Muĥammed ikmāl-i devr-i zamāndur

Cehār-i yāri her biri velidür  
Cümlesi anuñ evlād-ı ÖAlı'dür

Ĥāsanla Ĥüseyn'dür Őāhı dınūñ  
Bulardur revnak-ı ĥuld-ı berinūñ [56/17. 57/1-4]

Cihānuñ ŐāniĐidür ferd için  
Kim anuñ ŐunĐla ĥalk oldu gerdūn

Zamānı yoğiken içād iden ol  
Zemini ĥākile bünyād iden ol

Muĥammed ĥatemidür enbiyānuñ  
Muĥammed zübdesidür aŐfiyānuñ

Cehār erkān-ı dindür Çār Yāri  
Çün İslāmüñ bu {n} lardur şehriyāri

Ħasanla Ħüseyn sultān-ı dīndür  
İkisi revnak-ı ħuld-ı berīndür

İdenler Muştafā`ya iŖtiķādı  
İder āline daĥı iŖtimādı

Ħaķuñ rahmetleri bī-ĥadd ü pāyān  
Aña vü āline olsun firāvān [9/9-15]

İbtidāōi bism-i Ħayyü`l-ķadīm  
Şekksizin oldur Raĥīm-i kerīm

Żātı birdür sıfatı bī-ĥaddıdır  
Ehl-i Ŗşyāna lutfi bī-Ŗadeddir

Raĥmetin ķudretin temām itdi  
Aĥmed`i cümlemize imām itdi

Taĥt-gāĥı risāleti şahıdur  
Āsmānı nübüvvete māhıdur

Yer gök rüşān oldı nūrından  
MüddeŖi görmez anı ġururından

Cehār yarı cihānda encüm-i dīn  
Oldı her birisi çerāġ-ı yaķın

Biri Şiddiķ biri[si] oldı ŖŖmer  
Biri ŖŖsmān biri Ħaydār-ı Kerrār

Cānını her biri[si] nişār itdi  
Dīn yolın bunlar āşkār itdi

Ķurretü`l-Ŗayn-ı Aĥmed-i Muĥtār  
Şāĥ Ħüseyn ibn-i Ħaydār-ı Kerrār

Olduġı çün Ħüseyn ezelden saŖıd  
Kerbelā yazusunda oldı şehid

Aña vü aşĥābına selām olsun  
TābŖ-i āl ü evlāduna müstedām olsun [228/11-17. 229/1-4]

Yā nebıyyullāh ki sensin eşref-i halk-ı ilāh  
Ĥātemisin cümle peygamberlerüñ bî-iştibāh

Āliñe evlādına kıldı tazallum bî-kıyās  
Ĥāriciler ebteri yaŖñi Yezid-i rû-siyāh

Umaram senden bana Ŗavn [u] Ŗināyet idesin  
Dādıñı tā kim alam anlardan ey lutf-ı İlāh

Öldürürsem gāzi olam ger ölem olam şehid  
Bu sebebden saŖyıla cemŖ eyledüm hayli sipāh

Umaram baña kıyāmetde şefāŖat idesin  
Tā bulam cennet içinde devlet ile Ŗizz ü cān [4/14-17. 5/1]

#### d. Durum Tasviri Yapma Gayesiyle Söylenen Manzumeler:

Ŗılıc Ŗüryān eyleyüp her pehlevān  
Eylediler kāfirleri tartagan

Kimisi alup ele tiğ ü teber  
Eyler idi birbirini zır zeber

Kimisi alup ele gürz-i girān  
Bir birini eyler idi tartagan

Her taraıdan itdiler ceng ü cidāl  
Ŗün ziyāde oldı varduıca kıtāl [237/12-15]

NaŖalardan ditredi kevn-i mekān  
Ĥaykıruben her taraıdan pehlevān

Ĥāriciyi eylediler tartagan  
Ezer idi kellesin gürz-i girān

Berı-i ĥātıf gibi ol tiğ ābdār  
Kime toıunsa iderdi tārmār

Sanki bir efŖj yılan idi sinān  
Mürd iderdi her kime soıısa hemān

Her cānibden pehlevānlar ceng ider



Birbirin katl itmege āheng ider

Şanasıñ kıyāmetden nişān idi ol gün  
Niceler ol gün olmış idi zebūn

Vardığunca cenge āheng itdiler  
Gözlerine yiryüzin teng itdiler [215/2-8]

Pehlevāndan tolup meydān meyānı  
Bilürdi Óaskerüñ her pehlevānı

Düzerler şaffi kılup pehlevānlar  
Turur her tarafa şāhib-kıranlar

İrişmiş maşrıka şaffi simātın  
Yitişmiş mağribe haddı cenāhın

Kenārı leşkere irmiş nažara  
Kıyās olmaz beyād ile süvāra

Şu deñlü çoq idi ol yirde leşker  
Zemīn ādem ile tolmuş ser-ā-ser [36/16-17. 37/1-3]

Fabl-ı āsāyiş çalındı çün hemān  
Kalmadı meydānda kimse ol zamān [24/11]

**e. Kahramanların Cenk Meydanında Rakipleriyle Konuşmalarının Yer  
Aldığı Manzumeler:**

Şandasıñ gel ey ÓUbeyd ibn-i Ziyād  
Şāhib-i Hāqıq'a hased ehl-i fesād

Merd iseñ gel ceng idelim rü-be-rü  
Kaçma Óavratlar gibi elden girü

Hıle ile iş idem şanma bugün  
Cāniña ursam gerek bugün döğün

Hıle ile āl-i Resül'i kıldıñ şehid  
Eylediñiz Kerbelā'da ey pelid

İtdigiñ iş şanma kala yanuña

İdeyim dürli cezâlar cânıña

Ĥîle ile bende çekdiñ sen beni  
Āşikâre қatl ideyim ben seni

Gürz ile yardıñsa arnımı eger  
Öldüreyim ben seni andan beter

Merd iseñ ger meydâna gel bu zamân  
Қaçmağıl meydâna gel ey қaltabân

Қatl idesiñ sen beni ya ben seni  
İkimiz ayırd olalım ey deni

Seniñ ecelin içün ey pür-fiten  
Arada kimse helâk olmaқ neden [391/9-17. 392/1]

Ĥayқırup aytdı ey Yezid-i bed-liқâ itden beter  
Düşmen-i âl-i Resûl-i bed-güher

İmdi evlâdın itmeklik şehid  
Yitmedi mi saña ey Óâşî pelid

Tañrı'dan қorқmaz mısıñ ey pür-fiten  
Taş atarsıñ KaÓbe'nüñ tamına sen

Hem Resûl'üñ Tañrı'nuñ düşmânisıñ  
Ĥâriciler ebter-i nâdânisıñ

Ĥâşâ sen müómîñ müslim {ân} olasıñ  
Yâ gönülден ehl-i imân olasıñ

Kâfir itmez bu seniñ efÓâlini  
Kimse fehm eylemez seniñ hâlini

Қaçma Óavrat gibi vardım turasıñ  
Erlik nerde olr sende göresin [339/13-17. 340/1-2]

Benem peyk-i Nebî ÓAmr-ı {ibn-i} Ümeyye  
Ki benden ĥavf ider қavm-i Ümeyye

Muĥıbb-i ĥânedân-ı Muştafâ'yam  
Resûl'üñ âli ile pür-sáfâyam

Yezid'e düşmânam aқam cihânda

Anuñ {i}çün bugz vardır dilde cānda

Bil āgāh ol ey Haccāc-ı ahmağ  
Belālar getürim başña el-hağğ

Resül {ün} āline düşmānsñ hemişe  
Anuñ {i}çün saña kıldum böyle işi

Cefālar eyleyüp Óālemde her bār  
Çomyam hāriciden kimse {yi} deyyār

Helāk idem Ziyād'ı vü Yezjd'i  
Çomyam ÓAmr ÓĀs'ı vü ÓUbeyd'i [211/6-12]

#### f. Münacatların ve Bireysel Duyguların İfade Edildiği Manzumeler:

İlahi birliğin hağğı-çün olsun  
Ya Rabbî varlığın hağğı-çün olsun

Risālet çarhınıñ māhi hağğı-çün  
Nübüvvet tahtınıñ şāhi hağğı-çün

ÓAlî Hāsan hulğ-ı rızā hağğı-çün  
Şāh Hüseyn şehid-i Kerbelā hağğı-çün

Cümle şehid gözi yaşı hağğı-çün  
Bulaşmış kanlara başı hağğı-çün

Havāric Óaskerini tarmār it  
Belā vü miñneti derdile zār it [179/9-13]

Elin açup didi ey Hāyyu'l-Çahhār  
ÓAlim [ü] ÓĀlem [u] Çaffār [ü] Settār

Be-hağğ-ı Ahmed u Maħmūd u Fahā  
Be-hağğ-ı Zemzem-i evlād-ı ābā

Yol azmış kullarına kıl hidāyet  
Tariğ-i müstağime it delālet

Ki sensiñ pādişāhlār pādişāhi  
Baña lutf-ı göz ile kıl nigāhi

Baňa çäre[yi] kııl bî-çäre kıılma  
Beni ğurbet ilde āväre kıılma

ÓAduvvuñ şerrini defÓ eyle bizden  
Cehālet kınesin refÓ eyle bizden [428/7-12]

{Yā} İlähî Óizzetüñ hâkķı-çün olsun  
İlähî hürmetüñ hâkķı-çün olsun

Hâbîbüñ Muştafā hâkķı-çün olsun  
Resül {'uñ} maħabbeti hâkķı-çün olsun

Hāsan nūş itdigi zehİR hâkķı-çün  
Hüseyn'e irişen ķahir hâkķı-çün

Umarım irişe lutf-ı keremden  
Bizi redd idesiñ bu bend-i ğamdan [250/14-17]

Yañağı dil-rübāluğı dil-āvız  
Gözi {dür} āfet-i devrān {cān} ğamze hūn-rız

Şaçınuñ Óuķdesidür bend-i müşkil  
Şalar cān boynına müşğın selāsil

Göriccek didi hūsnin çeşm-i nem-nāk  
Fedā olsun aña bin cān-ı ğam-nāk

Münevverdür yüzinde şems-i rahşān  
Ziyā alur ruħından mäh-ı tābān

Bugün meydān hūśniñ içre ey hūb  
Şaçıñ çevgānına atdıñ beni tūb

Beni anı da ser-gerdān kılduñ  
Cemāliñ bezmine hāyrān kılduñ [265/9-14]

Yüzün gördim perişān oldu hālim  
Ķarārım gitdi ķalmadı mecālim

Ķara zülfiñ gibi sevdāya düşdim  
Ķam-ı Óaşķıñla gine bende düşdim

Ķaşıñ sevdāsıyla döndim hilāle

Elif kıaddim buñaldı döndi dāla

Hevā-yı Óaşkıyla āvāre oldım  
Belā-yı derd ile bı-çāre oldım

Yaşar āhım şerārı bu cihānı  
Boyar nālem dūhān-ı āsmānı

Gözüm yaşı aşar bārāna beñzer  
Cihānı ğarķ ider Óummāna beñzer

Meded ārāda iken bende düşdim  
Şaşñ sevdālarına ben de düşdim [420/10-16]

Ķanı göñlim alan serv-i hırāmān  
Peri-peyker gibi oldu gözümden pinhān

Beni Óaşkı ile hāyrān kıldı  
Gözümden hūsnini pinhān kıldı

Beni bend eyledi bir serv-i āzād  
Anuñ çün eylerem efğān u feryād

Meded ol şūh-ı veşkiñ dād elinden  
Kime kılam Óaceb feryād elinden [266/13-16]

Gözime düş oldu bir şekl-i dünyā  
Boyu semjın cemāli ay ser-ā-pā

Dehānı südde-i hāndāna beñzer  
Yanağı lāle-i nuÓmāna beñzer

Sözi sükker yüzi [kim] gül-i hāyrān  
Gözi nergis lebi meyl-i arguvān

Melek būyı melek hūyı melek rūy  
Seri Óāşık saçı çevgenine gūy

Sözünden dad alurlar şehd ü şeker  
Yüzünden reng alurlar gülünden ter

Şanasñ serv-i ince meyānı  
Güneşde zerredür gūyā dehānı

Ħarāc alur Ħabeş' den zülf-i ħāli  
Degüldür fitneden bir lahza ħāli [306/15-17. 307/1-4]

Şerĥ idersem ħālime ağlar idi [ol] kūh-sār  
Taşñ içi taşuben efgān iderdi her bār

Özi göynür ħālüme rahm eyleyüp her gice şemŎ  
Nār-ı Őaşqa düşeliden ol mehün pervāne cemŎ

Her kaçan kan ağlasam ol gül-rūhñ şevkiyle  
Eşk-i çeşmden olur etrāfa Őālemde lāle-zār

Ħālümü bildürmege yazmaq dilersem nāmeler  
Şarmaşup iblik gibi mektüba cānım bî-çarār

Ħāl-i ğamda āh [u] efgān eylesem bülbül gibi  
Ħālime rahm eylemez n'ideyim āh ol gül-girār [312/13-17]

Yā Rābb bu žulm-i ğuśsanuñ olmaz mı ğāyeti  
Yā[hūd] budur ki olmaya mı hiç nihāyeti

Nice zamān bu ğam beni helāk ider  
Bir kımse yok mıdur {ki} ide baña ħimāyeti

Yāhūd bu derd-i mihnet ile qala mı āh[ım]  
Ħaqqın irişmeye mi baña [hiç] bir ğāyeti [136/1-3]

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM NÜSHA HUSUSİYETLERİ VE METİN

### 3.1.NÜSHA TAVSİFİ

Yurt içinde ve yurt dışında yazma eser kütüphane ve katalog taramalarında *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*'a ait elimizdeki yazma dışında bir esere tesadüf edilememiştir. Söz konusu menâkıb-nâmenin tek nüshasının künyesi ve tavsifi şu şekildedir:

#### Ankara Milli Kütüphane, Yazma Eserler Koleksiyonu

**Eser İsmi** : Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris

**Müellif** : Şevkî

**Müstensih** : Baloğlu Yûsuf Efendi

**Telif Tarihi** : ?

**İstinsah Tarihi**: h. 1326/m. 1909

**Yer** : Ankara Milli Kütüphane

**Koleksiyon** : Yazma Eserler Koleksiyonu

**Varak Sayısı** : 257

**Satır Sayısı** : 17

**Yazı Türü** : Nesih

**Yer Numarası**: 06 Mil Yz A 9229

**Giriş** : Kıssa-i hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr ibn-i Hâriş-i Nehcî Radiyallâhu  
Ôanhu

Gel berü ey [bülbül-i] bâğ u bulağ  
Gülşene ziynet oldı bâğî vezâğ

**Baş** : Hazâ Kitâb-ı Mâlik Ecdâr Cengi

Bismi'l-lâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

Ben ki Hüseyn ibn-i ÓAlî'yem. Saña Mâlik içâzet virdüm ki varup benim çanum ÓÖmer'den ve bâğî havârîçden alasın. Her kim ki ehl-i sünnî ve ehl-i îmân ola saña tâbiÓ olalar. Havârîçi çatl idesüz. Mâlik bu mektübu oқыyup şâd oldı. İki oğlı ve bir kıızı var idi.

**Son** : İşbu kitâbın ibtidâsı sene 1325 Şubat intihâsı 1326 Mayıs tamam oldu. Cenâb-ı Hâkık okuyanı yazanı dinleyeni yazduranı rahmetiñle yarlıgâgıl yâ Ğani.

Fâóilâtün fâóilâtün fâóilât

Vir Muĥammed Muştafâ'ya şalāvāt

Kâtibi Bulak Eymiri ħaryesinden Baloglu Yüsuf Efendi. Okuyan efendilerden ricâsı ħuşûra nażar etmeyeler. Maĥsûs selâm ederim efendiler.

220x170-160x115 mm. ölçüsünde, 257 varak, 17 satırdan oluşan eser, sırtı yıpranmış kahverengi meşin, üzeri açık kahverengi bez kaplı mukavva ciltlidir. Eserin iç kapağı müsvedde kâğıtlarla tamir olunmuş olup sağ üst tarafında aks. No: 2005/2-15 kaydı, sağ alt tarafında ise Milli Kütüphane mührü ve Ömer Suat Zabcı/29.4.2005 şeklinde satın alınma bilgileri mevcuttur. Eserin başından sonuna kadar her sayfa için Osmanlıca sayfa numaraları kullanılmıştır. Metnin başladığı 1. sayfadan 368. sayfaya kadar pembe renkle gelişi güzel cetveller çizilmiş olup 368. sayfadan itibaren cetvel kullanılmamıştır. Eserin başından sonuna kadar siyah mürekkeple ve nesih yazı türü kullanılmış olup ayetler dışında hiç hareke kullanılmamıştır. Nüshanın 365,366, 380,381,382,383. sayfaları eksiktir.

### **3.2. METNİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR**

1. Eser, tek nüsha olduğu için metin oluşturulma sürecinde nüsha için herhangi bir kısaltma yapılmamış, yalnız çalışmada eserin dönemi ve müellifinin tespit edilmeye çalışıldığı bölümde “KHM” şeklinde bir kısaltmaya gidilmiştir.
2. Nüsha oluşturulurken her sayfa için ayrı ayrı numaralandırma yapılmıştır. Biz de metni transkripsiyon harflerine aktarırken aynı şekilde varak numarası esasına göre değil, sayfa numarası esasına göre sıraladık.
3. Metin içerisinde sayfa numaraları için koyu renkle köşeli parantez “[ ]”, satır numaraları için parantez “()” kullanılmıştır.
4. Metnin anlaşılabilmesi için, eserde kullanılan Arapça ve Farsça ifadeler, ayetler ve hadislerin anlamları dipnot şeklinde verilmiştir. Ayrıca bu parçalar metin içinde eğik bir şekilde transkribe edilmiştir. Sık sık geçen ayet ve hadisler ilk geçtiği yerde dipnotta gösterilmiş olup ikinci defa geçen bu kalıp ifadeler metin içerisinde sadece eğik yazıyla verilmiştir.



5. İnceleme kısmında metinden alıntılanan örnek parçalar, köşeli parantez “[ ]” içerisine alınarak birinci kısımda sayfa numarası ardından “/” işareti ve sonra satır sayıları, her bir satır arasına “-“işareti konulmuştur. Örnek: [65/10-17].
6. Manzum kısımlardaki vezin hataları, metin içinde tekrarlanan beyit ve mısralarla kıyaslanarak minimize edilmiş olup takdim-tehir yapılmıştır. Düzeltilen kelime ve mısraların orijinal hâli dipnotta gösterilmiştir. Eserde benzer örneği bulunmayan beyit ve mısralara müdahale edilmeyerek dipnotta “vezin bozuk” şeklinde belirtilmiştir.
7. Metin içerisinde çeşitli nedenlerle müstensih tarafından eksik bırakılan kelimeler veya ekler köşeli parantez “[ ]” ile tamamlanmış olup manzum kısımlarda fazlalık olan kelime ve ekler köşeli parantez “{ }” içerisine alınmıştır. Okunamayan veya tam anlamlandırılmayan kelimelerin sonuna parantez içerisinde soru işareti “(?)” bırakılmıştır.
8. Eser genel itibarıyla hareketli bir üslupla yazılmıştır. Bu yüzden kısa, devrik veya uzun cümleler iç içe geçmiştir. Okumada anlamsal sorunların önüne geçilmek için günümüz noktalama işaretleri kullanılmıştır.
9. Metin içerisindeki özel isimler kendi dil kurallarına göre transkribe edilmiştir. Bu özel isimlere gelen ekler TDK yazım klavuzuna göre eklenen ekler kesme işaretiyle “” ile ayrılmıştır. Kendi dil kurallarına göre türetilen kelimeler ise bitişik yazılmıştır. Örnek: Sâmiriyye’ye.
10. Mahmuz köklerin ism-i failleri ve çoğulları metin içerisinde bazen hemzeli bazen “y” şeklinde geçmektedir. Bu yapılar transkribe edilirken tercih edilen şekilde okunmuştur. Örnek: ‘acâyib, kâ’il.
11. Eserde yer alan bazı kelimelerin yazılışında birlik bulunmamaktadır. “ğ=ğ”, “d=z”, “f=k”, “ğ=k”, “ğ=h”, “d=t”, “t=t”, “k=k” “h=h”, “k=h”, “f=k” sesleri birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu seslerle alakalı farklılık arzeden kelimeler dipnotta gösterilmiştir.
12. Metin içerisinde “atıf vavları” bazen izafet kesresi oluşturacak şekilde geçmektedir. Bu tür yapılar transkribe edilirken atıf vavı şeklinde transkribe edilerek söz öbeğinin orijinali dipnotta gösterilmiştir. Örnek: yas-ı mâtem=yas u mâtem, zevk-i safâ=zevk u safâ.
13. Eserde yer alan başlık ve başlık vazifesi gören kısımlar koyu renkle gösterilmiştir.

14. Eser içerisinde konu veya olayın değiştiğini belirten “bu taraftan”, “bu cānibden”, “ez-İN cānib” gibi ifādeler koyu renkle gōsterilmiřtir.
15. Metin içerisinde “nazm”, beyan-ı nazm”, “kelam-ı nazm”, “beyan-ı manzum”, “kelam-ı manzum” gibi giriřlerle bařlayan manzumelerin her birinin vezinleri manzumelerin ūzerine eklenmiřtir.
16. Yazımında farklılık bulunan yabancı kōkenli isimler, benzer kaynaklar taranarak ve Tūrkiye Diyānet Vakfı İřlam Ansiklopedisindeki imlalar ūrnek alınarak okunmuřtur.
17. Eserin eviri yazısı oluşturulurken uluslararası transkripsiyon alfabesi kullanılmış, İsmail Ūnver’in “eviriyazıda Yazım Birlięi Ūzerine Őneriler” adlı makalesindeki tespitler esas alınmıştır.
18. Metinde yer alan manzum kısımlarda tashih, takdim ve tehir yapılırken Mehmet Fatih Kōksal’ın “Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)” adlı makalesindeki tespitler esas alınmıştır.

### 3.3.TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

Kaynakça: [<https://www.isa-sari.com/>]

### 3.4.METİN

#### (1) Kıssa-i huruc-kerden-i Mâlik Ecdâr ibn-i Hâriş-i Nehcj Radiyallâhu Öanhu

FâŐilâtün FâŐilâtün FâŐilün

[1] (2) Gel berü ey [bülbül-i] bâğ{i} u bulağ  
Gülşene ziynet oldı bâğj vü zâğ<sup>18</sup>

(3) Söze gel kim halk-ı âlem cüş ide  
Ėüş-ı cânla sözüni hem Ėüş ide

(4) Sözleriñden katredür âb-ı hayât  
Sözleriñden cân bulur Őazım memât

(5) Söziñ idrâk idemez zenbür [u] zâğ  
Bülbüliñ kâdrin ne bilsün her kelâğ

(6) Söziñi Öarz eyle ehli olana  
Söziñ issi ider ceh[li olana]

(7) Söz durur kalan kişiden yâdgâr  
Cânı gibi şağlar anı rûzgâr

(8) Fâni durur andan gelmez vefâ  
Bî-vefâdan sehl<sup>19</sup> olur ummağ vefâ

(9) ŐĀlemiñ sottesidür bād{i} ü fenâ  
Nüş u Őişret ü Őayn u Őanâ<sup>20</sup>

(10) Ėirre olma sen bu dünyâ câhına  
Tâ ki nâgâh düşmeysin çâhına

<sup>18</sup> Vezin bozuk.

<sup>19</sup> Sehîl.

<sup>20</sup> Vezin bozuk.

- (11) Kim ki geldi bunda kıldı irtihāl  
Ĥatta bākıdūr hemān Allāh TeŖāl
- (12) Sözü öküşdür Şevkıyā eyle Ŗayān  
Kıl meŖānı şekkerin bize beyān
- (13) Evvelāda bize kim kıldı ĥurūc  
N'itdiler anlar ile kavm-i lecūc
- (14) Kıssayı şāhib-ĥurūc kıldı beyān  
Ĥāricilerle ne oldu dāstān<sup>21</sup>
- (15) Kıl eśāĥ yirden rivāyet[ler] bize  
Gūş idelim di ĥikāyetler bize
- (16) MüstemiŖ ol cānıla diñle kelām  
ŖAşkıla di eśselātu vesselam

(17) Rāviyān-ı aĥbār ve nākılān-ı āśār ve muĥaddiśān-ı rūzgār şöyle rivāyet [2] (1) ve böyle ĥikāyet ider ki çün Yezid-i Pelid, İmam Ĥüseyn'i şehid itdüğü Ŗāleme münteşir (2) oldu, her taraftan dilāverleri bu ĥālden ĥaberdār olup mużtaribü'l-aĥvāl (3) oldılar. Yemen'de Neĥĥı kabilesinüñ seyyidi Mālik Ecdār ibn-i Ĥāriş bu ĥāli (4) istimaŖ idüp perişān oldu. Zırrā İmām Ĥüseyn ile mābeyninde ziyāde maĥabbet-i (5) [ü] meveddet var idi. Mālik Ecdār, Ĥüseyn'ün Kūfe'ye gitdigin işidünce (6) Ŗasker cemŖ idüp müsādesinde(?) idi. İttifāĥ bu aśl-ı haber-nāk[i] işidünce (7) ziyāde ġam-nāk oldu. Fiġān u nāle kılıp şinesini çāk itdi. Aĥşam (8) olucaĥ ĥāba vardı. İmām Ĥüseyn'i düşünce gördi. Mālik'e aytdı: Yā Mālik (9) tur yüri yuĥarı leşkeriñi al. Var benim kıanımlı ŖŖmer ibn-i SaŖid ile Şimr-i Zilcevşen'den (10) al. İşde saña ihtiyāc için benim dest-i ĥattım diyüp Mālik'in eline (11) bir mektüb virdi. Mālik beliñledi uyandı. Elinde bir mektüb buldı. Oĥudu yazılmış ki:

<sup>21</sup> Vezin bozuk.

## (12) **Hazā Kitāb-ı Mālik Ecdār Cengi**

(13) Bismi'l-lāhi'r-raḥmani'r-raḥīm

(14) Ben ki Hüseyn ibn-i ÓAlî'yem. Saña Mālik içāzet virdüm ki varup benim (15) ḳanum ÓÖmer'den ve bāġi havārîciden alasin. Her kim ki ehl-i sünni ve ehl-i imān (16) ola saña tābiÓ olalar. Havārîci ḳatlı idesiz. Mālik bu mektübu oḳıyup ṣād (17) oldı. İki oġlı ve bir kızısı var idi. Büyük oġlınuñ adı İbrāhîm [3] (1) ve küççük oġlınuñ adı Şaffān ve kızınıñ adı Şafıyye idi. Bunları yanına (2) cemÓ idüp gice olan düşüni taḳrîr itdi. Hüseyn'ün nāmesini iÓlām (3) itdi. İbrāhîm ve Şaffān aytdı: Ey baba lāzım geldi ki yaraḳ görüp MaÓdı oġullarına haber idüp MaÓdı (4) ve Esed'e iÓlām eylediler. VāḳiÓ olan haberi bildirdiler ve kendisi (5) cemÓ olan Óaskeri ḥesāb idüp kırḳ biñ er defteri aldı. Hicret tārîhi (6) altmış bir yıl rebîÓüöl-evveliñ ġurresinde göç itdi. Mekke tarafına revāne oldı. (7) **Bu cānibden** mektüb MaÓdı'yle Esed'e gelüp vüsül buldı. Oḳıyup mefhūmına (8) muttallıÓ olucaḳ ḳaşd itdiler kim ehl-i beyt-i Resūlullāh yoluna cānımız fedā (9) olsun didiler. Hemān Óaskeri cemÓ idüp otuz biñ Óasker cemÓ itdiler. (10) Altmış bir rebîÓüöl-evveliñ onunda Kūfe tarafına revāne oldılar. **Bu cānibden** (11) Mālik Ecdār kırḳ biñ er ile Mekke'ye geldi. Faşrasında ḳondı. Hārem'e (12) geldi. Eşrefü'n-nās ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'ıla buluşdı. Muşāfaḥa itdiler. (13) ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās aytdı: Ey pehlevān-ı ÓArab bunca Óaskerile ḳanḳı cānibe (14) gidersin? Mālik Ecdār düşünde İmām Hüseyni görüp dest-i ḥattın (15) virdigini bir bir ḥikāyet itdi. Çıkar[up] Hüseyn'in nāmesin gösterdi. (16) İbn-i ÓAbbās oḳudu. Hāḳḳ TeÓālā Óināyet idüp düşmānı helāk ide(17)sin diyüp duÓā eyledi. Ol zamān Mekke'nün şerîfi var idi. Hāşimîlerden [4] (1) idi. Adına ÓAbduşşamed dirler idi. İbn-i ÓAbbas ile Mālik mükālemede iken (2) çıḳageldi. Mālik ile görüşdi. Ahvālınden suóāl itdi. Mālik daḥı (3) ahvālin ÓAbduşşamed'e taḳrîr itdi. ÓAbduşşamed aytdı: bize daḥı lāzım geldi ki (4) MālikÓe muÓāvenet idevüz. İbn-i ÓAbbas revādur didi. ÓAbduşşamed hemān-dem (5) yirinden ḳalḳdı. Sarāyına geldi. RāḳıÓa adlı bir oġlı var idi. MālikÓün (6) haberin oġlına iÓlām eyledi. Mekke'ye tābiÓ olan ḳabile ile mektüb (7) gönderdi. ÓAsker cemÓ itmege başladılar. Mālik ketmli olucaḳ Mekke sultānı (8) ÓAbduşşamed MālikÓe aytdı: Siz devletle gidegörüñ. Biz daḥı leşker (9) cemÓ idüp arḳañuzca irişüriz didi. Ol gice Mālik ḳarār idüp (10) yārındası ġün Óazm-ı Medîne eyledi. Bir nice müddetden soñra Medîne'ye geldi. (11) Medîne ḥalkı MālikÓe istikbāl itdiler. Bir yirde ḳondurdılar. Mālik atından (12) inmeyüp toġrı

Sultān-ı Enbiyā’nuñ türbe-i mutahharasına geldi. Aşitāne-i (13) sa’ādet-me’ābına yüz sürüp aytdı:

Kelām-ı naẓm:

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

(14) Yā nebiyyullāh ki sensin eşref-i halk-ı ilāh  
Ĥātemisin cümle peygamberlerün bi-iştibāh

(15) Āliñe evlādiña kıldı taẓallum bi-ķıyās  
Ĥāriciler ebteri ya’Öñi Yezid-i rü-siyāh

(16) Umaram senden bana Öavn [u] Öināyet idesin  
Dādiñi tā kim alam anlardan ey luṭf-ı İlāh

(17) Öldürürsem ġāzi olam ger ölem olam şehid  
Bu sebebden sa’Öyüla cem’Ö eyledim ĥayli sipāh

[5] (1) Umaram baña ķıyāmetde şefā’at idesin  
Tā bulam cennet içinde devlet ile Öizz ü cān

(2) Kelām-ı menşūr:

Mālik Ecdār bunu diyüp Ĥāzret-i Resül’uñ rüĥi-çün bi-ĥadd (3) altun taşadduķ itdi. Andan çadırına geldi. ÖAbdullāh ibn-i Zübeyr aytdı: Yā Mālik (4) bunca Öaskerile ķanķı cānibe gidersin? Didi. Mālik daĥı düşünde İmām Ĥüseyn’i (5) görüp dest-i ĥattını<sup>22</sup> gösterdi. Oķudı du’ā eyledi. Meger Medjine’de ÖAbd(6)ulmuttalib neslinden bir yigit var idi. Adına Useyyd ibn-i Munzır ibn-i Nevfel (7) ibn-i Ĥāriş ibn-i ÖAbdulmuttalib dirler idi. Şecā’atda şalābetde Öadimü’l-mişāl (8) idi. Sūretde vü şiretde Ĥamza ibn-i ÖAbdulmuttalib’e müşābih idi. Bu seyyidün [adına] (9) Ĥamza-i şāñ dirler idi. ÖAbdullāh ibn-i Zübeyr, Mālik ile bile gelmiş idi. (10) Henüz nev-civān idi. On altı yaşında ancaķ var idi. Munzır ibn-i (11) Nevfel vefāt edüp ÖAbdullāh ibn-i Zübeyr’e ismarlamış idi. Çünki Useyyd, (12) Ĥüseyn’uñ dest-i ĥattını istimā’Ö

<sup>22</sup> Ĥatdını.

idüp karar itmeyüp bî-tekellüf yirinden (13) kılçup Mâlik'e tevâzzu' idüp aytdı: ey pehlevân-ı cihân lutf eyle ben (14) yetimi kabûl eyle. Bâğî<sup>23</sup> Óömrümi senüñ hizmetinde geçüreyim. Mâlik işidüp (15) ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e aytdı: Bu nevcivân kimiñdir ve kimiñ nesidir? (16) Bu yigide mahabbet itdim. Ve hem şecâ'at nişâni vardır. ÓAbdullâh aytdı: (17) Munzır ibn-i Nevfel oğlıdur. Adı Useyyd'dir. Mâlik Useyyd'i kenâra geçirüp [6] (1) İbrâhîm ve Şaffân ile merhâbâlaşdılar. Mâlik emr itdi. Useyyd'e at virüñ. (2) Cebe [vü] cevşen viridi. On biñ âdemlar diküp baş itdi. On altun (3) başlu Óâlem viridi. Fabl-ı nağar âlât-ı ħarb [u] đarb müheyyâ itdi. Göç (4) yarağın kıldılar. ÓAbdullâh Zübeyr, Medîne halkı ile vedâ'laşup Óazm-ı (5) Kûfe itdi. Bunlar gelmekte olsun.

### **Ez-İN-cānib KıSSa-i Āgāh-ı Şİt, (6) ÓÖmer ve SaÓd-ı Vağğās Ez-āmeden-i Mālik Ecdār**

- Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün  
 (7) Gel imdi diñle bir nāzik ħikāyet  
 Tevāriħ ehli hem eyler rivāyet
- (8) Selefden nağl olunan dāstān[1]  
 Saña şerħ eyleyem güş eyle anı
- (9) Tefahħús eyledüm nice kitābı  
 Aradım ceħd ile her faśl u bābı<sup>24</sup>
- (10) Dürişdim cümleñüñ aślın bulınca  
 Yirinde bāb ile aślın bulınca
- (11) Düzetdim bu kitābı kıldım inşā  
 Çıķardım eyledim Óālemde ifşā
- (12) Beni tā kim duÓāda yād ideler  
 Vücüdüm ħayr ile ābād ideler

<sup>23</sup> Bāğî.

<sup>24</sup> Faśl-ı bābı.



(13) Gidüp dünyādan añıldıķca adım

DuŖāda añılam budur murādım

(14) Diliñden gitmesin lākın müdāmı

Nebı'ye vir šal{av}āt-ıla selāmı

(15) Rāvıler eśāh rivāyet iderler ki Mālik Ecdār Ŗasker çeküp (16) Ŗazm-ı Kūfe itdigi Ŗālemde meşhūr oldu. Bu haber Kūfe'ye dağı irişdi. (17) ŖŖmer Naĥs otururken haber geldi ki ne turursın işte kırķ biñ [7] (1) ādem ile Mālik Ecdār geliyor. Hūseyn'ün şanını daŖvā ider. ŖŖmer Naĥs bunu (2) işidüp vehm-nāk oldu. İki oğlı var idi. İbrāĥim ve Muĥtār adlı. (3) Bunları çağırıp meşveret itdi. Küççük oğlı Muĥtār aytdı: Ey baba (4) senüñ neñe gerek idi uyur ecderhānuñ kıuyruğına başdıñ (5) Bilmez miydiñ ki ŖArab şeciŖleri Hūseyn'ün muĥibbleridür. ŖĀķıbet saña zarar (6) degecekdür. Ol zamān ben saña didim. Sözümi istimāŖ itmediñ. İşte<sup>25</sup> şimdi (7) başıña geldi. Cānıñ çıkısun ammā ĥatırma gelen budur ki Mālik Ecdār (8) gürbüz pehlevān. Siz aña muķābil olmazsıñuz. Seniñ helākiñ elindedir. (9) ŖŖmer Naĥs şaķı-yi bed-nefs oğlı Muĥtār'ün kelimātın işidünce şaķıdı. (10) Düşnām virdi. Muĥtār, ŖŖmer'ün düşnāmına rencide olup anası yanına (11) gelüp atasıyla olan macerāyı bir bir taķrır eyledi. Aytdı: ayruķ babam yanına (12) varmazam. Şimden-şoñra Şüreyĥ Ķāđı'yla oluram diyüp kendinüñ nesi (13) var ise Şüreyĥ evine geldi. Anda karar itdi. **Bu cānibden** ŖŖmer Naĥs'ün (14) büyük oğlı İbrāĥim'e atıydı: Sen ne dırsın reŖy nedür? İbrāĥim Ŗasker cemŖ (15) idüp Şimr'e ve Şit'e ĥaber gönderelim gelsünler. Yezıd'e bildür. ŖUbeyd'e ĥaber (16) gönder. Siz dağı olan Ŗaskeriñi emr eyle şehrden taşrada bir (17) çadır-gāhda ĥayme vü harem-gāh kıurup karar itsünler. Ve hem öyle itdiler. [8] (1) ŖŖmer Naĥs'ı Kūfe'ye tābiŖ olan kıaryeleri ve kıaşabadan Ŗasker cemŖ itdiler. (2) Hēsāb itdiler. Kendinüñ Ŗaskeri yigirmi biñ etrāfindan dağı on (3) beş biñ ādem cemŖ oldu. Bir ādem Şit'e bir ādem Şimr'e bir ādem ŖUbeyd'e bir ādem (4) Yezıd'e gönderdi. Mālik geldigin bildürdi. Kendü dağı göz kıulaķ Medıne (5) cānibine tutdı. Cāsūslar bir gün gelüp ŖŖmer'e ĥaber itdiler ki yarın (6) Mālik Ecdār gelüp saña muķābil kıonar didiler. ŖŖmer bunu işidüp gam-gın (7) oldu. Yārındası gün Ŗale's-sabbāĥ sünni Ŗaskeri gelüp kıondılar. Mālik (8) Ecdār çadırını bar-gāhın bir murassaŖ cāy-gāhda kıurdılar. Mālik

<sup>25</sup> İşde.

(9) dağı gelüp řarār eyledi. Ol gün ol gice geğp yārındađı dıvān-ı Őālġ (10) idüp bir cānibe iki oğlı bir cānibe Useyyd oturdu. Sāōir pehlevānlar (11) mertebelernce řarār eylediler. Mālik emr itdi. Bir nāme yazup Mālik'nġ kız (12) şarındağı oğlı var idi. Adına ŐĀsım-ı Neġġ dirler idi. Gürbüz pehlevānlar(13)dan idi. Emġr'l-Mōmġn ŐĀġ zamānında Saöd Vaķķās ile bile ġazā itmiş (14) idi. ÖÖmer Naġs dağı ŐĀsım'ı bilrdi. Mālik, ŐĀsım'a gel bu mektbı (15) ÖÖmer'e ilet. Gōrelim ne herze yir. ŐĀsım elli kimse alup ÖÖmer Naġs'a (16) revāne oldu. Cāsüslar ġaber virüp Mālik saġa elęi gōnderdi. İşte (17) geliyor didiler. ÖÖmer dıvān edüp erbāb-ı dıvān ařġāb-ı erkān havāric-i [9] (1) ehl-i tuđyān bir yire cemö oldılar. ŐĀsım yġitleriyle ÖÖmer'n şapusına gelüp (2) ġcāzet alup ġeri girdi. Selām virüp aytdı: Selāmum ol kimseye (3) olsun ki Allāhu TeŐālā bir bilüp Muġammed'i Ĥaķķ resldur diye. Āl  evlādı(4)nuġ ġalġfeligine řāōil olup Yezġd'e laönet Ĥmām Ĥseyġn'iġ kendine tābiŐine (5) raġmet diyüp evlādınuġ evlādına maġabbet ola diyünce ŐĀsım'n kimse (6) selāmını almadı. Yir gōsterdiler. Oturdu. FaŐām getürdiler. Yindi. Andan soġra (7) yirinden trdı. Nāmeyi ŐĀsım'n elinden aldılar. ÖÖmer'n eline virdiler. (8) ÖÖmer nāmenün mührin ağdı. Gōrdi nāmede yazılmışdur ki:

MefāŐġln MefāŐġln Feöülün

(9) Cihānuġ sānġŐidr ferd ġn  
Kim anuġ řunŐla ġaġ oldı gerdn

(10) Zamānı yoğiken ġcād iden ol  
Zemġni ġākile bünyād iden ol

(11) Muġammed ġātemidr enbiyānuġ  
Muġammed zbdesidr ařfiyānuġ

(12) Cehār erkān-ı dindr ġār yāri  
ġn Ĥslām'n bu {n} lardur řehriyāri

(13) Ĥasan-ıla Ĥseyġn sultān-ı dġndr  
Ĥkisi revnak-ı ġuld-ı berġndr

(14) İdenler Muştafâ'ya iÖtikâdı  
İder âline dañı iÖtimâdı

(15) Hâķuñ rahmetleri bi-hadd ü pâyân  
Aña vü âline olsun firāvân

(16) BaÖde ez-hâmdi kibriyâ ve naÖt-ı seyyid-i enbiyâ ve medh-i aşhâbı ve evlâd-ı  
(17) bâ-şafâ oldur kim benim yanımda Mâlik Ecdâr Hâriş Neçhî. Sen ki ÖÖmer ibn-i  
[10] (1) SaÖd Vaķķâs'sın müslimân oğlısın. Müselmân geçinürsiñ. Revâ mıdur ki  
Sultân-ı (2) Enbiyânuñ evlâdını kılıçdan geçirüp helâk idesin? İmdi düşimde Hâzret-i  
(3) Hüseyn baña dest-i hatt virmişdür ki atañ SaÖd ile büyüdüñ. Gel günâhıña (4) tevbe  
eyle. Baña mutiÖ ol. Yezid'den ferâgat eyle. Seniñle el bir idüp Öâlemi (5) havâriçden  
pâk idelim. Eger ķāōil olmazsañ ne seni ve ne Öaskeriñi (6) ķoram. Cümleñizi helâk  
iderem. Soñ peşimânlık fâōide itmez. ÖÖmer Naħs nâmeyi (7) temâm idünce aytdı:  
Ey ÖĀsım mürdeler için zindelere ĥusümet (8) devlete lâyıķ degüldür. Belki zaffâtda  
maħmüldür. Ki var melikiñe di (9) ġavġayı ķosun. Gelsün Yezid'e biÖat itsün. Şimdiki  
Öasırda Yezid'e (10) kimse cevâb viremez. ÖĀsım gelüp ÖÖmer'üñ kelimâtın  
Mâlik'e taķrîr (11) eyledi. Mâlik kelimâti ġuş idüp ĥışm idüp buyurdı. Münâdîler nidâ  
(12) itdiler. Cäsüsler gelüp ÖÖmer'e ĥaber virdiler. ÖÖmer Naħs dañı emr (13) idüp  
ĥavâriç içre nidâ itdiler. Ol ġün ol ġice iki cânibden esbâb-ı (14) ĥarb ve âlât-ı đarb  
müheyyâ itmeġe meşġül oldılar.

Kelâm-ı manżüm:

MefâÖilün MefâÖilün FeÖülün  
(15) Cemâlin Öarż kıldı şah-ı encüm  
Şafâ kesb itdi ĥayli çeşm-i merdüm  
(16) Göġe degdürdi tûbı [tâ] seħerden  
Giderdi ġice tar iken nażardan  
(17) ġice yıldız şayarken dıde dübdüz  
Münevver eyledi âfâķı ġündüz

[11] (1) Şabāh oldu. İki taraftan kösler ve nefirler dögilüp Óalemi zelzele vü (2) velve[le] tutdı. ÓÖmer Naħs yirinden turup cebe vü cevşen ile kendisini zeyn (3) itdi. At arķasına gelüp altun başlu Óalem ķaldırup meydān kenārına (4) ķarār itdi. **Bu cānibden** sünniler daħı şabāh namāzın edā idüp cümlesi (5) at arķasına gelüp Mālik’ün ķapusına gelüp ārām itdiler. Mālik daħı (6) kendüyi zerrin zırhla zeyn idüp nacağını yalıncaķ eline alup ķadır (7) ķapusına geldi. Óizzet ü ikrām ile müslümānlara selām virdi. Rikāba (8) başup atına süvār oldu. Altun başlu Óalem al yapraķlar çizüp (9) Óazm-ı meydān idüp sađ ķola İbrāhım ve sol ķola Şaffān turdı. (10) Ve ķafasından Useyyd ķarār eyledi. İki cānibden nażar-ı ber-meydān kılup ārām itdiler. (11) İslām Óaskerinden bir şaħs Mālik önüne gelüp atından inüp zemini būs (12) idüp meydāna girdi. Mālik izin virdi. Adına Leyş ibn-i RāfiÓ dirlerdi. (13) NaÓra urdı. Meydān kenārıyla geldi. Er taleb itdi. ÓÖmer, Leyş’ün naÓrasın (14) işidüp etrafına nażar itdi. Kūfelilerden bir ħārici Óazm-ı meydān eyledi. (15) Adına Favķ-ı Kūfi dirlerdi. Leyş’e muķābil turdı. Mühmelāt söyledi. (16) Leyş ğazaba gelüp tiđ-i ābdārını eline alup Favķ’a bir đarb öyle urdı ki (17) başını toñuz başı gibi meydān yüzine perrān oldu. Favķ’ın ÓAvķ adlu bir [12] (1) ķarındaşı var idi. Bu ħāli görüp bi-ihtiyār meydāna girdi. Leyş düşnām (2) virdi. Leyş eline niżesin aldı. ÓAvķ’ün şinesin gözetdi. ÓAvķ cān (3) ħāvlinden siper berāber virdi. Siper pāydār olmayup ķalkāndan geķüp (4) ÓAvķ’ın şinesine irişdi. Eglenmedi. Arķasından çıķdı. Leyş’in niżesi (5) üstüne cān virdi. Leyş silkindi. Niżeyi ele aldı. Ķaşd itdi ki (6) ine başın kese. ÓÖmer Naħs’ün bir ķara ķulu var idi. Adına NuÓmān ibn-i (7) Erdşir dirlerdi. Ĥāzret-i ÓAlı ile Van ırmaķında muħārebe idenlerin (8) biri idi. Dört oğlı var idi. Birinin adına Beşir ve birinin adı (9) ÓĀmır digeri Keşir sağiri Dāvud idi. NuÓmān ÓÖmer’ün yanına geldi. (10) Aytdı: pādişāhum ne incinürsin dört oğlım var. Gönder birisi varsın (11) şol ħerifi helāk itsün didi. ÓÖmer Óişāret itdi. Dāvud ibn-i NuÓmān meydāna (12) girdi. Leyş’e berāber geldi. Eline ğürz alup Leyş’e ħamle ķıldı. Leyş, Dāvud’ün (13) ğürzine siper berāber virdi. Dāvud’ün đarbına ķalkān pāydār olmayup (14) başına toķınup Leyş’i şehid itdi. Useyyd anı görüp Mālik’ün yanına (15) varup meydāna girmege izin taleb itdi. Mālik aytdı: Ey ciger-ğüşem (16) sen Óalem dibinde tur. Ķorķaram saña zarar gelür. Useyyd atından indi. (17) Mālik Ecdār’ün elin öpdı. On iki ādem yir sıçrayup Ĥāmza-vār atına süvār [13] (1) oldu. Görenler āferin didiler. RaÓd-vār naÓra urup ħayķırdı. Aytdı:

Kelām-ı naẓm:

Fā’ōilātün Fā’ōilātün Fā’ōilün

(2) Kim beni bilmezse bilsün bu zamān  
Ben Useyyd’em Munzır oğlı pehlevān

(3) Kaçmađıl meydāndan ey Naħs-ı dūn  
Tā seni bir đarbıla idem zebūn

(4) N’eyledūñ ıanı Őehid-i Kerbelā  
Hıle ile itdūñ anlara cefā

(5) Alayım ben dağı sizden intiķām  
Hāriciđyi it gibi kıram temām

(6) Őoñra kesem bağını ÖÖmer pelid  
Gönder Őāhuña görsün la’ōnet Yezid<sup>26</sup>

(7) Kelām-ı menšūr:

Useyyd böyle diyüp Dāvud’ın öñin bağladı. Dāvud aytdı: Ne kiđi(8)sin? Useyyd aytdı: Useyyd ibn-i Munzır’am. Dāvud aytdı: Gel imdi atıñdan in (9) bir nāzenin civānsın. Hāyfdır seni helāk itmek. Hem ŐŐmer’ün oğulları ile bile (10) büyümüşsin. Seni andan dilek ideyim. Ol dağı Yezid’den dilek itsün. Saña (11) bir memleket virsün. Useyyd Dāvud’ın kelimātın istimā’ idünce erlük tamarları (12) hāreket idüp [diledi ki] Dāvud’a hıŐmla hāmle kıla. Allāhu Te’ālā kırsa ne ŐŐmer’i (13) ve ne Yezid’i kıoyam helāk idem diyünce Dāvud ibn-i Nu’ōmān bu kelimāti gūŐ idüp (14) kaçkıdı. Ğazabından gözleri Yemen Őaķabına döndi. Uyluğı altından eline bir (15) gürz aldı. Göz açdırmadı. Useyyd’e havāle kıldı. Useyyd neheng postla (16) kıablanmış bir siper kıarşı virdi. Dāvud iki ayak üzeriñe bağup kinle (17) bir đarb urdı. Useyyd men’ō itdi. Bir dağı virdi [anı] dağı men’ō itdi. Nevbet [14] (1) Useyyd’e geldi. Gürzin eline aldı. Aytdı: Ey Dāvud gel beri Yezid’den ferāğat eyle. (2) Muħıbb-i āl-i Nebi ol. Seni kıarındaŐ ideyim. Benümle bile ol. Sözi mi kıabul eyle Őoñra peŐimānlık (3) fā’ōide itmez.

<sup>26</sup> Vezin bozuk.

Dāvud Useyyd'ün kelimâtın dinleyünce düşündi aytdı: Ey nâ-bekâr-ı kem-Ôaql. (4) Şimdi Yezîd halîfe-i rûy-ı zemîndür. Seķâmeti koğıl. Gel Yezîd'e tâbiÔ ol. (5) Useyyd bunı işidüp hışm idüp elindeki gürzi Dāvud'a havâle kıldı. (6) Dāvud cân havlinden kalkan karşı virdi. Kalkan pâydar olmayup Hemedâni (7) sürme gibi târmâr oldu. Gürz başına râst gelüp kelle-i bi-devletini (8) hûr[d] itdi. Sünnîleriñ tekbiri Ôarşa irişdi. Havâric Ôaskerinden gurrân (9) kopdı. NuÔmân oęlınuñ hâlin görüp Keşir ibn-i NuÔmân karındaşını gördi. Cânı (10) revân oldu. Aytdı, hemân-dem bi-ihtiyâr at depdi. Meydâna girdi. Useyyd'e berâber (11) geldi. Kılıç çıkarup Useyyd'e havâle kıldı. Useyyd, Keşir'in tığ tutdığ (12) eline yapışup bilegin sıkıdı. Keşir'ün kılıç elinden aldı. Useyyd Keşir'ün (13) çekdiği tamarları üzildi. Anı dañı katlı itdi. Başını sancaķ dibine gönderdi. (14) Beşir ibn-i NuÔmân anı gördi. Eline niżesin alup meydâna geldi. Göz (15) açdırmadı. Useyyd'e hâmler kıldı. Useyyd at sağrısı üzerine yatup (16) kalkan göbeğiyle niżeyi redd itdi. Beşir geçeyim dirken Useyyd koltuğı altından (17) bir kılıç öyle urdı ki başı havâya perrân gitdi. Beşir'ün cânı çıkup [15] (1) gözi ardınca baķa kıldı. NuÔmân'ın büyük oğlı karındaşlarınıñ hâlin görüp (2) bi-ihtiyâr naÔra urup meydâna girdi. Useyyd'e berâber geldi. Gürz eline alup (3) gürbüz pehlivân idi. Havâric Ôaskerinde gürz salmaķda mişli yok idi. (4) Var kuvvetin bir idüp Useyyd'e gürz havâle kıldı. Bununı đarbına kalkan (5) pâydar olıcaķ degül kendi gürzin hâricinün gürzine karşı tutdı. Hemân (6) gürz gürze toķınup tarraķa burc-ı âsmâna çıktı. Arasında âteş (7) zâhir oldu. Useyyd ÔÂmir'ün gürzini şavdı. Aşla bir kılına hatâ (8) gelmedi. ÔÂmir meydân başına varup yine dönince Useyyd yerin değişdi. (9) ÔÂmir karşı vardı. Yine ÔÂmir Useyyd'e bir gürz dañı urdı. Gürzi (10) alup Ôalemi erlik birle redd itdi. Bir gürz dañı urdı. Yine menÔ itdi. (11) Nevbet Useyyd'e geldi. Atını depdi. Merdâne ÔÂmir'ün üzerine geldi. Rikâba kâoim (12) başup ÔÂmir'e bir đarb havâle kıldı. ÔÂmir Useyyd'ün đarbına gürz (13) karşı tutdı. Useyyd'ün gürzi gürzden kayup ÔÂmir'ün atınıñ (14) başına râst gelüp hurd eyledi. ÔÂmir çabuk melÔun idi. Şıradı. (15) Bir tarafa turdı. Useyyd meydân başına gelinceye dek at gelüp süvâr (16) oldu. Yine Useyyd'e karşı geldi. Bu kerre gürzini iki eliyle muhkem tutup (17) Useyyd'ün gürzine karşı tutdı. Useyyd, ÔÂmir'e bir gürz öyle urdı ki [16] (1) cemiÔ-i endâmi haber-dâr olup ğarķ-ı müstaęraķ oldu. Biñ cehd ü vechle (2) şavdı. Useyyd geçüp yine geldi. Bir đarb dañı urdı. Anı dañı redd itdi. (3) Nevbet ÔÂmir'e geldi. Gürzin eline aldı. Useyyd'e bir đarb urdı. Useyyd şavdı. (4) Useyyd gürzin eline aldı. ÔÂmir'e bir đarb dañı urdı. Biñ belâ ile şavdı. (5) Bu vechle

küte küt đarb uruşdılar. Birbirini almadı. Āħir ellerine (6) tiđ alup birbirine ĥavāle kıldılar. Yine çāre idemediler. ŐĀciz kıldılar. (7) Birbirlerinüñ kemerlerine yapışup kıuvvetle muĥkem tutup Useyyd ŐĀmir'i eli üstüne (8) alup sancağ dibine götürdi. Yire urdı. Bağladılar. Yine Useyyd meydāna geldi. (9) Er talep itdi. Ayruđ kimse gelmedi. Useyyd görđi ki meydāna kimse gelmez (10) Ĥamza gibi naŐra urdı. Ĥavāriç Őaskerine hücum itdi. Birbirine urdı. (11) Aĥřam olıncaya kıadar cenk oldı. Ĥayli ĥāriciler kıatl itdiler. Aĥřam olıcağ (12) tabl-ı āsāyiř çaldılar. İki Őasker sünni [vü] ĥavāriç dönüp kıondılar. NuŐmān (13) oğullarınun bedenini alup defn itdiler. Yezid'ün ser-i bî-devletine and içdi ki (14) yarın sünniler Őaskerini tārmar ideyim. **Bu cānibden** Mālik Useyyd'e istiķbāl (15) idüp zerrin ĥilŐat giydürdi. Aytdı: Ey ođul berĥudār ol. Āl ü evlāduñ (16) dādını biraz ĥāricilerden aldıñ didi. İbrāĥim ve řaffān Useyyd'e sitāyiřler (17) kıldılar. řoñra çadırına vardılar. Aĥřam namāzın kıldılar. FaŐām ekl [17] (1) itdiler. Yatsu namāzın daĥı edā itdiler. Kimisi taŐām kimiistirāĥat itdiler. řabāĥ (2) olınca taĥammül itdiler. řabāĥ vağtinde kösler çaldılar. Ĥavāriç Őaskeri (3) gök āhene ġarđ olup atlarına süvār olup meydān kenārına gelüp yirli [yirinde] (4) kıarar itdiler. **Bu tarafdān** sünni ehl-i ĥimān Useyyd, İbrāĥim, řaffān silāĥ-puř (5) olup altun başlu Őalemi sancağ kıaldırıp tabl u dehene đarb idüp (6) ālāt-ı ĥarbe ġarđ oldılar. Mālik ĥaymesine gelüp kıarar itdiler. Mālik daĥı (7) evrād u ezķarın temām idüp kendüyi zerrin zırĥlara zeyn idüp nacağ (8) yalıncağ idüp eline aldı. Fařra çıkup müslümānlara selām virdi. Atına (9) bindi. Meydān kenārına gelüp şaflar bağladılar. Görđiler ki meydānda kimse (10) beli mināreye beñzer gömġök temüre ġarđ olmuş naŐra urıp aydur ki beni (11) bilen bilsün. ŐAskeri ŐŐmer ibn-i SaŐd-ı Vađķķās yaŐni NuŐmān ibn-i Erdřir: (12) Ey Mālik Ecdār meydānıma oğlan uřađ gönderme. Er iseñ kendiñ gel. Mālik (13) Ecdār, NuŐmān'ın naŐrasın işidüp erlik tamarları cūř idüp kıağdı meydāna (14) kendi ġire. Nāġāĥ sünnilerden bir yigit adına Zeyd ibn-i Erķim dirlerdi. (15) At depdi meydāna ġirdi. NuŐmān'a muķābil oldı. Ĥamle kıldı. NuŐmān ĥamlesini (16) redd itdi. Geçeyim dirken NuŐmān bir kıılinc urup şehid eyledi. Bir kışi ġirdi. Anı da şehid (17) eyledi. Ĥāsıl-ı kelām ol ġün öylen olınca kıadar sünnilerden yigirmi kışi [20] (1) ve bir ben bu oğlanıla bile büyüdüm. Her dem bunıñla ođ atmaġa bile heves (2) iderdik. Ĥimmetünle varam Ĥāķķ TeŐālā Őināyet iderse helāk ideyim didi. (3) Mālik Useyyd'e duŐā idüp izin virdi. Useyyd meydāna ġirdi. RaŐđj[-vār] naŐra urdı.

Kelām-ı manzûm:

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

(4) Şöyle urdı na'îrayı ol pehlevân  
Na'îrasından ditredi kevn ü mekân

(5) Sanasın [kim] yire geçti âsmân  
Ya yıkıldı aşağı devr ü zamân

(6) Aytdı: benem Useyyd ibn-i Munzır aslı nesli ÓAbdumuttalib muhîbb-i ÓAlî velî er iseñ (7) ey İbrâhîm kaçma dur. ÓÖmer Naḥs na'îrayı işidünce vehm idüp. İbrâhîm kaçdı (8) itdi kim meydândan çıka. Ammâ ğayreti cāhiline tırdı. Useyyd'e oğ atımı yire (9) gelünce İbrâhîm ibn-i Mâlik'e aytdı: Siz Óalem dibinde tıruñ. Ben buña ne (10) göstereyim. İbrâhîm ibn-i ÓÖmer daḥı kemânın alup elüne üç dâne oğ alup birin (11) Useyyd'e ḥavâle itdi. Useyyd gördi kim oğ şinesine râst gelür atınuñ (12) sağrısına yatdı. Oğı muḥkem tutdı. İki pâre itdi. Sünnîler havâriçler (13) Useyyd'ün bu hünerine ḥayrân kaldı. İbrâhîm bir oğ daḥı atdı. Useyyd bağıdı ki (14) yüregi üstüne gelür, tınmadı. Evvel degül gibi oğ yakın gelünce eli arkasıyla (15) şöyle urdı ki oğ pâre pâre oldı. İki Óasker bu hüneri temâşâ (16) idüp bârekallâh didiler. İbrâhîm ibn-i ÓÖmer üçüncü oğunu eline alup (17) pertâb itdi. Useyyd naẓar itdi gördi ki çak-ı ḥulķûmuna gözedir Useyyd [21] (1) yine ol oğı iki barmağıyla tutdı. Pâre pâre idüp yabâna atdı. İki Óasker(2)den âferin âvâzı Óâlemi tutdı. Çün Useyyd, İbrâhîm'ün üç dâne oğını birer (3) hüner ile şavunca at depdi. İbrâhîm'ün yanına vardı. Aytdı: Ey nâ-bekâr Muhtâr (4) cengin idersen merdâne cengin idelim didi. İbrâhîm ibn-i ÓÖmer bunı işidüp (5) gürzini eline alup Useyyd'e ḥavâle kıldı. Useyyd, İbrâhîm'ün gürzine kalkan (6) virmeyüp şöyle tırdı. Gürz yakın gelünce iki elini karşı virdi. (7) Gürz gelüp Useyyd'ün eli üstüne tokındı. Useyyd gürzi muḥkem tutdı. (8) Çekdi İbrâhîm'ün elinden alup yabâna atdı. Sünnîler Óaleyke Óaynullâh (9) çağrışdılar. Bu kerre İbrâhîm nizesin eline aldı. Useyyd'e ḥavâle kıldı. (10) Useyyd nizeye şinesin karşı tutdı. Nize yakın gelince muḥkem yapışup (11) yâ Muhammed diyüp İbrâhîm'ün elinden çekdi nizesin aldı. İbrâhîm muḥkem (12) tutdım sandı. Elinden derisi bile gitdi. Nize Useyyd'e gelince İbrâhîm (13) giderken nizeyi İbrâhîm'ün arkasına öyle urdı ki İbrâhîm yüzi (14) üstüne at boynına düşdi. Ğayret idüp yıkılmadı. Meydân başından (15) girü dönüp hışımıla gelüp tiğ-i bürrânını Óüryân idüp Useyyd'e ḥavâle (16) kıldı.



Useyyd dağı tığını çıkarup İbrāhım'ũñ ılıncına arđu tutdı. İbrāhım (17) yuğarıdan Useyyd aŗađıdan arbdı. İbrāhım'ũñ Őemŗiri buz pāresi [22] (1) gibi pārelendi. İbrāhım elinde alanı Useyyd'ũñ ũstũne atdı. Useyyd alkan (2) gōbekiyle redd itdi. Nevbet Useyyd'e gelũnce İbrāhım'e aytdı: Ey İbrāhım seniñle (3) bile bũyidũk. Seni severim. Gel Allāhu teŐālā[ 'yı] bir bil ve Muĥammed'i resũl bil (4) ve ÖAlı'ye maĥabbet it. Ol Ĥasan'a Ĥuseyn'e āōil ol. Şimdi bũyidũñ. (5) İtdigin gũnāhũna tevbe eyle. Yarın saña sultān-ı enbiyā ŐefāŐat (6) ide. Yezid'den ferāđat [it]. Gel seniñle arındaŗ olalım. Ĥāriciler helāk (7) idelim. İbrāhım ibn-i ÖÖmer bunu iŗidũp aytdı: Ey Useyyd çok sōyleme ben (8) ÖAlı'den, Ĥasan'dan, Ĥuseyn'den ne fāōide gōrdim ki anuñ sebebinden (9) Yezid'den ferāđat ideyim. Bunca zamāndur Yezid'ũñ niŐmetini yiriz. Anuñ (10) devletinde begler olduğ. Size de ne iŐtibār varır. Bir bōlũk ĥarāmı (11) ĥamerı ŐArablara uyarsın. Er iseñ ĥamle ıl didi. Useyyd gōrdi ki (12) islāĥı abũl itmez ĥıŗm itdi. Elindeki ılıcı İbrāhım'e ĥavāle ıldı. (13) Rikāba aōim turup yā Allāh diyũp ÖÖmer Naĥs'ũñ oğlını çaldı. Atıyla (14) kendi dōrt pāre itdi. Sũnņiler tekbir getũrdiler. Useyyd'e duŐālar itdiler. (15) Ĥavāric Öaskerinden feryād figān āsmāna çıkdı. ÖÖmer Naĥs'ũñ oğlumı (16) bōyle gōrũp ser-i bi-devletinden dũlbendini yire urdı. Ah itdi. ÖÖmer (17) siyāĥ Öalemlerin yire urup avmiñ nā-bekārı didi. Otuz beŗ biñ havāric [23] (1) Öaskeri el ılıca urup Useyyd'ũñ ũzerine at depdiler. Bunu gōrũp tenhā (2) kendũyi ĥavāric Öaskerine urdu. Bir a urd bir sũri oyuna nice (3) hũcũm iderse Useyyd dağı ĥavāric Öaskerine oyle hũcũm eylerdi. Mālik (4) Ecdār anı gōrũp emr itdi. Sũnņiler dağı bir ağızdan Allāh Allāh diyũp (5) tekbir getũrdiler. Ĥavāric Öaskerine hũcũm itdiler. İki Öasker birbirine hũcũm (6) itdiler. an Ceyĥun miŗāli seyl olmiŗ idi. At ayagundan ıĥan gũbār zemĩnũñ (7) bir atın āsmāna pervāz itdi. Ādem naörasından zemĩn ũ zamān lertzān oldı. (8) Pehlevān-ı pũr-peleng gibi ceng itdiler. Mehānetlere baŗ çapusu dũŗũp aarlardı.

Kelām-ı manzũm:

MefāŐilũn MefāŐilũn FeŐũlũn  
 (9) Yine meydāna girdi pehlevānlar  
 ŐAdũvvden cān alur sāĥib-ķıranlar

- (10) Virdiler hârice tığ-i bürrânî<sup>27</sup>  
İderler buncayı ol dem bi-cânı
- (11) Kazâ okı güdaz itse kaderden  
Doğunmadan geçer anı siperden
- (12) İrişse her kimiñ qalbine niže  
İderdi şinesini zıre zıre
- (13) Yise her kim-ise đarb-ı sinânı  
O sa'atde ölüp çıqardı cânı
- (14) ÓAcebdür tığ ü sinân<sup>28</sup> kana qanmaz  
ÓAdüvvden qan içer qandan uşanmaz
- (15) Görenler đarbını gürz-i girânun  
Belâsın çekmeye rûh-ı revânuñ
- (16) Yiyenler zaħmını ceng içre birden  
Halâs olur cihânda derd-i serden
- (17) Ecel hâyâtı câme dikdi ol dem  
Giyeler ceng içinde anı âdem

[24]<sup>29</sup> (1) Sanasın rûz-ı maħşer oldı ol gün  
Kiminüñ düni gün idi günü dün

(2) Kelâm-ı Menşür:

Sünnî ehl-i imân havâriç ehl-i tuğyân Óažim ceng itdiler. Âdem qanından yiryüzi (3)  
lâle-reng olmuşdı. Useyyd eline tığ alup havâriçe âmân virmeyüp kime râst (4) gelse

<sup>27</sup> Vezin bozuk.

<sup>28</sup> Tığ-i sinân.

<sup>29</sup> Der-kenar: Köylüce karyyesi kitabıdır. Efendim hazretleri.

bî-cân iderdi. Bu vechle ceng iderdi. Hayli hârici qatlı itdi. Bir cānibden (5) Mālik Ecdār nacaqın yalıncaq havāric Őaskerinũn içine girũp beş onunu helāk (6) iderdi. ŐŐmer Naħs'ũn Őalemi dibine irişdi. Bir nacaq urup Őalemi Őalemdārı dŐrt (7) pāre itdi. Hāriciler bunu gŐrũp tağılmağa yũz tutdılar. Nāgāh Baśra ve Bađdād (8) cānibinden tozlar peydāh oldı. Seksan Őalem žāhir oldı. Meger řimr ile (9) řit laŐinler ikisi seksan biñ havāric ile ıķageldiler. Havāricler (10) sınımiş iken bunlara dermān irişdi. Yũreklendiler tabl-1 āsāyiř çalmağa başladılar.

Kelām-1 manżũm:

FāŐilātũn FāŐilātũn FāŐilũn

(11) Tabl-1 āsāyiř çalındı ũn hemān

almadı meydānda kimse ol zamān

(12) İki leşker dŐnũp ķondılar. Hēsāb itdiler. Havāricden on beş biñ sũnñilerden (13) beş biñ kimse helāk olmiş. Mālik Ecdār, Useyyd'e tāc u hilŐat virũp (14) āferinler ķıldı. **Bu cānibden** ŐŐmer Naħs siyāh-pũř olup ođlınuñ meyyitini (15) defn itdiler. İki cānibden ol gice ārām itdiler. řabāħ olunca iki cānibden (16) dıvān-ı řāħi ķurılıp tertib-i pādiřāħi yirli yirine ķıldılar. Mālik Ecdār (17) aytdı: Ey mũselmānlar şimden-řoñra ihtiyāt eyleñ. Havāric oklığdur. Umaram ki [25] (1) bu gũn yarın ŐAmr MaŐđi oğulları daħı geleler diyũp emr itdi. NuŐmān, ŐŐmer'i (2) getũrdiler. Siyāset meydānına Őkertdiler. Cellād tiđ-i ābdār eline alup (3) maħpũslaruñ ķafasında turup ārām idũp Malik'ũn emrine muntażır oldılar. Mālik (4) Ecdār bař aldırup NuŐmān'a aytdı: Ey NuŐmān kendiñi nice gŐrũrsin. NuŐmān (5) aytdı: Kendũmi ħaps gŐrũrem ammā Yezid sağlığında ne iŐtibār siziñ gibi (6) beriyye-i harāmilerde didi. Mālik bunu iřidũp aytdı: İnřaŐAllāħ āl-i Muħammed'ũn (7) ķanını andan daħı alayım. NuŐmān bunu iřidũp başın aşağı sıldı. Yine (8) Mālik aytdı: Ey NuŐmān ŐŐmriñ āhir olmiş gel beri ŐAlı'ye muħibb ol. Āl-i resũlden (9) buđz gider. Yezid'den ferāgat it benim yār-i vefā-dārum ol. Seni başım (10) ũstũnde gezdũrem. Pehlevān ideyim. Kũfe'yi saña vireyim. NuŐmān aytdı: Ben ŐAlı'ye (11) ķāŐil olmazam. Bu ķanda ķaldı oğullarına şimdi Yezid ħalifedũr. ŐAřı olanũn (12) ħāli maŐlũmdur. Mālik gŐrdi ki islāħı ķabũl degũl bu kez ŐĀmir'i daħı daŐvet (13) itdi. Bu daħı islāħı ķabũl degũl Mālik emr itdi. Havāric leşkerine ķarřu (14) dārađacı dikdiler. Sũnñi dilāverleri atına sũvār olup NuŐmān ile ŐĀmir'i (15) ağdılar. Andan řoñra darda iken tır-i bũrrān itdiler. Geriye

döndü. Havâriç (16) Óaskeri bunu görüp qorqıldılar. Gelüp ÓÖmer Naħs'a ve Şit'e haber virdiler. (17) ÓÖmer Naħs baş qaldırup aytdı: Gördiñiz mi Hüseyn'e itdigimiz başımıza geldi. [26] (1) Dâr-ı dünyâda bir maqbûl oğım var idi. Yâr-i vefa-dârım idi. Ol daħı Yezîd (2) yolına baş virdi. Bunca âdemler qatlı itdiler. Eger siz gelmezseñiz bizi zebûn itdiler (3) idi diyüp eline destmâl alup hây hây idüp ağladı. Çıqasıca gözlerinden (4) qanlı yaşlar qağladı. Şit ve Şimr bunu görüp aytdı: Ey pehlevân sen sağ ol. Yezîd (5) sağ olsun. Bunların qaydaların görelim. Cümlesini helâk idelim. Hiç birisini diri (6) qomayalım. ÓÖmer Naħs bunu işidüp emr itdi. Münâdîler niđâ etdiler. Cäsüsler (7) gelüp Mâlik'e haber itdiler. Mâlik Ecdâr daħı emr itdi. Sünnîler içinde niđâ itdiler. (8) Ol gün ol gice iki cânibden esbâb-ı ħarb ve âlât-ı đarbların müheyyâ itdiler. (9) Ol gice geçüp şabâħ oldu. Güneş kulle-i qâfdan baş qaldırdı. ÓĀlem nûr ile münevver (10) oldu. İki cânibden kös-i ħarbîler çalındı. Sünnî-i ehl-i imân ħavâriç-i ehl-i tuğyân (11) cümlesi atlu atına bindiler. **Bu cânibden** Şit ve Şimr âlât-ı ħarblerin ârâste (12) qılıp Óalem ve sancaq qaldırup atlara bindiler. ÓÖmer Naħs'ın çadırına geldiler. (13) ÓÖmer Naħs daħı zerrîn zırflara kendüyi zeyn idüp çadırdan taşra çiqdı. (14) Atına bindi meydân kenârına geldi. Şaflar bağlayup **bu cânibden** İbrâħim ve Şaffân (15) ve Useyyd cebe vü cevşen ile kendilerin müzeyen idüp altın başlu Óalem ve sancaq (16) qaldırup Mâlik Ecdâr'ın çadırına geldiler. Mâlik daħı cebe vü cevşenine ğarq (17) olup nacaqı yalıncaq ele alup bir heybet ü şalâbet birle taşra gelüp selâm [27] (1) virdi. Üzengiye başup atına bindi. ÓĀlem ve sancaq qaldırup meydân kenârına gelüp (2) şaf bağlayup tırdılar. N[â]ğâħ Yemen tarafından tozlar peydâ oldu. Rüzgâr qarşu (3) varup iki şâqı itdi. Toz içinden otuz Óalem otuz biñ eriñ nişânesi belürdi. (4) ÓAmr MaÓdı oğlu MaÓd ile Kerb oğlu Useyyd ile ÓAmr çika geldi. Sünnîler bunları (5) bildiler. İstiqbâl itdiler. Getirüp sancaq dibinde yir gösterdiler. İmâm Hüseyn'i (6) añup ağlaşdılar. Bunların gelmesine müslimânlar şâdmân ve ħavâriçler ğam-ğın (7) oldılar. Hemân-dem Mâlik Ecdâr İslâm'dan duÓâ taleb idüp meydâna girmege izin (8) istedi. Pehlevânlar bunu görüp cümlesi birden aytdı: Ey pehlevân sen yiriñde (9) şafiñda ol. Biz köleñüz. İmâm Hüseyn Óaşqına bu Yezîdleri depelerüz didiler. Mâlik (10) aytdı: Ey pehlevânlar siz cümeñiz ħaqqıñızı icrâ itdiñiz. Şimdi nevbet (11) baña geldi didi. Atın depdi. ÓAzm-ı meydân qıldı. NaÓra urıp aytdı.

Kelâm-ı manżüm:

FâÓilâtün FâÓilâtün FâÓilün

- (12) Kim beni bilmezse bilsün āşkār  
Mālik ibn-i Hāriş oğlı nām-dār
- (13) Gel beri ÓÖmer-i Naħs Şimr-i şüm  
Şjt-i melÓün ser-i qavm-i žalüm
- (14) Bir geliñ [bir] üçiñüz ceng idelim  
Bir uğurdan ħarbe āheng idelim
- (15) Ħani n'eylediñ Ħüseyn ibn-i ÓAlj  
Kerbelā'da žulmı<sup>30</sup> gördi ol velj
- (16) N'itdiñiz bilmez misiz mažlūmlara  
Kerbelā'da ol şusız maÓsūmlara
- (17) Ħaqq teÓālā sizden ala intiķām  
Ħaqqını qomaz size Ħayrü'l-enām

[28] (1) ÓÖmer Naħs, Mālik'den bu sözleri işidüp dört tarafa bağdı. Meger bir ħārici (2) var idi. Adına Qāħir-i Şāmi dirler idi. İki qarındaşı [var] idi. Biriniñ adı Fārīm-i (3) Şāmi idi. Pes bu Qāħir atın depüp ÓÖmer Naħs'uñ öñine geldi. Meydāna girmege izin istedi. (4) ÓÖmer izin virüp Qāħir at depüp naÓra urdı. Mālik Ecdār'a muķābil durdı. Kendini (5) bildirdi. Mālik Ecdār aytdı: Ey Qāħir di imdi ħamle kıldı. Hemān Qāħir eline (6) tiğ alup Mālik'e ħavāle kıldı. Mālik nacaķ döñgüsüyle menÓ itdi. Qāħir geçeyim (7) dirken hemān Mālik Ecdār nacağı öyle urdı ki Qāħir atıyla kendini dört pāre kıldı. (8) Hemān qarındaşı Fārīm bunu görüp āh itdi. Bı-ihtiyār qararı qalmayup Óazm-ı meydān itdi. (9) Mālik'e berāber geldi. Ħamle kıldı üç defÓa Mālik ħamlesini menÓ idüp nevbet (10) Mālik['e] geldi. Hemān Mālik Ecdār eline tiğini alup Fārīm'e şöyle çaldı ki güyā bir tağa (11) çalsa idi iki pāre iderdi. Hemān Fārīm, Mālik'in tiğine kılkān berāber virdi. (12) Mālik'üñ tiđi Fārīm'üñ kılkānını kesdi. Başına başından kışına andan baba (13) çıkasıca dişine andan eger kışından yarup Fārīm'i atıyla dört

<sup>30</sup> Zulüm.

(14) pāre itdi. Bir dañı girdi. Anı da hiç söyletmedi. Ol gün meydāna kim girdiyse birer đarbıla (15) depeledi. ÓÖmer Naħs anı görüp on biñ ādeme emr itdi. Hemān on biñ ādem Mālik’uñ (16) üstüne bir uğurdan ĥamle itdiler. Mālik bunları görüp nacağı yalıncağ idüp (17) *tevekkel teÓālā’l-lāhi*<sup>31</sup> diyüp ol deryā mišāli Óaskeriñ içine taldı. **Bu tarafdān** beş biñ [29] (1) sünniler Mālik’e muÓāvenet için cenge girdiler. Ammā Mālik Ecdār ĥavāriçleri tur(2)mayup dem-be-dem qarār itdi. Sünni müslümān ĥavāriç-i ehl-i tuğyān birbirine qatışup birbirlerine (3) qılıç urdılar. Qan seyl gibi aqđı. Mālik Ecdār nacağ ile ikinci olıncaya qadar iki (4) biñ ādem helāk itdiler. Ĥavāriç Óaskerini sürüp ÓÖmer Naħs’uñ üzerine bırağdılar. (5) şimir-i Zi’l-cevşen laÓın yigirmi biñ ĥāriciyle Mālik’e ĥamle qıldı. Anı görüp (6) Useyyd-i cihāngir çıkarup on biñ sünni ile Mālik Ecdār’a muÓāvenet için meydāna (7) girdi. Ĥāriciye ĥamle qılıp nice ĥāriciyi helāk iderdi. Ĥāriciler bölük (8) bölük qaçarlardı. Bir cānibden Mālik Useyyd’uñ erligin görüp cūř u ĥurūřa (9) gelüp elinde nacağ yalıncağ ĥāricileri depelerdi. Hemān şimir laÓıne raós gelüp. şimir (10) dañı çār-ı nāçār Mālik’e qarşı gelüp qılıç ĥavāle itdi. Mālik, şimir’uñ tiğini menÓ (11) itdi. Hemān nacağ döñdisiyle bir đarb urdı. şimir qalқан qarşu tutdı. Qalқан (12) pāydār olmayup iki řaqq oldı. LaÓın başın qaçurdı. Atınun başına degdi. Ĥürd itdi. (13) şimir dañı yüzünñ üstüne yıqıldı. Mālik’uñ qollarını bağlıyalum dirken ĥāriciler (14) şimir’i qapup Mālik’uñ elinden ĥalās itdiler. Aħřam vaqti oldı. ÓÖmer emr itdi. (15) Fabl-ı āsāyiř çaldılar. İki Óasker dönüp qondılar. Mālik ĥavāriç qanından (16) al reng olmuşdı. Hemān-dem leşkerden çıqđı. Sünniler istiqbāl idüp Useyyd ile (17) çadıra getürdiler. Qanlı libāslarını çıkarup pāk libāslar giydirdiler. Ve súların [30] (1) tāzeleyüp aħřam namāzın edā itdiler. Müslimānlardan şehid olanları namāzın qılıp (2) defn itdiler. Ol cānibden ĥavāriç leşkeri melül [u] maħzūn gelüp ÓÖmer Naħs’uñ ĥaymesine (3) cemÓ oldılar. Ĥavāriçden ĥayli ādem ölmüş. Defn eylediler. ÓÖmer Naħs bu aħvāl için (4) periřān oldı ve aytdı: Biz bu vechle ceng idersek bunlar ile bařa çıqmazız. (5) Velĥāsil kendim meydāna gireyim bunları birer đarbıla helāk ideyim diyüp laf (6) urmağa başlar. Ĥārici begleri aytdılar: ey peĥlevān sen devletle sancağ (7) dibinde tur. Biz anlar ile ceng idelim. Yezid devletinde anlara ne iÓtibār. Bir bölük ĥarāmıdır (8) cemÓ olmuşlar. Yarın yine ceng olsun meydāna girelim. Bir taraf olalım didiler. (9) Ol gice iki cānibden qaraqola çıqđılar. Sünnilerden İbrāħim ibn-i Mālik ĥāricilerden

<sup>31</sup> Allah'a dayandım ve güvendim.

(10) Şit İbrâhîm on biñ er alup bir yire cemÖ oldılar. Hemân gicenüñ bir nısfı (11) geçince tolaşup Şit'ün ardına geldi. NaÓra urup benem Mâlik (12) Ecdâr ey melÖün cân almadan qanda halâs (13) idesiñ diyüp kılıç urmağa başladı. Bir cānibden bir naÓra (14) dañı urup benem Useyyd-i ibn-i Munzır bir cānibden dañı naÓra urup benem Şaffān didi. Bu vechle (15) her tarafdan bir pehlevān adın añup naÓra urdı. Hāriciler bunu işidüp cān başlarına (16) sıçradı. Her birisi uyqudan belinleyüp el kılıca urdılar. Allāhu Ekber Kebiren birbirin (17) kırmağa başladılar. Qaranluq gicede ādem ādemi fark idemezdi. **Bu cānibden İbrâhîm [31]** (1) gelüp Şit'ün üzerine ĥamle kıldı. Şit'ün qulağına hāy hāy āvāzı gelince nedür (2) diyüp ğavğa olan tarafa revāne oldı. İbrâhîm Şit'ün yolını baqladı. Gelen hāricilere (3) ĥamle kıldı. Ĥayli hāriciyi helāk itdi. Bir saÓātde Şit'ün leşkerini havāriciñ (4) üstüne bıraqladı. Dañı beter ğavğa qopdı. İbrâhîm[‘ün] leşker[i] taşra çıqladı. Bir yirde (5) alayı ile turup temāşā itdi. Gicenüñ yarısında hāriciler birbirini fark idemeyüp (6) kılıç çaldılar. **Bu cānibden Mâlik Ecdâr** ğavğayı duyup nedür didi. Aytdılar: (7) İbrâhîm hāricileri şebĥün itmiş kendi taşra temāşā ider. Mâlik işidüp (8) güldi. İbrâhîm'e duÓā itdi. Ol gice şabāĥa kadar hāriciler birbirine kılıç çaldı. (9) Şabāĥ oluncaq baqlılar gördiler aśla sünñilerden bir kimse yoq. Hemân kendi (10) kendilerin kırmışlar. Gelüp ÓÖmer'e aytdılar. Hiç sünñilerden bir kimse yoq hemân (11) kendümüzü kırmışuq. ÓÖmer Naĥs bunu işidüp eyü itmişsiñiz didi. Şit'e (12) ādem gönderüp yanına getürdi. Óİtāb idüp aytdı: Ey nā-bekār ne idi bu gice (13) ğavğada ÓArablardan ĥod kimse yoq imiş. ÓAskeri böyle mi gözedürler? (14) Şit aytdı: Ey pehlevān ben İbrâhîm ile muĥārebe kıldığım vaqt cāme ĥābda (15)istirāĥat iderdük. Gelür giderden ĥaberim yoq idi. Niçün baña yoq yire (16) Óitāb edersin didi. Hemân ÓÖmer Naĥs emr itdi. Ĥārb naÓrasın urdılar. Havāric (17) leşkeri at arqasına geldi. Meydān kenārında saf baqlayup Óalem ve sancaq **[32]** (1) kıldırup meydān[1] nazar idüp turdılar. **Bu cānibden sünñi Óaskeri** at arqasına gelüp (2) kıñnularınca Mâlik Ecdâr'ün çadırına geldiler. Mâlik Ecdâr taşra çıqladı. İki (3) tarafa selām virüp atına bindi. İbrâhîm'i görüp aytdı: Ciger-güşem hāricilere (4) ne Óaceb iş itdiñ? İbrâhîm aytdı: Şit'i ele getüre yazdım. Ammā laÓın qaçdı. Baş (5) kırtardı. Ammā hāricilerden çok kimse helāk oldı. Mâlik Ecdâr sevinüp (6) İbrâhîm'e ĥayır duÓā itdi. Meydān kenārına gelüp merdāne saflar baqlayup (7) pehlevānlar yirli yirinde qarār eyledi. Nāĝāĥ hāricilerden bir pelid at depüp (8) meydāna geldi. NaÓra urup aytdı: Kim beni bilmezse bilsün. Benem Şimr-i Zi'l-cevşen (9) kıız qarındaşı oĝlı Hilāl ibn-i Ferah. Ey Mâlik er iseñ meydānıma gel didi. Mâlik (10) Ecdâr bunu işidüp

sünnilerden Ma'ódî oğlı ÓAmr ibn-i Ma'ódî atın depti. Mālik'den (11) izin istedi. Mālik dağı Ma'ódî'ye ĥayır du'Óā idüp aytdı: Ĥađđ Te'Óālā mu'Óinüñ olsun (12) didi. Hemān Ma'ódî atın depdi. Meydāna girdi. Na'Óra urup kendüyi i'Ólām itdi. (13) Hilāl'ün öñin bağladı. Hilāl, Ma'ódî'yi görüp ĥamle it didi. Ma'ódî Hilāl'e aytdı: (14) Evvel sen ĥamle kııl didi. Ne cenberde ĥallācun ma'Ólül ola didi. Hemān-dem Hilāl eline (15) gürz alup Ma'ódî'ye ĥavāle kııldı. Ma'ódî Hilāl'ün üç ĥamlesin men'Ó itdi. (16) Nevbet Ma'ódî'ye gelünce bî-tekellüf Hilāl'ün kemerinden yapışup kuvvet idüp aytdı: (17) Yā Allāh yā Muhammed yā ÓAlî diyüp eli üstüne alup yire urup atdan inüp [33] (1) bağlayup Óalem dibine gönderdi. Ma'ódî yine atına binüp na'Óra urup er (2) taleb eyledi. Hemān Yezid ordusından bir ĥāricî at depüp meydāna gelüp Ma'ódî'ye (3) ĥamle kııldı. Ma'ódî anuñ üç ĥamlesin men'Ó itdi. Nevbet Ma'ódî'ye gelünce (4) ĥāricîye öyle çald[ıki] atından yığdı. Bađlayup Óalem dibine gönderdi. (5) Bir ĥāricî dağı geldi. Ma'ódî kemendin eline ĥāzır idüp ĥāricî'nün üzerine (6) pertāb idüp atın dönderdi. Kuvvet idüp ĥāricîyi atından ayırdı. İt gibi (7) süriye süriye Óalem dibine getirüp bağladılar. Ma'ódî yine meydān[a] geldi. Na'Óra (8) urup er taleb itdi. Ma'ódî'nün pehlevānlığına ĥayrān oldılar. Bir ĥāricî dağı (9) geldi. Anı dağı bir đarb ile yıkıldı. Atından indi bağladı. Sancađ dibine gönderdi. (10) Ĥāśıl-ı kelām ol gün öylen oluncaya kadar elli ĥāricîyi bir hüner ile (11) giriftār itdi. Ayruđ kimse meydāna gelmedi. Hemān-dem ra'Ód-vār na'Óra urup (12) eline tığını alıp ĥāricî'nün alayına ĥamle kııldı. Nice ĥāricîyi dildi. (13) ÓÖmer Naĥs bunu görüp emr itdi. Kemendārlar Ma'ódî'yi araya aldılar. Mālik Ecdār (14) bunu görüp emr itdi. Beş biñ sünniyi Ma'ódî'ye imdāda gönderdi. Hemān beş biñ (15) kiři ĥāricî ĥamle kııldı. Qan seyl mişāli ağdı. Ma'ódî ve Šaffān ĥāricîleriñ (16) kimini aşığıdan çaldılar. Başıyla bir kıolı havāya perrān olurdu. Kimini (17) yuğarıdan çalup atıyla kendini dört pāre iderdi. ÓÖmer Naĥs bunu görüp [34] (1) yigirmi beş biñ Óasker dağı ĥāricîye emr itdi. Araya aldılar. Mālik bunu (2) görüp beş biñ kişiye dağı emr itdi. İki leşker birbirine kıarışup kıatışup Óađım ceng (3) eylediler. Ol gün aĥşam oluncaya kadar sünniler ĥāricîye öyle kıılıç urdular ki (4) kıyāsa gelmez toz gökyüzine ağdı. Dereler ve çuğurlar kıan ile doldı. Kellelerden (5) ölüşlerden geçilmez oldu. Aĥşam oldu. Fabl-ı āsāyiş çalınup iki leşker birbirinden (6) ayrılıp yirli yirine kıondılar. Ol gice rāĥat oldılar. Šabāĥ oldu. Güneş (7) kıulle-i kıāfdan baş kaldırıp Óalem nūr ile münevver oldu. Ammā Mekke cānib[in]den (8) tozlar žāhir oldu. Yil toza kıarşı varup iki šāk idüp toz içinden ol



Óālem (9) žāhir oldı. Ammā her āÓlemde *innā fetehnā leke*<sup>32</sup> süresin yazmışlar. Āl ü evlād Ħasan ve Ħüseyñ (10) isimlerin yazmışlar. Meger gelen Mekke şerifi sultāñ ÓAbduśśamed imiř. Süññiler bundan (11) ĥaber-dār olup istiķbāl idüp getirüp bir ĥořca çayır-gāhda ķondırdılar. (12) Ol gün iki cāñibden dıvān-ı řāĥi ķurulup tertıb-i pādiřāĥi müretteb itdiler. (13) ÓÖmer Naĥs taĥta çıķup ķarār itdi. řimr-i Ži'l-cevşen ve řit ibn-i RebıÓ gelüp (14) ķarār itdi. Bāĥi ĥavāriç segler yirli yirinde oturdılar. Soñra ÓÖmer Naĥs aytdı: (15) ÓAceb maĥpūsларуñ ĥāli ne ola diyüp kelimāt itdiler. **Bu cāñibden** Mālik Ecdār (16) dıvān idip erkān-ı devlet ve erbāb-ı saltanat yanına cemÓ oldılar. Emr itdi. (17) Bir taĥt ķurdılar. Ādem gönderüp Mekke şerifi sultāñ ÓAbduśśamed oĥlı RākÓle [35] (1) getirdiler. Taĥta tekellüf idüp ķarār itdiler. Mālik emr itdi. ÓAbduśśamed ziyāfet (2) içün envāÓi taÓmlar ile ziyāfet eylediler. řalādur diyüp yidiler řükr şerbetleri (3) içdiler. Ħāfiż-ı kelāmlar tilāvet-i Kuróāñ okıyup ĥazret-i Resül'üñ rüĥ-ı şerifine (4) ĥıbe itdiler. Medĥ-i ařĥāb ve menāķıb-ı āl-i aĥbāb zikr itdiler. Andan soñra Mālik emr (5) itdi. Maĥpūsları getürdiler. Bir uğurdan elli ādemi siyāsete çekdiler. Mālik (6) Ecdār maĥpūsılara aytdı: geliñ İmām ÓAlı'ye İmām Ħasan'a İmām Ħüseyñ'e ve ehl-i beyt-i (7) Resül'e cāñ u dilden muĥıbb olıñ. Cümleñüzi āzād ideyim didi. Maĥpūslar aytdı: (8) Yā Mālik Ecdār, Yezid devletinde her birimiz māl ü niÓmet ĥükm ü Óizzet řāĥibi (9) olduk. şimdi lāyık degüldür ki pādiřāĥımıza Óāři vü dıřmāñ olavuz. Eliñden (10) her ne gelürse işle didiler. Mālik bunlaruñ sözlerin işidüp ĥazaba (11) geldi. Cellāda emr itdi. On dāne daraĥacı dikildi. Ve on dāne ķazıķ (12) yondılar. Ve on dāne çārmüĥa on dāne at getirüp emr itdi. Cümle Óasker (13) at üzerine gelüp meydāñ yirine geldiler. Ħāriciler süññileri görüp cümlesi (14) at üstüne gelüp ne ola diyüp cümlesi temāřāya çıķdı. **Bu tarafdān** (15) Mālik emr idüp on dā[ne]sini dāra ağdılar. Gine buyurđı. Dār[da] iken nice (16) oķ atdılar. Andan soñra on ĥāriciyi daĥı o ķazıķlara urdılar. Bir yire (17) dike ķodılar. Anlara daĥı nice oķ atdılar. Andan soñra onun daĥı getirüp [36] (1) başların ařaĥı çārmüĥa gerdiler. Andan soñra onun daĥı atlara sürit(2)diler. Onun daĥı getirüp kiminiñ boynın urđı ve kimini diri iken derisin yüzdü. Ve kimini (3) ortadan biçdi. Andan soñra Mālik emr itdi. Bunlaruñ cümlesini bir yire cemÓ idüp nefit (4) yaĥıyla oda yaķdılar. Ħavāriç leşkeri bunu görüp vehm itdiler. Ekřerři kaçdılar. (5) Mālik Ecdār gine pehlivāñlar ile dıvāñ-ĥāneye gelüp ķarār itdiler. **Bu cāñibden** ĥavāriç (6) daĥı bu ĥāli görüp

<sup>32</sup> şüpheşiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Fetih: 48/1. Ayetinin kısaltması.

söylemege mecâlleri qalmayup hâyran oldılar. Bir zamândan soñra (7) ÖÖmer Nañs baş qaldırup aytdı: Gördiñüz mi ey begler. Beriyye ÓArablarınıñ zulmlerini. Müslimân(8)lara nice intikâm iderler. İmdi dellâllar çağırınılar. Yarın ceng olsun. Ben meydâna (9) girem. Yâ baş aluram ya hod baş virem didi. ÖÖmer Nañs böyle diyince dellâllar çağırup (10) aytdılar: Yarın cengdür didiler. **Bu tarafdán** muómınlerüñ Óayyârları Mâlik'[e] (11) haber virdiler. Mâlik dahı emr itdi. Müómınleriniñ içinde dellâllar çağırup aytdılar: (12) Yarın cengdir didiler. Ol gün ol gice iki tarafdán yaraqların müheyyâ idüp (13) ve esbâbların müretteb idüp sabâha qadar arâm itdiler. Sabâh olup güneş (14) qulle-i qâfdán baş qaldırup Óâlem nür ile münevver oldı. İki cânibden Óâsker at (15) üstüne gelüp meydân kenârına geldiler.

Kelâm-ı manzûm:

- MefâÓilün MefâÓilün FeÓülün  
(16) Pehelvândan tolup meydân meyânı  
Bilürdi Óaskerüñ her pehlevânı  
(17) Düzerler şaffi qılup pehlevânlar  
Turur her tarafa şâhib-qıranlar

- [37] (1) İrişmiş maşrıqa şaffi simâtın  
Yitişmiş mağribe haddı cenâhın  
(2) Kenârı leşkere irmiş nazara  
Qıyâs olmaz piyâdeyle süvâra  
(3) Şu deñlü çok idi ol yirde leşker  
Zemîn âdem ile tolmış ser-â-ser

(4) İki cânibden nazâr-ı meydân qılup turdılar. ÖÖmer Nañs at depüp Óazm-ı meydân itdi. Harâm-zâde (5) gâyet<sup>33</sup> pehlevân idi. Ağız açup naÓra urdı aytdı: Benem ol ÖÖmer Nañs ibn-i SaÓd Vaqqâs. (6) Qanı ol meydâna girüp laf uranlar? Qanı ÖÖmer

<sup>33</sup> Qâyet.

meydāna gelsin diyenler? Ey Mālik gel beri (7) meydānıma didi. Çünkü sünñiler ÓÖmer'ün meydāna girdiğini görüp şād oldılar. Her taraftan (8) meydāna girmek istediler. Mālik Ecdār menÓ itdi. Kendisi at depüp meydāna (9) geldi. NaÓra urup aytdı: Benem Mālik Ecdār ibn-i Hāriş ey ÓÖmer-i tur işte vardım (10) er iseñ kaçma didi. Meydān yüzine oğ yirine gelünce ÓÖmer Naħs terkisinden üç dāne (11) oğ çıkardı. İkisini tırnağında berikidüp birin kirişe rāstlayup göz kulağ (12) temür tırnağ idüp Mālik[‘ün] şinesin gözedüp hāvāle kıldı. Mālik gördi ki (13) oğ şinesine toğrı gelür hemān atınuñ sağrısına yatup oğ gelürken kalkan (14) göbekte kağı virdi. Oğ yabāna gitdi. ÓÖmer bir oğ dağı hāvāle itdi. Bu kez boğazını (15) gözetdi. Hemān Mālik oğ gelürken sol cānibe meyl idüp menÓ itdi. Bir oğ dağı (16) hāvāle itdi. Mālik anı dağı menÓ [itdi.] Nevbet Mālik'[e] geldi. Hemān Mālik atına mahmūz urup ÓÖmer Naħs'ün (17) öñin bağladı. Aytdı: Ne idi bu itdigiñ fesād? İmām Hüseyn'e evvel nāme gönderüp yalvarı [38] (1) yalvarı hıle ile getirüp soñra dünyāya meyl idüp dñnini satup leşker çeküp (2) imām Hüseyn'in yolın alup evlād-ı Resül-i teşne-dil Kerbelā'da şehid idesin. Ve hem (3) ehl-i beytini baş açuğ yalın ayağ imāmın mübārek başı ile Yezid'e iletisin. Āhiretde (4) hāzret-i Resül'e ne cevāb viresin? ÓÖmer Naħs bunu işidüp aytdı: Ey Mālik eyü dirsın (5) ammā üç vechle benim orada günāhım yoğdur. Ol budur ki zırā ben bunu itmesem beni (6) helāk iderler. İkinci Óavratım mālum garrāt iderdi. Üçüncü Yezid şimdi zamānuñ (7) hālifesidür. Ulu'l-emrdür. Ulu'l-emre itāÓat lāzımdur. Eger Yezid'e muııÓ olmayup (8) emrine imtişāl itsem günāhkār olup katl-i helāl oluram didi. Mālik Ecdār ÓÖmer'ün (9) bu sözün işidüp aytdı: hod ben seni Óağıllı sanırdım sen hod aħmak imişsin. (10) Evvel eytdürsen ki benim bu arada günāhım yoğdur diyü herze yirsın. Zırā āl-i Resül'i (11) žulmıla şehid itdiñ. Bundan büyük günāh olur mı? Soñra eydürsen eger bu işe (12) şürüÓ itmesem kendimi oğlumı kızımı mālımı Óavratımı garrāt iderler dirsın. (13) Ey melÓün müslümānım diyü daÓvā idersin ya müselmānlığa lāyığ mıdur peygamberini (14) kişi kendi nefsinden ve evlād ü envālinden eyü muħabbet itmeye. Vara peygamberün (15) kurratu'l-Óaynum didigi evlādını süsüz şehid idesin. Andan soñra dirsın ki (16) Yezid hālifedür dirsın. Hilāfet hāzret-i ÓAli'de temām olmuşdur. Zırā Sultān-ı (17) Enbiyā şallallāhu teÓālā Óaleyhi vesellem buyurmuşdur ki hilāfet benden soñra otuz [39] (1) yıldur. Andan soñra Yezid nice ulu'l-emrdür? Ulu'l-emr olan nā-hağğ yire kan idüp (2) āl-i Resül'ü hābs eyler mi? Evvelā anuñ islāmında şübhe var. Kanda kaldı ki hālife (3) ola. Gel bāri günāhıña tevbe eyle. Yezid'den fariğ ol. Āl-i Resül'e muħibb ol.

ÓAlî'ye (4) münkir olma. Bize bîÓat it. Şimr Ži'l-Cevşen'i bize vir başını keselim. Andan varup (5) Yezîd'den İmām Hüseyn'nün kanın isteyüp Žeyne'l-Óābidin'i hāpsden hālās idüp (6) yezidîlerün başın keselim. ÓÖmer Naḥs bunu işidüp aytdı: Ey Mālik sen ne söylersin? (7) Ben bu didigin işleri idemezem didi. Mālik Ecdār baqdı ki ÓÖmer Naḥs islāhî kıābil (8) degül aytdı: Ey nā-bekār di imdi hāmle kııl didi. ÓÖmer Naḥs eline gürz alup Mālik'e (9) hāvāle kııldı. Mālik ÓÖmer'ün gürzin menÓ itdi. Bu kez nize ile hāmle kııldı. Anı da menÓ (10) itdi. Gene bu kez kıılıç hāvāle itdi. Mālik ÓÖmer'ün üç defÓa hāmlesin savdı. Nevbet (11) Mālik'e gelünce Mālik Ecdār nacağı yalıncağ eline alup ÓÖmer Naḥs'a hāvāle itdi. ÓÖmer Naḥs (12) kıorkusından kıalkın kıarşı tutdı. Hemān Mālik Ecdār nacağınun döndüsin dönderüp (13) ÓÖmer Naḥs'ün kıalkınına öyle urdı ki ÓÖmer Naḥs'ün kıalkını pāre pāre itdi. ÓÖmer Naḥs (14) başını kıaçurdı ammā Mālik nacağınun döndüsi ÓÖmer Naḥs'ün arkıasına raós (15) gelüp ÓÖmer Naḥs'ün dem-i nefesi şinesinden bağlanup ve gözleri kıararup ayağ(16)ları üzengiden yüzi üzerine düşüp zır zır oldı. Mālik Ecdār hemān arslan (17) gibi şıçrayup ÓÖmer Naḥs'ı devrendürmeyüp muḥkem tutdı. Bağladı Óālem dibine gönderdi. [40] (1) Gine atına binüp naÓra urup er taleb itdi. Şimr ile Şit melÓün bunu görüp (2) dembesde ve hāyrān kıaldılar. Mālik Ecdār'ün naÓrasından gözleri açıldı. Nice ide(3)ceklerini bilmeyüp müşāvereye başladılar. **Bu cānibden** yine Mālik Ecdār naÓra urup (4) aytdı: Ey Şimr-i laÓin meydāna gel saña erlik nice olur göstereyim. Şimr bunu (5) işidüp emr itdi. Hāvāriç leşkeri yüz on biñ er bir uğurdan Mālik (6) Ecdār'ın üstüne hāmle kıılıp at deptiler. Bunu görüp toksān biñ (7) sünñiler hāvāriç-i ehl-i tuğyānıñ üstüne at deptiler. İki leşker kıarışup (8) kıatışup Óažim ceng olup at ayagından kııkan toz zemīnün bir kıatı āsmāna (9) peyveste oldı. Erenler naÓrasından atlar sehīlinden Óālem güm güm ötdi. Ādem (10) kıanı nehr mişāli seyl-āb aqdı. Mübārizler kıandan piri pelenge döndi. Bu cā(11)nibden Mālik Ecdār nacağ idüp ecderhā mişāli hārici leşkerinün içine girüp (12) beşer on hāriciyi bir uğurdan helāk iderdi. Gāh macağ ile dört pāre ide(13)rđi. Gāh döndüsiyle kellelerin hürd iderdi. Bu nevÓle heft-ser ejder(14)hā gibi ceng iderdi. Ve bir kıarıfdan İbrāhīm tigi eline alup hāriciyi od gibi yağar(15)dı hāke şalardı. Bād-ı şarsar gibi her kıarıfdan hāriciye dokınap helāk (16) iderdi. Kıankı cānibe hücum itse tolup tolup kıaçarlardı. Ve bir kıarıfdan Şaffān (17) aç kıurt kıoyuna ne vechle hücum iderse öyle hücum idüp ceng iderdi. [41] (1) Elindeki şemşiri her kime çalsa atıyla kendüyi dört pāre iderdi. Ve kimini nize (2) ile atından kıapup hāvāriç yüzine atup anuñla helāk iderdi. Ve bir

tarafdán Ma'ódj (3) Useyyd ile üçi arka birleyüp kelle kelle havārıcı helāk iderdi. Gāh gürziyle gāh kılıç (4) gāh nize ile ceng iderlerdi. Ve bir tarafdán Useyyd ibn-i Munzır genc arslan gibi hāyķırup (5) ra'ód-vār na'óra urup eline tığ-i bürrān alup cān u gōñülden havārıc leşkerine girüp (6) gāh gürziyle gāh tığ-i bürrānıyla hāricilerün kelle-i bji-devletüni hürd iderdi. (7) Kimini nize ile atından kapup gelen hāriciye çarpup helāk iderdi. Ve gāh (8) olurdu kim bir hāriciyi kapup elinde kalkan idinüp ceng iderdi. (9) Bu vechle ceng idüp giderken ÓÖmer Naħs'ün Óalemine ra'ós gelüp bir tığ ile Óalemin (10) Óalemdārın dört pāre itdi. Bir cānibden Mālik Ecdār Şimr'ün Óalemin yaķdı. Bir cānibden (11) Şaffān, Şit'ün Óalemin yaķdı. Havārıc leşkeri bu hāli görüp bozulup kaçmağa yüz (12) tutdılar. Şimr ve Şit bu hāli görüp cān başlarına sıçrayup kandasın Baśra (13) diyüp kuşķuna kuvvet kamçıya bereket diyüp Óāzm-ı Baśra itdiler. Mālik Ecdār gördi kim (14) kāfir leşkeri sinup kaçmağa yüz tutdılar yüz yire koyup hāmd ü şükür eyledi. (15) Mü'ominler havārıcıleri serüp tarmār itdiler. Mālik Ecdār gelüp ÓÖmer Naħs'ün (16) çadırına girüp tahtın kılıçlayup geçdi oturdu. Mü'ominleri bji-kuşķursuz (17) gelüp gānimet māl ne var ise taķşim itdiler. Kalandın Mekke fuķarāsına gönderdi. [42] (1) Andan kalkanıp Kūfe'nün içine girdi. Şehir halkı Mālik'e istiķbāl itdiler. (2) Foğru emirü'l-mü'omin hāzret-i ÓAlj'nün mescidine geldi. İki rek'at namāz kıldı. (3) Mescidi süpürdi. Pāk itdi. Bu ešnāda Şüreyh Kağı geldi. İki oğlı ve Muhtār (4) ibn-i ÓÖmer Naħs'ün ile Mālik Ecdār ile muşāfāha idüp imām Hüseyn'i añup ağlaşdılar. (5) Andan soñra Şüreyh Kağı'nuñ iki oğlı gelüp Mālik elin öpdiler. Andan Muhtār (6) gelüp Mālik'ün elin öpdü. Mālik, Muhtār'ı görüp aytdı: Ey mevlānā bu daħı siziñ (7) maħdümüñuz mıdur didi. Şüreyh Kağı aytdı: hayır pādişāhım bu pehlevān ÓÖmer Naħs ibn-i (8) Sa'ód-ı Vaķķās oğlıdur didi. Mālik Ecdār aytdı: ismi nedür? Şüreyh aytdı: adı (9) Muhtār'dur. Ve hem ÓÖmer Naħs'ün imām Hüseyn'e düşmān olunca bu yigit ÓÖmer Naħs'dan ferāğ (10) itdi. Mü'omin müslümāndur dedi. Bunlar soħbetde iken Useyyd pehlevān kapudan içeri (11) girüp selām virüp oturdu. Ol dem Şüreyh Kağı oğulları ile ayak üzerine (12) kalkanıp Óaleyk alup Useyyd ile görüşüp gine yirlerine oturup muşāfāhaya (13) başladılar. Şüreyh Kağı, Useyyd'i kenāra çeküp iki gözlerinden öpüp hālin (14) su'āl itdi. Mālik Ecdār, Useyyd'ün pehlevānlığın Şüreyh Kağı'ya bir bir şerh (15) itdi. Şüreyh Kağı, Useyyd'e tahşin eyledi. Andan soñra Mālik Ecdār emr itdi: (16) Şehri gūşe-be-gūşe hāne-be-hāne aradılar. Nerede bir hārici buldılar (17) ise ellerini arķasından bağlayup Mālik Ecdār'ün huzūrına getürdiler. Mālik [43] (1) aytdı: Ey Kūfeliler imām ÓAlj'yi nice

bilürsünüz? Didi. Anlar aytdılar: ÓAlî evvelce (2) eyi idi. Ammā soñra azdı. Çok müselmān helāk eyledi didiler. Mālik Ecdār anlardan (3) bu sözleri işidüp emr idüp ol mel’ün yezidileri it ulumayana helāk (4) itdiler. Ölüşerini bir yere cem’ eylediler. Odun ile yaqub külünü şavurdılar. (5) Andan soñra mālını yağma itdürdi. Ammā mü’min olan Mālik Ecdār’uñ gelüp elin būs (6) itdi. Cum’āa günü olunca mü’minler mescide gelüp cum’āanuñ sünnetini kılup (7) Mālik Ecdār minbere çıkup hutbeyi Zeyne’l-Óābidin adına okıyup Hāzret-i (8) ÓAlî gelünce rađiyallāhu Óanhu didi. Namāz kılup mescidden taşra (9) gelüp ol gün istirāhat itdiler. Ertesi gün dıvān-ı şāhî kurulup tertib-i (10) pādişāhî temām erbāb-ı devlet aşhāb-ı saltanat yirli yirinde qarār itdi. Mālik (11) emr idüp Şüreyh Qadı ile oğulları Muhtār’ı berāber da’vet itdi. Şüreyh Qadı (12) da’vete icābet diyüp geldi. Yir gösterdiler. Geçdi oturdı. Dürlü ni’met geldi. (13) Yidiler içdiler ni’metiñ şükürin didiler. Andan soñra Mālik Ecdār baş kaldırup (14) Şüreyh Qadı’ya aytdı: Ey mevlānā Muhtār’ı qanda maħpūs itdiler didi. Şüreyh (15) Qadı aytdı: Ey Mālik Muhtār’ı ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād berāber götürdi. Nire maħpūs (16) itdikleri ma’lūmumuz degül didi. Andan soñra Mālik emr itdi ÓÖmer Naħs’ı getürdiler. (17) Siyāset meydānına çökerdiler. Mālik baş kaldırup aytdı: Yā ÓÖmer kendini nice [44] (1) görürsin didi. ÓÖmer Naħs aytdı: Kendimi nice gördüğim saña ma’lūmdur didi. Andan soñra Mālik (2) aytdı: Ey ÓÖmer Naħs saña bir haberim vardur diyeyim. Ol zamānki sultān-ı dünyā sarāyında idi. (3) Seniñ atañ ile ikimiz oturup kelimāt iderdük. Sen de benim oğlum İbrāhīm bile oynardıñ. (4) Nāgāh ikiñiz taşradan içeri girüp aytdıñız: Biz taşrada bir hīkmet gördük. Hāzret-i (5) Resül’uñ bir omuzına Hāsan ve bir omuzına Hüseyn binmiş. Hāzret (6) şağalın iki bölük itmiş. Bir bölüğü imām Hāsan’uñ elinde ve bir bölüğü imām Hüseyn’uñ (7) elinde didiñiz. Bu kıssa bize Óacā’ib ü garā’ib geldi. Atañ Sa’ūd Vaqqās ile (8) bile yirimizden kalkup Sultān-ı Enbiyā’nuñ sa’ādet-hānesine izin alup (9) içeri girdük. Sultān-ı enbiyānuñ mu’cizātını görüp müşahāde idüp dışarı (10) āfitābdan incü dānesi gibi garq zāhir olmuş. Biz eytdük: Yā resülullāh cānımız saña (11) fedā olsun. Garq-ı zeyn olmağa sebep nedür? Didük. Hāzret-i Resül aytdı: Yā Mālik (12) ibn-i Hārîs ve yā Sa’ūd ibn-i Vaqqās bilmiş oluñ kim kendim bunda otururken Hāsanla (13) Hüseyn melül u maħzūn içeri girdiler. Aytdım: Ey ciger-güşem gözlerimuñ nūrı (14) kızılarum gine niçün maħzūn oldıñuz? Didüm. Anlar aytdılar: Ey dede bugün (15) Yahūdileruñ bayrāmıdır. Güzel libaslar tonanup bayrām iderler. Bizim de olsa (16) didiler. Bunlardan bu cevābı işidünce benim de göñlim melül oldı. Nāgāh qarındaşum (17)

Cebrāóil gelüp bir elinde bir yeşil hülle ve bir elinde bir kırmızı hülle baña aytdı: Yā Muḥammed [45] (1) Rabb'îñ selām itdi. İşte saña iki hülle bu hülleleri Ḥasan'a ve Ḥüseyn'e giydüre(2)sin. Ḥabîbim melûl olmasın didi. Bunu işidüp mübârek Ḥatr-ı şerîfi (3) rüşen olup o hülleleri alup birini Ḥasan'a biri imâm Ḥüseyn'e giydürdi. (4) Andan soñra Ḥasan ve Ḥüseyn aytdılar: Ey dede Yahûdîler oğullarınıñ develeri (5) vardur. Bizim develerimiz yoğdur didiler. Resûl Óaleyhisselâm aytdı: Ben siziñ (6) deveñiz olayım dedim. Anlar aytdılar hoş ola diyüp biri bir omzıma ve biri (7) bir omzıma bindiler. Biraz götürdim. Aytdılar: ey dede anlaruñ develerinüñ yuları (8) vardur seniñ yoğ didiler. Ben aytdım: Oğullarım benüm de yularım şağalımdur (9) didim. İmâm Ḥasan şağalımuñ nısfından yapışup [bir] nısfından Ḥazret-i İmâm (10) Ḥüseyn yapışup aytdılar: ey dede anlar develerinüñ yularını çekince Óaf ider (11) dediler. Ben aytdım: oğlum siz şağalımı çeküñ didüm. Çekdiler evvel sağ yanımdan (12) imâm Ḥasan çekdi. Óuf didüm. Sol yanımdan imâm Ḥüseyn çekdi Óaf didüm. (13) Hemân-dem ben böyle didükde Cebrāóil geldi. Aytdı: Yā Resûlullâh Rabbiñ saña selâm (14) ider. Eger ḥabîbüm Muḥammed bir dahı Óaf dirse Óizzetüm ḥağğı-çün himmetim boş kalur (15) didi. Bunu işidüp Ḥasan'ı ve Ḥüseyn'i omzumdan indirdüm. Şād olup (16) gitdiler. Ben fâriğ oldım. İşte ğarğ-ı zeyn olmağa sebep budur. YaÓñj terlemege (17) didi. Bu sözi Mâlik temâm idince oğlu İbrâḥîm'e aytdı: ey oğul bu sözime ne [46] (1) dirsın? İbrâḥîm aytdı: ey baba kavliñde şadıqsın didi. Mâlik Ecdâr döndi ÓÖmer Naḥs'a (2) aytdı: yā ÓÖmer bu nağl itdigim cevâbıñ ḥağğında sen ne dirsın? Didi. ÓÖmer Naḥs aytdı: yā Mâlik (3) gerçek söylersın. Sözleriñ cümlesi asaḥdur didi. Mâlik Ecdâr aytdı: (4) ey laÓnet sözlerime asaḥ dirsın de ya niçün böyle şahzâdeyi Kerbelâ'da (5) üstüne leşker çeküp susız şehîd itdiñ didi. Ey melÓun ol ḥayr (6) degül midür? Sultân-ı Enbiyâ omzına bindirmişdür. Ve Cebrāóil cennetden hülle (7) getürmişdür didi. ÓÖmer Naḥs it başı gibi başını aşağı salup tırdı. (8) Günâhına peşimân olup tevbe itmedi. Mâlik Ecdâr aytdı: yā ÓÖmer ne tırsın (9) gel günâhına tevbe it bize bîÓat it seniñle qarındaş olup varalum Şam'da (10) laÓnet Yezîd'den Ḥazret-i İmâm Ḥüseyn'ün kanın alup oğlu Ḥazret-i ÓAlî Aşkar'ı (11) yaÓñj İmâm Zeyne'l-Óâbidin'i ḥapsden ḥalâş idüp cümlemiz aña bîÓat idüp (12) ehl-i ḥavâriçüñ tamarını cihândan keselim. Andan soñra seniñ için ḥazret-i (13) imâm Zeyne'l-Óâbidin'den bir memleket eytdüp begendigiñ memlekete beg ideyim didi. (14) ÓÖmer Naḥs aytdı: yā Mâlik o didigin işleriñ biri benim elimden gelmez. Sen eliñden (15) gelenüñ birini girü çoma. Senden evvel ḥazret-i ÓAlî ḥurüc itdi. Başa (16) çıkmadı.

Andan soñra Hâzret-i İmâm Hâsan hurûc itdi. Başa çıkmadı. Andan soñra (17) Hâzret-i imam Hüseyn hurûc itdi Kerbelâ şehid itdiler. Sen dañı başa çıkmamañ. [47] (1) Ve hem beni Yezid derviş iken beg eyledi. Ben ÖAlî'den Hâsan'dan ve Hüseyn'den (2) ne gördim? Didi. Mâlik Ecdâr bağıdı bu mel'ûna naşihat eşer itmez hemân ol zamân (3) cellâdlara emr itdi. Cellâd gelüp mel'ûnuñ evvelâ elin kesdi. Soñra gözlerin (4) çıkardı. Andan dilin kesdi. Andan iki ayakların kesüp mel'ûnı sağ (5) sağ yüzdi. Derisine saman doldırup Kûfe'nüñ mahallelerin bir bir (6) gezdirüp bir meşhûr yirde āsa qodılar. Andan ölüşini āteşe urup (7) yağıdılar. Külini savurdılar.

Kelâm-ı manżüm:

- Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün  
(8) Fâlib-i dünyâyı gör ey pür-usûl  
Terk-i dünyâ eyledi ol bed-fuzûl
- (9) Dîñ ü cân terk eyledi dünyâ için  
Tâ ki mesrûr olmadı yarınki gün
- (10) Mañrûm iken dünyâda imân ile  
Gitdi āñir dünyâdan hüsrân ile
- (11) Az tama' itdi aña hem çok ziyân  
Terk-i dîñ eyledi<sup>34</sup> gitdi qaltabân
- (12) Terk-i cîfa eyle kim budur seväb  
Dünyâya tâlib olanlardur kilâb
- (13) Fâlib ol şol şey'oe kim bula beqâ  
Gider anı kim seni oda yaqa
- (14) Evvelîdür Kiryo's gibi renc ü gam<sup>35</sup>

<sup>34</sup> Eyleyüp.

<sup>35</sup> Vezin bozuk.



Žāhiri bātını hep cevır ü sitem<sup>36</sup>

(15) Eyleme dünyā-yi dūna iŖtimād  
Dād andan ey birāder dād u dād

(16) Eyleme yođ yirlere tūl-i Ŗamel  
Ėāfil olma iriřūr bir gūn ecel

(17) Dūnyā-yı ġaddār elinden el-ġıyās  
Çarĥ-ı merdūm-ĥār elinden el-ġıyās

[48] (1) Ĥubb-ı dünyādur ruŖūs-ı seyyiŖāt  
Māl ü mārı nūř u niři ġzz-i zāt

(2) Fānidūr dünyāda olan çūn zāt  
İtme dehre ey birāder iltifāt

(3) Ki şağın aldanma cihān gencine  
Dūřmeyesin tā kim anuñ rencine

(4) Futalım mülkiñ ola dünyā-yı dūn  
ŖĀķıbet yüz dönderūr senden o gūn

(5) şu ferahlıķ kim řoñu ola nedem  
Yeg durur anuñ vücūdunda Ŗadem

(6) Dūnyāyı terk it taleb kııl āhrete  
ŖĀĥiriñ ĥayr ola tā kim Ŗāķbete

(7) Aĥmed'ūñ gözle tarıķın dāŖimā  
Eyle ĶurŖān-ı mūbın[i] reh-nūmā

---

<sup>36</sup> cevır-i sitem.

(8) Ger dilerseñ kim bulasın ihtirām

ÓAşkıla di eśselatu vesselām

(9) Çünkü ÓÖmer Naħs'ıñ şüm vücūdını dünyādan giderdiler, her nesi var ise oğlı Muħtār'a (10) virdiler. Şüreyħ Kağı bu sebebden Mālik'e duÓālar idüp aytdı: Ey pehlevān-ı ÓArab (11) ğazañ mübārek olsun. Ammā n'olaydı ÓAmr ibn-i Ümeyy seniñle bile ola didi. (12) Mālik Ecdār bunu işidüp aytdı: ÓAceb ÓAmr ibn-i Ümeyye kıanda ola didi. Mekke şerifi (13) ÓAbduśamed aytdı: Ey pehlevān ÓAmr ibn-i Ümeyye oğlı Ümeyye ile KaÓbe'ye ziyārete gitdiler. (14) Ben aytdım: yā ÓAmr şimdi ĥac vağtı degül. Şimdi Mekke'de neylersin? ÓAmr aytdı: Ĥac vağtı (15) gelünceye kıadar şabr iderim didi. Baña aytdı: sen bunca Óasker ile kıanda gidersin? (16) Ben aytdım: Mālik Ecdār hurüc itmiş. Beni de daÓvet itdi. Aña muÓāvenet itmege (17) giderim didim. Ol dağı aytdı: yā ÓAbduśamed benden de Mālik Ecdār'a selām it eger beni de isterse [49] (1) Mekke'ye ādem göndersin ben dağı varayım didi. Mālik Ecdār bunu işidüp hemān bir ÓArabı bir hecine (2) bindirüp KaÓbe'ye gönderdi. ÓArab günlerde bir gün KaÓbe'ye gelüp ÓAmr ibn-i Ümeyye ile bulısup (3) ÓAmr ibn-i Ümeyye'ye Mālik Ecdār'ıñ nāmesini çıkarup ÓAmr ibn-i Ümeyye'nüñ eline virdi. ÓAmr ibn-i (4) Ümeyye nāmenüñ mührin götürüp mütālaÓaya meşğül oldu. Görđi yazmış ki evvelā be-nām-ı Hüdā (5) be-düstem Muħammed Muśtāfā ez-ĥamd-ı Rabbu'l-Óālemīñ ve medĥ-i ĥabibi'l-murselīñ ve menākıb-ı (6) Āl ü evlād-ı tahirīñ. Ben ki Mālik Ecdār ibn-i Hāriś'em. Sen ki ÓAmr ibn-i Ümeyye'sin. Nāmem (7) zātıña vuśül buldukıda eglenmeyüp bunda gelesin. Zırā efzāl-i enbiyānuñ evlād(8)larını Yezid-i bı-dīñ Kerbelā'da şusuz şehid itmiş ve bunca maÓsümlar ile ehl-i (9) beyti esir idüp ŞamÓa baş açık yalın ayak götürmiş ve imām Ĥüseyn efendimizüñ (10) oğlı Zeyne'l-Óābidin'i zindānda maĥpūs itmiş. Ben faķire bir gice rüóyāmda imām Ĥüseyn (11) efendimiz aytdı: Yā Mālik Ecdār ne durursun? Beni evlād u Óıyālimle Yezid-i melÓün Kerbelā'da (12) şehid eyledi. Oğlım imām Zeyne'l-Óābidin'i Şam'da maĥpūs eyledi. Eger sen ecdādımdan (13) şefāÓat isterseñ var Kufe'den ÓÖmer Naħs'dan kıanım al. Tā Óömrīñ olduķca Yezid'e (14) kıılıç çal didi. Ben aytdım: yā Ĥüseyn baña bir hüccet ver. Zırā müselmānlar baña tābiÓ olalar. (15) Hemān Ĥazret-i İmām Ĥüseyn efendimiz kendi eliyle bir varaķa baña şundi. Uyandım bakdım (16) bir yeşil hatt ile

yazılmış. İnşâóallâh gelürsiñiz ziyâret edesiñ dimiş. Hemân (17) ÓAmr ibn-i Ümeyye oğlu Ümeyye ile mezkûr ÓArab dañı Óazm-ı Kûfe eylediler. Günlerde [50]<sup>37</sup> (1) bir gün Kûfe'ye gelüp irişdiler. Mâlik Ecdâr'ıñ huzûrına geldiler selâm (2) virdiler. Mâlik Ecdâr Óaleyke aldı yir gösterdiler. Geçdi qarâr itdiler. Cümlesi gelüp ÓAmr (3) kalkup Mâlik Ecdâr ile görüşdiler. Qalan pehlevânlar cümlesi gelüp ÓAmr ibn-i (4) Ümeyye destini bûs idüp oğlu Ümeyye ile görüşdiler. Andan imâm Hüseyn'i (5) añup ağlaşdılar. Andan Useyyd gelüp ÓAmr ibn-i Ümeyye'nüñ elin öpüp Amr ibn-i (6) Ümeyye Useyyd'üñ yüzine bakup Êamza'yı añup ağladı. Useyyd'i kenâra çeküp (7) naşîhat itdi. Andan Şüreyh Qadı, Mâlik'den izin alup oğulları ve Muhtâr ile (8) Kûfe'den kalkup Óazm-ı Medîne itdi. Bâkı Óömrünü Medîne'de geçürdi. Mâlik (9) Ecdâr dañı Kûfe'de birkaç gün Óaskerini diñlendürdi. Andan soñra sefer (10) esbâbını müheyyâ itdi.

### **Qıssa-i Basra.**

Kelâm-ı manzûm:

- MefâÓîlün MefâÓîlün FeÓülün  
(11) Temâşâ kıl gülzâr ile gül maÓnâ  
Ne sûret Óarz ider dir ere maÓnâ
- (12) Belâgat bezmidür devrân seniñdir  
Feşâhat devridür meydân seniñdir
- (13) Ferañ irer kelâmından cihâna  
Söziñ ziyet virür devr-i zamâna
- (14) Rivâyet eyle Şirîn dâstânı  
İşidüp şâd ola her Hüsrev anı
- (15) Ser-âgâz it Sifehân'ı ÓIrâk'ı  
Cihâna tutsun anuñ tumturâkı

<sup>37</sup> Der-kenar: Merzifon Qazası Şâne İbiş Êasan oğlu Êasan Qaryyesi'nden yazılmıştır.

(16) Muḥayyer eyle Óuṣṣāķı söziñden  
Müşerref eyle āfāķı söziñden

(17) Cihāna Óarz ķıl bir yādgāri  
Ta ki olasın eyilige bāri

[51] (1) Alur göz ile baķma Şu cihāna  
Bilürsin fanǰdür devr-i zamāne

(2) Őo bu hāķı sarāyı düşme māya  
Yanarsın oda seviñme hevāya

(3) Gerek Őādǰ gerek ğam-ĝin olursın  
Ölürsin Óāķıbet anı bulursın

(4) Ğaminuñ Őādi Őādınuñ ğamı var  
Cihāna baķmayanuñ Óālemi var

(5) Őaķın aldanma ey Őevķı hevāya  
Düşersin göz göre bend-i belāya

(6) Cihān<sup>38</sup> haddi bulunmaz ķıśśasına  
Gel imdi başla Mālik ķıśśasına

(7) Ne oldı Baśra'da eyle hikāyet  
Ne ķıldı hāriciye ķıl rivāyet

(8) İŐidüp ķıśśanı ābād olalım  
Havārıc ğuśśalı<sup>39</sup> biz Őād olalım

---

<sup>38</sup> Cihānun.

<sup>39</sup> Őuśśalı.

- (9) Velākin gel üşenme ey birāder<sup>40</sup>  
Şalavat vir ki şād olsun Peyamber<sup>41</sup>

(10) Şöyle rivāyet ve böyle hikāyet iderler ki çün havāriç Óaskeri Kūfe'de (11) bozilup kimi helāk oldu ve kimi esir olup giriftār oldu ve kimi zaħm-dār (12) ve kimi kaçdı, Baśra'ya gıtdi ammā giriftār olan ÓÖmer Naħs ile çok melÓun idi. (13) Kaçıp Baśra'ya giden Şimr ve Şit melÓun idi. Bunlar Baśra'da biraz diñlendi. (14) Andan soñra cümlesi bir yire cemÓ olup meşveret itdiler. Şimr aytdı: Tahkık (15) bilürem ki Mālik Ecdār elden kıomaz. Elbetde bunda gelür ammā şavāb (16) Óaskeri ħesāb idiñ. Baķalım ne ķadar Óasker kalmıř. Aña göre Yezid'e ħaber (17) gönderelüm. Tā ki imdāda Óasker göndersin. Bu sözi ikisi bile ittifaķ [52] (1) [idüp] Óaskeri ħesāb idüp baķdılar ki otuz biñ ādem var. Baśra'nun etrafından yigirmi biñ ādem (2) cemÓ itdiler. Cümlesi elli biñ ādem oldu. Andan soñra Şit melÓun Baġdād'a ādem gönderdi. (3) Otuz biñ daħı Baġdād'dan geldi. Cümlesi seksan biñ oldu. Ve gögerçin ile laÓnet (4) Yezid'e ahvāli bildürdiler. Ve daħı gögerçin varup Yezid'in sarāy tamına ķondı. Kaķucılar (5) gögerçini mektüb ile beraber laÓnet Yezid'e getürdiler. Yezid gögerçinden mektübu alup (6) Mervān ibn-i Ħakem'e virdi. Mervān kaġıdı açup gördi ki taħteki mühür laÓnet (7) Şimr ile Şit itin mühridir. Ve daħı mektübün evvelinde yazılmıř: Ben ki ķulın Şimr (8) ve Şit. Ahvālünü bil ve āġāħ oldu. ÓArablardan Mālik Ecdār geldi. ÓAskerimizi (9) helāk idüp ÓÖmer Naħs laÓneti bende giriftār itdi. Ve diri iken derisin yüzüp Kūfe'de (10) asa ķodı. Ve Kūfe'yi alup zābt itdi. Şimdi ķasdı Baśra'dur. Bizden soñra (11) saña varur. İl vilāyet seniñdür. Bizim ķudretimüz yokdur ki Mālik Ecdār'a ķarřu (12) turalum. Eger memleketde şafāñ var ise fikr eyle bāķisini sen bilürsin dimiř. (13) Çünki Yezid nāmenün mefhūmın añlayınca ġazabından endāmına zelzele düşüp (14) toñuz gibi ditredi. Merkep gibi aķırdı. Kelb gibi ürdi. Yanında olan laÓnet (15) ÓAmr ibn-i ÓĀs ile Mervān ibn-i Ħakem aytdı: Ne boķ yiyelüm şavāb ve münāsib (16) ne boķ yirsiñüz. Mervān aytdı: benim ġöñlim budur ki teóħir itmeyüp yanuñuzdaki (17) Óemmü-zādeñüz Ziyād ibn-i Ebū Süfyān evvelden de Ħāzret-i İmām Ħüseyn'i laÓnet şehid [53] (1) itdi. Buña yüz biñ kiři ķořalum. Varsun Baśra'da Şimr ve Şit'e muÓāvenet itsün (2) didi. Yezid bu sözi begendi. Emr itdi. Yüz biñ kiřiyle Ziyād'ı Baśra'ya Şimr'e ve (3) Şit'e yardıma ġönderdiler.

<sup>40</sup> Velākin üşenme gel ey birāder.

<sup>41</sup> Peyġamber.

Günlerde bir gün Baśra'ya gelüp yitişdiler. (4) Ziyād'uñ geldigin Şimr'e ve Şit'e haber virdiler. Şimr ve Şit Óasker ile (5) bile istiķbāle çıkdılar. Kavuşup görüşdiler. Şimr ve Şit, Mālik'den (6) şikāyet itdiler. Ve ağlaşdılar. Ziyād bunlara teselli virüp aydı: Ğam yemeñ. (7) Yezid devletinde nice anlar gibi ĥarām-zade ĥaramıleri peydāh olsa helāk (8) olur didi. Andan bir ĥüb çayır-gāhda ĥayme ve ĥarem-gāh kurup karar itdiler. (9) CemŌen ĥavāriç leşkeri yüz seksan biñ olup Kūfe cānibine ĥışm-güş (10) olup karar itdiler.

### Ĥikāyet-i ÓAmr ibn-i Ümeyye Casusluğudur.

Kelām-ı manżüm:

- MefāŌilün MefāŌilün FeŌülün  
(11) Gel imdi diñle bu yüzden ĥikāyet  
Selefden böyle olmuşdur rivāyet
- (12) Ĥikāyet bir nazik söz muŌteberdür  
Saña şerĥ itdigim olmuş ĥaberdür
- (13) Tutar iseñ bir dem kulaķ-ı cānı  
Söyleyeyim saña bu dāstānı<sup>42</sup>
- (14) MüŌminler nice aldı intikāmı  
Ĥavāriçden diyeyim bir kelāmı
- (15) Dilerseñ ola yiriñ behişt ü cennāt  
Añıladıķca Muĥammed'e {vir} śalāvāt<sup>43</sup>

(16) Rāviler rivāyet ider ki Mālik Ecdār esbāb-ı ĥarba müheyā idüp ÓAmr ibn-i (17) Ümeyye yüzine baķup aydı: ey peyk-i nebı lutf eyle Baśra'ya var. Ĥavāriç Óaskerinden [54] (1) bize bir ĥaber getür didi. ÓAmr ibn-i Ümeyye esbābın tebdil idüp Óazm-ı Baśra kıldı. Günlerde (2) bir gün Baśra'ya geldi. Gördi ki bār-gāh ve ĥaymeler ve ĥarem-gāh cihānı tutmuş. Yüz (3) seksan biñ ĥāriç konup itmişler. Sorup Şimr-i

<sup>42</sup> Vezin bozuk.

<sup>43</sup> Vezin bozuk.

laÖnün dıvânına geldi. Gördi kim (4) Ziyād ibn-i Ebū Sufyān taht üstünde qarār itmiş. Sağ tarafında Şimr sol tarafında (5) Şit meclis kırıp Öiş u nüş iderler. Her birisi mestle lâ-yaÖkıl olup kimi aytdur: (6) ben Mālik'i iki biçdim kimi aytdur: ben Useyyd[‘i] helāk iderem. Her biri bir pehlevān adını (7) yād ider ki ÖAmr ibn-i Ümeyye ol gün sabr idüp aḥşam oldu. Cümlesi (8) çadırına varup qarar itdiler. Bunlar uykıya varunca ÖAmr ibn-i Ümeyye yirinden (9) turup Allāhu Ekber Kebiren itdi. Benim Mālik Ecdār diyüp ḥaykurdı. Dağlara (10) sed urup ve bir taraftan aytdı: Benem Useyyd ibn-i Munzır ve bir taraftan aytdı: (11) Benem İbrāhım ibn-i Mālik Ecdār ve bir taraftan aytdı: Benem Şaffān ve bir taraftan (12) aytdı: benem MaÖdī diyüp her cānibden bir pehlevān adını yād itdi. Hemān Yezīd(13)ler gice vaktinde kudurmuş köpek gibi birbirini bilmeyüp el kılıca (14) urup tā sabāḥa kadar birbirini kırdılar. Ve katır ile develeri ür(15)kidüp atlar ayağı altında pāy-māl olup. Hāriciler ise kimi mest (16) kimi lâ-yaÖkıl ve kimi ayuk çadır başına yıkılunca cān ḥavlınden kılıç (17) kapup taşra çıkdılar. Gördiler kim bir ādem gelür. Düşmān sanup [55] (1) dalçılıç üzerine sürüp birbirin helāk idüp kendilerin bilmeyüp helāk (2) iderler. Ve gice içinde uykudan belinleyüp ton diye gömleğin koluna (3) ayağını soçar uçkurumı bulmazdı. Ve baÖzısı gömlek diye tonın paçasına (4) kolların soçup bulmazdı. Ve kimi atını ters eyerleyüp kolanun çekmege tāÖat (5) getüremeyüp üzerine gelince eyer ile atın karnı altına gelüp at daḥı (6) belinleyüp çifte salup śāḥibini helāk iderdi. Qaranlık gicede (7) herkes başı kuyusu alup birbirin qarārlardı. Hocā ÖAmr ise dem-be-dem (8) bir cānibden bir pehlevān adın añup çağırurdu. Kendi bir cānibde turup (9) şapan taşıyla ol gice ḥāricileri helāk iderdi. Śabāḥ olunca (10) baqdılar ki hemān birbirin kırmışlar. Aralarında hiçbir yād kimse yokdur. ÖAceb (11) iderlerdi ki Öacabā bu giceki kim idi ola didiler. Ol gice helāk (12) olanı ḥesāb idüp gördiler ki yigirmi biñ kişi helāk olmuş. Şimr (13) melÖün bunu işidüp maḥzūn oldu. Dıvān-ı ḥārici Öāskerı cemÖ oldu. (14) Sünnileri añup kadeḥ nüş itdi. Her biri bir sürete lâyıç sözler söyledi. (15) ÖAmr ḥazır idi. Furduğı yirden sıçrayup Şimr ile Şit’ün başından tācını (16) ve Ziyād’uñ kapup eñselerine birer sille urup andan yıl gibi gāōib (17) oldu. Ardınca ḥavāriç hüçüm itdiler. Benem peyk-i Muştafā diyü bulundu. [56] (1) Āvāz ile yaÖni ÖAmr ibn-i Ümeyye ÖArabı olmuşdur. Ḥavāriçe düşmān āl-i Aḥmed’e (2) cāndan muḥibbem. Hocā ÖAmr bunı diyüp kendine kaşid enleri şişe-i nefit ile yakup (3) ol aradan geçüp Öazm-ı Kūfe itdi. Hāriciler gelüp Ziyād’a Şimr’e ve Şit’e ÖAmr ibn-i (4) Ümeyye’den ḥaber virdiler. Hāriciler ÖAmr’ı bilünce korkdılar. **Bu cānibden ÖAmr,** (5) Kūfe’ye gelüp

olan mâcerâyı Mâlik'e haber virdi. Mâlik hemân óazm idüp gitmege niyyet (6) itdi. Ve kendi Óaskerini hesâb idüp gördi ki seksan biñ âdemiñ on (7) biñi cengde şehid olmuş idi. Yigirmi biñ dahı Kûfe tarafından cemÓ itdi. Cümlesi (8) toğsan biñ oldı. Andan soñra Mâlik Ecdâr Óazm-ı Baśra idüp yol[a] revân oldı. (9) Hicretiñ altmış birinci yılınuñ cemâziye'l-evvelinüñ yigirmisinde pencşembe günü (10) Baśra'ya geldi. Ol gün cümlesi yirine yirleşüp irtesi gün dıvân-ı şāhı ve (11) tertib-i pâdişāhı [yirli] yirine geldi. Mâlik Ecdâr emr itdi. Bir nāme yazdılar. Mühr urup (12) ÓAmr'a virdiler. Elçülige gönderdiler. Hoca ÓAmr nāmeyi alup havāriç leşkerine (13) geldi. ÓAmr'uñ geldiğiñ tuyup istiķbāl itdiler. Dıvân-hāneye götürüp yir gösterüp (14) geçüp oturdu. Öñine taÓām getürdiler. Şerbet sundılar. İçdi şükriñ (15) didi. Nāmeyi Óarz itdi. Ziyād emr itdi: nāmeyi ÓAmr'uñ elinden alup Ziyād'a (16) virdiler. Mührin açup mütālÓā idüp gördi ki bunu yazmışlar:

MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün

(17) Hüdā birdür anuñ yoğdur nażiri  
Yaradılmadı olmaz hiç veziri

[57] (1) Zamānı ķudretinden ķıldı içād  
Zemñni hıketinden ķıldı bünyād

(2) Muĥammed eşref-i ĥalk-ı cihāndur  
Muĥammed ikmāl-i devr-i zamāndur

(3) Cehār yāri her biri velıdür  
Temāmı<sup>44</sup> anuñ evlād-ı ÓAlı'dür

(4) Ĥasan-ıla Ĥüseyn'dür şāhı dñnüñ  
Bulardur revnak-ı ĥuld-ı berñnüñ<sup>45</sup>

(5) BaÓde ez-ĥamd-i kibriyā ve naÓt-ı seyyid-i enbiyā ve medĥi Āl ü evlādı ve aşĥābı diyüp (6) aytdı: ben ki Mâlik Ecdâr ibn-i Hāriş-i Neĥı'yem. Sen ki Ziyād ibn-i

<sup>44</sup> Cümlesi.

<sup>45</sup> Dñnüñ.



Süfyān'san. (7) Ve tābi'Ō-i Yezīd ibn-i Muāviye'sen. Ve yanuñdaki olan Şimr-i Źi'l-cevşen ve Şit-i Rebj'Ō (8) bu mektüb sizlere vāsıl olunca Allāh'dan ĥavf idüp Sultān-ı Enbiyā'dan ĥicāb (9) idüp āl ü evlādına muĥibb olup günāhıñıza tevbe idesiz. Ve Yezīd'e la'Ōnet (10) idüp bize yār-i vefā-dār olasız. Kim Źeyne'l-Ōābidin'i zindāndan ĥalās idüp (11) ūsavāb-ı Ōažim bulasız. Eger sözümi kabül iderseñiz dünyāda ve āhiretde pür-murād (12) olasız. Ve illā olmazsañız size bir iş iderüm ki kıyāmete kadar söylene dimiş. Mektubu (13) okuyup ĥāriciler birbirinüñ yüzine baķup aytdılar: ey ŌAmr bu olacaķ iş (14) degüldür. Yer yüzinüñ ĥalifesi Yezīd'dür. Yezīd'e Ōāşī olmaķ didiler. (15) Var Mālik'e söyle elinden geleniñ birini biraķmasun. Yarın cengdür diyüp (16) ŌAmr['a] destür virdiler. Andan ŌAmr Mālik'e gelüp olan mācerāyı söyledi. (17) Mālik emr itdi. Dellāllar çağırup mü'ominler[e] ĥaber virdi. Ol gün ol gice [58] (1) iki leşker ĥāžır olup śabāĥ oldu. Güneş kulle-i Ūāf'dan baş kaldırup (2) Ōālem nūr ile münevver ve rüşen olup iki taraftan mü'omin ve müslimān ĥavāriç-i ehl-i tuğyān (3) at üzerine gelüp meydān kenārına geldiler. Useyyd ibn-i Munzır at depdi. Mālik Ecdār (4) ĥuzūrına gelüp izin istedi. Meydān[a] gelüp aytdı:

Kelām-ı manžüm:

Fā'Ōilātün Fā'Ōilātün Fā'Ōilün

(5) Na'Ōra urup ĥayķırdı ol nām-dār<sup>46</sup>

Girdi meydān içre didi āşķār

(6) Kim beni bilmezse bilsün bu zamān

Ben Useyyd['em] Munzır oğlı pehlevān

(7) Ey Ziyād [ey] Şimr-i şüm [ey] Şit-i dūn

Geliñüz meydānuma oliñ zebūn

(8) Kaçmañuz Ōavrat gibi meydāndan

Merd iseñiz ceng idelim cāndan

(9) N'itdiñiz ķanı Resūl evlādını

<sup>46</sup> Vezin bozuk.

Sizden ala Hâkķ TeŖŖālā dādını

- (10) Teşne-dil olup Hüseyn ibn-i ŖAlī  
Žulm-ile cān virdi Hâkķ'a ol velī
- (11) Geliñiz meydānıma ceng idelim  
Göziñüze cihānı teng idelim
- (12) Ger Ŗināyet eylese Rabbü'l-enām  
Ķatl ideyim it [gibi] sizi temām
- (13) Alayım sizden Hüseyn'ün Ķanı  
Oda yaķam hāricinün cānını

(14) Useyyd'den Şimr ve Şit bu kelimāti işidünce perişān olup. Meger Ziyād ile (15) bir hārici gelmiş idi. Pehlevānluķ ile geçinürdi. Adına Necāset-i Şāmī dirler idi. (16) İki oğlı var idi. Birine Ŗİmrān ve birine ŖĀmīr dirler idi. Bunlar dağı yavuz (17) Şam iti idi. Necāset at depdi. Meydāna girüp Useyyd öñin bağladı. [59] (1) kendini iŖlām idüp eline gürz alup Useyyd'e hāvāle Ķıldı. Useyyd Ķalkān (2) Ķarşu tutdı. Useyyd'ün Ķalkānı Şām iti Necāset'ün đarbına turamayup (3) Useyyd'ün arķasına toķınup menŖ oldu. Necāset bir gürz dağı hāvāle (4) Ķıldı. Anı da menŖ itdi. Bir dağı hāmle Ķıldı. Anı da menŖ eyledi. Nevbet Useyyd'e (5) gelünce Ķalkānuñ Ķırıldığına gücenüp Esced'e bir gürz hāvāle itdi. Necāset Ķalkān (6) Ķarşu tutdı. Esced'ün gürzi hāşhāş Ķabuđı gibi tağıldı. Bu dağı arķaya (7) alup menŖ iderüm sandı. Arķaya toķınunca Necāset'ün ağzından (8) burnından Ķan revān oldu. Altındaki atıñ beli üzildi. Esced yire düşdi. (9) MelŖün Ķabuķ idi. Şıçrayup bir yirde turdı. İşāret itdi. Bir at (10) getürdiler. Bindi Useyyd'e Ķarşu geldi. Useyyd yine gürzin eline [aldı]. (11) Bir gürz dağı hāvāle Ķıldı. Esced bu kez gürzine Ķarşu tutdı. Gürz (12) gürze toķınup tarraķa göge Ķıķdı. Esced gürzin tutamayup (13) Useyyd'ün gürzi kayup Esced'ün atınıñ başına raós geldi. (14) Başını ezdi. Useyyd meydān başından gelinceye değin bir at dağı (15) getürdiler. Bindi. Useyyd'e Ķarşu geldi. Üçünci hāmlede yine bir atın dağı (16) helāk itdi. Nevbet eşege gelince niže eline alup dibini Ķoltuđuna berikidüp (17) yalmanun at Ķulađından aşırup Useyyd'e hāmle Ķıldı. Useyyd, Esced'ün [60] (1) nižesi

gelürken fark edip kalkan göbegiyle kaçdı kim elinden düşüp (2) geçdi gitdi. Nevbet Useyyd'e gelince ol dañı niżesin eline alup eşege havāle (3) kıldı. Esced Useyd'ün niżesine kalkan karşı tutdı. Useyyd kalkanı urucağ (4) vaqt urmayup çevirdi. Niże ağacıyla eşşegin arkasına urdı ki (5) Esced belinleyüp gözleri açıla düşdi. İki leşker bunı görüp gülüşdiler. (6) Eşek gāyet gāzaba gelüp eline kılıcı alup Useyyd'e havāle kıldı. Useyyd (7) Esced'ün koltuğı altına girüp kılıç tuttuğı bilegin öyle şıkdı kim (8) Esced'ün elinden kılıcı düşdi. Useyyd, Esced'ün kılıcın eline alup gine Esced'e (9) havāle kıldı. Esced Useyyd'ün hamlesin men' idüp gine nevbet eşege (10) gelince eline kemend alup Useyyd'ün üstüne havāle [kıldı]. At başın çevirdi. (11) Useyyd'i bir nice adım sürüdi. Useyyd dañı hışmla atına mahmüz urup at (12) Óağreb gibi şıçradı. İkinün zoruna kemend tayanmayup üzildi. İki cānibe (13) revān oldılar. Gine at başın çevirüp meydān yerine geldiler. Useyyd dañı (14) kemend çıkarup eşşege havāle itdi. Bir tarafın kendinde muhkem idüp at (15) başın çevürdi. Mahmüz urup zor itdi. Eşşegi atından yıkdı. Meydān içinde (16) biraz sürüdi. İnüp bağlamak isteyince dñne zarılık (?) itdi. Useyyd kaçıyup (17) Esced'in başın kesdi. Sancağ dibine gönderdi. Niżeye dikdiler. [61] (1) Esced'ün Óİmrān adlı oğı bunı görüp bi-ihdiyār meydāna at sürdi. Useyyd'e (2) karşı geldi. Sögdi. Useyyd hışm idüp bir kılıc öyle urdı ki atıyla kendini (3) dört pāre eyledi. Óİmrān'ın karındaşı hālin görüp meydāna girüp Useyyd'e (4) sögdi. Useyyd gāzaba gelüp bir niże ile cānın aldı. Hāricilerün feryādı (5) göge irişdi. Ziyād bunı görüp yigirmi biñ hāriciyi Useyyd'ün üstüne (6) gönderdi. Useyyd bunı görüp kılıcını Óüryān idüp kendini havāric leşkerine (7) urdı. Mālik bunı görüp on biñ mü'ömin Useyyd'e yardımcı gönderdi. Ol iki (8) deryā gibi Óasker birbirine karşışup Óacāyib ceng itdiler. Ziyād gördi kim (9) yigirmi biñ Óaskeri on biñ mü'ömin kendini üstüne bıraktı. Şeb-i (10) aħşam erişdi. Emr etdi. Tabl-ı āsāyiş çaldılar. İki Óasker ayrılıp (11) yirli yerine konup iki taraftan helāk olan Óaskeri hesāb idüp. (12) Bağıdılar ki Yezid Óaskerinden beş biñi helāk olmuş. Ziyād ibn-i Ebī Sufyān (13) Ziyād'a elem çeküp melül u perişān oldu. Haymesine geldi. **Bu cānibden** Useyyd (14) meydāndan çıkup pehlevānlar Useyyd'e istikbāl idüp pehlevānlık ise ancak (15) ola didiler. Mālik Useyyd'e sitāyişler itdi. Ve ağır hil'at virdi. (16) Andan her biri çadırına gitdiler. Ol gice geçüp sabāh oldu. İki (17) cānibden nażar-ı meydān idüp hāzır itdiler. Hemān Ma'Ödī at depdi. ÓAzm-ı [62] (1) meydān idüp na'Öra urdı.

Kelām-ı Manzūm:

Fā'ōilātūn Fā'ōilātūn Fā'ōilūn

- (2) Aytdı benem ol salar sultān ÖArab  
Ya'ōni Ma'ōdj ibn-i ÖAmr Ma'ōdj Kerb
- (3) Ārzū-yı mevt iden gelsün baña  
Göstereyim tā ki merdānlık aña
- (4) Őandasın ey Őimr-i Őüm [ey] Őit-i dūn  
Geliñüz meydānıma bu gün ki gün
- (5) N'itdiñüz kıanı Resūl evlādını  
Sizden alam anlaruñ [ben] dādını

(6) Ziyād bunı görüp her cānibden nażar itdiler. Bir ādem yok mı Őuniñ meydānına (7) girüp haķķından gele didi. Meger bir hārici var idi. Ġazbān dirlerdi. (8) Yavuz mel'ōūn idi. Hemān at sürüp meydāna gelüp Ma'ōdj'nūñ öñin baĝladı. Ma'ōdj (9) buña aytdı: Ne kişisin? Ġazbān kendini i'ōlām itdi. Ma'ōdj aytdı: imdi hāmle kııl. (10) görelim ne cenberde hāllācsın. Ġazbān eline gürz alup Ma'ōdj'ye hāvāle kııldı. (11) Ma'ōdj kıalkān karşı tutdı. Ġazbān'uñ đarbına Ma'ōdj'nūñ kıalkān[1] pāydār olmayup (12) Ma'ōdj başın kıaçurdı. At başına tokındı. Ma'ōdj'nūñ atı telef oldı. (13) Hemān Ma'ōdj sıçrayup tırdı. Bir at getürdiler bindi. Ġazbān bir đarb dañı (14) hāvāle kııldı. Ma'ōdj yine men'ō itdi. Üçüncü đarb gürze alup Ma'ōdj'nūñ gürzinden (15) sıyrılayazdı. Allāh saķladı. Nevbet Ma'ōdj'ye gelünce Ġazbān'a bir gürz hāvāle (16) kııldı. Ġazbān kıalkān karşı tutdı. Ma'ōdj'nūñ đarbına Ġazbān kıalkān[1] pāydār (17) olmayup haşhaş kıabuĝı gibi taĝıldı. Ġazabān cān kıorķısundan başını kıaçurdı. [63] (1) Omuzına ra's geldi. Cümle vücūdi hāber-dār oldı. Aĝzından burmindan kıan aķdı. (2) Bindigi atıñ bili üzildi. Tiz üstüne yıķıldı. Čabuķ mel'ōūn idi. (3) Gine kıaçdı meydān kenārında tırdı. At getürdiler bindi. Ma'ōdj yine bir đarb (4) hāvāle kııldı. Üç đarbında üç at helāk itdi. Nevbet Ġazbān'a gelünce eline kıılıç alup (5) Ma'ōdj'ye hāvāle itdi. Ma'ōdj kendinūñ kıılıcın karşı tutdı. İki kıılıc birbirine (6) tokınuş atesler žāhir oldı. Ġazbān'uñ kıılıcınūñ ucu Ma'ōdj'nūñ omuz başına (7) irişdi. Dört barmaķ zaħm urdı. Ma'ōdj mecrūh olunca elindeki kıılıcı Ġazbān'uñ (8) kıılıcına karşı çıaldı. Ġazbān'uñ kıılıcı Ma'ōdj'nūñ

kılıcına dayanmayup buz pāresi gibi (9) iki şāḫḫ oldu. Ġazbān'ın başına ra'Ōs gelüp Ġazbān'ın atıyla kendini dört (10) pāre itdi. Ziyād bunu görüp ziyāde hāzın olup emr itdi. Yigirmi biñ ādem (11) Ma'Ōdī'nün üstüne hāmlle kıldı. Ma'Ōdī bunu görüp zaḥm-dār meydāndan dönmeyüp (12) kılıc çeküp bunların içine taldı. Bunu görüp Useyyd de Ma'Ōdī'ye imdāde idüp (13) iki Ōasker birbirine qarışup Ōažim ceng itdiler. Useyyd genc arslān gibi yigirmi (14) biñ hāriciyi kırmağa başladı. Kimi atıyla kendini dört pāre iderdi. Kimi yumruğı (15) ile helāk iderdi. Anı sā'Ōatde yigirmi biñ hāriciyi on biñ mü'öminler Ziyād (16) üstüne bıraktı. Ziyād bunu görüp otuz biñ havāriç Őit la'Ōneti gönderdi. (17) Bu kerre hāriciler gālib gelüp mü'öminleri Mālik Ecdār'ın üstüne bıraktı. İbrāhīm [64] (1) ile Šaffān yigirmi biñ mü'ömin ile ceng üstüne at depdiler. Gine mü'ömin Ōaskeri (2) hāricileri kırmağa başladılar. At sehīlünden ādem hāyķırmāsundan zelzele āsmāna çıķdı. (3) Bir cānibden İbrāhīm gāh gürz gāh kılıc ile havāriçi zır zır iderdi. Ve kimini (4) arķurı çalup ķatlı iderdi. Bir tarafdān Šaffān yılan dili niżesin (5) alup havāriçi Őişlerdi. Otuz biñ mü'ömin elli biñ hāriciyi saydı. (6) Ziyād'ın üzerine bıraktılar. Ziyād bunu görüp elli biñ havāriçiyi Őimr ile (7) hāriciye gönderdi. Hāmlle kıldı. Bu kerre elli biñ havāriçiyi bozup mü'öminleri (8) Mālik üzerine bıraktılar. Useyyd ibn-i Munzır ŌAmr ibn-i Kerb yigirmi biñ (9) mü'ömin ile hāricinün üstüne gitdiler. Useyyd ra'Ōdī[-vār] na'Ōra urup kendini havāriç (10) Ōaskerine urup beş on ādemi bir uġurdan helāk iderdi. Hāriciler Useyyd'ın (11) önünden geri kaçardı. Useyyd arslān gibi bunları helāk iderek Ziyād'ın üstüne (12) bıraktı. Ziyād dañı kendi Ōālemin debretdi. Yüz seksen biñ hārici bir uġurdan (13) hāmlle kıldı. Mālik bunu görüp yirini Mekke sultānı ŌAbduśśamed'e ısmarlayup toķsān biñ (14) mü'öminler Mālik ile havāriçe daldılar. Bir aç ķurd bir süri ķoyuna girer gibi (15) cenge girdiler. İki deryā gibi leşker bir birine qarışup Ōažim ceng itdiler. (16) Hāy hüydān yeryüzi toldı. At ayağı altından çıkan toz göġün bir ķatına (17) çıķdı. Ġün baķır tāsā döndi. İnsān birbirin bilmediler. Pehlevānlar arslān [65] (1) mişāli hāyķırup demet demet hāriciyi it gibi kırarlardı. Kūştelerden pūşte (2) hāsıl olurdu. Ol ġün aḥşama ķadar merdāne ceng itdiler. Toķsān biñ sūnniler (3) yüz seksen biñ havāriç Ōaskerini zebün itdi. Ziyād gördi kim hāl ayruķsı (4) oldu çār-ı na-çār tabl-ı āsāyiş çaldılar. İki leşker dönüp yirli yerine geldi. Pehlivānlar (5) bī-ķuśūr gelüp esbāb-ı rezmi çıkarup bezeme tonların giydiler. Rāḥat oldu. Andan (6) müslümānlar gelüp gördiler ki mü'öminlerden beş biñ ādem şehid olmuş. (7) Namāzın kılıp defn itdiler. Havāriç tarafdān ḥesāb itdiler

helāk (8) olan on beş biñ hārici helāk olmuş. Ziyād melūl olup bir ğam çeküp (9) ferāgat idüpistirāhat itdiler.

### **Ĥikāyet-i Useyyd, Baba ŐAmr ve CāmiŐ-i (10) Baśra Ĥikāyetin Beyān İder.**

Kelām-ı Manžūm:

- MefāŐlün MefāŐlün Feöülün  
(11) Gel imdi diñle bir nāzik Ĥikāyet  
Eśah yirden bulup kıldım rivāyet
- (12) Bu nāzik kıśśa Őirñ haberdür<sup>47</sup>  
Söz añlayan ādem hergiz muŐteber<sup>48</sup>
- (13) ŐAcāŐib kıśśadur hoş dāstāndur  
İşiden bunı [her-dem] ğuş-ı cāndur
- (14) İrişmek dile{r}señ zevķ ü şafāya<sup>49</sup>  
Şalāvāt vir MuĤammed Muśtafā'ya

(15) Rivāyet iderler ki ol vaķt iki leşker cengden ferāgat itdikleri ğün pencşenbe (16) ğünü idi. ŐAmr ibn-i Őmeyye ile oĝlı Őmeyye ile Useyyd çadırına gelüp (17) aytdılar: ey pehlivān-ı Benñ-hāşim yarın cumŐadur. Geliñ Baśra cāmiŐinde cumŐa namāzını [66] (1) edā idelim. Useyyd aytdı: bizi anda bilmezler mi? ŐAmr aytdı: cāma tebdil idelüm. Useyyd (2) rāzı oldu. Yarın şabāhdan ŐAmr ile oĝlı Őmeyye geldiler. Ĥāşimiler şekline (3) girmişler. Bunlar Useyyd'i dañı Ĥāşimiler şekline kıoyup pirehen üstüne (4) bir zırñ giydiler. Cübbe altında kılıc kışanup bir cānibden Baśra'nuñ içine (5) revān oldılar. Gide gide yolları aşıcı dükkānına uğradı. Useyyd aşhāneyi (6) ğörince ŐAmr'a aytdı: Gelüñ kelle paça yiyelim. Çok zamāndur Ĥātırum kelle paça ister. (7) N'ola diyüp üçi bile aşhāneye girdiler. Aşıcı meĝer bir hārici imiş. ŐAmr (8) aşıcıya aytdı: şundan bize biraz kıatar ammā ğāyet eyü olsun. Aşıcı aytdı: Size (9) iki baş kıatar eymegi Ebñ Turābñ oĝlanlarınıñ başından eyi olsun didi. Useyyd (10) bunı işidüp erlik

<sup>47</sup> Bu kıśśa nāzik Őirñ haberdür.

<sup>48</sup> Vezin bozuk.

<sup>49</sup> Zevķ-i şafā

tamarı cūş u hurūş idüp arslān gibi sıçrayup aşıcıyı (11) yaçasından çapup yire urdı. Boğazın sııdı. Cānı yukarıdan yol bulmayup (12) aşığ[1] ind[i]. Cehenneme revān oldu. Andan çeküp başını kopardı. Kazanuñ içine (13) koydı. Ve gövdesin ocağa koydı. Aşcınıñ şākirdleri bunu görüp (14) kırkularından kaçdılar. ÓAmr bu hāli görüp nezāketle Useyyd'i alup bir tarafa (15) revān oldu. Gelüp cāmiÓe girdiler. Minber yanında karar itdiler. Birazdan salā (16) virildi. Ādemler mescide cemÓ oldılar. Ĥāfiż Kuróān-ı Óažimü'ş-şānı kırāóat itdi. (17) Ezān vağti olup müóezzinler ezān okudılar. Sünneti kılup gene müóezzin hutbe [67] (1) ezānun okudılar. Andan hatib yirinden kalkup hutbeye āgāz itdi. (2) Ebūbekr'i ÓÓmer ÓOsmān'ı hayr ile yād imām ÓAlī'ye gelince nā-sezā (3) sözler söyledi. Ĥasan ve Ĥüseyn hađđında bühtānlar itdi. Useyyd ibn-i (4) Munzır hutbeden bu sözleri işidünce sabr idemeyüp Óađreb mişāli (5) yirinden sıçrayup minbere çıktı. Cübbesi altından kılıcını Óüryān idüp aytdı: (6) Mescidde olanlar Óacabā n'eyler ola diye turırken hātibi çalup iki pāre kıldı. (7) Halk bunu görüp Useyyd'e hücüm itdi. Useyyd hemān dalđılıc olup her kime raós geldi (8) amān vermeyüp helāk itdi. Ġayrı yanına kimse gelmedi. ÓAmr bu hāli görüp Useyyd'i alup (9) atı koduğları yire gelüp Useyyd'i atına bindürdi. Bir halvet yirden Óaskere geldi. Yirinde (10) rāhat itdi. Ol gün geçüp sabāh olunca dıvān olup erbāb-ı devlet ve erkān-ı saltanat (11) iki cānibden yirli yirinde karar itdi. Mālik Useyyd'e aytdı: ey ciger-güşem dün kanda (12) idüñ didi. Useyyd ÓAmr'uñ yüzine bakdı. ÓAmr dağı olan mācerāyı tağrır itdi. Müóminler bunu (13) işidüp Useyyd'e duÓā itdiler. Ammā Mālik Useyyd'e aytdı: Ey ciger-güşem şimden-soñra (14) izinsüz bir yire gitme didi. Bu ešnāda iken cāsūslar gelüp aytdılar: Ya Mālik, Ziyād (15) Óaskerine ceng nidā itdürdi diyü haber virdiler. Mālik dağı emr itdi. Müóminler nidā (16) itdiler. Ol gün ol gice iki tarafdān esbāb-ı harbe ve ālāt-ı darblarun müheyyā itdi. (17) Gice geçip sabāh olunca güneş kulle-i kāfdān baş gösterdi. ÓĀlem nūr ile münevver [oldı.] [68] (1) İki cānibden sünñi ve müselmān havāric-i ehl-i tuđyān cümlesi at üzerine geldi. Meydān (2) kenārına geldi. Hemān Šaffān at depüp Mālik'den izin alup naÓra urup kendini bildürdi. Er taleb (3) itdi. Ey Ziyād gel ser-keşligi birağ. MuĤibb-i Nebi ol vālā ādem ardında turma. Er iseñ (4) gel seniñle ceng idelüm didi. Ziyād bunu işidüp etrafına nağar itdi. Hemān Sinān ibn-i (5) Enes ol havāric-i bed-kes naÓra urup kendini bildirüp Šaffān'a muđābil oldu. Göz (6) açdırmayup nižeyi havāle kıldı. Šaffān bunu görüp nižeyi yalman dibinden muĤkem tutdı. (7) Kuvvet idüp çekdi. Elinden aldı yabāna atdı. Kól sanup Sinān'uñ kemerinden tutup (8) kuvvet idüp kolınuñ üzerine aldı.

Na'Öra urup inüp bağladı. ÖAlem dibine gönderdi. (9) Hâvl-ı Şubhî bunı görüp Öazm-ı meydân itdi. Na'Öra urup kendini bildürdi. Şaffân'ın (10) önin bağladı. Eline gürz alup Şaffân'a hâmler kıldı. Şaffân Hâvl'ın üç hâmler (11) birer lu'Öbla men'Ö itdi. Nevbet Şaffân'a gelince eline gürz alup Hâvl'a bir đarb urdı kim (12) Hâvl cân acısından kalkan karšu tutdı. Şaffân'ın đarbına Hâvl'ın kalkanı pây-dâr (13) olmayup başunu geçirüp gürz iki küreginin arasına öyle tokındı kim Hâvl'ın (14) ağzından burnundan kan buñar gibi ağdı. Gözi kararup a'Özâsına ditreme aldı. (15) Ayağları üzengiden boşanup yüzi üstüne düşdi. Şaffân Öakreb mişâli (16) sıçrayup bağladı. ÖAlem dibine gönderdi. Şimr-i Zî'l-cevşen bunı görüp na'Öra urup (17) meydâna girdi. Şaffân'ın önin bağladı. Kendini bildirdi. Eline gürz alup Şaffân'a [69] (1) hâvâle kıldı. Şaffân, Şimr'ın gürzini men'Ö itdi. Bir gürz dağı urdı. Bu kerre Şaffân (2) aşğıdan yukarıdan Şimr'ın gürzini kağdı. Şimr'ın elinden gürz çıkup meydân (3) ortasına virildi. La'Öin ğazaba gelüp eline kılıc alup Şaffân'a hâvâle kıldı. Şaffân (4) kılıc karšu tutdı. İki kılıc karşusunda âteş zâhir oldu. Şaffân Şimr'ın kılıcın men'Ö (5) itdi. Şaffân Şimr'e gürz ile hâmler kıldı. Şimr'ın atını helâk itdi. Şaffân gördi kim (6) Şimr yire düşdi hemân eline kılıc alup Şimr'e çaldı. Zahm-dâr eyledi. Bir dağı çalayım (7) dirken Şimr'ın kulları at sürüp Şaffân'ı ortaya aldı. Şimr['i] kurtardılar. Havâriç (8) bunı görüp cümlesi Şaffân'ın üzerine at sâldı. Mâlik bunı görüp toksân biñ (9) sünñiler meydâna at depdi. Hâmler kıldı. Evvel-i emirden Mâlik Ecdâr nacağı yalıncağ (10) idüp berç-ı lañif gibi kendini havâriç leşkerine urdı. Kime irdi ise amân (11) virmeyüp biçerdi. Ve kime nacağ yalmanıyla çalsa atıyla kendini dörd pâre (12) iderdi. Ve ğâh nacağ döndüsiyle alup kellelerin ezerdi. Hâriciler (13) bunı görüp gürüh gürüh kaçarlardı. Ve bir cânibden Useyyd ibn-i Munzır eline (14) kılıc alup bir eline nize alup saflar bozup alaylar tağıdup niçesin (15) bir uğurdan katlı iderdi. Ba'Özısın atıyla dörd pâre iderdi. ğâh gürz (16) ile ve ğâh nize ile hâriciyi helâk ider. Ve bir taraftan İbrâhîm na'Öra urup (17) havâriç kalbini yarup ra'ós geldüğünü ezerdi. Bir cânibden Şaffân Öaşıkâne [70] (1) ceng iderdi. Hâriciyi demed demed kat kat idüp katlı iderdi. Bir taraftan (2) Useyyd arslân gibi haykırup ceng iderdi. Hâriciyi ğâh đarb ile ğâh gürz ile ğâh kılıc (3) ile ğâh nize ile helâk iderdi. Ve bir taraftan Ma'Ödî arslân gibi haykırup nice(4)leriñ zehresi çäk olurdu. Ol gün iki Öaskeriñ cenginden velvele ile cihân (5) töldi. Âdem kanından yiryüzinde deñiz gibi dalğalanup<sup>50</sup> Öasker kan bulaşup

<sup>50</sup> Dalğalanup.



ceng (6) iderlerdi. Ve kimi havf idüp cān virdi. Ve kimi ser-hoş deve gibi kimseyi fark itmeyüp (7) geleni helāk iderdi. Müóminler gālip gelüp hāriciyi yirinden kopardılar. Mālik Ecdār (8) arslān mişāli hāriciñüñ safların bozup Ziyād'üñ Óalemine irişdi. Bir nacağ urup (9) Óalemin Óalemdārın dört pāre itdi. Bir cānibden Useyyd Şit'üñ Óalemin yağdı. (10) Yezidiler bu hāli görüp tārmār oldılar. Ziyād'üñ cān başına sıçradı. Şit'e aytdı: (11) nice idelüm? Şit aytdı: Bağdād'a kaçmağ gerek didi. Hemān birer yügrek atlara binüp (12) kuşğuna kuvvet kaçmağya bereket diyüp kaçdılar. Mālik Ecdār gördi kim havāriç leşkeri (13) sındı. Şükr-i Yezdān idüp Ziyād'üñ bārgāhına gelüp pehlevānlar cemÓ oldı. Ziyād'üñ (14) tahtın kılıclayup geçüp oturdu. **Bu cānibden** Şimr Zī'l-cevşen Şaffān'üñ elinden (15) hālās olup çadırına geldi. Hās kulları ile Baśra'ya gelüp yükde yeñik (16) bahāda ağır her nesi var ise alup Fāóif yolunu tutup gitdi. Gündüz yatarđı (17) gice gider[di]. Āhir Fāóif'e varup karar itdi. Kıssası yerinde zıkr olunur. Andan soñra [71] (1) Mālik emr itdi. Havāriçüñ mālını ve yiyeceklerini bir yire cemÓ itdiler. Hālli hālince (2) müóminler[e] taqşım itdi. Ol gice geçüp irtesi gün dıvān-ı şāhı ve tertib-i pādşāhı<sup>51</sup> (3) yirli yirine geldi. Mālik Ecdār emr itdi. Sinān ibn-i Enes ve Hāvl ibni Aśbah'ı getirüp (4) siyāset meydānına çökertdiler. Mālik Ecdār aytdı: ey laÓinler kendiñizi nice (5) görürsiñüz didi. Bunlar hiç söylemedi. Andan soñra aytdı: hiç bilür misiñüz hāzret-i (6) imām Hüseyn[i] Kerbelā[da] şehid itdiñüz. Şimdi ben sizi ne cezā ile helāk ideyim (7) yāhūd geliñ günāhıñuza tevbe idüñ. Āl-i Resül'e muhibb oluñ. Yezid'e laÓnet idüñ. (8) Bize yār-i vefā-dār oluñ. Zeyne'l-Óābidin'i hābsden hālās idelüm didi. Sinān (9) ibn-i Enes aytdı: ey Mālik bu ne sözdür ki söylersün? Sen müslümān olasın (10) ben dañı müslimān olam. İkimiz dañı Muhammed ümmeti olavuz<sup>52</sup>. İmdi üstümüze gelüp (11) Óāsker çekesün. Nice müslimānlaruñ helākine sebep olasun. Dönesin. İdesin kim (12) sizi nice katl ideyim dirsın. Müslimānlık böyle mi olur didi. Mālik, Sinān ibn-i Enes'den (13) bunu işidüp aytdı: ey laÓinler! Siz müslimān mısıñuz ki bize müslimānlık dirsıñüz eger (14) siz müslimān olsañız Hāzret-i Muhammed Muştāfā'nuñ evlādını zulm ile şehid mi iderdiñüz. (15) Hūsūsen siz mübāşır olasuz. Hele sizden ol Hüseyn'üñ intikāmın alayım didi. (16) Emr itdi bu iki hāriciyi salb itdiler. Salb oldığdan soñra Useyyd ibn-i Munzır yirinden (17) kalçup Mālik'e duÓā itdi. Ey pehlevān-ı cihān ve ey şāhib-kırān-ı zamān bu gice [72] (1) ruóyāmda gördim ki şnemde bir ağaç çığdı.

<sup>51</sup> seci

<sup>52</sup> Eski türkçe

Dal budak virüp gāyet büyük olur. (2) Bir zamāndan soñra ol ağaç kurudı. Gine iki fidān çıktı. Žāhir olup iki fidān (3) dañı kurudı. Ol iki fidānuñ birisinüñ dibinden bir fidān dañı çıktı. Evvel ki ağaç(4)lardan büyük oldu. Andan soñra Óāleme nazār iderüm. Dünyā ser-be-ser cefā ile tolmış. Soñra (5) gördüm ki ol ağacın ortasından bir āb ağdı. Varduđca bu Óālemde ne deñlü cefā (6) var ise giderüp ser-be-ser cihānı pāk ider. Beliñleyüp uyandum didi. Mālik Ecdār (7) Useyyd'den bunu işidüp taÓaccüb idüp bař kalkdırup Ĥoca ÓAmr'uñ yüzine bağdı. (8) Aytđı: bu dūřinüñ taÓbırine ne buyurursın didi. ÓAmr ibn-i Ümeyye aytđı: Ya Mālik bu ruóyānıñ (9) taÓbırı oldur ki evvelā bir ağaç žuhūr oldu. Useyyd'üñ sülbinden bir evlād vücūda gele. (10) Gāyet pehlevān ola. ÓĀlemi ser-ā-ser seyr ide. Andan soñra iki fidān žāhir oldu. (11) Ol pehlevānuñ sülbinden iki evlād gele. Ol evlādın birisinden bir evlād dañı žāhir (12) ola kim anuñ sebebinden cihāndan havārıc tāóifesini dünyādan gidere. Zırā Óālem ser-ā-ser (13) tutmağ havārıce devlet ider. Ol řu ağaç ortasından ağdı ki anuñ kuvvetidür ki havārıc (14) cıfāsını giderüp dünyāyı pāk ide. ÓAmr'uñ taÓbırün işidüp taÓaccüb itdiler. Andan soñra (15) bir nice gün diñlenüp cümle esbābların müheyyā ve ihyā itdiler.

Kelām-ı Manžüm:

MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün

(16) Gel ey bülbül gine hengām-ı güldür  
Ferah āvānıdur eyyām-ı güldür

(17) Bahār ile müzeyyendür zamāne  
Zamāne yiri dönmiş nev-civāna

[73] (1) Çerāđ-ı lāleden rüşen-i gülşen  
Külāhın eylemiş al berk-i nuÓmān

(2) Açılmış bāđ içinde yāsemenler  
Düzilmiş taraf-ı gülşende çemenler

(3) Gül açılmış safādan gonca gülmiş  
Hemişe lālenüñ cāmı per olmiş

- (4) Gözin yummaz gice nergis seherden  
Elinde cāmı toldurır sağardan<sup>53</sup>
- (5) Kenārı bāğ-ı zeyn itmiş şaķāyık  
Öter fevt eylemez bülbül daķāyık
- (6) Benefşe lā çevürdi rūmi yapraķ  
Beyāz müskir hatā ile müberraķ
- (7) Şabā reyhāncesidür müşg-i lāle  
Ķatı bir bülbül-i ser-mest gül āla
- (8) Eyā Şevķi bugün devrān seniñdür  
Feśāhat tūbun ur meydān seniñdür
- (9) Söziñden zind’olur emvāt-ı Óālem  
Söziñ iÓcāz-ı İÓsā’dan urur dem
- (10) Muħayyer eyle āfāķ-ı nevādan  
Müşerref eyle Óuşşāķ-ı hevādan
- (11) Ser-āğāz it Ħicāz-ıla Óİrāķı  
Şifahān’a ire ki tumturāķı
- (12) Beķāsı yoķ geķer bu devr ü eyyām  
Bilürsin ki *men Óaraf*<sup>54</sup>dur bu hengām
- (13) Zamāna kimse ķılamaz taħammül  
Cihānuñ ĥāli olmaķdur tebeddül

<sup>53</sup> Saħardan.

<sup>54</sup> “Nefsini bilen Rabbini bilir.” meālindeki Hadis-i Şerif olduğu tartışmalı sözün kısaltması, El-Aclūnî, Keşfü’l-Hafā; 2/262.

(14) Gel imdi sen de Óarz it yādgāruñ  
Geçe tā hoşca bu [dem] rūzgāruñ

(15) Eśāh yirden bize eyle hīkāyet  
Selefden her ne oldıysa rivāyet

(16) Hīkāyet bī-şümār kıśśa-i bī-hadd  
Rivāyet muhtelif aqvāl bi-Óaded

(17) Bize şerh eyle nāzik dāstānı  
Eśāh yirden bize eyle beyānı

[74] (1) Söziñ aślına irdik kıldıq ābād  
İt imdi kıśśa-ı Bağdād'a bünyād

(2) Kaçan işidesin ism-i Muḥammed  
Śalāvātla selāmi it bi-Óaded

(3) Rāvīler böyle rivāyet şöyle hīkāyet iderler ki Ziyād ile Şīt Baśra'da zebūn olup (4) kaçdılar. Havārīc Óaskerinūñ kimi helāk ve kimisi öldi ve kimi Ziyād ile Şīt (5) Bağdād'a gelince müşāvere idüp didiler. Elbette Mālik Ecdār bizi kıomaz. (6) Üstümize gelür. ÓAsker hāzır itmek gerekdür diyüp kendi yanlarında olan (7) Óasker yoqlayup gördiler ki yüz seksan biñ hārici Óaskerinden otuz biñ (8) hārici anca kıalmış. Andan soñra Şīt Bağdād'uñ etrafından yigirmi biñ dañı cemÓ (9) itdi. Cümlesi elli biñ hārici oldı. Andan-soñra Ziyād emr itdi. Yezid'e bir nāme yazup (10) ahvāllerin beyān itdiler. Bir ādem eline virüp Şām'a gönderdiler. Ol ādem günlerde (11) bir gün Şām'a girdi. Yezid'uñ dıvānına gelüp kendini Óarz itdi. Çavuşlar (12) içeri girüp Ziyād kıulından ādem geldi emriñüz nedür didi. Yezid izin virdi. (13) Ol ādemi içerü götürüp yir gösterdiler. Yir öpüp oturdu. Nāmeyi Yezid'e virdi. (14) Yezid nāmeyi alup Mervān'a virdi. Mervān mektübı açup oqudu. Yezid nāmenūñ (15) cevābunu bilünce ğam-ğın olup dörd tarafına kıdurmuş it gibi yalandı. Çāre (16) bulmadı Óāñir ÓAmr ibn-i ÓĀś ve Mervān ibn-i Hākem ile müşāvere iderken Yezid'uñ (17) oğulları içinden bir

mel'Öün adına ÖÖmer dirlerdi. Yirinden ayak üstüne kalkdı. [75] (1) Aytdı: ey peder baña biraz Öasker vir. ÖArabların hâkından geleyim didi. Rāviler rivāyet [iderler kim] (2) Yezid-i mel'Öün[un] la'Önet on beş nazar evlādı var idi. İki Öālim ve fāzıl (3) ve şā'Öir idi. Ve hem mü'ömin idi. Bunıñ adına Ebū Leylā Mu'Öāviye dirler idi. (4) Ve birinüñ adına Hālīd dirler idi. Bunlar muh'ibb-i āl-i nebī idi. Ammā sā'Öir(5)leri atalarının sırrı idi. Husūsen bu ÖÖmer atalarının hās oğlu idi. (6) Çün Yezid oğlu ÖÖmer'ün sözünü işidüp emr itdi. Yüz elli biñ hārici (7) ve altı pehlevān koşdı. Biri Türkj biri Bahterj ve biri Hicr ibn-i Hicr ve biri Hāzime (8) ve biri Selim ibn-i Rebj'Ö ve biri Dāvūd ve biri Yūsuf ibn-i Ebter. Andan soñra Hoca ÖAmr için (9) beş Öayyārj tavar bile koşdı. Biriniñ adı Semenک ve biriniñ adı Semāk ve biriniñ (10) adı Şebrütiz ve birine Çit ÖAyyar dirler idi. Ya'Öni bu Öayyārlar mahbūs olan (11) hāricileri halās ide ve dañı fırsat bulup Mālik'ün pehlevānlarından oluşturmağ (12) için ısmarladı. Ve hem hil'Öat-ı zerrin ve dībāce-i rengin bağışlayup her yirine (13) istimālet virdi. Gönderdi. Evvelā yigirmi biñ Hicr ibn-i Hicr'i gönderdi. (14) Anuñ arduca yigirmi biñ kişi ile Türkj Bahter'i gönderdi. Anuñ arduca yigirmi (15) biñ kişiyle Hāzime göçdi. Anuñ ardınca yigirmi biñ ādem ile Selim ibn-i Rebj'Ö (16) göçdi. Anuñ arduca yigirmi biñ kişiyle Dāvūd göçdi. Anuñ arduca otuz (17) biñ ādemile ÖÖmer ibn-i Yezid göçdi. Günlerde bir gün Bağdād'a irişdiler. Ziyād [76] (1) ile Şit bunların gelmesinden haber-dār olup istikbāl itdiler. Buluşup (2) görüşdiler. Ziyād gelüp Mālik'den şikāyet itdi. ÖÖmer aytdı: ey Ümm-i Ğamime ne i'Ötibār (3) anlar gibi berberiyeye ÖArablarına şimdi devlet-i āl-i Nebj ümmetiñdür. Halife devletinde ben (4) anlara cevāb virürem diyüp Ziyad ile Şit'e teselli virdi. Andan soñra (5) Şām kenārında bir hoş çayır-gāhda konup Mālik'e göz kulağ dutdı. Kıssayı (6) ferāmüş itdi.

### **Hikāyet-i ÖAmr-i Baśravj Bağdād Cāsūs Reften.**

Kelām-ı Manzüm:

Mefā'Öilün Mefā'Öilün Fe'Öülün

(7) **Bu cānibden** hikāyet eyle [men]güş

Cihāniñ kıssasın eyle ferāmüş

(8) ÖAcāyib kıssadur bu kıssa ey yār

Bunı cān kulağıyla diñle zinhār

(9) Cihānda gerçi kim kıśśa çođdur  
Velākin bunuñ gibi kıśśa yođdur<sup>55</sup>

(10) Aradım cümle kitāb-ı cihānuñ  
Çııardım cümle āsārın cihānuñ<sup>56</sup>

(11) Çııardım zübdesin kıldım kitābet  
İdem tā ki size bir bir hıkāyet

(12) Tefahhūs itdim isnād-ı şahîhin  
Aradım buldım aslın şarihin<sup>57</sup>

(13) Kimi ÓArabı kimi Fārsıydi evvel  
Düzeltdim Türkıden kıldım mükemmel

(14) Recāsı Şevkı'nüñ sizden duÓadur  
DuÓā ile dāóim anı aña dur<sup>58</sup>

(15) Dilerseñ bulasın ğamdan necātı  
Resül'e vir selām ile šalātı

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(16) Her ki{m} diler rahmet-i Hāııı kazana  
Fātihā oğıya bunı yazana

Rızaóullāhi el-fātihā

(17) Şöyle rivāyet ve böyle hıkāyet iderler ki Mālik Ecdār Baśra'da yezidđleri bozınca [77] (1) Baśra'yı zabt itdi. Bir kaç ğünden soñra Óasker yođlatdı. Hēsāb idüp gördi kim (2) tođsān biñ sünnı Óaskerinden yitmiş biñ ādem ğalmış. Emr itdi. Baśra etrāfindan gizli sünnı olan (3) müóminlerden otuz biñ dañı cemÓ oldu. Müómin

<sup>55</sup> Vezin bozuk.

<sup>56</sup> Kafiye tekrarı.

<sup>57</sup> Vezin bozuk.

<sup>58</sup> Vezin bozuk.

Óaskeri cümle yüz biñ oldu. Andan (4) soñra Mālik Ecdār ÓAmr ibn-i Ümeyye'ye aytdı: Yā ÓAmr lutf eyle āl-i Muḥammed'i severseñ (5) Bağdād'a var. Havāriçden bize bir haber getir didi. Mālik Ecdār böyle diyünce Ümeyye (6) yirinden kalkdı. Aytdı: ey pehlevān atam şimdi ihtiyār oldu. Bu hizmeti ben ğulñña (7) buyur didi. Mālik Ecdār, Ümeyye'den bunu işidüp Ümeyye'ye duÓā itdi. Buyurdı. Ümeyye'ye (8) altun hilÓat virdiler. Ümeyye hemān kendini tebdil idüp Bağdād tarafına revān (9) oldu. Günlerde bir gün Bāgdād'a irişdi. Gördi kim Şād kenārında havāriç çadır(10)ları ğurup bñ-ĥadd Óasker ile oturur. Ol dem Ümeyye *Süre-i Tebāreke*<sup>59</sup>'yi okıyup (11) kendine üfürdi. Dīvān-ĥāneye gelüp içeri girdi. Gördi kim bir āl-i töhmet ğurulmuş (12) üstünde Yezid'ün oğlı ÓÖmer oturmuş sağ yanında MuÓāviye'nün ğarındaşı yaÓnñ Yezid'ün (13) Óemmisi Ziyād ibn-i Ebñ Sufyān oturmuş sol yanında Şit it gibi oturmuş. (14) Andan soñra havāriç begleri yirli yirinde merkeb gibi oturmuş. Ve beş Óayyār-ı tavar (15) elinde nacağ yalıncağ tutup tırmışlar. Her birisi laflar urup müóminleri müsāvñ iderlerdi. Ol zamān Semak Óayyār aytdur: hele Yezid laÓnetiñ devletinde ÓAmr ibn-i Ümeyye'nün (17) başını kesmeyince ekmek yimeyim. Zırā babamı öldürmişdür didi. Andan Semāk Óayyār [78] (1) aytdı: ben dañı oğlı Ümeyye'yi helāk ideyim didi. Ümeyye, Semāk'ün sözlerin işidüp (2) gönñinden aytdı: hele aĥşam olsun görelim kim kimi helāk ider diyüp sabr itdi. (3) Aĥşam olunca Semāk'ün arĝasına düşdi. Gördi ki çadırına girdi. Ümeyye, Semāk'ün (4) çadırın nişānlayup Şāmñler şekline girüp eline bir çalgı aldı. Semāk'ün (5) çadırına yaĝın oturup yukarı ses ile şarĝı söylemege başladı. Bu Ümeyye'nün (6) sesi Semāk'ün baba çıkasınca ğulaĝuna irişdi. Biraz diñledi. Ğāyet kendine ĥoş (7) geldi. Ğullarını çağırup aytdı: şol nāy çalan kimdür? Alñ gelñ didi. Andan (8) ğullar Ümeyye'ye varup aytdılar: ey birāder haydi seni efendimüz ister diyüp Ümeyye'yi (9) alup Semāk'ün ĥuzūrına getürdiler. Ümeyye Semāk'i görüp bed-duÓā itdi. Dārū-yı (10) heşmer ile perverde olmuş bir alma çıkarup Semāk'ün öñine ğodı. Yir gösterdiler (11) Ümeyye geçüp oturdu. Semāk almayı aldı. Gördi kim bir maĥbüb müslim alması hemān (12) ğoĝuladı. Andan soñra aytdı: ey derviş neredensin? Ümeyye aytdı: aşlum Şām'dan(13)dur didi. Semāk aytdı: ya bunda neydersiñ Ümeyye aytdı: ĥayli zamāndur seyyāh (14) iderim. Şimdi yolım Bağdād'a uğradı. Gördim ki bir Óaĝım Óasker ğonmuş (15) suóāl itdim. Bildim. Aytdım gideyim ĥalife-zādeyi ceddñ ideyim didim. Şol yire (16) gelince bir kerre Óaşĝ geldi. Nāyimi

---

<sup>59</sup> Mülk Sûresi.

elime alup bir kerre çalınca zâtiñdan âdem geldi beni (17) alup hûzürîñuza getürdiler. Ammâ siz kimlersiz bilmem didi. Semâk aytdı: ey [79] (1) dervîş başında devlet var imiş. Baña raós geldiñ. Ben halîfe-zâdenüñ hâs (2) Óayyarıyam adım Semâk dirler. Yarın seni halîfe-zâdeye medh ideyim. Saña çok (3) îhsânın alayım. Şimdi bize biraz dest-i şöhbet eyle diñleyüp müşerref olayım. (4) Hemân Ümeyye eline nâyın alup hüseynî maķâm ile biraz merşiye ve medh-i Yezîd idüp (5) bunları ser-hoş idüp cümlesi âferîñ itdiler. Ammâ Sâmek'üñ dâru-ı haşmer (6) Óaķlını alup bî-mecâl oldu. Kullarına işâret itdi. Döşşegine atdılar. Yatdı. (7) Hemân it ölüsü gibi keñ iden geçdi. Bu kerre Simâk'üñ kulları Ümeyye'yi çepeçevre (8) alup oturdılar. Ümeyye bunlara şirîn-kârluķ itdi. Ümeyye biraz dâruñ hurma (9) çıkarup her birisine birer ikişer virdi. Bunlara dañı biraz dest-i şöhbet (10) itdi. Bunlaruñ dañı Óaķılları gitdi. Bî-hoş olup güç ile yimiş it gibi yatdılar. (11) Hemân Ümeyye yirinden kâķdı. Tekrâr Semâk'a dâru-yı haşmer virüp muhkem bağlayup (12) yükde yeñi bahâda ağır ne var ise aldı. Andan Semâk'ı yüklenüp Óaskerden (13) taşra çıkđı. Bunları bir yirde saķlayup geldi. Óaskerden bir at çalup (14) Semâk'ı yükletdi. Baśra yolına gitdi. BaÓzı yolda Semâk'a dâru virürdi. (15) Günlerde bir gün Baśra'ya geldi. Foğrı kendi çadırına gelüp biraz diñlendi. (16) Andan Mâlik Ecdâr'un çadırına gelüp Semâk'ı getirüp it ölüsü gibi dîvân (17) ortasında bıraķdı. Mâlik bunu görince Ümeyye'den suâl itdi. Ümeyye aytdı: Óayyârdur. [80] (1) bu beni giriftâr itse gerekdür dedi. Ben bunu bend itdim diyüp olan mâcerâyı (2) Mâlik'e taķrîr itdi. Mâlik emr itdi. Semâk'üñ Óaķlını başına getürdiler. Gözin (3) açdı. Görđi ki kendini bend itmişler. Mâlik'ı görđi. Bildi ve pehlevânlar nağar idüp (4) neye uğradığını añlayup başını keklik başı gibi aşadı şalup turdı. (5) Mâlik baş kâldırup Ümeyye'ye aytdı: bu Óayyârüñ adı nedür didi. Ümeyye aytdı: (6) pâdişâhum bunıñ adı Semâk'dur didi. Andan Mâlik Semâk'a aytdı: ey Semâk beni (7) bilür misin didi. Semâk aytdı: bilürem. Mâlik aytdı: gel imdi âl-i Resül'e muhîbb (8) ol. Yezîd'e laÓnet eyle. Hâķķ TeÓâlâ'nuñ ğazâbundan halâs ol. Yoħsa seni (9) helâk iderim. Semâk bunu işidüp fikr idüp göñlinden aytdı: bunlara (10) her ne dirlerse yoķ olmaz dimeyeyim. Yoħsa bunlar beni kâtl iderler. Soñra (11) fursat bulırsam bunlara bir iş ideyim diyüp Mâlik'e aytdı: ey pehlevân ben (12) muhîbb-i âl-i Resül'em. LaÓnet olsun Yezîd'e didi. Hoca ÓAmr bunu işidüp (13) aytdı: ey pehlevân bu laÓneti öldür. Bu laÓnet cân u göñüldeñ süññi degüldür. Baş (14) korķusundan böyle söyler didi. Semâk Hoca ÓAmr'üñ sözünü işidüp (15) ağladı. Aytdı: hâşâ ey pehlevân ben cân u dilden muhîbb-i hânedânam. Âl-i Mušťâfâ'yam. (16) Hoca ÓAmr



baña bühtân ider. Evvelden de beni sevmezdi. Cümle pehlevânlar aytdılar: (17) ey hoca neden bildiñ bunıñ göñülden sünni olmadıgını diyüp Hoca ÓAmr'ı [81] (1) iskân itdiler. ÓAmr aytdı: hele görürsiñüz didi. Mâlik Ecdâr aytdı: Semâk'ün (2) bendin alup. Çadıra hayme hizmetkâr virdiler. Andan soñra Mâlik aytdı: ey pehlevânlar (3) ve ey hânedâni-ı âl-i Resûl yolına cân ve baş virenler şimden-girü Bağdâd'a göçelim. (4) ÓAmr aytdı: ey Mâlik birkaç gün dañı şabr eyle. Benüm dañı piyâdelerim cemÓ olmağa (5) az qaldı. Umaram cümle piyâdem on biñ ola didi. Mâlik bunı işidüp ÓAmr'a duÓâ kıldı. (6) Ve hem aytdı: geliñ Şimr'ün sarâyında olan esbâbı yoqlayalım. Şâyed imâm Hüseyn'ün (7) esbâbun bulayım didi. Bunlar atlara binüp Şimr'ün evine geldiler. Eşşâlden (8) hayli nesne buldılar. Nâgâh bir büyük şanduk gördiler. Qapağın bozup (9) gördiler ki bir dülbend var qana garq olmış. Ve bir qara cübbe var. Hoca ÓAmr (10) cübbeyi görince bildi. İşte bu cübbe imâm Hüseyn'indür didi. Ol cübbeye nazar (11) itdiler. Gördiler ki oq zañmından niže zañmından cübbe qalbûra dönmiş. (12) Ve şanduk qapağında bir hatt gördiler. Yazılmış bu şandıqda olan esbâb (13) Hâzret-i İmâm Hüseyn'indür dimiş. Temâm iÓtikâdları muhkem oldı. Bu esbâb Hüseyn'ün (14) imiş. Andan soñra bir Óalem baş yapraqlar ile buldılar. Bu Óalemün başında yazmışlar: (15) müşebbek hattıyla Lâileheillallah Muhammedu'r-Resûlullah ÓAlıyyi'l-veliyullah vaşi-i (16) Resûlullah mürşid-i qâmil hâzret-i hünkâr Hacı Bekdâş-ı Velıyullahu quddis(17)Allahu sırrı'l-Óaziz bayraqlar kızıl atlasdan hâlılullâhe *naşrun minallâhe ve fetihün [82] (1) qaribün ve Beşiri'l-müómünin*<sup>60</sup> yâ Allâh yâ Muhammed yâ ÓAlı yâ hünkâr Hacı Bekdâş-ı Velı (2) quddisAllahu sırrı'l-âziz yazmışlar. Andan soñra bir kılıc çıqđı. Balcığında yazılmış: (3) Şâhib Hâma ibn-i ÓAbdulmuttalib. Andan soñra bir siper çıqđı. Kenârında şâhib (4) ÓAlı ibn-i Ebı Fâlib ve dañı bir cübbe çıqđı. Yaqasında yazılmış: Hüseyn ibn-i ÓAlı. (5) Müómınler bu esbâbı görince Hâzret-i İmâm Hüseyn'i añup ağladılar. Feryâd figân (6) idüp birazdan sâkin oldılar. Bu esbâbı alup çadıra geldiler. Andan Mâlik (7) emr itdi. Bir mañbûb draht yonup imâm Hüseyn'ün Óalemine geçürdiler. Andan soñra (8) bir draht dañı getirüp gümüş Óâleme baş düzüp muşabbagunda yazdılar. (9) Āh Hüseyn vâh Hüseyn ve Hâzret-i İmâm Hüseyn'ün cübbesi âlûde-i hün qana garq (10) olmuş idi. Ol Óalemi yapraq itdiler. Mâlik aytdı: Hüseyn'ün esbâb-ı âlâtın kime (11) virelim? Hoca ÓAmr aytdı: münâsib ise Useyyd'e viresin zırâ hem Beni-hâşimîdür (12) ve hem

<sup>60</sup> Allah'ın yardımı ve yakın bir fetih! Haydi müminleri müjdele. Saff: 61/13.

şol gördügi düşden umaram ki bir netiçe žāhir ola didi. Cümle müóminler (13) lāyık ve sezā-vārdur didiler. Hep Ĥāzret-i Īmām Ĥüseyn'ün esbābın Useyyd'e virdiler. (14) Andan Mālik emr idüp müóminler Baśra'dan göçdiler. Günlerde bir gün Bağdād'a (15) geldiler. Ĥavāriç Óaskerine cāsūs lar gelüp ÓÖmer ibn-i Yezid'e ve Ziyād ibn-i Ebī (16) Sufyān'a haber virdiler. Aydınlar: yarın śabāh Mālik Ecdār gelür didiler. (17) ÓÖmer aydı: geliñ ÓArablar gelürken seyr idelim. Ziyād dañı rāzı oldı. [83] (1) Bir yüce yirde çadır kıurdılar. Ĥavāriç begleri cemÓ olup çadırın altına oturdu. (2) Nāgāh gördiler ki Baśra yolundan bir toz çıkdı. Ol toza yil karşı urup (3) tozu iki śāk itdi. Toz içinden on beş Óālem altun başlu yeşil bayraklı çıkdı. (4) On beş biñ eriñ nişānesi bellü oldı. Yigirmi yedek ÓArabı atlar altun eyerli (5) öñince çekilür Óālem dibinde yeşiller giymiş başuna kıara imāme śarılmış bir maĥbüb (6) civān kös naÓrasın çalaraq gelüp kıondı. ÓÖmer ibn-i Yezid aydı: bu kim durur? Ziyād (7) aydı: āh bu nā-bekāruñ elinden Mālik Ecdār'ün büyük oğlı adı Ībrāĥim didi. Anuñ (8) ardından bir toz çıkdı yil karşı vardı. İki śāk itdi. Toz içinden on beş (9) altun başlu Óālem kıızıl bayraklı çıkdı. On beş biñ kışinüñ nişānı belli oldı. (10) ÓĀlem dibinde bir uzun boylı kıırmızı cübbe üzerinde başında siyāh imāme śarınmış (11) öñinde yigirmi yedek yedilür gümüş eyerli kös u nefir çalaraq ol dañı geldi kıondı. (12) Yezid'ün oğlı ÓÖmer aydı: bu kimdür? Ziyād aydı: bu dañı Mālik Ecdār'ün küçük (13) oğlı Śaffān'dur didi. Andan śoñra bir toz çıkdı. Foz içinden otuz Óālem (14) žāhir oldı. Otuz biñ eriñ nişānesi göründi. ÓĀlem dibinde üç yigit arslān (15) gibi öñlerince altun gümüş eyerli otuz yedek atı tabl-ı zurna ve nefir çalaraq gelüp (16) ol dañı kıondı. Yezid'ün oğlı ÓÖmer gine suóāl idünce Ziyād aydı: bunlar ÓAmr MaÓdj (17) oğlı MaÓdj ve ikisi Kerb oğulları Esed ve ÓAmr'dur didi. Anuñ arduñca yigirmi [84] (1) sancaķ çıkdı. Cümlesi altun başlu aķ yapraklı yigirmi biñ eriñ nişānesi göründi. (2) Sancaķ dibinde üç yigit var. Ammā biri gāyet heybetlü. Öñlerünce yigirmi yedek altun (3) eyerli kös naÓraların döğerek gelüp kıondı. Yezid'ün oğlı ÓÖmer, Ziyād'a aydı: bunlar kimdür (4) didi. Ziyād aydı: Mekke şerifi sultān ÓAbduśśamed dirler. Ol iki yanındaki civānuñ (5) biri oğlı. Adına RefiÓ dirler. Ol kıara śarınun Useyyd ibn-i Munzır'dur. Eger (6) bu olmazsa bunları biz[e] helāk itmek kıolaydır. Elā nice idelim didi. Anuñ arduñca (7) gine bir toz çıkdı. Toz içinde on Óālem on biñ eriñ nişānesi göründi. Sancaķ (8) dibinde Ĥoca ÓAmr oğlı Ümeyye ile on piyāde Óasker ile gelüp kıondı. Yezid'ün (9) oğlı ÓÖmer suóāl itdi. Ziyād aydı: buña Ĥoca ÓAmr dirler. Şol yanındaki oğlı Ümeyye'dür. (10) Anuñ ardınca yigirmi Óālem altun başlu siyāh

bayraklı Óalemler çıkdı. Bu Óalemlerüñ arasında (11) Hâzret-i İmâm Hüseyn'üñ Óalemi Müşabbağ hattıyla yazılmış Lâileheillallâh Muhammedu'r-Resül(12)ullâh ÓAlıyyü'l-veliyyullâh vaşî-i Resülullâh mürşid-i kâmil hâzret-i hünkâr Hâcî Bekdâş - 1 (13) Veliyyullâh ve bir Óalem dañı müşabbağ hattıyla yazılmış âh Hüseyn vâh Hüseyn ve İmâm Hüseyn'üñ (14) kanuna ğarğ olmuş cübbesi bile ve Óalem dibünde karalar giymiş siyâhlar sarınmış ve bir (15) kara ata binmiş elinde nacağ yalnızcağ ağ sağallı pîr-i nürânî ejderhâya beñzer âdem (16) yüzine bağınca qorqar. Buña müóminler cümleten karşu durup ikrâm ve Óizzetiyle getirüp (17) qondurdılar. Yezid'üñ oğlı ÓÖmer, Ziyâd'a aytdı: bu qoca kimdür? Ziyâd aytdı: Mâlik [85] (1) budur didi. Yezid'üñ oğlı ÓÖmer müóminlerden böyle heybeti ve şalâbeti görince (2) göñline qorqı düşdi. Gelüp çadırlarında oturdılar. Ammâ **bu cânibden** müómin Óaskeri (3) temâm iki güne qadar yirli yirine yirleşüp hayme hârem-gâh qurup bir şerif günde dıvân idüp (4) erkân-ı devlet ve erbâb-ı saltanat yirli yirinde qarâr itdi. Sufralar döşenüp yemege (5) şalâ virildi. Yidiler ve şükürin didiler.

Kelâm-ı Manzûm:

- FâÓilâtün FâÓilâtün FâÓilün  
(6) Şükr-i niÓmet niÓmeti ider ziyâd  
Küfr-i niÓmet niÓmeti ider kesâd
- (7) NiÓmete şükr{i} eyle sen her dâóim ol  
Tâ ki vire niÓmeti Hâğğ saña bol
- (8) Şükrini iderseñ dâóim niÓmetiñ<sup>61</sup>  
Ġarğ olasıñ bahrine sen rahmetiñ
- (9) NiÓmetiñ şükrine olursañ kehîl  
NiÓmetiñe irişür şekksüz qatıl
- (10) NiÓmetiñ olsun ğanı ey hümâm  
ÓAşqıla di eşselâtü vesselâm

<sup>61</sup> Vezin bozuk.

(11) Andan Mālik Ecdār baş kaldırıp aytdı: Ey pehlevānlar ve ey āl-i Resūl yolında cān (12) ve baş virenler. Evvelden emīrden bir havārīce bir nāme gönderüp daŖvet idelim. Revā görür misiz (13) didi. Pehlevānlar cümlesi birden aytdılar: ey šāhīb-kırān Őimdiki zamānda šāhīb-i (14) hurūcsan ve šāhīb-i daŖvetsen. Cümlemüz senūñ emrine meŖmūruk. Ve hūkmiñe (15) maĥkūmuk. Emir seniñdür didiler. Mālik emr itdi. Hemān nāme yazup mühr urdılar. (16) Hoca ŖAmr'ūñ eline virüp havārīc Ŗaskerine gönderdiler. Cāsūslar gelüp Yezīd'ūñ (17) ođlı ŖŖmer'e ŖAmr'ūñ gelmesinden haber virdiler. Yezīd'ūñ ođlı ŖŖmer bunu iŐidüp ŖAmr'a [86] (1) istiĥbāl itdirüp dīvān-ı ĥaymeye getürdiler. Yir gösterüp ŖAmr daĥı geĥüp oturdu. (2) Ŗñine taŖām getürdiler. Yidi. Andan nāmesin Ŗarz eyledi. Ćavuşlar nāmeyi alup (3) Yazīd'ūñ ođlı ŖŖmer'e virdiler. ŖŖmer nāmeyi alup Ziyād'a virdi. Ziyād alup (4) mütālaŖa ĥılup görđi yazmıŐ ki:

Kelām-ı Manzūm:

- MefāŖīlün MefāŖīlün FeŖŖlün  
(5) Hūdāvend-i aŖŖim ki oldı celīl  
Anuñ varlığına bu Ŗālem {oldı} delīl
- (6) Hūdā medĥi maĥdūr-ı ādem degül<sup>62</sup>  
Yaradıcı olmaĥlıĥ āsān degül<sup>63</sup>
- (7) Muĥammed cihānuñ hūmāmıdur  
CemiŖ-i nebīnūñ [ser]-imāmıdur
- (8) İmām Ĥasan Ĥüseyn Ŗeynāl ŖAlī  
Cihān iĥinde Őibhsüz bunlar velī
- (9) Ĥasan Őehriyārı Ĥüseyn Őāh-ı dīn<sup>64</sup>  
Cihān iĥre bu{n}lardur emīn-i güzīn

<sup>62</sup> Vezin bozuk.

<sup>63</sup> Vezin bozuk.

<sup>64</sup> Vezin bozuk.

(10) Aña vü aşhābuna olsun dūrūd  
Cihān halkı Hāḡ'a itdigi sūcūd

(11) BaŌde ez ḡamd-ı hūdā-yı kibriyā ve naŌt-ı seyyid-i enbiyā ve vaśf-ı cihār yār-ı  
(12) bā-śafā. Ben ki Mālik Ecdār ibn-i Hārīś. Sen ki Yezīd'ün ođlı ŌŌmer'siñ. Nāmem  
(13) saña varduğda āl-i Muḡammed'den buđđ[1] ḡogıl. Muḡhibb-i ḡānedān ol. Ve  
yanuñda olan (14) ḡüseyn'e cefā iden ḡāricileri bağla. Baña gönder. Ve babañ laŌnet  
Yezīd'e söyle (15) ḡāzret-i İmām Źeyne'l-Ōābidīn'i baña teslim itsiñ. Ve sen de  
bizim ile yār ol. Ve eger (16) rāzı olmazsañ başını keserim. Ōoñ pişmānlık fāŌide  
itmez. Bilmiş ol. Varup (17) ilçi ile nāme irsāl idesin. Demiş. ŌŌmer nāmenūñ  
cevābını işidünce etrāfında [87] (1) olan ḡāriciler çağırşup aytdılar: ne iŌtibār  
Berberiyye ŌArablarına. Şimdi yer yüzünüñ ḡālīfesi (2) Yezīd ibn-i MuŌāviyye'dür.  
Emr eyle yarın ceng olsun. ŌArabların ḡāḡından gelelim. Yezīd'ün (3) oğlı ŌŌmer  
aytdı: yā ŌAmr siziñle bizim aramızda ḡılıc var. Var Mālik Ecdār'a böyle söyle. (4)  
Yarın cengdür ḡāzır olsun. Görelim Allāhu TeŌālā neyer didi. ŌAmr dañı sürüp (5)  
Mālik Ecdār'a geldi. ḡıśsayı bir bir söyledi. Mālik emr itdi. Mūnādīler nidā itdiler. Ol  
gün (6) ol gice iki Ōasker tedārikin görüp esbāb-ı ḡarbların ḡāzır itdiler. Çün śabāḡ  
oldı. (7) Güneş ḡulle-i ḡāfdan baş gösterdi. ŌĀlem nūr ile mūnevver oldu. İki kōs-i  
ḡarḡiler (8) dōkilüp iki leşker atlarına binüp meydān kenārına geldiler. Hemān  
mūŌminlerden Useyyd-i (9) cihān-đir ejderḡā gibi gelüp Mālik Ecdār'dan izin alup  
meydāna girdi. RaŌd-vār (10) naŌra urup ḡayḡurdu. Yer gök gürlledi. Ve cihān  
ırđalandı<sup>65</sup>. Śandılar ki ḡamza ibn-i (11) ŌAbdulmuttalib gine dūnyāya geldi. Yāḡūd  
ḡāzret-i ŌAlī ibn-i Ebī Fālib dūldüle bindi naŌra urdu. (12) Useyyd meydān yüzine  
gelüp çağırşup aytdı.

Kelām-ı Manżūm:

FāŌilātün FāŌilātün FāŌilün  
(13) Kim beni bilmezse bilsün āşikār  
Ben Useyyd[em] Munżır ođlı nām-dār

<sup>65</sup> Irđalandı.

(14) Ey Ziyād [ey] Şit-i dūn [ey] ehl-i kın  
Geliñüz meydānıma kaçmañ hemın

(15) N’itdi size ehl-i beyt-i Muştafā  
Kerbelā’da itdiñiz aña cefā

(16) Şimdi anuñ sen belāsın bulasın  
Her ne kıldıñsa cezāsın bulasın

(17) Er olan meydāna gelsün bugün  
Geliñiz siziñle kılayım düğün

[88] (1) Tā Hüseyn’uñ sizden alam dādını  
Zindāndan kırtaram evlādını

(2) Tañrı<sup>66</sup> kırsa sizden [alam] intiķām  
İt gibi kıram sizi her şubh [u] şām

(3) Zümre-i havāriç Useyyd’uñ bu nükteli kelimātın gūş idicek her birinüñ (4) ħalbine ħavf düşüp birbirine baķışdılar. Āħir Şām çerisinden Müh(5)lik nām bir ħārici naŖa urup Useyyd’e muķābil olup eline gürzin (6) alup Useyyd’e ħavāle kıldı. Useyyd bunıñ gürzin menŖ idüp kemerine (7) yapışdı. Eli üstüne alup yire çarpdı. Şahin mişāli üzerine indi. (8) Bir ayağın ayağına başup ve bir ayağın eline alup Ŗaskeri ħavāriçe ħırsān (9) şalmağ-içün kuvvet idüp Mühlik laŖneti boğazına varuncaya kadar (10) eski bez gibi çeküp yırtdı. Parçalarını ħavāriçe karşı atdı. İki (11) leşker bu aĥvāli görüp ħayrān oldılar. Useyyd yine ata süvār oldu. (12) Meydān yüzinde turup er taleb itdi. Bir ħārici daħı girdi. Gürz ħavā(13)le kıldı. Useyyd ħāricinüñ gürzine eli ayasın karşı tutdı. Gürz (14) gelürken kıvrayup tutdı. Elinden alup yabāna atdı. Ĥāricinüñ yanına (15) yanaşup çeküp kıcağına aldı. Bir eliyle omzuna başup ve bir elin bo(16)ynından tutup kıparup ħavāriç alayına atdı. Bir daħı girdi. Ĥamle (17) kıldı. Useyyd anuñ ħamlesin menŖ idüp anuñ daħı kemerinden yapışup [89] (1) eli üstüne alup meydān

<sup>66</sup> Allāh.

meyānunda bir dāş var idi. Ol taşa öyle urdı kim (2) ol hāricinūñ atı kemigüne yapışdı. Bir hārici dañı girüp Useyyd'e (3) hāmle kıldı. Useyyd anuñ hāmlesin dañı redd itdi. Bunuñ kemerüne yapışup (4) bir alma gibi eline alup havāya atdı. İnerken kılic ile çalup pāre pāre itdi. (5) Bir hārici dañı girdi hāmle kıldı. Useyyd hāmlesin şavdı. Aña bir gürz (6) öyle urdı ki hāricinūñ kelle-i bî-devletin tārmār itdi. Ol gün beyne(7)'ş-şelātın olıncaya kadar altmış hāriciyi her birin birer luŖbile helāk itdi. (8) Useyyd'ün bu hālın görüp ayruķ kimse meydāna girmedi. Useyyd tekrār (9) naŖra urdı er taleb kıldı. Gördi ki kimse meydāna gelmez. Hemān naŖra tekrār (10) bir dañı urup ol şafa hāmle kıldı. İkindi olıncaya kadar nice hārici(11)yi helāk itdi. Yine meydāna gelüp mübāriz talep kıldı. Bir hārici at depüp (12) meydāna girdi. Useyyd'e muķābil oldı. Ol hārici aytdı: ey pehlivān (13) ben Hicr ibn-i Hicr'ün sipāhî-salarıyam. Adıma Kelîb dirler. Useyyd aytdı: imdi (14) hāmle kııl. Kelîb eline gürz alup Useyyd'e üç hāmle kıldı. Useyyd menŖ itdi. (15) Nevbet Useyyd'e dönücek eline gürz alup Kelîb[e] öyle çarpdı ki siperi tār(16)mār oldı. Başunu kaçırup dururam şandı. Kelîb'ün kelle-i bî-devletin (17) ħurd itdi. ŖŖmer bunu görüp çār-na-çār emr itdi. Fabl-ı ārām çaldılar. İki [90] (1) leşker birbirinden ayrılıp yirli yirinde ķondılar.

Kelām-ı [manżüm]:

FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün

- (2) Her ki{m} diler rahmet-i Hāķķ kazana  
Fātihā oķıya bunu yazana

MefāŖilün MefāŖilün FeŖülün

- (3) Musannifine her kim kılsa duŖā  
ŞefāŖat ide yarın aña Muştafā<sup>67</sup>

- (4) İşit imdi bu yüz[den] dāstānı  
Saña şerh ideyim birer ben anı

- (5) Cihānuñ hāli çün Ŗibret-nümādur  
Şafā vü Ŗişret üŖayn ü Ŗinādur

<sup>67</sup> Vezin bozuk.

- (6) Gehî raóî gehî târî gehî derd  
Gehî zevkî gehî germî gehî serd
- (7) Zamānuñ hâli olmaz inqılâbı  
Geçer bu nev'ile her fa'sl u bâbı
- (8) Velî[kin] diñle benden bir hîkâyet  
Selefden her nice kııl{dıy}sa rivâyet
- (9) Gücenmeyesîñ bir dem ey birâder  
Şalāvât vir ki şād olsun peyamber<sup>68</sup>

(10) Rāvîler şöyle rivâyet ve böyle hîkâyet ider ki ol vaqt Ümeyye, Semâk Óayyârı (11) bağlayup götürmiş idi. Diliyle muhîbb-i hânedân-ı Resûl'am didi idi. Bu ecelden (12) halâs olmuş idi. Bir gün fırsat bulup havâriç Óaskerine geldi. Bâkî (13) Óayyârlar ile buluşdı aydı: ne dîrsüz la'net Yezîd devletinde ÓArablaruñ (14) elinden halâs oldu. Lâkin bu gece gâfillerdür. Geliñ beşimiz beş kimse bend (15) idüp götürelim didi. ÓAyyârlar bunu işidüp hemân sûret-i tebdîl idüp (16) sünnî leşkerine geldiler. Evvel Semak Óayyâr Useyyd'ün çadırına girdi. (17) Gördi ki Useyyd uyқыya yatmış uyır. Semâk usûl usûl yanına geldi. [91] (1) dârü-yı haşmer ile Óaqlını aldı. Yorğan<sup>69</sup> şarup muhkem bağlayup arkasına alup (2) havâriç tarafına revân oldu. Semak dañı kendüni ÓAmr'uñ halîfeleri şekline koyup (3) helva bişirüp dârü-yı haşmer ile qarışdurdı. Bir tabağ içine koyup Ümeyye (4) çadırına geldi. Gördi ki Ümeyye yatmamış. Baş koyup du'â itdi. Tabağ ile (5) helvâyı Ümeyye'nün öğine kodı. Atañ ÓAmr gönderdi didi. Ümeyye helvâdan (6) biraz yidi ve çadırda olan hizmetçilere yidürdi. Bir zamândan soñra dârü-yı (7) heşmer bunlara kâr idüp Óaqlıları gitdi. Semâk Ümeyye'yi bağlayup havâriç tarafına (8) revân oldu. **Bu cānibden** Şebrî Óayyâr dañı [at] sürüp Ma'Ódî'nün çadırına (9) geldi. Fırsat bulup içeri girdi. Dârü ile Ma'Ódî'nün Óaklını aldı. Şirtına (10) alup havâriç tarafına revân oldu. Tebrîz Óayyâr dañı Esed'i giriftâr idüp (11) havâriç tarafına revân oldu. Cüstî Óayyâr dañı Mekke şerîfi sultān ÓAbdu'ssamed'i

<sup>68</sup> Peygamber.

<sup>69</sup> Yorğan.



(12) bağlayup havâriç tarafına revân oldu. Andan soñra bir yire cem'oldılar. Her biri (13) eşir itdügi âdemi birbirine haber virdi. Şabâh oluncaya kadar şabr itdiler. Şabâh (14) olunca dîvân yiri kurulup beş Öayyâr tutsaklarıñ [Yezid'üñ] oğlu ÖÖmer'e i'ölâm (15) itdiler. Ammâ sen kıssayı mü'ominlerden diñle. Bu taraftan mü'ominler şabâh olunca Useyyd'üñ (16) çadırından bir feryâd u zârılık kopdı. Ve bir taraftan Ma'ódî'nüñ çadırından ağlamak (17) sesi çıktı. Ve bir taraftan Useyyd çadırından feryâd figân geldi. Ve bir taraftan [92] (1) Mekke şerîfi ÖAbdu'ssamed çadırından feryâd kopdı. Bu feryâdları Mâlik işidüp perişân (2) oldu. Hemân Hoca ÖAmr'ı çağırup Baba ÖAmr gelince olan işi söyledi. Hoca ÖAmr Semâk'ı (3) aradı. Gördi ki çadırı boş. Esbâbları yok. Bildi ki bu fesâdlar anuñdur. (4) Baba ÖAmr Mâlik'e aytdı: ben saña dimedim mi Semâk'ı helâk idelim didim. Sen benim sözime (5) inanmaduñ. Şimdi gördiñ mi? Ammâ ne çäre diyüp tebdîl olup Yezid'üñ oğlu (6) ÖÖmer'üñ dîvânına geldi. Şol vaqt irişdi kim pehlevânlarıñ Öaqlını başına getirüp (7) siyâset meydânına çökertdiler. Yezid'üñ oğlu ÖÖmer baş kaldırup aytdı: gelüñ Ebû (8) Turâbıdan ferâgat idiñ. Yezid'e bi'Öat idiñ. Her ne memleket dilerseñüz size vireyim (9) didi. Useyyd Yezid'üñ oğlu ÖÖmer'den bunu işidüp aytdı: Ey la'önet Yezid (10) kim dir ki imâm ÖAlî'den Yezid için ferâgat idem. Eger Allâhu Te'Öâlâ Öinâyet iderse (11) ne seni koram ve ne Yezid'i koram. Cemî'Ö düşmân-ı âl-i Resûl'ı helâk iderem didi. ÖÖmer bunu (12) işidüp güldi aytdı: gördim ki bu beş kişiler şu hâlde iken sözlerini ne (13) dirler diyüp emr itdi. Beş dârağacı dikdiler. Bu beş kişiyi dârağacına (14) aşıñ didi. Hemân Hoca ÖAmr bunu görüp cân başına sıçradı. Segirdüp (15) Mâlik'e haber virdi. Mâlik bunu işidüp ağladı aytdı: yâ Hoca nice idelim didi. (16) Hoca ÖAmr aytdı: siz Öacele silâhlanuñ didi. Hemân Mâlik emr itdi. Mâlik (17) oğlu İbrâhîm ve Şaffân ve ÖAmr ibn-i Kerb dördü silâhın kuşanup tebdîl [93] (1) olup havâriç leşkerine geldiler. Şol vaqt yetişdiler kim beş dâr dikmişler. (2) Pehlevânlarıñ boyunlarına kemend daqmışlar. Çekmek isterler. Useyyd havâriçiñ bu hâlin (3) görüp aytdı:

Kelâm-ı manzûm:

Fâ'Öilâtün Fâ'Öilâtün Fâ'Öilün

- (4) Kim beni bilmezse bilsün bu zamân  
Ben Useyyd'em âl-i Hâşîm pehlevân

- (5) DİN yolında cümlemiz beş arkadaşız  
Rāh-ı Hâkķ'a gitmege hep yoldaşız
- (6) Kimseye nā-hâkķ yire žulm itmedik  
Toğruyı koyup egriye gitmedik<sup>70</sup>
- (7) Şuçımız bu ki Muḥammed āline  
Sevmişiz tutup anuñ aqḫālını
- (8) Hîle ile bizi birkaç nā-bekār  
Tutdılar tā kim ideler {bizi} ber-dār
- (9) Hâkķ TeŖālā lutf Ŗaziz-i ži'l-intiķām<sup>71</sup>  
Dādımız senden ala Rabbü'l-enām
- (10) Muştafā āline itdiler hücüm  
Bizi katl itse ne var kavm-i žalüm
- (11) Tañrıdan qor[ķ]mayınca bu kavm-i dūñ<sup>72</sup>  
Her ne itseler olur bu günki gün

(12) Mālik Ecdār bu hāli görüp ađladı. Hemān šabr idemeyüp nacađı yalnızcađ idüp  
(13) hemān Useyyd'üñ ipini tutan cellāduñ başına bir nacağ urdı. İki pāre (14) idüp  
Useyyd'i halās idüp eline bir kılc virüp havārice tiğ yürütdiler. (15) Ve bir cānibden  
İbrāhīm naŖra urup Useyyd'i kırtardı. Ve bir tarafdān Šaffān naŖra (16) urup  
MaŖdī'yi halās itdi. Mālik Ecdār Useyyd'den soñra Mekke sultāni ŖAbduśśamed'i  
(17) kırtardı. Hoca ŖAmr oğlı Ümeyye'yi halās itdi. Havārıc bu hāli görüp [94] (1)  
bunlaruñ üstüne hücüm itdiler. Pehlivānlar naŖralar urup dārađaçların ellerine (2) alup  
hāricileri tārmar itdiler. Pehlevānlar hārici arasında çıkup kendi (3) Ŗaskerlerine  
geldiler. Andan soñra Mālik ŖAmr'a aytdı: imdi size dañı lāzım oldı ki (4) ol beş

<sup>70</sup> Vezin bozuk.

<sup>71</sup> Vezin bozuk.

<sup>72</sup> Vezin bozuk.

Óayyārı tutup bunda getüresiz didi. Ümeyye ile babası Hoca ÓAmr (5) çadırlarına geldi. Bu canibden Yezid'ün oğlu ÓÖmer'e haber geldi ki bugün Mālik (6) gelüp tutsakları halās itdi. ÓÖmer gāzaba gelüp emr itdi. Münādiler (7) nidā itdiler. Bir tarafdān müslümānlar dağı nidā itdiler. Ol gün ol gice iki Óasker (8) yarağların görüp. Çün sabāh oldu. Güneş kulle-i káfđan baş kaldırup (9) Óālem[i] nūr ile münevver eyledi. İki cānibden ceng-i hārbler çalınup sünni-i (10) ehl-i ĩmān havāriç-i ehl-i tuđyān ne var ise cümlesi atlarına bindiler. (11) **Bu tarafdān** Esed ibn-i Kerb at depdi. Mālik'den izin istedi. Mālik izin virüp. (12) At depüp meydāna gelüp aytdı:

Kelām-ı manžüm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün  
 (13) Ben ki<sup>73</sup> ol sādāt-ı sālār-ı ÓArab  
 Nesl-i MaÓdı ÓAmr ibn-i Kerb
- (14) Ey havāriç Óaskeri ey kavm-i dūn  
 Geliñiz meydānıma olıñ zebūn
- (15) İtdiñüz āl-i Resūl'a mekr ü āl  
 Añlamadıñuz ne olıser meóāl
- (16) Žulm ile katl itdiñüz evlādını  
 Sizden alıserdür Aĥmed dādını

(17) Havāriç leşkeri Esed'ün sözün işidüp birbirine bağışdılar. Hemān Ĥazıme [95] (1) ĥaykırup kendini bildirüp Esed'e mukābil oldu. Gürzin eline alup ĥamle kıldı. (2) Ĥazıme'nün gürzini kalkan ile menÓ itdi. Bir dağı bir dağı ĥāsılı Esed (3) Ĥazıme'nün üç ĥamlesin sāvdi. Nevbet Esed'e gelince eline gürz aldı. Ĥazıme'ye ĥamle kıldı. Ĥazıme (4) Esed'ün gürzine kalkan karşı tutdı. Esed'ün gürzine Ĥazıme'nün kalkanı dayanamayup (5) ĥamur gibi ezildi. Ve ĥaşĥaş kabuğı gibi tārmar oldu. Arkasına tokındı. (6) Ĥazıme'nün ağzından burnından buñar gibi kan ağdı. Ve gözleri qararup depesi (7) üstüne yıkıldı. Zır zır oldu. Esed hemān řāhin gibi sıçrayup Ĥazıme'nün

<sup>73</sup> Benem.

başını (8) bedeninden çekti. Serçe başı gibi kıopardı. Nîzeyeye diküp Óalem dibine gönderdi. (9) Hâzime'nün Óaskeri bunu görüp Esed'ün üzerine at depüp hâmile kııldılar. (10) Hemân Esed bunu görüp arslân gibi hâykırup kendini yigirmi biñ havâriç Óaskerine (11) urdı. Bu taraftan Mâlik bunu görüp on biñ müómin birle ÓAmr ibn-i Kerb[‘i] Esed'ün yardımına (12) gönderdi. Müómin-i ehl-i îmân havâriç-i ehl-i tuğyân bir birine kıarışup kıatışup bir Óažim (13) ceng itdiler. Nice başlar kesildi. Yiryüzi âdem kıanından çukurlar doldı. (14) Şoñra müóminler gâlib olup hâriciyyi Yezid'ün oğlı ÓÖmer üzerine dökdiler. (15) ÓÖmer emr itdi. Yigirmi biñ havâriç Esed'e hâmile itdiler. Mâlik bunu görüp MaÓdı'ye emr (16) itdi. On biñ er ile hâriciyye hâmile itdi. İki leşker birbirine kıarışup Óažim (17) ceng itdiler. Nâ-gâh MaÓdı Selim ile ile görüşüp. MaÓdı hâykırup naÓra urdı. [96] (1) Selim MaÓdı'yi görüp ögin bağıladı. Eline güurz alup MaÓdı'ye hâvâle itdi. MaÓdı (2) Selim'ün üç hâmlesin şavdı. Nevbet MaÓdı'ye gelince hemân güurzın eline alup bir đarb (3) öyle urdı ki Selim bendiñi atun beli üzildi. Yüzi üzerine yıkıldı. Kâfir çabuğ idi. (4) MelÓün çabuğluğ ile sıçrayup meydân ortasında eline kıılıc alup MaÓdı'ye (5) hâvâle kııldı. MaÓdı, Selim'ün kıılıcın şavdı. Selim'e öyle bir kıılıc urdı ki (6) MaÓdı'nün kıılıcı Selim'ün kıafasından tâ eyer-hânesine kıadar iki şâkk itdi. (7) Cânı cehennemün dibine gitdi. Havâriç Óaskeri bunu görüp kıorkıdılar. Yezid'ün oğlı (8) üzerine dökdiler. ÓÖmer bunu görüp Hicr ibn-i Hicr'i yigirmi biñ hârici ile gönderdi. (9) Müóminlerün üstüne hâmile kııldı. **Bu cānibden** Useyyd bunu görüp on biñ müómin (10) bile kendini havâriçe urdı. Elinde kıılıc kıanda havâriç görse ikişer pâre (11) iderdi. Nâ-gâh anı gördi ki bir hâric müóminleri alay alay helâk iderdi. (12) Useyyd bunu görüp erlik tamarları cüş u hurüşa gelüp raÓd-vâr naÓra urup (13) Hicr ibn-i Hicr'ün öñin bağıladı. Kim idügin bildi. Bir đarb öyle urdı ki Hicr ibn-i Hicr (14) kıalkın kıarşu tutdı. Useyyd'ün hâmlesin şavdı. Useyyd bunu görüp. Bu kerre (15) Useyyd kıuvvet idüp cān u gönülden öyle bir güurz urdı ki güyâ Kıaf Fağı'na (16) ursa idi tağıdurdı. Hicr bunu görüp gine kıalkın kıarşu tutdı. Useyyd'ün (17) güurzine dayanamayup kıurumış haşhaş kıabuğı gibi tarmatağın eyledi. [97] (1) Hicr başını kıaçurdı. Güurz Hicr'ün bağırina tokındı. Hicr'ün ağızından burnından kıan (2) buñar gibi ağıdı. Ammā biñ dürli ğayret idüp menÓ itdi. Useyyd yine bir güurz (3) dañı urdı. Anı dañı şavdı. Nevbet Hicr'e gelince öykesinden bir eliyle Useyyd'ün (4) yağısından ve bir eliyle kemerinden yapışdı. Üç kerre kıuvvet itdi alamadı. LaÓnet ğayrete (5) gelüp yumruğın düğümlledi ki Useyyd'e bir mušta ura. Useyyd al ayağın virüp (6) şavdı. Useyyd hemân arslân gibi Hicr'ün kemerinden

yapışup kuvvet bāzūya getirüp (7) yā Allāh yā Muḥammed yā ÓAlı diyüp Ḥicr'i eli üstüne aldı. Atına üzengi urup Mālik (8) Ecdār'ũñ öñine getirüp yire çarpdı. Mālik Useyyd'e duÓālar itdi. Gine Useyyd at depdi. (9) Meydāna girdi. Havārıc Óaskerine kırd gibi daldı. Nicelerün helāk itdi. Yezid'ũñ (10) oğlı ÓÖmer bunu görüp Ḥicr'ũñ giriftār oldığın bilince ğazaba gelüp Óaskerine emr (11) itdi. Cümlesi birden Useyyd'i araya aldı. Mālik bunu görüp emr itdi. **Bu tarafdān** (12) müóminler kılıcları Óüryān idüp havārıce daldılar. Allāhu ekber kebıren ol deryā (13) gibi Óasker birbirine kırışıp kıtışıp yüz on biñ müómin-i ehl-i imān ve yüz toksān biñ (14) havārıci-i ehl-i küfrān birbirine öyle kılıc çaldılar ki ādem kıanıdan seller ağdı. Ve ādem kellesinden (15) at ve insān gidemezdi. Ve öyle oldı ki baba oğlına oğlı babasına kıarındaşı (16) kıarındaşı bağmayup birbirin fark idemeyüp herkes öñine geleni helāk iderdi. (17) Bir cānibden Mālik Ecdār'ũñ elinde nacađıñ yalıncağ idüp hāriciıyü gürgen [98] (1) ağacı gibi yararđı. Bir cānibden Useyyd ibn-i Munzır elinde kılıcın Óüryān idüp (2) hāriciler[i] hıyār gibi dilerdi. Ve bir tarafdān İbrāhım ibn-i Mālik gürz ile havārıci ezerdi. (3) Bir yañdan Mālik Ecdār küçük oğlı Šaffān niıze ile havārıci şışlerdi. Bir cānibden (4) Esed serhoş olmuş arslān gibi havārıce kılıc urup ve baÓzı olurđı ki (5) pehlevānlar kıalkān yirine bir havārıciıyü eline alup kıankı havārıci kendine kılıc uracağ (6) olsa hemān elindeki laÓneti idinüp kāfirũñ kılıcuna kıarışı tutardı. Ve bir cānibden (7) MaÓdı Kerb kükremiş deve gibi havārıciıyü depelerdi. Cümlesi bu vechle münāfiқа tiđ (8) çalardı. Ve'l-hāşıl-ı kelām ol gün ağşam olıncaya kıadar bu vechle hāzret-i (9) imām Ḥüseyn'ũñ kıanıñı almağ için münkire kılıc çaldılar. Ağşam oldı. İki tarafdān (10) tabl-ı āsāyiş çalındı. Cümle müóminler havārıciıden ayrılıp bı-kıuşürsuz geldiler. (11) Yirli yirinde rāhat oldılar. Ağşam namāzun edā idüp yatsu namāzın dağı edā idüp Baba ÓAmr (12) ile oğlı Ümeıye tebdil olup havārıci Óaskerine gelüp toğrı laÓnet Yezid'ũñ (13) oğlı ÓÖmer'ũñ çadıırına geldiler. İçeri girüp gördiler havārıci begleri ve cehennem segleri (14) cemÓ olmuş otııurlar. ÓAyyārlar bir araya gelüp fesāda başıladılar. (15) ÓAmr ibn-i Ümeıye oğlı Ümeıye'ye aytdı: ođul sen varup pehlevānlara haber it. (16) Zirā Óayyārlaruñ ittifağları var. Ğāfil olmasunlar didi. Ümeıye müómin Óaskerine (17) revān oldı. Hoca ÓAmr dağı bir zamān soñra çadıırına gelüp yirine yatup [99] (1) muşıldamağa başıladı. Bir sāÓatdan soñra gördi ki bir herif siperāne libaslar (2) giymiş çadııruñ ardından delüp içeri girdi. Gördi Hoca ÓAmr yatup. (3) Uyur sanup üstüne geldi. Dārü çıkardı. Kıaşd itdi ki Hoca ÓAmr'ũñ (4) Óađlın ala. Hemān baba ÓAmr kıuvvetle arınuna bir mušta öyle urdı kim arkıası üzerine (5) yıkıldı. Elinden sıçrayup

yabāna düşdi. Hoca ÓAmr řāhin gibi şıçrayup (6) ĥerifūñ üstüne çığdı. Fursat virmeyüp bağladı. Çadır direğine řara şodı. Üstüne bekci (7) şoydı. Kendi Mālik'ūñ haymesine geldi. **Bu cānibden** Semāk (8) Óayyār dağı Mālik Ecdār'ūñ çadırına dolaşup fursat bulup çadırı (9) yarup içeri girdi. Baba ÓAmr, Semāk'a raós gelüp bunıñ Óuđbınca geldi. Semāk (10) Mālik Ecdār'ūñ üzerine geldi ki dārū vire. Mālik dağı uyandı. Görđi ki (11) bir ĥerif üstünde turur. Hoca ÓAmr dağı ardında gelüp Semāk'ūñ boğazın şığdı. (12) Yere urdı. Mālik yirinden řalđana şadar Baba ÓAmr, Semāk'ı bağladı. Mālik[‘ūñ] öginde şoyup (13) aytdı. Ben sāoir pehlevānları göreyim diyüp taşra çığdı. İbrāĥim[‘ūñ] çadırına (14) geldi. Görđi ki bir ĥerif bir kimseyi arđasına yüklenmiş hoca ÓAmr bunu görüp (15) bağırdı. Meger bu ĥerif řebrū Óayyār idi. İbrāĥim[‘ūñ] Óađlın almış bağlayup gider. (16) Baba ÓAmr'ūñ sesini işidüp İbrāĥim'i şırtından bırağdı. Şaçdı. Hoca ÓAmr hemān (17) İbrāĥim'e bağmayup řebrū'yı urup bağladı. Andan řoñra İbrāĥim'ūñ üzerine geldi. [100] (1) İbrāĥim'i řebrū'nuñ şırtına muĥkem şardı. Ve hem řebrū'nuñ boğazına bir ip tağup (2) yükli merkeb gibi yide yide melik çadırına getürdi. İbrāĥim'i melik[‘ūñ] ögine şoydı. Mālik bağdı (3) görđi ki oğlı İbrāĥim. Hemān emr itdi. ÓAđlın başına getürdiler. İbrāĥim gözün açdı. Görđi (4) babasınun çadırıdır utancından tere ġarđ oldu. Olan iři şöylediler. Ve hem Hoca ÓAmr'a (5) duÓā itdiler. Bunlar bu şözde iken Hoca ÓAmr'ūñ oğlı Ümeyye çığa geldi. Bir ādemiñ boğazına (6) bir ip tağmış yaÓñı davara ġitmiyen it gibi baÓzı yirde süriyerek melik çadırından (7) içeri girdi. Ve aytdı: bu melÓūn řaffān'ūñ çadırına varmış. řaffān'ūñ Óađlını almış (8) ve muĥkem bağlamış. Alup giderken raós geldim. Bunı ben bağlayup bunda getürdim didi. (9) Andan řoñra Hoca ÓAmr aytdı: varayım ben Useyyd'e bakayım diyüp taşra çığdı. Useyyd'ūñ (10) çadırına geldi. Görđi ki henüz dağı yatmamış içeri girdi. Görđi ki Useyyd bir ĥerifi (11) çadır direğine řara şomış. Hoca ÓAmr aytdı: ey ciger-ġüşem bu nedir? Useyyd aytdı: (12) yā Hoca Baba ben oturup Kuóān-ı Óađimi'ř-řānı tilāvet iderken Ümeyye geldi. Aytdı: şarındaş (13) ġāfil olma. Buñca ĥavāriç Óayyārları buraya gelecek didi. Ben dağı hemān yirimde (14) başka bir kimseyi yatırup kendim gizlice gözledim. Neden řoñra görđim ki bir ĥerif (15) geldi. Çadırı yardı. İçeri ġirüp dört tarafa bağdı. Bir kimse görmedi. Hemān benim (16) yirimde yatan ādemūñ üzerine hüçüm itdi. Dārū çığardı Óađlın ala. Hemān ben yirimden şıçrayup (17) ĥerifi muĥkem şucağlayup yire urup muĥkem bağlayup çadırıñ direğine şardım. [101] (1) didi. Öyle diyünce Hoca ÓAmr, Useyyd'e duÓālar itdi. ÓAmr dağı ol ĥerifi boğazına ip (2) dağup Mālik'e

getürdi. Ve hem Useyyd'ün ferâsetini haber virdi. Mâlik, Useyyd'e (3) taâsîn itdi. Ve ihsânlar kıldı. Andan soñra Hoca ÓAmr ol Óayyârları çadırına getürdi. Her (4) birinün tabanına kırkâr hayva çıbıgı urdı. Andan soñra aytdı: gelün sizi kendiñize (5) satayum. Alur mısıñuz didi. Bunlar aytdılar: yâ Hoca ÓAmr şimdi bizim bir pula qurı (6) dutumuz yitmez. Ne ile kendimizi alalım didiler. Hoca ÓAmr aytdı: ben sizün biriñizi (7) salayım. Yezid'e başına yemin idiñ. Gitsin bahâlarıñuzı getürsin. Baña virün (8) ben de sizi âzâd ideyim didi. Bunlar râzı oldılar. Hoca ÓAmr bunlarun her (9) birin ellişer altuna kesdi. Tebrüzî Óayyâr altunı getürmesüni boynına aldı. (10) Baba ÓAmr anı salıvirdi. Tebrüzî Óayyâr çadırına geldi. Hâtırına geldi ki (11) varmaya. Ammâ Yezid'ün oğlu ÓÖmer'den qorqıdı. İki yüz mişkâl altun bulup (12) Hoca ÓAmr'a getürdi. Baba ÓAmr altunı aldı. Oğlu Ümeyye'ye aytdı: imdi bunı (13) dañı anların yanına ilet. Ümeyye, Tebrüz'ı bağlayup qalan Óayyârlarun yanına iletđi. (14) Şabâh olunca divân-ı şâhî qurılıp tertib-i pâdişâhî yirli yirine geldi. (15) Hoca ÓAmr Óayyârlara gelüp aytdı: virdigiñiz altun qalb imiş. Cümleñüz (16) qalbcı imişsiñiz. Qalbleri helâk itmek gerek diyüp altunı yanına (17) aldı. Dıvâna gelüp Yirinde qarâr itdi. FaÓâm gelüp yendi. Andan soñra [102] (1) Mâlik emr itdi. ÓAyyârları Hıcr ibn-i Hıcr'i getürdiler. Siyâset meydânına çökertdiler. (2) Mâlik baş qaldırıp aytdı: ey Hıcr ve ey Óayyârlar: Mekkâri hıle-kârlar gelün Allâhu (3) TeÓâlâ'nuñ vahdâniyetüne ve Hâzret-i Resül'ün nübüvvetüne qâoîl oluñ ve ÓAlî el-Murtazá'(4)nuñ ve imâm Hâsan-ı hulq-ı rızâ ve şâh Hüseyñ deşt-i şehid-i Kerbelâ'nuñ halıfe(5)ligine râzî olup ve hem hânedânına muhıbb oluñ. Ve hem laÓnet Yezid'e laÓnet (6) idesiz. Tâ ki iki cihânda yüziñiz ağ olsun didi. Ol laÓinler Hıcr ibn-i Hıcr (7) yüzine baqđılar. Hıcr aytdı: ey Mâlik elinden geleni girü qoyma diyüp (8) Óayyârlar dañı çok herze yidiler. Mâlik bunı işidüp emr itdi. Cümlesinün (9) dillerin kesdiler. Ve altı dârağacı diküp altısını dañı ber-dâr itdiler. (10) Hâriciler bunı işidüp qorqđılar. Ve aytdılar: laÓnet Yezid'ün devleti (11) başından gitdi. Onları biz giriftâr itsek yine elimizden alurlar. Bizden mañbûs (12) olanları ber-dâr iderler. Kimsenün elinden gelmez ki halâs ide. Cäsüslar (13) gelüp laÓnet Yezid'ün oğlu ÓÖmer'e haber idünce mañzûn oldu. Ğazabından (14) ne idecegin bilmeyüp qudurmuş it gibi iki yanına yalandı. Âhir emr itdi. Münâdiler (15) nidâ itdiler. Yarın cengdir. Ya alurım ya baş virürim didi. Cäsüslar (16) gelüp Mâlik'e haber virdiler. Mâlik bunı işidüp aytdı: âl-i Resül ümmetinün (17) devletinde ve Óinâyet-i Allâh ile anlardan bâkim yoqđur. Diyüp emr itdi. [103] (1) Münâdiler nidâ itdiler. Ol gün ol gice iki cânibden âlât-ı harblerün müheyyâ idüp (2) şabâh oldu.

Güneş kulle-i kâfdan baş gösterüp cihānı nūr ile münevver eyledi. (3) İki cānibden cümlesi at üzerine gelüp meydān kenārına geldiler. Anı gördi(4)ler kim müömin Óaskerinden Mālik Ecdār at sürüp Óazm-ı meydān itdi.

Kelām-ı Manžüm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün
- (5) NaÓra urdı gıçkırup<sup>74</sup> ol pehlevān  
NaÓrasından ditredi kevn ü mekān<sup>75</sup>
- (6) Ĥaykırup çağırdı didi nerre şır  
Şanasın āsmān yıķıldı {yire} geçdi yir
- (7) Kim beni bilmezse bilsün āşikār  
Mālik ibn-i Ĥārīş'em ben nām-dār
- (8) Ey havārīc Óaskeri [ey] kavm-i dūn  
Geliñüz ceng idelim bu gün ki gūn
- (9) İtdiñiz siz<sup>76</sup> Ĥüseyn'e çok cefā  
Lākin Ĥaķķ vire size biñ biñ belā
- (10) Kaçmañuz Óavrat gibi ceng idelim  
Merd oluben cenge āheng idelim
- (11) Kañı āl-i Muştafā vü Murtezā  
İtdiñiz şusız şehid-i Kerbelā
- (12) Şavdı anlar nevbeti nevbet sizüñ  
Āhiretde dūnyāda laÓnet sizüñ

<sup>74</sup> Ĥaykırđı.

<sup>75</sup> Kevn-i mekān.

<sup>76</sup> Siz itdiñiz.



(13) Āl-i Aĥmed yolına cānlar fedā  
Geliñüz ceng idelim bir ibtidā

(14) LaŖnet Yezid'ũn oğlı ŖŖmer melŖũn, Mālik'den bunu işidüp dŖndi şit'e aytdı:  
(15) Mālik bu sŖzleri saña sŖyler didi. şit hiç sŖylemedi. Hemān Dāvũd adlı bir  
melŖũn (16) var idi. At depüp meydāna girüp Mālik'e karşu tırdı. Mālik aytdı: ey  
melŖũn (17) sen kimsũn didi. Dāvũd aytdı: ben Dāvũd'am ki Kerbelā'da Ĥāzret-i  
Īmām Ĥüseyn'e [104] (1) şu virmeyp Ŗsusuz şehid iden benem didi. Mālik aytdı: di  
imdi ĥamle kıl saña (2) gŖstereyim āl-i Resũl'e dũřmān olmağı didi. Ol dem Dāvũd  
eline niže alup (3) Mālik'e ĥavāle kıldı. Mālik řalkānıyla řaķı virdi. Ŗçũnci ĥamlesin  
daĥı menŖ eyledi. Nevbet (4) Mālik'e geldi. Mālik eline nacaķ alup Dāvũd'a ĥamle  
kıldı. Dāvũd cān acısından (5) řalkānı karşu virdi. Mālik Ecdār'ũn nacağına řalkān  
dayanamayup iki řāķķ oldu. (6) Nacaķ Dāvũd'un başına tokınap tā eyer şaşına  
varuncaya çadar iki pāre (7) itdi. Ve cānı cehenneme Ŗacele ķuř gibi uęaraķ gitdi. Bu  
ĥāli gŖrüp mŖŖminler (8) tabl-ı řādmān çaldılar. Ĥavāriçler melũl u periřān oldılar.  
Meger ĥavāriç Ŗaskerinde (9) bir tır-endāz melŖũn var idi. Adına Ĥāmid dirlerdi. At  
depüp meydāna (10) geldi. Kendini iŖlām itdi. Oķ yirine gelũnce bir oķ kirişe koyup  
Mālik (11) Ecdār'a ĥavāle kıldı. Mālik eline ķamçı alup gŖzledi. Oķ gelũrken ķamçıyla  
(12) çarpup menŖ eyledi. Ĥāmid bir oķ daĥı ĥavāle kıldı. Mālik gŖrdi ki şinesine (13)  
gŖzlemiř. şağ yanına meyl itdi şavdı. Ĥaram-zāde bir oķ daĥı ĥavāle kıldı. (14) Mālik  
ol oķı řalkān gŖbekiyle menŖ itdi. Nevbet Mālik'e gelũnce Ĥāmid'ũn yanına (15)  
vardı. Eline niže alup Ĥāmid'ũn řinesine sancdı. Niže ile Ĥāmid'ũn cigerin (16) pāre  
pāre itdi. Bunu gŖrüp Yũsuf ibn-i Ebter at sũrüp Mālik'e muķābil oldu. (17) Kendini  
bildirdi. Mālik aytdı: ey Yũsuf ĥamle kıl gŖrelim. Ne cenberde cellādsın. [105] (1)  
Yũsuf eline gŖrz alup Mālik'e ĥavāle kıldı. Mālik Ŗçũnci ĥamlesin menŖ itdi. Nevbet  
Mālik'e (2) gelũnce hemān nacaķ yalıncaķ idüp Yũsuf'a ĥavāle kıldı. Yũsuf'ũn başına  
tokındı. Atıyla kendini (3) dŖrt pāre kıldı. Yũsuf'ũn bir ķulu var idi. Ađasınuñ helāk  
oldığun gŖrüp (4) tiği Ŗũryān idüp gŖz açdırmayup Mālik'e şaldı. Mālik nacaķ  
yalmanıyla menŖ (5) itdi. Mālik Ŗykelenüp nacaķ dŖndisiyle Ŗyle urdı kim ķafası  
tārmār (6) oldu. MŖŖminlerden tekbir āvāzı āsmāna irişdi. Bunu gŖrüp Tũrķi Baĥterī  
(7) at depüp naŖra urdı. Mālik'e muķābil oldu. Bir gŖrz urdı. Mālik bunıñ (8) Ŗç  
ĥamlesin birer hũner ile menŖ eyledi. Nevbet Mālik'e gelũnce hemān nacağı yalıncaķ  
(9) idüp Baĥterī laŖine ĥavāle kıldı. Baĥterī řalkān karşu tutdı. Mālik Ecdār Ŗyle (10)

urdu ki Bahterî'nün kalkanı iki şakı itdi. La'şinüñ başına raós geldi. Başından (11) kaşına, kaşından baba çıkasica ağızında dişine dışından tā atınuñ eyer kaşına (12) varıncaya kadar mel'ûn atıyla berâber dört pâre eyledi. Müselmânlardan bunu görüp (13) Allâh Allâh âvâzı göge çıktı. Hâricîlerden feryâd figân cihânı tutdı. Yezîd'ün (14) oğlu ÖÖmer bunu görüp aytdı: bu kocaya bir âdem varunca ğarım olmaz diyüp Öalemlerin (15) depredüp iki yüz biñ kâfirden eşedd hâricîler deryâ gibi Mâlik Ecdâr'ün (16) üzerine hamle kıldılar. Mâlik bunu görüp elinde nacağ yalıncağ idüp havâriçe hamle (17) kıldı. Bunu görüp yüz biñ müömin havâriçe hücum itdiler. İki deryâ gibi Öasker [106] (1) birbirine qarışup qatışup âdem qanı seyl gibi ağıdı. Muhannetler kaçardı. Merdâneler arslân (2) gibi ceng iderlerdi. Gâh müöminler ğalib olup havârici sürüp ÖÖmer'ün üzerine döker(3)lerdi ve gâh havâric ğalib olurdu. Öyle ceng oldı ki vaşfını Allâh bilür. Havâric (4) Öaskeri zebün it gibi kaçacağ yir ararlardı. Müöminler kükremiş deve gibi haykırup (5) âdemi âdeme çarpup helâk iderlerdi. Bir cânibden Mâlik Ecdâr ecderhâ gibi (6) hâricinüñ arasına girüp elinde nacağ yalıncağ idüp kime bir nacağ ursa (7) cânını cehenneme gönderürdi. Bir cânibden İbrâhîm eline gürz alup kime ursa kellesine (8) urup tozağ mantar gibi tağıdurdu. Bir tarafdán Şaffân eline yılan dili nişesin (9) alup dört Yezîdîyi birden şişleyüp boğ böcügi gibi helâk iderdi. Ve kimini (10) kemerinden kapup havâric alayına atardı. Bir kaçını da öyle helâk iderdi. (11) Bir yandan Ma'âdi arslân gibi haykırdıca niceleri bî-cân olup helâk (12) olurdu. Ve bir cânibden Esed kılcın Öüryân idüp havâric öninden gürüh gürüh (13) kaçup birbirini çigneyp yir ile berâber idüp ba'şısınun ödi çatlayup (14) it ulumayana ölürdi. Ve bir tarafdán ÖAmr ibn-i Kerb merdâne ceng idüp İmâm (15) Hüseyin'ün düşmânını cehenneme gönderürdi. Ve bir tarafdán ÖAmr ibn-i Ümeyye şişe-i nef (16) ile havâric alayına âteşler urup yağıardı. Her pehlevânlar bir hüner ile yezîdîyi (17) kırdı. Âdem qanından yeryüzi âl reng bağlamış idi. Bu vechle ceng [107]<sup>77</sup> (1) iderlerdi. Ol zamân Useyyd gördi ki bir herîf müöminleri alay alay şehîd ider. Useyyd (2) bî-ihtiyâr na'ra urup ol âdem önün bağladı. Eline gürz alup bir đarb öyle urdu ki mel'ûn (3) yüzi üzerine mu'allağ yıkıldı. Useyyd diledi ki atından ine mel'ûnı muhkem bağlaya. Hemân etrafından (4) havâric üşüp kapdılar. Meger bu herîf Şit imiş. Qulları bu hâli görüp Useyyd'ün (5) üstüne üşüp Şit'i halâs itdiler. Useyyd bu hâli görünce ğazaba gelüp havârici (6) kıra kıra Yezîd'ün oğlu ÖÖmer'ün

<sup>77</sup> Derkenar: la'şnet Yezîd'ün oğlu ÖAmâr idi  
Mu'âviye'nün qardaşı Fayyâr idi

Óalemi dibine irişdi. Bir kılcık ile iki biçdi. Bir cānibden (7) Mālik Ecdār hāricleri kıra kıra ve Yezidler'in Şafların sōke sōke ve alayların (8) tağıdup giderken nā-gehān Ziyād'un Óalemine irişdi. Bir nacağ urup Óalemin ve Óalem(9)dārın dōrt pāre kıldı. Pehlevānlar bunu gōrōp ğayrete gelōp her cānibden yezidlerin Óalem(10)lerin yıkdılar. Havāric bunu gōrōp qağmağa yōz tutdılar. LaÓnet Yezid'un (11) oğlı ÓÖmer ve Óemmisi Ziyād ibn-i Ebī Süfyān ve laÓnet Şit bu hāli gōrōp bir birlerine (12) danışup aytdılar: nice idelim didiler. Süfyān'un oğlı Ziyād laÓnet aytdı: islāhı (13) budur ki MuÓariyye'ye qağmalı. Bundan islāhı olmaz didi. Üçi dağı bununı ağlını begendiler. (14) Hemān bir bir yōgrek atlara qağarı ve hazıneyi yōkledōp qağasın MuÓariyye diyōp (15) qaçdılar. Müóminler gōrdi ki havāric bozuldu. Kimin kırup kimin esir itdiler. Mālik (16) bu hāli gōrōp Allāh'[a] Őōkr eyledi. Cümle pehlevānlar gelōp qağına cemÓ oldılar. Cümlesi (17) birden varup Yezid'un oğlı ÓÖmer'un tağtın kılcıklayup geağup oturdılar. Andan soğra [108]<sup>78</sup> (1) havāricden esir olanları geturdiler. Mālik Ecdār emr itdi. Müómin olanı āzād (2) itdiler. Havāric olanın boynın urdılar. Bār-gāhları ve penā-gāhları ve hayme-i harem-gāhı (3) havāricden qağalmış idi. Bir yire cemÓ idōp muttasıl bir hafta İslām içinde tağşım itdiler. (4) Andan soğra Bađdād řehriniñ iāine girdiler. Şit'un sarāyını yağma idōp vırān (5) itdiler. şehr qağminden müómin olanı āzād itdiler. Havārici kırdılar. Mescidleri (6) yuyup pāk itdiler. Minberlerini yeñiden yapup hutbeyi imām Őeyne'l-ābidin adına (7) oğudılar. Ĥazret-i İmām ÓAlī efendimize gelünce radiyallāhu Óanhu didiler. Bir qaç gün (8) eglenōp rāhat oldılar.

**Ez-in Cānib Sen Kıřsayı Mūsā-i EřÓari'den ve MuÓāviye'nün (9) Qarındařı Ziyād'dan ve Ođlı ÓUbeyd LaÓnetullāhi ÓAle'l-qađmi'ž-Žālimñlerden Diñle.**

MefāÓilün MefāÓilün FeÓülün

(10) Gel imdi Óacāyib kışsa eyle gōř<sup>79</sup>

Cihānuñ kışsasın eyle ferāmōř

(11) Cihān Óibretten olmaz hāli bir dem

Ki Óibret Óarz idicidür bu Óālem

<sup>78</sup> Der-kenar: Mübārek Mūsā-i Eřóari laÓnet Ziyād ve Ođlı ÓUbeydullah.

<sup>79</sup> Vezin bozuk.

- (12) ÓAcāyib aḥvali var rūzgāruñ  
Toludur udreti Perverdigār’uñ
- (13) Gehi lūtfın gehi ahrın ider Óarż  
Gehi nūş[ın] gehi zehrin ılur Óarż
- (14) Tūkenmez devr-i ḥāli bu zamānuñ<sup>80</sup>  
Bize şerḥ eyle Şevi dāstānuñ
- (15) Gehi naql it ḥikāyet geh kerāmet  
Zehır’uñ ḥālini eyle rivāyet
- (16) Ḥikāyetden bize fetḥ eyle bābı  
Cihānuñ eksük olmaz inılābı
- (17) ÓUbeyd ibn-i Ziyād’uñ ıssasını  
Neye irişdi söyle uşsasını

- [109] (1) Di Mūsā ıssasın ki EşÓarı’den  
Resūl aşḥābınuñ o da birinden
- (2) Selefden her ne oldıysa rivāyet  
Bularuñ<sup>81</sup> ḥālünü eyle ḥikāyet
- (3) Dil ü cāndan irişdiñse şafāya  
Şalāvāt vir Muḥammed Muştafā’ya
- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün
- (4) Her ki {m} ister rahmet-i Ḥaqq azana  
Fātiḥā ouya bunu yazana

<sup>80</sup> Tūkenmez bu devr-i ḥāli zamānuñ.

<sup>81</sup> Bunlar.

(5) Rāviyān-ı aḥbār ve nākılān-ı āsār ve muḥaddisān-ı rūzgār şöyle rivāyet (6) ve böyle ḥikāyet iderler. Ol zamān Ḥāzret-i İmām Ḥüseyñ'ün mübārek başını ehl-i (7) beytiyle Şām'da la'Önet Yezid'e getürdiler ki muḫattil İmām Ḥüseyñ'nün āḥir cildinde (8) zikr olunmuşdur. Zehīr adlu la'Önet Yezid'ün maşharası var idi. Mü'ömin idi. (9) Ammā Ḥāzret-i İmām Ḥüseyñ'ün vaḫı'Öasından ḥaberi yok idi. Faşradan içeri (10) girüp baḫdı. Yezid'ün la'Önet yüzinde bir şādlık görüp aytdı: ey melik bu ḥālīñe (11) sebeb nedür didi. La'Önet Yezid aytdı: yā Zehīr düşmānımdan baş geldi. Anuñ için (12) şādımān oluram didi. Zehīr daḫı İmām Ḥüseyñ'ün ehl-i beytini görüp Yezid'e aytdı: (13) yā melik bunlaruñ baña vir birini didi. La'Önet Yezid aytdı: yā Zehīr ḫankısını begenürsen (14) al didi. Zehīr hemān Ümmi Gülsüm'e yapışup aytdı: yā nigār-ı tur gidelim Yezid seni banā (15) virdi didi. Hemān Ümmi Gülsüm mübārek aḫzın açup aytdı: la'Önet Yezid'e ve aña (16) tābi'Ö olana. Yā Zehīr sen beni bilmezsin. Ben şāḥ-ı merdān ÖAlī el-Murtażā(17)'nuñ ve Fāḫimatü'z-Zehrā bint-i āḥir zamān peygamberi Muḥammed Muştāfā'nuñ kızıyam. Yā Zehīr [110] (1) sen bunlardan utanmayup nasıl baña böyle dirsın didi. Zehīr bu ḥālden (2) haberdār olup taşra çıḫup bir elin kesüp Ümmi Gülsüm'ün öninde ḫoyup aytdı: (3) estaḫfirullāḫ yā Ümmi Gülsüm. Bilmezlikle size degeñ elin cezāsı budır dimiş idi. (4) Ve la'Önet Yezid'ün yüzine tükürüp ve saña la'Önet olsun diyüp taşra çıḫup (5) aḫlayı aḫlayı Lübbān Faḫı'na vardı. Bir hafta Ḥāḫḫ Te'Öālā'ya Öibādet itdi. Gündüz (6) şā'ım gice ḫā'ım olup güḫāḫına tevbe iderdi. Bir gice uyḫı ḫalebe idüp yatdı. (7) Ḥāba vardı. Düşinde Ḥāzret-i İmām ÖAlī ibn-i Ebū Fālib'i gördi. Varup ayaḫına baş (8) ḫodı. Emirü'l-mü'öminin aytdı: yā Zehīr-i tūr bu aradan Ḥorasan'a var. Mūsā-yı Eş'Öari'ye (9) benim selāmım irsāl eyle. Gelsün Mālik Ecdār'a mu'Öāvenet itsün didi. Zehīr Ḥāzret-i (10) ÖAlī'den bunu işidüp aytdı: yā emirü'l-mü'öminin benim elime bir du'Öā itseñ. Ben daḫı Yezid'den (11) İmām Ḥüseyñ'ün ḫanımı alsam didi. Ol dem Ḥāzret-i ÖAlī, Zehīr'ün elini sıḫadı. Evvelkine (12) döndi. Bi-iẓnillāḫ Te'Öālā Zehīr uyanı geldi. Gördi ki eli sağ olmuş. Ḥāḫḫ'a (13) şükr idüp hemān yirinden ḫalḫup Ḥorasan cānibine revān oldı. Günlerde bir gün (14) Ḥorasan'a irişdi. Mūsā-yı Eş'Öari ile buluşup İmām ÖAlī'nün selāmın Öarz itdi. (15) Her ne ki söyledi ise Mūsā-yı Eş'Öari'ye cümlesini naḫl itdi. Mūsā-yı Eş'Öari Emirü'l-mü'ömininiñ (16) emrini tutup Öasker cem'Ö itmeḫe başladı. Etrāfına nāmeler pārekendi idüp elli (17) biñ mü'ömin cem'Ö eyledi. Ve altı gürbüz peḫlevān var idi. Birinüñ adı Süḫeyl, [111] (1) birinüñ adı Behmen, birinüñ adı Rüstem, birinüñ adı Serḫāb, birinüñ adı ḫāsım, (2) birinüñ adı 'Āsım idi. Bu altı peḫlevāna otuz biñ Öasker

atışup evvel řām cānibine (3) gnderdi. Ve yigirmi bi mmn ile gitdi. Daı g itdi. Bir menzil gidnce bira (4) atluya uradılar. Kimler ola diyp sual itmege ādem gnderdiler. Varup (5) sual itdkde atlular aytdı: biz Ziyād'n olı ÖUbeyd'n elisiyz. Msā-yı (6) EřŐari'ye gideriz didiler. Bunu işidp gelp Msā-yı EřŐari'ye haber virdiler. (7) Msā ol gn ondı. Dvān idp bu ĥerileri getrdiler. Yir gsterdiler. (8) Oturdı. FaŐām odılar yidi. Andan şora nāmelerin ıkarup Msā-yı EřŐari'ye (9) virdiler. Msā nāmeyi eline alup mtālaŐa itdi. Yazılmış ki ben ki ÖUbeyd ibn-i Ziyād'am. (10) Sen ki Msā ibn-i ŐAbdullāh EřŐari'sen. Nāmem saa vsl olunca şoyle maŐlm ola ki (11) Yezid emriyle Kerbelā'da Ĥazret-i İmām Ĥuseyn'i şehid itdrdim. Bu ĥizmetime muābil (12) Ĥorasan diyārını baa virdi. İmdi sen de Eb Turābıludan ferāgat eyle. Yezid'e (13) biöat ıl. Saa daı ayrı memleket vire. Varup ĥalifeye duŐā eylesesin (14) dimiş. Msā bunu işidp emr itdi. ÖUbeyd'n ādemlerini ttdılar. Burnın (15) ulaın kesp. Aytdı: varu ÖUbeyd'e syle. İşte vardım. Vatine ĥāzır (16) olsun. Ne anı ve ne laönet Yezid'i oram. Cmle havārıeden ĥazret-i Ĥuseyn'n anın (17) aluram didi. Bu melŐnlar cān Őailesiyle uş gibi gelp ÖUbeyd'e irişdiler. [112] (1) Msā'nu cevābın cmlesini sylediler. ÖUbeyd bunu işidp ve bunlaru sretlerin (2) grp laŐın azaba geldi. Hemān g eyledi. Otuz bi ādem ile Msā'nu zerine (3) Öazm eyledi. **Bu cānibden** Msā pehlevānların bir yire cemö idp mřāvere itdi. (4) Bu fikri řāvāb grdiler ki ondıqları yirde şavaş ideler. Birinci gnden şora (5) tozlar peydā oldı. Yaın geldkce yil tozı giderp toz iinden otuz (6) Öalem otuz bi eri niřānesi zāhir oldı. ÖUbeyd ibn-i Ziyād ıka geldi. (7) Msā'nu Öaskerine arşu bir ayır-gāhda ondılar. Ol gn gep irtesi gn (8) iki cānibden dvān uruldı. Erbāb-ı dvān yirli yirine geldi. Msā emr itdi. (9) Nāme yazdılar. Mhr urup kime gnderelm dirken Zehir yirinden kalkp aytdı: (10) yā emir nāmeyi baa vir bu ĥizmeti ben edā ideyim didi. Msā nāmeyi Zehir'n eline (11) virdi. Zehir Őayyārān libaslar giyp Öazm-i ÖUbeyd ıldı. Cāsslar gelp (12) ÖUbeyd'e haber virdiler. Ādem gnderp iŐzāz [u] ikrām birle istibāl idp (13) dvāna getrdiler. Zehir ieri girdi. Selām virdi. Yir gsterdiler. (14) Oturdı. FaŐām getrdiler yidi. Baöde't-taŐām nāmeyi ıkarup ÖUbeyd'n Őnline odı. (15) Mhrnı giderp vezirnn eline virdi. Vezir mtālaŐa itdi. Grdi ki

beyān-ı nāme:

Fā'Óilātün Fā'Óilātün Fā'Óilün

(16) Varlığına Óālemiñ şahid durur  
Kim cihāniñ hālıķı vāhıd durur

(17) Her mekānda her zamān { da } hāzır durur  
Cümlemizüñ hāline nāzır durur

[113] (1) Mu'Óciz-i irād-ı Óālem Mu'stafā  
Zübde-i evlād-ı ādem Mu'stafā

(2) Şekksizin aşhāb-ı Ahmed'dür veli  
Cümle aşhābdan evlādur ÓAlı

(3) Ziyet-i hulda berin oldı Hāsan  
Şarīb-i mā'áa ma'Óın oldı Hāsan

(4) Kurratu'l-Óayn-ı Resül-i kibriyā  
Şāh Hüseyin ibn-i ÓAlı el-murtażā

(5) Ez hāmd-i hāzret-i kibriyā ve na'Ót-ı seyidü'l-enbiyā ve medh-i cihār-yār-i bā-safā  
(6) ve menākıb-ı Hāsan-ı hulķ-ı rızā ve Hüseyin-i şāh-ı şehid-i deşt-i Kerbelā yanımnda.  
(7) Ben ki ÓOsmān ibn-i ÓAffān Mūsā-yı Eş'Óari'yem. Sen ki ÓUbeyd ibn-i Ziyād'sın. İmdi (8) mektüb saña vāsıl olunca bilmiş olasın ki dünyā dār-ı fenādur. Bāķi degüldür. (9) Bir iki gün Óömriñe mağrūr olmayasın. Günāhına tevbe eyle. Mü'ómin ü müselmān ol. (10) Mu'hıbb-i āl-i Nebı ol. Yezid'e la'Ónet eyle. Seniñle varalım Mālik Ecdār'a mu'Óāvenet idelim. (11) Yezid'üñ zindānından imām Zeyne'l-Óābidin'i halās idelim. Eger yok dirseñ (12) amān virmezem. Başıñı keserem. Soñ peşimānlıķ fā'óide itmez. Varın ādemimle cevāb (13) irsāl idesin dimiş. ÓUbeyd bunu işidüp ğazabla Zehır'üñ yüzine (14) baķdı ve aytdı: var Mūsā-yı Eş'Óari'ye söyle bu işi bıraķsıñ. Gelsiñ Yezid'e (15) bi'Óat itsün. Yoħsa aña bir iş iderem ki bir zamān söylene. Zehır'e aytdı: (16) bre nā-bekār sen Zehır degül misin didi. Zehır aytdı: belı. ÓUbeyd aytdı: ķanı (17) sen eliñi kesmiş idüñ? Zehır aytdı: belı kesdim ammā hāzret-i ÓAlı'yi dūşimde [114] (1) gördim. Du'Óā itdi. Elim sağ oldı. Emr itdi ki Mūsā-yı Eş'Óari'ye

var Óasker ile (2) Mālik Ecdār'a muÓāvenet itsün. İşte oldur ki seniñle buluşdı didi. (3) ÓUbeyd, ZehİR'e aytdı: maÓlüm oldı ki bu fesāda sebep sen imişsin. Lākin elçisin (4) yoĥsa şimdi seni helāk iderdim. Hele var Mūsā'ya söyle yarın cengdür. Elinden (5) geleni giri ħomasın diyüp ZehİR'e destūr virdi. ZehİR gelüp Mūsā'ya ÓUbeyd'ün (6) sözlerin ĥaber virdi. Mūsā daĥı emr itdi. Leşkerinden nidā itdiler. Ol gün iki taraıdan (7) münādīler nidā itdiler. İki leşker ĥalkı ol gün ālāt-ı ĥarblerin müheyyā itdiler. Ol gice (8) geĥüp śabāĥ oldı. Güneş ħulle-i ħāıdan baş ħaldırıp Óālem nūr ile münevver (9) eyledi. İki cānıbden müómin ehl-i ħmān ve ĥavāriĥ ehl-i küfrān cümlesi atına binüp (10) meydān yirine geldiler. Hemān ĥavāriĥ Óaskerinden bir melÓün at sürüp meydāna geldi. (11) Meger laÓınūñ adına Hilāl ibn-i ÓArve dirlerdi. Er taleb itdi. Müóminlerden Behmen (12) Mūsā'dan izn alup at sürüp naÓra urup meydāna gelüp Hilāl'e muĥābil oldı. (13) Aytdı: ey yigit gel āl-i Nebı Resūl'e muĥıbb ol. Buĥzı terk eyle. Senūñle śādıĥ (14) ħarındaş olalum didi. [son peşimānlık] Fāóide itmez. Aytdı: ey melÓün di (15) ĥamle ħıl didi. Hilāl eline niže alup Behmen'e ĥavāle ħıldı. Behmen ħalkānyla menÓ itdi. (16) Hilāl üç defÓa ĥamle ħıldı. Üçüni de birer hüner ile śavdı. Nevbet Behmen'e gelünce eline (17) niže alup Hilāl'ün üstüne at sürüp ĥamle ħıldı. Hilāl ħalkān ħarşu tutdı. **[115]** (1) ħalkānı dayanmayup şinesine uğrayup Hilāl'ün cānı cehennemde Veyl Deresi'ne (2) gitdi. ĥavāriĥ bunı görüp perişān oldılar. Müóminler feraĥ olup tabl-ı śādmān (3) ħaldılar. Behmen naÓra urup er taleb itdi. Bir ĥāriĥ daĥı girdi. Anı daĥı helāk itdi. (4) Bir daĥı girdi anı daĥı ĥiĥ söyletmedi. Vel'l-ĥāśıl-ı kelām ol gün ħuşluĥ zamānına ħadar (5) elli ĥavāriĥi birer ĥarbıla depeledi. ÓUbeyd ibn-i Ziyād bunı görüp emr itdi. Otuz (6) biñ ĥāriĥ Behmen'ün üstüne at depdiler. Sünni leşkeri bunı görüp elli biñ müómin (7) birden ħılıc ĥeküp ĥavāriĥi arasına aldılar. ĥāriĥiden baş ve cān aldılar. Ādem (8) ħanı seyl gibi aĥdı. Her taraıdan müómin pehlevānları gürz-i ĥirānıla kime irse (9) ezerdi. Ve gāĥ yılan dili niže ile ĥavāriĥi şişlerdi. Ve gāĥ ħılıc ile yuĥarıdan (10) ħalup atıyla kendini dört pāre iderdi. Bu vechile ceng iderken ÓĀśım (11) ile Serĥāb ÓUbeyd'ün Óalemine yitişüp bir ħılıc urup Óalemin ve Óalemdārın (12) dört pāre itdi. ĥāriĥiler bunı görüp ħaçmaĥa yüz tutdı. ĥāriĥiler ħaçmaĥ (13) fikrinde iken Sehıl ve ħāsım ikisi iki taraıdan ÓUbeyd'ün üzerine at (14) sürüp amān virmediler. Yıkup muĥkem baĥladılar. Bir oĥlı var idi. Atasınıñ (15) giriftār olduĥın görüp biraz ceng eyledi. Baĥdı ki kendi de giriftār olur ħār-ı (16) nāĥār ħaçmaĥa başladı. Müóminler ĥālib olup ĥavāriĥ Óaskerini ħırdılar. Mūsā (17) bunı görüp Allāhu TeÓālā'ya şükrler eyledi. At sürüp ÓUbeyd'ün



haymesine geldi. ÓUbeyd'ün tahtın [116] (1) kılıclayup geçdi oturdu. Cümlesi havāriçin esbābinuñ cümlesini bir yire cemÓ itdiler. (2) Müóminlere taqşim itdiler. Ol gün geçüp irtesi gün dıvān qurılıp ÓAcem pehlevān(3)ları yirli yirinde qarār itdiler. Mūsā emr itdi. ÓUbeyd'i getürüp siyāset meydānına (4) çökertdiler. Mūsā baş qaldırup aytdı: ey ÓUbeyd hāliñ nicedür ve kendiñi (5) nice görürsin ve ne fikr idersin. Āhir dünyā saña n'eyledi. Bende çekdi. Hele anı (6) qoyalım ammā saña bir söz diyeyim. Sen dañı sözimi qabül eyle. ÓUbeyd aytdı: ne dirsın? Mūsā aytdı: (7) sözüm budur kim Ĥaqq TeÓālā'dan qorqmadan ve Ĥazret-i Resül'den utanmadan (8) İmām ÓAlī'ye daÓvācı oluram dimeden Ĥazret-i İmām Ĥüseyn'i şehid itdiñ. Gel bāri (9) Ĥaqq'dan qorq. Allāhu TeÓālā'yı bir bil. Sultān-ı Enbiyā'nuñ risāletine qāóil ol. İmām (10) ÓAlī'ye qāóil ol. Ve Ĥasan'a ve Ĥüseyn'e muhibb ol. Yezid'e laÓnet eyle. Varalım (11) Mālik Ecdār'a muÓavenet idelim. Andan soñra her qanqı memleket isterseñ saña virelim didi. (12) ÓUbeyd bunu işidüp aytdı: geliñ baña mühlet virüñ. Mālik Ecdār ile buluşınca (13) andan soñra murādınız ne ise idesiniz. Mūsā, ÓUbeyd'ün sözine qāóil olup eline (14) ayağına ağır temür daqup yanında qodı. Haber geldi kim Mālik Ecdār Bağdād'da didiler. (15) Mūsā bunu işidüp evvelā Serhāb'ı biñ ādem ile ÓUbeyd'ün yanına qoşup Bağdād'a (16) gönderdi. Ve kendi dañı peşinden kırq biñ müómin ile kudümları çalaraq Óazm-ı (17) Bağdād diyüp Óacele ile günlerde bir gün Bağdād'a irişdi. Mālik'e haber gönderüp [117] (1) kendilerinüñ geldigin bildürdi. Mālik bunu işidüp iki oğluna ve Mekke şerifi oğlı ile (2) ve Useyyd ibn-i Munzır ve MaÓdj ve Esed ve Kerb ve ÓAmr ibn-i Kerb ve ÓAmr ibn-i (3) Ümeyye ve oğlı Ümeyye ile atlarına binüp Mūsā'ya qarşu gitdiler. Giderken yolda buluşup atlarından inüp (4) birbiriyle görüşüp imām Ĥüseyn'i añup ağlaşdılar. Andan soñra Useyyd'i görünce Mūsā (5) suóal itdi. Aytdılar: bu yigit ÓAbdumuttalib oğlanlarından adı Useyyd'dür. Merdānluqda (6) Ĥamza'ya beñzer ve heybetde salābetde ÓAlī'ye ve dilirlükde Ĥalid ibn-i Velid'e beñzer didiler. (7) Andan soñra cümlesi atına binüp geldiler. Bir hoşca çayır-gāha çadırlarını qurup (8) rāhat oldılar. Ol gice geçüp sabāh oldu. Güneş qulle-i qāfdan baş gösterdi. (9) Cihān nūr ile münevver oldu. Andan Mālik Ecdār dıvān idüp cümlesi yirli yirinde qarār itdi. (10) Andan Mālik Ecdār ādem gönderüp Mūsā'yı daÓvet itdi. Mūsā dañı daÓvete icābet diyüp (11) Mālik'ün dıvānına geldi. Mālik Mūsā'yı yanına alup qarār itdiler. Ve altı pehlevān ve çeri(12)başlarına yir gösterdiler. Her biri mertebesünce yirli yirinde qarār itdiler. Andan soñra Zehir (13) gelüp Mālik Ecdār'ın elin öpüp cümlesiyle görüşdi. Mālik bu kimdür diyü suóal itdi. (14) Mūsā

dağı Zehir'ün aḥvālin söyledi. Aña dağı Ümeyye altından yir gösterdiler. Geçüp (15) oturdu. Andan taŖām geldi cümlesi yidiler. Şükürin didiler. Qurōān-ı Ŗažım oқundı. (16) Andan Mālik emr itdi. Bir şandıq getürdiler. İçinden imām Hüseyn'ün nāmesin alup cümlesi ayaq (17) üzerine gelüp. Mālik Ecdār qatı āvāzıla oқudı. Orada olanuñ cümlesi aqladı. [118]<sup>82</sup> (1) Andan soñra Mūsā Ziyād'ün oğı ŖUbeyd'i giriftar itdigini Mālik'[e] söyledi. Mālik bunu işidüp aytdı: (2) emr it de getürsünler didi ve bunu işidünce şādmān oldı. Andan Mūsā, Serhāb'a (3) emr itdi. ŖUbeyd'i getürdiler. Siyāset meydānına çökertdiler. Mālik aytdı: ey ŖUbeyd (4) kendiñi nice görirsin? ŖUbeyd aytdı: ey pehlevān hālim saña maŖlūmdur. Mālik aytdı: yā ŖUbeyd gel (5) āl-i Resūl'den buğzı gider. Yezid'e laŖnet eyle. MüŖmin ol. Seni āzād ideyim. ŖUbeyd aytdı: yā Mālik (6) gel seniñle qavl idelim didi. Kendimi baña şat. Varayım diyeyim. Zeyne'l-Ŗābidin'i hāpsden hālās (7) ideyim didi. Mālik bunu işidüp aytdı: hoş biz saña inanırız didi. ŖUbeyd aytdı: (8) iste bahāmı vireyim. Yemñ ideyim ki ahdimden dönmeyim didi. Mālik rāzı oldı. (9) Yüz bedre altuna kesdiler. Meger Bağdād'da bir mālikdār cühūd var idi. ŖUbeyd'iñ bāzırgānı (10) idi. Andan yüz bedre altun alup Mālik'e teslim eyledi. Mālik dağı ŖUbeyd'e Muhtār'ı (11) suŖāl itdi. ŖUbeyd aytdı CaŖberıye QalŖası'nda mahpūsdur didi. Andan ŖUbeyd ibn-i Ziyād yemñ itdi ki (12) Zeyne'l-Ŗābidin'i hāpsden çıkarı. Andan ŖUbeyd'i şalıvirdiler. Şām tarafına revān oldı. (13) Ve aytdı: ŖArablarun elinden eyü hālās oldım. Zeyne'l-Ŗābidin'i dağı beter hāpse qodurayım diyüp giderdi.

#### **Kıssa-i MuŖarriyye'dür:**

- MefāŖılün MefāŖılün FeŖülün  
(14) Gel ey bāğ u bulağun Ŗandelibi  
Vefā gülzārınuñ murğ-ı gariibi
- (15) Bugün sen tūti-i şırin-zebānsın  
Feşāhāt bilenden tercemānsın
- (16) Yine bülbül gibi āvāzı eyle  
Göñül āferde oldı taze eyle

<sup>82</sup> Der-kenar: Mālik Ecdār elinden siyāseten melŖün Ziyād oğı ŖUbeydullah'ı qaçırđıdır.

- (17) Söziñden yir yüzi rüşen olsun  
Kelâmiñdan zemâne hoş dem olsun

[119] (1) Söz olur pes âdemün yâdgârı  
Bilürsin fânidür bu rûzgârı

- (2) Cihānuñ ħudŪasına baḫma zinhār  
Seni aldadmasun bu dehr-i ğaddār

- (3) Müzahrefdür şaḫın bu devr-i eyyām  
Turamaz bir karār üzre bu hengām

- (4) Gel imdi Şevḫi şerḫ it dastāmı  
Şafā kesb eylesün işiden anı

- (5) Ĥikāyet eyle aḫbār-ı şaḫīḫin  
Rivāyet eyle āsāruñ şariḫin

- (6) Bize şerḫ it MuŪarrā ḫıśśasını  
İşidelim mutarrā ḫıśśasını

- (7) Velākin Aḫmed' iñ rūḫına her bār  
Şalāt-ıla selāmı eyle tekrār

(8) Rāviyān-ı aḫbār ve nāḫilān-ı āsār ve muḫaddiśān-ı rûzgār şöyle rivāyet ve böyle (9) ḫikāyet iderler ki ol zamān Mālik Ecdār ḫavārıcı bozup Yezid'üñ oğlu ŪŪmer ve Yezid'üñ (10) Ūemmisi Ziyād ibn-i Ebī Sufyān ve Şīt ibn-i RebīŪ Baġdād'dan kaçup MuŪarriye'ye geldiler. (11) Bir kaç gün diñlenüp andan soñra Ziyād emr itdi. ŪAskeri yoḫladılar. Gördiler ki (12) iki yüz biñ ḫavārıçden yigirmi biñ ḫārici ḫalmış. Kimisi helāk olmış kimisi (13) müŵmin olmış. Yezid'üñ oğlu ŪŪmer bu ḫāli görüp Ziyād'a aytdı: ey Ūemmi nice idelim? Mālik Ecdār (14) bizi ḫomaz. Elbetde gelür. Bunda turalum mı yoḫsa Şām'a kaçalum mı didi. Bunlar bu sözde (15) iken bir kimse gelüp

Ziyād'a aytdı: müjde-gān olsun. Oğlñ ŐUbeyd geldi. Ziyād (16) aytdı: yā ol Horasan'a gitmiş. Aytı: Bunda gelmenüñ aslı ne ola? Aytdılar: bilmezem yalıñuz bir ata (17) binmiş yanında kimse yođ Őacele gelürken gördim dirken ŐUbeyd dıvān-hāneye gelüp [120]<sup>83</sup> (1) atından indi. İçeri girdi. Selām virdi. Yir gösterdiler. Oturdu. Ziyād, ŐUbeyd'in (2) yüzine bağdı. Görđi ki beñzi bozulmuş. Hālını suōāl itdi. ŐUbeyd dağı başından (3) geçen mācerāyı bir bir söyledi. Hāvārici kıatı kıorkı bürđdi. Aytdılar: düşmān evvel bir idi (4) şimdi iki oldu didiler. İllā Useyyd olmasa anlar ile çıkışmağ kıolaydur. Hāsıl-ı (5) kelām Yezđd eyü itmedi. ŐAlı'nüñ oğullarına tolaşdı. Şimden-şoñra Yezđd'ün devleti gitdi. (6) Ve Kerb ve Muĥammed Hānefi ve Museyyeb bunlar dağı gelür. Hāl hārāb oldu didiler. (7) Andan şoñra nāme yazup ahvāllerin Yezđd'e iōlām itdiler. Bir ādeme virüp Yezđd'e gönder(8)diler. Ol ādem günlerde birgün Yezđd'e irişüp dıvān-hānesine gelüp kendini (9) iōlām itdi. Yezđd'e Őarz itdiler. Alup içeri girdiler. Taĥt ayağına yüz sürüp (10) nāmesin sındı. Yezđd nāmenüñ mührin giderüp Mervān ibn-i Hākem açup oğudu. (11) Görđi ki cümle mācerāyı beyān itmişler. Yezđd oğlı ŐŐmer'ün giriftār oldığın bilüp (12) melül u perişān oldu. Başunu öñine eymiş kelb gibi aşığı sıldı. Bir zamān düşündi. (13) Mervān ibn-i Hākem aytdı: iki yüz biñ ādem yolla. Varsunlar Mālik Ecdār ve Mūsā'nuñ (14) ĥađđından gelsün. ŐAmr ibn-i ŐĀs aytdı: iki yüz [biñ] ādem azdur. Etrāfa nāmeler pārekend (15) it. ŐAcele Őasker cemŐ olsun. Şimdiki hālde bunda üç yüz biñ Őasker var. (16) İki oğlım ile ben varayım. MuŐariyye ırāđ yir degüldür. Siz dağı bunda ĥesābsız (17) Őasker cemŐ ide turñ. Be-her hāl ne ise ŐArablaruñ ĥađđından gelmek gerek didi. [121] (1) Andan peyke ısmarladı. ŐUbeyd ibn-i Ziyād bunda gelsün didiler. Peyki gönderdiler. Pes (2) Mervān dağı yarağın görüp üç yüz Őalem kıaldırup Őazm-ı MaŐarriyye itdi. Günlerde bir gün MaŐarriyye[‘ye] (3) irişdi. ŐŐmer, Şit ve Ziyād, Mervān'ün geleceğinden ĥaber-dār olup cümlesi laŐnet Mervān'a (4) kıarşı çıkđılar. Buluşup görışdiler. Mervān bunlara biraz istimālet virdi. Kıonağ yirine (5) gelüp kıondılar. İrtesi gün Yezđd'ün oğlı ŐŐmer, Mervān'ı daŐvet itdi. İki bir yirde (6) oturđılar. Evvel elli pehlevān yirli yirinde kıarār itdiler. Yemege içmege meşğül oldu. İmdi sen kıısşa[yı] (7) başka yüzden diñle.

<sup>83</sup> Derkenar: Mervān ibn-i Hākem laönet Yezđd'ün dayısı idi.

**Bu Kıssa Haleb Meliki ve Muşul Sultânı ÓAmmâr ibn-i Velîd ve Nasbin (8) Meliki ÓAffân Bunların Üçü Gelüp Mâlik Ecdâr ile Bağdâd'da Görüşdiklerin Beyân İder.**

- Mefâóílün Mefâóílün Feóülün
- (9) İşit imdi gel ey bir hoş hikâyet<sup>84</sup>  
Hâkıkat bu hikâyet hoş rivâyet
- (10) Gerçi kim bu bir geçmiş haberdür<sup>85</sup>  
Ve ehli yanında hem muóteberdür
- (11) Gerek bu kıssadan hisse alasın  
Ki her sûrette bir maónâ bulasın
- (12) Futup bir lahza benden cânibe güş  
Sözümün dürrünü kı1 güş{un}a mengüş
- (13) Kaçan kim anılsa her yirde Ahmed  
Şalât-ıla selâm eyle bı-óaded

(14) Râviyân-ı ahbâr ve nâkılan-ı âşâr ve muhaddisân-ı rûzgâr şöyle rivâyet ve böyle (15) hikâyet iderler ki birkaç gün Mûsâ ile Mâlik Ecdâr Bağdâd'daistirâhat idüp (16) âhir bir gün Mâlik Óasker yoqladı. Bu hâlde iken çapuda bir galabaluk peydâ oldu. (17) Nedür diyünce haber virdiler ki Haleb beginden elçi geldi. Ne buyurırsın didiler. Mâlik [122] (1) emr itdi. İçeri girdi. Yir gösterdiler. Oturdu. Ögine taóâm kodılar yidi. Andan yirinden (2) çalkup nâmeyi Óarz itdi. Mâlik nâmeyi alup mührin giderüp gördi ki yazılmışdur.

Kelâm-ı manzûm:

- Fâóilâtün Fâóilâtün Fâóilün
- (3) Evvel oldur Hâkım ü Hayy ü Çadım  
Âhir oldur ÓAlım ü ferd-i Hâlım

<sup>84</sup> Dinle imdi ey gel bir hoş hikâyet.

<sup>85</sup> Vezin bozuk.

- (4) Halıķı yiriñ gögüñ ķadı vücūd  
Añıldı andan vücūd her mevcūd<sup>86</sup>
- (5) Muştafa'dur çün zübde-i'Óālem<sup>87</sup>  
Muştafa'dur [ol] neblere hātem
- (6) Bulduğınca zamān devām-ı Őebāt<sup>88</sup>  
Allāhümme Őallı Óalā Muħammedin ve Óalā Óalı Muħammed<sup>89</sup>

(7) BaÓde ez-hāmdı Hūdā kibriyā ve naÓt-ı seyyidü'l-enbiyā ve medh-i āl ü Óabā. Ben ki Hāleb (8) emriyem. Ve sen ki ol aŐhāb-ı Resūl muħibb-i āl-i Mālik Ecdār ibn-i HāriŐ ibn-i Neħci'(9)sin. İmdi iŐtdim ki sen imām Hūseyn'ün ķanın almağā ķaŐd itmiŐsin. İŐidüp (10) Őād olduķ. MuŐul Meliki ÓAmmār Velid ve NaŐbin meliki ÓAffān üçimiz ittifaķ (11) itdik. Elli biñ müómin cemÓ eyledük. Ve beŐ pehlevān vardır. Birinün adına Ğazanferi Hālebji (12) dirler. Ve birinün adına ÓÓmer ibn-i Hālebji ve Maķatlı MuŐulji ve BeŐir-i Kelib ibn-i ÓĀmir. (13) Eger izniñüz olur ise biz daħı hiżmetiñüzden yüz döndürmeziz dimiŐler. Mālik bunı (14) oķıyup Őād oldu. Emr itdi. Gelen ādemlere ağır bahālı hilÓatlar virüp bir nāme (15) yazup gönderdi. Günlerde bir gün bunlar Hāleb'e gelüp nāmeyi Ebnā-yı ÓAcem'ün öginde (16) oķudılar. YazmıŐ ki ben ki Mālik Ecdār'ım. Sen ki Ebnā-yı ÓAcem'sin. İmdi eyü sözine tanışmaķ (17) gerek. Mektüb gönderüp içāzet lāzım degül. İmdi saña nāmem vāsıl olunca bize Bağdād'a [123] (1) yitiŐmek arduñca olasın dimiŐ. Ebnā-yı ÓAcem mektübü oķıyup MuŐul meliki ve ÓAmmār ibn-i (2) Velid'e Nusaybin meliki ÓAffān'a haber gönderdi. Üçi daħı bir yire cemÓ oldılar. Elli (3) sancaķ elli biñ eriñ niŐānesi Bağdād tarafına revān oldılar. Günlerde bir gün Bağdād'a (4) iriŐdiler. Ve Mālik Ecdār'a haber oldu. Emr itdi. İki oğlına ve MaÓdı ve Esed'e bu gelen (5) cümlesi ķarŐu vardılar. Ebnā-yı ÓAcem ile bulıŐup göriŐdiler. Ve orduya getirüp (6) bir hūb çayır-gāhda ķondılar. Ol gice geçüp Őabāh oldu. GüneŐ ķulle-i ķāfdan baŐ (7) ķaldırup Óālemi nūr ile münevver eyledi. Dıvān ķurılıp Mālik bunları daÓvet (8) eyledi. Bunlar daħı

<sup>86</sup> Vezin bozuk.

<sup>87</sup> Vezin bozuk.

<sup>88</sup> Vezin bozuk.

<sup>89</sup> Vezin bozuk.

armağanların ve peşkeşlerin alup dıvān-hāneye geldiler. Mālik Ecdār ile (9) buluşup görüşdüler. Yir gösterdiler. Cümlesi mertebesince yirli yirünce oturdılar. Ve gelenüñ (10) cümlesine hil'atlar virüp ziyāfet itdiler.

### **Ammā Sen Kıssayı Melik Necāşî Ya'Öñî Sultān Hābeşî[‘den Diñle].**

Kelām-ı manžüm:

- Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün  
(11) Gel imdi diñle bu yüzden hikāyet  
Selefden böyle olmışdur rivāyet
- (12) Cihānuñ gerçi kim ahbārı çoğdur  
Likin bunuñ gibi cihānda yokdur
- (13) Sözi añlar bilenler söziñ aślın  
Bulır her kıanda olsa söziñ ehlin
- (14) Velikin Ahmed'İN rūhına her bār  
Şalāt-ıla selāmı eyle tekrār

(15) Rivāyet iderler ki ol zamān Hāzret-i İmām Hāsan'ı zehr ile şehid idünce Hāzret-i İmām (16) Hüseyn Hābeş vilāyetine varmış idi. Sultān-ı Hābeş Hüseyn'e hayli Özzet ü hürmet (17) idüp cān u gönülden muhibb olmuş idi. Soñra Mu'āviye, Hāzret-i İmām Hāsan'ı da'vet [124] (1) idüp Mekke'ye götürmüş idi. Soñra İmām Hüseyn Kerbelā'da şehid olunca bu haberi sultān-ı (2) Hābeşî işidüp hayli mañzūn olup nice gün yas u mātem<sup>90</sup> olmuş idi. Bir gün erbāb-ı devlet (3) ve erkān-ı saltanatın yanına cem' idüp emr idüp az zamānda yüz biñ mü'min iki yüz bahadır pehlevān (4) cem' idüp Öazm-ı Ka'be itdi. Günlerde bir gün gelüp Ka'be'ye irişdi. Ka'be'yi ziyāret idüp ÖAbdullāh (5) ibn-i ÖAbbās ile görüşdi. Mālik Ecdār'ı su'āl itdi. ÖAbdullāh aytdı: Bağdād'da dirler didi. (6) Hābeş sultānı turmayup Öazm-ı Bağdād idüp günlerde bir gün Bağdād'a irişdi. Bir yire konup (7) Mālik Ecdār'a elçi gönderdi. Elçi Mālik ordusına gelüp gördi ki cihān ādemile tolmuş. (8) Su'āl idüp Mālik Ecdār'ın dıvān[una] gelüp izn alup içeri girüp Mālik Ecdār'ın kademine (9) baş koyup nāmeyi

<sup>90</sup> Yās-ı mātem.

Óarız idüp Mālik Ecdār'ũn eline virdi. Mālik nāmeyi elçinũn elinden (10) alup mührin giderüp açdı. Görđi ki böylece taħrır itmişler.

Kelām-ı manžũm:

- MefāÓılũn MefāÓılũn FeÓũlũn
- (11) Cihānuñ hālıkıdur ferd-i ahād  
Yiter bu Óālem halkı aña şahād
- (12) Muħammed'dür resũl-i halk-ı Óālem  
CemiÓ-i enbiyāya oldı hātem
- (13) Cehār yāri çũ ki anuñ velıdũr  
Temāmından<sup>91</sup> evveli hem ÓAlı'dür
- (14) Hāsan ile Hũseyñ sultān-ı dıñdũr  
İkisi revnak-ı hulđ-ı berıñdũr

(15) BaÓde ez-hāmd-i Hũdā ve naÓt-ı seyyidũ'l-enbiyā ve medh-i cihār yāri bā-safā ve menākıb-ı Hāsan-ı (16) hulđ-ı rızā Hũseyñ-i şah-ı şehid-i dešt-i Kerbelā. Ben ki Melik Necāşı ve sultān-ı Hābeşı (17) ve sen ki sultān-ı Yemen pehlevānı şark-ı ÓArab Mālik Ecdār'sın. İşıtdim ki laÓnet Yezid'den [125] (1) Hāzret-i Hũseyñ'ũn şanın taleb ider imişsin. Bize daħı lāzım oldı ki saña muÓāvenet ideriz. Bu resıden (2) Óasker cemÓ idüp bunda geldim. Seniñle el bir idüp Hũseyñ'ũn intiķāmin Yezid'den alavuz. (3) Mālik mektũbın cevābın işidüp şād oldı. Emr itdi. Gelen ādemlere ağır bahālı hilÓatlar (4) virdiler. Mālik aytdı: sultān-ı Hābeş eyũ ider. Böyle işe ne demek olsun diyüp Melik (5) Necāşı'nũn elçisin gönderdiler. Yarındası Mālik Ecdār cümle pehlevānıyla Mekke şerifi, (6) Hāleb emıri, Muşul meliki, Nuşaybin begi cümleten atlarına binüp sultān-ı Hābeşı'ye istiķbāl itdiler. (7) Bir yirde buluşup Mālik Ecdār atından inüp Melik Neccāşı daħı piyāde olup ikisi (8) bir biriyle kucaklaşup görışüp imām Hũseyñ'i añup ağlaşdılar. Andan birer birer pehlevānlar (9) görüşdiler. Andan cümlesi atına binüp orduya gelüp bir yüksek yire sultān-ı Hābeşı'yi (10) şondurdılar.

<sup>91</sup> Cümlesinden.



Ol gün Mālik Ecdār žiyāfet esbābın müheyyā kıldı. İrtesi gün Melik (11) Neccāşı'ye tekellüf itdi. Melik tahta geçüp qarār itdi. Mūsā sağ cānibinde vüzerā yirinde qarār (12) itdi. Bir tarafda Mekke şerifi oturdu. Mālik Ecdār pehlevān yirinde oturdu. İki oğlu iki (13) cānibde oturdu. Şol tarafında pehlevānluğ yirinde Useyyd ibn-i Munzır oturdu. Bir cānibinde (14) MaŖđi ve bir cānibinde Esed ile ŖAmr ibn-i Kerb oturdu. Ve sāoir pehlevānlar dañı yirli yirince (15) qarār itdiler. Bir şandali kırdılar. ŖAmir ibn-i Ümeyye ile oğlu Ümeyye ve Zehir Ŗayyārlıq (16) maķāmında qarār itdiler. Bu vechle yemege içmege meşgöl oldılar. Biraz žiyāfet itdiler.

MefāŖilün MefāŖilün FeŖülün

(17) ŖAcāyib dāstānı diñle ey yār  
KırāŖat kıssayı gūş eyle her bār

[126]<sup>92</sup>(1) Egerçi nice kıssa eylediñ gūş  
Bunı da diñleyüp kıлма ferāmūş

(2) Bu nāzik kıssadur şirin hikāyet  
Niceden buldım kıldım rivāyet<sup>93</sup>

(3) Fılsımdur cemīŖ-i dāstānuñ  
Budur eglencesi halk-ı Ŗālemüñ

(4) Resül'üñ rūhına her māh u her sāl  
Şalā{vāt}-ıla selamı eyle tekrār

#### (5) Der-beyān-ı Useyyd ibn-i Munzır be-Küşād-ı Fılsım-ı İskender

Rivāyet iderler ki Mālik Ecdār (6) Melik Neccāşı ile žiyāfet iderken nāgāh kıpudan içeri on kimse yaķaların çeküp (7) dād u feryād itdiler. Melik Neccāşı bunların hālin görüp suŖāl itdi. Bāzırgānlar aytdı: (8) yā Melik biz iki yüz bāzırgān idik. Yemen'e giderken Bağdād'üñ öte tarafında biñ (9) zengı çıķageldi. Meger hāramiler imiş. Başlarınıñ adına Ğam-h'ārı dirler imiş. Bizim (10) esbābımızı yağma itmek isteyince

<sup>92</sup> Der-kenar: Useyyd ile Hoca ŖAmr'üñ çok ŖAcāyibler meydāna çıķardığı maħale gelür.

<sup>93</sup> Vezin bozuk.

biz eytdük: esbābda bizim Óalāķamız yoķ Melik sultān (11) didik. Aslā iltifāt itmeyüp kimimizi helāk idüp kimimiz kaçup sultānuñ ĥuzūrına (12) geldik. Lutfiñuzdan mercūdur ki dādımız alıviresiz didi. Mālik Ecdār bunı işidüp ol (13) bāzırgānlara merĥamet idüp aytdı: kim ki varup bu bāzırgānlaruñ ĥaķķını ĥarāmılerden alıvire didi. (14) Hemān Useyyd ibn-i Munzır yirinden kılķup Melik Neccāşı'yle Mālik Ecdār'uñ öñinde duÓā kılup (15) aytdı: yā Melik ben kılıña izn viriñ. Varup ol harāmıleruñ ĥaķķından gelem didi. Melik, Useyyd'e (16) duÓā kılup aytdı: eliñden gelür ammā saña bir kimse olsa öñünce rehber ola didi. Melik (17) böyle diyünce Ĥoca ÓAmr yirinden kılķup aytdı: ey pehlevān ben daĥı Useyyd ile bile gıdeyim [127] (1) didi. Mālik, Ĥoca ÓAmr'a daĥı izn virdi. ÓAskerden yüz ādem alup bāzırgānlardan birincisi (2) ile revān oldı. Ol gün gidüp irtesi gün ĥarāmıleruñ maķāmuna geldiler. Bir sāÓat (3) otırup diñlendiler. Andan etrāfa nażar iderken meger ĥarāmıleruñ gözcisi var imiş. Useyyd'[i] (4) görüp başlarına ĥaber virdi. Aytdı: aşşagıya yüz miķdār ādem gelmiş durırlar didi. Ĥarāmı (5) zengı bunı işidüp şıķār geldi diyü şād oldı. Hemān buyurdı. Biñ ĥarāmı cebe vü cevşen (6) giyüp atlar[a] cümlesi süvār oldılar. Useyyd'in üzerine geldiler. **Bu tarafdān** Useyyd'e ĥaber oldı. (7) Bunlar daĥı cümlesi silāĥ giyüp atlarına binüp ĥarāmıler[e] karşı vardılar. Ėam-ĥār-ı Zengı bunları (8) görünce kórķdı. Aytdı: bunlaruñ ĥayırlı Óalāmetleri yoķ didi. Birbirine yaķın gelünce birbirine (9) karşı alay baĥladılar. Ėam-ĥār, Useyyd'e bir zengı gönderdi. Gelüp aytdı: ey yigit kınınıza (10) şusadıñuz mı? Karşuñızda duran Ėam-ĥār-i Zengı'dür. Pehlevānluķda mişli yoķdur. Ve sen bir (11) maĥbūb-ı civānsın. Gel atından in. Cümle esbābını baña vir alayım. Seni āzād ideyim. Ėanda gidersen (12) git didi. Useyyd, zengıden bunı işidüp güldi. Ĥoca ÓAmr'uñ yüzine baķdı. Baba ÓAmr aytdı: (13) yanuña çağır da [ķulaĥunu] ķopar. Varsun başlarına ĥaber virsün didi. Useyyd zengıye aytdı: al git. (14) Zengı gercek şanup Useyyd'iñ yanına geldi. Useyyd zengıñuñ ķulaĥuna yapışup öyle (15) çekdi ki ķulaķ Useyyd'üñ elinde ķaldı. Useyyd yine zengıñuñ ķulaĥunu virdi ve aytdı: (16) var begiñüze söyle ĥarāmıligi bıraķup gelüp bize tābiÓ olsun. Yoĥsa aña bir iş (17) iderim ki Óālemde dāstān ola söylene didi. Zengı ķulaĥın eline alup Ėam-ĥār'a geldi. [128] (1) Useyyd her ne didi ise cümlesini Ėam-ĥār'a söyledi. Ėam-ĥār-ı Zengı bunı işidüp kaķıyup eline (2) güz alup Useyyd'e ĥavāle ķıldı. Useyyd Ėam-ĥār'uñ üç ĥamlesin menÓ eyledi. Nevbet Useyyd'e gelünce (3) Ėam-ĥār'uñ kemerine yapışup ķuvvet idüp eli üstüne alup yire urdı. Hemān şāhin gibi sıçrayup (4) göĥsi üstüne çıkdı. Ėam-ĥār-ı Zengı gözin açup nażar itdi. Görđi ki dūnyādan yüz

dön(5)dürmiş. Ecel gelüp başına çökmüş. Bu hâli görüp aytdı: yigit sen kimsin? Mü'Ömin misin? (6) Yâhūd yezidi misin? Didi. Useyyd aytdı: la'Önet Yezid'e mü'Öminem didi. Useyyd böyle diyünce Ğam-h'âr (7) aytdı: hâzret-i İmâm ÖAlî el-Murtezâ'yı severseñ. Sen kimsin? Hem beni koyıver Öömrüm oldıķca saña (8) hizmet ideyim didi. Useyyd aytdı: sen ÖAlî el-Murtezâ'yı neden bildiñ? Ğam-h'âr aytdı: (9) ben mü'Ömin müselmânım ve imâm ÖAlî'niñ muhibbi ve hânedân-ı Resül'ün düstyam. Bu sebebden buraya (10) gelen havâriçi helâk iderim didi. Useyyd dañı Ğam-h'âr'a kendini bildürdi. Ğam-h'âr Useyyd'e cân u (11) gönülden muhibb oldı. Ve aytdı: ey yigit tevbe olsun. Bir dahi hâramlıķ ideyim. Bâķı Öömrümi (12) seniñ hizmetinde geçüreyim didi. Useyyd bunu işidüp üstünden kalkdı. Ğam-h'âr sevinerek (13) yirinden kalkup Useyyd'ün elin öpdı. Mü'Ömin müselmân oldıķını Hoca ÖAmr'a bildürdiler. Andan Ğam-h'âr aytdı: (14) ey pehlevân geliñ bizim obaya gidelim. Olan cümle eşyâmızı alup her ķanda giderseñiz (15) seniñle gidelim didi. Andan Useyyd ile Hoca ÖAmr, Ğam-h'âr'ün maķâmına gelüp gördiler ki (16) bir tağ başında bir güzel şahrâ. Her taraftan sular çağlayup akar. Benefşe ve yâsemen sünbül ü tütü (17) ve ķameri hoşu'l-hâl etrâfa gülgüle vü velvele virür. Bir çayır-gâhdur cennet-i a'Ölâdan [129] (1) nişâne virür. Useyyd bunu görünce Hoca ÖAmr'a aytdı: ne hoş maķâm imiş. Baba ÖAmr aytdı: belî. (2) Andan Ğam-h'âr-ı Zengî atından inüp aytdı:istirâhat idesiz. Useyyd dañı n'ola diyüp atından (3) indi. Hoca ÖAmr ile oturdılar. Ğam-h'âr ķurbân kesüp kebâb eyleñ diyüp zengîlere buyurđı. (4) Kendisi Useyyd'ün yanına gelüp mekâlimeye meşgûl oldılar. Ešnâ-yı kelâmda Hoca ÖAmr (5) aytdı: ey pehlevân buralara Öacâyibden ğarâyibden ne vardur? Ğam-h'âr aytdı: ey peyk-i (6) Nebî burada yakın bir mağara var. İçinde bir temür ķapu var. Bir kimse ol ķapınuñ yanına varamaz. (7) Şâyet bir kimse varsa tarrâķa vü sâ'Öiķa zâhir olur. Ol âdemiñ zehresi (8) çâķ olır. Yakın varamaz didi. Useyyd bunu işidüp aytdı: ey peyk-i nebî lutf (9) eyle ol mağaraya varup temâşâ idelim. Baba ÖAmr râzi oldı. Fâ'Öam geldi yidiler. Şükrin (10) diyüp atlarına binüp ol mağaraya geldiler. İçeri girüp biraz gitdiler. Nâğâh anı gördiler ki (11) soğuķ<sup>94</sup> yiller esdi. Bunları üşütđi. Biraz dañı öte vardılar. Farrâķa<sup>95</sup> zâhir oldı. Az (12) kaldı kim bi-hoş olalar. Giri döndiler. Birķaç def'Öa ķaşd itdiler ki ķapu yanına varalar mecâl (13) bulamadılar. Useyyd melûl oldı. Hoca ÖAmr Useyyd'ün melâletin

<sup>94</sup> Soķuķ.

<sup>95</sup> Tarrâģa.

görüp gayrete geldi. (14) Bir zamān fikr itdi. Hatrına bu geldi kim soğuk<sup>96</sup> yıl esen yirleri kızup göreler ne var. Ve hem (15) öyle yaptılar. Ol yirleri kızdılar. Bir delik açıldı. Şem'eler kızup içeri girdiler. Gördiler ki bir çarhlar (16) var. Bir bir tüfekler vaz' etmişler. Çarhlardan keçe tüfeklerden tarrāğa vü sā'ika žāhir oldı. Andan (17) Hoca 'Amir emr itdi. Useyyd bir zərbıla ol çarhları yıkdı. Farrāğalardan ve soğuk yıllerden halās [130] (1) oldılar. Andan soñra delikden tışarı kızup kızup yanına geldiler. Hoca 'Amir diledi ki kilidi ufada. (2) Useyyd'ün gözine birkaç satır yazı göründi. Nažar idüp gördi. Yazılmış ki bu.

Beyān-ı satır:

- Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün  
(3) Ey ādem oğlanı {sen} bunda gelesin  
Bu kızayı kilitlemiş bulasın  
(4) Dilersin ki iresin feth-i bāba  
Bağasın başduğın yirde türāba  
(5) Arayup bulasın çün anda miftāh  
Saña feth eyleye bu bābı Fettāh

(6) Çün Useyyd bu hattı okudı. Hoca 'Amr'a haber virdi. Ayağı altındaki toprağı kızı(7)dırdılar. Bir ana[h]tar buldılar. Anuñla kızuyı açdılar. Bir delik āşkār oldı. Hemān şem'e (8) kızdılar. İçeri girüp biraz gitdiler. Bir merdivāna rast geldiler. Nerdibāndan aşığı (9) indiler. Bir meydān kızdı ammā bu meydānuñ öte cānibinde bir kızup gördiler. Açık ammā (10) iki tarafında iki arslan. Arslanuñ öte yanında iki ecderhā ağız açup tururlar. (11) Görüp ta'accüb idünce arslanlar hareket itmege başladılar. Bunlar kızın varduğca arslanlar (12) dañı kızın gelürdi. Arslanlar haykırup bunlarıñ üstüne hücum itdiler. Useyyd diledi ki (13) arslanlara tiri bārān ide. Baba 'Amr aytdı: ey ciger-güşem bu arslanlar tılsımdur. (14) Bunlara ok ve kızık fāide itmez diyüp bunlar gine giri çekildiler. Arslanlar gine yir(15)lerine geldiler. Nāğāh anı gördiler ki bir pır. Hās libāslar giymiş ve boynına tesbīh (16) kızmış. Elinde 'asā

<sup>96</sup> Soğuk.

çapudan çıktı. Ecederhānuñ kıyruğundan girüp ağızından çıktı. (17) Arslanlara karşı turdu. Ol arslanlar bu pîre tevāzzuŔ itdiler. Andan geçüp Useyyd ile [131] (1) Hoca ÖAmr'ũn yanına geldi. Aytdu: ey Useyyd ve ÖAmr hoş geldiñüz didi. Ve selām virdi. (2) Hoca ÖAmr pîrũn selāmın aldı. Ve aytdu: ey pîr sen ne kişisin? Ve bu maķām niredir? (3) Didi. Ol pîr aytdu: bu maķām Zũlķarneyn dahmesidür. İskender beni bu maķāma ķodı. (4) Ĥaķķ TeŐālā'ya duŐālar itdi ki kıyāmete ķadar bu maķāmda olayım didi. Hoca ÖAmr aytdu: (5) imdi ey pîr bize bu maķāmı seyr itdür didi. Ol pîr aytdu: bu maķāmı seyr itmek isterseñüz baña secde (6) itmek gerek didi. Hoca ÖAmr bunı işidüp bildi ki bu (7) pîr sũretinde olan Őeytān-ı LaŐındür. Hemān Hoca ÖAmr taŐavvũz itdi. Hoca ÖAmr istiŐāze (8) idũnce ol pîr-i laŐın ġāŐib oldu. Hoca ÖAmr bġ-iħtiyār Ĥüdā'ya Őũkr itdi. Useyyd (9) bunı işidüp taŐaccũb idüp aytdu: ey Hoca niye Őũkr idersin ve bu pîr kimdür? Bu asıllı (10) sözi söyler didi. Hoca ÖAmr aytdu: ey Useyyd ol pîr sũretinde olan yitmiş (11) iki milletũn dũŐmānidur. LaŐın-i racimdür ki geldi ġile ile bizi azdıra. İmānsız (12) bizi helāk ide. Ammā Ĥaķķ TeŐālā'nuñ hidāyeti bizim ile bileidir. Bize yol bulmadı didi. (13) Useyyd aytdu: yā Hoca eyũ bildiñ Őeytān idigin didi. Hoca ÖAmr aytdu: Őeytān olmaya (14) idi baña secde it dimez idi. Useyyd aytdu: ya tılısıma bir ķāre bulaydıķ içeri (15) girmeye. Hoca ÖAmr aytdu: Şabr eyle diyüp ġine arslanlaruñ tarafına biraz vardı. Bu kez (16) ecederhā bile ġareket itdi. Hoca ÖAmr emr itdi ol yirleri ķazdılar. Bir nice ķarġ çıktı. (17) Temür zencirler baġlamıŐlar. Her ķaçan ādem bunların üstünden geķse ādemũn aġırlıġından [132] (1) bu ķarġlar ġareket ider imiş. Ol sebebden bu arslanlar cũnbũş iderler imiş. Hoca ÖAmr (2) emr itdi. Zencirleri ķopardılar. Arslanlar ile ecederhālar yıķıldı. Funcdan dũzilmũŐ (3) imiş. İçleri civa ile tolmuş ķapudan içeri girüp gördiler ki bir meydān içi (4) at ve gergedān ile tolmuş. Ādem görünce diri sanur. Andan bir kapuya daġı irdiler. (5) Őapu Öninde iki ādem ellerinde ġürz-i ġirān bir birine kũte kũt iderler. Farrāġaları āsmāna (6) ķıķar. Biraz ireli vardular. Bu ġerġfler birbirin biraķup Useyyd'e ve Hoca ÖAmr'a (7) ġamle itdi. Hoca ÖAmr ardına muŐallaķ urdu. ÖAmr'ũn turduġı yire ġerġfin ġürzi (8) öyle tokındı ki yir Őársıldı. Useyyd gördi ki ġöz açdırmaz hemān ġürzi ġürze (9) karşı tutdu. Useyyd ķuvvet ile Őavdu. Ammā ġazabından cihān ġözine ġorinmez oldu. (10) Hemān ķüst-i ġürzin eline alup ġerġfũn başına öyle çaldı ki kellesini tārmar itdi. (11) Bir tarrāġa peydāh oldu. Hoca ÖAmr'un Őaķlı başından ġitdi. Useyyd kendini unuttu. (12) Bir zamāndan ŐŐnra Őaķılları başlarına ġeldi. Gördiler ne ķadar at ķatır var ise (13) cümlesi yũzi üstüne dũŐmiŐ yatarlar. Bunlar varup ķapudan içeri ġirdiler ki (14) bir

sarāy. İki tarafında iki şuffe. Divārın altun ile bezemişler. Ol sarāyı temāşā (15) idüp bir kapudan daħı içeri girüp gördiler ki kapunuñ öñinde iki şahıs. Elinde (16) altun degnek tururlar. Useyyd ileri varup diledi ki bunlara selām vire. Diğğatla (17) nażar itdi. Gördi ki cānsuzdur. Biraz daħı ileri varup bir dıvān-hāne gördiler. [133] (1) Kızıl altundan ve gümüşden şandaliler üstünde vezirler ve pehlevānlar oturmuşlar. Hoca (2) ÓAmr saydı. Yüz yigirmi sağ yanında kızıl altundan ve yüz yigirmi şandalı daħı (3) sol yanında ĥam gümüşden her birini toz bürümüş. Useyyd ileri varup bağıdı ki (4) ol taħt üstündeki ĥerifüñ bu yanunda bir levĥ var. Eline alup tozın sildi. Ol (5) levĥde biraz ĥatt yazılmış.

Beyān-ı levĥdeki yazı:

- MefāÓlün MefāÓlün FeÓülün  
(6) Bil ey ādem ki sen bunda gelesin  
Beni bunda bu levĥ ile bulasın
- (7) Benem İskender-i devr ü zamāne  
Ser-ā-ser ĥükm ider iken cihāna
- (8) Çü bildim soñ uci baña irer mevti<sup>97</sup>  
CemÓ-i pādişāhlığım olur fevti<sup>98</sup>
- (9) Oğudım yanıma geldi veziri  
Cihān aĥvāline olan ĥaberi
- (10) Buyurđı{m} bu sarāyı kıldı{m} bünyād  
Yir altunda bu köşki itdi ābād
- (11) Düzetdim bunda bir dıvān-hāne  
Yir itdim belli her bir pehlevāna
- (12) Ne ki oldıysa baña resm-i ādet

<sup>97</sup> Vezin bozuk.

<sup>98</sup> Vezin bozuk.

Düzetdim her birin yitdükce kudret

(13) Ki benden soñra bu ola nişāne  
Dura bunda ola āhir zamāna

(14) Getürdim didim Eflātün'a kıl yād  
ÓAceb bunda gelür mi ādem-i zād

(15) Eline aldı Eflātün kitābı  
Baña bu vech-ile virdi cevābı

(16) Gelürdi devr-i Aĥmed<sup>99</sup>'e bir ādem  
Olur bu cāy{ır}-gāhda an{uñ}la ĥar sem

(17) Useyyd ola adı ve aslı Hāşim  
ŞecāÓat zātı ile ola kãÓim

[134] (1) Yanunca ola hem peyk-i Muĥammed  
Ki ÓAmr ibn-i Ümeyye aslı emced

(2) Ėazā ide kıra ol dem Yezid'i  
Kıomıya dünyāda kıavm-i pelıdı

(3) Kıaçan kim ey Useyyd bunda gelesin  
Okuyıben bu levĥimi bulasın

(4) Kııkasın terk idüp [çün] bu arāyı  
Göresin taşrada {bir} ġayrı sarāyı

(5) On iki biñ cemıÓ āşkāra  
Bula altı ālāt-ı ĥarb müheyyā

---

<sup>99</sup> Muĥammed.

- (6) On iki biñ alkanı gürz-i girān<sup>100</sup>  
On iki biñ ılıcı tır-i kemān
- (7) CemīŖi on ikişer biñ müzehheb  
Bulasın altı [biñ] ĥarb-ı müretteb
- (8) On iki biñ altun başı sanca  
ızıl atlāsdan ola cümle bayraq
- (9) Bulasın daĥı bir gürz-i girānı  
Seniñle bile olsun getür anı
- (10) Seniñ çün omuşam bu yādgārı  
DuŖālar eylesin baña bāri
- (11) Gel ey peyk-i Nebi ŖAmr-i Ŗamiri  
DuŖā ile añasın ben fairi
- (12) Müzehheb bir tır-i ġāyet mücellā  
Senüñ çün itmişem anı müheyyā
- (13) Daĥı bir ĥançer-i ĥün-riz-i zerrin  
Müzeyyen laŖlile hem abzası yāsemīn<sup>101</sup>
- (14) Cihāna ser-be-ser sultān iken ben  
Sarāy-ı dehr içinde ĥān iken ben
- (15) Ŗoñ ucu urtulamadı ecelden  
Zamānuñ ĥāli {bu} imiş tā ezelden

---

<sup>100</sup> Vezin bozuk.

<sup>101</sup> Vezin bozuk.



(16) Çünkü Useyyd bu levhi okudu her ne ise Hoca ÖAmr'a haber virdi. ÖAmr dañı (17) okudu. İskender rûhına duÖālar itdiler. Andan taşra çıkup ol sarāya [135] (1) geldiler. Her ne ki levhde yazılmış ise sarāyda buldılar. On iki biñ cübbe, on bin uşşak, on (2) iki biñ kılıç, on iki biñ kalkan, on iki biñ gürz, on iki biñ yay ve terkeşiyle tolu oğ on (3) iki biñ altun başlı kızıl bayraklar Öālem ve bir (4) gürz uşşak kalkan, bir cübbe, bir kılıç ğılıfıyla dürr ü simle zeyn itmişler. Ve kalkan-ı mücellā (5) bolatdan on iki ayinesi cümlesini alup zabt itdi. Andan soñra ÖAmr ibn-i Ümeyye için (6) konılan yādġārları buldılar ve bir tād buldılar. Cevher ile ziynet virmişler. Ve bir (7) kemer buldılar. Ol dañı müzeyyen olmuş. Ve bir tır-i mücellā ve bir hañçer-i muşaffā andan soñra iki yüz kızıl (8) altundan kös taşları boladdan ve kırk küp altun buldılar. Bunları nice taşı(9)yalım dirken nāġāh bir zāriñlik peydā oldı. Ne ola diyüp ileri varup gördiler ki (10) iki şahıs. Birinüñ boğazına bir degirmān taşı geçürmişler ve birinüñ bilinden (11) aşāġısı taş olmuş. Meger nāle iden bunlar imiş. Ve bir sarāy dañı gördiler (12) muşaffel. ÖAmr ile Useyyd sorup ol şahsuñ yanına gelüp ahvālin suÖāl itdi. (13) Gördi ki yanlarında bir şuffe ibrişim hāliceler ile zeyn itmişler. Ortasında bir şā(14)dırvān-ı ab-ı zülāl gibi revān olmuş. Bu şādırvān kızıl altundan iki ecderhā (15) kablamiş. Ağızlarından birer şeb-çırağ var. Bu şuffeye muşābil bir şuffe dañı var. (16) Bu şuffenüñ üstünde bir kimse yatur. Boğazında bir degirmān taşı var ve gine (17) bir şuffede bir şahıs yatur. Bilinden aşāġısı taş olmuş nāle idüp bu beyti oğur.

[136] MefÖülü FāÖilātü MefāÖilü FāÖilün

- (1) Yā Rābb bu žulm-i ġuśsanuñ olmaz mı ġāyeti  
Yā[hūd] budur ki olmaya mı hiç nihāyeti
- (2) Nice zamān bu ġam beni helāk ider<sup>102</sup>  
Bir kimse yok mıdur {ki} ide baña ġimāyeti
- (3) Yāñūd bu derd-i mihnet ile qala mı āh[ım]  
ġağğın irişmeye mi baña [hiç] bir ġāyeti

<sup>102</sup> Vezin bozuk.

(4) Çün Useyyd ile Hoca ÓAmr ol yarısı taş olan şahsıñ yanına gelüp (5) selām virdiler. Yigit bunlaruñ selāmin alup aytdı: ey yigit delü misin (6) veya қанına mı şusadıñ. Bu maқām bir Óifritüñ makāmıdur. Merdüm-hor ve hem (7) sehhārdur. Useyyd aytdı: қanı ol Óifrit bunda mıdur? Ol yigit aytdı: şimdi bunda degül. (8) Useyyd aytdı: ya seniñ hāliñ nedür? Ve bu belāya neden giriftār oldıñ didi. Ol (9) civān aytdı: benim ahvālümü қо. Sen kendi başıñ kıydım. Gör zirā bir faśihü'l-keām (10) civānsın. Қанқı yirden geldiñ ise gine ana gitmek arduñca [ol] didi. Useyyd aytdı: ey (11) civān seniñ ahvālını bilmeyünce gitmezem diyüp yemİN itdi. Ol civān aytdı: ey melihü'l-(12)vech yigit sergüzeştim çoқdur imdi taśdıÓ olmasun. Beni bir dem güş eyle. (13) Ben ÇİN pādişānıñuñ oğlıyam. Adıma Şehsüvār-ı Cinsİ dirler. Dedem ölünce iki oğlı (14) қalmış. Büyük oğlı benim atam imiş. Atam pādişāh Óammucam veziri ola. Ve hem begler (15) begi ola ve dedemüñ vaśiyetüni tutup atam pādişāh ve Óammucam vezir oldı. Böylece (16) bir zamān geçünce babam ile Óammucam қavil itmişler ki ikisi bir günde evlene. Ve hem ikisi (17) bir ādemiñ kızın alalar. Varup ÇİN diyārını arayup iki maħbūbe-i server-i hūb [1t37] (1) -cemāl buldılar. Bir şirin günde bir mübārek sāÓatde қādı hāzır idüp ikisi bile (2) nikāh idüp ikisi de bir gicede gerdege қoyup bir murād alup sabāh hammāma vardılar. (3) Қudret-i Rabbāñi ve hikmet-i Yezdāñi benim babam fağfūr-ı ÇİN'dür. Andan bir veled ana rahmine (4) düşmiş. Müddet-i hāmli temām olunca ben dünyāya geldim. Adımı Şehsüvār қоmışlar. Ve Óemmümüñ (5) bir kızı oldı. Adını Қamer Bānū kodılar. Hāsıl-ı kelām ikimüz dañı büyüüp sekiz yaşına (6) қadem baśdıқ. Babam ile Óemmüm ittifaқ idüp Óemmüm kızını baña nikāh itdiler. Bunuñ (7) üstüne iki yıl geçdi. Onar yaşımıza қadem baśdıқ. Ecel irüp atam āhire intiқāl (8) itdi. Yirine Óemmüm pādişāh oldı. Beni yanına vezir eyledi. Üç yıl dañı böyle geçdi. (9) Ne ben Óemmüm kızını gördim ve ne o beni gördi. Meger Hıtā pādişāhı atamıñ fevtin işidüp (10) Óasker cemÓ idüp memleketümüzü bir cānibinden yağma itmiş. Óemmüm işidüp beni ser-Óasker (11) itdi. Hıtā memleketüne gönderdi. Deryāya girdük. Yıl muhālefet esüp her birimizi (12) bir diyāra atdı. Gemiler birbirin görmez oldı. Tenhā benim gemim қaldı. Çār-nā-çār benim (13) gemim rüzgāruñ öñine düşüp gitdik. Gide gide таşa rāst gelüp gemi (14) tārmār oldı. Gemi içinde kim var ise helāk oldı. Benim elime bir tahta girdi. Muħkem (15) śarıldum. Falaş döñe döñe elimüñ derisini yüzdi. Soñradan elim tāze el oldı. (16) Üç gün üç gice aç şusız gitdim. Dördinci gün Óale's-sabāh Óināyet-i Hāққ (17) irişüp tağlar görünmege baśladı. Hele gide gide talğa beni kenāra çıkardı. [138] (1) Ecelim yoğ

imiş. Rūzgār beni bu aśl-ı belāya uğratsa gerek imiş. Çün ki ayağım yire (2) baśdım. Hâkķ TeŖŖālā'ya ŗŗkr idüp secde itdim. Gördim ki bir hŗb çayır-gāhdur. Benefşe (3) ve nesrġn, zanbaķ, yāsemġn, sŗnbŗl ile mŗzeyyen olmiş bu ŗahrāyı gezŗp gördim. GŖnġlim (4) açıldı. Feraĥ oldım. Ammā cuŖ galebesinden taķatum taķ oldu. Biġ belā ile biraz (5) ileri vardım. Gördim ki envāŖġ dŗrli yimişler var. Hēsābunı cenāb-ı Hâkķ bilŗr. (6) Ol mişvelerden murādımca yidim. Bir pāre gözüm açıldı. Ŗu içdim. Ŗusuzluğım sākġn (7) oldu. Üç ay ol ŗahrāda sākġn oldım. Ādem yüzine hāsret ķaldım. Āteşġ beni (8) yakdı. Şehrim aġup ağlardım. Nāgāh bir maĥbŗb āhŗ çıkageldi. Ardunca bir ecderhā (9) mişālġ kovup gelŗr. Bu āhŗ beni görŗp ŗstŗme toğrıldı. Ādem oğlanı gibi yalvarup (10) Ŗnimden geçdi. Āhŗnuġ yalvarmasından ŗöyle fehm eyledim ki beni ŗu ŗālġmiġ elinden (11) ĥalās itdir. Keşke söylemiye idim de bu belāya giriftār olmiya idim. Ammā ne çāre (12) olacaķ olur imiş.

MefāŖġlŗn MefāŖġlŗn FeŖŗlŗn  
Ķazā gelse kişġye nāgehāġġ  
GŖziġ görmez olur cŗmle cihāġġ

(13) Gerek ŗādġ gerek ġam-ġġn olursġn  
Muķadder olanı lā-bŗdd görġrsġn

(14) Hemān merĥamet itdim. Elime bir taş alup atdım. Yılanı helāk itdim. Meger ol ŗahrā (15) bir perġnŗġn imiş. Ol yılan beni bu belāya giriftār iden Ŗifritŗġn ķarġndaşġ imiş. (16) Diler imiş ki ol perġ kızġnı taşarruf ide. Ammā ol perġ Hāzret-i Resŗl'e ġmān (17) getŗren perġlerden imiş. Ol Ŗifrit ki ben helāk itdim kāfir imiş. Helāk [139] (1) itdiğim yılanı temāşā iderken ol āhŗ çıkageldi. Silkindi bir maĥbŗb perġ kızġ (2) oldu. Yanıma gelŗp selām virdi. ŖAleyk aldım. Baġna aytdı: ey civān baġna itdiğġn eyilŗge (3) göre ben daĥı saġna bir eyilŗk itmek gerek imdi murādġn nedŗr söyle didi. Ben aytdım: murādım (4) budur ki beni diyārıma iletessin didim. Ol perġ kızġ kāŖil oldu. Benim ile āĥiret (5) ķarġndaşġ oldu. Beni Çġn diyārında sarāyġġn Ŗġine ķodı. Benim ile vedāŖ idŗp (6) gitdi. Ben daĥı sarāyıma girŗp Ŗemmim ile buluşdım. Sergŗzeşťŗmi bir bir ĥaber virdim. (7) Ĥalās olduğım[a] ŗŗkr itdim. Ŗadaķalar virdim. Ķurbānlar kesdim. Āĥir bu mesrŗr (8) ile dŗğŗn idŗp beni ĥatunım ile bir ĥalvete ķodılar ki bermurād olam. Hēlālġmle (9) tenhā olduķ. Biz bu eşnāda iken anı gördim. Bir tarrāġa

žāhir oldu. Sarāyuñ dıvārı (10) iki şakç olup bir gözli Óifrit žāhir oldu. El uzadup beni
 kapdı. (11) ÓAqlım gitmiş. Gözüm açdım. Kendimi elim bağı bu súffanuñ üstünde
 buldım. Bir nāle kulağıma (12) geldi. Ne ola diyüp bağıdım. Karşumda bu mübtelāyı
 gördüm. Bu hālde iken beni kapan (13) Óifrit karşıma geldi. Baña aytdı: imdi seni
 helāk ideyim. Ben aytdım: sultān (14) Óifrit ne günāh itdim ki beni helāk idersin?
 Óifrit aytdı: benim karındaşım helāk (15) itdün kanlımsın. Kısaş ben dañı seni helāk
 ideyim. Ben aytdım: seniñ karındaşunı (16) ben kanda gördüm ki helāk itdim? Óifrit
 aytdı: ol zamān ki gemi deryāya ğark (17) olup rüzgār seni bir šahrāya çıkardı benim
 karındaşum bir yılan sūretine girüp [140] (1) bir āhūyı kovalarken sen taşıla urup helāk
 itdiñ. Ben dañı seni anuñ (2) yirine katl itsem gerek didi. Ben bu cevābı işidüp
 Süleymān hāteminde olan ism-i aÓzamı yemin (3) virdim. Beni helāk itme didim. Ol
 Óifrit ism-i aÓzamı didigimde hāzān yaprağı gibi (4) ditredi. Hemān bir efsūn okıyup
 üfürdi. Anı gördüm ki bilimden aşığısı taş (5) olmuş. İşte beş yıldur burada giriftār
 oldım didi. Hoca ÓAmr ile Useyyd (6) bu yigidün sergüzeştesin diñleyüp rahm itdiler.
 Useyyd aytdı: yā civān (7) bu belādan halās olmağa sebep olmaz mı didi. Ol yigit
 aytdı: benim necātıma sebep (8) ol Óifritün helākıdır didi. Useyyd aytdı ya ol Óifrit
 kaçan gelür? Ol yigit (9) aytdı: aħşam yaqın gelür didi. Useyyd ile ÓAmr ol boynında
 degirmān taşı (10) olan yigit yanına varup selām virdiler ve aytdılar: yā yigit seniñ bu
 belāya giriftār (11) olmaña sebep nedür didi. Ol yigit aytdı: benim sergüzeştim bi-
 nihāyetdür. Ammā bu derde (12) giriftār olmağa sebep budır ki ben Yemen'de Beni-
 huzeyle kabilesindenim. Benim atam təcir (13) idi. Mālı bi-kıyās idi. Ecel yitişüp
 dünyādan āhirete intikāl itdi. CemıÓ mālı (14) baña mırāş kaldı. Ben de bir gün Mısır'a
 gitmek murād itdim. Esbābım hāzır idüp Óazm-ı (15) Mısır itdim. Günlerde bir gün
 Medine'ye irişdim. Bāzāra vardım. Birkaç aqçalık (16) hurma aldım. Öñime aldım,
 yimege meşğul oldım. Hurma yiyüp çekidini etrāfa atardım. (17) Nā-gāh bir tarrāga
 peydāh oldu. Bir el yaqama yapışup Óaqlım başımdan gitmiş. Gözüm açdım [141] (1)
 kendimi bu súffenüñ üzerinde buldım. Dört tarafa nazar itdim. Gördüm bir Óifrit
 çıkageldi. (2) Gözinden yüzine kan akmış turmayup siler. Yanıma gelüp aytdı: ey
 ādem oğlanı ben saña (3) n'itdim ki gözimi çıkardıñ didi. Ben aytdım: ben seni kanda
 gördüm de göziñi çıkardım didim. (4) Óifrit aytdı: hurma yirken çigit ile çıkardıñ diyüp
 aytdı: ben dañı seniñ göziñi (5) çıkarayım veyā seni helāk ideyim didi. Ben dañı yemın
 virdim ki beni helāk itme diyü. Anı (6) gördüm ki bu iki degirmen taşını boynıma
 geçürdi. On yıldır bu cezāyı çekerim didi. (7) Useyyd ile Hoca ÓAmr merhāmet idüp

Useyyd yemîn itdi ki bunları bu belâdan hâlâs (8) itmeyünce gitmezem didi. Ol gün aḥşam[a] dek ol arada şabr itdiler. Aḥşama (9) yaqın bir tarraqa peydâh oldı. Ne ola dirken gördi kim qaddi minâreye benzer, ağızı (10) mağaraya benzer, qolları çınar şâhına benzer, dişleri şabr taşına benzer, başı (11) at başına beñzer bir Óifrit çıkağeldi. Useyyd'e aytdı: ey ÓArab bunda niye geldiñ (12) diyüp elinde bir Óamüdu var imiş. Useyyd'e havâle kıldı. Useyyd *Āyet el-Kürşî*'yi okıyup (13) İskender kılicin eline alup Óüryân itdi. Hemân Óifrite bir kılic öyle urdı ki karnına (14) râst gelüp baqırşaqların toğradı. Cânı çıqup gözi arduca baqaqaldı. (15) Hoca ÓAmr Useyyd'e duÓā itdi. Anı gördi ki yarısı taş olan yigit sıhâte irüp (16) bayağı gibi oldı. Yirinden qalkıp Useyyd'ün elin öpdi. Ayağına düşdi ve ÓAmr'ün (17) dağı elin öpdi. Öteki yigit ki boynında degirmen taşı var idi Óifritün helâk [142] (1) oldıgın bilünce gördi ki iki keçe pâresi boynına geçürmişler tururken çıkarup (2) yabâna atdı. Gelüp oldı. Useyyd'in ayağına düşdi. Elin öpdi ve aytdı: Hızır mısın (3) ey civân bizi bu belâdan hâlâs itdiñ didi. Süffelerün öte cânibinde bir muqaffel sarây var (4) idi. Meger Óifritün maḥpūs-hânesi idi. Useyyd ile Hoca ÓAmr varup ol qapunuñ (5) tılısimñ bozdılar. Qapı açıldı. İçinden kırk kız oğlan çıqdı. Her birisi (6) ay pâresine beñzer. Bu kızlar Useyyd'i görüp aytdılar: ey yigit ne âdemsin? Qanına (7) şusadıñ mı bu makâm bir dıv maqâmıdır. Şimdi gelür ne seni qor ve ne bizi qor. Cümle(8)müzi helâk ider didiler. Useyyd bunlaruñ sözlerin işidüp güldi, aytdı: ey nigârlar (9) müjde-gân olsun bu dıvi ben helâk itdim. Sizi bendden ve gamdan hâlâs (10) itdim didi. Qızlar bunu işidüp şād olup Useyyd'in ile ÓAmr'ün ayağına (11) düşdiler. Andan soñra Useyyd Ğam-h'âr-i Zengî'ye emr itdi. Cümle ol dağmede olan esbâbı (12) ol biñ zengî üç gün üç gice taşra çıqardılar. Andan soñra Useyyd, Fağfūr-ı (13) Çın oğlu ile təciri Yemen'e bî-hadd māl virüp gönderdi. Ve qızlara dağı miqdârunca (14) māl virüp göndermek isteyünce kızlar aytdılar: bizim memleketimiz ırâqdur. Şimdi cümlemiz (15) seniñ cāriyeleriñ oldıq. Kerem idüp bizi redd itme didiler. Useyyd rāzı (16) oldı. Andan soñra Hoca ÓAmr'a aytdı: ey peyk-i Nebî lutf eyle Óaskere bizim şahtımızdan (17) haber vir. Ve hem develer getürsünler. Bu esbâbları götürelim. ÓAmr rāzı oldı. Sürüp [143] (1) Óaskere geldi. Mālîk Ecdâr ile buluşdı. Useyyd'ün fethin haber virdi ve aytdı: bu kerre (2) Useyyd'de bir erlik gördim ki gayrı kimsede görmedim didi. Bunu işidüp müóminler Useyyd'e (3) duÓālar itdiler. Pehlevānlardan ve beglerden biñ qadar deve cemÓ idüp Useyyd'e iletdiler. İskender (4) tılısımında çıqan eşyaları yükledüp Ğam-h'âr-ı Zengî biñ zengî ile Óaskere (5) geldiler. Evvelki ālāt-ı harbe ve esbâb-ı darb idi. Kendi için

konulmuş idi. Useyyd (6) emr itdi. Hāymesine getürdiler. Ve evvelki altun ve gümüş idi. Mālik Ecdār'a Óarz itdi. (7) Mālik bu esbābı görüp Useyyd'e duÓālar itdi. Andan soñra ol mālı ve esbābı bir yire cemÓ (8) itdi. Her pehlevāna hāll-i hāline taqsim itdi. Andan soñra ol hāpsden hālās olan (9) kızları Useyyd, Mālik'e Óarz itdi. Mālik dañı Hoca ÓAmr ile meşveret itdi. ÓAmr aytdı: (10) anlar hūrü'l-aşldur. ŞerÓi budur ki irādetleri ellerin[de]dür. Her kimi dilerse aña varsunlar. (11) Andan soñra ol kızlara tanışdılar. Biz Useyyd'ün cāriyesiyüz ol ne (12) dirse aña kãÓıl oluruz. Mālik bunu işidüp aytdı: kızlar maqbül söyler. Variñ (13) Useyyd'e haber viriñ her kimi dilerse aña virsün dedi. Useyyd[e] gelüp Mālik'ün haberin (14) virdiler. Useyyd aytdı: geliñ kızları bir kaç hādım ile ve Ümeyye'yi baş diküp birkaç (15) biñ ādem ile Medīne'ye irsāl idelim. İnşāóallāh bir taraf olunca bir tedbır idelim didi. (16) Mālik Useyyd'ün fikrini šavāb görüp on hādım ve iki biñ kiři ve Ümeyye'yi baş (17) diküp gönderdi. Her kanda ise Useyyd kendi yanında biraz nesne taÓyın itdi. Bunlar gitmekde.

[144] (1) Kelām-ı Manžüm:

- MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün  
(2) Söziñ Óālem cemālin hürrem ider  
Cihān yüzün kelāmiñ hoş dem ider
- (3) Şekerden tatlıdur şırın zebānuñ  
Cihānı zeyn ider şırın lisānuñ
- (4) Söziñ gāyet latif-i pür-Óiberdür  
Kelāmiñ ālem içre muÓteberdür
- (5) Bize şerh eyle şırın dāstānı  
Futalım tā ki aña gūşla cānı
- (6) Ešāh yir{in}den bize naql it hikāyet  
Selefden ahvālin eyle rivāyet
- (7) Dilerseñ bulasñ Óālemde rāhat  
Resül'ün rūhına gönder šalāvāt

(8) Rivāyet iderler ki Mālik Ecdār çünki ol kızları Useyyd bin Munzır ma'rifetiyle (9) Medīne'ye gönderdi. Emr itdi kendinüñ leşkerin yoqladup gördiler ki yüz on (10) biñ ādemden seksan biñ kişi qalmış. Havārīc leşkerinden sünnī olanlarından (11) ve Bağdād tarafından ādem cem' idüp temām yüz biñ ādem oldı. Andan soñra Useyyd dañı (12) İskender dahmesinden çıkardığı ālet-i harbe için kendi başına on iki biñ (13) ādem cem' idüp Ğam-h'ār-ı Zengī'nüñ zengileri ile ālāt-ı harb ve esbāb-ı đarbı (14) taqşim itdi. On iki biñ at musallih ādem oldı. Bu kadarca cümle sünnī leşkeri (15) Hābeş leşkeriyle ve Mūsā-yı Haleb begi ve Muşul begi ve Naşbin emiriyle ve Hoca (16) ÓAmr'uñ on piyādesiyle ve Useyyd'uñ on iki biñ musallih ādem ile üç yüz (17) yigirmi iki biñ ādem oldı. Leşkerini temām idüp Mālik ÓAmr'a aytdı: ey peyk-i (18) Nebī kerem eyle Mu'arriyye'ye var. Havārīcden bize bir haber getür didi. ÓAmr bunu [145] (1) işidüp amennā didi. Yarağın körüp Mu'arriyye tarafına revān oldı. Günlerde bir gün Mu'arriyye'ye geldi. Gördi ki (2) Mu'arriyye'nüñ öñünü havārīc tutmuş. Ādem ğalebesinden yiryüzi tolmış. Hoca ÓAmr bunu görüp tekbir (3) getürdi. Kendini Şāmlı şekline tebdil idüp Óaskerüñ içine girdi. Toğru dīvān-hāneye geldi. İçeri (4) girüp gördi ki bir taht üzerinde Mervān ibn-i Hākem ile ÓÖmer ibn-i Yezid oturmuş. Ziyād ile Şīt vezir (5) yirinde oturmuş. Bunlardan aşşağı elli gürbüz havārīc begleri oturmuş. Her birisi laflar idüp (6) kendilerin medh iderlerdi. Ve sünnī pehlevānlarını kadh iderlerdi. Bu ešnāda iken Mālik[i] añup ÓAmr'ı (7) añdılar. Mervān ibn-i Hākem aytdı: ÓAmr ibn-i Ümeyye'ye ne i'otibār. Hāzret-i Resul dünyāda iken benim hürmetim andan (8) ziyāde idi. İşidürem ki şimdi şunda bunda laflar ider elime girse kendimi aña bildirürdim. (9) Hoca ÓAmr bunlaruñ sözlerin diñleyüp süküt iderdi. Hāsıl-ı kelām añşama kadar sabr idüp gice (10) olduqda ÓAmr kendini Mervān'uñ hās hizmet-kārları şekline tebdil idüp Mervān ile çadırına (11) bile gitdi. Çadıra gelüp uyқыya yatdı, uyurdu. Hoca ÓAmr yanında kim var ise ni'ometle dārū-yi (12) heşmer virüp bī-hoş itdi. Hemān ÓAmr yirinden qalkup Mervān'uñ üzerine gelüp dārū-yı heşmer ile (13) Óaqlın aldı. Çadıruñ içinden her ne buldıysa aldı. Andan soñra Mervān'ı Óüryān idüp evvel yüzini (14) qaraya boyadı. Ve bedenin gök rengi gibi gömgök itdi. Birer birer sarı ve kırmızı ve aq (15) ve yeşil ve zengāri boya ile benek benek itdi. Mervān'ı oturdup bir Óacāyib keçeden (16) börük dikdi. Başına geyürdi. Andan taşra çıqđı. Diledi ki gide. Qaraqola ra'os geldi. (17) Bir qaç kimse ÓAmr'uñ üstüne gelüp kimsin didiler. Hoca ÓAmr bunları ğāfil iken şişe-i [146] (1) nefit atup

bir kaçın yakdı. Sāóirleri ÓAmr'ũn üzerine hücum itdiler. ÓAmr kendini ādem galebesine (2) urup biñ belā ile halās olup Baǵdād cānibine revān oldu. **Bu cānibden** śabāñ oldu. Hārici (3) begleri dıvān-hāneye cemÓ oldılar. Mervān ibn-i Ĥakem gelmedi. Yezid'ũn oǵlı ÓÖmer ādem gönderdi. Geldiler (4) gördiler ki henüz Mervān'ũn hizmet-kārları yatarlar. Gelüp ÓÖmer'e haber virdiler. Kendinũn şapucısını (5) gönderdi. Kapucu Mervān'ũn şadırına geldi. Ādemlerinden haber aldı. Henüz yatarlar. Řapucu başı aytdı: (6) öylen oldu dañı yatarlar didi. Mervān'ũn bir hās kulu var idi. Ol geldi şadır kapusın (7) açdı. İçeri girüp gördi ki Mervān'ũn yirinde bir Óacāyip sūretli ādem oturmuş Mervān görünmez. (8) Ĥerif bunu görüp şorşdı. Gine taşra çışup aytdı: bir dıv gelmiş. Mervān'ı yimiş kendi yirine geçmiş (9) oturur didi. Tiz ÓÖmer ile Şit'e haber itdiler. Bunlar gelünce dārũnũn hūkmi temām olmuş Mervān'ũn Óaǵlı (10) başına geldi. Gözin açdı bedenini gördi. Bir tuhaf reng[e] bulanmış bir kırmızı, āl, yeşil, aǵ, sarı, (11) gök, elvān elvān benekler žāhir olmuş Mervān bu hāli görüp düşünürken ÓÖmer ve Ziyād ve Şit (12) çışageldiler. Mervān'ı bu heybetde görünce her birisi gülişüp Mervān'ı masharalıǵa aldılar. Mervān bu hāline (13) incinüp şu getirdüp bedenini yuya. Ammā yüzinũn şarasından haberi yok. ÓÖmer işāret (14) itdi. Bir āyine getirüp Mervān'ũn eline virdiler. Mervān nažar idüp laÓnet yüzini gördi ki (15) řara olmuş. Şerm-sār oldu. Hele ne ise bedenin rengi ve yüzinũn şarasını giderdi. ÓAcabā (16) bu naǵşı kim çekdi ola dirken baş ucında şadır direğinde asılmış bir kāǵıd buldı.

Beyān-ı Kāǵıd:

MefāÓilün MefāÓilün FeÓülün

(17) Benem peyk-i Nebi {Hoca} ÓAmr-i Žamiri

Baña rüşenidür halkuñ žamiri

[147] (1) Muhibb-i ehl-i beytem Muştafā'ya  
Yezid'ũn düşmeniyem pür-śafāya

(2) Yā Mervān-ı merdūd Ĥaǵķāsın<sup>103</sup>  
Řara yüzsin dañı mažrūr-ı Ĥaǵķsın

<sup>103</sup> Vezin bozuk



- (3) Resūlullāh seni redd itdi el-ḥaḫḫ  
Münāfik meskenine itdi mülḥaḫ
- (4) İki cihānda merdūd-ı laŖinsin  
Ḳara yüzsin cehennemde ḥazınsin
- (5) Belā getürdi{m} başıña her bār  
Ḳomıyam ḥāriciden kimse deyyār
- (6) Ziyād'ı vü Yezid'i vü ŖUbeyd'i  
Seni vü ŖŖmer'i vü ŖĀs pelidi
- (7) Ḳıram sizi it gibi inşāŖallah<sup>104</sup>  
Ki sizden Ḳomıyam bir kimse her kār

(8) Mervān ibn-i Ḥakem, Ḥoca ŖAmr'ıñ mektübün oḳıyup Ḳorḳdı. Aytdı: Ŗimden-  
soñra iḥtiyātla olmaḫ (9) gerekdür didi. Andan ḲalḲup dıvān-ḥāneye gelüp oturdı. **Bu**  
**cānibden** ŖAmr ibn-i Ŗmeyye (10) Mālik Ecdār'a gelüp ḥavārıciñ aḥvālin ḥaber virdi.  
Ve Mervān'a çekdigi naḫşı ḥikāyet itdi. (11) Pehlevānlar işidüp Ŗād oldılar. Andan  
Mālik Ecdār emr itdi: göç yaraḫın görüp bir mübārek (12) günde eşref sāŖatde  
Baḡdād'dan ḲalḲup Ŗazm-ı MuŖariyye itdiler. Fayy-i merāḥil ve ḲatŖ-ı menāzil (13)  
Ḳılarak günlerde bir gün MuŖariyye'ye geldiler. Cāsūslar ḥaber alup Mervān'a ḥaber  
virdiler. ŖŖmer (14) ile Ziyād aytdı: geliñ varalım ŖArabları temāşā idelim. Mervān  
rāzı olup ḥavārıc begleri (15) atlanup yol üstünde bir yüksek yire çadırların Ḳurup  
oturdılar. Bir zamāndan soñra (16) Baḡdād tarafından toz göge direk oldu. Rūzgār  
Ḳarşu varup tozu iki ŖaḲḲ itdi. (17) Foz içinden otuz Ŗalem otuz biñ eriñ nişānesi zāhir  
oldı. Yapraklar çizilüp [148] (1) gelür. Fābl-ı ārām ve nefir āvāzından Ŗālem ḡulgule  
vü velvele māl-a-māl olmış. ŖAlem dibinde iki (2) yigit arslan gibi gelürler. Mervān  
sordı: bunlar kimdür? Ziyād aytdı: Mālik Ecdār'ıñ oḫulları (3) birine İbrāhim ve birine  
şaffān dırlar didi. Anıñ arduca bir toz daḫı zāhir oldu. Yıl Ḳarşu varup iki ŖaḲḲ (4)

<sup>104</sup> Vezin bozuk.

itdi. Toz içinde otuz Óalem žāhir oldu. Cihān velvele ile tıldı. Sancak dibinde üç yigit eriñ nişānesi otuz biñ belli oldu (5) nerre şır gibi. Mervān suóāl itdi. Ziyād aytdı: biri MaÓdı oğlı MaÓdı'dür ve ikisi Kerb oğulları (6) biri Esed ve biri ÓAmrÓdur. Bunlar şonıcaş bir toz dağı āşkār oldu. Kös řadāsından (7) cihān velvele ile tıldı. Toza yıl şarşu varup iki řařķ itdi. İki Óalem on iki biñ (8) eriñ nişānesi āşkār Óalem dibinde bir nev-civān heybetde ve řalābetle gelür. Yanında bir zengı (9) meyl-i mināreye beñzer. Yanunca iki yüz altun taşları köslere đarb ururlar. Mervān gine (10) suóāl itdi. Bu kimdür didi. Ziyād aytdı işte her gün řikāyet itdigimiz Useyyd budur (11) didi. Mervān Ğam-h̄ār-ı Zengı'yi şordı. Şit aytdı: Bađdād yanında bir mağara var idi. (12) Ol mağarada biñ zengı ile řarāmıluř iderdi ol mağarada tılısım var dirlerdi. (13) Bu Useyyd varmış ol řarāmı-i zengı ile tutuşmış kendine döndermiş ve ol tılısımı (14) açmış. Nice biñ esbāb ve eşyā ve māl eline girmiş. Bu tüg, sancaş ve bu altun taşlı (15) kösler anuñ içinden şışarmış didi. Anuñ arduńca bir toz žāhir oldu. Yıl şarşu (16) varup iki řařķ itdi. Yigirmi sancaş yigirmi biñ erüñ nişānesi āşkār oldu. Mekke (17) şerifi ÓAbduśśamed oğullarıyla şışageldi. Varup şondı. Mervān şordı. Ziyād aytdı: Mekke [149] (1) şerifi ÓAbduśśamed'dür didi. Andan řońra bir toz dağı görindi. Yıl şarşu urup iki řařķ itdi. Elli Óalem elli (2) biñ eriñ nişānesi žāhir oldu. ÓAlem dibinde üç kiři zerrin zırhlar giymiş ve řāhāne tāclar (3) urunmuş ve tāze atlara binmişler. Mervān aytdı: bunlar kimdür? Ziyād aytdı: bunları bilmezem. Ğaleb (4) begi, Muşul begi ve Naşbin emiri MālİK yardımına geldi. ÓAcabā bunlar anlar mı ola didi. Bunlaruñ (5) arduńca bir toz dağı peydāh oldu. Yıl şarşu varup tozı defÓ itdi. Toz içinden elli Óalem (6) elli biñ eriñ nişānesi āşkār oldu. ÓAlem dibinde bir nūrāñ kimse var idi. Altı pehlevān (7) dağı var. Mervān aytdı: bu kimdür? Ziyād aytdı: bilmezem. Mervān aytdı: Mūsā-yı EşÓariye'dür. Anuñ (8) arduńca bir toz dağı belürdi. Bād-ı řimāl şarşu varup iki řařķ itdi. Yigirmi Óalem ve yigirmi biñ eriñ (9) nişānesi žāhir oldu. ÓAlemler arasında şazret-i İmām Ğüseyn'ün Óalemiyle cübbesi řana ğarķ (10) olmuş. Bu Óalem dibinde pır-i nūrāñ görüñdi. Siyāh giyinmiş, siyāh şarınmış elinde nacaş (11) tutup ecderhā mişālĳ şışageldi vardı şondı. Mervān bunu görüp řorķdı. Bu řoca (12) kimdür didi. Ziyād aytdı: MālİK Ecdār'dur didi. Anuñ arduńca bir toz dağı žāhir oldu. Yıl (13) şarşu varup iki řařķ itdi. Yüz Óalem yüz biñ eriñ nişānesi belli oldu. ÓAlem dibinde bir (14) ceride siyāh kiři zerrin zırhlar giymiş. Mervān bunu görüp suóāl itdi. Ziyād aytdı: ğālibā (15) Melik Neccāřı'dür didi. Anuñ arduńca bir toz dağı şopdı. Yaşın gelünce on Óalem on biñ eriñ (16) nişānesi āşkār oldu. Cümlesi piyāde. Mervān aytdı:

bu kimdür? Ziyād aytdı: geçende seniñ şāçıñ (17) şaķalıñ ķaraya boyayan Ħoca ÓAmr'dur. Piyādeleri araya alup gelüp ķondılar. Her biri [150] (1) pehlevān Óādetlerünce ķondılar. Rāĥat oldılar. Ol gün ol gice geçüp śabaĥ oldu. Güneş (2) ķulle-i ķāf'dan baş ķaldırup cihānı nūr ile münevver eyledi. Ol gün iki cānibden dıvān-ı śāĥı (3) tertıb-i pādişāĥı yirli yirine gelüp evvel emırden Melik Neccāşı şevketle dıvāna geldi. Taĥta (4) geçüp oturdı. Śağ yanında Mekke sultānı ÓAbduśśamed vüzerā yirinde oturdı. Śol cānibinde (5) vezış yirinde Mūsā-yı EşÓariye oturdı. Andan soñra Muśul begi, Ĥaleb śāĥı ve Nusaybin meliki (6) oturdı. Śağ cānibinde pehlevānluķ yirinde Mālik Ecdār oturdı. Anuñ sol yanında pehlevānluķ (7) yirinde Useyyd ibn-i Munzır oturdı. Anuñ sağ tarafında Esed ile ÓAmr oturdı. Anuñ sol cānibinde (8) Ğam-ĥār-ı Zengı oturdı. Anuñ aşığı yanında ÓAcem pehlevānları Süheyl, Behmen, Rüstem oturdı. (9) Anuñ beri yanında MaÓdı, ķāsım, ÓĀsım, Serĥāb ķarār itdi. Taĥtıñ ögine bir śandali (10) ķodılar. Ħoca ÓAmr ibn-i Ümeyye ve ođlu Ümeyye ve Zehış Óayyārluķ yirinde ķarār itdi. Cümle (11) erbāb-ı dıvān ve erkān-ı saltanat yirli yirinde karār itdiler. Andan soñra sofralar geldi. (12) Yimege cümle pehlevānlar meşğul oldılar. Cümle taÓāmı yidiler. Rabbü'l-Óālemin'e şükryn didiler.

Nażm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün
- (13) NiÓmetin ķıl şükşüni lāzım durur  
Belki niÓmet şükş ile dāóim durur
- (14) Kim ki dāóim Ĥaķķ'a śākir olur  
Ol kişinüñ niÓmeti vāfır olur
- (15) Küfr-i niÓmet niÓmeti eyler kesād  
Şükş ile niÓmet olur dāóim ziyād
- (16) Ger dilerseñ niÓmetiñ ola müdām  
ÓAşķ ile di eśşelātü vesselām
- (17) Āline vü evlādına {vü ezvācına vü aśĥābına} firāvān  
Selām ile śalāt olsun hezārān

[151] (1) Her ki{m} diler rahmet-i Hâkık'ı kazana

Fâtihâ okıya bunu yazana

(2) Andan soñra hâfiżlar Qur'ân-ı Őażım okıyup andan soñra Mâlik Ecdâr baş kaldırup kâtiblerün (3) yüzine bağdı ve bir nâme inşâ itdirüp mührleyüp Hoca ŐAmr'a aytdı: ey peyk-i Nebi lutf (4) eyle bu mektübı Mervân'a irsâl eyle didi. Hocâ ŐAmr hemân yirinden kalğup mektübı eline (5) aldı. Mervân'ın dıvân-hânesine geldi. Kendini iŐlâm itdi. Őapucılar varup Mervân'a (6) haber virdiler. Mervân izin virüp ŐAmr içeri girdi. Selâm virüp aytdı: selâmum (7) ol kişinün üzerine olsun ki Hâkık TeŐâlâ'nun vaĥdâniyetine ve Muĥammed Muştafâ'nun (8) nübüvvetine ve ŐAli el-Murtażâ'nun ve Hâsan-ı ĥulğ-ı rızâ şâh-ı şehid-i deşt-i Kerbelâ'nun ĥilâfetlerine (9) ve muĥibb-i ehl-i el-beyt-i Nebi olana didi. Hoca ŐAmr'ın selâmın ĥiç kimse almadı. Yir gösterüp (10) oturup sâkin oldı. Őgine tâŐam getürdiler. Yidi şükürin didi. Andan soñra nâmesin (11) Őarż itdi. Mervân nâmenün mührin giderüp açdı. Okıdı. Mażmûnda öyle yazılmış ki

Tevĥid bâbı:

Mefâöilün Mefâöilün Feöülün

(12) CemîŐ-i Őâlemün birdür ilâhı

Yaradılmış buña eyler güvâhı

(13) Cihâmı ĥalk idüp Hâkık ĥudretinden

Nebi gönderdi bize ĥikmetinden

(14) Mufaşsal eyleyüben Muştafâ'yı

Resül itdi bize ol müctebâyı

(15) Muĥammed'dür şefiŐ-i ibn-i âdem

Muĥammed'dür resül-i ĥalk-ı Öâlem

(16) Cehâr erkân-ı dündür Çâr Yarı

Bulubdur her biri Öizz ü vakârı

- (17) Çerāğ-ı dīni itdiler münevver  
Tañrı'nuñ arslanı Ĥaydār-ı Kerrār<sup>105</sup>

[152] (1) Nihāyi gelüben bāğ-ı velāyet  
Ĥasan'dır zeyn-i gül-zār-ı kerāmet

(2) Ĥüseyn ibn-i ÓAlī şāh-ı cihān{dur} ol  
İder Ĥaqq yolına cānın revān ol

(3) Selām ile śalāt olsun hezārān  
Aña āline evlādına ezvācına ve aśhābına ferāvān<sup>106</sup>

(4) BaÓde ez-ĥamd-i Ĥüdā ve naÓt-ı sultān-ı enbiyā ve medĥ-i cihār-yār-ı bā-śafā ve menākıb-ı (5) Ĥazret-i İmām Ĥasan hulğ-ı rızā ve Ĥazret-i İmām Ĥüseyn şāh-ı şehid-i deşt-i Kerbelā. (6) Sen ki Mervān ibn-i Ĥakem'sin. Ĥazret-i Resül ĥuzūrında bir zamān kātib-i vaĥy olmuşdıñ. (7) Āhir ĥatā itdiñ. Ĥazret-i Resül seni redd itdi. Medīne'den śordı. Soñra Ebubekr seni qabül (8) itmedi. ÓÖmer dahı qabül itmedi. Āhir şol ÓOsmān saña ĥāsım olmağla seni ve Yezid laÓnetüñ (9) babası MuÓāviyye ÓOsmān'ıñ damadı oldıgundan yanına getirüp size çok ikrām idüp (10) MuÓāviyye laÓneti Şām-ı şūma vāli idüp ÓAbdullāh ibn-i Ebubekr'üñ elinden aldı. Maĥlūk (11) bu işe rāzı olmadı. İmām ÓAlī el-Murtażā'ya gelüp şikāyet itdiler. Yā ÓAlī biz buña rāzı degüliz (12) zıřā āhir zamān peygamberi buña laÓnet itdi didiler. Şāh-ı merdān aytdı: ben daÓvā etmegi (13) hoşlanmam baña qayınatam vaśiyyet itdi didi. Āhir Bekr'üñ oğlı ÓAbdullāh Óasker (14) çeküp ÓOsmān ile cenk itdi. Ol ĥarbde ÓOsmān merdleşdi. Andan sen orada (15) şol ÓĀóişe'ye varup aytdıñ: yā ÓĀóişe ÓAlī vāsıtasıyla ÓAbdullāh damaduñı (16) öldürtdi didiñ. ÓĀóişe andan Şām'a varup laÓnetler MuÓāviyye ile ikisi bir (17) olup Ĥaydār ile nice ceng itdiler. Soñra ĥazret-i ÓAlī MuÓāviyye'nüñ ve ÓĀóişe'nüñ [153] (1) vāsıtasıyla şehid oldı. Ve seniñ teşviķiñ ile Ĥazret-i İmām Ĥasan-ı hulğ-ı rızā (2) zehır ile familyası olan CaÓde'nüñ kıızı Esmā şehid itdi. Ve laÓnet Yezid'üñ emriyle ĥazret-i (3) imām Ĥüseyn'i

<sup>105</sup> Vezin bozuk.

<sup>106</sup> Vezin bozuk.

Kerbelâ'da şusuz şehîd itdiler. Ve evlâd-ı tâhirleri olan Hâzret-i İmâm (4) Zeyne'l-âbidîn'i maḥpûs eyledi. İmdi gel günâhıña tevbe eyle. Ve la'Önet Yezîd'e söyle Zeyne'l(5)-âbidîn'i zindândan çıkarısun. Bi'Öat itsün. Eger yok dirseñ hâzır ol işte (6) geldim. Allâhu Te'Öâlâ'nuñ Öinâyetiyle ne seni ve ne Yezîd'i qoram. Cümleñüzi helâk iderem (7) dimiş. Mervân nâmenüñ mefhûmına muṭalli'Ö olunca qağıdı ÖAmr'uñ yüzine bağıdı. Aytdı: Mâlik Ecdâr (8) ne kişidür ki baña böyle söz söyler. Var Mâlik'e söyle elinden her ne gelürse giri qomasun (9) işte yarın cenkdür görelim ne cenberde ḥallâcdur diyüp ÖAmr'a destür virdi. (10) ÖAmr [atını] sürüp Mâlik Ecdâr'a geldi. Mervân'uñ cevâbın söyledi. Mâlik bunu işidüp emr itdi. (11) ÖAsker içinden nidâ itdiler. Ol gün iki cânibden esbâb-ı ḥarbe ve âlât-ı darbe müheyyâ idüp (12) ol gice arâm itdiler. Şabâḥ oldı. Güneş kulle-i qağdan baş qağıdırup Öâlemi nür ile münevver eyledi. (13) İki cânibden at üzerinde gelüp meydân kenârına geldiler. Çavuşlar araya girüp (14) at başın at başına, âdem dizin âdem dizine berâber itdi. Hâricîlerden bir kimse meydâna girdi (15) turdı. Mâlik bunu görüp etrâfına nażar itdi. Gördi ki Mûsâ-yı Eşâri'nüñ Serḥâb adlı bir (16) pehlevânı var idi. At depüp meydâna girdi. Na'Öra urup ḥâricîñüñ öñin bağıladı aytdı: (17) ey nâ-bekâr ne laf urursın qağımı pehlevân mısın? Erlikde neñ var? Adıñ nedür? [154] (1) ve qañkı dindensin? Didi. Nerre Cenk aytdı sen kimsiñ? ÖArab mısın ÖAcem misin? Serḥâb (2) aytdı: Horasân'danam muḥibb-i âl-i Nebî'yem. Yezîd'üñ düşmânyam. Nerre Cenk, Serḥâb'uñ sözünü işidüp (3) gâyet gâzaba gelüp eline gürz alup Serḥâb'a ḥavâle kıldı. Serḥâb gürze gürz virüp (4) iki gürz birbirine toqınup âteşler zâhir oldı. Serḥâb biñ belâ ile men'Ö itdi. (5) Cümlesin men'Ö itdi. Nevbet Serḥâb'a gelünce ol dañı gürzin eline alup ḥavâle kıldı. (6) Nerre Ceng, Serḥâb'uñ üç ḥamlesin men'Ö itdi. Nevbet Nerre Ceng'e gelünce kılıç Öüryân idüp (7) Serḥâb'a ḥavâle kıldı. Serḥâb bunıñ kılıcına qałқан qaşu tutdı. Serḥâb'uñ qałқанı (8) iki şaqı olup başına râst gelüp Serḥâb'ı şehîd itdi. Mü'öminler bunu görüp (9) feryâd itdiler. Hemân Useyyd at depdi. Meydâna girüp na'Öra urup ḥaykırdı.

Kelâm-ı manżüm:

- Fâ'Öilâtün Fâ'Öilâtün Fâ'Öilün
- (10) Şöyle urdı na'Örayı ol pehlevân  
Na'Örasından ditre[di] kevn ü mekân

- (11) Yirlere geçdi şanasın āsmān  
Ditredi yabrağ gibi pîr ü civān<sup>107</sup>

(12) Nerre Ceng bunu işidüp işâret itdi. Bir at getürdiler. Binüp Useyyd'e karşı (13) vardı. Eline nîze alup Useyyd'e havâle kıldı. Useyyd, Nerre Ceng'ün nîzesin muhkem (14) tutup elinden alup başına çarpdı. Nîze pâre pâre oldı. Nerre Ceng, Useyyd'den bu erligi görüp (15) aytdı: saña kim dirler? Ve adın nedür? Beyân eyle didi. Useyyd aytdı: baña Useyyd ibn-i Munzır (16) dirler. Gel âl-i Resûl muhîbbî ol. Yezîd'e la'net it didi. Nerre Ceng bunu işidüp (17) kâhkahâ ile güldi ve gâzaba gelüp ayağını üzengiden çıkarup Useyyd'e bir gürz [155] (1) dañı çarpdı. Useyyd, Nerre Ceng'ün gürzini men'eyledi. Nevbet Useyyd'e gelünce eline gürz alup (2) Nerre Ceng'e havâle kıldı. Nerre Ceng gürze gürz karşı tutdı. Useyyd öyle çarpdı ki (3) Nerre Ceng gürzin tutamayup elinden sıyrıldı. İki gürz bir olup başına râst (4) gelüp tozağ mantar gibi kellesi tartağan itdi. İslâm Öaskeri bunu görüp Useyyd'e (5) du'â itdiler. Havâric anı görüp hâzîn oldılar. Useyyd at depüp aytdı.

Kelâm-ı manzûm:

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- (6) Kim beni bilmezse bilsün âşkâr  
Ben Useyyd ibn-i Munzır nâm-dâr<sup>108</sup>
- (7) Kanı Mervân-ı Hâkem merdûd-ı dîn  
Ziyâd ile Şîr kanı ol la'îlîn
- (8) Şübhesiz siz Öâlemde mel'ünsîñuz  
Dünyâda âhretde siz mağbünsîñuz
- (9) N'itdi size kanı ol âl-i Resûl  
Ya Öadâvet idesüz ey bî-fuzûl
- (10) Kanı Hâkk'ün arslanı [İmâm] ÖAlî

<sup>107</sup> Pir-i civân.

<sup>108</sup> Vezin bozuk.

Ya Hâsan ya Hüseyn al-ı veli

- (11) İtdiñüz bunları nâ-hâķķ yire ŗehid<sup>109</sup>  
Maĥere dek Hâķķ sizi eyleye it
- (12) Aĥmed'ũñ āline itdiñüz cefā  
Geldi itden gelmedi sizden vefā
- (13) Buldıñuz ģmān mŗslim oldıñuz  
ŖAķıbet ŗoñra peŗģmān oldıñuz
- (14) Alayım ben daĥı sizden intiķām  
Ger Ŗināyet iderse Rabbŗ'l-enām
- (15) Er iseñiz geliñ meydānuma  
Ceng idelim merd iseñiz gelũñ yanuma<sup>110</sup>
- (16) Ŗũn gelŗr merdānlıķ merdāndan  
Ŗaçmaĥıl Ŗavrat gibi meydāndan
- (17) Bir degŗl biñ gelse {nŗz} yŗz dŗndŗrmezem  
Hiĥ biriñizi diri gŗndermezem

[156] (1) Useyyd bunu diyŗp cevlan itdi. Ve nice dŗrlŗ luŖblar gŗsterdi. İki cānibden (2) Useyyd'ũñ pehlevānlıĥına ĥayrān oldılar. Mervān ibn-i Hākem ŖŖmer ibn-i Yezid bunu gŗrŗp etrāfına (3) naĥar itdiler. Mervān ile gelmiŗ bir ĥārici var idi. Gŗrbŗz pehlevān dāŗimā iŗi laf urmaķ (4) idi. Adına Ŗārŗn-ı ŗır dirler idi. Aĥır gŗrz ŗallar idi. Meydāna girmege izin (5) istedi. Useyyd'ũñ ŗnin baĥlayup tŗrdı. Useyyd'e aytdı: nice laf urırsun erlikde neye (6) mālaksin getŗr gŗrelim didi. Useyyd buña aytdı: ey ĥārici gel İmām ŖAlı'ye muĥıbb ol (7) Yezid'e laŖnet eyle. Yoķ dir iseñ seni tŗrdıĥıñ yirde helāk iderim didi. Ŗārŗn (8) bunu iŗidŗp eline niķe alup Useyyd'e ĥavāle ķıldı. Useyyd

<sup>109</sup> Vezin bozuk.

<sup>110</sup> Vezin bozuk.



bunıñ nizesin qalkanıyla (9) qağı virdi. İki hamlesin dağı menŎ itdi. Nevbet Useyyd'e gelünce qılıcın Öürüyan idüp (10) meydanda biraz hüner gösterüp naŎra urdı. Cihan ditredi. Qarun'a bir nize dağı havale (11) kıldı. Qarun qalkan qarşı tutdı. Nize kalkandan qayup Qarun'un qoltuğı (12) altına ugradı. Cebe vü cevşenin yırtdı. Amma bedenine kâr itmedi. Useyyd geçdi gördi ki (13) cebe vü cevşeni yırtılmış pür-âteş olup Useyyd yine Qarun'a berâber gelüp aytdı: ey Qarun (14) er iseñ bu darbeme dayan diyüp rikaba dürüst bäsüp gürz-i giranı (15) eline alup başı üstünde dönderüp Qarun'a havale kıldı. Qarun gürz (16) qarşı tutdı ammâ tahammül idemeyüp iki gürz birbirine çarpılıp Qarun'un (17) arkasına indi. Ağzından burnından qan aqdı. Dem-i nefesi bağlanup ser-nigün [157] (1) oldı. Useyyd hemân şahin evine ne resme salarsa öylece sıçrayup atından yire (2) indi. Qarun'un iki ellerini kafasından muhkem bağlayup Öalem dibine gönderdi. (3) Mervân bunu görüp mahzün oldı. Qudurmuş köpek gibi yalanup dört yanına (4) baqdı. Meger Qarun'un iki oğı vardı. Birine Hâmün ve birine Hümâyün dirler. (5) Atalarınıñ hâlin görüp ikisi bile bir uğurdan Useyyd'ün ögine at sürdiler. (6) Bunların ikisi dağı egleyüp ikisinün ortasına varup bir elini birinün (7) kemerinden ve bir elini kemerinden tutup eli üstüne aldı. Öalem dibine getirüp yire (8) urdı. Bağladılar. Gine naŎra urup cevlân idüp er taleb itdi. Useyyd'ün (9) pehlevanlığın görüp Melik Neccâşî ve Mâlik Ecdâr ve Mûsâ-yı EşŎariyye duŎa itdiler. (10) Mervân ibn-i Hâkem, ÖÖmer ibn-i Yezîd ve Ziyâd ibn-i Ebû Sufyân ve Şît bu hâli görüp hayrân (11) qalup ne ideceklerin bilmediler. Useyyd naŎra urup er taleb itdi. Âhir Mervân elli biñ (12) ere hüküm itdi. Useyyd'ün üzerine at depdiler. Useyyd bunu görüp şecâŎat gevheri (13) derünında cüş u huruş idüp atından inip qulağın bükidüp gine bindi. RaŎd-vâr (14) öyle bir naŎra urdı ki İsrâfîl surı üfledi žann itdiler. Allâhu Ekber kebîren öyle bahş oldı kim (15) ol deryâ gibi gelen Ŏasker-i havâriç tağ gibi turaqaldı. Useyyd naŎrayı tekrâr idüp (16) kendini elli biñ havâriç qalbine urdı. Nice âdem helâk itdi. Ğam-h'âr-ı Zengî bu hâli (17) görüp Useyyd'ün on iki biñ Ŏaskerine ne turursunuz didi. Allâhu Ekber kebîren on [158] (1) iki biñ pehlevânlar havâriç leşkerine hamle kıldı. Useyyd hayqırup her kime ugradı ise atıyla (2) kendini dört pâre iderdi. Hâricîler öninden gürüh gürüh qaçardı. Bir cânibden (3) Ğam-h'âr-ı Zengî eline qılıç alup havâriç içine aq at gibi girüp havâriçi hâzân (4) yaprağı gibi yire döker idi. Ve irişdigini âteş gibi yaqardı. Bu vechle ceng idüp (5) on iki biñ müŎmin elli biñ hâricîyi kıra kıra sürüp Mervân ibn-i Hâkem'ün üzerine (6) bırağdılar. Aħşam irişmedi ammâ çâr-ı nâçâr tabl-ı arâm çaldılar. İki Ŏasker cengden

(7) el çekdiler. At başın dönderüp Óalem sancağ dibine geldiler. Melik Neccāşî (8) ve Mūsā-yı EşÓari ve Mālik Ecdār önlerine baş kodılar. Bunlar Useyyd'i görüp (9) duÓālar itdiler. Melik Neccāşî emr itdi. Useyyd'e bir zerrin hilÓat getirüp virdiler. (10) Useyyd kendi Óāskerin yoqladı. Bağdı kimse telef olmamış. Ammā biñ kişi zahmdār (11) olmuş. Vesāóir pehlevānlar cümlesi ħaymesine gelüp cebe vü cevşenlerin çıkarup (12) ğayrı libāslar giyüp geldiler. Mālik emr itdi. Serĥāb'uñ namāzın kıilup defn itdiler. (13) Rāĥat oldılar. Ez-ĭn-cānibden Mervān ibn-i Ħakem emr itdi. Aĥşam ile (14) yatsu arasında dijvān idüp ĥavāriç beglerini yanına cemÓ itdi. Emr itdi. NiÓmet (15) geldi. Yidiler andan soñra baş kıaldırup aytdı: ey beglerim ve ey Yezid'üñ niÓmetin yiyenler ve hilÓatın (16) giyenler buñca ālāt-ı ĥarbiñizi ve esbāb-ı đarbiñizi ĥāzır eyleñ. Fikrim budur ki (17) yarın ÓArablaruñ cümlesini bozam ya alam yāĥūd virem. Ola ki Yezid devletinde [159] (1) ÓArabları helāk ideyim. Ortadan fitne vü fesādı refÓ ola diyüp. Otuz pehlevān (2) kıalmış idi. Her birine hilÓatlar giyürdi. İstimālet virdi. Andan Ziyād'a aytdı: ey Ziyād (3) sen de cebe vü cevşen giyüp cenge ĥāzır olmak gerek didi. Andan dönüp Şit'e aytdı: ey Şit (4) sen pehlevān geçinürdin. Niçün yüz-be-yüz ÓArablar ile ceng etmezsin? İmdi sen daĥı (5) ğayret idesin Yezid'üñ niÓmeti ĥaqqını yirine getüresin diyüp bu vechle Mervān ĥavāriç (6) beglerine ve pehlevānlarına naşĥatlar idüp yüreklendürdi. Her birine mertebesünce hilÓat (7) virdi. Ve destür virüp cümlesi çadırına revān oldılar. Gice geçüp irtesi gün ÓArabı atlara (8) binüp her biri alaylı alay ile Mervān ibn-i Ħakem ĥaymesine Mervān'ı atlandurdılar. Yezid'üñ (9) oğlı ÓÖmer ile meydān kenārına geldiler. **Bu cānibden** müómin Óaskeri āl-i Resül muĥibbleri (10) śabāĥ namāzın kıilup Óalem ve sancak kıaldırup cümle pehlevānlar alayı ile Mālik (11) Ecdār'uñ çadırı önine gelüp Mālik[i] atına bindirüp Melik Neccāşî tarafına (12) revān oldılar. Mūsā-yı EşÓari, Ħaleb meliki, Naşbin meliki, Muşul emiri istiķbāl itdiler. (13) Melik Neccāşî bārgāhı önine geldiler. Melik Neccāşî taşra gelüp iÓzāz u ikrām ile (14) etrāfına selām virdi. ÓAleyk aldılar. Atına binüp Óalem ve sancağ çeküp meydān (15) kenārına geldiler. Hemān İbrāĥim at depüp izin alup naÓra urup Óazm-ı meydān eyledi.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(16) Ħaykıruben naÓra urdı raÓd-vār

Cihān oldu naÓrasından bĭ-ķarār

(17) Ağz açuben didi [ki] ol pehlevān  
Kim beni bilmezse bilsün bu zamān

[160] (1) Benem İbrāhīm yaŖnı şır-i ner<sup>111</sup>  
Mālik oğluyam Ŗālī gevher<sup>112</sup>

(2) Ŗanı Mervān ibn-i Ħakem Ŗit laŖin  
Kaçmasun meydāndan ya kibr ü kın

(3) Aluram sizden bugün [ben] intiķām  
Ŗınāyet iderse baña Rabbü'l-enām<sup>113</sup>

(4) İbrāhīm bunu diyüp meydān içinde cevlan idüp luŖblar gösterdi. Mervān (5) İbrāhīm'den bu sözi işidüp öninde bir ħārici var idi. Sencer-i Ŗāmı dirlerdi. (6) Mervān, Sencer'e aytdı: ne turursın erlik demidür. Eger bu meydān yüzindeki ādemi (7) helāk iderseñ saña Yezid'den kaçkı diyāruñ begligi dirseñ alayım. (8) Sencer bunu işidüp Ŗazm-ı meydān eyledi. İbrāhīm'ün önin bağladı. Nize ucıyla (9) selām viridi. Aytdı: ey nā-bekār ne çağırırısın er iseñ ħamle kıl didi. (10) Sencer böyle diyünce İbrāhīm aytdı: gel beri āl-i Resūl'e muĥibb ol. Yezid'e laŖnet (11) eyle. Eger yok dirseñ seni helāk iderim. Sencer bunu işidüp ġazaba geldi. Kin (12) ile eline nize alup İbrāhīm'e ħavāle kıldı. İbrāhīm, Sencer'ün üç ħamlesin menŖ itdi. (13) Nevbet kendine gelünce eline nize alup Sencer'e ħavāle kıldı. Sencer, İbrāhīm'ün nizesine (14) kaçkan karşı tutdı. İbrāhīm'ün nizesi Sencer'ün kaçkanından kayup koltuğı (15) altına uğrayup cübbesini söküp geçdi. Ammā bedenine zarar itmedi. Bu kerre eline gürz (16) alup başı üzerinde çevirüp Sencer'e ħavāle kıldı. Sencer korkusından kaçkan karşı (17) tutdı. İbrāhīm ħarbına Sencer'ün kaçkanı dayanmadı. Sencer başını kaçurdu arkaya aldı. Ol [161] (1) ħarbiñ şiddetinden ağzından burnından kaç ağdı. Dem-i nefesi bağlanup ayakları üzengiden (2) boşanup yüzi üzerine muŖallaķ yıķıldı. İbrāhīm şahin gibi üzerine inüp āmān vermeyüp (3) iki elini kafasından muĥkem bağlayup Ŗālem dibine gönderdi. Gine atına binüp meydāna geldi. NaŖra (4) urup er taleb itdi. Mervān

<sup>111</sup> Vezin bozuk.

<sup>112</sup> Vezin bozuk.

<sup>113</sup> Vezin bozuk.

bunu görüp Óalemdāra emr itdi. ÓAlemdār Óalemi deprettdi. Üç yüz (5) biñ hārici birden İbrāhīm'ün üstüne at depüp hamle kıldı. Sancağ dibinde ÓÖmer ile (6) biñ ādem ve Mervān qaldı. Bāqısi hep ceng[e] girdi. Mālik Ecdār bunu görüp emr itdi. (7) Yüz on biñ müómin ile kendi hāriciye daldı. Müómin-i ehl-i imān havāric-i ehl-i küffāra (8) qarışup qatışup bir Óažim ceng oldı. Küştelerden (9) pūşteler hāsıl oldı. Pehlevānlar arslan gibi ceng iderlerdi. Merdūd gürüh gürüh (10) qaçarlardı. Ve niceleri bu heybetden ödi çatlayup cānı cehenneme qaçardı. Müómin olan şahiniñ (11) qarğayı gürüh gürüh helāk itdigi gibi hāriciyi kırarlardı. Irmağ gibi qan aqardı. Ol gün (12) Mālik Ecdār nacağ yalıncağ idüp ecderhā gibi havāric Óaskerini kıırıp alayların birbirine (13) urup gāh gāh raÓd-vār naÓra urup kimini nacağ yalmanıya çalup atıyla kendini dört (14) pāre itdi. Ve kimini muharraq çalup bir qol ve bir baş havāya perrān iderdi. Ve gāh nacağ (15) döñdisiyle çarpup yāb yaşdı iderdi. Ve baÓzı bir hāricinün kemerine yapışup (16) eli üstüne alup havāya atardı. Yire inünce aÓzāsı haşat olurdu. Bir cānibden (17) Useyyd ibn-i Munzır arslan gibi İskender-i Zülqarneyn kıılıcı Óüryān idüp havāric [162] (1) qalbine toqınup her kime rāst gelse iki pāre iderdi. Gāh bir hāriciyi qapup havāya atardı. (2) İnerken altına kıılıç tutup iki pāre iderdi. Ve gāh bir hāriciyi atından alup havāriciñ (3) kümesine atardı. Beş on kāfiri helāk iderdi. Hāriciler öñinden gürüh gürüh (4) qaçarlardı. Anuñ ardından Ğam-h`ār-ı Zengı ceng-i āheng idüp hāriciye Óālemi teng (5) iderdi. Useyyd merdāne ceng idüp hāriciyi helāk iderdi.

Kelām-ı manžüm:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(6) Ādem ecderhāsı imiş ol pehlevān  
Ğıçqıruben ceng iderdi ol zamān

(7) Her kime [kim] eylese ceng ü hücüm<sup>114</sup>  
Furmayup qaçardı ol qavm-i žulüm

(8) Bir taraftan İbrāhīm raÓd-vār naÓra urup havāric Óaskerini çāk iderdi. Ve gāh (9) nize ile ceng iderdi. Ve gāh kıılıç ile nicelerin iki pāre iderdi. Her kim[e] ursa (10) ağızından burnından qan yil gibi esüp havāricinün qanın ırmağ gibi aqıdırdı. (11) Ve

<sup>114</sup> Ceng-i hücüm.

kimini âteş gibi yağırdı. Ve gâh kemend ile nicelerin atından yıķup zır zır iderdi. (12)  
Hâriciler bunuñ cengin görüp gürüh gürüh kaçarlardı.

Kelâm-ı manżüm:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(13) Ceng içinde hayķıruben şır idi<sup>115</sup>

Er eger çok [ise] aña bir idi

(14) NaÓra urup ceng içinde pehlevân

Hâriciyi eyler idi tartagân

(15) Ve bir cānibden MaÓdı mest deve gibi kükreyüp meydān yüzinde ceng iderdi.

(16) Eline kılıc alup havāricüñ kânını su gibi hāke şalardı. Ve her kime depre çalarsa

(17) atıyla kendini pāre pāre iderdi. Ve bir taraftan Esed ibn-i Kerb ve ÓAmr ibn-i Kerb birbiriyle [163] (1) arķa bir idüp şaflar yarup bunca havāric ķalbini ķāk iderdi.

Kelâm-ı manżüm:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(2) İki ecderhā gibi ol iki er

Ceng içinde her birisi şır-i ner

(3) Kılısalar her kime anlar hücüm

Āhen olsa nerm olur hem-çü müm

(4) Hoca ÓAmr ibn-i Ümeyye oğlı Ümeyye ile gâh şapan taşıyla helāk iderdi. Ve gâh

at şağrısına (5) şıçrayup hançer ile havāricüñ başın keserlerdi. Bu vechle havāric helāk [idüp] cenge meşgül oldılar.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(6) Ceng iderdi peyk-i Aĥmed şır-vār

YaÓni ÓAmr ibn-i Ümeyye nām-dār

<sup>115</sup> Meydānunda.

(7) Gāhī đarb-ı seng ile idüp helāk

Gāhī neft āteşiyle itdi hāk

(8) Bu vechle her pehlevān ceng iderdi. Nāgāh Useyyd gördi ki Şīt laŖın eline gürz (9) alup müŖminleri demet demet helāk ider. Useyyd'ün qararı qalmayup at depüp (10) Şīt'ün öñin bağladı. Aytdı: ey nā-bekār eliñ çek müŖminlerden ğarımün benem didi. Şīt, (11) Useyyd'i görünce gürz hāvāle kıldı. Useyyd, Şīt'ün gürzine aşığıdan yuğarı bir gürz (12) urdı. Şīt gürzin tutamayup elinden çığup havāya perrān oldı. Hemān Useyyd kemerinden (13) yapışup eli üstüne aldı. Şīt'ün qulları bunu görünce Useyyd'ün üstüne hāmle itdiler. (14) Kimisi niže ile kimisi ođ ile kimisi gürz ile kimisi kılıç ile hāmle kıldılar. Useyyd dağı (15) Şīt'i qalқан idüp bunlara hücüm itdi. Qulları bunu görüp Useyyd'e hāmle itmeden (16) ferāđat oldılar. Useyyd dağı Şīt'i Ğam-h'ār-ı Zengi'ye virüp biñ er ile sancağ dibine (17) gönderdi. Kendisi at depüp kendini Şīt'ün alayına urup tārmar itdi. Ğam-h'ār-ı Zengi [164] (1) Şīt'i bağlayup it ölüşi gibi bit ata kıodı. Faşra çığarup Ŗālem dibine teslim itdiler. Ammā Mālik Ecdār (2) qaşđ itdi kim Mervān'ün Ŗālemin yıқа. Leşkerin tağıdup alayların bozup Ŗālem dibine yakın gelünce (3) Mervān bağdı ki Mālik Ecdār Ŗālem qaşđına gelür. On biñ tır-endāz hārici Ŗālemi beklerdi. Mervān (4) kıomanı diyü emr itdi. Ol on biñ tır-endāz Mālik Ecdār'ün üzerine tır-i bürrān eylediler. Mālik'i (5) mecrüh idüp atını zebün itdiler. **Bu tarafdān** Useyyd gördi ki ileride bir Ŗāşım ğavğa var hemān (6) at depdi. Ol ğavğa olan yire geldi. Gördi ki Mālik'i mecrüh idüp zebün itmişler. NaŖra urup (7) Mālik'ün üstünden havāriciyi tağıtdı. Mālik'i ol yirden çığarup Ŗālem dibine götürdi. (8) Havāric ceysi Mālik'i zebün idünce müŖminleri biraz zebün itdiler. Bir miđdār serverleri Mūsā-yı (9) EşŖarı bunu görüp Ŗāskere emr itdi. Elli biñ dinç Ŗāsker ve beş pehlevān havāricce daldı. (10) Nicesini helāk idüp hāricileri bozup Mervān'ün üstüne bırağdılar. Mervān bağdı ki (11) Ŗāskeri zebün oldı ağşam olmadan tabl-ı ārām çaldırdı.

Kelām-ı manžüm:

FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün

(12) Çün çalındı tabl-ı ārām hemān

Qalmadı meydān yirinde pehlevān

- (13) Gitdi yirli yirine hep pehlevān  
Çaldı meydān yüzi hālî ol zamān

(14) İki leşker dönüp yirli yirine çondılar. Müöminler hesāb olup gördiler ol gün cengde yigirmi (15) biñ müömin şehid olmuş. Havāricler hesāb itdiler. Yüz biñ ādem helāk olmuş. Ol gice (16) ārām idüp irtesi gün helāk olanları defn eylediler. Ve mecrūh olanuñ zaħmına tımar (17) itdiler. İrtesi gün iki cānibden dıvān-ı şāhî tertib-i pādişāhî yirine getirüp Mālik Ecdār’uñ [165] (1) zaħmın şarup gelüp yirinde çarār itdi. Mūsā-yı Eş’arî ve Useyyd ibn-i Munzır ve sāoir pehlevānlar (2) yirli yirinde çarār itdiler. Andan soñra sūfra simātler döşenüp. Yidiler şükrin didiler.

Kelām-ı manzūm:

- Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün  
(3) Ni’ometüñ şükrini eyle şākir ol  
Ĥaqq’uñ ismin zıkr idüp zākir ol  
(4) Ni’ometüñ şükrini iderseñ ziyād  
Ni’ometiñe hergiz irmeye kesād  
(5) Ni’omete şükr it şağın olma kaħıl  
Küfr-i ni’omet ni’omete virür zaħıl  
(6) Ger iderseñ ni’ometüñ şükrin{i} sipās  
Ni’ometiñi eyleye Ĥaqq bî-çiyās  
(7) Ni’ometiñ vāfir ide Rabbü’l-enām  
ÖAşğ ile di eşşelātu vesselām

(8) Andan soñra Mālik Ecdār, Melik Neccāşî’ye aytdı: ey sultān-ı Ĥabeş emr it mecūsileri getürsünler. (9) Melik Neccāşî emr itdi. Futsağları getürdiler. Maħbūs olan beş nefer ādem idi. Şit la’öin (10) ve Çārūn ve Hāmūn ve Hümāyūn ve Sencer bu beş ādem hāriciyi siyāset meydānına çökertdiler. (11) Melik Neccāşî, Mālik Ecdār’a aytdı: ey pehlevān bu hāricileri n’eylerseñ eyle didi. Mālik Ecdār (12) baş çaldırup Şit

laŐinũn yüzine baķup aytdı: yā Őit kendiňi nice görürsiň didi. Őit aytdı: kendimi (13) seniň hâbsinde maĥbũs bilürem didi. Mâlik Ecdâr aytdı: ey nâ-bekâr müselmânam dirsiň ĥâzret-i (14) Resũl'ũn risâletine taşdıķ idersiň. Ya niçün evlâdını Őehid itdiň? Böyle müselmânluk (15) olur mı? Bir de bundan ŐAlı el-Murtezâ'ya nâ-sezâ idesin. Gel beri günâhına tevbe eyle. Āl-i muĥıbb (16) ol. Yezid'e laŐnet eyle seni âzâd ideyim didi. Őit aytdı: ben Yezid'e laŐnet idüp düşmân (17) olmazam. Őimdiki zamânuň ĥalifesi Yezid'dür. Yā Mâlik seniň efŐaligin kimse itmemişdür. Gel [166] (1) bu küpeyi kulağından gider. Yezid ile Őadâveti ķo. Görmez misin imâm Ĥüseyn, Yezid ile başa (2) varamadı. Sen kanda ķaldıñ didi. Mâlik bunu işidüp ġazaba geldi. Aytdı: ey laŐin İmân Ĥüseyn'i (3) ġâfil idüp biñ dürli ĥıle ile getürdiñiz. Őehid eylediñiz. İnşâóallâhu TeŐâlâ (4) ne Yezid'i ķoyam ve ne Mervân'ı ķoyam didi. Őit aytdı: yā Mâlik eliñden geleni giri ķoma (5) didi. Andan soñra Mâlik Ecdâr, Ķârũn'a ve Hâmũn'a ve Hümâyũn'a ve Sencer'e baķup gelũn günâhıñuza(6) tevbe idũn. Āl-i Resũl'e muĥıbb oluñ didi. Aslâ ķabũl itmediler. Andan Mâlik Ecdâr emr itdi. Meydâna (7) dört dâraġacı diküp Ķârũn'u ve Hâmũn'u ve Hümâyũn'u ve Sencer'i ber-dâr eyledi. Andan (8) ŐAmr ibn-i Ümeyye emr itdi. Cellâd gelüp Őit'i diri iken derisin yüzdiler. Ve ölüşini âteşe (9) yaķdılar. Ve derisine ot doldırup iki leşker arasında aśa ķoydılar. Ĥavâric (10) Őaskeri bunu görüp cümlesi Mâlik'den ķorķdılar.

### **Der-beyân-ı Kışsa-i Pütı, Useyyd Baba ÖAmr Raĥmetullâhi ŐAleyh:**

MefâŐilũn MefâŐilũn FeŐũlũn

(11) Gel imdi diñle bir nâzik ĥikâyet  
Selefden böyle olmuşdur rivâyet

(12) Cihânıñ ĥâli hep Őibret-nümâdur  
Śafâ vü Őişret ü Őişi hebâdur

(13) Andan Őit'ũn postı içinde od ile bir gün bir gice iki Őaskeriñ arasında tırdı. Mâlik Ecdâr (14) baş ķaldırup aytdı: ey pehlevânlar bir kimse var mı ki Őit'ũn postını Őâm'a götürüp Yezid'ũn (15) kapusına aśa. Pehlevânlar bunu işidüp cümlesi sũkũt itdiler. Bir daĥı söyledi. Yine cevâb virmediler. (16) Üçünci defŐa Useyyd yirinden ķalkup aytdı: ey pehlevân bu ĥidmeti ben ķulın becerem didi. Mâlik Ecdâr (17) Useyyd'e duŐâlar itdi. Ve aytdı: Ey ciger-güşem bunu sen görürsiň. Ammâ saña bir delil ola diyũnce [167]



(1) ÓAmr ibn-i Ümeyye yirinden alkup aytdı: ey pehlevān iŖte ben bendeñ didi. Mālik Ecdār aytdı: ikiñiz dañı (2) bu iŖi görürsiñiz. Ammā Ŗām'a varunca Ŗit'ũñ postñ aŖdıdan Ŗoñra ayret idiñ. Ŗeyne'l-Óābidin (3) ile bulıŖup añvālini görũñ ve bizim selāmımızı irsāl idiñ didi. Hemān Useyyd ile Hoca ÓAmr (4) hāzır olup Ŗit'ũñ postın alup Ŗām yolın tutup gitdiler. Günlerde bir gün Ŗām'a yaın varınca (5) cāme tebdil-i Ŗüret taÓbir idüp Ŗehir iine girüp bir kervān sarāyında ondılar<sup>116</sup>. AñŖama (6) degin Ŗabr idüp añŖam olunca Useyyd ile ÓAmr, Ŗit'ũñ postın yüklenüp Yezid'ũñ sarāyına (7) geldiler. ŖemÓalaların apucılar beklerler. Bir zamān bir aranlu yirde taammũl itdiler. Nāgāh apucunuñ (8) biri aya yolına gitdi. Hoca ÓAmr bunu görüp ardından varup iŖerken boazından (9) mukem tutup Ŗıdı. Hāricinũñ cānı necāsetiyle ıdı. Hoca ÓAmr hemān hāricinũñ üzerini (10) ıarup kendi giydi. Kendini apucı Ŗekline odi. Gelüp sarāy apusunda oturdu. (11) Ŗoynundan biraz Medine hurması ıarup yemege baŖladı. Sāoir apucılar ÓAmr'ũñ gevŖendigin (12) görüp aytdılar: ne yirsin oynuñdan yime bize de vir didiler. Hoca ÓAmr da oynundan (13) dārũlı hurma ıarup apucılara viridi. Andan bunları maabbete tutdı. Giderek dārũ (14) bunlara kār itdi. Her birisini bi-oŖ itdi. ÓAmr hemān yirinden alkup Useyyd'e geldi. Ŗit'ũñ postın (15) ıarup Yezid'ũñ apusu önine aŖdılar. Andan dönüp mekānlarına geldiler. Ŗabāh oldu. (16) apucıların Óalı baŖına gelüp her birisi iŖlerine meŖgũl oldılar. İnsān diān apusına (17) gelüp gördiler ki sarāyuñ taŖra apusunda bir nesne aŖılmıŖ. Nāgāh ÓAmr ibn-i ÓĀs geldi. [168] (1) Gördi ki Ŗit'ũñ derisin yüzmiŖler. Görünce bildi. Aytdı: Óacebdür ki eger Yezid'ũñ devleti (2) gitmedi ise diyüp emr itdi. Ŗit'ũñ postın indürdiler. Bir yirde defn itdiler. Andan diān-(3)hāneye girüp Yezid'e haber viridi. Yezid bunu iŖidüp hayli uŖŖalandı. Aytdı: bundan maÓlũmdır ki (4) Mervān'ũñ añvāli it añvāli gibidür. Aña yardıma Óasker göndermek gerekdür diyüp olan (5) Óaskeri hesāb itdi. On kerre yüz biñ leŖker var. ÓAmr ibn-i ÓĀs'a aytdı: bu leŖkeri (6) nice idelim? ÓAmr ibn-i ÓĀs aytdı: ÓUbeyd ibn-i Ziyād'a elli biñ Óasker arıŖup Kũfe'ye gönder. Varsın (7) Kũfe'de olan Ebı Turāb'ı helāk ide. Andan Ŗoñra yüz biñ ādemle Yũsuf-ı Haccāc'ı gönderivirsin (8) Badād'ı ve BaŖra'yı zābt itsün. Ve olan Tūrāb'ı atlı itsün. Ve yüz biñ ādem ile Seyyār'ı (9) gönderivirsin. Medāyin'i ve Hōrasan'ı zābt idüp bulduı Ebı Tūrāb'ı helāk itsün. Bu vechle (10) etrāf zābt olunca ÓArabileri helāk itmek āsāndur. Andan Ŗoñra yüz biñ Óasker ile Ŗām'da (11) arār

<sup>116</sup> Kondılar.

eyle. Ve beş yüz biñ âdem ile ben varayım. Mervân ile el bir idüp ÓArablar ile ceng idelim. (12) Umaram ki seniñ devletiñde fitneyi ortadan giderevüz didi. Yezîd, ÓAmr ÓĀs'ıñ tedbîrin (13) begendi. Aytdı: oğlını elli biñ âdem ile Medîne'ye gönder didi. ÓAmr Ās'ıñ iki oğlına ağır (14) hilÓat virüp elli biñ hâricî ile Medîne'ye gönderdi. Andan soñra elli biñ âdem ile ÓUbeyd'i (15) Kûfe'ye gönderdi. Andan soñra yüz biñ âdem ile Yūsuf-ı Ĥaccāc'ı Bağdād'a ve Baśra'ya gönderdi. (16) Andan soñra yüz biñ âdem ile Seyyār'ı Ĥorasan'a gönderdi. Andan soñra beş yüz biñ âdem ile (17) ÓAmr ibn-i Ās'ı MuÓariyye tarafına revāne oldu. Günlerde bir gün bunlara gitmekde. Cümlesinüñ yirinde zikîr olunur. [169] (1) biz gelelim **Useyyd ile Hoca ÓAmr'ıñ kıssasına**. Useyyd ile Baba ÓAmr, Şām'da Yezîd'üñ sarāy kapusına (2) Şît'üñ derisini aşıp geyñ yirden seyr iderlerdi. ÓAmr ibn-i Ās indirüp defn itdiler. (3) Hoca ÓAmr, Useyyd'e aytdı: gel şimden-giri Żeyne'l-Óābidin ile bulışmaq tedārikinde olalım diyüp (4) ikisi hāpşhāneye gelüp her ne tedbîr itdilerse de içeri girmediler. ÓĀciz olup hūcrelerine geldiler. (5) Meger Dımeşk'de bir Şirāzlı var idi. Tācir idi. Müómin ü müselmān idi. İmām Ĥüseyn ile (6) muśāhabet itmiş idi. Adı SaÓîd idi. Māl kuvvetiyle Żeyne'l-Óābidin'e bulışurdi. Zindāncı (7) ile düst olmuş idi. Bir gün SaÓîd-i Şirāzî Żeyne'l-Óābidin'üñ yanına vardı. Żeyne'l-Óābidin (8) aytdı: yā SaÓîd bu gice ceddimi düşimde gördim. Useyyd ile Hoca ÓAmr gelmiş idi. Lutf eyle (9) anları benim yanına getür. Anlar beni ve ben anları göreyim didi. SaÓîd rāzı oldu. Taşra gelüp (10) şehri içinde arardı. Bir gün ararken gördi ki iki kimse қаsrü'l-gāma ve birisi hūb (11) süretlü nev-civān yigit zindān dāóiresinde gezinürler. SaÓîd bunları görüp gönñlinden (12) aytdı: Óacabā Żeyne'l-Óābidin'üñ didigi kimse bunlar mı ola diyüp ileri vardı. Bunlara selām (13) virdi. ÓAmr ile Useyyd Óāleyk aldı. SaÓîd bunlara diqqatle nażar itdi. ÓAmr SaÓîd'üñ baķışından (14) fehm idüp aytdı: ey kişi bizi kime beñzetdiñ? SaÓîd aytdı: hemān bî-tekellüf sizi beñzetdim. ÓAcebdür ki (15) beñzetdigim degül iseñüz didi. Anlar aytdılar: kime beñzetdiñ didiler. SaÓîd aytdı: seni Hoca ÓAmr'a (16) ve şunu Useyyd ibn-i Munzır'a didi. Hoca ÓAmr aytdı: yañlış söylersñ. Biz seniñ didigiñ (17) âdem degüliz. SaÓîd aytdı: kendiñizi gizlemeñ. Ben Yezîdî degülem āşināyam ben dañı sizi araram [170] (1) baña Żeyne'l-Óābidin siziñ geldiğiniñizi baña haber virdi didi. SaÓîd bunu diyünce Hoca ÓAmr (2) ile Useyyd kendilerini āşkār itdiler. SaÓîd bunları evine iletüp ziyāfet itdi. İrtesi gün (3) ÓAmr ile Useyyd'i kendi hizmetkārı şekline koyup vāfir niÓmet büşürüp bunlaruñ eline (4) virüp zindān kapusına geldi. Zindāncıy[1]a bulışup. Zindāncı, SaÓîd'e aytdı: nedür hoca yine (5)

niŖmetleriñ var. SaŖid çıkarup zindāncıya beş altun virdi. Aytdı: bu gice bir maĥfufe (6) gördim vāķıŖa gördim. NiŖmet büşürdim ki maĥpūslara ulaşıdım. Eger iziniñüz olursa didi. Zindāncı (7) aytdı: n'ola ey ĥoca bu maĥpūslar dāŖim seniñ niŖmetiñ yirler diyüp zindānı açıvirdi. SaŖid (8) ile ŖAmr, Useyyd içeri girdi. NiŖmetiñ birazın maĥpūslara taķşim eyledi birazın İmām Ŗeyne'l-Ŗābidin (9) ĥoca ŖAmr'ı görünce bildi. Görüşdiler. Andan Useyyd ileri gelüp Ŗeyne'l-Ŗābidin'ün elin öpdü. (10) İmām Ĥüseyn'i añup ağlaşdılar. Andan soñra Ŗeyne'l-Ŗābidin Useyyd'e aytdı: ey pehlevān göreyim (11) sizi er gibi olıñ. Bizi düşmān ĥapsinden çıkaruñ. Bizim dādımızı ĥāricilerden sen (12) ve seniñ evlāduñ alıserdür. Andan ĥoca ŖAmr'a aytdı: ey peyk-i Nebi benden müŖminlere selām eyleñ. (13) Er gibi olup ġayreti elden ġomasunlar. Ve andan soñra Mālik Ecdār ile Mūsā-yı EşŖari'ye selām idesin. (14) Vaķtları yaķındur. Er gibi olalar. Ve hem işitdim ki Kerb, Maġrib'den gelür imiş. Saña bir mektüb (15) vireyim. Ol daĥı gelsün müslimānlara yardım itsün. Ve andan Muĥammed Ĥānefi'yi bulasın. (16) Ol daĥı gelüp müŖminlere arġa ve yardım ide. Ve andan soñra HuzāŖa Ĥabilesi'nde Müseyyeb nām bir yigit (17) vardır. Aña daĥı haber idesin diyüp ol daĥı müŖminlere muŖayyen ola. Ve daĥı aytdı: diñ [171] (1) imdi gitmek arduca oluñ diyüp bunlara duŖā idüp destür virdi. Andan Useyyd ile ŖAmr (2) ibn-i Ŗmeyye mekānlarına gelüp esbābların alup Ŗazm-ı MuŖariyye idüp gitdiler. Yolda ŖAmr ibn-i ŖĀs[ila] (3) buluş[dı]lar. Ol gün anlar ile ġaldılar. Gice yarısında ĥavāric leşkerüni şeb-ĥūn idüp ürkütdiler. (4) Useyyd bir taraftan benem Mālik Ecdār diyüp naŖra urdı. Ve bir taraftan benem Useyyd diyüp naŖra (5) urdı. Ve bir taraftan benem İbrāĥim diyüp naŖra urdı. Ve ġanġı tarafa vardıysa bir pehlevān (6) adın virüp naŖra urdı. Ögine geleni helāk idüp beş kerre yüz biñ leşker ayak üzerine (7) geldiler. Ĥaranluġ gicede birbirin bilmeyüp helāk iderlerdi. Bu nevŖle ĥavāric leşkeri ceng (8) itdiler. Šabāĥ olunca ŖŖmer ibn-i ŖĀs bu ĥāli görüp ġayet perişān oldu. Emr itdi. Ol yirden (9) göçdiler. Useyyd ile ŖAmr bunlardan evvel MuŖariyye'ye geldiler. Gördiler ki iki cānibden dıvān ġurulmuş (10) cenk yok. Foġrı Mālik Ecdār'ün dıvānına gelüp selām virdi. Geçüp yirlerinde ġarār itdiler. (11) Anda olan mācerāyı taķrİR itdiler. MüŖminler bunu işidünce şād oldılar. Andan imām Ŗeyne'(12)l-Ŗābidin'ün selāmın müŖminlere irsāl itdi. Cümlesi ayak üzerine turup Ŗizzet ü ikrām (13) Ŗaleyk aldılar. Mālik Ecdār ile Mūsā-yı EşŖari'ye vaķtiñiz yaķındur didigini didiler. (14) Ĥakem Allāh'dur. Elimizden ne gelür. Andan ŖAmr ibn-i ŖĀs'ıñ oġulları elli biñ ādem ile Medine'ye gitdi(15)gin ĥaber virdiler. Mālik aytdı: ĥāzret-i Resül kendi şehriniñ

hakkından gelür. Dahı yüz biñ (16) âdemile Yūsuf-ı Haccâc, Baśra'ya ve Bağdâd'a gitdigin ve ŐUbeyd'ün elli biñ âdem ile Kûfe'ye gitdigin (17) ve beş kerre yüz biñ hârici ile ŐAmr ibn-i ŐĀs'ın MuŐariyye'ye geldigin haber virdiler. Müöminler [172] (1) bunu işidüp ğam-nâk oldılar. Mâlik Ecdâr aytdı: serverler ğam yemen. Hakk TeŐâlâ hâzretleri bize muŐin olsun.

Mefâöilün Mefâöilün Feöülün

(2) Ne deñlü çoksa çapınuñ sürisi  
Yiter biñine kaçabuñ birisi

(3) Ne deñlü çok olsa ördeg ü kaç  
Tağılır çünkü şahin ide pervâz

(4) İmdi Hakk'ın Őinâyeti bizim ile bile olursa nice yüz biñ Őaskerden bâkim yoğdur  
(5) didi. **Bu cânibden** Mervân, ÖAmr ibn-i ŐĀs'ın gelecegin tuyup cümle havâric begleri ÖAmr ibn-i ŐĀs'a (6) istikbâl idüp Mervân, Mâlik'den şikâyet eyledi. ÖAmr ibn-i ŐĀs aytdı: ğam yime Yezid devletinde (7) anlaruñ hakkından gelürem didi. Andan gelüp bir yirde haymesin çurdılar. Yârıdası gün iki (8) cânibden dıvân çurılıp ÖAmr ibn-i ŐĀs divâna geldi. Şadra geçüp oturdu. Şağında ÖÖmer ibn-i Yezid (9) ve solında Mervân Hâkem oturdu. Ve ÖÖmer'ün yanında Ziyâd oturdu. ÖAmr ibn-i ŐĀs ile yüz pehlevân (10) gelmiş idi. Yirli yirinde çarâr itdiler. Birazdan taŐâm gelüp yidiler. ÖAmr ibn-i ŐĀs baş çaldırıp (11) emr itdi. Nâme yazdılar. Mühr urup. ŐAntakya begi bile gelmiş idi. Adına Őİmrân ibn-i ŐAbdul(12)Melik dirler idi. ÖAmr ibn-i ŐĀs, Őİmrân'a bakup aytdı: ey Őİmrân umür-dide âdemsin. Var bu nâmeysi (13) Mâlik'e ilet ve hem naşihat eyle. Şâyed bu fitneden ferâğat eyle didi. Hemân Őİmrân baş koyup nâmeysi (14) eline alup nice âdem ile melik dıvânına geldi. İzn alup içeri girdi. Selâm virüp Őaleyk alup. (15) Yir gösterdiler. Oturdu. Ögine taŐâm çodılar. Yidi, içdi. Andan soñra yirinden çalçup nâmeysi (16) Mâlik'ün ögine çodı. Mâlik nâmenüñ mührin götürüp mütâlaŐa çıldı. Gördi ki yazılmış: benem ÖAmr ibn-i ŐĀs (17) ve Yezid ibn-i Muöâviyye'nün dâöisiyem. Ve sen ki Mâlik Ecdâr ibn-i Hâriş'sin. İmdi nâmem saña vâsıl [173] (1) olunca şimdiki zamânuñ halifesi Yezid ibn-i Muöâviyye'dür. Halk-ı Öâlem Yezid'e mutiŐdür. Kimse Yezid (2) ile başa varamaz. Gel kerem eyle bu fitneyi çaldur. Çankı memleketi dilerseñ saña alıvireyim. Ve

ya(3)mıñdaki pehlevānlara hālli hālince riŖāyetler ideyim. Varıñ Yezid devletinde her biriñiz tenaŖŖum (4) idiñ. Bāqı ŖŖmriñizi safā ile geçürüñ. Eger sözim qabul itmezseñ pehlevānlarım çok. (5) Leşkerim bi-Ŗaded. Ğāfil olma. Ne seni ve ne yanuñdaki ādemleri qoram. Cümleñizi helāk ideyim. (6) Varan ādemimle cevāb gönderesin dimiş. Mālik mektūbıñ mefhūmına mutalliŖ olunca ğazaba gelüp (7) mektūbı pāre pāre eyledi. Dönüp ŖŖmrān'a aytdı: müŖmin misin yoħsa hārici misin? ŖŖmrān (8) aytdı: müŖminem didi. Mālik aytdı: müŖmin iseñ hāzret-i ŖAlı'ye medh oqu. Ve Yezid'e laŖnet (9) eyle. ŖŖmrān aytdı: Yezid'e niçün düşmān olayım. ŖAlı zulm ehlidür. Nā-hāqı yire çok ādem (10) qanın dökmişdür didi. Mālik qaşd itdi kim ŖŖmrān'ı qatl ide. Melik Neccāşı qomadı. Qānūn-ı şahide elçiye (11) qatl yoqdur didi. Öyle olunca Mālik emr itdi. Burnın qulağın kesüp it gibi koğdılar. (12) Gitdi. Bu hāl ile ŖAmr ibn-i ŖĀs'a geldi. Feryād idüp ağladı. ŖAmr ibn-i ŖĀs, ŖŖmrān'uñ bu hālin (13) görüp hışm idüp Ŗaskere nidā itdirdi. Cāsūslar gelüp Mālik'e haber virdiler. Mālik (14) emr itdi. MüŖmin Ŗaskerinde nidā itdiler. Ol gice [iki] cānibden ālāt-ı harb ve esbāb-ı darbların (15) müheyyā vü müretteb itdiler. İrtesi gün iki taraftan atlarına binüp meydān kenārına geldiler. (16) Sekiz kerre yüz biñ havāric-i ehl-i küffāra qarşu üç yüz iki biñ müŖmin ü müslimān (17) muqābil u muqārin olup turdılar. Hemān Şaffān ibn-i Mālik Ecdār at depüp meydāna [174] (1) girmege izn istedi. Melik Neccāşı izn virüp duŖālar itdiler. Şaffān baş qoyup Ŗazm-ı meydān itdi.

Kelām-ı manżüm:

- FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün  
(2) NaŖra urdı hayqırup ol nāmdār  
Ditredi [ol] āvāzından her diyār
- (3) Çağırup didi o dem ol pehlevān  
Kim beni bilmez ise bilsün zamān
- (4) Mālik Ecdār oğlı şol Şaffān benem  
Pehlevān memleket-i İrān benem
- (5) Qanı Mervān-ı Ğakem ya ŖAmr {ibn}-i ŖĀs  
Şanmasınlar ki bula bizden hālās

(6) Muştafā āline itdiñüz cefā

Tañrıdan qorqmadıñuz ey bî-vefā

(7) ÓAmr ibn-i ÓĀs, Mervān ibn-i Ħakem, Šaffān'dan bunu işidüp etrāfına nażar eyledi. Meger bir hārici (8) var idi. Adına Kelb-i Šāmî dirlerdi. Pehlevān geçinürdi. At depüp Óazm-ı meydān itdi. NaÓra (9) urdı. Biraz herze söyledi. Šaffān'a muķābil oldı. Šaffān bu laÓinüñ sözün işidüp (10) ğazaba geldi. Kılıcını Óüryān idüp Kelb'e öyle çaldı ki tā eyer-hānesine kadar iki pāre eyledi. (11) LaÓinüñ cānı cehenneme gitdi. Ħāsıl-ı kelām o gün zevāl vaqtine dek yigirmi hāriciyi depeledi. (12) ÓAmr ibn-i ÓĀs bu hāli görüp hışm itdi. Şunda bir pehlevān yoķ mıdur ki varup şunuñ (13) ĥaķķından gele. Yezid'üñ yanında yüzi ağ ola. Meger bir hārici var idi. Ğāyet pehlevān (14) idi. At depüp ÓAmr ibn-i ÓĀs'ın öğine geldi. Aytdı: izn vir varup şol nā-bekārı (15) helāk ideyim. Ammā Mısır tahtını Yezid'den baña himmet idecek olursañ didi. ÓAmr ibn-i (16) ÓĀs rāzı oldı. Didi eger sen bu ÓArabı helāk idecek olursañ yalnız Mısır tahtını degül (17) gönliñ murādını Yezid'den bulasın didi. Ol hārici bunu işidüp şād oldı. Meger [175] (1) bu hāricinüñ adına Muķātil dirler idi. Šaffān'a muķābil oldı. Šaffān, Muķātil'i (2) görünce aytdı: ey laÓin nice lāf idersin. Meydān-ı hālimi kıyās idersin. Er iseñ ĥamle kıl (3) görelim ne cenberde ĥallācsın didi. Muķātil eline niže alup Šaffān'a ĥavāle kıldı. Šaffān (4) dañı kılķan göbeğiyle menÓ eyledi. Cümle ĥamlesin menÓ itdi. Nevbet Šaffān'a gelünce eline niže alup (5) ucını kıltuğuna bükidüp yalmanın at kılağından aşırup Muķātil'e ĥavāle kıldı. Muķātil dañı (6) kılķan karşı tutdı. Šaffān'ın nižesi Muķātil'ün kılķanında eglemedi. Lakin ĥaram-zāde çabuķ idi. (7) Bir yüzden menÓ eyledi. Kendine zarar gelmedi. Bir zamān kendini şaşırđı. Biraz Óaķlı başına (8) geldi. Neye uğradığın bilmedi. Ammā Šaffān gine gelüp Muķātil'e gürz ĥavāle kıldı. Bu kerre Muķātil (9) gürze gürz karşı tutdı. MenÓ eyledi. Nevbet gine Muķātil'e geldi. Hemān dalkılıç olup Šaffān'a (10) ĥavāle kıldı. Šaffān kılıcın Óüryān idüp Muķātil'ün kılıcın menÓ itdi. Nevbet Šaffān'a (11) gelünce Muķātil'e aytdı: gürbüz pehlevānsın. Gel müómin ü müslimān ve muĥıbb-i ĥānedān ol. Yezid'e (12) laÓnet eyle. Seni yār-ı kārındaş ideyim. İki cihānda yüziñ ağ olsun didi. Muķātil bunu (13) işidüp herze söylemege başladı. Ħaķķ TeÓālā'nun Óināyeti irişmemiş Óāşı ĥaram-zāde idi. (14) Šaffān'ın naşıĥatın kıbül itmedi. Hemān Šaffān kılıcın Muķātil'e ĥavāle kıldı. Muķātil dañı (15) cān ĥavlınden kılıç Óüryān idüp Šaffān'ın tığine karşı

tutdı. Ammā Šaffān'ıñ tığine (16) Muķātil'üñ kılıcı turamayup Muķātil'üñ kendini ve kılıcını dört pāre eyledi. Anı görüp (17) ĥavāric Óaskerinden āh u fiġān göge irişdi. Müóminler bunu görüp tabl-ı řādımān [176] (1) çaldılar. ÓAmr ibn-i ÓĀs, Mervān'a aytdı: bu ÓArablar zihı pehlevāndur. Biz bunlar ile başa çıķmak (2) ĥaylı işdür didi. Aĥřam irişdi. Tabl-ı ārām çaldılar. İki tarafdan dönüp yirli yirinde (3) ķondılar. Ol gice rāĥat idüp kimiistirāĥat için uyķıya yatdı. Ve kimi Ĥaķķ TeÓālā'ya (4) Óibādete meřġül oldu. Ol gice geķüp řabāĥ oldu. Güneř ķulle-i ķāfdan baş (5) kaldırup Óālemi nūr ile münevver eyledi. İki cānibden müómin ü müslimān ĥavāric-i ehl-i küfrān (6) atlarına binüp Óalem ve sancaķ ķaldırup meydān kenārında řaf baġlayup tırdılar.

Kelām-ı manżüm:

MefāÓilün MefāÓilün FeÓülün  
(7) Gelüp meydān yüzine ĥās erenler  
Resül'üñ āli-ķün cān baş virenler

(8) İki tarafdan Óasker řaflar baġlayup nażar-ı meydān idüp tırdılar. Hemān Mūsā-yı EřÓarġ at (9) sürüp müóminlerden duÓā isteyüp Óazm-ı meydān itdi.

Kelām-ı manżüm:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün  
(10) Şöyle urdı naÓrayı ol pāk-i dġn  
Güm güm itdi naÓrasından bu zemġn  
(11) Ĥayķıruben didi ki Mūsā benem  
EřÓarġ[‘yem] řāĥib-i taķvā benem  
(12) Muřafāó Murtażā'nuñ ařĥābıyam  
ÓAlġ'nuñ evlādınuñ aĥbābıyım  
(13) Ķanı ÓAmr ibn-i ÓĀs ol ķaltaban<sup>117</sup>  
Yāĥūd Mervān ibn-i Ĥakem ĥor-i cihān<sup>118</sup>

<sup>117</sup> Vezin bozuk.

<sup>118</sup> Vezin bozuk.

- (14) Muştafā āline itdiñiz cefā  
Size ĵmān ehli dimek ne revā
- (15) Olıcağ<sup>119</sup> yarın ki gün yevmü'l-ĥesāb  
İrişe cāniñuza sizüñ Óazāb
- (16) Ne diyesiz Aĥmed'e yarın cevāba<sup>120</sup>  
Ne yüzle bağa size ol müctebā<sup>121</sup>
- (17) Vay aña ki daÓvācı Aĥmed ola  
Nār-ı düzah içre ol dāóim kıala

[177] (1) Gel berü meydānıma ceng idelim  
Cān u dilden cenge āheng idelim

(2) ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu işidüp etrafına nażar itdi. Meger bir ĥārici var idi. Adına MaÓrūf-ı (3) Şāmı dirler idi. Hemān at sürüp Óazm-ı meydān idüp Mūsā-yı EşÓariñ'nuñ (4) ögin bađladı. Mūsā, MaÓrūf[ı] görüp aytdı: ey nā-bekār ĥamle kııl didi. MaÓrūf (5) dađı eline niže alup Mūsā'ya ĥavāle kııldı. Mūsā bir luÓbla MaÓrūf'ıñ ĥamlesin menÓ itdi. (6) Bu kerre eline gürz alup Mūsā'ya ĥavāle kııldı. Mūsā kıalkān ile menÓ itdi. Bir gürz dađı (7) urdı. Anı dađı menÓ itdi. Nevbet Mūsā'ya gelünce eline niže aıup MaÓrūf[ı] ĥavāle kııldı. MaÓrūf, (8) Mūsā'nuñ nižesine kıalkān karşı tutdı. Mūsā'nuñ nižesi kıalkānda turmadı. (9) Sınesine rāst geldi. Arkıasından çıkıdı. MaÓrūf Mūsā'nuñ nižesi üstüne (10) cān virdi. Anuñ arduca bir dađı girdi. Anı dađı helāk itdi. Ol gün zevāl vađtı (11) olunca kıırkı ĥārici depeledi. ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu görüp kıakıdı. Emr itdi. Sekiz yüz (12) biñ ĥārici leşkeri Mūsā'nuñ üstüne at depdiler. Mūsā bunu görüp kendini Ĥaqq (13) TeÓālā'ya ısmarlayup ĥārici leşkerine ĥamle kııldı. Mālik dađı emr itdi. Üç yüz yigirmi iki (14) biñ müómin leşkeri ĥavāric leşkeri üstüne ĥücüm itdiler. Müómin ĥārici kıarışup

<sup>119</sup> Olunca.

<sup>120</sup> Vezin bozuk.

<sup>121</sup> Vezin bozuk.



atışup (15) ağım ceng itdiler. Pehlevānlar ādem anından seyl-i ağım gibi revān  
 oldu. Kūřtelerden (16) pūřteler hāřıl oldu. Mūōminlerūñ pehlevānları ıran arslan gibi  
 havārie dalıp (17) hāricileri gūrūh gūrūh aırurlar idi. Ve mūōminler mest ecderhā  
 gibi ıcgırup nicelerin [178] (1) b-cān iderlerdi. Pehlevānlar cūř u hurūřa gelūp rad-  
 vār naralar urup hāricilerūñ zehresi (2) āk olurdu. Atas ođula, ođul ataya bađmayup  
 ardař ardařı ıyup helāk iderdi. Kimde ki (3) erlik niřānesi olsa gūn gibi kendini  
 izhār ider idi. Dere depe an bir olup bendler (4) an iinde belli olmazdı. Mūōminler  
 gūr-z-i ırān ile havāri kellesin hařhař abuđı gibi ezdi. (5) İki cānibden bu vechle  
 ceng-i ađım olup mūōmin pehlevānları havāri ortasına girūp seyl gibi (6) an revān  
 itdiler. Mālik Ecdār ođulların ve pehlevānları cem idūp bir gūrūh olup havāri (7)  
 ūstūne ecderhā gibi hūcūm itdiler. ōgine geleni iki pāre iderdi. Ve kiminūñ kemerine  
 yapıřup (8) arřu gelen havāricūñ yūzine atup anuñla dađı nice havāri atlı iderdi. Bu  
 vechle ceng (9) idūp etrāfında olan serverler ile ara bir idūp havāri leřkerini Amr  
 ibn-i Ās'ın ūstūne (10) bırađdılar. Amr ibn-i Ās bunu gōrūp ađırdı. Bre lainler  
 ne turursıñuz. Bir bōlūk Arablar sizi (11) zebūn itdi dedi. Havārie bunu iřidūp  
 cūmlesi birden el ılıca urup mūōminlere hūcūm itdiler. (12) Bir sāatde mūōminleri  
 sūrūp Melik Neccāř'nūñ ūzerine bırađdılar. Melik bunu gōrūp pehlevānlar (13) ile bir  
 uđurdan havārie hūcūm idūp havārici yirinden sūrūp Allāhu Teālā'nuñ emri ile  
 Mūsā'nuñ (14) at sūrđdi. Mūsā atdan dūřti. Hāriciler bunu gōrūp ılıc urup biraz zađm-  
 dār idūp (15) zebūn itdiler. Ammā Useyyd ıageldi. Gōrdi ki Mūsā'y pāre pāre itmek  
 isterler. Hemān bir nara ile (16) Mūsā'nuñ ūzerinden havārici tađıtdı. Gōrdi ki Mūsā  
 ruđ-ı řerifini Hā'a řmarlamıř. Mūsā'nuñ (17) řehid olduđı yir ālū: *innā lillāhi ve  
 innā ileyhi rāciūn*<sup>122</sup> rūđ-ūn Allāh rızas-ūn el-Fātihā. Hābībullāha řalāvāt. [179]  
 (1) ōmr fāñidūr. Ğam-h'ār ol. Useyyd gine meydāna girūp cenge řūrū itdiler. Bir  
 kūme argaya bir a řāhn (2) ne resme tađıdursa mūōminler de havāri leřkerini  
 ylece her ankı tarafa hıřm iderlerse hāriciler gūrūh (3) gūrūđ olup aarlardı. Mālik  
 Ecdār, İbrāhm ve řaffān ūi ara bir idūp hāricileri alay alay atlı (4) iderlerdi. Ve bir  
 cānibden Mad ve Esed ve Amr bu ū pehlevānlar ara bir idūp havārici helāk (5)  
 iderler. Ve bir tarafdān Muşul begi ve Hāleb emiri ve Nuşaybin meliki pehlevānı ve  
 askeri ile hāriciyi (6) āteř gibi yaardı. Mūōminler bu vechle ceng iderlerdi. Ū yūz  
 yigirmi iki biñ mūōmin sekiz yūz (7) biñ nice cevāb virsūn? Havāri askeri

<sup>122</sup> Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na dōneceđiz. Bakara: 2/156.

müóminleri sürüp Melik Neccāşî'nüñ üstüne bırağdılar. (8) Mālik Ecdār bu hāli görüp yüzini göge tutup münācāt idüp aytdı.

Kelām-ı manžüm:

- Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün  
(9) İlāhî birliđiñ hāğğı-çün olsun  
Ya Rabbî varlığın hāğğı-çün olsun
- (10) Risālet çarhınuñ māhı hāğğı-çün  
Nübüvvet tahtınuñ şāhı hāğğı-çün
- (11) ÓAlî Ħasan Ħulğ-ı rızā hāğğı-çün  
Şāh Ħüseyn şehid-i Kerbelā hāğğı-çün<sup>123</sup>
- (12) Cümle şehid gözi yaşı hāğğı-çün<sup>124</sup>  
Bulaşmış çanlara başı hāğğı-çün
- (13) Ħavāriç Óaskerini tarmār it  
Belā vü miĦneti derd-ile zār it

(14) Çün bunı diyüp elin yüzine sürdi. Gine cenge āheng eyledi. Hemān Allāhu Te'ālā'nuñ (15) Óināyeti, MuĦammed Muştafā'nuñ mu'ócizātı ve ÓAlî el-Murtezā'nuñ keremetinden kıble tarafından bir yıl çıkup (16) tozu toprağı Ħavāriçüñ gözlerine kodı. Ħavāriç Óaskeri birbirini görmez oldılar. Müóminler (17) bu kez Ħavāriçi kırmağa başladılar. Bir sā'atde Ħāriciyi ÓAmr ibn-i ÓĀs'ıñ üzerine bırağdılar. Ahşam [180] (1) dağı irişdi. ÓAmr ibn-i ÓĀs emr itdi. Tabl-ı ārām çalınup iki Óasker birbirinden ayrılup çondılar. Mālik Ecdār Óalem (2) dibinde biraz çarār itdi. Cümle pehlevānlar geldiler. Mālik, Mūsā-yı Eş'ari'yi görmedi. Teftiş eyledi. Useyyd (3) ileri gelüp olan mācerāyı taçriş eyledi. Mālik bunı işidüp mahzūn oldı. Cümlesi çadırlarına (4) geldiler. Pehlevānlar cebbe vü cevşenlerin eridüp Mūsā'nuñ çadırına geldiler. Ol gice şabāh (5) olana çadar Mūsā'nuñ rūĦı-çün Çuróān-ı Kerim

<sup>123</sup> Vezin bozuk.

<sup>124</sup> Vezin bozuk.

oқыyp tesbiħ ü tehlile meşgöl oldılar. (6) Šabāħ oldu. Evvelce techiz ü tekfın idüp namāzın kıldılar. Bir yüksek yirde defn itdiler. (7) Ammā **bu cānibden** ÓAmr ibn-i ÓĀs, Mūsā’nuñ şehid oldıgın işidüp šād oldu. Emr itdi. Tabl-ı (8) šādmān çaldılar. Yezid’e müjde daħı gönderdi. **Bu cānibden** Mālik dıvān idüp müóminler cümlesi (9) yirli yirinde qarār eylediler. Andan soñra súfralar gelüp taÓām yendi. Šerbet içdiler. Andan soñra (10) Mālik baş kaldırıp ÓAcem pehlevānlarına birer ağır hilÓat virdi. Aytdı: ey begler Mūsā dünyādan gitdi (11) ise siz sağ oluñ. Elbet de dünyānuñ hāli budur. Zirā dünyā dār-ı fenādır. Cenge Mūsā (12) için gelmediñiz. Mūsā fevt olunca gine gidesiñiz. Āl-i Resül için ceng idesiñiz. İnšāó(13)Allāhu TeÓālā Óināyet iderse Yezid’i helāk idüp Žeyne’l-Óābidin’i halās itdigimizde her (14) biriñiz ber-murād olursıñuz didi. Bunlar Mālik’den bunı işidüp ağlaşdılar. Aytdılar: biz (15) Ĥüseyn’nuñ intikāmın almaq için geldik. Mūsā için gelmedik ki ol vefāt idünce (16) biraqagidevüz didiler. Mālik bunlara ĥayır duÓālar eyledi. Nice günler ceng itmeyüp rāhat oldular.

(17) **Bu Meclis Mālik Ecdār Kerimesi Šafiyye Hatunuñ Hurüc İtdigin Beyān İder.**

Kelām-ı manžüm:

MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün

[181] (1) Elā ey maÓrifetden dem uranlar  
MeÓāñj şekliñe süret virenler

(2) Gine šerħ eyle bize dāstānı  
Futalum saña dilden güş-ı cānı

(3) Bize šerħ eyle āšārıñ šahıħin  
Gine naql eyle aħbārıñ sarıħin

(4) Šafā-y-ıla Šafiyye gúśsasın di  
Yezidler ile anuñ kıśśasın di

(5) Hüner Óarż eyle göster yādgāruñ  
Ki {tā} ĥoşluğ-ıla geçe rüzgāruñ

- (6) Duóā ile hemişe yād olasın  
Cihānda hayr ile ābād olasın
- (7) Diler mahvı ola senden hatóiyiyāt  
Muĥammed añılınca vir śalāvāt

(8) Rivāyet iderler ki Mālik Ecdār'ũn iki ođlı ve bir kıızı var idi. Büyük ođlınuñ adı (9) İbrāhım idi ve küçük ođlınuñ adı Śaffān idi ve kıızıñ adı Śafiyye idi. Ammā Mālik Ecdār (10) hurūc idüp Kūfe üzerine gitdiđi vađt ođlınuñ ikisi yanında bile götirdi. Kıızı (11) Śafiyye memleketde ħalmıř idi. Lakin bu Śafiyye ġāyet ġurbüz pehlevān idi. Ve hem bekār idi. (12) Heybetde śalābetde miřli yođ. Ĥüsn-i cemāle nazıri yođ. Ĥazret-i İmām Ĥüseyn'ũn ħaberin (13) iřideliden beri yas u māteminden efġāmı fiġānından ħālī olmaz. Bu kerre atası Mālik Ecdār (14) cenge gidünce ħararı ħalmadı. Bir ġün çođca niŖmet büřirüp ħabilesinũn ulularını cemŖ idüp (15) žiyāfet eyledi. Ešnā-yı kelāmda kendisinũn ħālinden bunlara söyledi. ħabīle ħalkı cümlesi (16) aytdılar: yā Śafiyye sen bize bař ol. Biz dađı varalım. Yezıd'den imam Ĥüseyn'nũn ħanını alalım didi. (17) Śafiyye bunu iřidüp řād oldı. Tıř etrāfdaki ħabīlelere nāme pārekendi ħıldı. Az zamānda [182] (1) on biñ er cemŖ itdi. Cümlesi esbāb-ı ħarb ve ālāt-ı đarbların müheyyā ve müretteb idüp (2) bunlara māl virüp her birine enŖāmlar eyledi. Bir ġün müřerref sāŖatde Ŗalem ve sancađ ħaldırıp (3) řām tarafına revān oldılar. ġünlerde bir ġün yolları bir ħalŖaya rās geldi. Meger ol ħiřāruñ (4) adına Ĥüzrec dirler idi. Bir meliki var idi. Adına Cābir dirler idi. MüŖmin müslimān idi. Śafiyye'nũn (5) geldigin iřidüp Śafiyye'yi istiħbāl idüp götirüp ħalŖasında ħondurđı. ŖAskerine çođ niŖmet (6) gönderdi. Śafiyye'ye aytdı: ey bānũ-yı devrān ve ey hatun-ı Yemen devletle ne tarafa Ŗazm idersiñ didi. (7) Śafiyye aytdı: řām'a giderem tā ki varup Yezıd'den imām Ĥüseyn'ũn ħanını daŖvā idem didi. Cābir'ũn (8) bunu iřidünce aytdı: ben de seniñle bile giderem didi. Ol dem Śafiyye řād olup aytdı: cānıma minnet (9) diyüp aytdı: řimden-řoñra dũnyāda ve āĥiretde ħarındařım ol didi. Cābir dađı ħāzır olup leřker (10) cemŖ itdi. Görđi ki on beř biñ müŖmin cemŖ olmiř. Andan řoñra Cābir aytdı: ey hatun bize yađın (11) bir ħabīle vardır. Adına ĤuzāŖa dirler. Ol ħabīle bir seyyidi vardır. ġurbüz bir pehlevāndur. Adına (12) Müseyyeb dirler. İmām ŖAlı'nũn muĥibblerindendür. Hem ŖAlı'den bir fermānı vardır. Eger ol bizimle temām (13) yoldař olursa Yezıd'i ve tābiŖi helāk iderük didi. Śafiyye bunu iřidüp aytdı: di imdi

(14) ol tarafa gidelim. Şāyed ol yigit bizim ile yoldaş ola didi. Andan soñra on biñ Şāfiyye'nüñ (15) on beş biñ Cābir'üñ cümlesi yigirmi beş biñ Óasker ile Óazm idüp kıandasıñ HuzāÓa diyüp (16) günlerde bir gün HuzāÓa Kıabilesi'nde irişdiler. Bir maħallde kıonup rāħat oldılar. Şāfiyye, Cābir'e aytdı: (17) di imdi armağan al var Müseyyeb'i bul. Ĥaber eyle gelsin. Müşāvere idelim didi. Cābir yirinden kıalkıp [183] (1) Müseyyeb sarāyına geldi. İzin istedi. Kapucılar gelüp Müseyyeb'e söylediler. Müseyyeb emr itdi. Cābir'i (2) alup içeri getürdiler. Yer gösterdiler. Geçüp kıarār itdi. Görđi ki Müseyyeb bī-mecāl haste yatıyor. Biraz hoş(3)beşden soñra ĥatırın sorup suóāl itdikden soñra kendi aħvāllerini söyledi. Müseyyeb aytdı: birāder cānım (4) başım āl u evlādınuñ yolına fedā olsuñ ammā neçāre benim ĥālim size maÓlumdur. Vücūdım zaÓıf bī-mecālam. (5) İnşāóallāh ben daħı sıħħat bulduķda size yitişürem. Şimdi siz yolıñızdan kıalmañ didi. Cābir (6) gelüp aħvāli Şāfiyye'ye ĥaber virdi. Pes ol yirden kıalkıp Medīne'ye geldiler. Bir maħalde kıonup (7) rāħat oldılar. Ol zaman Ümeyye Óayyār Medīne'de idi. Useyyd'üñ tılısımdan kııkardıģı kıızları getürmişler (8) idi. Ümeyye seyrān iderken görđi ki biraz Óasker gelüp kıondi. Suóāl itdi. Bildi ki Mālik Ecdār'üñ kıızı (9) Şāfiyye'dür. Gelüp Şāfiyye ile görüşdi. Şāfiyye, Ümeyye'yi görünce Óizzet ü ikrām idüp birbirinüñ ĥālin (10) suóāl itdiler. Ümeyye aytdı: ey Şāfiyye bunca Óasker ile kıanķı cānibe gidersiñ? Şāfiyye aytdı: Şām'a (11) giderim didi. Ümeyye aytdı: ne kār maşlahat oldu kim atañ MuÓariyye'dedür. Mervān ibn-i Ĥakem ile ceng (12) iderler. Sen de varasıñ ataña kıavuşasın. Atañ kıanķı cānibe giderse sen daħı bile gidesin (13) didi. Cābir ve Şāfiyye, Ümeyye'nüñ Óaķlımı ve sözini maķbül görüp aytdı: gerçek didiñ. Óyle idelim (14) didiler. Andan soñra kıalkıp ĥazret-i Resūlullāh śallallāhu TeÓālā Óaleyhi vesellem efendimizüñ türbe-i mutahharası(15)nuñ üzerine gelüp ziyāret idüp yardım istedi. Ve rūħı-çün Kuróān ĥatm idüp fuķarāya (16) sadaķalar virdi. ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr ile buluşdı. Görüşdiler. ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr, Şāfiyye'ye duÓālar (17) idüp Allāh Muĥammed ÓAlī yardımcıñ olsun diyüp izin virdi. Andan kıalkıp Óazm-ı MuÓariyye itdi. [184] (1) Ümeyye daħı bunlara yoldaş olup bile gitdi. Bir nice gün gidüp bir gün kıarşularından toz zāhir (2) oldu. Toz içinden elli Óalem elli biñ ādemüñ nişānesi belli oldu. Şāfiyye bunu görünce Ümeyye'ye aytdı: var (3) baķ bu Óasker kimiñdür didi. Ümeyye tabān kıaldırıp ol Óaskere irişdi. Birinden suóāl itdi. Ol ādem (4) aytdı: bu Óasker Yezid Óaskeridür. Medīne'ye gider. Anda ne kıadar Ebī Turābī var ise helāk ideler (5) ve bu Óaskerlerüñ başı ÓAmr ibn-i ÓĀs'üñ oğullarıdır didi. Ümeyye bunu

işidüp gönlinden aytdı: (6) işte Şafıyye'yi imtiḥān idecek Óasker elime girdi diyüp geldi. Şafıyye'ye haber virdi. Şafıyye bunu işidüp (7) emr itdi. Cümle Óaskeri silāḥ giydi. Alayların düzüp ḥāzır oldılar. **Bu taraftan** ÓAmr ibn-i ÓĀs (8) oğulları Şafıyye'nün Óaskerin görüp suóāl itdi. Kim oldıgın bildi. Emr itdi. Hārici cümlesi silāḥın (9) giyüp saf bağlayup turdılar. İki taraftan çeng-i ḥarbî çalınup. Şafıyye hemān naÓra urup Óazm-ı meydān eyledi.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(10) NaÓra urdı ḥamle kıldı nev-civān  
NaÓrasından güm güm itdi bu cihān

(11) Didi biliñ kim benem şır-i nerem  
Ben Şafıyye bint-i Mālik Ecdār'am

(12) Ey SaÓıdı Ḥaqq'a Óāşî kıltabān  
Geliñiz ceng eyleyelim bir zamān

(13) İtdiñiz žulmı Resül evlādına  
İtmediñiz Óizzeti ecdādına

(14) Sizden alayım bugün ben intikām  
Yardım iderse baña Rabbü'l-enām

(15) Geliñiz meydānuma ceng idelim  
Cān u dilden cenge āheng idelim

(16) Çün SaÓdı ve SaÓıd bunu işidüp aytdılar: bir ādem yoğ mı girüp şu kızuñ ḥaqqından gele (17) didiler. Meger bir hārici var idi. Adına Hilāl-i Mısrî dirler idi. NaÓra urup meydāna [185] (1) girdi. Şafıyye'ye muqābil itdi. [Aytdı:] Ey mekkāre nice bir lāf idersin. Sen kıız olasın. Baña Óaybdur ki (2) merdāneler ile delirāne meydāna giresin. Pehlevānlara zebān-dırāzluđ idesin. Bir pehlevān yoğ mıdur ki (3) Óaskerde meydāna sen geldiñ didi. Şafıyye bunıñ sözünü işidüp aytdı: ey nā-bekār erkek arslan (4) arslan da dişi arslan arslan degül mi? Begenmediñ ise ḥamle eyle.

Elimden hālās olursan var (5) ögiñ didi. Hilāl-i Mısrı bunı işidüp qahqaha ile güldi. Eline nize alup Şafıyye'ye (6) hāmle kıldı. Ammā Şafıyye muqayyed olmadı. İki cānibden atdılar. Şafıyye şaşdı. Hilāl'ün nizesine (7) şinesini karşı tutdı. Dıdeler nāgāh anı gördi ki Hilāl'ün nizesi yakın gelünce Şafıyye el sınıp (8) nizeyi yalmān ilerisinden muhkem tutup Hilāl'i atıyla berāber egledi. İki taraftan Óasker Şafıyye'den (9) bu erlügi görüp taḥşin itdiler. Andan soñra kuvvet idüp çeküp elinden nizeyi aldı. Baḡ bre (10) muḥannet-i nā-bekār nizeyi ādeme böyle mi ururlar diyüp nizeyi çevirüp ağacıyla Hilāl'ün başına (11) urdı. Nize pāre pāre oldu. Hilāl hacıl olup vay ki kaçıldı. Eline gürz alup Şafıyye'ye (12) hāvāle kıldı. Şafıyye bu kez Hilāl'ün gürzine eli ayasın karşı tutdı. Muhkem kavrayup çekdi. (13) Gürzin elinden alup Hilāl daḡı ziyāde şermende olup. Ümeyye meydān meyānına gelüp Hilāl'e (14) taŌn itdi. Hilāl hicāletinden ğazaba gelüp kılcın Óüryān idüp Şafıyye'ye hāmle kıldı. (15) Şafıyye Hilāl'ün koltuğı altına girüp kılıç tutan bilegin muhkem tutup kılcın elinden aldı. (16) Nevbet Şafıyye'ye gelünce Hilāl'i kılıç ile çalup Hilāl'i helāk idüp eyer-hānesine (17) varuncaya kadar iki pāre kıldı. Havāriç Óaskerinden fiġān göge çıkdı. Müöminler şād [186] (1) olup Óaleyke Óavnullāh śādāsı Óarşa çıkdı. Bunı gördi SaŌid meydāna girmek (2) istedi ammā SaŌdġ komadı. Aytdı: ey qardaş tur yiriñde. Pehlevānlar çok. Varsıñlar bu kızuñ ḡaḡkıñdan (3) gelsiñler didi. SaŌdġ böyle diyünce bir hārici var idi. Adına ÓAttās ibn-i Óİmrān dirler idi. Çabuḡ (4) ḡaram-zāde idi. Atın depüp Óazm-ı meydān itdi. Şafıyye'nün ögin baġladı. Aytdı: ey raŌnā (5) Óaskeriñde er yoḡ midur ki sen meydānda ceng idersin didi. Şafıyye aytdı: seniñ gibi nā-bekāra (6) er gelmek ne lāzım evvel baña cevāb vir andan soñra er gele didi. ÓAttās bunı işidüp kaçıldı. (7) Eline nize alup Şafıyye'ye hāvāle kıldı. Şafıyye bir đarb ile menŌ itdi. Gürz ile hāmle itdi. Anı da (8) menŌ itdi. Kılıç hāvāle itdi anı da menŌ itdi. Nevbet Şafıyye'ye gelünce eline nize alıp ÓAttās'a (9) hāvāle kıldı. ÓAttās qalқан berāber tutdı. Şafıyye'nün nizesi qalқanda turmayup ÓAttās'ın (10) gögsine uğrayup arқasından çıkdı. Bir daḡı girdi anı da hiç sületmedi. SaŌdġ (11) gördi ki geleni diri göndermez hemān Şafıyye'ye berāber geldi. Şafıyye, SaŌd'ı görüp kimsin (12) didi. SaŌdġ aytdı: ÓAmr ibn-i ÓĀs'ın oġlu SaŌd'am. Geldim ki seni helāk ideyim ammā benim naşġhatım (13) qabūl eyle. Seni Yezid'e götireyim. Bir gürbüz pehlevāna virsiñ ve saña bir memleket virsiñ (14) dedi. Şafıyye bunı işidüp aytdı: ey ḡaram-zāde herze yime er iseñ hāmle kıl seniñ işiñi göreyim (15) didi. SaŌd bunı işidüp ğazaba gelüp eline kılıç alup Şafıyye'ye hāvāle kıldı. Şafıyye SaŌd'ın tiġine (16) kılcı karşı virdi. Aşağıdan

yukarı çarpdı. Sa'ød'ün kılıcı iki päre oldı. Sa'ød eline gürz (17) alup Şafıyye haväle kıldı. Şafıyye, Sa'ød'ün gürzine iki eli ayasın karşı tutdı. Sa'ød'ün gürzi inerken [187] (1) kavrayup çekdi. Elinden aldı. Yabana atdı. Sa'ød bu kerre eline nize alup Şafıyye'ye haväle itdi. Şafıyye (2) tınmadı. Şinesin karşı virdi. Nize yakın gelünce el uzadup nizeyi çekdi. Alup yabana atdı. Nevbet (3) Şafıyye'ye gelünce el sınıp Sa'ød'ün kemerine yapışdı. Yā Allāh yā Muhammed yā ÓAlı diyüp kuvveti bāzūya alup (4) öyle silkti ki bir alma gibi eli üstüne aldı. Ammā **bu tarafdān** Sa'ød'ün kulları bunu görüp on biñ (5) miqdāri havāriç Óaskeri Şafıyye'nün üzerine at sürüp hamle itdiler. Her cānibden kılıc çaldılar. (6) Şafıyye bunu görüp Sa'ød'ı elinde kalkan, bir eline kılıc alup havāriç Óaskerine hamle kıldı. Nice (7) hāriciyi helāk eyledi. Hāriciler bağıdılar ki urdıkları kılıc Sa'ød'a tokınur oğ atsalar Sa'ød'ı (8) karşı tutar. Sa'ødı bunu görüp kemendānlara emr itdi. Her tarafdān atup Şafıyye'yi tutmak istediler. (9) Şafıyye bağıdı ki eger atdan inmezse at helāk olur hemān sıçrayup atından indi. Bir elinde Sa'ød (10) ve bir elinde kılıc çalup kemendcileri kesdi. Nāgāh (11) Şafıyye'nün atı Óalem dibine çıkageldi. Ümeyye ile Cābir, Şafıyye'nün atın görüp āh itdiler. Birbirine aytdılar: Şafıyye'yi giriftār itdiler yāhūd helāk itdiler (12) diyüp gam-gin tururken gördiler ki Şafıyye Óaskerden çıkmış yayan gelür. Etrafindān havāriç (13) hücum ider. Sa'ød ise bre komañ dir. Ümeyye ile Cābir bunu görüp emr itdiler. Müómin Óaskeri (14) havāriçün üstüne hamle kıldılar. Şafıyye'nün üzerinden havāriç Óaskerini tağıtdılar. Şafıyye Óalem (15) dibine Sa'ød'ı yire urup bağıladı. Ümeyye['ye] ismarladı. Gine atına binüp havāriç[e] daldı. Ve havāriçi birbirine (16) urdı. Ve müómin pehlevānları arslan gibi havāriçi katl idüp tarmār ider idi. Böylece ikindi (17) olana kadar ceng itdiler. Havāriçiñ çoğın helāk iderler. Şafıyye kendini Sa'ød'ün kalbine urup [188] (1) Óalem dibine irişdi. ÓAlemi ve Óalemdāri çalup dört päre kıldı. Óalem yıkıldı. Havāriç yüzün (2) dönderüp bār-gāhların bırakup kaçdılar. Sa'ødı turayım didi. Anı gördi ki Şafıyye kendi üzerine at (3) sürüp gelür. Bağıdı ki hāl başka oldı hemān soldān tezkireyi alup kuşkuna kuvvet kamçıya bereket (4) diyüp ters yüzünü dönderüp kandasın Dımışkı diyüp revān oldu. **Bu tarafdān** Şafıyye buyurdı. (5) Ol yerde kōndılar. İrtesi gün dıvān idüp müóminler hep esirleri getürdiler. Şafıyye emr itdi. (6) Müómin olanı āzād idüp olmayanı helāk itdiler. Andān soñra Şafıyye emr itdi. Sa'ød'ı getürdiler. (7) Şafıyye aytdı ey Sa'ød nice sen beni Yezid'e götirecek idiñ ammā Allāhu TeÓālā nusret virmedi. Ğayrı (8) Yezid'ün devleti başından gitdi. Gel sen dahı Yezid'e laÓnet eyle. Āl-i Resül'e muhibb ol. Seni karındaş (9) idelim ve hem



saña babamdan bir memleket alayım didi. Sa'ød aytdı: ey Şafıyye şimdi zamānuñ halıfesi (10) Yezıd'dür. Seniñ Óaqlıñ var ise gel Yezıd'e bi'at eyle didi. Şafıyye bunu işıdüp emr itdi. (11) Cellādlar gelüp helāk idecek[leri] vaqt Ümeyye aytdı: ey hemşire bunu helāk itme. Bunu Mālik Ecdār'a (12) armağan götürelim. Zırā bu mel'ūn pederiñizüñ ğāyet düşmānıdır didi. Şafıyye Ümeyye'nüñ cevābını (13) maķbūl görüp buyurdı. Sa'ød'a ağır bend urdılar. Andan soñra havārıc Óaskerinüñ mālını cem' (14) idüp mü'omin āskerine taķşım itdiler. Şafıyye kendi bir cübbesin ķabūl itmedi. Birkaç gün ol yirde (15) eğlenüp diñlendiler. **Bu cānibden** Sa'ød bozğun Óasker ile başı belālı Dımışķı yolın tutup (16) revān oldı. Yolda haber aldı ki atası Mu'ariyye'ye gitmiş. Şām'a varmağa Yezıd'den hıcb idüp Mu'ariyye (17) yolına gitdi. Bir gün Mu'ariyye'ye gelüp atası ÓAmr ibn-i ÓĀs ile bulısup mācerāyı atasına haber itdi. [189] (1) ÓAmr ibn-i ÓĀs'ıñ hatırı perişān oldı. Ammā bu haber iki oğlan olunca cāsūslar<sup>125</sup> Mālik Ecdār'a (2) bu haberi müjdelediler. Mālik Ecdār işıdüp şād u hürrem oldı ve aytdı: ey muħıbb-i hānedānlar ħamd (3) ü şükr-i bı-ķıyās Ħaķķ Te'ālā'ya olsun ki kızım ÓAmr ibn-i ÓĀs'ıñ oğlunu giriftār itmiş. Ümidim vār ki (4) biz daħı Ħasan ve Ħüseyn ve Mūsā'nuñ ķanın alavuz. Ammā ey peyk-i Nebı gerçi zahmet olur ammā (5) lutf eyle. Dilerem ki kerımem Şafıyye'yi istiķbāl idüp bunda getüresiñ. Zırā ķorķaram ki (6) ÓAmr ibn-i ÓĀs bir fitne ile Şafıyye'yi giriftār ide. Hoca ÓAmr aytdı: ne tekellüf ey pehlevān ħizmet (7) idelim diyüp Şafıyye'nüñ gelinceki yolına revān oldı. Meger Şafıyye daħı Mu'ariyye'ye yaķın gelmiş idi. Ol gün (8) buluşdı evvel Ümeyye ile buluşdı. Şafıyye'yi sordı. Ümeyye aytdı: şol sarı Óalem dibinde (9) siyāhlara ğarķ olmuş ve başına yeşil bağlanmış nikābla heybetlü gelen Şafıyye'dür. Ve biri de Ħüzrec (10) ķabılesinüñ seyyidi Cābir ibn-i ÓAbdullāh'dur didi. Şafıyye daħı yaķın gelünce baķdı. Gördi ki bir (11) pır Ümeyye ile kelimāt ider. Diķķatle baķdı. Gördi ki Hoca ÓAmr'dur. Sıçrayup atından indi. Gelüp (12) Hoca ÓAmr'ıñ elin öpdi. Hoca ÓAmr, Şafıyye'yi görüp aytdı: kızım eyi misin hoş mısın? (13) Bu seniñ itdiğin erlügi ķarındaşlaruñ itmedi. Pehlevānluķ işte böyle olur diyüp gine (14) atına bindürdi. Ümeyye'ye aytdı: ey oğul var Mālik'e, İbrāħım'e ve Şaffān'a haber vir. Gelsünler (15) Şafıyye'yi istiķbāl itsünler didi. Hemān Ümeyye yola revān olup Mu'ariyye'ye geldi. Mālik ile buluşdı. (16) Kızınıñ geldigin haber virdi. Mālik Ecdār oğulları ile ve Useyyd ve Ma'ødı ve Esed ve ÓAmr ve bāķı (17) pehlevānlar ile kim

<sup>125</sup> Şasuslar.

var ise Şafiyye'ye istikbâl itdiler. Yolda buluşup görüşdiler. Şafiyye [190] (1) bakdı ki gelen atasıdur atından inüp atasınıñ elin öpdi. Andan qarındaşları ile görüşdi. (2) Ve sâoir pehlevânlar ile âsânlaşdılar. Andan soñra Cābir gelüp Mālik'ün elin öpdi. Ve sâoir pehlevânlar (3) ile görüşdi. Andan soñra atlarına bindiler. Ordu cānibine revān olup geldiler. Mālik'ün haymesinüñ (4) qarbinda Şafiyye'ye otağ kurdılar. Ve Cābir İbrāhīm[‘ün] haymesi yanına konup yigirmi beş biñ er (5) her birisi konup qarār eylediler. Ol gün geçüp irtesi gün dīvān olup erbāb-ı dīvān (6) bir yire cem'olup Şafiyye dañı niğab tutınup dīvāna geldi. Melik Neccāşî'nüñ elin öpdi. Melik (7) emr itdi. Sol cānibinde bir şandali kodılar. Şafiyye geçüp yirinde qarār itdi. Andan Fa'ōāmlar gelüp (8) yidiler ve şükryn didiler. Andan soñra Şafiyye yirinden kalkup ÓAmr ibn-i ÓĀs'ün oğlunu Mālik'e (9) Óarz itdi. Mālik dañı Melik Neccāşî'ye baķup aytdı: ey Emīr-i Ĥabeş ne buyurırsıñ? ÓAmr ibn-i ÓĀs'ün (10) oğlunu nice idelim? Melik Neccāşî aytdı. Birāder sen bilürsiñ. Ĥoca ÓAmr ibn-i Ümeyye, Mālik'e aytdı: ey pehlevān-ı (11) cihān şabr eyle. Şimdi ÓAmr ibn-i ÓĀs'dan elçi gelür. Ana göre Óamel idelim didi. Mālik Ecdār, Ĥoca (12) ÓAmr'ün sözün qarabül idüp biraz taħammül itdi. **Bu cānibden** ÓAmr ibn-i ÓĀs, Şafiyye'nüñ geldigin (13) işidüp oğlunu su'āl itdürdi. Sağ olduğın bildi. Mervān ibn-i Ĥakem ile danışup aytdı: (14) oğlum Sa'ōd'ı Mālik Ecdār'ün elinden ne vechle Ĥalās<sup>126</sup> idelim didi. Mervān aytdı: gel bir iş (15) idelim. Peşkeş vü armağanlar idüp çok şey düzelim Mālik'e elçi gönderelim Sa'ōd'ı bize (16) şat diyelim. Mālik mālī görünce mālā tama'olup oğlını şatarlar. Sen dañı ne ise (17) māl virüp oğlını alasıñ didi. ÓAmr ibn-i ÓĀs Óaqlımı begenüp tiz bir elçi Ĥāzır idüp [191] (1) Melik Neccāşî'ye ayru Mālik Ecdār'a ayruca ve sâoir pehlevānlara ayruca ayruca cümlesine (2) armağanlar düzüp. Kendinüñ bir veziri var idi. Adına ÓAbdulcelīl dirler idi. Ĥayli muķallid (3) ādem idi. Anı elçi idüp aytdı: kātibler bir mektüb inşā itdiler. Mührleyüp ÓAbdulcelīl'e (4) armağanlar ile virüp Melik'e gönderdiler. Cāsūslar gelüp Melik Neccāşî'ye haber virdiler. Melik (5) kendinüñ bir kapucıbaşı var idi. Adına Mübārek dirler idi. ÓAbdulcelīl'i istikbāl idüp (6) getürmege gönderdi. Mübārek dañı gelüp iki Óasker arasında ÓAbdulcelīl ile buluşup dīvān- (7)hāneye getürdi. Kendi içeri girüp Melik Neccāşî'ye haber virdi. Melik izin virüp ÓAbdulcelīl'i (8) içeri aldı. Baş koyup evvel Melik Neccāşî'nüñ andan Mālik Ecdār'ün elin öpdi. Yir gösterdiler (9) geçüp qarār itdi. Andan ÓAbdulcelīl işāret itdi.

<sup>126</sup> Ĥalāz.

Getürdüğü armağanları Óarz itdi. Evvel Melik (10) Neccāşî'ye viridi. Andan Mālik Ecdār'a viridi. Andan cümle müóminlere hālli hālünce taqşım eyledi. (11) Andan ÓAbdulcelîl'ün ögine taÓām qodılar. Yedi. Andan soñra yirinden qalkup başından nāmesini (12) çıkarup Óarz itdi. Melik, Ümeyye'ye emr itdi. Nāmeyi çıkarup Melik Neccāşî'nün ögine qodi. Melik Neccāşî (13) dañı nāmeyi Mālik Ecdār'a viridi. Mālik Ecdār nāmenün mührin giderüp mütālāÓa qıldı. Gördi ki yazılmış. (14) Ez-hāmd-i Hüdā ve naÓt-ı seyyid-i enbiyā. Sen ki Mālik Ecdār'sın. Ben ki Yezîd ibn-i MuÓāviyye'nün (15) qağısıyım. YaÓñj ÓAmr ibn-i ÓĀs'ım. Nāmem saña vāsıl olunca bilesin ki Yezîd ibn-i MuÓāviyye Medîne (16) hālkına ğazab idüp elli biñ ādem ile benim iki oğlumı irsāl itmiş idi. Yolda giderken (17) kızun Şāfiyye'ye raóst gelüp harb ider. Oğlum SaÓd'ı Şāfiyye giriftār itmiş. İmdi senden [192] (1) dilirem ki oğlum bana bahāsı ile virsiñ. Benim oğlum ölünce Yezîdler tükenmez dimiş. Mālik nāmenün cevābın (2) oқыup etrāfına nażar idüp gördi ki cümle müóminler baş aşağı saldılar. Andan soñra Mālik Ecdār (3) dönüp kızına baqdı. Aytdı: ey ciger-güşem tutsaq seniñdür ne emr idersiñ didi. Şāfiyye aytdı: (4) ey ata sen bilersiñ emr seniñdür didi. Mālik kızından bu sözi işidüp ÓAmr ibn-i Ümeyye'nün (5) yüzine baqdı. Aytdı: ey peyk-i Nebî sen bu qažiyye hāqqında ne dirsiñ. Hoca ÓAmr aytdı: maşlahat (6) oldur ki SaÓd'ı atasına şatalım ammā ne virecekdür? Mālik Ecdār aytdı: işte elçi söyleşmek (7) gerek. Hoca ÓAmr dönüp ÓAbdulcelîl'e aytdı: ne vireceksiñüz didi. ÓAbdulcelîl aytdı: her ne (8) murād iderseñüz virelim didi. Baba ÓAmr aytdı: biñ deve yüki buğday ve biñ deve yüki (9) arpa ve biñ deve yüki bal ve biñ deve yüki yağ ve biñ deve yüki pirinç ve elli biñ (10) koyun ve otuz biñ sığır viriñ SaÓd'ı size şatalım didi. Elçi rāzı olup virelim (11) tek SaÓd'ı bize viriñde dedi. Hoca ÓAmr aytdı: yā ÓAbdulcelîl didigim eşyaları getüriñ (12) SaÓd'ıyı alıñ gidiñ diyüp ÓAbdulcelîl'e izin virdiler. ÓAbdulcelîl ÓAmr ibn-i ÓĀs'a gelüp (13) mācerāyı söyledi. ÓAmr ibn-i ÓĀs qaóoil oldı. On beş günüñ içinde cümle eşyayı cemÓ idüp (14) getürmekde. Çün **bu taraftan** ÓAbdulcelîl gitdikten soñra müómin pehlevānları ve ādem ecderhāları (15) öykesinden her biri bir yirden kümürdenüp Hoca ÓAmr'a soqrandılar aytdılar: ey peyk-i Nebî (16) bu nasıl işdür ki sen işlersiñ? Biz acımızdan öldük mi bir hāriciyi giriftār idüp getüresin (17) bir de anı şatasıñ. Ol şatdığıñ Hāzret-i İmām Hāsan'a zehir vireniñ oğlu [193] (1) degül midür? Didiler. Hoca ÓAmr aytdı: ey oğullar bu qadar niÓmet gelsün alayım. Eliñizden (2) gelürse varıñ yolda ellerinden alup n'eylerseñüz eyleñ. Anlara bundan ğayrı nice ezā olır ki (3) bunca eşyaları alup ādemlerin helāk

idelim didi. Useyyd, Hoca ÓAmr'ũn bu sözün işidüp (4) gönlinden aytdı: sen demesseñ de ideceğim odur diyüp süküt itdi. ÓAbdulcelil ol mälları (5) Mâlik'e Óarz eyledi. Cümlesini temâmen alup kabz eyledi. Mâlik Ecdâr emr itdi. SaÓd'ı getürmege (6) âdemler gidünce Useyyd taşra çıkdı. Çadırına gelüp silâhın giydi. Ve yüz kadar zengiyile (7) Ğam-h`âr-ı Zengi'yi bile alup yol üstüne bir yirde pusuya girdiler. **Bu cānibden** SaÓd'ı getirüp (8) bendlerin alup ÓAbdulcelil'e teslim itdi. ÓAbdulcelil destür alup yirinden kalkdı. Taşra çıkdı. (9) SaÓd'a bir at çeküp sâoirleri dahı atlarına binüp revān oldılar. İki Óasker arasına gelünce (10) hemān Useyyd naÓra urup kılıc Óüryān idüp hamle kıldı. Nicesin helāk idüp SaÓd'ũn yanına (11) geldi. SaÓd, Useyyd'i görüp kaçmağ istedi. Useyyd döndermeyüp kemerine yapışdı. Eli üzerine (12) alup yire çarpdı. Zengiler atından inüp muhkem bağladılar. ÓAbdulcelil bunu görüp kaçdı. ÓAmr ibn-i (13) ÓĀs'a haber virdi. ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu işidüp taÓaccüb idüp kim ola dirken zengilere Useyyd (14) emr itdi. Anı sâÓatde bir dārağacı diküp hemān SaÓd'ı ol dāra aşdılar. Biraz oğ (15) atup SaÓd'ın murdār aÓzāsını köpriye dönderüp gitdiler. Cāsūslar gelüp ÓAmr ibn-i (16) ÓĀs'a haber virdiler. Oğlını tutan Useyyd imiş. Mâlik'e götürmeyüp dārağacına aşmış (17) ve aÓzāsına ol kadar oğ atmışlar ki hesābını Allāh bilür didiler. ÓAmr ibn-i ÓĀs [194] (1) bu haberi işidüp āh edüp bili büküldi. Tācını yire urup emr itdi. Bir mektüb inşā idüp (2) bir hāriciye virüp Mâlik Ecdār'a gönderdi. Ammā **bu cānibden** Useyyd, SaÓd'ı ber-dār idüp (3) çadırına geldi. Zirhını çıkarup dıvāna geldi. O degül gibi oldı. Hoca ÓAmr aytdı: ey ciger-(4)güşem nirde idiñ? Useyyd aytdı: ey baba bir cezālı muşalliñim var idi. Anı gördim geldim (5) didi. Hoca ÓAmr aytdı: Hāni geçen gün incindüñ idi. SaÓd'ı satduñ diye yaşandı. Hiç (6) tınmazsñ didi. Useyyd aytdı: nice idelim seniñ gibi bir ihtiyār kişi bir işdür işlerdi. Biz ana (7) ne diyelim dirken çapuda galebalıç kopdı. İçeri girüp aytdılar. ÓAmr ibn-i ÓĀs nāme göndermiş. (8) Ne buyurursñuz? Mâlik aytdı: gelsñ görelim didi. Useyyd bunu işidüp baş aşığı (9) şaldı. Ol herif içeri girüp nāmesin Óarz eyledi. Mâlik emr etdi. Nāmesin elinden alup (10) yir gösterdiler. Geçüp oturdı. Mâlik nāmenün mührin giderüp mütālaÓa kıldı. Yazmış ki (11) sen ki Mâlik Ecdār'sın. Revā mıdur ki bir mañbūbu bize şatasñ? Bu kadar eşyāyı alduğdan soñra (12) ādeme teslim idüp alup gelürken arduñca ādem gönderüp aldrup helāk edesñ? (13) İmdi nāmem saña varunca ol Useyyd'i bağlayup varan kulumiñ eline virüp baña irsāl (14) idesñ. Eger yoğ dirseñ saña bir iş iderim ki Óālemde dāstān olup bir zamān söylenür (15) dimiş. Mâlik bunu işidüp Useyyd'ũn yüzine bağdı. Aytdı:

Sa'ód'ı n'itdiñ? Useyyd aytdı: ey pehlevān (16) siz Sa'ód'ı atasına sátunca baña hoş gelmedi. Ammā siziñ hatrıñız qalır diye ben tınmadım. (17) Āhır eşyāyı alıp Sa'ód'ı ÓAbdulcelil'e teslim idünce şabrım qalmadı. Hemān qalkıdım Mūsā'nuñ [195] (1) dañı acısı yüregimde idi. Yol üstüne varup Sa'ód'ı ellerinden aldım. Size getürmege ĥicāb (2) itdim. Şāyet incine diyü dārağacına aśup geldim. Qarār itdim bāķi kelām siziñdür didi. (3) Mālik bunu işidüp sākin oldı. Cümle pehlevānlar Useyyd'e du'Ōā itdiler. Ol nāme getüren ĥārici (4) Mālik'e te'Ōaddı itdi. Useyyd bunu işidüp ĥıśm ile yirinden qalkıp ol ĥārici'ñ qulağına (5) yapıśup çekdi qopardı. Eline virüp aytdı: ey mel'Ōün seniñ tımarıñ diyüp döğüp (6) taśra atdılar. Ol ĥārici qulaqların eline alıp ÓAmr ibn-i ÓĀś'a gelip Useyyd'ün (7) aĥvālin beyān etdi. ÓAmr ibn-i ÓĀś beter acıya düşüp n'edecegin bilmedi. Mervān ibn-i Ĥakem, ÓAmr (8) ibn-i ÓĀś'ıñ ĥālini görüp incindi. Naśĥat etmege başlayıp aytdı: olacaķ oldı. Olan (9) oldı. Ađlamaķ ile geri gelmez. İki ođlıñ dañı var. Anlar sađ olsıñ. Emr et Óaskere (10) nidā itsüñler. Emr etdi. Nidā itdiler. Cāsūslar gelip Mālik'e söylediler. Mālik Ecdār dañı emr itdi (11) Óaskere nidā itdiler. Ol gün ol gice iki cānibden ĥāzır olup śabāĥ oldı. Güneş (12) qulle-i qāfdan baş qaldırıp Óālemi nūr ile münevver eyledi. **Bu cānibden** cümle ĥavāric at üzerine (13) gelüp Mervān ibn-i Ĥakem ve Ziyād ibn-i Ebı Sufyān atlarına binip ÓAmr ibn-i ÓĀś'ıñ çadırına geldi. (14) Ol dañı ođlu Sa'ódı için maĥzūn olup taśra gelüp atına binüp meydān kenārına (15) gelüp saf bađladılar. **Bu tarafdān** mü'ominler cem'Ō olup Useyyd ve İbrāĥim ve Śaffān ve Śafiyye (16) ve Cābir ve Esed ve ÓAmr ibn-i Ümeyye ve ÓAmr her birisi Óālem ve sancaķ qaldırıp Mālik Ecdār'ıñ (17) çadırına geldiler. Mālik dañı silāĥın giyüp nacaķ yalıncaķ idüp taśra çıqıp [196] (1) iki tarafına selām virüp atına binüp Melik Neccāşı tarafına revān oldılar. Yolda Qāśım'a ve ÓĀśım'a (2) ve Süheyl'e ve Behmen'e ve Rüstem'e ve Ĥaleb emiri ve Naśbin śāhi ve Muśul begine uđradılar. Andan Melik (3) Neccāşı çadırına gelüp. Melik Neccāşı dañı zırĥını giydi. Taśra gelüp iki tarafına selām virdi. Atına (4) binüp meydān kenārına geldiler. Śaf bađlayup qarār itdiler. Hemān Ma'Ōdı at sürüp Mālik (5) Ecdār ile Melik Neccāşı'ñ ĥuzūrına gelüp izin istedi. Mü'ominler āmin diyüp Melik (6) Neccāşı du'Ōā idüp içāzet virüp meydāna gönderdiler. Ma'Ōdı ibn-i ÓAmr Óazm-ı meydān itdi.

Kelām-ı manzūm:

Fā'Ōilātün Fā'Ōilātün Fā'Ōilün  
 (7) Ĥayķıruben didi ol śāĥi-süvār

Kim beni bilmezse bilsin āşkār

- (8) Na'ra urup hāmle kıldı pehlevān  
{Ben} Ma'đi'yem ibn-i 'Amr šāh-ı cihān
- (9) Āl u evlādı nöbetin savdı çün  
Geldi nevbet sizlere bugün ki gün
- (10) Hani 'Amr{ibn}-i 'Ās Mervān {ibn}-ı Hākem  
Yā 'Ömer'i yā Ziyād'ı bı-kerim
- (11) Yarın anda olunca yevmü'l-hesāb  
Hāk Te'ālā'ya ne diyesiz cevāb
- (12) Kimin itdiñüz şehid-i Kerbelā  
Kimi{n} ma'pūs zindānı vü hem belā
- (13) Geliñüz şimdi hele ceng idelim  
Cān u dilden cenge āheng idelim

(14) 'Amr ibn-i 'Ās, Mervān ibn-i Hākem, Ma'đi'nün sözünü işidüp etrafına bağıdı. Meger bir hārici var idi. (15) Adına Esed-i Kıttāl dirler idi. Gürbüz la'ın idi. İmām 'Alı ile Van'da ceng idenlerden (16) idi. 'Amr ibn-i 'Ās, Kıttāl'ı iğvālayup meydāna gönderdi. Esed-i Kıttāl na'ra urup meydāna (17) girüp Ma'đi'nün ögin bağıladı. Aytdı: ey nā-bekār ne çağırırısın işte haşmın geldi. [197] (1) Ma'đi aytdı: adın nedir? Ve kanğı dindenseñ? Esed-i Kıttāl aytdı: nice nice Mu'āviyye ile 'Alı'nün (2) üzerine varup cenk itmişem. Ve nice seniñ gibi Ebı Turābileri helāk itmişim didi. Ma'đi bunu (3) işidüp aytdı: herze yime ey nā-bekār. Er iseñ hāmle kıldı. Seniñ ne haddiñdür Emīrü'l-mü'min İmām (4) 'Alı ile ceng idesin. Sen bir bed-fa'āl mel'ünsün. Tiz hāmle kıldı seni cehenneme göndereyim (5) didi. Esed-i Kıttāl bunu işidüp gāzaba geldi. Eline niže ālup başı üstüne çevirüp (6) Ma'đi'ye hāvāle kıldı. Ma'đi dağı üç hāmlesin men' itdi. Nebet Ma'đi'ye gelünce aytdı: ey Esed-i Kıttāl (7) pehlevān kimsesiñ. 'Ömriñ dağı āhir olmuş. Hāyfdur seni helāk itmek. Gel bāri

günāhıña (8) tevbe eyle. Āhiretde dañı Óazāba müstehāk olursıñ. Yezid'e laÓnet it. Muħıbb-i āl-i Resūl ol. Đelāletden (9) kırtul didi. Esed-i Kıttāl bunı işıdüp aytdı: ey bı-Óaql şimdi zamānuñ ħalıfesi Yezid'dür. (10) Ĥüseyn bunuñla başa çıkmadı. Siz kıanda kıaldıñuz didi.

Kelām-ı manżüm:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(11) Vay aña Ĥaqq'dan hidāyet irmeye  
Ĥaqq TeÓālā'dan ĥimāyet irmeye

(12) Lutf-ı Ĥaqq kime ola rehber  
Dünyāda Óuqbāda oldur muÓteber

(13) Şevkı'nüñ çokdur günāhı yā Ğanı  
Raħmetüñle yarlıgağıl sen anı

(14) Āhiret ĥatm eyleyüp Kıuróān-ıla  
Yoldaş eyle sen bizi imānıla

(15) Hemān MaÓdı bunı söyleyüp ĥışm ile eline kıılıcın alup Esed-i Kıittāl'a ĥavāle kııldı. Esed, MaÓdı'nüñ (16) tıgına kıılıcın kıarşı tutdı. FāÓide itmedi. MaÓdı'nüñ tıgına dayanmayup Esed'ün başına indi. Başından (17) döşine andan tā eyer kıaşına kıadar kıavın gibi yarıdı. Müóminler bunu [görüp] MaÓdı'ye duÓā iderek [198] (1) ÓAleyke ÓAnullāh şadāsı Óarşa çıkıdı. Ĥavāric Óaskerinden feryād figān kıopdı. ÓAmr ibn-i ÓĀs, Mervān'a (2) cümle Óasker meydāna yürisiñler yā ÓArablar bizi helāk ider yāñud biz anları diyüp Óalem debretti. (3) Hemān sekiz kerre yüz biñ ĥavāric Óaskeri bir uğurdan seyl-i Óazım gibi MaÓdı'nüñ üstüne at depdiler. (4) MaÓdı bunı görüp yā Allāh yā Muħammed yā ÓAlı diyüp kendini deryā gibi gelen Óaskere urdı. Mālik (5) Ecdār bunı görüp emr itdi. Üç yüz elli biñ müómin Óaskeri arslan gibi ĥavārice ĥücüm itdi.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

- (6) İki Óasker cüş u ĥurüş itdi ol zamān<sup>127</sup>  
NaÓra urdı nice gürbüz pehlevān
- (7) İki deryā dalğa urdı gü[yi]yā  
Yir ü gögüñ arası oldu śadā
- (8) Hāy hūy naÓralar ĥayķırmalar  
Foldı meydān yūzi ol dem ŗır-i ner
- (9) Aķdı ol dem her tarağdan nice ķan  
Nice kimse ol zamān oldu bı-cān
- (10) Cihān tıldı ķılıc ŗaķırtısından<sup>128</sup>  
Gök yūzi görünmez oldu Óasker tozından<sup>129</sup>
- (11) At u ādem heybetinden rūzgār  
Nāle iderdi dem-ā-dem āŗķār

(12) İki Óasker birbirine karıŗup ķatıŗup Óaźım ceng itdiler. Yeryūzi at ayađından çıķan (13) toz göge ađdı. Pehlevānlar naÓrasından zemin ü zamān güm güm itdi. Müómin ĥavārıc birbiriyle ceng (14) idüp tūb gibi meydān yūzinde ādem baŗları perrān olur ve ādem ķanından yiryūzi al reng bađladı. (15) Çuķurlar ķan ile tıldı. Ólüŗden küŗtelerden pūŗteler ĥāśıl oldu. Ve ādem ķanı deñiz gibi (16) dalđalanup ólüŗler yūzinde yūzerdi. Pehlevānlar serĥoŗ deve gibi ĥayķırup ādemi ādem ile helāk ederdi.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

- (17) Pehlevānlar cenge āheng itdiler  
Ceng ile yiryūzini teng itdiler

[199] (1) Ĥoŗ nezāketle geķer halķa kemend

<sup>127</sup> Vezin bozuk.

<sup>128</sup> Vezin bozuk.

<sup>129</sup> Vezin bozuk.



Nicesin bir luÓb-ıla kılmışdı bend

- (2) Şan kıyāmet oldı ol dem āşkār  
Nicesi cān virdi oldı hūr u zār

(3) Bir taraftan Mālik Ecdār nacaķ yalıncaķ idüp ecderhā gibi havāriç gürühünüñ içine girüp kime (4) yuğarıdan çalsa atıyla kendini dört pāre iderdi. Kimine muħarraķ çalup bir baş ve bir kol (5) havāya perrān olurdu. Ve kimini nacaķ döñdisiyle çarpup kafasını tārmar ider idi. (6) Ve kime raós gelse sógan gibi toğrardı. Kıanķı şafa varsa tārmar iderdi. Ve bir cānibinden (7) Useyyd ibn-i Munzır yanar āteş gibi havāriç içine ecel yilini esdirüp kiminüñ şu gibi kıanın içerde. (8) Berķ-ı hātif gibi uğradıķı alayı āteşlere yaķardı. Useyyd'ün öginden havāriç alayları (9) gürüh gürüh kaçarlardı idi. Bir taraftan İbrāhīm ile Şaffān birbirine kıafa-dār olup ecderhā gibi (10) hāyķirup cenk iderler idi. Ve bir cānibden Şafıyye yüzine nikāb tutunup Cābir ile el bir (11) idüp havāriç kıalbine girüp raÓd-vār naÓralar urup ellerinde kıılıcları Óüryān idüp havāriç (12) alayını tārmar iderlerdi. Ve bir taraftan MaÓdı ve Esed ve ÓAmr üçü bir birine arķa bir idüp (13) demed demed helāk [ederdi]. Havāriçler kaçacaķ yir arar arardı. Ve bir cānibden ÓAcem pehlevānları Kıāsım (14) ve ÓĀsım ve Rüstem ve Behmen ve Süheyl beşi birbirine kafa-dār olup uğraduķları alayları (15) tarmār idüp çalduķlarını iki iderlerdi. Ve bir cānibden Hāleb pehlevānları ve Muşul pehlevānları (16) ve bir taraftan Naşbin ecderhāları havāriç Óaskerlerini pancar gibi kıırarlardı. Ve bir cānibden (17) Hābeş arslanları Yezıdıleri hıyar gibi toğrarlar idi. Hāķķ TeÓālā hāzretleri müóminlere [200] (1) furşat virüp havāriçün üzerine muşallat itmiş idi. Her taraftan havāriçler zebün oldı. (2) İkinci olunca havāriçün yüzi kaçmağa döñdi. Müómin-i ehl-i ĵmān havāriç-i ehl-i küfrāna öyle (3) kıılıc çaldılar ki kıyāsını anca Allāh bilür. İkinci olunca sınmağa başladı. Bu taraftan ÓAmr ibn-i ÓĀs (4) Óaskerini bu hāilde görünce çağırup aytdı: bre n'oldıñız? Sekiz kerre yüz biñ kışi üç yüz (5) elli biñ [Óaskere] cevāb viremediñiz. Yezıd'ün niÓmeti göziñüze tırsıñ. Dirken nāgāh Mālik Ecdār (6) elinden nacaķ yalıncaķ ādem ecderhāsı havāriç alayını yarup Óalem dibine kııķageldi. (7) ÓAmr ibn-i ÓĀs'ün Óalemin ve Óalem-dārın dört pāre kııldı. ÓAmr ibn-i ÓĀs bre kıomañ oķ serpün (8) dirken baķdı ki Useyyd ile Ğam-hār-ı Zengi kııķageldi. ÓAmr ibn-i ÓĀs baķdı ki iş ğayrı (9) oldı. Fursa başı gider. Hemān tırs[ıdı]. Yüz döñderüp kıuşķuna

kuvvet kamçıya bereket diyüp (10) Mervān ile berāber kanda[sın] Dımışķi diyüp kaçdılar. Havāriç Óaskeri baķdı ki hāl ğayrı olmış.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(11) Nuśret-i Ħaķķ'a iriőüp ol zamān  
Ġālib oldı havāriçe müóminān

(12) Yıkıldı havāriçüñ sancaķı<sup>130</sup>  
Yire düşdi havāriçler bayraķı

(13) Birbirine baķmadı pır ü civān  
Cānı havfindan kaçarlardı hemān

(14) Bār-ğāh binā-ğāh hazıne negi var<sup>131</sup>  
Cümlenin terk eylediler hor u zār

(15) Āl-i Resül{ 'uñ } düşmānunu Ħaķķ müdām  
Eylesiñ derd ü elemle<sup>132</sup> müstedām

(16) Yezid'üñ oĝlı ÓÖmer ile evvelce gitmişler idi. Müóminler havāriç Óaskerini kimini kırıp kimini (17) tutup esir itmişler ve kimi de kaçıp halās olmuş idi. Mālik Ecdār, ÓAmr ibn-i ÓĀs'uñ [201] (1) çadırına gelüp tahtını kılcılayup genç arslan gibi turdı. Pehlevānlaruñ cümleni gelüp görüşüp fethiñ (2) mübārek olsuñ didiler. Melik Neccāőı gelüp tahta geçdi. ÓAmr ibn-i ÓĀs'iñ (3) ne kadar hazinesi ve ne kadar sekiz kerre yüz biñ Óaskeriñ hazinesi ve esbābı var ise (4) müóminlere taksim idüp müómin Óaskeri ğanı olup Ħaķķ TeÓālā'ya şükrler kıldılar. Birkaç ğün istirāhat idüp diñlendiler. (5) Bir ğün Mālik diyvān idüp cümle pehlevānlar yirli yirinde karār itdiler. Nāğāh anı gördiler ki üç (6) kimse birer hecine binmiş çıkageldi. Develerinden inüp Mālik Ecdār'uñ kademine baş koyup (7) duÓā idüp başlarından tācların yire urdılar. Yaķaların çāk idüp āh u fiğān kıldılar. (8) Biri ileri gelüp ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād'dan

<sup>130</sup> Vezin bozuk.

<sup>131</sup> Vezin bozuk.

<sup>132</sup> Derd-i elemle.

şikāyet itdiler. ÓUbeyd ibn-i Ziyād elli biñ Óasker (9) ile gelüp Kūfe'yi zabt itdi. Nerde bir müómin var ise şehid itdi. Müóminlere ziyāde žulm-i teÓaddı (10) ider. Eger çāre itmezseñüz iş başdan aşdı. Ol birisi dañı ileri gelüp Seyyār'dan (11) şikāyet itdi. Yüz biñ hārici ile Seyyār, Ħorasan'a gelüp nice müómin şehid idüp (12) müóminlere dürli cezā vü nice cefā iderler. Birisi dañı ileri gelüp Yūsuf-ı Ħaccāc'dan şikāyet (13) itdi. Yüz biñ hārici Óaskeri ile gelüp Bağdād'ı zabt itdi. Nerde bir müómin muħibb-i (14) āl-i Nebi var ise helāk itdi didi. Mālik Ecdār bu sözleri işidünce bu gelen ādemlere (15) aytdı: variñ diñleniñ. Siziñ meşālihiñizi fikr idelim didi. Bunlar gidünce ÓAmr ibn-i Ümeyye'ye aytdı: (16) ey peyk-i Nebi sen cümlemizden Óaql-dānāsıñ. Bu işiñ ħaqqında ne dirsiñ didi. Ħoca ÓAmr bunı (17) işidüp aytdı: ey pehlevān eger şimdi biz üç bölük olup üç tarafa gidersek imām Żeyne'l-Óābidin [202] (1) ħapsde egleñmek lāzım gelür. Ve hem biz Baśra'ya Kūfe'ye varunca anda olan İslāmıñ aħvāli (2) ne olmalı ise olur. Hele evvel emirden Yezid'ün üstüne varup Żeyne'l-Óābidin'i ħalās (3) itmege ġayret idelim. Żeyne'l-Óābidin ħalās olunca cümlemiz Żeyne'l-Óābidin'e biÓat idüp (4) Yezid'i helāk idelim. Andan soñra sāóirlerinün işi āsān olur. Ħoca ÓAmr böyle diyünce cümle (5) müómin begleri Ħoca ÓAmr'ün bu tedbirine taħşin itdiler. Andan soñra Ħoca ÓAmr yirinden çalkup (6) aytdı: ey pehlevānlar ve ey āl-i Nebi muħibbleri biliñ ve āġāh olıñ ki Żeyne'l-Óābidinben fađiri ÓAmr ibn-i (7) MaÓdi'ye irsāl itdi. Ve bir mektüb virdi. Ve hem Muħammed Ħanefi'ye ve hem Müseyyeb'e gönderdi. İzniñizle ben anda (8) giderim. Ben bir ħaber getirünceye siz esbābıñızı ħāzır idegörün. Ben gelünce çalkup Yezid'ün (9) üzerine Şām'a gidelim didi. Mālik bunı işidüp aytdı: öyle idelim didi. Ħoca ÓAmr hemān (10) süret-i tebdil idüp bir ÓArab ħekim şekline girüp hecne binüp evvel Yemen'e revān olup gitmekde.

### Ħikāyet-i Kerb:

- MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün  
 (11) Gine Óālem cemāl-i ħürrem olmış  
 İrem gül-zārı gibi ħoş dem olmış
- (12) Qo bu efsūnı gel efsāne başla  
 Kerb'den kıśsa-i dāstāna başla
- (13) DuÓā eyle dilerseñ şād olasıñ

Hemişe ĥayr ile ābād olasıñ

- (14) Bize ŝerĥ eyle bir tāze ĥikāyet  
Selefden ne oldu ise rivāyet
- (15) Nice bir kıssadan ĥiŝse alasıñ  
İşidüp ŝād olup ĥiŝse alasıñ
- (16) Dilerseñ bulasıñ aşl ile anı  
Baña tut bir nefes gūŝ ile cānı
- (17) Velĥkin sen daĥı her laĥza her bār  
Muŝtafā'ya ŝalātı eyle tekrār

[203] (1) Rivāyet ider Emīrū'l-Mü'öminīñ Leyŝü'l-Ġālib ŐAlī ibn-i Ebī Fālib'ün evvel ĥilāfetinde Kerb Ġāzi ve (2) ol ŝır Yemen'i ve Ĥicāz'ı, Aĥsā'yı, Maġrib'de Endülüs'i fetĥ idüp Hām ki Maġrib zemīnün pādiŝāhı (3) idi. Anuñ pehlevānı Őays'ı helāk idüp rāĥat olunca Hām üzerine gelüp iki biñ küffār ile (4) ceng idüp āĥir ŝāhı, Kerb ĥatl idüp Őaskerini bozunca çok ŝehrini ĥalŐasını ve diyārını (5) fetĥ itdi. MuŐāviyye zamānına gelünce MuŐāviyye, Kerb'i biŐata daŐvet itdi. Ammā Kerb, MuŐāviyye'nün (6) ĥilāfetine rāzı olmadı. Āĥir Kerb'ün üzerine MuŐāviyye Őasker gönderdi. Çok muĥārebe itdiler. (7) Āĥirü'l-emīr Ĥāzret-i İmām Ĥasan ŝehīd olunca MuŐāviyye ile ŝalıĥ olup MuŐāviyye'ye biŐat (8) itdi. Andan ŝoñra MuŐāviyye köpek ulumayana murdārca öldi. Andan taĥta laŐnet Yezīd geĥdi. Dünyā (9) aña yüz tutdı. Ve Kerb, Maġrib'den ferāġat itdi. Kendinün aŝĥābıyla iki biñ miĥdārı (10) kimse idi. Gemilere girüp KaŐbe seferine niyyet itdi. Günlerde bir gün İskenderiyye'ye geldiler. (11) Gemiden taŝra çıĥup ŝehrde bir yirde ĥarār itdi. İskenderiyye ĥalkı bildi kim gelen Kerb'dür. Biraz (12) niŐmet gönderdiler. Rivāyet iderler ki Kerb İskenderiyye'ye geldiġi zamān laŐnet Yezīd, Kerbelā'da (13) ĥāzret-i Ĥüseyñ'i ŝehīd itdirüp mübārek başını Őām'a götürmiŝler idi. Őeyne'l-Őābidin'i (14) ĥaps idüp ĥavāriĥ beglerinün her birin bir diyāra beg göndermiŝ idi. NuŐmān ibn-i Munzır'a (15) Maġrib diyārını virmiŝ idi. Kerb Ġāzi bunu iŝidüp mātem [u] yas oldu. İmām Ĥüseyñ (16) iĥün çok ağladı. Āĥ u fiġān itdi. Kerb, İskenderiyye'de dururken NuŐmān ibn-i

Munzır on (17) biñ havariç [ile] İskenderiyye üstüne çıkageldi. Şehrden taşra qondi. Şehr halkı Nu'Omān'a [204] (1) ziyāfet itdi. Ve Kerb'ün geldiğın söylediler. Nu'Omān ibn-i Munzır bunu işidüp hemān bir mektüb (2) yazup bir qulunuñ eline virüp Kerb'e gönderdi. Elçi gelüp Kerb'e nāmeyi virdi. Kerb nāmeyi alup (3) açdı. Gördi yazılmış ki sen ki Kerb'siñ. Bilmiş ol ki yir yüzünüñ halıfesi Yezid (4) seni Mağrib beyliginden Óazl itdi. Yiriñe ben qulunu gönderdi. İmām Hüseyn'nüñ Kufe'ye geldiğın (5) haber verdigim için. Şimdi nāmem saña vāsıl olunca Yezid'ün emrine itā'at idüp (6) Mağrib diyārından el çekesiñ. Varup Yezid'e bi'Óat idesiñ. Saña dañı bir memleket vire (7) dimiş. Kerb bunu görüp ğazabından elindeki kāğıdı pāre pāre idüp hemān yirinden (8) qalkup nāme getüren ādemin burnın qulağın kesüp qoğdı. Ğulām feryād iderek Nu'Omān'a (9) gelüp hālin söyledi. Nu'Omān ğulāmuñ hālin görüp ğazaba geldi. Emr itdi. ÓAskerde (10) nidā qıldılar. Kerb'e dañı haber oldu. İki biñ er ile cenge hāzır oldu. Ol gice geçüp (11) irtesi gün meydāna gelüp iki Óasker saf baqladı. Hemān Kerb Ğāzi iki biñ pehlevān (12) ile qılıc çeküp on biñ havariç Óaskerine daldı. Öylen olana qadar ceng itdi. Cengde (13) Kerb Ğāzi, Nu'Omān'a rā'ós gelüp Nu'Omān'ı mecrūh itdi. Ve Óaskerini zebūn itdi. Nu'Omān tura(14)mayup qandasıñ Şām diyüp qaçup başını qurtardı. Kerb Ğāzi, İskenderiyye'de (15) biraz diñlenüp andan soñra hāzır olup Óazm-ı Medīne itdi. Günlerde bir gün Medīne'ye geldi. (16) Hāzret-i Resūl'ün ravzayı mutahharasına gelüp ziyāret idüp yüz sürdi. Ağladı. (17) Andan soñra ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr ile buluşdı. Hāzret-i İmām Hüseyn'i añup ağladılar. Cümle [205] (1) ehl-i Medīne ağladılar. Ešnā-yı kelāmda Mālik Ecdār añıldı. Meger ol zamān Mālik Ecdār Bağdād'da ÓÖmer ibn-i Yezid ve (2) Ziyād ibn-i Ebı Sufyān ile ceng iderdi. Kerb bunu işidüp aytdı: bize dañı lāzım geldi ki varup (3) Yezid'den hāzret-i İmām Hüseyn'ün qanın da'Óvā idelim. Ammā mü'omnilere bir halıfe gerekdür. Aña bi'Óat (4) idüp andan izin ile gidelim diyüp Kerb ayaq üzre qaldı. ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e aytdı: yā (5) ÓAbdullāh şimdi ki zamānda sen hilāfete lāyıksıñ. Ben saña bi'Óat iderim diyüp Kerb, ÓAbdullāh (6) ibn-i Zübeyr'e bi'Óat itdi. Andan soñra Medīne'de ne qadar mü'omin var ise cümlesi gelüp ÓAbdullāh (7) İbn-i Zübeyr'e bi'Óat itdiler. Andan soñra Medīne'den qalkup Mekke-i Mükerreme'ye geldiler. ÓAbdullāh ibn-i (8) ÓAbbās ile buluşdılar. Kerb, ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bi'Óat itdigin haber virdi. ÓAbdullāh (9) ibn-i ÓAbbās dañı ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e bi'Óat itdi. Cümle Mekke qavmi gelüp büyük küççük ÓAbdullāh (10) ibn-i Zübeyr'e bi'Óat itdiler. Kerb Ğāzi, ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr ile ve ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās (11) ile vedā'olaşup Yemen'e geldi. Cibli

Kabilesi'nde konup Yemen'ün etrafındaki tãoifesine (12) nãmeler pãrekendj idüp yigirmi beş bjn müómin müslimãn cemó itdi. Kerb bu ešnãda iken (13) ÓAmr ibn-i Ümeyye çıkageldi. Gördi ki tağ ve şahrá çadır māl-ã-māl tolmuş. Ve Yemen tãoifesi (14) cemó olmuş. Hemãn Hoca ÓAmr kendini eski şekline koyup toğrı Kerb'ün çadırına girdi. (15) Kerb, Hoca ÓAmr'ı bildi. Yirinden kalkup ÓAmr'ı istiķbãl itdi. Görüşdiler. Andan yanına oturdu. (16) Ónine tãÓam kodılar. Yidi. BaÓde Hãzret-i İmãm Hüseyn'i añup ağlaşdılar. Andan soñra Kerb, Zeyne'l-(17)Óãbidin'i añup ahvãlin sordı. ÓAmr ibn-i Ümeyye başından çıkarup Zeyne'l-Óãbidin'ün nãmesin [206] (1) Kerb'e viridi. Kerb dağı nãmeyi eline alup öpdı. Başına kodı mührin giderüp açdı. (2) Gördi ki yazılmış: Bismillãhirrahmanirrahim. BaÓde ez-hãmdj Hüdã ve naÓt-ı seyyidü'l-enbiyã (3) ve medh-i çihãr yãr-i bã-şafã ve İmãm Hãsan hulķ-ı rızã ve İmãm Hüseyn şah-ı şehid-i (4) Kerbelã. Ben ki ÓAlj Aşķar'im. İbn-i Hüseyn yaÓnj Zeyne'l-Óãbidin'im. Sen ki Kerb ibn-i ÓAmr MaÓdj'(5)siñ. Mektübüm saña vãsıl olunca eglenmeyüp gelesiñ. Müóminlere muÓãvenet idesiñ. (6) Zırã müómin ü müslimãn olana lãzımdur ki peygamberün ãli ve evlãdunı düşmãniñ zindã(7)nundan halãs itmek dimiş. Kerb nãmeyi okuyunca cemãÓat cümlesi ağlaşdılar. Kerb (8) nãmeyi okuyunca eglenmeyüp emr itdi. Kalkup Óazm-ı Şãm diyüp revãn oldılar. İşte (9) bunlar gelmekte.

### **Dãstãn-ı Hãccãc Yüsuf Seķķafj Muķãbil-gerdün-ı Bã-Kerb Ğãzi:**

FãÓilãtün FãÓilãtün FãÓilün

(10) Kısasj çok cihãnuñ ahbãrj çok  
Velãkin bunuñ gibi cihãnda yok

(11) Fãrisjydi Tãrkj'ye kıldım anı  
Tã añasıñ hayr ile dãóim beni

(12) Ki üşenmeñ siz dağı ey pür-úsül  
Vir şalãvãt şãd ola tã kim Resül

(13) Rivãyet iderler ki Yüsuf-ı Hãccãc-ı Seķķafj Basra'yı ve Bađdãd'ı zabt idüp her (14) ķanda bir müómin buldıysa şehid itdi. Buña dağı ķanãÓat itmeyüp Mekke'ye ve Medjne'ye ve Yemen'e (15) biraz ãdem gönderüp emri bu ki ol yirlerde müóminlerden

kim vardur ve fikrleri nedür (16) ve pehlevân adlu hurûc idecek kim var ise gelüp Yūsuf-ı Hâccâc'a haber vireler. (17) Ne idecek ise ide. Yâ hîle ile yâ erlik ile helâk ide. Müóminlerden kimse qomıya. [207] (1) Meger bu gün Hâccâc-ı Yūsuf, Baśra'da oturırken Yemen'e gönderdiği cāsūs çıkageldi. Kerb'ün (2) ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e bîÓat idüp Yemen'e gelüp Óasker cemÓ itmek ešnâsında iken ÓAmr ibn-i Ümeyye (3) gelüp Zeyne'l-Óâbidin'den mektüb getirüp daÓvet itdigini ol dađı yigirmi beş biñ (4) er cemÓ itdigini ve Yezîd'ün üzerine gıtdigini bir bir haber virdi. Yūsuf-ı Hâccâc yanında olan (5) Óaskerini hêsâb idüp gördi ki elli biñ hârçici var. Hemân hâzır olup Kerb (6) qaśdına revân oldılar. Meger Yemen'ün qarbunda bir köy var idi. Adına Qarye-i Qarı dirlerdi. (7) Ve hem anda bir Óazım baraqa var idi. İttifâq Kerb ol yire gelüp qonmuş idi. Yūsuf-ı Hâccâc (8) dađı kös ü nefirler çalaraq ol araya geldi. Gördi ki barakanuñ cānibini tutmuşlar. Bir heybetli (9) Óasker qonmuş. Yūsuf-ı Hâccâc bu Óaskeri görünce taÓaccüb itdi. Cāsūs gönderüp haber (10) virdiler ki Kerb Óaskeri olduđunu [bildi]. Yūsuf şād olup Óaskerine emr itdi. Qondılar. (11) Çadırlarını qurdılar. **Bu cānibden** Kerb gördi ki bir yād Óasker gelüp kendilerinüñ qarşu(12)sına qondi. Kerb dađı cāsūs gönderüp haber aldı. Bildi ki Yūsuf-ı Hâccâc'dur. Ceng (13) itmege gelmiş. Kerb, Hoca ÓAmr'ı yanuna çağırdı. Meşveret idüp ve aytdı: ey peyk-i Nebi nice idelim? (14) ÓAmr ibn-i Ümeyye aytdı: şabr eyle. Yarın görelim Yūsuf ne fikr ider. Biz dađı aña göre Óamel (15) idelim. Ammā ben dađı Yūsuf-ı Hâccâc ne şekl ādemdür bimezem. Görelim bu gice fursat olursa (16) bir nezāket çekem diyüp taśra çıqđı. Kendini tebdil idüp süretini Bağdād halkı (17) şekline qoyup Yūsuf-ı Hâccâc'ıñ dıvānına geldi. İçeri girüp gördi ki bir Óālî [208] (1) taht qurulmuş tahtıñ üstünde bir karayağız<sup>133</sup> şaqqallı henüz geliyor orta boylı. Meger hîle (2) ve tezvır yüzinde zāhir olmuş. Hoca bildi ki Yūsuf-ı Hâccâc'dur. Sağ yanında bir herif heybetli (3) oturmuş. Meger Vāsita'nüñ begi imiş. Adına ÓAvq dirler imiş. Sol yanında Hılvan QalÓası' nuñ (4) emiri. Adına Eśābir dirler ol oturmuş. Ve dāhı begleri yirli yirinde qarār itmişler. Meger Hâccâc-ı Yūsuf' uñ (5) gözi Hoca ÓAmr ibn-i Ümeyye'ye raós geldi. Gördi ki bir herif kendilerine diqqatla nazar ider. (6) Şübhe geldi. Kendi kendine aytdı: şol ādem cāsüsdir bizi görmege gelmişdir. Dirken (7) Hoca ÓAmr fikr itdi ki Yūsuf kendini görünce hareket idüp ÓAmr' uñ yaqqasın devşüre. Hemân (8) yirin deđiřirdi. Bir ādemiñ arkasına şaqqanup aytdı: benim adım ÓAmr olmasıñ bu gice saña bir (9)

<sup>133</sup> Yaqqız.

nāzik nezāket çekmessem diyüp aḥşam oluncaya kadar śabr itdi. Kendini Yūsuf'ıñ ḥās (10) ḥizmetkārı şekline koyup Yūsuf-ı Ḥaccāc'ıñ ardına geçüp turdı. Fikrine bu geldi ki Yūsuf (11) ḥizmetkārı yoḡlaya ben ziyāde gelem. Beni bilüp giriftār ide diyüp tururken nāgāh Yūsuf'ıñ (12) ḥās kullarından birisi taşra çıḡdı. ÓAmr ibn-i Ümeyye bunu görüp ardına düşdi. Geyñ (13) yirden gözledi. Baḡdı ki ayak yolına gider. Ḥoca ÓAmr ḥerifüñ ardından varup boḡa(14)zından yapışdı. Öyle śıḡdı ki ḥerifüñ cānı yukarıdan yol bulmayup aşāğıdan boḡ ile (15) çıḡup cehenneme Óacele gitdi. Ol ḥerifüñ Ḥoca ÓAmr libāsıların giyüp tācını başına urdı. (16) Yūsuf-ı Ḥaccāc'ıñ çadırına geldi. Meger ÓAmr'ıñ öldürdüḡi ḥerif Yūsuf'ıñ yemekcisi imiş. Yūsuf (17) Ḥoca ÓAmr'i görünce aytdı: var aşıclara söyle ḥubb-i rümmān bişürsünler didi. ÓAmr [209] (1) daḡı matbaḥ çadırına gelüp ḥubb-ı rümmān bişürüñ diye ismarladı. Bunlarıñ üzerlerine turdu. (2) Fursat bulup bir avuç dāru-yı heşmer ḡodı. Andan soñra Yūsuf-ı Ḥaccāc'a geldi. Karşusunda (3) turdı. Aḥşam olunca Yūsuf-ı Ḥaccāc dıvānı taḡıdup çadırına geldi. ÓAmr'a aytdı: ḥani saña (4) ismarladıḡum oldu ise al gel didi. 'Amr matbaḥa varup ḥubb-ı remmānı çini tabaḡlara koyup (5) Yūsuf'ıñ öḡine getürdi. Yūsuf biraz yidi. Andan artanı getirüp Yūsuf-ı Ḥaccāc'ıñ çadırın (6) beglerine birer ikişer loḡma virdi. Andan sonra biraz śabr itdi. Otururken Yūsuf-ı Ḥaccāc'a (7) uyḡu ḡalebe itdi. Düşdi. ÓAḡlı gitdi. Andan dārū çadırı bekliyenlere daḡı kār idüp (8) düşüp Óaḡılları gitdi. Andan Ḥoca ÓAmr torba-i ḥaylet Óayyāresinden yedi reng (9) boya çıḡardı. Her birini başḡa başḡa ezdi. Andan soñra Yūsuf'u Óüryān idüp evvel yüzini (10) ḡaraya boyadı. Bedenini ḡırmızıya boyadı. Andan sonra bir bir benekler itdi. Kimi śarı (11) ve kimi yeşil ve kimi mor ve kimi āl her biriñi bir reng itdi. Andan soñra bir mektüb yazup çadır direğine (12) aśaḡodı. Andan soñra çadır içinde ne buldı ise yükde ḥāfif bahāda aḡır aldı. Taşra (13) çıḡdı. Giderken ḡaraḡola raós geldi. ḡaraḡol ÓAmr'ıñ üstüne hücum itdiler. ÓAmr görđi ki (14) ḥāl başḡa oldu eline şişe-i nefit alup bunlarıñ üzerine atdı. Nicesini yaḡdı. Ol yirden (15) başḡa yirde naÓra urup aytdı: benem Ḡāzı diyüp ḥançer ile nice ādem helāk idüp Yūsuf-ı (16) Ḥaccāc'ıñ Óaskerinüñ içine bir ḡavḡa bıraḡdı. ḡaranluḡda ḥāriciler belinlenüp el ḡılıca urup (17) tā śabāḥ oluncaya kadar ḥavāriç Óaskeri birbirini helāk itdiler. Ḥoca gelüp çadırında [210] (1) istirāḥat itdi. Ammā **bu tarafdān** śabāḥ oldu. Havāriç Óaskeri baḡdılar görđiler ki aralarında (2) yād kimse yoḡ ḥemān birbirin ḡırmışlar. Ol gice on biñ ādem helāk olmış. ÓAvḡ ile śābir (3) bu ḥāli görüp taÓaccüb itdiler. Óaceb bu efÓāli kim itdi ola diyüp Yūsuf-ı Ḥaccāc'ıñ dıvān-ḥāne(4)sine gelüp ḡapu öḡinde śabr



itdiler. uřlu vatı oldu. Ysuf-ı Haccac dıvāna gelmedi. Āhir (5) kendüleri Ysuf-ı Haccac'n adırınn apısına geldiler ki gice olan mācerā ve ahvālin haber (6) vireler. Ysuf-ı Haccac'n ulları taşrada turur. adır apısı aılmamış. Ysuf-ı Haccac'n (7) ulları ŐAv ile Sābir'ı görüp istibāl itdiler. ŐAv ile Sābir gine gelüp (8) atlarından indiler. ulları adır kapusın adılar ki ŐAv'n Sābir'n geldigin haber vireler. (9) Gördiler ki adır ii eşigi gari ve sret-i Őacib ile tolmış. orup taşra (10) ıdılar. ışsayı ŐAv ile Sābir'e haber virdiler. ŐAv ile Sābir bunu işidüp taŐaccb itdiler. (11) İeri girüp gördi ki bir herif şekli siyāh bedeni benek benek eřitli boya ile reng olmış. (12) Tahtn üzerinde ımış bir a şaallı suviti giymiş bir taraa şekille oturur. Tahtn etrafında yeşil (13) rengde bir nice kimseler tururlar. Her birisi bir şeye tayanmış. ŐAv ve Sābir bunları görüp bi-ihdiyār (14) masharaya alup gülüşdiler. Baarak Ysuf-ı Haccac'n şaalından bildiler ki Ysuf-ı Haccac'dur. (15) Bir kimse gelüp buňa mekr itmiş diyüp tiř sirke ve acı bādem yağı getürdiler. Burnına tamladp hem (16) ulağın dibine sürdiler. Dārnuñ hükmi gep Ysuf-ı Haccac'n Őalı başına geldi. (17) Gzin adı. Gördi ki ŐAv ile Sābir adırına gelmişler. Libāsını arasına alayım dirken [211] (1) bedenine badı ki pelenge dnmış. Emr itdi. Bir āyine getürdiler. Badı laŐnet yüzini gördi ki abara olmış. (2) Bir Őacāyib hoř-sret bağlanmış. Bu iři kim etdiğin bilmeyüp hacil oldu. Emr itdi sıca (3) řu getürdiler. Yüzini ve bedenini yudı. Gördiler ki adır ii yağma olmış. ŐAv ile Sābir (4) Őaskere olan ahvāli söylediler. Ysuf-ı Haccac dağı beter incindi. ŐAcēb bunu kim itdi dirken (5) nāgāh adır direginde bir kāęıd gördüler. Alıp oudılar.

Kelām-ı manżüm:

- MefāŐiln MefāŐiln Feöülün
- (6) Benem peyk-i Nebi ÖAmr-ı {ibn-i} Őmeyye  
Ki benden havf ider avm-i Őmeyye
- (7) Muhibb-i hānedān-ı Muştafa'yam  
Resl'n āli ile pr-řafāyam
- (8) Yezid'e dřmānam aam cihānda  
Anuñ {i}n buğz vardur dilde cānda

- (9) Bil āgāh ol ey Ĥaccāc-ı aĥmağ  
Belālar getürim başıña el-ĥağğ
- (10) Resül {üñ} āline düşmānsıñ hemişe  
Anuñ {i} çün saña kıldum böyle işi
- (11) Cefālar eyleyüp Óālemde her bār  
Çomıyam ĥāriciden kimse {yi} deyyār
- (12) Helāk idem Ziyād'ı vü Yezid'i  
Çomıyam ÓAmr ÓĀs'ı vü ÓUbeyd'i
- (13) Çomıyam düşmān-ı āl-i Resül'i  
Çıram buldığca her çavm-i fuzūlı

(14) Yūsuf-ı Ĥaccāc bunu işidüp bildi ki bu işi iden ÓAmr ibn-i Ümeyye itmiş. Gönlinden kin bağladı. (15) Ammā zāhire nesne dimedi. Emr itdi. Dıvān qurılıp erbāb-ı dıvān bir yire cemÓ oldılar. (16) Yirli yirinde çarār itdi. Yūsuf-ı Ĥaccāc emr itdi. Bir nāme yazdılar. Mührin urup Šābir'üñ (17) eline virüp Kerb'e gönderdi. Elçi gelmekte. **Bu cānibden** ÓAmr ibn-i Ümeyye çadırında šabāĥa [212] (1) çadar ārām itdi. Šabāh olunca Kerb'üñ ĥuzūrına geldi. Yūsuf-ı Ĥaccāc'a itdiği işleri ve suçunu (2) bir bir söyledi. Müóminler işidüp şād oldılar. Ĥoca ÓAmr'a taĥşin ü āferin itdiler. Bunlar (3) bu ešnāda iken elçi geldi diyü haber virdiler. Kerb daĥı izin virüp dıvān-ĥāneye (4) geldi. Yir gösterdiler. Oturdu. Ögine taÓām getürdiler. Yidi. Andan Šābir yirinden (5) çalkçup nāmesin Óarz itdi. Kerb emr itdi. Nāmesin elinden aldılar. Nāmeyi Kerb öginde (6) çodılar. Kerb nāmeyi alup mührin giderüp gördi ki yazılmış: ben ki Yūsuf-ı Ĥaccāc'am. (7) Sen ki ÓAmr MaÓdı oğlı Kerb'siñ. Bilmiş olasın ki şimdiki zamānuñ ĥalifesi Yezid (8) ibn-i MuÓāviyye'dür. Yezid'e itāÓat etmeyenüñ çatli ĥelāldür. İmdi naşıĥatim çabül idüp (9) bana muĥÓ olasıñ. Seni ser-Óasker idelim. Ve Yezid'den günāĥıña [tevbe] dileyüp Óavf itdireyim. (10) Eger yok dirseñ başıñı keserim. Šoñ peşimānlıç fāóide itmez. Varan ādemim ile cevāb (11) gönderesiñ dimiş. Çün Kerb nāmeyi oçudı. Hemān çazaba gelüp nāmeyi pāre pāre itdi. (12) Yirinden çalkçup diledi ki Šābir'üñ burnın çulağın kese. Ammā Ĥoca ÓAmr menÓ itdi. Pek (13)

ednâlıkdır didi. ÓAmr böyle diyünce Kerb, Şabır'ıñ yüzine bakıp aytdı: Yūsuf-ı Haccāc'a söyle (14) gelsün āl-i Resūl'dan buğzı terk itsiñ. Yoğ derse yarın cengdür didi. Şabır'ı (15) yite yite taşra çıkardılar. Şabır, Yūsuf-ı Haccāc'ıñ yanına geldi. Kerb'ıñ ahvālin naql itdi. (16) Yūsuf bunu işidüp emr itdi. Münādiler nidā itdiler. Cāsūslar gelüp Kerb'e haber itdiler. (17) Kerb dañı nidā itdirdi. Ol gün ol gice iki taraftan esbāblarn hāzır itdiler. Şabāh [213] (1) oldu. İki cānibden müómin-i ehl-i imān havāriç-i ehl-i küfrān atlarına binüp meydān kenārına (2) gelüp qarār itdiler. Hemān Vāsıta begi ÓAvğ meydāna girdi. Kaba kaba çağırup er (3) taleb itdi. Müómin Óaskerinden meydāna gireni şehid itdi. Kerb Ğāzi, ÓAvğ'ıñ bu işini (4) görüp bjihtiyār raÓd-vār naÓra urup Óazm-ı meydān itdi.

Kelām-ı manzūm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün  
 (5) Şöyle urdı naÓrayı ol şır-i ner  
 Ola yazdı āsmān zır ü zeber  
 (6) Hāyķıruban naÓra urdı pehlevān  
 Yirlere indi şanasıñ āsmān

(7) Hışmı ve kiniyle ÓAvğ'ıñ ögin bağladı. Kerb'ıñ naÓrasından ÓAvğ'ıñ atı belinledi. Biñ belā (8) ile atınuñ başını zabt itdi. Görđi ki naÓra uran bir pirdür ki gerçi kim şuretdē (9) pır ammā maÓnāde civān idi. Erlükde Süleymān dıvlerine ādem dimezdi. ÓAvğ aytdı: ne yavuz (10) çağırduñ sen kimsin. Saña kim dirler didi. Kerb Ğāzi aytdı: āl-i Resūl'ıñ muhibbiyem. Ve aśhāb-ı Muśafā'nuñ (11) Óaşıkıyam. Adıma Kerb Ğāzi dirler didi. ÓAvğ bunu işidüp güldi. Aytdı ey Kerb: gerçi pırsiñ (12) ammā veli dañı nā-bāligsiñ. Eger bālig olmassañ yir yüzünüñ halifesi Yezid'e Óāş mi olurduñ. (13) Gel beri atıñdan in. Kullarım seni bađlasıñ Yūsuf-ı Haccāc'a götreyim seni. Andan dilek ideyim. Yūsuf dañı (14) Yezid'den dilek itsiñ didi. Ğāzi, ÓAvğ'dan bunu işidüp aytdı: ey nā-bekār müslimān mısañ? (15) Yāhūd kāfir miseñ? Didi. ÓAvğ aytdı: Elhāmdülillāh müslimānam. Kerb aytdı: bir kimse müslimān olsa (16) āl-i Resūl'ıñ düşmānına düst olur mı? Hāşā ki sen imān-ı kāmile müómin ve inkıyād-ı (17) dāmıla müslim olasıñ didi. ÓAvğ bunu işidüp kaçadı. Eline nižesin alup Kerb'e havāle [214] (1) kıldı. Kerb niženüñ yalmanın dibinden muhkem tutdı. Çekdi.

ÓAvķ'uñ elinden alup yabāna atdı. ÓAvķ (2) bu kerre eline kılıc alup Kerb'e havāle kıldı. Kerb menÓ itdi. ÓAvķ gürz havāle kıldı. Kerb menÓ itdi. Nevbet (3) Kerb'e gelünce aytdı: ey ÓAvķ gel beri āl-i Resūl'e muħıbb ol. Bizim ile yār-i gār ol. İmām Zeyne'l-Óābidin'i halās (4) idelim. Kıyāmet güninde yüziñ ağ olsun didi. ÓAvķ bunu işidüp mühmelāt söyledi. Kerb (5) gördi ki ıslāhı kıabil degül hemān eline niže alup ÓAvķ'a havāle kıldı. ÓAvķ kıorkusından (6) kıalkān kıarşı tutdı. Kıalkānda Kerb'üñ nižesi eglenmeyüp ÓAvķ'uñ şinesine uğrayup arķasından (7) çıķdı. Cehenneme cānı Óacele gitdi. Müóminler bunu görüp şād oldılar. Havāric Óaskeri mahzūn u perişān oldu. (8) Kerb niže ucıyla ÓAvķ'uñ ölüşini meydān ortasına atdı. Yūsuf-ı Haccāc bunu görüp kıarın ağrısına uğradı. (9) Šābir'üñ yüzine kıaķup aytdı: ey Šābir bu ÓArablaruñ ħāķķından gel. Saña ÓAvķ'uñ yirini alıvireyim. (10) Yezid'üñ kıatında seni ulı mertebeye erişdüreyim didi. Šābir bunu işidüp ħayli feraħ olup at (11) sürüp meydāna girdi. Kerb'üñ ögin bağladı. Kerb bunu görünce aytdı: gel āl-i Resūl'e muħıbb ol. (12) Buğzı terk eyle. İki cihānda yüziñ ağ olsun. Šābir bunu işidüp düşnām virdi. Kerb (13) bunu görüp kıaķıyup aytdı: ey ħārici er iseñ meydāna gel. Seni de ÓAvķ gibi cānıñ cehenneme ısmarlayam (14) didi. Šābir bunu işidüp kıahķaha ile gülp eline kılıc alup Kerb['e] havāle kıldı. Kerb (15) bunıñ kıılıcına kendi kıılıcını kıarşı tutdı. MenÓ itdi. Geçüp gideyim dirken Kerb yuğarıdan çalup (16) tā eyer-ħanesine kıadar iki şāķķ itdi. Havāric Óaskeri bunu görüp feryād idüp bir uğurdan (17) elli biñ ħavāric Óaskeri Kerb'üñ üstüne at depdiler. Müómin Óaskeri bunu görüp birden [215] (1) tekbir getirüp Allāh Allāh diyüp ħavāric Óaskerine daldılar. İki Óasker birbirine kıarışup.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(2) NaÓralardan ditredi kevn ü mekān<sup>134</sup>

Ĥayķıruben her tarağdan pehlevān

(3) Ĥārici yi eylediler tartağan

Ezer idi kellesin gürz-i girān

(4) Berķ-i ħātıf gibi {ol} tiğ-i ābdār

Kime toķunsa iderdi tārmar

<sup>134</sup> Kevn ü mekān.

- (5) Sanki bir ef'Öl yılan idi sinān  
Mürd iderdi her kime sóksa hemān
- (6) Her cānibden pehlevānlar ceng ider  
Birbirin qatlı itmege āheng ider
- (7) Šanasīñ kıyāmetden nišan idi ol gün<sup>135</sup>  
Niceler ol gün olmuş idi zebūn
- (8) Vardığunca cenge āheng itdiler  
Gözlerine yiryüzün teng itdiler

(9) Mü'ömin-i ehl-i imān havārıc-i ehl-i küfrān birbirine qarışıp qatışıp girişdiler. Bir (10) birinden cān u baş alup dürüşdiler. Ādem qanından yiryüzi al reng bağlayup cānib-i (11) erba'ada küştelerden püşteler žāhir olmuş idi. Ādem qanından dereler tolup depelere (12) berāber olmuş idi. İki Öasker birbirini fark idemeyüp ata oğluna oğlu atasına bakmayup (13) birbirin helāk iderler idi. Bir cānibden Kerb Ġāzī ādem ecderhāsı gibi gıcırup eline (14) kılıç Öüryān idüp her kime debre çalsa atıyla kendini dört pāre iderdi. Ve her kime muharraq (15) çalsa başıyla bir qolı havāya perrān olurdu. Ve kimini puşt-ı pāyı ile yıkar idi. Ve kimini (16) kemerinden qapup anuñla nice hāriciyyi helāk ider idi. Hāriciler öginden gürüh gürüh (17) qaçarlar idi. Kerb Ġāzī bu nev'öle ceng ide ide Yūsuf-ı Ĥaccāc'ıñ üstüne vardı. [216] (1) Qaşd itdi ki helāk ide. Yūsuf-ı Ĥaccāc üç biñ tır-endāz havārıcı var idi. Bir uğurdan (2) Kerb'ün üzerine oq atdılar. Toquz yirde Kerb'i zahm-dār itdiler. Kerb zahmına bakmayup Ĥaqq Te'ālā'ya (3) tevekkel olup üç kerre pey-ā-pey na'Öra urdu. Üç biñ Havārıc serāsime olup ellerinden (4) kemānları düşüp tarmār oldılar. Ve kimini dañı Kerb Ġāzī helāk itdi. Ve kimini qaçırup (5) at sürüp Öalem dibine irişdi. ÖAlemi Öalemdarı dört pāre itdi. Havārıc bunu görüp (6) bozuldılar. Yūsuf-ı Ĥaccāc bu hāli görüp bre n'oldiñuz? Ne qaçarsıñuz? Yezid'ün yüzi suyın yire (7) saçdıñuz diyüp havārıc Öaskerine istimālet ediyorum sandı. Aslā havārıcün qulağına (8) girmeyüp Ĥaccāc'ün sözine kimse

<sup>135</sup> Vezin bozuk.

iŖtibār itmediler ve aytdılar: eger sen er iseñ var yalıñuz (9) Kerb'e cevāb vir. Bizim helāk olmağda şafāmız yoğdur diyüp kaçdılar. Yūsuf-ı Ĥaccāc bağdı ki (10) iş beter oldu kendi dağı kaçdı. Müöminler ĥāricinüñ mallarını alup ġanı oldılar. Ĥağğ TeŖālā'(11)nuñ lutf-ı keremine şükr itdiler. Ve Kerb Ġāzi'ye ĥayr duŖā itdiler. Ol ġün ol gice āsāyiş idüp (12) śābāñ oldu. Güneş ġulle-i ġāfdan baş ġaldırup Ŗālemi nūr ile münevver eyledi. Kerb Ġāzi (13) dıvān idüp erbāb-ı dıvān yirinde ġarār itdi. Ešnā-i kelāmda Kerb, Ĥoca ŖAmr'uñ yüzine bağup (14) aytdı: ey peyk-i Nebi senden recā iderem ki Muĥammed Ĥānefi'yi bize bulasñ. Tā ki ol dağı bizim ile (15) bile ola ve Yezid ile cenk ide didi. ŖAmr ibn-i Ŗmeyye bunu işidüp aytdı: Ŗaceb şimdi ġanda ola (16) diyünce bir ŖArab yirinden ġağup aytdı: Muĥammed Ĥānife Beni-nağire Ĥabile'si'nde (17) imiş. Ammā ĥaste imiş didi. ŖAmr bunu işidüp ġağup Kerb['e] aytdı: ben gelünceye ġadar siz bunda taĥammül idin [217] (1) diyüp revān oldu. Kendini Ŗattār şekline ġoyup biraz ġoğılar iğine misk-i zaŖferān (2) ġoyup revān olup gitdi. ġünlerde bir ġün Beni-nağire Ĥabile'si'ne geldi. Bir zengi evinde miĥmān (3) oldu. Ol gice ešna-i kelāmda zengiden Muĥammed Ĥānefi'yi suŖāl itdi. (4) Muĥammed Ĥānefiyye burada Sevilā evindedür didi. ŖAmr ibn-i Ŗmeyye bunu işidüp zengiyeye aytdı: (5) gel baña Sevilā evin ġöster didi. Ol zengiyeyñ yirden Sevilā'nuñ evin ġösterdi. (6) ŖAmr gice yarısında Sevilā'nuñ evine geldi. Dıvārdan iğeri girdi. Ĥāne-be-ĥāne aradı. (7) ġördi ki bir evin iğinde Muĥammed Ĥānefi turmuş namāz ġılar. ŖAmr iğeri girdi. Śabr itdi. Namāzdan (8) fāriğ oldu. Ĥoca ŖAmr ileri varup Muĥammed Ĥānefi ile ġörüşdiler. Ešnā-i kelāmda ŖAmr, Kerb (9) ĥikāyetini söyledi. Muĥammed Ĥānefi bu ġıśsayı işidüp aytdı: ben şimdi ĥastayam. İnşāŖallāh (10) feraĥ olur isem bir sāŖat turmazam. Ben de Ŗasker cemŖ iderem. Müöminlere yardım itmege giderem. (11) Bu kerre ŖAmr, Ŗeyne'l-Ŗābidin'uñ selāmın söyledi. Muĥammed Ĥānefi Ŗaleyk aldı ve aytdı: Kerb'e benden (12) selām it. Ġayret itsün. Yezidilerden imām Ĥüseyn'uñ intiğāmın almağa ve hem Ŗeyne'l-Ŗābidin'i (13) ĥalās itmege inşāŖallāh ben de varıram didi. ŖAmr ibn-i Ŗmeyye andan ġağup ol zenginüñ (14) evine gelüp ol gice anda yatdı. İrtesi ġün yola revān olup ġünlerde bir ġün Kerb'e geldi. (15) Mācerāyı söyledi. Kerb bunu işidüp ĥoş ola diyüp Ŗaskeri ġeçirüp Ŗazm-ı MuŖariyye (16) itdi. Bunlar gelmekde olsun. Sen ĥikāyeti başğa yüzden diñle.

### **Ĥıśsa-i Mālik Ecdār Muğābil-i Yezid:**

MefāŖilün MefāŖilün FeŖülün

(17) Gel imdi diñle benden bir hîkâyet  
Saña şerh ideyim n'oldı rivâyet

[218] (1) Havâriç Óaskerinden dâstânı  
Saña söyleyeyüm diñle [sen] anı

(2) Yezîd kıssasını diñle ey yâr  
Ne olur müómin{ler} ile âhir kâr

(3) T`arîh içinde buldum kıssâsını  
Alur Óaķıllı olan hîşsesini

(4) Murâdım bu benim Óâlemde ekşer  
DuÓâyla añılam ben ey birâder

(5) DuÓâ ile olur ğamlı göñül şâd  
DuÓâ ile olur virenler bünyâd<sup>136</sup>

(6) Velâkin sen dañı turma ey yâr  
Şalât ile selâmı eyle tekrâr

(7) Kâtibine her kim iderse duÓâ  
ŞefâÓat ide yarın aña Muĥammed Muştafâ<sup>137</sup>

(8) Rivâyet ider ki ÓAmr ibn-i Ümeyye, Kerb gidünce Mâlik Ecdâr oĝlı Ümeyye'nüñ yüzine baķup (9) aytdı: ey Ümeyye saña recâ iderem ki varup Yezîd-i Pelîd'üñ ahvâlini görüp atañ ÓAmr ibn-i (10) Ümeyye gelene ķadar bize bir haber getir didi. Ümeyye bunu işidüp aytdı: n'ola ey pehlevân emriñe (11) meómuram diyüp ķalkup çadırına geldi. Şüretini tebdîl-i Rüm ĥalkı şekline girüp (12) Óazm-ı Şâm itdi. Günlerde bir gün Şâm'a geldi. Gördi ki bārgāh ve būngāh ve ĥayme-i ĥaremgāh (13) çadırlaruñ ĥesābın ancak cenāb-ı Allāh bilür. Rivâyet ider ki Mâlik Ecdâr Kūfe'yi Bağdād'ı (14) ve

<sup>136</sup> Vezin bozuk.

<sup>137</sup> Vezin bozuk.

Baśra'yı zabt idünce Yezîd-i Pelîd etrafa nâmeler perâkendî itmiş idi. Ve bir nâme Mağrib şâhına (15) göndermiş idi. Adına Fatrûk ibn-i Hâm dirler idi beş kerre yüz biñ küffâr Óasker ile (16) Fatrûk gelmiş idi. Meger Fatrûk'ũn atasını Kerb helâk itmiş idi. Kerb'den babasınıñ (17) anın daÓvâ ider imiş. Kerb, Mağrib'den gidünce ol daı Óasker cemÓ idüp gitmek [219] (1) üzre iken Yezîd'den mektûb gelmiş idi. Ol sebebden bunca Óasker cemÓ idüp gelmiş idi. (2) Ve üç kerre yüz biñ Óasker ayşer-i Rûm göndermiş idi. ayşer'ũn bir pehlevânı var idi. Ve hem ız(3)arındaşı oqlı idi. Adına Naštûr-ı Frenk dirler idi. Anı baş diküp göndermiş idi. Ve Yezîd (4) daı etrâfından yedi kerre yüz biñ Óasker cemÓ itmiş idi. Sekiz kerre yüz biñ keferre vü fecere (5) Óaskeri ve yedi kerre yüz biñ havârîc Óaskeri cümlesi on beş kerre yüz biñ âdem oldı. Ümeyye (6) bu Óaskeri enbüh enbüh seyr idünce başınıñ şacı dik turdı aytdı: yâ Allâhü'l-Óâlemîñ müóminleri (7) sen bu žâlimlerũn şerrinden şakla diyüp Óasker içine girdi. Seyr ide ide Yezîd'ũn dıvânına (8) geldi. Gördi ki at at âdem cemÓ olmuş. Bir alabaluk gördi ki dârât-ı Dârâ'dan nişân (9) virir. Biñ belâ ile yitine yitine içeri girüp gördi ki bir taht-ı Óâlî kurulmuş. Tahtıñ her (10) güşesine dürr ü cevâhir ile müzeyyen itmişler. Ve tahtıñ ayaqları altun gümüş ile ablanmış. (11) Ve tahtıñ üstüne Yezîd-i Pelîd geçip arâr itmiş. Şağ tarafında altmış şandali ve sol yanında (12) daı altmış şandali üzerinde birer havârîc pehlevânı begleri ve cehennemũn segleri oturmuş. Vezîr (13) yirinde ÓAmr ibn-i ÓĀs ve sol yanında Mervân ibn-i Ĥakem otur[ur]. Bu ikisinden ayrı daı on (14) vezîr var. Her birisi düşmân-ı âl-i Nebî ve pür-kibr-i Ĥasedî melÓunlar oturur. Vezîr muâbelesinde (15) bir taht-ı Óâlî kurulmuş. Ol daı dürr ü cevâhir ile müzeyyen olmuş. Mağrib şâhı Fatrûk (16) üzerinde oturmuş. Bunuñ daı etrâfında yedi vezîr var. Üç yüz keferre vü fecere pehlevânı arâr (17) itmiş. Ve bir tarafında daı bir taht kurulmuş. Ol daı laÓl ü yâût ile müzeyyen olmuş. Üstünde [220] (1) ayşer-i Rûm'ũn pehlevânı Naštûr-ı Frenk patrik ve keşîşler ile ve ruhbânlar ile gürbüz (2) pehlevânlar arâr itmişler. Dıvân-Ĥânenũn büyüklere dört güşesi bir o atımı var. ÓArab, ÓAcem, (3) Frenk, Rûm, Rûs ve Tâtâr on beş kerre yüz biñ Óaskeriñ pehlevânları bir yire cemÓ olmuşlar lâf (4) u güzâflar iderler. Ümeyye bu dıvânı bu heybeti görüp tururken yemekler gelüp yemege başladılar. Andan (5) şarâb getirüp merkeb şu içere gibi içdiler. Birazdan kelleleri germ Ĥatırları nerm olunca muÓanniler (6) gelüp tanburuñ ulağın bürüp defÓiñ yüzine tabınclar urup âheng itdiler. Ĥavârîciler (7) mest olup her birisi lâflar urup Yezîd'ũn Ĥatırını ele aldılar. Bunu Magrib şâhı işidüp (8) müómin pehlevânlarına dil uzadup



aytdı: ey halife velî nâ-şâdîñ ğam-ğın olmasîñ. ÓArablar, Óİsâ (9) ümmetinüñ ve Naštūrî milletinüñ yüzi şuyını yire dökmüşlerdür. Ve kiliselerümüzi rağbet koma(10)mışlardur. Seniñ himmetüñle cümlesini helâk idelim diyüp nice bunîñ emşâli mühmelât sözler (11) söyledi. Yezîd bu mel'Öünüñ sözün işidüp şâd oldu. Ol ğün aħşam olıncaya kadar Óİş u (12) nüş itdiler. Aħşam olunca Ümeyye aytdı: Maĝrib şâhı Zemîñ mü'omneler zebân-dırâzlık itdi. Bu ğice bu la'Öine (13) bir reng çekem diyüp Fatrük'üñ öĝine düşüp hâs hizmetkârı şekline ĝirüp Fatrük'la (14) çadırına ĝeldi. Fatrük ĝâyet serhoş idi. ĝelünce oturmaĝa mecâli kalmayup hemân döşegin (15) atdılar yatdı. Fatrük'üñ hizmetkârları hep serhoş olmuşlar idi. Biraz ârâm idüp her birisi (16) çadırlarına ĝitdi. Fatrük'üñ çadırı hâlî kaldı. Bekcilerüñ burnına dâru-yı heşmer kókıladup (17) Óaqlını aldı. Fatrük'ı Óüryân idüp çadır direĝine şardı. Andan soñra torba-i ĝile-i [221] (1) Óayyâresin ortaya koyup birkaç reng boya çıkardı. Evvelâ Fatrük'u karaya boyadı. Andan al, yeşil, kızıl, (2) sarı, ĝök, benefşe ĝibi benekler itdi. Andan soñra çadır içinde yükde yeñi bahâda ağır her ne buldı (3) ise aldı. Faşra çıkdı. Bir tenhâ yirden Mu'Öariyye yolına revân oldu. Ol ĝice ĝeçüp (4) şabâh olunca Fatrük'üñ hizmetkârları ĝelüp çadırı öĝinde karar itdiler. Bir miğdâr (5) turup baĝdılar ki Fatrük uyanmaz. ÓAceb ne çok eĝlendi diyüp biraz dañı turdılar. (6) Meger Fatrük'üñ tura tura Óaqlı başına ĝemiş idi. ĝördi ki kendini çıblâk idüp çadır (7) direĝine şarmışlar. Ta'Öaccüb idüp a'Özâsına baĝdı ki şekli başdan ayaĝa kadar kabkara (8) olmuş. Kendini çadır direĝine muhkem şarmışlar. Birer birer elvan elvan reng ile benek benek (9) itmışler. Ĥayrân olup çadıra baĝdı. ĝördi ki kendi çadırıdır. Dañı beter Ĥayrân (10) olup çağırup feryâd itdi. Bre beni böyle kim itdi. Faşrada oturanlar Fatrük'üñ (11) sesini bilüp begimüz uyanmış diyüp içeri ĝirdiler. ĝördiler ki taht üstünde yiller (12) eser. Ta'Öaccüb idüp beg kanda ĝitdi ola diyüp dört tarafa nażar iderken nâĝâh baĝup (13) ĝördiler ki bir kara süretli Ĥerîf ĝövdesi başma ĝibi al, yeşil, sarı, kırmızı çinîler ile (14) müzeyyen olmuş. Fikre varup Óaceb bu kim ola dirken Fatrük Óaql itdi ki kulları kendini (15) bilemediler. Çaĝırup her birin adlı adıyla söyledi. Aytdı: ben siziñ şâhîñuz Fatrük'am beni (16) kim böyle itdi diyüp bunlara ĝışm itdi. Fatrük'üñ kulları bildiler ki bu şekl-i Óacib süretli (17) Fatrük imiş. Hemân çadır direĝinden çözüp sıcaĝ şü ĝetirüp biñ belâ ile boyayı giderdiler. [222] (1) ÓAceb bu naĝşı kim itdi ola diyerek libâs ĝetirüp üzerine ĝiydi. At ĝetürdiler binüp Yezid'üñ (2) dıvânına ĝelüp tahtına ĝeçüp karar itdi. Andan soñra esnâ-i kelâmda ĝice kendine olan ahvâli söyledi (3) ve aytdı: kim olduĝın bilmedim didi. Mervân ibn-i Ĥakem aytdı:

ben bildim. Ya Baba ÓAmr'dur yāhūd oğlı (4) Ümeyye'dür. Cāsüsluđa gelüp seniñ sözün anlara hoş gelmeyüp saña bu işi yapmışdur didi. (5) Fatrük, ÓAmr'ı ve oğlı Ümeyye'nüñ nasıl oldığın suóal itdi. Mervān ibn-i Hākem, ÓAmr ve oğlı (6) Ümeyye'nüñ ahvālin Fatrük'a bir bir söyledi. Fatrük Mervān'ın sözünü işidüp bir zamān sākın (7) oldu. Andan baş kaldırıp aytdı: ol ÓAmr Ümeyye didiğiniz ādem burada degül midür didi. (8) Mervān aytdı: hāy sen anları aramak lāzım degül. Anlar buraya gelürler. Eger eliñden bir iş (9) gelürse ol zamān it didi. Fatrük ğayri söylemedi. Gine şarāb içmege meşğül (10) oldılar.

### **Ƙıssa-i Mālik Ecdār Muķābil-i Yezid İbn-i MuÓāviyye Ve İmdi Kerb Ğāzi.**

Kelām-ı manżüm:

- FāÓilātün FāÓilātün fāÓilün  
(11) Diñle bu yüzden gine bir dāstān  
Şerh ideyim saña bir bir bu zamān
- (12) Ehl-i t'ārīħden rivāyet ideyim  
Saña bir nāzik hikāyet ideyim
- (13) İşidüp bu kıssayı şād olasıñ  
Bend-i ğamdan bir dem āzād olasıñ
- (14) İdeyim šāhib-ħurūciñ kıssasın  
Ādem olan ala bir bir ħiśsesin
- (15) Sergüzešt-i āl-i Ahmed'den haber  
İdeyim bir bir saña ey muÓteber
- (16) Cān u dilden sen daħı ey niķ-nām  
ÓAşķıla di eśselātu veśselām

(17) YaÓni Ebā Hafz-ı Kūfi'den rivāyet iderler ki Ümeyye MuÓariyye'ye gelüp havāriķ Óaskerinüñ [223] (1) ğalabaluğın bir bir söyledi. Müóminler birbirine bağdılar. Useyyd ibn-i Munzır aytdı: isterse havāriķ (2) Óaskeri biñ kerre yüz biñ olsuñ

qorqmazam. Zırā ki Hāq̄q̄ TeŌālā bizim iledür. Bātıl (3) anlar iledür. Hāq̄q̄ bātıldan qalmaz. TeŌālā bizim muŌinimizdür. Useyyd böyle diyünce bir bir (4) müömin pehlevānları cūş u hurūş idüp aytdılar: Őimden-giri hāzır idüp gitmek gerekdür (5) diyüp aytdılar: burada çok eglendik didiler. Mālik Ecdār müömin pehlevānlarından bunı (6) işidüp şād olup tiz birisine duŌā idüp emr itdi. ŌAsker içinde nidā itdiler. (7) Her kişi yarağın görüp göçdür didi. Bunlar bu sırada iken bir kimse gelüp Mālik Ecdār’uñ (8) qademine baş qoyup aytdı: saña müjdeler olsun. Yarın Kerb Ğāzī yigirmi beş biñ (9) müömin Ōaskeri ile geliyor didi. Mālik Ecdār bunı işidüp ol gün eglenüp irtesi (10) gün atlarına binüp Kerb Ğāzī’ye qarşu gitdiler. Bir yirde raós gelüp Mālik Ecdār atından inüp (11) Kerb’e qarşu vardı. Kerb Ğāzī dahı piyāde olup Mālik ile görüŕüp hāl hatır sordılar. (12) Andan soñra Kerb’uñ qarındaşı MaŌdı ve Esed gelüp Kerb’uñ elin öpdiler. Andan soñra İbrāhım, Šaffān (13) gelüp görüŕdiler. Hoca ŌAmr, Kerb’e Useyyd’uñ merdāneliğın söylemiş idi. Useyyd gelüp görüŕünce (14) aytdı: yā Kerb işte saña vaşf itdigim bu yigitdür didi. Andan soñra sāöir müöminler (15) cümlesi gelüp görüŕdiler. Andan soñra cümlesi atına binüp qonaq yirine gelüp Kerb’uñ (16) çadırın bir çayır-gāhda qurdılar. Ol gün diñlenüp irtesi gün dıvān idüp Kerb (17) Ğāzī’ye ziyāfet itdiler. Andan soñra Ōaskeri hesāb itdiler. Őehid olandan başqa [224] (1) müömin Ōaskeri ve havāricden müslimān olan ve Kerb’uñ Ōaskeri ile dört kerre yüz biñ Ōaskeriñ (2) hesābın aldılar. Andan soñra bir eşref sāŌatde ihsān vaqtde tārīh-i hicretiñ altmış yılında (3) Zī’l-qaŌdenüñ guresinde Mālik Ecdār emr itdi. MuŌariyye’den kalkup Šām tarafına Ōazm (4) itdiler. Bir nice günde Šām’a geldiler. Cāsūslar gelüp Yezid’e haber virdiler ki işte (5) yarın Mālik Ecdār dört kerre yüz biñ Ōasker ile gelüp siziñle muqābil qonar didiler. (6) Fatrūk bunı işidüp Yezid’e aytdı: geyñ bir yirden ŌArabları seyr idelim didi. Yezid qāöil (7) olmayup aytdı: eger siziñ canıñuz çekerse varıñ seyr idiñ didi. Fatrūk aytdı: bizler (8) tenhā olunca anlaruñ kim olduğın bilmek. Bize bir kimse olsa ki anları bize haber vire didi. (9) Yezid aytdı: işte Mervān-ı Hākem siziñle bile gitsiñ. Size bir bir haber virsiñ didi. (10) Fatrūk rāzı olup yol üstüne bir çadır qurdılar. İrtesi gün Mervān ibn-i Hākem, Nestür-ı (11) Frenk ve Fatrūk çadıra gelüp qarār itdiler. Nāgāh MuŌariyye yolından bir toz peydāh oldı. Toza (12) yıl qarşu varup tozu iki şakq̄ itdi. Gördiler ki kırq Ōalem ve kırq sancaq peydāh (13) oldı. Kırq biñ erüñ nişānesi zāhir oldı. Fabl u nefır āvāzından Ōālem velvele ile toldı. ŌAlem dibinde (14) iki genc arslan gibi yigit gelür. Varup bir çayır-gāhda qondılar. Fatrūk, Mervān’dan suŌāl (15) itdi ki bunlar kimlerdür? Mervān aytdı: Mālik

Ecdār' uñ oğullarıdır. Birinüñ adı İbrāhîm ve birinüñ adı (16) Şaffān' dur didi. Mervān böyle dirken bir toz dañı peydāh oldu. Yağın gelünce otuz beş Óalem (17) otuz beş biñ erüñ nişānı žāhir oldu. NaÓralaruñ āvāzından cihān velvele ile toldı. ÓAlem dibinde [125] (1) üç yigit ecderhāya beñzer. Fatrūk sordı Mervān aytdı: ÓAmr MaÓdî oğlu MaÓd' dur ve Kerb oğulları Esed (2) biri ÓAmr' dur didi. Bunlar dañı varup ÷ondılar. Bir toz dañı çığdı. Kös ü nefir āvāzından cihān sadā ile (3) toldı. Yil qarşu varup iki şakç itdi. On iki Óalem, on iki biñ erüñ nişānesi göründi. ÓAlem (4) dibinde bir nev-civān heybetli gelür. Yanında bir zengî gelür. Qadd-i qameti meyl-i mināreye beñzer. Fatrūk bunu (5) görünce sordı. Mervān aytdı: her gün dīvānda şikāyet itdigimiz Useyyd ibn-i Munzır işte budur didi. (6) Fatrūk aytdı: ya ol zengî kimdür? Mervān aytdı: Bağdād yanında bir mağara vardur. Biñ zengîyle orada (7) bu herif hārāmiliq ider idi. Ol mağarada bir tılsım var dirler idi. Bu Useyyd varup ola hārāmileri (8) tutmuş kendine döndermiş ol tılsımı açmış. İçinde nice altun gümüş bulmuş. Fūğı, sancağı, (9) kösleri anuñ içinden çıkarılmış. Ve iki kızıl altundan düzilmiş ulu kösleri var imiş. Şimdi (10) çalınan anlardur didi. Useyyd dañı varup qonunca bir toz dañı qopdı. Toza yil qarşu (11) varup iki şakç itdi. Yigirmi beş Óalem yigirmi beş biñ erüñ nişānesi žāhir oldu. Sancaq (12) dibinde iki kimse emirāne libāslar giymiş. Fatrūk aytdı: bunlar kimlerdür? Mervān aytdı: Mekke sultānı (13) ÓAbduśśamed' dür. Yanındaki oğludur. Adına RāfiÓ dirler didi. Bunlar varup qonunca bir toz dañı (14) peydāh oldu. Geldükce elli Óalem, elli biñ eriñ nişānesi göründi. ÓAlem dibinde üç kişi zerrin libāslar (15) giymiş. Şāhāne at binmiş. Fatrūk sordı. Mervān aytdı: biri Hāleb begi ve biri Naśbin şāhı (16) ve biri Muşul emiridür didi. Bunlar dañı gelüp qonunca bir toz dañı peydāh oldu. Yil qarşu (17) varup tozu iki şakç itdi. Elli Óalem elli biñ eriñ nişānesi žāhir oldu. ÓAlem dibinde [226] (1) beş pehlevān qoşa qoşa gelürler. Fatrūk suóal itdi. Bunlar kimlerdür? Mervān aytdı: bunlar Mūsā-yı (2) EşÓariyye' nün pehlevānidur. Mūsā-yı EşÓariş şehid olmuşdur. (3) Bunlar anuñ Óalemin ve sancağın gezdürirler didi. Bunlar dañı varup qonunca bir toz dañı žāhir oldu. Yağın gelünce toz içinden seksan Óalem (4) seksan biñ eriñ nişānesi āşkāre oldu. Ammā bu Óalemleriñ arasında Hāzret-i İmām Hüseyn' uñ (5) Óalemi ve cübbesi kızıl qana qarç olmuş. Ammā bu Óalemlerüñ dibinde iki pır-i nūrānî qaralar giymiş (6) ve qaralar sarınmış. Birinüñ elinde nacaq yalıncaq görenler ecderhā sanur. Bunlaruñ ardında niqāb (7) ile bir kimse gelür. Fatrūk bunları görüp suóal itdi. Mervān aytdı: şol elinde nacaq tutan Mālik (8) Ecdār' dur. Ve ol yanındaki Kerb Gāzi' dür. Ve ol ardunca niqābla gelen Mālik Ecdār' uñ (9) kıızı

Şafiyye'dür didi. Bunlar gelüp konuşca bir toz dağı göründi. Yakın gelünce yüz Óalem yüz biñ (10) erüñ nişānesi zāhir oldı. ÓAlemlerüñ dibinde bir siyāh ceride-i nūrāñi kişi zerrin libāslar (11) giymiş. Fatrük bunu görüp sordu. Mervān aytdı: bu Hābeş sultāni Melik Neccāşî'dür dedi. (12) Ol dağı gelüp konuşca bir toz dağı peydāh oldı. Yakın gelünce on Óalem on biñ erüñ nişānesi (13) āşkāre oldı. Cümlesi piyāde. Fatrük sordu. Mervān aytdı: şol kısa boylu köse (14) şakallı ÓAmr ibn-i Ümeyye'dür. Yanındaki köse kara şakallı elinde nacağı var Ümeyye'dür. İşte (15) seni başma gibi boyayan oldur didi. Anlar da gelüp kondılar. Fatrük dağı çadırına gitdi. (16) Müóminler cümlesi konup yirli yirinde rāhat oldular. Ol gün geçip irtesi gün güneş kulle-i (17) káfdan baş gösterüp Óālem[i] nūr ile münevver eyledi. İki cānibden müómin-i müslimān havārîc-i ehli [227] (1) küfrān dıvān-ı şāhî kurup. Evvelā Melik Neccāşî dıvāna gelüp kendinüñ erkān-ı devleti ve erbāb-ı (2) saltanatı yirli yirinde karar itdiler. Sağ yanında Mekke sultāni ve Muşul emiri ve şol yanında Hāleb (3) emiri ve Naşbin meliki otururdu. Gine vüzerā yirinde Hābeş sultāni otur[ur]. Gine sağ yanında (4) pehlevānluğ yirinde Mālik Ecdār oturdu. Mālik Ecdār'üñ sağ yanında Useyyd oturdu. Anuñ (5) yanında Şaffān dağı yanında Ğam-h̄ār-ı Zengî oturdu. Ve şol yanında İbrāhîm ve yanında niķābla (6) Şafiyye oturdu. Andan aşağıda Şābir oturdu. Anuñ altında Ğāzanfer-i Hālebî ve ÓÜmrān Hālebî (7) oturdu. Ve şol yanında pehlevānluğ yirinde Kerb Ğāzî oturdu. Kerb'üñ sağ yanında karındaşı (8) MaÓdı oturdu. MaÓdı'nüñ yanında Muķattil-i Muşulî ve Beşîr-i Muşulî oturdu. Ve Kerb'üñ şol (9) yanında Esed ile ÓAmr oturdu. Bunlaruñ yanında gelüp ÓAmr oturdu. Ve tahtuñ karşusunda (10) beş sandalı kodılar. Orta yirde Ğāsım oturdu. Sağ yanında Süheyl ve Behmen oturdu. (11) Şol yanında ÓĀsım ile Rustem oturdu. Tahtuñ öñinde bir sandali kodılar. ÓAmr ibn-i Ümeyye (12) oturdu. Ve Óayyārluğ yirinde Ümeyye ile Zehîr oturdu. Bāķî erbāb-ı dıvān ve aşhāb-ı (13) erkān yirli yirinde karar itdiler. Andan soñra taÓām gelüp yemege başladılar. Şükriñ (14) didiler. Andan soñra hūb āvāz ile Ğuróān-ı ÓAżîm'i tilāvet itdiler. Andan soñra naÓt-ı Resül (15) oķundı. DuÓālar itdiler. Bir zamāndan soñra Mālik Ecdār baş kaldırup aytdı: ey ehl-i beytiñ (16) yolına cān ve baş virenler Yezîd'e bir mektüb gönderelim dirim. Siz ne dirsiñüz didi. Anlar da (17) n'ola maķbül didiler. Mālik emr itdi: bir nāme yazdılar. Mālik ecdār mührleyüp Hoca ÓAmr'üñ [228] (1) yüzine bakup aytdı: ey peyk-i Nebî gerçi zahmet olur ise de bu mektübu Yezîd'e iletisiñ. Bize (2) bir cevāb getir didi. Hoca ÓAmr yirinden kalķup mektübu eline aldı. Yezîd'üñ dıvān-hānesine (3) geldi. Ğapucıbaşına gelüp izn istedi. Ğapucı izin virüp ÓAmr'ı içeri

getürdiler. Hoca (4) ÓAmr selām virüp aytdı: benim selāmım ol kimseye olsun ki Hâşk TeÓālā’nuñ vaĥdānıyetine (5) ve Muĥammed Muştafā’nuñ risāletine taśdıķ idüp ĉihār yārini seve. Ve āl ü evlāduna (6) muĥıbb ola. Hoca ÓAmr böyle selām virünce üç dört kişiden ġayrı selāmın kimse (7) almadılar. Andan ÓAmr ibn-i Ümeyye’ye yir gösterdiler. Oturdu. Ögine taÓām ĳodılar yidi. Şükrin (8) didi. Andan soñra Hoca ÓAmr yirinden ĳalķdı. Nāmeyi ĉıķarup Óarz itdi. Yezıd emr itdi. (9) Nāmeyi aldılar ögine ĳodılar. Yezıd nāmeyi eline alup mührin giderüp ÓAmr ibn-i ÓĀś’uñ (10) eline viridi. ÓAmr ibn-i ÓĀś mütālaÓa ĳıldı. Yazılmış ki:

Kelām-ı manżüm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün  
(11) İbtidāóı bism-i Ĥayyü’l-ķadım  
Şekksizin oldur Raĥım-i kerım
- (12) Żātı birdür sıfatı bı-ĥaddıdır  
Ehl-i Óıśyāna lutfı bı-Óadeddir<sup>138</sup>
- (13) Raĥmetin ĳudretin temām itdi  
Aĥmed’i cümlemize imām itdi
- (14) Taĥt-ġāhı risāleti şāhıdır  
Āsmānı nübüvete māhıdır
- (15) Yer gök rüşān oldı nūrından  
MüddeÓı görmez anı ġururından
- (16) Cehār yarı cihānda encüm-i dın  
Oldı her birisi ĉerāġ-ı yaķın<sup>139</sup>
- (17) Biri Śıddıķ biri[si] oldı ÓÖmer  
Biri ÓOşmān u biri Ĥaydār Kerrār

<sup>138</sup> Vezin bozuk.

<sup>139</sup> Benim ashabım gök yüzünde yıldızlar gibidir. Beyhakı: 1002.

[229] (1) Cānımı her biri[si] nişār itdi

Dīn yolın bunlar āşkār itdi

(2) K̄urretü'l-Ōayn-ı Aĥmed-i Muĥtār  
Şāh Ĥüseyn ibn-i Ĥaydār-ı Kerrār

(3) Olduğı çün Ĥüseyn ezelden saŌıd  
Kerbelā yazusunda oldu şehid

(4) Aña vü aśhābına selām olsun  
TābīŌ-i āl ü evlāduna müstedām olsun<sup>140</sup>

(5) BaŌde ez-ĥamd-i Ĥüdā ve naŌt-ı seyyidi'l-enbiyā ve vaśf-ı cihār-yār-i bā-śafā ve medĥ-i ĥasan-i hulķ-ı (6) rızā ve Ĥüseyn-i şehid-i deşt-i Kerbelā oldur ki sen ki Yezid'siñ. Mektüb vüsülında. (7) Bil ve āgāh ol ki Zeyne'l-Ōābidin'i zindāndan çıkarasıñ. Ve şimdiye kadar itdigin günāhlarıña (8) tevbe idesiñ. Hem Zeyne'l-Ōābidin'e bīŌat idesiñ. Şām diyārını gine seniñ taĥt-ı (9) ĥükümetinde ideyim. Eger sözimize uymazsañ kısaś için seni ħatl ideyim. Cevābıñ ne ise (10) buraya beyān idesiñ dimiş. Çün ki Yezid nāmenün cevābımı işidüp ġazaba gelüp dizi (11) üstüne gelüp kinle ŌAmr ibn-i Ümeyye'nüñ yüzine baķup aytdı: ey ŌAmr, Mālik kimdür ve Kerb ne (12) kişidür ki Ōasker cemŌ ide üzerime gele. Ben ĥod ĥazret-i Resül'ün seccādesi üstünde (13) otururam. Şimdiki ĥālde ulu'l-emr benem. Kim ki ulu'l-emire ŌitāŌat itmezse ħatli cāŌiz (14) olur. Ĥaķķ TeŌālā'nıñ emrine ŌitāŌat itmemiş olur. Zırā kelām-ı ħadiminde buyurır: (15) *yā eyyühellezine āmenu ve ātiŌullāh ve ātiŌu'r-resül ve ulu'l-emirümenküm*<sup>141</sup> ŌAmr ibn-i Ümeyye (16) bunu işidünce aytdı: Yezid eyi dirsiñ. Kim ki ulu'l-emire ŌitāŌat eylemezse ħatli (17) ĥelāldir didi. Ulu'l-emir kimdür ki biz aña ŌitāŌat itmedik. Eger sen Ulu'l-emirem [230] (1) dirseñ yalan söylersiñ. Ulu'l-emir degülsiñ. Zırā senden efdāl kimseler vardur. Ulu'l-emr (2) olmağa anlar lāyıkdur. ŌAbdullāh ibn-i ŌAbbās ve ŌAbdullāh ibn-i Zübeyr ve Enes ibn-i Mālik ve ŌAbdullāh (3) ibn-i ŌŌmer ibnü'l-Ĥattāb ve Muĥammed Ĥānefi ibn-

<sup>140</sup> Vezin bozuk.

<sup>141</sup> Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ulü'l-emre de. Nisā: 4/59.

i İmām ÓAlıyye'l-Murtażā oğlı Aşđar yaÓnı Žeyne'l-Óābidin. (4) Bu altı kiři şihhatde iken saña ulu'l-emr olmağ cāóiz degüldür. Bunlar Óālim ve zāhid mütedeyyin (5) kimselerdür. Óadāletlerinde söz yoğdur. Sen žālimsiñ. Ve hem fāsıksıñ. Zırā řarābı hamır (6) idersiñ. Ve hem yağayım(?). Eger tevbe itmezseñ seni řatl itmek lāzımdur. Ve dağı saña muÓayyen (7) olanı da söyleyeyim. Zırā Allāhu TeÓālā kelām-ı şadımında ve Furđān-ı Kerım'inde buyurmuşdur ki

Řavl-i TeÓālā:

(8) *Mine'l-muóminin ektetelü fe aslıhü beynehumā, fe in beğat ihdāhuma Óale'l-uhrā fe kātılulleti tebđi háttā tefıóe ilā emrillāh, fe in faóet fe aslıhü beynehumā bi'l-Óadlı ve ağsitü, innallāhe yuħıbbu'l-muksitın. Şadağu'l-lāhü'l-kerım*<sup>142</sup> diyünce Mervān baş şaldırup aytdı: ey ÓAmr Hāđđ (11) sözi řo. Hāsılı siziñle bizim aramızı şılıc irād ider. İşte yarın cengdür. Hāżır<sup>143</sup> (12) olıñ. Aramıza yazılan ne ise görelim diyüp Hoca ÓAmr'a hilÓat giydirüp izin (13) virdiler. ÓAmr taşra çığup Mālik Ecdār'a gelüp cevāb ne ise söyledi. Mālik Ecdār emr itdi. (14) ÓAskere nidā itdiler. Ol gün ol gice geçüp şabāh oldı. Güneş şulle-i kāfdan baş şaldırup (15) cihāmı nür ile münevver itdi. İki cānibden müómin-i ehl-i ĵmān havāriç-i ehl-i küfrān cümlesi atına (16) binüp meydān kenārında řarār itdiler. Hemān Useyyd at sürüp Melik Neccāşı, Mālik Ecdār, Kerb, (17) ÓAmr ibn-i Ümeyye öginde baş şoyup duÓā istedi. Cümle müóminler Hüdā muÓıñüñ olsuñ didiler.

Kelām-ı manżüm:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

[231] (1) Şöyle urdı naÓrayı ol nev-civān  
Şandılar ki yire geçdi āsmān

(2) Hāyıruben didi hemmān pehlevān  
Kim beni bilmezse bilsıñ bu zamān

<sup>142</sup> Müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin; ikisinden biri diğerinin hakkına tecavüz etmiş olursa -Allah'ın emrine geri dönünceye kadar- haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki anlaşmazlığı adaletle çözüme bağlayın ve herkese hakkımı verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever. Hucúrat: 49/9.

<sup>143</sup> Hāżır.



- (3) Ben Useyyd'em Munzır oğlı Őir-i ner  
Nesl-i ŐAbdulmuttib'den muŐteber
- (4) Ey Yezid-i hıle-kār ehl-i fesād  
Ħani Mervān Ħakem [h]anı [ol] Ziyād
- (5) MuŐafā āline itdiñüz cefā  
Yarın anda bulmayas[ın]ız vefā
- (6) MuŐafā'dan nūr-ı ĵmān buldıñuz  
Pes niçün Őoñra peŐimān oldıñuz
- (7) Nevbetini āl-i AĦmed Şavdı çün  
Geldi nevbet sizlere bugün ki gün
- (8) Yarın anda olucağ<sup>144</sup> yevmü'l-ķıyām  
Dūzah içre kalası[sın]ız ber-devām
- (9) Kimin itdiñüz Şehid-i Kerbelā  
Kimini itdiñüz maĥpūs-ı {zindān-ı} belā
- (10) Yüz yüze gelüñ [hemān] ceng idelim  
Göziñüze Őālemi teng idelim

(11) Yezid-i Pelid, Useyyd'ün Őözün işidünce ğazabından ķudurmuş it gibi dört yanına  
(12) bağdı. Bir ĥārici var. Adına Őİmrān-ı Őāmı dirler idi. Hayli pehlevān geçinürdi.  
Aña (13) iŐāret itdi. Őİmrān-ı Őāmı, Yezid iŐāretine naöra urup meydāna girüp  
Useyyd'e (14) berāber geldi. Useyyd buña Őordı: ne ķiŐisiñ adıñ nedür didi. Őİmrān-  
ı Őāmı aytdı: Yezid'ün (15) Őandale-niŐin pehlevānıyam. Adıma Őİmrān-ı Őāmı dirler  
didi. Useyyd aytdı: gel beri āl-i Resūl[e] (16) muĥıbb ol. Cānıñı cehennem Őazābından  
başını ķılıcum đarbından<sup>145</sup> ĥalās eyle didi. Őİmrān bunu (17) işidüp ğıldı. Useyyd'ün

<sup>144</sup> Olunca.

<sup>145</sup> Seci.

yüzine bakup aytdı: henüz civānsiñ hayfdur seni helāk [232] (1) itmek. Gel beri in atıñdan. Qullarum seni bağlasuñ. Ben Yezid'den dilek ideyim. Saña kifāf-ı nefis (2) için bir nesne bildürsiñ. ÓÖmriñ olduqca duÓā eyle didi. Useyyd bunu işidüp aytdı: ey (3) nā-bekār laÓnet Yezid'e. Herze söyleme er iseñ hāmle kıl. Civānı piri saña göstereyim didi. (4) Óİmrān-ı Şāmi bunu işidüp hışm itdi. Eline nize alup Useyyd'e hāvāle kıldı. Useyyd (5) göñlinden aytdı: eger Allāhu TeÓālā hāzretleri fursat virürse bu iki Óaskere merdānelik (6) gösterem diyüp Óİmrān'ın nizesine kalkan virmeyüp şinesin karşı tutdı. İki Óasker (7) Useyyd'ün bu hāline hāyrān oldılar. Kerb Gāzi ve Mālik Ecdār aytdılar: bu yigit delü mi (8) oldu ki kalkan karşı tutmaz. Dirken anı gördiler ki Óİmrān'ın nizesi Useyyd'ün başına yakın (9) gelünce nizenüñ yalmanı dibinden öyle tutdı ki Óİmrān tura vardı. ÓÜmrān ne kōadar zor itdi (10) aslā Useyyd'ün elinden alamadı. Āhir Óāciz qalup gördi ki ileri kaqđı. Gitmedi. Giri (11) çekdi. Elinden alamadı. Bunı Yezid görüp hāyrān qaldı. Müóminler Useyyd'de duÓā itdiler. Andan (12) Useyyd kuvvet idüp nizeyi Óİmrān'ın elinden aldı. Óİmrān gördi ki nizesiyle kendini helāk (13) itmek ister. Cān hāvlinden kalkan karşı tutdı. Nize sipere toqınup eglendi. Öte geçdi. (14) Óİmrān nizenüñ üstüne düşdi. Arqasından çıqđı. Gözi arduca baqa qaldı. Useyyd (15) Óİmrān'ı nize ile at üstünden qapup meydān kenārına it ölüşi gibi atıvirdi. Havāric (16) Óaskerinden āh u figān göge çıqđı. İslām Óaskerinden Useyyd'e duÓā itdiler. Useyyd (17) meydān ortasında naÓra urup er taleb itdi. Bu Óİmrān'ın bir qarındaşı var idi. Adına [233] (1) ÓĀmır-i Şāmi dirler idi. Qarındaşı helāk olunca āh idüp naÓra urup meydāna (2) girüp Useyyd'e berāber geldi. Aytdı: ey gūlām bir kimse helāk itdüñ ki sen anuñ gāşiye-dārı (3) olmağa lāyık degülsiñ didi. Useyyd bunuñ sözlerin işidüp aytdı: ey melÓūn (4) herze söyleme. Er iseñ hāmle kıl seni anuñ yanına göndereyim didi. Useyyd böyle diyünce (5) ÓĀmır eline kılic alup Useyyd'e hāvāle kıldı. Useyyd dañı atını depüp ÓĀmır'ın koltuğı (6) altına girdi. Kılic tutan ucını sıqđı. Parmaqları birbirine geçdi. Kılic elinden düşerken (7) Useyyd alup ÓĀmır'ın kafasına çarpup kafasını tārmār itdi. Beyni burnından (8) geldi. Havāric Óaskerinden gurrān āsmān[a] irişdi. Müómin Óaskerinden Useyyd'e duÓā itdiler. (9) Useyyd gine şahin gibi meydānda turup pehlevān taleb itdi. İki Óasker Useyyd'ün (10) heybetine ve salābetine hāyrān qaldılar. Kimse Useyyd'ün meydānına girmedi. Tekrār naÓra (11) urdı. Mağrib şahı gördi ki Useyyd'ün meydānına kimse girmez kendinüñ bir qulı var (12) idi. Zengı idi. Adına Hişām dirler idi. Qadd ü qameti meyl-i mināreye beñzer. Qolları çınar (13) şahına beñzer idi. Bir Óacāyib şekldür.

Gören havf ider. Dişleri sarı, yüzi kâra, gözleri (14) yeşil, saçı şakalı ak tudakları kıvıltı it ölisi gibi nefesi koçar. Her kim yanına (15) varsa Óifrit gibi koçar. Fatrük anı yanına getirüp aytdı: var şol meydân yüzindeki (16) oğlanı getir. Başımı kes. Saña Yezid'den beglük alayım didi. Hişâm bunu işidüp (17) ferâhından kahkaha ile güldi. Hâzırda bir desde-cübı var idi. Cihânda bulduğı nâli [234] (1) mihı aña çaqmış idi. Hemân kaba kaba hâykırup piyâde meydâna girüp aytdı: ey oğlan (2) di hamle kııl. Yohsa çekerim başımı ezerim didi. Useyyd aytdı: ey laÓın sen kimsin? Ve ne kişisin? (3) Kimin neslisiñ? Kendini âşkâr eyle. Bilmeden seni helâk itmeyem didi. Hişâm, Useyyd'e kendini (4) bildürdi. Useyyd aytdı: imdi evvel sen hamle kııl. Sen dañı naşibiñ al didi. Hişâm bunu işidüp (5) gâzabından hınzır gibi dişlerin kııcıldadup deste-cübını Useyyd'e havâle kııldı. Müóminler (6) bunu görüp Hâkğ TeÓâlâ'ya tazarrú u niyâz kııldılar. Kerb Gâzi kaşd itdi ki meydâna gire. (7) Hoca ÓAmr komadı. Aytdı: sen seyr eyle Useyyd anuñ hâkğından gelür didi. Boğazından Hişâm (8) deste-cübı çaldı. Ammâ Useyyd aşığıdan kaçıvirdi. Hemân Hişâm'ın kıolı sarıldı. Az (9) kıaldı ki deste-cüb Hişâm'ın elinden yabâna gide. Useyyd Hişâm'ın đarbın bu vechle menÓ idince (10) Hişâm güldi aytdı: ey oğlan er iseñ đarbımı hñle ile savma. Gürz al didi. Useyyd (11) bunu işidip aytdı: ey laÓın erlük nice olduğın bilmez misiñ? Hamle öyle savmaq varluğdandır (12) didi. Hişâm bunu işidüp deste-cübını başı üstüne çevirüp Useyyd er iseñ đarbımı (13) menÓ eyle diyüp Useyyd'e hamle kııldı. Useyyd, Hişâm'ın (14) deste-cübına gürz karşı tutdı. Deste-cüb gürze tokınp takırtısı göge çıkdı. Useyyd gine Hişâm'ın đarbını (15) merdânluk ile menÓ itdi. Aslâ bir kılına hatâ gelmedi. Hişâm gördi ki ikinci đarbda dañı (16) alamadı vây ki kaçıdı. Dişlerin birbirine urup deste-cübını gine Useyyd'e havâle (17) kııldı. Useyyd gine Hâkğ TeÓâlâ'nuñ Óinâyeti ile menÓ itdi. Aslâ bir kılına hatâ gelmedi. Nevbet [235] (1) Useyyd'e gelünce atın depüp gürzin Hişâm'a havâle kııldı. Hişâm dañı deste-cübın berâber virdi. (2) Useyyd öyle çaldı ki Hişâm deste-cübın tutamayup desde-cüb arkasına râst (3) geldi. Ardından ağızından burnından kan aşıp yüzi üstüne yıkıldı. LaÓın gine gayretlenüp (4) kıalkdı. Useyyd bir đarb dañı urdı. Hişâm gine deste-cüb karşı tutdı. Useyyd'ün (5) gürzi tokınpunca Hişâm deste-cübı tutamayup arqasın virdi. Yüzi üstüne yıkıldı. Çabuğ (6) melÓun idi. Gine kıalkdı. Hâsıl-ı kelâm Useyyd'ün üç hamlesin yaqalamagla menÓ itdi. Nevbet (7) Hişâm'a gelünce deste-cübın yabâna atup canavar eli gibi elin uzadup Useyyd'ün kemerin tutup (8) kıuvvet itdi. Alamadı. Bir dañı kıuvvet alamadı. Üç defÓa kıuvvet itdi alamadı. Useyyd'ün kemerin salup (9) çeküp oturdı. Avın alamamış it gibi

solumağa başladı. Useyyd şabr itdi. Hişâm'ın (10) soluması turdı. Andan soñra qalkıp  
 kemerin Useyyd'e telsim itdi. Gel imdi sen dañı kaç kerre tutar (11) iseñ tut didi.  
 Useyyd ileri gelüp Hişâm'ın kemerine yapışıp yâ Allâh yâ Muḥammed yâ ÓAlî (12)  
 diyüp kuvvet itdi. Hişâm'ı eli üstüne aldı. Dine daÓvet itdi. Fâóide virmedi. Hemân  
 (13) meydân ortasında bir taş var idi. Useyyd Hişâm'ı getirüp ol taşta öyle çaldı ki  
 kafası (14) tarmâr oldu. Câmı cehenneme gitdi. Fatrük bunu görüp kaçıldı. Hişâm'ın bir  
 yoldaşı (15) var idi. Ol dañı zengî idi. Adına Temür-ı Zengî dirler idi. Merdüm-  
 horlardan idi. Eline (16) kılıc alup meydâna Óazm itdi. Useyyd'e yakın gelüp bi-  
 mehâba kılıc havâle kıldı. Useyyd İskender (17) kılıcın karşı tutdı. Temür'ün kılıcın  
 tığ-i İskender ile menÓ itdi. Nevbet Useyyd'e gelünce naÓra [236] (1) urup aytdı: ey  
 ḥarâm-zâde âdemi tığ ile şöyle çalarlar diyüp muḥarraḫ çaldı. Temür'ün Óaḫlı (2)  
 şaşduğundan kılıc karşı tutdı. Useyyd'ün kılıcı Temür'ün tığından kayup karnına râst  
 (3) geldi. Bakırsaḫların eyer-hânesine döküp çekdi. Pâre pâre oldu. Faşra düşdi. (4)  
 Câmı cehenneme revân oldu. Kerb Ğâzi, Useyyd'ün pehlevânlığın görüp duÓâlar itdi.  
 (5) Ve aytdı: ben bunca zamândur böyle pehlevân görmedim diyüp maşaóallâh didi.  
 Useyyd (6) naÓra urup er taleb itdi. Yezid, Useyyd'ün naÓrasın işidüp Mervân'a  
 aytdı: biz ÓAlî ibn-i (7) Ebî Fâlib'i dünyâdan gitdi diyü sevinürdik. Bu oğlan bize anı  
 aratdı diyüp kudurmuş (8) köpek gibi dört yanına nazar itdi. Meger Nastür-i Frenk  
 Useyyd'ün cengin görüp ḥayrân (9) olmuş idi. Yanında bir pehlevân var idi. Adı  
 Kostantiniyye tekfuruñ karındaşı idi. Ḥaylî (10) tır-endâz geçinürdi. Aryos-ı Rümî  
 dirler idi. Aña aytdı: ey Aryos var şu oğlanı (11) belki tır ile helâk idesiñ. Eger bu  
 oğlanı helâk iderseñ Kayser'den saña Kostan(12)iniyye'yi alayım didi. Aryos-ı Rümî,  
 Nastür'ün sözün işidüp şâd olup (13) meydân ortasında turdı. Terkisinden üç dâne oḫ  
 çıkarup ikisin tırnağında (14) berikidüp Useyyd'ün şinesin gözledi. Kuvvet birle çeküp  
 ol tıre küşâd virdi. Useyyd (15) gördi ki şinesin gözlemiş at sağrısına yatup oḫ gelürken  
 şehâdet barmığıyla kaçtı(16)virdi. Oḫ yire düşdi. İki Óasker Useyyd'ün bu vechle tıri  
 redd itdiğin görüp (17) duÓâ itdiler. Aryos gördi ki tıri menÓ itdi bir tır dañı çıkarup  
 Useyyd'ün gerdânın gözleyüp [237] (1) pertâb itdi. Anı dañı menÓ itdi. Useyyd  
 Aryos'ün üç oḫunu menÓ itdi. Kerb, Useyyd'ün pehlevân(2)lığın görüp insâf idüp  
 pehlevânluḫ ise ancak olur didi. Yezid Mervân'a aytdı: bu (3) oğlan heybetde ÓAlî'ye  
 beñzer. Şelâbetde Ḥamza'ya beñzer. Tır-endâzlıkda SaÓd-ı Vaḫḫâs'a beñzer.  
 Bilmezün (4) buña kim cevâb vire didi. Useyyd kemânın çıkarup eline aldı.  
 Terkisinden üç dâne oḫ (5) çıkardı ki qartal yelekli, laÓl tudaḫlı, elmas peykâneli tır

çıkarup ikisin tırnağında (6) berikidüp birin kirişe gizleyüp Aryos'uñ şinesine gözleyüp pertāb itdi. Ammā bu kāfir (7) elli biñ kāfire hūkm iderdi. Useyyd'uñ oқи gelürken at sağrısına yatayım dirken şinesine (8) rāst gelüp cānı cehenneme gitdi. **Bu tarafından** Aryos'uñ helāk oldıgın görünce elli biñ kāfir (9) Useyyd'uñ üstüne hücüm itdiler. Useyyd bunları görüp üç kerre pāy-e-pāy naÓra urup elinde (10) kılc ile Aryos Óaskerinüñ içine girüp. Ğam-h'ār-ı Zengı bu hāli görüp on iki biñ atı (11) gemli müómin pehlevānları ile Useyyd'uñ Óuqbinca kāfirüñ üstüne hücüm itdiler. Anı sāÓatde nicesin helāk eylediler.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(12) Kılc Óüryān eyleyüp her pehlevān  
Eylediler kāfirleri tartağan<sup>146</sup>

(13) Kimisi alup ele tıg ü teber  
Eyler idi birbirini zır zeber

(14) Kimisi alup ele gürz-i girān  
Bir birini eyler idi tartağan

(15) Her tarafından itdiler ceng ü cidāl  
Çün ziyāde oldı varduqca kıtāl

(16) Useyyd ādem ecedrhāsı gibi kāfiri birbirine urup helāk ider idi. Kimini muharraq çalup (17) bir baş ve bir kol havāya perrān olur idi. Kāfirler alayı óginden gürüh gürüh kaçarlar idi. Bir tarafından [238] (1) Ğam-h'ār-ı Zengı kükremiş deve gibi eline gürz alıp kime irerse yabyasdı ider idi. (2) Bu vechle kāfirleri saydılar. Nastür-i Frenk'uñ üstüne bıraқdılar. Ahşam irişdi tablı çaldılar. Her tarafından (3) bār-gāhlarına geldiler. Yezid-i Pelid maHzün olup çadırına gelüp qarār itdi. **Bu tarafından** Useyyd'i qarşu(4)layup duÓā vü taHşin ü āferin idüp alkışladılar. Mālik Ecdār ile Kerb Ğāzi ve ÓAmr ibn-i (5) Ümeyye, Useyyd'i kucaqlayup gözlerin öpdiler. Berhüdār ol ey pehlevān didiler. Pehlevānluq ise (6) ancaқ olur didiler. Andan soñra müóminler gelüp

<sup>146</sup> Vezin bozuk.

yirli yirinde qarār itdiler. Ol gice geçüp irtesi gün (7) iki cānibden at arķasına gelüp meydāna geldiler. Bu gün meydāna kim girer ve erlik nāmin (8) kim ķazana dirken nāgāh gördiler ki müómin Óaskerinden Ħaleb Begi sancağı dibinden Ğazanfer-i (9) Ħalebĵ naÓra urup Óazm-ı meydān idüp cevelān idüp er taleb itdi. Yezid'ün ķullarından (10) bir kimse adına Erdeşir dirlerdi. Gürbüz pehlevān idi. MuÓāviyye zamānından ķalmış idi. (11) NaÓra urup Ğazanfer'e berāber geldi. Aytdı: ey nā-bekār Yezid'e niçün Óāşĵ olduñ? Varduñ bir (12) bölük ÓArablara uyup geldüñ. Yezid'e ķarşu ķılıc çekersiñ. Gel atıñdan in seni Yezid'e götüreyim. (13) Günāhiñdan geçün. Saña gine Ħaleb beglügin virsiñ didi. Ğazanfer, Erdeşir'ün sözini (14) işidünce aytdı: laÓnet Yezid'e ve aña tābiÓ olanlara. Siz ķıyāmetde ĥāliñizi görürsiñiz dedi. (15) Erdeşir bunu işidüp ğazaba geldi. Niže alup Ğazanfer'e ĥavāle ķıldı. Ğazanfer, Erdeşir'ün (16) nižesine ķalkān ķarşu tutdı. Ğazanfer'ün ķalkānı Erdeşir'ün nižesine dayanamayup Ğazanfer'i (17) Şehid itdi. Óİmrān-ı Ħalebĵ bunu görüp naÓra urdı. ÓAzm-ı meydān itdi. Erdeşir'e berāber geldi. [239] (1) Ħāsılı anı dañı şehid itdi. Havāriç Óaskerinden tabl-ı şādmān ķaldılar. Müómin Óaskeri maĥzūn (2) oldu. Kerb Ğāzĵ bĵ-iĥtiyār naÓra urup Óazm-ı meydān itdi.

Kelām-ı manżūm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün
- (3) NaÓra[yı] urdı didi ol pehlevān  
NaÓrasından ditredi kevn ü mekān<sup>147</sup>
- (4) Ħayķıruben didi [ki] ol nām-dār  
Kim beni bilmezse bilsüñ āşikār
- (5) Benem sālār-ı pehlivān-ı ÓArab<sup>148</sup>  
YaÓni kim ibn-i ÓAmr MaÓđĵ Kerb
- (6) Merd iseñ meydānda tur ey ķaltabān  
Tā seni bĵ-cān ideyim bu zamān

<sup>147</sup> Vezin bozuk.

<sup>148</sup> Vezin bozuk.

(7) İki Óasker Kerb'ün naÓrasın işidüp turdıqları yirden belinlediler. Yezid'ün bindigi  
(8) at belinleyüp sıçradı. Yezid'i yire düşürdi. Erdeşir meydān yüzinde bı-hoş olup  
cānı (9) cehenneme gitdi. Bir havārıç dağı girdi. Anı dağı helāk itdi. Müóminler Kerb'e  
duÓālar itdiler.

Kelām-ı manžūm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün  
(10) Urdı bir naÓra dağı ol nāmdār  
Didi işit ey Yezid-i nā-bekār
- (11) Düşmen-ı āl-i Resül'e Hâkķ müdām  
Virmesiñ rāhat hemişe ber-devām
- (12) N'itdi size ol Hüseyn-i bā-şafā  
Kerbelā'da itdiñiz aña cefā
- (13) Geçdi çün āl-i Resül'ün nevbeti  
Geldi nevbet sizlere ey laÓneti
- (14) Bir degül biñe varunca pehlevān  
Cenk için gelsün beri işbu zamān

(15) Yezid-i Peljd, Kerb'ün bu sözün işidünce Mervān-ı Hâkem'ün yüzine bakup aytdı:  
bu ÓArabılerün (16) sözleri zehıre beñzer didi. Mervān aytdı: ey şāh sen Óālemde bir  
fiÓl itdüğini cemiÓ-i müslimān (17) ehl-i imān rencide olmışdur didi. Mervān'dan  
Yezid bu sözi işidüp Óacib idüp aytdı: [240] (1) ey münāfıķ seniñ gibi Őuróān-ı  
Kerim'i tefsir itmege kaşd itmedim didi. Mervān aytdı: ey laÓnet (2) ben Őuróān-ı  
Kerim'i tefsire kaşd itdim ise hele tağyır olmadı. Sen iki cihān faħrı seyyid-i (3)  
enbiyānuñ kıızı oğlunu súsız Kerbelā'da şehid itdürdiñ. Bunıñ ile dağı kıomayup (4)  
başını getirüp kalÓa burcına asduñ. Ve oğlunu ve kıızını baş açuķ yalın ayak Şām'a (5)  
getirdüñ. Gine şalıvirdüñ. Giderken tekrār hıle ile ādem gönderüp tutdurup (6)  
maħpūs-ı zindān itdüñ. Bundan eşedd büyük günāh olur mı? Şeytān-ı laÓin dağı saña  
laÓnet (7) ider. Bu kıadar belāyı kendine çok mı görirsñ didi. Yezid Mervān'dan bu

sözleri işidünce (8) kaçd itdi ki kılıc ile çala. ÓAmr ibn-i ÓĀs kıomadı. Aytdı: utanmaz mısıñuz? İkiniz de birbiriñüzden (9) kıalır degülsiñüz. Düşmān öginde şavaş itmek devlete lāyık degüldür didi. Yezid (10) ile Mervān ikisi ÓAmr ibn-i ÓĀs'ıñ sözini işidüp sākin oldılar. Hemān havāric (11) Óaskerinden bir kāfir at depüp meydāna girüp Kerb'e muķābil tırdı. Dañı nā-sezā dimege (12) başladı. Kerb Ğāzi bunıñ düşnām işidüp bir kılıc öyle çaldı ki tā eyer-hānesine (13) varuncaya kıadar iki şakķ itdi. Bir dañı girdi. Anı dañı helāk itdi. Hāsıl-ı kelām (14) ol gün zevāl vaķtı oluncaya kıadar Kerb Ğāzi yitmiş hāriciyi depeledi. Yezid'üñ ğuśsasından (15) tudaķları kıan şaķalına aşığı aķdı. Dört yanına kıudurmış it gibi baķup (16) it gibi yalanmaķıla aytdı: bir kimse yok mı şunu helāk idecek dirdi. Mağrib (17) şāhı Fatrūk, Kerb Ğāzi'nün pehlevānluğın ğörüp hāyrān oldı. Meger bir siyāh kıulı [241] (1) var idi. Ğāyet ğurbüz bir pehlevān idi. Adına Nātūr dirlerdi. Kıuvvet ü şalābetde Süleymān dıv(2)lerüne meges dimezdi. Fatrūk aytdı: ey pehlevān var şol herifden başımı al ğel Yezid'(3)den bahşış alayım. Ve ben dañı memleketimün nısfını saña vireyim. Fatrūk bunu diyünce (4) Nātūr şād oldı. Bir nice piyāle nüş idüp meydān[a] revān oldı. Kerb['e] muķābil (5) olup Kerb Ğāzi'ye aytdı: ey Kerb, Mağrib zamanında zahmet çeküp seniñ için ğeldim. (6) DaÓvā murād itdim ki seniñ başını kesem. Şerrini cihāndan ğoreyim didi. Kerb aytdı: (7) ey laÓın laf urma. Müslimān ol. Cānını cehennem Óazābından halās eyle didi. Nātūr (8) bunu işidüp birbiriyle hāmle kıılışdılar. Birbiriyle durişdiler. Hāsılı ikindiye (9) kıadar birbiriyle hāmle kııldılar. Birbirin alamadılar. Āhir birbirinün kemerine yapışup kıuvvet (10) itdiler. Birbirine zafer bulmadılar. Āhir Kerb aytdı: ey Nātūr ğel beri sen benim kemerime yapış (11) kıuvvet eyle alabildiñ ise ne iderseñ öyle it. Eger alamazsan ben dañı seniñ (12) kemeriñe yapışam. Alabildim ise hoş ve ālā. Alamazsam soñra seniñle bir Óamel dañı idelim (13) didi. Nātūr bunu işidüp rāzi olup üç kerre Kerb'e kıuvvet itdi. Alamadı. Nevbet (14) Kerb'e ğelünce tekrār Nātūr'u dıñe daÓvet itdi. Nātūr kıabül itmedi. Herze söyledi.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(15) Şunlara ki Hāķķ Óināyet eylemez

Aña imān hiç sirāyet eylemez

(16) Yā İlāhi sen Óināyet kııl bize

Lütfiñ ile sen himāyet kııl bize



- (17) Şevķi'nüñ gerçi günāhı çok durur  
Senden özge hiç penāhum yok durur

[242] (1) Cümle imān ehli eyle sen anı  
Raĥmetiñe ġarķ eyle yā Ğani

- (2) Tā ki{m} her sāŖat hidāyet bulalım  
Ehl-i sünnet ve'l-cemāŖat olalım

- (3) Kim buña āmın dise olsuñ emın  
Çifti olsuñ cennet içre ĥurı Ŗın

(4) Çün ki Kerb Ğāzi ġördi ki islāhı ġābil degül kemerine yapışup yā Allāh yā Muĥammed yā ŖAlı (5) didi. Ķuvvet idüp eli üstüne aldı. Meydān urdı ki ġafası tārmār oldu. Küfrān Ŗaskeri (6) maĥzün olup müömin Ŗaskeri tabl-ı şāzmān çaldılar. Aĥşam daĥı olmış idi. Ĥavāriç (7) Ŗaskerinden tabl-ı ārām çaldılar. Yezid melül ü maĥzün dönüp ġondı. Müöminle şād olup Kerb (8) Ğāzi'ye istiġbāl idüp ġondurdılar. Kerb Ğāzi'ye hezāren taĥşin itdiler. Ve ol iki Ĥaleb (9) yigitlerinüñ namāzın ġılup bir yüksek yirde defn etdiler. Andan soñra her biri mekānlarına gelüp (10) rāĥat oldılar. Aĥşam namāzın ġıldılar. FaŖām yiyüp şükryn didiler. Andan soñra yatsu namāzın (11) ġılup Ŗaskeri beklemek için ġaraġola çıġdılar. Bāġı ġalan müöminlerüñ kimisi zıkr ü tesbıĥe (12) meşġül oldu. Ve kimisi istirāĥat için ĥāba yatup uyudılar.

### **Vefāt-ı Mālik Ecdār Raĥmetullāhu ŖAleyh.**

FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün

- (13) Diñle benden bir Ŗacāyip hoş ĥaber  
Kim ne dimiş rāviyān-ı muŖteber

- (14) İşidüp bu ġıssayı sen ĥısse al  
Dimezem ben saña her dem ġıssa al

- (15) Bu ĥikāyetdür cihān içre şahıĥ

Naql olunmuşdur tevāturla şarîh

- (16) Ğāfil olma Óākil ol [ey] nîk-nām  
Vir şalāvāt Muştafā'ya ber-devām

(17) Rivāyet iderler ki çün ki Mālik Ecdār yirine geldi. Yatsu namāzın kıilup istirāhat için [243] (1) bir pāre yatup uyudu. Düş gördi. Beliñleyüp uyandı. Tiz hîzmetkārların uyardı. İki oğlunu (2) bir kızın yanına çağırđı. Ve bir ādem dañı gönderüp Kerb Ğāzî'yi ve qarındaşı MaÓdı'yi (3) ve Esed'i ve Useyyd'i ve ÓAmr ibn-i Ümeyye'yi ve oğlı Ümeyye'yi çağırup bunları yanına cemÓ itdi. Ğāzret-i İmām (4) Ğüseyn'ün Óalemin ve cübbesin bunlaruñ ögine qodı. Bu pehlevānlar Óalemi ve cübbeyi qana qarq (5) olmuş görüp aqlaşdılar. Andan soñra Ğāzret-i İmām Ğüseyn'ün Mālik Ecdār'a virdigi mektübı çıkarup (6) yanında qodı. Aytdı: ey āl-i Resül'ün muħibbleri ve ey ehl-i beytiñ yolına cān ve bař terk idenler. Bu gice (7) düşimde didiler ki yarın şehid olırsıñ didiler. Sizi cemÓ itmege sebep budur ki vaşıyyet itmek (8) isterim. Yarın ben şehid olunca beni tábūta koyup Lübbān Fağı'nda bir yire defn idesiñiz. Ve Ğāzret-i (9) imām Ğüseyn'ün virdigi mektübı benim ile bile defn idesiñiz. Ve dañı ey Kerb benim yirimde sen qarār eyle. (10) Ğāzret-i İmām Ğüseyn'ün cübbesi Óalemi seniñ yanuñda tursıñ. Ve cümle ehl-i İslām saña tábıÓ ideler. (11) Ve ol vaqt ki Ğāzret-i İmām Žeyne'l-Óābidin'i zindāndan Ğalās idesiñiz. Benim selāmım aña da götüresiñiz. (12) Beni Ğayr duÓāda unutmaya didi. Mālik Ecdār böyle diyünce müóminleruñ arasında bir fiğān (13) qopdı. Müóminler ol gice řabāħa qadar Mālik Ecdār'ün qadırında gāħ Qurōān-ı ÓAžim oqudılar ve gāħ (14) zıkr ü tesbiħ ve gāħ naÓt-ı enbiyā ve gāħ vařf-ı cihār-yār ve gāħ menākıb-ı imām Ğāsan-ı hullq-ı (15) rızā řāħ-ı şehid-i Kerbelā idüp bu nevÓ ile ol giceyi ihyā itdiler. řabāħ (16) oldu. Mālik Ecdār'ün qadırında řabāħ namāzın kıldılar. İki tarafdān müómin-i müslimān Ğavāriç-i ehl-i (17) küfrān at arqasına gelüp meydān yirine geldiler. řaf řaf olup meymene meysere turdular. [244] (1) çavuşlar meydānda řalādur diyü nidā itdiler. Ğemān Mālik Ecdār bî-iħtiyār naÓra urup Óazm-ı meydān eyledi.

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

- (2) NaÓra urdı Ğayqıruben nām-dār  
NaÓrasından güm güm itdi her diyār

- (3) Kim beni bilmezse bilsin bu zamān  
Mālik ibn-i Hāris'em ŗahib-ķırān
- (4) Başı cānı mālı mülki ne ki var  
Āl-i Aĥmed yolına olsun niŗār
- (5) Āl-i Aĥmed n'itdi ey ehl-i teŖab  
Anlara ŗulm itmege nedir sebeb
- (6) İŗleriñiz dāŖimā mekr ü ĥile<sup>149</sup>  
Ehl-i imān olana revā mı böyle belā<sup>150</sup>
- (7) Er gūnidür ceng idelim {iŗ} bu zamān  
Göresiñüz itmegin kim pehlevān
- (8) Bir degül biñ gelse yüz döndürmezem  
Hiç birisini diri göndermezem

(9) Yezid-i Pelid, Mālik Ecdār'uñ cevābın iŗidüp ġazaba gelüp aytdı: her kim bunu helāk iderse Hōrasan (10) mülkini aña vireyim dedi. Meger bir ĥārici var idi. Adına Hilāl ibn-i ŖŖmer dirler idi. Yezid'üñ (11) sözün iŗidüp Yezid'üñ ögine geldi aytdı: ey ĥaliĤe ben ķulıña himmet eyle. Varup bu ķocanuñ (12) baŗın kesüp ĥuzūrıña getüreyim didi. Yezid, Hilāl'den bunu iŗidüp aytdı: ey Hilāl elinden (13) gelürse ŗol ķiŗiyi helāk idesiñ. Dedi Hilāl, Yezid'üñ sözün iŗidip germ oldı. Ķaba (14) ķaba çağırup niĤe ucıyla toñuz gibi yiri yırtı yırtı gelüp Mālik Ecdār'uñ öñin baġladı. Biraz (15) nā-sezā söyledi. Mālik Ecdār aytdı: herze söyleme ĥun-riz kāfir. Ĥamle eyle Ĥaķķ TeŖālā eger Ŗināyet (16) iderse ne seni ve ne laŖnet Yezid'i ķoymam didi. Hilāl bunu iŗidüp ġazaba geldi. Eline ķılıc (17) alup Mālik'e ĥavāle ķıldı ki ħala. Mālik Ecdār kalkan ile menŖ itdi. Bu kerre eline niĤe alup ĥavāle [245] (1) ķıldı. Anı daĥı menŖ itdi. Gürz ĥavāle ķıldı anı daĥı menŖ itdi. Nevbet Mālik Ecdār'a gelünce bir nacaķ ile

<sup>149</sup> Mekk-i hile.

<sup>150</sup> Vezin bozuk.

(2) Hilâl'ün cānını cehenneme ısmarladı. Meger bu laŖinüñ bir altı oğlı var imiş. Babalarınıñ hālini görüp altısı (3) birden kılc çeküp Mālik Ecdār'uñ üzerine at sürüp altı tarafından kılc ile çaldılar. Mālik (4) bunlardan yüz döndermedi. Hemān karşı varup ikisini kemerinden çapup eli üstüne aldı ammā (5) çalanı dört yanından Mālik Ecdār'ı çalup zaħm-dār itdiler. **Bu tarafd[an]** İbrāhım, Şaffān, Şafıyye gördiler ki (6) babaları yalıñuz ortaya düşmiş laŖınler kılc havāle iderler. Bunlar dañı naŖra urup meydāna girdiler. (7) Ammā bunlar gelene çadar bir kaç yirde zaħm-dār itdiler. Mālik elindeki laŖınleri yire çalup bunlara hücüm (8) idünceye çadar İbrāhım, Şaffān, Şafıyye irişüp cenge başladılar. Mervān bunı görüp aytdı: (9) ne turusıñuz? Bunıñ gibi fırsat ele mi girer diyüp Yezid'e söyleyünce Yezid emr itdi. ŖAsker at (10) sürsiñ. Zırā Mālik Ecdār ortaya alsıñlar. Taşra çıkarmasıñlar. Mālik Ecdār'uñ üstüne (11) kılc üşürsiñler. Belki helāk ideler didi. Yedi kerre yüz biñ havāriç Ŗaskeri Mālik'ün (12) üstüne at sürüp Mālik'i araya aldılar. Kılc üşürdiler. Müöminler bu hāli görüp dört kerre (13) yüz biñ İslām Ŗaskeri birden ağız bir idüp Allāh Allāh diyüp havāriç üstüne (14) hücüm itdiler. Hemān Mālik Ecdār cengi diyüp cüş u huruşından zaħmların unuttı. Nacağı yalıncağ (15) idüp Hilāl'in oğlını yire çalmış idi. Kalkayım dirken birer nacağ çalup ikişer pāre (16) itdi. İbrāhım birini Şaffān birini Şafıyye birini depelediler. Bu ešnāda iken iki Ŗasker çarışup (17) çatışup cenge meşğül oldılar. Anı vahıdda yiryüzi ādem başınd[an] çakılıstana döndi. [246] (1) çan seyl gibi ağıdı. Küştelerden püşteler hāsıl olup dere tepe çan ile māl-a-māl (2) oldı. İki cānibden müömin-i ehl-i imān havāriç-i ehl-i küfrān birbiri ile ceng idüp her taraftan müömin (3) pehlevānları ve āl-i Muħammed Ŗaşıqları baş cān ortaya çoyup merdāne ceng itdiler. Bir cānibden (4) Mālik Ecdār mest ecderhā gibi nacağı yalıncağ idüp bir çolunı cübbe yükünden taşra (5) çıkarup gāh gāh haykırup her kime irse çalup cānını cehenneme ısmarlardı. Bu vechle (6) ceng idüp nice havāriçleri bı-cān ider idi. Hāriciler öginden gürüh gürüh kaçarlardı.

FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün

(7) Nerre ecderhā gibi ol şır-i ner  
Hāme kılsa hāriciye bā-hüner

(8) Tārmār olup kaçarlardı hemān  
Kimseye virmezdi bir laħza amān

(9) Bir cānibden Kerb Ğāzī kılıc elinde raŖd-vār naŖra urup havārīc içine girdi. Ādem ka(10)nın seyl gibi aqıtdı. Havārīce kılıc çaldıkça ādem başını Ebū Cehīl arpusı gibi meydān içine (11) dŖkerdi. Ve anı cānibe uğrasa ādem gŖgdesin kendir bağı gibi yıqardı.

Kelām-ı manżūm:

FāŖilātūn FāŖilātūn FāŖilūn

(12) Meyl iderse anı yana pehlevān  
Fağılup almaz idi kimse hemān<sup>151</sup>

(13) NaŖrasından niceler bī-cān olur  
Kılıcından niceleri an olur

(14) Bir taraftan Useyyd ibn-i Munzır elinde gŖrz havārīc Ŗaskerinŭn içinde anı tarafa uğrasa (15) tārmār ider idi. Ve kimine gŖrz urup atıyla kendini tozağ mantar gibi tārmār iderdi. (16) Ve kiminŭn olundan yapışup havārīc kŭmesine atup bir aç havārīc helāk iderdi. (17) Ve gāh nīze ile havārīci şişler idi. Ve gāh kılıc ile havārīci biçerdi. Ve gāh tīr ile havārīc [247] (1) hāricīleri helāk ider idi. Sanki ādem ecderhāsı ol civān ceng iderdi hāriciyle ol zamān.

FāŖilātūn FāŖilātūn FāŖilūn

(2) Kılıcından yiryŭzi pŭr hŭn idi  
Şanki andan her taraf Ceyhŭn idi

(3) Bir taraftan İbrāhīm genc arslan gibi gīcğırup elinde kılıc berğ-i hātif gibi havārīc alayına (4) girŭp Ŗgine geleni tārmār iderdi. Hāricīlerŭn cānını cehenneme ısmarladı.

FāŖilātūn FāŖilātūn FāŖilūn

(5) Gŭyā bir arslan idi ol pehlevān  
Nicesinden hāricī bulmaz amān

<sup>151</sup> Fağılup kimse almaz idi hemān.

- (6) Ĥamle kılsa her yana ol ŗāh-suvār  
Ŗaff-1 kablı eyler idi tārmar

(7) Bir tarafdān Ŗaffān mest deve gibi kükleyüp eline nize alup ĥavārıc içine girüp (8) ŗafların yarardı. Bir ĥamlede nice ĥāriciyi nize ile helāk ider idi. Ve kimini gürz ile (9) yāb yaŗdı iderdi. Ve kimini süngü ile ĥāke ŗalar idi. Ve kiminiñ yaŗasından tutup ĥavārıcıñ (10) kümesine atıp nice ĥāriciyi anuñla helāk ider idi.

Kelām-1 manżüm:

- FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün  
(11) Fevc fevc olup ĥavārıc Ŗāŗkeri  
Getürirdi ayağı [tā] ser-seri  
(12) Nizesi üstüne idüp cān niŗār  
Ĥāriciler olur idi tārmar

(13) Bir cānibden Ŗāfiyye ecderhā gibi merdāne ceng idüp nice ĥāriciyi depeleyüp bī-cān (14) iderdi. MüŖmin Ŗāŗkeri Ŗāfiyye'nüñ peĥlevānlığın görüp taĥŗin iderler idi.

- FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün  
(15) Gelse meydan içre ol bānū-yı ĥūb  
Ĥāriciñüñ başımı iderdi tūb  
(16) Her kaçan alsa ele kılc u kın  
Ĥāriciyi tārmar iderdi tın

(17) Ve bir tarafdān MaŖđi ibn-i ŖAmr MaŖđi elinde gürz genc arslan gibi ögine gelen ĥāriciyi [248] (1) yāb yaŗdı ider idi. Ve her kime bir kılc muĥarrağ çalsa bir kolu ile başı ĥavāya giderdi.

- FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün  
(2) Ceng içinde ĥārici görse kaçan

## Ḳāfdan gelmiş şanurdu Ḳahramān

- (3) Havf-nāk olup kaçır[lar]dı hemān  
Kimse durmazdı öginde bir zamān

(4) Bir cānibden Esed ibn-i Kerb ve ÓAmr ibn-i Kerb iki qarındaş birbirine ḳafa-dār olup deryā gibi (5) hārici Óaskerinüñ içinde her birisi niheng deryāya ne resme dalarsa öyle dalarlardı. (6) Bir taraftan ÓAmr ibn-i Ümeyye ile ve on biñ piyāde Óaskeri ile havāric Óaskerinüñ (7) içine girüp nacaḳ ile ḳanḳı havārici çalsa cānını cehenneme ısmarlar idi. Gāh hançer ile (8) şıçrayup hāriciñ atnuñ sağırsına binüp ḳafasından başını kesüp helāk (9) iderdi. Bir cānibden ÓAcem pehlevānları Ḳāşım ve ÓĀşım ve Süheyl ve Behmen ve Rüstem bu beş pehlevān (10) birbirine ḳafa-dār olup ol gün havāric Óaskerine bir ḳıran girdi ki nice hāriciyi ol gün (11) hāke şalup helāk itdiler. Bir taraftan Ĥaleb emiri ve Muşul meliki ve Naşbin şāhı Óaskeri (12) ile havāric içine girüp üç el bir idüp hāricleri helāk iderler idi. Her cānibden (13) müóminler merdāne ceng idüp Yezid-i Pelid'üñ yedi kerre yüz biñ Óaskerini sürüp Óalem dibine (14) tökdiler. Mağrib begi Fatrük bu hāli görüp beş kerre yüz biñ küffār Óaskeri ile müóminlere (15) hāme ḳıldı. Melik Neccāşı bunu görüp emr itdi. Kendinüñ yüz biñ Ĥabeş çerisi ile havāric (16) üstüne ve kāfir üstüne hāme ḳıldı. Müóminler gayretlenüp tekbir getirüp ḳılıc çaldılar. İslām [249] (1) Óaskeri gālib gelüp kāfir Óaskerini Nastūr-ı Frenk üstüne bıraḳdılar. Nastūr-ı Frenk bunu (2) görüp üç kerre yüz biñ Rüm Óaskeri ile İslām Óaskerine hāme ḳıldılar. Müómin pehlevānları mest (3) ecderhā gibi cümlesi gıcırup kāfirüñ üzerine hāme ḳıldılar. Meger **bu taraftan** Mālik Ecdār ceng içinde (4) mecrüh olmuş idi. Ve kan gāyet çok akmasıyla bi-mecāl olmuş idi. Mālik Ecdār'üñ helāk itdiği (5) Hilāl'üñ altı oğlunuñ ikisini Mālik Ecdār helāk itdi. Birini Mālik Ecdār'üñ oğlu İbrāhım helāk (6) itdi. Birini Şaffān ve birini Şafiyye bānū helāk idüp biri ḳalmış idi. Ceng-i sultānı olunca (7) ol kāfir, Mālik Ecdār'üñ ardına düşüp fırsat gözler idi. Nāgāh ḳazā-yı āsmān irişüp (8) Mālik Ecdār ceng meydānında gāyet zebūn olunca bu hāram-zāde fırsat bulup ardından niže (9) ile urup Mālik Ecdār'ı atından yıḳdı. Diledi ki başını kese. Nāgāh Şafiyye ile İbrāhım (10) çıkageldi. Babalarını görüp hemān etrafındaki hāriciyi tağıdup gördiler ki şağdır. Bir ata bindirüp (11) on biñ müómin ortaya alup taşra çıkarup çadırına getürdiler. Yatırunca rūhunu (12) Ĥaḳḳ'a teslim eyledi. Raḥmetullāhi Óaleyhi

bismillâhirrahmânirrahîm. *İnnâ lilâhi ve innâ ileyhi râciŖün.* (13) Mâlik Ecdâr'uhn  
şehîd olduğı rûhî-çün Allâh rızası çün el-Fâtiha meŖu's-salavat.

FâŖilâtün FâŖilâtün FâŖilün

(14) ŖŖmr fânîdür beķâ bulmaz cihân  
Kimseye hergiz ecel virmez âmân

(15) Mekr-i dünyâdan şaķın olma emîn  
Âhîretde olmayasîñ tâ hâzîñ

(16) Bir iki gün ŖŖmr içün mesrürsîñ  
Mevti añmaz iken sen{de} mađrürsîñ

MefâŖilün MefâŖilün FeŖülün

[250] (1) Gerek tıfl u civân ol gerekse pîr  
Dehânı güdegör bir Ŗâķıbet yir

(2) Cihânuñ sûrı mâtem şâğisi ğam  
Feraĥ olmadı bu cihânda âdem

FâŖilâtün FâŖilâtün FâŖilün

(3) Dünyânuñ sûrı dürd-i mâtem-serâ  
Şâğisi ğam sîhhatı renc-i raŖnâ

(4) Kimki geldi dünyâya şâd olmadı  
Bend-i ğamdan bir dem âzâd olmadı

(5) Ğâfil olma ĥayr işle [pâk-]Ŗamel  
Âhîret{de} esbâbın it ķable'l-ecel

(6) Dünyâyı terk it taleb ķıl âhîret  
Tâ peşimân olmayasîñ Ŗâķıbet



(7) İbrâhîm ile Şâfiyye babaların böyle görünce feryâd u figân itmek istediler. Etrâfdan (8) işidüp kimseler kıomadılar. Zîrâ havâriç Óaskeri sizi duyup Mâlik helâk olmuş (9) diyüp yüreklenürler. Şâyet müóminlere bir ziyân ideler. Cevâb budur ki bu hâli kimse (10) duymaya ve siz dağı ceng idesiñüz. Cengden dönünce ne fikriñiz var ise öyle idesiñiz. (11) İbrâhîm, Şâfiyye bunu işidüp cenge meşğül oldılar. Hâsıl-ı kelâm havâriç ğâlip gelüp (12) müóminleri Melik Neccâşî'nüñ üzerine sürüp bırağdılar. Kerb Ğâzi bu hâli görüp (13) hemân yüzün yire sürüp göge tutdı. TazarruÓ u niyâz u münâcâta başlayup aytdı:

MefâÓîlün MefâÓîlün FeÓülün

(14) {Yâ} İlâhî Óizzetüñ hâkķı-çün olsun  
İlâhî hürmetüñ hâkķı-çün olsun

(15) Hâbîbüñ Muştafâ hâkķı-çün olsun  
Resül{ 'uñ} maĥabbeti hâkķı-çün olsun

(16) Hâsan nüş itdigi zehir hâkı-çün  
Hüseyn'e irişen kıahir hâkı-çün

(17) Umarım irişe lutf-ı keremden  
Bizi redd idesiñ bu bend-i ğamdan

[251] (1) Kerb Ğâzi münâcâtın temâm idince tekbir getirüp gine cenge meşğül oldu. Nâĝâh kıble tarafından (2) bir aķ bulut zâhir oldu. Havâriç bunu görüp zebün oldu. İslâm Óaskeri bunu görüp (3) şükr-i Yezdân idüp yüreklendiler. Havâriçi sürüp Yezid'uñ üzerine bırağdılar. Ahşam dağı (4) irişdi. Ve Óaskerinüñ hâlin görüp tabl-ı ârâm çaldırdı. İki Óasker dönüp maķâm(5)larına geldiler. Müóminler çadırlarına gelüp kıarâr itdi. İbrâhîm, Useyyd'e sâóir müómin pehlevân(6)larına Mâlik Ecdâr'uñ şehâdeti haberin virdi. Cümle pehlevânlar melül u maĥzün oldılar. Melik (7) Neccâşî dağı ğam-ĝın olup her birisi âlât-ı hârblerin çıkıarup ĝayrı libâs giyüp ol gice (8) Mâlik Ecdâr'uñ kıayydın görüp namâzın kııldılar. Andan sóñra tabuta kıoyup iki oĝlı ve bir (9) kıızı ile bir kıaç pehlevânlar ile alup Lübbân Faĝı'nda bir hoşca yirde defn itdiler. Birer ĥatim (10) idüp ravzına hıbe itdiler. Dönüp Óaskere geldiler. Üç ĝün dıvân olmayup (11)

siyāh giydiler. Ebū Hānefī Kūfī şöyle rivāyet ider ki tārīh-i hicretin altmış iki (12) senesiniñ Muharrem'in ibtidāsında Mālik Ecdār'ı defn itdiler. Rahmetullāhi Őaleyhim ecmaŐin.

(13) Mālik Ecdār ibn-i Hāriş-i Neçî'nüñ buraya kadar hġkāye olundu. Bundan böyle (14) Őacāyib ü ġarāyip hġkāyetini isterseñüz ve Hāzret-i İmām Őeyne'l-Őābidin'i Yezid'ün (15) zindānından halās ideni işitmek isterseñiz Kerb Ġāzi'niñ kıśśasını mütālaŐa idesiñiz.

FāŐilātün FāŐilātün FāŐilün

(16) Her ki{m} diler rahmet-i Hāġġ'ı ġazana  
Fātiġa oġuya bunu yazana

(17) Āl ü evlādı çün. Şehid ü Őühedā ve bāġı ġāziler ervāġı-çün. Allāh rızāsı-çün el-Fātiġa.

[252] (1)

**Cild-i Evvel Tamam Olup Cild-i Őāniye ibtid[ā] Olundu.**

**Őalāvāt. Kıśśa-i Kerb Ġāzi Őücün-kerden Bā-Őasker-i Yezid-i Pelid.**

**Cild-i Őāni:**

FāŐilātün FāŐilātün FāŐilün

(2) Diñle gine bir Őacāyib hoş haber  
Kim ne dimiş rāviyān-ı muŐteber

(3) Tutar iseñ bana bir dem ġüş-ı cān  
Őerġ ideyim saña bir hoş dāstān

(4) Saña bir nāzik hġkāyet ideyim  
Ehl-i t'ārīhden hġkāyet ideyim

(5) Sen daġı turmaġıl her dem Őubġ u Őām  
ŐiŐġ ile di eśśalātu ve's-selām

(6) Ebū Hānefī Kūfī ibn-i Hārūnu'r-Reşid rivāyet ider ki Mālik Ecdār'ũn emri temām (7) oldı. Üç günden soñra Melik Neccāşī tahta geçüp karar itdi. Kerb Ğāzī, Mālik Ecdār'ũn (8) yirinde karar itdi. Cümle mü'Ömin pehlevānları yirinde karar itdiler. Melik Neccāşī cümle pehlevān(9)lara hil'Öat virdi. Herkes libāsların giydiler. Ta'Öām geldi yidiler. Şükürin didiler. (10) Andan soñra Ümeyye yirinden kalkup havāriç Öaskerine revān oldı. Varup gördi ki (11) Yezid ve cümle havāriç begleri ve cehennem segleri Öiş u nüş iderler. Bunlar bu ešnāda (12) iken cāsūs lar gelüp la'Önet Yezid'e aytdılar: Ey halife saña müjde-gān olsun. (13) Mālik Ecdār'ı Hilāl'ũn küççük oğlı cengde nize ile şāh tamarına dürtüp şehid (14) itmiş. Başın keseyim dirken oğlı İbrāhīm ile ve kıızı Şafıyye yetişüp Hilāl'ũn (15) oğlını anlar helāk itmişler. Mālik Ecdār'ı alup çadıra götürmüşler. Ve kimseye dimemişler ki (16) havāriç gālib olur diyü. Ve mü'öminleri münhezim ider diyü dañı seher vaqtinde Lübbān Fağı'na götürüp defn itdiler didiler. La'Önet Yezid cāsūs larıdan bunu işidüp [253] (1) şād oldı. Ümeyye'nün hātırına bu geldi ki vara Kerb'e i'Ölām ide. Gice bunlara şeb-hün itmege (2) bundan efdāl fırsat ele girmez diyüp geldi. Kerb Ğāzī'ye ve sā'oir pehlivānlara havāriçin (3) gāfilliginden haber virdi. Kerb Ğāzī dañı Hoca ÖAmr'ı çağırup müşāvere itdi. (4) Hoca ÖAmr aytdı: evvelā yigirmi biñ Öasker ile sen ve qarındaşın ve iki oğlın ile (5) Yezid'ũn Öaskerinün öginden var. Ve sağ yanında Useyyd ile Ğam-h'ār-ı Zengī on (6) biñ Öasker ile varsın. Ve sol tarafından İbrāhīm ile Şaffān ve Şafıyye yigirmi (7) biñ Öasker ile anlar varsınlar. Ve yigirmi biñ Öasker ile ÖAcem pehlevānları ile ardınuzdan (8) ben varayım. Bākī kalan Öasker meydān yüzinde hāzır tursunlar. Eger Yezid bize (9) gālib olursa anlar dañı kendilerin Yezid Öaskerine ursunlar. Oñarıcı Allāhu (10) Te'Öālā'dur diyüp hāzırlanup aħşam olunca aħşam namāzın kı lup yatsu namāzın (11) dañı kı lup birazdan soñra cümle mahlūkat uyқыya varunca cümle mü'öminler havāriç tarafına (12) revān oldılar. Evvelā Kerb Ğāzī qarındaşı Ma'Ödī ile iki oğlı ile Esed ve ÖAmr na'Öra (13) urup dört tarafından Öazm itdiler. Meger Nu'Ömān ibn-i Munzır biñ havāriç ile qaragola (14) çıkmış idi. Na'Öraları işidüp hāl ne ola dirken Kerb geldiği tarafına revān oldı. (15) Kerb'e muqābil olup Kerb Ğāzī na'Öra urup anı vahıdda Nu'Ömān'ũn Öaskerini kırup (16) kimini Yezid'ũn üzerine bıraktılar. Qaranluğ gicede Öasker bu gavğāyı işidüp kimi (17) serhoş kimi maħmūr yirlerinden kalkup bir şaşkınluk oluvirdi ki kimi ton diye [254] (1) gömleğin ayağına giyüp uçkurun bulmazdı. Kimi gömlek diye tonın giyüp paçasına (2) kolların soğup yakasın bulmazdı. Şaşdığından çıplak taşra çıkip bu gavğānuñ (3) aslı ne dirken yoldaşını

düşmân sanup çalıp helâk iderdi. Ve kimi atını ters (4) eyerleyüp üzerine binünce eyeriñ kayışım bulmazdı. Ve kimi atını dürüst eyerleyüp kulağın (5) çekmeyi unıdup üzengiye başunca eyer atıñ karnı altına gelüp at ürküp depünce şâhibini helâk (6) iderdi. **Bir tarafdán** Ğam-h`âr-ı Zengi`yle on biñ Óasker Fatrük-i Mağribi`nüñ Óaskerinüñ çadırına (7) varup naÓralar urup kendilerin bildürdiler. Meger Mağrib Óaskerinden bir kâfir yigirmi (8) biñ kâfir ile qaraqol bekler idi. Useyyd`üñ naÓrasın işidüp qarşu geldi. Useyyd bunu görüp (9) kılıc çeküp hamle kıldı. Ol kâfiri çalup iki päre itdi. Qaraqolda olan kâfirler bunu (10) görüp yüz döndürdiler. Müóminler kimini kırup kimini Fatrük`un üstüne dökdiler. Kâfir Óaskeri (11) bu gavgâyı işidüp anlarda bir şaşkınlık düşdi ki ne havâriçe beñzer. Qaranlık gicede (12) birbirin tanımayup kıрмаğa başladılar. Babası oğluna oğlı babasını fark itmeyüp helâk (13) iderdi. Bir cânibden İbrâhîm ve Şaffân, Şafıyye Rüm Óaskerinüñ üzerine gelüp qaragolın (14) tağıdup kâfir Óaskerini ürkütdiler. Bunlar dañı serâsem yirinden kalkup birbirini kıрмаğa (15) başladılar. Dañı ardından ÓAmr ibn-i Ümeyye ÓAcem pehlevânları ile naÓralar urup kendilerin havâriç (16) ve küffâr Óaskerine urup ürkütdiler. Allâhu Ekber Kebiren qaranlık gicede on beş kerre yüz biñ (17) havâriç ve küffâr Óaskeri serhoş yirlerinden kalkup kimi mest iken kimi efkâr kimi lâ-yeÓaql [255] (1) medhoş bî-Óaql yerlerinden kalkup birbirin kıрмаğa başladılar. Fatrük bunu görüp cân başına sıçrayup (2) ne ideceğini bilmedi. Ve Nastür-ı Frenk bunu işidüp bu gavgâ nedür diyüp uyqudan uyanup. (3) ÓAmr ibn-i ÓĀs, Mervân ibn-i Ğakem bir yire cemÓ olup müşâvere itdiler. ÓAmr ibn-i ÓĀs aytdı: bir bir (4) meşÓale yakıñlar didi. Emr itdi. Cümle havâriç ve küffâr Óaskeri meşÓale yakdılar. (5) Çare olmadı. Āhir Mervân aytdı: şavâb budur ki ebsem turasıñız ve hiç çadırdan (6) taşra çıqmañ. Şabâñ olunca aña göre bir tedbir ve bir tedârik idesiñiz didi. Ammâ **bu cânibden** (7) Kerb Ğâzi ve ol Merd-i Ğicâzi qarındaşı oğulları Esed ve ÓAmr ile yigirmi biñ müómin (8) ile ve Yemen pehlevânları ile Yezid`üñ çadırı qaşdına revân oldı. Gâh gâh naÓra haykırup (9) aydurdı ki benem muhibb-i âl-i Faha ve Yâsin şâh-ı şehid-i Kerbelâ diyüp giderken Yezid`üñ (10) çadırına yakın geldi. Yezid`e haber oldı ki işte Kerb didükleri nâ-bekâr yigirmi biñ er ile (11) qaşdıñıza geldi didiler. Yezid bunu işidüp cân başına sıçrayup korqusından (12) dudaqları yarılıp qan şaçalına aşığı aqđı. Mervân`a aytdı: nice idelim? Mervân aytdı: (13) şehriñ içine qaçalım didi. Hemân birer yügrek atlara binüp şehre qaçdılar. Kerb Ğâzi (14) birazdan Yezid`üñ çadırına geldi. Gördi ki Yezid qaçmış. Çadırı yıqup tarmâr eyledi. (15) Ammâ Yezid`üñ qaçtığına incindi. Emr etdi.

Hazinesin yağma itdiler. Ammā **bu tarafdān** Useyyd, Fatrūk-ı (16) Mağrib'ün Óaskerini gāh kırup ve gāh taşrasında küffāruñ birbirini kırdığını seyr iderdi. (17) Bir cānibden İbrāhīm, Şaffān ve Şafiyye, Nastūr-i Frenk Óaskerini birbirine urup fārmār [256] (1) itdiler. Ammā Nastūr'ı kaçurdılar. Hāsıl-ı kelām ol gice şabāh olana kadar havāriç ve küffār birbirin (2) tanımayup birbirini öyle kırdılar vaşf-ı mümkün degül. Tañ yeri ağarmağa başladı. İslām [Óaskeri] (3) dönüp kondılar. Havāriç Óaskeri ādem ādemile bilişünceye kadar birbirin kırdılar. Şabāh (4) olunca güneş kulle-i kâfdan baş kaldırup Óālem nūr ile münevver oldu. Yezid Óaskeri bakup (5) gördiler ki çadırlaruñ arası ādem ölüşi ile tolmış. Şöyle ki ayak başacağ yir kalmamış. Mecrūh (6) olanuñ nihāyeti yok. Az ādem var ki kırtulmuş. Kiminūñ oğlı helāk olmuş ve kiminūñ karındaşı (7) helāk olmuş. Havāriç ve küffār Óaskeri öyle kırılmış ki yabāna gelmez. Ve hem gördiler ki Yezid'ün (8) çadırını yağma itmişler. ÓAlem ve sancağ zir zir olup ayak altında kalmış. Yezid'ün begleri (9) ğayret idüp çadırları kırup Óalem ve sancağları yirli yirinde dikdiler. Yezid'e ādem gönderüp (10) yirine getirüp oturdılar. Dıvān idüp cümlesi yirli yirinde karar itdiler. Yezid emr idüp aytdı: (11) hesāb idüp görüñ bu giceki cengde ne kadar ādem helāk olmuş didi. Gidüp biñ (12) başılardan ve sancağ beglerinden añlayup bildiler ki yüz elli biñ havāriçden iki yüz biñ (13) Fatrūk ile Nastūr'ün Óaskerinden ölmüş. YaÓñi havāriç ile küffār Óaskerinden üç yüz elli (14) biñ ādem helāk olmuş diyü gelüp Yezid'e haber virdiler. Yezid bunu işidüp mahzūn (15) u perişān oldu. Eline bir desde uyuz tikenı alup hāy hāy diyüp Óavrat (16) gibi ağlayup elindeki tikenı baba çıkasica gözinūñ yaşını silmege gözine çaldı. (17) Kaçan Yezid ağladı. Yezid'ün begleri ÓAmr ibn-i ÓĀs, Mervān ibn-i Hākem aytdı: ey halife niçün ağlarsıñ [257] (1) laÓnet gönliñi niçün perişān idersıñ. Bir kaç kimseler helāk oldu ise ne var. Elhāmdülillāh (2) Mālik Ecdār gibi düşmān helāk oldu. Şimdi müómin Óaskerinde kimse kalmadı Kerb ile Useyyd(3)'den başka. Birkaç gün müsāÓade eyle Óasker diñlensıñ. Biz dañı anlarıñ hākķından gelelim (4) diyüp Yezid'e teselli virdiler. **Bu tarafdān** müómin pehlevānları cebe vü cevşen çıkarup (5) dıvāna cemÓ oldılar. Birbirinūñ hūnerlerin zıkr idüp duÓā vü tahşin iderlerdi.

### **Kıssa-i (6) Kahtān ibn-i Süryān ve Selimā bint-i Kahtān.**

Kelām-ı manzūm:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(7) Diñle gine bir Óacāyib hoş haber

Kim [ne] dimiş rāviyān-ı muŖteber

- (8) Hem aśah̄ yirden rivāyet ideyim  
Saña bir ŗir̄in hikāyet ideyim
- (9) Sözümi kim iŗit{s}e hem ŗād ola  
Göñli hoş {ve} hem ğamdan āzād ola
- (10) Ğāfil olma her nefes ey niĳk-nām  
ŖIŗĳ ile di eśselātu vesselām

(11) Ebā Ĥānefi Ķūfi Hārūnu'r-Reŗid o günde rivāyet itdi ki Yezid'ün bir oĳlı var idi. Adına (12) Ebu Leyl-i MuŖāviyye dirler idi. Ĥüsni halk içinde naŗiri yok idi. Müömin müslimān idi. Babası (13) Yezid'ün iŗlediĳi Ŗamelden incinüp dāöim zıkr ü tesbıĥe meŗĳül idi. Aślā babasını (14) ve anasını hoşlanmazdı. ŗām'a yakın bir yirde bir ĳalŖa var idi. Adına CaŖberiyye dirler idi. (15) Ķara taŗdan yapılmıŗ bir ŗarp ĳalŖa idi. Bir meliki var idi. Adına Ķaĥtān ibn-i Süryān (16) dirler idi. Ziyāde ğürbüz pehlevān idi. Velākin ĳatı havārici idi. On biñ ere (17) ĥükm iderdi. Bu Ķaĥtān'ün bir cemile ĳızı var idi. Adına Selimā dirler idi. Daĥı bekar idi. [258] (1) Ebü Leyli'nün ğüzelligin iŗidüp ĳulaĳdan Ŗaŗıĳ olmuŗ idi. Ammā ğāyet pehlevān idi. (2) Bir kimse aña ĳarŗu turamaz. Bu seyyidin [adı] Ŗāleme ŗāyiŖ olmuŗ idi. Ol fitne bardāĳı Mervān ibn-i Ĥakem (3) ol ĳızın pehlevān olduĳın iŗitmiŗ idi. Fıkr iderken ĥatırına geldi. Dönüp Yezid'e (4) aytdı: ey ĥalıfe CaŖberiyye ĶalŖası'nda Ķaĥtān'ın bir ĳızı vardır. Ğāyet de pehlevāndur. Ve hem seniñ (5) oĳlına Ŗaŗıĳdur. Ķaĥtān daĥı ğürbüz pehlevāndur. Mektüb ğönderelim gelsiñ. (6) Düşmānuñ ĥaĳĳından gelelim didi. Yezid cān acısından Mervān'a aytdı: ne herze yirseñ (7) yi. Ben ĳarıŗmam didi. Mervān aytdı: eger ŖArablaruñ ĥaĳĳından gelürse ĳızını oĳlıña nikāĥ (8) idelim. Ve kendini daĥı Mısır sultānı idelim diyünce Yezid, Mervān'dan bu sözi iŗidüp rāzı (9) oldu. Hemān bir mektüb yazup Yezid'ün mührü ile mührleyüp peykün eline virdiler. CaŖberiyye (10) ĶalŖası'na ğönderdiler. Peyk ğünlerde bir ğün CaŖberiyye'ye geldi. ĶalŖadan içeri ĳirüp toĳrı (11) Ķaĥtān'ün sarāyına varup kendini bildürdi. Ķaĥtān izin virüp yanına ğetürdiler. Peyk (12) Ķaĥtān'ün yanına varup nāmesin Ŗarz itdi. Ķaĥtān nāmeyi alup mütālaŖa idüp cevābın (13) añlayup emr itdi. Ķızına ĥaber itdiler. Selimā babasınıñ

yanına geldi. Қаһтән mektübüñ cevābın (14) bir bir söyledi. Ve aytdı: kızım sen ne dirsiñ? Cevāb nedür? Gidelim başımızu ğavġāya vire(15)lim mi? Yoħsa ferāġat idelim mi didi. Selīmā bunu işidüp biraz sākin oldı. Andan soñra (16) aytdı: Ey baba eger varmaz iseñ ÓArablardan qorqđı da gelmedi dirler. Varsaq ÓArablar (17) ile Óadāvet itmek lāzımdur. Zırā ÓArablar yavuz-ı Óazımdür. Anlar ile başa varmaq [259] (1) ħaylı işdür. Eger ħıle ile bir iş iderim dirsem ÓAmr ibn-i Ümeyye andadır. Anlardan ziyāde (2) Óayyārlıq kimsenüñ elinden gelmez. Ammā elden ne gelür. Çār-ı nāçār varmāq gerek didi. Қаһтән (3) bunu işidüp gelen peyke ħilÓat virüp aytdı: işte biz de arduñca gideriz didi. (4) Peyk gitdi. Қаһтән ħāzır olup on biñ ħavāriç Óaskeri ile CaÓberiyye qalÓasından (5) qalkup taÓciil ile günlerde bir gün Şām'a geldi. Gördi ki Şām' uñ saħrāsı ġün-a-ġün (6) çadır ile tolmış. Gelüp bir çayır-ġāhda qondı. Қаһтән' uñ geldigin Yezid işidüp (7) Қаһтән'a çok niómet gönderdi. Қаһтән ol ġün ol gice diñlenüp irtesi ġün çavuş(8)lar gelüp Қаһтән'ı dıvāna daÓvet itdiler. Қаһтән ile Selīmā armaġanların alup Yezid'üñ (9) dıvānına geldiler. İçeri girüp elin öpdiler. Armaġanlarıñ Óarz itdiler. Yezid Қаһтән ile (10) kızına Óizzet ü ikrām itdi. Ve ħālini ħatırını suóāl itdi. Sağ tarafından yir göster(11)diler oturdılar. Çilingir süfrası gelüp Óiş ü nüş idüp cümlesi serhoş oldılar. Birazdan (12) Yezid efkarlanup müóminlerden biraz şikāyet eyledi. Andan soñra meclisi taġıtdı. Kendi ile (13) beş kişi qaldılar. Biri Mervān ibn-i Ĥakem biri ÓAmr ibn-i ÓĀs biri Қаһтән biri kızını Selīmā (14) Yezid'üñ taħtı öġinde kös qodılar. Қаһтән ile Selīmā oturdılar. Yezid Қаһтән ile (15) Selīmā'ya enÓām idüp Mısır taħtında sultānluq virdi. ve aytdı: benim daħı sizden (16) murādum budur ki ÓArabları bozup tārmar itmesini isterim. Eger Useyyd'i helāk ide(17)bilürseñiz benden her ne murādiñuz var ise vāsıl olasıñuz didi. Selīmā, Yezid'e aytdı: [260] (1) ey ħalıfe ġam çekme. Ĥaqq TeÓālā rāst getirürse ÓArablarıñ işi kolaydur. Benim elimden gelür ki (2) varam çadırlarından bir bir daşıyup getürem didi. Yezid bunu işidüp şād oldı. Aytdı: eger sen (3) bu söziñde turursañ ben daħı seni oġlım Ebü Leyli'ye alayım ve ħilāfeti size ısmarlayım. Ĥalıfe (4) olñ diyüp destür virdi. Babasıyla Selīmā çadırına geldiler. Aħşam olana qadar (5) şabr itdi. Aħşam olunca kendinüñ iki ħādimi var idi. Óayyār idiler. Anları bile alup (6) müómin Óaskeri tarafına revān oldılar. İttifāq Esed ile MaÓdı'nüñ çadırına geldiler. (7) İçeri girüp dārü-yı heşmer ile bı-ħoş idüp cāme-ħāblarına şarup ol iki ħādım (8) yüklenüp birer kişiyi aldılar. Selīmā yalnız Useyyd'üñ çadırına geldi. İçeri girüp gördi ki (9) şemóeler yanar. Çadırıñ içi rüşen. Kim var ise hep uyqıya varmışlar. Useyyd'üñ (10) üzerine

geldi ki başın kese. Gördi ki hüb süretli yigittür. Güzellükde nažiri yok. (11) Selimā bu süreti görüp biñ cān ile Óaşık oldu. Gönlinden aytdı: hayfdur (12) bunıñ gibi civānuñ bir kılına hatā getürmem diyüp buse alup ayağı ucındaki şamdānı (13) başı ucına başı ucındaki şamdānı ayağı ucına getürdi. Bir āh idüp taşra (14) çıktı. Çadırına geldi ki cāme hāba yata birazistirāhat ide. Gözlerine uyku dañı (15) gelmedi. Useyyd'ün Óaşığıyla gönli hayāliyle gözi tolmış idi. Ol gice uykusuz olup (16) şabāha kadar efgān itdi. Şabāh olunca yirinden kalkup Mervān-ı Hākem'ün çadırına (17) geldi. Atası ile Mervān'a MaÓdı ile Esed'i getürdigin söyledi. Anlar da Yezid'e iÓlām [261] (1) itdiler. Qahtān aytdı: fikr-i cevāb budur ki şimdi biz anları helāk idersek ÓArablar hücüm idüp (2) bizi bñ-hüzür iderler. Hemān Óağılları başlarına gelmeden biraz dañı dārū virüp şanduklara koyalım. (3) Bir heçine yükledüp CaÓberiyye kalÓasına gönderelim. Anda zindāna koşunlar. Şoñra bu ÓArabları bir bir (4) bend idelim. Yāhūd Óaskerini sayavuz. Ol vaqt her ne murād olursa idelim didi. Yezid (5) Qahtān'ün cevābın begenüp emr itdi. Öyle idiñ didi. Andan Qahtān, Selimā ile çadırına (6) gelüp MaÓdı, Esed'e tekrār dārū-yı heşmer virüp bir şandıka koyup ellerine ve ayaklarına (7) ağır bend urup bir heçine yükledüp otuz kişiyle kimsenün haberi yok iken CaÓberiyye kalÓasına (8) gönderdiler. **Bu cānibden** şabāh olunca MaÓdı ile Esed'ün kulları uyanup gördiler ki (9) çadırları yarılmış. Efendileri gitmiş esbābları turur. Feryād iderek Kerb[‘e] geldiler. Olan (10) hikāyeti söylediler. Kerb bunı işidüp ğam-ğın oldu. ÓAmr ibn-i Ümeyye olan kaçāyı söyledi. (11) Hoca ÓAmr bunı işidüp fikr idüp aytdı: Yezid'ün Óaskerinde Óayyār yokdur. Hele varayım (12) diyüp kendini tebdil idüp Kerb[‘e] aytdı: varayım Yezid Óaskerinden suóāl ideyim diyüp revān (13) oldu. Ammā **bu cānibden** Useyyd uyandı. Bağıdı ki şemÓeleri tebdil itmişler fikr idüp aytdı: (14) ğālibā hizmet-kārlar tebdil itmişlerdir diyüp süküt itdi. Esbābunu giyinüp dīvān-(15)hāneye gelüp yirinde qarār itdi. Andan MaÓdı ile Esed'ün haberin işidüp taÓaccüp idüp aytdı: (16) işte bu gice bizim şemÓeleri ol itmişdür diyüp süküt itdi. **Bu cānibden** ÓAmr ibn-i Ümeyye (17) Yezid'ün dīvānına geldi. İçeri girüp dört tarafa nažar itdi. Aslā nām u nişān bulmadı. Her kime [262] (1) suóāl itdiyse de bir haber alamadı. Óāciz olup gine Kerb'ün yanına gelüp haber alamadığını söyledi. (2) Cümle müóminler melül u mañzün oldılar. Ol gün geçüp añşam oldu. Gine iki cānibden çadırlarına (3) revān oldılar. Ammā Selimā gine gice oluncaya kadar bñ-qarār olmuş idi. Gice olunca iki hādimini (4) alup müómin Óaskeri tarafına revān oldılar. Foğrı Useyyd'ün çadırına gelüp iki hādimi (5) gözci koyup kendi çadır ardından iki mih



oparup ieri girup grdi ki Useyyd yatmış (6) uyumuş. Selımā yanuna gelup biraz seyr itdi. Andan soıra Useyyd'ın barmağından hātemin ıkarup (7) kendi barmağına dakdı. Kendinın hātemin Useyyd'ın barmağına dakdı. Tařra ıkup adırına (8) revān oldu. Ol gece geup řabāh olunca Useyyd uyandı. Diledi ki ābdest ala. řabāh namāzın (9) ıla. Elin yurken grdi ki yazılmış. řāhibi Selımā ibn-i ahtān. Yüregi ekildi. Namāzın ılup (10) Ümeyye'yi ağırdı. Gelünce Selımā'nuñ ahvālin söyledi. Ammā hātem-i ğaziyyesin dimedi. Ümeyye aytdı: işidürem ki (11) ğāyet güzel imiř. Yezid'ın oğlı Ebū Leyli'yi sever imiř. DaŖvāsı bu imiř ki seni helāk ide. Yezid (12) anı oğlı Ebū Leyli'ye ala didi. Useyyd bunu işidüp ğayri söylemedi. Andan dıvān-hāneye gelup (13) arār itdi. **Bu tarafdān** Yezid dıvān idüp erbāb-ı dıvān ve ařhāb-ı erkān yirli yirinde arār itdi. (14) řūfra getirup Őiř u nūř itdiler. Emr itdi. Münādiler nidā idüp yarın cengdür diyü iŖlām itdiler. (15) Cāsuslar gelup Kerb Ğāzi'ye haber virdiler. Kerb dağı emr itdi. Münādiler nidā itdiler. Ol gün (16) iki Őasker hāzir olup ol gece geup irtesi gün řabāh olup güneş ulle-i āfdān bař (17) gösterup Őālemi nūr ile münevver eyledi. İki cānibden müŖmin-i ehli ğmān havāri-i ehl-i tuđyān [263] (1) atlarına binup meydāna geldiler. İki cānibden naşar-ı ber-meydān idüp tururken hemān müŖmin tarafında (2) řāfiyye bint-i Mālik Ecdār atın sürdi. NaŖra urup Őazm-ı meydān itdi.

Kelām-ı manżüm:

- FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün
- (3) şöyle urdı naŖrayı ol řāhsüvar  
Olayazdı hāriciler tārmār
- (4) ađıruben didi {ol} bānū-yı cihān  
Kim beni bilmezse bilsin bu zamān
- (5) Ben řāfiyye bint-i Mālik Ecdār'am  
Geri hātūnam {amma} veli řır-i nerem
- (6) Ey Yezid-i bı-hayā vü bed-likā  
Āl-i Ahmed yolına cānım fedā

- (7) Uyduñuz şeytāna maġbūn olduñuz  
Dünyāda aḥ{i}retde melŌūn olduñuz
- (8) Bir degül yüz biñ gelürse pehlevān  
Ceng iderem kaçmazam işbu zamān

(9) Yezid, Şafiyye'nün cevābın işidünce kudurmuş it gibi yalanup dört yanuna baķup aytdı: kim ki varup (10) bu kıızı saçından tutup süriye süriye yanıma getirirse Mısır tahtını aña vireyim didi. Kendinün (11) bir lalası var idi. MuŌāviyye'nün hizmet-kārlarından idi. Ğāyet pehlevān idi aytdı: ey ḥalıfe (12) ben ḳulıña emr it. Varayım bu kıızı ḥuzūriña getüreyim diyüp at sürüp meydāna gelüp (13) aytdı: ey raŌnā ne yavuz söylersin? Niçün ḥaddiñden ziyāde söylersin? Sen kıız olasin. (14) Meydānda naŌra urmaķ saña lāyık mıdur ki? ŌAskeriñizde senden ğayri ādem yoķ mıdur didi. Şafiyye aytdı: (15) herze söyleme evvel ḥamle kııl didi. Şeybān eline niže alup Şafiyye'ye ḥavāle kııldı. Şeybān'ın nižesini (16) Şafiyye ḳalkān göbegiyle menŌ itdi. Şeybān bu kerre gürz ḥavāle kııldı. Gine menŌ itdi. Şeybān (17) kıılıc ḥavāle kııldı. Anı daḥı şavdı. Nevbet Şafiyye'ye gelünce Şeybān'a aytdı: gel beri āl-i Resūl'a muḥıbb [264] (1) ol. ŌAdāveti ḳoy. MüŌmin müslimān ol didi. [Gördi ki] islahı ḳābul [degül] kaķıyup bir niže ile helāk (2) itdi. İslām Ōaskeri bunu görüp tekbir getürdiler. Yezid lalasını görünce maḥzūn u perişān olup (3) çoķ ağladı. Çıķasıca gözlerinden ḳan çağladı. Selimā babası Ḳaḥtān'a aytdı: bu daḥı kıız (4) ben de kıızam. İkimiz birbirimize münāsibdür diyüp naŌra urdı. At sürüp meydāna geldi. (5) Aytdı: ey duḥter-i raŌnā bu pehlevānluġı Useyyd'den mi öğrendiñ ki bı-muḥābā ādem ḳanını şu gibi aķıdursin (6) didi. Şafiyye aytdı: sen kimsin? Ve kimin nesisin? ḳanķı dñnden geldiñ? Ve ḳanķı tümeniñ pehlevānı(7)sin? Adıñ nedür didi. Selimā aytdı: adım Selimā. CaŌberiyye melikinün kıızıyam. Geldim ki seniñle (8) merdāne ceng ideyim didi. Şafiyye aytdı: ey Selimā bir serv-i ḳadd-i nāzenine beñzersin. Gel (9) müslimān ol seni bir begendigiñ yigide vireyim didi. Selimā aytdı: ey Şafiyye bu sözi ḳoy. (10) Meydānda ne hüneriñ ise Ōarż it. Yoķ ise bilmem didi. Hemān Selimā at sürüp (11) aytdı: ey Şafiyye ğāfil olma diyüp Şafiyye'ye nižeyi ḥavāle kııldı. Şafiyye, Selimā'nun nižesini (12) menŌ itdi. Bir daḥı ḥamle kııldı. Anı daḥı menŌ itdi. Nevbet Şafiyye'ye gelünce eline niže alup ğazaba (13) gelüp Selimā'ya ḥavāle kııldı. Selimā, Şafiyye'nün nižesini biñ belā ile menŌ itdi. İkinci ḥamlesin daḥı (14) şavdı. Nevbet Selimā'ya gelünce eline kıılıc

alup Şafiyye'ye havāle kıldı. Şafiyye kendi kılıcın (15) karşı tutdı. Men' [itdi]. Safiye dañı kılıc havāle kıldı. Selīmā dañı men' itdi. Hāsıl-ı kelām ol (16) iki duhterler merdāne ceng idüp atları yoruldı. Cübbe [ve] yağaları çāk oldı. Kemend (17) pāre pāre olup iki Óasker bunlaruñ pehlevānluğlarına hayrān oldılar. Āhir Selīmā cübbesin [265] (1) ve ālāt-ı harbın yire koyup el sınıp Şafiyye'nüñ kemerine yapışup kuvvet itdi. Bu esnāda Ümeyye ibn-i ÓAmr (2) bunı görüp koşup meydān meyānında Şafiyye'nüñ yanına gelüp aytdı: ey bānū-yı cihān gayret demidür. Ve (3) hamiyyet zamānidur. Ben ümīd iderem ki nice merdāne civānları heybetiñle zebūn iderdiñ. Şimdi (4) bir mekkārenüñ elinde zebūn oldıñ didi. Şafiyye bunı işidüp gayrete geldi. Atıñ üzerinde (5) muhkem turdı. Selīmā kuvvet itdi. Alamadı. İkinci kuvvet itdi. Alamadı. Üçüncü kuvvet dañı alamayunca (6) Şafiyye'yi elinden bırağdı. Gayretinden bu zennenüñ kan buñar gibi ağdı. Bı-ihiyār yüzinden örtüsün (7) alunca cemāl-i pāki gün gibi niğāb altından aşkāre oldı. Ümeyye Selīmā'nuñ yüzini görünce biñ (8) cān ile Óaşık oldı. Ve ebyāt eyledi.

Kelām-ı manžüm:

- Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün  
(9) Yañağı dil-rübāluğı dil-āvız  
Gözi{dür} āfet-i devrān {cān} gamze hūn-rız
- (10) Şaçınuñ Óuğdesidür bend-i müşkil  
Şalar cān boynına müşğın selāsil
- (11) Göricek didi hūsınin çeşm-i nem-nāk  
Fedā olsun aña bın cān-ı gam-nāk
- (12) Münevverdür yüzinde şems-i rahşān  
Ziyā alur ruhından mäh-ı tībān
- (13) Bugün meydān hūsniñ içre ey hūb<sup>152</sup>  
Şaçıñ çevgānına atdıñ beni tūb

<sup>152</sup> Vezin bozuk.

- (14) Beni anı da ser-gerdān kılduñ  
Cemāliñ bezmine ĥayrān kılduñ

(15) **Bu cānibden** Ümeyye Selīmā’nuñ Óaşq u sevdāsına düşüp bî-mecāl oldı. Şafıyye Ümeyye’nüñ (16) sevdāsına baqıp Selīmā’ya aytdı: ey dilber-i raÓnā Óaşkıñla Ümeyye’yi taÓaccüb ü ĥayrān (17) kılduñ didi. Selīmā aytdı: ey Şafıyye bu raÓnāluğı bize satma. Eger hüneriñ var ise Óarz it [266] (1) didi. Şafıyye, Selīmā’nuñ kemerine yapışıp yā Allāh yā Muĥammed yā ÓAlî diyüp kuvvet itdi. Eli üstüne aldı. (2) Ümeyye bunı görüp ferāhından naÓra urup tācın göge atup bunı söyledi.

Kelām-ı manzūm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün  
(3) Qoliña kuvvet [olsun] ey hūr-ı Ójn  
Ancak olur sad-hezārān āferiñ  
(4) Şaklasıñ yavuz nazardan Ĥaqq seni  
Solmasıñ hergiz cemāliñ gülşeni  
(5) Nev-bahā olsuñ hüsniñ cāvidānı<sup>153</sup>  
İrmesiñ dāóim aña bād-ı hazānı<sup>154</sup>  
(6) Ĥaqq ola her dem yardımcıñ seniñ<sup>155</sup>  
Qatl-ı aÓdā ola her kārıñ seniñ

(7) Ümeyye bunı diyüp Şafıyye’nüñ yanına gelüp aytdı: baña vir maÓşükımı diyünce Selīmā ĥile-kār (8) ve Óayyār idi. Şafıyye kendini yirden qapunca ĥançer çıkarup kemerin kesdi. Şafıyye’nüñ kemer elinde (9) qalup. Selīmā, Ümeyye’nüñ üzerine düşdi. İki bile muÓallaq yıqıldı. Qaĥtān kızınıñ ĥālin (10) görüp emr itdi. On biñ Óasker at sürüp Óazm-ı meydān itdi. Selīmā’yı orta yirden qapup (11) Şafıyye’yi

<sup>153</sup> Vezin bozuk.

<sup>154</sup> Vezin bozuk.

<sup>155</sup> Vezin bozuk.

ortaya aldılar. Ümeyye gördi ki Selimā elden çıktı āh idüp iki taş eline alup Kerb (12) Ğāzi'nün ögine geldi. Hem kendini dögerdi ve hem feryād u figān idüp ağlardı. Ve hem bu beyt inşā itdi:

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

(13) Xanı gönlim alan serv-i hürāmān  
Peri-peyker gibi {oldı} gözimde{n} pinhān

(14) Beni Őaşkı ile hayrān kıldı  
Gözimden hüsni pinhān kıldı

(15) Beni bend eyledi bir serv-i āzād  
Anuñ çün eylerem efgān u feryād<sup>156</sup>

(16) Meded ol şüh-ı veşkiñ dād elinden  
Kime kılam Öaceb feryād elinden

(17) Kerb Ğāzi ve sāoir pehlevānlar Ümeyye'nün şeydāluğın görüp hayrān oldılar. Mecnūn dirlerdi. [267] (1) **bu cānibden** Śafiyye gördi ki Selimā hīle ile elinden halās oldu hemān ra'ūd-vār na'ōra urup kendini (2) Xahtān'ın on biñ Őaskerine urdı. Ādem xanını seyl gibi aqıtdı. Bu tārāfdan İbrāhīm kız xarındaşınıñ (3) pehlevānlığın görüp beş biñ ādem ile kendini havāriç Őaskerine urdı. Mü'omin-i müsli mān havāriç-i (4) ehl-i küfrān xarışup xarışup birbiriyle Őazim ceng itdiler. Ahşam irişdi. İki cānibden (5) tabl-ı ārām çalındı. İki Őasker birbirinden ayrılıp dönüp xondılar. Yezid-i la'ōin ğam-ğın olup (6) geldi. Yirinde xarār itdi. **Bu cānibden** mü'ominler Śafiyye'ye istikbāl idüp herkes çadırına gelüp (7) istirāhat itdi. Ammā Ümeyye Selimā'nun Őaşkıyla mecnūn ve gözleri pür-hūn olup ahvāli (8) perişān oldu. Hāsılı çadırında xarār idemedi. Kendini tebdil idüp Yezid Őaskerine geldi. (9) Biraz seyr itdi. Andan soñra Selimā'nun çadırına geldi. Gördi ki dide-bānlar dāōire tutup bekler. (10) Ümeyye bir zamān taħammül itdi. Bekciler uyқыya vardılar. Fursat bulup çadıra girdi. Gördi ki (11) Selimā uyur. Fikrine bu geldi ki dārū ile Őaqlın alup getüre. Bu Őaql ile Selimā'nun (12)

<sup>156</sup> Efgān-ı feryād.

yanına geldi. Selîmâ'nun yüzine bakunca Óaqlı gideyazdı. Elin sunmuş Ümeyye'nun eli ditreyüp (13) Selîmâ'nun burnına degdi. Selîmâ uyandı. Gördi ki üzerinde bir âdem var. Hâykırup naÓra urdı. (14) Ümeyye, Selîmâ'nun naÓrasından kendini cemÓ idüp kaçdı. Ümeyye gidünce Selîmâ taÓaccüb itdi. Yirinden (15) kalkdı. ÓAyyârlık libasların giyüp çıkdı. Dört tarafına nażar itdi. Kimse yok. Hemân (16) Useyyd Óaqlına geldi. Müómin Óaskeri revân oldı. Ümeyye, Selîmâ'nun çadırından gidünce iki (17) Óasker arasına geldi. Bakdı ki geriden kimse gelmez. Biraz taĥammül itdi. Dört tarafına nażar iderken [268] (1) anı gördi ki geriden bir âdem gelür. Ümeyye siñdi. Ol âdem gelüp geçünce Ümeyye kim ola diyüp (2) ardına düşdi. Meger ol gelen Selîmâ imiş. Selîmâ toğrı Useyyd'ün çadırına geldi. Fursat bulup (3) içeri girdi. Ümeyye bunu görüp bir tarafından ol daĥı çadıra girdi. Gördi ki ol şahs Useyyd'ün (4) üzerine gelmiş. Cemâline vü kemâline müşâhade ider. Ümeyye hemân hâykırup Selîmâ'nun etegine (5) yapışdı. Useyyd uyandı. Kalkuncaya kadar Selîmâ Ümeyye'yi muşda ile yıkdı. Etegin elinden (6) aldı. Derün-ı dilden bir âh idüp havâriç tarafına revân oldı. Ümeyye kalkup taşra çıkdı. (7) Geldigi yola bākđı. Nâm u nişân görmedi. Gine Useyyd'ün çadırına girüp aytdı. Ey pehlevân-ı (8) cihân ġâfil yatmaġ saña yaramaz. Niçün ġâfil yatarsıñ diyüp Selîmâ'nun çadırına (9) gitdigin söyledi. Şabâh olana kadar ârâm itdiler. Şabâh oldı. **Bu tarafdán** havâriç (10) at üzerine gelüp kefere vü fecere Óâlem ve sancaġ kaldırup fevc fevc gürüh gürüh şaf (11) şaf alay alay bölük bölük meydân yirine gelüp karar itdiler. **Bu cânibden** islâm (12) Óaskeri ve Kerb Ğâzi Óâlem ve sancaġ kaldırup Melik Neccâşî çadırına geldi. Bir cânibden (13) Useyyd, Ğam-h'âr-ı Zengî ile İbrâhîm ve Şaffân'a ve Şafîyye'ye uğrayup anlar daĥı Melik Neccâşî'nun (14) çadırına geldiler. Bir bir müómin pehlevânları gelüp Melik Neccâşî'nun çadırının öginde ârâm (15) itdiler. Melik Neccâşî daĥı taşra çıkup iki tarafına selâm virüp atına bindi. Cümle müóminler Óâlem (16) ve sancaġ kaldırup meydân kenârında karar itdiler. Nażar-ı ber-meydân iderken anı gördiler ki ÓAcem (17) alayından ÓĀsım atın sürüp Óazm-ı meydân itdi. Fatrük'ün alayından bir zengî at sürüp [269] (1) ÓĀsım'a muġâbil turdı. ÓĀsım aytdı: ey laÓın adıñ nedür? Ol aytdı: adıma Kântâm-ı Zengî dirler. (2) Yigirmi biñ zengî'nun pehlevânıyam. Naşrânî milletinun ve Óİsâ ümmetinun sevgilisiyim. Geldim ki sizden intiġâm (3) alam. Er iseñ ġarbıma pâydar ol diyüp bir Óamüdu var idi. Bir zencir daġmışlar idi. (4) Her bir zencirun ucında birer batırak gibi demirler daġmışlar. Bir kimseye ursa ol zincirler (5) ġâlip gelüp âdemiñ aÓzâsına toġınurdu. Her biri zehir ile suvarulmuş idi. İndigi (6) gibi

ādemi helāk iderdi. Ol laŌin Ōamūd'uñ eline alup ŌĀsım'a ĥavāle kıldı. ŌĀsım (7)
 kılkın karşı tutdı. Ammā ŌAmūd'uñ zenciri ŌĀsım'uñ başına rāst gelüp ŌĀsım'ı
 (8) şehid etdi. Behmen bunu görüp meydāna girdi. Ol laŌin bir đarb ile anı dağı şehid
 (9) itdi. Buniñ arduca Rüstem dağı girdi. Anı dağı şehid etdi. Ĥāsıl-ı kelām laŌin
 müöminlerden (10) adı belli pehlevāndan yetmiş kişi şehid itdi. Müöminler bunu görüp
 melül u periřān oldılar. (11) Ĥavāriç Ōaskeri řād oldı. Kerb Ġāzi kıasd itdi ki meydāna
 gire. Hemān Useyyd-i (12) cihān-gir at sürüp Ōazm-ı meydān itdi. Bir naŌra ĥaykırdı
 ki cihān bir zamān çiniñ tas (13) gibi güm güm itdi. Bu naŌradan Yezid'uñ atı ürküp
 Yezid'in başından tācı yire düşdi. (14) Tiz tācını virdiler. Gine giydi. Bākı ĥāricileruñ
 tudaqları yarıldı. Useyyd Kıantām-ı (15) Zeng'i'nüñ ögin bağladı. Aytdı: ey laŌin nā-
 ĥaqq yire bunca müöminleri şehid itdiñ. Yanuña mı (16) kıalur. İmdi ĥamle kıldı.
 Kıantām, Useyyd'uñ sözün işidüp Ōamūduñ alup Useyyd'e (17) ĥamle kıldı. Useyyd
 kıılıcın aşağıdan yukarı Kıantām'uñ Ōamūdına öyle çaldı ki [270] (1) tāze ĥıyar gibi iki
 pāre itdi. ŌAmūdın başı zencirler ile meydānuñ bir yanına pertāb oldı. (2) Kıantām'uñ
 elinde Ōamūduñ şapı kıaldı. Anı dağı Useyyd'uñ üstüne atdı. Useyyd sekivirdi.
 Ōamūdun (3) şapı yabāna gitdi. Useyyd kıılıcın Ōüryān idüp Kıantām'a ĥavāle kıldı.
 Kıantām kıorkıısından (4) kılkın karşı tutdı. Useyyd öyle çaldı ki kıılıc kılkını iki şaqq
 idüp (5) Kıantām'uñ başına, başından tā eyer kıaşına varuncaya kıadar iki řaqq itdi. Cānı
 (6) cehenneme gitdi. Bunu görüp yigirmi biñ zeng'i Useyyd'uñ üzerine at sürüp ĥamle
 kıldı. (7) **Bu cānibden** Ġam-ĥār-ı Zeng'i bunu görüp Useyyd'uñ Ōalemin kıaldırıp on
 iki biñ (8) müöminler Allāh Allāh diyüp küffār Ōaskerine daldılar. Od gibi yağup ĥāke
 çaldılar. (9) Müöminler küffārı sürüp anı sāŌatde Fatrük'uñ üzerine bırağdılar. Fatrük
 bunu görüp (10) emr itdi. Beş kerre yüz biñ küffār Useyyd'uñ üzerine ĥamle kıldılar.
 İbrāĥim ve řaffān bunu (11) görüp emr itdi. Yüz biñ müöminler ile kendileri ĥavāriç[e]
 ĥamle kıldılar. Ol zamān yiryüzi ādem kıanıdan (12) görünmez oldı. Ādem başı çakıl
 tař gibi yıkıldı. Müöminler ġālib gelüp küffār Ōaskerini (13) Nastūr-ı Frenk üzerine
 bırađdılar. Nastūr-ı Frenk bunu görüp emr itdi. Üç yüz biñ (14) Frenk ve Rüm Ōaskeri
 Müöminleruñ üzerine hücum itdiler. Kıāsım bunu görüp emr itdi. (15) Elli biñ ŌAcem
 pehlevānları ile Allāh Allāh diyüp küffār üzerine ĥamle kıldılar. Müömin-i ehl-i (16)
 ģmān küfār-ı ehl-i küfrān birbirine kıarışup kıatışup Ōađım ceng itdiler. Yezid bunu (17)
 görüp ĥavāriç Ōaskerinden beş kerre yüz biñ ĥāriciye emr itdi. Müöminlere ĥamle
 kıldılar. [271] (1) Kerb Ġāzi bunu görüp bākı müöminler ile ĥavāriç Ōaskerine ĥamle
 kıldılar. řavařa (2) řurūŌ itdiler. Müömin-i ehl-i ģmān ĥavāriç-i ehl-i küfrān cenge

meşgûl olup bir cānibden (3) Kerb Ğāzî ceng iderken Nastūr-ı Frenk'ün ğalbine uğrayup bir na'Ŗra urunca Nastūr'uñ (4) Őaskerini tārmar itdi. Nastūr-ı Frenk kendisi ğāyet gŭrbŭz pehlevān idi. Kerb (5) ögin bağladı. Ve Kerb'e aytdı: sen kimsiñ ki bunca ādemi bir demde helāk idersiñ didi. Kerb (6) aytdı: āl-i Nebî Ğicāzî'nŭñ muĥibbiyem. Adım Kerb Ğāzî'dŭr didi. Nastūr aytdı: eyŭ rāst geldim. (7) Benim daĥı murādum sen idiñ diyŭp Kerb ğılc ĥavāle ğıldı. Kerb, Nastūr'uñ ğılıcın bir (8) lu'Ŗbla men'Ŗ itdi. Nevbet Kerb'e gelünce Nastūr'ı dñne da'Ŗvet itdi. Gel mŭslimān ol cāniñi cehennemden (9) ĥalās it didi. Nastūr-ı Frenk, Kerb'ün sözün işidünce herze söyledi. Kerb daĥı (10) ğazaba gelŭp Nastūr'a ğılıcı öyle çaldı ki atıyla kendini dŖrt pāre ğıldı. Frenk ve Rŭm (11) Őaskeri bunı görŭp zebŭn oldılar. **Bu cānibden** iki Őasker ceng-i sultāñ iderken (12) Mervān ibn-i Ğakem, Yezîd'e aytdı: ey ĥalife Őimdiki ĥālde ŐArablaruñ cŭmlesi cengdedir. Çadır(13)ları tenhādır. Emr eyle buradaki yŭz biñ Őaskeri alayım ğideyim ŐArablaruñ ordusın (14) yağma ideyim. Fuirsat bulursam Melik NeccāŐi'nŭñ baŐın keseyim didi. Yezîd, Mervān'uñ Őağlını (15) beğenŭp emr itdi. İki yŭz biñ ĥavāriç Őaskeri mü'Ŗminlerŭñ ordusına revān oldı. Bunlar (16) gelŭp Melik NeccāŐi'yi ğāfil iken Melik NeccāŐi'nŭñ ŭstŭne ĥamle ğıldılar. Meger Melik NeccāŐi'yle (17) on biñ ādem var idi. ŐAlem ve sancağ beklerler idi. Ğavāriç Őaskerinŭñ ĥŭcŭmın [272] (1) görŭp ğılıcıların Őŭryān idŭp ĥavāriç Őaskerine ĥamle ğıldılar. İki yŭz biñ ādeme on biñ (2) mü'Ŗmin naŐıl cevāb virsiñ. Ğavāriç mü'Ŗminleri anı da tārmar itdi. Melik NeccāŐi'nŭñ ŭzerine (3) gelŭp ğılc ŭŐŭrdiler. Melik NeccāŐi'yi Őehğid itdiler. Meger ol arada ŐAmr ibn-i Őmeyye bunı görŭp (4) Őaskere geldi. Useyyd'e söyledi. Useyyd hemān on iki biñ ādem ile Ğam-ĥ'ār-ı Zengî (5) ğafasında gelŭp Mervān ibn-i Ğakem'ün ŭstŭne at sŭrdiler. Cenge meŐğŭl oldı. (6) ŐAmr ibn-i Őmeyye ceng içinde Kerb'ün oğlı ŐAmr'i bulup yigirmi biñ er ile aña daĥı söyledi. (7) ŐAmr daĥı gelŭp Mervān ibn-i Ğakem'ün ŭzerine ĥamle ğıldı. Bir cānibden Useyyd ibn-i Munzır (8) daĥı ĥavāriç Őaskeri yağmaya meŐğŭl iken ğırmağa baŐladılar. Ğıra ğıra ĥavāriciyi (9) iki tarafdān zebŭn idŭp ordu ŭzerinden sŭrŭp çığardılar. Nāğāĥ Mervān'a rāst gelŭp (10) ĥamle ğıldılar. Mervān'ı zaĥm-dār itdiler. Mervān bu ĥāli görŭp ğaçdı. Ğalan ĥāriciler bunı (11) görŭp aldığları esbābı bırağup ğaçdılar. **Bu cānibden** Kerb Ğāzî, Fatrŭk'ı Őoyup (12) Yezîd'ün ŭzerine sŭrŭp bırağdılar. **Bu cānibden** Mervān daĥı bozğun Őasker ile (13) gelŭp aĥŐam olmuŐ idi. Yezîd bağdı ki iş periŐān oldı iki sā'Ŗat daĥı (14) ceng olsa Kerb Ğāzî gelŭp kendini helāk ider. Hemān emr itdi. Tabl-ı ārām çaldılar. (15) İki Őasker dŖnŭp yirli yirine



ķondılar. İslām Óaskeri gelüp orduların ĥarāb (16) görünce melūl u maĥzūn oldılar. Kerb Ĝāzī'ye Melik Neccāşī'nūñ Őehīd olduĝın söylediler. (17) Kerb Ĝāzī bunu işidüp melūl oldu. Emr itdi. Ol gice techīz ü tekfīn idüp [273] (1) namāzın ķılıp Lübbān taĝında Mālik Ecdār'uñ yanına defn itdiler. Bāķī Őühedānuñ daĥı (2) namāzın ķılıp her birin birer yire defn itdiler. Diñlenmek için bir kaç gün istirāĥat itdiler.

**(3) Cild-i Őāñi burada temām oldu. Üçünci cilde ibtidā olma.**

(4) MesÓud T'ārīhi'nde ve Őāĥib-i MirÓāt-ı Zamān Kitābı'nda rivāyet iderler ki Selīmā (5) bint-i Ķaĥtān, Esed ile MaÓdı'yi uĝurlayunca gelüp Yezīd'e söylemiş idi. Ve Yezīd emriyle (6) Ķaĥtān, Esed ile MaÓdı'ye ağır bend urup Őandıķlara ķoyup gizleyünce otuz biñ er ile (7) CaÓberriyye ĶalÓası'na göndermiş idi. Böyle giderken Esed ile MaÓdı'nūñ Óaķılları başlarına (8) gelüp gördiler ki bir tār yirde yatarlar. Ellerinde ve ayaklarında temürler var. TaÓaccüb itdiler. (9) Biraz gidünce ķulaķlarına ādem sesi geldi. MaÓdı çağırup aytdı: ĥāy siz kimsiñüz? (10) Bizi nereye alup gidersiñüz didi. Ĥāricīler bunlaruñ sesini işidüp aytdılar: ey (11) ĥāóinler ĥalıfe sizi Ķaĥtān'uñ kıızı Selīmā'ya giriftār itdirdi. Bize emr itdi. Sizi (12) CaÓberriyye ĶalÓası'na zindāna iletevüz didiler. Esed ile MaÓdı bunu işidüp neye (13) uĝraduķların bilüp tevekkelteAllāĥ ķazāya rızā belāya Őabr diyüp ĶurÓān oķumaĝa (14) meşĝul oldılar. Günlerde bir gün CaÓberriyye ĶalÓası'na iriŐüp Esed ile MaÓdı (15) Őandıķlardan çıkarup zindāna ķodılar. Bir nice gün zindānda ķaldılar. Rivāyet (16) iderler ki Esed ile MaÓdı zindāna girünce ĥalās olmaķ için günde birer ĥatīm idüp (17) Ĥaķķ TeÓālā'dan ĥalās olmaķ isterler idi. Meger bu ķalÓanuñ bir begi var idi. Sultān-ı [274] (1) Enbiyā'nūñ ĥuzūr-ı Őerīfinde İslām olmuş idi. Adına SaÓd dirler idi. Bir gice (2) evinde yatarken dūŐ gördi. Rüyāsında kıyāmet günü zāĥir olmuş. ÓArafāt günü (3) Őıcaķdan ādem āteŐe yanar. Bu ĥalde iken nāĝāĥ bir kaç zebāñi gelüp SaÓd'a āteŐ (4) zencir ile urdılar. SaÓdı bu ĥāli görüp Yā Muĥammed diyü bulundu. Āvāz ile çağırđı. (5) Zebāñiler aytdılar: ey pır-i nā-bāliĝ dünyāda Seyyidü'l-Murselīn evlādına bugz u Óadāvet (6) idüp muĥibblerini zindāna ķoyup dürli cezā iderdün. Őimdi ne yüz ile çağırup (7) Muĥammed'den derdiñe dermān dilersiñ diyüp ķocaya āteŐ bir kaç urdılar. SaÓdı bu (8) ĥāle giriftār olup dört yanına baķup ķuşdan imdād irād iderdi. Nāĝāĥ Seyyidü'ş-(9)Őühedā-yı Ĥāzret-i İmām Ĥüseyn'nūñ cemāli SaÓd'uñ gözine rāst geldi. Zebāñileruñ (10) elinde çekilüp tururken Ĥāzret-i İmām Ĥüseyn yakın gelünce SaÓdı, Ĥüseyn'nūñ (11) ayaĝına dūŐüp tevbe ķıldı. Aĝlayup

şefâ'at istedi. Ol kân-i kerem aytdı: ey (12) pîr seni bu zebânîlerüñ elinden şol iş için halâs iderim ki varasıñ Esed ile (13) Sa'ød'ı hâpsden çıkarup anlara yardımcı olasıñ didi. Sa'ødî bunu işidüp (14) Hâzret-i İmâm Hüseyn'ün huzûrında imân telkîn iderken belinleyüp uyqıdan uyandı. (15) Gözin açdı. Hemân yirinden kalkup sabah oluncaya kadar günâhlarına tevbe istigfâr (16) itdi. Şabâh olunca yirinden kalkdı. Zindâna geldi. Zindâncılara emr itdi. Zindânuñ (17) çapısını açdılar. İçeri girdiler. İki boğça ton bile getürmiş. Ma'ødî ile Esed'ün [275] (1) bendlerin giderüp getürdigi libâsları giydirüp Öözürlerin dileyüp zindândan taşra (2) çıkardı. Kendi sarâyına getirüp gice gördüğü düşi bunlara söyledi. Ol gün giceye degin (3) bunlara ziyâfet itdi. Ol gice geçüp İrtesi gün güneş kulle-i kâfdan baş kaldırup (4) cihânı nûr ile münevver eyledi. Sa'ødî emr itdi. Qal'öanuñ çapılarını çapadılar. Qal'öada (5) olanları su'âl itdiler. Şol kimse ki mü'omin oldı cân ve baş kırtardı. Şol (6) kimse ki mü'omin olmadı helâk oldı. Qal'öayı zabt itdiler. Qahtân'ün hâzinesini (7) alup havâtîñ tâ'öifesini hisârdan taşra çıkardılar. Bu vechile Ca'öberiyeye qal'öa(8)sında Ma'ødî ile Esed bir nice gün istirâhat itdiler.

### **Ez-İn Cānib Haber-dār-ı (9) Yezîd Feth-i Ca'öberiyeye Ez-dest-i Ma'ødî İle Esed.**

Kelām-ı manzûm:

- Mefā'ölün Mefā'ölün Fe'ölün  
(10) Gel imdi diñle bu yüzden hikāyet  
Selefden böyle olmışdur rivāyet
- (11) ÖAcāyib dāstāndur hoş hikāyet  
Bunu ehl-i haber kıldı rivāyet
- (12) Aśāh yirden rivāyet eyleyeyim  
Saña nāzik hikāyet söyleyeyim
- (13) İşidüp kıssayı şādān olasıñ  
Ki ğamdan dā'öim[ā] āzād olasıñ
- (14) Dilerseñ bulasıñ cehimden necāt<sup>157</sup>

<sup>157</sup> Vezin bozuk.

Muhammed añılunca vir śalāvāt

(15) Rivāyet iderler ki Ma'Ōdī ile Esed Ca'Ōberiyye al'Ōasını alup aĥtān'ũn māl ü melālũni zabt (16) idüp ehlini taşra oğınca aĥtān'a müte'Ōallı birkaç kimseler ile açup Şām'a (17) geldiler. Yezid'ũn dıvānına girüp tācların yire urdılar. Ma'Ōdī ile Esed'ũn Ca'Ōberiyye [276] (1) al'Ōası'nı zabt itdigin ĥaber virdiler. Yezid bunu işidüp ğam-ğın oldu. Mervān'ũn yüzine (2) bağdı. Aytdı: ne dirsiñ? Ca'Ōberiyye śarb al'Ōadur. ŌArablaruñ eline girmiş. Şimden-şoñra (3) ebedü'l-ebed almak. Şimdiden dermān naşıl ise tedārik itmek ger[ek] didi. Mervān (4) aytdı: elli biñ ādem ile aĥtān'ı gönderelim. al'Ōanuñ olayını bilür. ŌArablaruñ (5) elinden elli biñ ādem ile al'Ōayı alma olaydur diyüp emr itdi. aĥtān elli biñ (6) ĥavārile ol tārafa revān oldu. Selīmā bu ĥāli görüp aytdı: benim şūm tāli'Ōüm beni (7) bu ĥāle ilette diyüp āĥ u fiđān idüp Useyyd ibn-i Munzır'ũn Ōaşıyla bunu söyledi.

Kelām-ı manżūm:

- Mefā'Ōilün Mefā'Ōilün Fe'Ōülün  
(8) Görüñdi nāheđān bir sūret-i ĥüb  
Cemāli mihr ü māĥı daĥı mergüb
- (9) Śaı müşğın mu'Ōteber zülf-i ĥāli<sup>158</sup>  
Diñledir nergisden Ōış-ı ĥāli<sup>159</sup>
- (10) Siyāset-ğāĥıdur arn-ı cemāli  
Oı gözleyüben urmuş kemānı
- (11) Ele aldıca ğamze tiğ ü ĥaner  
Döker bir demde yire nice demler
- (12) Lebi cān-baĥş lākin eşmi ĥüb ĥūr  
Daĥı vü arnında nūr-ı Ōālī nūr

<sup>158</sup> Vezin bozuk.

<sup>159</sup> Vezin bozuk.

(13) Yanağı dil-rubālîğı dil-âviz  
Gözi nergis velâkin fitne elgiz

(14) Cemâlini gören Óaşık olurdu  
ÓIşık u sevdâsıyla ser-gerdân olurdu<sup>160</sup>

(15) Selimâ bu hâl ile gitdiler. Kerb Ğâzi, Şafıyye hatunuñ cemâlini müşâhede idünce  
(16) cân u dilden Óaşık olup vücüdını Şafıyye'nün deryâ-yı Óaşıkına salup (17) bi-  
karâr oldı. Ammâ Şafıyye bu hâlden ğāyet şermendî oldı. Bâri ol ğün şabr [277] (1)  
itdiler. Gice olunca Ümeyye yirinden qalqup şuret-i tebdîl idüp Yezîd'ün Óaskerine  
geldi. (2) Foğrı Fatrük'ün çadırına geldi. Fursat bulup çadıra girdi. Gördi ki Fatrük  
(3) uyu[r]. Ve başucında bir tâc var. Dört künküresi var. Her bir künküresinde tavuq  
yumurtası (4) gibi taş qomışlar. Ve kırq dâne elmâs ve yâqût ile müzeyyen itmişler.  
Ümeyye tâcı alup (5) Óayyâr torbasına qodı. Hançer eline alup Fatrük'ün başını  
keseyim dirken pâsbânlar işidüp (6) Ümeyye'nün üzerine bir qaçı hâmler itdiler.  
Ümeyye bu hâli görüp şıçradı. Pâsbânlaruñ elinden (7) halâs olup çadırına geldi. Şabâh  
olunca güneş qulle-i qâfdan baş qaldırup (8) Óâlem[i] nür ile münevver itdi. İki  
târafdan kôs-i harbîler qalınup cihân güm güm itdi. Cümle (9) havâriç atlarına bindiler.  
ÓAlem ve sancaq qaldırup alay alay cem' olup ÓAmr ibn-i ÓĀs, (10) Mervân ibn-i  
Ħakem, Ziyâd ibn-i Ebî Sufyân havâriç-i ehl-i tuğyân kim var ise cümlesi (11)  
Yezîd'ün çadırına geldiler. Yezîd dañı taşra çıkup atına binüp meydân yirine gelüp  
(12) evvelâ sağ cānibde havâriç Óaskeri sol tarafda Fatrük qarâr idüp şaf şaf (13)  
turdılar. **Bu cānibden** mü'ominler şabâh namâzın qılup cümle mü'ominler şilâhın giyüp  
(14) atlarına binüp meydân kenârına geldiler. Evvel sağ qolda Useyyd ibn-i Munzır  
sol cānibde (15) İbrâhîm ile Şaffân ve oğinde Kerb ile Şafıyye turdı. Şaf şaf alay alay  
(16) tabur tabur bölük bölük qarâr idüp nażar-ı ber-meydân itdiler. Hemân Kerb Ğâzi  
at (17) sürüp Óazm-ı meydân idüp na'ra urup bunı söyledi.

Kelâm-ı manżüm:

Fā'Öilātün Fā'Öilātün Fā'Öilün

[278] (1) Ağz açuben na'ra urdı pehlevân

<sup>160</sup> Vezin bozuk.

Na'Örasından ditredi kevn ü mekân

- (2) Didi kim bilmezse bilsin āşkār  
Kerb Ğāzi'yem mü'öminlerden nām-dār<sup>161</sup>
- (3) Āl-i Aĥmed bendesiyem bu zamân  
Yollarına ħomişam baş ile cân
- (4) Ey Yezid-i bed-liķā itden beter  
Şer ile şeytândan olmuşin beter
- (5) Ĥani ÖAmr ÖĀs [ĥanı] Mervân-ı Ĥakem  
Eylediñiz bunca žulm ile sitem
- (6) Ķıldıñız āl-i ÖAlı'ye mekr ü āl  
Ķıldıñız evlādını dıvāne hāl
- (7) Eger nuşret virirse Rabbu'l-enām<sup>162</sup>  
Ķatlı iderim cümleñüzi ber-devām
- (8) Er virüben yāĥüd meydāna gel  
Turma Öavrat gibi sen meydāna gel
- (9) Ehl-i tuĝyānuñ bu gün sensiñ begi  
Ey şakķ-ı bed-baht žālimler segi<sup>163</sup>
- (10) CemÖ oluben bunca ehl-i nifāk  
Fısk-ı žulmı eylediñüz ittifāk
- (11) Žālim-i fāsıķ münāfıķsın bugün

---

<sup>161</sup> Vezin bozuk.

<sup>162</sup> Vezin bozuk.

<sup>163</sup> Vezin bozuk.

Şerr-i teblişe münissiñ bugün

- (12) Ne diyelim saña ki Óār idesiñ  
Žulmı koyup hayr ile kār idesiñ
- (13) Er gūnidür cenge āheng idelim  
Gōziñūze Óālemi teng idelim
- (14) Lutf-ı Hāķķ oldı benim çūn cevşenim  
Bir degül biñ gelse ķorķım yok benim
- (15) Bu gün ol gündür ki bilsin hās u Óām  
Āl-i Aĥmed için al{ur}am intiķām

(16) Yezid-i Pelid, Kerb Ġāzi'nün cevābın işidünce ķudurmuş enik gibi yalanup etrāfına (17) nażar itdi. Bir hārici var idi. Adına ÓAbdurrafiÓ dirler idi. Anı meydāna gönderdi. [279] (1) ÓAbdurrafiÓ at sürüp Kerb'ün ögin baġladı. Ve kendini bildürdi. Kerb'e ĥamle ķıldı. Kerb, (2) ÓAbdurrafiÓ'ün ĥamlesin menÓ idüp bir đarb ile cānını cehenneme gönderdi. Bir hārici (3) daĥı girdi. Anı daĥı ķatl itdi. Ĥāsıl-ı kelām Kerb Ġāzi ol gün yetmiş hārici ve elli (4) kāfir helāk itdi. Fatrūk bunu görüp Yezid'e aytdı: ey ĥalife bu meydānda turan (5) benim atımı öldürmişdür. Yavuz-ı Óazımdür. Buña kimse muķābil olmaz. Ammā benim bir pehlevānum (6) vardır. Adına Hāriş dirler. Gürbüz pehlevāndur. Kerb'e muķābil olursa ol olur. Andan (7) başka kimse olamaz didi. Hāriş'e aytdı: var şol meydāndaki ĥeriĥi giriftār (8) it getir didi. Ve aytdı: ey Hāriş eger sen ol ādemi tutup baña getirirsen (9) saña aġıruñca altun vireyim didi. Hāriş altını işidünce ĥayli güvendi. At sürüp (10) meydāna girdi. Ķaba ķaba çağırup Kerb'ün ögin baġladı. Kerb'e niżesin ĥavāle ķıldı. (11) Kerb şavdı. Bu kerre gürz ĥavāle ķıldı. Yine menÓ itdi. Bir de ķılıc ĥavāle ķıldı. Anı daĥı menÓ (12) itdi. Nevbet Kerb'e gelünce üç ĥamle de Kerb ķıldı. Kūte kūt geldi. Birbirine żarar idemediler. (13) Āĥir Hāriş, Kerb'ün kemerinden yapışup üç defÓa żūr itdi. Aşlā yirinden ayıramadı. (14) Nevbet Kerb'e gelünce Hāriş'ün kemerinden yapışup āĥir zamān peyġamberi Muĥammedü'l-Muştafā (15) şallallāhu teÓālā Óaleyhi ve sellem efendimize şalāvāt getirüp yā Allāh yā Muĥammed yā ÓAlı (16) diyüp żūr idünce eli üzerine alup dıne

da'Övet itdi. Hāriş herze söyledi. (17) Kerb Ġāzi bağdı ki Hāriş söz aňlamaz hemān yire öyle çaldı ki Hāriş yāb [280] (1) yaşdı olup başı taş yimiş köpek başı gibi ezilüp beyni it boğı gibi ağzından (2) burnından akdı. Cānı cehenneme gitdi. Fatrūk bunu görüp ğam-ğın oldu. Ĥarām-zāde pehlevān (3) idi. Meydāna girmek istedi. Veziri rāzi olmadı. Fatrūk aytdı: ben pehlevān degül miyem (4) didi. Anlar aytdılar: ey şāh sen Maġrib diyārinuň şāhısn. Pehlevānluđ degüldür (5) şāh varup da bayağı ādem ile ceng itmek didi. Ammā men'Ö idemediler. Āhir Fatrūk (6) meydāna atın sürüp na'Öra urdı. Kendini bildürdi. Kerb Ġāzi'ye muġābil gelüp bi-(7)ihtiyār Kerb'e kılıc ĥavāle kıldı. Kerb Ġāzi, Fatrūk'uň ĥamlesin men'Ö itdi. Nevbet (8) Kerb'e gelünce 'ÖAmr ibn-i 'ÖĀs Yezid'e aytdı: ey ĥaliĤe Kerb cihān pehlevānidur. Fatrūk Kerb'e (9) muġābil olmaz. Ķorġaram ki Kerb, Fatrūk'ı helāk ider. Emr it 'Öasker Kerb'e ĥamle (10) itsiñler. Fatrūk'u Kerb'üñ elinden ĥalās itsiñler didi. Yezid, 'ÖAmr ibn-i 'ÖĀs'uñ sözini (11) işidüp 'Öaskere emr itdi. 'ÖAsker, Kerb'üñ üstüne hücum itdiler. İslām 'Öaskeri (12) bunu görüp bir bir pehlevānlar na'Öra urup 'Öazm-ı meydān itdiler. İki 'Öasker birbirine (13) ġarışup ġatışup 'Öažim ceng itdiler. Aĥşam irişdi. Tabl-ı ārām çalınup (14) iki 'Öasker birbirinden ayrılup ġondılar. Ol gice rāĥat olup irtesi ğün iki cānibden (15) dıvān-ı şāĥı yirli yirine geldi. Mü'öminler cümlesi yirinde ġarār itdiler. Ni'Ömet gelüp (16) yidiler. Şükrin didiler. Ešnā-i kelāmda Mālik Ecdār'uñ büyük oğlı baş ġaldırup (17) aytdı: yārenler ĥavārıc 'Öaskeri ğünden ğüne ziyāde olmağda. Bizim 'Öaskerimiz eksülmekde [281] (1) geliñ ādem gönderelim Esed ile Ma'Ödi'ye. Muĥtār Ca'Öberiyeye ġal'Öasında maĥpüsdur. Ma'Ödi ile (2) Esed'üñ Muĥtār orada ĥaps odığını bilmezler. Anlar Muĥtār'ı zindāndan ĥalās itsiñler. (3) Ve hem buraya gelsiñler didi. Kerb, İbrāĥim'üñ söziñ maġbül görüp emr itdi. Mektüb (4) yazdılar. Na'Öim nām kimsenüñ eline virüp Ca'Öberiyeye Ķal'Öası'na gönderdiler. Na'Öim böyle (5) giderken yañıldı. Başġa tarafa gitdi. Ĥayli zahmet çeküp temām beş ğün ta'Öām yimedi. (6) Ve şu içmedi. Aġ süsüzlüğdan 'Öāciz ġaldı. Āhir bir taş dibinde ġarār itdi. Ĥaġġ (7) Te'Öālā'ya münācāt idüp meded istedi. Nāġāĥ bir aslān Na'Öim'üñ öġine gelüp geġdi. (8) Na'Öim aslanı ġörünce ġorġdı. Bu aslan biraz öte varunca giri dönüp Na'Öim'üñ (9) yüzine bağdı. Na'Öim aslanuñ bağdığını ġörünce ġöñline geldi ki arslanuñ ardına (10) düşe. Hemān Na'Öim yirinden ġalkdı. Arslanuñ ardına düşdi. Arslan gitdi (11) Na'Öim de anuñ ardı sıra gitdi. Nāġāĥ bir depe dibine irişdi. Depenüñ üstüne çıġdı. (12) Bağdı ki aşāġısında bir muĥkem ġal'Öa ki dıvler fetĥ idemezler. Ve ġal'Öanuñ çevre (13) yanında elli biñ 'Öasker var. Ķuş daĥı uçamaz. Bir zamān diñlendi. Andan soñra

çalÓanuñ (14) çapusu açıldı. İki pehlevān taşra çıkıldılar. NaÓralar urup biri aytdur: benem MaÓdđ (15) ibn-i ÓAmr MaÓdđ ve biri aytdur: benem Esed ibn-i Kerb diyüp kendilerin elli biñ havāriç (16) Óaskerine urup hayli hāriciyi helāk itdiler. NaÓım añladı ki bu çalÓa CaÓberiyye (17) ÇalÓası imiş. Hāçç TeÓālā'ya şükr itdi. Ol depeden aşığı indi. Kendini havāriç [282] (1) Óaskerine urdı. Hayli ādem helāk itdi. MaÓdđ ile Esed bağıdılar ki bir piyāde herif geldi. (2) Havāriç Óaskerine hamle kıldı. ÓAcāba bu kim diyüp NaÓım'ũñ yanına geldiler. Bağıdılar ki emirũ'l-müóminin (3) hāzret-i ÓAlđ ibn-i Ebđ Fālib kerremullāhu vecchunuñ peyk Fettāh'ũñ oğlı NaÓım'dür. Muşāfaħa (4) idüp cengden ferāğ idüp çalÓaya getürdiler. Foğrı sarāylarına gelüp (5) sóhbet ü ziyāfet itdiler. Ešnā-i kelāmda NaÓım, Kerb'ũñ nāmesin çıkarup MaÓdđ ile (6) Esed'ũñ oğinde çodı. MaÓdđ nāmeyi açup bağıdı ki yazılmış.

Beyān-ı nāme:

Sen ki MaÓdđ (7) ve Esed'siñüz. Nāme size varunca evvelā Muhtār orada mahpūs imiş. Anı halās idesiñüz. (8) Andan soñra orada eglenmeyüp buraya gelesiñüz. Bāğı duÓā.

MaÓdđ nāmeyi okıyup (9) emr itdi. SaÓd-ı CaÓber'i getürdiler. SaÓd'a Muhtār'ı suóāl itdi. SaÓd-ı CaÓberiyye (10) aytdı: ey MaÓdđ ben Muhtār'ũñ çanda oldığın bilmem. Ammā bu çalÓanuñ bir çulesi vardır. Anda (11) bir ÓArab çok zamāndan beri yatar didi. MaÓdđ ile Esed, SaÓd-ı CaÓberiyye'nũñ (12) sózin işidüp MaÓdđ, Esed, NaÓım ve CaÓberiyye dört kişi çalçup Muhtār'ũñ (13) oldığı zindāna geldiler. Gördiler ki temürden çapusu var. Çapuyı açup içeri girdiler. (14) Gördiler ki bir yirde Muhtār oturmuş Çuróān okur. Elinde ayagında ağır bendleri var. (15) Muhtār, MaÓdđ ile Esed'i görünce bildi. Anlar da Muhtār'ı bildiler. Çucaçlaşup ağladılar. (16) MaÓdđ emr itdi. Muhtār'ı bendden halās itdiler. Ammā Muhtār gāyet zaÓif olmuş idi. (17) Futıldılar. Faşra çıkıldılar. Ata bindirüp sarāya getürdiler. Bir kaç gün içinde síhhat [283] (1) bulup bir gün ata binüp çalÓadan taşra çıkıldı. Fāóif tarafına revān oldu. Soñra (2) hikāyet ideriz. MaÓdđ ile Esed bir nāme yazup NaÓım'e virdiler ve aytdılar: NaÓım bir yirde (3) Kerb ve Useyyd ve İbrāhim ve Şaffān ve Şafiyye bu beş kimse ola. Biz anda varmaç lazım (4) degüldür. Zırā çalÓamuz muhkem ve niÓmetimiz bol ve māl bđ-nihāye. Bunları çoyup gitmek (5) olmaz diyüp NaÓım'i gönderdiler.

**Şeb-hün-ı ÓAsker-i Yezid be-Çaśd-ı ÓAsker-i Ehl-i İslām**



Fā'Öilātün Fā'Öilātün Fā'Öilün

(6) Diñle bu yüz[den] hîkâyet ideyim  
Saña bir nâzik hîkâyet aydayım

(7) Sözümi her kim işitse şād olur  
Bend-i ğamdan her nefes āzād olur

(8) Hoş hîkâyetdür bu şîrîn dāstān  
İşidesiz Öacāyibler bu zamān

(9) Şevķi'ye lākin duÖāyla yād idiñ  
Ĥatırı ğamĝin anuñ hem şād idiñ

(10) Muştafā'nuñ rūhına ey niķ-nām  
ÖIşķ ile di eśsalāvātu vesselām

(11) Rivāyet iderler ki Kerb Ĝāzi, NaÖim'i CaÖberiyeye ĶalÖası'na gönderüp ol ĝün aħşama (12) Ķadar şabr itdiler. Aħşam olunca Ümeyye tebdîl olup Yezîd'ün Öaskerine vardı. Gördi ki (13) küffār Öaskeri İslām Öaskerine şeb-hûn itmek Ķasdındalar. Hemān Ümeyye gelüp Kerb[‘e] haber (14) viridi. Kerb daħı emr itdi. ÖAskeri ĥāzır ü müheyyā idüp turdılar. Nāĝāh gördiler ki (15) Fatrük müöminlere ĥamle Ķıldı. Kerb, Useyyd, İbrāhîm, Şaffān, Şafiyeye bu ĥāli görüp beş pehlevān (16) ĥayķırup genc arslan gibi küffār Öaskerine ĥamle Ķıldılar. Müöminler küffāruñ Ķanını seyl gibi (17) aķıtdılar. Bir cānibden Şafiyeye ceng iderken Fatrük'a rāst geldi. Fatrük aytdı: ey Şafiyeye [284] (1) bu siĥri kimden öğrendiñ ki seniñ heybetiñe hiç kimse taĥammül idemez didi. Şafiyeye aytdı: ey laÖin ben (2) sāhire degülem. ĤaĶķ TeÖālā'nuñ Öināyetiyle ceng iderim. Er iseñ ĥamle Ķıl didi. Fatrük (3) bunu işidüp Şafiyeye'ye ĝürzin ĥavāle Ķıldı. Şafiyeye Ķalķan ile menÖ itdi. Nîze ĥavāle Ķıldı. (4) Anı da menÖ itdi. Bu kerre Ķılıc ĥavāle itdi. Anı daħı menÖ itdi. Nevbet Şafiyeye'ye gelünce Fatrük'ı dîne (5) daÖvet itdi. Ķābîl olmadı. Hemān Şafiyeye eline ĝürzin alup rikāba Ķāöim baśdı. Fatrük'a öyle (6) Ķaldı ki Fatrük Ķalķan Ķarşu tutmuş idi. Şafiyeye'nün ĝürzi Ķalķana uğradı. Ķalķanı (7) taĝıdup Fatrük'ın başına tokındı. Fatrük atuñ üstünden yire muÖallaķ düşdi. (8) Aĝzından burnından Ķan buñar gibi aķdı. Şafiyeye ineyim de başunu keseyim dirken bir kāfir Şafiyeye'ye (9) ĥavāle olup fırsat virmedi. Nāĝāh Şaffān ĶıĶageldi. Ol kāfiri helāk

itdi. Şafiyye'nün (10) yanına geldi. Şafiyye, Şaffân'a aytdı: atından in Fatrük'ün başını kes didi. Şaffân, Fatrük'ı (11) helâk olmuş şanup muqayyet olmadı. Bunlar oradan gidünce Fatrük'ün kulları geldiler. (12) Baqıldılar ki Fatrük kan içinde it gibi yatar. Hemân ata bindirüp alup gitdiler. Fatrük'ün (13) biraz gidünce Óaqlı başına gelip gözün açup aytdı: zinhâr beni çadıruma götürmeñ. Beni Şafiyye (14) görmesiñ. Bir yire şaklañ didi. Kulları Fatrük'ı Óaskerden taşra çıkarup giderken (15) müóminlerden görüp Fatrük'ı bildi. Geldi Şafiyye'ye haber virdi. Şafiyye bunu işidüp (16) Şaffân'a kaçuyup Óitâb itdi. Niçün inüp de Fatrük'ün başını kesmediñ didi. Ammâ (17) müóminler ol gice şabâha kadar küffârı kırdılar. Şabâh olunca cengden fâriğ oldılar. [285] (1) Pehlevânlar bir bir geldiler. Şafiyye gelmedi. Şaffân da Şafiyye'yi aramağa gitdi. **Bu cānibden** Şafiyye küffâr (2) Óaskerini bir bir aradı. Fatrük'ı bulamadı. Óaskerden taşra çıqdı. Şaffân'a raós geldi. (3) Şaffân, Şafiyye'ye aytdı: nereye gidersiñ? Şafiyye aytdı: Fatrük'ı ararım didi. Andan ikisi bile (4) gitdiler. **Bu tarafdān** Yezid, Fatrük'ı istedi. Yoqdur didiler. Nāgāh anı görđi ki Yezid'ün (5) kulları NaÓim'i tutmuşlar. Yezid'e getürdiler. Yezid NaÓim'i görünce bilüp aytdı: sen Fettāh'ün oğlı (6) NaÓim degül misiñ didi. NaÓim aytdı: belı NaÓim'em didi. Yezid emr itdi. NaÓim'i aradılar. Bir mektüb (7) buldılar. Gördiler ki yazılmış.

Beyān-ı nāme:

Sen ki Kerb'siñ. Bizi istemişsiñ. Ammâ şimdi (8) üstümüzde düşmān var. Hāqķ TeÓālā fırsat virüp düşmānı helāk idersek (9) gideriz dimiş.

Mervān bunu işdidüp aytdı: ey hālīfe geliñ biz de bir mektüb yazalım. Kerb'e (10) gönderelim. Şöyle yazılmış ki:

Ey Kerb sen katı bed-faÓālsiñ. Biz senden rāzı degüliz. Seniñ oldı(11)ğın Óaskeriñ işi başa çıkmaz.

Diyünice bunıñ gibi fenā sözler yazup bir Óayyāruñ (12) eline virüp Kerb'e gönderdiler. Ol hārici Kerb'e gelüp nāmeyi virdi. Kerb nāmeyi okıyup (13) kaçuyup yemın itdi ki tırmaya oturmaya tā varup MaÓdı ile Esed'i helāk itmeyünce. Hemân (14) kalķup CaÓberiyeye QalÓası'na revān oldı. Ol hārici dönüp Yezid'e geldi. Kerb'ün CaÓberiyeye'ye gitdigini (15) söyleyüp aytdı: ey hālīfe Şafiyye, Şaffān gāyib

olmuşlar. Useyyd ile İbrāhīm'den başka (16) kimse yokdur didi. **Bu cānibden** Yezîd âdemleri Fatrūk'ı arar iken bir sığır tamında buldılar. (17) Yezîd'e getürdiler. Yezîd emr itdi. Hêkimler gelüp Fatrūk'ı Óilâc idüp sağaltdılar. Emr itdi [286] (1) Óaskerine yarın cengdür diyü nidâ itdirdi. Ol gice geçüp irtesi gün iki cānibden müómin-i ehl-i (2) îmān havāric-i ehl-i küfrān cümlesi atlarına binüp meydān kenārına gelip saf saf (3) turup bugün meydāna kim girer? Ve erlik nāmın kim kazanur dirken havāric Óaskerinden (4) Ğazbān adlı bir havārici meydāna girüp er taleb itdi. Bunı görüp Mālik Ecdār'ũn büyük (5) oğlu İbrāhīm meydāna at sürüp Ğazbān'ũn ögin bağladı. Birbirine çok hamle kıldılar. (6) Āhir İbrāhīm, Ğazbān'ı nize ile helāk itdi. Yezîd bunı görüp Óaskerine emr itdi. (7) Cümlesi İbrāhīm'ũn üstüne hamle kıldılar. Useyyd bunı görüp ve sancağı Cābir ile Mekke (8) şerifi ÓAbduśśamed'e ısmarlayup kendisi Haleb emiri Ebnā-i ÓAcem ve Muşul begi ÓAmmār ile cenge (9) girdi. İki Óasker birbirine qarışup qarışup havāric gāyet çok oldıgundan müóminler (10) zebün oldılar. Ammā ol günki cengde Ebnā-i ÓAcem'le Muşul begin şehid itdiler. Ahşam (11) olana kadar ceng itdiler. Ahşam olunca tabl-ı ārām çalındı. İki Óasker birbirinden ayrılıp (12) çadırlarına geldiler. Cābir ile ÓAbduśśamed, Useyyd emr itdiler. Oradan Óaskeri alup (13) bir sarp tağ başında kondılar. Yezîd-i Pelid emr itdi. Müóminler[ũn] olduğı tağı çevirdiler.

**(14) Bu Kıssa Hāzret-i İmām Zeyne'l-Óābidin'ũn Zindāndan Halās Oldıgün Beyān İder.**

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(15) Diñleyegör sen bu yüz[den] kıśsayı  
Hātıruñdan defÓ idesiñ ğuśsayı

(16) Naql ideyim saña bir hoş dāstān  
Bir nefes benden yaña tut ğuş [u] cān

(17) Hātıruñdan gitmesũn lākin müdām  
Vir salāvāt Muśtafā'ya ber-devām

[287] (1) Rivāyet iderler ki Şaffān ile Şafıyye Fatrūk'ı ararken bir atluya raós geldiler. Qarşudan görünce (2) Fatrūk sandılar. Baqdılar ki degül. Başka âdem berikiñ tutmuş

gelür.Şaffān yanına varup (3) sen kimsiñ didi. Ol ādem hiç söylemedi. Şaffān diġġatla nażar itdi. Gördi ki bir ħūb (4) şüretli yigit. Hemān ol yigit el uzadup Şaffān’uñ kemerine yapışup eli üstüne (5) alup atdı. Evlād-ı Resūl’u sever misiñ didi. Şaffan aytdı: belġ evlād-ı Resūl’uñ (6) bendesiyem didi. Ol yigit Şaffān’uñ sözün işidünce Şaffān’ı gine atıñ üzerine (7) koyup bir tarafa revān oldu. Şaffān gelüp ol ādemi Şafiyye’ye söyledi. Şaffan ile Şafiyye (8) ol civānuñ ardına gitdiler. Bir maħallda yitişdiler. Gördiler ki ol civān ol geyigi kebāb (9) itmiş yir. Çün Şafiyye ile Şaffān ol yigide aytdılar: ey pehlevān sen kimsiñ didiler. (10) Ol yigit aytdı: ileri varuñ. Bir kızıl atlasdan çadır vardır. Anda karar idiñ. Ve (11) aytdıñ ki bizi buraya Ĥüsne gönderdi diyiñ didi. Andan Şafiyye ve Şaffān sürdiler. (12) Ol çadıra geldiler. Atlarından inüp çadır içine girdiler. Gördiler ki bir taħt kurulmuş. Taħt (13) üstünde bir civān karar itmiş. Karşusunda dört yüz kul el kavşurup tururlar. (14) Şaffān ile Şafiyye selām virdiler. Anlar da Őaleyk aldılar. Ol taħt üzerindeki civān (15) bunları görünce suŐāl idüp aytdı: siz kimsiñiz didi. Bunlar aytdı: bizi buraya Ĥüsne (16) gönderdi didiler. Ol yigit bunu işidüp emr itdi. Şaffān ile Şafiyye’yi başka çadıra (17) götürüp ziyāfet itdiler. İrtesi gün Şafiyye ile Şaffān’ı ol civān yanına götürdiler. [288] (1) Kimsiñiz diyü suŐāl itdi. Bunlar kendilerin bildirdiler. Şafiyye ile Şaffān’ı bilünce şād (2) olup bunlara ziyāde Őizzet itdi. Şafiyye aytdı: ey civān sizlere kim dirler? Ve bizi buraya gönderden (3) Ĥüsne kimdür didi. Ol yigit aytdı: biz müŐminiz. Yezid benim babamdur. Benim adım Ĥürġ’dür. Ol (4) Ĥüsne benim helālimdür. Frenk şahınıñ kızıdır. Yezid benim evlād-ı Resūl’a muħibb oldıgumı (5) bilüp beni katl itmek istedi. Ben daħı işidüp buraya kaçdım didi. Bunlar bu ešnāda iken (6) Ĥüsne çıka geldi. Bir zenginiñ boynına kemend takmış getürdi. Ĥüsne’ye kulları karşı varup (7) zengiyi alup suŐāl itdiler. Ĥüsne aytdı: buña Hābūr-ı Zengġ dirler. Yol üzerinde (8) harāmıluġ iderdi. Bugün rāst geldim. Tutdım didi. Hābūr’uñ on oġlı var imiş. (9) Babaları giriftār olunca ardına düşmişler. Geldiler. Ĥüsne’nün kulları ol on zengiyi (10) görünce karşı varup birer đarb ile anları daħı bağlayup babalarınıñ yanına getürdiler. (11) Andan Ĥüsne, Ĥür’uñ yanına gelüp karar itdi. Ve Şafiyye ile Şaffān’ı görünce Ĥür’a (12) aytdı: bunlara ziyāfet itdiñiz mi? Ve kim oldıgun bildiñiz mi didi. Ĥür aytdı: (13) bildük. Biri Mālik Ecdār’uñ küççük oġlı Şaffān’dur. Ve biri kızı Şafiyye’dür didi. (14) Ĥüsne bunu işidüp aytdı: çok zamāndur bunları ben Őarż iderdim. İyü buldım (15) diyüp Şafiyye ile Şaffān’a aytdı: siz cengi kimün için idersiñüz didi. Şafiyye aytdı: (16) evlād-ı Resūl’ük. Ve Ĥazret-i İmām Zeyne’l-Őābidin’i zindāndan halās itmek için (17) ideriz

didi. Hüsne aytdı: ey Şafiye eger sen Hâbūr-ı Zengî'yi bağlayabilürseñ [289] (1) ben dañı siziñle bile varup Zeyne'l-Óābidin'i zindāndan halās iderim didi. Hemān Şafiye (2) yirinden alkup Hâbūr'ı kemerinden apup bir alma gibi eli üstüne götürdi. Yire urdı. (3) Hemān Hâbūr bunu görüp derūn-ı dilden ve cān-ı gönülden müselmān olup evlād-ı (4) Resūl'a muhibb oldu. Hüsne bunu görüp Şafiye'ye taħşin itdi. Ol gice geçdi (5) irtesi gün şikār mahānesiyle Hūr'dan izin alup Şafiye, Şaffan ve Hüsne ve Hâbūr (6) on oğlı ile Dimeş tarafına revān oldılar. Şām'a gelünce gördiler ki müóminler tağlara (7) ıkmışlar. Yezid'ün Óaskeri müóminlerün etrafını çevürmişler. Şām tenhā almış. Hi (8) kimse yok. Şafiye, Şaffan ve Hüsne ve Hâbūr oğulları ile şehre geldiler. Fogrı (9) Yezid'ün sarāyına gelüp çok kimse helāk itdiler. Andan zindāna geldiler. apusın (10) yıkdılar. İeri girüp Zeyne'l-Óābidin'i ve Hāzret-i İmām Hüseyn'ün cemāÓatından kim var ise (11) zindāndan halās itdiler. Andan Yezid'ün ulları varup Yezid'e haber itdiler. Yezid bunu (12) işidüp emr itdi. Havāri Óaskeri şehr tarafına revān oldılar. **Bu cānibden** Ümeyye, Zeyne'(13)l-Óābidin'ün halās olduğun bilünce müóminlere haber virdi. Müóminler dañı ořup havārie (14) ĥamle ılup havāri Óaskerini ırmağa başladılar.

### **Bu Kıssa Kerb'ün CaÓberiyye alÓası'na Gitdigidir.**

MefāÓilün MefāÓilün FeÓülün

(15) Gel imdi diñle bir dañı ĥikāyet  
Ki rāvı böyle ılmışdur rivāyet

(16) Saña řerĥ ideyim nāzik ĥaberler  
Anı řerĥ eylemez her muÓteberler

(17) Dilerseñ gide gönliñden terāĥlar  
İrişe anuñ yirine ferāĥlar

[290] (1) Sözimi işit [ey] ardaş müdāmı  
Resūl'ün rūĥına gönder selāmı

(2) şol vat ki Kerb Ėāzi, MaÓdı ile Esed'e ĥıřm idüp helāk itmek asđına CaÓberiyye (3) alÓası'na gitmiş idi. Günlerde bir gün CaÓberiyye alÓası'na

irişdi. Gördi ki ƷalŖanuñ etrafını (4) havārıc tutmuş. MaŖdđ ile Esed havārıc ile ceng iderler. Kerb Ĝāzđ dağı naŖra (5) urup kendini bildirdi. Havārıc Ŗaskerinuñ içine girdi. Her kime çalsa iki biçdi. (6) Az zamānda o havārıc helāk itdi. MaŖdđ ve Esed, Kerb’uñ āvāzın işidüp ķayrete (7) geldiler. Bir cānibden havārıcıyı anlar da helāk itmege başladılar. Ʒaĥtān bu ĥāli görüp (8) naŖra urup Kerb’uñ ögin bağladı. Bi-iĥtiyār Kerb’e ĥamle Ʒıldı. Kerb, Ʒaĥtān’uñ (9) ĥamlesin menŖ idüp bir Ʒılıc urup Ʒaĥtān’ı iki pāre itdi. Havārıc bunu (10) görüp yüz dönderüp Ʒaçdılar. Selīmā bunu görüp āmān diledi. Kerb’uñ ayağına (11) düşdi. MüŖmin oldu. Andan soñra MaŖdđ ile Esed gelüp Kerb’uñ elin öpdiler. Kerb (12) MaŖdđ ile Esed’i görünce Ŗitāb idüp aytdı: niuñ sizi daŖvet idünce cān (13) řıĥıntısı virüp fenā cevāblar yazup mektüb gönderürsiñiz didi. MaŖdđ ile (14) Esed yemīn itdiler ki bizim bu cevāblardan ĥaberimiz yoğdur. NaŖim’le biz size ĥāli(15)mizi söylemiş idük didiler. Kerb fikr itdi ki mektübü getüren NaŖim degül (16) idi. Andan MaŖdđ ile Esed’uñ cevāblarına inandı. Andan soñra kalkup ƷalŖaya gtdiler. (17) Bir Ʒaç gün diñlenüp ƷalŖayı gine Selīmā[‘ya] virüp SaŖd’ı vezir itdiler. Andan [291] (1) Kerb Ĝāzđ, MaŖdđ ve Esed üçü kalkup Ŗazm-ı řām itdiler. řol vaėt irişdiler ki (2) şafiyye, řaffān ve Ĥüsne, Ĥābūr, on oğlı bu on dört pehlevān Yezđ’uñ zindānunu yığup (3) Ŗeyne’l-Ŗābidin’i ĥalās idüp Yezđ Ŗaskerleri üzerine ĥamle idüp ceng iderken (4) **bu cānibden** Kerb Ĝāzđ, MaŖdđ, Esed üçü dağı yitişdi. Bir cānibden bunlar dağı naŖralar (5) urup ol gün aĥşama kadar ceng itdiler. Havārıc Ŗaskeri ĥayli helāk olmuş idi. (6) Aĥşam olunca tabl-ı āsāyiř çalınup iki Ŗasker birbirinden ayrılıp Ʒondılar. şafiyye dağı (7) Ŗeyne’l-Ŗābidin’i şehrden alup çadıra götürdi. MüŖminleruñ cümlesi Ŗeyne’l-Ŗābidin’e (8) Ʒarřu gelüp elin öpdiler. Ve Ĥazret-i İmām Ĥüseyn’i añup ağlaşdılar. Ŗeyne’l-Ŗābidin (9) taĥt[a] geçüp oturdu. İrtesi gün gine ceng itdiler. MüŖminler biraz zebūn oldılar. (10) Ĥikmet-i Ĥüdā ve muŖcizāt-ı seyyidü’l-enbiyā ve keremāt-ı ŖAli el-Murtezā ceng içinde Kerb Ĝāzđ (11) Fatrūk’a rāst gelüp bir Ʒılıc ile iki pāre itdi. Küffār Ŗaskeri bunu görüp (12) münhezim oldılar. MüŖminler bir cānibden Kerb Ĝāzđ ecderhā gibi alaylar yarup şaflar (13) söke söke ve küffār kellesin yire döke döke Fatrūk’uñ Ŗalemi dibine irişdi. (14) Bir Ʒılıc urup Ŗalemi Ŗalemdārı dört pāre Ʒıldı. Bir taraıdan Useyyd Ĝāzđ küffār (15) Ŗaskerini Ʒırup Ʒanėı alaya uğradı ise gürüh gürüh tağıdup giderdi. Bir cānibden (16) MaŖdđ küffāruñ alayların yarup şaflar sökü� başların akıldış gibi yire dökerdi. (17) Bir taraıdan Esed elinde gürz her kime çalsa yabyaşdı iderdi. Bir cānibden Mālik [292] (1) Ecdār’uñ büyük oğlı İbrāĥim elinde Ʒılıc kime çalsa atıyla

kendini dört pāre iderdi. (2) Bir taraftan Šaffān elinde niže kāfirleri ŧiřlerdi. Bir cānibden Šafīyye hatun elinde (3) küffārı biçerdi. BaŖı urduđı bir kāfiri atundan řapup kāfirlerin kümesine atardı. (4) Beř on kāfir de anuñla helāk ider. Ĥāsıl-ı kelām müóminler Ĥařř TeŖālā’nuñ Ŗināyeti (5) Muĥammed Muřtafā’nuñ muŖcizatı ve ŖAlı el-Murteza’nuñ kerematı ile müóminler ol gün birer ecederhā (6) olup küffārı tārmar itdiler. Ve sürüp laŖnet Yezid’uñ üstüne bırařdılar. Yezid (7) bunu görüp tabl-ı āsāyiř řaldurdi. Müóminler giri řadırlarına gelüp ārām itdiler. (8) **Bu taraftan** Yezid, Kerb’e ādem gönderüp on gün mühlet istedi. Kerb Ėāzi de rāzi (9) oldu. Andan soñra müóminler bir yire cemŖ olup meřveret itdiler ki Žeyne’l-Ŗābidin’i Medine’ye (10) göndereler. Kerb Ėāzi, Useyyd ibn-i Munzir’a aytdı: ey pehlevān-ı cihān senden gayrı kimsenüñ iři (11) degüldür ki Žeyne’l-Ŗābidin’i buradan Medine’ye götüre. Lutf eyle bu iři gör didi. Useyyd (12) rāzi olup Ėam-hār-ı Zengı ile on iki biñ Ŗasker ile bir gün řām’dan řalřup (13) Ŗazm-ı Medine itdi. Günlerde bir gün Medine’ye gelüp iriřdiler. Medine ĥalkı bunu iřidüp (14) cümlesi řarřu geldiler. Ĥazret-i İmām Žeyne’l-Ŗābidin’i ziyāret itdiler. Ve Ĥazret-i İmām Ĥüseyn’i (15) añup cümlesi ađlařdılar. Andan gidüp bir Ŗālı sarāyda řondılar. **Bu cānibden** Yezid-i Pelid’e (16) her taraftan Ŗasker gelüp muŖāvenet itdiler. Bir gün Mısır Ŗaskeri ile SātıŖ-ı Mısırđı (17) geldi. Münādiler nidā itdiler. Ol gün ol gice iki Ŗasker ĥāzır oldu. İrtesi gün güneř [293] (1) řulle-i kāfdan bař řaldırup Ŗālemi nūr ile münevver eyledi. İki cānibden müómin-i müslimān ĥavāriç-i (2) ehl-i küfrān cümlesi atlarına binüp meydāna geldiler. Nāgāĥ bir muĥālif yıl esüp Šafīyye’nüñ niřābın (3) yüzinden giderdi. Kerb Ėāzi, Šafīyye’nüñ cemālin görünce Ŗařřı tāze oldu. Pehlevānlar, Kerb’uñ (4) ĥālini bildiler. Ol gün aĥşama řadar ceng itdiler. Aĥşam oldu. Tabl-ı āsāyiř řalındı. (5) Cümlesi cengden fāriđ olup řadırına geldiler. Müóminler bir yire gelüp İbrāĥim’dan Šafīyye’yi (6) Allāh’uñ emri ile ĥelallıđa Kerb için istediler. İbrāĥim gelüp Šafīyye’ye söyledi. Šafīyye (7) řařıyup aytdı: ey řarındař ben buraya Ĥazret-i İmām Ĥüseyn’uñ intikāmın almađa geldim. Gelin olmađa (8) gelmedim didi. Ol gice Šafīyye dūřinde sultān-ı enbiyā’yı görüp Šafīyye’ye aytdı: seniñ āĥiretde (9) ĥelāliñ Kerb’dür didi. Šafīyye’ye sen yarın Kerb’e rızā vir didi. Šafīyye beliñleyüp uyřısından (10) uyandı. İbrāĥim’e aĥvālin ĥaber virdi. İbrāĥim bunu iřidüp řād oldu. İrtesi gün (11) İbrāĥim varup Kerb’e giceki olan mācerāyı söyledi. Kerb bunu iřidüp řād oldu. (12) Ammā **bu cānibden** Yezid-i Pelid Žeyne’l-Ŗābidin’uñ Medine’ye gitdiginden ĥaber-dār olup ŖAmr ibn-i (13) Ŗās’ı yanına getürdi. Žeyne’l-Ŗābidin’uñ Medine’ye gitdiginden ĥaber virdi ve aytdı:

di (14) imdi üç yüz biñ ādem al. Medīne'ye varup Z̄eyne'l-Ōābidin'i tut. ŌAbdullāh ibn-i Z̄übeyr'i (15) şehīd eyle didi. Andan ŌAmr ibn-i ŌĀs üç yüz biñ havāriç ile Ōazm-ı Medīne itdi. Günlerde bir gün (16) Medīne'ye iriřdi. **Bu cānibden** Kerb Ġāzi, ŌAmr ibn-i ŌĀs'ıñ Medīne'ye gitdigiñ iřidüp (17) üç biñ er alup ŌAmr ibn-i ŌĀs'ıñ arduca iki ođlını bile gitdi. Kerb gidünce Šafīyye [294] (1) her gün Yezīd Ōaskeri ile ceng iderdi. Bir gün Ōažim ceng oldu. Šafīyye zaħm-dār olup (2) Ōaskerden tařra çıđdı. Bir tarafa revān oldu. Gide gide bir ağacuñ dibinde atından inüp (3) biraz yatdı. Ammā kıanı çok ađdıđından Ōađlı bařından gidüp bi-ħoř olup kıaldı. Šaffān (4) ile İbrāhīm, Šafīyye'yi aramađa<sup>164</sup> gitdiler. Bulamadılar. Ġam-gin olup kıarār itdiler. **Bu cānibden** (5) Šafīyye bi-ħoř olup yaturken bir kimse bir deveye binmiř çıđageldi. Bađdı ki bir güzel yüzli civān zaħm-dār (6) olmiř bi-ħoř yatur. Merħamet idüp devesine yükledüp evine götürdi. Deveden indirüp (7) ģatunına ıřmarladı. Ol ģatun Šafīyye'nüñ zaħmlarına Ōilāc itdi. Birazdan Šafīyye'nüñ (8) Ōađlı bařına gelüp gözün açdı. Kendini bir ev içinde yatar görđi. Aytdı: beni buraya kim (9) getürdi didi. Šafīyye'yi getüren yigit aytdı: ben getürdim didi. Šafīyye aytdı: sen kimsiñ? Ol yigit (10) aytdı: müóminem. Adıma NāfiŌ dirler didi. Šafīyye'yi aramađa gitdim idi. Nāgāh seni görđim ki (11) bir ağac dibinde bi-ħoř yatarsıñ. Seni deveye yükledüp buraya getürdim. Ve hem sen kimsiñ? (12) Adıñ nedür? Müómin misiñ? Havāriç misiñ didi. Šafīyye aytdı: müóminem. Adıma ŌAbdullāh (13) dirler. Yezīdilerle ceng iderken mecrūh olup düřmüřem. Benim yaralarımā Ōilāc idin. (14) İnřāóallāh size çok iyiligim tokınur didi. Ammā **bu tarafdān** ŌAmr ibn-i ŌĀs, Yezīd'e vedāŌ idüp (15) Ōazm-ı Medīne diyüp gitdi. Kıanda bir müómin görđi ise şehīd itdi. Āħir (16) Medīne'ye iriřdi. Meger ol zamān Muħammed ibn-i Zeyd ibn-i ŌAlī Medīne'de idi. ŌAbdullāh ibn-i (17) Z̄übeyr ve ŌAbdullāh ibn-i ŌAbbās ile Mekke'ye gitmiřler idi. Useyyd ibn-i Munzır dađı Z̄eyne'l-Ōābidin [295] (1) ile ģacca gitmiřler idi. Medīne'de Muħammed ibn-i Zeyd'den ģayrı kimse yok idi. Čün Muħammed ibn-i (2) Zeyd, ŌAmr ibn-i ŌĀs'ıñ geldigini iřidüp Medīne'nüñ aŌyānını cemŌ idüp meřveret (3) itdi. Anlar aytdılar: řimdi Ōemmiñ Muħammed Ĥānefi Mekke'dedir. Ve ŌAbdullāh ibn-i Z̄übeyr Mekke'dedir. Anlara (4) ģaber gönderelim. Anlardan ne ģaber gelürse aña göre Ōamel idelim didiler. Andan Muħammed ibn-i Zeyd (5) bir mektüb yazup Mekke'ye gönderdi. Gice olunca Muħammed ibn-i Zeyd'üñ enřāriřlerden bir muħibbi (6) var idi.

<sup>164</sup> Aramağa.



Adına Yūnus dirler idi. Anuñla ittifāk idüp gice olunca ÓAmr ibn-i ÓĀs'ũñ çadırına (7) geldiler. Fursat bulup içeri girdiler. Muĥammed řasđ itdi ki ÓAmr ibn-i ÓĀs'ũñ başını kese. (8) Görđi ki yanında bir yalın şılıc turur. Meger ÓAmr ibn-i ÓĀs'ũñ ādeti imiř. Her zamān uy(9)şudan uyanunca kılıcı eline alup şalar imiř. Nāgāh uyandı. Gine Óādeti üzre şılıcı (10) aldı ki řala. Muĥammed ibn-i Zeyd bunu görüp ÓAmr ibn-i ÓĀs'ũñ şoltuğı altına girdi. ÓAmr ibn-i (11) ÓĀs çalayım dirken şılıc řemÓelere tokındı. řemÓeler söndi. Muĥammed ibn-i Zeyd, Yūnus-ı Ensāri (12) ile taşra çışdılar. Üç kerre naÓra urdılar. Bir kaç ādem helāk itdiler. Ĥavāriç Óaskeri (13) belliñleyüp birbirin şırdılar. řabāh olunca başdılar ki aralarında yād kiři yok. Yigirmi biñ (14) kadar ĥavāriç helāk olmiş. ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu görüp ġam-ġin oldu. Emr etdi. Ĥavāriç (15) Óaskeri cümlesi atlarına binüp Medine'yi ĥarāb itmek niyyetiyle Óazm-ı Medine itdiler. (16) Muĥammed ibn-i Zeyd bu ĥāli görüp ařĥāb-zādelerden yedi yüz kiři cemÓ itdi. Anlarıñla (17) Medine soşaşların berikidüp tamlarıñ üstüne çışup ceng itdiler. ÓAmr ibn-i [296] (1) ÓĀs'ũñ tūbcıları var idi. şehre tūb atdılar. řehrũñ birazın yışdılar. Muóminler zebūn (2) oldılar. Sultān-ı Enbiyā'nuñ türbesine gelüp ağlaşup münācāt itdiler.

Kelām-ı manžūm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün
- (3) Yā Resūlullāh kibriyāsuñ řefiÓü'l-müznibin<sup>165</sup>  
Geldiler ceyš-i ĥavāriç řıldılar bizi ĥazın
- (4) Řasđları budır ideler cümle müómini helāk  
Bir bölük üftādeñüz lutfiñla ol bize muÓın
- (5) [Ve]lākin evlāduñı dil-teşne şıldılar şehid  
şimdi şehrın yışmaş isterler gelüp tā kibr ü kıñ<sup>166</sup>
- (6) Yüz sürüp geldik ĥuzūriña<sup>167</sup> bizi ĥor eyleme  
ÓĀciz-i bġ-çāre şaldı bunca cümle müslimın

<sup>165</sup> Vezin bozuk.

<sup>166</sup> Kibr-i kıñ.

<sup>167</sup> Dergāhiña.

- (7) Bunlara eyle musallat {bir} pehlevānı hışmile  
Hārīcinūñ cūmlesini helāk itsiñ yā Emīn

(8) Muḥammed ibn-i Zeyd bu kelāmı söyledi. Hemān bir toz ıopdı. Toza yil ıarışu varup iki şakıı (9) itdi. Toz iıinden üı Óalem üı biñ erūñ niřānesi belli oldı. ÓAlemlerūñ dibinde üı (10) pehlevān var. Ammā biri ğāyet heybetli ikisi civān ÓAmr MaÓdı ve Esed idi. Kerb (11) ğördi ki ħavārīı Óaskeri řehriñ etrāfını ıuşatmışlar. Müóminler periřān olmışlar. (12) Ħavārīıler Medīne'nūñ biraz yirin yaımışlar. Hemān Kerb Ğāzi el ıılıca urdı. RaÓdı-vār (13) naÓra urup ħavārīıcūñ ıalbine ħamle ııldı. Anuñ arduca Esed ve anuñ ıafāsından (14) MaÓdı ve üı biñ müómin pehlevānları tekbir getirüp Allāh Allāh diyüp ıılııların Óüryān (15) idüp ħamle ııldılar. Ħavārīı Óaskeri Kerb'ūñ āvāzın işidüp ıorıdılar. Geldiklerine (16) peřimān oldılar. Muḥammed ibn-i Zeyd daıı üı yüz ařĥāb-zādeler ile şehrden tařrā (17) ıııdılar. Óyle ceng itdiler ki nice ħāricīlerūñ ğözine cihānı teng itdiler.

FāÓilātūn FāÓilātūn FāÓilūn

- [297] (1) İki Óasker birbiriyle ceng ider  
Ceng ile birbirini dil-teng ider

- (2) Ādem kellesinden yıııldı küşteler<sup>168</sup>  
Küřtelerden žāhir oldı püřteler

- (3) Hāy hūy naÓralardan āsmān  
Yire ğeıdi yıııla yazdı cihān

- (4) ıatlı iderdi irdigini oı u yāy  
Hep müsāvı idi aña faıır u bāy

- (5) Kimisi ıılııla iderdi helāk  
Kimi{si} niıze ile iderdi ilĥaıı

<sup>168</sup> Vezin bozuk.

(6) Ehl-i ģmān ehl-i tuġyān ser-te-ser  
Arslan gibi birbiri ile ceng ider<sup>169</sup>

(7) Müómin-i ehl-i ģmān havāric-i ehl-i küfrān birbirine ħarışup ħatışup Óažim ceng [itdiler]. (8) Bir cānibden Esed elinde ħılıc her kime ħalsa yıħardı. Ve kellesin yire dókerdi. (9) Bir taraftan MaÓdı ħılıc ile muĥarraħ ħalup başıyla bir ħolı havāya giderdi. (10) Bir cānibden üç biñ pehlevān kimi ħılıc ile ve kimi gürz ile ve kimi niže ile ceng iderdi. (11) Ve bir taraftan Medģne pehlevānları ile Muĥammed ibn-i Zübeyr havārici kendir baġı gibi ħırardı. (12) Bir cānibden Kerb Ġāzi havāric alaylarını bozup elinde ħılıc her kime ħalsa iki (13) pāre iderdi. Ve baÓzı olurdu ki bir ĥāriciyi bacaġınd[an] ħapup ħalħan iderdi. (14) Elinde parħa parħa olunca elinde ħalanı havāric kümesine atardup ħoħ havāric de öyle (15) helāk ider. Ĥāsılı Kerb Ġāzi ceng ide ide havāriciñ śafların söke söke (16) başların yire dóke dóke ÓAmr ibn-i ÓĀs'uñ Óalemine irişdi. ÓAlemin Óalemdārın (17) bir ħılıc urup dört pāre ħıldı. Ĥavāric Óaskeri Óalemlerin ser-nigün görünce [298] (1) münhezim olup kaçdılar. ÓAmr ibn-i ÓĀs ħaġıra gördi. Aslā sözine kimse ħulaħ (2) tutmadı. ħadırların biraħup ters yüz dönderüp ħandasıñ Śām diyüp ħuřħuna (3) ħuvvet kamħıya bereket diyüp kaçdılar. **Bu taraftan** müóminler Muĥammed ibn-i Zeyd ve Esed ve ÓAmr MaÓdı (4) bir yire cemÓ olup havāric Óaskerinüñ mālını bir yire cemÓ itdiler. Ammā Kerb Ġāzi (5) ÓAmr ibn-i ÓĀs'uñ arduca gitdi. Bunlar baħdılar müóminlerüñ pehlevānları bir bir geldi Kerb (6) gelmedi bir gün bir gice śabr itdiler. Kerb'den nām niřān bulamadılar. Esed ibn-i Kerb (7) atına binüp Kerb'i aramaġa gitdi. **Bu cānibden** Kerb Ġāzi, ÓAmr ibn-i ÓĀs'uñ ardına (8) düşüp ħoġdı. Aĥşam irişdi. Bir yüksek yire ħıħdı. Aĥşam namāzın ħıldı. (9) Dört yanına baħdı. Gördi ki bir yirde meřÓale göründi. Kerb atuna binüp ol meřÓale (10) tarafına revān oldu. MeřÓaleye irişdi. Gördi ki birħaç kimse oturmuşlar. Meger bu otu(11)ranlar ÓAmr ibn-i ÓĀs imiř. Kerb Ġāzi'yi görünce bildiler. Niže silāĥ giyüp atlarına binüp (12) Kerb Ġāzi'ye ħarřu geldiler. Ammā Kerb bunları bilmedi. Aytdı: ne ħiřisiñüz? ÓAmr ibn-i ÓĀs (13) aytdı: Rümġileriz. Tācir idük. Ĥarāmġiler mālımızı yaġma itdiler. Ġālibā sen daġı ĥarāmisiñ (14) diyüp Kerb Ġāzi'ye ĥamle ħıldılar. ÓAmr ibn-i ÓĀs aytdı: eger sen beni yıħarsan ben müslimān

<sup>169</sup> Vezin bozuk.

olayım. (15) Ben seni yıkarsam helāk ideyim mi didi. Kerb öyle olsun didi. Bir birine hamle kıldılar. (16) Aħir Kerb Ğāzi, ÓAmr ibn-i ÓĀs'ı zebūn idünce ÓAmr ibn-i ÓĀs barmağ ıaldırıp müslimān (17) oldu. Ğāzā şehādet kelimesin zıkr itdi. Kerb Ğāzi gerçek sanup aytdı: sen [299] (1) burada tur ben namāz kılayum didi. Andan Kerb Ğāzi namāza meşğul olunca ÓAmr ibn-i ÓĀs (2) kaçup Óaskerine geldi. Oradan kaçup kıandasın Şām diyüp yola revān oldu. (3) **Bu cānibden** Kerb Ğāzi kııldı. Ardına bıkıdı kimse yok. Aytdı: Óacabā bu ādem ÓAmr ibn-i (4) ÓĀs mı ola diyüp dört yanımı aradı. Bir ādem izi bulup revān oldu. Ol gün havā (5) ğāyet sıcak olmağla Kerb Ğāzi giderken ÓAmr ibn-i ÓĀs'un Óaskerin gördi. (6) ÓAmr ibn-i ÓĀs da Kerb Ğāzi'yi gördi. Meger yanında bir tas var idi. ÓAmr ibn-i ÓĀs (7) ol tasiñ içini şu ile toldurup ve suyñ içine iki mişkal zehr-i helāhil kıoyup (8) yol üzerine kıoyup kendi kaçdı. Kerb Ğāzi susuz bunlaruñ ol (9) tasi bira kıdıkları yire geldi. Bıkıdı ki bir tas şu ile tolı turur. Kendi kendine (10) aytdı: gördim ki hāricler benim kıor kıımdan tasların bira kıup gitmişler diyüp güldi. (11) Ol tasi alup cümle suyun içdi. Hemān ol zehr boğazından aşığı gidünce (12) Kerb Ğāzi bı-ħoş olup muÓallak yıkıldı. Cümle aÓzāsı pāre pāre oldu. Kerb (13) Ğāzi bu hāl ile orada üç gün üç gice yatdı. **Bu cānibden** oğlı Esed, Kerb'i (14) yaÓnı babasını araya araya Kerb'un olduğı yire geldi. Gördi ki babası bı-ħoş yatur. (15) Esed, babası Kerb Ğāzi'yi böylece görünce āh u feryād idüp ya kıasın çāk (16) idüp ağladı. Kerb Ğāzi, Esed'un fiğānın işidüp gözün açdı. Bıkıdı ki (17) oğlı Esed. Aytdı: ey oğul her ne ki Ğāzret-i ÓAlı ibn-i Ebı Fālib didi ise başıma [300] (1) geldi. Dimiş idi ki seni ÓAmr ibn-i ÓĀs zehir ile şehid itse gerek kimse (2) yanuñda olmasa gerek didi. Aytdı: başıma geldi ey oğul saña vaşıyyetim budur ki:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(3) Saña vaşıyyet ideyim ey oğul  
Vaşıyyet tutup ider iseñ kıabul

(4) İki kıan daÓvāsını şimden-girü  
Ğāricilerden alasiñ rü-be-rü

(5) Āl-i Aħmed kıanı ile rüz u şeb

Benim anımlı h riciden ıl taleb<sup>170</sup>

- (6)  mriň oldıka hav ricden m dam  
D dımız alma içun ıl intik m
- (7)  zalime H k  avn u nu ret<sup>171</sup> eylemez  
D ny da ahretde rahmet eylemez

(8) Ve aytdı: ey oğul benden Muhammed H nefi'ye ve Muhammed ibn-i Zeyd'e sel m it. Beni hayr du adan (9) unutmasınlar. Ve Ma dij ve  Amr'a ve Saff n'a benden sel m it. Benim d dımı h riciden (10) alsınlar.  l-i Res l'in anı h riclere am n virmesiňler. Ve dağı Safiyye'ye benden (11) sel m idüp diyesin ki H sret ıy mete aldı. Yigitlik zam nıdır. H ric n (12) h kından gelesiň. İn  all hu Te  al  ıy metde g r  r z diyüp Őeh det (13) kelimesin söyledi. Andan S re-i Y sin[e] ba layup hatm idünce r h-ı Őerifi H k'a (14) teslim itdi. *İnn  lilahi ve inn  ileyhi raci  n*. All h rızası-un cümle Őehitler n r hı-un F tihad.

F  il t n F  il t n F  il n

- (15) Kimseye b ki degül d ny  evi  
Buldı<sup>172</sup> fen  ger za if [ ] ger kavij
- (16) Henüz devr-i m tem-i sar y-ı  alemiň<sup>173</sup>  
Zahmeti o[dur] bu bir iki demiň
- (17) Bir dev sız dert durur derd-i ecel  
 diser[d r] Őadi [bu] hüzne bedel

[301] (1) Yidi ba lı ecedrh dur zeng r<sup>174</sup>  
Saňa Őerbet diyü virür zehr-i m r

<sup>170</sup> Vezin bozuk.

<sup>171</sup>  Avn-ı nu ret.

<sup>172</sup> Bulur.

<sup>173</sup> Vezin bozuk.

<sup>174</sup> Vezin bozuk.

- (2) Zehreler ak eyledi dünyā-yı dn  
Nice šāhib-ķıranı ķıldı zebn
- (3) Kendimi virdim yile el-hāsılı  
ohca yoķdur hürmetim ve'l-hāsılı
- (4) Ziyneti dünyā durur māl-ı funn  
Aldatmasuñ ki šaķın ey źi-funn<sup>175</sup>
- (5) Hilesi oķdur cihānuñ ķıl hażer  
ÓĀķil ol aldanma šaķın ey peder
- (6) āha düşme gz göre bir cāh ile  
ÓĀleme uy raġbet itme cāhile
- (7) Ėam içre ne yüzden šādānsıñ<sup>176</sup>  
Bu harāb evde {sen} nice ābādsıñ
- (8) ekdi ak itdi giribānuñ ecel  
Dnyāyı elden ķomazsıñ ey zaġal
- (9) ÓĖmriñi virdiñ yile dünyā içün  
Hāke dşdiñ oda yandıñ māhı n
- (10) Söz kş[dr] Şevķiyā aħbār oķ  
Ne diyeyim ben saña gftār oķ
- (11) Dst šandık ey diriġā dşmeni  
Ben beni aġladayım yāhd seni

---

<sup>175</sup> Vezin bozuk.

<sup>176</sup> Vezin bozuk.

(12) Bî-Ôaded mekr eyledi dünyâ bize  
Hâkķ TeÔâlâ eylemezse ihsân vây bize<sup>177</sup>

(13) Bâri k[i] turtmayalım dilde müdâm  
ÔIşķ ile diñ eśselātu vesselâm

(14) Esed babasnuñ hâlini görünce figân idüp eline iki taş alup döğündi. Az (15) kıaldı ki kendini helâk ide. Ammâ yanında olanlar kıomadılar. Bu kerre zârluķda bunu söyledi.

FâÔilâtün FâÔilâtün FâÔilâtün FâÔilün

(16) Terk-i dünyâ eylediñ ey sâhib-kırân şarķen ğarben<sup>178</sup>  
Muśtafâ evlâdı içün eylediñ nice ħarben đarben<sup>179</sup>

(17) Duymaz iken đarbiña Rüstem ü Afrasiyâb  
Eyledi miskin saña dünyâ-yı dñn zırâ turâb

[302] (1) İtmiş iken Ôâleminñ halkını đarbiñla zebün  
Gör ne itdi saña bu demde Ôayyâr-ı gerdün<sup>180</sup>

(2) Âl-i Aĥmed dâdını kim aliser şimden-girü  
Ĥâriciler yir yüzini tutalar şimden-girü

(3) Esed bunu söyleyüp âh u figân itdi. Çäre olmadı. Âĥiri Kerb'ün meyyitini ğusl idüp (4) kıldılar. Yakında bir kıaryye var idi. Getirüp anda emâneten defn itdiler. Silâĥın başı ucına (5) aśa kıodılar. Rûĥı-çün ĥatm-ı Kıurôân itdiler. Bunlar bu eśnâda iken bir toz peydâĥ oldu. Esed bu tozu (6) görünce düşmân geldi śanup silâĥın giyüp atına binüp toza kıarşı vardı. Gördi ki (7) Benî-beyzâ Kıabilesi'nün seyyidi ÔAffân'dur. Biñ pehlevân cemÔ itmiş. Müóminlere yardıma gelür. (8) Esed'i ÔAffân görünce bildi. Esed daĥı ÔAffân'ı bildi. İkisi atlarından inüp görüşdiler. (9) ÔAffân, Esed'i melül maĥzün görünce aytdı: ey pehlevân niye melül maĥzünsiñ? Kıanı babañ (10) Kerb didi.

<sup>177</sup> Vezin ve kafiye bozuk.

<sup>178</sup> Vezin bozuk.

<sup>179</sup> Vezin bozuk.

<sup>180</sup> Vezin bozuk.

ÓAffān böyle diyünce Esed āh idüp Kerb'ün şehid oldıgım didi. ÓAffān bunı (11) işidüp giribānıñ çāk itdi. Ve başına hāk koyup efgān idüp bunı söyledi:

MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün  
(12) Dırıgā ölümüñ feryād elinden  
Kimesne olmadı dil-şād elinden

(13) Kimini mesrūr ider bir iki gün  
İdiser ādemi soñra diger gūñ

(14) Yile virdi Süleymān tacı tahtı  
Sikender koydı gitdi bu{nda} rāhatı

(15) Gelen bu dünyāya efgānı itdi  
Nerimān Qahramān nālānı itdi

(16) Andan ÓAffān, Esed'e aytdı: birāder bu ölime dermān yoqdur. Ağlamak yanmaq aña (17) fāóide virmez. Şimden-soñra bize lāzım olan budur ki hāricilerden bunıñ intikāmın [303] (1) alayım didi. Ol qaryyeden Kerb'ün meyyitin alup Beni-beyzā'ya getürdiler. Bir hoş yirde defn itdiler. (2) Üzerini türbe yapup silāhın başı ucına asdılar. Andan iki biñ müómin cemÓ itdiler. (3) Cümlesi üç biñ oldı. Andan niyyet-i qazā be-kaşd-ı Yezid diyüp Şām yolına revān oldılar. (4) Ammā **bu cānibden** İbrāhım ve Şaffān ve MaÓdı havāric Óaskeri ile ceng iderler idi. Seyyāre (5) yüz biñ havāric ile Horasan'dan gelüp Yezid'e yardıma yitişdi. Bunı görüp Yezid kuvvet (6) bulup müóminleri zebün itdiler. Andan İbrāhım, Şaffān, MaÓdı münācāt idüp Hāqıq TeÓālā'dan (7) yardım istediler. Anı gördiler ki Medıne yolından toz zāhir oldı. Yaqın gelünce on (8) Óalem on biñ eriñ nişānesi belli oldı. Meger bu gelen Zeyd ibn-i ÓAlı ve ÓAffān ibn-i Zübeyr (9) ve Aĥmed-i Şāmı imiş. Müóminlere yardıma gelmişler. Müóminler bunı görüp şād oldılar. Ammā (10) Yezid gam-gın olup Óaskerinde nidā itirdi. Ol gün geçüp irtesi gün iki cānibden kös-i (11) ĥarbiler çalınup müómin-i ehl-i imān havāric-i ehl-i tuğyān atlarına binüp meydān yirine gelüp (12) saf saf alay alay tabur tabur bölük bölük turdılar. Yezid Óaskerinden bir laÓın meydāna (13) girdi. Lāf urup er taleb itdi. Anı görüp MaÓdı meydāna girdi. Bir kılıc ile ol hāriciyi (14) helāk



idüp her kim girdi ise helāk itdi. Yezîd bunı görüp Óaskerine emr itdi. MaÓdı'nun (15) üzerine cümlesi at sürdiler. Müóminler bunı görüp tekbir idüp havārice hamle kıldılar. (16) Müómin-i müslimān havāric-i küfrān birbirine qarışup qarışup cenge başladılar. Bir cānibden (17) Mālik Ecdār'un büyük oğlı İbrāhım digeri Šaffān, MaÓdı Óaskeri ile havārici [304] (1) helāk idüp alayların tarmār iderler idi. Bir tarafdān Zeyd ibn-i ÓAlı ve ÓAffān ibn-i Zübeyr Ahmed-i (2) Selāmi Medīne pehlevānları ile el bir idüp havāric Óaskerine aḥşama kadar kılıc çaldılar. (3) Aḥşam oldı. İki cānibden tabl-ı āsāyiş çalındı. İki Óasker birbirinden ayrılıp kondılar. (4) Ol gice geçüp irtesi gün ÓAmr ibn-i ÓĀs çıkageldi. Yezîd'e Kerb Ğāzi'nun şehid olduğum (5) söyledi. Yezîd bunı işidüp şādımān olup emr itdi. Tabl-ı şādımān çaldılar. Müóminler (6) bunı işidüp aslı ne ola dirken cāsuslar gelüp ÓAmr ibn-i ÓĀs, Kerb Ğāzi'yi zehir ile (7) şehid itmiş didiler. Müóminler bunı işidüp feryād u fiĝān idüp yas u mātem olup (8) cümlesi siyāh elbise giydiler. MaÓdı bunı işidüp āh u fiĝān itdi. Ve Óaqlına bu geldi ki (9) gide babası Kerb'un vefāt itdiği yiri göre. Hemān atına binüp bir kaç gün gitdi. Bir gün qarşudan (10) toz peydāh oldı. Esed ile ÓAffān çıkageldi. MaÓdı bunlar ile ḥaқиkat ḥāli bildi. (11) Ağlayup derdi daḥı ziyāde oldı. Andan gelüp Šām'da müóminlere irişdiler. Cümle müóminler (12) ile görüşüp ḥāl hatır soruşdılar. Bunlar burada Yezîd ile ceng etmekte olsun.

**(13) Bu Meclis Muḥammed Ḥanefi'nun YaÓni Ḥāzret-i ÓAlı Oğlıdur. Huruc İdüp Yezîd İle Šulḥ Oldığıdur.**

MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün

(14) Bize söyle nedür āsār-ı Óālem  
Elā ey Óālem-i aḥbār-ı Óālem

(15) Bize esrār-ı Óālemden haber vir  
Gine evlād-ı Ādem'den haber vir

(16) Bugün sensiñ cihānuñ nüktedānı  
Bize şerḥ eyle gel hoş dāstānı

(17) Hâkıķatde söziñ kuvvet-i devrândur<sup>181</sup>  
Müferreh hâtır-1 ārâm-1 cândur

[305] (1) Söziñ lezzet virür ķand-1 nebâta  
Kelâmiñ taŖn ider āb-1 hâyâta

(2) Söziñ enfäs-1 Ŗİsâ'dur nişâna  
İrer andan hâyât-1 cavidâna

(3) Söz olur çün âdemiñ yâdgârı  
Söziñle hürrem eyle rûzgârı

(4) Cihânuñ hâline sen mağrûr olma  
Yirine ğuśsaya sen mesrûr olma

(5) Eger şādân olursañ bir iki dem  
Olursañ ay [u] yıl mahzûn-1 pür-ġam

(6) Bu olmış hâl-i evveli cihânuñ  
Degüldür kıśśadan hâlĭ zamânuñ

(7) Yüziñe güldigin gerçek şanursiñ  
ŖAcâyib bu ki düşüp aldanursiñ

(8) Eyâ Şevķi gider dilden hevâyı  
Yaķıřmaz saña olasıñ hevâyı

(9) Gine bir dâstâna ibtibâ kıĭ  
Şafâ bezminde anı intihâ kıĭ

(10) Hîkâyet eyle aĭbâr-1 velĭden

---

<sup>181</sup> Vezin bozuk.

Rivāyet eyle evlād-ı ÓAlı'den

- (11) Muḥammed Ḥānefī dimişler aña ad<sup>182</sup>  
Kıl anuñ sergüzeşt {es} in bize bünyād
- (12) İşidüp cān dilden maÓmūr olursıñ<sup>183</sup>  
Feraḥ olup göñül pür-nūr olursıñ
- (13) Velākin sen de ḥāmūş olma her ān  
Śalāvāt vir Resul'e śad-hezārān

(14) Rivāyet iderler ki ÓAlı el-Murtezā'nuñ ikinci oğlı ve üçüncü imām Ḥüseyn ibn-i ÓAlı Kerbelā'da (15) şehid olunca ḥāzret-i ÓAlı efendimizüñ Kayser-i Rüm'ün kıızı Ḥānife'den bir oğlı olup (16) adını Muḥammed Ḥānefī kodılar idi. Ḥāzret-i İmām Ḥüseyn'nüñ baba bir anası ayrı qarındaşı idi. (17) Ḥāzret-i İmām Ḥüseyn ile Kerbelā'ya cenge gitmiş idi. Kerbelā'ya varunca nażar isābetiyle mariz [306] (1) olup Beni-nażire Kabilesi'ne göndermişler idi. Soñra Ḥāzret-i İmām Ḥüseyn'nüñ şehid oldu(2)đını işidüp mariz-i şiddet olmuş idi. Āhir bir yıl marizi çekdi. Soñra Óināyet-i ezeli (3) ve himāyet-i lem-yezili irişüp vücūd śihhat buldı. Ol cānibden olan kabileden beş biñ (4) müómin cemÓ itdi. ÓAlem ve sancağ kaldırıp evvelā KaÓbe'ye geldi. Şol vaqt ki Zeyne'l-Óābidin (5) ile Useyyd, KaÓbe'ye varmış idi. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās ve ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr bunlar dañı (6) KaÓbe'de idiler. Muḥammed Ḥānefī'nüñ geldigini işidüp KaÓbe ahālisi cemÓ [olup] qarşu gitdiler. Bir maḥallde (7) buluşdılar. Cümle görüşdiler. Ḥāzret-i İmām Ḥüseyn'i añup ağlaşdılar. Andan girü gelüp (8) her kişi menziline kondılar. Bir kaç gün ārām itdiler. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās, Muḥammed Ḥānefī (9) ziyāfet itmek içün daÓvet itdi. Zeyne'l-Óābidin'i ve ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'i, Useyyd (10) ibn-i Munzır'ı dañı daÓvet itdi. Ammā Useyyd hizmet ider idi. Zirā ÓAbdullāh ibn-i (11) ÓAbbās'la Óemmi-zādeler idi. Meger ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'ın bir bekār cāriyesi var idi. (12) Ğāyet güzel idi. Useyyd içeri taşra girüp çıkar iken ḥikmet-i Hüdā Useyyd'ün (13) gözi cāriyenüñ

<sup>182</sup> Vezin bozuk.

<sup>183</sup> Vezin bozuk.

cemāline rāst geldi. Bı-ıhtiyār Useyyd derūn-ı dilden ve cān u (14) gönülden cāriyeye Óāşıķ olup bunu söyledi.

Kelām-ı manżūm:

MefāÓı̇lün MefāÓı̇lün FeÓı̇lün

(15) Gözime düş oldı bir şekl-i dünyā  
Boyı semjın cemāli ay ser-ā-pā

(16) Dehānı südde-i handāna beñzer  
Yanağı lāle-i nuÓmāna beñzer

(17) Sözi sükker yüzi [kim] gül-i ĥayrān  
Gözi nergis lebi meyl-i arguvān<sup>184</sup>

[307] (1) Melek büyi melek hüyi melek rüy  
Seri Óāşıķ saçı çevgenine güy

(2) Sözinden dad alurlar şehd ü şekker  
Yüzinden reng alurlar gülinden ter

(3) Şanasıñ serv-i ince meyānı  
Güneşde zerredür güyā dehānı

(4) Harāc alur Ĥabeş'den zülf-i ĥāli  
Degüldür fitneden bir laĥza ĥāli

(5) Useyyd ibn-i Muñzır cāriyeye ol kadar Óāşıķ oldı ki ziyāfet temām olana kadar nā-  
çār (6) şabr itdi. Andan ziyāfet temām olup cemāÓat tağıldı. Ammā Benı-ĥāşim'ün  
büyükleri (7) Useyyd'ün aĥvālin bilüp cümlesi bir yire cemÓ olup ÓAbdullāh ibn-i  
ÓAbbās'ın evine (8) vardılar. Useyyd'ün ĥālini ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'a söylediler.  
ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās (9) bunların sözünü işidüp aytdı: ey sādāt-ı ĥarem güzel

<sup>184</sup> Vezin bozuk.

söylersiniz. ÓEmmim oğlı Useyyd[‘i] (10) ğāyet severim. Ammā ben ol cāriyeyi oğluma alacağım. Evvel ola idi olurdı didi. (11) Sādāt-ı ÓArab bunı işidüp tekrār ibrām itdiler. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās bunlaruñ (12) ibrāmından incinüp ğāzaba gelüp řart itdi ki ol cāriyeyi Useyyd’e virmeye. Sādāt-ı (13) Benī-hāřim bunı işidüp cümlesi melūl u maĥzūn taşra çıkdılar. Muĥammed Ĥānefi ile (14) Žeyne’l-Óābidin’uñ ĥuzūrına geldiler. Useyyd dağı anda ĥāzır idi. Olan mācerāyı söylediler. (15) Useyyd bunı işidüp ğāyet periřān oldu. Andan Žeyne’l-Óābidin Muĥammed Ĥānefi (16) ile Useyyd’uñ řimāsında melāleti görünce şalkup ĥareme geldiler. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās’a (17) dağı ādem gönderüp ĥareme getürdiler. Useyyd’uñ ĥālını ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās’a diyüp [308] (1) Useyyd için cāriyeyi istediler. ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās bunlaruñ sözinden çıkup (2) muĥālefet itmeyüp aytdı: řart etmişim söziñizi saymazdım diyüp cevāb itdi. Žeyne’l-Óābidin (3) bunı işidüp aytdı: gel cāriyeyi āzād idelim. Andan řoñra Useyyd’e nikāĥ idelim didi. (4) ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās bunı işidünce ğayrı söylemege mecālī ħalmayup ħār-ı nāħār (5) cāriyeyi āzād itdi. Andan Benī-hāřimüñ büyükleri bunı işidüp řād oldılar. (6) Varup cāriyeyi Useyyd’e nikāĥ itdiler. ÓĀli ziyāfetler idüp Useyyd’i gerdege ħoyup oldılar.

MefāÓilün MefāÓilün FeÓülün

- (7) Useyyd’uñ oldu maĥsūdı müyesser  
Musāĥĥar oldu aña vaśl-ı dilber
- (8) Viśāl-i dilbere iriřdi ol dem  
Melālet zāóil olup oldu ĥürrem
- (9) Dil [ü] cāndan murādı oldu ĥāśıl  
Ĥābi bi vuślatına oldu vāśıl
- (10) Didi şükr eyleyüp Perverdigār’a  
İriřdim řükr-i Allāh ben viśāla
- (11) Zihī vaħt-ı feraĥ eyyām-ı řādı  
Göñül ğam-ğın iken buldı murādı

- (12) Şanasıñ ehl-i Óaşqa vaśl {at}-ı cānān  
İrişüp maÓşūka genc-i ferāvān
- (13) Hūsūsa ki yigitlik Óāleminde  
Hevā-yı Óaşkı bāzārlık deminde
- (14) Dilerseñ vāsıl olasıñ cānān  
Śalāvāt vir Resūl'a śad-hezārān

(15) Çün ki Useyyd cānānesi ile ber-murād oldı. Hāķķ TeÓālā, Useyyd'den bir oğlan gele. (16) Adı Cüneyd ola. Kıśsası geldiği vaķt zıkr olınur. Çün ki Muĥammed Hānefi Useyyd'i (17) gerdege koyunca Muĥammed ibn-i Zeyd'den mektüb geldi. ÓAmr ibn-i ÓĀs'dan Őikāyet [309] (1) itmiş. Muĥammed Hānefi mektübün cevābın işidüp göç yarağın gördi. KaÓbe'den kaçup Óazm-ı (2) Medīne itdi. Günlerde bir gün Medīne'ye geldi. Medīne halkı Muĥammed Hānefi'nün geldiğini işidüp karşı gitdiler. (3) Muĥammed Őol eśnāda [iken haber] geldi ki Kerb'ün hūķūķ haberi gelüp Medīne halkı siyāh-pūş olmışlar idi. (4) Esed ibn-i Kerb Medīne'de idi. Muĥammed Hānefi'yi ol daĥı istiķbāl itmiş idi. Muĥammed Hānefi, Medīne (5) halkınıñ yas u mātemiñ görünce Muĥammed ibn-i Zeyd'den suóāl itdi. Muĥammed ibn-i Zeyd, Kerb'ün Őehid oldığın (6) söyledi. Muĥammed Hānefi bunu işidüp çok ağladı. Andan soñra ÓAmr ibn-i Kerb geldi. Muĥammed Hānefi ile (7) görüşdiler. Andan Muĥammed Hānefi hāzret-i Resūl'ın ravzasını ziyāret idüp yardım ve istiÓānet (8) istedi. Bir kaç gün Medīne'de diñlenüp andan kaçup Şām yolına revān oldı. Bunlar (9) gelmekde. Biz gelelüm **Şām'da Yezid ile ceng iden müóminlerün kıśsasına.**

Kelām-ı manżüm:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün
- (10) Diñler iseñ gel baña tut gūş u cān  
Şerĥ ideyim saña hoş bir dāstān
- (11) Naķl ideyim ehl-i tārīħden haber  
Böyle dimiş rāviyān-ı muÓteber

(12) Sözlerimi işiden şādān olır  
Ğuśśadan āzād olup ħandān olır

(13) Gel üşenme sen daĥı ey niĥ-nām  
ÓIşĥ ile di eśśelātu vesselām

(14) Rivāret iderler ki İbrāĥim ve Şaffān ve MaÓdĭ ve ÓAffān ve Zeyd ibn-i ÓAlĭ ve ÓAvvām ibn-i (15) Zübeyr ve Aĥmed-i Şāmĭ elli biñ Óasker ile Şām'da Yezĭd ile ceng iderler idi. Etrāfdan (16) her ġün Yezĭd'e yardımcı gelür idi. Müóminler azaldı. Ĥavāriĥ ġitdikce çoġaldı. Bir ġün yine (17) ceng-i sultānĭ olup hayĭ müómin şehĭd oldı. pehlevānlaruñ cümlesi zaĥm-dār olup [310] (1) her biri bir tarafa düşüp bi-ĥoş oldılar. Ķalan müóminler ellerine geĥen esbābları (2) alup şarb yirlere ġitdiler. Yezĭd bunı ġörince şād olup ĥavāriĥ beglerine ĥilÓat ve tāc verüp fisk u (3) fücüre ve lehv-ı tñnbure meşġül oldılar. **Bu cānibden** Zeyd ibn-i ÓAlĭ mecrūĥ olup at üzerinde beş (4) ġün ġitdi. Ammā yanında bir iki ĥizmet-kārı var idi. Gice tenĥā yirlerde ĥonup diñlenürler idi. ġündüz (5) giderler idi. Bir ĥeşme-i säre gelüp atlarından indiler. Biraz diñlendiler. Andan baĥdılar ki biraz atlu (6) ĥıĥageldiler. Bu atlılar Zeyd'i ġörünce aĥvālin sordılar. Baĥdılar ki mecrūĥdur. Atlıların (7) begi emr itdi. Zeyd ile ĥizmet-kārlarını alup ĥalÓasına ġötürdi. Foġrı ol beg Zeyd'i sarāyına (8) ġötürüp yaralarına merhem itdi. Zeyd'üñ yaraları śĭĥĥat bulunca ol ĥalÓanuñ begi dĭvān idüp (9) Zeyd'i śaġ yanında otur[t]dı. FāÓam yidiler. Şükrin didiler. Andan śoñra ol yigit emr itdi. (10) Biraz maĥbūs ġetürdiler. Ol yigit aytdı: ey maĥbūslar ÓAlĭ'yi mi seversiniz yāĥūd Yezĭd'i mi (11) didi. Anlar da Yezĭd'i medĥ itdiler. İmām ÓAlĭ'ye gelünce nā-sezā söylediler. Ol yigit bunı (12) işidüp ĥışmla emr itdi. Ol ĥāricileri helāk itdiler. Andan śoñra ol yigit Zeyd'e (13) aytdı: ey yigit adıñ nedir? Müómin misiñ yoĥsa ĥāricĭ misiñ didi. Zeyd ibn-i ÓAlĭ (14) aytdı: yā emĭr laÓnet Yezĭd'e ve aña tābiÓ olan ĥāricilere. Ben müóminem ve hem imām ÓAlĭ el-Murtezā'nuñ (15) oġlıyam. Adıma Zeyd dirler didi. Ol bildi kim İmām ÓAlĭ'nüñ oġlı Zeyd imiş. Hemān yirinden (16) ĥalĥup Zeyd'üñ ĥāk-i pāyına yüzün sürüp ellerinden öpdı. Kendi yirine oturdup Óözrin (17) dileyüp serġüzeştesin suóāl itdi. Zeyd de bir bir söyledi. Bunlar maĥabbete meşġül oldılar. [311] (1) Eśnā-i kelāmda Zeyd ol yigide aytdı: ey birāder sen kimsiñ? Ve adıñ nedür? Müómin misiñ yāĥūd (2) Yezĭdĭ misiñ didi. Ol yigit aytdı: laÓnet ol Yezĭd'e ve aña tābiÓ olana. Ben muĥibb-i āl-i Resülóam. Adıma (3) ĤüzÓām dirler. Yezĭd'üñ

düşmānıyam. Bu tağıñ arkasında on biñ Óasker cemÓ eyledim. İşitdim ki (4) Muĥammed Ĥanefî ĥurüc itmiş. Yezîd'ün ĩaşdına Şām'a gider imiş. Ben daĥı Muĥammed Ĥanefî'ye yardım (5) itmege giderim didi. Bunlar bu sözde iken taşradan bir kimse gelüp aytdı: ey melik kalÓa (6) taşrasında bir atlı gördim. Uzun boylı Óādilere beñzer. Şimdi kalÓa dibinde turur didi. (7) ĤüzÓām bunu işidüp atlara binüp taşra çıkdılar. Meger bu gelen Mālik Ecdār'ün küççük (8) oĥlı Şaffān idi. Atından inüp yatmış idi. Andan bağdı ki ĩalÓadan atlı gelür. Şaffān (9) hemān atına binüp ĤüzÓām ile Zeyd ibn-i ÓAlî'ye ĩarşu geldi. Zeyd ibn-i ÓAlî (10) Şaffān'ı görünce bildi. Şaffān da anı bildi. Hemān ikisi atlarından inüp görüşdiler. Andan ĤüzÓām, Zeyd'den Şaffān'ı (11) suóal itdi. Zeyd daĥı ĤüzÓām'a Şaffān'ün kim olduĥın bildirdi. Andan ĩalÓaya gelüp Şaffān'ün (12) yaralarına Óilāc idüp śihĥat buldı. Andan ĤüzÓām Óaskere ĥaber gönderüp ĥišār (13) dibine cemÓ itdi. Andan Óalem ve sancağ ĩaldırup Medĥne yolına revān oldılar. Bunlar bunda (14) gitmekte olsuñ. Biz gelelim **MaÓdı ve Esed ve İbrāĥim bu üçinüñ ĩıřsasına.**

Rivāyet (15) iderler ki **bu cānibden** MaÓdı Esed ve İbrāĥim üçi daĥı zaĥm-dār olup Óaskerden (16) taşra çıkdılar. At üzerinde bir tarafa gitdiler. Ümeyye bu ĥāli görüp pehlevānları aradı. (17) Bulamadı. ÓAskerden taşra çıĥup bir yüksek yirden etrāfa bağdı. Gördi ki bir ağac [312] (1) dibinde üç kimse var. Yaĥın geldi. Bağdı ki bunlaruñ bir[i] Mālik Ecdār'ün büyük oĥlı İbrāĥim (2) ve biri MaÓdı ve biri Esed. Ammā zaĥmları ziyāde ve ĩan gāyet çok aĥmasıyla bĥ-ĥoř olmışlar. (3) Ümeyye hemān bunları bir tenĥa yire getirüp üçinüñ de yarasına merhem ile śarup yaturdı. (4) Bunlar biraz yatarak Óaĥılları başlarına geldi. Ümeyye śikār getirüp bunlara yidürdi. Biraz (5) gözlerin açmadılar. Andan az zamānda yaraları eglenüp bedenleri śihĥat buldı. Bunlar Ümeyye'ye (6) aytdılar: ÓAcabā müóminlerin ĥāli nice oldu didiler. Ümeyye aytdı: müóminler şimdi periřān (7) olup her biri bir cānibe gitdiler. Ammā insāndan işitdim ki Muĥammed Ĥanefî ĥurüc itmiş. ÓAmr ibn-i (8) Kerb ile Yezîd üzerine geliyorlar imiş didi. İbrāĥim bunu işidüp aytdı: geliñ biz (9) daĥı Muĥammed Ĥanefî'ye ĩarşu gidelim. Aña arĥa ve yardım idelim didi. MaÓdı ile Esed maÓķül (10) görüp atlarına binüp dört pehlevān Ümeyye bile Muĥammed Ĥanefî tarafına revān oldılar. Ammā yolda giderken (11) Ümeyye gāĥ gāĥ āĥ [idüp] ağlardı. Ümeyye'nün āĥı İbrāĥim'e ĩar idüp aytdı: ey Ümeyye niye āĥ idersiñ (12) didi. Hemān Ümeyye, Selĥmā bint-i ĩaĥtān'ün Óařĥ-ı galebesinden kendüniñ ĥāline münāsib bunu söyledi.



Fā'Öilātün Fā'Öilātün Fā'Öilātün Fā'Öilün

- (13) Şerh idersem hālime ağlar idi [ol] küh-sār  
Taşın içi taşuben efgān iderdi her bār
- (14) Özi göynür hālüme rahm eyleyüp her gice şemÖ  
Nār-ı Óaşka düşeliden ol mehün pervāne cemÖ
- (15) Her kaçan kıan ağlasam ol gül-rühün şevkıyle  
Eşk-i çeşmden olur etrāfa Öālem{ de } lāle-zār
- (16) Hālümi bildürmege yazmağ dilersem nāmeler  
Şarmaşup iblik gibi mektüba cānım bı-ķarār
- (17) Hāl-i ğamda āh [u] efgān eylesem bülbül gibi  
Hālime rahm eylemez n'ideyim āh ol gül-ĝirār

[313] (1) İbrāhım, Ümeyye'nün hālünü bilüp aytdı: inşāóAllāhu TeÖālā Muĥammed Hānefi ile ĝorişünce evvelā seni (2) ber-murād itmeyünce Yezid-i Pelid'ün üstüne gitmeyelim didi. Ümeyye bunu işidüp feraĥ olup Öacele (3) ile gidüp ĝünlerde bir ĝün bir maĥallde Muĥammed Hānefi'nün Öaskerlerine irişüp Muĥammed Hānefi'nün elin (4) öpdiler. Muĥammed Hānefi bunları ĝörünce hāllerin sordı. Bunlar daĥı serĝüzeştesin söylediler. (5) Andan soñra Muĥammed Hānefi'ye Ümeyye'nün hālini ve Óaşk-ı sevdāsın ve Selimā'nuñ evsāfin (6) söylediler. Muĥammed Hānefi'nün özi ĝöyindi. Emr itdi. CaÖberiyye KıalÓası cānibine revān (7) oldılar. Ol ĝün gidüp irtesi ĝün yolda giderken kıarşudan bir toz ĝörüñdi. (8) Muĥammed Hānefi bu tozi ĝörünce havāriç Öaskeri sandı. Ümeyye'ye emr itdi. Var şol (9) Öasker müömin mi yāĥüd havāriç mi bize bir ĥaber ĝetür didi. Hemān Ümeyye taban kıaldırup ol Öaskere (10) yitişdi. ĝördi ki bu gelen Zeyd ibn-i ÓAlı ve Şaffān ve HüzÖām imiş. Bildi ve atydı: bu gelen (11) Muĥammed Hānefi'dür didi. Bunlar Ümeyye'nün sözin işidüp şād olup Zeyd ibn-i ÓAlı (12) ve Şaffān ve HüzÖām at sürüp Muĥammed Hānefi'ye irişdiler. Ve elin öpdiler. İki Öasker (13) birbirine kıarışup kıatışup yollarına revān oldılar. ĝünlerde bir ĝün CaÖberiyye KıalÓası'na (14) irişüp kıondılar. Selimā bu Öaskeri

suóâl idüp müóminler oldığını bildi. Tiz niÓmet (15) hâzır idüp kendisi bile gelüp Muhammed Hânefi'nün elin öpdi. Kendini bildürdi. Yir gösterdiler. (16) Geçüp karar itdi. Muhammed Hânefi'ye hayli Óizzet ü hürmet itdi. Ol gün ahsam olunca Selimâ (17) kalkup sarâyına gitdi. Muhammed Hânefi üç gün sabr itdi. Üç günden sonra SaÓd-ı [314] (1) CaÓberiyeye'yi daÓvet idüp yanına getirüp Óizzet idüp ögine taÓam getürdiler. Yidi şükrin (2) didi. Andan sonra Zeyd ibn-i ÓAlı ve İbrâhım ve Şaffân ve MaÓdı ve ÓAmr ibn-i Kerb cemÓ olup (3) SaÓd-ı CaÓberiyeye'yi getürdiler. Ümeye'nün hâlin söylediler ve aytdılar: Selimâ'dan dilek ideriz ki (4) Ümeye'[yi] helâlluğa râzi ola ki Ümeye gibi bu gün Óâlemde bunun gibi pehlevân yokdur didiler. (5) SaÓd-ı CaÓberiyeye'ye hayli yalvardılar. İbrâhım, SaÓd ile kalkup Selimâ'ya vardılar. Selimâ (6) İbrâhım'ün geldiğini işidüp yüzine niķâb tutup taşra çıkdı. İbrâhım ile bile (7) gelüp karar itdiler. Ešnâ-i kelâmda Selimâ, Useyyd'i suóâl itdi. İbrâhım daı Useyyd'ün (8) bir kimseye Óaşıķ olup nikâh olduğunu söyledi. Selimâ bunu işidüp hayli melül (9) oldu. Andan sonra İbrâhım, Muhammed Hânefi'den ve birâderi Zeyd'den ve sâóir pehlevânlardan (10) selâm Óarz idüp aytdı: ey Selimâ pehlevânların senden bir dilegi vardır. Redd itmeyesin (11) didi. Selimâ aytdı: pehlevânların maķsüdü eger husûlı mümkün ise cânımı daı isterlerse (12) dirig itmezem didi. İbrâhım aytdı: husûlı siziñ eliñizdedir diyüp aytdı: ey Selimâ (13) cümlemizün murâdı senden budur ki Ümeye'yi hellâlluğa kabül idesin ki bunca müóminler (14) senden râzi olalar. Ve cân u gönülden müómin müslimân olduğına iÓtiķâd ideler (15) didi. Selimâ bunu işidüp hâyretde kaldı. Bir zamân fikr itdi. Andan sonra aytdı: (16) pehlevânların sözi başım üzerine ammâ bu gice baña mühlet viriñ. Yarın size (17) bir cevâb irsâl iderim didi. İbrâhım bunu işidüp yirinden kalkup Muhammed Hânefi [315] (1) çadırına geldi. Pehlevânların cümlesi İbrâhım'i gözler imiş. İbrâhım, Selimâ'nun cevâbını (2) pehlevânlara söyledi. Ümeye bunu işidüp çadırına geldi. Sülehâdan bir kaç kimse cemÓ idüp (3) ol gice sabâha kadar duóaya meşgül oldılar. **Bu cânibden** İbrâhım bunu işidüp (4) halvet-hânesine gelüp fikr idüp ahsama kadar sabr itdi. Ahsam oldu. Selimâ (5) uykuya yatdı. Düşinde Hâzret-i ÓAlı efendimizi gördi. ÓAlı el-Murtażâ efendimiz Ümeye'yi almış (6) Selimâ'nun yanına geldi. Aytdı: yâ Selimâ seniñ dünyâda ahiretde helâliñ Ümeye'dür. Yarın Ümeye'ye (7) rızâ vir. Yoısa Hâķķ TeÓâlâ'nun ğazabına uğrarsıñ didi. Selimâ'nun gözinden ğâóib (8) oldu. Selimâ belinleyüp uyandı. Hemân âdem gönderüp SaÓd-ı CaÓberiyeye'yi yanına getürdi. İki âdem (9) huzurında SaÓd'a vekâletini viridi. Sabâh

olunca ārām itdi. Śabāh olunca SaÓd-ı CaÓberiyye (10) yanına iki hādım ve nice kimseler ile alÓadan ıup Muammed Hānefı'nūn hūzūr-ı Őeriflerine (11) gelüp Selımā'nuñ rızāsın sōyledi. Muammed Hānefı bunu iŐidüp Őād olup pehlevānları (12) bir yire cemÓ idüp Ümeyye'den rızā alup Muammed Hānefı nikāh itdi. Bir hafta Óurūs idüp ziyāfetler (13) alup yidiler idiler. Andan sōñra Ümeyye'yi gerdek-hāneye oydılar. Selımā ile ber-murād oldılar.

MefāÓılūn MefāÓılūn FeÓūlūn

(14) Ne hoş {aÓlā} dur matlub-ı aÓlāya ırmek  
Ne hoŐdur masūd-ı asāya ırmek

(15) Ne hoŐdur vuŐlat-ı dildāra ırmek  
Ne raÓnādur viŐāl-i yāra ırmek

(16) Mūbārek demdūr ol dem utlı sāÓat  
KiŐi dildār{i} ile olsa mūlāat

(17) Ümeyye ırdi ol dem ittiŐāla  
Gidüp firat demi ırdi viŐāla

[316] (1) Gerek Őād ol gerek ğam-ğın mūkedder  
Tadır olan olur imiŐ mūyesser

(2) İlāhı hayrı eyle bize tadır  
Bizi efÓāl-i Őerre ılma tadır

(3) Muaddersiñ cemıÓ-i fiÓle ey Hā  
Bize efÓāl-i hayrı eyle mūlhak

(4) ün ki ol gice Ümeyye, Selımā ile ber-murād oldu. Hā TeÓālā ol gice Ümeyye'nuñ Őūlbünden (5) Selımā'nuñ rahmine bir oğlan dūŐürdi. Adı Őuyūb olup nice Óacāyib ü ğarāyib ğöre. (6) İnŐāóAllāhu TeÓālā yirinde źikr olunur. Andan sōñra Tūrkistan'da bir kimse var idi. Emıřrū'l-mūóminın (7) ÓAlı ibn-i Ebı Fālib yanında

nice zamān hîzmet itmiş idi. Lağabına Yağan Türk dirler idi. Temām (8) yüz nefer oğlu var idi. İcrā-yı tariqat-i mükemmil idüp hâzret-i ÓAlî, Yağan Türk'e icâzet virüp (9) gine Yağan Türk'i Türkistân'ı irşâd itmesine göndermiş idi. Yağan Türk dañı Tür(10)kistân'a gelüp qarâr itmiş idi. Ve halkını tariq-i müstakîme irşâd ider idi. Bunuñ (11) üzerine hayli zamān geçdi. Yezîd ibn-i MuÓâviyye zamânında niyyet itdi ki gine hacca gide. (12) Etrâfında olan mürid-i muhibb olanları yanına cemÓ idüp otuz biñ miqðarı müómin cemÓ (13) oldu. Bir eşref zamānda Türkistân'dan qalkıp Óazm-ı KaÓbe itdiler. Günlerde bir gün (14) CaÓberiyeye'ye qondılar. Ol gice Yağan Sultân-ı Enbîyâ'yı düşünde görüp vardı. Mübârek (15) hak-i pâyına yüzün sürdi. Andan ellerin kavşurup qarşusunda turdı. Hâzret-i Resül Óaleyhis(16)selâm aytdı: ey Yağan dilersenñ ben senden râzı olam ve haccuñ maqbûl ola. CaÓberiyeye (17) QalÓası'na varasıñ. Şimdi Muhammed Hânefi andadır. Aña tâbiÓ olup yardım idesiñ. Yezîd'[317] (1)den oğlim Hüseyñ'ün dâdın alasıñ. Yanında olanlara diyesin ki kim ki benim rızâmı (2) isterse saña yoldaş olalar diyüp Hâzret-i Resül gâyb oldu. Yağan uykıdan uyandı. (3) Gördi ki çadırın içi nûr ile münevver olmuş. Andan Yağan sabâha qadar eşselâtu vesselâm (4) çağırıp Hâkq TeÓâlâ'ya Óibâdet itdi. Sabâh namâzın qılup evrâd u ezkârın (5) temām idüp Óaskerini bir yire cemÓ itdi. Biraz naşîhât idünce gice gördüğü düşüni bunlara söyledi. (6) Hâzret-i Resül'ün selâmını bunlara söyledi. Bunlar dañı Óaleyk alup aytdılar: bizim cânımız (7) ve başımız âl-i Resül'ün yolına qurbân olsuñ didiler. Yağan Türk bunu işidüp şâd (8) oldu. Ol gice geçüp irtesi gün oradan qalkıp Şâm tarafına revân olup günlerde bir gün (9) CaÓberiyeye QalÓası'na geldiler. Muhammed Hânefi'yi ziyâret itdiler. Muhammed Hânefi, Yağan Türk'e hayr duÓâ (10) itdi. Andan soñra Muhammed Hânefi Óaskeri hesâb itdürdü. Yağan Türk'ün Óaskeri elli biñ (11) müómin cemÓ olmuş. Gelüp Muhammed Hânefi'ye hesâbın virdiler. Andan soñra Muhammed Hânefi emr itdi. (12) CaÓberiyeye'den qalkıp Şâm yolına revân oldılar. Bunlar gelmekte olsun. Bizim hikâyetimiz Şafiyeye'ye (13) geldi. **Bu cânibden** Şafiyeye'nün yaraları sîhât buldı. Bir gün Şafiyeye NâfiÓ'ün evinde oturırken (14) NâfiÓ taşradan içeri geldi. Ammâ melûl olmuş. Şafiyeye, NâfiÓ'ün hâlin suóâl itdi. (15) NâfiÓ ağlayup aytdı: müóminlerün hâli harâb olmuş. Şâm'da kimse qalmamış. Kerb'i ÓAmr ibn-i (16) ÓÂs zehir ile şehîd itmiş ve Şafiyeye gâóib olmuş. Ammâ bir haber dañı işitdim ki Muhammed (17) Hânefi hurûc itmiş. Elli biñ müómin ile gelür imiş. Cümle pehlevânlar anuñ yanında imiş. [318] (1) Eger Kerb de bu cengde ola idi havâriçe kılcı çalardı ve ben dañı üç biñ müómin cemÓ itdim (2) Muhammed

Ĥānefi'ye yardım itmege. Ammā benim gönlim şöyle şehādet ider ki sen Šāfiyye'siñ. Šāfiyye aytdı: ne(3)den bildiñ? Nāfi' aytdı: ĥalķuñ aķvālinden ki sen Šāfiyye'siñ didi. Šāfiyye aytdı: neden (4) dirdiñ? Nāfi' aytdı: cümle evsāfiñi Šāfiyye dirler sende vardır didi. Andan soñra Šāfiyye (5) kendini Nāfi' e bildirdi. Ve aytdı: di imdi Muĥammed Ĥānefi'ye karşı gidelim. Hemān Nāfi' emr itdi. (6) Üç biñ kiři ile řandasın Muĥammed Ĥānefi' diyüp yola revān oldılar. Günlerde bir gün bir maĥalde (7) Muĥammed Ĥānefi' ile buluřdılar. Ve ziyāret idüp elin öpdiler. Muĥammed Ĥānefi', Nāfi' e ĥayr du'ā (8) idüp yola revān oldılar. Bunlar gelmekde olsuñ. **Bizim ĥikāyetimiz Yezid'e geldi.**

Kelām-ı manżüm:

- Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün  
(9) Diñle imdi sen bu yüzden kıśsayı  
Ĥātırından def' idesiñ ġuśsayı
- (10) Ĥoř ĥikāyetdür bu söz diñle beni  
Tā ki rüşen ola řalbiñ ġulşeni
- (11) Gel Yezid'ün diñle sen rivāyetin  
Söyleyeyim size ben ĥikāyetin
- (12) Ehl-i tārīĥten anı işitmişem  
Eśāĥ yirden hem kırā'at itmişem
- (13) Dinle<sup>185</sup> benden bir nefes ey niķ-nām  
ÖIşķ ile di eşselātu vesselām
- (14) Her ki{m} diler rahmet-i Ĥaķķ kızana  
Fātiĥa oķıya bunı yazana

<sup>185</sup> İşit.

(15) Rivāyet iderler ki Yezîd-i Pelîd mü’minleri münhezim idünce şād olup şarāb u hamîre ve lehv-i (16) tanbūra meşğul olmuş idi. Bir gün Medîne tarafından cāsuslar gelüp Yezîd’e aytdılar: (17) ey hâlif e Muḥammed Ḥānefî elli üç biñ mü’min Óaskeri ile Mālik Ecdār’uñ büyük oğlu İbrāhîm ile [319] (1) diger Şaffān ve Şafîyye ve Ma’Ōdî ve Esed ve ÓAmr ve Yaқан Türk ve Nāfi’Ō bir günden gelürler (2) didiler. Yezîd-i Pelîd bunu işidüp ğam-ĝin ve perişān olup Mervān ibn-i Ḥākem’e emr itdi. ÓAskeri (3) ḥesāb itdiler. Dört yüz elli biñ Şām hāricîleri yüz elli bin Seyyār’uñ cem’Ō [idüp] havārîc (4) Óaskeri altı kerre yüz biñ diyü ḥesābın virdiler. Emr itdi. Gine etrāfa Óāleme nāmeler (5) pārekendi itdiler. Ve Medîne cānibine göz kulağ oldılar. Nāĝāh bir gün śabāḥ vāqtında (6) tozlar ħopdı. Ve Óalemler parladı. Ve kudüm ve kös ve na’Ōra śadāsından cihān ĝulgüle vü (7) velvele ile tıdı. Andan yaқın gelünce elli üç Óalem elli üç biñ eriñ nişānesi belli (8) oldu. Elli biñ er ile Muḥammed Ḥānefî ħıĝageldi. Yezîd’e ħarşu bir çayır-ĝāhda ħondı. Ol ĝice iki (9) cānibden ħaraқola ħıĝdılar. Śabāḥa ħadar birbirlerin beklediler. Śabāḥ oldu. **Bu cānibden** (10) Muḥammed Ḥānefî dıvān itdi. Cümle mü’min pehlevānları gelüp yirli yirinde ħarār itdiler. Muḥammed Ḥānefî (11) emr itdi. Bir nāme yazdılar. Ümeyye’nüñ eline virüp Yezîd’e ĝönderdiler. Ümeyye nāmeyi alup (12) Yezîd’üñ dıvānına ĝeldi. İçeri ĝirmege izin istedi. Destūr virdiler. Ümeyye içeri ĝirdi. (13) Yir ĝösterdiler. ĝeçüp ħarār itdi. Andan Ümeyye ayak üzerine gelüp (14) nāmeyi Yezîd’e virdi. Yezîd nāmeyi alup Mervān ibn-i Ḥākem’e virdi. Mervān nāmeyi alup mütālā’asına meşğul oldu.

Beyān-ı nāme:

Fā’Ōilātün Fā’Ōilātün Fā’Ōilün

(15) Ḥāmd-ı bî-ḥadd Ḥüdā-yı bî-ḥaddine<sup>186</sup>

Ki o{1} binā eyledi bu ĝerdūna

(16) Yoқ iken kā’Ōināta virdi vücūd

Ķıldı cümle cihānı anda mevcūd

(17) Ķudret-i ḥikmetinden ħıldı temām

Eyledi Muśtafā’yı bize imām

<sup>186</sup> Vezin bozuk.

- [320] (1) Taht-gāh-ı risālet[ūñ] şāhı ol  
Āsmāna nübüvvete māhı ol
- (2) Her kim aña dünyāda<sup>187</sup> münkir olur  
Cümle mahlūk içind[e] kāfir olur<sup>188</sup>
- (3) Cehār-ı yārına Ĥaqq itsiñ rahmet<sup>189</sup>  
Virdi İslām'a her birisi şevket<sup>190</sup>
- (4) Birisi Fatma durur tā ezeli  
İkincisi Ĥaydār-ı Kerrār ÓAlı
- (5) Üçüncisi şāh Ĥasan ĥulq-ı rızā{dur}  
Dördüncisi şāh Ĥüseyn-i Kerbelā{dur}
- (6) Virdiler dın yolında aĥkāmı  
Āşikāre eylediler İslām'ı
- (7) Nūr-ı çeşm-i Aĥmed-i Muĥtārı  
Müfehĥir-i āl-i seyyid-i ebrār
- (8) Zehri ile itdiñiz anı şehid  
Yevm-i<sup>191</sup> kıyāmetde olursuñuz it<sup>192</sup>
- (9) Birisi oldı çün ezelden saÓıd  
İtdiñiz Kerbelā'da anı şehid
- (10) Aña vü evlādına selām olsuñ

---

<sup>187</sup> Cihānda.

<sup>188</sup> Vezin bozuk.

<sup>189</sup> Vezin bozuk.

<sup>190</sup> Vezin bozuk.

<sup>191</sup> Yarn.

<sup>192</sup> Kafiye bozuk.

TābjŌ ašhābına müstedām olsun

(11) BaŌde ez-ĥamd-i Ĥüdā ve naŌt-ı seyyidü'l-enbiyā ve vaśf-ı cihār yār-i bā-śafā ve medĥ (12) ūāĥ Ĥasan-ı ĥulķ-ı rızā ve menāķıb-ı ūāĥ-ı ūehid-i kerbelā. Sen ki Yezid ibn-i MuŌāviyye'(13)siñ. Mektüb saña vāsıl olunca māŌlümüñ olsun ki bundan soñra fişķ u fücūru ve (14)lehv-i tanburı terk idüp āl-i Resūl'dan buġzı terk idesiñ. Güle muĥıbb olasıñ ve (15) bizim ile sūnnet ve ehl-i cemāŌat mezhebine rücūŌ idelim. Ĥāriclıķdan vāz(16)gelesiñ. Tā ki ĥilāfet ehli ne diye rāzı olmazsıñ. Ġāfil olma. Ķarındaşlarıma (17) itdiġiñ cezālara muķābil ben daĥı saña cezā iderim dimiş. Yezid-i Pelid nāmeyi okıyup [321] (1) cevābını añlayınca ġazaba gelüp Ūmeyye'ye aytdı: var Muĥammed Ĥānefi'ye di nerden geldi ise gine (2) oraya gitsiñ. Yāĥūd gelsiñ baña biŌat itsiñ. Rāzı olmaz ise Ķarındaşı Ĥüseyn (3) benden buldı ise ol daĥı ziyāde bulur diyüp Ūmeyye[‘ye] destūr virüp gönderdi. (4) Ūmeyye gelüp Muĥammed Ĥānefi'ye Yezid'üñ cevābını söyledi. Muĥammed Ĥānefi bunu işidüp emr itdi. MüŌminler (5) içind[e] nidā itdiler. Ĥāricler bunu varup Yezid'e söylediler. Ol daĥı emr itdi. Ĥavāric içinde (6) nidā itdiler. Ol ġün ol ġice iki cānibden ĥāzır olup ol ġice geġüp śabāĥ oldı. (7) İki cānibden müŌmin-i müslimān ĥavāric-i ehl-i küfrān atlarına binüp kŌs-i ĥārbılar Ķalınup (8) ādem āvāzından at kişnemesinden zemīn ü zamān ġüm ġüm itdi. **Bu cānibden** ĥavāric (9) Ōaskeri cümlesi at arķasına Ōalem ve sancaķ Ķaldırup Yezid'üñ Ķadırına (10) geldiler. Yezid-i Pelid daĥı atına binüp meydān yirine geldiler. **Bu cānibden** müŌmin pehlevān[ları] (11) atlarına binüp Ōalem ve sancaķ Ķaldırup Muĥammed Ĥānefi'nüñ Ķadırına geldiler. Muĥammed Ĥānefi daĥı (12) taşra Ķıķup İslām Ōāskerine selām virüp atına bindi. Meydān yirine gelüp (13) iki cānibden iki Ōasker śaf śaf alay alay tabur tabur birbirine Ķarışup Ķatışup (14) nażar-ı ber-meydān itdiler. MüŌminlerüñ tarafından Mālik Ecdār'üñ kızı Śāfiyye hemān Muĥammed Ĥānefi'den (15) izin alup naŌra urdı. At sürüp meydān yirine geldi. Genc arslān gibi ĥayķırdı.

FāŌilātün FāŌilātün FāŌilün

(16) NaŌra urup söyledi ol nām-dār  
Kim beni bilmezse bilsin āşikār

(17) Ben Śāfiyye bint-i Mālik Ecdār'am



Ceng içinde gūyā genc bir arslānam

- [322] (1) Ey Yezîd-i hāricî-yi bed-faŖāl  
Ehl-i tuġyān içre sensiñ pür-zaġal
- (2) Kerbelā’da itdiñiz bunca belā  
Muştafā āline itdiñiz cefā
- (3) Geçinürken Muştafā’nuñ ümmeti  
Viridiñiz āline bunca zahmeti
- (4) DaŖvā-yı İslām iderken bî-sebeb  
Muştafā āline itdiñiz teŖab
- (5) Yardım iderse baña Rabbü’l-enām  
Sizlerden alayım bugün intiķām<sup>193</sup>
- (6) Niyyet itdim ki sizi hāk ideyim  
Hāricîden yiryüzün pāk ideyim
- (7) Er gönder yāhūd sen gel ceng ideyim<sup>194</sup>  
Göziñize Ŗālemi teng ideyim
- (8) Var ise gönder mübāriz pehlevān  
Ceng ideyim anlar ile bir zamān
- (9) Bir degül yüz biñ gelürse ġam degül  
Hāricî yanımnda hiç ādem degül

(10) Yezîd-i Pelîd bunu işidünce ķudurmuş it gibi yalanup dört yanına baķup aytdı: her kim (11) bu ķızıñ başın kesüp baña getirürse ağırıķunca altun vireyim didi. Bunu

<sup>193</sup> Vezin bozuk.

<sup>194</sup> Vezin bozuk.

işidüp (12) bir hâricî na'ra urup meydâna atın sürdi. Şafîyye'nün muķābelesine gelünce aytdı: ey Şafîyye (13) sen de edep hayā yok mıdur ki bu gün meydān yirinde hâddiñden ziyāde söz söylersin. (14) Yir yüzünñ halîfesine Őāsî olasin. İn atıñdan silāhını çıkar. Seni Yezîd'e iletüp (15) suçımı Őafv itdüreyim didi. Şafîyye bunu işidüp aytdı: ey nā-bekār Yezîd kim ki halîfe (16) ola. Şimden-şoñra hilāfet ŐAbdullāh ibn-i Zübeyr'ün. Ammā gel saña naşîhat ideyim. Mü'omin (17) müslimān ol. Sultān-ı Enbiyā'nuñ hānedānına ķasd idenler[den] olma. Şoñra seni bir đarbıla [323] (1) helāk iderim didi. Hâricî bunu işidünce ķalkup Şafîyye'ye nîze hāvāle ķıldı. Hemān Şafîyye (2) el uzadup nîze yalmanından yapışup çekdi. Hâricî'nün elinden alup kendine hāvāle ķıldı. (3) Hâricî bunu görüp ķorkısundan ķalkān ķarşu tutdı. Nîze ķalkānda eglenmeyüp (4) hâricî'nün nîze şinesine uğradı. Eñseden çıķdı. Hâricî'nün cānı cehenneme gitdi. (5) Mü'ominler bunu görüp şād u hāndān oldılar. Havārîc Öaskeri melül u perişān oldu. (6) Bir hâricî dañı girdi. Şafîyye anı dañı bir gürz ile helāk itdi. Hāsıl-ı kelām Şafîyye ol gün (7) öylen[e] ķadar birer đarb ile kırķ hâricîyi helāk itdi. Yezîd bunu görüp aytdı: kimse (8) yok mıdur ki vara şol kızınñ hāķķından gele didi. Yezîd sözün işidüp Seyyār'ün (9) bir pehlevānı var idi. Adına Sa'Ődān dirler idi. Na'ra urup meydāna girdi. Kendini (10) bildürdi. Şafîyye'ye aytdı: ey mekkāre nedür sebab ki bunca müslimānlaruñ ķanını dökersin (11) didi. Şafîyye aytdı: ey ķaltabān er iseñ hāmle ķıl seni dañı anlaruñ yanına göndereyim (12) didi. Sa'Ődān bunu işidünce ķaķıyup eline nîze alup Şafîyye'ye hāvāle ķıldı. Şafîyye men'Ő (13) itdi. Bu kerre Sa'Ődān, Şafîyye'ye gürz hāvāle ķıldı. Şafîyye gine gürzini de men'Ő itdi. (14) Andan şoñra Sa'Ődān, Şafîyye'ye ķılıc hāvāle ķıldı. Anı dañı men'Ő idüp nevbet Şafîyye'ye (15) gelünce eline nîze alup Sa'Ődān'a hāvāle ķıldı. Sa'Ődān biñ belā ile men'Ő itdi. Şafîyye (16) bu kerre Sa'Ődān'a gürz hāvāle ķıldı. Sa'Ődān, Şafîyye'nün gürzine gürz ķarşu tutdı. (17) Gürz gürzden sıyrıldı. Sa'Ődān başını ķaçurdı. Bindigi atın başına toķındı. At helāk [324] (1) oldu. Sa'Ődān sıçrayup meydānda tırdı. Bir at getürdiler. Bindi. Şafîyye'ye berāber geldi. Eline (2) alup Şafîyye'ye hāmle ķıldı. Şafîyye ķalkān ķarşu tutdı. Sa'Ődān anuñ helāk olduğına Őār idüp (3) öyle bir đarb urdı ki Şafîyye ķalkān ķarşu tutmuş idi. Sa'Ődān'ün đarbına dayanmayup tārmar (4) oldu. Şafîyye başını ķaçurdı. Atınñ başına toķındı. Atı helāk oldu. Şafîyye ayaķ üzre tırdı. (5) Şafîyye atı helāk olduğına acıyup hemān al sanup Sa'Öd'ı atın üstünden çekdi. Aşağı alup (6) yire urdı. Hemān sıçrayup şahin gibi gögsine oturup aytdı: ey Sa'Ődān gel beri muħıbb-i āl-i Nebî ol. (7) Yezîd'e la'Őnet eyle didi. Sa'Ődān, Şafîyye'nün sözün işidüp herze

söyledi. Safiyye bağıdı ki kıabil (8) olmaz hemān hançerin çıkarup kellesin kesdi. Süngüye degdi. At getürdiler. Binüp naÖra urup (9) er taleb itdi. Seyyār bunı görüp yüz elli biñ Öaskeri var idi. Elli biñine emr itdi. Şafiyye'ye ħamle (10) kııldı. Şafiyye bunı görüp Allāhu TeÖālā'ya sığınup kıılıc çekdi. Kendini ħavāric Öaskerine urup (11) her kime çaldı ise iki pāre itdi. Bir demde nice ħāriciyyi helāk itdi. İbrāhım, Şaffān bunı (12) görüp on biñ müömin Öaskeri ile ħavāric Öaskerine ħamle kııldılar. Ħāricleri kıırmağına başladılar.

FāÖilātün FāÖilātün FāÖilün

(13) İki Öasker eylediler ħoş savaş  
Birbirinden aldılar cān ile baş

(14) Birbirine virmediler ħiç amān  
Kıatlı iderler<sup>195</sup> birbirin pır ü civān

(15) Her taraıdan ceng ü ħavġā itdiler  
Baş ile cān almağına kıaşd itdiler

(16) Kimi {si} ġürz ile kimi {si} kıılıc ile  
Ceng iderdi kimisi yay oğ ile

(17) Ki Öacāyib ceng idi ol ġün hemān  
Kıatlı iderdi ħāriciyyi müöminān

[325] (1) On biñ müömin-i ehl-i imān elli biñ ħavāric-i ehl-i küfrān birbirine kıarışup kıatışup aġşama (2) kıadar ceng itdiler. Aġşam oldu. İki cānibden tabl-ı āsāyiş çalınup iki Öasker birbirinden (3) ayrılıp herkes çadırına ġelüp rāġat olup şabr itdiler. Şabāġ oldu. İki Öasker at (4) üzerine ġelüp meydān kenārına ġeldiler. Bir taraıdan Yezid-i Pelid şaf tutup kıarār itdi. **Bu taraıdan** (5) Muġammed Ĥānefi Öālem ve sancağ kıaldırup meydān kenārında kıarār itdiler. Hemān İbrāhım naÖra urup:

<sup>195</sup> İtdiler.

Fā'Óilātün Fā'Óilātün Fā'Óilün

- (6) Kim beni bilmezse bilsün bu zamān  
Mālik Ecdār oğlıyam šāhib-ķırān
- (7) Diñle sözim ey Yezid-i bed-liķā  
Hāricišiñ itden beter mutlakā<sup>196</sup>
- (8) Žulm-ıla nice ħatālar itdiñiz  
Ehl-i İslām'a cefālar itdiñiz
- (9) Ehl-i beyt Aĥmed'i itdiñiz ŧehid  
Fañrı<sup>197</sup>, dan ķor[ķ]madiñiz la'Ónet pelid
- (10) Adıñı itdiñ Muĥammed ümmeti  
Eylediñ evlādına bu zaĥmeti
- (11) Ger Óināyet eyler ise müste'Óān  
İntiķām senden alayım bu zamān
- (12) Var ise pehlevān gönder ey ŧaķı<sup>198</sup>  
Yāĥūd gel meydānıma Tañrı ĥaķķı<sup>199</sup>
- (13) Biñiñiz gelürse yüz döndürmezem  
Hiç biriñizi diri göndermezem

(14) Yezid, İbrāĥim'ün sözin işidünce aytdı: bir kimse yok mı ŧol nā-bekāri helāk ide diyünce (15) Mu'Óarrā meliki Yegāne'nün bir oğlı var idi. Adına Nażir dirler idi. Hemān at sürüp meydāna (16) girdi. Na'Óra urup kendini bildirdi. İbrāĥim'e yaķın gelünce aytdı: ey ÓArab ne çağırursiñ yir yüzi(17)nün ĥaliħesi ķarşusunda böyle söz söylersiñ. Seniñ ķatliñ ĥelāldür diyüp gürzin [326](1) İbrāĥim'e ĥavāle ķıldı. İbrāĥim

<sup>196</sup> Vezin bozuk.

<sup>197</sup> Allah.

<sup>198</sup> Vezin bozuk.

<sup>199</sup> Vezin bozuk.

Nażır'ũn gürzin alkan ile men'Ó itdi. Andan nize avāle ıldı. (2) Anı daı men'Ó itdi. ılıc avāle ıldı. Men'Ó itdi. Nevbet İbrāhım'e geldi. İbrāhım daı Nażır'e üç amle (3) ıldı. Nażır men'Ó itdi. Nevbet Nażır'e geldi. Üç amle itdi. İbrāhım men'Ó itdi. Nevbet İbrāhım'e gelünce (4) Nażır'e aytdı: gel beri āl-i Resūl'e muıbb ol. Yezid'e la'Ónet it. Cāniı cehennemden alās it. Rāzı (5) olmazsa seni helāk iderim didi. Nażır İbrāhım'ũn s'zün iıdüp herze s'yledi. İbrāhım (6) azaba gelüp Nażır'e nize avāle ıldı. Nażır, İbrāhım'ũn nizesine alkan aru tutdı. İbrāhım'ũn [nizesi] (7) Nażır'ũn alkanında eglenmeyüp Nażır'ũn gögsine urayup arasından ıdı. Nażır'ũn (8) cānı cehenneme gitdi. Hemān İbrāhım ırayup atından indi. Nażır'ũn baını aner ile kesüp (9) süngüye dikdi. Gine atına binüp na'Óra urup er taleb itdi. Nażır'ũn babası olınu ālin (10) görince at sürüp meydāna geldi. İbrāhım'e aytdı: ey nā-bekār niün gelüp nā-a yire (11) bunca müslimānlaru anını d'okersiiz didi. İbrāhım aytdı: ey altaban āl-i Resūl size n'eyledi ki (12) Kerbelā'da ehid itdiiz. Gel beri Yezid'e la'Ónet it. Āl-i Resūl'a muıbb [ol]. Seni āzād ideyim. Eger rāzı (13) olmazsa seni daı olı gibi helāk iderim didi. Yegāne, İbrāhım'den bunu iıdüp (14) herze s'yledi. Hemān eline nize alup İbrāhım'e avāle ıldı. İbrāhım, Yegāne'nü nizesine alkan (15) aru tutdı. Nize alkandan ayup İbrāhım bir tarafa meyl itdi. Nizenü ucu İbrāhım'ũn oltıına (16) ra'ós gelüp cübbesini yırtdı ammā bedenine zarar olmadı. Yegāne bu kerre eline gürz alup İbrāhım'e (17) avāle ıldı. İbrāhım alkan aru tutdı. Yegāne'nü arbına İbrāhım'ũn alkanı dayanmayup [327] (1) tārmar oldı. İbrāhım baını açurdu. Bindigi atı baına taınup helāk itdi. İbrāhım yayan aldı. (2) At getürdiler bindi ve alkan getürdiler. Eline aldı. Yegān'a muābil oldı. Yegān (3) İbrāhım'e amle ıldı. İbrāhım, Yegāne'nü amlesin men'Ó itdi. Nevbet İbrāhım'e gelünce Yegāne'ye nize avāle ıldı. Yegān, İbrāhım'ũn (4) nizesine alkan aru tutdı. Badı ki İbrāhım'ũn nizesi alkandan gedı. Bir tarafa meyl idüp (5) men'Ó itdi. İbrāhım bu kerre eline gürz alup Yegān'a avāle ıldı. Yegān, İbrāhım'ũn gürzine kendi (6) gürzini aru tutdı. Gürz gürze toınup taırtısı göge ıdı. Bi belā ile savdı. İbrāhım, (7) Yegān'ı alamadıuna aıyup rikāba ā'ım baup cān u gönülden gürzin Yegāne'ye öyle aldı. Yegān (8) bunu görüp gürzin aru tutdı. İbrāhım'ũn arbına Yegān gürz tutamayup iki gürz Yegān'nu (9) esesine toındı. Azından burnundan an buar gibi adı. Bindigi atı bili üzildi. Yüz üzerine (10) mu'alla yire yııldı. ayret idüp aya üzre alkdı. Bir at getürdiler. Binüp ılıc eküp (11) İbrāhım'e avāle ıldı. İbrāhım Yegān'nu ılıcına kendi ılıcını aru tutdı. Men'Ó itdi. İbrāhım

h̄amle (12) kıldı. Yegān menŌ itdi. H̄āsıl-ı kelām aḥşam olana kadar ceng itdiler. Āḥir İbrāhīm Yegān'a aytdı: (13) gel müömin ol iki cihānda yüziñ ađ olsun didi. Yegān aytdı: gel sen Yezid'e biŌat it. Günāhuñı (14) Yezid Ōavf itsün didi. İbrāhīm bunu işidünce ğazaba gelüp kılc çeküp Yegān'a h̄avāle kıldı. (15) Yegān'nuñ başına uğrayup arkasına kadar iki pāre kıldı. Müöminler bunu görünce şādımān (16) oldılar. Havāriç Ōaskeri melül u perişān oldılar. Aḥşam irişdi. İki cānibden tabl-ı ārām çalınup (17) iki Ōasker dönüp çadırlarına geldiler. Muḥammed H̄anefi, Şaffān, Şafiyye, MaŌdi, Esed, ŌAmr, [328] (1) Yağan Türk ve sāoir pehlevānlar cümlesi İbrāhīm'i karşıladılar. **Bu cānibden** Yezid-i Pelid maḥzūn u perişān (2) Ōaskeri ile dönüp kındılar. Ārām itdiler. Ol gice geçüp irtesi gün iki cānibden müömin-i ehl-i ĵmān (3) havāriç-i ehl-i tuġyān atlarına bindiler. ŌAlem ve sancağ kıldırup meydān kenārına geldiler. Şaf (4) saf alay alay tabur tabur turup meydāna naẓar itdiler. Elli üç biñ müömin altı kerre yüz biñ (5) havāriç Ōaskerine karşı turdılar. Hemān Esed naŌra urup at sürüp Ōazm-ı meydān [itdi].

FāŌilātün FāŌilātün FāŌilün

- (6) Kim beni bilmezse bilsün bu zamān  
Ben Esed'em ibn-i Kerb pehlevān
- (7) Ey Yezid-i bed-liķā vü hūr u zār  
Er gönder{iñ} ceng idelim bi-şümār
- (8) Žulmla kıtl itdiñiz āl-i Aḥmed'i  
Cehennemde kılasıñız ebedi<sup>200</sup>
- (9) Ne Ōamel itdiler [ol] āl-i Resül  
Tā ki kıtlı lāyık ola ey fużül
- (10) Kıtl<sup>201</sup> idüp nā-haķ yire kıan eylediñ  
Nice müöminleri şehid eylediñ

<sup>200</sup> Vezin bozuk.

<sup>201</sup> Kıadr.

(11) Senden almak için bugün intikām  
Gelmişem meydāna bilsin hās u Óām

(12) Var ise gönder mübāriz pehlevān  
Ceng ideyim Óāşıkāne bu zamān

(13) Yezid-i Pelid, Esed'ün sözünü işidüp gāzaba gelüp Mervān'a emr itdi. Hāsıl-ı kelām şu ÓArabların (14) sözünü dinlemeden ne olacak ise olsun. Bunlar ile bir taraf olmak gerek diyünce anı (15) gördiler ki Hūmā meliki ÓAbdek at sürüp Óazm-ı meydān kıldı. Kendini bildirüp Esed'e (16) muķābil turdı. Ve aytdı: ey ÓArab ne çağırırsın işde hāsmın benem. Esed'e gürz (17) hāvāle kıldı. Esed ÓAbdek'ün gürzünü menÓ itdi. Bu kerre nize hāvāle kıldı. Anı dağı menÓ itdi. [329] (1) Kılıc hāvāle kıldı. Anı dağı menÓ itdi. Nevbet Esed'e gelünce Esed dağı üç hāmle kıldı. ÓAbdek menÓ eyledi. (2) Mābeynlerinden yigirmi hāmle hatā geçdi. Birbirine zafer bulamadılar. Āhir ÓAbdek kılıcın Esed'e (3) hāvāle kıldı. Esed dağı bunu görüp kılıc karşı tutdı. ÓAbdek kılıcı Esed'ün kılıcından (4) Esed'ün başına raós geldi. Dört barmaķ kadar zahm-dār itdi. Bir dağı çalayım dirken (5) ÓAmr ibn-i Kerb raÓd-vār naÓra urup Óazm-ı meydān eyledi. ÓAmr'ün naÓrasından ÓAbdek'ün atı ürküp (6) ÓAbdek'i yire urdı. ÓAmr gelünce kadar ÓAbdek kalķup atına gine bindi. ÓAmr'a muķābil oldu. Esed'i (7) meydāndan çıkardılar. ÓAbdek kılıcın ÓAmr'e hāvāle kıldı. ÓAmr menÓ itdi. Nevbet ÓAmr'a gelünce üzengiye (8) kāmim başup ÓAbdek'ün başına öyle bir kılıc çaldı ki tā eyer-hānesine kadar iki pāre eyledi. (9) Yezid bu hāli görünce perişān olup etrāfına kudurmış it gibi baķup yalanmaķa<sup>202</sup> başladı. Hūmūs (10) meliki bunu görünce naÓra urup ÓAmr'ün ögin bağladı. Kendini bildirüp ÓAmr'a nize hāvāle kıldı. ÓAmr (11) menÓ itdi. Melik gürz hāvāle kıldı. ÓAmr menÓ itdi. Kılıc hāvāle kıldı. Anı dağı menÓ itdi. Nevbet (12) ÓAmr'a gelünce melike nizesini sāncdı. Hūmūs meliki kalķan karşı tutdı. ÓAmr'ün nizesi melikün (13) kalķanında eglenmeyüp Hūmūs melikinün gögsine uğrayup arķasından çıktı. Yezid bunu (14) görünce perişān olup kudurmış it gibi yalanup etrāfına nażar [itdi.] Seyyāre bunu görüp Óazm-ı (15) meydān itdi. NaÓra urup ÓAmr'ün ögin bağladı. Hemān kılıc hāvāle kıldı. ÓAmr gāfil iken zahm-dār (16) oldu. MaÓdı bu hāli görüp Seyyār'ün öginden ÓAmr'ı kağdı. Šaffān, Seyyār'ün ögin

<sup>202</sup> Yalanmaķa.

(17) bağladı. Seyyār, Şaffān'ı görünce niżesin hāvāle [kıldı.] Şaffān menŎ itdi. Bu kerre gürz hāvāle [330] (1) kıldı. Şaffān menŎ itdi. Kılıc hāvāle kıldı. Anı dañı menŎ itdi. Nevbet Şaffān'a gelünce Seyyār'a (2) niże hāvāle kıldı. Seyyāre, Şaffān'ıñ niżesine kalkan karşı tutdı. Niże kalkanında eglenmeyüp başına (3) uğrayup zahm-dār olunca Seyyāre at başın dönderüp Őalem dibine kaçdı. Yezid bunı görüp (4) emr itdi. Altı kerre yüz biñ havāriç Őaskeri Şaffān'ıñ üzerine at depdiler. Şaffān'ı araya aldılar. (5) Muḥammed Ḥanefi bunı [görüp] Allāhu TeŐālā'ya sığınup elli üç biñ müŐmin Őaskeri ile tekbir getirüp cümlesi (6) Allāh Allāh didiler. Kılıc çeküp havāriç Őaskerine ḥamle kıldılar. MüŐmin-i ehl-i imān havāriç-i (7) ehl-i tuğyān birbirine karışup katışup ceng itdiler. Bir demde ādem başını çağıl taş gibi (8) dökdiler. Dere depe kan ile tıldı. Küştelerden püşteler žāhir oldı. MüŐminlerüñ pehlevān[ları] (9) cüş u ħurüş idüp mest ecderhā gibi ḥayķırup cenge āheng itdiler. Havāriçler gürüh (10) gürüh kaçarlardı. Bir cānibden Muḥammed Ḥanefi raŐd-vār naŐra urup kendini ḥāriçe urdı. (11) Her kime çalsa iki pāre iderdi. Ve kimini gürz ile çalup helāk iderdi. Ve kimini bacağında (12) kapup ḥāricinüñ kümesine atup beş on ḥāriciyi öyle helāk iderdi. Ve kimini boğazında (13) kapup kalkan iderdi. Bir taraftan Şafıyye ecderhā gibi elinde kılıc Őüryān ğıcğırup ḥārici helāk (14) iderdi. Bir cānibden İbrāḥim genc arslan gibi havāriçi helāk iderdi. Bir taraftan Şaffān elinde (15) kılıc çaldığını iki pāre iderdi. Bir cānibden MaŐdı kükremiş deve gibi havāriçi tārmār iderdi. (16) Bir taraftan Yaķan Türk oğulları ile el bir idüp havāriçe kılıc çalardı. Cümle müŐmin (17) bu vechle cenge şürüŐ idüp gāh kılıc ile gāh gürz ile gāh niże ile ḥāriciyi helāk [331] (1) ider idi. Ammā Şafıyye Őasker içinde ŐAmr ibn-i ŐĀs'ıñ oğluna SaŐid'e rāst gelüp hemān SaŐid'e (2) hücum itdi. SaŐid, Şafıyye'yi görüp kaçdı. Şafıyye, SaŐid'ıñ ardına düşdi. Ol gün aḥşam (3) olunca SaŐid'i koğdı. Meger ol yirde bir küççük kalŐa var idi. ŐAmr ibn-i ŐĀs yaptırmış (4) idi. Ve her ḥazinesi anıñ içinde idi. Ve hem iki biñ kişi ol kalŐayı bekler idi. SaŐid (5) korķusından ol kalŐanın içine kaçdı. Kapuyı kapadı. Şafıyye kalŐanın kapusına gelüp gürz (6) ile kapuyı döğmege başladı. Gürzi kapuya urdıķca kalŐanın dıvārları şarsılır idi. (7) SaŐid bunı görüp emr itdi. Şafıyye'nüñ üzerine taş bıraktılar. Şafıyye muķayyet olmadı. Kapuya (8) gürz urardı. Şol kadar taş bıraktılar ki Şafıyye'nüñ vücūdı zaŐif oldı. Mecālî kalmayup (9) yıkıldı. Yanında olanlar Şafıyye'yi kapdılar. Bir ata yükledüp Őasker tarafına revān oldılar. **Bu cānibden** (10) müŐminler havāriç Őaskeri ile aḥşama kadar ceng eylediler. Aḥşam oldı. Fabl-ı ārām (11) çalınup iki Őasker dönüp kondılar.



Muhammed Hanefî gördi ki pehlevânlar cümlesi geldiler. (12) Ammâ Şafiyye gelmedi. Şaffân, Muhammed Hanefî'ye aytdı: varayım Şafiyye'yi arayayım diyüp Óasker içine (13) geldi. Şafiyye'yi aradı. Nâm u nişân bulmadı. Bir tarafa gitdi. Ol gice şabâha kadar gitdi. İrtesi (14) gün bir çayır-gâha irişdi. Bir ağac gölgesine indi. Atını otlamağa saldı. Kendisi (15) biraz taÓâm yidi. Uyğuya yatup uyudu. Híkmet-i Hüdâ Antakya meliki ÓArven ibn-i ÓAbdullâh (16) Óasker cemÓ idüp Yezîd'e yardıma giderken yolu Şaffân'ın üzerine uğrayup Şaffân'ı (17) görünce bildi. Ammâ Şaffân bunların sesinden uyandı. Hemân bindi. ÓArven bunu görünce [332] (1) aytdı: Yezîd'e bundan peyk armağan olmaz diyüp otuz biñ Óaskeri var idi. Emr etdi. (2) Şaffân'ı araya [aldılar]. Şaffân bunu görüp hemân naÓra urup kılıcın çekdi. Hâricilere hâmlerle kıldı. Yanına gelen hâriciyi (3) helâk itdi. Âhir bağıdılar ki yanına geleni helâk iderdi. ÓArven ibn-i ÓAbdullâh bunu görünce on biñ (4) hâriciye emr itdi. Hemân Şaffân'ın üzerine ok atdılar. Şaffân'ı zaĥm-dâr itdiler. Şaffân bağıdı ki (5) kendini şehîd idecekler hemân naÓra urup biraz hârici helâk itdi. Biñ belâ ile Óaskerden (6) taşra çıktı. Ardunca gelenleri helâk idüp bir tarafa revân oldu. Biraz gitdi. Bir köye vardı. (7) Toğrı bir kişünün evine vardı. Ev şâhibi Şaffân'ı görünce bildi. Evine kıomadı. Şaffân mescide (8) vardı. Mihrâb içine girdi. Kalkanını yağıdı idüp yatdı. Zaĥmlarından kıan çok ağıdı. Ol gice (9) bı-ĥoş olup yatdı. İrtesi gün rûĥunu Hâĥĥ'a teslim itdi. *Innâ lilâhi ve innâ ileyhi râciÓun*. (10) **Bu cânibden** Şafiyye'nün kıulları Şafiyye'yi çadırına getirüp atından indirdiler. İbrâĥim ile Muhammed Hanefî'ye (11) haber virdiler. İbrâĥim, Muhammed Hanefî, Şafiyye'nün çadırına gelüp ağladılar. Bunların sesinden Şafiyye (12) gözün açıp âh itdi. İbrâĥim'e ve Muhammed'e Şafiyye vaşiiyet idüp aytdı: ey kıarıdaş benim kıanımlı hâricilerden (13) almayunca turma diyüp şehâdet kelimesin Óarz idüp rûĥunu Hâĥĥ'a teslim eyledi. *Innâ lilâhi ve innâ ileyhi râciÓun*. (14) Muhammed Hanefî ile İbrâĥim ağlağıdılar. Muómin Óaskeri bunu görüp Şafiyye için yas u mâtem (15) giydiler. Âhiri bağıdılar ki ağlamağıla olmaz. Muhammed Hanefî emr itdi. Şafiyye'nün techîz ü tekfîn görüp (16) defn itdiler. Ol taraftan hâriciler Şafiyye'nün şehîd oldığını Yezîd'e söylediler. Yezîd şâd (17) olup emr itdi. Tabl-ı şâdimân çaldılar. Bu ešnâda Antakya meliki ÓArven ibn-i ÓAbdullâh gelüp [333] (1) bir yirde kıondu. Kendisi Yezîd'ün yanına geldi. Şaffân'ın ahvâlin söyledi. Yezîd bunu işidünce (2) şâd oldu. Meger Ümeyye ol vağıt Yezîd'ün dıvânında idi. Bunu işidüp kıoşup Muhammed Hanefî'nün çadırına (3) geldi. Şaffân'ın şehîd oldığını Muhammed Hanefî ile İbrâĥim'e söyledi. Muhammed Hanefî bunu işidüp (4) etrafı aramağı

âdemler gönderdi. Arayı arayı bir yirde Şaffân'ın atını buldılar. At bunları görünce (5) Şaffân'ın yatdığı yire revân oldu. Bunlar dañı atın ardına düşüp gitdiler. Ol köyün (6) kapısına varunca at tırdı. Atlarından inüp mescidün içine girüp bağıdılar ki Şaffân (7) mihrâbın içinde kalınını yağıdık idüp hayâtdaki gibi yatar. Yanına vardılar. Bağıdılar ki cânını (8) Hâkık'a teslim itmiş. Şafiyye'nün mâtemin unıdup bunın için ağlamağa başladılar. Âhir gısl (9) idüp namâzın kıldılar. Mihrâbın içine defn idüp silâhını başı ucına aşup (10) du'â idüp gitdiler. Gelüp Öaskere Muhammed Hânefi ile İbrâhim'e haber virdiler. Bunlar bu (11) hâlde iken ÖAmr ibn-i Kerb'ün kulları gelüp ağlağıdılar. Ve aytdılar: ÖAmr ibn-i Kerb vefât itdi (12) didiler. Muhammed Hânefi, ÖAmr'ün çadırına gelüp bağıdılar rûhını Hâkık'a teslim itmiş. Muhammed Hânefi (13) ağlayup aytdı: bize ne Öaceb hâl oldu? Bir günde üç pehlevân şehid oldu diyüp (14) ağladı. Âhir gısl idüp bir yüksek yere defn eylediler. Müöminler melül u mahzûn gelüp yirli (15) yirinde karar itdiler. Ümeyye havâric Öaskeri tarafa revân oldu. **Bu cânibden** Yezid divân itdi. (16) Havâric begleri ve cehennem segleri gelüp yirli yirinde karar itdiler. Andan sonra ta'âm gelüp (17) yidiler. Şarâb getirüp içdiler. Birazdan serhoş oldılar. Fanburın kulağın bürüp [334] (1) def'ün süretine tabınlar urup zevke başladılar. Bu esnâda Ümeyye divân-hâneye gelüp (2) gördi ki hâriciler serhoş gıceyi gündüzi fark itmezler her çadır meyhâne olmuş. Havâricler fısk u fücûra (3) ve lehv-i tanbûra meşgûl olmuşlar. Ümeyye bunu görünce aytdı: havâric Öaskeri bizlerden (4) gâfil. Gideyim Muhammed Hânefi'ye haber ideyim şeb-hûn ideyim diyüp revân oldu. Muhammed Hânefi'ye havâriciñ (5) ahvâlin söyledi. Muhammed Hânefi bunu işidüp divân itdi. Müöminlerün cümlesi şeb-hûn söyledi. (6) Yağan Türk aytdı: benim yanımda nefit yağı vardır. Anuñla havâriciñ birer birer çadırlarını (7) yağalım. Atlarını ürkütelim. Âsker etrâfın bekleyelim. Taşra çıkanı helâk idelim. Ba'Özi (8) aralarına girüp na'Öra uralım didi. Müöminler bu sözi münâsib gördiler. Biñ şişe (9) getirüp nefit yağını tağşim itdiler. Biraz âdemlere virüp Ümeyye'yi anlara baş itdiler. (10) Kalan Öaskeri beş bölük idüp ahşama kadar şabr itdiler. Ahşam olunca hemân havâric (11) serhoş uyrken havâric Öaskerini araya aldılar. Ümeyye ol biñ kişi ile ellerinde nefit (12) yağı havâric Öaskerinin içine girüp evvel Yezid'ün divân-hânesini yağıdı. Andan sonra (13) çadırını yağıdılar. Andan sonra ÖAmr ibn-i Ö'âs'ün ve andan Mervân ibn-i Hâkem'ün çadırını yağıdılar. (14) Andan sonra kanğı cânibe râst geldi ise nefit urup yağıdılar. Andan sonra bir bir tavlalardan (15) atları boşandırıp ürkütdiler. Müöminlerin pehlevânları beş cânibden koyulup na'Öralar urdılar. (16) Bir

tarafdan Muḥammed Ḥānefī Raʿd-vār naʿra urup benem Muḥammed Ḥānefī didi. Ğıçırup haylı ḥāricīyi (17) helāk itdi. Bir cānibden Maʿdī ile Esed ecederhā gibi ḥavāric Ḫāskerini helāk itdiler. [335] (1) Bir tarafdān ḥāzret-i ʿAlī efendimiziñ oğlı Zeyd ile Nāfiʿ el bir idüp naʿralar urdılar. Ḥavāric (2) Ḫāskerinüñ içine girüp nicesini helāk itdiler. Ve bir cānibden Yaқан Türk oğulları ile el [bir] (3) idüp ḥavārici helāk itdiler. Қaranluқ gicede Allāhu Ekber Kebīren ḥāricī Ḫāskeri serḥoş yirlerinden (4) қalkup serāsemlik ve bir şaşkınluқ[a] düşdi. Kimi ʿÜryān taşra çıkup düşmān (5) şanup yoldaşını helāk ider idi. Ve kimi ton diye gömlekin bacağına giyüp uçқurın (6) bulamayup şallaқ taşra çıkup bir kaç ḥāricīyi helāk ider iderken biri de bunı dīv şanup (7) çalup helāk ider idi. Baʿzısı da tonın gömlek žann idüp giyerdi. Yaқasın (8) bulamayup āhir şaşup ʿÜryān kılıc çeküp taşra çıkup ögine geleni helāk iderken (9) ḥāricīler bunı dīv žann idüp helāk ider idi. Ve kimi atına eyeri ters urup (10) binünce at bunı yire çarpup helāk ider idi. Ve kimi atına eyeri ıslāḥ urup (11) kulağını çekmeyi unıdup binüp dizgin idünce at bunı eyer ile yire çarpup helāk (12) ider idi. Қaranluқ gicede ḥavāric Ḫāskeri bir şaşkınluқ düşüp her biri bir ḥāl ile (13) taşra çıkup birbirin kırdılar. Ve çadırlarun cümlesi yanardı. Ḥavāric Ḫāskeri bir āteş (14) düşüp babası oğlına oğlı babasına қarındaş қarındaşını bilmeyüp helāk ider idi. (15) Yezid serḥoş iken ayıgup baқdı ki çadırı tutuşmuş yanar cān başına sıçrayıp taşra çıқdı. (16) Hemān at getürdiler binip қalʿaya kaçdı. ʿAmr ibn-i ʿĀs, Mervān ibn-i Ḥakem, Ziyād ibn-i Ebī Süfyān (17) bunlar dañı baқdılar ki çadırları yanar söndürmek istediler. Böyle yana yazdılar hemān bir ata [336] (1) binüp қalʿaya kaçdılar. **Bu tarafdān** Muḥammed ḥānefī ceng içinde Seyyār'a rāst gelüp helāk itdi. (2) Ḥāsıl-ı kelām ḥāricīler birbirini sabāḥa қadar kırdılar. Ḥayme ve çadır қalmadı yandı. Helāk olan oldu (3) olmayan kaçup қalʿaya girdi. Sabāḥ oldu. Güneş қulle-i қāfdan baş gösterüp ʿālemi nūr ile münevver (4) eyledi. Gördiler ki ḥavāric Ḫāskeri girizān olmuş. Muḥammed Ḥānefī bunı görünce şükr-i Yezdān itdi.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(5) Ger ʿināyet iderse Rabbü'l-enām

Ġālib olır ḥāricīye müʾminān

(6) ʿİzz-i nuśret idüben ol zamān

Ḥāricīler cümle oldu tartāğān

(7) Yezidî bir birin atlı idüp her biri<sup>203</sup>

Münhezim oldu havārjic Öaskeri

(8) Andan Muḥammed Ḥanefî, Yezid'ün adırına geldiler. Badılar ki ne var ise ḥāk-sār olmuş (9) yirde yatur. BaŐzı yirlerde esbāb daḥı yanar. Ne buldılar ise bir yere cemö idüp müöminlere (10) taşım itdiler. Üç gün orada arār itdiler. Öte taraftan Yezid kalŐa içinde ÖAmr ibn-i ŐĀs ile (11) Mervān ibn-i Ḥakem'i ve Yezid'ün Őemmisi Ziyād ibn-i Ebî Sufyān'ı yanına getirüp aytdı: nice idelim? Muḥammed (12) Ḥanefî ile biz başa varup da ceng idemek. Altı kerre yüz biñ ādemümi elli biñ ŐArablar ile (13) helāk idüp münhezim itdiler. Dilerem ki sulḥ olam . Bir ay her ne dirse idem didi. (14) Mervān ile ÖAmr biraz düşünüp aytdılar: ey ḥalife eyü Őaıl itmişsiñ. Şimdilik düşmānuñ (15) şaalına gülelim. Fursat bulunca başını keselim didiler. Şām'da bir kimse var idi. Aşḥāb-ı (16) Resül'den idi. Adına ŐAbdurrahman dirler idi. Yezid ŐAbdurrahman'ı yanına getirüp aytdı: (17) ey ŐAbdurrahman ben şimdiye kadar itdiğim günāha tevbe idüp peşimān oldım. Lutf eyle [337] (1) var Muḥammed Ḥanefî ile bizi barışdur. Her ne diler ise öyle olsun. Bundan soñra anlar ile (2) Őadāvet itmey diyüp yemİN itdi. ŐAbdurrahman'ı inandurdu. Ve aytdı: sen benim vekilüm ol. Ben seniñ (3) avline rāzıyam diyüp armağanlar düzüp ŐAbdurrahman'ı Muḥammed Ḥanefî'ye gönderdi. ŐAbdurrahman (4) gelüp Muḥammed Ḥanefî ile buluşdı. Elin öpdı. Yezid'ün selāmın Öarz itdi. Armağanların virdi. (5) Yezid'ün günāhına tevbe itdiğin söyledi. Ve aytdı: ey pehlivān-ı cihān benim iŐtiādım öyle ki (6) Yezid cān u gönülden size muḥıbb olup buğzı terk itdi. Siz de anuñ günāhın Öavf (7) idesiñüz. Bu diyārdan alkup gidesiñüz didi. Muḥammed Ḥanefî ŐAbdurrahman'dan ḥicāb idüp (8) aytdı: ey mübārek pır seniñ emriñ başım üstüne. Ammā şaın Yezid bize ḥile itmeye. (9) Zira şindi zebündür yarın bir gün Öasker cemö idüp müöminlere cezā itmeyesiñ didi. (10) ŐAbdurrahman aytdı: ey sülāle-i emirü'l-müöminİN eger Yezid öyle idecek olur ise ben saña (11) ḥaber iderim didi. Andan soñra Muḥammed Ḥanefî göçüp gitmege rāzı oldu. ŐAbdurrahman gelüp Muḥammed Ḥanefî'nüñ (12) sözün Yezid'e söyledi. Yezid şād olup emr itdi. Biraz niömet ve armağan Muḥammed Ḥanefî'ye gönderdi. (13) Muḥammed Ḥanefî, Yezid'den gelen esbābdan bir cübbesin

<sup>203</sup> Vezin bozuk.

ķabŭl itmedi. İbrāhım alup mŭŭminlere taķşım (14) itdi. Bir ķaķ gŭn Őām'ũn űninde ķarār itdiler. Andan Őűra her kiŐiye izn virŭp memleketine (15) gűnderdiler. Muĥammed Ĥānefı Fāűif tarafına revān oldu. İbrāhım, Maűđı, Esed, Yemen'e gitdiler. Yaķan (16) Tŭrk ĥacc itdikden Őűra Tŭrkistan'a gitd[i]. Oķıyanı dińleyeni yazanı yazduranı rahmetŭnle yarlıĥaĥıl (17) ya Ğanı.

Fāűilātŭn fāűilātŭn fāűilāt

Vir Muhammed Muştafa'ya Őalāvāt

El-fātiĥa

**[338] (1) Bu Meclis Yezıd-i Pelıd'ũn Ĥacc Bahānesiyle Mekke'ye Varup Andan Medıne'ye Gıdŭp űAbdullāh ibn-i (2) Zŭbeyr'e ĶaŐd İtdigin Beyān İder.**

Rŭĥ-ı pāk ĥazret-i Muhammed Muştafa'ya Őalāvāt.

Fāűilātŭn Fāűilātŭn Fāűilŭn

(3) Her ki{m} diler rahmet-i Ĥaķķ ķazana

Fātiĥa oķıya bunı yazana

(4) Őāĥibŭ't-Tuĥfeti'l-Ādāb-ı Tevārıĥ-i Esāni'de zıkr olunur. Muĥammed Ĥānefı ile Yezıd sulĥ olunca (5) űālem rāĥat oldu. Yezıd diledi ki ĥacca gide. űAmr ibn-i űĀŐ, Mervān ibn-i Ĥakem'e emr itdi. (6) Ĥāzır olup elli biń ādem ile űazm-ı Kaűbe ķıldı. Her yire vardı. űİzzet ű ĥŭrmet itdiler. (7) Gŭnlerde bir gŭn Medıne['ye] geldi. Meger ol vaķt Useyyd ibn-i Munzır Medıne'de idi. Ve orada meķān (8) tutmıŐ idi. űAbdullāh ibn-i Zŭbeyr'e biűűat itmiŐ idi. Ĥalıfe űAbdullāh ibn-i Zŭbeyr'dŭr dirdi. (9) Yezıd'e laűnet olsun dirdi. Yezıd Medıne ĥalkınuń kendine iűtibār itmediklerine incinŭp (10) aytdı: bunlar bańa ĥŭrmet itmediklerine sebep nedŭr didi. Aytdılar: Őimdi Medıne'nŭn begi Useyyd (11) ibn-i Munzır, űAbdullāh ibn-i Zŭbeyr'e biűűat itmiŐdŭr. Ĥilāfet anuńdur. Őimdi Yemen, Mekke, Medıne (12) űAbdullāh ibn-i Zŭbeyr'e [biűűat] itmiŐlerdŭr didiler. Yezıd bunı iŐidŭnce ĥıŐm itdi. ĶaŐd itdi ki (13) Medıne Őehrini yaĥma ide. Yanında olanlar menű idŭp aytdılar: Medıne'yi yaĥma itmekden fāűide (14) yoķdur. Mekke'ye varalım. Őāyed űAbdullāh ibn-i Zŭbeyr'i tutup helāk iderŭz didiler. (15) Yezıd buna rāzı olup Medıne'den geķŭp űazm-ı Mekke itdi. Gŭnlerde bir gŭn Kaűbe'ye geldi. Anda (16) daĥı Yezıd'e kimse iűtibār itmedi. Yezıd bunı gűrŭnce

daha beter ğazaba geldi. Erkān-ı haccı yirine (17) getirüp bir gice vüzerāsını yanına cemŖ idüp ŖAbdullāh ibn-i Zübeyr'i ne vechle tutacağını meşveret [339] (1) itdiler. Yezid emr itdi. Biñ kişi onar yigirmişer KaŖbe'nün soğağların seyr itmek mahānesiyle (2) ŖAbdullāh ibn-i Zübeyr[‘i] görünce bağlayup Yezid'e getüreler. Bir gün hāriciler seyr iderken bağdılar ki (3) ŖAbdullāh ibn-i Zübeyr hāremde namāz kılar. Ŗoşup hemān Yezid'e haber virdiler. Yezid emr itdi. Elli (4) biñ havāriç atlarına binüp hāreme geldiler. Ammā Mekkelilerden birisi Yezid'ün fikrini işidüp (5) ŖAbdullāh'a haber itdi. ŖAbdullāh bağdı ki hāremiñ etrāfin havāriç tutmuş. Çıkmağa mecāl (6) yok. KaŖbe'nün içine girüp şapusını muhkem şapadı. Hāķķ TeŖālā'ya münācat idüp řarār itdi. (7) Yezid bağdı ki ŖAbdullāh KaŖbe'nün içine girdi. Yezid emr itdi. KaŖbe-i şerife mancınıķ ile (8) ol çadar taş atdılar ki KaŖbe'nün şubbesini yardılar. Atdıķları taş içine düşerdi. (9) Ammā Medine'den Yezid, Mekke'ye gidünce Useyyd'ün fikrine bu geldi ki Yezid-i melŖün Mekke'ye varunca (10) belki ŖAbdullāh ibn-i Zübeyr'i incide. Emr itdi. Ğam-h'ār -ı Zengi ile olan Ŗaskerini alup Ŗacele (11) Mekke'ye geldi ki gördi ki hāremde ğavĝā var. Mekke'nün içi çalķanur. Mekke şavminden suŖāl (12) idüp añladı. Hemān at sürüp hārem[e] geldi. RaŖd-vār naŖra urup kendini iŖlām itdi.

FāŖilātün FāŖilātün FāŖilün

(13) Hāyķırup aytdı ey Yezid-i bed-liķā itden beter<sup>204</sup>

Düşmen-ı āl-i Resül-i bed-güher

(14) İmdi evlādın itmeklik şehid<sup>205</sup>

Yitmedi mi saña ey Ŗāşī pelid

(15) Fañrı<sup>206</sup> dan řorķmaz mısıñ ey pür-fiten

Faş atarsıñ KaŖbe'nün şamına sen

(16) Hem Resül'ün Fañrı'nuñ düşmānısıñ

Hāriciler ebter-i nādānısıñ

<sup>204</sup> Vezin bozuk

<sup>205</sup> Vezin bozuk.

<sup>206</sup> Allah.

- (16) Hâşâ sen müömîn müslim {ân} olasıñ  
Yâ gönülden ehl-i îmân olasıñ

[340] (1) Kâfir itmez bu seniñ efÖālini  
Kimse fehm eylemez seniñ hālını<sup>207</sup>

- (2) Kaçma Öavrat gibi vardım turasıñ  
Erlik nerde olur sende göresıñ<sup>208</sup>

(3) Yezid-i Pelid, Useyyd ibn-i Munzir'ün sesini işidüp cān başına sıçrayup hemān çıkup çadırına (4) gelüp emr itdi. Çadırları yükledüp kaçdı. Useyyd haremîñ etrāfında olan hāricileri helāk (5) idüp harem içine kaçanları çıkarup helāk itdi. Mancınıklarını pāre pāre itdi. Emr itdi. (6) Ğam-h̄ār-ı Zengî ile şehir içinde buldıkları hāriciyi helāk itdiler. Üç güne kadar havāriciden (7) kimse kalmadı. ÖAbdullāh ibn-i Zübeyr taşra çıkup Useyyd'e duÖālar itdi. Bir kaç gün şabr (8) itdi. Bir gün Mekke'nün eşrāfin cemÖ idüp Useyyd'i ziyāfet itdi. Ešnā-yı kelāmda aytdı: (9) ey cemāÖat ben KaÖbe'yi yapıрмаğ isterim. Ve hem hatım dañı KaÖbe'nün içine alacağım.<sup>209</sup> Allāhu (10) TeÖālā kolay iderse kubbelerini dañı alcağ ideyim didi. KaÖbe'nün uluları aytdılar: emir (11) seniñdür. Her ne maşşüdiñ var ise öyle it didiler. ÖAbdullāh ibn-i Zübeyr emr itdi. (12) Ustalar cemÖ idüp her ne didi ise öyle yaptılar. KaÖbe'ye on dört yıl bu binā ile (13) tırdı. Şoñra Yūsuf-ı Haccāc yıkdı. Hatemi taşra kodı. Anuñ dañı hikāyeti yirinde zıkr (14) olunur. **Bu cānibden** Yezid kaçup Şām'a geldi. Karār itdi. Gice gündüz fışk u fücūra lehv-i (15) tanbüra meşğül olup etrāfa nāmeler pārekendi idüp her nerede müömin-i ehl-i îmân (16) kimseler var ise hāzret-i ÖAlî'nün haqqın[d]a kelām-ı nā-sezā teklif iderler idi. Eger (17) nā-sezā dirler ise halās olur idi. Eger dimez ise şehid iderler idi. Minberde [341] (1) hāzret-i ÖAlî'nün ism-i şerifin añmazlar idi. Añsalar da elfāz-ı kabih ile zıkr iderler idi. (2) Bu vech ile Yezid'ün zulmi gine Öālemi tutdı. Müöminlere her yirde cezā olup Allāhu TeÖālā'dan (3) sāhib ve yardım isterdiler. Okıyanı dinleyeniyazanı yazduranı rahmetünle (4) yarlıgağil yā Ğanj.

<sup>207</sup> Vezin bozuk.

<sup>208</sup> Vezin bozuk.

<sup>209</sup> Alacağım.

Fāóilātün fāóilātün fāóilāt

Vir Muḥammed Muṣṭafā'ya śalāvāt

**(5) Bu Meclis Müseyyeb Ğāzi'nün Hurüc İdüp Şehid Oldıĝın Beyān İder.**

(6) Ebū Mihnef ve Ḥasan-ı Kübrā şöyle rivāyet ve böyle ḥikāyet iderler ki emirü'l-müóminin ḥazret-i (7) ÓAlı ibn-i Ebı Fālib kerremullāhu vechehu ve rażiyu'l-lahu Óanhu ḥazretleri Van Irmaķı'nda cenge (8) Őurú idünce HuzāÓa Ğabilesi'nün seyyidi ĞaÓķaÓ ibn-i ÓAmreviyeh iki oĝlı var idi. (9) Ḥazret-i ÓAlı'ye yardım itmege gelmiş idi. Ol cengde ĞaÓķaÓa ile büyük oĝlı (10) Ḥasan şehid oldılar. Küççük oĝlı Müseyyeb kaldı. Ḥazret-i ÓAlı Müseyyeb[i] (11) yanına aldı. Óılm öğretdi. Silāḥ-şorluķda māhir idi. Eline ḥüccet virüp (12) gine HuzāÓa Ğabilesi'ne emir dikdi. On ḥizmet-kāra Óalem ve sancaķ virüp pend (13) ü naşihat idüp gönderdi. Müseyyeb gelüp HuzāÓa Ğabilesi'nde ķarār itdi. Tā Őol (14) zamāna ķadar ki ḥāricler Ḥazret-i İmām Ḥüseyn'i Kerbelā'da şehid itdiler. Müseyyeb, Ḥüseyn'ün (15) şehid oldıĝını işidüp ol ķadar āh u fiĝān itdi ki vücūdına ḥasta olup (16) iki ay miķdārı yatdı. Andan soñra śihhat bulup bir gün HuzāÓa Ğabilesinün büyüklerini (17) cemÓ idüp ziyāfet itdi. Ešnā-i kelāmda ḥazret-i ÓAlı'nün ḥüccetin bunlara gösterüp [342] (1) aytdı: dilerem ki Óasker cemÓ idüp Ḥazret-i İmām Ḥüseyn'nün ķanın Yezidilerden isteyim didi. (2) HuzāÓa ḥalkı aytdılar: ey pehlevān biz seniñ emriñe muṭiÓüz didiler. Andan Müseyyeb biñ müómin (3) cemÓ idüp Óazm-ı Ğūfe itdi. Her nerede ḥavāriķ buldı ise helāk idüp mālını ve esbābını yaĝma (4) itdi. Bir kaç ay bunıñ üzerine geçdi. MüseyyebÓün adını Kūfe'de be-śıra işitdiler. Bir iki ayda (5) on sekiz biñ ḥāriciyi ķatl itdi. Nāĝāḥ günlerde bir gün Müseyyeb taĝda Őikār iderken (6) bir civān bir deveye binmiş aĝlayup gelür. Müseyyeb ol civānuñ yanına varup ḥālin suóal (7) itdi. Ol civān aytdı: ey birāder biz bāzircān idük. Āl-i Resül'in muḥibblerinden idük. Kūfe'ye ticārete (8) giderken bir yirde ķonduķ. Ulumuzuñ adına Ğadı-yi ÓAlķama dirler. Cümlemiz üç yüz idük. Biz ķonup (9) rāḥat olunca nāĝāḥ bir Óavrat ile yanunca biñ atlu çıķageldi. Ammā cümle nişānları müóminlere beñzer. (10) Biz bunlara kimlersiñiz diyü sordıķ. Aytdılar: biz ḥazret-i ÓAlı muḥibblerindenük didiler. Biz daḥı gerçek (11) śandıķ. Bunlara niÓmet gönderdik. NiÓmetimizi yidiler. Meger bu Óavrat Yezid'ün ḥalası Selīmā (12) imiş. Yanındakiler ḥārici imiş. Gice yarısında bizi baśdılar. Nemiz var ise yaĝma idüp (13) Ğadı-yi ÓAlķama'yı esir itdiler. Ben kaçdım. İşte anuñ için



böyle ağlayup gezerim. Burada (14) saña rāst geldim didi. Müseyyeb bunı işidüp aytdı: ey civān eger söziñ gerçek ise (15) şol depenüñ ardında benim Óaskerim vardur. Anlara haber eyle ardumca gelsiñler. Şimdi (16) yanımda otuz ādemim var. Ben anlaruñ ardunca giderim. Dımeşk kapusunda irişir isem savaş (17) iderim didi. Andan Şām yolına revān olup Óacele ile üç gün üç gice gitdiler. Dördinci [343] (1) gün bir çeşme-i sāra irişdiler. Baqdılar ki bir Óasker qonmuş. Çeşme yanına vardılar. Baqdılar ki (2) bir ādem çeşmeden su alur. Müseyyeb ol ādemiñ yanına varup aytdı: bu Óasker kimiñ Óaskeridür (3) didi. Ol ādem aytdı: Yezjd'ün halası Selimā'nuñ Óaskeridür. Qadı-yi ÓAlqama'yı giriftār itdi. (4) Yanunca üç yüz Ebū Turābı esir itdi. Şimdi Qadı-yi ÓAlqama'yı dögerler didi. Müseyyeb bunı (5) diñler iken gördi ki cümle esbāblarını yükleyüp revān oldılar. Müseyyeb dañı otuz qulıyla (6) bunlaruñ ögine geçdi. Ārām itdi. Baqdı ki esirleriñ elleri bağıl etrafında havāriçler ellerinde kılıc (7) giderler. Andan Hūdeh içinden bir kişi çağırup aytdur: ey Qadı-yi ÓAlqama gör ki noqsān Óaqlıñ (8) başına ne belālar getürdi. ÓAlı'ye mühibbem dir idüñ. Şimdi ÓAlı gelsüñ seni benim elimden (9) halās itsiñ diyüp ol bir hāriçler ellerinde qamçıyla Qadı-yi ÓAlqama'yı dögerler. Müseyyeb (10) bunı işidüp qararı qalmadı. Hemān naÓra urup at sürüp hayqurdi. Bunı söyledi:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(11) Ĥayqıruben naÓra urdı pehlevān  
NaÓrasından güm güm itdi āsmān

(12) Çağıruben didi ol dem şehsüvār  
Kim beni bilmezse bilsüñ āşkār

(13) İbn-i QaÓqāÓam muhibb-i Muştafā  
Ben Müseyyeb{'em} bende-i şır-i Hūdā

(14) Ey havāriç Óaskeri ey qāvm-i dūn  
Merd iseñ ceng idelim bu günki gün

- (15) İtdiñiz şimdiye kadar halka cezā<sup>210</sup>  
İdeyim şimdi [de] ben size cezā

(16) Müseyyeb bunu diyüp otuz biñ kılıc ile kılıc çeküp biñ havāriçe hamle kıldılar. Her kime (17) çaldılar ise iki pāre itdiler. Bir demde iki yüz hāriciyle Selīmā'yı tutdılar. [344] (1) Qalan havāricler kaçdılar. Müóminleri bendden hālās itdiler. Qadı-yi ÓAlkama, Müseyyeb'i görünce (2) bilüp hayr duÓālar itdi. Qalan müóminler gelüp Müseyyeb'ün elin öpüp duÓā itdiler. Müseyyeb (3) emr itdi. Selīmā'nuñ burnın kulağın kesüp gözlerin çıkardılar. Aytdı: var Yezid'e (4) söyle. Müóminlerden elin çeksiñ. Āl-i Resül'ün düşmānluğundan ferāğat itsiñ. Yoq (5) dir ise işte vardım. Ĥāzret-i İmām Ĥüseyn'nuñ intiķāmin andan aluram diyüp Selīmā'yı (6) şalıvirdi. Selīmā gelmekte [olsiñ]. Şām'da Yezid-i Pelid Óiş u nūşa meşgöl olup fisk u fücūra (7) ve leh-i tanbüre idüp müóminlere žulm idüp aytdurdı: şimdi ki hālda kim ki baña Óāş olan yir (8) yüzünüñ halkı cümleten benim emrime meómürdur. Ve hūkmim ile mahkūmdur. Dirken dıvān (9) kapusından bir ġalabalıķ peydāh oldu. Qapucılar qarşu varup baqđılar ki bir bölük kimseler ammā (10) burınları ve kulaqları kesilmiş ve bunlarıñ içinde bir Óavrat feryād iderek gelür. Qapucılar (11) bunları görünce gelüp Yezid'e söylediler. Yezid baqđı ki kendi hālası Selīmā'dur. Ĥālını (12) suóāl itdi. Selīmā āh idüp Müseyyeb'den şikāyet idüp başına geleni bir bir söyledi. (13) Yezid bunu işidüp hāy hāy idüp ağladı. Çıkasıca gözinden kanlu yaşlar çağladı. (14) Ģāzabından ne ideceğini bilmeyüp kudurmuş it gibi dört yanına bakup Mervān'a aytdı: (15) Müseyyeb'ün hāķķında ne dirsiñ didi. Mervān aytdı: emr et ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād'a bir nāme (16) yazsıñlar. Ol dañı Óasker cemÓ idüp varsıñ. Müseyyeb'ün hāķķından gelsiñ didi. Yezid (17) emr itdi. Bir mektüb yazup Kūfe'ye ÓUbeyd'e gönderdiler. Günlerde bir gün mektüb gelüp [345] (1) ÓUbeyd'e vāsıl oldu. ÓUbeyd mektübü açup nażar itdi. Yazmış ki: sen ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād'sıñ. (2) Nāmem saña vaşıl olunca işitdim ki Müseyyeb hurūc itmiş. Ĥarāmīlūķ ider imiş. Benim hālam Selīmā'yı (3) tutup Óaskerini kırmış. Mālını esbābını yağma itmiş. Selīmā'yı tutunca gözlerini çıkarup (4) burnın kulağın kesmiş. Sen de Óasker cemÓ idüp ol Müseyyeb'i tutup helāk idesiñ (5) dimiş. ÓUbeyd nāmeniñ cevābını işidüp etraf-ı Óāleme nāmeler pārekendi itdi. Evvelā Medāyin (6) meliki ki Yezid'ün Óemmisi oğlıdur. Adına SaÓid

<sup>210</sup> Vezin bozuk.

dirler. Üç biñ Óasker ile ol geldi. (7) Ve Baśra begi adına dirler. Beş biñ havāriç ve üç pehlevān biriniñ adı Şeybān ve biriniñ (8) adı ÓAbdulmecid ve biriniñ adı Hālid ibn-i RefīÓ dirler idi. Ol geldi. Ve Vāsīta begi (9) sekiz biñ havāriç ile ol geldi. Ve Bağdād begi on biñ hārici ile ol geldi. (10) Ve Seyyār’uñ iki oğlı biriniñ adı Mürre ve biriniñ adı Fazlı yigirmi biñ hārici ile (11) bunlar geldi. Ve yigirmi biñ Óasker Kūfe’de ÓUbeyd cemÓ itdi. Kūfe’nüñ etrāfına şondılar. ÓUbeyd (12) Óaskeri hēsāb itdiler. Altmış altı biñ Óasker cemÓ olmuş. Andan soñra HuzāÓa (13) Qabilesi cānibine revān oldılar. Ammā **bu cānibden** Müseyyeb, Selīmā’yı Yezid’e gönderünce (14) HuzāÓa’ya gelüp karar itdi idi. Bir kaç gün ārām idüp turur iken haber geldi ki ÓUbeyd (15) altmış altı biñ hārici ile geliyor. Ve Qasđ[1] bu ki seni şehid idüp Selīmā’nuñ (16) intikāmin senden ala didiler. Müseyyeb bunı işidüp biñ Óaskerin cemÓ idüp (17) aytdı: geliñ Sađirā’ya varalım. Fār yirdir. ÓUbeyd gelünce ceng idelim. Āsāndur diyüp [346] (1) Óazm-ı Sađirāne(?) itdiler. Günlerde bir gün Sađirā’ya geldiler. Meger Sađirā’nuñ meliki var idi. (2) Ammā Cühüd idi. Ammā āl-i Resūl’a muħibb idi. Müseyyeb’üñ geldigini işidüp istiķbāl itdi. (3) Müseyyeb gelüp bir yire şondı. Ol Cühüd, Müseyyeb’e niÓmet gönderüp irtesi gün kendi (4) Müseyyeb’üñ yanına geldi. Müseyyeb yir gösterüp oturdu. Ešnā-i kelāmda Müseyyeb ol Cühüd’ı (5) dīne daÓvet itdi. Cühüd, İslām dīnini řabūl idüp müslimān oldu. Müseyyeb buna řād (6) olup hilÓat giydürdi. Ve adını ÓAbdurrafiÓ şodı. Ve řalÓada kim var ise gelüp (7) Müseyyeb öğinde müslimān oldılar. **Bu cānibden** ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād, HuzāÓa’ya cāsūs gönderüp (8) Sađirā’ya gitdigini hāber alup altmış altı biñ hāriciñüñ on iki biñini alup şalanın (9) Kūfe’ye gönderdi. Kendi sürüp Sađirāya geldi. **Bu tarafdān** Müseyyeb, ÓUbeyd’üñ geldigini (10) işidünce biñ pehlevānı ile binüp ÓUbeyd’e şarşu varup bir yirde bir birine rāst gelüp müómin-i (11) ehl-i imān havāriç-i ehl-i küfrān birbirine muķābil şaflar bağlayup turdılar. Hemān Müseyyeb (12) naÓra urup Óazm-ı meydān itdi. Kendini bildirüp er taleb itdi. Her kim meydāna girdi ise (13) helāk idüp ol gün otuz altı hāriciyi helāk itdi. Ğayri meydāna kimse girmedi. ÓUbeyd bunı (14) görünce emr itdi. On iki biñ hārici dalkılıc Müseyyeb’üñ üzerine ĥamle kıldılar. **Bu tarafdān** (15) müóminler bunı görüp cümlesi tekbir getirüp Allāh Allāh didiler. Qılıc çeküp havāriçe ĥamle (16) kıldılar. Müseyyeb dañı havāriçi helāk iderken ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād’a rāst geldi. Qılıc ĥavāle (17) kıldı. ÓUbeyd řorķusundan řalkān şarşu tıtdı. Müseyyeb öyle çaldı ki qılıc řalkānı [347] (1) kesüp ÓUbeyd’üñ başını bir parmaķ mecrūh itdi. ÓUbeyd kaçıyup Müseyyeb’i çaldı.

Müseyyeb (2) men'Ö idüp. Müseyyeb çalacak[1] zamān ÖUbeyd kaçdı. Andan soñra Müseyyeb kılıc çeküp (3) hāricileri kıрмаğa başladı. Kıra kıra hāricileri sındırıp kaçurdılar. Kimini helāk (4) idüp ve kimini esir itdiler. Mü'ominler havāriciñ esbābını bir yire cem'Ö idüp mü'ominlere taqşım (5) itdiler. Andan soñra Müseyyeb qavminüñ büyüklerini bir yire cem'Ö idüp Kūfe'ye gitmek[i] meşveret (6) iderken bir kimse çıkageldi. Elinde bir esiri var büyük kimseye beñzer. Müseyyeb su'āl itdi. (7) Ol esir olan kimse aytdı: ey yigit ben tācir idim. Yolda ÖUbeyd'ün Öaskerine rāst geldim. (8) Mālımı yağma itmesiñ diyü buraya geldim didi. Müseyyeb bunıñ sözine inanmayup emr itdi. (9) Bunı aradılar. Barmağında bir hātem buldılar. Hātemi koyup baqdı ki Fāhir ibn-i ÖUbeydullāh ibn-i Ziyād. (10) Müseyyeb aytdı: sen Fāhir degül misiñ didi. ÖUbeyd'ün oğlu Fāhir kendini bildiklerini añlayunca (11) inkār itmege mecālî kalmayup belî Fāhir'em didi. Müseyyeb emr itdi. Fāhir'i aśdılar. (12) Andan başını kesüp süñgüye dıkdiler. Andan qalkıp Öazm-ı Kūfe itdiler. **Bu cānibden** ÖUbeyd (13) kaçup geldi. Kūfe'de qarār itdi. Ammā oğlu Fāhir gelmedi. ÖUbeyd oğlınıñ ğuśśasında<sup>211</sup> iken (14) cāsūslar gelüp aytdılar: işte Müseyyeb falān yirde geliyor. Yarın Kūfe'ye gelür. Ammā oğlınıñ (15) Fāhir'i tutup başını kesmiş. Süñgüye dikmiş didiler. ÖAbeydullāh ibn-i Ziyād bunı işidünce (16) kendini tahtından aşağı atup bir zamān bili kırılmış it gibi çekildi. Andan soñra emr itdi. (17) Kūfe'nüñ qapuların qapadılar. **Bu cānibden** Müseyyeb gelüp Kūfe'nüñ üzerine hücum idünce Kūfe [348] (1) hālkı zebün oldılar. ÖUbeyd bunı görünce qorqıisundan süretini tedbîl idüp Kūfe'nüñ bir tarafından (2) Bağdād'a kaçdı. Şehir hālkı āmān dileyüp çağrışdılar. Müseyyeb āmān virüp. ÖAsker qondi. (3) Ol gice geçüp irtesi gün şehriñ hālkı soqaqları açup Kūfe'nüñ büyükleri bir yire cem'Ö olup (4) Müseyyeb'ün yanına geldiler. Armağanların virüp Müseyyeb'i şehre da'Övet itdiler. Müseyyeb dañı atına (5) binüp şehre revān oldı. Kūfe hālkı Müseyyeb'e qarşu gelüp atınıñ ayağına qumaşlar döşe(6)diler. Andan cümlesi gelüp Müseyyeb'ün elin öpdiler. Müseyyeb dañı toğrı ÖUbeyd'ün sarāyına gelüp (7) hāzinesini zabt itdi. Kūfe'de her ne kadar hāricî buldı ise helāk itdi. Andan soñra Müseyyeb (8) emr itdi. Şehir hālkı cum'Öa namāzına cem'Ö oldılar. Kendisi minbere çıkup hālkā va'Öz u naşîhat (9) idüp hāzret-i ÖAlî'nüñ virdigi fermānı çıkarup Kūfe hālkına gösterüp oqudı. Kūfe hālkı (10) Müseyyeb'e muti'Ö oldılar. Andan soñra Müseyyeb minberden inüp sarāyına geldi.

---

<sup>211</sup> Kıśśa.

ÓUbeyd'i suál itdi. (11) Bağdād'a gitdi didiler. Andan soñra Müseyyeb, Kūfe'den  
 kaçıp Óazm-ı Bağdād itdi. **Bu cānibden** (12) andan ÓUbeyd, Kūfe'den kaçıp  
 Bağdād'a geldi. Oturırken bir gün haber geldi ki işte Müseyyeb (13) kaşdıña geliyor  
 didiler. ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād bunu işidünce cān başına sıçrayup emr itdi. (14)  
 Bağdād begi, Ebī Sufyān'ı yanna çağırup aytdı: nice idelim? Sufyān aytdı: gel  
 Sāmiriyye Favķ'ıñ (15) yanına kaçalım. Favķ-ı boķ Müseyyeb'üñ hāķķından gelür  
 didi. ÓUbeyd ile Sufyān on biñ hārici (16) ile Bağdād'dan kaçıp Sāmiriyye revān  
 oldılar. Günlerde bir gün Sāmiriyye'ye irişüp (17) Favķ-ı boķ ile görüşdiler. Ve  
 birbirinüñ yüzini yalayup gine yüzlerine tükürdiler. Andan [349] (1) hallerini söyleyüp  
 Müseyyeb'den şikāyet itdiler. Favķ bunu işidünce Óasker cemÓ itmege başladı. Az  
 vaķtde (2) elli biñ havārç cemÓ oldı. Andan Bağdād tarafına göz kulaķ tutdılar. **Bu**  
**cānibden** Müseyyeb Bağdād'a (3) geldi. ÓUbeyd'i bulamadı. Sāmiriyye'ye gitdi  
 didiler. Bir kaç gün Bağdād'da ārām idüp on biñ (4) Óaskeri oldı. Bağdād'dān göç  
 idüp Sāmiriyye'ye geldi. Bir yirde ķondı. Ol gün sabr (5) idüp irtesi gün dıvān [itdi.]  
 Müómminleriñ cümlesi [yirli] yirinde karār itdi. Müseyyeb emr itdi. Favķ'a bir mektüb  
 (6) yazup ÓAbdurrafiÓ ile gönderdiler. Cāsüslar gelüp Favķ'a haber virdiler. Favķ  
 emr itdi. (7) ÓAbdurrafiÓ'i getürdiler. Elinden nāmesini alup baķdılar ki yazılmış:

Beyān-ı nāme-i Müseyyeb:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün
- (8) Mevcūd Óālemdür ferd-i ehad  
 Bı-şerķi bı-nażiri bı-veled
- (9) MümteniÓdür şāriki mümkin degül  
 Kim inanmazsa buña müómün degül
- (10) Híkmetinden itdi irsāl-i resül  
 Muştafa'yı kıldı hādiyü's-sebıl
- (11) Ol durur çün muķtedi-i enbiyā  
 Zübde-i evlād-ı Ādem müctebā
- (12) Çehār-ı yāri[dür] erkān-ı yaķın

Her biridür şekksizün bürhân-ı dîn

- (13) Râh-ı Hâkķı âşikâre itdiler  
Hâkķ Te'âlâ rahmetine gitdiler
- (14) Zübde-i evlâd-ı Ahmed'dür Hâsan  
Mefhar-i âl-i Muhammed'dür Hüseyin
- (15) Nûr-ı çeşm-i Muştafâ vü müctebâ  
Şâh Hüseyin ibn-i 'Alîyye'l-mürtezâ
- (16) Her birisidür emîrû'l-mü'eminin  
Rahmetu'l-lahi 'aleyhim ecma'ün

(17) Ba'Öde ez-hamd-i Hüdâ ve na'Öt-ı seyyidi'l-enbiyâ ve vaşf-ı çihâr-ı yâr-ı bâ-safâ ve medh-i [350] (1) Hâsan-ı hulķ-ı rızâ Hüseyin-i şâh-ı şehid-i deşt-i Kerbelâ idüp aytmış ki: sen ki sultân-ı Sâmiriyye (2) Favķ ibn-i Ken'ân'sın. Nâmem saña vâsıl olunca gelesiñ muhibb-i âl-i Nebî olasıñ. Yezîd'e la'Önet (3) idesiñ. Ve hem 'ÖUbeydullâh ibn-i Ziyâd'ı bağlayup varan âdemlerim ile baña gönderesiñ. Eger (4) râzı olmaz iseñ Hâzret-i 'ÖAlîyyü'l-Murtezâ'nuñ hücceti mücibünce başıñı keserim. Soñ peşimânluk (5) fâ'Öide itmez. Bu mektûbıñ cevâbını 'Öacele gönder dimiş. Favķ bunı işidünce biraz düşünüp aytdı: (6) 'ÖAlî fevt olalı yigirmi yıldan ziyâde oldı. Şimdi ki zamânuñ halîfesi Yezîd'dür. Ben Yezîd'e (7) 'Öaşî olmam. Müseyyeb dañı elinden geleni girü komasıñ yarım cengdür didi. 'ÖAbdurrafî'Ö, Favķ'uñ (8) sözünü işidünce kalkup Müseyyeb'e gelüp Favķ'uñ sözünü söyledi. Müseyyeb emr itdi. (9) 'Öaskere ceng nidâsı itdiler. Ol gice geçüp irtesi gün güneş kulle-i kâfdan baş kaldırup (10) 'Öâlem nûr ile münevver oldı. Mü'Ömin-i müslimân havâriç-i ehl-i küfrân kös-i harbîler çalup 'Öâlem sadâ (11) ile toldı. Bir cānibden hāricî 'Öaskeri atlarına binüp meydān kenārında alay alay şaf (12) şaf turdılar. Ve bir cānibden mü'Öminler gelüp hāricîlere karşı şaf lar bağlayup turdılar. (13) Elli biñ hāricîye on biñ mü'Ömin karşı turup naẓar-ı ber-meydān iderken havāriç 'Öaskerinden (14) Hārrān adlı bir hāricî 'Öazm-ı meydān itdi. Er taleb itdi. Anı görüp mü'Öminlerden Zehîr adlı bir kimse (15) at sürüp Hārrān'a muķābil olup hāricîye niẓe hāvāle kıldı. Hārrān ķalkānuñ ķarşı tutdı. (16) Ammā

Zehîr'ün nîzesi Ĥarrân'ün kalkanından eglenmeyüp Ĥarrân'ün gögsine uğrayup arkasından (17) çıktı. Ĥarrân yüzi üzerine yire mu'allağ yııldı. Hemân Zehîr sıçrayup atından inüp Ĥarrân'ün [351] (1) başını kesdi. Süngüye diküp Óalem dibine gönderdi. Gine atına binüp na'Óra urup er taleb itdi. (2) Ĥâriciden Kelb ibn-i ÓAmreviyeh meydâna girüp đarb ile Zehîr'i yııldı. Müóminler bunu görünce (3) gâmgîn oldılar. Hemân Müseyyeb Ėâzi na'Óra urup Óazm-ı meydân itdi. Hemân varunca Kelb'i (4) kemerinden kapup yire çarpdı. Yâbyasdı itdi. Ĥavâric Óaskeri bunu görünce korpup kimse (5) meydâna girmedi. Müseyyeb Ėâzi cevelân idüp biraz ârâm [itdi]. Bağdı ki kimse gelmez hemân na'Óra urup bunu söyledi:

FâÓilâtün FâÓilâtün FâÓilün

- (6) Na'Óra urdı bir dağı ol şeh-süvâr  
Na'Órasından güm güm itdi her diyâr
- (7) Kim beni bilmezse bilsin bu zamân  
İbn-i ĖaÓĖāÓam Müseyyeb pehlevân
- (8) Gel beri meydân[um]a ey FavĖ-ı dñn  
Ne kaçarsın olmadın ise zebñn
- (9) Yâ{hñd} hñni ol ÓUbeyd ibn-i Ziyād  
Fitne-i kibr-i Ĥased ehl-i fesād
- (10) Düşmen-ı âl-i Resñl'sinız müdām  
ĤaĖĖ virirse sizden alam intikam

(11) Müseyyeb Ėâzi bunu diyüp Ĥavâricinññ içine ecederhâ gibi girüp kırmağâ başladı. (12) Hemân müóminler bunu görünce cümlesi tekbir getirüp Allâh Allâh didiler. Ėılıc çekip Ĥavâric içine (13) daldılar. On biñ müómin elli biñ Ĥavârice Ėarışup Ėatışup Allâhu Ekber Kebiren bir Óađım (14) ceng oldu ki Ėıyâsını ancak Allâhu TeÓâlâ bilür. Bir cānibden ÓAbdurrafıÓ üç biñ müóminler ile (15) el bir idüp Ĥârici helâk iderler idi. Bir cānibden Ėadı-yi ÓAlĖama üç biñ Óasker ile (16) el bir idüp Ĥâricileri gürñh gürñh sürerler idi. Bir taraftan Müseyyeb dört biñ (17) pehlevân [ile] Ĥâricinññ

şafklarını söke söke başlarını döke döke Favk'ün Óalemi dibine [352] (1) çıkageldi. Bir kılıc urup Óalemi ve Óalemdârı dört päre kıldı. ÓUbeyd bunu görüp cân başına (2) sıçrayup kıandasıñ Muşul diyüp kaçdı. Kıalan havāriç Óaskeri perişān olup kimisi (3) kaçdı. Kimini helāk itdiler. Ve kimisini esir itdiler. Müseyyeb bunu görüñce Hāķķ'a şükrleri idüp (4) Favk'ün çadırına geldi. Tahtını kıılıçlayup geçüp kıarār itdi. Andan müómin pehlevānları bir bir ellerinde (5) esirleri ile geldiler. Müseyyeb emr itdi. Hāricinüñ esbābını cemÓ idüp müóminlere taķşim itdiler. (6) Andan soñra emr itdi. Esirleri getürdiler. Müómin olanları āzād itdiler. Olmayanı helāk itdiler. (7) Ve Sāmiriyye kıalÓasını zabt itdi. Āhālisini müómin itdi. Ve Müseyyeb'ün pehlevānluğı ve saħāveti (8) Óİraķ ve Óİraķiyye'de meşhūr oldu. İşiden müóminler Müseyyeb'ün yanına cemÓ oldılar. Az vaķtda (9) müómin Óaskeri elli biñ oldu. Ammā her biri ceng içinde Rüstem ibn-i Zāl'a berāber idi. Rūh-ı pāk (10) Muħammed Muştafā'ya şalāvāt. Oķıyanı diñleyeni yazanı yazduranı rahmetünle yarlığagıl yā Ğanı.

- (11) Fāóilātün fāóilātün fāóilāt  
Vir Muħammed Muştafā'ya şalāvāt

El-Fātiħā.

**Bu Meclis Müseyyeb (12) Ğāzi'nüñ Muşul'a Varup ÓUbeyd ile ÓAmr ibn-i ÓĀs'ı Naşbin Şehrine Kıaçurduğıdur:**

- Fāóilātün Fāóilātün Fāóilātün  
(13) Dinle<sup>212</sup> imdi gine bu yüzden ħaber  
Kim ne dimiş rāviyān-ı muóteber

- (14) Lıķ sen daħı üşenme dāóimā  
Vir şalāvāt şādı olsuñ Muştafā

(15) Rivāyet iderler ÓUbeyd ibn-i Ziyād Sāmiriyye'den kıaçup Muşul'a geldi. Ol vaķt Muşul'ün (16) begi ÓUtbe ibn-i Hālid idi. ÓUbeyd'ün geldigini işidüp istikbāl [itdi]. Şehre getürüp bir sarāya (17) kıondırdı. Birkaç gün diñlendikden soñra bir mektüb yazup Şām'a gönderdi. Günlerde bir gün [353] (1) nāme Yezid'e irişdi. Emr itdi.

<sup>212</sup> İşit.



Nāmeyi Mervān[‘uñ] eline virüp Mervān dañı içinde olan ahvāli başdan (2) āhire kadar okudu. ÓUbeyd’uñ zebūn oldığını ve Müseyyeb’uñ erlügini bir bir söylemişler. Yezid bunı (3) işidünce kıdurmuş it gibi yalanup hınzır gibi turlayup Mervān ile ÓAmr ibn-i ÓĀs’uñ (4) yüzine bakup aytdı: ne Óağıl düşünürsünüz? Nice idelüm didi. ÓAmr ibn-i ÓĀs aytdı: emr it (5) nāme yazılsın. Etrāfa pārekendi kılalım. ÓAsker cemÓ idelim. Ben varayım. Müseyyeb’uñ başını (6) keseyim. Saña getüreyim didi. Yezid emr itdi. Nāmeler yazup etrāfa irsāl itdiler. ÓAsker cemÓ (7) itmege başladılar. İki ay içinde toköz kerre yüz biñ hārici cemÓ itdiler. Yezid emr itdi. (8) Hārici beglerine ziyāfet idüp hilÓat ve bahşişler virdi. Andan ÓAmr ibn-i ÓĀs’ı ser-Óasker (9) idüp toköz kerre yüz biñ hārici ile Muşul’a gönderdi. ÓAmr ibn-i ÓĀs Muşul’a gelüp (10) kındı. ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād ÓAmr’uñ yanına gelüp başına gelen hāli ÓAmr’a söyledi. (11) Fāhir’i añup ağladı. ÓAmr ibn-i ÓĀs, ÓUbeyd’e teselli-i hatır için aytdı: gam yime. Yezid devletinde (12) Müseyyeb’uñ başını keserim didi. Bu cānibde Müseyyeb Sāmiriyye’de kırar itmiş idi. Bir gün haber geldi ki (13) ÓAmr ibn-i Ās toköz kerre yüz biñ hārici ile Muşul’a gelmiş. Göre dirler ki başını keseler (14) [di]diler. Müseyyeb bunı işidüp emr itdi. Sāmiriyye’den kalkup Óazm-ı Muşul itdiler. Günlerde (15) bir gün elli bin müómin ile Muşul’a gelüp kırar itdi. Ol gün ol gice geçüp irtesi gün iki (16) cānibden dıvān-ı şāhi ve tertib-i pādişāhi yirli yirine geldi. Müseyyeb emr itdi. Bir nāme yazup (17) Kıadı-yi ÓAlkıama’nuñ eline virüp ÓAmr ibn-i ÓĀs’a gönderdiler. Kıadı-i ÓAlkıama dañı ÓAmr ibn-i ÓĀs’uñ [354] (1) dıvānına geldi. Kıapucılar ÓAmr[‘a] söylediler. Ol dañı izin virdi. İçeri getürdiler. ÓAlkıama nāmesin [kııkardı]. (2) ÓAmr ibn-i ÓĀs emr itdi. Nāmeyi ÓAlkıama’nuñ elinden aldılar. ÓAmr’uñ ögine kıodılar. ÓAmr nāmeyi açup mütālaÓa itdi.

Beyān-ı nāme:

(3) Sen ki ÓAmr ibn-i ÓĀs’siñ. Nāmem saña vāsıl olunca ÓUbeyd ibn-i Ziyād’ı bağlayup baña gönderesiñ. (4) Ve sen dañı muhibb-i āl-i Resūl olasıñ. Şimdiye kıadar itdiğin günāhiña tevbe idesiñ. Rāzı (5) olmazsañ saña bir iş iderim ki cihāna dāstān olur. Dimiş. ÓAmr ibn-i ÓĀs mektūbuñ cevābını (6) işidünce ğazabından dizi üstüne gelüp kıasd itdi ki ÓAlkıama’nuñ burnın kıulaqların kese. (7) Ammā kıomadılar. Yanındaki olanlar menÓ itdiler. Andan ÓAlkıama’ya, ÓAmr aytdı: var Müseyyeb’e söyle (8) hāramıluğı bırakşıñ. Gelsiñ yiryüzinüñ hālifesine bıÓat itsiñ. Eger rāzı olmazsa (9) bir iş iderim ki hiçbir kimseye olmuş degül. Yarın cengdür. Hüseyn ibn-i

ÓAlî, Yezîd'e ne itdi (10) ise Müseyyeb dañı ondan ziyâde olur didi. ÓAlķama oradan kalkup Müseyyeb'e (11) ÓAmr ibn-i ÓĀs'ın sözlerin bir bir söyledi. Müseyyeb dañı emr itdi. ÓAsker içinde ceng nidâsı (12) çağırdılar. Ol gece geçüp irtesi gün iki cânibden müómin-i ehl-i ĵmān havāric-i ehl-i küfrān (13) atlarına bindiler. ÓAlem ve sancaķ kaldırup deryā gibi iki Óasker meydān kenārına aķup geldiler. (14) İki cânibden müómin ve havāric saf saf alay alay bölük bölük tabur tabur turup (15) nażar-ı bermeydān itdiler. Nāgāh Medĵne tarafından toz belürdi. Yaķın gelünce yil toza ķarşu varup (16) tozu iki şakķ itdi. İçinde yigirmi Óalem yigirmi biñ erüñ nişānesi peydāh oldu. Meger bu gelen (17) Muĥammed ibn-i Zeyd ibn-i ÓAlî ile Süfyān idi. Müseyyeb'ün ĥurücın işidüp yardıma gelmişler idi. [355] (1) Müseyyeb, Muĥammed ibn-i Zeyd[‘i] görünce bildi. Ķarşu varup görüşdiler. Süfyān dañı gelüp Müseyyeb'le (2) görüşdi. Sancaķ dibine gelüp alayların dizüp ķarār itdiler. Ĥavāric Óaskerinden Müttehim adlı (3) bir ĥāricĵ naÓra urup meydāna girdi. Anı görünce müóminlerden Süfyān meydāna girüp Müttehim'e (4) muķābil oldu. Hemān Müttehim, Süfyān'a kılıc ĥavāle ķıldı. Süfyān menÓ itdi. Müttehim geçeyim dirken (5) hemān Süfyān Müttehim'e kılıcı muĥarraķ çaldı. Müttehim'ün bir ķolı ile başı meydān ortasına (6) sıçradı. ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu görünce Berber şāhı ki adına Süleymān dirler idi. Anı meydāna (7) gönderdi. Hemān naÓra urup Óazm-ı meydān itdi. Süfyān'ın ögin bağlayup aytdı: ey ĥāóin (8) nedür bu itdigiñ iş ki ĥalĵfeye Óāşĵ olursıñ. Futasıñ bir de ādem helāk idesiñ (9) didi. Süfyān aytdı: ey nā-bekār er iseñ ĥamle ķıl didi. Süleymān bunu işidünce ĵazaba gelüp (10) Süfyān'a kılıc ĥavāle ķıldı. Ġāfil iken çalup Süfyān'ı mecrūh itdi. Muĥammed ibn-i Zeyd bunu görünce (11) naÓra urup Süleymān'ın ögini bağladı. Süleymān'ı bir kılıc ile iki biçdi. ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu görünce (12) beş kerre yüz biñ havāricē emr itdi. Muĥammed ibn-i Zeyd'ün üzerine at sürüp ĥamle ķıldılar. (13) Müseyyeb bunu görünce müóminler ile kılıc çeküp havāricē ĥamle ķıldılar. İki deryā gibi Óasker (14) birbirine karışup ķatışup bir Óaķım ceng itdiler. Anı sāÓatde ādem ķanıñı seyl gibi aķıtdılar. (15) Kūştelerden pūşteler yıĵıldı. Meydān yüzi ādem başıñdan çağıl taşa döndi. Müseyyeb (16) elinde kılıc her ķanķı alaya uğrar ise tārmār iderdi. Bir cânibden Muĥammed ibn-i Zeyd (17) genc arslan gibi havārici helāk ider idi. Bir tarañdan ÓAbdurrafiÓ ĵürz ile her kime [356] (1) ursa yabyaşdı ider idi. Bir cânibden Ķadı ÓAlķama üç yüz tācĵr ile el bir idüp (2) ĥāricĵleri helāk iderler idi. Müóminler bu vech ile ceng idüp ĵāh havāricē ĵālib (3) gelüp müóminleri sürerler idi. Ġāh müóminler ĵālib gelüp ĥāricĵyi sürerler idi. (4) Ĥāşıl-ı kelām toķuz kerre yüz biñ

havāriç Óaskeri ile elli biñ müómin üç gün (5) üç gice ceng itdiler. Dördinci gün h̄ikmet-i H̄udā Müseyyeb h̄āricinüñ saflarını (6) söke söke kellelerin döke döke ÓAmr ibn-i ÓĀs'ın Óalemine irişdi. Bir kılıc urup (7) Óalemin Óalemdār aqdarup ÓAmr ibn-i [ÓĀs] ile ÓUbeyd'i aradı. H̄āriciler Óalemlerin görünce kaçıp (8) tärmār oldılar. ÓAmr ibn-i ÓĀs bunu görünce cān başına sıçrayup ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād'a (9) nice idelim diyünceye qadar Müseyyeb şahin gibi irişdi. Bunlar bunu görünce söylemege mecālleri (10) qalmayup qandasıñ Naşbin şehri didiler. Qusquna kuvvet qamçıya bereket diyüp kaçdılar. (11) Müóminler gayret idüp h̄āricinüñ kimini kırıp kimini esir idüp kimisi de kaçup (12) hālās oldu. Müseyyeb Ğāzī bunu görünce H̄āq̄q'a şükr idüp ÓAmr ibn-i ÓĀs'ın haymesine (13) geldi. Tahtını kılcılayup geçüp qarār itdi. Müóminlerüñ cümlesi birer esir ile geldiler. (14) Müseyyeb emr itdi. Müómin olanı āzād idüp olmayanı helāk itdiler. Andan soñra Müseyyeb (15) emr itdi. H̄āricinüñ esbābını mālını bir yire cemÓ itdiler. Andan soñra Müseyyeb müóminlere (16) taqşım itdi. Kendi bir çübını qabül itmedi. Andan Muşul şehrini zabt idüp h̄ārici (17) olanı helāk itdiler. Andan soñra etraftan Óasker cemÓ itmege başladılar. Oqıyanı [357] (1) diñleyeni yazanı yazduranı rahmetünle yarlıgağıl yā Ğanj.

Fāóilātün fāóilātün fāóilāt

(2) Vir Muḥammed Muştafa'ya şalāvāt

**Bu Meclis Müseyyeb Ğāzī'nüñ Naşbin'de Yezid ile Ceng (3) İdüp Yezid'i Şām'a Kaçurduğın Beyān İder.**

Kelām-ı manžüm:

Fāóilātün Fāóilātün Fāóilün

(4) Diñle saña bir h̄ikāyet ideyim

Ehl-i aḥbārdan rivāyet ideyim

(5) Sözimi diñler iseñ cān qulağ-ıla<sup>213</sup>

Şād olasıñ sözime çerağ-ıla

(6) H̄ikāye çoqdur zamānda bī-ḥadd<sup>214</sup>

<sup>213</sup> Vezin bozuk.

<sup>214</sup> Vezin bozuk.

Qıssa çoğdur bu Óālemdē bī-Óaded

- (7) Velākin budur śahīh-i muÓteber  
Dinle<sup>215</sup> imdi Şerh ideyim bir haber
- (8) Ger dilerseñ bulasñ oddan necāt  
ÓIŐk-ıla vir Muhammed'e śalāvāt

(9) Rivāyet iderler ki ÓAmr ibn-i ÓĀś, Muśul'dan kaçup Naśbin'e giderken Yezid['e] bir mektüb yazup (10) Őām'a gönderdi. Kendisi āheste āheste gitmege başladı. Mektüb Yezid'e gelüp ÓAmr'uñ (11) bu haberin işidünce hatrı perişān olup Mervān ibn-i Ĥakem'e emr itdi. Yanında olan (12) Óaskeri ĥesāb itiler. On kerre yüz biñ ĥārici cemÓ olmış. Yezid bunı işidüp (13) emr itdi. Őam'dan kaçup Naśbin cānibine revān oldılar. Yolda giderken bir nāme yazup (14) Qaysar-i Rūm'a gönderdi. Günlerde bir gün Naśbin Őehrine gelüp ārām itdiler. Bir kaç günden (15) soñra ÓAmr ibn-i ÓĀś çıkageldi. Yezid ile buluşdılar. Bu ĥikāyetimiz burada tursñ. (16) Biz gelelim **Müseyyeb Ėāzi'nün ĥikāyesine**. Müseyyeb Ėāzi, Muśul'da Óaskerini yüz biñe (17) temām idüp Muśul'dan kaçup Naśbin Őehrine revān oldı. Günlerde bir gün [358] (1) Naśbin'e gelüp Yezid'e muqābil bir yire qondı. Bir kaç gün diñlenüp rāĥat oldı. (2) **Bu tarafdān** Yezid, Müseyyeb'uñ geldigin görünce erkān-ı devlet ve söz śāĥiblerini cemÓ idüp (3) meşveret kıldılar. Her biri Óağılları yitdigi kadar bir dürlü söz söylediler. Āĥir bunı (4) münāsib gördiler ki evvelā Müseyyeb'e bir nāme yazup göndereler. Biraz naśĥat ideler. (5) Eger qabūl ider ise hoş eger itmez ise ceng ideler. Yezid emr itdi. Bir nāme yazdılar. (6) Őām qađısı Yahyā ibn-i Ĥanzala'ya virüp biraz armağan ile Müseyyeb'e gönderdiler. **Bu cānibden** (7) cāsūslar gelüp Müseyyeb'e söylediler. Müseyyeb emr itdi. Qađıyı istiqbāl idüp yanına (8) getürdiler. Ögine tāÓam getürdiler. Yidi. İt gibi gegirdi. Andan kaçup nāmesin Óarz (9) itdi. Müseyyeb nāmeyi alup gördi ki biraz Óağıllarına geleni yazmışlar. Müseyyeb nāmeyi okıyunca (10) Qađı'ya aytdı. Ben Yezid'uñ qavline inanmazam. Ĥüseyn['i] Őehid ideni baña virsñ. ÓUbeyd'i (11) babası Ziyād'ı helāk itsñ. Kendi de günāhña tevbe itsñ. Evlād-ı Resūl'den buğzı (12) ve Óadāveti terk itsñ. Yoħsa aña bir iş iderim ki cümle Óālemiñ

<sup>215</sup> İŞit.

halkı añı seyr iderler (13) diyüp Qadı'ya destür virdi. Andan qadı Yezid'e gelüp Müseyyeb'ün cevāblarını söyledi. (14) Yezid bunu işidünce hışm idüp emr itdi. Hāricilerin içinde ceng nidāsı itdiler. Bunu (15) Müseyyeb işidüp ol dañı emr itdi. Müómin Óaskerine ceng nidāsı itdiler. Ol gice geçüp irtesi (16) gün iki cānibden müómin-i müslimān havāric-i ehl-i tuğyān atlarına binüp Óalem ve sancaq qaldırup (17) meydān kenārına gelüp iki cānibden saf saf alay alay tabur tabur bölük bölük [359] (1) turup nażar-ı ber-meydān itdiler. Müóminlerin sancağınıñ dibinden Muḥammed ibn-i Zeyd ibn-i ÓAlī hemān (2) naÓra urup at sürdi. ÓAzm-ı meydān itdi. Ve meydān yirine gelünce bu kelāmı söyledi:

- FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün  
(3) Kim beni bilmezse bilsün āşikār  
Ben Muḥammed ibn-i Zeyd'em şehsüvār
- (4) Ey Yezid-i bî-hayā ehl-i fesād  
Kibr ü kıniñ oldı gün bugün ziyād
- (5) Ḥāni n'oldı ol Ḥüseyn-i pür-safā  
Kerbelā'da eylediñ aña cefā
- (6) Qıldıñ adıñ Muştafā'nuñ ümmeti  
Evlādına itdi bunca zahmeti
- (7) İtdiñ āl-i Aḥmed'e žulm-i teÓab  
Yarın anda ne diyesiñiz cevāb
- (8) Umaram nuşret ide Rabbü'l-enām  
Sizden alayım bugün [ben] intiķām
- (9) Qaçma Óavrat gibi [er] meydāna gel  
Bî-hünerlik eyleme merdāna gel

(10) Yezîd-i Pelîd, Muhammed ibn-i Zeyd'ün sözünü işidünce Şaffân ibn-i Erzak'ın yüzüne bağıdı. (11) Şaffân at sürüp Muhammed ibn-i Zeyd'in ögün bağlayunca hemân nizesin havâle kıldı. (12) Muhammed men'itdi. Şaffân bu kerre gürz havâle kıldı. Muhammed men'itdi. Bu def'âa kılc havâle (13) kıldı. Anı dağı men'idüp nevbet Muhammed ibn-i Zeyd'e gelünce Şaffân'a aytdı: gel âl-i Resûl'e muhibb (14) ol. Seniñle qarındaş olalım. Yezîd'e la'net eyle didi. Şaffân bunu işidünce herze söyledi. (15) Muhammed bunu işidünce hışm ile nize havâle kıldı. Şaffân korkısından kalkanı qarşu tutdı. (16) Ammâ Muhammed'ün nizesi Şaffân'ın kalcanını delüp Şaffân'ın gögsine uğrayup arqasından (17) çıkup Şaffân'ı helâk itdi. Yezîd bunu görünce Keynâs adlı bir pehlevân var idi. Anı meydâna [360] (1) gönderdi. Keynâs, Muhammed'e yakın gelünce kılc havâle kıldı. Muhammed men'itdi. Nebet Muhammed ibn-i (2) Zeyd'e gelünce kılc urup Keynâs'ı helâk itdi. Hâsıl-ı kelâm ol gün ikindiye kadar Muhammed ibn-i (3) Zeyd birbiri ardınca kırk hârici depeledi. Yezîd bunu görünce elli biñ hâriciye emr itdi. Cümlesi (4) kılc çeküp Muhammed ibn-i Zeyd'ün üzerine hamle kıldılar. Muhammed bunu görünce kendini Allâh'a ısmarlayup (5) ol deryâ gibi havâric Öaskerinün içine daldı. Müseyyeb bunu görünce on biñ mü'min (6) ile elli biñ havâric Öaskerine hamle kıldılar. İki deryâ gibi Öasker birbirine qarışup (7) qarışup bir Öağım ceng itdiler. Allâh Öinâyetiyle mü'minler gâlib gelüp hâriciyi sürüp (8) Yezîd'ün üzerine dökdiler. Aşşam olmuş idi. Hemân Yezîd emr itdi. Fabl-i âsâyiş çalınup (9) iki Öasker birbirinden ayrılup kondılar. Yezîd melûl ü perişân çadırına geldi. **Bu cānibden** (10) mü'minler Muhammed ibn-i Zeyd'i qarşulayup du'âlar itdiler. Cümlesi çadırlarına gelüp arâm itdiler. (11) Gice olunca iki cānibden qaragola çıkup iki hârici tuttılar. Biri ihtiyâr birisi genc. Alup (12) Müseyyeb'e getürdiler. Müseyyeb tutsakları görünce tutsaklara aytdı: toğrı söyleñ. Siz kim(13)siñüz didi. Esirleriñ büyügi aytdı: ey pehlevân ben Yezîdiyem. Küççük yaşımdan beri cāsüslük (14) iderim didi. Müseyyeb aytdı: gel imdi evlād-ı Resûl'a muhibb ol. Seni âzād ideyim dedi. (15) Rāzı olmadı. Emr itdi. Ol piri helâk itdiler. Döndi ol yigide aytdı: toğrı söyle sen (16) kimsiñ didi. Ol yigit aytdı: ben cāsüsam. Cāsüslük baña san'at olmuşdur. Ammâ (17) mü'minem. Emjürü'l-mü'minin hâzret-i ÖAlî'nün muhibbiyem diyüp bir medh-i Nebî ve ÖAlî ve Hâsan ve Hüseyn [361] (1) oğudı. Müseyyeb bu yigitden bunu işidünce adıñ nedür didi. Ol yigit aytdı: adım ÖAmmâr (2) ibn-i ÖÜnvân'dur didi. Müseyyeb ÖAmmâr'ı âzād itdi. Ammâ **bu cānibden** Yezîd dıvân idüp (3) oturırken kapucılar gelüp Kayser'den elçi geldi didiler. Yezîd emr itdi. Qarşu varup getirüp (4)

 ondurdılar. Ol gice ge up irtesi gün elçiyi Yezid yanına getirüp ziy fete itdi. Andan (5) Yezid emri itdi. Meyd n  ar b ile bezendi. Biraz i up kelleleri germ hatırları nerm olunca (6) a  yüzli gök gözli mu anniler gelüp kendi  an nlarunca tanb ri n  ulağın b r p def u n (7) s retine tabınclar urup g h seyr-i Hic zi ve g h İsfah n  itdiler. Ol gün a şama (8)  adar yidiler içdiler. Cümlesi ser oş olup çadırlarına gitdiler.  Amm r ibn-i   nv n bunu (9) görünce s ret-i tebdil idüp [at] sürüp m  minlerin ordusuna gelüp toğrı Müseyyeb (10) G zi'n n yanına gelüp hav ricin a v lini söyledi. Müseyyeb bunu işidünce beglerine (11) aytdı:  eb un idecek va td r diy p emri itdi. Cümle m  min pehlev nları  askerini hazır [itdi]. (12) Yüz bi  m  min  askeri gice va tinde hav ric  askerinin i ine girdiler. Bir bir hav ric (13) tavlalarından atları  alup  rk tdiler. Andan so ra bir bir na ra urup ta ra [ ı up] h rici hel k (14) itdiler. All hu Ekber Kebiren  aranlık giy nce hav ric  askeri belinleyüp cümlesi ser oş (15) uy udan uyanup bir  a kınlık düşdi ki  iy sını All h bilir. Kimisi tonun gömlek (16)  anup kir  ollarını pa asına so up ya asını bulmaz.  a a  ıpla   ılıc çeküp (17) taşra çıkar d şm n  anup yoldaşını hel k ider.  hiri kendi de hel k [olır]. Kimi de [362] (1) gömleğin  ann idüp bacağını gömleğin  olına so up u urun bulmaz.  a up  alla  (2)  ılıc elinde taşra çıkar yoldaşını hel k ider. Ve kiminin  ağlına urbası gelmez. Elinde taşra (3)  ı up h ricileri d şm n diyüp hel k ider. Ve kimisi tavlaya varup atını bulmaz  hir (4) atlar bunu depe depe it  l şine d nder rl r. H sıl-ı kel m on kerre yüz bi  hav ric  askeri (5) bu vechle  aba a  adar birbirini hel k itdiler. Müöminler g h g h na ra urup bir nice h rici (6) hel k iderler idi.  ab h olunca müöminler dönüp  ondılar. **Bu c nibden** h riciler birbirini (7) hel k itdiler.  ab h olunca ba dılar ki i lerinde asl  d şm ndan bir kimse yo dur. Hem n (8) bir birini  ırmışlar. Yezid bu h li görünce h y h y idüp biraz ağladı. Andan so ra emri itdi. (9) D v n  urilup hel k olanları h s b itdiler. Elli bi  h rici hel k olmuş. Yezid (10) bunu işidüp daha beter ağlayup periş n oldu. Emri itdi.  ayser-i R m'un elçisini (11) yanına getirüp aytdı: g r benim h limi.  ayser'e benden sel m it. Lutf itsün. Ba a yardım (12) itmege Öasker göndersin diyüp hayli hil atlar virüp gönderdi. Bundan so ra Müseyyeb (13) ile  o  ceng itdiler.  afer bulmadı. Her zam n cengitse hayli h rici hel k olurdu. (14) Müöminler g lip olup hav ric mağl b olur idi. Bir gün Yezid mu tarib olup (15) aytdı: yarın ceng iderim. Ya viririm ya alırım diyüp emri itdi. Ceng nid sı itdiler. (16) C s slar gelüp Müseyyeb'e söylediler. Müseyyeb dağı emri idüp nid  itdiler. Ol gice (17) ge up irtesi gün iki c nibden m  min-i ehl-i im n hav ric-i

ehl-i küfrān atlarına binüp [363] (1) Óalem ve sancağ kaldırup iki Óasker deryā gibi açup meydān kenāruna gelüp iki tarafdan (2) müómin-i ehl-i ģmān ģavārģc-i ehl-i küfrān saf saf alay alay tabur tabur bölük bölük (3) turup nağar-ı ber-meydān itdiler. Nāgāh müóminlerüñ tarafından Müseyyeb Ģāzi naÓra urup Óazm-ı meydān [itdi].

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(4) Ģayķıruben naÓra urdı pehlevān

Kim beni bilmezse bilsin bu zamān

(5) Bende-i Őir-i Ģüdā'yam āŐikār

İbn-i ĶaÓķāÓa'm Müseyyeb nām-dār

(6) Ey Yezid-i bģ-hayā ey dūn-ı dģn

MuŐafā āline oldiñ münkirģn

(7) İtmedüñ Allāh'dan bir lahza pāk

Eylediñ evlād-ı Resül'i helāk

(8) N'eyledi size Ģüseyn ibn-i ÓAlģ

Gördi Kerbelā'da zaĥmet ol velģ

(9) Őulm-ıla bģ-hadd ihānet ķıldıñız

Āline anuñ Óadāvet ķıldıñız

(10) Ne diyesi{ni}z Aĥmed'e yevmü'l-ķıyām

Size laÓnet eyleye hep ģās u Óām

(11) Őāhiren müómin ü müslim oldiñız

İrdi Aĥmed āline bģ-dādiñız

(12) Şavdı anlar zaĥmet-i nevbetlerin

Buldılar Ģaķķ raĥmet-i ģurbetlerin



- (13) Geldi nevbet saña ey la'Önet Yezîd  
Merd iseñ meydânıma gel ey pelîd
- (14) Yâ mübâriz var ise gönder berü  
Ceng idelim anuñ-ıla rû-be-rû
- (15) Bir degül biñ gelse yüz döndürmezem  
Hiç birisini diri göndermezem

(16) Yezîd, Müseyyeb'ün sözünü işidünce Mervân'a aytdı: bu ÖArab'ün sözi baña zehir-i helâldür. (17) Ve semm-i kıtıldür. Bir kimse yok mıdır ki şunuñ meydânına gire. Her kim Müseyyeb'ün başını [364] (1) baña getirür ise ÖIrâk'ı ve ÖIrâk'ın beglüğini aña vireyim diyünce Şâmîler alayından bir âdem (2) adına Mühelhel ibn-i Ziyâd dirler idi. Na'Öra urup Müseyyeb'ün öñin bağladı. Ve aytdı: sen (3) hâricî misin ki halîfeye Öâşî oldıñ. Gel beri atıñdan in. Seni Yezîd'e götireyim. Rikâbın öp (4) günâhıñı Öavf itsiñ. Eger râzı olmazsañ başıñı keserim didi. Müseyyeb bunu işidüp (5) aytdı: ey Mühelhele kınkı dîndensiñ? Ve kimiñ ümmetisiñ didi. Mühelhel aytdı: Dînim İslâm (6) dînidür. Peyğamberim Muhammed'dür didi. Müseyyeb aytdı: Hüseyin kimiñ neslidür didi. Mühelhel aytdı: Muhammed'ün (7) kızınıñ oğludur didi. Müseyyeb aytdı: yâ Muhammed ümmetiyem dîrsiñ kızınıñ oğlunu Kerbelâ'da şusuz (8) niçün şehîd itdiñiz? Bu kınkı mezhebde olur didi. Muhelhel aytdı: ol dañı seniñ gibi halîfeye (9) Öâşî oldı. Seni dañı anuñ [gibi] helâk itmek gerekdür diyüp Müseyyeb'e nîze havâle kıldı. Müseyyeb (10) men'Ö itdi. Bu kerre gürz havâle kıldı. Anı da men'Ö itdi. Kılcı havâle kıldı. Anı dañı men'Ö itdi. (11) Nebbet Müseyyeb'e gelünce yâ Allâh yâ Muhammed yâ ÖAlî diyüp kılcı öyle çaldı ki Mühelhel'i atıyla (12) berâber dört pâre kıldı. Mü'öminler bunu görünce şâd olup Öaleyke Öavnullâh çağrıdılar. (13) Havâric kırkısından eridiler. Müseyyeb meydânda cevlân idüp er taleb itdi. Hâricden (14) her kim girdi ise helâk itdi. Ol gün zevâl vaqtine kadar on hâriciyi helâk itdi. (15) Yezîd bunu görüp emr itdi havâric Öaskerine. On kerre yüz biñ havâric dalkılıc Müseyyeb'ün (16) üzerine hamle kıldılar. Mü'ömin Öaskeri bunu görünce yüz biñ pehlevân Allâh Allâh diyüp (17) hâriciye hamle kıldılar. Mü'ömin-i ehl-i îmân havâric-

i ehl-i tuğyān iki deryā gibi Óasker birbirine<sup>216</sup> [367] (1) Hāracna meliki yaÓni Amasya begi idi. Adına Şemmās dirler idi. Óāyet gürbüz kāfir idi. (2) Anı gönderdi. Şemmās iki yüz biñ küffār ile Naşbin tarafına revān oldu. Yolda müóminlerden (3) kimi buldı ise şehid ider idi. Ki ÓArablar birbirine düşdi. ÓÎsā ümmeti ile Naşāri milletiniñ (4) devleti ziyāde oldu diyü bu sebebden küffār *hezalehumullāhi fi'd-dāreyn*<sup>217</sup> ehl-i İslām'ı bulunca (5) şehid iderler idi. Bir gün Müseyyeb, Naşbin'de oturırken bir nice müóminler gelüp Müseyyeb'ün (6) öginde baş koyup feryād idüp çağrışdılar. Şemmās'ün ahvālinden haber virdiler. Müseyyeb (7) bunu işidip Óaskeri yoqlatdı. Kendinüñ Óaskeri ile etraftan gelen müómin ve havārıçden (8) müómin olan ile yüz elli biñ ādem cemÓ olmuş. Emr itdi. Hemān Naşbin'den çalkup küffāruñ (9) gelecegi tarafa revān oldu. Bunlar gitmekde. Cāsūslar gidüp küffārın geldiğin ve Müseyyeb'ün (10) küffār üzerine gitdiğin Yezid'e söylediler. Yezid bunu işidüp Mervān'a aytdı: sen ne fikr idersiñ? (11) Nice idelim? Süküt idüp ol degül gibi olalım mı? Mervān aytdı: şavāb budur ki ÓAķbe (12) ibn-i Şüreyh'e ādem gönderelim. Üç yüz biñ er ile küffār Óaskerine yardıma gitsiñ. (13) Gürbüz pehlevāndur. MuÓāviyye'nün muhibbidür. Seniñ düstündür. ÓAlı ibn-i Ebı Falib'ün düşmenidür. (14) Müseyyeb'ün hāķķından gelür didi. Yezid bu fikri begenüp mektüb yazup ÓAķbe ibn-i Şüreyh'e (15) gönderdi. Nāme ÓAķbe'ye irişünce oқыup cevābunu añladı. Hemān Süheyl ibn-i Muğire ile (16) Şām'a gelüp Yezid ile buluşdılar. Yezid bunları görünce Müseyyeb'den şikāyet (17) itdi. ÓAķbe aytdı: ey hālıfe ğam yime. Āl-i benı-Ümeyye devletinde emr eyle varayım Müseyyeb'ün başı keseyim. Cihāndan [368] (1) nāmını nişānını ğāyib ideyim diyüp biraz lāflar söyledi. Yezid aytdı: üç yüz biñ Óasker al. (2) Müseyyeb'ün üzerine var. Hāķķından gel didi. ÓAķbe dañı üç yüz biñ Óasker alup Şām'dan (3) göçdi. **Bu cānibden** Müseyyeb Óāzi bir gün giderken karşudan bir nice atlu göründi. Süfyān'a (4) aytdı: var şol ādemler kāfir midür yoħsa hārıç midür yoħsa müómin midür? Eger (5) kāfir yāhūd hārıç ise tut getir didi. Süfyān dañı biñ ādem ile bunlarıñ üzerine (6) varup baķdı ki kırķ kāfir şikāra çıķmışlar. İçlerinde bir begleri var. Hemān Süfyān (7) biñ müómin ile bunları tutup cünlesini Müseyyeb'e getürdi. Müseyyeb kāfirleri görünce şād (8) oldu. ÓAskere emr itdi. Kıondılar. Dıvān idüp kāfirleri getürdiler. Beglerine aytdı: (9) sen kimsin? Ol aytdı: Gerdūs'am. Şemmās'ün pehlevānlarındanam. Şikāra çıķdım idi. Giriftār (10) oldım. Müseyyeb

<sup>216</sup> 365-366 sayfaların olduğu varak eksiktir.

<sup>217</sup> "Allah onları iki dünyada da yüz üstü bıraksın." anlamında Arapça kalıp beddua ifadesi.

aytdı: Şemmās şimdi kãdadur? Gerdūs aytdı: Şemmās şimdi QalŌa-i (11) Őanvır'dedür. Cāsūslar gönderdi. Müseyyeb'ün aĥvālin bilüp de gāfil iken başġın (12) idecek idüñ. Ammā siz kimsiñiz ve beni niçün giriftār itdiñüz. Yoĥsa Müseyyeb siz misiñüz (13) didi. Müseyyeb aytdı: belġ benem didi. Gerdūs ile filān kāfirler baş aġaġı idüp turdılar. (14) Müseyyeb aytdı: ey Gerdūs gel Müslimān ol. Cāniñı cehennemden ĥalās it. Yoĥsa cümle(15)ñizi helāk iderim. Gerdūs bir zamān fikr itdi. Āĥiri Ĥaĥĥ TeŌālā ĥidāyet idüp müōmin (16) ve müslimān oldu. Ol kırĥ kāfir daĥı müslümān oldu. Müseyyeb bunlaruñ müslümān (17) olduĥlarına Őād olup her birine birer ĥilŌat virdi. Andan Őoñra Gerdūs aytdı: ey peĥlevān [369] (1) gel benim sözimi qabūl eyle. Şemmās şimdi gāfildür. Yarın gidelim başġun idelim. Şemmās'ün başını (2) keselim. Mālını yaġma idelim didi. Müseyyeb bunı iŐidünce çadırına elli biñ müōmin ile (3) Süfyān'a iŐmarlayup kendisi yüz biñ müōmin ile gice yarısında qalĥup revān oldılar. Őabāĥ (4) olana qadar QalŌa-i Őanvır'e geldiler. Hemān ceng ĥarb çalup kāfir üzerine yürüdiler. (5) İki yüz biñ kāfir gāfil iken gördiler ki başġun oldu. Her birisi başı qayġusına<sup>218</sup> (6) dūŐup ceng itmege mecālleri qalmadı. Şemmās bu ĥāli görünce hemān atına binüp Müseyyeb'e (7) aytdı: ey nā-bekār gāfil iken başġun itmek ĥüner midür diyüp qılıc ĥavāle qıldı. Müseyyeb, (8) Şemmās'ün qılıcını menŌ idüp dġne daŌvet itdi. Şemmās bunı iŐidüp herze söyledi. (9) Hemān Müseyyeb ġazaba gelüp qılıcı Şemmās'a öyle çaldı ki atıyla kendini dört pāre qıldı. (10) Küffār Ōaskeri bunı görünce Müseyyeb'ün üzerine ĥücūm itdiler. Beriden İslām Ōaskeri görüp (11) tekbġr getirüp Allāĥ Allāĥ diyüp cenge āheng itmege başladılar. Ōġlen oluncaya qadar ĥayli (12) ceng itdiler. Küffār Ōaskeri baĥdılar ki baş gidünce ayaĥ dayanmaz imiŐ münhezim olup (13) qaçdılar. Müōminler küffāruñ kimini qırup kimini eŐir idüp kimini de qoġdılar. Müseyyeb bunı görünce (14) secde-i Őūkr idüp Şemmās'ün çadırına geldi. Taĥtını qılıclayup geçüp oturdu. Muĥammed[‘i] (15) QalŌa-i Őanvır'e gönderdi. QalŌa ĥalĥı Muĥammed ibn-i Zeyd'e qarŐu gelüp taŌġim itdiler. QalŌanuñ miftāĥın (16) getirüp Muĥammed ibn-i Zeyd'e tesliġm itdiler. QalŌa ĥalĥı gelüp cümlesi Muĥammed ibn-i Zeyd'iñ öġinde müōmin ve (17) müslimān oldılar. Müseyyeb Ġāzi'ye niŌmet gönderdiler. Andan Őoñra Müseyyeb Ġāzi emr itdi. [370] (1) Küffāruñ mālını esbābını bir yire cemŌ idüp başda birini Medġne ve Mekke'de olan evvelā ĥazret-i (2) imām Őeyne'l-Ōābidġn'e andan Muĥammed Ĥanefġi'ye andan Abdullāĥ ibn-i Zübeyr'e

<sup>218</sup> Qayġusuna.

gönderüp bākşını müóminlere (3) taqşım itdiler. Müóminler ğanı olup ħayr duÓālar Müseyyeb'e itdiler. Andan soñra QalÓa-i Şanvır'i (4) Gerdūs'a virüp andan soñra müóminler yiyüp içüp Óibādet meşĝül oldılar. El-cemāl-i Muĥammed (5) pür-kemāl-i ÓAlı ve'l-Ĥasanı ve'l-Ĥüseyn Ĥatıcetü'l-Kübrā ve Fātımatü'z-Zehrā'ya virelim. Muĥammed'e salāvāt. Oqıyanı (6) diñleyeni yazanı yazduranı rahmetüñle yarlıĝaĝil yā Ğanı.

Fāóilātün fāóilātün fāóilāt

(7) Vir Muĥammed Muştafā'ya salāvāt

### **Bu Meclis Müseyyeb Ğāzi'nüñ ÓAqbe ile Ceng İdüp ÓAqbe'yi (8) Helāk İtdigini Beyān İder.**

Rāviyān-ı aĥbār ve nāqılān u muĥaddiśān-ı rüzĝār şöyle (9) rivāyet ve böyle ĥikāyet iderler ki Müseyyeb Ğāzi, Şanvır'de oturup Óibādet ider iken (10) Şanvır QalÓası'na tābiÓ olan qaryye ĥalkı ürküp geldiler. Müseyyeb'e aĝlayup aytdılar. ÓAqbe (11) ile Süheyl ibn-i Muĝıre üç yüz biñ ĥavāriç Óaskeriyle gelüp köyleri ĥarāb idüp qanda (12) bir müómin buldı ise başını kesüp şehid itdiler didiler. Müseyyeb bunu işidip emr itdi. (13) ÓAskere ceng ve ĥāzır ol nidāsı çağırdılar. Bir kaç ĝün soñra baqdı ki Şām tarafından tozlar (14) peydāh oldı. Yaĝın gelünce toz içinden üç yüz Óalem üç yüz biñ ĥāricüñ nişānesi belli [oldı]. (15) ÓAqbe ibn-i Şüreyĥ ile Süheyl ibn-i Muĝıre gelüp Müseyyeb'e muqābil bir çayır-ĝāhda qonup ol ĝün (16) ol ĝice diñlenüp irtesi ĝün iki cānibden dıvān idüp ĥārici tarafından ÓAqbe ibn-i Şüreyĥ emr itdi. (17) Bir nāme yazup kendinüñ bir veziri var idi. Fazl dirler idi. Nāmeyi aña virüp Müseyyeb'e gönderdiler. [371] (1) Fazl, Müseyyeb'ün dıvānına gelüp içeri girdi. Yir gösterdiler. Geçüp oturdı. Öĝine taÓām getürdiler. Yidi. (2) İt gibi gegürdi. Andan soñra kalkıp nāmesini Óarız itdi. Müseyyeb nāmeyi alup baqdı ki yazılmış: sen ki (3) Müseyyeb'siñ. Nāmem saña vāsıl olunca maÓlüm ola ki eyi ziyāde serkeşlük eylediñ. İnsāf (4) eyle. Gel beri ĝayri ĥalkı helāk itmekden fāriĝ ol. Yezid'e biÓat eyle. Óİrāk'ı saña vireyim. (5) Eger rāzı olmazsañ qanuñ boynına. Saña bir ĥaber iderim ki cihānda dāstān olır dimiş. (6) Müseyyeb nāmeyi oqıyunca ĝazaba gelüp nāmeyi pāre pāre itdi. Andan soñra emr idüp Fazl'uñ (7) burnın qulaĝın kesüp aytdı: var ÓAqbe'ye söyle evlād-ı Resül'e muĥıbb olsuñ. Eger rāzı (8) olmazsa ĝāfil olmasuñ. Yarın cengdür diyüp Fazl'ı qaqa qaqa dıvāndan çıkardılar. (9) Müseyyeb emr itdi. ÓAsker içinde ceng nidāsı

çağırdılar. **Bu cānibden** Fazl burnı kulağı (10) kesik ÓAķbe'nün dıvānına gelüp ağlayup aytdı: hālime baķ. Seniñ iķün ne hāle girdim (11) diyüp Müseyyeb'ün cevābını söyledi. ÓAķbe bunu işidüp emr itdi. Ĥavāriķ içinde ceng (12) nidāsı itdiler. Ol gice geķüp irtesi gün iki cānibden müómin-i müslimān Ĥavāriķ-i ehl-i küfrān at (13) üzerine geldiler. ÓAlem ve sancaķ kaldırup iki deryā gibi iki Óasker aķup meydān yirine geldiler. (14) İki taraftan şafların simātların düzledüp nażar-ı ber-meydān itdiler. Müóminler tarafından (15) MuĤammed ibn-i Zeyd ibn-i ÓAlı, Müseyyeb'den izin alup hemān at sürüp meydāna girdi. Bunu söyledi:

FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

(16) Ĥayķıruben naÓra urdı ol civān  
NaÓrasından güm güm itdi bu cihān

(17) Kim beni bilmezse bilsin āşikār  
Ben MuĤammed ibn-i Zeyd'em şehsüvār

[372] (1) Ey Ĥavāriķ Óaskeri ey ķavm-i dün  
Ĥanlılarımıñ benim bu günki gün

(2) Ger Óināyet ider ise Ĥaķķ müdām  
Aluram Óemmilerim {i}ķün intiķām

(3) N'itdiñiz Ĥāñ Resül elvādını  
Añmadıñız ķorķmayup ecdādını

(4) Ulu Óemmume Ĥıyānet ķıldıñız  
Küķçük Óemmüme Ĥhānet ķıldıñız

(5) Birini şehid itdiñiz zehr ile  
Birini şehid itdiñiz ķahr ile

(6) Geldi nevbet sizlere şimden-gerü  
Geliñiz ceng idelim rü-be-rü

(7) Bir degül biñ gelse yüz döndürmezem

Hiç birisini diri göndermezem

(8) ÓAķbe bunu işidünce Leyş adlı bir gürbüz hārici var idi. Anı meydāna gönderdi. Leyş, Muḥammed'e (9) yakın gelünce aytdı: ey nā-bekār nice laflar idersin. Er iseñ baña cevāb vir didi. Muḥammed aytdı: (10) ey yigit gel beri evlād-ı Resül'e muḥibb ol. Cāniñ cehennem ğazabından halās eyle. Yezid'e (11) laÓnet eyle didi. Leyş bunu işidüp ğazaba gelüp Muḥammed'e nize ḥavāle kıldı. Muḥammed ibn-i Zeyd (12) Leyş'ün üç ḥamlesin menÓ itdi. Nevbet Muḥammed'e gelünce Leyş'e güz ḥavāle kıldı. Leyş ħorķusından (13) ħalkān ħarşu tutdı. Muḥammed'ün güzine Leyş'ün kalkanı dayanmayup tārmar oldu. Leyş (14) başını ħaçurdı. Atınıñ başına toķınup helāk itdi. Muḥammed meydān başından gelene ħadar (15) Leyş'e at ħalkān getürdiler. Atına binüp kalkanı eline aldı. Leyş atınıñ helāk olduğına (16) Muḥammed'e ħılc ḥavāle kıldı. Muḥammed daḥı aña ḥavāle kıldı. Ḥikmet-i Hüdā Leyş'ün ħılcı buz gibi tağı olup (17) Muḥammed'ün ħılcı Leyş'ün başına uğrayup tā eyer ħaşına varuncaya ħadar iki şaķķ itdi. Havāric [373] (1) Óaskerinden āh u fiġān göge yükseldi. Müómin Óaskeri bunu görüp Óaleyke Óavnullāh śadāsı (2) Óarşa irişdi. Bir hārici daḥı girdi. Anı da helāk itdi. Ḥāsıl-ı kelām Muḥammed ibn-i Zeyd ol gün (3) zevāl vaķtine ħadar yigirmi hāriciyi depeledi. ÓAķbe bunu görüp emr itdi. üç kerre yüz biñ (4) ḥavāric Óaskeri bir uğurdan Muḥammed'ün üzerine at depdiler. Muḥammed bunu görüp dalķılc naÓra (5) urup ḥavāric içine girdi. Ceng itmege başladı. Müseyyeb Ġāzi bunu görüp elli biñ (6) müómin ile hāricilere ḥamle kıldılar. Müómin-i ehl-i imān ḥavāric-i ehl-i tuġyān birbirine ħarşup (7) ħatışup bir Óaķim ceng itdiler. Bir cānibden Müseyyeb Ġāzi elinde ħılc her kime ħalsa (8) helāk ider idi. Bir cānibden Muḥammed ibn-i Zeyd hāriciyi āteş gibi yaķar idi. Üç kerre yüz (9) biñ ḥavāric ile elli biñ müómin aḥşama kadar ceng itdiler. Ḥikmet-i Hüdā müóminler hāriciyi (10) sürüp ÓAķbe'nün üzerine dökdiler. Süheyl ibn-i Muġire bunu görünce ÓAķbe'ye aytdı: emr eyle. (11) Müómin Óaskeri ġālib geldi. Şimdi Müseyyeb Óalem dibine irişürse iş perişān olur. (12) Tabl-ı ārām ħalınıñ didi. ÓAķbe'nün cān başına śıħrayup Óacele emr itdi. Tabl-ı ārām (13) ħalındı. İki Óasker birbirinden ayrı olup ħondılar. Süheyl ibn-i Muġire ħadırına gelüp ħarār (14) itdi. Gice kendi kendine aytdı: eger imām ÓAlī ḥaķķ degül ise Yezid'e müóminler ġālib gelmezdi (15) diyüp hemān eline divit ħalem alup bir mektüb yazdı.

Bir k ulına virüp gice yarısında (16) Müseyyeb'e gönderdi. Ol k ul gelüp n meyi Müseyyeb'e virdi. Müseyyeb n meyi açup ba dı.

(17) Bey n-ı mekt b:

Sen ki Müseyyeb ibn-i  a ka 'sı . Ben ki Süheyl ibn-i Mu ire'yem. Bilmiş ol ki ben [374] (1) Yezid'den fer gat idüp mu ibb-i  l-i Nebi ve  Ali ibn-i eb  Falib oldum. S zime Şahid yarın (2) ceng olunca  A be'n n başını kesüp sa a get r rim dimiş. Müseyyeb bunu işidüp n me (3) yazup aytdı ki: eger sen  A be'n n başını kesüp mümin olursa  ben dağı sa a K fe'n n (4) begliğini vireyim diyüp mekt bı ol k lunu  eline virdi. Bir hil at ve bir t c virüp (5) gönderdi. Ol k ul gelüp n meyi Süheyl'e virdi. Süheyl mekt bı o ıyup Ő d oldu. Ol gice (6) ge p irtesi gün iki dery  gibi Öasker açup meyd n ken rına geldiler. Mümin-i ehl-i im n (7) hav ric-i ehl-i tu y n Şaf Şaf turup na ar-ı ber-meyd n itdiler. Süheyl ibn-i Mu ire  A be'n n [yanına] (8) gelüp koniŐur gibi olup kılıc çıkarup  Akbe'ye hav le iderken  A be'n n kulları sez p (9) Süheyl' n üzerine hamle kıldılar. Süheyl' n kulları dağı kılıc çeküp  A be'n n kulları ile (10) karışup ceng itmege başladılar. Bunu Müseyyeb görünce hem n yüz elli bi  mümin  askeri (11) ile hav rice hamle kıldılar. Biraz ceng idüp hayli h rici hel k oldu. Hav ric  askeri (12) zeb n olup ka ma a yüz tutdılar. Süheyl,  A be'n n başını kesüp niçe[ye] dikdi. Müseyyeb'e (13) karşu varup  A be'n n başını Müseyyeb' n atınu  ayağı altına atıvirdi. Müseyyeb (14) bunu görüp Süheyl'e hayr du  lar itdi. H ricler t rm r oldu. Müminler bunu görüp (15) secde-i Şükr itdiler. Müseyyeb dağı secde-i Şükr idüp to rı  A be'n n çadırına (16) geldi. Tahtını kılıc layup ge p oturdu. Emr itdi. Müminler h rici  m lını esb bını cem  (17) idüp beŐde birin Zeyne'l- bidin Mu ammed H nefi ve  Abdullah ibn-i Zübeyr içun koyup  alanını [375] (1) müminlere taŐŐim itdi.  A be['n n] her nesi var ise c mlisini Süheyl'e virdi. Yimege içmege meŐ l (2) oldılar. Birkaç günden Őo ra Müseyyeb  askerine i  zet virüp her birisi mek nlarına gitdi. (3) Gerd s'ı  al a-yı Őanv r'de koyup kendisi S miriyye'ye gelüp kar r itdi. Er cem l-i Mu ammed p r kem l-i (4)  Ali, H san'ı, H sey'n'i belleyene virelim Őal v t. O ıyanı di leyeni yazanı yazduranı rahmetünle (5) yarlı a ıl y  Gani.

F  il t n f  il t n f  il t

Vir Mu ammed Muştafa'ya Őal v t

(6) **Bu Meclis Yezîd ibn-i Mu'âviyye'niñ Helâk Oldıgın Beyân İder.**

Kelâm-ı manzûm:

- Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
- (7) İşit imdi bir Ôacâyip hoş-ħaber  
Kim ne dimiş râviyân-ı mu'ôteber
- (8) Râviler bunda rivâyet itdiler  
Her birisi bir ħikâyet itdiler
- (9) Velâkin aradım buldım ŝahîĥin  
Kitâb içre inşa itdim ŝarĥin
- (10) Ki benden ŝoñra ola yâdigârim  
Du'â ile añılmağ ola kârim
- (11) Gel imdi sen daĥı her mâh u her sâl  
Ŗalâtı Muştafâ'ya eyle irsal

(12) Râviler şöyle rivâyet ve böyle ħikâyet iderler ki Yezîd ibn-i Mu'âviyye, ÔAkbe ibn-i Ŗüreyĥ[‘i] (13) Müseyyeb’üñ üzerine gönderünce Ŗâm’da kendinüñ bir sarâyı var idi. Yüz bedâl nerdibân ile (14) çıkılur idi. Yezîd şarâb içecegi zamân ol kaŝr-ı a'ôlâya çıkup Ôiŝ u nüş ider idi. (15) Bir gün gine muŝâĥiblerin cem' idüp şarâb âlâtını alup ol sarâya çıkdı. Otağı (16) ħurup şarâb içmege meşğül oldılar. Bir zamândan ŝoñra serĥoŝ olup kelleleri germ (17) ĥatırları nerm aĥ yüzli ħara gözli mu'ânîler gelüp ħânûnları mücibince tanburin ħulağın [376] (1) def'üñ yüzine tabıncılar urup nâle-i nâya âheng itdiler. Gâĥ seyr-i isfahâni gâĥ (2) ĥicâzide karâr itdiler. Yezîd-i Pelîd Ôiŝ u nüş germiyyetinden gâĥ mest gâĥ medĥoŝ gâĥ bi-ħoŝ-i (3) serĥoŝ iken cûŝ u ĥurûŝ-ı raĥŝa girüp ħudret-i Rabbâni ve ĥikmet-i Yezdâni ve ħazâ-i (4) âsmâni irişüp Yezîd-i Pelîd’üñ ayağları kayup yüz bedâl nerdivândan aşağı (5) yüklü merkeb gibi yuvarlandı. Aşağı düşünce cânı ardından çıkup cehenneme Ôacele gitdi.

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün



- (6) Fālib-i dünyā durur gör bugün<sup>219</sup>  
Cānına nār-ı ecel urdı düğün
- (7) Dünyāda hürd itdi āl-i Ahmed'i  
Buldı Óāķıbet Óazāb-ı sermedi
- (8) Bir'ki gün gerçi riyāset eyledi  
Kendi cānına ihānet eyledi
- (9) Māl ü mülke ğırre oldı ķaltabān  
Az tamaÓ itdi añā çoķca ziyān
- (10) Dünyā için ahreti terk eyledi  
Nār-ı dūzahda yirin berk eyledi
- (11) Ey birāder ğāfil olma Óāķil ol  
Ĥubb-ı dünyā eyleme sen kāmil ol
- (12) Fālib ol o şeyóe kim bāķı ola  
Bāri anuñ ĥüsn-i ahlākı ola
- (13) Dünyānuñ zehirlidür lezzeti  
Ķalb ölür anuñ da irer zilleti
- (14) Dünyā bir mekr idici melÓün imiş  
Ĥubb-ı dünyā eyleyen mağbūn imiş
- (15) Ĥubb-ı dünyādur ruóüs-ı seyyiÓāt<sup>220</sup>  
Böyle didi faħr-ı cümle kāóināt
- (16) Meyl-i çife eyleme budır śavāb

---

<sup>219</sup> Vezin bozuk.

<sup>220</sup> Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır. Beyhakî: 10501.

Cifenüñ täliblieri olur kilâb

- (17) Evvelâ giryân ider dünyâ seni  
ÓĀķıbet bî-cân ider dünyâ seni

[377] (1) Žāhiri Óayn u Óinādur renc-i ğam  
Bātını cevr ü cefādur žulm sitem

- (2) Dünyāya cāóiz degüldür iÓtimād  
Žulmı çoķdur öyle eyle iÓtiķād

- (3) Dünyā tolı mekr ile ğavgā imiş  
Turduğınca bir ķurı sevdā imiş

- (4) Görmiyen bir cūbce dünyā gencini  
Eyledi meóvā ferāğat küncini

- (5) Gel ferāğat eyle dünyādan müdām  
ÓIřķ-ıla di eśselātü vesselām

(6) CāmiÓü'l-Ĥikāye-i Šāĥib'de rivāyet iderler ki tārĥ-i hicretiñ altmış dört (7) yılınıñ Šafer ayınıñ dördünci günü Yezid helāk oldu. Šām'da defn itdiler. Fārĥ-i (8) hicretiñ altmış birinde Receb ayında bîÓat olundu. Üç yıl beř ay idi. ÓÖmri (9) otuz altı yıl dört ay idi. Ammā Šāĥĥ-i Āšār yaÓı Tevārĥ-i Asāĥibi'l-Edeb'de (10) aytdur: altmış dördüñ RebĥiÓü'l-evvelinde helāk oldu. Müddet-i velāyeti üç yıl (11) on aydur. Šadıķu'l-Akvāl'da mervüldür ki Yezid ibn-i MuÓāviyye'nüñ bir oğlı var idi. (12) ŠāÓir, kāmil, Óālim ve Óāmil ve fāzıl kimse idi. Müómin, müóecced, süññi, müslimān [idi]. (13) Adına Ĥālid ibn-i Yezid dirler idi. Bir zamān Mervān'nuñ oğlı ÓAbdumelik meclisinde (14) ittifaķ [itmiş idi]. Yūsuf-ı Haccāc daĥı ol meclise geldi. Ešnā-i kelāmda Ĥālid ibn-i Yezid, (15) Ĥaccāc'a aytdı: nā-ĥaķķ yire ehl-i islāmı niçün helāk idersiñ? Allāhu TeÓālā'dan (16) ķorķmaz mısıñ didi. Yūsuf Ĥaccāc aytdı: řol zamāna dek ehl-i islāmı (17) helāk ider seniñ atanüñ serĥořluķdan düşüp helāk olduğını bilür

[378] (1) kimse qalmayana qadar didi. Hâlid bunı işidüp gayri söz söylemege mecâli qalmayup (2) sükût oldı. Bu rivâyetiñ sıdğına şekk yoqdur.

**Bu Kıssa La'net Söylemesinüñ (3) Ahvâlini Beyân İder.**

Mefâ'ülün Mefâ'ülün Fe'ülün  
Elâ ey şehr-i 'Öilmiñ pâsbânı  
Nedür diñle cihâmiñ nüktedâni

(4) Gerekli söz durur diñle sen anı  
Günâhdan pâk iderseñ hâs u 'Öâmı

(5) Şu söz ki hâqq ola diñle sen anı  
Göñülden sen aña tut güş-1 cânı

(6) Şağın bātın söze tutma kulağıñ  
Dilerseñ rüşen ola cân çerâğın

(7) Ehâdiş-i Nebi'den diñle aqvâl  
Saña şerh ideyim güş eyle her hâl

(8) İmâm-1 Faħri Râzi rahmetullâh  
Kitâbetde rivâyet itdi ol şâh

(9) Kim ol durur risâle-i hâqqıkat  
Kim oldur fâzıl-1 ehl-i şeri'at

(10) Kelâmı kuvveti kuvvet-i cândır  
Hemişê râhat-1 rûh-1 revândır

(11) Ne kim didi ise halkın imâmı  
Saña şerh ideyim diñle kelâmı

(12) Ne şiriñ söz nice ra'önâ haberdür

Cihān halkı yanında muŖteberdür

(13) Gel imdi sen dađı tut gūş ile cān  
Saña şerh ideyim bir bir hep beyān

(14) Muĥammed rūhına sen dađı her bār  
Şalāt ile selāmı eyle irsal

(15) İmām-ı Faĥr-ı Rāzı rahmetullāhi Ŗaleyh rivāyet ider ki cānı olmayana ve ĥayvān olana (16) laŖnet itmek ğıybet itmekdür. Nitekim Sultān-ı Enbiyā buyurmuş ki *el-miŖmine bi'l-leŖān*<sup>221</sup> (17) lāyık degüldür ki müŖmine laŖnet idici ola. O sādıķu'r-rivāyet yaŖni Ŗİmrān ibn-i [379] (1) Ĥuśayn rađiyallāhu Ŗanhu aytdur: bir zamān ĥazret-i R[es]ūlullāh Ŗaleyhisselām atına binüp (2) bir cānibe Ŗazm itmiş idi. İttifāķ bir ĥatun devesinden düşüp laŖnet itdi. Ĥazret-i (3) Resūl aytdı: deveniñ üstündekini alıñ. Ĥurb-ı Ĥaķķ'dan ıraķ oldı didi. Ol deve (4) ol zamāndan Ŗūryān yürüdi. Hiç kimseyi incitmedi didi. Enes ibn-i Mālik rađiyallāhu Ŗanhu: (5) Resūlullāh ile bir kimse deve[ye] binüp seyr iderken ol şahs devesine laŖnet itdi. Ĥazret-i (6) Resūl Ŗaleyhisselām aytdı: yā ŖAbdullāh bizim seyrānımızda laŖnet olunmuş deve ile laŖnet (7) Ŗibādetde Ĥaķķ TeŖālā'dan ıraķ olmaķdur. Bu cāŖiz degüldür. Ĥaķķ TeŖālā ıraĝ şıfāt (8) ğıybet ile şıfatlanan kimseye cāŖizdür. Bu ğıybet dağı üç nevŖdür. Biri küfr biri bidŖat (9) biri fişķdur. Bu üç kısmıñ üç mertebesi var. Evvelki vaşf aŖmāline (10) göre laŖnet itmekdür. CemŖiŖ kāfirlere laŖnet demek gibi. İkindisi işlegine laŖnet cāŖizdür. (11) Ehl-i bidŖatıñ işlegine laŖnet itmekde tehlike ve şibh vardur. Kötü işlegi kimler (12) işledigi maŖlüm degüldür. Lāyık ve münāsib budur ki insānı ehl-i bidŖatıñ envāŖına (13) laŖnet itmekden menŖ olına. Zırrā ehl-i bidŖatıñ işlegi maŖlüm olmaķda nizāŖ olup (14) insānuñ arasında fesād olur. Üçüncü mertebesi oldur ki bir ādemi muŖāyene idüpde laŖnet (15) itmek gibi. YaŖni şol kimseye ki şerŖen laŖnet itmek cāŖizdür. Meşelā FirŖavn laŖnetullāhu (16) Ŗale'l-ķavmi'l-kāfirin ve bu vechle laŖnetullāhu Ŗale'l-ķavmi'l-kāfirin demek cāŖizdür. Zırrā (17) Ŗayān beyāndur anlaruñ küfri ile helāk olduķları. Ammā şol kimse ki ĥayātdadur.

<sup>221</sup> Kāmil bir mümin sövmez, la'net etmez, fāhiş harekette buunmaz, çirkin söz kullanmaz. Şeklindeki Hadis-i Şerif'in kısaltması. Tirmizî: 1977.

Yaḥūd<sup>222</sup> [384] (1) olanı qatlı itdiler. Şām diyārında üç ayda altı biñ müómin şehid itdiler. Mervān'ın (2) İmāre-i Havāric-i Faberiyye'de meşhürdür ki Mervān ibn-i Ḥakem Óāleme ḥākim olunca ÓAmr ibn-i SaÓd (3) Mervān ile biÓat itmeyüp aytdı: hilāfete ben senden evlāyım. Zırā benim atam Beni-Ümeyye'nün (4) seyyididir. Ve hem ÓAmr ibn-i SaÓd'un dört biñ kulu var idi. Cümlesi kılcı çeküp kaşd-ı Mervān (5) itdiler. Mervān bunu işidünce ÓAmr ibn-i SaÓd'a müdārā itmek lāzımdur diyüp ādem gönderdi. (6) Aytdı: sen bizim seyyidimizsiñ. Ben pır olmışam. Bir kaç günlük Óömrüm qalmışdur. Eger lutf (7) idüp aramızda fitne olunmayup ferāgat iderseniz benden soñra seni veliyyü'l-Óahd idem (8) didi. ÓAmr ibn-i SaÓd bu qavle rāzı olup karar tutdı. ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr Mekke'de idi. Mervān'a (9) biÓat olunca aytdı: hilāfet benimdür. Zırā benim atam kātib-i Resülullāh'dur. Vālidem tarafından (10) ceddım Ebübekr-i Síddık'dur. Ve anam anası Şafıyye bint-i ÓAbdulmuttalib'dür. Bu seyyid ehl-i (11) Ḥicāz ve ÓIrāk ve Ḥorasān ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e biÓat itdiler. Ehl-i Şām ve Mısır ve Ermeniyye (12) Mervān ibn-i Ḥakem'e biÓat itdiler. Ve Muḥammed Ḥanefı küşe-i ferāgatda Óibādet-i Ḥaqq'a meşgül (13) idi. Mervān ölünce yirine oğlu ÓAbdumelik ḥālife oldu. SaÓd mahrüm qaldı. Mervān'a (14) biÓat olunca işitdi ki Mekke'de ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr hilāfet daÓvāsın idüp ḥaylı ādem (15) anuñla biÓat itmiş. Melül u mahzün olup Şām'un büyüklerini yanına cemÓ idüp müşāvere (16) itdi. Düşmān bir iken iki oldu. Sāmiriyye QalÓası'nda Müseyyeb Mekke'de ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr (17) bunların şerrinden nice idelim didi. Her taraftan birer söz söylediler. Āḥir bunu şavāb gördiler ki [385] (1) etraf-ı Óāleme nāmeler pārekendi ideler. ÓAsker cemÓ idüp evvel Sāmiriyye'de Müseyyeb'i helāk ideler. (2) Andan soñra Mekke'ye varup ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr ile ceng ideler. Mervān bu fikri şavāb görüp (3) emr itdi. Nāmeler yazup etraf-ı Óāleme pārekendi itdiler. İki ay içinde toquz kerre yüz biñ (4) Óasker cemÓ itdiler. Evvelā bir nāme yazup Müseyyeb'e gönderdiler. Müseyyeb Sāmiriyye'de oturur iken (5) Mervān'un nāmesi gelüp Müseyyeb'e vāsıl oldu. Müseyyeb nāmeyi alup mütālaÓasına meşgül (6) oldu.

Beyān-ı nāme:

<sup>222</sup> 380-381-382-383. sayfalar eksiktir.

Sen ki Müseyyeb'siñ. Nāmem saña vāsıl olunca bilmiş olasın ki şimdiki (7) zamānıñ halıfesi benem. Gelip baña bıŕat idesiñ. Ve Hüseyn'ün oğlı Zeynel-Ŗābidj'n'i (8) tutup baña getüresiñ. Eger buña rāzı olmazsañ bı-hadd Ŗasker cemŖ itmişim. Üzerine giderim. (9) Ne seni qoram ve ne saña tābiŖ olanı qoram dimiş. Müseyyeb aytdı: var Mervān'a söyle. Ol (10) qanda hilāfet qanda? Ol bunda gelmek lāzım degül. Hāzır olsuñ. İşte vardım (11) didi. Andan soñra müŖmin beglerini cemŖ idüp meşveret idüp her birine istimālet (12) virüp emr itdi. Kendine tābiŖ olan memleketlere nāmeler gönderüp Ŗasker cemŖ itdi. (13) Andan soñra hēsāb itdiler. Yüz elli biñ Ŗasker cemŖ olmuş. Müseyyeb Gāzı emr itdi. (14) Sāmiriyye'den qalkıp Şām yolına revān oldılar. **Bu cānibden** mektüb getüren elçi gelüp (15) Müseyyeb Gāzı'nıñ sözlerini Mervnān'a söyledi. Mervān bunu işidüp emr itdi. Şām'dan (16) geçüp Sāmiriyye yoluna revān oldılar. Günlerde bir gün iki Ŗasker Nasbin šahrāsında (17) irişüp birbirine qarşu qondılar. Ol gün ol gice geçüp irtesi gün elçileşüp [386] (1) ceng itmege qarār virüp iki cānibden Ŗaskerlerine ceng nidāsı itdiler. Ol gün ol gice (2) geçüp irtesi gün güneş qulle-i qāfdan baş gösterüp Ŗālemi nūr ile münevver eyledi. İki cānibden (3) müŖmin-i müslimān havāric-i ehl-i tuğyān cümlesi atlarına binüp iki deryā gibi Ŗasker aqıp meydān (4) kenārına gelüp saf saf alay alay tabur tabur bölük bölük turup nazar-ı bermeydān (5) idüp turdılar. Havāric tarafından bir hārici Ŗazm-ı meydān itdi. Adına Veys ibn-i Hāmire dirler. (6) MüŖminlerden Süfyān ibn-i Šābit Ŗazm-ı meydān itdi. Bir qılıc urup Veys'i helāk itdi. Mervān (7) bunu görünce emr itdi. Yüz biñ havāric qılıc çeküp Süfyān'a hücüm itdiler. Müseyyeb Gāzı bunu (8) görüce emr itdi. Otuz biñ müŖmin tekbır getirüp havāricē hamle qıldılar. Yüz biñ havāric Ŗaskeri (9) otuz biñ müŖmin Ŗaskeri birbirine qarışıp qatışıp bir Ŗazım ceng itdiler. Hikmet-i Hüdā (10) müŖminler havāricē gālib gelüp sürüp Mervān'ün üzerine döktiler. Mervān bunu görüp (11) iki yüz biñ hāriciye emr itdi. Süfyān'ün üstüne hücüm itdiler. Haylı müŖmin şehid itdiler. (12) Süfyān'ı Müseyyeb'ün üzerine döktiler. Müsayyeb bunu görüp otuz biñ müŖmine emr itdi. (13) Süfyān'a yardım idüp haylı havāric helāk itdiler. Süfyān gayrete gelüp havāric Ŗaskerine (14) hamle qıldı. Nice hārici helāk itdi. Havāric Ŗaskeri zebūn olup Mervān'ün üzerine (15) döküldiler. Mervān bunu görüp iki yüz biñ hāriciyi dañı gönderdi. Süfyān'ün üstüne (16) hamle qıldılar. Haylı müŖmin şehid itdiler. Ve Süfyān'ı zaħm-dār itdiler. Atını düşirüp (17) Süfyān'ı yaqaladılar. Etrāfdan qılıc üşirüp Süfyān'ı şehid itdiler. *İnnā lillāhi ve innā* [387] (1) *ileyhi raciŖūn*. Andan Süfyān'ün başını kesüp cüdāya dikdiler. MüŖminler biraz görünce (2)

sınıp Müseyyeb Ğāzi'nün üzerine döküldiler. Müseyyeb, Süfyān'ın şehid olduğunu (3) bilüp āh idüp kılıc çeküp ra'Ōd-vār na'Ōra urup bākı kalan mü'ominler ile el bir (4) idüp kendini havāric Ōaskerine urdı. Nerre ecdelhā gibi kime çalsa helāk (5) ider idi. Ve kimini depre çalup dört pāre ider idi. Kimini muharraq çalup bir baş bir kol (6) ile havāya gider idi. Anı da havārici sayup Mervān'ın üzerine dökdi. Mervān bunu (7) görüp Bulğar'ın yüzine bakdı. Meded istedi. Şāh-ı Bulğar emr itdi. Cemī'Ō Ōasker (8) Müseyyeb'ın üzerine at sürdiler. Mü'omin-i ehl-i imān havāric-i ehl-i küfrān birbirine (9) qarışup katışup bir Ōažim ceng itdiler. Müseyyeb Ğāzi genç arslan gibi ğıçğırup (10) bād-ı şar şar gibi havāric içine girdi. Her kime çalsa helāk ider idi. Bu vechle (11) saflar söke söke kelleler dōke dōke Bulğar Ōaskerinin içine girdi. Nicesini helāk (12) itdi. Nāgehān kazā-yı āsmān irişup etraftan havāric Ōaskeri oğ atup atını şehid (13) itdiler. Müseyyeb dahı çok zaħm-dār olup ceng itmege mecālī kalmadı. Etraftan kılıc (14) urup Müseyyeb'i şehid itdiler. *Innā lilāhi ve innā ileyhi rāci'Ūn*. Mü'ominler Müseyyeb'ın şehid (15) olduğunu görünce her birisi bir tarafa revān oldılar. **Bu cānibden** havāric Ōaskerine Müseyyeb'ın (16) başını kesüp cezā itmek istediler. Şāh-ı Bulğar rāzi olmadı. Aytdı: hayfdur bunun gibi (17) pehlevānın başını kesmek diyüp aytdı: Ōaceb bu pehlevān kimiñ için ceng ider idi. [388] (1) aytdılar: Ğüseyn ibn-i ŌAlī için ceng ider didiler. Şāh-ı Bulğar mü'omin idi. Bunu işidünce (2) āh [u] figān idüp ağladı. İtdigi işe peşimān oldu. Emr itdi. Müseyyeb'ın meyyitini tabuta (3) koyup giceye kadar sabr itdi. Gice olunca emr itdi. Cümle Ōasker ile çadırlarını yükledüp (4) Mervān'ın Ōaskerine bir şeb-hūn idüp Ōazm-ı Bulğaristan itdi. Günlerde bir gün Bulğar'a (5) geldi. Bir hoş yüksek çayır-gāh yire Müseyyeb'i defn idüp üstüne türbe yaptı. Silāhın (6) başı ucına asdılar. **Bu cānibden** Mervān ibn-i Ğakem Müseyyeb'ın şehid olduğına mü'ominlerin (7) münhezim olduğına şād oldu. Naşbin'den geçüp Şām'a geldi. Bir kaç günden soñra ziyāde haste (8) oldu. Yirine oğlı ŌAbdumelik'i veli'Ōahdı itdi. İmāreti aña ismarladı. Havāric büyüklerinden (9) kim var ise ŌAbdumelik'e bi'Ōat itdiler. Mervān helāk oldu. Şām'da defn itdiler. Tārīh-i (10) hicretin altmış dördüncü yılınıñ Cemāziye'l-evvelinin evvelinde Mervān'a bi'Ōat olundu. Altmış (11) Ramazan'da helāk oldu. Şām diyārını ŌAbdumelik'e teslim kıldı. Oğıyanı diñleyeni (12) yazanı yazduranı rahmetünle yarlıgağıl yā Ğani.

Fā'oilātün Fā'oilātün fā'oilāt

Vir Muhammed (13) Muştafā'ya salāvāt

**Bu Meclis Muhtâr'ũn Kûfe'ye Girüp ÓUbeydullâh ibn-i Ziyâd'ı Helâk (14) İtdigin Beyân İder.**

Rivâyet iderler ki Yezîd ibn-i MuÓâviyye helâk olunca ehl-i Hîcâz (15) ve Yemen ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'e bîÓat idüp emrine muţîÓ oldılar. Bir zamândan soñra (16) ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr işitdi ki Mervân ibn-i Hâkem ehl-i İslâm'a şaşd idüp hâricî (17) cemÓ ider imiş. ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr, Mekke ve Medîne büyüklerini yanına cemÓ idüp müşâvere [389]<sup>223</sup> (1) idüp bunu şavâb gördiler. Muhtâr ibn-i ÓUbeyd'e âdem göndereler. DaÓvet ideler. Ve Yemen'de Neçhî (2) Qabîlesi'nde Mâlik Ecdâr'ũn büyük oğlu İbrâhim ile oğlu Hâris'i daÓvet ideler. ÓAbdullâh ibn-i (3) Zübeyr bu fikri begenüp emr itdi. Nâmeler yazup bir bir Fâóif'de Muhtâr'a ve birin Neçhî'de (4) İbrâhim'e ve oğlu Hâris'e gönderdiler. Muhtâr, CaÓberiyye QalÓası'ndan halâs olunca (5) Fâóif'e gelüp bir kaç gün diñlendi. Meger Şimr Zilcevşen, Basra cenginden kaçup Fâóif'de (6) qarâr itmiş idi. Şimr'ũn iki Óavratı var idi. Biri Muhtâr'ũn kız qarındaşı idi. Birisi de (7) hâricî kızısı idi. Muhtâr'ũn hemşiresi müómin oldığından Şimr aña cezâyı çok ider idi. (8) Muhtâr, Fâóif'e gelünce kız qarındaşı Şimr'den Muhtâr'a şekvâ itdi. Muhtâr gâzaba gelüp (9) Şimr'ũn evine geldi. Şimr, Muhtâr'ũn kendine şaşd itdigin añlayup ayak yolına kaçdı. (10) Muhtâr, Şimr'i aradı bulmadı. Muhtâr'ũn hemşiresi Muhtâr'a ayak yolunu gösterdi. (11) Muhtâr ayak yolına gidüp Şimr'i buldı. Hemân orada başını kesdi. Alup taşra (12) çıkdı. Bir sini üzerine koyup qarâr itdi. Meger Şimr'ũn bir nice evlâdı var idi. Birisi (13) içeri girdi. Sinide babasınıñ başını görünce ağladı. Muhtâr bu ođlanuñ ağladığın (14) görünce gülüp aytdı: Hâzret-i İmâm Hüseyn'i şehîd itdiđiñi görünce sevinirdiñiz. Şimdi (15) babanuñ başını görünce ağlarsıñ diyüp hemân yirinden kalkup amân virmedi. (16) Ođlunu dağı helâk itdi. Andan soñra ehl-i Fâóif, Muhtâr'a tâbiÓ oldılar. Bir zamân böylece (17) qaldılar. Günlerde bir gün Muhtâr'a gelüp aytdılar ki ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr'den âdem geldi [390] (1) didiler. Muhtâr emr itdi. Ol âdemi alup getürdiler. Muhtâr nâmeyi oğdı. Bağdı ki kendini daÓvet (2) itmişler. Hemân hâzır olup üç biñ Fâóif ÓArab ile revân oldı. Günlerde bir gün (3) Mekke'ye gelüp ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr ile buluşdı. Ešnâ-i kelâmda ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr, Muhtâr'a (4) aytdı: senden dilerim ki benimle bîÓat idüp benim ser-Óaskerim olup şankı canibe günde dirsem (5) gidesiñ didi.

<sup>223</sup> Der-kenar: Şimr'ün ayak yolında başının kesildigidür.



Muhtâr aytdı: bir kaç şartım var. Eger kabûl iderseñ saña muhtâ oluram. (6) Biri budur ki ÓAlî ibn-i Ebî Fâlib'ün evlâdına düşmân olmayasñ. Ve biri budur ki Kûfe'yi (7) baña viresiñ. Ve seniñ huzûriña varmağ murâd olduğda kimse mâni' olmaya. ÓAbdullâh (8) ibn-i Zübeyr, Muhtâr'ün şartını kabûl itdi. Muhtâr ÓAbdullâh'a bî'at itdi. Mâlik Ecdâr'ün (9) büyük oğlı İbrâhim ve anuñ oğlı Hâriş ile beş biñ Yemen ÓArabıla geldi. ÓAbdullâh'a (10) bî'at itdi. Bunu görünce ÓArab'ün pehlevânları taraf taraf gelüp her biri Óasker ile ÓAbdullâh (11) ibn-i Zübeyr'e bî'at itdiler. Üç ayda elli biñ mü'emin müslimân cem' oldu. Şol vaqt kim Mervân (12) ibn-i Hâkem helâk olup yirine oğlı ÓAbdumelik tahta geçmiş idi. ÓAbdullâh ibn-i Zübeyr (13) qarındaşı Mus'ab'a otuz biñ er koşup Hôrasân'ı zabt itmege gönderdi. Muhtâr'a (14) yigirmi biñ er koşup Kûfe'yi, Basra'yı ve Bağdat'ı zabt itmege gönderdi. Meger ol zamân (15) ÓUbeydullâh ibn-i Ziyâd, Kûfe'de idi. Muhtâr'ün geldigini işidünce cân başına sıçradı. (16) Hemân elli biñ havâriç hâmler idüp şehriñ taşrasında çadır kurup qarâr [itdiler]. (17) Günlerde birgün Muhtâr Kûfe'ye geldi. ÓUbeyd'ün qarşusunda qondı. Ol gün ol gice diñlenüp [391] (1) irtesi gün elçileşüp cenge qarâr virdiler. İki cânibden Óaskerlerine ceng nidâsı idüp (2) mü'emin-i müslimân havâriç-i ehl-i tuğyân esbâblarını giyüp hâzır itdiler. Ol gice geçüp sabâh oldu. Güneş (3) kulle-i kâfdan baş kaldırıp Óâlemi nûr ile [münevver] eyledi. İki taraftan mü'emin-i müslimân havâriç-i ehl-i (4) tuğyân atlarına binüp Óâlem ve sancağ kaldırıp iki deryâ gibi Óasker aqup meydân (5) kenârına gelüp saf tutup nazâr-ı ber-meydân itdiler. Mü'emin tarafından hemân Muhtâr kendi (6) at sürüp na'ra urdı. ÓAzm-ı meydân itdi. Ve ağızın açup bu beyti oqudı:

Kelâm-ı manzûm:

- Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
- (7) Hâykıruben na'ra urdı pehlevân  
Na'rasından güm güm itdi bu cihân
- (8) Kim beni bilmezse bilsñ bu zamân  
Benem Muhtâr-ı pîr-i pehlevân<sup>224</sup>

<sup>224</sup> Vezin bozuk.

- (9) andasiñ gel ey Ubeyd ibn-i Ziyād  
āhib-i Hā'a hāsed ehl-i fesād
- (10) Merd iseñ gel ceng idelim rū-be-rū  
açma avratlar gibi elden girü
- (11) Hle ile i idem ŗanma bugün  
Cāniña ursam gerek bugün dögün
- (12) Hle ile āl-i Resūl'i ıldıñ ŗehid<sup>225</sup>  
Eylediñiz Kerbelā'da ey pelid
- (13) İtdigiñ i ŗanma kala yanıña  
İdeyim dürli cezālar cāniña
- (14) Hle ile bende çekdiñ sen beni  
Ākäre atlı ideyim ben seni
- (15) Gürz ile yardıñsa arnımı eger  
Öldüreyim ben seni andan beter
- (16) Merd iseñ ger meydāna gel bu zamān  
açmağıl meydāna gel ey altabān
- (17) atlı idesiñ sen beni ya ben seni  
İkimiz ayırd olalım ey deni
- [392] (1) Seniñ ecelin iün ey pür-fiten<sup>226</sup>  
Arada kimse helāk olma neden

---

<sup>225</sup> Vezin bozuk.

<sup>226</sup> Vezin bozuk.

(2) ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād, Muhtār'ın sözünü işidüp Óar itdi. Bi'z-zarūri meydāna girdi. (3) Hemān muhtār'a gürz havāle kıldı. Muhtār menÓ itdi. Bu kerre ÓUbeyd niže havāle kıldı. (4) Muhtār gine menÓ itdi. ÓUbeyd alamadıgına gücenüp gāzabla kılıc havāle kıldı. Muhtār (5) anı da menÓ itdi. Nevbet Muhtār'a gelünce kılıcın Óüryān idüp yā Allāh yā Muḥammed yā ÓAlı (6) diyüp hemān ÓUbeydullāh'ın kıfasına çaldı. ÓUbeyd yukarı çeñesini kıfası (7) ile alup murdār gögdesi yire it ölüşi gibi düşdi. Bunı müóminler görüp Óaleyk (8) çağrışdılar. Hemān Muhtār şahin gibi sıçrayup atından indi. ÓUbeydullāh'ın başını (9) kesüp cüdāya dikdi. ÓAlem dibine gönderdi. Havāriç Óaskeri bunı görüp birbirine aytdılar: (10) ÓUbeyd helāk oldı. Şimden-şoñra biz kimiñ için ceng idelim diyüp cümlesi tarmār [oldılar]. (11) Ve kimisi gelüp müómin olup Muhtār'a mütiÓ oldılar. Muhtār bunı görüp secde-i şükr (12) idüp şād oldı. Çadırına gelüp emr itdi. Havāriç Óaskerinün mālını esbābını (13) yağma idüp müóminler gāñı olup Muhtār'a hayr duÓālar itdiler. Andan şoñra Kūfe halkı gelüp (14) Muhtār'ı şehre göturdiler. ÓUbeydullāh'ın sarāyını Muhtār'a teslim itdiler. Büyük küçük kim (15) var ise gelüp Muhtār'a biÓat itdiler. ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'i halıfe bildiler. Müómin (16) oldılar. Bir kaç gündən şoñra Bağdād ve Baśra halkı ÓUbeydullāh ibn-i Ziyād'ın helāk oldıgını (17) işidüp Muhtār'ı ihtiyār itdiler. Şehrlerin Muhtār'ın ādemine teslim itdiler. ÓAbdullāh [393] (1) ibn-i Zübeyr'ün halıfeligine rāzı oldılar. Muhtār bu fetḥi ÓAbdullāh'a Óarz itdi. ÓAbdullāh ibn-i (2) Zübeyr bunı okıyup şād oldı. Muhtār'a duÓālar idüp hiÓatlar gönderüp hizmetüne (3) er gibi ol didi. Okıyanı diñleyeni yazanı yazduranı rahmetünle yarlıgāgıl yā Ğañı.

(4) Fāóilātün fāóilātün fāóilāt  
Vir Muḥammed Muştafā'ya Şalāvāt

**Bu Kıssa ÓAbdullāh (5) ibn-i Zübeyr'ün Karındaşı MuşÓab[‘uñ] Horasān'a Beg Oldıgın Beyān İder.**<sup>227</sup>

Er-cemāl-i Muḥammed (6) pür kemāl-i ÓAlı Ḥasan Ḥüseyn'e Fatımatü'z-Zehrā ve Ḥatıçetü'l-Kübrā'ya virelim şalāvāt.

<sup>227</sup> Der-kenar: MusÓab'un şehid olduğı.

(7) Rivāyet iderler ki MuşÓab ibn-i Zübeyr otuz biñ müómin ile Ħorasān'a Óazm itdi. Günlerde (8) bir gün Ħorasān'a geldi. Meger ol zamān Ħorasān'ũn meliki Mervān'ũn oğlı ÓAbdullāh tarafından (9) Seyyār idi. MuşÓab'ũn geldigin işidünce Óasker çeküp MuşÓab'a karşı varup (10) ceng itdiler. Āhir MuşÓab, Seyyār'ı helāk itdi. Ħorasān'ı zabt itdi. Ħorasān halkı (11) müómin olup ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr'e biÓat itdiler. On yıl MuşÓab, Ħorasān'a hüküm itdi. (12) Āhir Şām'a kaşđ itdi. ÓAbdumelik Óaskerine iÓtimād itmeyüp şulha kãóil oldu. (13) Ammā MuşÓab rāzı olmadı. Āhir ceng itdiler. MuşÓab'ũn Óaskeri zebün oldu. (14) MuşÓab'ı tutup şehid itdiler. **İnnallāhe ve innā ileyhi raciÓün.** Andan soñra Ħorasān diyārını (15) Mālik Ecdār'ũn büyük oğlı İbrāhim hüküm itdi.

### **Bu Meclis Useyyd ibn-i Munzır'ũn Oğlı Cüneyd (16) Ħikāyesin Beyān İder.**<sup>228</sup>

Rũh-ı pāk ĥazret-i Muhammed Muştafa'ya şalāvāt.

Rivāyet (17) iderler ki ol zamān Useyyd ibn-i Munzır ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'ũn cāriyesini nikāh olunca [394] (1) ĥāmile olmuş idi. Ol ĥatundan Ħaķķ TeÓālā ay pāresi gibi Useyyd'e bir oğlan iĥsān (2) eyledi. Dāyeler gelüp Useyyd'e bir ođlıñ [oldı] diyü müjde itdiler. Useyyd buña şād olup Mekke (3) ve Medine fuķarāsına bi-ĥesāb māl ve niÓmet ve esbāb iĥsān eyledi. Meger ol zamān (4) Medine[de] Saţĥ Ħikem adlı bir dāne Óilm-i nücūmda māhir kimse var idi. Useyyd, Saţĥ Ħikem'i (5) daÓvet idüp oğlı tãliÓine bakdı. Ħakim taĥte-i remlı alup noķta dökdi. Eşķāl (6) ķodı. Evvel altı ĥāneye nażar itdi. Eşķālñ saÓdın taĥşin fark edüp tãliÓin gördi. (7) Andan soñra aytdı: ÓÖmri ĥāyet uzun ola. Nice pādişāhlar bunñ elinden helāk ola. (8) Ėāyet gürbüz pehlevān ola. Çok ĥurbet çeküp bi-ĥesāb Óacāyib u ĥarāyib göre didi. (9) Ve aytdı: bunñ adı Cüneyd olsuñ didi. Andan soñra dāyeler ĥizmet idüp büyümeķde olsuñ. (10) Biz gelelim **Selīmā bint-i Kaĥtān'ũn ĥikāyesine.** Rivāyet iderler ki Selīmā CaÓberiyye KÓalÓası'nuñ (11) sultānı idi. Ümeyye'nũñ ĥatunı idi. Selīmā günlerdebir gün Medine'ye türbe-i mutaharayı (12) ziyāret itmege gelüp ĥikmet-i Ħudā meger ĥāmile idi. İttifaķ ĥamli temām olup Cüneyd'ũn (13) toğduğı gün Selīmā daĥı bir oğlan zuhūra getürdi. Adını Şuyüb koydılar. Anı daĥı Cüneyd (14) gibi dāyeye virdiler. Cüneyd ile Şuyüb büyüüp dörder yaşına ķadem başdı. Ammā Cüneyd (15) ĥzellikde ve boyda

<sup>228</sup> Der-kenar: Cüneyd ĥikāyeti, Şuyüb ĥikāyeti ve cengidür.

emşâli yok idi. Hemân Hâmzâ pehlevâna beñzer dirler idi. Ve ammâ Şuyüb (16) kısa boylı ve qara yağız zıve gibi hareket ider idi. Beşer yaşlarına girünce Useyyd dile(17)di ki ikisini bile sünnet ide. Etraf-ı Óāleme ādemler gönderüp Mekke’de ÓAbdullāh ibn-i Zübeyr [395] (1) ve Muḥammed Ḥānefî’yi ve Fāóif’de ibn-i ÓAbbās’ı ve Kūfe’de Muḥtār’ı her nerede büyük müómin var ise ādem (2) gönderüp daÓvet eyledi. Sünnet emrini temām idüp ÓArab’uñ büyüklerine dürli dürli ziyāfet [itdi]. (3) Andan soñra Cüneyd ile Şuyüb’ı bir ehl-i kāmil ve Óālim ve fāzil kimseye Óilm öğrenmege virdi. (4) Cüneyd ile Şuyüb onar yaşına girinceye kadar dört kitābı oqudılar. Andan soñra Cüneyd (5) silāhşörlüğe havās itdi. Oq atmağa kılıc çalmağa at kullanmağa her gün çalışırdı. (6) Ğāyet gürbüz pehlevān oldı. Şuyüb dañı Óayyārlığa havās idüp babasınıñ yirini tutdı. (7) ÓAyyārlıqda Ğāyet hünerli qopdı. Dāóim Cüneyd ile şikār iderler idi. Bir gün ikisi şikāra (8) tağlarda şikār iderken nāğāh bir zaḥm-dār geyige rāst geldiler. Bir oq urulmuş ammā kār (9) itmemiş. Cüneyd bunu görünce bir oq urup geyigi tutdı. Boğazladı. Geyigiñ kanı aqar iken (10) bir atlı çıqa geldi. Ammā bu kişi bir şehzādeye beñzer. Meger bu geyigi zaḥm-dār iden ol imiş. (11) Baqdı ki kendiniñ zaḥm-dār idüp tutamadığı geyigi bir civān tutup boğazlamış. Bu ādem (12) Ğāyet Ğāzaba gelüp kin ile Cüneyd’üñ üstüne at sürdü. Meger ol civān Beni-şeybān Qabile(13)si’nüñ seyyidi ÓAmreviye’nüñ oğlu Ḥānzala imiş. Ğāyet gürbüz pehlevān imiş. Yigitligine (14) mağrūr imiş. ŞecāÓatde benim gibi yoqdur dir imiş. Heybet-i şalabetle Cüneyd’i görünce hiç göze (15) göstermedi. Ögin bağlayup aytdı: ey nā-bekār seniñ ne ḥaddiñdür ki benim zaḥm-dār şikārımı (16) tutup başını kesesiñ. Benim heybetimden qorqmaz mısıñ ki baña qarşu turursiñ. Şimdi (17) seniñ başını kesünce ne olur? Benim seniñ gibi qullarımıñ qulı vardur ki babañ seniñ [396] (1) civāniñ işin temām ider didi. Cüneyd bunu işidüp süküt itdi. Lutf-ı melāmetle aytdı: (2) ey civān öykelenme at bineniñdür kılıc quşananuñdur. Av kapanuñdur. Eger murādiñ şikār (3) ise işte şikār. Gel atıñdan in. Āteş yaqalım. Kebāb idelim. Ve hem siziñle ekmek yiyelim. (4) Bir beg-zādesiñ. Böyle hırslanmaqıñ maÓānesi yoqdur didi. Ḥānzala, Cüneyd’üñ sözini (5) işidünce dañı pek Ğāzaba geldi. Āñir buñı görünce Cüneyd de Ğāzab idüp aytdı: ey āslı (6) nesli belürsiz nā-bekār nice lāf idersiñ? Erlikde neñ var getür görelim didi. Ḥānzala bunu (7) işidüp Ğāzabı dañı beter oldı. Hemān Cüneyd’e gürz ḥavāle kıldı. Cüneyd menÓ itdi. (8) Nize ḥavāle kıldı. Cüneyd anı da menÓ itdi. Bu kerre kılıc ḥavāle kıldı. Anı dañı menÓ [itdi]. (9) Nevbet Cüneyd’e gelünce hemān yā Allāh yā Muḥammed yā ÓAlı diyüp Ḥānzala’ya öyle bir gürz urdı ki (10) Ḥānzala

bunu görüp korkısından kalkın karşı tutdu Kalkın târmâr oldu. (11) Hânžala başını kaçurdu. Cüneyd'ün gürzi Hânžala'nun atının başına raôs geldi. Atı helâk [oldı]. (12) Hânžala yire düşdi. Gine sıçrayup ayak üzerine geldi. Hemân gâzab ile Cüneyd'e kılıc (13) havâle kıldı. Cüneyd bunu görüp sıçradı. Atından yire inüp Hânžala'nun kılıc tutduğu (14) bileğini öyle sıkdı ki Hânžala'nun barmakları açılıp kılıc elinden yire düşdi. Cüneyd (15) kılıcı alup yabâna atdı. Hemân Hânžala'nun kemerine yapışup eli üstüne aldı. Hânžala (16) Cüneyd'ün eli üstünde iken herze söyleyüp Cüneyd'e düşnâm viridi. Hemân Cüneyd gâzabla (17) yire çarpdı. Hânžala'nun başı bir taşâ toķınup Hânžala helâk oldu. Orada [397] (1) bir deve çobanı var imiş. Cüneyd ile Hânžala'nun cengin temâşâ ider imiş. Cüneyd'ün (2) Hânžala'yı helâk itdigini görünce çoban Cüneyd'ün yanına gelüp aytdı: ey seyyid-i Benî-hâşim (3) ol helâk itdigiñ civânı bilür misiñ kimiñ nesidür ve kimdür didi. Cüneyd aytdı: bilmem. (4) Bir bed-huyly nâ-bekâr imiş. Eceli yitmiş imiş helâk oldu didi. Ol çoban aytdı: bunıñ (5) babası Benî-şeybân Kâbilesi'nün seyyididir. Adı ÓAmreviye'dür. Ve bu yigidün adına Hânžala'(6)dur. Bunıñ babasının elli biñ Óaskere güci yiter. Ve bir karındaşı var. Erlikde düstumdur. Ve bir (7) kız karındaşı vardır. Güzellikte Züleyhâ'ya beñzer. Ve pehlevânluğda emsâli yoğdur. Ey seyyid (8) biñ cânıñ dağı olsa ellerinden halâs olmazsıñ didi. Cüneyd aytdı: kâltabân eger İskender (9) dağı olur ise üzerime Óasker çeküp gelse gine yüz döndürmezem didi. Çoban (10) Cüneyd'ün sözünü işidünce koluña [kuvvet] diyü duÓâ itdi. Cüneyd çobana vedâÓ idüp (11) Şuyüb'la geyigi terkiye bağlayup Medjine tarafına revân oldılar. Bunlar gidünce Hânžala'nun (12) kulları gelüp bağıdılar ki efendileri helâk olmuş. Āh u figân idüp ağladılar. ÓAceb (13) bizim seyyidimizi kim helâk itdi ola diyü etrafı arar iken ol çobana raôs geldiler. (14) Ahvâli aña suóâl itdiler. Çoban bunlara olan ahvâli söyledi. Bunlar bunu işidünce (15) kaşd itdiler ki Cüneyd'ün ardunca gide. Çoban aytdı: siziñ cümleñizi helâk ider diyüp (16) bunları menÓ itdi. Bunlar dağı çâr-ı nâçâr Hânžala'nun meyyitini alup Benî-şeybân tarafına revân (17) oldılar. Gelüp Benî-Şeybân'a oğlunun ahvâlini ÓAmreviye'ye söylediler. ÓAmreviye oğlunun hâlini [398] (1) görünce āh u figân ağladı. Ve yâs u mâtem oldılar. Gördiler ki yanup ağlamağla çäre yoğ. (2) Hânžala'nun namâzın kıilup defn itdiler. Andan soñra ÓAmreviye oğlı Hânžala ile şikâr[a] giden (3) kullarını çağırup suóâl itdi ki benim oğlumu öldiren kimdür didi. Kulları aytdı: şikâr iderken (4) bir geyige oğ urdı. Düşürmedi. Geyik kaçdı. Hânžala ardunca gitdi. Āhiri geyigi bir yigit (5) urup düşürmiş. Hânžala anı görünce gâzaba gelüp ol yigide hâmler itdi. Haylı

ceng (6) itdiler. Āhir ol yigit gālib olup Ĥanzala'yı helāk itdi. Ol yigit gitmiş. Soñra biz yetişdük. (7) Ĥāli böyle gördük. Etrāfi araduk. Bir çobana raós geldük. Andan suóāl itdük. Ol aytdı: Useyyd'ün (8) oğlı Cüneyd helāk itdi didi. Andan Ĥanzala'nuñ meyyitini bırakup gidemedük. Āhir saña getürdük (9) didiler. ÓAmreviye bu kıssayı işidüp ġazaba gelüp etrāf-ı Óāleme nā[me]ler pārekendi idüp Óasker (10) cemÓ itmege başladı. Beni-tayy kabilesinüñ seyyidinüñ adına Merd-Cerrār dirler idi. Gürbüz (11) pehlevān idi. Anı daÓvet itdi. Beni-Óāmir kabilesinüñ seyyidinüñ adına Tıġ-zen- (12)i Kıttāl Tıġ-zen dirler idi. Mektüb gönderüp anı daÓvet itdi. Ve dağı kendine tābiÓ olan kabile(13)den yigirmi biñ er cemÓ itdi. ÓAlem ve sancaġ ġaldırup Óazm-ı Medine kıldı. **Bu cānibden** (14) Cüneyd ile Şuyüb şikārdan dönüp Medine'ye geldiler. Olan işi söylediler. (15) Useyyd, Cüneyd'ün sözünü işidünce aytdı: eyü itmediñiz ammā ne çāre şimden-soñra bir iş (16) olmamaġ gerekti olmuş. Biz de şimden-soñra ceng yaraġın görelim. Zırá bilürim ki ÓAmreviye (17) turmaz gelür diyüp Medine'de olan büyükler[i] cemÓ idüp ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'ın [399] (1) yanına vardı. Cüneyd'ün şikārda itdigi kıssayı Óale't-tafşil söyledi. ÓAbdullāh (2) aytdı: buraya gelürse evvelā bir elçi gönderelim. Aydalım ki bilmezlikle bir iş olmuş. (3) Gel kerem eyle ġavġāyı ġo. Siz de müslimān biz de müslimān araluġda nā-ĥaġġ yire (4) müslimānları helāk olup źulmlar olmasuñ diyelim. Ve dağı size lāyıġ degüldür (5) ĥazret-i Resül'in türbesine ġılıc çekmek diyelim. Eger bu söze rāzı olmazsa biz (6) dağı cenge şurüÓ idelim. CemıÓ-i ÓArab, ÓUrebā büyükleri ÓAbdullāh ibn-i ÓAbbās'in fikrini (7) şavāb görüp sözünü ġabül itdiler. Useyyd, Ġam-h'ār-ı Zengi'ye emr itdi. On biñ Óaskerini (8) cemÓ itdi. Medine'den taşra çıġdı. ġonup Beni-şeybān ġabilesi'ne göz ġulaġ tutup (9) turdılar. Şuyüb, Useyyd'den izin alup sūret-i tebdil ve cāme ve taġayyür idüp (10) Óazm-ı Beni-şeybān itdi. Bir maĥallde Beni-şeybān seyyidi ÓAmreviye'nüñ Óaskerine irişdi. Suóāl idüp (11) haber aldı. İrtesi ġün ġoşup Useyyd'e geldi. CemÓ-i aĥvāli iÓlām idüp aytdı: ÓAmreviye'nüñ (12) ġāyet oğlı çün acısı var. ġasdı ol durur ki seniñ ođlıñ Cüneyd'i helāk idüp (13) ĥānedānıñ ĥarāb ide. Yigirmi biñ Óaskeri var. Ve Merd-i Cerrār ile Kıttāl Tıġ-zen dağı (14) yardım itmege gelürler imiş didi. Useyyd, Şuyüb'in sözünü işidip yaraġına baġdı. (15) Ġünlerde bir ġün haber geldi ki Beni-şeybān'ın seyyidi Melik ÓAmreviye yarın Óaskeri ile (16) gelür didiler. Ġün geġüp irtesi ġün Beni-şeybān yolından tozlar ġopdı. Yigirmi Óalem (17) yigirmi biñ eriñ nişānesi belli oldu. ÓAmreviye gelüp bir yire ġondu. Ol ġün diñlenüp [400] (1) irtesi ġün dıvān edip ÓAmreviye emr itdi. Bir mektüb yazdılar.

Kendiniñ kız (2) qarındaşı oğlı var idi. Adına ÓĀmir dirler idi. Anuñ eline mektübi virüp Useyyd'e elçi gönderdi. (3) Şuyüb cāsüsluğa ÓAmreviye dıvānında idi. ÓAmreviye, ÓĀmir'i Useyyd'e gönderince Şuyüb (4) gelüp Useyyd'e söyledi. Useyyd bunu işidüp dıvānını bezedi. Ādem gönderüp elçiyi istiķbāl (5) idüp dıvāna getürdiler. Yir gösterdiler. Geçüp qarār itdi. TaÓām getürdiler. Yidi. Andan soñra (6) çıkarup nāmesini Óarż itdi. Şuyüb nāmeyi alup Useyyd'ün ögine ķodı. Useyyd nāmeyi alup (7) mührin götürüp mütālÓa itdi. Görđi ki yazılmış.

Kelām-ı manżüm:

- MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün  
(8) Hüdā birdür anuñ yoķdur veziri  
Ne gelmiřdür ne gelecek nażiri  
(9) Muĥammed bülbül-i bāğ-ı risālet  
Gül-i şad-berg gülzār-ı nübüvvet

(10) BaÓde ez-ĥamd-i Hüdā ve naÓt-ı seyyidü'l-enbiyā. Sen ki Useyyd ibn-i Munzır'sıñ. Ben ki sultān-ı (11) Şeybān'ım. İki gözüm nūrı ciğer-güşem oğlım Ĥanżala'yı şikār-gāhda şikār için senüñ oğlıñ (12) Cüneyd oğlımı ķatl itmiş. İmdi siz de Muĥammed ümmeti biz de ümmetiyiz. *İnne 'n-nefsi bi 'n-nefs*<sup>229</sup> (13) āyet-i kerimesi ĥükmünce Óāmil olup oğlıñı gönderesiñ. Oğlımuñ yerine ķatl idüp (14) aramızda müslimānlar şehid olmaya. Eger rāzı olmazsañ nice gürbüz pehlevānlarım ve nice Óaskerim (15) vardır. Ne seni ve ne oğlıñı ķoram dimiş. Useyyd ve Benĭ-hāřim pehlevānları bunu işidüp kümürdeşdiler. (16) Cüneyd hemān genc arslan gibi şıçrayup babasınuñ ögine baş koyup aydı: ey baba Ĥanżala'yı (17) ben helāk itdim. Evvel ol baña ķılıc ķaldı. Fınmasam beni şehid ider idi. ÓAmreviye ne ĥerifdür. **[401]** (1) Siz tınmañ. Ben aña tenhā cevāb iderim didi. Useyyd aytdı: ey ciğer-güşem sen řafıñda ol. Ben (2) ÓAmreviye'ye nařĭĥat idüp cevāb gönderirim. Eger ķabül itmezse kendi de oğlı gibi olur didi. (3) Benĭ-hāřim ulıları Cüneyd'ün yigitlüğine taĥşin u āferin itdiler. Useyyd emr itdi. Cevāb-nāme (4) yazdılar. ÓAmreviye'nüñ elçisine virüp hilÓat u tēc

<sup>229</sup> Cana karşı can. Māide: 5/45.



ile gönderdiler. ÓAmreviye'nün elçisi (5) gelüp cevāb-nāmesin Óarz itdi. ÓAmreviye cevāb-nāmeyi mütālaÓa idüp gördiler yazılmış.

Beyān-ı nāme:

- MefāÓılün MefāÓılün FeÓülün
- (6) Hüdā birdür şeriki yokdur anuñ  
Ol ābād itdi bünyādın cihānuñ
- (7) İrer zātından anuñ cümleye cūd  
Vücūdından olupdur cümle mevcūd
- (8) Muĥammed'dür Resül-ı Rabbü'l-Óālem  
Muĥammed enbiyāya oldı ĥātem
- (9) Yaradılmamış iken daĥı ādem  
Nebĭ kıldı anı ĥallāķ-ı Óālem

(10) BaÓde ez ĥamd-i Hüdā ve naÓt-ı seyyidü'l-enbiyā. Sen ki ÓAmreviye'siñ. Ve hem sultān-ı Benĭ-şeybān'siñ. (11) Ben ki Benĭ-hāşim pehlevānlarınıñ şāhıyam. Ve sādāt-ı Kureyş'üñ seyyidiyem. Bizüm hānedānımızdan şems-i (12) çarĥ-ı risālet ve burc-ı nübüvvet tulūÓ itmişdür. Bizden nā-ĥaķķ yire ķan dökmeķ olmaz. (13) İmdi saña lāyık degüldür ki türbe-i mutahharaya ķılıc çekmek. Bilmezlık ile bir hatā itmiş. (14) Bir de var ki evvelā oĥlıñ oĥlıma ķılıc ĥavāle ķılmış. Eger tınmazsa benim oĥlımı ol helāk (15) ider imiş. ÓAdāveti terk idüp memleketiñe gidesiñ. Ve illā bizden fāóide edemezsiñ (16) dimiş. ÓAmreviye bunu işidüp ĥāzab idüp Óaskerine ceng nidāsı itdiler. Cāsūslar (17) gelüp bunu Useyyd'e söylediler. Ol daĥı emr itdi. Medĭne Óaskerine ceng nidāsı itdiler. Ol gice [402] (1) geçüp irtesi gün iki taraıdan atlarına binüp iki deryā gibi Óasker aķup meydān kenārına geldiler. (2) İki cānibden saf olup naĥar-ı ber-meydān itdiler. Nāĥāĥ ÓAmreviye Óaskerinden Ĥurre adlu bir ādem (3) naÓra urup Óazm-ı meydān itdi. Ve kendini bildürdi. Ėam-ĥ'ār-ı Zengi bunu görüp bi-ıhtiyār naÓra urup (4) Óazm-ı meydān itdi. Meydān yirine varup Ĥurre'nün oĥin baĥladı. Hemān Ĥurre, Ėam-ĥ'ār-ı Zengi'ye üç ĥamle (5) kıldı. Ėam-ĥ'ār-ı Zengi menÓ itdi. Nevbet Ėam-ĥ'ār'a gelünce Ĥurre'ye ĥürz ĥavāle kıldı. Ĥurre ķorķısından

(6) alkan arşı tutdı. Ğam-h̄ār'uñ arbına kalkan dayanmayup iki ak oldu. Ğurre başını açurdı. (7) Anuñ başına toınup atı helāk itdi. Ğurre yire dūşdı. Gine sıçrayup aya uzre turdı. At (8) getürdiler. Binüp Ğam-h̄ār'a muābil turdı. Ğam-h̄ār'uñ iki ĥamlesin śavdı. Nevbet Ğurre'ye gelünce Ğam-h̄ār'a (9) ılıc ĥavāle ıldı. Ğam-h̄ār menŎ itdi. Nevbet Ğam-h̄ār'a gelünce Ğurre[ 'ye] ılıc ĥavāle ıldı. Ğurre menŎ itdi. (10) Ĥāsıl-ı kelām ikisinüñ arasında altmış ĥamle ĥatā gedı. Āhir Ğurre fırsat bulup Ğam-h̄ār ġāfil (11) iken ılıc urup Ğam-h̄ār'uñ başına toınup dŎrt barmaq yardı. Ğam-h̄ār başını (12) yarılmasına aıyup Ğurre'ye ılıc ĥavāle ıldı. ılıc Ğurre'nüñ başına uğrayup helāk (13) itdi. Bunlar bu ešnāda [iken] nāġāh toz opdı. ıttāl-ı Tıġ-zen ile Merd-i Cerrār ıa geldi. ŐAmreviye (14) ile ġorişüp Ĥanzala iün ġazā idüp biraz aġlaşdılar. Aşam oldu. İki cānibden tabl-ı (15) āsāyiş alınup ondılar. Ol gice geüp irtesi ġün ŐAmreviye, ıttāl ile Merd-i Cerrār'a ziyāfet (16) idüp Useyyd'den ikāyet itdi. ıttāl ile Merd-i Cerrār ŐAmreviye'nüñ ĥālini ġörüp aytdılar: (17) Emr eyle yarın ceng olsun. Cüneyd'i tutup saña getürelim. Helāk [it]. Ĥatrıñ ĥoş ola **[403]** (1) didi. ŐAmreviye bunu işidünce emr itdi. ŐAskerine ceng nidāsı itdiler. Bunu Useyyd işidünce emr itdi. (2) Ol daı Őaskerine ceng nidāsı itdürdi. Ol gice geüp irtesi ġün iki tarafdān Őālem sanca aldırup iki deryā gibi (3) Őasker aup meydān yirine geldiler. Birbirine arşı śaf baġlayup nażar-ı ber-meydān itdiler. Evvelā ŐAmreviye (4) tarafından ıttāl-ı [Tıġ]-zen at [sürüp] meydān yirine geldi. NaŐra urup aytdı: ey Useyyd merd iseñ meydānıma (5) gel. Yāhūd oġlın Cüneyd'i pehlevān dirler ol meydānıma gelsüñ didi. Cüneyd bunu işidüp (6) diledi ki meydāna gire. Nāġāh Ğālib nām bir atlu meydāna at sürüp ıttāl-i Tıġ-zen'e muābil (7) olup bı-muĥābā ıttāl'a ġürz ĥavāle ıldı. ıttāl, Ğālib'üñ ĥamlelerin menŎ itdi. Nevbet ıttāl'a gelünce (8) Ğālib'üñ kemerinden tutup yire urdı. Hemān iki ellerin afasından baġlayup Őālem dibine ġönderdi. (9) Gine atına binüp naŐra urup er taleb eyledi. Cüneyd'üñ bunu ġörünce ararı almadı. Hemān raŐdı-(10)vār naŐra urup Őazm-ı meydān itdi. ıttāl-ı Tıġ-zen Cüneyd'üñ naŐrasın işidüp ser-gerdān (11) oldu. Nāġāh ġördi ki bir civān emirāne libās giyinmiş ve seyyidāne Őimāme urunmuş lutf ile (12) ıttāl'a selām virdi. ıttāl Őāleyk alup sen kimsiñ didi. Cüneyd aytdı: Mekke ve Medıne (13) pehlevānlarınuñ śāhı Useyyd ibn-i Munzır'uñ oġlı Cüneyd'em didi. ıttāl, ŐAmreviye oġlı Ĥanzala'yı (14) helāk iden sen misiñ didi. Cüneyd aytdı: belı benim didi. ıttāl aytdı: seni ġökde arar iken (15) yirde buldım. Bir ġüzel civānsiñ. Ĥayfdur seni katl itmek. Ben seni ŐAmreviye'ye ġötireyim. Ve andan (16) seni dilek

ideyim. Ceng ü cidāli biraşıñ. Sözümi qabül eyle. Eger rāzı olmazsañ seni de (17) Ğālib gibi bağlayup Óalem dibine gönderirim. Soñ peşimānluq fāóide itmez didi. Cüneyd bunı [404] (1) işidine aytdı: ey nā-bekār evvel siziñ qatliñiz helāldür. Zırā fāhr-ı Óālemiñ türbe-i mutahhara[sına] (2) qarşu qılıc çekersiñiz. Eger dirseñiz ki qanlısıñ ol kimse baña qaşdı itdi. Şehid itmek (3) istedi. Eger tınmasam beni şehid iderdi didi. Qıttāl bunı işidünce ğazab ile Cüneyd'e gürz (4) havāle qıldı. Cüneyd menŎ itdi. Bir gürz dañı havāle qıldı. Anı dañı menŎ itdi. Qılıc havāle qıldı. (5) Anı da menŎ itdi. Nevbet Cüneyd'e gelünce Qıttāl'a bir gürz urdı. Qıttāl qalkān qarşu tutdı. Cüneyd'ün (6) đarbına Qıttāl'ün qalkānı dayanmayup tarmār oldı. Qıttāl başını qaçurdı. İki küreginiñ arasına (7) toqınup ağızından burnından buñar gibi qan aqđı. Az qaldı ki yıqıla. Biñ belā ile menŎ itdi. (8) Şuyüb Óayyār, Qıttāl'ı masharaya aldı. Qıttāl bunı görince dañı beter qağıdı. Cüneyd bir gürz dañı havāle (9) qıldı. Qıttāl biñ belā ile menŎ itdi. Bir dañı urdı. Anı dañı gürze almaq istedi. Ammā gürzin (10) zabt idemeyüp iki gürz bindigi atıñ başına toqınup helāk itdi. Qıttāl yire düşdi. (11) Hemān sıçrayup Cüneyd atından indi. Diledi ki Qıttāl'ı bağlaya. Qıttāl gine ayak üzre (12) turdı. Hemān Cüneyd'ün kemerine yapışup kuvvet itdi alamadı. Nevbet Cüneyd'e gelünce Cüneyd dañı (13) Qıttāl'ün kemerine yapışup kuvvet idüp eli üzerine alup yire urdı. Ellerini qafasından (14) bağlayup Şuyüb'la Óalem dibine gönderdi. ÓAmreviye bunı görünce mahzūn oldı. Añşam dañı irişmiş (15) idi. İki cānibden tabl-ı ārām qalınup dönüp qondılar. Gice olunca Şuyüb süret-i tebdil idüp (16) ÓAmreviye'nün çadırına geldi. Kendini hadimler şekline qoyup hadimler arasında ārām itdi. (17) ÓAmreviye qarındaşı Hilāl'i yanına alup biraz kelime itdi. Ešnā-i kelāmda Qıttāl'ün giriftār oldıgını [405] (1) añdılar. Hilāl aytdı: Ğālib'i anlara virseñ Qıttāl'ı isteseñ olmaz mı? ÓAmreviye olur didi. Hilāl (2) aytdı: Ğālib şimdi kimiñ çadırında? ÓAmreviye aytdı: ÓĀmir'ün çadırında. Şuyüb bunı (3) işidine taşra çıqđı. ÓĀmir'ün çadırını sorup haber aldı. ÓĀmir'ün çadırına geldi. (4) Bir tabaq içine dārū-yı heşmer ile murebbā olmuş hurma qoydı. Üzerini örtüp ÓĀmir'e geldi. (5) Selām virüp Ğālib zencir ile qarşuda oturmuş turur. Gördi ki ÓAmreviye hādimlerinden (6) bir hādım geldi. Elinde nesne var. ÓĀmir aytdı: ne haber? Şuyüb aytdı: Óemmün size selām (7) itdi. Biraz Medjine hurması gönderdi. Ve aytdı: ÓĀmir'i eyice saqlasıñ didi. ÓĀmir hoş (8) ola diyüp bir qaç dāne hurma yidi. Gördi ki ğāyet tatlı ve bir qaç da çadırda olan (9) hizmetcilerine virdi. Şuyüb biraz ÓĀmir'i söze tutdı. Bir zamāndan soñra ÓĀmir'ün (10) gözlerine uyqı geldi. Yatdı. Gice yarısına qadar kimse qalmadı.

Cümleninüñ dāru Óağıklarını (11) aldı. Şuyüb evvel Ğālib[‘i] bendden ħalās itdi. Ve çadır içinde yükde yeñi bahāda ağır her ne (12) var ise alup Ğālib’i çadırdan taşra [çıkarup] bir tenhā yirden Useyyd’üñ ordusına getürdi. (13) Ğālib çadırına gitdi. Şuyüb gelüp ārām itdi. Śabāh olunca Ğālib, Useyyd’e nice ħalās (14) oldığın ħikāye itdi. İşidenler Şuyüb’a āferin didiler. **Bu tarafdān** ÓAmreviye’ye ħaber geldi ki ÓĀmir (15) Ğālib’i kaçurmuş didiler. ÓAmreviye bunı işidüp incindi. ÓĀmir’i çağırđı. Nice oldığın (16) suóāl itdi. ÓĀmir aydı: bir ħādīm ile ħurma göndermişsiñ. Andan yidim. Bı-ĥoş oldım. Śabāh (17) olunca bağıdım ki ne Ğālib var ne ħādīm var didi. ÓAmreviye aydı: ben saña ne ħādīm gönderdim [406] (1) ve ne ħurma gönderdim diyüp cümle ħādīmlerini ÓĀmir’e gösterüp aydı: ey ÓĀmir (2) bunlaruñ ħanķısıdır? ÓĀmir aydı: bunlarda yoğđur. ÓAmreviye aydı: benim bunlardan başka ħādīmüm (3) yokdur. Ya kim ola diyü taÓaccüb iderken cāsūsar gelüp didiler ki Şuyüb gelüp (4) dārū-yı heşmer ile mürebbā ħurma ile ÓĀmir’üñ Óağılın almış ve Ğālibi ħalās itmiş didiler. (5) ÓAmreviye bunı işidüp periřān oldı. **Bu cānibden** Useyyd dıvān idüp cümle erbāb-ı dıvān (6) yirli yirine geldi. Andan soñra Useyyd, ŞuyübÓa emr itdi. Şuyüb, Ķıttāl’ı getürdi. Useyyd aydı: (7) ey Ķıttāl size lāyık mıdır ki ĥāzret-i enbiyānuñ türbe-i mutahharasına ħarřu kılıc çekersiñ. (8) Eger sen şimdi müslimān olmaya idüñ ħatlı ider idim didi. Ķıttāl aydı: ey seyyid-i Benı-ĥāřim (9) emr seniñdür. Bizim ħuşūrımuza ħalma didi. Andan soñra Useyyd emr itdi. Ķıttāl’a ĥilÓat virdiler. (10) Andan soñra aydı: ey Ķıttāl iĥtiyāruñ elinde. Dilerseñ burada tur dilerseñ ÓAmreviye’nüñ (11) yanına git didi. Ķıttāl aydı: ey peĥlevān bundan soñra ĥıřmetiñüzden yüz döndürmezem (12) didi. Ķıttāl böyle diyünce peĥlevānlar cümlesi Ķıttāl’a duÓā itdiler. Ķıttāl ādemlerine gizlice (13) ħaber gönderdi. Gice olunca ÓAmreviye yanından geçüp Useyyd tarafına gelüp bir yire ħondılar. Śabāh (14) olunca Useyyd emr itdi. Tabl-ı āsāyiř çaldılar. ÓAmreviye bunı işidünce suóāl itdi. Ķıttāl’uñ (15) Useyyd’e döndigin ħaber virdiler. ÓAmreviye bunı işidüp dağı beter periřān oldı. (16) Merd-i Cerrār’ı yanına getürdi. Aydı: Ķıttāl-ı Tiğ-zen’üñ itdigini gördüñ mi? Biz andan bunı ummazdığ (17) diyüp aydı: ĥāřıl-ı kelām budur ki Useyyd ile ceng idüp bir taraf olmağ gerek diyüp [407] (1) emr itdi. Münādiler nidā itdiler. Bunı Useyyd işidüp ol dağı emr itdi. Nidā itdiler. Ol gice (2) geçüp irtesi gün iki cānibden cümle Óasker atlarına binüp Óalem ve sancağ ħaldırup meydān (3) kenārına geldiler. İki tarafdān řaf tutup naşar-ı ber-meydān itdiler. ÓAmreviye Óaskerinden (4) Merd-i Cerrār at sürüp meydāna geldi. NaÓra urup er taleb itdi. Cüneyd bunı görüp ĥemān

ra'Ódi-(5)vār na'Óra urup Óazm-ı meydān idüp Merd-i Cerrār'ıñ ögiñ bağladı. Merd-i Cerrār, Cüneyd'i görüp (6) aytdı: sen kimsiñ didi. Cüneyd kendini bildürdi ve aytdı: ey Merd-i Cerrār er iseñ hāmle kııl (7) didi. Merd-i Cerrār bunu işidüp Cüneyd'e üç def'Óa hāmle kııldı. Cüneyd, Merd-i Cerrār'ıñ hāmlelerin birer (8) hüner ile men'Ó idüp nevbet Cüneyd'e gelünce ya Allāh ya Muĥammed ya ÓAlı diyüp Merd-i Cerrār'ıñ (9) kıafasına gürzi öyle çaldı ki Merd-i Cerrār bunu görünce kıorkıisundan kıalkın kıarşı tutdı. (10) Cüneyd'ün gürzi Merd-i Cerrār'ıñ kıalkınına uğrayup tārmar itdi. Andan Merd-i Cerrār'ıñ kıafasına (11) tokundı. Merd-i Cerrār'ı helāk itdi. Meger Merd-i Cerrār'ıñ on biñ Óaskeri var imiş. Bunu [görüp] (12) Cüneyd'ün üstüne hāmle kııldılar. Cüneyd bunu görüp kendini Allāh[']a ısmarlayup on biñ (13) Óaskere kendini urdı. Ol on biñ Óaskeri bir demde tārmar itdi. ÓAmreviye bunu (14) görüp çār-ı nāçār tabl-ı ārām çaldırdı. İki taraıdan dönüp kıondılar. ÓAmreviye melül maĥzün (15) emr itdi. Merd-i Cerrār'ı defn itdiler. Kıarındaşı Hilāl'ı yanına getirüp aytdı: yarın ceng olsun. (16) Ben kendim meydāna gireyüm. Useyyd[']i meydāna da'Óvet ideyim. Ğayret āteşi beni helāk itdi diyüp (17) emr itdi. Münādiler nidā itdiler. Ol gice geçüp irtesi gün iki Óasker atlarına binüp iki deryā gibi [408] (1) Óasker akup meydān kenārına geldiler. Śaf tutup nazar-ı ber-meydān itdiler. Hemān ÓAmreviye Óālem (2) dibinden at sürüp meydān[a] girdi. Ra'Ódi-vār na'Óra urup kendini bildürdi. Ve Useyyd'i meydāna (3) da'Óvet itdi. Bunu işidünce Useyyd daĥı at sürüp meydāna girüp ÓAmreviye'ye aytdı: ey ÓAmreviye (4) utanmaz mısıñ Sultān-ı Enbiyā'nuñ ravza-i mutahharasına kıarşı Óasker çeküp gelesiñ? (5) Bilmezlikle bir hatādır itmişler. Evvelā seniñ ođlıñ benim oğlıma kıılıc çekmiş. Kıaza-yı āsmān (6) irişüp seniñ ođlıñ helāk olmuş. ÓAmreviye bunu işidüp hışm ile aytdı: ey nā-bekār (7) seniñ ođlıñ śıĥhatda. Baña naśiĥat mı idersiñ? Hāmle kııl ki seni giriftār ideyim. Ve oğlımı (8) helāk ideyim tā ki göresiñ ođul acısı nice olur didi. Useyyd aytdı: seniñ haddiñ (9) degül lāf idesiñ. Er iseñ hāmle kııl didi. ÓAmreviye bunu işidünce ğazaba gelüp Useyyd'e (10) kıılıc hāvāle kııldı. Useyyd men'Ó itdi. Bu kerre niže hāvāle kııldı. Anı daĥı men'Ó itdi. Nevbet Useyyd'e (11) gelünce aytdı: gel beri bu sevdādan fariğ ol. Siz müslimān biz müslimān. İkimiziñ yüzinden arada (12) müslimānlar helāk olmasiñ. ÓAskeriñ al git. Sen Beni-hāřim'le başa kııkamazsiñ. ÓAmreviye (13) bunu işidüp gülüp aytdı: tız hāmle eyle nevbet baña gelsiñ. Seniñ Óömrüni temām ideyim (14) didi. Useyyd hemān ÓAmreviye'ye kıılıc çaldı. ÓAmreviye kıalkın kıarşı tutdı. Kıılıc kıalkına uğrayunca (15) iki řakķ itdi. ÓAmreviye kıorkıisundan başını kıaçurdı. Ammā atınuñ başına tokınup helāk itdi. (16)

ÓAmreviye yire düşdi. ÓAmreviye'nün Óaskeri bunu görünce cümlesi Useyyd'ün üzerine at sürdiler. (17) Useyyd bunu görünce ÓAmreviye'den el çekti. Gelen Óaskere hámle kıldı. **Bu cânibden [409]** (1) Cüneyd, Kıttâl ve Medîne Óaskeri ÓÖmer Nahs'ın oğlı Muhtâr Allâh Allâh diyüp ÓAmreviye'nün Óaskerine (2) hámle kıldılar. İki deryâ gibi Óasker birbirine qarışup qarışup Óažim ceng itdiler. ÓAmreviye'ye (3) at getürdiler. Bindi. Bir tarafdán ol dahı cenge âheng itdi. Bir tarafdán Useyyd ceng iderken (4) atıyla kendini zaħm-dâr düşürüp az kaldı ki şehid ide yazdılar. Nâgâh Şuyüb'la Muhtâr (5) irişüp ÓArabları tağıtdılar. Useyyd'i cengden çıkarup çadırına getürdiler. (6) Bir cânibden Cüneyd ceng içinde ÓAmreviye'ye raós geldi. Bir birlerine hámle kıldılar. Hâsıl-ı kelâm (7) Cüneyd çalup ÓAmreviye'nün sağ omzına dört barmaq zaħm urdı. ÓAmreviye'nün kılları (8) bunu görünce Cüneyd'ün elinden aldılar. Çadırına getürdiler. Aħşam oldı. Tabl-ı âsâyiş (9) çalındı. İki Óasker dönüp kındı. **Bu cânibden** Cüneyd atası Useyyd'ün yanına geldi. (10) Bağdı ki zaħmı ziyade. Kıan ađmaqđan zebün olmış. Emr itdi. Hekim getirüp Useyyd'ün yara(11)larını yuyup şardılar. Biraz gözün açup râhat oldı. **Bu tarafdán** ÓAmreviye'nün qarındaşı (12) Hilâl hekim getirüp zaħmlarını şardılar. Biraz ÓAmreviye dahı râhat oldı. Oğıyanı (13) dinleyeniy yazanı yazduranı rahmetünle yarlıgağıl yâ Ğanı.

(14) Fâóilâtün fâóilâtün fâóilât  
Vir muħammed Muştafâ'ya şalâvât

### **Bu Meclis Reşide Bânü'nuñ Kıssasın (15) Beyân İder:**

Rivâyet iderler ki Sultân-ı Enbiyâ'ya imân getüren perilerün padişâhı (16) dâóim Hâzret-i Resül'ün ravza-i mutahharasını ziyâret itmek için gelir idi. Adına Keynâs (17) Peri dirler idi. Bir gün yine Keynâs oğlı ve kıızı ve etbâóıyla ziyârete giderken nâgâh Beni-[410] (1) şeybân Kıabilesi'ne uğradı. ÓAskerini kıondurdu. Keynâs'un bir kıızı var idi. Adına (2) Zehrâ Peri dirler idi. Seyrân ider iken nâgâh gözine ÓAmreviye raós gelüp cân u dilden Óaşıq (3) oldı. Anasına varup kendinün hâlınden haber virdi. Zehrâ'nuñ anası merħamet idüp bu hâli (4) Keynâs Peri'ye söyledi. Keynâs Óâkııl-dâna ve umürü bilür kimse idi. Emr itdi. Bir kaç periler ile (5) peşkeş ü armağân virüp ÓAmreviye'nün atası ol zamân şihhatda idi. Aña gönderdi. Periler, Şeybân'ın (6) sarâyına varup içeri girüp Şeybân'a kendilerin gösterdiler. Şeybân bunları görünce kıorkıdı. (7) Periler bildiler ki Şeybân kendilerinden kıorkıdı. İçlerinden biri ÓArabca

Şeybān'a selām virdi (8) ve aytdı: ey seyyid-i ÓArab qorqma. Biz de müómin müslimānük. Pādişāhımız Ĥāzret-i Resül'ün ravza-i (9) mutahharasına giderken ittifaq yolumuz seniñ qabileñe uğradı. Ve haber aldı ki sen bir şāhibü'l-ḥayr ve (10) şādıqu'l-qavl itmişsiñ. Seniñle āşināluq itmek için saña armağan gönderdi diyüp (11) getürdikleri armağanları Şeybān'ün öğine qodılar. Şeybān dañı qabül idüp bunlara ziyāde (12) Óizzet ü ḥürmet itdi. ĤiÓatlar virüp bunları gönderdi. Bunlar gidünce Şeybān aytdı: bize (13) dañı lāzım oldu ki Keynās ve Óaskerini varup seyr idelim. Ve qademiñiz ḥayrlı olsun (14) diyelim diyüp ümerāsını cemÓ itdi. Armağanlar ile Keynās Perī'nün qonduğı yire varıp turdı. (15) Perīler bunları görüp Keynās'a haber virdiler. Keynās dañı qarşu ādem gönderüp Şeybān'ı (16) ümerāsıyla Óizzet [ü] ikrām ile Keynās'ün qadırına getürdiler. Keynās bunları görüp qarşu (17) varup görüşdiler. Şeybān, ÓAmreviye'ye işāret itdi. Ol dañı gelüp Keynās'ün elin öpdı. **[411]** (1) Keynās ÓAmreviye'yi görünce aytdı: Bu n'eñdür? Şeybān aytdı: oğlımdur. Keynās aytdı: everdiñ mi? Şeybān yok [didi]. (2) Keynās aytdı: bunıñ gibi pehlevān şimdiye qadar evermemek ḥayfdur. Şeybān aytdı: münāsib (3) kimse yok. Anuñ için qaldı. Keynās gayrı şaqlamayup aytdı: eger begenürseñiz benim bir kızım (4) var vireyim. Seniñ oğlıñ olduğı gibi benim dañı oğlım olsun didi. Şeybān bunu işidüp (5) şād olup aytdı: seniñ gibi bir sultān ben faqiri qabül idünce biz cān u dilden rāzı olmaq mı (6) diyüp ÓAmreviye'ye işāret itdi. Ol dañı gelüp Keynās'ün elin öpdı. Yidi gün yidi gice (7) düğün idüp qağıya nikāḥ itdirüp Zehrā Perī ile ÓAmreviye'yi ḥalvet itdiler. Ol gice (8) birbirinden murād alup murād virdiler. ÓAmreviye'nün Zehrā'dan iki oğlı ve bir kızı oldu. Oğlınuñ (9) birinün adı Ĥānzāla idi. Cüneyd helāk itdi. Birinün adı Ġāzanfer idi. Ve kızınıñ (10) adı Reşide idi. Ġāyet güzel idi. Ve gāyet gürbüz pehlevān idi. Dāóim şikāra giderdi. (11) Qarındaşı Ĥānzāla'nuñ helāk olduğından haberi yok idi. Babasınıñ Medīne'ye cenge gitdigini (12) bilmez idi. Bir gün şikārdan geldi. Baqdı ki anası qara elbise giymiş ve babası yok. Suóāl (13) idüp haber aldı. Ġāzaba gelüp yemīn itdi ki gide Cüneyd'i ve Useyyd'i qomaya. Kendine maḥsūs (14) beş biñ ādem cemÓ idüp kös-i ḥārbī çalaraq Medīne tarafına revān oldu. Reşide'nün bir Óayyārı (15) var idi. Adına ÓUmmāme ÓAyyār dirler idi. Anı dañı bile almış. DaÓvāsı bu idi ki Şuyüb (16) ÓAyyār'ı tutup ve Cüneyd'ün başını kese. Bu fikr ile günlerde bir gün Medīne'ye geldi. Şol (17) ešnāda geldi ki iki Óasker cengden ferāğat idüp ÓAmreviye'nün zaḥmlarını şarup ḥekimler **[412]** (1) Óilāc iderler idi. Baqđılar ki Beni-şeybān tarafından tozlar qopdı. ÓAmreviye'nün ādemleri (2) görünce bildiler ki

ÓAmreviye'nün kıızı Reşide'dür. Geldiler ÓAmreviye'ye söylediler. ÓAmreviye bunu işidince (3) şād oldu. Karşuladup bir hoş yirde kondurdılar. Reşide gelüp babasınıñ hālını sorup (4) qarındaşı Hanzala için ağlaşdılar. Reşide aytdı: ey baba gam yime. Seniñ devletiñde ne Cüneyd'i (5) ve ne Hāşimileri koyam. Ve dañı Şuyüb'ı tutmaq için ÓUmmāme ÓAyyār'ı getürdim didi. ÓAmreviye (6) Reşide'ye duÓālar itdi. Cāsūslar gelüp Reşide'nün ve ÓUmmāme ÓAyyār'ı geldiğini haber (7) virdiler. Şuyüb aytdı: baña lāzım oldu ki varup ÓUmmāme ÓAyyār'ı ayağınıñ tozu ile (8) bende çekmek diyüp hemān sūret-i tebdil idüp ÓAmreviye ordusına revān oldu. Reşide'nün (9) çadırına gelüp içeri girdi. Reşide'nün yüzini görünce hāyrān kaldı. Etrāfa bakarken (10) gördi ki bir herif orta boylı kara yağız<sup>230</sup>. Ziller taķınup lāf ider ki ben Şuyüb'u giriftār (11) ideyim dir. Şuyüb bunuñ sözünü işidüp ileri vardı. Reşide'nün öginde baş koyup (12) aytdı: ey bānū-yı cihān taşra benim atımı çalmışlar. Şöyle şalık virürler ki Şuyüb'dur didi. (13) ÓUmmāme ÓAyyār bunu işidüp şād oldu. Hemān yirinden kalķup çadırına geldi. Sūret-i tebdil (14) idüp Useyyd'ün Óaskeri tarafına revān oldu. Bundan evvel Şuyüb kendini hurmacı şekline (15) koyup ÓUmmāme'nün yolu üstüne biraz dārülü hurma koydı. Andan soñra baķdı ki ÓUmmāme ÓAyyār (16) gelür. Ol degül gibi olup kendi hālüne meşgül oldu. ÓUmmāme gelüp baķdı ki bir ÓArab (17) oturmuş hurma şatar. ÓUmmāme ÓAyyār, Şuyüb'a selām virdi. Şuyüb Óaleyk aldı. Bir hurma [413] (1) ÓUmmāme'ye virdi. ÓUmmāme hurmayı yidi. Ğāyet tatlı. Andan bir aķçalık hurmaları murādunca yidi. (2) Yolına revān oldu. Şuyüb hurmayı devşirüp ÓUmmāme'nün arduca gitdi. ÓUmmāme toğrı Şuyüb'ın çadırına (3) gelüp irāķdan suóāl etmege başladı. Şuyüb bunu görüp kendi şekline girüp çadırına (4) geldi. ÓUmmāme, Şuyüb'ı sorup bildi. Şād oldu. Şuyüb çadırınıñ bir tarafından geyñ (5) yirden ÓUmmāme'yi gözlerdi. Baķdı ki bir yire oturmuş dārü Óaķlını alup mecāli (6) kalmamış ÓUmmāme'nün gelüp kafasına bir muşta urdı. Āmān virmeyüp bağladı. Baķdı ki (7) Óaķlı gitmiş. Acı bādem yağı getirüp biraz sirke ile burnına tamlatdı. ÓAķlı başına gelünce (8) gözün açdı. Baķdı ki kara yağız<sup>231</sup> bir kimse kendini bağlamış. Karşusunda turur. Elinde nacaķ (9) cān alıcısına beñzer. ÓUmmāme bunu görüp belinledi. Bir zamān kelāma kādır olmayup (10) baķdı ağzından burnından kızil yeşil köpükler gelmege başladı. Şuyüb bunu görünce öldi žann idüp (11) ÓUmmāme'nün eline yapışdı. Aślā hāyāt nişānesi yoķdur. Bir zamān fikr itdi. (12)

<sup>230</sup> Yaķız.

<sup>231</sup> Yaķız.



Nezâketdür diyüp ÓUmmāme'nün elbiselerini soyup çıblak itdi. Bağdı ki aÓzāsı ısıcağ biraz (13) taĥammül itdi. Andan soñra başına Őapka ve öñine bir ruĥbān libāsı giyürdi. Ellerin çözüp bir (14) ĥaliçeye urup Óarabaya yükletdi. Medīne'nün mezbelesine getirüp bir ağaca başdan (15) ayağına ĥadar Şardı. Bırağdı geldi. Birazdan ÓUmmāme'nün Óađlı başına geldi. Bağdı ki (16) kendini bir keŐiŐ idüp bir ağaca Şarmışlar. Biñ belā ile çözüp başından (17) Őabĥayı öginden keŐiŐ elbisesini çıkarup yabāna atdı. Gice çıblak çadırına [414] (1) geldi. Ol gün Şabr idüp gice olunca Őüret-i tebdil idüp Cüneyd'ün çadırına geldi. (2) Fursat bulup içeri girdi. Cüneyd'e dārü virüp Óađlın aldı. Muĥkem bağlayup arĥasına aldı. (3) ÓAskerden taşra çıkardı. Götürmege gözi almadı. Aytdı: varayım bir at bulayım diyüp bir tarafa (4) revān oldu. Ĥikmet-i Ĥüdā Şuyüb çadırında yatar iken sıcakdan yatamadı. Kalkdı. (5) Çadırdan taşra çıkup seyr iderken Óaskerden taşra çıkdı. Bağdı ki ĥarŐuda (6) bir ĥarartı var. Hemān yanına varup çakmak çakdı. ŐemÓe yağup bağdı ki Cüneyd'i bi-Óađlı idüp (7) cāme Şarup ĥomıŐlar. Tiz Cüneyd'ün Óađlını başına getürdi. Cüneyd gözin açdı. Bağdı ki (8) kendini bağlayup bir yabān yirde ĥomıŐlar. Cüneyd istedi ki ĥayĥıra. Şuyüb ebsem ol didi. (9) Cüneyd'i ĥalās idüp bir ĤabeŐi bulup Óađlını aldı. Getirüp Cüneyd'ün yirine Őara ĥoyup (10) bir yirden gözledi. Bir zamāndan soñra bir ĥerif bir at getirüp ol ĤabeŐiyi Cüneyd diyü at (11) üstüne Şarup ÓAmreviye çadırı tarafına revān oldu. Cüneyd dönüp çadırına gelüp (12) ĥarār itdi. Ammā Şuyüb, ÓUmmāme'nün arduca gitdi. Őabāĥ yağın idi. Őabāĥa ĥadar ÓAmreviye'nün [çadırına] (13) irişdi. ÓAmreviye'ye ĥaber itdiler. Diĥvān itdi. Ol eŐnāda Şuyüb ÓAyyār kendini ÓAmreviye'nün (14) ĥapucısı Şekline ĥoyup aşağı yuĥarı ĥapucılar ile bile ileridi. ÓAmreviye emr itdi. ÓUmmāme (15) eŐirini getürdi. Yüzin açdılar. Bağdı ki bir ĤabeŐi. ÓAmreviye aytdı: ben Cüneyd ile ceng itdim. (16) Cüneyd bir güzel yüzli civāndur. ĤāŐā ki bu Cüneyd ola didi. Meclis bunı görünce ĥaĥĥahā ile (17) gülüşüp ĥatā itmiŐiŐiñ peĥlevān didiler. Şuyüb ileri gelüp aytdı: ey sultānım siziñ [415] (1) ĥorĥıñuzdan yüzi ĥızardı didi. Bunlar böyle dirken ĤabeŐ'ün Óađlı başına gelüp (2) gözin açup bağdı ki kendini bağlamışlar. Bir çadırdı yatur. TaÓaccüb idüp turdı. Sen kimsiñ (3) diyü suóāl itdiler. ĤabeŐ aytdı: ben SaÓd-ı Vaĥĥās bendesiyem. Adım Muĥtār'dur. Aytdılar: yalan (4) söylersiñ. Cüneyd'siñ. ĤabeŐi gülüp aytdı: Cüneyd ĥanda ben ĥandayam. ÓUmmāme'nün (5) yüzine bağup gülüşdiler ve aytdılar: seniñ Óađlıñ başında yoğ mu idi. Bu ĤabeŐiyi (6) bize Cüneyd diyü getürirsiñ. Biz tā Şöyle mi aĥmak olduğ ki Cüneyd ile bu ĤabeŐiyi fark (7) itmeyelim? ÓAmreviye emr itdi.

Hâbeşiyi halâs itdiler. Ve ÓUmmāme'ye aytdılar: sen Óayyārluġ idemeziñ. (8) Ferāġat eyle. ÓAyyārluġ seniñ kārniñ degüldür diyü masharalıġa aldılar. Şuyüb, ÓAmreviye'ye (9) aytdı: bu ÓUmmāme'nün hālını suóāl itdiñ. Şuyüb bunıñ başına ne belālar getürdi dedi. (10) Reşide bunı işidünce ÓUmmāme'ye sordı: ÓUmmāme dañı başından geçeni bir bir söyleyüp aytdı: (11) inşāóAllāhu TeÓālā Şuyüb'a bir iş ideyim ki Óālemdede olmamış ola. Şuyüb bunı işidünce (12) ayaġ üzerine gelüp ġahġahā ile güldi ve ÓUmmāme'nün eñsesine bir sille öyle ur(13)dı ki ÓUmmāme yüz üzerine muÓallaġ yıġıldı. Benim Şuyüb diyüp revān oldu. ÓUmmāme yirden (14) ġalkāna ġadar Şuyüb Óaskerden taşra ġıġup gitdi. ÓAmreviye ile Reşide, Şuyüb'uñ (15) işine taÓaccüb itdiler. Andan soñra Reşide babasına aytdı: bunca gündür geldiñ. Ceng (16) itmeziñ. Emr it yarın ceng idelim. Medjine ġalkından dādımızı alalım didi. (17) ÓAmreviye zaġmları iyi olmamış idi. Emr itdi. Nidā itdiler. **Bu cānibden** Useyyd dañı emr itdi. [416] (1) Nidā itdiler. Ol gice geçüp sabāñ oldu. Güneş ġulle-i ġāfdan baş ġaldırup Óālem[i] nūr ile (2) münevver itdi. İki cānibden Óālem ve sancaġ ġaldırup iki deryā gibi Óasker aġup meydān yirine (3) geldi. Óaf baġlayup naġar-ı ber-meydān itdiler. Hemān ÓAmreviye'nün ġarındaşı Hilāl naÓra urup (4) kendini bildürdi. **Bu cānibden** SaÓd Vaġġas'uñ ġafđi Muġtār pehlevān at sürüp Hilāl'uñ (5) ögin baġlayup Hilāl'uñ üç ġamle[sin] menÓ itdi. Nevbet kendine geldi. Hemān oġı Hilāl'uñ (6) şinesine atdı. Hilāl bunı görüp ġalkān ġarşu tutdı. Ammā oġ ġalkānda (7) eġlenmeyüp Hilāl'ün gögsine uğrayup arġasından ġıġdı. Useyyd bunı görüp (8) Muġtār'a aytdı: ey pehlevān ġolıña ġuvvet. Sen nevbetiñi sāvdiñ. Gel meydāndan ġıġ didi. (9) Muġtār meydāndan ġıġdı. Reşide Óemmisinün helāk olduġın görüp ġararı (10) ġalmadı. NaÓra urup meydāna girüp Cüneyd['i] taleb itdi. Cüneyd, Reşide'nün ġabuġ(11)lıġına baġup ġayrān cān u dilden Reşide'ye Óāşıġ oldu. Andan Óazm-ı meydān idüp (12) kendini bildürdi. Aytdı: ey Reşide benden murādıñ nedir ki beni meydāna daÓvet idersiñ? (13) Reşide aytdı: senden ġarındaşımuñ ġanın isterim ve seni ġatl ideyim ki atañ anañ oġul (14) acısı nasıl imiş göreler. Cüneyd aytdı: ey Reşide Óaskeriñizde pehlevān yoġ mıdur ki (15) sen geldiñ didi. Reşide bunı işidünce ġazaba gelüp Cüneyd'e ġılıc ġavāle ġıldı. Cüneyd (16) menÓ itdi. Andan birbirine ġāġ ġılıc ile ġāġ ġürz ile ġamle ġıldılar. Aralarında ġaylı ġamle (17) ġatā geçdi. Cüneyd fırsat bulurdı ammā ġıyamazdı. Āġir Cüneyd'uñ ġılıcı Reşide'nün [417] (1) atınıñ boynuna toġınup helāk itdi. Reşide yire muÓallaġ yıġıldı. Nikāb yüzünden (2) gitdi. Cemāli gün gibi görindi. Cüneyd, Reşide cemālini görünce bayılıp atından aşāġı (3) düşdi. Reşide

bağdı ki Cüneyd kendi güzelliğini görüp atından düşdü. Hemân (4) hançer çıkarup kaçdı itdi ki Cüneyd'ün başını kese. Nâgâh Cüneyd'ün cemâline Óaşık (5) olup bî-mecâl oldu. **Bu cânibden** Useyyd oğlunuñ atından yıkılıp Reşide yalıncağ (6) hançer ile Cüneyd'ün üstüne geldiğın görünce hemân haykırup atını meydâna sürdü. (7) Ammâ zahmları Oñulmamış idi. Nâgâh Hîkmet-i Hüdâ meydân yirine atınıñ ayağı bir delige (8) geçüp yıkıldı. Useyyd kendini cemÓ idemeyüp ayaklar atıñ altında kalup dañı beter mecrûh (9) oldu. Mecâli kalmadı ki üzerinden atını gidere. Reşide bu hâli görüp kaçdı itdi ki (10) vara Useyyd'i helâk ide. Ammâ Cüneyd hatırı için gine ferâgat itdi. ÓAmreviye tarafından (11) at getürdiler. Binüp çadırına gitdi. Fabl-ı âsâyiş çalınup. İki Óasker dönüp (12) kındılar. Cüneyd'ün Óağlı başına geldi. Bağdı ki babası Useyyd meydânda yıkılmış. Az (13) kalmış helâk ola. Derhâl babasınıñ üstünden atını giderdi. Andan alup babasını (14) Óalem dibine getürdü. Ammâ Cüneyd'ün Óaşkı gitdikce ziyâde oldu. Şabr u karar idemezdi. ÓAğlı (15) gâh gelürdi gâh giderdi. Hâlini bir kimseye dimeye hicâb iderdi. **Bu cânibden** Reşide (16) babasınıñ yanına gelüp karar itdi. Ammâ gönli gözi Óağlı fikri Cüneyd'ün cemâli sevdâsında (17) olup ne ideceğın bilmezdi. Ve bu hâlini kimseye dimezdi. **Bu cânibden** Useyyd oğlunuñ [418] (1) böyle hâlini fikr itdi ki Óacep buña ne oldu dirdi. Cüneyd'den suóâl iderdi. (2) Cüneyd dimezdi. Zahmlarından mecâli yok idi. ÓAmreviye'nün Óasker[i] Medîne halkını bî- (3) karar idüp her gün Useyyd'e şikâyet iderler idi. Useyyd emr itdi. Hizmetkârları Useyyd'i (4) alup Hâzret-i Resulullâh'ın ravza-i mutahharasına getürdiler. Useyyd yüz sürüp (5) zahmlarına merhem talep itdi. Münâcât idüp ağladı. İttifâk gözlerine uyku gelüp uyudu. (6) Düşinde Hâzret-i Sultân-ı Enbiyâ'yı gördi. Ayağına yüzün sürüp ağladı. Sultân-ı (7) Enbiyâ mübârek eliyle Useyyd'ün zahmların merhem idüp zahmları gitdi. Evvelkinden kutlu oldu.

FâÓilâtün FâÓilâtün FâÓilün

(8) Gel nażar kı l muÓciz-i peygambere  
Nice dermân oldu gör ol servere

(9) Urmadan merhem aña kıldı devâ  
Bunca zahmet buldı ol demde şifâ

(10) Cismi Useyyd'ün degül iken dürüst

MuŖcize irdi o dem oldı dŭrŭst

(11) Ĥaĥĥa ĥamdı itdi ĥıldı ťenā  
Rŭĥına peygamberŭn itdi duŖā

(12) Sen de gel derdiñe isterseñ devā  
Vir ťalāvāt ber-cemāl-i Muťafā

(13) Useyyd kendini bu ĥâlde görŭp Ĥaĥĥ'a secde-i ťŭkr eyledi. Ābdest alup ťabāĥ namazın (14) ĥıldı. Leťkerine geldi. Andan ťoñra ŖAmreviye ĥaste olup bir hafta miĥdārı yatup (15) ecel iriťdi. Reťide yanına getirŭp vaťiyyet itdi. Useyyd'den benim oĥlum Ĥanzala (16) ile ĥarındaťım Hilāl'ŭn ĥanın al didi. Cānını Ĥaĥĥ'a telsim itdi. *Innā lillāhi ve innā ileyhi (17) rāciŖŭn*. Reťide ve cŭmle Ŗaskeri ĥaralar giyŭp yās u mātem itdiler. Bir Ŗālĭ maĥamda [419] (1) defn itdiler. Reťide emr itdi. Ceng nidāsı itdiler. Ol gice geĥŭp irtesi gŭn (2) iki cānibden iki deryā gibi Ŗasker aĥup meydān kenārına geldiler. İki cānibden ťaf (3) tutup naĥar-ı ber-meydān itdiler. Hemān Reťide naŖra urup Ŗazm-ı meydān itdi. Bunı görŭnce (4) Useyyd at [sŭrŭp] meydāna gelŭp Reťide'nŭn oĥin baĥlayup aytdı: ey Reťide gāyet (5) gŭzelsiñ. Ĥayfdur seni helāk itmek. Gel naťĥatımı ĥabŭl eyle. Serkeťlik itme. Oĥlum (6) Cŭneyd seniñ gibi gŭzel ve gŭrbŭz pehlevāndur. Seni aña alayım. Eger rāzı olmazsañ seni (7) helāk iderim didi. Reťide bunı iťidŭp aytdı: Ey Useyyd ben seni Ŗāĥil kimse (8) ťanurdım. ťāde deli imiťsiñ. Bir kimse ĥanlusına rāzı olup varır mı? Bu ťozi (9) biraĥ. Eger er iseñ ĥamle ĥıl yāĥŭd vardım diyŭp Useyyd'e gŭrz ĥavāle ĥıldı. (10) Useyyd menŖ itdi. Nĭze ĥavāle ĥıldı. Anı da menŖ itdi. Ĥılıc ĥavāle ĥıldı. Anı daĥı menŖ itdi. (11) Nevbet Useyyd'e gelŭnce el uzadup Reťide'nŭn kemerine yapıťdı. Ĥuvvet (12) idŭp eli ŭstŭne aldı. ŖAlem dibine gŭtirŭp yire urdı. Reťide'nŭn yŭzinden (13) niĥāb gidŭp cemālĭ gŭniñ bulutdan ĥıĥdıĥı gibi gŭrindi. Ol gŭn her kim gŭrdi (14) ise Reťide'ye Ŗāťıĥ oldı. Ĥāťıl-ı kelām ol gŭn Reťide'ye meťĥŭr kimselerden (15) yedi yŭz kimse Ŗāťıĥ oldı. **Bu cānibden** Reťide'nŭn Ŗaskeri Reťide'nŭn giriftār (16) olduĥın gŭrŭp dŭnŭp ĥondılar. Ol gice ĥadırların yŭkleyŭp ĥaĥdılar. Ŗabāĥ (17) oluncaĥ Useyyd'ŭn Ŗaskeri ťeybāñilerden kimse bulmayup ĥalınca esbābı yaĥma idŭp [420] (1) ťehre getŭrdiler. Ammā ťunlar ki Reťide'ye Ŗāťıĥ oldılar idi. Medĭne'den gitmeyŭp Useyyd'ŭn (2) ŭstŭne ĥavāle olup Reťide'yi taleb iderler idi. Her biri Reťide iĥŭn gāvĥāya dŭť(3)diler.

Useyyd bunlaruñ ğavġāsından rencide olup n'ideceğini bilmezdi. Āhir ŐAbdullāh (4) ibn-i ŐAbbās'a varup vākıŐayı söyledi. ŐAbdullāh aytdı: eyü degül bu kıız için ğavġā itmek. (5) Hele şimdilik Kıadı'nun evinde tursıñ. Soñra bir Őamel oluna didi. Meger ol zamān Medīne'(6)nün kıadı sı Şüreyh Kıadı'nun oġlı idi. Useyyd ŐAbdullāh'ın emri ile Reşide'yi Kıadı'nun (7) sarāyına getirüp bir halvet-hāneye koydı. Ve Kıadı'ya ısmarlayup ve bir kaç hizmetkār koydı. (8) Kıadı efendinün gözleri Reşide'nün cemāline düş olup cān u dilden Őaşık oldu. (9) Bı-ihtiyār nāle-i feryād idüp kendi hāline münāsib bu şiŐri söyledi.

MefāŐlün MefāŐlün Feöülün

(10) Yüzün gördim perişān oldu hālim  
Kıarārım gitdi kıalmadı mecālim

(11) Kıara zülfiñ gibi sevdāya düşdim  
Ġam-ı Őaşkıñla gine bende düşdim

(12) Kıaşıñ sevdāıyla döndim hilāle  
Elif kıaddim buñaldı döndi dāla

(13) Hevā-yı Őışk-ıla āvāre oldım  
Belā-yı derd ile bı-çāre oldım

(14) Yaķar āhım şerārı bu cihānı  
Boyar nālem dūhān-ı āsmānı

(15) Gözim yaşı aķar bārāna beñzer  
Cihānı ġarķ ider Őummāna beñzer

(16) Meded ārāda iken bende düşdim  
Şacıñ sevdālarına ben de düşdim

(17) Kıadı bu şiŐri okıyup ġāh Őaķlı gelüp ġāh gider idi. Bir ġün Reşide, Useyyd'ün [421] (1) geldiġin ġörüp aytdı: ey pehlevān bilürsıñ ki saña ve oġlıña nice eylükler

itdim. Oğlın yıkılıp bî-hoş (2) oldu. Ve sen atıñla yıkıldıñ. Elimden gelürdi ki ol vaqt oğluñı helāk iderdim. Sen müslimān (3) ben müslimān. Niçün ħabs idersiñ. Yarın bir gün qarındaşım Ğazanfer gelünce beni bu ħabsden (4) ħalās ider. Ne seni qor ne oğlını qor. Pehlevānluqda nice seniñ gibiden yegdür didi. (5) Useyyd bunı işidünce ğazaba gelüp Reşide'ye bir kaç tabınca urdı. Reşide'nün ağızından (6) burnından qan revān oldu. Reşide āh u figān idüp zārī zārī ağladı. Qadı bunı (7) görüp aytdı: ey Useyyd ne bu edebsizlügin diyüp Useyyd'e ħışm idüp yaqasından yapışdı. (8) Useyyd bunı görince ğazab ile Qadı'yı yire çaldı. Qadı'nuñ Óaqlı başından gitdi. (9) Useyyd qaşdı itdi ki Reşide'yi alup gide. Lākin Qadı Efendi, Useyyd'ün ayağına düşüp (10) ricā itdi. Useyyd, Qadı'ya aytdı: ey qadı-yı müslimīn murādıñ nedür? Qadı aytdı: senden murādım (11) oldur ki Reşide'yi alup gitmeyesıñ. Benim evimde qoyasıñ didi. Useyyd bunı işidüp (12) yine Reşide'yi yirinde ħabs itdi. Evine geldi. Reşide'ye Óāşık olanlar cem'olup Useyyd'den (13) Reşide'yi talep itdiler. Useyyd aytdı: baqalım Cüneyd Reşide'den ferāġat ide. Bu kıızı (14) qanqıñıza vireyim. Yarın bir gün<sup>232</sup> qarındaşı Ğazanfer gelünce ceng ideyim. Siz kıız ile safā mı (15) idesiz. Ğazanfer gelüp aña cevāb virelim. İşte kıız turuyor. Qanqıñızı diler ise (16) aña virelim diyüp bunları iskāt itdi. Reşide'nün qarındaşı Ğazanfer ol zamān seferde (17) idi. Evine gelünce babası ve Óemmīşini ve qarındaşını ve kıız qarındaşını anasından su'āl itdi. [422] (1) Anası kıssayı evvelinden āhirine kadar söyledi. Ğazanfer bunı işidünce ğazaba gelüp yemīn itdi ki (2) Medīne'yi ħarāb ide ve ne deñlü Benī-ħāşim var ise helāk eyleye ve kıız qarındaşını ħalās ide. (3) ÓAskerine emr itdi. Ĥāzır<sup>233</sup> oldılar. Bu ešnāda bir kimse çıkageldi. Aytdı: ey pehlevān (4) Maġrib sultānı bî-nihāye Óasker ile geldi ki Benī-şeybān Qabīlesi'ni ħarāb ide didi. Ğazanfer (5) bunı işidüp perīşān oldu. Ve Óaskerini alup Mısır iline qarşu gitdi. **Bu cānibden** (6) Medīne pehlevānları Ğazanfer'ün ħālinden ħaberdār olup Useyyd'ün yanına cem'olup oldılar. Yine (7) Reşide'yi talep itdiler. Her taraftan her biri bir söz söyledi. Āhir birbirine düşüp ğavgā itdiler. (8) Birbirini helāk itmek istediler. Useyyd bunı görüp Óaqlına bu geldi ki gide Reşide'yi helāk (9) ide. Fitneyi Óālemden gidere. Hemān kılıc çeküp Qadı'nuñ evine vardı. Qaşdı itdi ki (10) Reşide'yi helāk ide. Qadı, Useyyd'i gördi. Qarşıladı. Aytdı: ey seyyidü'l-ÓArab niye geldiñ (11) didi. Useyyd, Qadı'ya iltifāt itmedi. Reşide'nün oldığı eve geldi. İçeri girüp aytdı: (12) ey Reşide seniñ için ÓArab pehlevānları ğavgāya düşdi.

<sup>232</sup> Bürgün.

<sup>233</sup> Ĥāzır.

İsterim ki seni helāk idem. (13) Tā ki bu ğavġā sākin ola didi. Reşide aytdı: ey Useyyd ben ne ğünāh işledim ki beni helāk idesin. (14) Gerçi Cenāb-ı Hāḫḫ baña güzellük virmiş. Benim elimden ne gelür. Gel münāsib ise beni āzād idüp (15) vilāyetime gönder. Tā ki ğavġā sākin olsuñ diyüp zārī zārī ağladı. Bunı görüp (16) Ḳadı dañı ağladı. Useyyd bunlaruñ fiġānını görüp merḥamet itdi. Ğayrı Reşide'yi helāk (17) itmekden ferāġat idüp evine geldi. Bağdı ki Beni-hāşim pehlevānları Reşide için [423] (1) yine ğavġāya başladılar. Birbirini helāk itmek isterler. Useyyd aralarına girüp şulḥ idüp (2) aytdı: ne lāzım birbiriñiz ile ceng itmek. Ben size bir söz diyeyim ḳabūl idersiñiz didi. (3) Anlar aytdılar: söyle baḳalım. Useyyd aytdı: yarın Reşide'yi meydāna getürelim. Her kim Reşide'yi meydān (4) yirinde başarsa anuñ olsuñ didi. Anlar da bu ḳavle rāzı olup. Ol ğün hāzır olup irtesi (5) ğün Reşide'nüñ Óāşıḳları cemÓ olup meydān kenārına geldiler. **Bu cānibden** Useyyd, Reşide'yi (6) alup meydān[a] getürdi. Reşide, Useyyd'e aytdı: beni meydāna niçün getirürsiñ? Useyyd aytdı: her kim (7) meydānda seni başarsa seni aña nikāḥ iderim didi. Reşide bunı işidünce aytdı: ben bunca zamāndur (8) maḥbūsam. Bende ḳuvvet ḳalmadı. Bunlaruñla naşıl ceng ideyim? Useyyd aytdı: ey nigār ğam yime. (9) Bunlarıñ içinde seniñle ceng idecek kimse yoḳdur didi. Silāḥın ḳuşanup meydāna (10) geldi. Bunı görüp Muḥtār meydāna gelüp Reşide'nüñ öġin baġladı. Reşide ile Muḥtār (11) tutuşup žür itdiler. Hemān Reşide ḳuvvet idüp Muḥtār'ı eli üstüne aldı. Andan soñra (12) Reşide'ye Óāşıḳ olanlar bir bir gelüp. Reşide cümlesini birer hüner ile başdı. Medīne (13) büyükleri Reşide'ye āferin itdi. Ğayrı kimse meydāna girmede. Useyyd görđi ki Medīne (14) pehlevānları meydāndan ferāġat itdiler hemān Useyyd naÓra urup meydāna girdi. Bir alma gibi Reşide'yi (15) eli üzerine alup diledi ki yire çarpa. Ḳadı aytdı: hemān segirdüp Useyyd'üñ ayaġına (16) düşüp aytdı: ey pehlevān yazıḳdur yire çalma didi. Useyyd bunı işidüp usūl (17) ile Reşide'yi yire ḳoydu. Bu ešnāda iken bir toz žāhir oldı. Yaḳın gelünce bağdılar ki [424] (1) bu gelen Kerb Ğāzi'nüñ oġlı Esed imiş. Meydān ortasına gelüp raÓdi-vār naÓra urup aytdı: benem (2) ḳabāóil-i ÓArab ve pehlevān-ı şarḳ u ġarb. Ey Useyyd erlikde senden kemter degülem. Beni-şeybān Ḳabīlesi'yle (3) ceng idesiñ baña ḫaber itmeyesiñ. Ve hem ben Reşide'nüñ Óāşıḳıyam. İşitdim ki Reşide'yi (4) giriftār itmişsiñ. Gelesiñ öġimde baş ḳoyasıñ. Ve hem Reşide'yi baña teslim idesiñ. (5) Eger rāzı olmazsañ cihānı başına tar iderim didi. Reşide bunı işidüp Useyyd'e (6) aytdı: ey seyyidü'l-ÓArab baña silāḥ vir ki bu nā-bekār ile biraz ceng ideyim didi. Useyyd (7) aytdı: ey Reşide sen yiriñde tur. Baña

duŖā eyle diyüp Ŗazm-ı meydān eyledi. NaŖra urup (8) aytdı: ey nā-bekār seniñ ne ĥaddiñdür meydāna gelüp lāf idüp benden Reşide’yi isteye(9)siñ. Eger er iseñ ĥamle kııl diyüp birbirine ĥamle kııldılar. Ĥaylı ceng itdiler. Āĥir Useyyd (10) el uzadup Esed’üñ kemerine yapışdı. Kıuvvet idüp eli üzerine aldı. Gine yire kıoydu. (11) Esed ĥacııl oldı. Atına binüp gine geldiği tarafa revān oldı. Medıne ĥalkı Useyyd’e (12) duŖā itdiler. Useyyd gine Reşide’yi bend idüp Kıadı’nuñ evine ĥabs itdi. İki kışı bekci (13) kıodı. Okıyanı diñleyeni yazanı yazduranı rahmetüñle yarlıgağıl yā Ėanı.

(14) FāŖilātün fāŖilātün fāŖilāt

Vir Muĥammed Muştafā’ya şalāvāt

### **Bu Kıssa Reşide’nün Çekdiği Ėurbeti ve (15) Cüneyd’ün Çekdiği Zaĥmeti Beyān İder.**

Rūh-ı pāk Ĥazret-i Muĥammed Muştafā’ya şalāvāt.

(16) Rivāyet iderler ki Reşide’nün anası Zühre Perı’dür anuñ bir kıız kıarındaşı var idi. (17) Adına Cināne Perı dirler idi. Altı ayda bir defŖa yanında nice Ŗifritler ile kıarındaşı [425] (1) Zühre’yi görmege gelir idi. Bir gün yine Cināne Peri, Zühre’yi görmege geldi. Bağıdı ki Zühre melül u (2) maĥzün. Ĥālını sórdı. Ol daĥı başına geleni bir bir sóyledi. Cināne Perı, Reşide ĥāline vākıf (3) olunca bir Ŗifrit çağırup aytdı: benim kıız kıarındaşımuñ kıızını Medıne’de ĥabs itmişler. Var (4) anı ĥalās eyle. Benim yanıma getir. Ve Medıne şehrini ĥarāb eyle. Useyyd’i tut baña getir didi. (5) Zühre Perı bunu işidüp izin virmeyüp aytdı: bu cāŖiz degüldür. Zırā biz müslimānız. (6) Hemān bu yeter ki Reşide baña getüresiñ didi. Cināne Perı, Zühre’nün sózini işidüp (7) Ŗifrite aytdı: hemān varup Reşide’yi ĥalās eyle getir kimseye ziyān itme didi. Ŗifrit (8) hemān kendini bir zāğ şekline kıoyup Medıne tarafına revān oldı. Medıne’ye gelüp raŖdı-(9)vār naŖra urup ağızında āteşler şaçdı. Medıne ĥalkı bunu görüp kıorğıdılar. Bağıdılar ki (10) gök yüzini bir ecderhā tutmuş. Ağızından burnından āteşler yağar. Bu ulu heybeti görüp (11) herkes evine kıaçdı. Ammā ol Ŗifrit kimseye ziyān itmedi. Foğrı Kıadı’nuñ evine (12) vardı. Bir heybet ile Reşide’nün olduğı eve yöneldi. Kıadı bunu görünce kıorķup (13) kıaçdı. Bir evin içine girüp kıapusını berkitdi. Yarığından seyr ider idi. Gördi ki (14) ol ecderhā ağızını açıp Reşide’nün bendlerin kıırup Reşide’yi arķasına alup (15) revān oldı. Reşide’nün bekcileri bunu görüp orduları



yarıldı. Helāk oldılar. (16) Medīne halkı ol Óifritüñ sadāsından bî-ħoş olup bir gün bir gice evlerinden taşra (17) çıkmadılar. İrtesi gün taşra çıkup Reşide'nüñ oldığı yire gelüp bağıdılar ki Reşide [426] (1) gitmiş. Bekciler helāk olmuş. Bunu görüp Medīne halkından Reşide'ye Óaşık olanlar (2) ağlaşıp āh u figān itdiler. Kağı bî-çāre dıvāne olup perişān oldu. Cüneyd dağı (3) ağlayup āh u figān itdi. Babası, Cüneyd'ün hāline ħayrān bile ağladı. Ne ideceklerin (4) bilmezler idi. Çün ki ol zamān Óifrit, Reşide'yi Kağı'nuñ evinden çıkarup arkasına (5) alunca Reşide bildi ki kendini halās itmege gelmişler. Korımadı. Şād u hürrem olup anı (6) sāÓatde evlerine geldi. Anası ile görüşdi. Andan soñra taÓām getürdiler yidiler. Andan (7) libāslar getirüp Reşide['yi] giydürdiler ve ħatırın sordılar. Bir kaç gün diñlendiler. Andan (8) soñra bir gün Cināne Perı, Zühre Perı'ye aytdı: ey Zühre işitdim ki buralarda Reşide'nüñ (9) Óaşığı gāyet çok imiş. Şavāb budır ki Reşide['yi] kūh-ı Kāf'a gönderürim. Bir kaç gün (10) orada tursıñ. Ve kavm u akırabamız anda çokdur. Reşide'yi görüp hürrem olalar. (11) Ve hem anam baña tenbıh itdi ki Reşide['yi] getir de göreyim diyü. Ve hem Reşide için cihānda (12) gavgā vardur. Belki sākin ola. Eger rāzı olmazsañız orada bir münāsib kimseye (13) virelim. Ve ne vaqtın Reşide'yi isterseñiz getürelim didi. Reşide'nüñ anası Zühre Perı (14) buña rāzı olup Cināne'nüñ sözün kabül idüp izn virdi. Ammā Reşide, Cüneyd'ün (15) Óaşıkından perişān idi. Kaža-i āsmān irişüp Kāf seferi dağı vākiÓ oldu. (16) Reşide'nüñ hāli dağı perişān oldu. Āh u figān idüp ağladı. Bu ešnāda anası (17) Zühre Perı çıkageldi. Aytdı: ey kızım niçün ağlarsıñ? Reşide aytdı: ey ana babamıñ [427] (1) karındaşlarımıñ firākından<sup>234</sup> ağlaram diyüp Cüneyd'ün Óaşıkını şınesinde gizledi. Zühre Perı aytdı: (2) ey gözüm nürü ħalañ seni kūh-ı Kāf'a götüreyim diyor. Git anda çok Óacāyib [ü] garāyib<sup>235</sup> (3) maĥlūk görürsıñ. Tā ki babañ ve karındaşlarıñ firākı<sup>236</sup> gönliñden gide. Ve ħalañ yemın itdi ki (4) yine seni buraya getüre didi. Reşide bu sözleri anasından işidüp yok dimedi. Çār-ı nāçār rāzı olup ħalası (5) Cināne, Reşide'nüñ rızāsın işidüp bir Óifrite emr itdi. Bu benim kız karındaşım kızını kūh-ı Kāf'a götüriñ (6) ammā zinhār yolda şaķınuñ. Yolda zarar irişmeye. Ve hem dıvler ve periler cemÓ idesiñ. Tā Medīne halkı (7) helāk idelim didi. Ol dıv bu ħaberi işidüp emriñe muııÓiz didi. Andan aytdı: Reşide'ye (8) naşıĥat eyle. Bizi yolda rencide itmesiñ didi. Cināne bunu işidüp Reşide'ye aytdı: ey ciger-güşem (9) zinhār

<sup>234</sup> Firāğından.

<sup>235</sup> Karayip.

<sup>236</sup> Firāğ.

djvũn üzerinde iken Hâkķ TeŖālā'nuñ ismini añmayasñ. Zirā Hâkķ TeŖālā'nuñ añunca (10) periler āteşeyiz didi. Andan Reşide cümle silāhların alup halasınũ yanına geldi. (11) Ol Ŗifrit dañı kendini bir yirli at şekline koyup Reşide'yi arķasına alup havā yüzine (12) ağdı. Tā giceye ķadar gitdi. Gice oldı. Bir çeşme-i sāra gelüp ķondılar. İrtesi gün (13) ol djv, Reşide'yi arķasına alup havā yüzine ağdı. Reşide bir kez başını ķaldırup (14) yukarı bağdı. Görđi ki felek evvele çekmiş. Yer yüzi bir tabaķ miķdārı görünür. Gökde (15) nice Ŗacāyib temāşā itdi. Hâkķ TeŖālā'nuñ hikmetine ve ķudretine hayrān ķaldı. Bı-ihtiyār (16) çağırup aytdı: ey ķudret šāhibi perverdigār. Çok şükür seniñ birligiñe diyünce (17) Ŗifritiñ mecāli ķalmadı. Djvũn bir gün bir gice cümle Ŗālemi seyr itmege ķudret[i] yiterken Hâkķ [428] (1) TeŖālā'nuñ ism-i şerifi işidünce bir adım dañı gitmege mecāli ķalmadı. Döne döne yer yüzine (2) indi. Ammā cemīŖ ķanadları yandı. NaŖra urup aytdı: ey kız ahdiñe turmadıñ. Görđim ki (3) kendini ve beni ne belālara uğratdıñ diyüp feryād<sup>237</sup> idüp cānı cehenneme ısmarladı. Reşide (4) bunu görüp perişān oldı. Ķanķı cānibe gidecegin bilmeyüp zārī zārī ağladı. (5) Dört tarafa nażar [idüp] bağdı ki bir šāhrā içini merdüm-horlar tutmuş. Ol yirden aşāđı indi. Ağlayup Allāh'dan (6) halās olmaķ istedi. TazarruŖ u niyāzlar ķıldı.

Münācāt-ı İlāhī:

- MefāŖilün MefāŖilün FeŖülün
- (7) Elin açup didi ey Hāyy u Ķahhār  
ŖAlīm [ü] ŖĀlem [u] Ķaffār [ü] Settār<sup>238</sup>
- (8) Be-hâķķ-ı Aħmed u Maħmūd u Fahā  
Be-hâķķ-ı Zemzem-i evlād-ı ābā
- (9) Yol azmış ķullarına ķıl hidāyet  
Farīķ-i müstaķime it delālet
- (10) Ki sensiñ pādişāhlār pādişāhı  
Baña lutf-ı göz ile ķıl nigāhı

<sup>237</sup> Ķeryād.

<sup>238</sup> Vezin bozuk.

(11) Baña çāre[yi] kıl bî-çāre kılma  
Benî gurbet ilde āvāre kılma

(12) ÓAduvvuñ şerrini defÓ eyle bizden  
Cehālet kīnesin refÓ eyle bizden

(13) Mūnācāt temām idüp şol kadar ağladı ki bî-ħoş olup kendinden gitdi. Bir zamān  
(14) yatdı. Gine Óaqlı başına gelüp kendi kendine aytdı: eger yüz biñ yıl Óömriñ olsa  
(15) burada ağlasañ çāresi yoqdur. Şavāb budur ki hemān revān olam. Ammā bilmezem ki ne (16) tarafa gidem. Ve bura neredür? Ve yabānda nasıl gidem? Rehber yok ve taÓām yok. Ne belādur ki (17) benim başıma geldi diyüp kıble tarafına revān oldu. Biraz nebātāta uğradı. Açdı. [429] (1) Yidi. Biraz dañı gitdi. Bir miñvalıka uğradı. Miñvāsından tutdı. Kānķısınuñ miñvesi tatlı ise (2) andan yidi. Ve biraz dañı devşürdi. Güci yitdükce getürdi. Biraz zamān gitdi. Ammā aslā kimse bulmadı. (3) Kendini Ħaķķ TeÓālā’ya ısmarlayup secde-i şükri itdi. Biraz ağlayup oradan revān oldu. Biraz gitdi. (4) Bir kumsāl yabāna uğrayup ayakları gömilüp gidemedi. Cehd itdi. Aħşama kadar gitdi. (5) Fāķatı taķ olup mecālī kalmadı. Kılıcını Óasā idüp gitdi. Aħşam oldu. Ħaķķ (6) TeÓālā yağmur virüp Reşide’nüñ göñli tazelendi. Biraz yatup diñlendi. Şabāh olunca (7) kalkup teyemmüm idüp şabāh namāzın kıldı. Ve ol miñvelerden yiyüp süsadı. (8) Ħikmet-i Ħüdā yavşan mişālinden bir ot bulup yidi. Şusuzluğı gitdi. Biraz miñveden (9) ve biraz ol otdan aldı. Yolına revān oldu. Yolda giderken fikrine memleketi ve Cüneyd’üñ (10) Óaşķı gelüp zārī zārī ağladı. Kırķ gün ol yabānda gezdi. Yiyecegi kalmayup cizmesi (11) dañı pāre pāre oldu. Bir iki gün bu hāl ile gitdi. Ğāyet haste oldu. Biraz (12) taħammül idüp diñlendi. Kendi kendine aytdı: şükür vücūdım sağdur diyüp revān (13) oldu. Nāgāh karşıusından bir tağ göründi. Şād olup kaşdı itdi ki ol yire yitişe. ÓAce(14)le ile gitdi. Nāgāh yolu deryāya uğradı. Reşide bunu görünce şād oldu. Aydınluğa yitişdim şandı. (15) Tiz tiz gitmege başladı. Aħşam olana kadar deryāya geldi. Gördi ki deryānuñ ĥaddi kenārı yoq. (16) Maħzūn olup aytdı: benim hālīm şimdi perişān oldu. Kara degül ki yürüyerek gidem. (17) Gemi yoqdur ki binem. Ekmek yoqdur ki yiyem. Şu yoq ki içem diyüp deryānuñ kenārına düşüp gitdi. [430] (1) Temām üç gün üç gice gitdi. Dördünci gün bir zengīye rāst geldi. Meger balıķcı imiş. Reşide zengīye (2) selām viridi. Zengī Óaleyk aldı. Baķdı ki bu gelen bir güzel yigit. Cemālī āftāba beñzer. Ammā (3) yol zahmeti cemālīni soldurmuş. Reşide’ye

aytdı: ey yigit neredensiñ ve nereye gidersiñ? (4) Aślā buraya seniñ gibi kimse yokdur didi. Reşide aytdı: ey birāder ben bir bāzırgān idim. (5) Bu yolda baña çok zahmetler geldi. Ol zengī buni işidüp aytdı: hiç kimseyi görmedim ki bu berrden (6) halās olup buraya gele. Hele hoş geldiñ diyüp Reşide'nün öñine bir bişmiş balık ꞑodı. (7) Biraz etmek getürdi. Reşide'ye aytdı: buyuriñ didi. Andan soñra Reşide niŖmete baꞑdı ki kızıl kana (8) beñzer Ŗacebledi. Ammā ne çāre ğāyet aç idi. Yidi. Ol zengī Reşide güzelliğine ĥayrān olup (9) aytdı: neredensiñ? Reşide aytdı: Medīne ĥalꞑındanım ki Sultān-ı Enbiyā'nun şehridür. (10) Zengī aytdı: ey Reşide sen delü misiñ? Buradan Medīne'ye bir kiři yigrek ğice gündüz gitse yitmiş (11) yılda ancaꞑ varur. Ammā ben Muĥammed'ün vaśfin işitdim. Aña ĵmān getürdim. Ammā sen yigirmi (12) yaşında yoksiñ. Yitmiş yıllık yoldan nice geldiñ? Sen ya cāzūsiñ yāĥūd perīsiñ. (13) Toĝrı söyle dedi. Reşide buni işidünce başına geleniñ cümlesini bir bir ĥikāye itdi. Ammā kız (14) oldıĝın şaꞑladı. Zengī aytdı: şimden-gerü benimle ol. Saña balık şikār itmeĝi öĝreteyim. Her gün (15) gelelim. Seniñle balık şikār ideyim. Yaꞑında bizim şehrimiz var. Adına Ĥürrem dirler. Pādişāhımızıñ (16) adına Muĥterem dirler. MüŖmin Ŗādil pādişāhdur. Ve benim bir Ŗavratım, dört kızım vardur. (17) Ğāyet güzeldür. Her kanꞑısın dirseñ saña vireyim. Dāmādım ol. Burada balık şikār [431] (1) idelim. Şatalım. Aꞑçasın ĥarclıꞑ idelim. Günimizi hoş geçürelim didi. Reşide biraz tebessüm idüp rāzı oldu. (2) Ğalkdılar. Şehre revān oldılar. Yatsu vaꞑtinde şehre geldiler. Reşide şehre baꞑup gördi ki (3) bir Ŗaꞑım şehir. Burcu muĥkem. Her tarafına şemŖeler yaꞑmışlar. Şehriñ ĥalꞑı cümle zengīdür. Ammā Ŗüryān. Birer (4) post setr itmişler. Balıꞑcınıñ evine geldiler. Reşide baꞑdı ki balıꞑcınıñ bir Ŗavratı var. (5) Ammā ğāyet siyāh ve bıyıꞑları balık bıyığı<sup>239</sup> gibi. Ğızlarını gördi. Hemān anaları gibi siyāh. Ğoyun (6) derisinden setr itmişler. Reşide bunları görüp istikrāh itdi. Ammā anlar Reşide'nün (7) güzelliğine ĥayrān olup enişdemiz diyü Reşide'ye cān u göñülden ĥizmet idüp balık bişirüp (8) öĝine getürdiler. Ammā ekmekleri bellüt unından idi. Bir kaç gün bu vechle balıꞑcınıñ evinde (9) ꞑarār itdi. Reşide burada tursiñ. Biz gelelim.

### **Cüneyd ve Muĥtār ve Ğadı, Reşide'yi Arayı (10) Gitdigini Beyān İder.**

Rivāyet iderler ki ol zamān Reşide'yi ĥalası kūh-ı Ğāf'a gönderdikleri (11) zamān Ŗifrite şöyle tenbih itmişler idi. Yigirmi güne ꞑadar Reşide'yi ꞑoyup gine gelesiñ (12)

<sup>239</sup> Bıyığı.

dimişler idi. İki ay oldu haber gelmedi. Zühre ile Cinâne bir tarafa pervâz idüp aradılar. (13) Aşlâ Reşide'den nâm u nişân bulmadılar. Çâr-ı nâçâr girüp gelüp ol zende karar itdiler. **Bu cānibden** (14) Useyyd ve Cüneyd ve Kağı ve Muhtâr ve Beni-hāşim yigitleri bağdılar ki Reşide gāyib oldu. (15) Her birisi āh u figāna meşgūl oldılar. Ammā cümlesinden Cüneyd'ün hāli perişān idi. Useyyd (16) Cüneyd'ün hālini bilüp ne ideceğini bilmezdi. Bir gün Şuyūb ŐAyyār Cüneyd'ün hālini görüp (17) aytdı: ey pehlevān gam yime. Senün için ŐArab ve ŐAcem vilāyetini ser-te-ser arayup Reşide'den bir nişān [432] (1) bulmayunca gelmeyeyim didi. Useyyd ile Cüneyd bunu işidüp Şuyūb'a hayr duŐālar itdiler. Hemān (2) Şuyūb evine geldi. Bir ađ kaba sağal düzdi. Başına dülbend sārındı. Eline bir kitāb alup (3) ve bir remil tahtası bir eline Őasā aldı. Useyyd'e geldi ammā Useyyd'e hiç söylemedi. Sen kimsiñ (4) diyü sordı. Şuyūb aytdı: bir pır kişiyem ve remilciyem didi. CemāŐat, Şuyūb'ün sözinden bilüp gülüşdiler. (5) Şuyūb, Useyyd'e duŐā idüp aytdı: ey Useyyd, Reşide ecderhā ağzında ise de halās (6) iderem. Ammā helāk oldıysa ne çāre diyüp yıl gibi Beni-şeybān kabilesi tarafına revān oldu. (7) Günlerde bir gün Beni-şeybān şehrine geldi. ŐĀdeti üzere remil tahtası eline alup çağır(8)dı ki hekīmem ve tabībem ve fāl açaram ve tāliŐ bilürem ve esrār-ı felegi hūb bilürem ve (9) gāyib olanları bilürem diyüp çağıra çağıra Reşide'nün sarāyına geldi. Zühre Peri (10) Şuyūb'ün āvāzın işidüp yanına daŐvet itdi. Andan soñra aytdı: bir oğım var idi gāyib (11) oldu. Anun tāliŐini gör nerededür didi. Şuyūb'a her neden sordılar ise haber virdi. (12) Soñra aytdılar: Āşlīñ nesliñ nedür? Şuyūb aytdı: ŐAden'denem. Ecderhāmı Kureyşiler helāk itmişler. (13) Ve karındaşımı Hāşimiler helāk itmişler. Şimdi Hāşimiler benim gāyet düşmānımdur didi. Zühre (14) Peri bunu işidüp aytdı: bu dağı āl-i hānedāniñ düşmānı imiş diyüp öğine taŐām getürdi. (15) Şuyūb aytdı: ağzımda dişlerim yokdur ki taŐām yiyem diyüp biraz bunlara şive-kārluđ itdi. (16) Şuyūb'ün sözleri bunlara hoş gelüp gülüşdiler. Ve kendilerine müvāfiđ gelüp Şuyūb'a cemīŐ (17) sırlarını söylediler. Ve Reşide hikāyesin söylediler. Şuyūb tekrār tahta-i remili alup [433] (1) noğta dökdi. Eşkāli ihrāc itdi. On altı ahkāmını temāşā itdi. Nefs evini gördi ki (2) hārīc münkalib tāliŐi gördi. SaŐd u Naħs'ı teşehhūs edip istihrāc u zamir kıldı. Kağı remile (3) nağar itdi. Şādlar gördi. Kitābı eline alup zennāñ tarihünce hūkm idüp aytdı: siziñ bir kızınıuz (4) var imiş. Bir Őifrit ile gitmiş. Őifrit helāk olmuş. Kız yabāna çalmış. Ser-gerdān (5) olup şimdi bir deryā kenārında sākındür didi. Reşide'nün anası Şuyūb'ün sözünü işidünce (6) aytdı: toğrı söyledün diyüp altun ve libās virdi. Şuyūb, Reşide'nün haberini alunca (7)

yirinden kalkup Medîne tarafına revân oldu. Günlerde bir gün Medîne'ye gelüp. Cüneyd ile (8) Kağı dâ'ım Şuyüb'ün yolın gözlerler idi. Şuyüb'ı görünce şād oldılar. Reşide'den haber (9) sordılar. Şuyüb dağı cümlesini bunlara söyledi. Cüneyd ile Kağı, Reşide'nün ğāyib olduğunu (10) işidüp feryād idüp Óađılları gitdi. Useyyd bunu işidünce Cüneyd'ün yüzine gül-āb (11) serpdı. ÓAđlı başına geldi. Āh idüp bĭ-ĥoş olup bir kaç gün bu vechle turdılar. (12) Bir gün Cüneyd ile Kağı bir yire gelüp meşveret itdiler ki bir gice kimse duymadan Reşide'yi (13) aramağa gideler. Bir kaç gün ağlamağı terk idüp Medîne halkı untdılar. Bir gice Cüneyd (14) fırsat bulup cümle silāhların giyüp iki dāne at alup Kağı'nun yanına geldi. Kağı dağı (15) biraz kitāb biraz taÓām aldı. Evvel atın birine Cüneyd ve birine Kağı binüp revân oldılar. (16) Üç gün üç gice Óacele gitdiler. Aślā kimse görünmedi. Atları yoruldu. Piyāde olup (17) atlarını bıraktılar. Hergiz sefere gitmiş ve yol zahmeti görmüş degüller idi. Nāzlı büyümişler [434] (1) idi. Çār-ı nāçār üç gün üç gice de piyāde gitdiler. Śusuzluđdan ĥaste oldılar. Nāgāh (2) qarşudan bir vĭrāne göründi. Cehd idüp ol vĭrāneye irişdiler. Bir sāÓat oturup (3) dinlendiler. Nāgāh bir toz peydāh oldu. Bir qarvān çıka geldi. Biñ kadar kişi var. Cüneyd ile (4) Kağı bunları görünce şād oldılar. Ol bāzırgānlar bunları görünce selām verdiler. FaÓām (5) ve śu virdiler ve aytdılar: siz kimsiñüz ve kıanda gelürsiñüz didiler. Cüneyd aytdı: biz bāzırgān (6) idük. Ĥarāmĭler bizi yağma itdi. Ve ölince mālımızı aldılar dedi. Cüceler aytdılar: siz tüccāra (7) beñzemeziñüz. Cüneyd ile Kağı aytdı: bizim sergüzeştemiz çokdur diyüp ağlaşdılar. Cüceler (8) bunu görüp merĥamet itdiler. Ol gice geçüp irtesi [gün] göç yarağın görmege meşğül oldılar. (9) Kağı kalkup ezān okudu. Śabāh namāzın kıldılar. Bāzırgānlara ĥoş gelüp aytdılar: (10) siz bizimle bile gidelim didi. Cüneyd yolda bunlara ĥayli yoldaşluk eyledi. (11) Yüklerin yalıñüz yükledürdi. Cüceler, Cüneyd'ün kuvvetine ĥayrān kalup Cüneyd'e bir at virdiler ki bine gide. (12) Bir gün giderken bir toz peydāh oldu. Yüz yigirmi ĥarāmĭ çıka geldi. Bāzırgānlar bunları görüp (13) korđdılar. Māllarından geçüp başları kayğusına<sup>240</sup> düşdiler. Cüneyd ile Kağı'ya şüm kadem (14) diyü düşünām virdiler. Kağı bunu görüp aytdı: cānāne isteyen cāndan ayırmağ zamānı (15) geldi diyüp ağladı ve Cüneyd'e aytdı: gel kaçalım. Cüneyd ĥarāmĭleri görüp biraz taĥammül itdi. Ĥarāmĭler (16) gelüp tüccārlara ĥamle kıldılar. Hemān Cüneyd raÓd-vār naÓra urdı. Zemĭn [u] zamān bir vağt (17) Çĭni tas gibi güm güm gümledi. Bāzırgānlar bunu işidünce

---

<sup>240</sup> Kaykı.

serāseme olup aytdılar: gördiñüz mi [435] (1) bunlar da ĥarāmı imiş. ÓAlāmetlerinden ve kuvvetlerinden belli idi didiler. Bu ĥarāmılerüñ başlarına (2) Ğazanfer dirler imiş. Ğāyet gürbüz pehlevān ĥarām-zāde imiş. Hemān Cüneyd ĥarāmılerüñ üstüne (3) ĥamle kıldı. Bunı görüp Ğazanfer, Cüneyd ögin bağlayup aytdı: ey civān ne istersiñ? Cüneyd (4) aytdı: ya sen ne istersiñ? Bizi yolımıza gitmege kıomazsıñ. Ğazanfer aytdı: ben bu cümle tüccāruñ esbābını (5) alup kendilerin helāk iderim. Cüneyd aytdı: herze söyleme. Erlükde ne'ñ var getür görelim didi. Ğazanfer (6) bunı işidünce ğazaba gelüp Cüneyd'e kıılıc ĥavāle kıldı. Cüneyd menÓ itdi. Ğazanfer geçeyim dirken (7) hemān Cüneyd kıılıc çaldı. Ğazanfer'i atıyla berāber dört pāre kıldı. Bunı görüp ĥarāmılerüñ (8) cümlesi Cüneyd'üñ üzerine ĥamle kııldılar. Cüneyd dañı naÓra urdı. Bunları tartāğan itdi. Tācirler (9) bunı görüp Cüneyd'üñ ayağına düşüp duÓā itdiler. Her birisi mālınıñ yarısını getirüp Cüneyd'üñ (10) ögine kıodılar. Ve biñ dürli Óözrlr idüp aytdılar. CemıÓ esbābımız siziñdür. Hele kerem idiñ (11) bizim hediyeimizi kıabül idiñ didiler. Ammā Cüneyd bir cübbesin kıabül itmedi. Kervān başı Cüneyd'üñ (12) böyle şecāÓatın ve sehāvetin görüp yanına getirüp Óizzet ü ĥürmet idüp aytdı: ey yigit (13) bu seniñ bize itdiđiñ iyilüği Beni-hāşim içinde ancak Ĥamza oğlı ider didi. Cüneyd aytdı: anlar (14) benim Óammucamdur. Ben dañı Beni-hāşim'denem didi. Kervānbaşı bunı işidüp Cüneyd'e dañı ziyāde ĥürmet (15) itdi. Śadra geçirüp aytdı: ben şehir-i Farsūs'danam. Benim evimde şimdi bir kıızım var. Ğāyet güzel. (16) Nice Şāh-zādelr istedi virmedim. Naşıb seniñdür diyüp Cüneyd'e ikrām itdi. Andan soñra (17) oradan kıalkıp şehir-i Farsūs'a geldiler. Kervānbaşı Cüneyd ile Kıadı'yı kendi sarāyına getürdi. [436] (1) İkisini bir otaya kıondırup kendi dañı yükleri yıkıp ĥatunı ile kıızı gelüp elin öpdiler. (2) Kārbān[başı] bunlara Cüneyd ile Kıadı'yı vaşf itdi. Ol gice geçip irtesi gün kārbānbaşı Cüneyd ile Kıadı'yı (3) alup ĥamāma götürüp güzel libāslar giydirüp evine getürdi. Güzel ziyāfetler itdi. Cüneyd ile (4) Kıadı kārbān[başın]uñ evinde bir kaç gün bu vechle eglendiler. Günlerde bir gün Kıadı, Kıurōān okurdı. Kārbān[başın]uñ (5) kıızı bunlar[1] seyr itmege gelmiş idi. Kıızın gözi<sup>241</sup> Cüneyd'üñ cemāline rāst gelüp cān u dilden (6) Óāşık oldu. Bı-ihtiyār ağlayup bı-ĥoş oldu. Ol esnāda anası üzerine gelüp kıızına (7) suóāl itdi. Kıız dañı Cüneyd'e Óāşık olduğını söyledi. Anası dañı kıızınıñ ĥālını bilüp (8) perişān oldu. Anası kıızına gice gündüz naşıĥat iderdi. Fāóide itmezdi. Günden güne kıızıñ Óaşkı (9) ziyāde oldu. Āĥir kıızıñ anası kıızı donadup Cüneyd'e Óarz

<sup>241</sup> Kıözi.

itdi. Ammā Cüneyd nażar itmedi. Günlerde bir gün (10) Cüneyd ile Qadı şehr-i Farsūs'u seyr iderken bir yirde ğalabaluq ādem gördiler. Bir kimseden suōāl itdiler. (11) Ol ādem aytdı: keşti-gırlar gelmişdür. Bugün nevrüz-ı sultānīdür. Pādişāh seyrāna çıkmışdur. (12) Cüneyd ile Qadı bu hemgāmeye yakın varup gördiler ki bir civān fāhirāne libās giyüp taht (13) üstüne oturmuş. Etrāfında pehlevānlar saf tutup tururlar. Keşti-gırleri seyr iderler. Cüneyd (14) baqdı ki meydān kenārında bir kimse var ammā qadd [ü] qametde file beñzer ve selābetde Qahramān'a (15) ādem dimez. Her kim ki meydāna girse zebūn ider. Cüneyd bunı görünce cūş [u] hurūş idüp bī-ihtiyār (16) ileri varup meydāna girmek için izin istedi. İzin virdiler. Hemān Cüneyd Őazm-ı meydān (17) idüp ol ħerifūñ ögin baqladı. Farsūs'un pādişāhı Cüneyd'ün şecāōatin ve salābetin [437] (2) görüp taōaccüb itdi. Şehir halkı Cüneyd'ün pehlevānluğına ħayrān qaldılar ve aytdılar: bu civān dıve beñzer. Ĥerife (2) nice ğarım olsuñ didiler. Cüneyd meydān meyānuna varunca keşti-gır başı var mı diyüp qarār itdi. (3) Keşti-gır Cüneyd ile ceng itmege Őār idüp ħizmetcilerini gönderdi. Bir bir gelüp Cüneyd ile ħamle (4) kıldılar. Cüneyd bunları birer hüner ile yıqdı. Āħir Cüneyd keşti-giri bir alma gibi eli üstüne (5) alup pādişāhuñ ħuzūrına getirüp qodı. Farsūs şāhı Cüneyd[‘ün] bu pehlevānluğın (6) görüp emr itdi. Yüz at yüz tahte ecnāsdan qumaş ve yigirmi ğulām ihsān itdi. (7) Ve kendinüñ sarāyında bir ħāne taħliye idüp Cüneyd [ile] Qadı ārām itdiler. Ammā Qayser-i Rūm (8) bunlar ile dāōim ceng ider idi. Ol ešnāda cāsūslar gelüp aytdı: ey şāh maōlümüñ (9) olsuñ ki Qayser-i Rūm Őasker cemō itdi ki gele. Müslimānları ara yirden qaldura didi. (10) Pādişāh bunı işidüp melūl oldı. Emr itdi. ŐAsker cemō itdiler. Şehrden taşra ħayme (11) qurup Qayser tarafına göz qulaq tutup ārām itdiler. Cüneyd pādişāhdan cebe [vü] cevşen at (12) silāħ isteyüp aytdı: ey pādişāhum ben qulıña esbāb-ı ħarb ve ālāt-ı ħarb ihsān (13) idiñiz ki pādişāhımuñ ħuzūrında kāfire niyyet-i ğazā idüp qılıc urup tā ki pādişāhımuñ (14) ben qulına niōmeti ħelāl ola didi. Pādişāh, Cüneyd'in cevābın işidüp aytdı: ey yigit sipāhluq (15) becerebilür misin ve Őasker-i kāfir ile meydānda ceng idebilür misin didi. Cüneyd bunı (16) işidüp aytdı: ey şāh sipāhluq beceremez isem de Őasker-ğāhunda turup pādişāhımuñ (17) devām-ı devletine duōā iderim didi. Şāh, Cüneyd'ün sözlerin işidüp emr itdi. Bir tāze at [438] (1) ve bir zırħ bir qalkān Hindī qılıc virdiler. Nāğāħ bir cāsūs gelüp aytdı: Qayser falān yire (2) geldi. Farsūs şāhı emr itdi. ŐAsker geçüp Qayser tarafına revān oldılar. Beş gün gitdiler. (3) Altıncı gün Qayser Őaskerine irişdiler. Yüz biñ kāfir ile Qayser geldi. Otuz biñ müslimān (4) ile Farsus şāhı gelip bir maħallde iki



Óasker birbirine karşı saf tutup nazar-ı ber-meydān itdiler. (5) Kađı bir kenāra Qurōān okumađa meşgūl oldu. Hemān Cūneyd raŖd-vār naŖra urup Óazm-ı meydān (6) itdi. Rūmīlerden bir atlı meydāna gelip Cūneyd'e muķābil oldu. Hemān Cūneyd ķāfirin gögsini (7) gözdedüp bir ok atdı. Kāfir ķorķısundan ķalkān karşı tutdı. Ok ķalkāndan geķüp şinesine (8) uğrayup arķasından çıķdı. Bunu görüp bir kāfir dađı geldi. Anı dađı helāk itdi. Bir biri arduca (9) yigirmi kāfir tepeledi. İki Óasker Cūneyd'ün pehlevānluđına ĥayrān oldu. Kayser aytdı: böyle pehlevān (10) bu yakınlarda yokdur. Ammā Óaceb bu pehlevān misāfir degūl ise biriñiz varuñ. Bunuñ kim (11) olduđın haber alıñ didi. Hemān bir Rūmī meydāna gelüp aytdı: ey yigit sen ķangı diyārdansın? (12) Cūneyd aytdı: ben bir ÓArab'am. ÓArabistān'danam. Ol süvār aytdı: Kayser seni daŖvet itdi. Didi ki (13) benim yanına gelsin. Anı ser-Óasker ideyim ve hem bir güzel kıızım var. Anı aña virüp güveđi ideyim. (14) Eger benim dīnimi ķabūl iderse memleketiñ yarısını aña vireyim diyor. Cūneyd bunu işidüp (15) aytdı: ey melŖūn eger elçi olmazsañ seni pāre pāre iderdim. Ve Kayser'e söyle gelsin (16) müslimān olsuñ. Muhammed dīnini ķabul itsin. Eger rāzı olmazsa dīnim ĥaķķı-ķūn cemīŖ vilāyetini (17) ĥarāb iderim didi. Ol ķāşıd dönüp Kayser'e geldi. Cūneyd'ün sözlerini söyledi. Kayser [439] (1) Óāciz ķalup tabl-ı āsāyiş çaldırdı. İki Óasker dönüp ķondılar. Cūneyd meydāndan gelüp (2) şāh-ı Farsus'ün öginde yir öpüp ķarār itdi. Şāh, Cūneyd'e ağır ĥilŖatlar geyürdi. Kenāra çeküp (3) aytdı: ey civān kimiñ neslindensin? Seni Beni-ĥāşimīlere beñzedürim. Cūneyd aytdı: belī anlardanam. (4) Useyyd ibn-i Munzir'ün ođlıyam. Adıma Cūneyd di[r]ler. Şāh, Cūneyd'ün kim olduđını bilünce aytdı: (5) ben seni keşti-girleri başdıđından bildim diyüp ĥayli māl virüp çok ĥürmet eyledi. (6) **Bu tarafdān** Kayser, Cūneyd'ün heybetinden ķorķup derdine dermān istedi. Meger Kayser'ün pehlevānı (7) var idi. Rüstem-i Zāl neslinden idi. Adına Heraķl dirler idi. Aytdı: ey şāh ĥizmetiñde ben (8) ķuluñ varam şol aslı nesli belürsizi meydān meyānunda keşān-ber-keşān ķatıña (9) getüreyim. Tā ki pādişāhımuñ göñli feraĥ olsuñ didi. Kayser bunu işidüp şād (10) olup emr itdi. Ol pehlevāna ĥilŖat virdiler. Ol gice geķüp irtesi gün iki cānibden ķös-i ĥarbī [çalındı]. (11) İki deryā gibi Óasker aķup meydān kenārına gelüp iki cānibden saf tutup nazar-ı ber-meydān (12) itdiler. Hemān Cūneyd naŖra urup Óazm-ı meydān itdi. Bunu görüp Kayser'ün kıız ķarındaşı ođlı var (13) idi. Adına Ebū Temāme dirler idi. Kayser'den izin alup Óazm-ı meydān itdi. Ve kendini iŖlām (14) idüp Cūneyd'e kılıc ĥavāle kıldı. Cūneyd menŖ itdi. Ammā Cūneyd ĥazaba gelüp Ebū Temāme'nün üzerine (15) öyle bir gürz ĥavāle kıldı ki Ebū

Temāme'yi atıyla kendini yabyasdı itdi. Qays̄er bunu ḡorince (16) feryād idüp t̄acını yire urup aqladı. Bunu ḡorüp Heraql'ũn bir oqlı var idi. Ḡurb̄uz (17) pehlevān idi. At s̄urüp meydāna gelüp C̄üneyd'e h̄amle qlıdı. C̄üneyd k̄āfirũn uę h̄amlesin menŒ [440] (1) idüp nevbet kendine gelünce k̄āfire oql atdı. Heraql'ũn oqlı q̄orkıusundan qlalkān qarşu tutdı. (2) Ammā oql qlalkā[n]da [eglenme]yüp k̄āfirũn gögsine uğrayup arkasından çıqldı. Heraql oqlınuñ h̄ālını (3) ḡorüp b̄i-ihtiyār naŒra urup meydāna gelüp aytdı: ey nā-bekār sen bir civān helāk itdiñ ki R̄um'da (4) anuñ mişli yoql idi didi. C̄üneyd bunu işidüp ḡazaba gelüp aytdı: ey laŒın lāfı koy. Er iseñ (5) h̄amle qlı didi. Heraql bunu işidüp C̄üneyd'e qlılıc h̄avāle [qlıdı]. MenŒ itdi. Ḡürz h̄avāle qlıdı. MenŒ itdi. (6) N̄ize h̄avāle qlıdı. MenŒ itdi. Nevbet C̄üneyd'e gelünce C̄üneyd, Heraql'a ḡürzin çaldı. Heraql kendini (7) qaçurdı. Bindigi atınuñ başına degdi. Atı helāk olup Heraql yire d̄üşüp ayak üzerine (8) qlaldı. Hemān C̄üneyd'ũn kemerine yapışup ol q̄adar žor itdi ki ağzından burnından q̄an buñar (9) gibi aqldı. Andan nevbet C̄üneyd'e gelünce C̄üneyd raŒd-vār naŒra urup ya Allāh ya Muḥammed ya ŒAl̄i diyüp (10) Heraql'ũn kemerine yapışup eli üstüne aldı. Yire çaldı. Hemān şahin gibi sıçrayup (11) k̄āfirũn gögsine çıqup d̄ine daŒvet itdi. Çāre olmadı. Ḥançer ile başını kesüp c̄üdāya (12) diküp Œālem dibine gönderdi. Gine atına binüp er taleb itdi. Ammā kimse meydāna girmedi. (13) Baqldı ki meydāna gelen yoql naŒra urup küffār Œaskerine h̄amle qlıdı. Şaflar s̄öküp nice (14) kelleler d̄öküp ceng ide ide Qays̄er'ũn oldığı yire geldi. Baqldı ki Qays̄er'ũn tahtını bir fil (15) üzerine q̄urmuşlar. Qays̄er üzerinde oturur. Hemān filiñ başına bir öyle ḡürz çaldı ki (16) fil çarıql mişāli dönmege başladı. Qays̄er tahtdan yire d̄üşdi. C̄üneyd bunu ḡörünce (17) hemān n̄ize ucıyla Qays̄er'ũn t̄acını q̄apup kendini Œaskerden taşra çıqarup küffārı [441] (1) ol gün C̄üneyd yedi adı bellü k̄āfir q̄atlı itdi. Qays̄er dahı kendüyi (2) leşkerden çıqardı. Ḡördi olmaz tabl-ı ārām çaldırdı. İki Œasker (3) dolanup q̄ondılar. C̄üneyd'ũn elinde t̄acı şāhı ḡördi. C̄üneyd t̄acı (4) şāh-ı Farsus'ũn önine getirüp zem̄in-b̄üs itdi. T̄acı şāhuñ ögine (5) q̄odı. Şāh t̄acı ḡördi. Ve Zehrā ögine vez̄ir nažar itdi. Ḡördi d̄ört k̄ünküresi var. Her (6) k̄ünkürede keb̄uter yumırtası q̄adar elmās oturtmuşlar. (7) Bir ḥatt var. Oqlıdı. Ḡördi. Aytdı: ey şāh-ı Œālem bu t̄aca hię kimse (8) bahā getürmeye. Z̄irā Feridun tāclarındandır. Oqlıdum bildim idi. (9) İqlim ḥarācıyla düzelmiş. Pādişāh, C̄üneyd'ũn yüzine baqup duŒā vü taḥşin (10) idüp āferin qlıdı. Aytdı: ey pehlevān-ı Œālem ve ey şāhib-qlirān-ı

(11) benî-âdem<sup>242</sup> ben bu tâcı yine saña bağışladım. Bu tâc saña lâyıkdur. Senden (12) gayri kimseye lâyıq degüldür. Cüneyd güldi aytdı: ey pâdişâh-ı rüy-ı (13) zemîn cümle-i emlâk benim yanımda ħardal dânesi degüldür. Ve raġbeti daġı (14) yoġdur. Bu tâc saña erzânîdür. Ben daġı size ġibe itdim. Şâh-ı Farsus (15) Cüneyd’üñ sözlerini işidüp âferîñ ü taġşîñ seniñ saġâvetiñe. (16) Hemîñ şecâ’atiñ gider diyüp Cüneyd’üñ üstüne zer ü cevâhir sacdı. (17) Cüneyd ġod Óaşġ-ı Reşide’den ġayrı Óaynına nesne gelmezdi. Gâġ gâġ âġ [442] (1) iderdi aġlardı. Görenler ġayrân ġalurdı. Pâdişâġıñ fikri bu idi ki (2) ġızını Cüneyd’e vire. Min ba’id yanından gitmeye. **Bu cânibden** bâzîrgân (3) ġızı ġod Cüneyd’üñ Óaşġıyla âvâre olmış idi. **Bu cânibden** küffâr leşkeri (4) cengden soñra ekâbir-i Rûm bir yire cem’olup ġayser’e ġarındaş (5) oġlı çün siyâġ-pûş oldılar. Bunları görüp feryâd itdi. (6) Bî-acıl nesl-i nâ-ma’lûm ÓArab’uñ elinden Óâciz ġaldım. Taġtımaya yitişüp (7) başımdan tâcımı aldı. Bir kimse bulunmadı ki tâcımı elinden alup (8) kendüyi helâk ide. Yedi vüzerâ ortasından bir şâġs yirinden (9) ġalġup aytdı: ey pâdişâġım ġam yime. Ben bir tedbîr itdim ki andan (10) ġayrı kimseye mażarrat yitişmeye ve hem giriftâr ola. ġayser ġürrem (11) oldı. Aytdı: var imdi tedbîriñe meşġül ol didi.

(12) **Der-beyân-ı Dâstân-ı Şuyûb ve Muġtâr Cüneyd:**

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Fe’ülün

(13) Gel imdi diñle bu yüzden ġaber[ler]

Ne şerġ eylemişdür gör mu’teber[ler]<sup>243</sup>

(14) ÓAcâyib kıssâdur [bu] ġoş ġikâyet

Asâġ yirden bulup ġıldım rivâyet

(15) Lezîzdür her kelâmım her kelâmıñ

Olur añlayınca her ġâs [u] Óâmıñ

(16) Yazup naġl itdigi çün mu’teberler

Anuñ çün ben daġı ġıldım ġaberler

<sup>242</sup> seci

<sup>243</sup> Vezin bozuk.

(17) Cihānda kimsenüñ yoǵdur ũebāti  
Ĥayat ādemden ider memāti

[443] (1) Rivāyet ider ki Cüneyd, Medīne'den gidünce babası Useyyd işidüp ũikāra gitmişdür diyüp bir kaç gün (2) ũabr itdi. Baǵdı ki gelmez etrāfa Őāleme ādem ũalup aratdılar. Aũlā nām [u] niũān bulmayup (3) umudların kesüp feryād [u] fiǵān idüp yās [u] mātem tutdılar. Beni-hāũim cemö olup Useyyd'e naũihat itdiler. (4) FāŐide itmedi. Bu eũnāda ũuyüb çıka geldi. Bunlaruñ feryād [u] fiǵānından Őāciz olup aytdı: ey (5) Useyyd baña izin vir. ŐĀlemi arayam size Cüneyd'i bulup getüreyim didi. Useyyd bunu işidüp (6) biraz sākin olup ũuyüb'a ĥayr duŐā itdi. Hemān ũuyüb oradan ıalıup torba-i (7) Őayyārına taıınup yola revān oldı. Yolda gider iken Muĥtār'a rāst geldi. Muĥtār, ũuyüb'dan (8) suŐāl itdi. ũuyüb daĥı aĥvāli söyledi. Muĥtār bunu işidünce aytdı: ben daĥı seniñle bile giderim (9) diyüp ikisi bile piyāde revān oldılar. Acııdıqları zamān ũikār idüp yirler idi. Bu nevŐ ile (10) ĥayli menzil gitdiler. Gine bir gün ũikār ider iken iki aslana rāst geldiler. ũuyüb bunu görünce (11) ıorıup kaçmaǵa yüz tutdı. Muĥtār aytdı: ey ũuyüb ıorıma anlaruñ her birisini bir oı ile helāk iderim. (12) ũuyüb aytdı: āmān sen bilürsiñ. Hemān Muĥtār eline yayını alup aslanlaruñ her birisini bir (13) oı ile helāk itdi. ũuyüb bunu görüp Muĥtār'a duŐā itdi. Andan ũoñra yollarına revān oldılar. (14) Bir çeũme[-i] sāra gelüp baıdılar ki kırık dāne bāzırgān oturur. Muĥtār ile ũuyüb görüp āĥ [u] fiǵān (15) idüp aytdılar: ĥarāmiler cümle mālumızı yaǵma<sup>244</sup> itdiler. Henüz gidiyorlar didiler. Muĥtār bunu işidüp (16) aytdı: ıorımañ Allāĥ izniyle anlaruñ ĥaııından gelürem diyüp aytdı: kaç ādemdür? Anlar aytdılar: biñ (17) kiũidür. Baıup Muĥtār ĥarāmileri gördi ki yola revān olup gidiyorlar. Hemān arıalarından [444] (1) yitiũüp naöra urdılar. Ĥarāmiler bunu işidüp baıdılar ki ardlarından iki civān ıoũmuş gelür. Biriniñ (2) elinde oı yayı ve biriniñ elinde Őāsā. Ĥarāmiler birbirine aytdılar: ŐĀceb bunlar kim ola bizden ıorımayup (3) ardımızca gelürler didiler. Bu eũnāda Muĥtār yitiũüp bir oı ile birini helāk [itdi]. Ĥarāmiler (4) bunu görüp cümlesi Muĥtār'uñ üzerine ĥamle ııldılar. ũuyüb bunu görünce ıorıup ıarũuda (5) bir taǵ var idi. Segirdüp ol taǵa ıııdı. Büyük āvāz ile ıaıırup aytdı: ey peĥlevān (6) ĥarāmiler ıoııdur. Ceng itme. Benim yanıma gel yolımuza gidelim. ũuyüb bu sözde iken Muĥtār (7) ĥarāmilerden yigirmisin helāk itdi.

<sup>244</sup> Yaıma.

Hâramîler bunu görüp kaçmağa yüz tutdılar. Muhtâr (8) hâramîleriñ zebûn olduğunu görüp gayret idüp biraz dañı helâk itdi. Qalanı kaçdılar. (9) Muhtâr bâzîrgânlarıñ esbâbın hâramîlerden alup gine bâzîrgânlara teslim itdi. Bâzîrgânlar (10) esbâbların nısfını Muhtâr'a Óarz itdiler. Ammâ Muhtâr qabûl itmedi. Hâramîler[üñ] yüz oqın alup (11) yola revân oldılar. Günlerde bir gün şehri Farsûs'a yitişdiler. Baqdılar ki gavgâ var. (12) Óoqaqların qapamışlar. Şuyüb ile Muhtâr bunu görünce suóâl itdiler. Bildiler ki Qaysêr gelmiş. (13) Müslimân ile ceng ider. Şehirden bir âdeme hâli sordılar. Ol aytdı: kırk gündür (14) Qaysêr bizim pâdişâhımız ile ceng ider. Ammâ bir civân geldi. Gürbüz pehlevân imiş. ÓArabistân'dan (15) gelmiş. Beni-hâşim'denem [dir imiş]. Gâyet pehlevândur ve hem adı Cüneyd babasınıñ adı Useyyd imiş didi. (16) Şuyüb ile Muhtâr bunu işidünce şâd olup Óaskere geldiler. Ammâ şol esnâda (17) geldiler. İki taraftan çeng-i harbî çalınup saf tutmuşlar. Meydân yirinde kimse yok. Hemân [445] (1) Muhtâr bunu görüp bi-ihdiyâr naÓra urup Óazm-ı meydân itdi. ÓAcaba şol (2) meydâna giren pehlevân kim ola dirken Şuyüb gelüp Cüneyd'ün öginde baş koyup elin öpdi. Babasınıñ anasınıñ (3) hâllerin söyledi. Cüneyd bunu işidüp gam-gin oldu. **Bu cânibden** Muhtâr meydân yirinde er taleb itmede. Cüneyd (4) atın meydâna sürüp Muhtâr'ı çağırdı. Yanına getürdi. Muhtâr yemijn itdi ki kâfirden bir nicesin helâk (5) itmeyünce meydândan çıkmazam didi. Nâgâh Rümîlerden bir kâfir meydâna girdi. Muhtâr oq [ile] anı helâk (6) itdi. Bunu görünce müslimânlar şâd [olup] Muhtâr'a duÓâ itdiler. Kâfirler melûl [u] perişân oldılar. Bunu görüp (7) Qaysêr'ün bir pehlevânı var idi. Adına İlâd dirler idi. Ol meydâna girdi. Muhtâr bunu görüp eline (8) yayın aldı. Bir oq atdı. İlâd, Muhtâr'ün oqın qalqana alup menÓ itdi. Bir dañı atdı. Anı dañı menÓ (9) itdi. Bir oq dañı atdı. Anı da menÓ idüp at sürüp Muhtâr'ün yanına geldi aytdı: ey civân (10) ben seniñle ceng itmege gelmedim. Seni suóâl itmege geldim didi. Muhtâr aytdı: ben Nebîre-i SaÓd Vaqqâs'am. (11) ÓArabistân'dan geldim didi. İlâd bunu işidüp aytdı: sen benim düstum oğlim imişsiñ. Hâyf ki ben seniñle (12) ceng idem diyü Muhtâr'ı gâfil idüp elindeki kemendi Muhtâr'ün üstüne atdı. Hemân kemend Muhtâr'ün (13) üzerine düşüp Muhtâr'ı muhkem baqladı. İlâd atını çevirüp Qaysêr'den yana revân oldu. Muhtâr'ı (14) keşân-ber-keşân alup gitmege başladı. Şuyüb, Cüneyd'ün yanında idi. Bunu görüp koşup İlâd'ün (15) ögine geçdi. İlâd'a öyle bir şapan taşı atdı. Ammâ atınıñ başına tokınup İlâd atıyla bile (16) kemend çözilüp Muhtâr halâs oldu. Cüneyd'den yana revân oldu. Gelüp Cüneyd ile görüşdiler. (17) Aqlaşup birbirine hâlini sordılar. Farsûs'ün şâhı

bunu görüp h ayr an oldu. İki c nibden [446] (1) tabl-1  s y iŐ çalınup iki c nibden dönüp k ndılar. Fars s'uhn Ő hı Cüneyd ile Muht r ve (2) Őuy b'ı yanına getirüp bunlara t c u hil at virüp çok hürmet itdi. **Bu c nibden**  ayser mel l (3) u periŐ n dönüp çadırına geldi. V zer sın yanına cem  idüp tedbire meŐg l oldılar. (4) EŐn -i kel mda biri aytdı: ey Ő h ben bir fikr Őav b g rirem yaöni emr idesin bu gice meyd n (5) o[r]tasına bir h ndeŐ  azsınlar. Üzerini bir harhaŐnla örtüp pinh n itsünler.  rtesi gün (6) meyd na bir kimse gönderelim. Varsın Cüneyd ile Muht r'ı taleb itsün. Anlar gelüp h mle (7)  ılunca ol da ol h ndeg n üstüne  aŐsın. Anlar da arduca geleler. H ndeŐe düşerler. Sen daŐı (8) kemend nları h zır idesin. Kemend nlar h ndeŐde iken kemend atup anları girift r ide didi.  ayser (9) bunu işidüp emr itdi. Gice yarısında meyd n ortasında bir   li h ndeŐ  azup üzerini pinh n (10) itdiler. Ol gice geçüp irtesi gün iki c nibden k s-i h rbiler çalınup iki dery  gibi iki Öasker (11) aşup meyd n kenarına gelüp Şaf tutup naŐar-ı ber-meyd n itdiler. Hem n Cüneyd naöra urup  azm-ı (12) meyd n idüp er taleb eyledi.  ayser tarafından bir k fir meyd na girüp Cüneyd'e d Őn m virüp yamacında (13) turdı. Cüneyd aytdı: ey k fir herze söyleme. Beri gel y h d meyd ndan ıŐ git didi. Ol k fir (14) daŐı d Őn m virdi. Cüneyd  azaba gelüp atını sürdi ki k fire yitişe. K fir  aŐdı.  aza-i  sm n (15) Cüneyd'uhn atı h ndeŐe uŐrayup h ndeŐe düşdi. Atın bili  zildi. Amm  Cüneyd'e ziy n olmadı. (16) Bunu görüp  ayser emr itdi. BiŐ kemend n Cüneyd'uhn üstüne gelüp kemend ile keŐ n-ber-keŐ n (17) h ndeŐden ıŐkardılar. Başlayup  ayser'e getürdiler.  ayser bunu görüp Ő d oldu. Andan ŐoŐra [447] (1)  ayser, Cüneyd'e aytdı: ey yigit sen  andansın? Cüneyd aytdı: Beni-h Őim'denem.  ayser emr itdi.  Anteb'de kendi (2) sar yında h bs itdiler. Amm  Cüneyd  aŐıŐıyla medhoş idi. Eline ayaŐına aŐır bend urup (3)  Anteb tarafına rev n oldılar. Őuy b, Muht r,  adı bunu görüp R miy ne libaslar giyüp (4)  ayser'uhn arduca rev n oldılar. **Bu c nibden** b zirc n n  ızı Cüneyd'uhn  aŐıŐı idi. Kendini (5) gülüm Şekline  oyup Öasker tarafına g z  ulaŐ tutmıŐ idi. N g h işitdi ki Cüneyd'i  ayser girift r (6) itmiş.  h idüp c n virdi. Atası anası bunu görüp  h [u] fiŐ n itdiler. Bu taraftan (7)  ayser,  Anteb'e gelüp emr itdi. Sar yındaki zind na Cüneyd'i h bs itdiler. Meger  ayser'uhn bir güzel (8) c riyesi var idi. Cüneyd'i görünce biŐ c n ile  aŐıŐ olup aşŞam olunca  adar Şabr (9) idüp aşŞam olunca kendini bezey p eline bir Őafra alup Cüneyd'uhn meclisine geldi. Zind nuŐ (10)  apusun açup içeri girüp R mi dil nce sel m virdi. Cüneyd  aleyk aldı. Kimsin didi. (11) C riye taŐaŐ ile taŐ amı Cüneyd'uhn  gine  odı. Ve aytdı: ey Cüneyd ben seniŐ h sniŐi görüp  aŐıŐ (12)

olmuşam. Seni bendden ve zindāndan hālās ideyim. Eger benimle vāsıl olursañ didi. Cüneyd aytdı: biz ehl-i (13) islāmıķ. Zīnā itmeziz. Gel müslimān ol. Seni ayser'i helāk itdükde alayım. Ve eger rāzı (14) olmazsañ ne adar güzel olsañ da abül itmem didi. Cāriye bunu işidüp ümidin kesdi. (15) Yarın seni pāre pāre iderem diyüp Cüneyd'e düşünām virdi. Cüneyd dañı azaba gelüp ögindeki (16) tabaķı cāriyenün başına urup cānını cehenneme gönderdi. Zindānda olan bekciler bunu görüp (17) ayser'e söylediler. ayser bunu işidünce hışmıla emr itdi. Cüneyd'i yanına getürdiler. ayser, Cüneyd'e [448] (1) aytdı: ey Cüneyd seniñ ne ĥaddiñdür ki benim cāriyemi atlı idesiñ didi. Cüneyd dañı olan vāıÖayı (2) bir bir söyleyünce yanında olan vüzerāsı ĥicābından ser-nigün oldılar. ayser dañı şerm-sār oldı. (3) Andan soñra aytdı: eger bendden hālās olmaķ isterseñ İslām dīnini terk eyle ve Öİsā dīnini (4) abül eyle. Bir güzel kıızım var saña anı vireyim ve seni ser-Öasker ideyim didi. Cüneyd bunu (5) işidüp düşünđi. ayser'ün vezīrleri bunu görüp rāzı oldı sandılar ve aytdılar: imdi ayser'ün elin öp.

FāÖilātün FāÖilātün FāÖilün

- (6) İşidüp vezīrün sözün ol civān  
Ĥayıruben didi aña altabān
- (7) Terk-i dīn itmek degüldür hiç revā  
Dīn-i İslām yolına cānım fedā
- (8) Tañrı birdir hem Muĥammed ĥaķk resül  
Buña iqrār eyleyendür pür-üsül
- (9) Dünyā için sanma idem terk-i dīn  
Terk-i İslām eyleyen olur laÖin
- (10) Küfr ile alan ebed olur laÖin  
Nār-ı düzaĥda yanup olur maĥbün
- (11) Küfri terk idüp müselmān olıñuz  
Ehl-i müömin olup imān bulıñuz

(12) Qaysır bunu işidünce aytdı: Óacabā qorqımdan bu sözi nasıl söyler ola didi. Ve qazaba gelüp cellād(13)lara emr idüp Cüneyd'e yitmiş qamçı urdılar. Cüneyd o zahmlardan bî-ħoş olup birazdan Óaqlı (14) başına gelünce yine zindāna ħabs itdiler. Şuyüb, Muhtār, Qadı, Qaysır'ün ardından ayrılıp kendilerini (15) tavāşî şekliñe koyup Şuyüb eline rübāb alup Muhtār'a nāyı virdi. Qadı'nuñ eline def (16) virüp Qaysır'ün sarāyına tavāşlar ile qarışdılar. Birazdan Qaysır'ün tavāşiler sarāya (17) girdiler. **Bu cānibden** Cüneyd'ün ħabsde gāh gelür gāh gider idi. Nāgāh gözün açup [449] (1) Óaqlı başına geldi. Çağırup aytdı: ben kandayam? Meger zindānda üç müómin var idi. Çok vaqıtden beri (2) maĥbūs idiler. Ol zindānuñ vaşfını söylediler. Cüneyd bunu işidüp āh itdi. Vay ben Reşide'nün (3) cemālınden maĥrūm qalmışam diyüp ümüdin kesdi. Biraz ağladı. Nāgāh gözüne uyqı gelüp biraz yatdı. (4) Düş gördi. Zindānuñ dıvārı yarıldı. Zindānuñ içi nūr ile doldı. Misk ü Óanber rāyiĥa (5) [qoqı]sundan zindānuñ içi muÓattar oldı. Derĥāl bir ādem geldi. Qameti serv-i bülende beñzer. Cemāl ü (6) kemālınde nūr-ı berq urur. Cüneyd'ün başı ucına gelüp Cüneyd'e selām virdi. Mübārek (7) elini Cüneyd'ün arnı üstüne koyup aytdı: yā ibn-i Óemmî ĥālîñ nedür? Aĥsentü saña. Eyü qazā itdiñ. (8) Kendini Allāhu TeÓālā yolına fedā eyledin. Şimden-sonra qam yime ĥiç kimse saña muÓazzarat idemez. (9) Ĥayli Óacāyib seyr itseñ gerekdür. Ve daĥı senün neslinden bir evlād gelse ve benim ĥānedānuñ (10) düşmānların helāk itse gerekdür. Adı ÓAbdullāh laqabı Ebu'l-Müslim olsa gerekdür. Cüneyd (11) aytdı: sizler kimlersiñiz? Ol zāt-ı şerif aytdı: ben Muĥammed ibn-i ÓAbdullāh Óaleyhi's-selām'am didi. (12) Cüneyd, Muĥammed'ün ism-i şeriflerin işidünce aytdı: yā Resūlullāh bu bend-i zindāndan ĥalās olmağa (13) bir çäre itseñiz didi. Sultān-ı Enbiyā bir duÓā üzerine oqıyup üfürdi. Derĥāl elinün (14) ayağınun bendleri dökildi. AÓzāsına sıĥĥat gelüp eski kuvveti yerine gelüp (15) anadan tāze toğmışa döndi. Ĥazret-i Resūl Óaleyhi's-selām bir duÓā daĥı öğretdi. Aytdı: (16) her kim bu duÓā[yı] oqırsa cümle mazarratdan ve yaramaz işlerden emün ola ve sen daĥı oqı ki (17) bend-i zindāndan ĥalās olasıñ. Ol duÓā budur: *İlahî qatretün min biĥāri cūdıke tekifñi* [450] (1) *ve zerratün min niyāzi Óafvike teÓfını*.<sup>245</sup> Sultān-ı enbiyā bu duÓāyı Cüneyd'e öğretdi. Hemān gün gibi (2) gözünden tolandı. Cüneyd uyqusından

<sup>245</sup> Allahım! Cömertlik denizlerinden bir damla bana yeter. Senin af nehirlerinden bir zerre bana kâfi gelir: Bu dua eserde Cüneyd'in düştüğü kuyudan ve sıkıntılardan kurtulması için rüya yoluyla Hz. Muhammed tarafından Cüneyd'e öğretilmiştir. Yaptığımız araştırmada herhangi bir hadis kaynağında böyle bir duaya rastlanmamıştır.



uyanup bađdı ki zindānuñ içi nūr ile mūnevver [oldı]. Kendi aŖzāsına (3) nađar itdi. GŖrdi ki evvelkinden eyū olmuř. Ol duŖāyı ođıyup bendden halās oldı. Andan ıalıup (4) maĥbūs olan mūŖminlerūñ yanına geldi aytdı: ey ıarındařlar geliñ gidelim. Anlar aytdılar: sen dıvāne olmuřsañ (5) Ŗađlıñ bařından gitmiř. Sen bilmez misiñ ki bu bir tařdan zindāndur. ıapusunda nice kāfirler var. (6) Ve hem bizim elimiz ayađımız zencir ile bađlıdur. ıımramađa mecālimiz yođ. Nice gidelim? Eger kerāmetiñ (7) var ise bizi bendden halās it didiler. Cūneyd aytdı: benim kerāmetim yokdur. Ammā Sultān-ı (8) Enbiyā'yı dūřimde gŖrdim. Baña bir duŖā Ŗğretti. Anuñ bereketiyle sizi bendden halās itmek elimden (9) gelūr diyūp ol duŖāyı ođıdı. Cūmlesin bendleri ŖzŖldi<sup>246</sup>. MūŖminler Cūneyd'e duŖā itdiler. Cūmlesi (10) zindān ıapusına geldiler. Cūneyd'e duŖā idūp anlar āmiñ didiler. Anda kapı açıldı. ıapunuñ tıř (11) yanında bir kāfir yatar. Bařı ucında řemŖe ıalkan gŖrz ıılıc ařılmıř. Cūneyd kāfirūñ ıılıcın alup (12) bismillāh diyūp gŖrzin alup alma gibi evŖrdi. Ĥađđ TeŖālā'yı yād idūp Sultān-ı Enbiyā'ya (13) řalāvāt getirūp ŖAliye'l-murtezā'ya penāh idūp Ŗyle bir naŖra urdı ki kāfir beliñledi. GŖzin açup (14) Cūneyd'i gŖrdi. Diledi ki Cūneyd'e yapıřa. Cūneyd kāfirūñ bařına bir đarb urup bařını pāre (15) pāre itdi. Cūneyd bir ıapuya dađı geldi. Yine ol duŖāyı ođıdı. ıapu açıldı. Bađdı ki tařrada (16) bir zengı yatur. Cūneyd bir gŖrz urup anı dađı helāk itdi. ŖŖnci ıapuya vardı. Bakdı ki Ŗ (17) gŖrbŖz kāfir yatur. Cūneyd'i gŖrŖp ayađ Ŗzerine gelūp Cūneyd'e ĥamle ııldılar. Cūneyd hemān ikisinūñ [451] (1) kemerine yapıřup eli ŖstŖne aldı. Birin yire çalup helāk itdi. Birin de ıalıan idūp ŖŖnci (2) kāfirūñ đarbına ıarřu tutdı. Bir gŖrz urup anı dađı helāk itdi. Andan řoñra tařra ıđdılar. (3) Ŗ mūŖmin bile ııup her birisi vedāŖ idūp bir tarafa revān oldılar. Cūneyd yalıñuz ıaldı. (4) Nāgāh řubařı geçdi. Birıa sŖvār ile bunu gŖrŖp Cūneyd bir yire gizlendi. Andan řoñra bir ııřı (5) geldi. Cūneyd ol ĥerifŖñ yanına varup ađzına elin ıapadı. Ol ĥerif iřāret ile (6) benden ne istersiñ didi. Cūneyd aytdı: baña yol gŖster. Ol ĥerif aytdı: gel beri seni (7) bir yire ileteyim ki tařra ıımađa yol bulasıñ. Cūneyd bu ĥerifŖñ ađzını bađladı. Rehber idindi. (8) Bir zamān gidŖp bir yire vardılar. ıalŖanuñ burcına ıđdılar. Ĥerif aytdı: bunda hemān Ŗ (9) kimse vardur. Bařka yirde ādem çođdur didi. Cūneyd hemān ĥerifŖñ bařın kesŖp (10) aytdı: kesŖk bařdan sırr ııkmaz diyūp burcdan ařađı indi. Bađdı ki Ŗ kimse yatmıř (11) uyurlar. Hemān birisi uyanup Cūneyd'e ĥamle ııldı. Cūneyd bir

---

<sup>246</sup> izildi.

kılıc urup helāk itdi. İki (12) daħı uyanup Cüneyd'ün üstüne ħemle kıldılar. Cüneyd anları daħı birer kılıc urup helāk (13) idüp aladan tara ıdı. Ħa Teala'ya secde-i ıkr idüp yolına revn oldu. Amm (14) **bu cnibden** uyb, Mutr, adı szende slbına oyup tav ekline girp ayer'n yanına (15) girp Mutr tabl Arab, uyb na- taannuf ider idi. ayer'e bunlarun (16)ads ho gelp Arab mısnız didi. Bunlar aytdılar: bel biz Rm azel bilmeziz. Emr iderseiz (17) Arab lisn ile syleyelim. ayer rz oldu. uyb aırup aytdı: ey ayer gh ol ki [452] (1) ben Nebre-i Amr ibn-i meyye'yem. Ħle ile saryına girdim.abr iderim ki uyya yatasn. (2) Dru-y hemer ile aln alam. Cneyd'n anına vz bann kesem gine vatanma gidem didi. (3) Mutr bunu iidp ħande ider idi. Ve adı'nun orısundan azs dtrerd. ayer'e (4) uyb'n sz ho gelp kahah ile gler idi. adı, uyb'n szine incinp azabla (5) uyb'a badı. ayer bunu grp uyb'a aytdı: bu pr senin ne'ndr? uyb aytdı: stdmdur. Ziyde (6) pr olm. Dus mstecbdur. Gerekdi ki sana dua ide diyp adı'ya iaret (7) itdi. Hemn adı yirinden kalkp bu mnct syledi:

Kelm- manm:

- Mefln Mefln Feln
- (8) İlah cmle lem pdih  
Keremden biz ula eyle nigh
- (9) Be-a- seyyid-i ebrr- lem  
ef'l-rsati ibn-i dem
- (10) Ħals eyle bizi b-dn elinden  
Bizi urtar bu bed-n elinden
- (11) Cem- ħnumnn hep ħarb it  
Yirin bir lahza tat't-trb it
- (12) Cem eyle yok [it] ħs u mn  
Cehennem ire ħzr l mamn

(13) Kağı bu duŖayı iderken Kayser ve Kayser'ün tabiŖi amın didiler. Ağşam oldu. Suyub gitmek (14) istedi. Kayser menŖ itdi. Cümle Ŗavratları bir yire gelüp taŖam yidiler. Ve şarab içdiler. Suyub (15) bunları taŖam ve şarablarına dārū-yı heşmer katdı. Kendileri taŖamı ayrı yidiler. Gice yarısına (16) kadar oturdılar. Kayser'ün ve tabiŖleriñ uyıkları gelüp dārū kār idüp her biri turdıkları (17) yire bī-ħoř oldılar. Hemān Suyub kalķup Muhtār'a aytdı ki Cüneyd'ün intikāmın alalım didi. [453] (1) Muhtār, Suyub, Kağı ellerine hancer alup kāfirleriñ arasına girüp hādinden gulāmdan kimi buldılar ise (2) helāk itdiler. Muhtār, Kayser'ün üzerine gelüp şakalından yapışup başın kesdi. Ol gice (3) Kayser'ün sarāyında bir erkek ķomadılar. Cümlesini helāk itdiler. Ol gice Kayser'ün aķrabāsından (4) seksan beř kimse helāk itdiler. Kađ itdiler ki Ŗavratların dağı helāk ideler. (5) Ammā Kağı ķomadı. Kayser'ün sarāyında cevāhir ne buldılar ise alup taşra çıkardılar. Suyub, (6) Kağı ile Muhtār'a aytdı: siz bunları alup şehrden taşra çıķıñ. Filān virāneye (7) varıñ. Ben dağı siziñ ardıñızca varayım. Haber ne oldu ise size iŖlām ideyim. Muhtār silāh-(8)hāneden yüz dāne oķ iki Ŗaded yay ve bir Mısır kılıcı ve bir zırh aldı. Kayser'ün sarāyından (9) çıkup ol virāneye gelüp řarār itdiler. **Bu cānibden** Suyub taşra çıkup bir ruhbān (10) sūretine girdi. Eline İncil alup yañına Ŗilm-i nücūmdan bir kitāb koyup elinde bir Ŗasā hūb (11) āvāz ile İncil āyetlerinden oķıyarak şehre girdi. Küffār, Suyub'ün āvāzın işidüp Suyub'ün (12) yanına cemŖ oldılar. Bu ešnāda Kayser'ün sarāyından feryād [u] fiġān ķopdı. Aytdılar: bu gice Kayser'ün (13) sarāyına hārāmiler girüp Kayser'i ve oġlını ve ne kadar kimse var ise helāk itmişler. ŖAvrat (14) baŖzısın dağı depelemişler. Ve baŖzısı hārāb yatur. Vūzerā ve erbāb-ı devlet hārān olup Kayser'ün (15) sarāyına geldiler. Suyub vezirüñ Ŗogine varup selām virdi. Vezir, Suyub'ün yüzine baķdı ki (16) bir pır-i nūrāñ dın ulusıdır. Elin öpüp aytdı: sen kimsiñ didi. Suyub aytdı: merd-i hēķimem. Seng-i (17) Yunān'dan gelmişem. Aristo Tales neslindenem. Geldim ki Kayser'ün yüzün görem ammā **bu cānibden** bir kimse [454] (1) gelmiş Kayser'i ve oġlını ķatl itmiş dirler didi. Vezir aytdı: ey hēķim Ŗilm-i nücūmile bilir misiñ ki (2) Kayser'i kim ķatl itdi ve helāk idenler nereye gitdi didi. Suyub aytdı: baķalım didi. Bu ešnāda haber (3) geldi ki zindānı yıķmışlar. Zindāncıları helāk itmişler. Cümle maħbūs olanlar kaçmışlar. Ol üç (4) ķapuda olan pehlevānları helāk itmişler. Ol ŖArabı yigit maħbūs idi. Ol dağı gitmiş didiler. (5) Suyub bunu işidüp řād oldu. Secde-i řükr ķıldı. Andan vezire aytdı: varayım iki üç kitāb var(6)dur. Filān maħallde usturlayam alayım geleyim. Siziñ hūzüriñizde baķayım. Bu ahvāller nasıl olduġını (7) size haber vireyim

didi. Vezîr-i Kaysêr'ün bir ođlu dağı var idi. Anuñ yüzine bağdı. Ol dağı rāzı olup (8) izin virdiler. Şuyüb ol an çığup Kağı ile Muhtār'ün yanına geldi. Cüneyd'ün halās (9) olduğın söyledi. Kağı ile Muhtār bunu işidüp şād [u] hürrem oldılar ve aytdılar: ey Şuyüb biz buña (10) şekk itmeziz ki mu'Öcizātü'l-Enbiyā āşikār olup Cüneyd'i bendden halās itmişdür ammā ey Şuyüb (11) gel imdi Cüneyd'i aramağa gidelim didiler. Şuyüb aytdı: hele şimdi her biriñiz eliñize birer kitāb (12) alñ. Siziñle Kaysêr'ün vezîrinuñ yanına varalım diyüp Şuyüb kendini üç yüz yaşıñda bir pîr (13) şekline koyup esbāblarını vîrāneye koyup vezîre geldiler. Vezîr, Şuyüb'a aytdı: bađ bu kaalŌa (14) kimiñdür ve kimden kaalmışdur didi. Şuyüb kitāblarını eline alup bağup aytdı: ey vezîr (15) Kaysêr'ün sarāyında bir yir hāzır olsun. Kaysêr dağı anda ola. Kitāba nağar idüp ol (16) kaatilleri size haber virüp siz dağı hađđından gelesiñiz didi. Andan vezîr, Şuyüb, (17) Muhtār, Kağı kaalđup Kaysêr'ün sarāyına gelüp bağdılar ki Kaysêr'ün ođlu oturmuş yās [455] (1) [u] mātem olup deryā-yı ğuśsaya taalmış. Şuyüb çün Kaysêr'ün oğlunu görüp ol kağar ağladı ki (2) bunu görüp cümlesi ağladılar. Vezîr, Şuyüb'ün ağlamasını görüp Ōacepledi. Bir zamān hāmüş oldu. Kaysêr'ün (3) oğluna naşihāt itdi. Andan soñra elin kaalđırup lisān-ı ŌArabca Kaysêr'ün rūhı-çün duŌā (4) itmeğe bağlayup aytdı: babañı kaatl itdim ve kaarındaşını öldürdim. Ve nice pehlevānlarıñ öldürdim. (5) Ve şimdi şundan ötüri geldim ki seni vezîriñi ve cümle haalđıñı öldürem diyüp anlar dağı (6) āmñ didiler. Aħşam oldu. FaŌām getürdiler. Kaysêr'ün ođlu yimedi. Şuyüb aytdı: ey sultān-ı (7) Rüm eđer cümle Ōālem yimekle olaydı ölmüşlerin dirilür idi. Hiç ölmüş kaalmaz. Cümlesi (8) sađ olur didi. Kaysêr'ün ođlu bunu işidüp yimeğe bağladı. Cümlesi Şuyüb'a taħşın (9) itdiler. Şuyüb söz ile bunları aldadup taŌāmlarına dārū-yı heşmer kaatdı. Cümlesi yidiler. (10) Yirlerinden yıkıldılar. Hemān Muhtār kaalđup her birini birer sihr ile helāk itdi. Vezîr'ün (11) dağı başını kesdi. Sarāy[da] kimseyi kaamayup cümlesin helāk itdiler. Andan bir ğünbed öñine (12) geldiler. Kaapudan içeri girüp bağdılar. Bir taş orta yirde. Haalđası var. Şuyüb haalđaya (13) yapışup taşı kaalđırup gördiler ki bir kauyı içinde merdivān kaarılmış. Muhtār aytdı: (14) ey Şuyüb bizim burada ne işimiz var. Gel gidelim. Şuyüb aytdı: ben kauyıñuñ içine ğirem. Ne (15) var ise ğörem. Eđer bir sāŌatde çıkar isem hoş. Çıkmazsam Cüneyd'e benden selām idiñ diyüp (16) kauyıya revān oldu. Ol toğuz yüz merdivāndan düzilmiş idi. Şuyüb merdivāna ayağın baśdı. (17) Hemān merdivān çarħ mişālinde döñdi. Şuyüb'ün ayağı dayanmayup kauyıñuñ dibine kağar gitdi. [456] (1) Bî-hoş olup bir yire düşdi. Bir nice zamāndan soñra Ōađlı başına gelüp ayađ üzerine

geldi. (2) **Bu cānibden** Kağı ile Muhtār, Şuyüb'ün kuyuya düşdigin görüp ta'accüb itdiler. Şabāh yakın (3) olunca orada turdılar. Şuyüb'dān nām u nişān žāhir olmadı. Ümıdlerin kesüp Şuyüb'ün (4) ve kendilerinin ne nesi var ise aldılar. Kayser'ün sarāyından çıķup şahrāya revān oldılar. (5) Şabāh oldu. Üç dāne atluya rāst geldiler. Atlular bunları görüp siz kimsiñiz diyü sordılar. Kağı (6) ile Muhtār bunlara cevāb vermeyüp revān oldılar. Ol atlular aytdılar: Óacebdür bu iki herif (7) Kayser ile oğlını helāk idenlerden degül ise diyüp aytdılar: siz kimsiñiz ki bize cevāb itmez(8)siñiz didiler. Bunı işidüp Kağı korđdı. Muhtār güldi aytdı: havf itme ki bunlar bizim (9) şikārimızdur. Eger sen korđar iseñ var bir güşede otur. Tā saña zahmet yitişmeye diyüp yayın (10) eline aldı. Üç oķ çıkardı. Evvel gelene bir oķ atdı. İkincisini üçüncisini birer oķ (11) ile helāk itdi. Meger bunlar yigirmi kimse imiş. On yedisi dağı geldi. Her birini anları dağı (12) helāk itdi. Birer ata binüp ol vırāne gelüp esbābların yükledüp bir tarafa revān oldılar.

Fā'óilātün Fā'óilātün Fā'óilün

(13) Gine diñle sen bu yüzden kıssayı  
Şimdi bırak<sup>247</sup> gússayı al hışseyi

(14) Kıssadan hem hışsedür saña murād  
Gússayı def'ó idüp gönliñ eyle şād

(15) Dünyā bir mekr idici ğaddār imiş  
Ki şaķın ki hıle-bāz mekkār imiş

(16) Dünyāya gelen aslā şād olmadı<sup>248</sup>  
Gússadan bir lahza āzād olmadı

(17) Aslā bulunmaz nihāyet kıssaya  
Bāri idelim bidāyet kıssaya

[457] (1) Ger dilerseñ olasıñ sen şād [u] kām

<sup>247</sup> Bırak şimdi.

<sup>248</sup> Vezin bozuk.

(2) **Bu cānibden** Şuyüb'ün Óaqlı başına gelince bağıdı ki bir karanlık yir ki mağaraya beñzer. Aślā ışık (3) yok. Āh idüp aytdı: ey Yā Rabb kendi ayağımla dūzaħa düşdim diyüp ağladı. Kıyınıñ divārlarına (4) yapışarak bir kapuya geldi. Bağıdı ki bir büyük kilid ile kapuyu muħkem bağlamışlar. Hemān Óayyār (5) torbasından bir bıcağ çıkırap kilidi kesdi. Kapuyu açup kırk fersah miğdarı içeri gitdi. (6) Işığa irişmedi. Çakmak çakup şemÓe yağıdı ki kendini bir zer zeminde buldı. Seng-i siyāhdan (7) bünyād olmış vüsÓatı yüksekliğinde atlu qarğı oynup gezebilir. Dört gün gece gündüz (8) gitdi. Āħir bir mağaraya bağıdı ki cihānuñ yüzini deryā tutmuş. Āfitāb rüşenliğini (9) görüp Ĥağğ'a şükr [idüp] biraz taÓām yidi. Ve şu için gönli feraħ olupistirāhat eyledi. Birazdan (10) uyanup aytdı: ben bu deryādan nasıl halās olam didi. Nāgāh kulağına bir ses gelüp deryānuñ (11) yüzine bağıp görđi ki zevrağ geliyor. Bunı görünce Şuyüb hiç söylemedi. Ol zevrağ (12) kenāra gelüp çıkđı. Şuyüb bağıdı ki iki ĥādim ve bir kaç fellāħ ve bir kız ay pāresi gibi hemān (13) Óayyār torbasını açup bir ağ şağal çıkırap gerdānına bağladı. Bir zünnār biline bağlayup bir tesbīħ (14) boynuna aśdı. Anlaruñ yolına seccāde salup qarār itdi. Çün ki durağ kenārına gelüp (15) ĥalğ taşra çıkđı. Dāye aytdı: ey bānu atañ Kıyser'e ādem gönderelim saña istiğbāl ide. Meger (16) bu kız Kıyser'ün kıızı imiş. Oğullarından pek sever imiş. Birkaç gün imiş ki dāye ile ĥalasına (17) gitmiş idi. Babasınıñ ve qarındaşlarınıñ ĥāllerinden ĥaberdār degüller imiş. Dāye anı alır bir yirden [458] (1) giderdi ki bir kimse görmezdi. Ol kıyuyı ol merdivānı siħr ile düzmişler idi. Hemān Şuyüb āvāz-ı (2) bülend ile İncil oğumağa meşğül oldu ki her kim işitse ağlar idi. Ol kız Şuyüb'ün āvāzını (3) işidüp ve kendi kendine Óaceb kim ola bu İncil oğuyan? Dāye aytdı: bu āvāz Şemmās rāhibüñdür. (4) Bu ol Şemmās'dur ki küh-ı ruhbānda kırk yıldur turur. Kıyser bunca defÓa daÓvet itdi gelmedi (5) idi. ÓAceb buraya nerden geldi ola. Ve anı kim getürdi ola. Rāhib burayı kerāmetle buldı. (6) Ben burayı siħr ile düzmişimdür. Yaradılmış buraya yol bulmaz. Ammā dāyenüñ sözlerün Şuyüb (7) işidüp İncil oğımını daħı ziyāde itdi. Şöyle ki kız ĥādimler diñlediler. Gelüp Şuyüb'ün kademine (8) baş koyup yüzlerin sürdiler. Ammā Şuyüb anlara iltifāt itmedi. İncil oğumağa meşğül oldu. (9) Kıyser'ün kıızı Şuyüb'ün yüzine bağıdı ki bir pır-i nūrāni ağ şağalı tā kuşığına inmiş. Şuyüb daħı (10) ol kıza bağıdı ki gāyet güzel hemān kıza Şuyüb Óaşığ olup kendinden gitdi. Ammā gine (11) gāyrete gelüp kendini cemÓ itdi. Kıız, Şuyüb'ün ayağına düşüp elin öpüp himmet diledi.

Dāyesine emr (12) idüp tāŌam istedi. Şuyüb aytdı: ben haftada bir kerre tāŌam yirem. Anda da yidi dāne bādem yirem didi. (13) Ŗayser'ün kıızı aytdı: ey zāhid-i pāk ol tāŌam ki hāzretiñiz ğıdāsıdur bir kaç dānesin bize dañı (14) ihsān itseñüz olmaz mı? Bereketiñizden bize dañı irişse didi. Şuyüb dāru-yı heşmer ile (15) mürebbı olmış bādemleri var idi. Beş dāne bādem çıkarup kııza virdi. Bir kaç dāne dāyeye virdi. (16) Ve ikişer dāne sāŌir hādimler virdi. Gemicilere dañı ülüşdiler. Cümlesi yidiler. Bir sāŌat (17) kadar geçdikden soñra bı-ħoş oldılar. Şuyüb bunu görüp şād [u] ħurrem oldı. Hançer çıkarup dāyenün [459] (1) ve gemicilerün başlarını kesüp deryāya atdı. Ve bir hādım güzel idi. Anı kesmedi. Ve kıızı gemiye koyup (2) deryā yüzine revān oldı. Gemide çok niŌmet var idi. Ol tāŌamdan yiyüp kıızın yüzine (3) bakardı. Ŗayser'ün kıızı üç gün bı-ħoş yatdı. Dördüncü gün Ōağlı başına gelüp gözün açup (4) bakdı ki ne rāhib var ne dāye var. Ammā bir güzel nev-civān elinde bir saz çalar. (5) Kıız bunu görüp bakdı ki yalnız bir ādem ile bir zevrağa binmiş yıldırım gibi giderler. Ŗorqısından (6) ağladı ve aytdı: sen kimsiñ ve beni kıanda alup gidersiñ didi. Şuyüb aytdı: ben Şemmās (7) rāhibem. Deryā kenārında rāst geldim. Şimdi böyle nev-civān olup dāyeñi helāk (8) itdim. Ve hādimleriñi katlı idüp deryāya atdı. Başımız sadağası çün balıklar yidiler. Şimden-soñra (9) sen benim helālümsiñ didi. Ol Şuyüb'ün sözün işidüp neye uğradığın bildi ve aytdı: ey (10) žālim şöyle işitdim ki evvel zamānda ŌAmr ibn-i Ūmeyye var imiş. Böyle işleri ol ider (11) imiş. Sen anuñ neslinden olasıñ? Şuyüb aytdı: belı anuñ oğlınuñ oğlıyam. Adıma Şuyüb (12) dirler. Sen ħatıruñ ħoş tut. Benimle yār-ı ğār ol. Ve illā seni helāk iderim didi. Kıız bunu (13) işidüp kendiden ümmidin kesüp ol kadar ağladı ki bı-ħoş oldı. Şuyüb bunu görüp melül [u] (14) mañzün oldı. Kıızın Ōağlı ğāh gelür ğāh gider idi. Yedi gün yedi gice ne yidi ve ne içdi. (15) Yedi gündün soñra Şuyüb sazın alup cevāb-ı āvāz ile şiŌr okudı. Ol kıız Şuyüb'ün āvāzın (16) işidünce biraz feraħ oldı. Şuyüb bunu görüp şād olup hemān öğine tāŌam getürdi. Duħter (17) yimege içmege meşğül oldı. Kıırk gün deryā yüzinde gitdiler. Ammā ħiç ne kıara ve ne kenār [460] (1) gördiler. Bu kıısşa burada tursiñ. Biz gelelim **Reşide'nün ħikāyesine.**

Rivāyet ider ki Reşide (2) berriñden çıkup balıkcı siyāhiñ evine gelüp altı ay balıkcı yanında kıaldı. Kimseye söz (3) söylemedi. Ve taşraya çıkup yüzün göstermedi. Şāyet bir zarūrı vākıŌa olsa (4) taşra çıkardı. Balıkcınuñ bir kaç kıızları var idi. Kıara kıargalar gibi cümlesi Reşide'ye ğāyet Ōaşığ (5) olmuşlar idi. Ammā cins-i tāŌmdan balıktan ğayri bir nesne yok idi. Reşide çār-ı nāçār (6) ārām itmişdi. Ammā ğāyet melül [u]

maḥzūn idi. Bir gün Reşide'nün göñli maḥzūn olup diledi ki (7) şehir içini seyr ide. Ammā balıkcı rāzı olmayup aytdı: Eger sen şehir içine çıkarsañ şehir (8) halkı saña Óaşık olup birbirin helāk iderler. Korkaram ki saña da bir ziyān ideler ve benim kız(9)larım sensiz helāk olurlar. Sen hiç ğam yime. Seniñ kaydıñ görirem. Kızlarımın cümlesi saña (10) vereyim didi. Meger balıkcınuñ bir düşmānı var imiş. Bir gün Reşide'yi görüp gitdi pādişāha (11) haber virdi. Pādişāh görmeden Reşide'ye Óaşık olup emr itdi. Bir nice ādem gönderdi. (12) Ol ādemler gelüp balıkcıya pādişāhıñ emrin söylediler. Balıkcı çār-ı nāçār Reşide'yi alup (13) pādişāha getirüp. Balıkcı pādişāha aytdı: ey benim pādişāhım bize žulm itme. Zıjrā ben ve ehl [ü] (14) Óıyālim bunıñla eğleniriz. Sen bunu bizim elimizden alırsañ biz helāk oluruz didi. Pādişāh (15) ğazaba gelüp balıkcıyı helāk itdüdü. Andan Reşide'yi yanına alup hoş beşden soñra (16) aytdı: baña düşimde aytdılar ki bir ehl-i saÓādet bizim vilāyetimizi müşerref itse gerekdür. (17) Şimdi maÓlüm oldu ki ol ehl-i saÓādet seniñ. Şimden-soñra ğam yime ki ben kendi kızımı [461] (1) saña vireyim diyüp emr itdi. Bir tāt u hilÓat getirüp Reşide'ye Óızzet itdi. Andan ahāli bir yire cemÓ itdi. (2) Pādişāha aytdılar: eger dilersen biz saña muťıÓ oluruz. Ol yigidi her gün taşra çıkar. Taht (3) üstüne otursıñ. Cümlemiz anı seyr idelim. Eger rāzı olmazsañ cümlemiz saña Óāşık oluruz. (4) Ve Óavratımız nevbetle birer gece yanında olsun didiler. Pādişāh aytdı: öyle olmaz ammā her hafte(5)de bir gün seyr idesıñiz didi. Cümlesi buña rāzı oldılar. Reşide['nün] olduğı sarāyı ger gün her gece (6) seyr iderler idi. Şehriñ büyüklerinün kızları gelüp ben falān duhterem murādım vir dirler idi. (7) Reşide biñ dürli belā ile ḥalās olur idi. Bir gece düşinde Cüneyd'i gördi. Bağdı ki renc [ü] (8) belāya giriftār olmuş. Çağırup aytdı: ey Reşide ben seniñ için cihānda āvāre oldım. Sen pādişāh (9) yanında safādasıñ didi. Reşide bunu işidüp uykudan uyanup ağladı. Şabāh olunca pādişāh (10) bir kaç kimse ile Reşide'nün yanına geldi. Reşide pādişāhuñ yüzine bakup hiç söylemedi. (11) Pādişāh aytdı: ey sultānım niçün maḥzūn olırsıñ? Aslı nedür didi. Reşide bir zamān sükūt (12) itdi. Andan soñra aytdı: ey pādişāh baña izin eyle. Biraz taÓām alup falān tağa varayım. Ḥaqq TeÓālā (13) düşimde baña aytdı ki gidem ol tağda cümle maḥlūka taÓām sadağa idem. Bir hafte anda turam yine (14) buraya gelem didi. Pādişāh aytdı: cümle Óaskerim ile ben bile giderim didi. Reşide aytdı: Allāhu TeÓālā (15) baña yalnız var diyü emr itdi. Size zahmet olmasıñ. Pādişāh aytdı: kızlarımı bile göndereyim (16) didi. Reşide bunu işidüp şād olup rāzı oldu. Pādişāh emr itdi. Hemān bir gemi ḥāzır (17) idüp esbāb ile bir sanduğ altun alup kılc gürz alup gemiye bindi.



Kız bir cāriye ile deryāya [462] (1) revān oldılar. Ol gün ol gice gidüp irtesi gün ol tağa yakın gelünce gemiciler aytdılar: İşte tağa geldik (2) çıkalım didiler. Reşide aytdı: ben dilerem ki memleketime gidem. Kızlar ve gemiciler bunu işidüp Reşide'ye hāmle (3) kıldılar. Reşide hemān kızın biriniñ yaqasından yapışup deryāya atdı. Biri dañı hāmle kıldı. Anı dañı (4) kılic ile iki pāre kıldı. Gemiciler bunu görüp Reşide ile cenge başladı. Reşide gemicileri (5) dañı helāk idüp deryāya atdı. Kendisi yalınuz qalup yolına revān oldı. Qırq gün qırq (6) gice deryā yüzinde gitdi. Hāq TeŌālā'nuñ zikrini dilinden bırakmadı. Yigirmi gün dañı gitdi. Kenār (7) görünmedi. Aç susuz mecālî olmayup Hāq TeŌālā'dan yardım taleb itdi. Nāgāh bir ceziye yitişdi. (8) Kenāra çıqup secde-i şükr kıldı. Ol ceziye baqup gördi ki bir güzel şahradur ki çayır, çemen, lāle (9) sünbül ve benefşe ve tūti, bülbül, kumrı, qaz<sup>249</sup> birbirine karşı aytdurlar. Āvāz ile gülgüle cihānı (10) tutmuş. Dürli mîvelerün nihāyetini Allāh bilür. Śular her taraftan aqar. Geyikler hesābsız. Yād kişi (11) gelmemiş. Reşide bunu görüp biraz ferāh oldı. Biraz dañı mîvelerden yiyüp gönli tazelendi. Bir nice (12) gusl itmemiş idi. Gusl idüp namāz kıldı. Biraz duŌā idüp cenāb-ı Hāq'dan halāşluq istedi. (13) Uyqu gelüp uykuya vardı. Düşinde Cüneyd'i görüp aytdı: ey Reşide-i zālīm. Seniñ için bir belāya giriftār (14) oldım ki ölmek andan evlādur. Şimdi Cenāb-ı Hāq'a duŌā iderim ki benim cānımı ala. Yāhūd bu belādan (15) halās ide diyüp ağladı. Reşide bunu görince uyanup Reşide dañı ağlamağa başladı. Şol (16) kadar ağladı ki gözinden yaş [deryā] mişāli aqdı. Añşam oldı. Kendi kendine aytdı: eger aşağıda (17) yatarsam canavarlar beni rāhatsız iderler. Evlāsı bu ki ağaca<sup>250</sup> çıqam. Bir ağacuñ üstüne çıqup [463] (1) yir yapup qarār itdi. Ol ceziyeden yaña baqardı. Bir sāŌat geçünce bir cemŌiyyet peydāh oldı. Havādan (2) yire indiler. ŞemŌeler yaqdılar. Er ve Ōavratlar hesābsız. Ammā bunların içinde bir güzel civān var. Cümlesi (3) Reşide'nün oldığı ağacın dibine geldiler. Oturup şöhet itmege başladılar. Ol civān perilerin (4) şahınıñ oğlı imiş. Reşide, Medine'de Cüneyd ile ceng iderken görüp biñ cān ile Ōaşıq (5) olup yimekten içmekten ferāgat itmiş. Bunın hālinden babası anası haber-dār olup Reşide'yi (6) aramağa çıkmışlar. Ammā nām [u] nişān bulamamışlar. Ol ağacın dibine gelüp şeh-zāde dem-be-dem (7) āh idüp kendini helāk itmek qaşd iderdi. Ammā yanındakiler menŌ idüp naşihat idüp dirlerdi ki (8) şabr eyle. İnşāŌallāhu teŌālā cihānı arayup Reşide'yi bulmayunca qarār itmeyelim dirler idi. Reşide (9) bunların sözlerin

<sup>249</sup> Ğaz.

<sup>250</sup> Aqaca.

işidüp yüregine hazān yaprağı<sup>251</sup> gibi ditrer idi. Korkısından az kaldı ki helāk (10) ola. Šabāh olunca periler gitmek istediler. Ol civān rāzı olmayup aytdı: bugün burada turalım (11) yarın gidelim dirken nāgāh қаzā-i āsmān irişüp bir periy yukarı baқdı ki bir maħbūb (12) aғac üstünde turup kendini gizlemiş. Aytdı: baқıñ aғac üstünde bir kimse turur didi. (13) Ol civānuñ anası baқup Reşide’yi gördi. Bir Óifrite emr idüp Reşide’yi aşağı indirdi. Ol civān (14) hemān Reşide’yi görüp āh idüp bı-ħoş oldu. Gören helāk oldu žann itdi. Ol civāniñ anası bunu (15) görüp aғlayaraq Reşide’nüñ yanuna gelüp aytdı: ey şüm cāzū oğlımuñ Óaқlımı niçün [aldıñ] (16) didi. Reşide sükūt idüp kendinüñ helākine rāzı oldu. Allāhu TeÓālā’nuñ қаzāsına rāzı (17) olup turdı. Oğlınuñ anası Reşide[‘nüñ] saçına yapışup yire çaldı. Ammā Reşide aslā [464] (1) tınmazdı. Āhir kılic ile helāk itmek istedi. Aytdı: ey cāzū söyle oğlımı niçün bı-ħoş eylediñ. Tız (2) Óaқlımı başına getür yoħsa seni helāk iderim didi. Ammā Reşide gine tınmadı. Ol Óavrat, Reşide’yi (3) döğmege başlayup aytdı: ey cāzū benim oğlımuñ sarÓası yok idi. Seni görünce sarÓa tutmağa başladı. (4) Añladım ki sen cāzū imişsiñ. Sihr ile kendini oğlıma güzel gösterdiñ. Ādemlerde böyle güzel (5) olmaz diyüp Reşide’yi döger idi. Ol қadar döğdi ki her taraftan қan aқdı. Ammā Reşide hiç (6) tınmadı. Ol civānuñ yedi kerre Óaқlı geldi gitdi. Reşide’nüñ cemālin görünce bı-ħoş olur idi. Ol civānuñ (7) adı SaÓıd idi. Gözin açup aytdı: қanı benim maÓşūqım<sup>252</sup>? SaÓıd’uñ anası aytdı: ol Óavrat degüldür erdür. (8) Ol aytdı: o Reşide’dür diyüp Reşide’yi perişān ĥālde görünce kılic çeküp anasını қatl itmek (9) istedi. Yanındakiler menÓ itdiler. Andan soñra SaÓıd emr idüp cerrāh getürdiler. Reşide[‘nüñ] yaralarına (10) merħem itdiler. Reşide uyқuya vardı. Bir zamāndan soñra gözin açup baқdı ki sāzendeler gelüp (11) tanburıñ қulağın бүрүp defÓüñ yüzine tabınclar urup źevқ iderler. Ammā Reşide’nüñ gönli (12) Cüneyd’üñ Óaşkıyla māl-ā-māl olup aslā anlara iltifāt itmezdi. SaÓıd perilere emr itdi. Reşide’(13)nüñ gemisin pāre pāre itdiler. Reşide kendi kendine aytdı: beni bu belāya pādişāhiñ niÓmeti uғratdı (14) dir idi. Reşide’yi Süleymān gibi bir tahta bindirüp dört dıv arқasına alup havā yüz[ine] aғdı. Nice (15) dıvler periler ögünce arduñca źevқ iderek giderler idi. Güyā Reşide’nüñ gönlini gözini (16) feraħ iderler ammā Reşide bunlara baқmaz idi. Cüneyd ile vañan iştıyāқından<sup>253</sup> aғlardı. Aħşama (17) қadar SaÓıd perinüñ memleketine geldiler. Reşide baқdı ki bir

<sup>251</sup> Yaprakı.

<sup>252</sup>Ma’şūğum.

<sup>253</sup> İştıyāğından.

şahrâdur ki yüz fersâh var ammâ bâğ [u] bûstân [465] (1) öyle bir gülistân ki gül, reyhân, yâsemen, sünbül, Benefşe, kıranfil, dârçın, fülful, ile zeyn (2) olmuş. Andan bir bâğın içine girdiler. Ortasında bir köşk var. Köşkin ortasında aq kıamışdan (3) bir havuz. Havuzun kenârında kıızıl altundan bir taht var. Ammâ Reşide'nün bunın gibi binâları (4) gözine görünmeyüp ârâm itmezdi. Periler, Reşide'yi seyr itdürirdi ki belki gönli açıla hürrem ola. (5) Sa'îd'ün babasınıın adı Çâşüb anasınıın adı Zübeyde idi. Çâşüb Perî emr itdi. Reşide'yi (6) getürdiler. Reşide bağıdı ki bir bâğın kenârında cennet mişâlinde bir sarây. Bir (7) kerbici altundan bir kerbici gümüşden misk-i Öanber ile sıvamışlar. Dört yanında dört şuffe hâm gümüşden bir taht (8) dürr [ü] cevâhirden ayaqları altundan gümüşden bülbül, tütü, kıumrı tüzmişler. Yil esdükce (9) her birinden dürlü şadâ gelür. Reşide bu şuffeleri seyr idüp biraz dağı ilerü varup bağıdı ki (10) yâkıütan bir taht üstüne Çâşüb oturmuş. Gülämlar kıarşusunda şağında şolunda (11) her birinün elinde dürr [ü] cevâhir gevher. Reşide[‘yi] gözleyüp tururlar. Reşide cümlesini atdı. Yir (12) öpüp kıarâr itdi. Çâşüb Şâh, Reşide'yi görünce ayak üstüne gelüp Öizzet [ü] ikrâm eyledi. (13) Hâdimler elindeki gevherleri Reşide'nün [öfine] şaçdılar. Ammâ Çâşüb Şâh, Reşide'yi görünce hayrân oldu. (14) Az kıaldı ki tahtdan aşığı düşe. Ammâ ğayret idüp gine kendini devşürdi ve aytdı: ey (15) Reşide hoş geldiñ şafâ geldiñ şad [u] ferâh getürdiñ. Şimden-şoñra ğam yime seni oğlıma alayım. (16) Memleketi ve dıv perî Öaskerini size vireyim. Ve hem buradan sizün vilâyetiñize kıırkı yıllık yoldur. (17) Eger dilerseñ seni bir günde vilâyetiñize götirsiniñler. Yâhüd anaña haber göndereyim. Seniñ kıanda idigiñ [466] (1) bildüreyim. Yâhüd isterseñ anañı buraya getüreyim diyüp Reşide'ye teselli itdi. Ammâ Reşide'nün kıula(2)ğına Çâşüb'ün sözi girmezdi. Gözlerinden yaş yirine kıan ağıardı. Çâşüb aytdı: ey Reşide seni oğlıma (3) dilerim ammâ saña altı ay müsâÖade vireyim. Bizim bir bayrâmımız vardur. Şabr iderim ki bayrâm gicesi seni (4) oğlım ile zıvâfa kıoyam. Andan benim bir ulı düşmânım vardur. Ammâ kâfirdür. Anuñla ğazâ itsem (5) gerekdür. Görelim tâliÖim baña yüz gösterür didi. Reşide bunu işidüp şad oldu. Gice gündüz (6) Hâkıq TeÖâlâ'dan halâşluk ister idi. Reşide burada tursiñ. Biz gelelim Cüneyd'ün (7) kııssasına.

### **Hikâye-i Cüneyd ibn-i Useyyd**

Rivâyet iderler ki Cüneyd şâh-ı Rüm'ün zindânından halâş (8) olup revân olmuş idi. Birkaç gün gidüp yolu bir berriyelüğe düşdi. Bir kaç gün dağı gitdi. (9) Ekmegi tükendi

yolu tükenmedi. Ne şehre rāst geldi ne köye ve ne sūya. Üç gün üç gice (10) dañı gitdi. Aç susuzlıqdan kuvveti tükendi. Ğayret idüp biraz dañı gitdi. Bı-mecāl olup yire (11) düşdi. Ğazret-i Resūl'den öğrendigi duŐāyı unuttı. Her ne kadar cehd itse de hatırına gelmedi. (12) Açlıqdan susuzlıqdan kuvveti qalmadı. Āh [u] figān idüp Ğaqq TeŐālā'ya münacāt itdi. Ğaqq (13) TeŐālā duŐāsını qabūl idüp ol duŐā hatırına gelüp Cüneyd ol duŐāyı oqudı. Hemān bir geyik (14) gelüp Cüneyd'ün öğinden geçdi. Bildi ki duŐāsı kabūl oldı. Hemān qalqup ol geyigin (15) arduca gitdi. Bir çeşmeye yitişdi. Cüneyd baqdı ki bir çeşme ve bir nār ağacı ammā nārı bı-ĥadd (16) bitmiş. Her biri ādem başı qadar var. Bir güzel civān gördi nārın dibinde turur. Cüneyd ol civāna (17) selām virdi. Ol civān ayaq üzre kalqup Őaleyk aldı ve aytdı: ey Cüneyd hoş geldiñ. [467] (1) Qadem safā getirdüñ. Cüneyd aytdı: sen kimsiñ ve beni neden bildiñ? Ol yigit aytdı: ben ol geyigem. Seni (2) buraya getürdim. Şaqqın qorqma. Ben cāzū degülim. MelāŐikeyim. Ğaqq TeŐālā melāŐike şeklinden dönderüp (3) dördünci qat gökden indirüp aytdı: saña Cüneyd ibn-i Useyyd cedd-i Ebu'l-Müslim gelse gerek. Bir duŐā (4) oqıyup ol duŐā sebebiyle sen anı gözleyüp bu çeşme-i sāra getüresiñ. Tā ki ben de saña rahmet (5) ideyim diyü emr itdi. Ben dañı bu güne qadar altı biñ yıldur seni gözlerim. Ve bu nārı seniñ için degdim ki (6) her bir nār kırk günde yeter. Ve hem bu yolda çok Őacāyib seyr itseñ gerekdür diyüp hāmüş oldı. (7) Cüneyd aytdı: ol duŐā ki ben oqudım aslı nedir? Baña bildür didi. Ol ferişte ol vaqt ki İblis-i melŐün (8) cümle melāŐikenüñ üstādı idi. Bu duŐāyı bilüp baña taŐlīm idüp aytdı: eger ben bir ulı günāh (9) idersem bu duŐāyı oqurım günāhımŐavf olur didi. Bu duŐānuñ sebebiyle ādeme secde itmedi. Bu gün (10) Muĥammed Muştafā efendimize gelüp aytdı: yā Resulullāh ben yārın kıyāmet günü bu duŐāyı oqurım. Allāhu (11) TeŐālā günāhımı Őavf ider didi. Ğazret-i Resūl aytdı: ey bār-ı Ğüdā hayfdur ki nice biñ [ādem] benim (12) ümmetimden azdurdı. Āĥir kendisi bu duŐā sebebiyle halās ola diyüp ümmetinüñ için ağladı. Anı da (13) CebrāŐil Őaleyhisselām gelüp aytdı: yā Muĥammed Ğaqq cell e ve Őalā ĥazretleri saña selām idüp aytdı: (14) ĥabibüm maĥzūn olmasiñ. Ol vaqt ben İblis'e unutturiram didi. Ey Cüneyd zinhār unutmayasiñ. (15) Hergiz saña bir belā vü ğuşsa gelürse bunu oqıyasiñ didi. Cüneyd'ün gözinden ğāyib oldı. (16) Cüneyd şād olup biraz diñlendi. Ve biraz nār devşürdi. Birin yarup baqdı ki her dānesi (17) bir qadaq miqdārı. Ğaqq TeŐālā dünyāda ne deñlü lezzet halk itse ol nārı qomuş. Cüneyd [468] (1) nār dānesinden biraz yiyüp acluğu gitdi. Ve cümle marāzi hoş olup evvelkinden islāĥ (2) kuvveti yerine geldi. Bir nār dañı kesüp

bağdı ki her dānesinde bir reng var. Her reng lezzeti ayrı idi. Meşelā (3) biriniñ rengi hoş taŖāmı çerb ve birinüñ taŖāmı şirîn. Cüneyd bir kaç gün orada āsāyiş tutup (4) kalmış namāzlarını kazā itdi. Hāķķ TeŖālā'ya Őkr idüp yola revān oldu. Biraz gidünce açluķ Ősüz(5)luķ ğalebe geldi. Ol nārdan yiyüp feraĥ oldu. Hasta olsa yāĥūd yol azsa ol duŖāyı o(6)[ķu]r idi. Niyyeti bu ki Reřide'yi bula. Bir gice uyuyup uyandı. Ol duŖāyı unutdı. Cehd ideğördi Ŗaķlına (7) gelmedi. Andan kılķup ķanğı tarafa gideceğini bilmeyüp ķorķdı. Nice ideceğini bilmeyüp bir tarafa revān (8) oldu. Biraz gidünce açluķdan Ősüzlüķden mecāli olmayup yatup uyudu. Bağdı ki bir sarāy aytdı: (9) yatdığım yirde sarāy bağ yoķ idi. Yoĥsa ĥastaluķdan fark idemedim. Hele bir iki gün (10) bu yanda turayım diyüp biraz ileri sarāyuñ ķapusına gelüp bağdı ki Reřide sarāyuñ ķapusunda turur. (11) Yaķım varup diķķatle bağdı. Reřide[‘ye] beñzer ammā kötü ķoķar. Bildi ki ĥatā itmiş. Ammā ne çāre bildi ki (12) zenni cāzūdur. Ammā o degül gibi. Anuñla söyleşmege başladı. Aytdı: ey Reřide buraya nerden geldiñ? (13) Beni unutdıñ mı? Ne zamāndan berü buradasıñ didi. Cāzū sandı ki Cüneyd kendini bilmedi ammā Cüneyd (14) cāzūniñ yanına varunca bağdı ki řaĥĥ zenni cāzūdur. Kendini azdurmaķ ister ammā Cüneyd ĥācesinden (15) işitmiş idi ki bir kimse seĥĥāra rāst gelse boz[maķ] için ol kimse seĥĥāriñ şaçından tuta. (16) Cüneyd ol cāzūya ğāfil iken şaçından tutup aytdı: ey mekkāre sen cāzūsiñ. Tiz kendi řekliñe (17) gir yoĥsa seni helāk iderim didi. Cāzū ağlayup aytdı: ey Cüneyd baña eziyet itme. Ben Reřide'yem. Seniñ [469] (1) Ŗařķından ser-te-ser Ŗālemi seyr itdim. Seni aradım buldım. şimdi seni buldım. Ben sanırdım ki şimden-(2)soñra rāĥat olam. Sen daĥı beni helāk itmek istersiñ. Kiři düstına vefā yirine cefā mı ider (3) didi. Cüneyd bunu işidünce cāzūnuñ başına bir muşta urdı ki ağzından burnından ķan revān (4) oldu. Aytdı: ey seĥĥāre řekliñe gir cāniñi cezādan ķurtar didi. Cāzū, Cüneyd'ün elinden ĥayrān (5) ķalup ne ideceğini bilmedi. Cüneyd'e mülāyemetle söyledi. Çāre bulmadı. Āĥir bağdı ki ĥalās olmağa çāre (6) yoķ hemān bir ecederĥ olup ağzından āteř şaçmağa başladı. Cüneyd bunu ğörüp ařlā ķorķmadı. (7) Cāzūnuñ şaçına muĥkem yapışup aytdı: ey melŖūn Őüretine gir yoĥsa seni helāk iderim. (8) Sen baña çāre idemezsiñ. Ben seniñ gibi mekkāreden ķorķım yoķdur diyüp bir kaç muşta (9) daĥı urdı. Cāzū, Cüneyd'den bunu işidünce kendini aşlan şekline girüp öyle ĥayķır(10)dı ki cihān yanķılandı. Ammā Cüneyd elinden şaçını şalmadı. Aytdı: ey cāzū kendi Őüretiñe gir (11) ben bilürem sen cāzūsiñ. Cāzū bunu işidüp hemān bir fil olup hortumundan āteř (12) şaçmağa başladı. Ammā Cüneyd'ün üzerine atmağa ķādir olamadı. Cüneyd aytdı:

ey mel'Ūn elimden (13) hālās olmazsıñ. Kendi sūretine gir didi. Cāzū Őāciz olup bu kerre bir maħbūbe Őavrat (14) oldu. Cūneyd aytdı: ey cāzū śanma ki böyle hıle ile beni aldatasıñ. Cāzū aytdı: ey (15) Cūneyd ben Reşide'yem seniñ için bunca zamāndur āvāre oldım. Baña zahmet itme. Śoñra peşimān (16) olursıñ. Beni eliñden bırak didi. Cūneyd cāzūnuñ śaçını muħkem tutup *Sūre-i İnnā feteħnā* (17) *leke*<sup>254</sup> ve bir kaç āyet oқыunca cāzūnuñ şekli tebdil oldu. Cūneyd baqđı ki bir Őavrat. [470] (1) Cūneyd cāzūnuñ kötü yüzini görünce kılic ile çalup iki pāre kıldı. Hemān saray, bāğ (2) gāōib oldu. Ammā Cūneyd kendini bir kıyuda görüp çıkmağa çāre idemeyüp Őāciz kıalup aytdı: (3) yā Rabb kendi ayağım la kıabre düşdim. Ol duŐā ki Sultān-ı Enbiyā'dan öğrenmiş idi. ŐAqlına (4) gelmedi. Biraz ağladı. Gözine uyku gelüp uyudu. Düşinde babası Useyyd'i gördi. Babası, Cūneyd'e (5) aytdı: ey oğul eger sen yüz yıl bu kıyuda ağlarsañ aslā necāt yokdur. Hemān Kıurōān-ı Őāžimü's-şān (6) oqu[mağa] meşğul ol ki hālās olasıñ didi. Ġāyib oldu. Andan Cūneyd uyqudan uyanup (7) Kıurōān oqumağa meşğul oldu. Ammā Cūneyd ol kıyuda kırık gün kıaldı. Her gün bir hatim (8) ider idi. Acıkursa ol nārdan yiyüp açlığı susuzluğu gider idi. Kırık gün temām (9) olunca uykıya varup düşinde Ĥazret-i ŐAlı'yi gördi. Ĥazret-i ŐAlı gelüp Cūneyd'e (10) selām virüp aytdı: ey ibn-i Őemmi bunca zahmetler içinde Ĥaqq TeŐālā'nuñ tāŐatından hāli (11) olmadıñ ve Kıayser kāfirüñ söziyle Ĥaqq TeŐālā'nuñ dīnini terk itmediñ didi. Cūneyd bunu işidüp (12) ayağına düşüp aytdı: ey emirü'l-müōminin beni bu kıyudan hālās eyle didi. Ĥazret-i ŐAlı, Cūneyd'üñ (13) eline yapışup kıyudan taşra çıkardı. Ġāōib oldu. Cūneyd uyqudan uyanup kendini bir (14) śāhrāda bulup Ĥaqq TeŐālā'ya secde-i şükr itdi. Ol nār bir dāne kıalmış idi. Yiyüp bir tarafa (15) revān oldu. Biraz gidüp bir maķāma vardı. Baqđı ki śular akar. Mıvānuñ hesābı yok. Biraz (16) yidi. Rāhat oldu. Ābdest alup kıazāya kıalmış namāzlarını edā itdi. Andan yolına revān oldu. (17) Bir kaç gün gidüp bir deryā kenārına irişdi. Bir kaç gün ol deryānuñ kenārında eglendi. [471] (1) Hiç ādemi görmedi. Ve gemi daħı gelmedi. Cūneyd Őāciz kıalup ne idecegin bilmedi. Ammā orada geyik (2) çok idi. Şikār idüp yir idi. Kıuvveti śalābeti gündün güne ziyāde oldu. Birkaç gün daħı ārām itdi. (3) Āħir baqđı ki ne kervān gelür ne gemi ve [ne] ādem gelür. ŐAqlına bu geldi ki bir kaç geyik şikār idüp (4) postunu yüzüp bir śal yapa. Tevekkel TeŐālullāh deryāya gire. Hemān biraz geyik tutup (5) postunu çıkardı. Biraz ağac kesdi. Ol derileri üzerine berikidüp ol geyiklerin etini bişürüp (6)

<sup>254</sup> Fetih Sūresi.

biraz mîvelerden daħı cemŎ itdi. Biraz postı meşın idüp şú ile toldırup şala bağladı. Et ile (7) ol mîveleri daħı şala bağladı. Yā Allāh yā Muħammed yā ŐAlı diyüp deryāya revān oldı. Acıķsa (8) ol et ile ol mîveden yir idi. Şudan içüp feraħ olur idi. Dāŏim Őurŏān oķur idi. (9) Cüneyd burada gitmekde olsuñ. Biz gelelim Muħtār ile Őadı'nuñ ħikāyesine. **Bu cānibden** (10) Őadı ile Muħtār bir kaç atluya rāst gelüp şāħiblerü[ni] helāķ idüp atlarına bindiler. (11) Cüneyd ķankı tarafa gitdi ola diyüp bir tarafa revān oldılar. Bir nice gün gitdikden soñra bir gün şehr-i (12) Sinob'a irişdiler. Gelüp bir yirde ķondılar. Bir hafta diñlenüp deryā kenārına geldiler. Bağdılar ki (13) bir gemi ħāzır olmuş üzerinde turur. Hemān bunlar atların şatup gemiye bindiler. Kūfe taraf[un]a revān (14) oldılar. Bir kaç gün gitdiler. Ħikmet-i Ħüdā muħālif yil esüp gemiyi bir tarafa dönderdiler. (15) Bir ķasırğa gelüp geminüñ yelkenini yırtup serendip diregini pāre pāre itdi. Gemide olan (16) ħalk ağlamağa başlayıp kendilerinden ümidlerin kesdiler. Gitdikce yel ziyāde oldı. Bir dalğa gelüp (17) dümen tutan kimseyi aldı. İçinde olanlar ne tarafa gitdiklerin bilmeyüp feryād itdiler. İki gün [472] (1) böyle gitdiler. Üçüncü gün bir kenāra irişüp rüzgār gemiyi ķaraya atdı. Biraz kimse helāk oldı. (2) Őalanı ħalās olup secde-i şükr itdiler. Bağdılar ki bir tađ hemān Muħtār ağacdan bir yay düzüp (3) ol tađıñ yanına varup bağdı ki hiç ādem gelmemiş. Geyigiñ ħesābı yoķ. Birini şikār idüp arkasına (4) alup deryādan çığdılar. Yire geldi. Gemiden ħalās olan kimseler Muħtār'ı görüp ķarşu (5) varup geyigi yüzdiler. Āteř yaķup bişürdiler yidiler. Üç gün orada turup diñlendiler. Andan (6) ol tađa revān oldılar. Tađa vardılar. Bağdılar bir şāħrā. Anuñ öte tarafında bir ķubbe etrafında ħendeķ (7) içi şú ile tolı. Muħtār ile Őadı ol tarafa revān oldılar. İki günde ol ķubbeye irişüp bađ(8)dılar ki aķ mermerden yapılmış. Bir kapusı var. Üzerinde bir ħerif elinde yay ħendeğin üstünde bir (9) köpri bir başında iki aślān yol gözler. Muħtār Őadı köpriye yaķın gelünce ol aślānlar ħareket (10) itmege başladı. Biraz daħı ileri vardılar. Ammā aślānlar atlamağa başladılar. Őadı, Muħtār'a aytdı: bu (11) ķaya ve bu eřķāl tılsım diyüp Őazāyime meşgöl olup oķıya oķıya aślānlaruñ yanına vardı. (12) Ol aślānlar itmekde. Őadı elindeki taşı aślānlara atdı. Hemān aślānlaruñ kellesi yire düşdiler. (13) Őadı bağdı ki aślānuñ birinüñ boynında bir levħ var. Alup bağdı ki yazılmış.

Beyān-ı [levħ]:

Ey buraya (14) gelen âdem şaķın köpriye başma helâk olursıñ. Eger bu bâġı seyr itmek dilerseñ bu aslâ(15)nuñ zencirini qopar. Ol zenciriñ yirini qır. Ol qapu açılır. Andan soñra seyr idesiñ dimiş.

(16) Qadı bunı oqıyup Muhtâr'a söyledi. Muhtâr aytdı: tecrübe için bizimle gemiden çıkan âdemiñ (17) birini gönderelim. Qadı râzı olup bir ihtiyâr âdem var idi. Qadı işaret itdi. Ol âdem [473] (1) köprüye revân olup biraz gidünce ol burcdaki âdemler ellerine kimi kemân kimi tüfeng kimi tûb aldılar. (2) Biraz daħı ileri varunca bir tarrâqa peydâh oldu. Ol qocayı seng-sâr itdiler. Meyyiti şuya düşdi. (3) Qadı ile Muhtâr bunı görüp ta'Accüb itdiler. Andan soñra Qadı ile Muhtâr ol aslânlaruñ zencirini (4) qopardılar. Biraz qazup bir iki adım gidünce baqđılar ki bir nice çarhlar. Muhtâr elindeki çomaġıyla (5) çarhları qoparunca bir tarrâqa peydâh olup iřidenleruñ cümlesi bi-ħoř oldılar. Qadı, Muhtâr'a (6) aytdı: işte tılsım bozuldı. Gel taşra çıqalım diyüp taşra çıqđılar. Köpriye baqđılar muhkem (7) olmiş. Qapu açılmış. Burc üzerindeki âdenler ġâ'ib olmiş. Andan soñra köpriden geçüp qapuya geldiler. (8) Baqđılar ki iki ecderhâ qapudan çıqup bunlara ġamle kıldılar. Qadı Óazayime meřġül (9) oldu. Muhtâr daħı elindeki çomaġıyla ol ecderhânuñ kafasını gözleyüp atdı. Ecderhânuñ [kafası] (10) tartaġân olup ol perinüñ daħı ġükmi geçdi. Qadı ile Muhtâr qapuya varup içeri girdiler. Baqđılar (11) bir meydân. İçerisi ġayvân ile tolmış gezerler. Cümle ġayvândan var ammâ birbirine ziyân itmezler. (12) Dört çoban ellerinde ġümüř degnekler var. Ol ġayvânlar gördiler. Çobanlar, Qadı ile Muhtâr'ı görünce (13) degneklerin çeküp ġamle kıldılar. Qadı aytdı: ey çobanlar biz size ne itdik bize ġamle idersiñiz (14) didi. Aslâ çobanlardan cevâb gelmedi. Qadı ile Muhtâr bunı görüp girü döndiler. Bunı görünce (15) cümle ġayvânlar ve çobanlar Qadı ile Muhtâr'uñ öġin baġlayup ġamle kıldılar. Qadı bunı (16) görüp Óazayime meřġül oldu. Hemân Muhtâr elindeki çomaġı aslânlaruñ birinüñ başına urup kırdı. (17) Baqđılar ki içi ziva ile tolı imiş. Muhtâr anı qırunca qalanlar yıqıldı. Çobanlar elindeki çomaġa [474] (1) tayanup tırdılar. Qadı ile Muhtâr bunı görüp yanlarına varup selâm virdiler. Ammâ gine (2) cevâb gelmedi. Muhtâr varup birinüñ deġnegini çelüp aldı. Ol çoban yıqıldı. Anı görünce bildiler ki (3) tılsım imiş. Oradan kapuya daħı vardılar ki qapu açık. İçeri girdiler. Baqđılar ki sarây dıvârları ġümüřden (4) sıvası misk ü Óanberden qapuları âbnüsdan dürr ü cevâhir ile müzeyyen itmişler. Sarâyıñ dört tarafında dört (5) şuffe-i şeddâği. Andan qapuya daħı vardılar. İçeri girüp baqđılar ki bir baġçe ortasında bir köşk. (6) Öġinde



bir havuz. Ol köşkün bir tarafında bir pır-i nūrānī kıble tarafına yüz tutmuş oturur. Ol pıre selām [virdiler]. (7) Pır dañı Óaleyk alup yir gösterdi. Bunlar dañı geçüp oturdılar. Ol pır aytdı: ne cānibden (8) geldiñiz? Ğadı aytdı: Medine'den geliriz. Birāderimiz var idi. Ğāōib oldu. Anı ararız. İttifāk buraya (9) geldik. Ammā siz kimsiniz? Ve bu cāhı kim yapmış? Buraya ne yir dirler didi. Pır aytdı: ben Cān ibn-i Cān (10) kıavmindenem. Kitābımızda gördim ki peygamber gele. Adına ādem-i Śafı dinile. Anuñ evlādından peygamber dañı gele. (11) Adı Muħammed ibn-i ÓAbdullāh ola diyü oğudım. Ve nice mediħlerini okıyup Óāşık oldım. Ğaħħ TeÓālā'dan (12) dilek itdim. Bir peygamberimiz var idi. Aña varup hālimi söyledim. Ol nebı baña duÓā idüp Ğaħħ TeÓālā'dan (13) taleb itdi. Ğaħħ TeÓālā duÓāsını kıabül idüp beni bu zamāna irişdüirdi. Siz şahid olñ ki (14) ben Allāhu TeÓālā'nuñ ve Ğidāyetine ve Muħammed Muśtāfā'nuñ nübüvvetine Ğmān itdim didi. Añı işidüp Ğadı (15) aytdı: ol vaħt siziñ şehriñiz ne yirde idi? Ve pādişāhiñiz kim idi? Ol pır aytdı: bizim şehrimiziñ (16) yiri şimdi deryā dürr-i siyāh olmışdur didi. Ğadı aytdı: sebep nedür siyāh olmağā? (17) Ol aytdı: sebep bu ki ol vaħt bizim bir Óādil pādişāhımız var idi. Adına Meħmāyil dirler idi. Ğāyet dın-dār müslimān [475] [idi]. (1) Ve Óadl sebebiyle yer yüzine mālİK oldu. Beş yüz yigirmi yıl geçdükte bizim dañı şeytānımız var idi. İblis gibi bir gün (2) kendini bir melek şüretine kıoyup aytdı: ben Cebrāōil. Gök Tañrısı'ndan gelirim. Ğaħħ TeÓālā yir yüzünüñ tañrılığını (3) saña virdi diyüp Meħmāyil'i azdurdı. Farıķ-i müstaķimden kııkarup bu söz ile Meħmāyil tañrılığ daÓvāsın (4) itdi. Yer yüzinde her ne var ise kendine Óibādet itdüirdi. Bu vechle iki yüz yıl geçdi. Andan soñra bir gün (5) otururken Óağlına geldi ki bir mİL yapıdurup göge kııķa. Gök Ğaħħını kendine Óibādet itdüire. Hemān emr itdi. (6) Yiryüzinde olan ustaları cemÓ itdiler. Bir mİL yapmağā başladılar. Üç yüz yıl yapıdılar. MİLüñ yiri bir gün (7) yirden ziyāde idi. MİL şol kıadar oldu ki üç aylık yol kıadar oldu. Meħmāyil'üñ cemÓ-i Óömri biñ (8) yıl idi. Temām olunca ÓAzrāōil gelüp rūħ-ı kıabz idecek zamān oğlını yanına kıağırup aytdı: ey (9) oğul işte beni Gök Tañrısı helāk itdi. İmdi sen benim yirime tañrı ol. MİLİ temām it. Gök tañrısından (10) benim Ğaħħımı almayunca ölmeyesiñ. Meħmāyil böyle diyüp helāk oldu. Yirine oğul Hemvāōil pādişāh oldu. (11) Ben tañrıyım diyüp mİLİ yapmağā başladı. Anuñ Óömri dañı biñ [yıl] idi. Temām oldu. MİL ol kıadar oldu ki (12) gökdeki meleklerin āvāzı işidilür idi. Hemvāōil'üñ Óömri temām olunca oğlunu yanına getirüp (13) aytdı: ey oğul işte beni Gök Tañrısı helāk itdi. Sen benim yirime tañrı ol. MİLİ yap. Gök Tañrısı'ndan (14) benim Ğaħħımı almayunca ölmeyesiñ diyüp ol dañı helāk

oldı. Yirine oğlu Şemāóil pādişāh oldı. Ol dağı (15) tañrılıq daÓvāsını idüp mīli yapmağa meşğul oldı. Āhir Ĥaqq TeÓālā, Cebrāóil'e emr itdi. Ol dağı (16) Şemāóil'ün taĥt-gāhını ol mīl kıanadı ile kıoparup altını üstüne dönderdi. İşte yiri bu (17) deryā oldı. Ben dağı cenüb cānibine sefer itdim idi. Geldim bağdım ki ne şehri var ne mīl var. TaÓaccüb [itdim]. [476] (1) Andan Ādem-i Şafı gelüp evlādi Óālemi tutdı. Andan soñra Nuĥ tūfānında beni Ĥaqq TeÓālā ĥıfz itdi. Feridūn ibn-i (2) Cemşid zamānına gelünce Feridūn zamānında buralara Bađırĥān adlu bir kimse mālik oldı. Bu sarāy ve (3) bu tılısını ol yapdurdı diyüp Muĥtār'a bir yay, yüz dāne ok ile biraz silāĥ öginde kıodı. (4) Bir Óasā ve bir cāme, bir tāc Kıadı'nuñ ögine kıodı. Andan aĥşam olunca o perinūñ yanında kıaldılar. (5) Muĥtār ezān okudı. Kıadı imamlıq idüp aĥşam namāzını kııldılar. Ol pīr bāğda olan mīveden (6) getirüp yidiler. Andan yatsu namāzın kıilup rāĥat olmak için uyquya yatdılar. Birazdan (7) şabāĥ oldı. Muĥtār ile Kıadı şabāĥ namāzın kııldılar. Ammā ol pīr yirinden kıalkmadı. Kıadı pīri (8) uyarayım [diyü] varup bağdı ki pīr fevt olmiş. Başı ucında kefenün ĥāzır buldılar. Ėusl idüp (9) kefenin şardılar. Namāz kıilup defn itdiler. Rūhı-çün Kıurōān okıyup şavābını ol pīre ĥıbe (10) itdiler. Andan kıalkup biraz gitdiler. Mađāma irişdiler. Bağdılar ki yeşil mermerden yapılmış (11) kıapusu ābnūsdan kilidi altundan anaĥtarı ađ gümüşden asılı turur. Bunu görüp Óazāyim okıya(12)rađ ileri varup kıapuyı açdı. İçeri girüp bağdı ki tábüt siyāĥ atlās ile örtüli (13) günbete beñzer. Başı ucında bir gürz ve bir levĥ turur. Kıadı levĥi alup bağdı ki birkaç satır (14) yazılmış ammā Türk lisānınca. Kıadı evvelinden āhirine varunca okudı.

Beyān-ı nāme:

Ey Óālemi (15) seyr iden birāder eger bilmek istersen bu sarāy yapanı ve bu yatanı Feridūn'ün peĥlevānı Bağır(16)ĥān idi. Gürbüz peĥlevān idi. Cihānı tutmuş idi. Āhir ecel gelüp yir ile yeksān itdi dimiş. (17) Kıadı bunu okıyup rūĥı-çün bir Fātīĥā okudılar. Andan taşra çıqup yollarına revān [477] (1) oldılar. Üç gün üç gice gitdiler. Kimse görmediler. Dördüncü gün karşudan bir tütün göründi. (2) Yağın varup gördiler ki kırık zengı kendileri ile gemiden ĥalās olan ādemleri tutmuşlar. (3) Kimini bend idüp kimini de temüre şancup kebāb iderler. Kıadı bunları görünce kıorqup Muĥtār'a (4) aytdı: gel kıaçalım didi. Muĥtār bunu işidünce gülüp aytdı: sen seyr eyle bađ ben bunlara neler iderem (5) diyüp ol pīrūñ virdiği yayı eline alup naÓra urdı. Zengıler, Muĥtār'ün naÓrasın işidüp (6) serāsem oldılar. Bağdılar ki iki kışi. Biriniñ elinde bir yay var.

Hemân zengiler alup ellerinde (7) yay ile Muhtâr'a arşı vardılar. Muhtâr cümlesini birer o ile helâk itdi. adı bunu görüp (8) Muhtâr'a du'â itdi. Zengilerün turduğı yire varup bağlu olan âdemleri halâs itdiler. Andan (9) Muhtâr emr itdi. Zengilerin her nesi var ise bir yire cem' itdiler. Muhtâr silâh olanı alup (10) yollarına revân oldılar. Üç ay gitdiler aslâ kimse görmediler. Yollarda şikâr ide ide giderlerdi. (11) Bir gün deryâya irişdiler. Bakdılar ki deryânun nihâyeti yok. Kenârını tutup revân oldılar. On gün (12) gitdiler. On birinci gün bağdılar ki deryâ yüzinde bir gemi kenârı gözleyüp gelür. adı ile Muhtâr (13) sabr itdiler. Gemi gelüp kenâra temür bırağdılar. Bir aç âdem şanda[la] binüp taşra ığdılar. adı ile (14) Muhtâr bunlara arşı vardılar. Nereden gelürsiñiz anı tarafa gidersiñiz diyü sordılar. Meger (15) bu gemi halkı Maėribiler imiş. Ticârete Mısır'a giderler imiş. Bir yıldur deryâda gezerler imiş. Şuları tükenmiş. (16) adı ile Muhtâr['a] yalvardılar. Bizi dağı gemiye alıñ diyüp başlarına geleni bir bir söylediler. Gemi halkı (17) bunu işidüp rahm idüp gemilerine aldılar. Şu dağı alup yollarına revân oldılar. Bunlar gitmekte olsun [478] (1) biz gelelim **Şuyüb ile ayser'ün ızının Hikâyesine.**

Rivâyet iderler ki Şuyüb ile ayser'ün ızı źevraa binüp (2) kır gün deryâ yüzinde gitdiler. Aslâ kenâr görünmedi. Fa'âmları ve şuları az aldı. Ammâ gemi ber-ı (3) hâtif gibi gider idi. Ammâ yigirmi gün dağı gitdiler. Nâgâh arşudan bir cezire görüp şâd oldılar. (4) Hemân dümeni ol tarafa dönderüp revân oldılar. Aħşam[a] kadar ol cezireye irişdiler. Bağdılar ki (5) bir ayır çemen hoş maâm güllik gülistanlık mişvenün hesâbını Allâh bilür. Ževraadan taşra (6) ıup mişvelerden yidiler. Şu içüp Hâ'a şükr idüp râhat oldılar. ŐAceb bu cezire (7) ne yir ola diyüp Şuyüb ile ayser'ün ızı yuarı gitdiler. Bir mişelige vardılar. Şuyüb'ün güşına (8) balta âvâzı geldi. İleri varup bağdılar ki bir siyâh zengi. addi minâreye beñzer. Şuyüb, zengiye selâm (9) virüp aytdı: buraya ne dirler? Yaında âdem var mı didi. Zengi, Şuyüb'a baup güldi aytdı: ne hoş âdem (10) olur imiř diyüp aytdı: beyaz âdem olmaz ancak zengi olur ve cümlesi merdüm-horlardur didi. (11) Begimizün adına Maħmür Zengi dirler. Ğâyet gürbüz pehlevândur. Biñ zengiye hüküm ider. Bir arındaşı vardır. (12) Adı Cumhür'dur. Ol dağı bu cezireden biñ mİL öte bir cezire vardır anda olur didi. Şuyüb bunu (13) işidüp hemân zengi gâfil iken sol bögrine bir hançer urup zengiyi helâk itdi. Hemân (14) źevraa gelüp Őayyâr torbasından ara boya ıkarup kendini ve ızı başdan ayağa adar araya (15) çekdi. İki iki zengi oldılar. Şuyüb eline bir sâz aldı. ızun eline bir def virüp Maħmür (16) Zengi'nün sarâyı diyüp revân oldılar.

Šabāha kadar gidüp bir ƣalŌaya iriřdiler. Biraz zengiler[e] (17) rāst geldiler. Zengiler bunlara aytdı: siz kimsiñiz ve ƣanƣı tarafıñ ādemisiñiz didiler. Őuyüb aytdı: [479] (1) ben Cumhūr Zengi'nüñ mutribiyem. Dumhūr Zengi'ye gönderdi. Bir ƣaç gün Dumhūr'a saz ƣalam (2) didi. Zengiler bunu iřidüp Dumhūr'a haber virdiler. Bunu iřidüp Dumhūr řād oldı. Emr idüp (3) Őuyüb'u bir sarāya ƣondurdılar. FaŌām gönderdi. Őuyüb ile ƣız yidiler. Ammā ƣızuñ feryādı sākin (4) olmazdı. Ol gice geĉüp řabāh olunca zengiler gelüp Őuyüb ile ƣızı Dumhūr'uñ yanına getürdiler. (5) Yir gösterdi. Geĉüp ƣarār itdiler. Őuyüb Dumhūr'uñ řekline baĄdı ki bir siyāh kiři. Baři günbete, (6) burnı hıyara, diřleri sınıır tařına, boyı minareye, ƣolları ƣınara beñzer. Őginde bir deste-(7)ĉüb var imiř. Őuyüb anı görünce ƣorĄdı. Allāhu TeŌālā'dan ģalās istedi. Dumhūr, Őuyüb'a baĄdı ki bir ģoř (8) sāzende ģoř geldiñ. Ƙarındařım Cumhūr eyü midür didi. Őuyüb ƣalkup elin öpüp duŌā itdi. Andan (9) taŌām gelüp yidiler řarāb geldi iĉdiler. Meclisiñ kellesi [germ] ģatrları nerm olunca Őuyüb eline sāzın (10) alup ƣalmaĄa bařladı. Ƙayser'üñ ƣızı daħı eline def alup yüzine tabınclar urdı. Bu vechle üç gün (11) üç gice řarāb iĉüp zevĄ itdiler. Dördünci gün taĄıldılar. Bir ƣaç gün geĉüp bir gün dıvān (12) olup zengi pehlevānları bir yire cemŌ idüp otururken nāĄāh ƣapudan bir nice zengi ƣana ģarĄ<sup>255</sup> olmiř gelüp (13) Dumhūr'uñ öginde bař ƣoyup feryād idüp. Meger Dumhūr'uñ bir dūřmānı var idi. Adı Fül Zengi idi. (14) Āteř-perest idi. Bir gün Őasker cemŌ itmiř gelüp ģāfil iken Dumhūr'uñ bir nice ƣaryyesini yaĄma itmiř. (15) Bu řikāyete geldiler. Köyden ģalās olan imiř ammā Dumhūr, Fül Zengi'ye bir ƣaç defŌa soymıř idi. (16) Bunu iřidüp hıřm ile emr itdi. ŐAskeri cemŌ olup Fül'uñ geldiĄi tarafa revān olup Őuyüb'ı (17) bile aldı. Üĉ gün gidüp dördünci gün Fül ile ƣarřu ƣarřuya ƣondılar. Elĉileřüp cenge [480] (1) meřĄöl olup Dumhūr, Fül'ı soyup řād olup yerlerine ƣondılar. Őuyüb ƣadırına geldi ki Ƙayser'üñ (2) ƣızı gitmiř. Cān bařına sıĉrayup aradı, bulmadı. Meger ƣız insān cenge meřĄöl iken geldikleri deryā (3) tarafına revān oldı. ŐAĄlı bu ki zevraĄa binüp geldikleri tarafa revān ola. Őuyüb arayup bulmayunca (4) Ąöñline geldi ki gemiye ƣaçmıř ola diyüp Őacele gidüp ol zamān yitiřdi ki ƣız gemiye řu dařurdı. (5) Őuyüb bunu görüp ģayĄurdı. Ƙız, Őuyüb'ı görüp feryād eyledi ve aytdı: ey Őuyüb benden ferāĄat gel. Yoħsa (6) seni rüsvāy iderim diyü yemiñ itdi. Őuyüb bunu iřidüp Ąazabla sıĉrayup ƣızıñ řaĉına yapıřdı. (7) Bařını kesüp cānını cehenneme gönderüp cesedini deryāya atdı. Andan zengilerüñ

<sup>255</sup> ƘarĄ.

yanına gelüp Dumhūr'a aytdı: (8) şākirdim sultānuñ niŌmetine münkir olup kaçdı. Ben de taħammül idemeyüp başını kesdim didi. (9) Bu söz Dumhūr'a hoş gelüp Şuyüb'a birkaç biñ altun virdi. Andan alŌaya gelüp arār itdiler. Ammā Şuyüb'uñ (10) göñli Cüneyd ile Reşide'nüñ aħvālinde idi. ŌAceb ben anları nasıl haber alam ve nasıl bulam diyüp (11) gice gündüz fikrinde idi. Bu ħikāyemiz burada tursıñ. Biz gelelim Reşide'nüñ ħikāyesine.

### **Ĥikāye-i (12) Reşide:**

Rivāyet iderler ki Reşide, Çāşüb Şāh Hān yanında arār idüp Ĥa TeŌālā'dan ħalās (13) olma isterdi. SaŌıd Perı, Reşide'nüñ yanına gelüp Ōaş nüş etmek isterdi. Reşide yüz göster(14)meyüp irtesi güne atardı. Çāşüb Şāh'uñ bir kıızı var idi. Adı Cemile Bānū dirler idi. DāŌim Reşide (15) ile bile olur idi. Dirdi ki ey Reşide ğam yime. Seni murādına irdireyim dir idi. Bir gün Çāşüb (16) Şāh dıvān idüp perı pehlevānlarını cemŌ idüp soĥbet ider idi. Bir perı apudan ieri girüp şāhuñ (17) öğinde baş oyup feryād itdi. Meger Çāşüb Şāh'uñ bir düşmānı var idi. Babasını öldürmüñ idi. [481] (1) Adına Şahāb Cinnı dirler idi. Bir Ōifrit Ōemmisi var idi. Yavuz melŌun idi. Bir gün Şahāb ile (2) ittifa idüp dıv peri cemŌ itmiñler. Çāşüb'uñ memleketine gelüp bir aç kimseleri eli göndermiñ (3) idi. Ol kimseler de gelüp Çāşüb['a] söylediler. Çāşüb bunu işidüp emr idüp memlekete nāmeler (4) gönderüp Ōasker cemŌ idene adar Şahāb Çāşüb'uñ üzerine gelüp Çāşüb'u basup cenge (5) meşğul oldılar. Şahāb ğālib gelüp Çāşüb ile oĝlı SaŌıd'i şehid eyledi. Reşide bunu görüp (6) orkıysundan cübbe giyüp ceng itmek istedi. Cemile Bānū, Reşide'yi bir nice periler ile alup Deryā-yı (7) Sefid ceziresine getirüp bir zevra bulup Reşide'ye aytdı: ey Reşide işte Maĝrib yaındur (8) diyüp saından biraz ıl virüp aytdı: ey Reşide her nerde bir zahmete rāst gelürseñ bu ılları (9) buñur idesiñ. Ben saña yitiñirüm didi. VedāŌ idüp yolına revān oldı. Reşide yalıñuz alup cezire(10)nüñ cezireye badı ki cennet mişālı bir şahrādur. Eline yay alup seyr itmege başladı. Seyr iderken bir geyige (11) rāst geldi. Bir o atup urdı. Āteşe oyup büñirüp yidi. Bāisini gemiye oyup geyiĝiñ derisi(12)ni şu ile toldırup gemiye oydı. Yelken açup Maĝrib tarafına revān oldı. Ü ay gice gündüz [gitdi]. (13) Ne cezire ve ne kenār göründi. Ammā ekmeĝi ve şuyı tükendi. Bı-mecāl olup perilerden ħalās olduĝına Ĥa (14) TeŌālā'ya şükr iderdi. BaŌzı Cüneyd['i] añup aĝlardı. Bir gün kenār göründi. Reşide şād olup ol gün ol gice (15) gitdi. İrtesi gün kenāra ıup badı ki bir alŌa a mermerden yapılmıñ. Bir tarafı

deryā içinde. Meger bu (16) diyār-ı Mağrib imiş. Halkı kāfir-i put-perest imiş. Şāhlarınuñ adına Mansūr dirlerdi. Mansūr sarāydan (17) seyr iderken baqdı ki aşāğıdan bir zevrağ gelür. Hemān içinde bir kimse var. Emr idüp ādem [482] (1) gönderdi. Reşide taşra çıkmadan Mansūr’uñ ādemleri gelüp Reşide’yi alup Mansūr’a getürdiler. Reşide baqdı ki (2) uzun boylı bir kāfirdür. Taht üstüne oturmuş. Sağında ve solında vüzerāsı oturmuş. Reşide, Mansūr’a duŌā (3) itdi. Yir öpüp baş kōdı. Yir gösterdiler geçüp oturdı. Ögine taŌām getürdiler. Yidi. Andan soñra (4) Mansūr baş kaldırup aytdı: ey civān ne ādemiñ ki yalıñuz bir zevrağ ile [deryā] yüzinde gezersiñ didi. Reşide (5) aytdı: ey şāh ben Mısır’danam. Ulu tüccār idim. Bir gün sefer havāsıyla biraz kumaş ve bahār esbāb koydım. Bir güzel (6) cāriyem var idi. Severdim. Anı bile alup deryāya girdim. Bir gün muhālif rüzgār esüp bizi (7) bu tarafa sürdi. Bir gice kullarım cāriyeme tamaŌ idüp beni bağlamışlar. Deñize atmağa kıyamamışlar. Bu gemiye (8) koyup gitmişler. Uyanup biñ belā ile bendimi çözdüm. Rüzgāruñ ögine düşüp buraya geldim didi. (9) Mansūr bunu işidüp Reşide’ye acıyup aytdı: hiç pehlevānluk bilür misiñ didi. Reşide aytdı: silāh(10)şorlıkda emsālim yoğdur ammā silāhim yoğdur. Pādişāh esbāb ihsān idüp meydānda cihān pehlevānlarından (11) bākim yoğdur didi. Mansūr bunu işidünce kākākāhā ile gülüp emr itdi. Bir hās kılıc bir kalkān ve bir nize (12) gürz ve’l-hāsıl esbāb-ı darb-ı bī-kuşūr Reşide[‘ye] virdiler. Ve sarāyda Reşide’ye yir virdiler. Geçüp karār (13) itdi. İrtesi gün Mansūr emr itdi. Ne kadar pehlevān var ise cümlesi silāhlanup meydān yirine geldiler. (14) Reşide at sürüp meydāna gelüp biraz silāhşorlık itdi. Ne kadar Mansūr’uñ pehlevānı var ise cümlesini (15) Reşide münhezim kıldı. Mansūr’uñ bir pehlevānı var idi. Adına ŌAbduśsaleb dirler idi. Gürbüz kāfir idi. (16) Meydāna girüp Reşide’nüñ öñin bağladı. Hemān nize havāle kıldı. Reşide menŌ itdi. Gürz havāle kıldı. (17) Yine menŌ itdi. Kılıc havāle kıldı. Anı dañı menŌ idüp nevbet Reşide’ye gelünce gürzin öyle çaldı ki [483] (1) ŌAbduśsaleb bunu görünce kalkān karşu tutdı. Ammā Reşide’nüñ gürzi kalkānda eglenmeyüp ŌAbduśsaleb’üñ (2) arķāsına toqınup ağızından burnından kan buñar gibi aqup ŌAbduśsaleb meydānda muŌallağ yıkıldı. (3) Reşide bunu [görünce] Mansūr’uñ ögine geldi. Yir öpüp duŌā itdi. Mansūr, Reşide’ye tahşin idüp hilŌat (4) geyürdi. ŌAbduśsaleb şerm-sār oldu. Mansūr dañı sarāyına gelüp karār itdi. Günlerde bir gün (5) bir kaç kāfir yaqaların çāk idüp şikāyet itdiler. Meger Mansūr’uñ bir düşmānı var idi. MüŌmin (6) müslimān idi. Ve adı ŌAbdulmüŌmin idi. DāŌim işi gazā idi. Her zamān Mansūr’uñ memleketini yağma (7) ider idi. Yine gelüp biraz karyyesini yağma

idüp gitmiş. Meger bu şikāyete gelen kāfir anuñ elinden ħalās (8) olmuşlar. Mansūr bunı işidüp vüzerāsını cemŌ itdi. Müşāvere idüp her biri bir nice kelām (9) itdiler. Āħir biri aytdı: ey şāh gam yime. Tācir-i Mısır gibi pehlevān elimize girdi. Seniñ devletiñ ziyāde (10) oldı. Tācir-i Mısır'ı yanına al. Māl ve ħilŌat vir. Ve ser-Ōasker eyle. Ve kıızıñı aña vir. Andan (11) varalım. Muĥammedileruñ ħaĥķından gelelim didi. Mansūr bu fikri śavāb görüp emr itdi. Reşide'yi yanına getirüp (12) bir bir aĥvālī söyledi. Andan soñra emr itdi. Etrāfa nāmeler gönderüp elli biñ Ōasker cemŌ idüp göçdi. (13) Memleketiñ sınırına gelüp ķondı. Elçi gönderüp ŌAbdalmüömin'i cenge daŌvet itdi. ŌAbdalmüömin daĥı (14) emr itdi. Otuz biñ İslām Ōaskeri ile göçüp birkaç gün içinde Mansūr'a yetişüp bir maķāmda (15) ķarār itdi. Ol gün elçileşüp cenge ķarār itdiler. Ol gün ol gice geçüp irtesi gün iki cānibden (16) Ōalem ve sancaķ ķaldırup meydān yirine geldiler. İslām Ōaskerinden bir kimse meydāna girüp er taleb (17) eyledi. Anı görüp küffār Ōaskerinden bir kāfir meydāna girüp birbiriyle ceng itdiler. Āħir müslimān [484] (1) kāfiri bir đarb ile helāk itdi. Anı görüp Mansūr bir kāfir daĥı gönderdi. Anı daĥı helāk itdi. Andan (2) Mansūr'uñ ser-Ōaskeri ŌAbduśsaleb meydāna girdi. Nize ile ol civānı şehid eyledi. Bir müŌmin daĥı (3) girüp ŌAbduśsaleb ile ĥayli ceng itdi. Āħir ŌAbduśsaleb'üñ atınuñ ayađı sürçüp yıķıldı. Müömin (4) ŌAbduśsaleb'i helāk itdi. Mansūr bunı görünce perişān olup etrāfına nazār idüp Reşide'ye işāret (5) eyledi. Hemān Reşide at sürüp naŌra urup ol civāna berāber gelüp kemerine yapışup eli üstüne aldı. (6) Yire urdı. Bir daĥı girdi. Anı daĥı yıķdı. Ĥāsıl-ı kelām kim girdi ise zebūn oldı. Ammā kimseyi giriftār (7) itmedi. ŌAbdalmüömin bunı görüp taŌaccüb idüp emr itdi. Cümle Ōasker ĥamle ķıldılar. Mansūr bunı (8) görüp [emr itdi]. Elli biñ kāfir Ōazm-ı meydān itdi. İslām-ı ehl-i imān kāfir-i ehl-i küffār bir birine ķarışup (9) ķatışup bir Ōaźim ceng itdiler. İkindiye ķadar ceng itdiler. Āħir İslām Ōaskeri münhezim olup (10) śındılar. Aĥşam oldı. Küffār Ōaskeri ķondılar. Reşide, Mansūr'uñ yanına gelüp Mansūr, Reşide'ye (11) çok ĥürmet idüp tēc ve ħilŌat virdi ve aytdı: Şimden-soñra ser-Ōaskerligim seniñ olsun (12) didi. Andan soñra ķalkup taĥt-gāhına gelüp ķarār itdi. Ammā Mansūr put-perest idi. (13) Altundan bir putı var idi. Mansūr her zamān gelüp ol puta secde eylese Şeytān içine (14) girüp iğvā iderdi. Mansūr seferden geldim diyü put-ĥāneye gelüp ol śanemüñ öğinde secde (15) idüp aytdı: ey benim maŌbūdum vardım. Muĥammedilerden seniñ dādıñı aldım. Baña Mısır'dan bir civān geldi. (16) Ĥayli pehlevānluķ itdi. Anuñ sebebiyle ŌAbdalmüömin'i münhazim itdim. Dilerem ki aña

kızımı verem. Sen ne dirsiñ (17) didi. Şeytân-ı la'Öin gelüp ol şanemiñ içine girüp ol  
 putı kımıratdı. Aytdı: ey Mansûr benim [485] (1) hâs kulumsıñ. Aślâ ben senden  
 incinmedim. Ol kimse tâcir degüldür. Ol benim düşmenimdür. (2) Adı Reşide-i  
 ÓArâbi'dür. Haylı zamândur gurbetlük çekmişdür. Şimdi yolu buraya uğradı. Kendini  
 senden (3) gizler. Ben anı saña Óavratlığa virdim. Anuñ içün yolunu buraya getürdim.  
 İmdi hemân var. Halvetine koy. (4) Murâd al. Eger itmezseñ gâzaba müsteħaķ olursıñ.  
 Seni helâk iderim didi. Mansûr bunu işidüp (5) sarâyına geldi. Halvet idüp Reşide'yi  
 yanına getirüp aytdı: ey Reşide kendini benden niçün şaklarsıñ? (6) Sen Reşide  
 imişsiñ. Benim ma'Óbūdım seni baña haber virdi. Seniñ adıñ Reşide imiş. Benim  
 ma'Óbūdım seni baña (7) Óavrat itdi. Gel baña murâdım vir didi. Bunu işidünce Reşide  
 gülüp aytdı: Hâşâ ki ben Óavrat (8) olam. Ol şanem yalan söyler. Gel gidelim. Eger  
 benim yanımda saña didiği gibi dirse öyle olsuñ (9) didi. Mansûr bunu işidüp râzı oldı.  
**Bu tarafdán** Reşide maķâmına gelüp ğam-ğın oldı. Ol gice (10) şabâha kadar Hâķķ  
 Te'Óâlâ'ya Óibâdet itdi. Şabâh olunca Mansûr'dan âdem gelüp Reşide'yi da'Óvet (11)  
 itdiler. Reşide kalkup Mansûr'uñ yanına geldi. Mansûr aytdı: ey Reşide gel benden  
 kendini şaklama. Seni kendime (12) Óavrat ideyim. Hâşâ ki benim ma'Óbūdım yalan  
 söylemez didi. Reşide aytdı: ey şâh ben Óavrat degülim. Merdim. (13) Eger şanem  
 benim yanımda söylerse hoş ola didi. Bunu işidüp Mansûr put-hâneye gelüp içeri girdi.  
 (14) Ne deñlü küffâr begleri var ise şaneme secde itdiler. Reşide *Āyet'l-Kürsî*'yi  
 oķımaĝa meşĝül oldı. (15) Mansûr putuñ öñine gelüp tekrâr secde idüp aytdı: ey benim  
 ma'Óbūdım dünki ğün baña emr itdiñ ki ol (16) tâcir-i mısri Reşide-i ÓArab'dur.  
 Kendini ihfâ ider. Ben anı saña Óavratlıge virdim didiñ. Ammâ ol (17) baña râzı  
 olmadı. Kendi işitmek ister diyüp gine secde idüp karşıusunda karar itdi. Şeytân-ı la'Öin  
 [486] (1) diledi ki şaneme girüp Mansûr'a iĝvâ ide. Reşide *Büyük Kılğuz ve Küçük  
 Kılğuz Sûresi*<sup>256</sup> ni (2) oķıyup *Āyete'l-Kürsî* 'ye meşĝül oldı. Şeytân-ı racım kahr oldı.  
 Ne kadar Mansûr puta secde itdi (3) ise de aślâ putdân âvâz gelmedi. Mansûr şerm-sâr  
 olup aytdı: ey benim ma'Óbūdım niçün baña söylemezsiñ (4) küsdik mi didi. Aślâ  
 cevâb gelmedi. Böylece her ğün geldiler. Reşide *Büyük ve Küçük Kılğuzları* (5) ve  
*Āyet'l-Kürsî* 'ye meşĝül olur idi. İblis yol bulup puta girmez idi. Bir ay her ğün geldiler  
 çäre (6) olmadı. Mansûr bu fikr ile otururken bir ğün cäsüslar gelüp aytdılar: ey şâh  
 bilmiş ol ki gine (7) ÓAbdalmüómin kırķ biñ Óasker cem'Ó itmiş üzerine gelür didiler.

<sup>256</sup> Büyük ve Küçük Kılğuz Sûrelerinden kasıt Kur'an'ın Felak ve Nâs Sûreleri olduĝu tahmin  
 edilmektedir.



Mansür bunu işidünce emr itdi. Nāme(8)ler pārekendi idüp Óasker cemÓ itdi. Reşide'yi yanına getirüp Óözrin diledi. Māl ve ħilÓat bağışladı. (9) Ser-Óasker yirine geçürdi. Ĥāzır olan Óasker ile geçüp ÓAbdalmüömin'ün gelecegi tarafa revān oldı. (10) Günlerde bir gün iki Óasker birbirine karşı karşı konular. İlçüleşüp cenge meşgöl oldılar. Bunlar burada (11) ceng itmekte olsuñ. Biz gelelim Cüneyd ile Şuyüb'ün bulmalarına.

### **Ĥikāye-i Cüneyd ve Şuyüb:**

(12) Rivāyet iderler ki Cüneyd ibn-i Useyyd şala binüp deryāya girüp acıkursa geyik etinden yiyüp (13) şudan içerdi. Bu vechle biraz deryāya gitdi. Bir gün ceziye göründi. Cüneyd ol ceziyeden (14) yaña sürüp taşra çıktı. Secde-i şükr itdi. Andan ābdest alup kalmış namāzlarını kazā itdi. (15) Eline oğ yay alup şikāra çıktı. Bir tepe üzerine çıkup öte tarafına bağıdı ki bir ulı (16) gemi çıkmış. Gemi ħalkı kimi seyr ider kimisi yatar. Anı görünce Cüneyd şād olup ol tarafa revān oldı. (17) Giderken bir geyik şikār idüp boğazlayup gemi ħalkınuñ yanına vardı. Gemi ħalkı bunu görüp karşı [487] (1) gelüp bağıdılar ki bir nev-civān ammā bir Ĥahramān-ı Nerimān'dur. Aytđılar: ey civān ne yir ādemisiñ? Bu ceziyeye (2) nereden geldiñ? Buraya bizden ġayri ādem gelmemişdür didiler. Cüneyd başına geleni bir bir söyledi. Bunlar (3) bunu işidüp acıyup aytđılar: ey yigit seni Mağrib diyārına götirelim didiler. Andan Cüneyd'ün şikārını (4) bişürüp yidiler. Bir kaç gün ol ceziye[de] diñlendiler. Cüneyd her gün bir geyik şikār idüp yirler idi. Bir gün (5) bir münāsib yıl esdi. Bunlar deryāya revān oldılar. Temām on gün gitdiler. Bir gün öñlerine ħarāmı (6) gemisi rāst gelüp Cüneyd['ün] yanında olan tüccārlar kendilerinden ümmidlerin kesüp Cüneyd'e aytđılar: (7) uğursuz imişsiñ didiler. Cüneyd şabr idüp bunlara bir şeyó dimedi. Ĥarāmiler gelüp bunlara (8) irişüp ħamle kıldılar. Cüneyd bağıdı ki ħarāmilerün cümlesi kāfirdür. Hemān şıçrayup ħarāmilerün (9) gemisine girdi. Bir kaçın yaçasından tutup deñize atdı. Ĥılıc çeküp ħayli ħarāmı katl itdi. Ĥarāmiler (10) bunu görüp geminün anbārına kaçdılar. Bāzırgānlar bunu görüp yüreklendiler. Ĥılıc çeküp ħarāmileri (11) kırdılar. Gemilerini giriftār itdiler. Tüccār Cüneyd erligini görüp duÓā itdiler ve aytđılar: ey yigit mālımız (12) cānımız cümle seniñdür diyüp tüccār Cüneyd'i yanuna aldı. Ĥarāmilerün māllarını kendi gemilerine alup giriftār (13) olan ħarāmı ile gemilerini yağıdılar. Andan yollarına revān oldılar. Bir ay gitdiler. Bir gün karşışudan bir (14) ceziye göründi. Şuları tükenmiş idi. Dümeni ceziyeye doğı çeküp ceziyeye gelüp temir bırağıdılar. Bağıdılar

ki (15) bir hoş šahrā. Bunu [görüp] gemi halkı taşra çıkup kimi yatup uyurdu. Kimisi sarâyına gitdi. Cüneyd ğusl idüp (16) kaçāya kalmıř namāzın edā itdi. Andan-šoñra cezire tarafına revān oldı. Meger bu cezire Dumhūr Zengı'nün (17) olduđı mađām idi. řuyüb dađı Dumhūr'uñ yanında idi. Dumhūr'uñ Óādeti bu idi ki her zamān gemi gelse [488] (1) Dumhūr'a haber iderler idi. Dumhūr gelüp gemiyi giriftār idüp mālunı yađma idüp halkunı Óıř [u] nūř itdikce (2) birer birer kebāb idüp yir idi. Yine Dumhūr'a gözciler gelüp Cüneyd'ün gemisin haber virdiler. Dumhūr (3) bunu işidünce řād olup yüz zengı gönderdi. Ol zengiler gelüp halkı bađdılar. Gemi halkı kimisi (4) gemiye kaçdı ve kimisi tađa kaçdı. Feryād idüp Cüneyd'den imdād istediler. Cüneyd seyr iderken (5) kulađına medād āvāzı geldi. Hemān қоşup bir yüksek yire çıkup gemiye bađdı ki zengiler gelüp gemi (6) halkunı tārmar itmişler. Cüneyd bunu görünce raÓd-vār naÓra urdı. Kılıc çeküp zengilere hāmle kıldı. (7) Gemi halkı Cüneyd'i görünce yüreklendiler. Ellerine kılıc alup zengilere hāmle kıldılar. Cüneyd anda zengileri (8) tārmar itdi. Altmış zengı helāk itdiler. Qalanı kaçdı. Zađm-dār olup Dumhūr'a geldiler. Feryād idüp (9) aytdılar: bu gemide bir civān var bir naÓra urup bizim kimimüzi helāk itdi kimimüzi zađm-dār itdi didiler. Dumhūr (10) bunu görüp hıřm idüp deryā kenārına geldi. řuyüb zengilerün sözün işidüp Dumhūr'dan evvel (11) gelüp Cüneyd'ün elin öpdı. Ammā Cüneyd, řuyüb'ı bilmedi. řuyüb kendini bildürdi. Cüneyd, řuyüb'ı bilüp řād (12) oldı. Bunlar bu hālde iken Dumhūr Zengı çıđa geldi. Cüneyd, Dumhūr'ı görünce naÓra urup qarřu vardı. (13) Yađın varunca Dumhūr, Cüneyd'e aytdı: ey nā-bekār benim zengilerimi niçün helāk itdiñ? Cüneyd aytdı: (14) ey laÓın biz saña n'eyledik gelüp bizi giriftār itmek istersiñ? Dumhūr bunu işidüp aytdı: (15) ol benim řānımdur. Her kim ki benden izinsiz gele yađma iderim didi. Cüneyd aytdı: di imdi hāmle kııl. (16) Seni dađı yoldařlarıñ yanına göndereyim. Dumhūr bunu işidüp elinde bir çomađı var idi. Cüneyd'e hāvāle (17) kıldı. Cüneyd menÓ itdi. Cüneyd de Dumhūr'a kılıc hāvāle kıldı. Dumhūr қorқısundan çomađı qarřu tutdı. [489] (1) Ammā Cüneyd öyle çaldı ki ol çomađ iki pāre olup kılıc Dumhūr'uñ kafasına uğrayup tāze hıyār gibi iki (2) biçdi. Zengiler bunu görüp cümlesi Cüneyd'ün üstüne hāmle kıldılar. Cüneyd naÓra urup zengilerün içine (3) girüp zengileri kıрмаđa bařladı. Gemi halkı bunu görüp zengilere hāmle kıldılar. Anda zengileri (4) tārmar itdiler. Cüneyd zengilerün münhezim olmasına secde-i řükr itdi. Andan-šoñra řuyüb eski rengine (5) girdi. Gemi halkı Cüneyd'e duÓā idüp muđabbetleri ziyāde oldı. Andan-šoñra gemilerine girüp revān oldılar. (6) Bir ay gice gündüz gitdiler. Bir gün qarřudan қара

göründi. Bağıdılar ki Mağrib imiş. Şād olup taşra (7) çıktılar. Bağıdılar ki bir hîsâr ağı mermerden. Halkı cümle kâfir. Sordılar ki bu ne şehridür? Aytıldılar: buña (8) kalâa-yı Beyâz dirler. Halkı put-perestdür. Begine Mansûr dirler didiler. Cüneyd ile Şuyüb gelüp (9) gemideki esbâbların alup şehre geldiler. Bir kârvânsarayına kındılar. Cüneyd şehre geldiği şol zamân (10) idi ki Mansûr Öasker cemÖ idüp ÖAbdalmüómin ile ceng itmege gitmiş idi. Şehir halkınıñ dilinde (11) Reşide'nüñ pehlevânlığı söylenür idi. Sarāycı, Cüneyd ile Şuyüb'uñ yanına gelüp aytıldı: ey civānlar nerden (12) gelürsiñiz? Cüneyd aytıldı: Mısır'dan gelüriz. Sarāycı aytıldı: ey civānlar bu gün deryādan bir maĥbüb yigit bir (13) zevrağ'a binmiş geldi. Mansûr ol yigidi sarāydan görmüş. Ādem gönderüp yanına getürdi. Hālini (14) sordı: ol civān aytıldı: Mısır'danam. Beni kullarım zevrağ ile koyup gitmişler. Cāriyem ile esbābımı (15) almışlar. Ben yalıñuz kalmışım. Rūzgār buraya getürdi didi. Pādişāh ol civānuñ şimāsından (16) fehm idüp aytıldı: pehlevānluk bilür misiñ? Ol yigit aytıldı: silāh olur ise elimden gelür. (17) Pādişāh ol yigide silāh virüp meydāna çıktı. Pehlevānluk itdi ki görülmüş degül. Āhir begimiziñ [490] (1) bir pehlevānı var idi. Anı bağdı. Begimiz ol civāna hilÖat virdi. Begimizi Muĥammedilerden bir düřmānı (2) var idi. ÖAsker çeküp bizim memleketimizi yağma itmiş. Haber geldi. Begimiz daĥı Öasker çeküp ol civānı bile (3) alup gitdi. Muĥammedileri soyup geldi. Bir putı var idi. Aña varup aytıldı: ey maÖbūdım kızımı (4) Mısır'dan gelen tüccāra vireyim mi diyüp dānışdı. Šānemden āvāz gelüp didi ki ol kimse erkek (5) degüldür. ÖAvratdur. Adına Reşide dirler. Ben anı saña virdim dimiş. Pādişāh gelüp ol yigide haber virdi. (6) Ol yigit aytıldı: ben Öavrat degülim. Hāşā ki šānem benim ĥağkımda bunıñ gibi söz söylyie. Varalım eger benim yanımda (7) dir ise seniñ emriñe muĥıÖ olıram didi. DefaÖatla šānemüñ yanına vardılar. Cevāb gelmedi. Andan-šoñra (8) ÖAbdalmüómin gine hurüc itdi. Begimiz bağı kayğusına<sup>257</sup> düşüp ol yigidi gine alup cenge gitdi (9) didi. Cüneyd bunı işidüp Öacabā Reşide mi ola diyüp Şuyübla Cüneyd'uñ kararını kalmadı. Üç at alup (10) birine Cüneyd ve birine Şuyüb binüp birine de esbābların yükletdiler. ÖAsker tarafına revān oldılar. (11) ÖAskere gelüp bağıdılar ki iki cānibden saf tutmuşlar. Müómin-i ehl-i ģmān kâfir-i ehl-i ĥüsrān (12) cenge şürüÖ itmişler. Cüneyd ile Şuyüb bunı görüp toğrı İslām ordusına varup bir yirde (13) kınup seyr itdiler. Küffār Öaskerinden bir kâfir meydāna girüp er taleb itdi. İslām Öaskerinden (14) her kim girer ise şehid itdi. Bunı görüp

---

<sup>257</sup> Kayğı.

Cüneyd bî-ihtiyâr na'Öra urup Öazm-ı meydân itdi. Reşide (15) Cüneyd'üñ na'Örasın işidüp âh idüp aytdı: Cüneyd Mağrib diyârında n'eyler didi. **Bu cānibden** (16) ÖAbdümüömin meydāna giren kimdür didi. Cüneyd la'Öjnüñ ögin bağlayup aytdı: ey la'Öjn bunca müslimānlar (17) saña n'eylediler ki şehid idersiñ. Kāfir, Cüneyd'üñ sözinden incinüp Cüneyd'e hāmle kıldı. Cüneyd men'Ö [491] (1) itdi. Kāfir bu kerre Cüneyd'e kılc hāvāle kıldı. Anı da men'Ö itdi. Kāfir beter hışm idüp Cüneyd'e gürz (2) hāvāle kıldı. Cüneyd men'Ö idüp nevbet kendine gelünce kāfiri dīne da'Övet itdi. Qabül itmedi. (3) Cüneyd dañı kāfire nīze hāvāle kıldı. Kāfir qorqıisundan qalkān qarşu tutdı. Ammā Cüneyd'üñ (4) nīzesi qalkānı delüp kāfirüñ gögsine uğrayup arqasından çıqđı. İslām Öaskeri (5) Cüneyd'e du'Öā itdiler. Kāfir Öaskerinüñ üzerine heybet düşdi. Bir kāfir dañı girüp Cüneyd'e (6) hāmle kıldı. Cüneyd kāfirüñ hāmlelerin men'Ö idüp anı dañı helāk itdi. Ol gün kim girdi (7) ise birer đarb ile helāk itdi. Kāfir müslimān Cüneyd'üñ erligine hāyrān qaldılar. Aħşam (8) olup iki cānibden tabl-ı āsāyiş çalınup qondılar. Cüneyd kendi esbābıñ oldığı yire gelüp (9) qarār itdiler. **Bu tarafdan** Mansūr, Reşide'yi yanına getirüp aytdı: Bu gün bir kimse peydāh olup meydānda (10) nice hūnerler gösterdi. Eger ol olmazsa idi Muhammedileri büryān iderdim diyüp biraz lāf itdi. (11) Bu cānibden ÖAbdümüömin etrafā ādemler gönderüp Cüneyd'i aradı ki kim oldığımı bile. **Bu tarafdan** (12) Cüneyd, Şuyüb ile tururken aytdı: ey Şuyüb gel seniñle Mansūr'üñ Öaskerine gidelim. Şāyet Reşide'yi (13) bulavuz didi. Şuyüb rāzi olup Cüneyd ile ikisi şūret-i tebdil idüp Mansūr'üñ Öaskerine (14) geldiler. Evvel emrde Mansūr'üñ çadırına girüp Reşide'den nām [u] nişān yoq. Andan bir çadıra dañı (15) vardılar. Aslā nām [u] nişān bulmadılar. Çadır-be-çadır gezüp bir kırmızı atlāsdan çadıra (16) girüp baqđılar ki şem'Öeler yanar. Taht üzerinde bir civān oturmuş. Cemāli ayıñ on dördine beñzer. (17) Cüneyd bunu görünce āh idüp bî-hoş oldı. Şuyüb hāy n'eylersiñ diyüp Cüneyd'e hışm idüp [492] (1) n'olduñ didi. Cüneyd aytdı: şol taht üstünde oturan civāni Reşide sandım. Bî-hoş olayazdım didi. (2) Şuyüb diqqatle baqđı ki Reşide ammā Cüneyd'e dimedi. Aytdı: Reşide Öavrat, bu oğlandur didi. Andan girü (3) dönüp mekānlarına gelüp qarār itdiler. Ol gice geçüp irtesi gün iki cānibden müömin-i ehl-i imān (4) kāfir-i ehl-i hüsrān meydān kenārına gelüp saf saf turdılar. Küffār cānibinden bir kāfir meydāna (5) gelüp er taleb itdi. Anı görüp müöminlerden bir kimse meydāna girüp ol kāfiri helāk itdi. Bir dañı (6) girdi. Anı dañı helāk itdi. Mansūr'üñ bir pehlevānı var idi. Mansūr aña işāret itdi. Ol dañı meydāna (7) girüp bir nīze ile ol müömini şehid eyledi. Bir dañı girdi. Anı dañı şehid itdi. Ğayri kimse

kāfirūn (8) meydānına girmedi. Cüneyd bunu görüp Óazm-ı meydān eyledi. İki cānibden iki Óasker Cüneyd'ün naÓrasın (9) işidüp ser-ā-sem oldılar. ÓAbdalmüómin bunu işidüp aytdı: gine ol yigit meydāna girdi didi. (10) Cüneyd'ün naÓrasın Reşide işidüp āh itdi. Kendi kendine aytdı: Cüneyd, Mağrib diyārında n'eyler diyüp (11) hāmūş oldu. Cüneyd dağı meydānda kāfirūn ónin bağlayup aytdı: ey laÓın seniñ ne hāddiñdür ki (12) İslām ehline pehlevānluk idesiñ. Eger er iseñ hamle kıldı. Kāfir bunu işidüp gürz hāvāle (13) kıldı. Cüneyd menÓ itdi. Nize hāvāle kıldı. Anı dağı menÓ itdi. Kılc hāvāle kıldı. Anı da menÓ idüp nevbet (14) kendine gelünce kāfiri dıne daÓvet itdi. Qabul itmedi. Bir kılc urup kāfiri helāk itdi. İslām (15) Óaskerinden tekbir āvāzı göge çığdı. Küffār Óaskerinden āh [u] fiğān cihānı tutdı. Cüneyd gine naÓra urup (16) er taleb itdi. Bir kāfir dağı girdi. Cüneyd'e hāmle kıldı. Cüneyd hāmlesin menÓ idüp dıne daÓvet itdi. (17) Fāóide olmadı. Āhir helāk itdi. Ağşama kadar on kāfir helāk itdi. Ağşam olunca iki cānibden [493] (1) tabl-ı ārām çalınup iki Óasker dönüp yirli yirine qondılar. Gice olunca Şuyüb, Cüneyd'e aytdı: ey pehlevān (2) sen burada tur ben gideyim Reşide'den saña bir nişān bulayım didi. Cüneyd aytdı: benim qarārım yokdur. Seniñle (3) bile giderim diyüp ikisi bile revān oldılar. Toğrı Mansūr'ün Óaskerine geldiler. Şuyüb aytdı: (4) ey Cüneyd zinhār sen kimseye söyleme. Ben ne dirsem sen diñle didi. Cüneyd rāzı olup dün ki (5) vardıkları atlās çadır'ün qapusına varup içeri girdiler. Cüneyd bağdı ki civān güneş (6) gibi taht üstünde oturur āh eyledi. Reşide dağı Cüneyd'e baqup āh itdi. Diledi ki sırrını āşikār ide. (7) Gayret idüp yine sabr itdi. Qullarına emr itdi. Şuyüb ile Cüneyd'ün ógine taÓām qodılar. Anlar (8) dağı yiyüp şükürin didiler. Andan-óoñra Reşide aytdı: ey civānlar siz buranuñ ādemine beñzemezsiñiz. (9) Nerden geldiñiz ve bunda gelmeñizde murād nedür didi. Şuyüb aytdı: ey şah biz Medıne'den gelirüz. Civānuñ (10) eline bir cevher girmişdi. Yanurdı. Ser-te-ser cihānı aradıq hānumānemizi terk idüp bunca (11) zahmetler çeküp diyār-be-diyār gezdigimiz ol cevheri bulmaqđur. İttifāq deryādan çığdıq. (12) Mansūr'ün Óaskerinde diyü haber aldık. Burada nişānun buldıq. Ümmiddür ki siz şahımız bu ÓArablaruñ (13) emeklerin zāyiÓ itmeyüp bermurād idesiñ didi. Reşide, Şuyüb'ün sözün işidüp diqqatle bağdı ki (14) söyliyen Şuyüb yanındaki Cüneyd'dür. Bi-hoş olayazdı. Diledi ki sırrını āşikār ide. Gine sabr itdi. (15) Şuyüb'a aytdı: ey civān gāóib olmuş cevheriñizi kuşürsüz bilürsiñiz. Müjde virür misiñiz? (16) Şuyüb aytdı: müjdesine bir kul viririm ki hasebde nesebde Hāşimî. Pehlevānlukda Rüstem ibn-i Zāl'dan (17) ziyāde güzellikde Yūsuf'dan nişān virür

didi. Reşide aytdı: siz müjdeñizi hâzır idiñ. Biz dañı [494] (1) lüölüöiñüzi hâzır idelim. Ammâ şol şartla ki ağyār haberdār olmya didi. Şuyüb Reşide'nün sözini (2) işidüp yir öpdi. İzin istedi. Qalkup meskenlerine geldiler. Cüneyd iÖtimād itdi ki kızıl atlās (3) haymenüñ şâhibi Reşide'dür. Reşide dañı iÖtimād itdi ki gelenler Cüneyd ile Şuyüb'dur. Ol gice künclerinden (4) Cüneyd ve Reşide uyquı uyudılar. Ol gice geçüp irtesi gün iki cānibden kāfir ve müslimān (5) Óalem ve sancaq qaldırup iki deryā gibi Óasker aqup meydān yirine geldiler. İki cānibden saf (6) tutup nażar-ı ber-meydān itdiler. Küffār Óaskerinden Reşide at sürüp meydān yirinde cevelān idüp aytdı: Qanı (7) dünki gün meydān yirinde erlik gösteren? Merd ise meydānıma gelsiñ. Pehlevān kim imiş görsiñ (8) didi. Cüneyd bunı işidünce Şuyüb'a baqdı. Şuyüb aytdı: Meydān yirindeki ādem Reşide'dür. Murādı bu ki saña (9) hāmlerin sına. Cüneyd hemān naÓra urup Reşide'ye yaqın varup aytdı: ey civān kimsiñ ve ne ādemiñ? (10) Kendiñi benden gizleme. Şāyet seniñle düst olalım didi. Reşide aytdı: ey aslı nesli bilinmez sen kimsiñ? (11) Dünki gün bunıñ gibi pehlevānluq idüp pehlevānları qatlı idesiñ. Di imdi hāmler qıl. Seniñle biraz (12) ceng idelim diyüp Cüneyd'e niže hāvāle qıldı. Cüneyd menÓ itdi. Bir hāmler dañı qıldı. Anı da menÓ itdi. (13) Nevbet Cüneyd'e gelünce Üç hāmler qıldı. Reşide biñ belā ile menÓ itdi. Hemān nevbet Reşide'ye gelünce (14) Cüneyd'ün kemerine yapışup üç defÓa kuvvet itdi alamadı. Nevbet Cüneyd'e gelünce hemān Reşide'nün kemerine (15) yapışup eli üstüne aldı. Yine atıñ üstüne qodı. Andan Reşide atından inüp yüzünden örtüsin (16) qaldırunca Cüneyd atından şıçrayup yire indi. Reşide ile görüşdiler. Yine atlarına binüp Cüneyd'ün oldığı (17) yire geldiler. Kāfir ve müslimān bu hāli görüp taÓaccüb itdiler. ÓAbdalmüómin bunı görünce hemān ādem [495] (1) gönderüp yanına getirüp ahvāllerini suóāl itdi. Şuyüb, Reşide ile Cüneyd'ün kıssasını söyledi. ÓAbdalmüómin (2) emr itdi. Fabl-ı āsāyiş çaldılar. Dönüp iki Óasker yirli yirine qondı. Andan-soñra ÓAbdalmüómin (3) emr idüp bir çadır Cüneyd'e bir çadır Reşide'ye virdiler. Kendi yanında qarār itdürdi. Ol gice geçüp irtesi (4) gün iki cānibden dıvān qurıldı. ÓAbdalmüómin ādem gönderüp Cüneyd'i yanına getirüp yanına oturtdı. (5) Şuyüb'a dañı yir gösterdiler. Geçüp oturtdı. FaÓām geldi. Yidiler. Şükrin didiler. Andan-soñra ÓAbdalmüómin (6) Cüneyd'ün kıssasını bir bir suóāl itdi. Cüneyd dañı cümle başına geleni söyledi. Bunı işidüp ÓAbdalmüómin (7) taÓaccüb itdi. Cāsüslar gelüp Mansūr'a Cüneyd ile Reşide'yi bir bir söylediler. Mansūr bunı işidüp (8) āh idüp teóessüf itdi ve aytdı: Baña maÓbūdım didi idi. Ammā ne çāre fırsat fevt oldı diyüp (9) emr itdi. Ceng nidāsı itdiler. Ol gice

geçüp irtesi gün iki cânibden Óalemin ve sancağ kaldırıp (10) iki deryā gibi Óasker aqub meydān yirine geldiler. Kāfir ve müslimān bir birine qarşu şaf tutup nażar-ı (11) bermeydān itdiler. Cüneyd naÓra urup Óazm-ı meydān itdi. Kendini bildirüp er taleb itdi. Küffārdan kim (12) girdi ise helāk zevāl vaqtine dek altmış kāfir helāk itdi. Mansūr bunu görüp āh idüp (13) emr itdi. Cümle küffār Óaskeri birden Cüneyd’ün üstüne hāmler kıldılar. İslām Óaskeri bunu görüp (14) tekbir getirüp Allāh Allāh diyüp kāfir Óaskerine hāmler kıldılar. Müómin-i müslimān küffār-ı ehl-i tuğyān (15) birbirine qarışıp bir Óažim ceng itdiler. Yeryüzi kan ile toldı. Küştelerden püşteler zāhir (16) oldu. Cüneyd kılıc çeküp kāfir[e] girişdi. Kimse öñine gelmezdi. Gürüh gürüh qaçarlardı. Cüneyd küffārı (17) yarup şaf sökerek ve kelleler dökerek Mansūr’uñ üzerine uğrayup Óalemin Óalemdārın [496] (1) dört pāre itdi. Mansūr bunu görünce qaçdı. Küffār Óaskeri Mansūr’uñ qaçdıgını görüp tārmar oldılar. (2) Cüneyd ve ÓAbdalmüómin bunu görüp secde-i şükr itdiler. Mansūr’uñ mālını bir yire cemÓ idüp ÓAbdalmüómin, Cüneyd’e (3) bağışladı. Cüneyd bağıdı şol nesne ki esbāb-ı şahidür ÓAbdalmüómin’e viridi. Şol nesne ki hafidür (4) anı kabül itdi. Andan qałqub ÓAbdalmüómin’uñ memleketine geldiler. Bir qaç gün diñlenüp andan-soñra düğün (5) yarağın görmege başladı. Bu esnāda iken cāsüslar gelüp aytdılar: ey şah-ı cihān Mansūr’a Cezire-i Şaqlābi(6)yyeden on biñ merdüm-horlar ile SaÓdān geldi. Dumhūr Zengī dirler imiş. Cüneyd anı helāk itmiş. (7) Anuñ bir oğlı var imiş. Şikem-hūr Zengī dirler imiş. Beş biñ zengī ile ol geldi. Ve Mansūr Óasker cemÓ (8) itmekte murādı bu ki Mağrib’de ne qaadar müslimān var ise cümlesini helāk ide ve Cüneyd’i dañı qaatl idüp (9) Reşide’yi Mansūr’a ala. Gāfil olma didiler. ÓAbdalmüómin bunu işidüp cân başına sıçrayup perişān (10) oldu. Cüneyd yirinden qałqub aytdı: ey şah gam yime. Bugün cümle Mağrib merdüm-horlar olsa bākım (11) yoğdur. Emr eyle Óasker cemÓ olsun. Düğün itmegin sırası degüldür. Anlar buraya gelmez lāzım degül. Biz (12) Mansūr’uñ taht-gāhına gidelim. Hāqq TeÓālā’nuñ Óināyetinde Mansūr’u helāk idüp cemıÓ-i hükminde olan (13) yirleri zaht idelim didi. ÓAbdalmüómin emr idüp İslām memleketlerine nāmeler pārekendi kıldılar. (14) Az zamānda nice biñ Óasker cemÓ idüp Mansūr cânibine revān oldılar. Mansūr’uñ sınırına varunca (15) ÓAbdalmüómin emr itdi. ÓAskeri hesāb itdiler. Qırq biñ Óasker cemÓ olmuş. Andan Mansūr’uñ toprağına (16) girüp yaqa yaqa revān oldılar. Günlerde bir gün qałÓa-yı Beyāz’a geldiler. Bağıdılar ki cihānı Óasker (17) tutmuş. İslām Óasker[i] küffāra qarşu qaondılar. İrtesi gün elçi ile Mansūr’ı islāma daÓvet [497] (1) itdiler. Qabül olmadı. Āhir cenge

qarār itdiler. Bunlar burada hâzır olmağda olsuñ. Biz gelelim Qadı ile (2) Muhtâr'ıñ kıssasına.

### Hikâye-i Qadı ile Muhtâr:

Rivâyet iderler ki Muhtâr ile Qadı gemiye binüp (3) deryâ yüzinde giderken havâ yüzünden büyük kuşlar gelüp geminüñ üzerine üşüp gemiden bir âdem qapup (4) temâm yigirmi kişi qapdılar. Gemi halkı bunu görünce qorqıldılar. Kuşlar ol gün gidüp irtesi gün gine (5) gelüp geminüñ üstüne pervâz itdiler. Gemi halkı bunu görüp cümlesi geminüñ anbarına qaçdılar. Qadı cümleden (6) evvel qaçmış idi. Hemân Muhtâr kuşlara oq atmağa başlayup beş altı kuş düşürdi. Sâóir kuş(7)lar qaçdılar. Gemi halkı taşra çıkup baqdılar ki ol kuşlaruñ beş altısı gemiye düşmüş. Seyr itdiler. Muhtâr'a (8) duóâ idüp yollarına revân olup bir cezireye irişdiler. Temür bıraçup taşra çıkup baqdılar ki (9) bir hoş maqâm. Her biri bir tarafa revân oldılar. Biraz gidüp bir yire irişdiler. Bakdılar ki sürâhileriñ (10) nihâyeti yok. Bu delikleriñ yanında siyâh mermerden bir taht kurulmuş. Bu sürâhiler tahtı çevrelemişler. Muhtâr (11) ile Qadı bunu görüp taóaccüp itdiler. Ahşam oldu. Muhtâr ile Qadı gemiye gitmekde üşenüp orada qaldılar. (12) Gice olunca baqdılar ki bir qara yüzli bir herif geldi. Ol siyâh mermerden taht üstüne oturup sürâhiler (13) qaçmağa başladı. Muhtâr, Qadı'ya aytdı: Óaceb bunlar kim ola? Qadı aytdı: şol taht üstünde oturan (14) şeytân-ı laóındır. Bu gice seşenbe gicesidir. Şeytânıñ bu gice cemóiyyeti var. Haftada seşenbe gicesi (15) cemó olurlar. Maólüm oldı ki buraya cemó olacaqlar. Haftada her ne Óamel itseler gelüp İblis'e (16) söylerler. Muhtâr aytdı: eyi fırsat buldık. İblis'i bir oq ile helâk ideyim ve cihânı şerrden (17) halâs ideyim didi. Qadı aytdı: İblis kıyâmete qadar baki qalsa gerekdür. Hâqq Teóâlâ mühlet virmiş. [498] (1) Anı kimse helâk idemez ammâ sen sâkin ol. Eyi râst geldi. Ne iderler ise seyr idelim diyüp (2) Qadı dâóire çizüp *Âyete'l-Kürsi* okıyup dâóireye girüp baqdılar ki sürâhilerden şeytânlar gürüh (3) gürüh tahtıñ üstündeki şeytânı dâóir idüp turdılar. Şeytân-ı Óaleyhi'l-laóın aytdı: ey benim (4) oğullarım ve ey benim cehennemde refiqlerim diyıñ imdi bu hafta içinde beni-âdemden gerek er ve gerek (5) Óavrat nice igvâ itdiñiz didi. Bunu işidünce şeytânıñ biri ileri gelüp kör şeytâna secde (6) itdi ve aytdı: ey sultân-ı şeyâtın ben Yüsuf Haccâc'ıñ şeytânıyam. Şöyle igvâ iderim ki her (7) qanda bir müóimin müslimân bulur ise dürli cezâlar ile anı şehid ider. Şöyle iótiqâd ider ki (8) ehl-i imânı öldürmek farzdur dir. **Bu cihetden** âl-i Muhammed'e qaşd ide didi. Şeytân-ı laóın bunu (9)



işidüp eyi itmişsiñ āferiñ oğlim. Şimdiki zamānda ben Yūsuf-ı Haccāc'dan rāzıyam ve şākirdim (10) Yezid ibn-i Mu'āviyye'den aña benim maħabbetim ziyādedür. Aslā beni incidmemişdür. Bir kaç kimse var anı (11) katl itdi ise gāyet hatā idüp göz nürim didi. Andan-şoñra bir şeytān daħı geldi. (12) İblis'e secde idüp aytdı: ey sultān-ı şeyātın ben kuliñ Beyāzı meliki Mansūr'uñ şanemi içinde (13) olan şeytānam. Bağdım ki Reşide oraya geldi. Mansūr'a igvā itdim ki Reşide'ye zınā ide. Ammā Reşide (14) ħalās oldu. Şoñra aytdım ki Reşide Cüneyd ile buluşmış. Ammā daħı cem'olmadılar. Ben de merdüm-ħorlar (15) cem'ol idüp üzerlerine gönderdim. Ümmidim var ki Cüneyd'i helāk [idüp] zürriyeti kesile didi. (16) Andan şoñra bir la'olın daħı geldi. Aytdı: ben kuliñ bir haftada on biñ ādem zınā itdürdim. Kimini katl itdiler (17) didi. Şeytān ol la'olıne āferin didi. Ol gitdi. Bir daħı geldi. Secde idüp aytdı: ben kuliñ bu hafta [499] (1) içinde bi-ħesāb beni-ādemi nā-ħağğ yire ħan itdürdim. Rüsvey idüp envā'olı cezālar ile helāk (2) itdürdim. Ekşerisinüñ imānın yağma itdim didi. Ve'l-ħāsıl-ı kelām sabāħa ħadar şeytānlar birer birer gelüp (3) itdükleri igvādan ħaber virdiler. İblis şād olup cümlesine du'ā itdi. Āħir bir Cumhūr şeytān (4) gelüp İblis'e secde idüp aytdı: ben kuliñ bu hafta ħesābsız Őavratları erlerinden tefriğ (5) itdürdim didi. Kōr şeytān bunu işidüp şād oldu. Na'ora urup aytdı: işte siz benim ħās (6) zürriyetimsiñiz. Ben sizden ziyāde rāzı ve ħoşnudam didi. Bundan şoñra bütün şeytānlar bir kerre (7) zār [u] feryād idüp başlarına toprak şaçdılar. Aytdılar: Őulemānuñ elinde ziyāde incidük. Kendilerine (8) igvāmız geçmedikden şoñra başkasına daħı i'olām idüp naşıħat iderler. Bir meclisde ehl-i Őilmden (9) bir kimse olsa biz ol meclisde ħor olup maħrūm ħalırız diyüp zārı zārı ağladılar. (10) İblis bunu işidüp aytdı: ey gözüm nūrları. Ben daħı Őulemādan ziyāde incinmişem. Ammā çāre yoğdur. (11) Ne deñlü igvā idüp günāh idersem yine tevbe veya Őamel-i sālīħ ile def'ol iderler diyüp hayli zamān (12) ağlaşdılar. Şabāħ oldu. Cümlesi tarmār oldılar. Ķadı ile Muħtār bu sözlere ta'olaccüb itdiler. (13) Ķadı aytdı: elħamdulillāħ bunca ma'orifet ħāsıl itdik. Muħtār aytdı: bu şeytānuñ merdūd olmasına (14) sebep nedür didi. Ķadı aytdı: sebep budur ki Ķağğ Te'olālā şeytānı ħağğ idünce yiryüzinde Őibādet[e] (15) meşğul oldu. Bir yir ħalmadı İblis'üñ Őibādet itmedigi. Ķağğ Te'olālā, İblis'e Őibādet sebebiyle (16) yir yüzinde melā'olike var idi. Anlara Cān ibn-i Cān dirler idi. Ol cān ħavmine ħākim ħıldı. (17) Ammā İblis gine Őibādetden fāriğ olmadı. Ķağğ Te'olālā İblis'i evvelki göge ħıħardı. Anda daħı Őibādete [500] (1) meşğul oldu. Şol deñlü Őibādet itdi ki Ķağğ Te'olālā İblis'i Őibādeti sebebiyle cennetüñ ħazıne-darı itdi. (2) Ve cem'i'ol melā'olikeye

mu'Öallim kıldı. Hattā şol deñlü mertebeye irişdi ki Hâkķ Te'Öālā 'Öarş altında nürdan bir (3) minber hâķ idüp dā'öimā İblis ol minbere çıķup cemî'Ö-i melā'öikeye va'Öż [u] naşîhat iderdi. Bir gün (4) levh-i mahfûza varup baķdı ki yazılmış ki: muķarriblerimden birisi merdûd olsa gerekdür dimiş. Şeytān (5) bunı oķıyup cān başına sıçradı. Hemān melā'öikleri cem'Ö idüp ol nürdan minbere çıķdı. (6) Vā'Öaź [u] naşîhat itdi. Ešnā-i kelāmda aytdı: levh-i mahfûzda gördim ki muķarriblerden bir kimse merdûd olsa (7) gerekdür dimiş. Gelün du'Öā idelim bizden kimse merdûd olmıya diyüp el ķaldırıp du'Öā itdi. (8) Melā'öikler āmın didiler. Hâkķ Te'Öālā, İblis'e kendini unutturdu. Du'Öāda kendini söylemedi. Minberden (9) inüp 'Öibādete meşgûl oldu. Ahbārda gelmişdür ki cemî'Ö mahlûķat Sultān-ı Enbiyā'ya mi'Örāc (10) ķut olmağa geldiler. Şeytān bunı görüp āh itdi. Ağladı. Hâkķ Te'Öālā'ya münācāt idüp āhir zamān (11) peygamberi Muħammed 'Öaleyhisselāmuñ ķutlulayam didi. Hâkķ Te'Öālā izin virüp İblis daħı mescid (12) ķapusına geldi. Nāgāh 'ÖAliyyü'1-veliyullāh İblis'i görüp aytdı: ey la'Öin sen merdûdsiñ. Seniñ bu ķapuda (13) ne işiñ var didi. Şeytān aytdı: yā 'ÖAlî ben bunda Hâkķ Te'Öālā'nuñ izniyle geldim ki Muħammed'e mi'Örāciñ (14) mübārek olsuñ diyem. Dirken mescidüñ içinde Sultān-ı Enbiyā çağırıp aytdı: yā 'ÖAlî İblis'i (15) koy gelsün didi. İblis Sultān-ı Enbiyā'nuñ hūzûr-ı şerîfine gelüp 'Öizzet ü ikrām ile aytdı: (16) yā Resûlullāh risālet hil'Öatı ve nübüvvet tācı saña mübārek olsuñ. İşitdim ki mi'Örāca gitmiş(17)siñ. 'ÖArş yanında ne gördiñ didi. Muħammed 'Öaleyhisselām aytdı: 'Öarş altında nürdan bir minber [501] (1) gördim. Başı aşağı asılmış ķahir ķılıcı üstüne hāvāle ķılınmış didi. İblis bunı işidünce āh (2) idüp ağladı ve aytdı: yā Muħammed ol nür-ı minber benim idi. Anuñ üstüne çıķup melā'öiklere va'Öż [u] naşîhat (3) ider idim. Hâkķ Te'Öālā beni redd idünce ol minber ile redd itdi didi. Andan soñra Ķadı, Muhtār'a aytdı: (4) ey Muhtār Hâkķ Te'Öālā ādemiñ ķalıbını hâķ idüp bir yire ķodı. Rūh dāħı girmemiş idi. Şeytān (5) melā'öikler ile bir gün yiryüzine inüp seyr ider iken ādemün ķalıbını gördi. Baķdı ki Hâkķ Te'Öālā (6) sun'Öından bir güzel sûret hâķ itmiş. Hayrān olup melā'öiklere aytdı: eger Hâkķ Te'Öālā bunı bize musallat (7) iderse emrine mutî'Ö olur mısıñız? Anlar da olırız didi. Andan şeytān ķalibiñ içine girüp (8) ser-ta-ser seyr eyledi. Evvelā 'Öaķl u fehm u idrāk yirlerini gördi. Ve hūsn-i müşterek maķāmına (9) baķdı. Ve hayāl yirini seyr itdi. Andan soñra beden şehrini seyr itdi. Ķalıba nażar itdi. Yüregini gördi. İmān (10) maķāmını taşdıķ mekānını seyr itdi. Barmağından taşra çıķdı. Meleklerle aytdı: bu ķalıb mücevvef ancak (11) buña iğvā idüp yoldan çıķarmaķ āsāndur. Eger Hâkķ

Te'óālā beni buña musallat ider ise (12) emrine muti'ó olmayup Óadāvet iderim diyüp yollaruna revān oldılar. Hāķķ Te'óālā Ādem'e rūh (13) virüp ihyā itdi. Emr idüp cem'ó-i melā'óike Ādem'e secde itdiler. Cümlesi secde itdiler. İblis itmedi. (14) Hāķķ Te'óālā İblis'e niçün secde itmediñ? Emrimle ve hūkmim ile mahkūm olmadıñ? İblis-i la'óin da'óvā (15) idüp aytdı: ben Ādem'den hayrlıyam. Beni nārdan anı topraķdan halk itdiñ didi. Hāķķ Te'óālā bu (16) sebebden İblis'i redd itdi. Yedi biñ yıllıķ Óibādet hebāya gitdi. Merdūd-ı ebedi ķaldı.

Manżūm:

Fā'óiatün Fā'óilātün Fā'óilün

(17) ÓĀcibi terk it ihtiyār it zilleti<sup>258</sup>

Tā ki Óālemde bulasıñ devleti

[502] (1) Kibr{i} ile maķbūl-ı hāķķ merdūd olur  
Nār-ı dūzahda dahı maġbūn olur

(2) İtme sen da'óvā-yı inādı saķın  
Da'óvā-yı benlik iden oldı la'óin

(3) Maġrūr olma Óilmle cāha zinhār  
İtme dūzahda maķāmı ihtiyār

(4) Ķıl tevāzı'ó meskenet it pişesin  
İtme kibr-i Óacıbi endişesin

(5) Hāķķ Te'óālā'nuñ rızāsın ķıl taleb  
Ķıl emin olmaġlıġa anı sebep

(6) Emr-i Hāķķ'a dā'óimā sen münķād ol  
Ġuśadan ķurtul hemişe āzād ol

<sup>258</sup> Vezin bozuk.

- (7) Yoħsa Őeytān gibi olursıñ laŐın  
Dünyāda ahretde olursıñ ĥazın
- (8) Yā İlāhı kıl Őināyet it meded  
Bizi rahmetiñden eyleme redd
- (9) İŞimiz kibr ü ĥased<sup>259</sup> Őacib riyā  
Sen hidāyet eyle bize kibriyā
- (10) Nefs elinden sen bizi eyle ĥalās  
ŐĀsilerden itme bizi eyle ĥās
- (11) Őevķiyā luťfiñi eyle reh-nümā  
Sāye-i fazlıñdan olsuñ dāŐimā
- (12) Āl ü evlādiñ severseñ ey dede  
ŐİŐķ-ıla Őalāvāt vir Muhammed'e

(13) İblis'i Ĥaķķ TeŐālā redd idünce İblis münācāt idüp aytdı: yā Rabb beni yevm-i baŐŐa dek bāķı (14) kıl didi. Ĥaķķ TeŐālā ol vaķta ķadar bāķı ķıldı. Andan İblis aytdı: Őizzetiñ ĥaķķı-ķün seniñ (15) Őırāt-ı müstaķimiñden ķullarıñı iĝvā idüp tūr iderem didi. Ĥaķķ TeŐālā aytdı: seniñle saña (16) tābiŐ olanlar ile cehennem memlū iderim didi. Andan Őoñra Ādem'i cennete ķoydı. MāŐāŐAllāh miķdārı (17) cennetde sākin oldu. Őeytān yol bulup yılan sebebiyle cennete girüp evvelā Havvā ile buluŐdı. **[503]**

(1) Yılanuñ aĝzından feryād idüp zārı zārı aĝlayup aytdı: ĥayflar olsuñ size ki cennetden ķıķup (2) yiryüzine inüp anda dürli zahmet ve meŐaķķat görseñiz gerekdür. Bu niŐmet Őafāları dimāĝıñızda (3) ķala. Andan Őoñra ecel iriŐüp helāk olasıñız. Ammā geliñ size Őecere-i ĥuld ve mülk-i lā-yebłāya (4) delālet ideyim. Ol Őecere-i ĥuldeden yiyiñ bāķı ķalıñ didi. Havvā yılan aĝzından Őeytānuñ Őözün (5) iŐidünce meyl idüp Ādem'e Őöyledi. Ādem inanmadı aytdı: Ĥaķķ TeŐālā bizi andan menŐ itdi. Ben Ĥaķķ'uñ (6) emrini terk itmezem didi. Őeytān gelüp Ādem'e iĝva itdi. Havvā'ya itdigi

<sup>259</sup> Kibr-i ĥased.

gibi Hâkık Te'âlâ'nun ismine (7) yemîn itdi. Âdem şeytânun sözine ve yemînine inanmadı. Âhir Havvâ, Âdem'e şarâb içirüp ser-hoş itdi. (8) Şeytân gelüp vesvese idüp Âdem ser-hoş iken şecere-i huldeden yidi. Hemân başından tâc (9) ve hülle gitdi. Âdem ve Havvâ Öüryân qalup qazâ-i hâcâtları geldi. Tenhâ yir bulmadılar. Andan Hâkık (10) Te'âlâ Âdem'e Öitâb idüp aytdı: yâ Âdem ben saña dimedim mi ki şecere-i hulddan yime. Şeytân senün (11) Öaduvvundur. Âdem aytdı: yâ Rabbî nefsimize zulm itdik. Eger sen bize mağfîret itmezseñ hüsrândan ölüriz (12) diyüp ağladı. Aytdı: yâ Rabbî benim şecere-i huldeden yiyüp günâh idecegim levhde mestür mıdur? Hâkık (13) Te'âlâ aytdı: mestürdür. Âdem aytdı: baña mağfîret itmeñ dahı mektüb mıdur? Hâkık Te'âlâ aytdı: (14) mektübdür. Aytdı: yâ Rabb beni yarlığa. Hâkık Te'âlâ Âdem'i mağfûr kıldı. Havvâ'ya üç nesne virdi. (15) Biri noqsân Óaqlı. Biri dâ'ım kendini tezyîñ itmek. Biri hây. Andan İblis mel'ûn-ı a'âlâ-yı Óaleynde (16) iken derk-i esfelîñ kıldı. Merdüdü aytdı: *ne'üzbillâhi min şurûri enfusinâ ve min seyyi'âtı* (17) *a'ômâlina*<sup>260</sup> didi. Muhtâr, Qadı'dan bu kıssayı işidüp pür-hîsse oldı. Sürâhîlerden qalkup [504] (1) mekânlarına gelüp sabâh namâzın edâ itdiler. Andan soñra gemiye binüp yollarına revân oldılar. Bir hafta (2) gidünce qarşudan bir ceziye göründi. Gemiye ol tarafa dönderüp ol ceziyeye geldiler. Halk gemiden çıkup (3) her biri fi'le meşgûl oldılar. Meger bu ceziye Şaklabiyye idi. Sa'ödân-ı Merdüm-hor'un maqâmı idi. (4) Qadı dahı bir su kenârında gusl iderdi. Muhtâr da uyquya vardı. Ammâ ol Sa'ödân, Mansûr'a (5) yardıma gidüp qal'asında kırk merdüm-hor bekci qomış idi. Deryâ yüzinde gelen gemiyi görüp (6) geminün halkı gâfil iken basup giriftâr itmege başladılar. Qadı gusl iderken anı dahı giriftâr (7) itdiler. Muhtâr uyanup baqdı ki Qadı['yı] bir herîf alup gider. Hemân bir oq atup helâk itdi. (8) Qadı halâs oldı. Muhtâr merdüm-horları târmâr idüp gemi halkını halâs itdi. Baqđılar ki on (9) âdem yoqdur. Muhtâr yemîn itdi ki qal'aların yıqmayunca qomayam didi. Gemide nefit ile humbara var (10) idi. Alup qal'aya geldi. Merdüm-horların evlerin yaqdı. Beş merdüm-hor buldı. Helâk itdi. (11) Gine gemilerine binüp revân oldılar. Bir ay gitdiler. Hâkık Te'âlâ Öinâyet idüp yıl muvâfiq (12) esüp gemi yürüdi. Bir gün bir gice gidüp irtesi gün bir kenâra irişdiler. Baqđılar ki bir qal'â içi (13) âdem ile tolmış. Bir cânibinde iki Óasker bir birine qarşu saf tutmuşlar. Biri İslâm biri kâfir dahı (14) meydânda kimse yoq. Muhtâr ile Qadı gemiden esbâbların alup şehre geldiler. Bir sarâyda qondılar. (15)

<sup>260</sup> Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O'na sığınırız. İbn-i Mâce: 1548., Nesâ'i: 3277.

Bağdılar ki şehir halkı kâfir. Sarâyıcıdan su'âl itdiler. Sarâyıcı dañı Reşide'nün geldigin ve Cüneyd (16) ile kavuşdıgın bir bir söyledi. Kağı ile Muhtâr bunı işidüp meydân kenârına geldiler. Bağdılar ki (17) İslâm tarafından bir kimse meydâna girdi. Bir de küffârdan girüp bir biriyle ceng idüp âhir müselmân [505] (1) ol kâfiri nize ile helâk idüp ol gün ol civân meydânda yigirmi kâfir helâk itdi. Ahşam (2) oldu. Tabl-ı âsâyiş çalınup kâfir müslimân birbirinden ayrılıp kondılar. Muhtâr ile Kağı kervân(3)sarayında karar itdiler. İrtesi gün iki cānibden mü'omin-i müslimân kâfir-i ehl-i hüsrân Óalem ve sancağ (4) kaldırup meydân kenârına gelüp nažar-ı ber-meydân itdiler. Cüneyd, Şuyüb'a aytdı: Dilerem ki bu gün (5) meydâna girem. Hâkğ TeÓâlâ Óināyet iderse kendimi küffâra ve müslimāna bildürem diyüp at sürüp (6) Óazm-ı meydân itdi.

FāÓiātün FāÓilātün FāÓilün

(7) Şöyle urdı naÓrayı ol nev-civân  
Yire geçdi sanasıñ bu āsmān

(8) Şöyle urdı naÓrayı ol nām-dār  
Olayazdı cümle kâfir tärmār

(9) Didi kim bilmezse bilsün {işte} beni  
Ben Cüneyd'em ehl-i küffâr düşmānı

(10) Kağı ile Muhtâr Cüneyd'i görüp āvāzın işidünce bildiler ki Cüneyd imiş. Şād olup (11) Kağı, Muhtâr'a aytdı: gel Cüneyd'ün yanına varalım. Muhtâr aytdı: bir hüner göstermeyünce gitmem diyüp (12) Kağı ile Muhtâr sâkin oldılar. Mansür, Cüneyd'ün naÓrasın işidünce serāseme olup (13) bir pehlevānı var idi. Adına ÓAbduśsanem dirler idi. Aña emr itdi. ÓAbduśsanem at sürüp Óazm-ı (14) meydân itdi. Kendini iÓlām idüp Cüneyd'e nize hāvāle kıldı. Cüneyd menÓ itdi. Bu kerre gürz hāvāle kıldı. Anı da menÓ itdi. Anı dañı menÓ itdi. Nevbet Cüneyd'e gelünce gürz hāvāle (15) kıldı. Kâfir kalğan karşı tutdı. Ammā kalğan gürze dayanmayup tärmār oldu. ÓAbduśsanem (16) başını kaçırup atına toğınup helâk itdi. Bir at getirüp bindi. Cüneyd, kâfire (17) iki darb dañı urup iki atını dañı helâk itdi. Ammā kendine ziyān irişmedi. ÓAbduśsanem atlarınıñ helâk olduğına [506] (1) incinüp Cüneyd'e kılıc hāvāle kıldı.

Cüneyd men'Ö idüp nevbet Cüneyd'e gelünce kâfiri dîne da'Övet itdi. (2) aböl itmedi. Kâfire öyle bir ılıc çaldı ki tã eyer-hãnesine adar iki pãre itdi. Bunı görüp İslãm (3) tarafından Allãh Allãh sadãısı Öarşa çıktı. Küffãr Öaskeri hãzin oldılar. ÖAbdu'ssanem'ün bir karındaşı (4) var idi. Bundan pehlevãn idi. Adı ÖArrãf idi. At sürüp Öazm-ı meydãn eyledi. Cüneyd'e yaın gelünce niže (5) hãvãle ıldı. Cüneyd men'Ö [itdi]. Gürz hãvãle ıldı. Cüneyd men'Ö itdi. ılıc hãvãle ıldı. Cüneyd anı daı (6) men'Ö itdi. Nebbet Cüneyd'e gelünce Dîne da'Övet itdi. Kãfir aböl itmedi. Cüneyd bir ılıc urup kãfiri (7) helãk itdi. Mansür bunu görünce aytdı: kimse yok mıdur ki řu nã-bekãruñ başını kesüp (8) baña getüre didi. Hemãn zengileruñ Öalemi dibinden Dumhür Zengı'nuñ oğlı şikem-hor Zengı na'Öra urup (9) Öazm-ı meydãn itdi. Meydãna gelüp Cüneyd'e aytdı: sen degül misiñ bizim ceziremize gelüp babamı (10) helãk itdiñ didi. Cüneyd aytdı: belı benem. Hãmle ıl seni daı babanuñ yanına göndereyim didi. şikem-hor (11) bunu işidüp ğazaba geldi. Elinde bir çomağı var idi. Anı Cüneyd'e hãvãle ıldı. Cüneyd kãfirün (12) üç hãmlesin men'Ö idüp nevbet Cüneyd'e gelünce dîne da'Övet itdi. şikem-hor aböl itmedi. (13) Cüneyd ılıc hãvãle ıldı. Zengı korkısundan alkãn arřu tutdı. ılıc alkãndan ayup (14) kãfirün butına uğradı. Eyce zam urup şikem-hor'ı bı-mecãl itdi. Bunı görüp ulları apdılar. (15) Ařam olmuş idi. Fabl-ı arãm çalınup kãfir ve müslimãn dönüp ondılar. ÖAbdümü'omin, (16) Cüneyd'e arřu varup üstüne şaçı şaçdılar. Andan çadırlarına varup arãr itdiler. **Bu cãnibden** (17) küffãr Öaskeri melül [u] maħzũn dönüp ondılar. Muhtãr ile adı, Cüneyd'ün pehlevãnlıđın görüp [507] (1) du'Öã itdiler. adı aytdı: şimden-řoñra kendimizi bildirelim. Muhtãr aytdı: řabr eyle. Yarın inřã'allãh (2) meydãna girüp bir nice hüner Öarz idelim didi. Meskenlerine revãn oldılar. Ol gice iki cãnibden arãr [idüp] (3) irtesi gün iki deryã gibi Öasker aup meydãn kenãrına gelüp naşar-ı ber-meydãn itdiler. **Bu cãnibden** (4) Muhtãr na'Öra urup meydãn kenãrına geldi. Cüneyd, Muhtãr'ın na'Örasın işidüp žann itdi ki Muhtãr'dur. (5) şuyüb'a aytdı: řol meydãnda er taleb iden Muhtãr'a beñzer. Var bađ ol mıdur didi. şuyüb meydãn (6) yirine bağdı ki Muhtãr'dur. Merhãbã hoř geldiñ. Ĥayr-ı adem řafã getirdiñ diyüp görüşdiler. (7) şuyüb, adı'ya su'ãl itdi. Muhtãr, adı'yı şuyüb'a gösterdi. şuyüb, adı'nuñ yanına gelüp dest-(8)bũs itdi. Cüneyd'ün yanına getürdi. Cüneyd, adı'yı görüp piyãde oldu. adı'yla görüşdiler. şuyüb, (9) Muhtãr'ı haber virdi. Bunı işidünce Cüneyd meydãn yirine gelüp piyãde Muhtãr görünce arřu (10) varup görüşdiler. Birbirinũñ hatrın sorup ağlaşdılar. Cüneyd kendi atını Muhtãr'a virüp (11) Öalem

dibine daÖvet itdi. Muhtâr aytdı: ey pehlevân bir kaç kâfir helâk itmeyünce meydândan (12) çıkmazam didi. Cüneyd dönüp Óalem dibine geldi. ÓAbdalmüómin, Cüneyd'den Muhtâr'ı ve Kağı'yı (13) sordı. Cüneyd kıssayı şerh itdi. ÓAbdalmüómin şâd olup emr itdi. Kağı'ya bir at virdiler. (14) **Bu cânibden** Muhtâr mübâriz taleb idüp küffâr Óaskerinden bir kâfir Óazm-ı meydân itdi. Gelürken (15) Muhtâr naÓra urup tut didi. Kâfirüñ gögsini gözleyüp bir oğ atdı. Kâfir qorkısundan (16) qalkın qarşu tutdı. Oğ qalkanda eglenmeyüp kâfirüñ gögsine uğradı. Arqasından çıqđı. (17) Bir kâfir dağı girdi. Bir oğ ile anı dağı helâk itdi. Muhtâr ol gün öylen oluncaya qadar bir bir arduca [508] (1) birer oğ ile yetmiş kâfir helâk itdi. Kâfir müslimân Muhtâr'a âferin itdiler. Artuğ kimse Muhtâr'ün (2) meydânına girmedi. Mansür bunu görüp cân başına sıçradı. Dört yanına baqıp bir oğcı kâfir var idi. (3) Pehlevânluğ daÓvâsın idüp dirdi ki Mağrib diyârında benden ğayri tır-endâz yoğdur didi. Mansür (4) ol kâfire aytdı: eger sen bu kimseyi helâk idersen biñ miğdârı altun vireyim didi. Kâfir bunu (5) işidüp Óazm-ı meydân itdi. Nişân yirine gelünce Muhtâr'ün şinesin gözleyüp bir oğ atdı. (6) Muhtâr bağdı ki oğ gögsine gelür at sağrısına yatup oğ gelüp yayın başıyla qağı virdi. (7) Oğ bir tarafa düşdi. İki Óasker bunu görüp taÓaccüb idüp âferin kıldılar. Kâfir bir oğ dağı atdı. (8) Muhtâr bağdı ki oğ qarnına gelür qalkın ile qakdı. Oğ bir tarafa düşdi. Kâfir alamadığına (9) qağıyup bir oğ dağı atdı. Muhtâr bağdı ki oğ boğazına gelür hemân barmağıyla oğı qapup (10) naÓra urup aytdı: ey kâfir al oğıñı diyüp yâ Allâh yâ Muĥammed yâ ÓAlı didi atdı. Kâfir at sağrısına (11) yatayım dirken oğ varup gögsine uğrayup arqasından çıqđı. Mansür bunu görüp emr itdi. Cümle (12) küffâr Óaskeri Muhtâr'ün üstüne at sürdiler. [Muhtâr] bunu görüp Allâhu TeÓâlâ'ya sığınup naÓra urdı. (13) Küffâr Óaskerine daldı. Bunu görüp Cüneyd ÓAbdalmüómin emr itdi. İslâm Óaskeri tekbir getirüp Allâh (14) Allâh diyüp küffâr Óaskerine ĥamle kıldılar. Müómin-i müslimân kâfir-i ehl-i ĥüsrân birbirine qarışup (15) cenge meşğül oldılar. Dereler qan ile tolup kelle qağıl taş gibi oldı. Bir cânibden Cüneyd (16) genc arslân gibi elinde qılıc kâfiri helâk itdi. Bir cânibden Muhtâr gâh oğ ile gâh qılıc ile kâfiri (17) helâk iderdi. Bir cânibden ÓAbdalmüómin'ün Óaskeri Ĥağğ TeÓâlâ'ya sığınup kâfiri helâk iderler idi. [509] (1) aĥşam[a] qadar ceng idüp aĥşam olunca iki cânibden tabl-ı âsâyiş çalınup iki Óasker birbirinden (2) ayrılıp qondılar. Muhtâr ile Cüneyd, ÓAbdalmüómin'ün ĥuzürına gelünce Muhtâr, (3) ÓAbdalmüómin'ün elin öpüp ÓAbdalmüómin, Cüneyd ile Muhtâr'ün üstüne saçı saçdı. ĤilÓat, tâc, ĥayme ve ĥizmet-kâr iĥsân (4) idüp Cüneyd'ün yanına qondurđı. Muhtâr ile Kağı qarâr itdiler.



Ol gice geçüp irtesi gün (5) iki cānibden müómin-i ehl-i ĵmān kāfir-i ehl-i ĥüsrān aķup meydān kenārına geldiler. Śaf tutup (6) nażar-ı ber-meydān itdiler. Hemān Mansūr cānibinden Saóđān Merdüm-ĥor nāóra urup Óazm-ı meydān itdi. (7) Kendini bildirüp er taleb eyledi. İslām'dan her kim girdiyse şehid idüp Saóđān yetmiş müómin (8) şehid itdi. Mansūr bunu görüp śād oldu. ÓAbdalmüómin ġam-ġın olup Cüneyd'e baķdı. Hemān Cüneyd (9) raóđ-vār naóra urup Saóđān'a muķabil olup aytdı: ey laóĵin ol müóminler saña neyledi ki şehid (10) itdiñ. Gel müslimān ol yohsa seni bir đarb ile helāk iderim didi. Saóđān Merdüm-ĥor bunu (11) işidünce ġazaba gelüp aytdı: evvel elimden ĥalās ol soñra her ne iderseñ eyle diyüp ġürz (12) ĥavāle ķıldı. Cüneyd menó itdi. İki ĥamlesin daĥı menó idüp nevbet kendine gelünce dĵne daóvet (13) idüp ķabül olmadı. Hemān Cüneyd yā Allāh yā Muĥammed yā ÓAlĵ diyüp öyle bir ķılıc ķaldı ki Saóđān (14) ķorķısından ķalkān ķarşu tutmuş idi. Ķılıc Saóđān'ın ķalkānunu kesüp ķafasuna uğrayup (15) tā eyer-ĥānesine varunca iki şaķķ eyledi. Saóđān'ın Óaskeri bunu görüp cümlesi Cüneyd'ün üstüne (16) ĥamle ķıldılar. Cüneyd bunu görüp tevekkeltü teóālallāh diyüp ķılıc çeküp kendini merdüm-ĥorlara (17) urdı. Muĥtār bunu görüp ol daĥı ĥamle ķıldı. Anı görüp ÓAbdalmüómin emr itdi. Beş biñ ādem ķılıc [510] (1) çeküp merdüm-ĥorlara ĥamle ķıldılar. Bir cānibden Cüneyd'ün óĵinden merdüm-ĥorlar ġürūh ġürūh ķaçarlardı. (2) Bir cānibden Muĥtār genc arslān gibi ceng iderdi. Bir cānibden ÓAbdalmüómin'in ol beş biñ Óaskeri [meydāna] (3) girüp merdüm-ĥorları Mansūr'ın üstüne bıraķdılar. Śikem-ĥor bunu görüp Cüneyd'e ĥamle ķıldı. Cüneyd (4) zengĵnün ĥamlesin menó idüp bir ķılıc urup helāk itdi. Zengĵler bunu görüp merdüm-ĥorlar ile (5) el bir idüp Cüneyd'ün üstüne ĥamle ķıldılar. ÓAbdalmüómin bunu görüp beş biñ ādem daĥı gönderdi. (6) İki Óasker birbirine ķarışup cenge meşġul olup ķan seyl gibi aķdı. Ķüştelerden püştelere (7) peydāh oldu. Ādem başı çaķıl taş gibi yĵıldı. Cüneyd ile Muĥtār ecderĥā gibi ġuķurup merdüm- (8)ĥorları ve zengĵleri helāk iderlerdi. Her ne ķadar zengĵler de islāmları şehid iderse de baş ġidünce (9) ayaķ pāyidār olmaz. Baķdılar ki Cüneyd ile Muĥtār'ın óĵinde kimse turamaz cümlesi ters yüz dönüp (10) ķaçdılar. Aĥşam daĥı oldu. Mansūr emr itdi. Tabl-ı āsāyış ķalınup iki Óasker dönüp (11) ķondılar. Ol gice geçüp irtesi gün iki cānibden dĵvān idüp Mansūr vüzerāsına aytdı: bu (12) Muĥammedĵlerün elinden Óāciz ķaldım. Bilmezem ki ne tedbĵr ideyim didi. Vüzerāsından birisi aytdı: (13) ey śāh<sup>261</sup>

<sup>261</sup> Śāġ.

ğam yime. Cezîre-i Neşât'a haber gönderüp Hilâl şâkirdleriyle gelsün. Sihr ile cümle (14) Muhammedîler[i] helâk itsün. Reşîde-i ÓArabî saña getürsün. Ber-murâd ol. Mansûr'uñ bir halası (15) var idi. Adına Kelîbe Câzû di[r]ler idi. Ğâyet sehhâre idi. Mağrib diyârı anuñ şerrinden (16) qorqarlar idi. Mansûr bunu işidüp begendi. Emr idüp bir mektûb yazdılar. Bir kâfirüñ eline (17) virüp Cezîre-i Neşât'a gönderdiler. Bir elçi ÓAbdalmüómin'e gönderüp yigirmi gün mühlet istediler. [511] (1) Ol dañı virüp iki cânibden râhat oldılar. Câzûya giden âdem günlerde bir gün Cezîre-i Neşât'a (2) gelüp Kelîbe Câzû ile buluşup Mansûr'uñ mektûbunu viridi. Kelîbe mektûbı oқыup ğazaba geldi. (3) Hemân yedi şâkirdi var idi. Emr itdi. Her birisi bir sihr idüp Kelîbe Câzû dañı havâya (4) perrân olup gıtdiler. Bir gün bir gece Mansûr'uñ şehrine gelüp iki Óasker ğâfil iken bir (5) gürülti peydâh olup iki Óasker bî-ħoş oldılar. Mansûr bu gürültiyi işidüp havâ yüzine (6) baqup gördi ki halası Kelîbe Câzû'dur. Şâd olup emr itdi. Tabl-ı şâdmân çaldılar. (7) Kelîbe havâdan inüp Mansûr ile görüþüp taht üstüne ikisi bile oturdılar. Mansûr (8) cümle olan kıssayı bir bir Kelîbe'ye söyledi. Kelîbe aytdı: ey Mansûr ğam yime. Üstâdım İblis başı-çün (9) Mağrib diyârında bir Muhammedî qomayım. Cümlesini helâk idüp Mağrib diyârını emrine râm ideyim (10) didi. Mansûr bunu işidüp şâd oldu. Emr idüp Óaskerinde ceng nidâsı itdiler. Şuyüb, Mansûr'uñ (11) dıvânında idi. Câzûları görüp qorqup hemân gelüp ÓAbdalmüómin'e söyledi. İslâm Óaskeri (12) Kelîbe Câzû'nuñ geldigin işidüp melûl u perişân oldılar. Cüneyd, ÓAbdalmüómin'e aytdı: niçün (13) ğam-ğın olursın. Ne iÓtimâd câzûlara. Ğaqq Óinâyet iderse cümlesini helâk iderem didi. ÓAbdul(14)müómin bunu işidüp Cüneyd'e duÓâlar itdi. Andan emr idüp Óaskerde ceng nidâsı itdiler. Ol gece (15) geçüp irtesi gün iki deryâ gibi Óasker aqup meydân kenârına geldiler. Kâfir müslimân saf (16) tutup nazar-ı ber-meydân itdiler. Hemân Kelîbe Câzû sihr idüp cümle ehl-i islâmı ğazın itdi. (17) Andan soñra şâkirdlerine emr itdi. Kimi ecderhâ kimi arslan kimi qaplan her birisi bir heybetde [512] (1) müóminlere ğamle kıldılar. Müslimânlar bunu görüp ceng itmege mecâlleri qalmadı. Câzûlar müóminlerden (2) ğayli âdem şehid itdiler. Cüneyd bunu görüp diledi ki kendi cenge gire. Ammâ quvveti kesilüp bî-mecâl (3) oldu. TaÓaccüb idüp kendi kendine aytdı: Óaceb şu baña n'oldı didi. Qadı ğiśse idüp bildi ki bunlara (4) sihr kâr itmiş. Hemân Óazâyime meşğul olup bunlara oqurdi. Sihr bâtil oldu. cümlesinüñ (5) quvveti yerine gelüp Cüneyd ile Muhtâr ellerine gürz alup elli nefer câzûya ğamle kıldılar. Ammâ câzû(6)lara đarbları kâr itmezdi. Ammâ câzûlar müóminleri helâk iderdi. Cüneyd ile Muhtâr Óâciz (7) qaldılar. Ğahir

birbiriyle müşāvere itdiler. Cüneyd'ün fikrine Sultān-ı Enbiyā'dan öğrendiği du'ā-i (8) şerif hatrına gelüp hemān oқыyup cāzūlara karşı üfürdi. Cāzūlaruñ sihri bātıl (9) oldu. Hemān Cüneyd ile Muhtār cāzūlaruñ ellisini de helāk itdiler. Kelibe Cāzū bunu görüp (10) ğazabla eline bir şişe alup içini su ile tıdırup efsūn oқыyup havāya serpdı. (11) Hemān göğden yiller esüp şimşekler şaқыyup islām Őaskerinuñ üstüne yağmurlar yağup<sup>262</sup> (12) seller aқdı. Ne kadar çadır var ise seyl alup giderek ehl-i islāmuñ üstüne bir zulūmāt (13) çökdi. Göz gözi görmez oldu. Hemān Kelibe Cāzū küffār Őaskerine emr itdi. İslāma (14) kılc urup hayli müómin şehid itdiler. İslām Őaskeri münhezim olmağa başladı. Andan soñra (15) Cüneyd gine hāzret-i Resūl'ün du'āsını oқыyup üfürdi. Cāzūnuñ sihri bātıl oldu. (16) Hemān Cüneyd, Kelibe Cāzū'ya irişüp bir kılc urup iki pāre itdi. Andan soñra İslām (17) Őaskeri kuvvetlenüp küffār Őaskerini tarmār itdi. Bunu görüp Mansūr kaçup islām [513] (1) Őaskeri sağ selāmet memleketlerine ŐAbdümüómin Őaskeri tağıtmaqsızın bir Őālī düğün idüp (2) Cüneyd ile Reşide'yi gerdege koyup ber-murād oldılar. Anda bir kaç gün eglenüp ğanimet māl (3) ve nice hediyeler ile Medine'ye revān oldılar. Şuyüb, Useyyd'e müjdeye geldi. Useyyd dañı ğam-ğın (4) iken Şuyüb Useyyd'e müjde itdi. Andan Cüneyd'ün anasına geldi. Müjdeledi. Andan Muhtār'ün (5) evine müjdeledi. Andan Kağı'nuñ evine müjdeledi. Andan soñra Useyyd, Şuyüb'a çok māl ihsān (6) itdi. Andan soñra karşı varup bir mahāllda rāst geldiler. Cüneyd babasını görünce atdan inüp (7) babasınıñ rikābın būs itdi. Useyyd dañı oğlı Cüneyd'ün gözlerinden öpüp bağrına basdı. (8) Hāl hatır sordı. Andan soñra Muhtār ile Kağı gelüp görüşdiler. Andan soñra Reşide, Useyyd'ün (9) elin öpüp Őözrin dileyüp Useyyd, Reşide['nüñ] hālını hatrını sordı. Andan soñra herkes hānesine (10) gidüp Cüneyd'ün anası oğlı ile görüşdiler. Andan soñra Cüneyd başına gelen ser-encāmı (11) naql idüp cümlesi tahşin itdiler. Seyyid-i kāóināt hāzret-i Muhammed Muştafā'ya salāvāt.

Fāóilātün Fāóilātün Fāóilün

(12) Her ki{m} diler rahmet-i Hāķķ kazana  
Fātihā oқыya bunu yazana

<sup>262</sup> Yaқup.

(13) İşbu kitābın ibtidāsı sene 1325 Şubat intihāsı 1326 Mayıs temām oldu. Cenāb-ı  
(14) Hāḫḫ oḫuyanı yazanı diñleyeni yazduranı rahmetiñle yarlıgāğıl yā Ğanı.

(15) Fāóilātün fāóilātün fāóilāt

Vir Muḫammed Muştafā'ya śalāvāt

(16) Kātibi Bulaḫ Eymiri ħaryesinden Baloĝlu Yūsuf Efendi. Oḫuyan efendilerden  
(17) ricāsı ħusūra nażar etmeyeler. Maḫśūs selām ederim efendiler.



## SONUÇ

Bir kültür kaynağı olarak menakıp-nâmeler, toplumun şuuraltında destanlar döneminden günümüze kadar biriktirdiği örf, adet, gelenek, yaşam tarzı, mit ve motif gibi birçok unsuru içerisinde barındırdığı gibi teşekkül ettikleri dönemden kalma pek çok vakadan da izler taşıyarak tarih bilimine katkılar sunan birer vesikadır. Bu açılardan düşünülecek olursa menakıp-nâmeler, toplumun tarihsel kimliğini temsil eden birer hazine konumundadırlar. *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris* de içerdiği kültürel zenginlikler yanında tip ve motif yapısı, dönemin yaşayış ve dil özelliklerini barındırma ve geleneğin devamlılığı açısından kıymetli bir eserdir. Bu çalışmada, kültürümüzün önemli kaynaklarından olduğunu düşündüğümüz *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris* adlı menakıp-nâmenin incelemesi ve transkripsiyon alfabetine aktarımı yapılmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında menakıp-nâmelerin ortak özelliklerinden yola çıkılarak bilim adamlarınca ortaya konan çıkarımlar ve bu ürünlerin tasniflendirilmesi ile ilgili kanaatler ortaya konmuştur. Konuyla alakalı yapılmış mevcut tasnifler daha çok kronolojik sıra esas tutularak yapılmıştır. Oysa menakıp-nâmeler içerik itibarıyla bazen zaman ve mekânı aşan, dönemler arasında tam bir netlik barındırmayan ürünlerdir. Söz konusu eserler değerlendirilirken teşekkül ettikleri ana zaman yanında anlatılan olayların ana konusu da düşünülerek yapılan tasnif veya silsilenin yeniden ele alınma ihtiyacı olduğu sonucuna varılmıştır.

Tasniflendirilip bir silsileye tabi tutulan menakıp-nâmelerde anlatılan olaylar, temsil ettikleri tarihsel konum ve kahramanlarının durumları açısından birçok benzerlik taşımaktadır. Tezimize konu olun *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris*, türdeşleriyle kıyaslanmış; dil, konu, mitolojik ve motif yapıları itibarıyla benzerlikler tespit edilmiştir. Araştırmacılarca yapılan ve genel kabul gören menakıp-nâme silsilesi yeniden değerlendirilerek eserin bu silsilenin boşluğunu dolduran önemli bir menakıp-nâme olduğu sonucuna ulaşılarak söz konusu eserler şu şekilde kategorilendirilerek silsilelendirilmiştir:

- I. Evre
  1. Hz. Ali Cenk-nâmeleri
  2. Hamza-nâme
- II. Evre
  1. Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris
  2. Müseyyeb-nâme
  3. Ebâ Müslim-nâme
- III. Evre
  1. Battal-nâme
  2. Danışmend-nâme
  3. Saltık-nâme.

Çalışmanın birinci bölümünde eserin müellifi olan Şevkî'nin kimliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Elimizdeki tek nüsha olan Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu 06 Mil Yz A 9229 numaralı nüshanın kütüphane kataloğunda eserin müellifi olarak Ahmed Şevkî b. Abd-Allâh (öl. 1224/1809) geçmektedir. Yaptığımız araştırmalarda bahsedilen Şevkî'nin böyle bir eserine rastlanmamıştır. Mevcut eserlerinin de genelinin Arapça ilmî eserler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris*'in dil ve üslup özelliklerinin de Eski Anadolu Türkçesine yakın olması eserin daha önceki dönemlerde telif edildiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Kaynaklarda Şevkî mahlasını kullanmış şâir ve nâsirler derlenerek tek tek değerlendirilmiş, benzer eserler yazmış olan iki Şevkî'ye ait iki eser tespit edilmiştir. Söz konusu iki eserden birisi Bursalı Şevkî'ye ait *Emir Sultan Menâkıb-nâmesi* ve Çömez-zâde Mehmed Şevkî'ye ait *Menâkıb-ı Ebû İshak Kâzerûnî*'dir. Her iki eserin de *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr* ile tür, dil ve üslup açısından büyük oranda benzeştiği hatta manzum kısımlarının neredeyse aynı beyitler içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu değerlendirmeler neticesinde çalışma konumuz olan eserin müellifi olan Şevkî'nin Bursalı Şevkî veya Çömez-zâde Mehmed Şevkî olma ihtimalinin hayli yüksek olduğu kanaatine varılmıştır.

Daha önce her birinin ismi etrafında müstakil menakıp-nâmeler teşekkül etmiş olan birçok kahraman, *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr b. Hâris* müellifi Şevkî

tarafından esere yedirilerek birbirinin devamı olacak şekilde bir menakıp-nâme külliyyatı oluşturulmuştur. Eserde bir saltanat gibi cereyan eden bu kahramanların hikâyeleri ayrı başlıklar altında verilmiştir. Çalışmamızda her bir kahramanın macerası farklı bölümler gibi düşünülerek değerlendirilmiştir. Mâlik Ecdâr bölümü, Kerb Gâzi bölümü, Müseyyeb Gâzi bölümü, Muhammed Hanefi bölümü ve Cüneyd Gâzi bölümü eserden yola çıkılarak açıklanmıştır. Ayrıca Şevkî'nin faydalandığı kaynaklar ve raviler de ayrı başlıklar altında incelenip ortaya konmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde tahlil ve muhteva başlıkları altında eserin özeti verildikten sonra kahramanların hikâyedeki rolleri ve vasıfları eserden örneklerle açıklanmıştır. Daha sonra eserde olayların geçtiği coğrafya; şehirler, ülkeler, bölgeler, hayali mekânlar, masalsı mekânlar ve dar mekânlar şeklinde başlıklandırılmıştır. Eserin teşekkül ettiği zaman ve eserde geçen zamanla alakalı mefhumlar açıklanmıştır. Muhteva başlığı altında eserin motif yapısı incelenmiş, eserde geçen dînî unsurlar farklı başlıklar altında sunulmuştur. Ayrıca eserde geçen cemiyet hayatına mahsus yaşantı ve durumlar da yine farklı başlıklarla ve örneklerle verilmiştir. Bölümde son olarak eserin kurgu, dil ve anlatım özellikleri örneklendirilerek eserin Orta Türkçe Döneminin veya buna yakın bir dönemin mahsulü olabileceği ihtimalinin kuvvetli olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde eserin nüsha tavsifi yapılmış, metnin kuruluşunda izlenen yöntemler ve bulgular maddeler halinde verilerek metnin transkripsiyon alfabesine aktarımı yapılmıştır.

Sonuç olarak *Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr*, içerdiği kültür unsurlarının zenginliği açısından ve geleneğin önemli birer kültür hazinesi olan ve destanların İslamiyet'in kabulüyle birlikte evrildiği menakıp-nâmelerden biri olup bu menakıp-nâmelerin oluşturduğu silsilenin boşluğunu dolduran önemli bir eserdir.





## KAYNAKÇA

- Abdülkadiroğlu A (1999) *İsmail Belîğ-Nuhbetü'l-âsâr li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eşâr* (AKM Yayınları, Ankara).
- Açıkgöz N (2017) *Riyâzü's-Şu'arâ-Riyâzî Muhammed Efendi*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Akbayar N (1996) *Mehmed Süreyya-Sicill-i Osmanî* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Altun K (1997) *Tezkire-i Mûcib* (AKM Yayınları, Ankara).
- Arslan M (2018) *Enderunlu Âkif-Mir'ât-ı Şi'r* (Kitabevi Yayınları, İstanbul).
- Arslan M (1994) *Mehmed Serâceddin-Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ* (Dilek Matbaası, Sivas).
- Arslan M, Erdoğan M (2009) *Kerbela Mersiyeleri* (Grafiker Yayınları, Ankara).
- Aycan İ (2004) *Mervân I-TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mervan-i>. (11.08.2023).
- Aydemir E, Özer Ö (2019) *Faik Reşâd-Eslâf*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64564,eslafpdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Baba MO (1991) *Menâkıb-ı Emîr Sultân (Metin-İnceleme-Gramer-İndeks)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı anabilim Dalı, İstanbul.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1972) *İzahu'l-Meknûn fi'z-Zeyli ala Keşfi'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Banarlı NS (1987) *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.I* (MEB Basımevi, Ankara).
- Bayat F (2007) *Türk Mitolojik Sistemi I-II*. (Ötüken Yayınları, İstanbul).
- Bayram F (2016) *Menâkıb-ı Ebû İshâk-ı Kâzerûnî Ebû İshâk İbrâhîm Kâzerûnî'nin Menâkıbı* (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara).
- Bozali O (2002) *Eşter en-Nehâî*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul.

- Canım R (2000) *Latîf-Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsîratü'n-Nuzamâ* (Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara).
- Cebecioğlu E (2005) *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (Anka Yayınları, İstanbul).
- Cığa Ö (2018) *Kıssa-i Seyyid Cüneyd ve Reşide-i Arab Tercümesi* (İnceleme-Metin). Doktora Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adıyaman.
- Coşkun AO (2019) *Seyrek-zâde Mehmet Âsım-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67153,zeyl-i-zubdetu39l-esarpdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Cunbur M (1987) Anadolu Gâzileri ve Edebiyatımız. *Erdem*, 3(9): 777-808.
- Cunbur M (1999) *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlü's-Şu'arâ)-İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal* (AKM Yayınları, Ankara).
- Çalka M S (2010) Mardinli Ömer Şevki Efendi ve Türkçe Divanı. *Sûfî Araştırmaları-Sufi Studies*, vol.1, no.1, 49-60.
- Çapan P (2005) *Mustafa Safayî Efendi-Tezkire-i Safayî* (AKM Yayınları, Ankara).
- Çetin İ (1997) *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Çınarcı, MN (2019) *Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey-Tezkiretü's-Şu'arâ (inceleme - metin)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64059,seyhulislam-arif-hikmet-bey-tezkiresipdf.pdf?>, (18.05.2023).
- Çiftçi Ö (2017) *Fatîn Davud-Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> (18.05.2023).
- Demircan A (2001) Kerbela Olayı ve Etkileri *Diyanet Aylık Dergi*. vol.142, 45-49.
- Demir N (2020) *Danışmendnâme C.I.* (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, İstanbul).
- Demir N (2006) *Müseyyeb Gâzi Destanı (Kerbela'nın İntikamı)* (Hece Yayınları, Ankara).
- Demir N, Erdem MD (2006) *Battal-nâme* (Hece Yayınları, Ankara).
- Demir N, Erdem MD (2007) *Hazret-i Ali Cenklere C. I* (Destan Yayınları, Ankara).
- Demir N, Erdem MD (2007) *Saltık Gâzi Destanı C.I-II-III* (Destan Yayınları, Ankara).
- Demir N, Erdem MD, Üst S (2007) *Ebâ Müslîm-nâme C.I-II.* (Destan Yayınları, Ankara).

- Devellioğlu F (2015) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Aydın Kitabevi, Ankara).
- Dilçin C (1983) *Yeni Tarama Sözlüğü* (TDK Yayınları, Ankara).
- Ekinci R (2018) *Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî-Vefeyât-ı Ayvansarâyî (İnceleme-Tenkitletli Metin)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55730,vefeyat-i-ayvansarayipdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Eraslan K (2015) *Alî Şir Nevâyî-Mecalisü'n-Nefâyis* (TDK Yayınları: Ankara).
- Erdem MD (2007) *Müseyyeb-nâme* (Hece Yayınları, Ankara).
- Erdem S (1985) *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı* (AKM Yayınları, Ankara).
- Erdem S (2013) *Tezkire-i Şu'arâ-i Yümnî (İnceleme-Tenkitletli Metin-İndeksli Tıpkıbasım)* (TTK Yayınları, Ankara).
- Ergin M (2009) *Türk Dil Bilgisi* (Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul).
- Fayda M (1987) *El-Belâzurî-Fütuhu'l-Büldan* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankar).
- Filan K (1999) *Başeski Şevkî Molla Mustafa Rûz-nâme: Metin-Sözlük-İnceleme. Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Genç İ (2000) *Esrar Dede-Tezkire-i Şuara-yı Mevleviyye* (AKM Yayınları, Ankara).
- Güngör Ş (1987) *Fuzûlî Hadikatü's-Sü'edâ* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Güzel B (2018) *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa: Nuhbetü'l-Âsâr Fî-Ferâ'idi'l-Eş'âr* (TTK Yayınları, Ankara).
- İnce A (2005) *Tezkiretü'ş-Şu'arâ-Salim Efendi* (AKM Yayınları, Ankara).
- İpekten H, Kut G, İsen M, Ayan M, Karabey K (2017) *Heşt Bihîşt-Sehî Beg* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- İsen M (1994) *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. (AKM Yayınları, Ankara).
- İsen M, Kılıç F, Aksoyak İH, Sungurhan A, Durmuş M (2015) *Şair Tezkireleri* (Grafiker Yayınları, Ankara).
- İz F (2014) *Eski Türk Edebiyatında Nesir* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Kadioğlu İ (2018) *Ali Emîrî Efendi-Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58689,ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yi-amidpdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Kanar M (2013) *Farsça-Türkçe Sözlük* (Say Yayınları, İstanbul).

- Kanmaz FE (2010) *Şevkî Mardinî ve Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Gâzi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Karagözlü V (2021) *Karaçelebi-zâde Abdulazîz Efendi Süleymân-nâme (İnceleme-Tenkitledi Metin-Sözlük)* (Grafiker Yayınları, Ankara).
- Karabıyık E, Akçay Aİ (2022) Bosnalı Molla Mustafa Başeski'nin Yayımlanmamış Şiirleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27) 462-474.
- Karaman H, Çağrııcı M, Kâfi D, Gümüş S (2018) *Kur'an Yolu Meâli* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara).
- Kâtip Çelebi (2007) *Keşfü'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Funûn*, Rüştü Balcı (çev.), (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Kavruk H (1998) *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler* (Meb Yayınlar, İstanbul).
- Kayabaşı B (1997) *Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı*, Doktora Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya.
- Kılıç F (2010) *Âşık çelebi-Meşairü'ş-Şuarâ C.I,II,III*. (İstanbul araştırmaları Entitüsü Yayınları, İstanbul).
- Kılıç F (2017) *Şefkat-Tezkîre-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55753,sefkat-tezkiresi-pdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Kılıç Ü (2013) *Yezîd I-TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yezid-i>. (11.08.2023).
- Köksal MF (2008) Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler). *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 169-190. DOI: 10.15247/dev.23.
- Köksal H (1984) *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı* (Başbakanlık Basımevi, Ankara).
- Köprülü MF (1989) *Edebiyat Araştırmaları I*. (Ötüken Yayınları, İstanbul).
- Kurnaz C (2007) *Ahmet Talat Onay Açıklamalı Divan Sözlüğü* (Birleşik Yayınevi, Ankara).
- Kurnaz C, Tatçı M (2001) *Mehmet Nâil Tuman-Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri* (Bizim Büro Yayınları, Ankara).
- Kuşoğlu MO (2016) *Sâdikî-i Kitâbdâr'ın Mecma'ü'l-Havâs Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)* (Sone Yayınları, İstanbul).

- Küçükaşcı MS (1988) *Hicaz-TDV İslâm Ansiklopedisi*,  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/hicaz#1>. (11.08.2023).
- Kültür Bakanlığı (1991) *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü C.I-II*. (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Levent AS (2000) *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* (TTK Basımevi, Ankara).
- Melikoff i (2012) *Türk-İran Epik Geleneği İçinde Horasan Teberdarı Ebu Müslim*,  
çev. Armağan Sarı (Elips Kitap, Ankara).
- Mutçalı S (2012) *Arapça-Türkçe Sözlük* (Dağarcık Yayınları, İstanbul).
- Oğraş R (2018) *Esad Mehmed Efendi-Bâğçe-i Safâ-endûz*,  
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59393,esad-mehmed-efendi-bagce-i-safa-enduzpdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Ocak AY (1983) *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri* (Enderun Kitabevi, İstanbul).
- Ocak AY (2010) *Kültür Tarihi Olarak Menakıbnâmeler* (TTK Basımevi, Ankara).
- Ocak AY (2013) *Türk Folklorunda Kesikbaş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)*  
(Dergâh Yayınları, İstanbul).
- Okuyucu C (1994) Manzum Halk Hikâyelerinin Yeni Bir Örneği “Kerbnâme” Erciyes  
*Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5) 175-202.
- Okuyucu C, Kartal A, Köksal F (2011) *Klasik Dönem Osmanlı Nesri* (Kesit Yayınları,  
İstanbul).
- Olgun İ, Draşan C (1982) *Farsça-Türkçe Sözlük* (Elhan Kitabevi, Ankara).
- Onat H (2000) *İbrahî b. Eşter-TDV İslâm Ansiklopedisi*,  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim-b-ester>. (11.08.2023).
- Önkal A (1994) *Amr b. Âs-TDV İslâm Ansiklopedisi*,  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/amr-b-as>. (11.08.2023).
- Öz M (2020) *Muhammed b. Hanefiyye-TDV İslâm Ansiklopedisi*,  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed-b-hanefiyye>. (11.08.2023).
- Özaydın A (1995) *Eşter-TDV İslâm Ansiklopedisi*,  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ester>. (11.08.2023).
- Özcan A (1989) *Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri* (Çağrı Yayınları, İstanbul).
- Özkazancıgil HH (1998) *Kur'an Kelimeleri Sözlüğü* (Birleşik Kitabevi, Ankara).

- Öztürk F (2018) *Silâhdâr-zâde Mehmed Emîn-Tezkire-i Silâhdâr-zâde*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58902,tezkire-i-silahdar-zadepdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Öztürk M, Örs D, (2009) *Mütercim Âsım Efendi-Burhân-ı Katı* (TDK Yayınları, Ankara).
- Paçacıoğlu B (1995) Danışmendnâme'de ve Diğer Destânî Halk Hikâyelerinde Battal Gâzi. *Melik Ahmet Danışmend Gâzi ve Danışmendnâme Sempozyumu*. Tokat, Haziran 10.
- Pala İ (2015) *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü* (Kapı Yayınları, İstanbul).
- Pehlivan N (2015) Ahmed Şevkî Efendi'nin Risâle fî Âdâbi'l-Münâzara İsimli Eseri ve Âdâbu'l-Bahs ve'l-Münazara Geleneğindeki Yeri. *Eskiye*, 30(Mayıs 2015): 41-58.
- Polatcan İ (2022) Geçmişten Günümüze Türklerde Sportif ve Kültürel Bağlamda Atlı Okçuluk, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11 (3), 1346-1363.
- Redhaouse JW (2006) *Turkish and English Lexion New Edition* (Çağrı Yayınları, İstanbul).
- Sakaoğlu S, Duymaz A (2003) *İslamiyet Öncesi Türk Destanları* (Ötüken Yayınları, Ankara).
- Sarı İ (2018) *Transkripsiyon Alfabeti*. <http://www.isa-sari.com> (11.08.2023).
- Sezen L (1991) *Halk Edebiyatında Hamzanâmeler* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Solmaz S (2018) *Ahdî-Gülşen-i Şuarâ*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219145/h/agm.pdf>. (18.05.2023).
- Sungurhan B (2017) *Beyânî-Tezkiresi (Tezkiretü 'ş-Şu'arâ)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Sungurhan A (2017) *Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>, (18.05.2023).
- Şemseddin Sami (2007) *Kâmûs-ı Türkî* (Çağrı Yayınları, İstanbul).
- Tâhirü'l-Mevlevî (1984) *Edebiyat Lûgatı* (Enderun Kitabevi, İstanbul).
- Tanyeli MA (1999) *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* (Akçağ Yayınları, Ankara).

- Toprak İ (2016) *Hz. Ali Cenklere* (Büyüyenay Yayınları, İstanbul).
- Tökel DA (2000) *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Tuğluk ME (2020) *Kerb-nâme (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)* (Efeakademi Yayınları, İstanbul).
- Uğur A (2018) *Eski Türk Edebiyatında Bektaşilik* Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Ünlüer C (2010) *Muhammed bin Hanefiyye Cengi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara).
- Ünver İ (1993) Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Türkoloji Dergisi*, 11 (1).
- Yavuz AF, Özen İ (1972) *Bursalı Mehmed Tâhir Efendi-Osmanlı Mü'ellifleri* (Meral Yayınevi, İstanbul).
- Yıldız HD (1988) *Mervan b. Hakem-TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulelrik-b-mervan>. (10.08.2023).
- Yılmaz K (2001) *Güftü ve Teşrifâtü's-Şu'arâ'sı* (Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara).
- Zavotçu G (2006) *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü* (Aydın Kitabevi, Ankara).
- Zavotçu G (2009) *Rıza Tezkiresi* (Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul).





## ÖZEL ADLAR DİZİNİ

- ‘Āsım, 267
- Ādem, 31, 101, 149, 150, 160, 207, 208,  
215, 218, 238, 264, 268, 270, 283, 289,  
293, 306, 347, 352, 371, 387, 408, 415,  
451, 486, 536, 545, 552, 554, 559
- Afrasiyāb, 100, 167, 413
- Aĥmed, 99, 106, 153, 167, 180, 181, 185,  
223, 229, 257, 262, 269, 273, 275, 277,  
285, 302, 307, 318, 352, 356, 357, 359,  
369, 383, 395, 396, 410, 413, 414, 421,  
429, 434, 436, 452, 459, 462, 471, 504
- Aĥmed-i Selāmi, 415
- Aĥmed-i Şāmi, 106, 414, 421
- Aķsā, 79, 114, 115, 116, 338
- Allah, 6, 29, 30, 111, 129, 137, 154, 157,  
158, 195, 207, 214, 231, 234, 247, 252,  
258, 264, 313, 319, 323, 326, 333, 335,  
346, 349, 362, 367, 370, 374, 376, 386,  
389, 396, 405, 408, 411, 419, 434, 438,  
444, 449, 453, 460, 462, 463, 464, 481,  
483, 491, 504, 512, 514, 527, 532, 537,  
549, 556
- Allahu TeŖālā, 147, 200, 251, 255, 270,  
300, 319, 320, 326, 358, 360, 433, 438,  
445, 453, 472, 518, 526, 535, 538, 558
- Amasya, 111, 464
- Antakya, 439
- Aristo Tales, 98, 521
- Aryos, 362
- Aryos-ı Rūmi, 362
- Āyet el-Kürsî, 97, 135, 143, 291
- Baba ŖAmr, 124, 135, 255, 259, 280,  
282, 312, 329, 352
- Baġdād, 36, 109, 165, 209, 227, 239, 242,  
243, 245, 265, 271, 273, 275, 276, 277,  
279, 293, 295, 311, 337, 339, 340, 349,  
354, 449, 481
- Baġırĥān, 101, 536
- Baĥteri, 243, 263
- Başra, 108, 109, 138, 209, 219, 225, 226,  
227, 228, 236, 242, 244, 311, 337, 340,  
350, 449, 478, 481
- Behmen, 267, 270, 297, 331, 335, 355,  
373, 389
- Benî-beyzā, 413, 414
- Benî-beyzā Kābilesi, 413
- Benî-hāşim, 236, 418, 484, 486, 487, 500,  
507, 514
- Benî-hāşimi, 247
- Benî-hużeyle, 290
- Benî-nażire Kābilesi, 31, 82, 348, 417
- Benî-şeybān Kābilesi, 126, 483
- Beşir, 6, 165, 202, 204, 276, 355
- Beşir ibn-i NuŖmān, 204
- Beşir-i Kelîb ibn-i ŖĀmir, 165, 276
- Beşir-i Muşulî, 355
- Bulġar, 477
- Bulġaristan, 477
- Cābir, 116, 122, 322, 326, 335, 401

CāmiŖü'l-Ĥikāye-i Šāhib, 37, 90, 120, 472  
 Cān ibn-i Cān, 535, 551  
 CaŖberiyeye ŖalŖası, 272  
 CaŖberiyeye, 29, 95, 132, 171, 380, 384, 391, 392, 393, 397, 398, 399, 400, 403, 423, 426, 478, 482  
 CaŖberiyeye ŖalŖası, 29, 380, 391, 397, 399, 400, 403, 423, 426, 478  
 CebrāŖil, 148, 152, 176, 221, 530, 535  
 Cemile Bānū, 539  
 Ceyĥun, 207  
 Cibli Ŗabilesi', 80, 340  
 Cināne, 103, 119, 143, 502, 506  
 Cināne Peri, 103, 143, 502  
 Cumhūr, 537, 551  
 Cühūd, 165, 449  
 Cüneyd, 34, 35, 123, 132, 145, 158, 163, 171, 420, 482, 486, 488, 493, 498, 500, 502, 503, 505, 506, 507, 513, 514, 518, 521, 526, 529, 538, 539, 543, 551, 555, 556  
 Cüstü Ŗayyār, 254  
 Ŗāšūb, 529, 539  
 Ŗāšūb Peri, 529  
 Ŗin, 288, 289  
 Ŗit Ŗayyār, 243  
 Dārā, 99, 350  
 Dāvūd, 6, 128, 202, 243, 263  
 Dāvud ibn-i NuŖmān, 202  
 Deryā-yı Sefid, 539  
 Dimeşk, 312, 447  
 Dumĥūr, 537, 543  
 Ebā Ĥafz-ı Kūfi, 38, 352  
Ebā Ĥanefi Kūfi, 38, 380  
 Ebı Sufyān, 174, 233, 245, 273, 331, 339, 394, 442, 451  
 Ebı Turābi, 236, 323  
 Ebnā-i ŖAcem, 401  
 Ebnā-yı ŖAcem, 276  
 Ebū Ĥanefi Kūfi, 29, 30, 38, 120, 165, 376, 377  
 Ebū Leylā MuŖāviye, 90, 243  
 Ebū Leyli, 95, 380  
 Ebū Münĥaĥ, 38  
 Ebū Temāme, 511  
 Ebu'l-Müslim, 11, 85, 123, 134, 518, 530  
 Ebubekr, 92, 157, 299  
 Ebübekr, 114, 156, 157, 237, 475  
 Ebübekr-i Šiddiĥ, 114, 157, 475  
 Eflātūn, 99, 285  
 Endülüs, 79, 114, 115, 116, 338  
 Enes ibn-i Mālik, 357  
 ErdeŖir, 364, 365  
 ErdŖir, 6, 112, 202, 205  
 Ermeniyeye, 114, 475  
 Ešābir, 341  
 Esced, 232  
 Esed, 6, 8, 28, 29, 31, 37, 79, 88, 106, 112, 117, 120, 148, 153, 167, 196, 248, 254, 257, 264, 271, 276, 279, 296, 307, 319, 327, 332, 333, 335, 353, 368, 373, 377, 381, 391, 392, 393, 397, 398, 400, 403, 408, 409, 413, 414, 420, 422, 428, 436, 437, 443, 501  
 Esed ibn-i Kerb, 106, 398, 409, 420  
 Esed-i Ŗıttāl, 6, 112, 332, 333  
 Fārsi, 15, 37, 244  
 Fātiĥā, 244, 253, 266, 319, 454, 536, 561  
 Fātımatü'z-Zehrā, 267, 466  
 Fatma, 429

Fatrūk, 350, 353, 361, 366, 373, 378, 388,  
 394, 396, 399, 401, 404  
 Fazl, 466  
 Feridun, 101, 512  
 Ferīdūn, 101, 536  
 Ferīdūn ibn-i Cemşid, 101, 536  
 Fettāh, 282, 398, 400  
 Fir'Ōavn, 474  
 Frenk, 350, 353, 362, 363, 373, 378, 389,  
 402  
 Ğālib, 79, 114, 116, 336, 338, 441, 488  
 Ğam-h`ār-ı Zengī, 280, 293, 296, 303,  
 306, 308, 330, 335, 355, 363, 377, 388,  
 405, 444, 445, 485, 487  
 Ğazanfer, 364  
 Ğazanfer, 355, 364, 493, 500, 509  
 Ğazanferi Ğalebi, 165, 276  
 Ğazbān, 234, 401  
 Gerdūs, 464, 469  
 Gök Tañrısı, 148, 175, 176, 535  
 Ğabeş, 88, 188, 277, 278, 293, 309, 328,  
 335, 355, 418, 495  
 Hābūr, 402, 404  
 Hābūr-ı Zengī, 402  
 Ğaccāc, 185, 312, 340, 341, 344, 346,  
 347, 472, 550  
 Ğaccāc-ı Yūsuf, 341  
 Ğacı Bekdāş, 6, 154, 158, 247  
 Ğaqq, 29, 30, 33, 35, 81, 89, 94, 106, 107,  
 112, 118, 123, 124, 127, 130, 131, 132,  
 133, 135, 138, 141, 147, 150, 154, 156,  
 158, 160, 163, 166, 168, 169, 183, 190,  
 196, 200, 205, 211, 214, 232, 244, 246,  
 249, 251, 253, 256, 262, 266, 267, 271,  
 283, 288, 297, 298, 299, 301, 302, 309,  
 314, 316, 318, 324, 327, 332, 333, 335,  
 336, 347, 353, 357, 358, 361, 365, 366,  
 369, 373, 376, 381, 386, 391, 396, 397,  
 399, 400, 405, 411, 413, 414, 420, 424,  
 425, 427, 429, 439, 443, 444, 452, 453,  
 454, 457, 462, 465, 467, 474, 480, 482,  
 498, 501, 503, 505, 519, 524, 526, 530,  
 535, 537, 539, 549, 550, 553, 554, 558,  
 561  
 Ğaleb, 175, 275, 276, 278, 296, 304, 319,  
 331, 335, 354, 364, 367, 373, 401  
 Ğaleb Meliki, 275  
 Ğalid, 271, 449, 472  
 Ğalid, 90, 243  
 Ğalid ibn-i Velid, 271  
 Ğalid ibn-i Yezid, 472  
 Hām, 79, 114, 115, 116, 338, 350  
 Ğamā, 437  
 Ğamid, 263  
 Hāmūn, 303, 309  
 Ğamza, 5, 6, 85, 197, 202, 205, 225, 247,  
 251, 271, 362, 509  
 Ğamza ibn-i ÖAbdulmuttalib, 5, 6, 85,  
 197, 247  
 Ğanife, 31, 82, 417  
 Ğanžala, 126, 483, 486, 488, 493, 498  
 Ğaracna, 111, 464  
 Ğaricı, 212, 294, 324, 431, 432, 455  
 Ğaris, 478  
 Ğariş, 4, 8, 28, 29, 77, 85, 115, 128, 147,  
 162, 169, 172, 195, 197, 201, 211, 217,  
 224, 230, 251, 262, 276, 314, 369, 376,  
 396  
 Ğarrān, 452  
 Hārūnu`r-Reşid, 30, 38, 165, 377, 380  
 Ğasan, 7, 38, 79, 88, 105, 115, 116, 147,  
 149, 154, 156, 158, 171, 185, 186, 207,

- 215, 220, 237, 250, 261, 269, 277, 278,  
298, 299, 302, 320, 327, 338, 368, 375,  
429, 430, 446, 452, 460, 469, 481
- Ĥasan-ı Kübrā, 7, 38, 446
- Ĥatıçetü'l-Kübrā, 466, 481
- Ĥavārıc, 109, 138, 147, 169, 185, 204,  
207, 209, 212, 218, 226, 228, 235, 238,  
242, 248, 256, 257, 264, 270, 293, 301,  
308, 319, 320, 325, 333, 336, 342, 346,  
347, 349, 360, 364, 367, 375, 379, 389,  
398, 403, 404, 408, 409, 421, 430, 432,  
436, 440, 453, 456, 463, 467, 468, 469,  
476, 481
- Ĥavl, 238
- Ĥavl ibni Aşbaĥ, 239
- Ĥavl-ı Şubĥı, 238
- Havvā, 150, 554
- Ĥaydār-ı Kerrār, 181, 299, 357
- Ĥazıme, 243, 257
- Ĥazret-i ÓAlı, 6, 7, 31, 33, 84, 111, 112,  
140, 145, 156, 171, 202, 415, 446, 532
- Hemvāóil, 148, 152, 535
- Heraql, 100, 511
- Ĥıtā, 288
- Ĥızır, 135, 291
- Ĥicāz, 79, 114, 115, 116, 338, 475, 478
- Ĥicr ibn-i Ĥicr, 243, 253, 258
- Hilāl, 104, 144, 213, 270, 324, 369, 373,  
377, 489, 496, 498, 559
- Hilāl ibn-i Ferah, 213
- Hilāl ibn-i ÓArve, 270
- Ĥilvān QalÓası, 341
- Hindj, 510
- Hişām, 360
- Ĥoca ÓAmr, 10, 80, 133, 135, 139, 175,  
229, 240, 243, 246, 255, 256, 259, 280,  
283, 290, 293, 297, 298, 311, 327, 337,  
340, 341, 344, 348, 355, 358, 377
- Ĥorasan, 311
- Ĥorasan, 112, 133, 156, 267, 274, 312,  
337, 369, 414
- Ĥorasān, 112, 114, 475, 479, 481, 482
- Ĥumuś, 437
- Ĥūr, 402
- Ĥūrj, 402
- Ĥurre, 487
- ĤuzāÓa, 7, 9, 33, 38, 84, 111, 313, 322,  
446, 449
- ĤuzāÓa Qabılesi, 7, 9, 33, 38, 84, 111,  
313, 323, 446
- ĤuzāÓa Qabılesi'nde, 9, 313, 323
- Ĥüdā, 80, 88, 116, 132, 145, 146, 149,  
152, 155, 171, 180, 224, 230, 250, 276,  
278, 283, 299, 329, 340, 357, 358, 404,  
417, 428, 430, 439, 447, 452, 457, 462,  
468, 476, 482, 486, 487, 495, 505, 530
- Ĥümāyün, 303, 309
- Ĥünkār Ĥacı Bekdāş-ı Velj, 6, 154, 158,  
247
- Ĥürrem, 506
- Ĥüseyn, 8, 28, 30, 31, 77, 82, 88, 93, 105,  
115, 116, 128, 147, 149, 154, 156, 158,  
168, 169, 171, 180, 181, 185, 186, 189,  
195, 196, 197, 199, 200, 201, 207, 210,  
211, 215, 217, 224, 227, 230, 232, 237,  
247, 250, 251, 252, 259, 262, 263, 267,  
269, 276, 277, 278, 296, 299, 302, 310,  
312, 320, 321, 322, 327, 333, 338, 348,  
354, 357, 365, 368, 375, 391, 403, 404,  
417, 426, 429, 430, 446, 448, 452, 455,  
458, 459, 460, 462, 463, 469, 476, 477,  
478, 481

Hüseyn ibn-i ÓAlı, 6, 8, 31, 82, 105, 168,  
 189, 196, 211, 232, 247, 269, 299, 417,  
 456, 462, 477  
 Hüsne, 402, 404  
 Hüsrev, 225  
 HüzÓam, 421, 423  
 Hüzrec, 116, 322, 327  
 İblis, 148, 150, 152, 176, 530, 535, 542,  
 550, 554, 560  
 İbrāhım, 8, 93, 116, 120, 139, 167, 168,  
 175, 196, 198, 199, 202, 205, 206, 210,  
 212, 218, 229, 235, 238, 248, 255, 256,  
 259, 264, 304, 305, 306, 313, 319, 322,  
 327, 335, 353, 370, 371, 373, 375, 377,  
 387, 394, 397, 398, 399, 401, 404, 414,  
 421, 422, 423, 428, 433, 434, 438, 443  
 İbrāhım ibn-i Mālik, 139, 212, 229, 259  
 İbrāhım ibn-i Mālik Ecdār, 139, 229  
 İlād, 515  
 İmam Hüseyn, 8, 28, 115, 195  
 İmām-ı Fahr-ı Rāzi, 160, 474  
 İmām-ı Fahrı Rāzi, 473  
 İmāre-i Havāric-i Faberiyye, 37, 475  
 İncil, 139, 154, 155, 521, 524  
 İÓsā, 241  
 İrān, 315  
 İskender, 97, 98, 135, 143, 279, 283, 284,  
 287, 291, 293, 306, 362, 414, 484  
 İskenderiyye, 338  
 İslām, 28, 80, 114, 117, 137, 139, 166,  
 202, 210, 265, 301, 360, 368, 370, 373,  
 375, 379, 384, 391, 397, 398, 399, 429,  
 430, 431, 434, 449, 463, 478, 517, 541,  
 545, 555, 556  
 Kağı, 35, 110, 135, 143, 219, 224, 446,  
 453, 455, 456, 458, 499, 502, 506, 507,  
 516, 518, 520, 533, 534, 536, 549, 550,  
 555, 556  
 Kağı-yi ÓAlķama, 446, 453  
 Kağı-yi ÓAlķama, 126, 446  
 Kaç, 118, 119, 142, 231, 258, 297, 503,  
 506  
 Kaç Fağı, 118, 258  
 Kağı, 211  
 Kağı-yi Őamı, 211  
 Kađramān, 101, 118, 373, 510, 543  
 Kađramān-ı Nerımān, 101, 543  
 Kađtān, 34, 37, 95, 138, 379, 380, 384,  
 386, 387, 391, 393, 404, 422, 482  
**Kađtān ibn-i Süryan**, 95, 379, 380  
 KaÓa-i Şanvır, 465  
 Kamer Bānū, 288  
 Kantām, 388  
 Kantām-ı Zengi, 388  
 KaÓbe, 32, 79, 82, 88, 106, 184, 224,  
 277, 338, 417, 420, 426, 443, 444, 445  
 KaÓkaÓ ibn-i ÓAmreviyeh, 7, 33, 38, 84,  
 111, 446  
 KaÓkaÓa, 7, 33, 84, 111, 446  
 Kārūn, 302, 309  
 Kārūn-ı Őır, 302  
 Karye-i Kağı, 170, 341  
 Kāsım, 267, 270, 297, 355, 389  
 Kays, 79, 115, 116, 338  
 Kayser, 31, 35, 82, 140, 156, 161, 169,  
 350, 362, 417, 460, 510, 515, 518, 520,  
 524, 532, 537  
 Kayser-i Rūm, 350, 510  
 Kelb, 174, 227, 316, 453  
 Kelb ibn-i ÓAmreviyeh, 453  
 Kelb-i Őamı, 316  
 Kelıb, 165, 253, 276

- Kelîbe Cāzū, 104, 144, 559
- Kerb, 9, 28, 29, 30, 79, 106, 114, 115,  
116, 150, 153, 165, 167, 171, 210, 234,  
235, 248, 255, 257, 258, 264, 271, 274,  
279, 296, 307, 313, 337, 338, 340, 341,  
344, 345, 347, 349, 352, 353, 357, 358,  
360, 363, 364, 365, 367, 368, 371, 373,  
375, 376, 377, 382, 387, 394, 395, 396,  
398, 399, 400, 403, 408, 409, 413, 414,  
420, 422, 424, 426, 436, 437, 501
- Kerb Ğāzî, 28, 29, 30, 79, 114, 115, 116,  
165, 171, 338, 340, 345, 347, 352, 353,  
360, 363, 366, 367, 368, 371, 375, 376,  
377, 383, 387, 394, 395, 396, 399, 403,  
408, 409, 415, 501
- Kerbelā, 31, 82, 88, 105, 115, 116, 128,  
147, 149, 181, 183, 185, 203, 211, 217,  
224, 239, 252, 261, 262, 263, 268, 269,  
277, 278, 298, 299, 320, 332, 338, 357,  
359, 365, 368, 378, 417, 429, 431, 435,  
446, 452, 459, 462, 463, 480
- Keşîr, 6, 202, 204
- Keşîr ibn-i Nu'ûmān, 204
- Keynās, 102, 144, 460, 492
- Keynās Peri, 102, 144, 492
- Ķittāl, 139, 332, 485, 488
- Kiryos, 222
- Ķostantiniyye, 362
- Kūfe, 8, 28, 36, 77, 93, 105, 108, 111,  
115, 120, 125, 132, 137, 195, 196, 198,  
199, 209, 219, 224, 227, 229, 311, 322,  
337, 339, 349, 446, 448, 469, 478, 479,  
481, 483, 533
- Kurōān, 156, 160, 215, 237, 323
- Ķurōān, 140, 153, 180, 223, 272, 298,  
320, 355, 365, 368, 391, 398, 413, 509,  
532, 536
- Ķurōān-ı Kerîm, 153, 320, 365
- Leyş, 202, 468
- Leyş ibn-i Rāfi'Ū, 202
- Lübbān Faĝı, 28, 80, 112, 117, 118, 267,  
368, 375, 377
- Maĝrib, 9, 79, 114, 115, 116, 313, 338,  
350, 360, 366, 373, 378, 397, 539, 543,  
558
- Maĝrib şāhı Zemîn, 351
- Maĥmūr, 537
- Maĥatlı Muşulî, 165, 276
- Mālik, 8, 28, 29, 30, 36, 38, 77, 88, 93,  
109, 112, 115, 116, 117, 128, 133, 138,  
156, 160, 162, 165, 166, 167, 168, 169,  
171, 189, 194, 195, 196, 197, 198, 199,  
201, 202, 205, 206, 209, 211, 217, 224,  
226, 227, 228, 230, 233, 235, 237, 242,  
244, 250, 251, 255, 256, 258, 262, 263,  
267, 269, 272, 273, 275, 276, 277, 278,  
279, 291, 293, 295, 298, 300, 303, 305,  
306, 308, 309, 310, 314, 315, 318, 320,  
321, 322, 324, 327, 333, 335, 336, 339,  
348, 349, 352, 353, 357, 358, 360, 363,  
367, 368, 369, 373, 375, 376, 377, 383,  
391, 397, 401, 402, 404, 415, 422, 428,  
430, 434, 474, 478, 482
- Mālik Ecdār, 189
- Mālik Ecdār, 8, 28, 29, 30, 36, 38, 77, 88,  
93, 107, 109, 112, 115, 116, 117, 129,  
133, 138, 156, 165, 166, 168, 169, 171,  
172, 189, 194, 195, 196, 197, 198, 199,  
201, 202, 205, 209, 211, 217, 224, 227,  
228, 230, 235, 238, 242, 244, 250, 251,

- 256, 259, 263, 267, 269, 272, 273, 275,  
276, 277, 278, 279, 291, 293, 295, 298,  
300, 303, 306, 308, 309, 310, 314, 315,  
319, 320, 321, 322, 324, 327, 335, 336,  
339, 348, 349, 352, 353, 358, 360, 363,  
367, 368, 369, 373, 375, 376, 377, 383,  
391, 397, 401, 402, 415, 422, 428, 430,  
434, 478, 482
- Mālik Ecdār ibn-i Hāriş, 189, 194
- Manşūr, 539, 544, 551, 555, 556
- Ma'Ūdj, 8, 28, 29, 30, 37, 79, 80, 81, 88,  
112, 117, 120, 139, 148, 154, 171, 196,  
209, 214, 218, 229, 233, 234, 238, 248,  
254, 256, 257, 258, 264, 271, 276, 279,  
296, 307, 319, 327, 332, 333, 335, 337,  
340, 344, 353, 364, 368, 372, 377, 381,  
391, 392, 393, 397, 398, 400, 403, 408,  
409, 411, 414, 421, 422, 424, 428, 436,  
437, 443
- Ma'Ūrūf, 318
- Medāyin, 311, 448
- Medīne, 4, 31, 33, 35, 36, 85, 92, 103,  
106, 126, 129, 131, 132, 143, 157, 163,  
196, 197, 199, 225, 290, 293, 299, 311,  
323, 329, 339, 340, 405, 408, 409, 414,  
420, 422, 428, 443, 456, 465, 478, 482,  
487, 493, 498, 500, 502, 506, 507, 514,  
527, 547, 561
- Mehmāyil, 535
- Mekke, 31, 33, 35, 80, 88, 107, 108, 114,  
129, 130, 132, 154, 157, 158, 163, 196,  
214, 219, 224, 235, 248, 254, 256, 271,  
277, 278, 296, 339, 340, 354, 401, 406,  
443, 445, 465, 475, 478, 482, 488
- Mekke sultānı ŪAbduşamed, 297
- Mekke-i Mükerreme, 80, 107, 339
- Melik Necāşı, 88, 116, 277, 278
- Melik Neccāşı, 30, 130, 165, 177, 278,  
279, 296, 303, 309, 315, 319, 328, 336,  
355, 358, 373, 375, 377, 388
- Merd-i Cerrār, 139, 485, 488
- Mervān, 91, 92, 112, 113, 114, 157, 158,  
227, 242, 274, 293, 294, 295, 298, 299,  
301, 302, 305, 308, 310, 311, 314, 315,  
316, 317, 323, 328, 332, 333, 336, 350,  
353, 358, 359, 362, 365, 370, 378, 380,  
390, 393, 394, 395, 400, 428, 437, 442,  
443, 448, 455, 458, 463, 472, 475, 476,  
478, 482
- Mervān ibn-i Hākem, 37, 92, 112, 114,  
157, 227, 242, 274, 293, 295, 299, 302,  
305, 316, 317, 323, 328, 332, 350, 353,  
378, 380, 390, 394, 428, 440, 442, 443,  
458, 475, 477, 478
- Mervān-ı Hākem, 301, 353, 365, 382, 395
- Mes'Ūd T'ārīhi, 37, 391
- Mısır, 114, 154, 290, 316, 380, 384, 405,  
475, 500, 521, 537, 540, 545
- Muhammed, 9, 11, 30, 31, 33, 35, 37, 81,  
82, 85, 129, 132, 134, 137, 146, 147,  
149, 152, 154, 155, 157, 158, 165, 171,  
180, 190, 200, 206, 209, 221, 224, 228,  
230, 236, 239, 242, 245, 250, 251, 256,  
258, 266, 267, 274, 276, 278, 285, 298,  
313, 320, 322, 323, 326, 333, 337, 348,  
349, 356, 357, 362, 367, 370, 386, 391,  
393, 396, 405, 408, 409, 411, 415, 417,  
419, 420, 422, 423, 426, 428, 430, 433,  
434, 436, 438, 442, 443, 446, 452, 454,  
456, 457, 458, 459, 460, 463, 466, 467,  
468, 469, 474, 475, 477, 481, 482, 483,

- 486, 487, 491, 502, 506, 511, 517, 518,  
530, 535, 550, 554, 558, 561
- Muḥammed Ḥanefî, 9, 30, 31, 37, 81, 82,  
129, 132, 154, 171, 274, 313, 337, 348,  
406, 411, 415, 417, 419, 420, 422, 423,  
426, 428, 430, 433, 436, 439, 442, 443,  
465, 469, 475, 483
- Muḥammed ibn-i Zeyd, 30, 81, 138, 154,  
406, 408, 409, 411, 420, 456, 459, 460,  
465, 467, 468
- Muḥammed ibn-i Zeyd ibn-i ÖAlî, 406
- Muhtâr, 35, 132, 164, 181, 199, 206, 219,  
224, 272, 357, 397, 398, 478, 479, 481,  
483, 492, 495, 501, 506, 507, 513, 514,  
518, 521, 533, 534, 536, 549, 550, 555,  
556
- Muḥterem, 506
- Muḳâtil, 316
- Muḳattil-i Muşulî, 355
- Munzîr ibn-i Nevfel, 4, 85, 197
- MuŐariyye, 38, 109, 265, 274, 295, 312,  
323, 327, 348, 351, 352
- MuŐarrâ, 273, 434
- MuŐarriye, 273
- MuŐâviye, 88, 245, 264, 265, 277
- Muöâviyye, 38, 79, 92, 95, 115, 157, 299,  
314, 329, 332, 338, 344, 352, 364, 380,  
384, 464, 550
- Mūsâ ibn-i ŐAbdullah EşŐari, 268
- Mūsâ-i EşŐari, 265
- Mūsâ-yı EşŐari, 9, 112, 133, 156, 267,  
269, 304, 309, 313, 318, 320, 354
- Musayyeb, 7, 9, 33, 84, 90, 111, 113, 171,  
174, 313, 322, 337, 446, 447, 448, 451,  
452, 453, 454, 455, 457, 458, 460, 462,  
463, 466, 468, 469, 470, 475, 476
- Musayyeb Ğâzi, 33, 171, 446, 453, 457,  
458, 462, 464, 466, 468, 476
- Museyyeb, 274
- Muşöab, 112, 479, 481, 482
- Muştafâ, 33, 35, 146, 147, 149, 152, 155,  
167, 181, 184, 186, 190, 201, 229, 236,  
239, 252, 253, 256, 262, 266, 267, 269,  
276, 294, 298, 316, 318, 320, 338, 343,  
345, 349, 356, 359, 368, 375, 396, 399,  
401, 405, 413, 428, 431, 443, 446, 447,  
451, 452, 454, 457, 459, 462, 466, 469,  
470, 477, 481, 482, 492, 498, 502, 530,  
535, 561
- Muşul, 33, 130, 275, 276, 278, 293, 296,  
319, 331, 335, 354, 373, 401, 454, 457,  
458
- Muşul Meliki ÖAmmâr Velîd, 276
- Muşul Sultânı ÖAmmâr ibn-i Velîd, 275
- Mühelhel, 463
- Müömin, 94, 95, 130, 138, 219, 244, 258,  
265, 267, 269, 281, 306, 312, 315, 318,  
326, 334, 335, 345, 346, 347, 360, 364,  
372, 373, 380, 384, 387, 404, 409, 415,  
421, 432, 438, 452, 454, 457, 459, 463,  
468, 469, 472, 477, 479, 481, 506, 540,  
545, 558
- Müttehim, 456
- NâfiŐ, 406, 426, 428, 441
- NaŐîm, 397, 398, 399, 404
- Naşârî, 111, 464
- Naşbin, 33, 111, 276, 293, 296, 304, 331,  
335, 354, 373, 454, 457, 458, 464, 476
- Nasbin Meliki ŞAffân, 275
- Naşrânî, 388
- Naştür-ı Frenk, 350
- Naştürî, 151, 351



Nastūr, 362, 363, 373, 378, 389  
 Nastūr-ı Frenk, 373, 390  
 Nātur, 366  
 Nažır, 434  
 Nebıre-i Sa'ød Vaqqaş, 515  
 Necāset, 232  
 Necāset-i Şāmi, 232  
 Neçhı Kabailesi, 478  
 Nerre Cenk, 300  
 Nuḥ, 101, 536  
 Nu'Omān, 6, 112, 115, 202, 203, 209, 338, 377  
 Nu'Omān ibn-i Munzır, 115, 338, 377  
 ÓAbdek, 437  
 ÓAbdulcelil, 328  
 ÓAbdullah, 11, 31, 33, 35, 82, 85, 92, 106, 107, 112, 114, 129, 132, 134, 157, 160, 163, 168, 196, 197, 268, 277, 299, 323, 327, 339, 341, 357, 406, 417, 418, 432, 439, 443, 445, 469, 474, 478, 481, 482, 499, 518, 535  
 ÓAbdullah ibn-i Ebubekr, 92, 157, 299  
 ÓAbdullah ibn-i ÓAbbās, 35, 80, 82, 107, 132, 163, 168, 196, 339, 357, 406, 417, 418, 482  
 ÓAbdullah ibn-i Zübeyr, 82, 106, 112, 114, 129, 132, 157, 197, 323, 339, 341, 357, 406, 417, 432, 443, 445, 469, 475, 478, 481, 482, 483  
 ÓAbdumelik, 92, 112, 472, 475, 477, 479, 482  
 ÓAbdulmuttib, 359  
 ÓAbdümü'omin, 166, 540, 545, 557  
 ÓAbdurrafi'ó, 396, 451, 452, 453, 456  
 ÓAbdurrahman, 82, 442  
 ÓAbduşsaleb, 540  
 ÓAbduşşamed, 196, 215, 224, 235, 248, 254, 256, 296, 354, 401  
 ÓAbduşşanem, 556  
 ÓAcem, 271, 276, 297, 300, 321, 335, 350, 373, 377, 388, 401, 507  
 ÓAden, 507  
 ÓAffān, 276, 413, 414, 421  
 ÓAffān ibn-i Zübeyr, 106, 414  
 ÓAqbe, 33, 171, 464, 466, 468, 469  
 ÓAqbe ibn-i Şüreyḥ, 464, 466  
 ÓAlı, 6, 7, 31, 33, 38, 79, 81, 82, 84, 92, 102, 106, 111, 112, 114, 116, 120, 137, 140, 147, 154, 156, 157, 158, 180, 185, 200, 206, 209, 214, 217, 230, 237, 247, 250, 251, 255, 258, 265, 267, 269, 274, 278, 281, 299, 301, 302, 310, 315, 317, 320, 322, 326, 332, 333, 338, 362, 367, 386, 395, 396, 405, 410, 414, 417, 421, 423, 425, 429, 441, 445, 446, 450, 452, 456, 459, 460, 463, 467, 468, 469, 479, 481, 483, 491, 512, 532, 552, 558  
 ÓAlı Aşkar, 221  
 ÓAlı Aşkar, 80, 340  
 ÓAlı el-Murtaza, 105, 261, 267  
 ÓAlı el-Murtaza, 92, 131, 156, 157, 299, 424  
 ÓAlı ibn-i Ebı Fālib, 6, 7, 33, 38, 79, 81, 84, 111, 114, 116, 247, 251, 338, 398, 410, 425, 446, 479  
 ÓAlıyyü'l-Murtezā, 452  
 ÓAlkama, 447, 448, 455  
 ÓĀmir, 137, 204, 209, 486, 489  
 ÓĀmir, 6, 202, 232, 360  
 ÓĀmir-i Şāmi, 360  
 ÓAmmār ibn-i ÓÜnvān, 460

- ÓAmr, 28, 30, 33, 37, 80, 81, 112, 130,  
 135, 138, 154, 158, 165, 174, 184, 185,  
 209, 214, 224, 227, 228, 231, 234, 235,  
 236, 242, 243, 244, 250, 251, 254, 256,  
 257, 258, 264, 271, 274, 279, 280, 282,  
 285, 286, 287, 288, 290, 293, 294, 295,  
 298, 300, 307, 310, 311, 314, 315, 316,  
 317, 318, 320, 323, 325, 332, 333, 335,  
 336, 340, 341, 343, 344, 348, 349, 353,  
 357, 358, 361, 363, 364, 366, 368, 372,  
 373, 377, 381, 385, 390, 394, 395, 397,  
 405, 408, 409, 411, 415, 420, 422, 424,  
 426, 428, 436, 437, 442, 443, 454, 455,  
 458, 475, 520, 525  
 ÓAmr ibn-i Kerb, 106, 271, 307, 373,  
 420, 440  
 ÓAmr ibn-i MaÓdj, 214  
 ÓAmr ibn-i ÓĀs, 33, 112, 130, 174, 227,  
 242, 274, 311, 314, 315, 316, 317, 318,  
 320, 323, 325, 332, 333, 335, 336, 350,  
 356, 366, 378, 381, 394, 397, 406, 409,  
 415, 420, 438, 442, 443, 454, 455, 458  
 ÓAmr ibn-i SaÓd, 475  
 ÓAmr ibn-i Ümeyye, 28, 80, 97, 138,  
 145, 165, 228, 236, 244, 259, 264, 285,  
 287, 293, 295, 307, 310, 311, 328, 337,  
 340, 341, 344, 348, 349, 355, 357, 358,  
 368, 373, 378, 381, 390, 520, 525  
 ÓAmr MaÓdj, 210, 234, 354, 372, 398,  
 409  
 ÓAmr ÓĀs, 185, 312, 344, 395  
 ÓAmreviye, 103, 126, 144, 483, 486, 487,  
 492, 498  
 ÓAnteb, 110, 516  
 ÓĀoişe, 299  
 ÓArab, 88, 103, 107, 113, 116, 132, 135,  
 143, 168, 196, 199, 224, 234, 257, 278,  
 291, 300, 337, 348, 350, 364, 398, 419,  
 434, 437, 463, 478, 483, 493, 500, 507,  
 520, 542  
 ÓArabî, 15, 37, 104, 144, 229, 244, 248,  
 304, 520, 521, 559  
 ÓArabistān, 511, 515  
 ÓArrāf, 556  
 ÓArven ibn-i ÓAbdullah, 439  
 ÓĀsım, 176, 200, 201, 270, 331, 335,  
 355, 373, 388  
 ÓĀsım-ı Nehcî, 200  
 ÓAttās, 325  
 ÓAttās ibn-i Óİmrān, 325  
 ÓAvk, 202, 343  
 ÓAvķ, 150, 202, 341, 345  
 ÓIraķ, 100, 113, 225, 454  
 ÓIraķ, 113, 114, 463, 466, 475  
 ÓIraķiyye, 100, 113, 454  
 Óİmrān, 111, 160, 232, 314, 359, 474  
 Óİmrān ibn-i Ĥuśayn, 160, 474  
 Óİmrān ibn-i ÓAbdülMelik, 111, 314  
 Óİmrān-ı Ĥalebjî, 364  
 Óİmrān-ı Şāmî, 359  
 Óİsā, 151, 351, 388, 416, 517  
 ÓOśmān, 92, 156, 157, 181, 237, 299, 356  
 ÓOsmān ibn-i ÓAffān, 269  
 ÓÖmer, 8, 28, 92, 108, 133, 156, 157,  
 165, 168, 169, 181, 189, 195, 196, 198,  
 199, 201, 202, 203, 206, 209, 211, 216,  
 224, 227, 237, 242, 245, 250, 251, 253,  
 255, 257, 258, 263, 273, 276, 293, 295,  
 299, 302, 306, 313, 314, 329, 332, 336,  
 339, 356, 357, 369, 492  
 ÓÖmer ibn-i Ĥalebjî, 165, 276

- ÓÖmer ibn-i SaÓíd, 8, 28, 108, 133, 195  
 ÓÖmer ibn-i Yezid, 243, 248, 303, 314,  
 339  
 ÓÖmer Naıhs, 6, 108, 112, 199, 201, 202,  
 206, 209, 211, 216, 224, 227, 492  
 ÓUbeyd, 33, 130, 183, 185, 199, 265,  
 266, 268, 269, 274, 295, 311, 337, 344,  
 448, 453, 454, 455, 458, 478, 480, 481  
 ÓUbeydullah ibn-i Ziyād, 220, 336, 448,  
 452, 455, 457, 478, 479, 481  
 ÓUmmāme, 493  
 ÓUtbe ibn-i Hālid, 454  
 Perverdigār, 266, 419  
 Rabb, 140, 141, 150, 152, 221, 524, 532,  
 554  
 RākıÓa, 196  
 RefiÓ, 248, 449  
 Resül, 28, 30, 81, 82, 92, 102, 104, 105,  
 106, 117, 123, 126, 128, 134, 136, 144,  
 154, 157, 159, 160, 166, 183, 184, 185,  
 186, 197, 215, 217, 231, 234, 239, 244,  
 246, 250, 254, 257, 261, 263, 266, 269,  
 270, 276, 279, 281, 289, 292, 293, 298,  
 299, 301, 304, 305, 310, 313, 317, 321,  
 324, 326, 333, 336, 339, 340, 343, 344,  
 345, 355, 357, 359, 365, 368, 375, 384,  
 402, 403, 411, 420, 426, 430, 435, 436,  
 442, 444, 446, 448, 453, 455, 458, 460,  
 462, 466, 467, 468, 474, 480, 485, 487,  
 492, 518, 530, 561  
 Reşide, 34, 35, 103, 104, 119, 126, 143,  
 144, 492, 493, 498, 499, 502, 505, 506,  
 518, 525, 531, 538, 539, 545, 551, 555,  
 559  
 Reşide Bānū, 34, 492  
 Rūm, 31, 82, 123, 349, 373, 378, 389,  
 417, 458, 461, 510, 522, 529  
 Rūmj, 362, 511, 516, 520  
 Rūs, 350  
 Rüstem, 100, 151, 167, 267, 297, 331,  
 335, 373, 389, 413, 454, 511, 547  
 Rüstem ibn-i Zāl, 100, 151, 454, 547  
 Rüstem-i Zāl, 100, 511  
 Şābir, 343, 344, 346, 355  
 Şādıku'l-Akvāl, 37, 472  
 Şaffān, 8, 30, 81, 93, 120, 139, 154, 168,  
 175, 196, 198, 202, 205, 210, 213, 218,  
 229, 235, 237, 248, 255, 256, 259, 264,  
 315, 316, 319, 322, 327, 335, 353, 370,  
 372, 373, 377, 388, 394, 398, 399, 400,  
 401, 404, 411, 414, 421, 423, 428, 433,  
 436, 437, 460  
 Şaffān ibn-i Erzağ, 460  
 Şafıyye, 8, 30, 81, 93, 94, 114, 120, 154,  
 157, 167, 168, 175, 196, 321, 322, 324,  
 335, 355, 370, 372, 373, 375, 377, 383,  
 384, 386, 387, 394, 398, 399, 400, 401,  
 404, 411, 426, 428, 430, 432, 436, 438,  
 475  
 Şafıyye bint-i ÓAbdulmuttalib, 114, 157,  
 475  
 Şağırā, 449  
 Şāhib-i Miróat-ı Zamān Kitābı, 37, 391  
 Şāhibü't-Tuĥfeti'l-Ādāb-ı Tevārıĥ-i  
 Esānj, 37, 443  
 Şāĥıĥ-i Āşār, 37, 90, 120, 472  
 Şağlabıyye, 555  
 Şağlabıyyeden, 549  
 Sāmıriyye, 174, 451, 452, 454, 469, 475,  
 476  
 Sāmıriyye QalÓası, 475

Şanvîr, 465, 466, 469  
 Sa'ûd, 37, 139, 163, 169, 198, 200, 201,  
 205, 216, 325, 362, 391, 398, 404, 424,  
 432, 475, 495, 507, 515  
 Sa'ûd Vaqkâs, 169, 200, 201, 216  
 Sa'ûdân, 432, 549, 555, 558  
 Sa'ûd-ı Ca'oberiyye, 398, 424  
 Sa'ûd-ı Vaqkâs, 198, 205, 219, 362, 495  
 Sa'ûid, 312, 324, 438, 448, 528, 539  
 Sa'ûid-i Şirâzi, 312  
 Sâti'û-ı Mısrî, 405  
 Satîh Hîkem, 132, 163, 482  
 Selîm, 243, 258  
 Selîm ibn-i Rebi'û, 243  
 Selîmâ, 34, 37, 89, 95, 138, 380, 384, 386,  
 387, 391, 393, 394, 404, 422, 423, 425,  
 446, 448, 482  
 Selimâ bint-i Kahtân, 379  
 Semâk, 243, 245, 254, 260  
 Semenk, 243  
 Sencer, 305, 309  
 Sencer-i Şâmî, 305  
 Serhâb, 267, 270, 297, 300, 304  
 Sevilâ, 348  
 Seyyâr, 112, 311, 337, 428, 432, 437, 449,  
 482  
 Seyyâre, 414, 437  
 Şifahân, 113, 170, 241  
 Sifehân, 113, 225  
 Sinân, 237  
 Sinân ibn-i Enes, 237  
 Sinob, 111, 533  
 Sultân-ı Enbiyâ, 102, 106, 134, 136, 140,  
 144, 149, 197, 221, 271, 407, 432, 491,  
 492, 506, 518, 532, 552, 560  
 Süre-i Tebareke, 154, 245  
 Süfyân, 109, 231, 265, 441, 456, 464, 476  
 Süfyân ibn-i Şâbit, 476  
 Süheyl, 267, 331, 335, 355, 373, 464, 466,  
 468, 469  
 Süheyl ibn-i Muğire, 464, 466, 468, 469  
 Süleymân, 150, 290, 345, 366, 414, 456,  
 528  
 sünnî, 8, 168, 189, 196, 199, 205, 212,  
 237, 244, 254, 257, 293, 472  
 Sünnî, 137, 208, 209, 212, 270  
 Şahâb, 539  
 Şahâb Cinnî, 539  
 Şâh-ı Bulğar, 477  
 Şam, 105, 221, 224, 232, 458  
 Şâm, 33, 82, 90, 92, 95, 106, 112, 115,  
 120, 125, 157, 161, 232, 242, 245, 252,  
 267, 272, 273, 299, 310, 322, 327, 337,  
 338, 349, 353, 357, 365, 380, 393, 403,  
 404, 409, 414, 420, 421, 426, 428, 442,  
 445, 447, 448, 454, 457, 458, 464, 466,  
 470, 472, 475, 476, 482  
 Şebrî, 254  
 Şebrütîz, 243  
 Şehsüvâr-ı Cinsî, 288  
 Şemâoil, 535  
 Şemmâs, 111, 140, 155, 464, 524  
 Şevkî, 15, 226, 241, 244, 266, 273, 333,  
 367, 399, 416  
 Şeybân, 103, 384, 449, 484, 486, 492  
 Şeytân-ı La'ûin, 135, 283  
 Şikem-hür Zengi, 549  
 Şimr, 8, 28, 108, 133, 138, 195, 199, 209,  
 210, 211, 212, 218, 227, 228, 231, 232,  
 234, 235, 238, 247, 478  
 Şimr Zî'l-cevşen, 109, 239  
 Şimr-i Zi'l-cevşen, 212

Şimr-i Zilcevsen, 8, 28, 108, 133, 195  
Şit, 108, 109, 138, 198, 199, 209, 210,  
211, 213, 218, 227, 229, 231, 232, 234,  
235, 239, 242, 245, 251, 263, 273, 293,  
301, 303, 305, 308, 309, 310  
Şit ibn-i Rebjû, 174, 215, 273  
Şit-i Rebjû, 231  
Şuyüb, 35, 89, 132, 141, 425, 482, 489,  
493, 507, 513, 514, 518, 520, 524, 537,  
543, 556, 557  
Şüreyh Kağı, 219, 499  
Şüreyh Kağı, 199  
Tātār, 350  
Tebriz Öayyār, 254  
Temür-ı Zengı, 362  
Tevārîh-i Asâhibi'l-Edeb, 37, 90, 120,  
472  
Tığ-zen, 485, 488  
Tığ-zen-i Kıttāl, 485  
Türābjı, 311  
Türkı, 15, 37, 243, 244, 263, 340  
Türkı Bahter, 243  
Türkistan, 88, 117, 148, 425, 443  
Faha, 378  
Fāhir, 450, 455  
Fañrı, 184, 434, 444  
Fāoif, 88, 109, 116, 132, 148, 239, 398,  
443, 478, 483  
Fārım, 211  
Fārım-i Şāmı, 211  
Farsūs, 509, 515  
Favķ, 130, 174, 202, 451, 452, 453, 454  
Favķ ibn-i KenÖān, 452  
Favķ-ı boķ, 174, 451  
Favķ-ı Kūfı, 202  
Fül Zengı, 538  
Useyyd, 4, 5, 11, 28, 34, 35, 36, 82, 85,  
98, 99, 103, 123, 126, 132, 135, 138,  
143, 153, 163, 171, 197, 200, 202, 203,  
206, 208, 209, 212, 218, 225, 229, 231,  
232, 235, 236, 247, 251, 252, 254, 255,  
256, 258, 264, 271, 274, 279, 280, 282,  
285, 287, 288, 290, 293, 296, 300, 301,  
302, 306, 308, 309, 310, 319, 320, 323,  
327, 335, 352, 358, 359, 363, 368, 371,  
375, 377, 381, 384, 388, 393, 394, 398,  
399, 401, 404, 417, 418, 419, 420, 424,  
443, 445, 482, 486, 487, 493, 497, 498,  
499, 502, 507, 514, 529, 530, 543, 561  
Useyyd ibn-i Munzır, 4, 34, 35, 85, 98,  
124, 132, 139, 163, 171, 197, 203, 206,  
219, 229, 231, 235, 238, 248, 259, 271,  
279, 280, 297, 301, 306, 309, 312, 335,  
352, 371, 390, 393, 394, 405, 443, 445,  
482, 486, 488  
Ümeyye, 28, 38, 80, 89, 122, 132, 138,  
139, 165, 184, 224, 228, 236, 245, 254,  
256, 259, 271, 279, 292, 297, 307, 313,  
323, 325, 340, 341, 343, 344, 348, 349,  
352, 357, 363, 368, 377, 382, 385, 386,  
387, 394, 399, 403, 422, 423, 425, 428,  
430, 439, 464, 475, 482  
Ümm-i Ğamıme, 243  
Ümmi Gülsüm, 267  
Van, 6, 7, 33, 38, 84, 111, 112, 202, 332,  
446  
Van Irmaķı, 7, 33, 38, 84, 111, 446  
Vāsıta, 341  
Vāsıta, 449  
Veyl Deresi, 270  
Veys, 476  
Veys ibn-i Ğamıre, 476

Yahūdîler, 152, 221  
 Yaḥyā ibn-i Ḥanẓala, 458  
 Yaḡan, 88, 117, 148, 426, 428, 436, 438, 443  
 Yaḡan Türk, 426, 428, 436, 438  
 Yāsin, 30, 81, 154, 378, 411  
 Yegān, 435  
 Yegāne, 434  
 Yemen, 8, 28, 77, 79, 88, 114, 115, 116, 117, 148, 195, 203, 210, 278, 279, 290, 322, 337, 338, 340, 378, 443, 478  
 Yezdān, 109, 239, 375, 441  
 Yezdānî, 34, 90, 114, 161, 170, 288, 470  
 Yezîd, 8, 28, 29, 31, 33, 37, 38, 79, 88, 90, 92, 93, 95, 102, 105, 108, 109, 113, 114, 115, 120, 139, 149, 157, 169, 171, 182, 184, 185, 195, 197, 199, 201, 203, 207, 209, 212, 217, 224, 227, 229, 231, 242, 245, 250, 251, 254, 258, 263, 264, 267, 269, 273, 274, 278, 281, 285, 293, 294, 295, 299, 301, 302, 305, 310, 314, 316, 321, 322, 325, 333, 335, 336, 338, 341, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 352, 353, 357, 359, 363, 365, 367, 369, 373, 376, 377, 380, 383, 384, 387, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 402, 404, 414, 415, 420, 421, 422, 423, 426, 427, 428, 430, 431, 433, 434, 436, 437, 442, 443, 444, 445, 446, 448, 452, 454, 456, 457, 458, 459, 460, 462, 463, 466, 468, 469, 470, 472, 478  
 Yezîd ibn-i Mu'āviyye, 33, 37, 90, 114, 251, 314, 329, 426, 430, 470, 472, 478  
 yezîdî, 264  
 Yunān, 98, 521  
 Yūnus, 407  
 Yūnus-ı Ensārî, 407  
 Yūsuf, 100, 151, 190, 243, 263, 311, 337, 340, 344, 345, 347, 445, 472, 547, 550, 562  
 Yūsuf ibn-i Ebter, 243, 263  
 Yūsuf-ı Ḥaccāc, 311, 337, 340, 344, 345, 347, 445, 550  
 Yūsuf-ı Ḥaccāc-ı Sekkafî, 340  
 Zehîr, 266, 267, 269, 279, 297, 355, 452  
 Zehrā Perî, 102, 144, 492  
 Zeyd, 106, 138, 205, 406, 408, 414, 420, 421, 423, 441, 456, 460, 465, 468  
 Zeyd ibn-i 'Alî, 415, 421, 423  
 Zeyne'l-Ŗābidin, 29, 82, 105, 115, 218, 224, 231, 239, 269, 312, 321, 337, 338, 341, 346, 348, 357, 368, 376, 401, 402, 404, 417, 419  
 Ziyād, 109, 138, 183, 185, 227, 229, 230, 231, 232, 234, 237, 242, 245, 250, 251, 265, 266, 268, 269, 272, 273, 293, 295, 301, 303, 311, 314, 331, 332, 337, 339, 344, 359, 394, 441, 442, 449, 453, 454, 455, 458, 463, 480, 481  
 Ziyād ibn-i Ebū Süfyān, 227  
 Zübeyde, 529  
 Zühre, 103, 119, 143, 502, 506  
 Zühre Perî, 103, 143, 502, 507  
 Züleyhā, 484  
 Zülkarneyn, 98, 135, 283, 306

## ÖZ GEÇMİŞ

### KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Mustafa HAN

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: .

Tel:

E-posta:

Yazışma Adresi:

### EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Bayburt Lisesi	2005
Lisans	Erciyes Üniversitesi/TDE	2011
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi/TDE	2015

Doktora	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/TDE	Devam Ediyor
---------	--	--------------

## İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2013	Milli Eğitim Bakanlığı	TDE Öğretmeni
2014	Milli Eğitim Bakanlığı	TDE Öğretmeni
2016	Doğu-Batı Eğitim Kurumları	TDE Öğretmeni

## YABANCI DİLLER

Farsça

## YAYINLAR

### Tez Çalışmaları

——. *Süleymân Hüsnü Paşa'nın Mebâni'l-İnşâ Adlı Eserinin Transkripsiyonlu Metni*. Danışman: Prof. Dr. Atabey KILIÇ, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2011. (Lisans Bitirme Tezi).

——. *Keşanlı Zihnî Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Danışman: Prof. Dr. Hakan YEKBAŞ, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 2015. (Yüksek Lisans Tezi).

### Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanmış Makaleler:

——. Yılmaz, Serhat Sabri, Han, Mustafa "Sivas-Yıldızeli Kaynaklı Bir Alevî-Bektaşî Şiir Mecmuası Üzerine İnceleme". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* / 103 (Eylül 2022): 323-362.

### Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan/Yayımlanan Bildiriler:

——. Kılıç Filiz, Han, Mustafa. "Menkıbevî Destan Silsilesini Tamamlayan Bir Eser Olarak Kıssa-i Hurûc-kerden-i Mâlik Ecdâr". II. Uluslararası Türkiyat Kongresi (Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Anısına). (Ekim 2023).